LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿՑԻ ՀԱՄԱՐ)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 1 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3617
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՆԱՐԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԼԱՐԵՐԸ...

Բանաստեղծական է բացատրութիւնը, թերեւս քիչ մըն ալ ակադեմական: Բայց ոչինչ. գործածենք զայն, բացատրելու համար նորագոյն անակնկալը,— լուծում Հօկի, Բարեգործական միութեան եւ Մելքոնեան Ֆոնտի, ինչպէս կը հաղորդէր «Խ. Հայաստան» (8 դեկտեմբեր):

Ուրեմն, «Հայկական ԽՍՀ. կառավարութիւնը» երես կը դարձնէ նաեւ իր սաներուն եւ բարեկամներուն, որոնք տարիներէ ի վեր փառաբանական տաղեր կը հիւսէին, պանծացնելու համար Երեւանն ու իր «բարեխնամ» վարիչները:

Ուրեմն, քնարին վերջին լարերն ալ կը փրթին, Հայաստանի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ:

Չէ՞ որ Հօկը արտասահմանի մէջ կը համարուէր «դեսպանութիւն» Խ. Հայաստանի, եւ Բարեգործականն ալ, իբրեւ «ընդհանուր միութիւն», իր կարգին դեսպան, գործակատար, ամէն պարագայի մէջ դիւանագիտական ներկայացուցիչ մը կը պահէր Երեւանի մէջ...

Հիմա ի՞նչպէս պիտի կազմակերպուին յարաբերութիւնները՝ Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ: Եւ ի՞նչ պիտի բանի հուչակաւոր Հօկը, երբ մոխիրի վրայ նստած է իր կեդրոնը, այնտեղ, Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ: Ի՞նչպէս պիտի կատարուին ապրանքներու փոխադրութիւնները: Ո՞վ պիտի սարքէ, սակարկէ ներգաղթը,— եթէ տակաւին հաւատացողներ կան այդպիսի բաներու:

Հապա «բոցավառ ողջոյննե՞ր»ը, որ աւելի մեծ գումար մը կը կազմեն, քան Հայաստանի օգնութեան համար փոխադրուած գումարները:

Ու վերջապէս, Հօկը ո՞ր աղբիւրէն պիտի ստանայ իր ներշնչումը, «չերտաւորելու» համար գաղութները, փոխան արձանագրութեան, որ անպատճառ անցագիր չի նշանակեր:

Նոյն հարցումները, նաեւ, Բարեգործականի մասին, որ ունի ոչ միայն Նուպարաշէնը, այլեւ բազմաթիւ դրամական յանձնառութիւններ (մէկը՝ նոյնինքն Մելքոնեան Ֆոնտը):

Դեռ չենք խօսիր Հայր. եւ մանաւանդ «Վերաշինաց» կոչուած միութիւններու մասին, որոնք նոյնպէս անելի կը մատնուին, Երեւանի արձակած վճիռով:

Կառավարական հրամանը կ'ըսէր թէ «կազմակերպուած է յատուկ կառավարական յանձնաժողով, լուծարքի (լուծում) հետ կապուած հարցերը լուծելու համար»:

Սպասենք այդ կարգադրութեան, եւ քանի որ Կաղանդ է, մաղթե՛նք որ գալիքը առաջինէն գէշ չըլլայ, չնորհիւ բարեխնամ «հանճարափայլ»ին յեղափոխական արթնութեան եւ անսպառ հոգածութեան...

×

Տարեգլուխի տեսութիւն մը փորձեր էինք, եւ հազիւ չօշափած արդէն ծանօթ անցքեր, նոր լուրեր եկան աւելի մթագնել հորիզոնը:

Ամենավերջինը կը կարդաք այսօր իսկ,— Երեւանի մէջ, Գեբագոյն Ատեանին առջեւ հանուած են ութ գործավարներ (նախարար) եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, իբրեւ հայրենադաւ:

Իր համառօտութեան մէջ անգամ, քստմնելի է լուրը,— դաւադրութիւն՝ խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու եւ Հայաստանը դրամատիրական երկրի մը թեւարկութեան տակ դնելու համա՜ր:

Քնարեր՝ առաջին բառէն մինչեւ վերջինը, սկիզբէն մինչեւ վերջակէտը, այս ահաւոր «յայտնութիւն»ն ալ անշուշտ գոհունակութիւն պիտի պատճառէ Արտասահմանի հատընտիր ապուշներուն եւ որբ[...]ներուն, ծառայելով իբրեւ նիւթ ճամարտակութեան եւ ճ[...]տասանութեան, ինչպէս միւս բոլոր «մաքրագործում»ներն [ու] դատավարութիւնները:

Դաւադրութի՜ւն Երեւանի մէջ, Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ դրամատիրական պետութեան մը յանձնելու համար ... Ամէն բան մէկդի դնելով, մէկ հարցնէիք թէ ո՞րն է այդ պետութիւնը: Անշուշտ պէտք է ըլլայ Կովկասի հարեւաններէն մէկը,— Թուրքիա կամ Իրան:

Ուրեմն Մոսկուան կ'ուզէ որ հաւատա՛նք թէ խեղճուկրակ Երեւանը, իրենց չուքէն վախցող, մինչեւ ոսկորներուն ծուծը ռուսբոլշեւիկ աւազանին մէջ թաթխուած գործավարներ եւ գործակատարներ ապստամբութի՛ւն կ'որոճան Խ. Միութեան դէմ, փնտռելով դրացիներու աջակցութիւնը եւ օրհնութիւնը: Դրացիներ՝ որոնք ամէն բանէ առաջ վինակիցներն ու բարեկամներն են Խ. Միութեան, իրենց պետական շահերը յարմարցուցած՝ անոր քաղաքականութեան եւ բոլորովին հակառակ՝ որ եւ է ազգային շարժման, իրենց սահմաններուն վրայ: Դրացիներ՝ որոնց մէկը, Թուրքիա, ներկայ Հայաստանն անգամ չատ կը տեսնէ, իսկ միւսը՝ Իրան, սովորութիւն չունի խառնուելու սահմանակից եւ բարեկամ պետութեանց ներքին գործերուն:

Բայց չզարմանանք: Ամբոխը յարդ կ'ուզէ, իսկ Զեկան՝ արիւն: Եւ բոլոր միջոցները ներելի են, երկու ախորժակներն ալ գոհացնելու համար:

Միայն վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, գնդակը հնձեց հարիւրաւոր գլուխներ, ամբողջ Խ. Միութեան տարածութեան վրայ, եւ անճար Հայաստանը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր: Իւրաքանչիւր «հանրապետութիւն» պէտք է տրամադրէ իր բաժինը՝ գնդակահարութեան ջոկատին, ինչպէս կը վճարէ իր տուրքը:

Մնաց որ, հայազգի «պանծալի»ն, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան, չատ բան կը հասկնէր իր դեկտեմբեր 9ի պատմական ճառով, զոր արտատպեր էինք առջի օր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԹ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐ ԵՒ ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆՆԵՐ.

Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Քալանթարեան, Ենգիբարեան, Ակոբով եւայլն

Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, դեկտեմբեր 30 թուականով.—

«Խ. Հայաստան» կը ծանուցանէ թէ Երեւանի մէջ սկսած է դատավարութիւնը ազգայնական հակայեղափոխական թրոցքիական - պուխարինեան կազմակերպութեան մը, որ կ'ամբաստանուի թէ ԴԱՒԵՐ ՍԱՐՔԱԾ Է, ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՊԱԼԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԹԵՒԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ութ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին Մամիկոնեան՝ հողագործութեան նախկին գործավարը (նախարար), Քալանթարեան՝ փոխ - գործավար հողագործութեան, նախկին նախագահ Հայաստանի Կոոպերատիվին, Ենգիբարեան, վերատեսուչ համալսարանի, եւ Շահնազարեան, նախկին գործավար հողագործութեան: Միւս ամբաստանեալներն են պաշտօնատարներ հողագործական գործավարութեան անասնաբուժական եւ ելմտական վարչութեանց: Կեդր. Կոմիտէի նախկին քարտուղարը՝ Ակոբով, եւ Սովնարկոմի նախկին նախագահը նմանապէս մեղսակից հռչակուած են այս դաւադրութեան, Մամիկոնեանի խոստովանութեանց հիման վրայ:

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը հրատարակուած է տեղական ֆանի մը թերթերու մէջ միայն. այն ալ կրճատուած, այնպէս որ կարելի չէ աւելի մանրամասնել ամբողջ ողբերգութիւնը: Ութ ամբաստանեալներէն հինգին անունները միայն կը յիշուին: Երբ դատի քաշուած է Կեդր. կոմիտէին Բ. քարտուղարը, Ակոբով, ապահովաբար իրեն բախտակից է նաեւ բուն քարտուղարը՝ Ամատունի, ինչպէս եւ նախկին վարչապետը՝ Գուլոյեան: Բայց չենք ուզեր ենթադրութիւններով տարուիլ, սպասելով մանրամասնութեանց. ուրիշ խօսքով՝ «Խ. Հայաստան»ի կամ ռուս խորհրդային թերթերու:

Աւելորդ է ըսել թէ այս ամբաստանագիրը մեծ հնարաւոր պիտի յանգի մահավճիռի, ինչպէս նմանօրինակ պարագաներու մէջ:

Ուրիշ «մաքրագործումներ»

Խորհրդային «Թրուտ» թերթը կը ծանուցանէ թէ ձերբակալուած է Կորքիի շրջանին (Նիժնի - Նովկորատ) մետրոպոլիտը՝ Թէոֆանոս եպիսկոպոս, ամբաստանուելով թէ գաղտնի վանքեր բացած է զանազան քաղաքներու մէջ: Այս ապօրէն վանքերէն մէկուն մեծաւորը միեւնոյն ատեն կարեւոր պաշտօն մը ունէր խորհրդային վարչութիւն մը մէջ: Թէոֆանոս եպիսկոպոս միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուի թէ քաջալերած է խարեբայ մը, որ ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ մեծ - դուքս Միխայիլ, եղբայրը եւ գահաժառանգը վերջին ցարին:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Կորքիի գործարաններուն մէջ, իբրեւ կուսակիցները մետրոպոլիտին:

Միւս կողմէ «Քրասնայա Կազէտա» կը ծանուցանէ թէ խորհրդային դատարանները հարկադրուած են քննել Հրեաներու դէմ գործուած բազմաթիւ յարձակումներ: Նոյնիսկ մեծ քաղաքներու մէջ Հրեաները յաճախ յարձակումներու կ'ենթարկուին եւ կը խոշտանգուին: Սակայն խորհրդային դատարանները իրենց վճիռներու պատճառաբանութեան մէջ չեն յիշեր այս արարքներուն հակահրէական հանգամանքը: Խորհրդային թերթը խիստ միջոցներ կը պահանջէ, կասեցնելու համար հակահրէական հոսանքը որ կ'աճի օրէ օր:

*** Լեհական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ թէ ռուս զօր. Սկոպլին, որ անհետացաւ Փարիզէն, զօր. Միլլէրի առեւանգումէն վերջը, ատեն մը Պրիւսէլ բնակած եւ յետոյ Ֆինլանտա անցած է, իսկ այժմ կը գտնուի Լէնինկրատ, Տոկով անունով, իբրեւ գործակալ գինուորական վարչութեան:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԴՍԻԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸՆ ԷՐ

Նահանգային խորհուրդը առանց ... թոշակաւորը

Տեղական թերթերը զանազան տեղեկութիւններ կը հրատարակեն հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներու գործադուլին առթիւ, որ բարեբախտաբար կարճ տեւեց: «Մաթէն» կ'ըսէ թէ գործադուլը բոլշեւիկեան ծրագիր մըն էր, կառավարութիւնը տապալելու եւ նոր դահլիճը համայնավարներուն մասնակցութեամբ կազմելու համար: Նոյն թերթին կարծիքով, հանրակառքի եւ մեթրոյի բանուորներուն 80 առ հարիւրը պատրաստ էին վերսկսելու աշխատանքը, եթէ ազատ ձգուած ըլլային: Եթէ ծրագրուած դաւը յաջողէր, նոր դահլիճը պիտի դադրեցնէր ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը Սպանիոյ հանդէպ, համաձայն նոյն թերթին տեղեկութեանց:

Ուրիշ ընդդիմադիր եւ մանաւանդ ծայրայեղ աջակողմեան թերթեր կ'ըսեն թէ լուրջ անհամաձայնութիւններ ծագած է դահլիճին ընկերվարական եւ արմատական անդամներուն միջեւ: Իբրեւ թէ ներքին նախարար Պ. Մաքս Տորմուա (ընկերվարական) ինքնագլուխ բանակցեր եւ հաւաստիքներ տուեր է Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակներուն, մինչեւ վարչապետը մերժած էր ընդունիլ զանոնք, ցորչափ չէ վերսկսած աշխատանքը: Այս պատմութիւնը շրջան բրած ըլլալով երեսփ. ժողովի նրբանցքներուն մէջ, վարչապետ Պ. Շոթան յայտարարեր է, համաձայն նոյն աղբիւրին.

— «Թերեւս ճիշդ է որ Պ. Մաքս Տորմուա բանուորական պատուիրակութիւն մը ընդունած է ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Բայց ճիշդ է նաեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՓԱՌՍ ԼՌՈՒԹԵԱՆ

կաղանդ է այսօր:

Հին Հռոմի մէջ կաղանդի սովորութիւններէն մին էր որ եւ է գէշ բառ չարտասանել տարւոյն առաջին օրը: Որպէսզի նոր տարին սահէր անցնէր բարի՛, բարի՛, շատ բարի:

Ես պիտի ուզէի սովորութիւն դարձնել ոչ թէ գէշ բառ չըսել, կաղանդ օրով, այլ բառ մը անգամ չարտասանել: Ներողութի՛ւն,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի այս դարաշրջանին՝ կարեւոր կը համարիմ պարտադրել որ սահմանափակուի աշխատանքը եւս այն դժբախտ գործարանին, որուն յարգը եւս սկսած է իյնալ ժամանակէ մը ի վեր:

Մեր խօսքը բերնի մասին է:

Ճիշդ է որ ատեն օք մեր բանաստեղծները պանծացուցած են բերանը, մանաւանդ իրենց սիրուհիին բերանը: Ի՛նչ նմանութիւններ, ի՛նչ պատկերներ անոնց բերներգութեան մէջ,— բերան որ բուստի կը նմանի, բերան որ խորանի կը նմանի: Հապա մեր հարսնուկներո՞ւն բերանը, որ գոց կ'ըլլար մեծերուն առջեւ, պարոնտատին ու կեսրոջ մօտ: Այսօր, ընդհակառակն, բա՛ց են բերանները հարսներուն եւ աղջիկներուն,— եւ ի՛նչ բերան, կ'ըսես բանախօսի բերան: Սինկէրի մեքենայ: Կամ ջաղացքի քար, որ կ'աղայ, շարունակ կ'աղայ: Ատոր համար է որ բերանը կորսնցուց իր յարգը: Երկու խօսք ըսես՝ ջատուկի բերան ունի կ'ըսեն: Ֆրանսացի՞ն՝ աւելի գէշ.— Ta gueule...

Ժամանակ է որ վերահաստատենք բերնին պատիւը: Բերանը այն գործարանը չէ որ բաց պէտք է մնայ ամէն ժամ: Օրուան մէջ, խօսելու համար, բաւական է երբը բառ: Եթէ քիչ մը գիտական ձեւով քննենք, պիտի տեսնենք որ աւելորդ և անմէջ են արտասանած մեր խօսքերուն տասնէն ինը: Քիչ խօսելով՝ բան չէք կորսնցներ: Ես ամէ՛ն կիրակի դուրս չեմ ելլեր բնակարանէս,— կիրակի օրերը մունջ կը մնամ, cure de silence կ'ընեմ, եւ ոչ միայն բան չեմ կորսնցուցած, այլեւ բ[...]նս գոհ է մնացած ինձմէ: Մի՛ մոռնաք հետեւեալ իմաստուն խօսքերը.—

1.— խօսք բամբդ կլոր է, խորհէ՛ եւ վերջը գլորէ՛: Այսինքն թէ կրնաս վնասուիլ, երբ շատ կը բանաս բերանդ:

2.— խօսքը արծաթ է, լռութիւնը՝ ոսկի: Ես պիտի աւելցնէի.— խօսքը ցեխ է, քեզ կ'աղտոտէ:

3.— խօսքը երբ դեռ բերնիդ մէջ է, քեզի գերի է, իսկ երբ բերնէդ ելած է, դո՛ւն ես գերին քու խօսքիդ: Շատեր փորձով հաստատած են այս ճշմարտութիւնը:

4.— Աստուած, կ'ըսէ արեւելեան իմաստութիւն մը, լեզու է տուեր մարդուն՝ ծածկելու համար մտածումը: Սխալ է ըսել հակառակը,— անգամ մը հանդիպածին ըսէք ինչ որ կ'անցնի ձեր միտքէն, եւ առիթ կ'ունենաք գնահատելու այս ասացուածքին ալ:

Բայց ի՛նչ հարկ «զուհար ասացուածքներ» շարելու,— բոլոր վէճերը, կռիւները, պատերազմները արդիւնք չե՞ն լեզուի երկարութեան, բաց - բերանութեան, քիչ մը լռել չգիտնալուն:

Լռութեան այս հրաւէրս գործնականացնելու համար, Յառաջի վարչապետը, ընկ. Գեւոնեան կ'առաջարկէ վերջ տալ բարեմաղթութիւն արտասանելու յոգնութեան: Արդարեւ յոգնեցուցիչ, ձանձրացուցիչ ժամավաճառութիւն է, կաղանդի օրով, տունէ տուն պտտիլ, «Շնորհաւոր նոր տարի» ըսելու համար ձեր սանամօր եւ սանահօր, դրացուհիին, դռնապանուհիին, փեսային: Աւելի լաւ չէ՞, կ'ըսէ ընկ. Գեւոնեան, «Հայրենիք» թերթին կատարած ձեւով՝ հրատարակել հրապարակային շնորհաւորութիւնները: Երկու տող.— կը շնորհաւորեմ բոլոր ազգականներս, բարեկամներս, բարեկամուհիներս: Ստորագրութիւն: Լըմնցաւ: Ոչ լեզու փարտելու պէտք կայ, ոչ բերան բանալու,— բա՛ց մի-այն քսակդ եւ ղրկէ՛ 10 փրանք՝ «հրատարակութեան խնդրանօք»: Եւ հանգի՛ստ յոգնած բերաններուն:

ԱՐԱՁ

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վէմեան ընտանիք, Մարսէյլ	100
Լիոնէն՝ Ղ. Ղազարեանի միջոցաւ (ցանկը առանձին)	100
Տէր եւ Տիկին Արսէն Պօյաճեան, Օր. Մելինէ Գարայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Մ. Մէզպուրեան, Պոնտի, (նոյն առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի)	25
Մ. Գրանեան	25
Պետեան եղբ. Վիրոֆլէ	20
Մոսկոֆեան, Վէզինէ	20
Մ. Գազանճեան, երիցուհի Բ. Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	25
Գումար՝	365
Դեկտ. 25ի գումարը	615
Ընդհ. գումար՝	980

ԱՆԱԽՈՐԺ ՀՐԱՄԱՆ ՄԸ՝ ՀԱՅ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆՆԵՐՈՒ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացանք Վիէնէն.—

Իրենց խանութները գոցելու հրաման ստացան (ոստիկանական տեսչութենէն) եօթը Հայեր, կօշկակար, դերձակ եւ սափրիչ: Այսօր ալ գիս կանչեցին: Մէկ ամիս պայմանաժամ տուին գոցելու խանութս: Ոչ մէկ բացատրութիւն կուտան: Շուարած ենք եւ չենք գիտեր ուր պիտի դիմենք:

Ամէն մարդ զատ զատ փաստաբան բռնած է, ոչ մէկը կ'ուզէ միասնաբար գործել: Նախկին քաղաքապետը յանձնարարեց պարապ տեղը դրամ չծախսել եւ ուղղակի դիմել երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Հիւսէլի, որ սիրով ընդունեց խօսիլ Փարիզի մէջ, ներքին նախարարին հետ: Կիւլպէնկ Սուքիասեան:

Բնակարանի վարձքի 10 առ 100 զեղչը կը չնջուի

Հակառակ տիրող ընդդիմութեան, երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը վերջին պահուն համաձայնեցան, ջնջելու համար բնակարանի վարձքերու 10 առ հարիւր զեղչը, որ հաստատուած էր 1935ին, Լավալի կառավարութեան կողմէ: Ուրեմն նոր տարիէն պիտի վերահաստատուի 10 առ հարիւրը, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն պատճառած է վարձակալներուն: Ջնջումը քուէարկուեցաւ 262ի դէմ 302 ձայնով: Արդէն իսկ բողոքի ժողովներ կը գումարուին եւ մասնաւոր յայտարարութիւններ կը յորդորեն «վարձակալներու գործադուլ» հռչակել...

Երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը այժմ կ'ուզեն միջին ելք մը գտնել միւս վիճելի հարցերու մասին: Այսպէս, ծերակոյտը կ'առաջարկէ 220 առ հարիւր աւելցնել (1914ի վրայ) 1938 յունուար 1էն մինչեւ 1939 յուլիս 1, իսկ երեսփ. ժողովը կ'ընդունի միայն 175 առ հարիւր: Երկու ժողովները համաձայնած են որ վարձքերու սեղմիչ օրէնքները վերջանան 1943 յուլիս 1ին, բայց մինչ ծերակոյտը տարեկան յաւելում մը կ'առաջարկէ 1939 յուլիս 1ի եւ վերջին պայմանաժամին միջեւ, երեսփ. ժողովը 5 առ հարիւրէն աւելի յաւելում չընդունիր:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՃՄԱՑՔՆԵՐԷՆ

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ ՆԻՍԻ ԱՌՋԵՒ (1543)

Ջրօսաշրջիկը, որ պիտի փորձուի Նիսի հին, պատմական քաղաքամասը այցելել, մանուածապատ, անձուկ ու անարեւ փողոցներուն ցանցին մէջ-տեղ, առիթը պիտի ունենայ գտնելու պզտիկ հրապարակ մը, Ս. Օգոստինոսի եկեղեցիին առջեւ: Հոն, եկեղեցիին ճիշդ դիմացը, հնօրեայ եւ ամրակուռ պատուարի մը վրայ մեծկակ որմաքանդակ մը իր ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ:

Ատիկա կը ներկայացնէ կնոջ մը կարկառուն արձանը, բնական մեծութեամբ, աշտարակներու եւ պարիսպներու խորքի մը վրայ: Կնոջ արտայայտութիւնը խրոխտ է եւ մարտական, ակնարկը՝ խիզախ, կուրծքը՝ ցցած, խոյանքի դիրքի մը մէջ՝ ամբողջ մարմինը ջլապիրկ: Անիկա աջ ձեռքին մէջ բռնած ունի լուացքի թակ մը, մինչ ձախ ձեռքը օդը կը բարձրացնէ հողմածածան դրօշ մը:

Ջրօսաշրջիկը, — եթէ երբեք պատմական առեղծուածներու զգայութիւնը ունի, — մեծապէս պիտի շահագրգռուէր, դրօշին վրայ քանդակուած տեսնելով երկու մահիկներ, այո, երկու թրքական մահիկներ:

Որմաքանդակը ստորեւ կը կրէ նիսաբարբառ արձանագրութիւն մը. — «Ա. Կատարինա Սէկուրանա, Հերոինա Նիսարտա»:

Ո՞վ է ուրեմն Նիսի այս հերոսուհի ամազոնը: Իր սլացիկ բազուկը յաղթակա՞ն մահիկ մը վեր կը բարձրացնէ թէ պարտեալ մահիկ մը…

Իր պատմութիւնը, — առասպելով գեղեցկացած, — մեզ հետ կը տանի քանի մը հարիւր տարի, մինչեւ ԺԶ. դարու կէսը:

Ֆրանքեւգերման մրցակցութիւնը, — ինչպէս յայտնի է, — արդիւնք՝ ցեղային-հոգեկան տարբերութեան, շահերու անհամաձայնութեան, եւրոպական պատմութեան քրոնիկ հիւանդութիւններէն մին կը կազմէ: Երբեմն թաքուն, յաճախ բացայայտ, ան միշտ հակադրած է լատին մշակոյթը գերման մշակոյթին:

ԺԶ. դարու առաջին կիսուն ֆրանքեւ գերման թիւրիմացութիւնը անցուց իր ամենասուր նոպաներէն մէկը, ատիկա յայտնի է Ֆրանսայի թագաւոր՝ Ֆրանսուա Ա.ի եւ գերման կայսր՝ Կարոլոս Ե.ի երեսնամեայ պատերազմներով:

Առանց պատճառներուն մէջ մտնելու, բաւէ միայն, որ Կարոլոս Ե.ը, իշխելով միանգամայն ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ Սպանիոյ, Իտալիոյ վրայ, Ֆրանսան առած էր երկաթեայ օղակներու մէջ:

Ֆրանսուա Ա. հակակշռելու համար իր մրցակիցը, զինակցութիւն կնքեց Թուրքիոյ գահակալ Գանունի Սուլթան Սուլէյմանի հետ, ճիշդ այն օրերուն, երբ օսմ. պետութիւնը իր ուժի եւ փառքի գագաթնակէտին վրայ կը գտնուէր:

Իր ժամանակին այդ դաշնադրութիւնը նկատուեցաւ անպատուաբեր արարք մը, որ կը վտանգէր քրիստոնեայ աշխարհի ապահովութիւնը:

Այդ երեսնամեայ պատերազմներու ընթացքին Սավուայի դքսութիւնը, որուն կը պատկանէր Նիս քաղաքը, հակած էր Կարոլոս Ե.ի կողմը:

Ֆրանսուա Ա., նկատի ունենալով Նիսի ռազմագիտական կարեւորութիւնը Իտալիոյ ճամբուն վրայ, մտադրած էր զայն գրաւել:

1543ի ամռան, անիկա, առաջարկեց որ Նիսը երկար ժամանակ մաս կազմած է Փրովանսի կոմսութեան, որոշեց իր նպատակը գործադրել ու դիմեց իր դաշնակից Սուլթան Սուլէյմանի օժանդակութեան:

Այդ օրերուն օսմ. պետութիւնը կը նկատուէր ծովային ամենահզօր ուժը Միջերկրականի վրայ: Թրքական հրետանին անմրցելի կը մնար: Իր նաւատորմը, Խայրէտտին Պարպարոսի հրամանատարութեան տակ կը միացնէր ուժը եւ յանդգնութիւնը:

1543 օգոստոս 5ին, օսմանեան նաւատորմը, կազմուած 110 ցռկանաւերէ, կը միանար Նիսի առջեւ ֆրանսական նաւատորմին (որ ունէր 40ի մօտ նաւեր) եւ եռիկուն զէմ կը գըրաւէր Նիսէն զէպի արեւելք մերձակայ Վիլֆրանշի նաւահանգիստը:

Ցամաքի կողմէ ֆրանսական բանակը, տ'Անկէնի կոմսին հրամանատարութեամբ կ'անցնէր Վար գետակը եւ կը մօտենար քաղաքին:

Խայրէտտին Պարպարոս իրեն հետ բերած էր Ենիչէրիներու գունդ մը, Օսման աղայի հրամանին տակ:

Նիսը՝ պզտիկ քաղաք մը տակաւին, կը կրթնէր ոչ շատ բարձր բլրակի մը, որուն վրայ կը բարձրանար դղեակ-ամրոց մը, ներկայիս աւերակոյտ: Քաղաքը կը պաշտպանուէր պարիսպներով ու միանգամայն արեւմուտքէն Փայոնի գետակով:

Օգոստոս 10ին, Պարպարոս ցամաք կը հանէ իր նաւերու ծանր հրետանին եւ կը զետեղէ Նիսի հանդիպակաց Սիմիէի եւ Մօն-Պորոնի բարձունքներուն վրայ:

Օգոստոս 12ին, յարձակող բանակները քաղաքին չուրջ դիրք կը գրաւեն: Թրքական Ենիչէրիներէն մաս մը, Ալի Թօրկուտի հրամանին տակ կ'ամրանայ քաղաքին արեւելակողմը, Սինքայրի աշտարակին ու պարիսպին դիմաց: Նոյն օրը թրքական հրետանին 1200 ռումբ կը ձգէ քաղաքին վրայ: Բլուրի ամրոցը կը հակադարձէ: Պարպարոսի մէկ եղբօր տղան կը սպաննուի Մօն Պորոնի վրայ:

Օգոստոս 13. — Սինքայրի աշտարակին մէկ մասը կը խորտակուի: Պաշարուողները ապարդիւն ելոյթ մը կը փորձեն դէպի դուրս:

Օգոստոս 15. — Ամէնէն յիշատակելի օրը: Թրքական ցռկանաւերը ծովու կողմէ քաղաքը կ'առնեն կրակէ գօտիի մը մէջ: Առատուն ուժին, բուռն ռմբակոծութիւնէ մը վերջ, Ենի[չէ]րիները, Թոսքանայի գունդը եւ ֆրանսական կամաւորները միասին կը խուժեն Սինքայրի կիսաքանդ աշտարակին վրայ: Սանդուղներ կը դրուին, կռւայ պահ մը որ պաշարողներու կատաղի ընդդիմութիւնը չի յաջողիր կասեցնել յարձակողներուն թափը, Ենիչէրիները կը յաջողին մագլցիլ ու տեղ գրաւել Սինքայրի պարիսպին վրայ. վրահասած Նիսեցի զինուորներ կը սկսին փախուստի, կը թուի թէ այ վճռական ժամը հասած է, ու պիտի որոշուի պարտեալ քաղաքին բախտը, Ենիչէրի դրօշակիրը արդէն Սինքայրի աշտարակին վրայ կը տնկէ մահիկով դրօշը…

Ճիշդ այդ պահուն կը կատարուի մէկը այն բախտորոշ դիպուածներէն, որոնք յանկարծ կուգան շրջել դէպքերու ընթացքը:

Նիսեցի լուացարարուհի կին մը, Կատարինէ Սէկուրանա, ընդհանուր խուճապին մէջ, առանց գլուխը կորսնցնելու, հերոսական անձնուրացութեամբ մղուած, կը խուժէ դէպի գըրաւուած պարիսպը: Իր խոյանքին մէջ իր ետեւէն կը քաշէ խումբ մը անձնուրացներ: Աշտարակին գագաթը ճակատ ճակատի կռւայ պարթեւ Ենիչէրիի մը: Իր ձեռքի թակը անոր գլխուն իջեցնելուն պէս, մարդը թաւալգլոր կ'իյնայ բարձունքէն վար: Ցետոյ, Կատարինէ կը խլէ թրքական դրօշը, կը ցուցադրէ իր շուարած հայրենակիցներուն ու կը գոռայ.

«Ո՞ւր կը փախիք… տղամարդ չէ՞ք… հասէք օգնութեան… կեցցէ Նիսը… կեցցէ Սավուա…»

Իր խիզախ շարժումէն սիրտ կոտրած թաւ խուճապահար փախստականներուն, որոնք ետ կը դառնան, կը բարձրանան իրենց դիրքերը եւ յեղակարծ թափով կը դիմադրեն յարձակող դրոհին: Այս անակնկալ դիմադրութիւնը կը շուարեցնէ թշնամի գունդերը, որոնք կը նախընտրեն տեղի տալ: Թրքական զօրամասը այդ օր կրած էր նիւթական ու բարոյական անմենածանր հարուածը:

Կնոջ մը դիւցազնութիւնը այդ օր փրկած էր ոչ միայն քաղաքը, այլ մանաւանդ Նիսի պատիւը:

Անտարակոյս հերոսական ժեստ մը անբաւական էր յեղաշրջելու ուժերու համեմատութիւնը, որ ի հարկէ ի նպաստ էր պաշարողներուն: Ցաջորդ օրերուն, Թուրքեւֆրանսական ուժերը նախքան յարձակումը աւելի յարմար նկատեցին ամբողջովին քարուքանդ ընել քաղաքին ամրակուռ պարիսպները:

Օգոստոս 20ին, քաղաքի ղեկավարները զգալով որ անհնար է դիմադրել, պատուաւորակամութեան կը յայտնեն յանձնուիլ: Թշնամին կը համաձայնի քաղաքին համար պատուաբեր պայմաններով:

Օգոստոս 22ին քաղաքը եւ ամրոցդղեակը անձնատուր կ'ըլլան:

Անձնատուութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկը այն էր որ քաղաքը Թուրքերու ասպատակութեան ճարակ պէտք չէ ըլլար: Բայց կարելի՞ էր զսպել Ենիչէրիներու մոլեգնած ախորժակները: Հակառակ տրուած խօսքին, սորպագրութեան, Պարպարոս քաղաքը կը յանձնէ իր զինուորներուն վաշխուէր քմայքին: Նիսը այդ օրերուն միանգամընդմիշտ, չմոռնալու ասպատակ կը ճանչնայ Թուրք զինուորի զազանային բարքերը: Ամէնէն նրբենի անգթութիւնները բաւական չէին կարծէք, Պարպարոս կը գաւէ 200ի չափ երիտասարդ աղջիկներ, ու կ'ուղարկէ Սուլթանին, իբրեւ նուէր: Բարեբախտաբար, ճամբու ընթացքին, Մալթացի եւ Նափոլեցի ցռկանաւերու խումբ մը կը հանդիպի գերեվարող Թուրք նաւերուն եւ կը յաջողի խլել ու ազատագրել տարաբախտ գերուհիները:

Նիսի այդ պաշարումի ընթացքին, քաղաքի մէջ շրջաբերութեան հանուած է ոսկի եւ արծաթ դրամ մը, ներկայիս հազուագիւտ, որ կը յիշատակէ պատմական այդ դրուագը: Այդ դրամը մէկ երեսին վրայ կը կրէ Սավուայի դքսական զինանշանը, լատիներէն «Սավուայի դուքս Շարլ Բ.» մակագրութեամբ մինչ միւս երեսին վրայ կայ միակ, պարզ բայց պերճախօս արձանագրութիւն մը, Nice. a. turc e: gal. obs. 1543: (Նիս պաշարուած Թուրքերէն ու Ֆրանսացիներէն 1543ին):

Նիսը ժամանակի ընթացքին ճանչցաւ, ինչպէս շատերու վիճակուած է ճանչնալ, բախտի ամէնէն տարօրինակ խաղերը: Չանցած ձեռք անցնելէ, մրցակիցներու կռուախնձոր դառնալէ վերջ, ան ինքնաբերաբար ինկաւ, երկար ժամանակէ ի վեր ցանկացող Ֆրանսայի գիրկը:

Բնիկ Նիսեցիները սակայն չեն մոռցած իրենց հերոսուհին, իրենց երգերով կը պանծացնեն զայն: Տարին տօնական օր մը կայ անոր ձօնուած, ու անոր արձանին առջեւ ծաղկեպսակները միշտ թարմ կը մնան:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԺԱՆՈՆ

Երէկ թաղեցինք Ժանոն…

Ցուրտ օդով մը, միսխրալին ոռնոցը մեր ականջներուն մէջ եւ մեր քիթերը խայթուած, տարինք զայն Սէնփիէռ, միաձի սեւ ու անշուք կառքով մը, որուն ետեւէն, քանի մը բարեկամներ, փութացած էինք վերջին մնաք-բարովն ըսելու, սեւազանգուր ու հրաշուն պատանիին որ մեր լրագրալաճառն էր:

Հիւանդութիւնը անսպասելի էր ու անողոք: Տարաւ զայն հինգ օրուան ընթացքին, առանց թողելու որ, դուռ դրացին, կարենայինք բան մը ընել հայորդիին, այս սիրուած ու անուշիկ տղուն:

X

Մեր Ռուբէնին զաւակն էր ան, այն կորիճին որ մեր չեմէն ներս մեծցած, երկար տարիներ եղբօր մը պէս դուրգուրացած էր մեր վրայ եւ որուն ձեռքին տակ ես հասակ նետեցի:

Այս այն մարդն էր, որուն անձնայ ու թիկնեղ երեւումը Ղազըքին տակէն, հաւի ու տանձի ղողերը չուեւլու, չքանալու կը ղատապարտէր եւ որուն տորքեան նայուածքն իսկ բաւական կ'ըլլար խաղաղութիւնը հաստատելու Մէզարըքեին մէջ, ուր ամէն երիկուն փողոցի յոյն եւ հայ լաճերը իրար կը քարկոծէին:

Գիրերու գիտէր 1500ամեակէն վերջ, ուր փողոցին մէջ գիտապատ Մէչմէճիք մը փուռած էր, Ռուբէն անդեւելութեան մէջքելէն, մուխ եղաւ: Ու, օր մըն ալ յանկարծ իր ձայնը Պոլյկաբիայէն եկաւ:

Ջնջէ պատերազմին անցած էր Հայաստան ու Անդրանիկի բանակին մէջ գրուած էր իր արժանի տեղը: Բոլշեւիկներու եւ Թուրքերու ստորին գաղութեան օրերուն, դառնութեան բաժակը ցմրուր քամել տալէ վերջ փախած էին զինքը իբրեւ մաքուր Հայ: Ու, Ռուբէն քար դրած իր սրտին, մեկնած էր հայրենիքէն…

Հինգ տարի վերջ նոր անկախութեան տիրացած հայրենիքին սրի այս դիւցազնը, հազուագիւտ տեսիլքով մը կը պատմէր, վատերուն եւ դաւաճաններուն մասին որոնք աշխարհի սրի-կաններուն հետ դաշնակցած մեր նորադաս տունը քանդեցին:

Ցաւալի կ'մրոստանայի, սակայն իր ժողովրդական հոգեբանութիւնը, իր բնազդը կ'որոտար իր մէջ ու կ'ըսէր. «Բայց չէ՞ որ յանուն ազատութեան, փոքր ազգերու անկախութեան, բռնապետ ցարը տապալելու համար գործի գլուխ եկան», փոխանակ ընդվզելու, ըսէ տեսնեմ ազատութիւն կա՞յ, անկախութիւն կ'ը-ի՞ն. ցարէն աւելի ստորին բռնակալութիւն մը ստեղծած չէ՞ն…

Առանց պատասխանի, այն ատեն «խօսէ՛ մեզի, կ'ըսէի, մղած օրհասական կռիւներդ, ծովէն 2000 մէթր բարձրաւանդակին վրայ, Վանէն մինչեւ ձորոր, Սեւանէն մինչեւ Բիւրաքնի գագաթներուն վրայ…

Այն ատեն, Սասունցի Դաւիթի հանդուգնակ, բերնի ջուրերը փագցնելով, ան կը պատմէր մէկը հազար դէմ մղուած ոգորումները, նուիրական լեռներուն եւ ձորերուն մէջ… Ու, ամէն անգամ ան հպարտօրէն կ'ըսէր որ ձեռքերը Թուրքի եւ Բիւրոի կնկան կամ երախայի արիւնը չէին տեսած:

Ու, այսպէս, ամէն իրիկուն ան անգիր դասը կը սորվեցնէր իր զաւկին, կարծես զգալով որ, անիմաստ արկածի մը զոհ պիտի ըլլար եւ իր զաւակը պէտք էր որ իր հօրմէն ժառանգէր դիւցազնավէպը մեր նորադոյն անցեալին որուն մորմոքը տակաւին կը կրտտայ մեր հոգիներուն մէջ:

Ժանոն լարուած, համակ ականջ կտրած կ'ունկնդրէր իր հօր զրոյցներուն, ծունկին տակ կծկտած, իր մանուկ հոգին հազար գոյն կ'առնէր ու յաճախ աչքերը կրակոտ ու արտասուելից, անուրջի մէջ կ'ըլլար կարծես, կ'երեւակայէր աւանդավէպերու աշխարհին մէջ մարտնչող գերմարդերը…

Ռուբէն մեռաւ գործատան մէջ, հսկայ հալոցին դիմաց, ծունկին ու ածուխին մէջ ռնչած, տարի մը առաջ:

Արմէնեներու հպարտ մնացորդը որ կ'երազէր մեռնիլ հայրենի լեռներուն վրայ, թշնամին հետ կռուի ընթացքին, մաշեցաւ դժոխային հնոցին դիմաց, առանց իր սիրասուն Ժանոն վերջին անգամ մըն ալ գրկելու իր առնական ու վեհանձն կուրծքին վրայ:

X

Որբանալէ վերջ Ժանոն, ինչպէս բոլոր հայ մանուկները Մարսիլիոյ մէջ, գպրոցէն արձակուելէ յետոյ լրագիրներու տրցակ մը անութին տակ, փողոցէ փողոց, բէքսաններէն սրճարանները, կրկէսերուն ձայնով մը որուն մէջ երկիւղ ու վիրաւորուած հպարտութեան մը հեւքը կար, քաղցր ժպիտ մը շրթներուն, թերթեր կ'երկարէր: Ու, ամէն անգամուն ալ «Պարոն, ե՞րբ Հայաստան պիտի երթանք» կ'ըլլար իր հարցումը:

Ճիշդ է որ դիմում ըրինք, նոյնիսկ պատուիրակը համամիտ էր, եւ սակայն տեղական վարձկանները փոխմակը արգիլեց մօր եւ զաւկին մեկնումը Հայաստան:

Եօթը օր առաջ, գիշեր մը, Քանըպիէրին վրայ հանդիպեցանք իրեն: Մէկ ձեռքը տարատին գրպանը, օդը կը վեր, քանի մը լրագիր միւս ձեռքը Ռատիգա՛լ, գա՛լ, գա՛լ ու ձայնը հեւքհեւք թուլցած, կօշիկները թրջած ու ոտքերը ջուրին մէջ, ցուրտէն ընդարմացած…

— Ժանօ, աղուորս, ինչո՞ւ այսքան ուշ մնացիր:

— Պարոն, տակաւին քանի մը հատ ալ մնաց, կաղանդ կուգայ, ա՛խ չեղաւ որ հայրենիք երթայինք, որիկաները չուզեցին մեզ, ա՛խ եթէ անգամ մը երթայի…

Անիկա ձեռքէն թերթերը, ու մինչդեռ մեր մօտէն անցնող բամբիչներն ու հաճոյամոլ հայ երիտասարդներ անտարբեր աչաւոր ողբերգութեան, Ամենմինենկներէն տուն կը դառնային, Ֆրանսացի տարիքոտ պարոն մը իր տիկնոջ հետ, հետաքրքրուած կեցան ու քանի մը քաղցր խօսքերով չոյեցին Ժանոյին գանգրահեր գլուխը, ուզեցին դրամ տալ, բայց Ժանոն մինչեւ հոգիին խորը վիրաւոր, «Ներողութիւն պարոն, ես ողորմութիւն չեմ ուզեր» ըսելէն ու աներեւութանալը մէկ եղաւ:

Եւ, ահա, այդ վեհոգի ու ազնիւ, այդ հրաշալի տղեկն էր որ տուն երթալէ վերջ ղամուեր է անկողին, անգամ մըն ալ չելլելու համար:

Երթաս բարո՛վ, աղուոր Ժանօ, հողը թեթեւ գայ վրադ… գիտցիր միայն որ այս աշխարհը վատերուն պիտի չըլլայ յաւէտ ու մենք մնացողներս օր մը վրէժդ կ'առնենք:

Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

— . —

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ու [ահա] նորէն տօները հասան,
Նորէն ամէնքը նուէր կը յուսան՝
Կաղանդի նուէր: Ալա՜ղ, այս անգամ
Կաղանդ պապան ալ թոյլ է ու անկամ:

Տագնապ, թանգութիւն… կաղանդ պապան ալ
Անգամ ու շունչօ՝ զուրկ է փարայէ,
Եւ [ա]յլ չէ կրնար նուէր ստանալ
Եթէ «Յառաջ»ը ձեզի չծախայէ:

Ու [ահա] խոնարհ՝ կեցած ես առաջ,
Քեզի կը խնդրեմ, սիրելի Յառաջ,
Ինչ [որ] տոպրակս ունի այս տարի,
Բաժնելու հոգը ա՛ռ, եղիր բարի,

Բա՛ց [ես] էջերը միայն այս անգամ,
Թո՛ղ, ամէն մէկը ընկեր, բարեկամ,
Կարդայ ու առնէ իր բաժինն ընտան,
Առնէ, վայելէ եւ խնդայ անձայն…

Միայն այս անգամ: Իսկ եկող տարի
Բախտը կը լինի դէպի մեզ բարի,
Ամէն[ա]խ նորէն Հայաստան կ'երթանք,
Այնտեղ կը տօնենք, այնտեղ կը խընդանք,

Եւ [ես] ալ նորէն կը բաժնեմ ընծայ
Որ [սփիւռ]ք աշխարհ՝ սպրի ու ցնծայ:

X

1. Նուրբ կը գրես ու արթուն,
Խօսքդ սուր է՝ իմաստուն,
Յառաջ թերթդ կեանքին մէջ,
Կը կարդացուի ամէն էջ:

2. Եթէ սիրտդ հոգ ունի,
Գինի խմէ, Նարդունի,
Լոթրիի տոմսակը
Զի [հ]անէր քու բախտը:

3. Գունն ալ խմէ վարչապետ,
Բախտը կոյր է ու տգէտ
Լոթրիի տոմսակէն
Օգուտ չկայ քեզի:

4. Պ[ա]րս թէ Քաջան
Միշտ ըլլան ես՝ Նշան —
Ոլոր ու զուարթ
Արմենակեան մարդ:

5. Բ[ե]մի վրայ քեզ տեսայ
Կ'ուզ[է]մ լինել ես փեսայ —
Երգդ հնչուն ու անուշ,
Ի՛նչ խորոտ ես, Հայկանուշ…

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

(ԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ)

Գ. — ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ, ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐ

Ահա ճիւղ մը որ հայ ժողովուրդի զառնութիւններուն մէջէն ցոլուն գծի մը պէս դուրս կը ցցուի: Հայ չարքաշ գիւղացին իր հերկի ու քաղի արդասիքը ներս գնելէ յետոյ, ձմրան երկար գիշերներուն գիւղական միօրինակ երեւոյթները աւելի գունաւորելու միտումով դհոլ զուռնայի շեշտուած թափին հետ կը չորորայ, կը ծնքծնքի ու կը կոտրտուի սպելտական վեհութեամբ: Ան ոչ միայն իր նուազադոյն ինչքը կը բաժնէ իր ծայրայեղ հիւրասիրութեան ճամբուն մէջ, այլեւ խրախճանքի այդ դըլխիչ պահերուն, պահ մը ինքզինքը իրապէս գեղումի մը կը յանձնէ, արհամարհելով իր ցաւն ու մոմտուքը եւ տօրեայ զառնութիւնները, վայելելու համար իր աղբէր եղին հետ չահած հացահատիկը, ինք անտնելով ցորենը, իսկ անոր տալով դարմանը (յարդը):

Կրնաք երեւակայել թէ անոնք ինչպէս թեւ թեւի պարը թափ կուտան (Զար զընգը) ուժգին եւ խրոխտ յաճախ գլուխները վեր, ուր անոնց աչքերը հազարումէկ խորհուրդներ կը պարփակեն: Հազարումէկ երազանքներ մանկութենէն մինչեւ ծերութեան աղօտցած յուշերու յուսախաբ խարխափումը ծերերու, իսկ երիտասարդները թրթռուն հոգիներու թռիչքը, ապագայ հարսի ծիսական վեհ արարողութեան, որ ժամ պիտի տանին, հոն պիտի կայնեցնեն, քաղը ձեռքին պիտի տան, եւ ոտքն ալ ոտքին տալով ամենարան պիտի կարդացնեն, տաւուլ-զուռնան պիտի զարնեն եւ հազար ձայնով հազար երնէկ էն աւուր պիտի կանչեն:

Դ. — ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ԵՐԳԵՐ

Նշեցինք արդէն թէ հայ ժողովուրդը ունեցած է զառնութեան պահեր եւ մեզի համար պարզ է որ այս պարագան մեր կեանքի եւ հաւաքականութեան զարերու գոյութեան ընթացքին ամենադառն կողմը եղած ըլլալով, իր քանդիչ դերը խաղացած է ոչ միայն աւերելով քաղքենի եւ ընչազուրկ դասը, այլ եւ գիւղային շինականը: Յաճախ գոյութեան եւ մասամբ ալ տնտեսական պայմաններու ճնշման տակ, երիտասարդութիւնը իր ամուսնութեան յաջորդ օրն իսկ իր սիրահատոր պատանեակ կինը, մայրը, քոյրը դրան ետեւը թողած չուած է արտասահման: Հեռու երկիր, նախ աշխատելու համար գլուխը Թուրքի անողոք սուրէն, երկրորդ կտոր մը հաց ճարելու յոյսով:

Իսկ երկիրը մնացած իր սիրահատորները կարօտի զգացումով տառապուն, ամէն օր ճամբան կը նային որ գիր մը առնեն իրենց ղարիպէն, կարդան զայն, նորէն կարդան եւ իրենց ծոցիկը դնեն: Ապա հարիւրերորդ անգամ մըն ալ կարդան եւ սպասեն որ գարուն գայ, ձիւները հալին, ճամբաները բացուին ղարիպներուն, որ ղարիպ դառնայ իր վաթանին, չմեռնի ղարիպ մուրազ սրտին: (Ղարիպ աղբեր, Տարօնի շրջանէն):

Մեզի պէս տառապած ժողովուրդները միայն գիտեն թէ ինչ է իմաստը կարօտին: Կարօտը իր կողակցին, որ ընտանեկան սրբազան ակնածանքով մը կ'ըսէ «մարդս», փոխանակ ըսելու ամուսինս: Եւ կարծես այդ «մարդս»բառին մէջ իր յարգանքի ամբողջական չափանիշն է որ կը դնէ անհուն համբերութեամբ մը: Իր ամուսնոյն բացակայութեան, ան իր մէջ կը սանձէ ամէն փափաք ու փորձութիւն միշտ սպասելով իր ղարիպ մարդուն: Իր մէջ համոզում է դարձուցած թէ իր ղարիպ մարդը իրմէ զատ ուրիշ ոչ ոքի կրնայ պատկանիլ, թէ իրն է եւ իրը պիտի մնայ: Եւ այս հաւատքով կ'երգէ անդադրում:

Տալղայ տալղայ կ'ըլլի Պօլսայ ծովը,
Ինչ անուշ ալ կը փչէ սէվտային հովը,
Տէրն ալ նասիպ ընէր խըթայի քովը,
Առնէի մուրազս իյնայի ծովը:
(Ակնայ շրջանէն: Անտիպ)

Հաւատարմութիւն, այս է որ դուք պիտի գտնէք հայ պանդուխտի երգին մէջ, զգացում մը այնքան անկեղծ, վեհ եւ միամիտ: Եւ այսպէս եղած է նաեւ հայ ժողովուրդի ամբողջականութիւնը ոչ միայն իր հարեւանին, բարեկամին, հայրենակիցին հանդէպ, այլ եւ դէպի օտարը, հոգ չէ թէ հայ ժողովուրդի այս ըմբռնումը չահագործած ըլլան:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ահաւասիկ նախնական շրջաններէն մինչեւ նորագոյն շրջանը աշխատանքի, սիրոյ, խրախճանքի եւ պանդխտութեան զգացումները իրարու շըղթայուած ու ագուցուած մեզի կը հասնին: Եւ մենք այդ կտորները աչքէ անցընելով լուրիւ գաղափար մը կ'ունենանք մեր ժողովուրդի անցեալի հոգեկան բոլոր երեւոյթներուն, մեր նախահայրերէն մինչեւ մեր օրերը: Եւ կը ճանչնանք զայն այնպէս ինչպէս եղած է նախամարդէն մինչեւ հիմա:

Բնական է գեղեցկութիւններու այդ շրջանը ըստ մեզ այլեւս փակուած է, նկատելով որ Թրքահայաստանը 1915ի ահաւոր կոտորածին հետեւանքով դատարկուեցաւ: Գալով Ռուսահայաստանին՝ 1920ին բոլշեւիկները Հայաստան մտնելով, ընկերային նոր պայմաններ բերին իրենց հետ, որոնք ոչ միայն վերիվայր պիտի շրջեն հայ երբեմնի բարքերն ու աւանդական սովորութիւնները, այլ եւ արհեստագիտական նոր միջոցներու հարկադրանքին տակ հայ գիւղի դիմագիծը եւ հայ վինականին հոգեկան ըմբռնումները հիմնովին պիտի փոխուին:

Բայց այս մասին կարծիքներ յայտնել առայժմ վաղաժամ կը գտնենք:

Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ
(Վերջ)

ԼԵՌ. ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լեհական «Նաշէ Վրէմէ» թերթին Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ հոն խոր տպաւորութիւն է թողած լեհ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական գործադիր կոմիտէի անդամներուն ձերբակալութիւնը: Ձերբակալուածներուն միջեւ կան, — Եան Կէմփէլ, Վալէվսքի, Կորվիչ, Քարաէվսքի, Շթայն, Հէնրիքովսքի, Պրոնովսքի եւայլն: Ձերբակալուած են նաեւ քաղաքական դիւանի չորս անդամները: Իսկ Լեհաստանէն Ռ. Ռուսիա փախած լեհ անուանի բազմաթիւ անձեր: Ձերբակալութիւնները կատարուած են յանկարծակի, բայց, կեդր. կոմիտէի անդամներէն ոմանք յաջողած են փախչիլ, իսկ Հուպէրման, ծանօթ ջութակահարին եղբայրը, անձնասպան է եղած:

6· Հաստկդ իշխանական,
Միտքդ, խօսքդ՝ տանական,
Մոնմորանսի սուրբ վանքում,
Դարձել ես դուն վանական :

7· *Կեանք ու Արուեստ*, արուեստ ու կեանք
Ի՛նչ յոգնութիւն եւ ի՛նչ զրկանք :

8 Գծից դուրս թէ գծից ներս,
Որջը մէկ է, զոխրես,
Շոփ - Լատինում ծուարած,
Դու լսում ես շուայտած :

9· Սէնի ափէն մինչեւ Բրազիլ
Գետ կը հոսէն երգերդ զիլ :

10· Մարդ ու վիպագիր արդա՛ր
Փառաւոր գործ է տարտար
Մութ ու խրթին բառերէն
Ազատէ մեզ փրանսերէն :

11· «*Զուարթնոց*»ըդ զուարթուն
Մենք քնած ենք, դուն արթուն :

12· Ինչ որ ունէիր՝ է՞ս ա,
Ա՛յ Տատրագոմի փեսայ :

Խիստ ուսեալ ես՝ ինչ ըսեմ,
Խօսք ես խօսում շատ վսեմ,
Բայց միշտ նոյն երգ, նոյն յանկերգ,
Այդքան նե՞ղ է տիեզերք :

13· Ցարպէզը կը լիզէ,
Կը լիզէ ու կ'երազէ,
Ի՛նչ ես նստած այդպէս լուռ,
Ժամանակը կը վազէ ···

14· Սահակ - Մեսրոպ մարգարէ,
Կեանքդ անհամ պայքար է,
Ա՛յ, համշարի հանելի,
Գործեր կ'ընես վինելի :

15· Սիկ կը փնտռես ու արեւ՝
Սէնի ափէն շատ բարեւ :

16· Ուր որ էինք՝ միշտ հոն ենք,
Նորէն յոբելեա՞ն տօնենք,
Նորէ՞ն սանթիմներ ժողվենք,
Նախագահի աթոռը
Չի կշտացներ քո փորը :

17· Ազգը ազգ է ազգային,
Ազգասէր ես ազգի հին
Ազգահաւա՛ք, ազդասէր,
Ջո՛ւր երազներ, զո՛ւր յոյսեր ···

18· Մութ ու պղտոր աչքերուն
Ակնոց կուտաս շարքերուն,
Կը վարանին՝ սե՞ւ, ճերմա՞կ,
Թնորոշէ անոնց վինակ :

19· Միշտ գրում ես, քննադատում,
Ժողովներում վիճում, դատում,
Խօսքդ ամուր վէմի պէս,
«*Վէմ*»դ նոխ է ու պէսպէս :

20· Զարթօնքդ ուշ էր, տղայ,
Լաւ է չեղար աբեղայ,
Ինչքան երկար յոգնցիր,
Այնքան երկար գրեցիր,
Հատոր - հատոր կը շարես,
Մեզ վախով կը պաշարես :

21· Ինքդ ըմբոստ ու յամառ,
Ծիծաղդ՝ ջինջ արծաթէ,
Ուր երեւաս՝ ոսկեվառ
Արեւ ու լոյս կը ցաթէ :

22· Երգ ու խմբերգ հայկական,
Քոնծէրներդ պատուական,
Սուրիա, Մարսէյլ՝ շունչդ տաք՝
Գացիր - եկար ճէպդ ծակ :

23· Դու կը ներկես քանի՛ տեսակ,
Բազմավաստակ, պարապ քսակ,
Քո գրական յոբելեանը
Ե՞րբ պիտ տօնէ Միսաքեանը :

24· Երեք ընկեր եւ մի մայր,
Ինքդ ինչ ես՝ մա՞յր թէ հայր :

25· Ընկած ես դու դռնէ դուռ,
Կը սրընգես լուրդալուր,
Տափ ու գունգա քո հոգին,
Ի՞նչ վայել է քո գրչին ···

26· Ուր կայ «*Արեւ*» չկայ լոյս
«*Պայքար*»ը ձեր նահիճ է,
Ձեր «*Ապագան*»՝ մութ անյոյս,
«*Զարթօնք*»ը ձեր մահիճ է :

27· Հայաստանում մաքրազործում,
Կոմկուս, Չեկա ու գնդակ,
Հոս՝ Հօկերի տօն ու ցնծում
Եւ ճառեր անքրվանդակ :

28· Երաժշտութիւն լաւ գիտես,
Գիտես երգչախումբ վարել,
Բայց երբ մարդոց մէջ մտնես,
Գիտցիր շնորքով բարեւել :

29· Փարիզ եկար Բեռլինէն,
Եւ կը գրես նոխ ու լէն,
Հայոց գիր ու դպրութիւն
Կը ճոխացնես միշտ արթուն :

30· 15 տարի—մի պահ է կեանքի,
Բայց ի՛նչ հոյակապ դու գործեր ըրիր —
Պանդուխտ Հայերուս տուիր նոր հոգի
Հայ մշակոյթին *Հայրենիք* տուիր :

31· Փոթորիկէն ետքը ջինջ,
Զգրեցիր դու ոչինչ,
Շիթ առ շիթ ամէն գիշեր,
Գրէ՛, կարդանք քո յուշեր :

32· Շուկան լեցրել ես բերքով,
Պանան կը ծախես երգով,
Ժամանակդ կը կորցնես,
Մէջդ ինչ կայ՝ կը մեռցնես :

33· Մէկը Զոմ է կրակոտ,
Միւսը՝ աչքերով թախծոտ,
Երկու եղբայր միասին
Քաֆէներում կը խօսին :

34· Կերոններ կը վառես,
Կը վառես ու կը մարես,
Սմսակն տասը հազար՝
Պետութի՞ւն մը կը վարես :

ԿԱՂԱՆԴ - ՊԱՊԱ

ԳԵՂԵՑԿԱԿԱՆՔ

ՄԱՆՈՒԿ ՄԸ ԿԸ ԾՆԻ

Եւ ծնաւ մանուկն ալքէն մըթութեան,
Ծընաւ շողշողուն աստղն առաւօտեան,
Մեղքն իր մարմինին հիւսեց ծաղիկներ,
Որ դըժոխքն ըզմեզ իրեն առինքնէր :

Ու քարայրներուն մէջ ծընծղայ զարկին,
Հըրդեհ կապեցին ճակատն երկինքին,
Կիներն հեշտութեան սա՛ր եօթնարփենի
Զուգուեցան երկնի, մերկութեամբ ձիւնի :

Անսանձ ձի նըստած կիրքն արարչական
Անցաւ, ու դաշտերն յըղութիւն հագան ·
Սիրտերուն վըրայ շուշան ծաղկեցաւ,
Մոմի լոյս տըլաւ, լոյսն ոսկի՛ անձաւ :

Զարութեան սերմէն պայթած կիրք անճառ,
Աշխարհի մարդոց դէմ բազմաչարչար
Փայլատակեց թուրն, եւ օձի բերնին՝
Թոյնն անոյշ ծաղիկ արձակեց նըրբին :

Ծընաւ, ծընա՛ւ մարդն, եւ աստուածօրէն
Ընդհողեայ քաղաքն իր հողւոյն խորէն՝
Ջահավառեց նոր լոյսով ողողուն,
Ջերդ այգի անհուն, ողկոյզով բեղուն :

×

ՎԱՐԴ ՄԸ ԵՒ ԲԱԺԱԿ ՄԸ ՋՈՒՐ

Բաժակ մը ջուր՝ վարդ մը վըրան,
Երկուքն յաւէտ կը սարսըռան,
Երբ կը բացուին երկու աչեր
Իրենց խորէն, իբրեւ գիշեր :

Բիւրեղը ծով ունէր անյոյզ,
Բայց վարդն յանկարծ, զերդ վերջալոյս,
Թափեց կըրակն իր մխերուն,
Եւ ծովը վի՛հ եղաւ փըրփըրուն :

Կոծումն անծայր արձագանգով,
Անդուլ կ'երգէ սընարիս քով ·
Սէրերս անցան, այլ ինք չանցաւ,
Սիրտս իր լացին մութ քարանձաւ.

Առաւօտուն երբ կը դիտեմ,
Վարդն արփանոյշ կ'ըլլայ եդեմ,
Իսկ, երբ դուրսն է կիսագիշեր,
Ո՞վ վառեց մեղքն, ես չեմ յիշեր :

Ջուրէն կաթիլ մը շըրթունքիս՝
Դըժոխքի պէս կ'այրէ ··· հոգիս,
Բոյր մը վարդէն խո՛րն արիւնիս՝
Մահուան աղօ՛ր իմ սիրուհիս :

Ո՛ բոցակէզ խորհրդանիշ,
Քեզ ընդմըխուած եմ ակնապիշ,
Քու մարդախանձ տեսիլքդ անանց՝
Թո՛ղ չաչարանքս ըլլայ անսանձ :

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 27 դեկտ. (Յատուկ).— Հայ վիպագրութեան մեծանուն վարպետին՝ Րաֆֆիին ծննդեան հարիւրամեակի յոբելենական հանդէսը ինչպէս այլուր, Լիոնի մէջ եւս տօնուեցաւ Դեկտեմբեր 26 կիրակի երեկոյեան Գ. Թաղաւորական սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան: Կազմակերպութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները :

Այս տօնակատարութիւնը կարելի է կոչել համազգային, որովհետեւ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, աննշան բացառութիւնով մը, Լիոնի բոլոր միութիւններն ու քաղաքական կազմակերպութիւնները, թիւով 22, աննախընթաց երեւոյթ մը մեր քաղաքին համար: Որքան բաղձալի է որ նոյն համերաշխութիւնը տիրէր ազգային ուրիշ ձեռնարկներու մէջ ալ, մանաւանդ ներկայ անստոյգ օրերուն:

Հանդէսին նախաձեռնութիւնը ըստանձնած էր «Համազգային» Միութեան մասնաճիւղը, որ ընդառաջ երթալով Փարիզի Յոբելենական Կեդր. Յանձնախումբի հրահանգին՝ խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էր գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւնները: Այս ժողովէն ընտրուած յանձնախումբն էր որ ձեռնարկեց հանդէսին կազմակերպութեան: Նախագահ Դր. Ձէլլահեան հանդէսին բացումը կատարեց օրուան պատշաճ խօսքերով, որմէ վերջ ազգ. վարժարանի աշակերտ-աշակերտուհիները իրենց պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով ոգեւորեցին սրահը: Այս առթիւ գնահատելի էին ուսուցչուհի Տիկին Մ. Շահինեանի ջանքերը: Կարգով արտասանեցին ու երգեցին Միսաք Միրզէ, Ա. Աւետիսեան, Ց. Հաբէլեան, Գ. Քիլարճեան, Լ. Այէմեան եւ շնորհալի երգչուհին՝ Օր. Մոլինար Տէր Պետանցեան ջերմ ծափերու: Երգերուն՝ ընկերանար դաշնակով՝ Ֆրանսուհի մը, Օր. Օփէն :

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ, քառորդ ժամ դադարի ընթացքին վաճառուեցան Կեդր. Յանձնախումբին հրատարակութիւնը՝ «Րաֆֆի» եւ Րաֆֆիի լուսանկարները, Լիոնի յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած :

Հանդէսին հրաւիրուած էին երկու ֆրանսացի հայագէտներ: Հայր Թալօն շատ վարժ հայերէնով մը, ինչպէս ուրիշ առթիւ, այս անգամ ալ իր հիացումը յայտնեց հայկական լեզուի եւ մատենագրութեան մասին եւ ըսաւ թէ Րաֆֆիի երկերէն մասնաւորապէս կարդացած է «Սամուէլ»ը, Վիէննայի Մխիթարեանց վանքին մէջ, մէկ մասը ռուսահայերէն լեզուով եւ միւս մասը ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: Եւ աւելցուց թէ Հայր Հիւէթ այնքան ազդուած է անկէ որ, կրկին կարդացած է զայն: Խրախուսեց հասարակութիւնը չյուսահատիլ ներկայ դըժընդակ պայմաններէն, այլ տոկալ, եւ իր խօսքը վերջացուց յիշելով դըրուագ մը Արշակ Թագաւորի դերութեան կեանքէն (թէ ինչպէս ափ մը հող բերել կուտայ հայրենիքէն): «Ձեր գիրն ու գրականութիւնը այդ խարիսխն է, ինչպէս որ Արշակ հայրենիքէն բերել տուած հողին վրայ կեցած առնէր ինքինքը զօրաւոր ու անպարտելի կը զգար, նոյնպէս ալ դուք՝ անոր սերունդները, կառչեցէք ձեր գրականութեան ու անով եղէք հզօր ու անպարտելի» :

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր երիտասարդ գրող Կիւրեղ Խրայեան, որ չեշտեց թէ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը տօնելով պանծացուցած կ'ըլլանք նախ մեր գիրն ու գրականութիւնը: Ցետոյ հարեւանցի ակնարկ մը նետեց Ե. դարէն վերջ մեր գրական երկնակամարին վրայ փայլող լուսաշող դէմքերէն պատմահայր Խորենացին, Նարեկացին, Շնորհալին եւ ուրիշներու վրայ, որոնք իրենց գրչով երկպառակութեան եւ յուսահատութեան մատնուած ժողովուրդին նոր խանդ ու աւիւն ներարկեցին, եւ անոնց շնորհիւ ունեցանք Մամիկոնեաններէն զատ՝ Բագրատունեաց եւ Ռուբինեանց հարստութիւնները: Եւ արագօրէն անցնելով հասաւ Խ. Աբովեանի իր «Ա՛խ, վախթան»ով եւ վերջապէս Րաֆֆիին՝ իր մարգարէաշունչ գրուածքներով: Րաֆֆին բնածին տաղանդով օժտուած՝ այնքան ազգային դրամագլուխ ունէր, հայկական պատմութեան գանձարանէն առնուած՝ որ իր գիրքերը հրահրեցին ժողովուրդը ի խնդիր իր անցեալ մեծութեանց ու փառքերուն: Հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին օտարութեան մէջ անգամ փառ պահած է իր ազգային աւանդութիւններն ու լեզուն եւ կարկառուն դէմքեր կատարած օտարութեան մէջ, Օր. Հայկ. տպագրութիւնը: Ամօթ ու նախատինք կ'ըլլայ մեզի, յետնորդներուս, եթէ Արտասահմանի մէջ քանի մը տասնեակ տարի չպահենք մեր ազգային գոյութիւնը, մանաւանդ որ մեր պայմանները այնքան ալ աննպաստ չեն, արդէն ունինք հայրենիք մը, հող չէ թէ տարբեր վարչաձեւով :

Այս գեղեցիկ բանախօսութիւնը ընդունուեցաւ ծափերով եւ հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին :

Թղթակից

ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 26 դեկտեմբեր (Յատուկ).— Շաբաթ գիշեր, 25 դեկտեմբերին, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի բացման խնջոյքը, իր նոր ակումբին մէջ: Մթնոլորտը այնքան մտերմական էր որ, շատերուն համար ճշմարիտ անակնկալ մը եղաւ, այսպիսի հաւաքոյթի մը կազմակերպումը :

Արդէն մթնշաղը իջած: «Վարուժան» Ակումբը, լեցուն է ծով երիտասարդութեամբ եւ հին սերունդի քանի մը դէմքերով: Եկած են, տաքնալու եւ ներշնչուելու, հայ հերոսներու անմահ շունչով, եւ հայ ազատագրութեան համար մարտնչող մեծ կուսակցութեան խօսքերով :

Ներկայ էին բոլոր անոնք, որ հայ հերոսներուն պաշտամունքը ունին: Եկած էին, հպարտ եւ բարձր ճակատներով, թեւ եւ թիկունք հանդիսանալու այն ուժին որ յիսուն տարուան ծանրաբեռն հոգերով կը պայքարի ցեղին փրկութեան համար :

Մեր ընկերները ջանք չէին խնայած, որպէսզի խնջոյքը ամէն բանէ առաջ մտերմութեան, ուրախութեան եւ զրոյցի երեկոյ մը ըլլար :

Գեղարուեստի բաժինն նախագահը ընկ. Արմ. Գույումճեան երկու խօսքով հանդէսը կը բանայ, հրաւիրելով ներկաները միաբերան թնդացնելու «Մշակ Բանուոր»ը: Մեր փոքրիկ ակումբը կը սարսռայ խմբերգէն: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ պատանի Խաչատուր Աչօյեան արտասանելով Զարենցի «Հայաստանի»ն :

Լիոնէն համակրելի երիտասարդ մը, Պ. Ղազարմիքայէլեան որ պատահաբար ներկայ էր, յաջորդաբար երգեց ընտիր կտորներ, որոնք խորապէս ազդեցին ունկնդիրներուն վրայ: Ուղերձներ կարդացին, ընկերներ Արամ Տէմիրճեան եւ Արմ. Գույումճեան, գրուած ընկեր Վարդան Զուլլէքեանի կողմէ :

Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով, սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Մանուէլ Կէզիւրեանը: Բուն խնջոյքէն առաջ, Զուլլէքեան խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, ծանրանալով համեբաշխութեան վրայ: Շեշտեց թէ փըրկութիւնը կախում ունի բոլոր հայրենասէր Հայերու միացեալ գործունէութենէն :

Բանախօսութիւնը հազիւ լրացած, սեղանապետը կ'առաջարկէ խմել հայ ժողովուրդին եւ Դաշնակցութեան կենացը: Կարմիր գինին կը պարպուի «կեցցէ»ներով: Սեղանապետը խօսք կուտայ, բոլորին անխտիր, մեծին ու պզտիկին: Եւ ամէն մէկը իր կարողութեան չափով, կը խօսի, կ'երգէ, կը փառաբանէ հայ հերոսը, միշտ հայ հերոսը: Միջանկեալ արտասանութիւն մը Աբէլ Աբէլեանէ, Ահարոնեանի «Ցարդանք քեզ»ը :

Սեղանապետին առաջարկով, կէս գիշերին կը սկսի պզտիկ հանգանակութիւն մը.— Ցանկը ինք անձամբ կը բանայ, նախ 30 ֆրանքով: Ահա իրարու ետեւէ տասնոցներ, յիսուննոցներ եւ հարիւրնոցներ կը տեղան: Քըսան վայրկեան չի տեւեր, 1000 (հազար) ֆրանքի կը բարձրանայ գումարը, (ցանկը կը դրկեմ «Յառաջ»ին) :

Դաշնակցութեան հմայքը անգամ մը եւս համախմբեց երիտասարդութիւնը, ի խնդիր ազատ խօսքի եւ ազատ հայրենիքի: Խօսքը՝ օրուան սեղանապետին տալով վերջացնեմ :

«Մենք հայրենասէր երիտասարդներս, ճակատաբաց եւ հպարտութեամբ, մեր քրտինքով վաստկած լումաները կուտանք, որ ծախսուի հայ ժողովուրդին, ազատութեան եւ փրկութեան համար: Ահա թէ ինչու մենք Դաշնակցութեան հետ ենք» :

Կէս գիշերը շատոնց անցած էր, երբ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով բաժնուեցանք, հերոսներուն ծանրութիւնը մեր ուսերուն վրայ :

Ս. Ընտրիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Վերջին անցքերից Վարդանը տեղեկութիւն չունէր: Նա չգիտէր, թէ գեներալ Տէր - Ղուկասովի զօրքերի տեղատուութեան ժամանակ ինչե՞ր պատահեցան: Նա չգիտէր ալաշկերտցոց թշուառ գաղթականութիւնը եւ այդ գաղթականութիւնը առաջ բերող ախուր պատճառները:

Անցքերը ամենակարճ ժամանակի մէջ զարմանալի փոփոխութիւն ստացան:

Վարդանը, երկու եւ կէս ամիս առաջ, չղթայակապ, թուրք զինուորներով շրջապատուած, ծերունի Խաչոի տունից տարուեցաւ թուրքաց զինուորական գործակատարի մօտ: Դեռ չհասած, ճանապարհին վրայ հասան Վարդանի երկու ծառաները՝ Սաքօն եւ Եղօն եւ մի յանդուգն կռուից յետոյ կարողացան ազատել իրանց տիրոջը: Նոյն կռուի մէջ վէրք ստացաւ Վարդանը եւ համարեա իր ծառանե-րի ձեռքի վրայ տարուեցաւ ռուսաց հողի վրայ, Սուրմալու գաւառը հայոց մի գիւղի մէջ: Հազիւ մի փոքր առողջացել էր նա, որպէս կամաւոր մտաւ հայոց միլիցիայի մէջ: Նոյն ծառայութիւնը յանձն առեցին եւ նրա երկու ծառաները՝ Սաքօն եւ Եղօն: Դրանք Բայազէդի պաշարման ժամանակ երկուսն էլ սպանուեցան: Բայց ի՞նչ հնարքով դուրս եկաւ Վարդանը բերդից,— այդ մենք գիտենք:

Այժմ տխուր եւ միայնակ մտաւ նա այն հովիտը, ուր գտնվում էր O··· գիւղը: Ի՞նչ տեսարան էր ներկայացնում այդ հովիտը մի քանի շաբաթ առաջ: Որքա՞ն կենդանի եւ գեղեցիկ էին այնտեղի դաշտերը, ձորերը եւ կանաչապատ լեռները: Հովիտի ամբողջ տարածութիւնը, պատած հասունացած հունձքի արտերով, ծփում էր, ալեկոծւում էր ոսկեղէն ծովի նման: Լեռների կուրծքի վրայ, մըր-ջիմի նման ցրուած, արածում էին անասունների հօտերը: Անուշ եւ քաղցր մեղեդիներով լսելի էր լինում անհոգ հովիւի սրինգի ձայնը: Հարուստ բընութիւնը եւ աշխատասէր մարդը, ձեռք ձեռքի տուած, արտադրում էին երկրի հրաշալիքը: Իսկ այժմ,— այժըմ ամէն ինչ փոխուել էր: Այժմ հովիտի ամբողջ տարածութիւնը ներկայացնում էր մի սգաւոր անապատ: Կրակը հրդեհել էր եւ լափել հունձքի բոլոր արտերը, ծածկելով դաշտերի անհուն մակերեւոյթը սեւ մոխիրով: Ո՞վ էր գործել այդ չարութիւնը. ո՞վ էր ոչնչացրել մշակ մարդու արդիւնաբերութիւնը, որի վրայ թափուել էր այնքան շատ քրտինք եւ աշխատութիւն: Վարդանը դժուարանում էր հասկանալ: Նա աչք էր դարձնում մի ժամանակ գեղեցիկ եւ մարդաշատ գիւղերի վրայ, դրանք նոյնպէս ներկայացնում էին մի մի մոխրի կոյտեր, այստեղ եւս կրակը եւ հրդեհը թողել էին իրանց կործանիչ հետքերը: Կեանքը դադարել էր ամէն տեղ. դաշտերից չէր լսւում երկրագործի ուրախ երգը. արօտամարգերի վրայ անասուններ չէին արածում. ամէն ինչ լռել էր, ամէն ինչ գտնւում էր խուլ մեռելութեան մէջ: Կործանիչ ապականութեան կործանիչ դեւը դեռ նոր էր անցել այդ թշուառ երկրի վըրայով, ոչնչացրել էր բոլորը, որ ըստեղծել էր մարդու աշխատասէր ձեռքը: Ի՞նչ էր պատահել···

Ցուլիսի արեգակը սաստիկ այրում էր: Կէսօրից բաւական անցել էր, երբ Վարդանը մտաւ O··· գիւղը: Նա նըմանում էր այն լեգենդական բնակութիւններին, որ չար կախարդի անէծքով միանգամից աւերակ էին դարձել: Տները, ուր մի ժամանակ կեանք էին շնչում, ուր մարդիկ էին ապրում, այժմ դարձել էին նրանց գերեզմանը: Ամէն ինչ թաղուած էր տխուր եւ այլանդակ փլատակների տակ: Վարդանը ուշակորոյս խելագարի նըման անցնում էր իր ծանօթ փողոցներով: Տեղ տեղ նա տեսնում էր մարդկային մարմնի մնացորդներ: Անշուշտ այստեղ կատարուել էր մի սարսափելի կատաստրոֆա, մի աղէտալի անցք: Նա անցաւ եկեղեցու մօտից. Աստուծոյ տունը ոչնչով չէր որոշւում իր շուրջը գտնուած աւերակներից:

Նա մօտեցաւ ծերունի Խաչոի ամրոցին: Շրջապատի պատերն էին մնացել միայն, այն եւս տեղ-տեղ քանդուած: Ներս մտաւ: Նրա առջեւ բացուեցաւ մի ցաւալի տեսարան: Տան պարտէզը բոլորովին մերկացել էր ծառերից, որոնց հովանու տակ անցուցեր էր նա այնքան քաղցրիկ ժամեր նազելի Լալայի հետ: Այժմ ո՞ր տեղ էր նա··· Նրա համար էր եկած Վարդանը··· Նրան էր որոնում այդ տխուր աւերակների մէջ··· Մի՞թէ յափշտակեց, տարա՞ւ նրան քուրդ բէկը··· թէ ընկաւ նա տաճիկ զինուորի ձեռքը··· Վարդանին տիրեց մի տեսակ սոսկում, մի տեսակ քարացնող սարսուռ, երբ յանկարծ բացուեցաւ նրա առջեւ սարսափելի իրականութիւնը: Երկաթի մարդը, կարծես, մի անգամից փշրուեցաւ մի դառըն եւ ամենածանր հարուածի ներքոյ: Արեւը սաստիկ հոսանքով զարկեց նրա գլխին, եւ լուսաւոր աշխարհը մթնեց նրա առջեւ: Նա այլեւս ոչինչ չէր տեսնում. նա այլեւս ոչինչ չէր զգում: Նա իր մարմինը մեքենաբար ցած թողեց մի թումբի վրայ եւ երկար գլուխը երկու ձեռքերով բըռնած, գտնւում էր խորին տենդային ապշութեան մէջ: Ցանկարծ նրան երեւութացաւ նազելի պատկերը, նոյնպէս տխուր, նոյնպէս յուսահատ եւ նոյնպէս արտասուալից աչքերով, որպէս տեսել էր նրան այն վերջին գիշերում, պարտէզի լռութեան մէջ, երբ նա իր աղաչաւոր թեւերը փաթթած սիրած երիտասարդի պարանոցին, ասում էր նրան. «տա՛ր ինձ··· հեռացրո՛ւ այդ երկրից··· ես վախենում եմ Քրդերից»··· Ինչո՞ւ չտարաւ նրան Վարդանը, ինչո՞ւ թողեց նրան Վարդանը··· Վարդանը այժմ այդ խորհել չէր կարող. շուարման մէջ կաշկանդւում է, դադարում է միտքը:

Բայց ո՛րքան դառն յիշողութիւններ զարթեցնում էին նրա մէջ այդ տխուր աւերակները: Շատ ժամանակ չէր անցել, որ նրանք շէն ու հաստատ էին, շատ ժամանակ չէր անցել, որ նրանց մէջ բնակւում էր մի հոյակապ ընտանիք լի եւ խաղաղական կեանքով: Ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր էր այժմ այդ ընտանիքը: Նա աչք ձգեց կանանոցի վրայ, որի ծխից եւ մուրից մրոտած չորս պատերն էին միայն մնացել. առաստաղը իջած էր: Այստեղ ծերունու բազմաթիւ հարսները, աղջիկներ եւ թոռները, ամբողջ օրը մի կենդանի շարժողութեան մէջ, վժվժում էին, գործում էին, աշխատում էին, եւ միշտ ուրախ էին, որովհետեւ ապրուստի կարօտութիւն չունէին:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

որ աճ արտօնուած չէր այդպէս ընելու եւ թէ վարուած է իբրեւ ընկերվարական երեսփոխան, ոչ թէ իբրեւ ներքին նախարար»:

Հավասի գործակալութիւնը երէկ հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց այս մասին.

— «Վարչապետ Պ. Շօթան տեղեկանալով կարգ մը թերթերու կողմէ իրեն վերագրուած խօսքերու, յայտարարեց թէ այդ խօսքերը խեղաթիւրուած են եւ թէ ուրիշ ըսելիք չունի այդ մասին»:

**** Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, քաղաքապետական սպասարկութեանց գործադուլը վերջացաւ հինգշաբթի գիշեր ժամը 4.30ին, եւ կէս ժամ վերջը աշխատանքը վերսկսան 130.000 բանուորներ: Ամէն բան մէկ անգամէն վերահաստատուեցաւ, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով ժողովուրդին: Յաջորդ օրը Սէնի Նահանգային ընդհ. ժողովը նիստ գումարելով, 50ի դէմ 68 ձայնով հաւանեցաւ 50ի փոխարէն 100 ֆրանք աւելցնել ամսաթոշակները: Այժմ ձեռնարկներ կը կատարուին դադրեցնելու նաեւ միւս գործադուլները, — փոխադրութեանց, նպարեղէնի եւն.:*

Նոր կացութիւն Եգիպտոսի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Եգիպտոսի երիտասարդ Թագաւորը պաշտօնանկ հռչակեց Նահաս փաշայի դահլիճը, 9 ժամ մէջոց տալէ վերջը: Նոր դահլիճը անմիջապէս կազմեց Մահմուտ փաշա, նախագահը ազատական կուսակցութեան, որ փոքրամասնութիւն կը կազմէ երեսփ. ժողովին մէջ: (50էն ալ պակաս, 210ի վրայ): Կը նշանակէ թէ նոր կառավարութիւնը պիտի գործէ իրբեւ տեսակ մը դիկտատորութիւն:

Նոր դահլիճին Ա. գործը եղաւ արձակել 500 ուսանողներ որոնք բանտարկուած էին քաղաքական պատճառներով եւ լուծել Կապոյտ շապիկաւորները, որ Վաֆտի մարտական կազմակերպութիւնն էր: Լուծուեցաւ նաեւ Կանանչ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը, որ նոյնպէս մարտական հանգամանք ունի եւ կը բաղկանայ Թագաւորին եւ Ալի Մահիր փաշայի կուսակիցներէն:

Ոստիկանական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Թագաւորը Նահաս փաշայի հրաժարումը հաղորդեց նամակով մը, որուն մէջ խստօրէն կը քննադատէր անոր քաղաքականութիւնը: Նոր վարչապետը, Մահմուտ փաշա, 55 տարեկան է եւ աւարտած՝ Օքսֆորտի համալսարանը: Մեծ դեր կատարած է Եգիպտոսի անկախութեան հաստատման համար: Մեծ պատերազմին բանտարկուած էր Մալթայի մէջ, ուրիշ երեւելիներու հետ:

**** Պաղեստինէն անգլիական զօրագունդ մը ճամբայ ելաւ դէպի Եգիպտոս, ի հարկին օգնելու համար նոր կառավարութեան:*

«Ռումանիան Ռումանացիներուն»

եւ ոչ թէ 1,500,000 Հրեաներուն

Ռումանիոյ նոր վարչապետը, Պ. Կոկա, տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ սկզբունքով հակահրէական չէն, բայց կ'ուզեն որ Ռումանիան դառնայ Ռումանացիներուն հայրենիքը, եւ ոչ թէ տասնեակ հազարաւոր ռուս եւ լեհ փախստականներու, որոնք մեծ մասով հրէական ծագում ունին: «Մենք կ'ուզենք երկրին ճարտարարուեստը, առեւտուրը եւ ազատական ասպարէզները ազատել օտար մենաշնորհէ: Այսօր հրեայ օտարականներ իրենց ափին մէջ առած են ածուխի, երկաթի եւ քարիւղի ճարտարագործութիւնները: Ռումանիոյ մէջ կան 1.500.000 Հրեաներ, 18 միլիոն բնակչութեան վրայ: Մենք երկրին ճարտարագործութիւնները պիտի վերակազմենք փաշական պետութեանց կաղապարին վրայ, թէեւ մասնաւոր խնամութիւն մը չունինք այդ երկիրներուն հետ»:

**** Նոր կառավարութեան կը վերագրուին հետեւեալ տնօրինութիւնները. — Հրեաներուն արգիլել աշխատակցիլ ռումաներէն թերթերու. ջնջել մենաշնորհեալ (պետական) արտադրութեանց վաճառման արտօնագիրները (ալքոլ, ծխախոտ, լուցկի եւն.), վերաքննել Հրեաներու ստացական հպատակութիւնը՝ սկսելով 1922էն, Հրեաներուն արգիլել որ եւ է առեւտուր գիւղական շրջաններուն մէջ: Սրտաբեկութիւնը մեծ է մասնաւորապէս Պուքրէշի մէջ, ուր Հրեաները առաջնակարգ դիրք ունին հրապարակին վրայ:*

**** Կառավարութիւնը որոշեց վերակազմել իր կուսակցութեան մարտական ընկերակցութիւնը, — «Նիզակակիրներ» — անդամներուն թիւը բարձրացնելով 200.000ի:*

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ նոր լուրեր կը հաստատեն թէ վերջնապէս աչքէ ինկած է Ձեկային ահարկու վարիչներէն Պետրոս, Լեթոնացի, որ սկիզբէն ի վեր աջ բազուկը եղած է Ձերժինսկիի, Մէնժինսկիի (երկուքն ալ Լեհ) եւ Եակոտայի (Հրեայ): Կը թուի թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ ռուսացնել Ձեկան:

ՕՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆ իր մօրը հետ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ անցեալ օր: Լացաւ, ձեռքերը համբուրեց եւ ներողութիւն խնդրելով, աղաչեց որ միշտ նամակ գրէ: Մայրը անմիջապէս Գերմանիա վերադարձաւ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ կը շարունակուին խռովութիւնները: Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուեցան Դամասկոսի ճամբան փակելու համար:

Ընկերա-Համակրական խնջոյք Նոր Տարւոյ առթիւ

Պուլվար Օտտոյի Հ. Յ. Դ. «Վազգեն» ենթակոմիտէի կողմէ

2 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Պառ էնթէրնասիօնալ»ի սրահին մէջ. կը խօսի Ընկեր ՎԱՀԷՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ.

Մուտք 5 ֆրանք

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին գալրոցին սրահին մէջ. Աշակերտներու կողմէ երգ. արտասանութիւն եւ տամախօսութիւն «Նոր Տարի»: Մուտք 2 ֆրանք, փոքրիկները՝ ձրի: Փոքրիկներուն կը բաժնուի Նախընթրիք եւ պտուղ:

ԽՆՃՈՅՔ – ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ Նոր Տարւոյ առթիւ, 1 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Rue d'Eclipse Մարսէյլ: Երգ, նուագ, տօնածառ, աւանդական ՏԱՐԻ եւ զանազան անակնկալներ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր: Փափաքողները կրնան ուտելիքը միասին բերել: Մուտքը ազատ է:

Ընկերական հաւաքոյթ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան կողմէ ի պատիւ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

2 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 21ին Brasserie du Chapitre*ի մէջ խօսք պիտի առնէ Պ. ԱՐՇ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ երաժշտական նիւթի մը շուրջ: Երգ. պար եւայլն:*

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պետրոս Նալպանտեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սուրէն Նալպանտեան (Մալաթիոյ Շիրոյի Քեֆարտէկ գիւղէն) որ 1926ին մեկնած է Պրազիլիա եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ մինչեւ այսօր: Իմացնել D. Aram coiffeur, 4, rue du 11 Novembre, St. Chamond, (Loire), France:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesm PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

L'. PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible] եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	245 ֆրանք	140 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 2 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3618

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՂՏՆԻՔ ՉՈՒՆԻ ԱՅԼԵՒՍ

Տարին փակուեցաւ ծանր մթնոլորտի մը մէջ եւ նորը կը սկսի աւելի մռայլ հեռանկար մը պարզելով :

Ամենավերջին լուրը՝ Երեւանի մէջ սարքուած նոր դատավարութիւնն է,— արիւնոտ խեղկատակութիւն մը որուն վախճանը դժուար չէ գուշակել, հիմնուելով նախընթաց եւ համատարած փաստերու վրայ :

Բայց, բուն տագնապը այն չէ որ ութ վարիչ դէմքեր Գերագոյն Ատեան քաշուած են, իբրեւ անջատողականներ — Հայաստանը Խ. Միութենէն բաժնելու ամբաստանութեամբ :

Այդ բոլորը «ձեւ բանի» են, սահմանուած՝ պարզապէս երեւոյթները փրկելու :

Աւելի ահաւոր ողբերգութիւն մը, չնական եւ հրէշային խաղ մը կը սպառնայ բոլորովին կազմալուծել մեր հայրենիքը, որ արդէն կը գտնուէր խախուտ կացութեան մը մէջ, իբրեւ պետական կազմ եւ քաղաքական արժէք :

Բունդաւը այս է, սարքուած՝ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի միջոցաւ, եւ «ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ» Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի, ինչպէս այնքան պարծանքով կը յայտարարէին Մոսկուայի եւ Երեւանի պաշտօնաթերթերը եւ օրուան ճառախօսները, վերջին ընտրութեանց առթիւ :

Ո՞վ պիտի տեսնէ այս դատը, որ ունի բազմաթիւ երեսներ, մէկը միւսէն աւելի գռեհիկ եւ կործանարար :

Այդ երեսներուն գլխաւորը, որ մասնաւորապէս չեշտուեցաւ վերջերս եւ որ ուղղակի գնդակահարութեան առաջնորդեց բազմաթիւ գլուխներ, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, «ազգայնական» եւ «անջատողական» մեղադրանքն է :

Խօսելով միայն Հայաստանի մասին, կը տեսնենք որ այս ապուշ եւ ամարդի յերիւրանքը դարձեր է արդէն ուղեցոյց, բոլորովին փետրաթափ վիճակի մը վերածելու համար մեր երկիրը :

Մեղադրանքը մասնաւորապէս ձեւակերպուեցաւ եւ իբրեւ «գիտելիք» մէջտեղ նետուեցաւ Ա. Խանջեանի ողբերգութենէն վերջը (1936 յունիս 9) :

Այդ օրէն ասդին, բանաձեւը աւելի թանձրանալով, միս եւ արիւն առնելով, դարձաւ հատու ազդանշան մը, ի պէտս հասարակ լրտեսներու եւ «չէկիստ»ներու : Եւ առաւել կանուխ արթնցողը յեղափոխական պարտականութիւն սեպեց երեւան հանել ոչ միայն Թրոցքիական - պուխարինեան - զինովիեւեան դաւադիր, խորտակիչներ եւ խափանարարներ, այլեւ «բուրժուա - նացիոնալիստական», մինչեւ անգամ «դաշնակ» անջատողականներ : Եւ սարքուեցան դատեր, հրապարակային կամ գոնիակ, որոնց մասին մեր տեղեկութիւնները բոլորովին կիսկատար են :

Կրակին վրայ իւղ լեցնելու եւ մթնոլորտը աւելի թունաւորելու համար, արհեստով լրտեսներու գլուխն անցան «գաղափարական» քարոզիչները, իբրեւ ուղեցոյց :

Այսպէս, գրագատ — գրաքննիչներ սկսան քրքրել նոյնիսկ պետական հրատարակչականին տպած գիրքերը, հակայեղափոխական եւ ազգայնական հատուածներ, խօսքեր, տողեր, բառեր որսալու համար : Ներելի համարուեցան ամէնէն գռեհիկ սողոսկումներն ու բանսարկութիւնները, ոչ միայն մատնանշուած գործը թնդելու, տրորելու, այլեւ ամբողջ Հայաստանի ղեկավարութիւնը կասկածելի դարձնելու համար :

Այսպէս, վերջերս թատերական քննադատ մը փառաբանելով վրացական խաղի մը ներկայացումը՝ Երեւանի մէջ, անուններով կը մատնանշէր թէ «հակայեղափոխական - դաւաճան» Խանջեանը եւ միւսները «արգելակում էին» հարեւան ժողովուրդներու ստեղծագործութեանց թարգմանութիւնն ու ներկայացումը :

Նոյն մատնանշումները կատարեցին Հայաստանի թատերական աշխատաւորներն ալ, բողոքելով թէ ռուսական թատերախաղերը մէկդի նետուած են Հայաստանի մէջ :

Այս բոլորին թագ ու պսակը կազմեց Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի գարշելի ճառը՝ Երեւանի մէջ, դեկտեմբեր 9ին :

Ուղեցոյց մըն ալ՝ այդ ճառը : Խ. Միութեան պարէնաւորման գործավարը, որուն «անմիջական մասնակցութեամբ» գլուխ հանուած են Հայաստանի հալածանքները, նախ կ'ազդարարէր թէ «ժողովրդի թշնամիների թափթփուկներ դեռ մնացել են եւ նրանց հարկաւոր է արմատախիլ անել եւ անողոքաբար ոչնչացնել» : Յետոյ,— ահաւասիկ դիւային խաղին ուրիշ մէկ երեսը ·

— «Հայ ժողովրդի թշնամիները ամէն ինչ անում էին Ռուսաց լեզուն Հայաստանից դուրս վանելու համար, որպէսզի դրանով իսկ Հայաստանի երիտասարդ խորհրդային ինտելիգենցիային անջատէին, մեկուսացնէին ռուսական մեծ կուլտուրայից» : (Խ. Հայաստան, 11 դեկտ.) :

Մնացեալը փառաբանութիւնն էր ռուսերէնի,— «Ո՛վ ուզում է կուլտուրական լինել, նա չի կարող եօլա գնալ առանց Ռուսաց լեզուն իմանալու».— Ռուսաց լեզուն — այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է » :

Սովորական պարագաներու մէջ, որ եւ է ուշադրութեան պիտի չգրաւէր այս խրատը : Իբրեւ ընդհանուր Միութեան լեզու, անշուշտ ռուսերէնը չի կրնար անտեսուիլ եւ երբեք չէ անտեսուած Հայաստանի մէջ : Ընդհակառակն. թերեւս աւելի զօրաւոր է քան հայերէնը :

Բայց, ներկայ պայմաններուն մէջ, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան ուրի՛շ բան ըսել կ'ուզէ.— Հայաստանի վարիչները մէկդի նետեր են ռուսերէնը, ազգային քաղաքականութիւն կը վարեն, — անջատողական չարժո՛ւմ...

Այս խելօքիկ խրատներուն մէջ փնտռեցէք համայնավար հալածանքներուն եւ սարքուած դատերուն գաղտնիքը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԿՈՂՄԷ, 73Ի ԴԷՄ 224 ՁԱՅՆՈՎ

Ծերակոյտը աջքի գիշերուան նիստին մէջ 73ի դէմ 224 ձայնով մերժեց Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին վերաբացումը, որ քուէարկուած էր երեսփ. ժողովին կողմէ : Այս առթիւ աննպաստ ճառ մը խօսեցաւ նախկին վարչապետ Պ. Քայօ, պարզելով ցուցահանդէսին վերաբացման անպատեհութիւնները եւ ապացուցանելով թէ կարելի պիտի չըլլայ վերաբացումը կատարել յունիսէն առաջ : «Մինչդ այն պահուն երբ ազգային պաշտպանութիւնը ամենածանր մտահոգութիւններ կը պատճառէ մեզի եւ երբ կը ցաւինք որ կարելի չէ մեր ուզած վարկերը յատկացնել անոր, մինչդ այն պահուն երբ հարկադրուած ենք մերժել նահանգներու եւ համայնքներու անհրաժեշտ օգնութիւնը, ժամանակը չէ բանալու պետական գանձին կղպանքը, հետեւաբար եւ բացը » :

Մինչ ծերակոյտին մեծամասնութիւնը կը ծափահարէր այս ճառը, առեւտրական նախարարը բեմ ելաւ, վերաբացման օրինագիծը պաշտպանելու համար : Վարչապետն ալ իր կարգին խօսք առնելով, փորձեց պաշտպանել վերաբացման առաւելութիւնները, բայց Պ. Քայօ նորէն առարկեց, շեշտելով թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ մսխել գումար մը որուն պէտք կրնայ ունենալ ազգ. պաշտպանութեան համար : Ի վերջոյ վերաբացումը մերժուեցաւ 73ի դէմ 224 ձայնով :

Ձախակողմեան թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Ծերակոյտին այս ընթացքը :

Ճափոն հաշտութիւն կ'առաջարկէ Շատ ծանր պայմաններով

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ճափոնական կառավարութիւնը հետեւեալ պայմանները առաջարկած է Չինաստանի, գերմանական դեսպանին միջոցաւ .—

1.— Չինեւճափոնական համաձայնութիւն մը կնքել, որուն տրամադրութեամբ Ճափոն իրաւունք պիտի ունենայ մասնակցելու Չինաստանի ազգային առեւտուրին, մաքսային վարչութեան, փոխադրութեանց եւն. մէջ :

2.— Չինաստան պէտք է միանայ հակաբոլշեւիկեան դաշինքին :

3.— Ճափոն մնայուն պահակազօրքեր պիտի պահէ Չինաստանի մէջ :

4.— Ապազինեալ գօտի մը պիտի ստեղծուի կարգ մը շրջաններու մէջ, որոնք պիտի նշանակուին Ճափոնի կողմէ :

5.— Անկախ կառավարութիւն մը պիտի կազմուի Ներքին Մոնկոլիոյ մէջ :

6.— Չինաստան պէտք է հատուցանէ պատերազմական վնասները :

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն : Աջքի օր 700 ռումբեր նետուեցան ճափոնական օդանաւերու կողմէ, Շանթունկի Թայնֆու քաղաքին վրայ : Քանի մը հարիւր տուներ կործանեցան եւ 200 հոգի մեռան :

800,000 Հրեաներ պիտի արտաքսուի՞ն Ռումանիայէն

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ նոր դահլիճին հակահրէական քաղաքականութիւնը կը զարգանայ արագօրէն : Երկաթեայ պահակները, որոնք ազգային զօրաւոր կազմակերպութիւն մը կը ներկայացնեն եւ ամբողջովին ուժ կուտան նոր դահլիճին, իրենց պաշտօնաթերթով կը ծանուցանեն թէ 800.000 Հրեաներ դեկտեմբեր 31էն ազդարարութիւն ստացած են Ռումանիայէն հեռանալու : Թերթը կ'ըսէ թէ այս 800.000 Հրեաներն ու Հրէուհիները «ապօրէն կերպով» կ'ապրին Ռումանիոյ մէջ :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, հետեւեալ տնօրինութիւնները ծրագրուած են, ռումանական ազգը մաքրելու համար հրէական ազդեցութենէն .— 1. Վերաքննել հրէապատկան բոլոր կալուածներու արձանագրութիւնը .— 2. Ազգայնացնել մամուլը, արգիլելով ռումաներէնէ տարբեր լեզուով գրել .— 3. Փակել 15.000 հրէապատկան արձարաններ եւ գրօսարաններ, «նուազեցնելու համար գինովութիւնը գիւղացիներու մէջ որոնց չափազանց շատ ալքոլ կը ծախեն Հրեաները » :

Նոր վարչապետը՝ Պ. Կոկա ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ նորընտիր խորհրդարանը պիտի լուծուի մօտերս, բայց թուական չորոշեց : Գալով արտաքին քաղաքականութեան, վարչապետը կրկնեց թէ կառավարութիւնը պիտի յարգէ կնքուած բոլոր զինակցութիւնները եւ պիտի ամրապնդէ բարեկամութիւնները :

Կացութիւնը Եգիպտոսի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, բարեկարգութիւնը չէ խանգարուած Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ : Կապոյտ շապիկաւորները, որոնք լուծուած էին, լքեցին իրենց հաւաքավայրն ու կեդրոնը, որոնք գրաւուեցան ոստիկանութեան կողմէ : Կը կարծուի թէ նոր վարչապետը մէկ ամիս պիտի դադրեցնէ խորհրդարանին նիստերը, որպէսզի կարենայ խորապէս ուսումնասիրել կացութիւնը : Պաշտօնանկ վարչապետը, Նահաս փաշա, յայտարարեց թէ « պիտի շարունակէ պայքարիլ այս դժբախտ ազգին համար, մինչեւ որ կատարուի Աստուծոյ կամքը : Փառք Երկնաւորին որ վերահաստատեց իմ առողջութիւնս, որով պիտի կրնամ այժմէն իսկ վերսկսիլ պայքարը եւ շարունակել մինչեւ վերջին օրս » :

Վաֆտը, որուն նախագահն է Նահաս փաշա, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պարզելով իր տեսակէտները կացութեան մասին : Նոր վարչապետը յայտարարեց թէ անփոփոխ պիտի պահէ 1936ի անգլեւեգիպտական դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները :

«Վերապրիլ մեռնիլ, ժողովուրդ մը պիտի մեռնի»

Տարեգլուխի առթիւ ճառ մը խօսելով, Հիթլէր փառաբանեց Գերմանիոյ զինեալ ուժը : « Մեր նշանաբանն է աւելի զօրացնել ազգը բոլոր ճակատներուն վրայ : Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով, այս նշանաբանը կը պահանջէ բազմապատկել մեր զինուորական ուժը . որովհետեւ միայն զօրաւոր ըլլալով կրնանք պահպանել խաղաղութիւնը, այս խռովայոյզ օրերուն » :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾՈՐ ՕՐԻՆ

1938

Մինչ չնչին նիւթ մը կ'որոճայի, Նոր Տարին դիմաւորելու համար, թղթաբերը յանձնեց նամակ մը՝ մեր վաստակաւոր բարեկամէն՝ Բժ. Վահրամ Թորգոմեանէ :

Քամնելի է նիւթը, բայց եւ այնպէս « աւուր պատշաճի» : Արտայայտէ՝ օրուան մտահոգութեանց, որոնք երեւի 1938ին ալ խնդալ պիտի չտան մեզի :

Կը նախընտրեմ նոյնութեամբ յանձնել գրաշարին .—

ՎԱՀԷ

ՅՈՒՑԱՆԷ ԱՌԱԿՍ

Հին Ազգերու պատմութիւնը պահ մ'աչքէ անցընելով, կը գտնենք որ՝ Սիկիլիոյ ծանկին քաղաքներէն Ակրիժանտի մէջ՝ Քրիստոսէ առաջ 565—649 թուականներուն ապրած է՝ Ֆալարիս անուն բռնաւորը, որ պղինձէ խոշոր ցուլ մը շինել տուած էր եւ զայն յարաժամ փուռի պէս տաք — վառ պահելով, անոր մէջ հրատոչոր այրել կուտար յանցապարտ կարծուած անմեղներ եւ ինքն ալ ականատես նստած, հրճուանք կը զգար, կը զբօսնուր հրակէզ խեղճերուն արձակած աղիողորմ, աղեխարշ ճիչ ու աղաղակներէն : Բայց եղաւ՝ որ օրին մէկը Ակրիժանտցիներ չհանդուրժելով այս սոսկալի տեսարանին, ըմբոստացան եւ կրցան փալարիս հրէշը նոյն այն իր ցուլին մէջ նետել ու խորովելով զայն սատկեցնել, ու ազատել երկիրը այդ բռնաւորին ոճրական անգթութենէն :

Կը կարդանք նաեւ՝ թէ հին Ատտիկէի մէջ ատեններ եղած են երեք անողորմ յելուզակ - բռնաւորներ՝ Սինիս, Սկիրոն, Պրոկրուստ :

1.— Առաջինը սովորութիւն ունէր, երբ մէկու մը յաղթէր, ծառի երկու խոշոր ճիւղեր վար քաշելով, իր զոհին ոտքերը զատ զատ կապել կուտար այդ ճիւղերուն, յետոյ կը թողուր՝ որ անոնք վեր ձգտէին ու վրան ինն կապուած մարմինը վերիվայր ճօճելով արիւնաթաթաւ ճղակտոր ըլլար ...

2.— Երկրորդը լեռներու կիրճեր գրաւած կ'ապրէր եւ անցորդները լաւ մը կապուտ - կողոպուտ առնելէ վերջ, զանոնք ժայռերէն ի վար դէպի անդունդ կը գահավիժէր :

3.— Իսկ երրորդը՝ Պրոկրուստ, անկողին մը պատրաստել տուած էր երկաթեայ, որուն վրայ ոչխարի պէս զառածնել կուտար ձեռք անցուցած մարդը, եւ եթէ անոր հասակը անկողինէն աւելի երկար ըլլար, ծայրատել կուտար սղոցով, իսկ եթէ կարճ գտնէր, սոսկալի տանջանքներով քաշկռտել կուտար մինչեւ որ անկողինին երկայնութեանը հաւասարեցնէր զայն :

Բայց Թէսէոս քաջարի զօրավարը վրայ հասնելով, այս երեք բռնաւորները պատժեց իրենց իսկ ստեղծած մահաբեր միջոցներով, եւ ազատեց Ատտիկէն անոնց բռնաւորական զազանութիւններէն :

X

Արդեօք կարելի՞ է որ այս հին պատմութիւնները հասնին Հայաստանի մէջ բռնապետութիւն ընող մեր արդի բարեծաղիկ Սթալինաւէրներու ականջին, եւ անոնց միջոցաւ ալ՝ Սթալին - պէյին եւ զգացնել այդ բռնաւորին, թէ իրեն ալ պիտի վիճակի օր մ'՝ Ֆալարիս, Սինիս, Սկիրոն, Պրոկրուստ մարդակեր ճիւաղներուն վախճանը :

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկներ Պետիկ, Մենիկ եւ Ռաֆիկ Շալճեան, Մարսէյլ	50
Յունուար 1ի գումարը	980
Ընդհ. գումար՝	1030

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկներ Պետիկ, Մենիկ եւ Ռաֆիկ Շալճեան, Մարսէյլ	50
Դեկտ. 21ի գումարը	6336
Ընդհ. գումար՝	6386

ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պետեան եղբ. Վիրոֆլէ	20
Դեկտ. 25ի գումարը	135
Ընդհ. գումար՝	155

Երուսաղէմի Պատրիարքին արկածը

Երուսաղէմէն կը գրեն դեկտեմբեր 22 թուականով .—

Թորգոմ արքեպ. Գուշակեանը ցաւալի արկած մը անցուց դեկտ. 20ին :

Քանի մը օր առաջ Երիքով գացած էր եւ կը մնար տեղւոյն հիւրանոցին մէջ : Երկուշաբթի առտու նախաճաշի համար երբ վարի յարկը կ'իջնէր, ոտքը արգելքի կը հանդիպի եւ առաջին քայլին իսկ կ'իյնայ : Անկումին հետեւանքով ձախ ոտքին սրնկոսկրը կը ճեղքուի : Անմիջապէս ինքնաշարժ կը ղրկուի եւ Պատրիարքը Երուսաղէմ՝ ֆրանսական հիւանդանոցը կը փոխադրուի : Բժիշկը X ճառագայթով կը քննէ, կը հաստատէ ճեղքուածքը եւ գաճի մէջ կը զետեղէ սրունքը : Բժշկութիւնը պիտի տեւէ երկու-երեք ամիս : Գոնէ 40 օր գաճի մէջ մնալու է սրունքը :

Քաղաքական սպանութիւն մը Փարիզի մէջ

Վիրճիլիօ Տիազ, սպանիացի յեղափոխական մը եւ գանձապահը Սպանիոյ օգնութեան կոմիտէին, սպաննուեցաւ հայրենակից զինուորի մը՝ Մարթինէզի կողմէ, Փարիզի բանուկ մէկ պողոտային վրայ : Տիազ, որ 37 տարեկան է, ճաշարան մը կ'երթար երեք Սպանիացիներու հետ, երբ Մարթինէզ երեք գնդակ պարպեց անոր վրայ, երկու հատ ալ՝ իր գլխուն : Երկու վիրաւորները մեռան հիւանդանոց փոխադրուած ատեն : Կ'ըսուի թէ մարդասպանը ուզած է վրէժ լուծել, իբրեւ դաւաճան ամբաստանուած ըլլալով Տիազի կողմէ :

Վարչապետը պիտի միջնորդէ

Հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներու գործադուլին եւ թոշակի յաւելման առթիւ վէճ ծագած ըլլալով Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին եւ Սէնի նահանգային ժողովին միջեւ, երկու ժողովները դիմեցին վարչապետին իրաւարարութեան : Առ այժմ որոշ յաւելում պիտի կատարուի թոշակներու վրայ, մինչեւ որ վերջնապէս լուծուի վէճը : «Իւմանիթէ»կը գանգատի թէ փորձեր կը կատարուին տարեկան 1200 ֆրանքի յաւելումը ջուրը ձգելու համար :

Փոխադրութեանց բանուորներու վէճն ալ հարթուելու վրայ է, շնորհիւ ազդու միջամտութեանց : Նպարեղէնի բանուորներու գործադուլը կը շարունակուի տակաւին : Երէկ զրոյց կը շրջէր թէ սեղանաւորական հաստատութեանց պաշտօնեաները գործադուլ պիտի հռչակեն, բայց անմիջապէս հերքուեցաւ :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ ԵՒ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՕՂԱԿՆԵՐ

Խօսելով Թուրքեւռումէն յարաբերութեանց, ինչպէս նաեւ Թաթարէսքուի Էնկիւրի կատարած այցելութեան մասին, կը գրէինք․

— « Կարելի է եզրակացնել թէ Պ․ Թաթարէսքուի այցելութիւնը եւ սպայակոյտի պետերուն հետ իր ներկայութիւնը՝ Էնկիւրի, հաւաստիք մը չէին կրնար ըլլալ բոլոր հարցերու մէջ եւ բոլոր սահմաններու վրայ նոյնիսկ միայն Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ գործակցութեան »։ (Յառաջ, 16 Նոյ․ 1937)։

Բոլոր հարցերու եւ բոլոր սահմաններու վրայ երկու երկիրներու գործակցութեան մասին մեր այդ ժխտումը իր մէջ ունէր, սակայն, հաստատում մը թէ անոնք կրնան գործակցիլ որոշ հարցերու մէջ եւ որոշ սահմաններու վրայ։

Այսպէս էր Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնը մինչեւ երէկ։ Այսինքն, մինչեւ այն թուականը, երբ Ռումանիան վարչապետներ կամ դահլիճներ կը փոխէր՝ առանց հիմնապէս փոխելու իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը։

Պարագան այդպէս չէ այսօր։ Ռումանիոյ ընտրութիւնները աջերու մեծ թիւ մը նետեցին խորհրդարանէն ներս։ Անշուշտ, « Ամէն ինչ հայրենիքին համար » նշանաբանն ունեցող թունդ ազգայնական այդ կուսակցութիւնը համեմատաբար փոքր էր։ Բայց, Գոտրէանուի կուսակցութիւնը կ'ապահովէր նաեւ գործակցութիւնը Օքթավիան Կոկայի կուսակցութեան, ինչպէս նաեւ Վոյտա Վօյվոտին, որ, թէեւ նախկին կառավարութեան մաս կը կազմէր, բայց ֆաշական է իր էութեամբ ու ձըգտումներով։

Հաւաքելով այս երեք հոսանքները, Ռումանիան կ'ունենայ ուժ մը, որ ցոյց կու տայ թէ երկիրը կ'ընթանայ դէպի աջ։ Բայց, առոր ապացոյցը տուաւ արդէն գահակալը, երբ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Կոկայի։ Թագաւորին այս քայլին բնական հետեւանքը պիտի ըլլայ նորընտիր Երեսփ․ Ժողովին լուծումը։ Իսկ նոր ընտրութեան մը պարագային, — երբ մանաւանդ զայն պիտի վարէ իշխանութիւնը իր ձեռքերուն մէջ ունեցող Ֆաշական Կոկան, — կասկած չկայ թէ պիտի ստեղծուի մթնոլորտ մը, որ ձայներուն մեծամասնութիւնը պիտի կեդրոնացնէ այն տարրին վրայ, որուն ղեկավարութիւնն ու քաղաքական թէ ազգային ձգտումները այլեւս երկրին համար համապատասխան կամ անհրաժեշտ դատած է պալատը։

Ընդգծեցինք «այլեւս»ը, որովհետեւ Կարոլ թագաւորին այս որոշումը — առանց խորհրդարանական մեծամասնութեան եւ աւելի զօրեղ խմբակցութիւններուն անտեսումով ֆաշական դահլիճի մը կազմութիւնը — առաջին քայլն է պարտադրութեան մը, որ կը մատնէ թէ արդէն իսկ ճշդուած դիրքի մը մէջ է նաեւ Ռումանիան։

Արդ, հիմք ունենալով այս բոլորը, չափազանց բնական պիտի ըլլար մըտածել ոչ միայն ռումէնեւթուրք յարաբերութեանց անխուսափելի փոփոխումին, այլ մանաւանդ այդ փոփոխումէն յառաջ գալիք հետեւանքներու մասին։

Յաճախ ըսած ենք թէ Պալքանեան Ուխտը, — որուն կազմութեանը համար այնքան եռանդ վատնեց Էնկիւրը, իբրեւ ապահով կռուան մը իր եւրոպական սահմաններուն համար — փաստօրէն գոյութիւն չունի։ Այդ ուխտին առանցքը Եուկոսլաւիան էր։ Անոր ոչ միայն զինուորական ուժը, — որ աւելի գերազանց է քան Թրքականը, — այլեւ աշխարհագրական դիրքը իրեն կը շնորհէին այդ արժէքը։ Եուկոսլաւիոյ ուղղութիւնը ծանօթ է։ Կը թուի թէ Պ․ Տէլպոսի այցելութիւնը ոչ միայն չկրցաւ զայն վերաշահիլ, այլ նոյնիսկ անկարող եղաւ արգիլելու Սթոյատինովիչի վերջին այցելութիւնը՝ Հռոմ։

Պելկրատ, սակայն, իր այդ քաղաքականութեամբ կը քանդէր նաեւ միւս պատուարը, որ դեռ կը կրէ, գոնէ դիւանագիտօրէն, «Փոքր Համաձայնութիւն» անունը։

Այս կերպով, ուրեմն, հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ կը տապալէր այն շէնքը, զոր կանգնած էին Փարիզ եւ Լոնտոն, եւ որուն ապաւինած՝ Թուրքիա քաղաքականապէս ու նաեւ զինուորականօրէն ապահովուած կը զգար ինքզինքը։

Եուկոսլաւիայէն վերջ, իր խարիսխը կը վերցնէ նաեւ Ռումանիան։

Այսինքն՝ քաղաքականօրէն կը հեռանայ ջուրերէն, ուր « որոշ սահմաններու վրայ եւ որոշ հարցերու մասին կը գործակցէր Թուրքիոյ »։

Եւ, սակայն, այսօր երբ կը խօսինք Ռումանիոյ մասին, այլեւս ստիպուած ենք ուշադրութեան յանձնել ուրիշ պարագայ մը։

Այն, որ՝ իր դիրքին ճշդումով, Պուքրէշը, քաղաքականօրէն, կը դադրի առանձնապէս երկրի մայրաքաղաքը կամ արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնը ըլլալէ ու կը դառնայ մինչեւ Սեւ Ծով իջնող Պերլին-Հռոմ առանցքին մէկ կարեւոր ազդակը։

Ու այստեղ է այն մեծ նշանակութիւնը, զոր ունին Ռումանիոյ ներքին փոփոխութիւնները՝ երբ կը փորձենք զանոնք դիտել Թուրքիոյ շահագըրգռութեամբ։

Հիմա, պահ մը մտաբերեցէք հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի քարտէսը։ Իտալիա-Եուկոսլավիա — Հունգարիա-Ռումանիա, — սահմանակցութիւն մը, որ Հռոմէն մինչեւ Քոնսթանցա (Սեւ Ծով) կ'երկարի անխափան իրեն հետ քալեցնելով, ի հարկին, նոյն քաղաքականութեան կապուած ուժեղ բանակներու ամբողջութիւն մը։

Վերէն՝ Գերմանիոյ համար՝ ճամբան նոյնքան «հարթ» չէ, անշուշտ։ Բայց, Չեխոսլովաքիան բոլորովին կ'օղակուի հիմա, իսկ Լեհաստանը, որ Պուքրէշի հետ այնքան սերտ կ'ուզէր քալել, ստիպուած պիտի ըլլայ իր քայլերը յարմարցնել իր շուրջը այլեւս պարզուած տրամադրութեան։

Մենք մեզի թոյլ տուինք «բարձր քաղաքականութեան» այս փոքրիկ փակագիծը, ցոյց տալու համար թէ Պուքրէշի դահլիճին փոփոխումը ինչքան մեծ հետեւանքներ պիտի ունենայ։

— Գերմանիան արեւելք կուգայ, — կը պոռար Թուրքերէն «Թան»ը ամիսներ առաջ, — Արթուն ըլլանք։

« Կուգա՞յ»։ Իջա՛ւ արդէն։ Ու՝ առանց զինուորական արշաւանքի։

Աւելին։ Մենք օրը օրին արձանագրած ենք եղած նաեւ այն «օտար ձեռքին», որ մտած է, ամիսներէ ի վեր, Թուրքիայէն ներս, եւ իր բոլոր միջոցներով կ'աշխատի նաեւ քաղաքականօրէն մտնել հոն։

Այն սուր վէճը որ ծագեցաւ Թուրքերէն «Թան»ի եւ «Ճումհուրիէթ»ի միջեւ, իր խորքին մէջ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ արձագանգը այդ «օտար ձեռքով» յառաջ եկած խմորումին։ Կառավարական ազդու միջամտութիւն մը զայն դադրեցուց մամուլի էջերուն մէջ։ Ան կը շարունակուի, սակայն, Թուրք վարիչ շրջանակներէ ներս։ Այդ վէճը աւելի պիտի շեշտուի հիմա։ «Չէզոքութիւն»ը, զոր Էնկիւրի բանաձեւեց, կամեցողութեան խնդիր չէ։ Մեծերն իսկ այսօր անզօր են իրենք իրենց ճշդելու իրենց դիրքն ու քաղաքականութիւնը։

Թուրքիոյ պարագան աւելի ծանր է։ Իր աշխարհագրական դիրքը կը հարկադրէ հակիլ կողմերէն մէկուն կամ միւսին։ Ուրիշ ելք չունի։

Միջերկրականի մէջ, ան նախընտրեց Անգլիոյ հետ ըլլալ։ Աւելին, — Մեծն Բրիտանիան իր ոտքը դրած է Ջէյմէ։ Ատիկա ապահովութիւն մըն էր Թուրքիոյ համար մինչեւ այն ատեն, երբ կողէն երաշխաւորուած էր ինք։ Այսինքն՝ այն օրերուն, երբ Ռումանիոյ նախկին վարչապետին հետ նաեւ Ռումանիոյ սպայակոյտի անդամները, Էնկիւրիի մէջ Թուրք սպայակոյտի անդամներուն հետ կը քննէին մանաւորապէս Սեւ Ծովէն մինչեւ Արդիական երկարող իրենց «նոյնանման շահերու պաշտպանութեան խնդիրը»։

Այսօր, ինչպէս ըսինք, որոշ է որ Պուքրէշ եւս «այդ սահմաններուն եւ այդ հարցին» կը նայի Պերլին-Հռոմ ակնոցով։

Ուրիշ խօսքով, դէպքերու թերեւս անակնկալ դասաւորումով մը, Թուրքիոյ կողը (Սեւ Ծով) կը դառնայ անապահով եւ ան՝ Միջերկրականէն «մեկուսացուած» նոյն «օտար ձեռքը» կը գտնէ ահա Սեւ Ծովու իր ափերուն դիմաց ...

Նոյն այդ ծովուն մէջ՝ նոյն այդ Հռոմ-Պերլին առանցքին յայտնութիւնը Թուրքիան կը դնէ, կրկին, երկու հակադիր ուժերու միջեւ, որոնցմէ մին Միջերկրականէն կ'ապահովէ զինքը (թէեւ, ոտքին տեղ ընելով Փոքր Ասիոյ ափունքին վրայ), իսկ միւսը քաղաքական ու աշխարհագրականօրէն ոչ միայն աւելի կը մերձենայ իրեն, այլեւ, կը հեգնէ կարծէք Մոնթրէօն, որ Նեղուցներու սպառազինումին արտօնութիւնը կ'ընծայէր Թուրքիոյ՝ անոր ապահովելով փակ դուռ մը։

Այս պարզ իրողութեան վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ ուրիշ երկու ճշմարտութիւններ։ Առաջին՝ ռուսեւթուրք յարաբերութեանց ցրտութիւնը եւ, երկրորդ, Պերլին-Հռոմ առանցքին հակապոլշեւիկ ձգտումն ու մանաւանդ Սեւ Ծովու արեւմտեան ափունքներէն մինչեւ Կովկաս երկարող ծըրագրէ մը բխած քայլերը։

Բայց, հոդ եւս իրար կը բախին նոյն ուժերը․— Անգլիա եւ Հռոմ-Պերլին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Թուրքիա Միջերկրականէն մինչեւ Կովկաս օղակուած կ'ըլլայ երկու հզօր հակադրութիւններով, հետեւապէս եւ՝ ենթակայ այդ երկուքին ճնշումներուն եւ անոնցմէ մէկուն հետ որով եւ՝ միւսին դէմ ըլլալու հարկադրանքին։

Իսկ ատիկա պարտադրութիւն մըն է, որ կրնայ ճակատագրական ըլլալ, երբ մանաւանդ այնքան վճռական են կողմերը եւ այնքան չեշտուած կերպով իրարու կը մօտենան՝ իրենց քաղաքական օղակները հետզհետէ սեղմելով Թուրքիոյ շուրջ ...

Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ

Բժիշկի մը պէս գիտուն՝ ակաՆջըս ես կը դընեմ
Երկրի կուրծքին, եւ կ'ուզեմ լըսել զարկը՝ իր սըրտի,
Եւ աչքերս զոյգ մ'արեւ կ'ընեմ որ խոր թափանցեն
Նայուածքներով իրենց սուր, երկու կիսուն մեր գունտի։

Այսօր կ'ուզեմ աշխարհի բազկերակը քըննել ես․
Ծանօթանալ եւ անոր շըրջանառութեան, վիճակին,
Գուցէ ըլլալ մերթ անյոյս, տագնապներէն աղեկէզ,
Եւ մերթ գուցէ հիանալ՝ աշխատանքի իր ռիթմին։

Կը լըսեմ ես, աւասիկ, ձայներ բազում, այլազան,
Մեքենական, բընութեան, կամ մարդկային ժըխորի,
Որոնք երկրի չորս կողմէն կը բարձրանան անսասան,
Որոնք, կարծէք, կը կազմեն համանըւագ մը վայրի։

Ու նայուածքըս նուաճող կը թափանցէ ամէն դի․
Կը տեսնեմ ես յատակը ովկիանի ջուրերուն,
Կամ կոյս, անկոխ խորերը՝ անտառներուն հարաւի,
Հողին տակըն ու մարդոց մըթին սըրտերն իսկ եռուն։

Այսօր կ'ուզեմ ես ճանչնալ տիեզերքի մէ՛կ բոպէն,
Բիւրախորհուրդ ծալքերով, հակասութեամբ իր անհեղ,
Զի վայրկեանն այդ դեռ ոչ ոք կըրցաւ տալ մեզ ճըշտօրէն,
Վայրկեանը բարդ, անպարփակ՝ ապրումներով բազմայեղ։

Ահա՛, տեղ մը արեւ կայ, տեղ մը՝ ամպեր ու անձրեւ,
Տեղ մը՝ զեփիւռ մը քընքուշ, տեղ մը՝ ճանդիչ փոթորիկ․
Անդին լոյս եւ աշխատանք, ասդին՝ ստուեր մեր վերեւ,
Հոն՝ ովկիան մ'ալեկոծ, իսկ հոս՝ ծով մը խաղաղիկ։

Շոգեկառքը կը սուրայ, լայն դաշտերէն հեռացած․
Մինչ իր քովի ճամբայէն կը ճըռընչէ սայլ մը հին․
Մարդիկ շըրջատ կը գործեն՝ քըրտնաթաթախ եւ յոգնած,
Մինչ գործատան մէջ անդուլ մեքենաներ կ'աշխատին։

Նոյն վայրկեանին մէջ մահ կայ, նոյն վայրկեանին մէջ՝ ծընունդ,
Հոս՝ սըգաւոր թափօր մը, հոն՝ հարսանիք ու խըրախճանք․
Տեղ մը բարձունք աստղամերձ, տեղ մը մըթին, խոր անդունդ,
Եւ հիւանդներ, եւ կոյրեր, եւ շէն մարդիկ մըշտառողջ։

Աշխատողներ կան տեղ մը, խաղաղութիւն եւ հանգիստ,
Անդին՝ կըռիւ ու զոհեր, հրդեհումներ վայրենի․
Ասդին ժըպիտ, երգ ու պար, այլուր՝ սուգ, ցաւ խորանիստ
Եւ յափրացած մարդիկ կուշտ, եւ թըշուառներ անօթի։

Սէրեր մաքուր, անձնըւէր, սէրեր ալ պիղծ, մեղանչող․
Եւ դաւ, կեղծիք՝ գարշելի, եւ կոթողներ՝ մեծութեան․
Փոթորիկներ ապազայ՝ խաղաղութեան մէջ անող․
Հերոսական խոյանքներ ու սողուններ տիղմական։

Իմքնաշարժներ անհամար, ճամբաներէն սուրացող,
Նաւեր բազում, ամէն դի․ սաւառնակներ բարձրաթռիչ,
Մեքենաներ բազմաձայն, գործատուններ աղմըկող․
Կեանք մը համայն այլազան, կեանք մը՝ գունեղ եւ անզիր։

Տիեզերքի կարճատեւ մէկ վայրկեանը իմ մըտքո՛վ
Կարծէք տեսայ, խըռովիչ թաւալումին մէջ փարթամ․
Մութն ու լոյսը անբաժան, չարն ու բարին քովէ քով,
Փոքրիկ ներկայ մը որոշ, անհունութի՛ւն մը՝ տարտամ ...։

Օ․ ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ՅՈՒՇԵՐ ՈՒ ՆԻՇԵՐ

Դարձուր, դարձուր Մողոք, դարձուր

Դուն քու սարսափով շատ ազգեր ես փորձ չեղա՞ր դուն Հայուն պողպատ կուրծքին։

Դուն քո սարսափով շատ ազգեր ես խաբեր, բայց Հայը երբեք դուն չես կարողացած ահաբեկել։

Մտիկ ըրէ մեր Խաչատուր Աբովեանին․

— « Հայ ազգը ոչ թրից է վախենում, ոչ թվանքից, ոչ թօփից։ Կրակն ես քցում, էլի իր հաւատն է պաշտում, ծառին ես կախ անում, միտը պահում, բերանը տալիս՝ էլ իր խաչն է պաշտում »։

Յիշէ Մողոք, յիշէ Սասունի մեր ֆէտայիները, որոնք մեռնելու կ'երթային, ինչպէս հարսնեւորը հարսանիք։

Կորէ, մորթէ Հայը, դարձեալ Խնտրայի պէս կը բուսնին անոր հարիւր մէկ ճիրանները, կը կառչի ան իր ճակատագրի վզէն, թող բիւր դնդակներ բզքտեն անոր ամբողջ մարմինը, ան դարձեալ կը պայքարի, մահուան հետ միացած՝ գերեզման կ'երթայ կը պարէ հարսնիքի պարը։

Յիշեցէք Լէնկթիմուրը, Զարմաղանը, Երլտըզի քոսոտ գամփռը եւ Հայ բախտին ծակաչք փողոցի լակոտ Թալէաթը անիծած, այդ ոճրագործ հազարները հողին հաւասար հարթուեցան, Հայը բարձրավիզ կը քալէ վէսօրէն, մինչեւ որ հատնի աշխարհի վերջին ճամբան։

×

Այո, կեանքը այլեւս հրապոյր չունի, աշխարհ կը ստէ, Հայաստանէն ներս, Հայաստանէն դուրս մեր ոտքերուն տակ յատակը հողին միշտ կը ժաժի, ամպրոպներ կը պայթին մեր գլխուն, մենք դարձեալ զուարթ ու արեւ յոյսեր հագած կ'երթանք առաջ։

Մենք պիտի ապրինք, մենք չենք մեռնիր, թէ չենք ուրանար հայ լեզուն, թէ չենք մարեր լոյսը մեր Լուսաւորչին։ Յիշեցէք պայմանները մեր քնար հոգի Աբովեանին, վա՜յ է եկեր մեր հայ օրերուն, եթէ մենք կը կորսնցնենք մեզ հայ պահող հայ լեզուն ու հաւատքը։

Ազգն ուրացողը չի սիրեր ոչ իր ընտանիքը, ոչ իր տունը․ դրամ եւ գանձեր դիզելով մարդ չըլլար քաղաքակիրթ․ լաւ դաստիարակուած մարդը ինքն իրեն համար միայն չապրիր, եւ չի մտածեր միայն իր ընտանիքը, այլ կը յիշէ որ, ինչպէս կ'ըսէ Ալիշան, «Աւելի մեծ ընտանիք մ'ալ ունի, որ է ազգը։» Յիշելու ենք մենք Հայերս որ տունէն վեր, ընտանիքէն առաջ՝ հայ հայրենիք մը ունինք, Ազգ մը ունինք անտէր։

×

Ներում չկայ հայրենիքը եւ ազգութիւնը դրժողին։ Դուն կը դրժես քու Ազգութիւնը երբ չես խօսիր դուն քու ազգիդ լեզուն, երբ չես կարդար դուն քու ազգիդ պատմութիւնը, երբ դուն քու զաւակներուդ կը սորվեցնես օտար լեզուներ, բայց ո՛չ քու ազգիդ լեզուն։ Այն ատեն ազգդ քեզի չի ներեր եւ ազգութեանդ հաւատարիմ ոստիկանները՝ մամուլի ղեկավարները քեզ կը դատապարտեն, զի կան պարագաներ որ ներումը վնասա-

ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

ԽՄԲ․— Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ մեր աշխատակցին նոր գիրքը՝ ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, որոնց մէկ մասը ժամանակին հրատարակուած է Յառաջ մէջ։ Ստորեւ անտիպ ծաղրանկար մը․—

Հրաչ Երուանդ ծնած ատեն ըսած է․

— Քանի՞ ունկնդիր կայ սրահին մէջ։

Դայեակը պատասխանած է․

— Ունկնդիր մունկնդիր չկայ։ Ես կամ, դուն կաս, մայրդ կայ։

— Բազմութեան ձայներ կ'առնեմ սակայն։

— Ախոռին էշերն ու գոմին եզերն ու կովերը։

— Էշ ըլլան կամ կով․ բազմութիւնը բազմութիւն է։

Ու վար իջած է եւ կանգնելով ախոռին ու գոմին մէջ՝ խօսած է ճառ մը աղաղակելով․

— Վսեմաշուք ընկերներ եւ ազնուափայլ ընկերուհիներ ...

Հայրը իմանալով՝ վար վազած, անիծած է տղան, ըսելով․

— Ամբողջ կեանքիդ ընթացքին էշերն ու կովերը ունենաս քեզի ընկեր եւ ընկերուհի։

Հրաչ Երուանդ խիստ գոհ՝ համբուրած է հօրը ձեռքը եւ ըսած․

— Այս մեծ օրհնութեան համար կը յայտնեմ իմ խորին շնորհակալութիւններս։

Հրաչ Երուանդ, հասակ նետելով, շատ անգամ տեսնուած է նապաստակներու վանդակի մը առջեւ ճառախօսած ատեն․

— Սիրելի ընկերներ, վստահ ձեր անբեկելի քաջութեան եւ հերոսական ոգիին, այսօր ... եւայլն։

Օր մըն ալ տեսնուած է ան գետնի վրայ, երեսանկեալ, երբ կը բանախօսէր, խօսքը ուղղելով խլուրդներուն․

— Սիրելի ընկերներ, հետեւած ըլլալով մօտէն ձեր բեղմնաւոր գործունէութեան՝ կը գովաբանեմ ձեր աշխատանքը, մաղթելով յաւէտ յարատեւութիւն՝ կ'աղաղակեմ․— Օրհնեա՜լ է ձեր մեծութիւնն ու համեստութիւնը եւ արժանի չքեղ յոբելեանի։

Անգամ մըն ալ Հրաչ Երուանդ տեսնուած է խոզերու երամակի մը առջեւ քարոզած պահուն․

— Ազնիւ ընկերներ եւ ազնուուհի ընկերուհիներ ...

Մէկը մօտեցած է իրեն ու ըսած․

— Ինչո՞ւ մարգրիտներդ կը նետես խոզերու առջեւ։

Հրաչ ժպտելով պատասխանած է․

— Բայց դիտեցէ՛ք․ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ։

×

Հրաչ Երուանդ երբ դպրոց գացած է, երեք ամիս վերջ, ուսուցիչ մը ըսած է․

— Գլուխ չունի՞։

Երկրորդ ուսուցիչ մը, վեց ամիս վերջ, ըսած է․

— Գլուխ ունի բայց ուղեղ չունի։

Տարի մը վերջ, տնօրէնը ըսած է․

— Գլուխ ալ ունի, ուղեղ ալ, չունեցածը խելք է։

Տարիներ յետոյ բանաստեղծուհի մը կը գրէր․

— « Խելքըս իբրեւ սիրոյ աւանդ՝
Յանձնեցի առ Հրաչ Երուանդ։

Ատեն մը ետքը, իրեններէն մին ըսաւ․

— Խելքդ կարճ է, ընկեր Հրաչ։

Կ'ըսեն թէ Հրաչ Երուանդ իր ընկերուհիներուն քով խելք չթողուց։ Ամէնքն ալ գողցաւ։ Ահա թէ ի՛նչպէս եւ ի՛նչ նուրբ տեսակի խելք ունի ընկեր Հրաչ։

×

Քրիստափոր Գոլոմպոս Հնդկաստան հասնելու համար ճամբայ ելաւ ու Ամերիկան գտաւ։ Հրաչ Երուանդ ալ փաստաբանութեան հասնելու համար ճամբայ ելաւ ու կուսակցական գործիչի պաշտօնը գտաւ։

Գոլոմպոսը բանտարկեցին Ամերիկան գտնելուն համար, իսկ Հրաչ Երուանդը փառաբանեցին ու ըսին․

— Ի՜նչ անձնազոհութիւն։ Փաստաբանութեան շահաւէտ գործը թողուլ եւ կուսակցական գործիչ դառնալ։

Այս կարգի զոհողութիւն միայն փաստաբանները կրնան ընել, մեր մէջ, քանզի անոնք միայն լաւ ունին գիտակցութիւնը վնասի եւ շահու։

Հրաչ Երուանդի միտքը դատ պաշտպանել էր․ նա խընտրեց պաշտպանել իր ազգին անվերջանալի դատը, անգործ փաստաբան մը չըլլալու համար։

Հրաչ Երուանդ ռամկավար ոսկի աստղի տակ ծնած էր։ Մինչդեռ Գոլոմպոս չկրցաւ Հնդկաստանը տեսնել՝ Հրաչ Երուանդ տեսաւ ոչ միայն Հնդկաստանը այլ Ճաւան ալ։ Այնտեղուանքը ղրկուեցաւ ոսկիի հանքեր պեղելու համար։ Կ'ըսեն թէ իր գտած ոսկին հազիւ բաւեց իր ճամբորդական ծախսերուն։ Ստացաւ, սակայն, շոգենաւային գործակալութենէ մը՝ Պոսթոնի առաջին չքանշանը։

×

Առաջին անգամ եղած է վերակազմեալ հնչակեան, վերջը Ազատական Ազգայնական, ամէնէն վերջն ալ, առեւտրականի մը պատիւ բերող սակարկութեամբ, Ռամկավար-Ազատական։ Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել իր կուսակցութիւնը թափառած ու ձեւափոխուած է, ինք ալ հաւատարմօրէն կերպ եւ գոյն է փոխած։ Ահա թէ ինչո՛ւ համար ամէն տարի կարելի է ըսել իրեն համար․

— Հին մարդը չէ։

Օրուան, ժամանակին մարդն է։

×

Հրաչ Երուանդ Խարբերդցի է․ այդ իսկ պատճառով շատ անգամ կը գտնուի իր հայրենակիցներուն երկրորդ հայրենիքին՝ Ամերիկայի մէջ։ Խարբերդցիները ազգին մէջ ազգ մը ստեղծած են։ Այդ ազգը իրենք են։ Երբ Հրաչ Երուանդ կը խօսի «ազգ»ի մասին՝ պէտք է գիտնալ թէ ո՛ր ազգին մասին է խօսքը․ Խարբերդցի՞ հայ ազգին թէ դուրսեցի հայ ազգին։ Երբ Հրաչ ըսէ․— « Մեր ազգը իրերօգնութեան գեղեցիկ դասեր տուած է աշխարհին, մեր ազգին մէկ մասը Ամերիկա կ'երթայ ու դուրսը գտնուողներուն անդադար տոլար կը ղրկէ, ասկէ զատ Հայաստանի մէջ կը հիմնէ նոր թաղեր։ Տիպար ազգ մըն է ան»։ Պէտք է հասկնալ որ Խարբերդցի հայ ազգին մասին է խօսքը։

Հրաչ Երուանդ խորհուրդ տուած է՝ Ամերիկայի ռամկավար ջոջ Խարբերդցիներուն որ տոլար չղրկեն Եւրոպայի, Ասիայի կամ Ափրիկէի մէջ գտնուող իրենց ազգականներուն եւ հայրենակիցներուն, եթէ անոնք չմտնեն ռամկավար շարքերուն մէջ։

Բոլոր նպաստընկալ խարբերդցիները գունդագունդ ռամկավար եղած են։

Հրաչ Երուանդ իրաւունք ունի ըսելու․

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ...

Համակ ծիծա՛ղ, համակ համբոյր, համակ երա՛զ
Կեանքի սկի՛զբ, վառ ցայգալո՛յս, անամպ երկի՛նք,
Շուշան շրթո՛ւնքք, խոպոպաւոր ու հուր աչեայ,
Թաւշաքըշիկ մանուկներին՝ Նոր Տարի...

Հնակարկա՛տ, քնաթաթա՛խ, ու հեռատես
Ու կարճատես, մաշած մուճակ, փրթած կօճակ,
Ճաշակաւո՛ր ու անճաշակ, կորաքամա՛կ,
Ծե՛ր ալեհեր ծնողներին՝ Նոր Տարի...

Ու մոռացուա՛ծ, յաւէտ լքուած, դալուկ դէմքով
Անհուն ցաւով անմխիթար, անօգնական
Հո՛ւր հայեացքով մահուան դիտող, կեանքից պոկւող
Աշխարհին հի՛ւր հիւանդներին՝ Նոր Տարի...

Ու տարագի՛ր, անապաստան, աստանդական
Զո՛յգ Մասիսով, զո՛յգ վաթանով անհայրենիք
Արաքսի չափ արցունք թափո՛ղ, թաքո՛ւն լացող
Հեծկլտացող հէգ հայ ազգին՝ Նոր Տարի...

Փա՛կ տներին, լքուած բոյնին, պոկուած ծաղկին
Խոպան արտին, վարար գետին, սառած լճին
Ու անտառին, յուսոյ դաշտին ու մուրին,
Մեր օրերի սգւորներին՝ ... Նոր Տարի...

Լուռ ու խոհուն, կենըրոնապատ, ճակատ բեղուն
Դող ու թրթիռ, հառաչ ու երգ եղէգն օծուն
Ոչի՛նչ չուզող, լոկ երազող, տակաւ վառուող
Ինքնամոռաց բանաստեղծին՝ ... Նոր Տարի...

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

կար կը դառնայ: Ցիչէ Ց. Մրմրեանի այս խօսքը.

— «Ներումը հրաւիրակ է եղծումի:»

Յիշէ, յիշէ ազգդ, ու ազգիդ լեզուն ուրացող դուն հայ ծնողք, յիշէ քո անցեալը, յիշէ թէ ինչե՛ր չէ խնայուած հայ լեզուն փրկելու համար. մի՛ մոռնար Ջուղայի Ս. Փրկիչ վանքի տպարանը, հոն աղքատ, ամէն բանէ զրկուած հայ արեղաներ՝ իրենք տառեր կը փորագրէին, թուղթ կը շինէին, թանաք կը պատրաստէին, մամուլ մը կը հնարէին, եւ հայ լեզուին յարութիւն կուտային:

Ես կը յիշեմ Բագուի Հայ-Թաթարական ընդհարումը, Ռուսը կը զինէր Թաթարը՝ ու հայ ժողովուրդը Դաշնակ կամաւոր ռազմիկներու ղեկավարութեամբ կը դիմադրէր, կը կռուէր, կը զարնէր ու կը զարնուէր: Փոթորիկը անցնելէն վերջը տեղական հարուստ Թումանեան հայ վաճառականը դէս կը գտնէր Վենետիկ: Երբ ես անոր հետ կը խօսէի մեր հայ լեզուի հնութեան ու պերճութեան վրայ, ան արցունքը աչքին՝ ցոյց տալով իր մատաղատունկ աղջիկը ըսաւ.

— «Բագուի դէպքէն վերջը մենք հարուստներս որ ժամանակին հայերէն չէինք խօսեր, եւ չէինք սորվեցներ մեր զաւակներուն, արդ անոնց հայերէնի յատուկ վարժապետներ բռնած ենք եւ ծածուկ մեր ազգին լեզուն ու պատմութիւնը կ'ուսուցանենք:»

Յիշեցէք դուք հարուստ ու անտարբեր հայ գաղթականներ, յիշեցէք այս անցեալ պատահական դէպքերը, ձեր քար սրտերը կակղացուցէք, ձեր անիծած օտարամոլութիւնը մատաղ ըրէք ձեր հայ լեզուի ամէն մէկ ոսկի տառերուն:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ԱՆՑԱԾ ՕՐԵՐ

— . —

Սուրբերէն մէկն ու մէկը արդէն թափած կ'ըլլար իր մօրուքը: Ու ժամուն բակը, Ս. Թագաւորի հօրին քով, մենք կուրտելէն կանգնեցուցած կ'ըլլայինք «առիծը», որուն քիթը կը սկսէր վազել՝ արեւի թեթեւ շողքէն իսկ:

Մինչ այդ՝ մեզմէ մէկ երկուքը ձիւնադնդակով կոտրած կ'ըլլային ժամուն կամ վանքին ապակիներէն մէկ քանին, ու ժամկոչ Սէրգիսը, գօտիին ծայրը մէջքին տեղաւորելով, դուրս կ'ելնէր իր խցիկէն՝ հայհոյանքին «տոպրակը քակած»...

Ու մեր վազքէն շփոթած աղաւնիներուն հետ՝ բոլէապէս կ'անհետանայինք նաեւ մենք:

Ան շաբթուն՝ ալ դասերը «ըռաֆը դրած» կ'ըլլայինք: «Փայտոս»էն առաջ՝ մենք մեզ արձակած էինք արդէն: «Մանէլ»ներուն գրպանները, գրքի տոպրակներն ու գրասեղանները լեցուած կ'ըլլային չարոցներով, «քէշի պույնուզի»ով, կաղինով ու կեղեւներով:

Արձակուրդի յայտարարութիւնը կ'ըլլար ընդարձակ սրահին մէջ:

Աղջիկները կուգային աջ բաժանումէն: Խնդուքը իրենց շրթներուն, իրար հրմշտկելէն, իրարու մազ քաշելէն կամ յանկարծ շառագունելէն՝ մեզմէ մէկին նայուածքը գրկելով իրենց թաց ու ծիծղուն նայուածքովը...

Մենք՝ մանչերս յորդած կ'ըլլայինք արդէն մեր դասարաններէն: Ու ամբողջ սրահը կը լեցուէր ժխորով, մինչեւ որ տնօրէնին երկար հասակը երեւէր: Եւ հազիւ «արձակուած էք»ը արտասանած՝ փոթորիկը ծայր կուտար: Սանդուղներէն կ'իջնէինք երեք-չորս աստիճանը մէկ: Ցաճախ իրարու կեռտալէն ու հազիւ բակ հասած՝ փէսերը կը թռչէին օդին մէջ...

Ժամկոչը անպայման կը բացակայէր այդ պահուն, ինչպէս նաեւ ուսուցիչները, իրենց «իշխանութիւնը» վերջացած նկատելով: Ու մեզմէ ով որ Սեպտեմբերէն Դեկտեմբեր ականջը ձեռք էր տուած՝ հեղ մը երկու, կը վազէր ժամկոչին խուցը՝ անկողինը տակն ու վրայ ընելու կամ վառարանին մոխիրը դուրս թափելու համար:

Կաղանդին իրիկունը, մութը չիջած, ալ «հանգչած» կ'ըլլային փողոցները: Ու ամէն մէկս կը հրճուէինք յանկարծ: Իր սպիտակ մօրուքո՞ն ազդուած թէ մեր ակնկալութենէն մղուած՝ կը դառնայինք մէյ մէկ «գառն Աստուծոյ»ներ: Ոչ դուռը քարկոծել, ոչ ցեխոտ կօշիկներով ներս մտնել, ոչ վէգերու տոպրակին համար կռուիլ, եւ ոչ ալ «ես պախալին չեմ երթար» կար այդ օրը: Սափորները մեր ուսերը՝ իրար կը գտնէինք Հոռոմկալերի աղբիւրին առջեւ, ուր տարուան 364 օրը մեր դրացի կնիկներուն սափորները կ'աշխատէինք կոտրել՝ տիպէկին ետեւը պահուըտած՝ ճիրիտով քար արձակելէն:

Վերադարձին՝ «դատայիֆ»ը կրակարանին վրայ երկու անգամ դարձած կ'ըլլար, լոյսը վառուած ու սեղանը շտկուած՝ իր «օխտը տեսակով»: Անուշապուրը կը դգալէինք հեւ ի հեւ: «Չէնթէզ»ը մեր գերագոյն ակնկալութիւնն էր... Մինչ այդ՝ նուէր տրուած ուսի դպրոցական «չանթա»ն քանի մը անգամ դրած ու հանած կ'ըլլայի՝ խոհանոցէն մառան տանող մութ անցքին մէջ, վերնայարկի սանդուխին վրայ, կամ սենեակին դըրանը ետին...: Ընթրիքէն վերջ՝ ձեռք-պագի կուգային հարս գացած քոյրիկներն ու գերդաստանին երիտասարդները: Մենք, պզտիկներս, ձեռքպագը կ'ընէինք երբ սենեակը լեցուած կ'ըլլար: Ու ամէն համբուրած ձեռքէ բան մը կ'ակնկալէինք, յետոյ, սենեակէն դուրս, իրարու ցոյց տալու եւ բաղդատելու համար:

Այդ գիշեր մեր թարթիչները ուշ կը ծանրանային: Ու, կէս գիշերը անց, անկողին կը մտնէինք՝ մեր կօշիկները դրած սենեակին դրան դուրսը՝ որպէսզի Կաղանդ Պապան իր նուէրը ձգէ հոն...

Անկողին կը մտնէինք կոնակի վըրայ՝ ... ականջնիս բաց թողլով, որպէսզի ժամկոչին գալը լսենք:

Ու ցայգալոյսին ընդոստ կը նետուէինք պատուհան, երբ ժամկոչին հաստ ձոկանը կը լսուէր փողոցի դըրանը սեմին:

— Տղա՛քը էկան...

Ու «տղաքը» կը սկսէին երգել երգը նոր տարիին,— պատրանքը հին ու նոր մարդկութեան,

— Նոր առաւօտ ծագէ այսօր...

ՎԱՀՐԻՃ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՄՏԱԾԵՍ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԻ ՄԱՍԻՆ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԷ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ, ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ԿՈՒՆԵՆԱՍ, ԱՅԼԵՒ ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻՍ :

ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— . —

Ծովէ հեռի, ցամաքներու սրտին մէջ,
Ո՛վ հայրենիք, անջատ ամէն ափունքէ.
Ո՛չ մէկ ալիք չի զարնըւիր կողիդ պինդ,
Լեռնոտ դիրքիդ դէմ չի՛ գոռար հով մ'աղի:

Պանդըխտութեան թռչունն, ուրուր ծովածուփ,
Չի մօտիր քեզ բոցապիտակ թեւովն իր.
Հարաւակոյս աստղերուն տակ, ակղձուն
Բեռնաւորուած նաւեր շուրջըդ չեն մամն գար:

Վաղընջական դըրօշըդ սուրբ չի՛ ծըփար
Բազմազգութեան ափունքները օտարին.
Շողն աստղերուն օտարոտի վայրերու
Ջաւակներուդ ճակտն երբեք չի փայլեր:

Նեղ սահմանի մէջ բանտարկուած, ժողովո՛ւրդ,
Ոչ լայն միջոց ունիս եւ ոչ նաւակայք.
Բայց, ժողովո՛ւրդ, ծովին նայէ՛ յուսալից,
Թո՛ղ, ա՛զգն իմ ազգ, քամին երազդ խընկէ՛:

Մինչ ուրիշներ անշէն վայրեր կը ձըգտին,
Ու կը բռնեն նեղ անցքերը ծովերուն,
Ցամաքներու, ափունքներու տիրելով,
Ամբարհաւան, եւ զարգմանակ կը նօթեն:

Այդ ուրիշները բոտիպեցին քեզ, ա՛զգ իմ,
Որ կաշկանդուած անձուկ վայր մը ծըւարիս:
Բայց «փրկութիւն քու ի քեն է», ա՛զգ իմ ազգ,
Ու հոգիով պիտի ճախրես հեռաստա՛ն:

Քու դողդոջուն հոգւոյդ խորքէն պիտի ծնի
Գեղածիծաղ արշաւանքըդ դէպի լոյս:
Ինչպէս ծովը երկինքն իր մէջ կ'ամփոփէ,
Ջաւակներդ ալ դու քու շուրջըդ հաւաքէ՛:

Թրգմ. գերմէ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ. գրեց՝ Հ. Վարդան Վ. Հացունի: Գեղեցիկ հատոր մը 471 մեծադիր էջերով. պատկերազարդ: Վենետիկ Ս. Ղազար:

ԵՐԵՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՐԵՐ, ԿԸ ԿՈՒՆ. յօրինեց՝ Անժէլ Նիզամեան (9 տարեկան): Դաշնակի համար: Փարիզ 1937:

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԻԱՆԴԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԶԱՐԴՆ Է ՇԻՐԱԿ ՕՂԻՆ :

ՉԻՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԿԵՐ

Արագօրէն կը սահի նաւակս: Ու ես կը սիրահարի՛մ գետին:

Երկնքի վրայ ամպեր կը յածին:

Ջուրերը լուսեղ են գիշերէն:

Ամպը, գրկելով լուսինը, կը ցոլանայ վարը՝ կարծես ընկղմելով գետին մէջ:

Ու ինծի կը թուի թէ կը նաւարկեմ երկնքին վրայ:

Եւ իմ սիրուհիս սրտիս մէջ կ'երեւայ՝ ինչպէս ամպը՝ գետին մէջ:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՐԳ

Անհոգ, եւ ունկնդիր՝ առուակի մրմունջին, ան մէկդի կ'ընէր մարգարտաշար վարագոյրը, իր սենեակը լեցնելու համար գարնանային բոյրով

Բայց, տեսաւ լուսինը,— ու լուսնին հետ իր սենեակը մտաւ նաեւ վիշտը:

Ան դէմքը ծածկեց երկու ձեռքերովը,— ու իր խռովքին մէջ երեւակայեց պարտէզ մը՝ լուսնի լոյսով ողողուն:

Հոն, այդ պարտէզին մէջ, ինք ըսած էր, ատենօք, սիրոյ բառերը մեղմասաց...

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Դուն կը կրկնես ինծի.— «Մենք պիտի ծերանանք քով քովի: Ու իմ մազերուս հետ միաժամանակ պիտի ճերմկին նաեւ քու մազերդ՝ նման լեռնակատարներու ձիւնին ու ամպոնային լուսնին»:

Այսօր, տէ՛ր իմ, իմացայ թէ դուն կը սիրես ուրիշ կին մը: Եւ յուսահատ, եկայ հրաժեշտ առնելու քեզմէ:

Լեցնենք մեր բաժակները գինիով,— վերջին անգամն ըլլալով: Ու վերջին անգամն ըլլալով երգէ երգը թռչունին, որ մեռաւ ձիւներուն տակ: Իսկ ես իմ նաւակս պիտի թիավարեմ Իու-Քէյ գետին վրայ, որուն ջուրերը կ'երկճղին՝ հոսելու համար դէպի արեւելք ու դէպի արեւմուտք:

Ինչո՞ւ կ'արտասուէք, դեռատի կոյսեր, երբ նարօտը կը կապէն ձեր ճակտին: Դուք թերեւս պիտի գտնէք ամուսիններ հաւատարիմ սիրտերով, մարդիկ՝ որոնք անկեղծօրէն պիտի կրկնեն ձեզի.— «Մենք պիտի ծերանանք քով քովի...»:

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԸ

Պատերազմիկի մը կինը նստած է պատուհանին առջեւ:

Ան բարձին վրայէն կ'առնէ սպիտակ վարդը: Մինչ իր սիրտը կը կծկուի իր կուրծքին տակ: Տես, ծակծկեց իր ձեռքը: Ու արիւնը կը կաթկթի սպիտակ վարդին վրայ,— ու վարդը կ'արիւնոտի:

Կնոջ մտածումը կը թեւածի՛ գտնելու համար իր սիրածը, որ կը պատերազմի:

Անոր արիւնը հիմա թերեւս կը կաթկթի ձիւնին վրայ...

Ձի՞ մը կը դոփէ փողոցին մէջ...: Կը վերադառնա՞յ իր սիրածը: Օ՛, ոչ,— Իր սիրտն է որ ուժգնօրէն կը բաբախէ կուրծքին տակ...

Ու կինը դէմքը կուտայ բարձին, եւ իր արցունքները կը մարգարտաշարէ անոր վրայ՝ իբրեւ պսակ մը կարմրած վարդին շուրջ...:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Ո՛ ՏԱՅՐ ԻՆՁ...

Դուրսը, լուսինը վերէն իր արծաթէ լոյսը ցաթեր ու տարածեր է վարը ճերմակ ձիւնի պատանքին վրայ ու կը հսկէ դողդոջուն, ինչպէս մայր մը իր որդւոյն սնարին՝ հոգածու անոր անմեղ քունին...

Իսկ ներսը, վառարանիս քով ես ալ, կը հսկեմ ընթերցումիս մէջ սուզուած, ողբալով երազներս իմ զանազան:

Տարին իր հոգեվարքի վերջին վայրկեանները կ'ապրի արդէն հոնդալով, ու մարելով յուշիկ, յուշիկ, ալ հալումաշ ու յոգնած:

Ու սեմին վրայ, դրան ետին կը ըսպասէ մանուկ տարին, իր կարգին, ձիւնէ խանձարուրի մէջ մտնելու աշխարհը հին, թմբուկներու ու կանչերու մէջ ցնծագին, անգիտակ իր ճակատագրին...

Բայց ամէն նոր տարի որ կուգայ, ինչո՞ւ արդեօք իր նախորդը փնտռել կուտայ. զարթո՞ւմը անցեալի, հին, հին յիշատակներու ետին, ինչպէս մարդիկ երբ աւելի կը յիշուին իրենց մահուընէ անդին...:

Չէ՞ որ ներկան կամուրջ մըն է անցեալին ու գալիքին միջեւ եւ ո՞վ է որ այդ կամուրջին վրայ եղած եւ չէ դիտած իր շուրջը:

Ո՞ւր են մեր ծննդավայրի Կաղանդներն այն ատենի, ո՞ւր են մեր տօներն այնքան շէնշող, այնքան ժպտուն ու ցնծացող հայրենիքին այս օրերուն... ուր երդիք կար աւանդական, ուր թոնիր կար վառ ու անշէջ, եւ ընտանիքներ բազմանդամ, սեղաններու շուրջ համադամ...

Ու ամէն տան բուխերիկէն ծուխն էր որ կը բարձրանար գուլայ, գուլայ, իբր կնդրուկ, խունկ ու հալուէ...

Ուրիշ էին, ուրիշ էին այն ատեններ, երբ մարդն ու աշխարհ դեռ բարի էին, կար եղբայրութիւն եւանկեղծ սէր...

Ա՞յժմ... Ահաւոր է եւ դժնդակ անդրադարձումն ու վերյիշումը այդ երէկին:

Հիմա՞... չկան ալ զանգակներն այն ղօղանջող աւետելու Ծնունդը հայկական:

Հիմա բուերը թող անէծք կարդան քաղաքներուն կիսակործան եւ չաստուածներ թող նզովեն այն լեռներէն:

Փոթորիկ հնձեց ու տուաւ մեզ չորս հովերուն...

Այսօ՞ր ... ցուպ ի ձեռին եղանք նորէն աստանդական ի սփիւռս աշխարհի եւ խորթ զաւակ հայրենիքին...

Տեսնե՞նք պիտի նորէն ծուխը ծըխաններուն նաւասարդի այս օրերուն, պապենական մեր բոյներուն...:

ՄԷՆ - ՍԷ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Կրթական գործավարութեան կողմէ հասած շրջաբերականի մը համաձայն, հաղորդուած է փոքրամասնութեանց եւ օտար, ինչպէս նաեւ Թուրք մասնաւոր վարժարաններու տեսչութեանց թէ՝ այդ վարժարաններու ուսուցիչներուն անուանումի, ինչպէս նաեւ պաշտօնանկութեան գործողութիւնները այսուհետեւ պիտի կատարուին միմիայն կուսակալութեանց առաջարկով եւ կրթական գործավարութեան որոշումով եւ հարկ եղած օրինական քննութիւնը կատարուելէ վերջ:

— Ինչպէս Բարեգործականը սթերլինի պէս ոյժեղ միութիւն մըն է, Ռամկավար - Ազատականութիւնն ալ տոլարի պէս տկլուն կազմակերպութիւն մըն է:

×

Զինադադարէն վերջը յաճախ Հրաչ Երուանդ թատրոնի մը բեմին վրայ կը շարէր հայ որբուկները եւ կ'ըսէր ժողովուրդին.

— Տուէ՛ք, դրամ տուէք որբերուն համար: Ամէնքդ ալ տուէք եւ շատ տուէք...

Ցետոյ կը դառնար որբերէն մէկուն, առաջ կը քաշէր զայն ու կ'ըսէր.

— Դրամ ուզէ, շատ ուզէ, հազարներով ուզէ, քու իրաւունքդ է որ կ'ուզես:

Որբուկը կը շիկնէր, կը դեղնէր ու գետին կը նայէր: Հրաչ կը պոռար.

— Մի՛ ամչնար, դրա՛մ ուզէ, դրա՛մ, շատ դրա՛մ: Ըսէ նայիմ ականջէս որքան կ'ուզես: Հազա՞ր ոսկի: Քիչ է, քիչ: Մի՛ վախնար ուզէ...

Տարիներ վերջը երբ մեր որբերը մարդկային տարրական վերաբերում մը կը պահանջէին՝ Հրաչ Երուանդի ընկերներն էին որ զանոնք անուանեցին «Թուրքի փիճ»:

Աւարտած էր Հրաչ Երուանդի յանկերգը.

— Ուզէ, շատ ուզէ, միշտ ուզէ, իրաւունքդ է որ կ'ուզես...

Այդ յանկերգը Հրաչ Երուանդ իր ընկերներուն միայն կ'ըսէր Բարեգործականին ակնարկելով.

— Թերթ պիտի հանենք, ուզեցէք, շատ ուզեցէք, մեր իրաւունքն է, մե՛նք ենք որ կը պաշտպանենք սա չպաշտպանուելիք Բարեգործականը:

Ինչպէս կը տեսնուի, նոր որբեր ստեղծուած էին:

Այնպէս շինուած են իր աչքերը որ թերութիւնները կը տեսնէ հեռուէն իսկ առաւելութիւնները չափազանց մօտէն: Այդ կազմախօսական պատճառով է որ կը տեսնէ ուրիշներուն միայն թերութիւնները եւ իր միայն առաւելութիւնները:

×

Զօպանեան Հայաստան գնաց ու վերադարձին 75.000 քիլոմեթր երկարութեամբ գովեստներ հիւսեց: Երեք տարի վերջը Հրաչ Երուանդ Հայաստան գնաց ու վերադարձին յայտարարեց, Փարիզի մէջ.

— Երեք տարի առաջ սով կար Հայաստանի մէջ, մինչդեռ հիմա առատութիւն է: Երեք տարի առաջ անգրագիտութիւն կար Հայաստանի մէջ, մինչդեռ հիմակ ամէն ոք գրագէտ է: Դեռ երեք տարի առաջ խեղճութիւն կար Հայաստանի մէջ, մինչդեռ հիմակ ուրախ կեանք կայ:

Հայաստանը, կը տեսնուի որ, կ'ըլլայ շէն, գովելի, ուրախ՝ ամէն անգամ որ ռամկավար գործիչ մը կ'երթայ այնտեղ, քանի մը շաբթուան համար: Լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր եթէ Հրաչ Երուանդը կենար Հայաստանի մէջ, երկիրը միշտ լաւ վիճակի մէջ պահելու համար. Իրեն ալ պէտք էր պաշտօն մը տալ: Օրինակ՝ անգլիերէնէ հայերէն թարգմանութիւն, այսինքն յօղուած գրել:

×

Հրաչ Երուանդ խօսող է:

Կ'ըսեն թէ «լռելը ոսկի է ու խօսիլը արծաթ»: Անիկա կ'ըսէ.

— Խօսիլը արծաթ է ու ինծի ալ արծաթը պէտք է:

Հրաչ Երուանդ կը խօսի արծաթով ու կը լռէ ոսկիով:

×

Խօսած ատեն մերթ եպիսկոպոս կը դառնայ, մերթ կը թուի դաս տուող դայեակ կին, մերթ երեւոյթը կ'առնէ պարի բրօֆէսէօրի մը, երբեմն ալ ձայնաւորի կը փոխուի, յանկարծ անիշխանականի մը կերպարանքը կ'առնէ, սակարանի մունետիկ կը ձեւանայ, կ'ըլլայ հետզհետէ ձեւագիտութեան ուսուցչուհի, յետոյ կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան գանձապահ եւ վերջապէս Քամըլօ:

Խօսած ատեն հինգ տասը դեր մէկէն կը կատարէ: Բեմին վրայ ո՛չ առաջ գացած է, ո՛չ ալ ետ:

Կ'երթեւեկէ աջ ու ձախ: Շատեր կը կարծեն որ տակաւին ուղղութիւն մը չէ գտած: Կը սխալին: Բոլոր ուղղութիւնները գտած է ու բոլորին վրայ կանգնած է հողմաղաց մը որ գաղափարները կ'աղայ եւ կը լեցնէ տոպրակի մէջ:

×

Խմբագիրն եղած է Ռամկավարներու պաշտօնաթերթ «Ապագայ»ին, որ աւանդական սովորութիւնը ունի տարին քանի մը անգամ գոցուելու, երբ կը տեսնէ որ ամէն կողմը բացուած է:

Հրաչ Երուանդի Ամերիկա մեկնումին առթիւ կրկին գոցուեցաւ «Ապագայ»ն:

Խմբագիրի սով կար, կուսակցութեան մէջ:

Հրաչ Երուանդ մեկնած ատեն ըսած էր.

— Աղքատ մարդ մը գտէք ու խմբագիր ըրէք:

Ներկայացաւ Փարիզի Աղքատախնամին քարտուղարը՝ Գեղամ Ֆէնէրճեան ու ըսաւ.

— Փարիզի թիւ 1 աղքատը ե՛ս եմ: Աղքատախնամը իր աղքատներուն, ամէն կերպով, առաջինը ընդունած է զիս ու միշտ խնամած:

Իրեն ըսուած է.

— Աղքատ ըլլալէ զատ ուրիշ ի՞նչ յատկութիւն ունիս Հրաչին յաջորդելու համար:

— Լաւ կը հայհոյեմ, ամբողջ կեանքս Ղալաթիա եւ Փարիզի խաղատուները անցուցած ըլլալով: Եթէ Հրաչ Երուանդ խօսքի մարդ եղած է, ես ալ թուղթի մարդ եմ:

Հրաչ Երուանդ տեսնելով «Ապագայ»ին վերաբացումը եւ քանի մը թիւերը՝ աղաղակած է.

— Երանի՜ նպարավաճառներուն, քանզի անոնցն է «Ապագայ»ն:

×

Նշանաւոր բախտաւոր է:

Ինք կը խմէ՝ ուրիշները կը վնասուին, ինք կ'ուտէ՝ ուրիշները կը փսխեն, ինք կ'իյնայ՝ ուրիշները կը վիրաւորուին: Եւ տակաւին ուրիշներ կը ցանեն՝ ինքը կը հնձէ, ուրիշներ հաւ կը գնեն՝ ինքը կը ճաշակէ, ուրիշներ կ'ամուսնանան ինքը հայր կ'ըլլայ: Ձեռքը չէ: Մատն է:

×

Հրաչ Երուանդ կը նմանի՝ էրիկ մարդու հագուստ հագած հայուհիի մը:

Կը նմանի նաեւ ամբողջ կեանքին մէջ անէծքը նըստած ու խմորեղէններ կերած տանտիկինի մը:

Ամէնէն աւելի կը նմանի՝ հինգ զաւակով յղի կնկան մը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յօքթ. կ՚ըսէ լս ալ ճառ մը խօսելով, բացագանչեց ·

— «Վերսայլը մեռաւ։ Ժընեւի կազմակերպութիւնն ալ (Ազգաժողով), որ անոր արդիւնքն է, միեւնոյն ճակատագիրը պիտի ունենայ։ Այսօր աշխարհի մէջ չկայ ո եւ է մէկը որ կարենայ յարձակիլ մեր վրայ։ Պերլինի պոռոյտները, որոնց մասին Թեթեւօրէն կը խօսէին երբեմն, այսուհետեւ պիտի վերջանան գերմանական սահմանին վրայ»։

Մամուլն ալ փառաբանական տողեր հիւսելով, կ՚ըսէ թէ ազգային - ըն - կերվարութեան (հիթլէրականութիւն) մեծագոյն յաջողութիւնը եղաւ խոր - հրդային իշխանութեան կղզիացումը ։

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԹՈՒՆԷ ՄԸ ՏԵՂՈՎ

ՎԱՑՏՄԱՆ կրկին հարցաքննուելով, պնդեց թէ Միլիօնն էր որ սպաննեց Լըպլօնը։ Ետոյ փաստերով հաստատեց թէ Միլիօն յուլիս 30էն ի վեր գիտէր Ամերիկայի պարուհի Ժան Քովէնի սպանութիւնը։ Ոճրագործը ծանրապէս ամբաստանեց նաեւ Միլիօնի բարեկամուհին, Քոլէթը եւ ըսաւ թէ երկուքն ալ բացարձակ ստախօսներ են ։

ՍՊԱՆԻՈՑ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր զօրքը Թէրուէլ մտած է արդէն եւ թէ քաղաքին վերջնական վերագրաւումը պիտի չուշանայ։ Կախինները կը շարունակուին կատաղօրէն ։

ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ֆրանսական գաղթավայրերու մասին ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացուց նախկին վարչապետը, Պ. Սառօ, որուն յանձնարար - ուած էր ուսումնասիրել այս հարցը։ Տեղեկագիրը պարզելով իսլամական խըր - ռումները, դիտել կուտայ թէ խնդիրը կապ ունի Միջերկրականի հարցին հետ եւ թէ «կարգ մը պետութիւններ» պատասխանատու են սարքուած խռովու - թեանց։ Այս առթիւ շարք մը տնօրինութիւններ կ՚առաջարկէ ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է ծովային գործավարութիւն մը հաստատել։ Այս որոշումը շնորհագրկութիւն մը կը հա - մարուի մարաջախտ Վորոշիլովի համար ։

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ դերասան Ջանան, որ վերջերս հակայեղա - փոխական հռչակուած էր ուրիշներու հետ, Երեւանի մէջ, հակողութեան տակ առնուած է։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին ։

Այրի տիկին Շուշան Փապուճեան, եւ փոքրիկն Բերկրուհի Փապուճեան, Տէր եւ տիկին Օննիկ Նոյեմի Եագըճեան եւ Փապուճեան գերդաստանը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ հարսին եւ ազգականին՝

ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

ԵՒ

ԱՐԱՔՍԻ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

որոնք զոհ գացին ինքնաշարժի արկածի մը ։

Իրենց յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 3 յունուար, երկուշաբ - թի առաւօտ ժամը 9ին Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին, ուրկէ իրենց մարմինները պիտի փոխադրուին տեղւոյն գերեզմանատունը ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

Նոր Տար. ի առթիւ ձայներէն գրքեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐԱՆԻԿԷ, Յուշակազմ յեղափոխութեան հերոսուհին, Աթէնք 1936, 708 էջ, 40 ֆրանք։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Յովսէփեան, Փարիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք։ ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկե - րազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԷ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Աճէմեան, 7 ֆրանք։ ՐԱՖՖԻ, կեան - քը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք։ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք։ ՆՈՐ ԲԱՌԱ - ՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք։ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10եւ15 ֆրանք։ ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք։ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, Թարգմ. Եռանեան, 70 ֆր.։ ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, Թարգմ. Յ. Մասեհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք։ Գոյամարտ Օրացոյց 3.50 ֆրանք։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհա - գրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը ։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառէն եւ արտասահ - մանէն Թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)։ Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳՈՒՅՑ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար, Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քօմէտի-Տրամաթիկ երեք արար, Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՄՆԱՆՔ ԵՒ ՏՆԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՕՋԸ

Զաւեշտ երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ արար

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միասնաբար տոմ - սեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris։

Ընկերա Համակրական խնճոյք Նոր Տարւոյ առթիւ

Պուլվար Օտտոյի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի կողմէ 2 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Պառ էնթէրնասիօնալ»ի սրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկեր ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Մուտք 5 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՅ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւգեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեմաճքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եղերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէմճեան ։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Գօլօեան եւ Յ. Միրիաքեան ։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին դպրոցին սրահին մէջ։

Աշակերտներու կողմէ երգ արտասանութիւն եւ տամախօսութիւն «Նոր Տարի»։ Մուտք 2 ֆրանք, փոքրիկները՝ ձրի։

Փոքրիկներուն կը բաժնուի Նախըռնթրիք եւ պտուղ։

Ընկերական հաւաքոյթ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան կողմէ ի պատիւ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

2 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 21ին Brasserie du Chapitreի մէջ

Խօսք պիտի առնէ Պ. ԱՐՇ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ երաժշտական նիւթի մը շուրջ։ Երգ. պար եւայլն։

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ, 715 երգ։ Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած։ Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար։ 109 դիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ։ Գին 50 ֆրանք։ Փոստի ծախքով 52։ Կազմուած 60 ֆր. փոստի ծախքով 63։ Դիմել՝ գրատուն «Բառայ», G. TZERIKIANTZ, 13 Rue des Dominicaines, Marseille։

Յ. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ՝ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն, 22, Rue Maubeuge (9)։

Խորհրդակցութիւն եւ դատական պաշտպանութիւն։

Ընդունելութեան ժամեր՝ 5էն 7, եւ ժամադրութեամբ։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սոնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine)։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER HACOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 4 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3619

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Որքան կը մթագնի հորիզոնը՝ հայրենի երկնքին վրայ, այնքան կը ծանրանան Հայկական Արտասահմանի հոգերը :

Վարժապետական պիտի ըլլար բացատրել երկուքին միջեւ եղած կապը : Մէկը՝ առանց միւսին, պիտի դառնար կմախք մը : Մէկուն բարգաւաճումը կամ տագնապը կ՚ազդեն փոխադարձաբար :

Ա՛յս է եղած մեր տեսակէտը՝ սկիզբէն ի վեր : Տարրական գիտելիք մը, որ բացատրութեան չի կարօտիր : Եթէ Դաշնակցութեան հակառակորդներն ալ բարեհաճէին կենալ նոյն գետնին վրայ, շատ մը վէճեր ինքնին կը դադրէին, կամ գոնէ կը սահմանափակուէին :

Այդպէս չեղաւ դժբախտաբար : Մարդիկ «Թշնամի՛» աղաղակեցին, երբ կը բացատրէինք թէ Երեւանը ամէն բան չէ : Եւ երազ կամ դաւադրութիւն վերագրեցին, երբ նոյն տրամաբանութեամբ կը յիշեցնէինք թէ գաղութներն ալ նոյնքան գուրգուրանքի կը կարօտին, իբրեւ ամբողջական, թէեւ բանի անջատուած մասերը նոյն հայրենիքին :

Եթէ ճիշդ է որ ամէն չարիք բարիք մը կը ծնի, պիտի ուզէինք որ այս հիմնական թիւրիմացութիւնն ալ փարատէր, Հայաստանի գլխուն սարքուած դաւերուն հետեւանքով : Դաւեր, որոնք այլեւս վիճելի չեն, ամէնէն թթու «Հայաստանասէր»ին համար իսկ : Դաւեր, որոնց բոլոր ծալքերը դեռ նոր պիտի բացուին :

Իմաստութիւն չէ սպասել աւելի ծանր ողբերգութեան մը, գոնէ սթափելու եւ ելքեր փնտռելու համար :

Ուրեմն, Հայաստանի կացութիւնը ամէն բանէ առաջ արթնութիւն եւ լրջութիւն կը պարտադրէ բոլորիս, առանց դաւանանքի կամ հոսանքի խտրութեան : Արթնութիւն եւ լրջութիւն, մեր հրապարակային արտայայտութեանց եւ գործերուն մէջ :

Ամուլ մարզանք մըն է վիճիլ թէ ո՛վ իրաւունք ունէր : Աւելի ամուլ եւ ոճրապարտ ընթացք մը պիտի ըլլար՝ շարունակել «չափուելու» խեղկատակութիւնը, որ պարզապէս կիրքեր արծարծելու կը ծառայէ :

Թող ո՛չ Դաշնակցութիւնը պարծենայ թէ արդարացան իր նախատեսութիւններն ու մտահոգութիւնները, ոչ ալ «Հայաստանասէր»ները կամ հակադաշնակցականները փորձեն պարտկել անպարտկելին, — համատարած ողբերգութիւնը :

Կ՚ուզենք հաւատալ թէ չկայ որ եւ է հոսանք, որ չցաւի պատահած եւ պատահելիք դէպքերու մասին :

Եթէ մենք հրապարակաւ կը յայտնենք մեր վրդովումը եւ ցաւումը, անշուշտ ուրիշներ ալ իրենք իրենց մէջ կը խոստովանին թէ այս եղածը «ուրիշ բան է, ուրի՛շ բան» :

Կը մնայ ճիգ մը փորձել, իրականութիւնը գնահատելու այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ : Իսկ իրականութիւնը այնքան պերճախօս է եւ ակներեւ, որ ի՛նչ ակնոց ալ գործածեն, չի կրնար ձեւափոխուիլ : Մէկը քիչ մը աւելի մութ կը տեսնէ գոյները, ուրիշ մը՝ կը ճգնի նուազեցնել սեւ կէտերը, — բայց ամբողջութիւնը կը մնայ մռայլ, նոյնիսկ եղերական, նկատի առնելով մեր պայմանները :

Պատրանք մխիթարութիւն է ինքզինքը հանգստացնել, փաստելով թէ փորձանքը համախորհրդային է, տարածուած՝ ամբողջ Ռուսաստանի ամբողջ տարածութեան վրայ :

Ռուսաստանը կը դիմանայ իր անսպառ միլիոններով եւ հնարաւորութիւններով. ուրիշ «հանրապետութիւններ» կամ ժողովուրդներ ալ կրնան դիմանալ, նուազագոյն կորուստով ազատիլ փոթորիկին աւերներէն :

Մեր պարագան բոլորովին տարբեր է :

Բուն Կովկասի մէջ, Հայաստանը ամէնէն տկարն է՝ թէ իբրեւ ժողովուրդ եւ թէ իբրեւ տարածութիւն : Միեւնոյն ատեն ամէնէն ուժասպառն է, անցած ըլլալով յաջորդական տագնապներէ : Իբրեւ պետական կազմ ալ՝ ան հազիւ կրնայ կանգուն մնալ, մանաւանդ վերջին «մաքրագործումներ»էն ի վեր, որոնց վախճանը անստոյգ է տակաւին : Մէկ օրէն միւսը վարիչներ չեն հասնիր որ եւ է երկրի կամ ժողովուրդի մէջ, աւելի պակաս՝ մեր մէջ :

Յետոյ, — եւ այստեղ է որ ամէնէն աւելի կը շեշտուի ներսի եւ դուրսի կապը — չմոռնանք որ մինչ կովկասեան միւս ժողովուրդները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ամփոփուած են իրենց հայրենի սահմաններուն մէջ եւ զանցառելի գաղթականութիւն մը ունին դուրսը, մենք առ նուազն 700,000 տարագիրներ կը հաշուենք աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ : Ամբողջ ժողովուրդ մը, որ կրնար հայրենիք մը կազմել, պետական բոլոր մանրամասնութիւններով :

Այս թանկագին համրանքը ունի մասնաւոր կշիռ մը, որմէ զուրկ են ուրիշները, բախտաւոր կամ բախտակից :

Արդ, մեր ձեռքն է աւելցնել կամ պակսեցնել այդ կշիռը : Մեր քաղաքական գիտակցութենէն կախում ունի անոր արժեւորումը :

Ունի՞նք այդ գիտակցութիւնը :

Պատասխանը փնտռեցէք օրուան իրականութեան մէջ :

Այդ իրականութիւնը կ՚ըսէ թէ հալածական ժողովուրդի մը զաւակները իրար չեն հասկնար նոյնիսկ ամէնէն քստմնելի տագնապներուն մէջ : Կ՚ըսէ, տակաւին, թէ ազատ արտասահմանի մէջ կը գտնուին խմբակցութիւններ, որոնք պատիւ կը սեպեն չքմեղացնել դահիճը եւ անտեսել, նոյնիսկ անարգել զոհերը :

Այսպիսի պատկեր՝ դժուար էր երեւակայել՝ նոյնիսկ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, տագնապի օրերուն :

Բոլշեւիկեան բարիքներուն մէկն ալ՝ այս :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԻՇ ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՄԸ ԵՒՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անոնք Հայաստանի պիտի ձաղատէին...

Շաբաթ օր հաղորդած էինք թէ ութ գործավարներ եւ բարձր պաշտօնատարներ Գերագոյն Ատեան քաշուած են Երեւանի մէջ, իբրեւ դաւաճաններ :

«Թան»ի Մոսկուայի թղթակիցն ալ հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է իր թերթին (3 յունուար).—

Երեւանի «Կոմունիստ» թերթը կը ծանուցանէ թէ Ծնունդի օրը Հայաստանի մէջ սկսաւ մեծ դատավարութիւն մը որուն մէջ ամբաստանուած են ութ բարձր պաշտօնատարներ,— Մամիկոնեան՝ տնօրէն պետական դրամատան հայկական բաժնին, Ենգիբարեան՝ վերատեսուչ համալսարանի, Շահնազարեան եւ Քալանթարեան, երկուքն ալ փոխ-գործավարներ հողագործութեան, ինչպէս եւ նոյն գործավարութեան (նախարարութիւն) չորս բարձր պաշտօնատարներ : Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ ծրագրել վնասարարութիւն կատարած են հողագործութեան մէջ, կատարելով հրահանգները աջակողմեան թրոցքիական կազմակերպութեան մը որուն նպատակն էր Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն եւ քաղքենի անկախ պետութիւն մը հաստատել :

Ութ ամբաստանեալներէն վեցը անդամ էին բոլշեւիկեան կուսակցութեան, իրենց կալանաւորումէն առաջ : Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ անոնք համախորհուրդ գործածեն հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը հետ որ լուծուած է այժմ եւ որ ունէր կարեւոր անդամներ, ինչպէս Տէր Գաբրիէլեան՝ վարչապետ Հայաստանի, Խանջեան՝ նախկին քարտուղար Կեդր. Կոմիտէին եւայլն :

Ելմտացոյցին քուէարկումը եւ Խորհրդարանին փակումը

Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը կիրակի գիշեր եւս շարունակելով իրենց նիստերը, առաւօտեան ժամը 5ին քուէարկեցին 1938ի ելմտացոյցը, որմէ վերջ Պ. Շօթան կարդաց խորհրդարանին փակման հրամանագիրը : Նոր նստաշրջանը պիտի բացուի յունուար 11ին :

Ելմտացոյցին մուտքի գումարն է 54.776.176.392 ֆրանք, ելքը՝ 54.739.060.976 ֆրանք, ուրեմն հաւասարակշռութիւնը կը նախատեսուի 37.115.416 ֆրանք : Առաջին անգամ է որ այսքան խոշոր գումար մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի ելմտացոյցը : Քուէարկութիւնը տեւեց շատ երկար, անցնելով հին տարիէն նոր տարին : Երեսփ. Ժողովը տեսականօրէն 29 ժամ անընդհատ նիստ ունէր : Վիճաբանութեանց վերջին 24 ժամուան ընթացքին քանի մը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան : Նախ, Ծերակոյտը մերժեց ցուցահանդէսին վերաբացման վարկերը, ստուար մեծամասնութեամբ մը : Յետոյ, երկու ժողովները քանի մը անգամ իրարու փոխանցելէ ետք վերջապէս համաձայնեցան վարձակալութեան օրէնքի մասին : Ամէնէն կարեւոր փոփոխութիւնը եղաւ 10 առ 100 զեղչի ջնջումը, որ կատարուած էր 1935ին : Երկու ժողովներուն միջեւ ընդհարում մը պատահեցաւ երբ ծերակոյտը առաջարկեց մինչեւ փետրուար 28 երկարաձգել հաւաքական պայմանագրութիւնները եւ իրաւարարութեան օրէնքը, որպէսզի ժամանակ ունենան բանակցելու նոր համաձայնութեանց մասին : Համայնավարները հակառակեցան ծերակոյտի առաջարկին : Ի վերջոյ Պ. Շօթան միջամտելով, խնդրեց որ խորհրդարանը ապացուցանէ թէ «ընկերային պատերազմ չուզեր, այլ քաղաքացիական խաղաղութիւն» : Ասոր վրայ օրինագիծը քուէարկուեցաւ ստուար մեծամասնութեամբ :

Վարչապետը ընդդիմացաւ բանաձեւի մը կը պահանջէր անմիջապէս քննել կաղոյլինի տուրքի խնդիրը : Երեսփ. Ժողովն ալ ձայնակցեցաւ վարչապետին :

Հիթլեր Հռոմ պիտի երթայ Մայիս 9ին

Պերլինի եւ Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Հիթլեր Հռոմ պիտի այցելէ մայիս 9ին, մասնակցելու համար կայսրութեան հռչակման Բ. տարեդարձի հանդէսներուն : Հիթլեր Հռոմ պիտի մնայ վեց - եօթը օր :

Այս այցելութեան առթիւ, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այժմէն : Փառաւոր կայարան մը պիտի շինուի Օսթիայի մօտ, ուր Մուսոլինի պիտի դիմաւորէ իր հիւրը : Հիթլեր պիտի բնակի Դորիայի պալատը, ուր հիւրընկալուած էր Վիլհելմ Բ. պատերազմէն առաջ : Վիլլա Մատամ, ուր սովորաբար կ՚ընդունուին օտար երեւելիները, շատ համեստ կը համարուի այս այցելութեան համար : Թէեւ ընդունելութեան ամբողջ ծրագիրը չէ ճշդուած տակաւին, բայց արդէն որոշ է որ Հիթլեր ներկայ պիտի ըլլայ կայսերական զօրահանդէսին, ինչպէս եւ Նափոլիի նաւահանգիստին, ուր ամբողջ ծովածոցը պիտի լուսաւորուի ջահերով :

Այցելութեան շարթուն, Հռոմ քաղաքը գիշերները պիտի լուսաւորուի հազարաւոր գունաւոր լոյսերով եւ լուսարձակներով : Աւելի քան 500.000 այցելուներ կը սպասուին այս առթիւ, արտասահմանէն եւ գաւառէն :

Ճափոնական արշաւանքը կը ծաւալի

Հոնկ Քոնկէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ճափոնական զօրքեր ցամաք հանուած են Մաքաօ, Հոնկ Քոնկէն 40 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք : Չինացիները կը փախչին : Կ՚ըսուի թէ ճափոնական երեք յածանաւեր կը հսկեն զինուորներու փոխադրութեան :

Ճափոնական բանակը յունուար 2ին գրաւեց նոր քաղաք մը Շանթունկի նահանգին մէջ : Կ՚ըսուի թէ զօրք հանած է նաեւ Քանթոնի մէջ : Ճափոնական հրամանատարութիւնը հետզհետէ կը սեղմէ օղակները՝ Շանկայի միջազգային թաղամասին շուրջը, ինչ որ կրնայ տեղի տալ զանազան բարդութեանց :

Չինական բանակը հիւսիսի մէջ գրաւած ըլլալով, հրացան բաժնեցաւ 800.000 Չինացիներու, Քանթոնի նահանգին մէջ : Այս զինուորներուն յանձնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը վերջնապէս համաձայնելով, շաբաթ գիշեր քուէարկեցին վարձակալութեան նոր օրէնքը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւններն են.—

1914ի վրայ 300 առ հարիւր միօրինակ յաւելման մը պիտի ենթարկուին, 1939 յուլիս 1ին, այն վարձքերը որ 1500 ֆրանքը կ՚անցնէին. 1940 յուլիս 1ին՝ այն վարձքերը որ աւելի են 1000 ֆրանքէն, 1941 յուլիս 1ին՝ այն վարձքերը որ աւելի են 500 ֆրանքէն, 1943 յուլիս 1էն սկսեալ՝ միւսները :

1914ի համեմատութեամբ 180 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 1938 յունուար 1էն մինչեւ 1938 յուլիս 1 : Այս թուականէն սկսեալ, ամէն տարի 10 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 1914ի վարձքին վրայ :

Մինչեւ 1937 յունիս 30 յետաձգումներէն պիտի օգտուին բոլոր այն վարձակալներ որոնք տուրքի ենթակայ բնակարաններ ունին : Արդէն եղած յետաձգումները պիտի երկարաձգուին մինչեւ 1939 յուլիս 1 այն բնակավայրերուն համար որոնք 1500 ֆրանքէն աւելի վարձք ունէին 1914ին, Փարիզի մէջ :

Ջնջուած է 10 առ հարիւրի զեղչը, որ հաստատուած էր 1935ին :

Գալով նորոգութեանց, այն տանտէրը որ իր շէնքը բարւոքած է 1914էն ի վեր, իրաւունք պիտի ունենայ վարձքի յաւելում կատարելու 1914ի վրայ : Իսկ յառաջիկային տեղի ունենալիք նորոգումներու եւ բարւոքումներու համար տանտէրը պիտի կրնայ ծախքը պահանջել, եթէ համաձայն է վարձակալներու մեծամասնութեան հետ :

1914էն առաջ առեւտուրի համար վարձուած եւ յետոյ բնակարանի վերածուած շէնքերուն վարձքն ալ կրնայ աւելնալ : Եթէ անհամաձայնութիւն ծագի, դատաւորը պիտի ճշդէ բուն գինը, բաղդատելով զանազան բնակարաններու համար վճարուած գիները :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Սահմանափակումներ օտարազգիներու դէմ

Ռումանիոյ նոր վարչապետին առաջին ճառէն անմիջապէս վերջը լուծուեցաւ խորհրդարանը, որ դեռ նոր ընտրուած էր : Նոր ընտրութեանց թուականը չէ որոշուած, բայց կը կարծուի թէ գարնան պիտի ըլլայ : Ցորչափ խորհրդարան չկայ, երկիրը պիտի կառավարուի հրամանագիր - օրէնքներով :

Կառավարութիւնը երկար զեկոյց մը հրատարակեց, փարատելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ : Զեկոյցը կ՚ըսէ.— Ռումանական ազգայնականութիւնը, զոր կ՚անձնաւորէ նոր կառավարութիւնը, որ եւ է նմանութիւն չունի հիթլերականութեան կամ ֆաշականութեան հետ, այլ, եթէ նմանութիւն մը կայ, աւելի շատ ֆրանսականին հետ է : Այդ ազգայնականութիւնը կը ներկայացնէ Ռումանացիներու իրաւունքը՝ ռումանական պետութեան մէջ, իբրեւ Ռումանացիներ, եւ ոչ թէ ռումէն քաղաքացիներ : Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա պէտք է կացութիւնը դատեն ժողովրդապետական չափանիշով, այսինքն թէ թիւն է որ կը վճռէ : Արդ, ռումանական մեծամասնութիւնն է որ կը տնօրինէ :

Թագաւորն ալ տարեգլուխի առթիւ ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ ներկայ կառավարութիւնը կը խտացնէ երկրին նոր ոգին, որ կը պահանջէ ռումէն ժողովուրդին կատարեալ գործակցութիւնը : Բայց այդ գործակցութիւնը պէտք է կատարուի արդարութեամբ եւ ուղղամտութեամբ՝ ուրիշներու հանդէպ : Իսկ վարչապետը շեշտեց թէ «ներկայ կառավարութեան տիրական գիծն է իր յարումը թագաւորին եւ գահուն» :

*** Վարչապետ Պ. Կոկա հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, բարեկամութեան եւ հիացման ջերմագին հաւաստիքներով, ինչ որ կը բխի նոր դահլիճին տրամադրութիւններէն :

*** Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը խափանեց երեք թերթեր, Ատվէրուլ, Տիմփուլ եւ Լուփթա, որոնք ամէնէն աւելի տարածուած էին Ռումանիոյ մէջ, մանաւանդ երկրորդը : Երեքն ալ կ՚ամբաստանուին թէ կը ծառայէին օտար միջամտութեան (կ՚ակնարկէ հրէական ազդեցութեան) : Կառավարութիւնը կ՚ուսումնասիրէ պատերազմէն վերջը ստացուած հպատակութիւնները, զանոնք ջնջելու մտադրութեամբ :

*** Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ մասնաւոր յանձնաժողով մը պիտի կազմուի առեւտրական նախարարութեան մէջ, հսկելու համար նոր դահլիճին հակահրէական տնօրինութեանց գործադրութեան վրայ : Բոլոր Հրեաներուն անխտիր պիտի արգիլուի գինեվաճառութիւն ընել կամ գիւղերու մէջ բնակիլ : Օտարականներու դէմ ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին : Նուազագոյն չափին պիտի վերածուի օտար մասնագէտներու թիւը ռումանական ճարտարարուեստներուն մէջ : Անոնք որ պաշտօնէ կ՚արձակուին, պարտաւոր են հեռանալ երկրէն : Հրեաները եւ հունգար կամ ուրիշ փոքրամասնութեանց պատկանողները պիտի կրնան աշխատիլ միայն իրենց փոքրամասնութեան պատկանող թերթերու մէջ : Հրեայ լրագրողները չեն կրնար աշխատիլ որ եւ է փոքրամասնութեան թերթերուն մէջ, այլ միայն եւ միայն հրէական թերթերու մէջ : Կառավարութիւնը պիտի խափանէ հրէական կամ փոքրամասնական որ եւ է թերթ որ չի համապատասխաներ իր քաղաքականութեան : Այն բոլոր հրեայ բժիշկները որ արտասահման ուսած են եւ Ռումանիոյ մէջ բժշկութիւն կ՚ընեն 1919էն ի վեր, մասնաւոր յանձնաժողովի մը առջեւ պիտի ելլեն : Մեծ մասին պիտի արգիլուի իրենց արհեստը ի գործ դնել : Նմանօրինակ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին հրեայ ճարտարագէտներուն եւ ճարտարապետներուն դէմ :

Ցուցահանդէսին քանդումը պիտի տեւէ չորս ամիս

Ծերակոյտը մերժած ըլլալով ցուցահանդէսին վերաբացման օրինագիծը, անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի քանդելու գործողութեանց : Ցուցահանդէսին վերատեսուչը ուրբաթ օր մասնաւոր խորհրդակցութեան մը պիտի հրաւիրէ բոլոր մասնագէտները : Արդէն իսկ պատրաստ է ծրագիրը : Ամէնէն առաջ պիտի քանդուին այն շէնքերը որ կը գտնուին բանուկ ճամբաներու վրայ : Քանդումի գործողութիւնները պիտի տեւեն առնուազն չորս ամիս :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին արշաւախումբ մը կազմելու եւ հարաւ. բեւեռ ղրկելու, որպէսզի գիտական կայան մը հաստատեն, ինչպէս ըրած են հիւս. բեւեռին մէջ :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Փարիզում ես մնացի ընդամէնը երկու շաբաթ: Հակառակ որ վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ երեկոյ ոտքի վրայ էի — մէկ ամբողջ տարուան ընթացքում թերեւս այնչափ չեմ քայլել ես Բեռլինում որչափ այդ կարճ ժամանակուան մէջ այնտեղ — բայց եւ այնպէս դարձեալ չեմ կարող ասել, թէ գոհացուցիչ եղաւ ձեռք բերած ծանօթութիւնս Փարիզի հայութեան եւ իր կազմակերպութիւնների, թող թէ՝ բուն իսկ Աշխարհի մայրաքաղաքի մասին:

Հայկական Փարիզն ինքնին մի ուրոյն քաղաքի է հաւասար արդէն, եւ շատ է որ մարդ մի կարճ ժամանակուան մէջ գէթ մասամբ իրազեկ դառնայ նրա առօրեային եւ ձգտումներին: Ու այդ ամէնի մէջ իրեն յատուկ տեղը եւ իրեն վերապահուած դերն ունի բնականաբար եւ հայ երիտասարդութիւնը: Կազմակերպուած, որոշ նպատակներ հետապնդող երիտասարդութեան մասին է ի հարկէ խօսքս:

Քիչ չեն այդպիսի կազմակերպութիւնները հայկական Փարիզում: Եթէ կ'ուզէք՝ քանակով շատ աւելի, քան որ պէտք ու նպատակայարմար է թերեւս: Հայ երիտասարդաց Ակումբ, Հայ երիտասարդաց միութիւն, Հայ Օրիորդաց Միութիւն, Հայ Ուսանողական Միութիւն, այլեւ՝ Զափահաս Որբերի Միութիւն, Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւն, Հայ Արիների Միութիւն եւ մի շարք ուրիշ կազմակերպութիւններ: Ոմանք՝ իրար լրացնող փոխադարձաբար, ուրիշներն էլ սակայն՝ խաչաձեւող: Այդ վիճակը մի որոշ չափով անդրադարձումն է ի հարկէ բուն իսկ Փարիզահայ իրականութեան, որ համախումբ չէ ինքն իր մէջ, ուր դժբախտաբար ուժեղ են կեդրոնախոյս ձգտումները:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ կազմակերպուած ու նման հաւաքոյթները, որոնք քով-քովի են բերում տարամերժ խմբակցութիւնները, դժբախտաբար հազուադէպ երեւոյթներ են փարիզահայ իրականութեան մէջ:

Ես փիզիքական հնարաւորութիւն չունէի, քիչ-շատ մօտէն ծանօթանալու փարիզահայ երիտասարդական կազմակերպութեանց: Ներկայ եղայ մի-երկու մասնակի հաւաքումների միայն, հրապարակային մի հաւաքոյթի, զոր սարքած էր Հայ Երիտասարդաց Ակումբը:

Ակումբի վարչութիւնը եղանակի բացման առթիւ էր հրաւիրել այդ օրուան հաւաքոյթը: Ներկայ էին բաւական թւով հայրենակիցներ, հարկաւ՝ առաւելապէս երիտասարդներ, բայց քիչ չէին նաեւ տարէցները: Այս վերջիններիս թւում էին առաջին հերթին՝ Երիտ. Ակումբի երեք դասախօսները — Ա. Զօպանեան, Ս. Վրացեան եւ Ա. Խոնդկարեան: Դարձեալ մի ուրախալի արտայայտութիւն համերաշխ գործունէութեան:

Հայ Երիտասարդաց Ակումբը, ինչպէս նաեւ մի քանի համանման ընկերութիւններ Փարիզում, հետապնդում է գերազանցօրէն մշակութային նպատակներ: Նա աշխատում է հնարաւորութիւններ ստեղծել, որ իր անդամները սովորեն նախ եւ առաջ Հայոց գրականութիւն ու պատմութիւն, լրացնեն իրենց մտաւոր պաշարը, հաղորդակից դառնան հայկական մշակոյթի բազմազան ստեղծագործութեանց: Եւ իրենց այդ ջանքերի ու ճիգերի մէջ նրանք սիրով, շնորհակալութեամբ օգտւում են կարող ուժերի սիրալիր պատրաստակամութիւնից:

Հ. Երիտ. Ակումբի վարչութիւնը եռանդով գործի է լծուած այդ ուղղութեամբ: Իր նախագահին՝ ուսանող Ա. Բարսեղեանի արտասանած ճառը, ինչպէս նաեւ քարտուղար Նազարեանի կարդացած զեկոյցը եղանակի բացման առթիւ— երկուսն էլ մաքուր հայերէնով— ընդգծում էին Ակումբի հետապնդած բուն իսկ նպատակը: Այդ ոգին, այդ ուղղութիւնն էին շեշտած բնականաբար նաեւ դասախօս-ուսուցիչները՝ նոյն այդ առթիւ արտասանած իրենց ճառերի մէջ:

Սրանով մէկտեղ, կարծում ենք որ միանգամայն իրաւացի էր Ս. Վրացեանի այն խօսքը թէ՝ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը եւ առհասարակ հայ երիտասարդական կազմակերպութիւնները գոհանալու չեն միայն ու միայն մշակութային նպատակներ հետապնդելով: Հայ երիտասարդներից պիտի մարզուին նաեւ հայ քաղաքացիներ, ձեռք պիտի բերեն քաղաքական գիտակցութիւն: Հարկաւ այդ եւս պահանջում է՝ նախ եւ առաջ բաւարար ծանօթութիւն սեփական ժողովուրդի անցեալի եւ ներկայի, նրա ստեղծած արժէքների: Նախապայմանն իսկ է այդ՝ ամէն մի գործունէութեան, առհասարակ:

Երիտ. Ակումբի կազմակերպած թէյասեղան-հաւաքոյթը անցաւ տաք մթնոլորտի մէջ: Տեղի ունեցան ոչ միայն կարճ բանախօսութիւններ, այլ եւ լսուեցան քաղցրահունչ երգեր ու նուագ: Վերջին, առանձին սեղանների եւ մի բաժակ թէյի շուրջը հաւաքուած, շատեր ունեցան մտքերի փոխանակութիւններ այս կամ այն հարցի շուրջը:

Վերջացնելով մեր խօսքը՝ ջերմ խրախուսանքի ու գնահատանքի արժանի ենք համարում այն գեղեցիկ գործը, որին լծուել է Հայ Երիտասարդաց Ակումբը: Սովորել ու դարձեալ սովորել: Առանց սնամէջ յաւակնութիւնների: Բայց նաեւ՝ հոգեկան թռիչքո՛վ, անխախտ ոգեւորութեամբ, անյողդողդ հաւատով: Առաջնորդ եւ ղեկավար ունենալով երէկուան երիտասարդները եւ այսօրուան տարէցները՝ համապատասխան ասպարէզի կոչումը ունեցող անձեր: Եւ իմ տպաւորութիւնս էր, որ այս գիտակցութիւնը ունէին արդէն Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վարիչները եւ անդամները:

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆր. Թանի թղթակիցը, այս խորագրով կը գրէ Էնգիւրիէն (31 Դեկտ.).

— Եթէ ուզենք քանի մը բառով սահմանել Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, կրնանք ըսել թէ պալքանեան է ամէն բանէ առաջ: Ճիշդ է, որ վերջերս, 1937 յուլիսին, Թրքական երիտասարդ հանրապետութիւնը Սաատապատի մէջ կնքեց «ասիական դաշինք» մը Աֆղանիստանի, Իրանի եւ Իրաքի հետ, բայց կանուխ է դեռ հետեւութիւններ հանելու համար այդ դաշինքէն:

Պալքանեան դաշինքը կնքուեցաւ Աթէնքի մէջ 1934 փետրուարին, հելլենօ-թրքական հանդիսական հաշտութենէն վերջ, Աթաթիւրքի եւ Վէնիզէլոսի ջանքերով: Այդ դաշինքը կը կազմէ անուրանալի պայման մը պալքաններու խաղաղութեան համար: Պալքանեան այդ համաձայնութեան առաջին պայմանն էր, անշուշտ, Թուրքերու եւ Յոյներու հաշտութիւնը իրարու հետ:

Արդարեւ, ինչպէս կը յիշէք, յունական բանակները ծանր աղէտ մը կրեցին հելլենօ-թրքական պատերազմի ընթացքին, զոր Թուրքերը կ'անուանեն «Անկախութեան պատերազմ»: Այդ աղէտը վերջաբանն եղաւ այն չանթահարիչ արշաւանքին (26 օգոստ.— 9 սեպտ. 1922), զոր վարեց Զօր. Մուստաֆա Քէմալ, այժմ նախագահ Թուրքիոյ հանրապետութեան: Ընդհ. Պատերազմի յաղթականները, մեծ անխոհեմութեամբ, յունական բանակին ձգած էին Փոքր Ասիոյ գրաւելու հոգը: Յունաստան այս ձեւով, կը մասնակցէր ասիական Թուրքիոյ գրաւման ձեռնարկին, յետոյ, Սեւրի դաշնագրով, կնքուած՝ 1920 օգոստոսին, իրեն կցելու համար կարեւոր մաս մը ասիական Թուրքիայէն, թէեւ այդ դաշինքը ոչ վաւերացուեցաւ, ոչ ալ գործադրուեցաւ: Կը թուի թէ Անգլիոյ թաքուն ցանկութիւնն էր իր հովանաւորութեան տակ կազմել ընդարձակ բիւզանդական կայսրութիւն մը, այն օրէն ի վեր՝ երբ ռուսական փլուզումը, որ նուիրագործուեցաւ ռուսեւ-գերմանական դաշինքով, Պոլսոյ ռազմագիտական դիրքերէն հեռացուց ռուսական վտանգը: Թուրքիոյ ազգայնական շարժումը, որ գործն էր Զօր. Մուստաֆա Քէմալի, քիչ ժամանակի մէջ քանդեց ամէն յոյս իրագործելու բիւզանդական գեղեցիկ երազը: Լօզանի դաշնագիրը (24 յուլիս 1923) վերջնապէս նուիրագործեց այդ գեղեցիկ երազին փլուզումը, միեւնոյն ժամանակ թրքական տիրապետութեան տակ ձգելով Հայերը եւ Քիւրտերը, զորս Սեւր, այնքան թեթեւութեամբ, ընդունակ կը համարէր համախմբելու երկու ինքնավար հանրապետութիւններու մէջ:

Մինչ Աթաթիւրք կորովի միջոցներով կը ձեռնարկէր վերանորոգելու իր ժողովուրդը, իր ճիգերը սահմանափակելով այն հողամասին մէջ, զոր իրեն տուած էր Լօզան, եւ հրաժարելով, թերեւս առանց խոր ցաւի, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Իրաքէն, անդին Յոյները, իրենց կարգին, չէին վարաներ մոռնալէ իրենց փոխ-վրէժը՝ ընդունելու համար ձեռքը այն պետին, որուն յաղթական բանակները զիրենք դուրս նետած էին Փոքր Ասիայէն: Թուրքիոյ ամենամեծ իմաստութիւնը այն եղաւ որ հասկցաւ թէ իր հողերու տարածութիւնը, 762 հազար քառ. քիլոմեթր, կրնար բաւել իր մօտ 13 միլիոն բնակչութեան — այժմ 17 միլիոն— պայմանաւ որ արժեւորուին մեթոտիկ ձեւով: Ժողովուրդներու փոխանակութիւնը, որ վաւերացուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, աւելի եւս զօրացուց ցեղը համաձեւութիւն մը տալով անոր, եւ ժողովուրդը վերանորոգելու ջանքերը աւելի արդիւնաւէտ դարձան: Միւս կողմէ, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա լայնօրէն տիրացած էին իրենց ազգային ցանկութիւններուն: Ուրեմն բաւական էր տեսնել որ բոլորը տրամադրութիւն ցոյց տային ստեղծելու համերաշխ շարժում մը Պալքաններուն մէջ: Փափանաստասիու, դեռ 1930ին, հրապարակ նետած էր Պալքանեան միութեան մը գաղափարը, սակայն իրերը զարգացած չէին տակաւին՝ հակառակ շարք մը խորհրդաժողովներու: Ցալտարիսի դահլիճին ինկաւ այդ պատիւը,— Մաքսիմոս, արտաքին նախարար այդ ժամանակ, նախաձեռնեց Պալքաններուն մէջ իրարու մօտ բերել յաղթականն ու պարտեալը, անմիջապէս որ նուիրագործուեցաւ հելլենօ-թրքական բարեկամութիւնը: Այսպէս կնքուեցաւ Պալքանեան դաշինքը, որուն երեք կարճ յօդուածները կը սահմանեն ամբողջ քաղաքականութիւնը. — Ստորագրող պետութիւնները «փոխադարձաբար կ'երաշխաւորեն իրենց պալքանեան սահմաններուն ապահովութիւնը» եւ «յանձն կ'առնեն համախորհուրդ գործելու՝ երբ կը գտնուին այնպիսի հաւանականութիւններու առջեւ, որոնք կը սպառնան իրենց երկրին շահերուն, ու կը հրաժարին քաղաքական որեւէ գործունէութենէ ուրիշ պետութեան մը հետ, որ ստորագրած չէ այդ դաշինքը, առանց նախապէս փոխադարձ համաձայնութիւն ստանալու ստորագրող պետութիւններէն»: Ուրեմն, նախ պաշտպանողական իրական դաշինք մըն է, «Բրիան-Քէլլոկի դաշինքին, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան այդ մասին տուած որոշումներու» հովանաւորութեան տակ դրուած, յետոյ համաձայնութիւն մը, որ կը ձգտի քաղաքական հաւասարակշռութիւն մը ստեղծել Պալքաններու մէջ: Շատ ճարտարօրէն՝ յօդուած 3ը, վերջինը, կարելի կը դանէ դաշնագրութեան մէջ առնել, չորս ստորագրող պետութեանց հաւանութեամբ, ուրիշ ամէն Պալքանեան պետութիւն որ կ'ուզէ միանալ իրենց: Ասիկա բաց ձգուած դուռ մըն է Պուլկարիոյ համար, որ, պարտեալ եւ դժգոհ, կ'որոճայ տակաւին իր փոխ-վրէժին մասին, մինակը իր անկիւնը քաշուած: Պալքանեան դաշինքին մէջ Պուլկարիոյ գործակցութեան բացակայութիւնը, առանց անշուշտ ապագային անոր մասնակցութիւնը անհաւանական նկատելու, խրոխտութիւն մըն է որ կը հաստատէ թէ Աթէնքի դաշնագիրը բոլորովին հակառակ է դաշնագիրներու վերաքննութեան ոգիին:

Թղթատարական Պալքանեան միութիւնը, Պալքանեան դրամատուններու անօրէններու խորհրդաժողովը, որ գումարուեցաւ դեռ վերջերս, Նոյեմբերին, եւ ուրիշ հաւաքական ձեռնարկներ, կատարուած Պալքանեան չորս պետութեանց կողմէ, կը հաստատեն որ «արեւելեան քառանդամ դաշինքը» ամուր է:

Միւս կողմէ, զինուորական տեսակէտով, անցեալ Օգոստոսի ռազմափորձերը ցոյց տուին որ թրքական բանակը կը կազմէ լուրջ ուժ մը: Աթէնքի դաշինքը ստորագրող պալքանեան երեք պետութեանց սպայակոյտի պետերը, ինչպէս եւ օտար դեսպանատուներու զինուորական կցորդները, որոնք յատկապէս հրաւիրուած էին, ներկայ եղան այդ ռազմափորձերուն: Այժմ կը խօսուի սպայակոյտերու խորհրդաժողովի մը մասին, որ պիտի գումարուի 1938 տարւոյն սկիզբը, Էնկիւրիի մէջ: Անտարակոյս, Պալքանեան չորս բանակներու խմբակցութիւնը, որ կը կազմուի այս ձեւով, կը ներկայացնէ կարեւոր տարր մը, որմէ կրնայ ուժ ստանալ քաղաքականութիւնը, որ ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ հետապնդել անտեսական գործակցութիւն մը ընդմէջ չորս դրացի պետութեանց, որոնք պատրաստակամութիւն կը յայտնեն արգիլելու ամէն փորձ, որ կը ձգտի խանգարել խաղաղութիւնը:

ԼՈՒԻ ՌԷՎԻԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՆՔ ՀԸՏԳՆԱԿԱՆՔ

ՄՕՏ Է ԱՇԽԱՐՀԻ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ…

Այս լուրն ալ իմ կաղանդչէքս թող ըլլայ Ամանորի առթիւ:

Թերեւս պիտի ենթադրուի որ, հոգեպաշտ (բուհճի) մըն է խօսողը, ապահովելու համար իր ստամոքսը՝ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի:

Փարատենք այդ կասկածը: հոգեպաշտ կոչուած կրօնավաճառները, աշխարհի փրկութեան չէ որ կը սպասեն, այլ անոր վախճանին, որ պէտք անդի աշխարհ չուելով, դրախտին պատուհանէն, իլահի երգելով դիտեն մեղաւորներու ճենճերումը դժոխքի սկարային վրայ եւ իրենց սիրտը եղ կապէ…

Հաւատացէք որ, երբեք փափաքող չեմ դրախտ երթալու՝ այս ցնդածներուն հետ երանակից ըլլալու համար:

Ի՞նչ անճաշակ Աստուած մը պիտի ըլլար ան որ այս անլի արարածներով պիտի լեցնէր Դրախտը՝ մտիկ ընելու համար անոնց խապտո եւ անհամ իլահիները:

Ուրեմն, համոզուեցաք որ նիւթս քարոզչական չէ:

Սխալ է կարծել թէ՝ մեծադղորդ յայտարարութիւններով կամ թագաւորազուններուն պէս թնդանօթի որոտումով աշխարհ կուգան նշանաւոր գիւտերն ու գաղափարները: Ոչ:

Անոնք, աղքատի զաւակին պէս անձայն ու անշշուկ կը ծնին, ու յաճախ դրացիներն իսկ լուր չեն ունենար անոր ծնունդէն:

Կ'ըսեն թէ Ամերիկան է նորութիւններու եւ գիւտերու հայրենիքը:

Սխալ մըն ալ այս:

Ամերիկան կուտէն ուժովը իր հայրութիւնը պարտադրած է շատ մը օտարածին գիւտերու, ինչպէս ափ մը ալիւրով եւ իր տղոց քիթին չտարած հին հագուստներով որդեգրեց մեր որբուկները եւ Սոփոնիա մարգարէին գիրքը իբր Հայոց պատմութիւն պարտադրեց անոնց:

Այս անգամ Ֆրանսան է հեղինակը գիւտի մը ու պիտի մնայ անոր տէրը, առանց Ամերիկայի զիջելու զայն, ինչպէս եղած է օրինակ շատ մը ուրիշներու կարգին կարի մեքենային գիւտը, որ ծնունդով ֆրանսական է, եւ Ամերիկան՝ Սինկէր անունը կոխելով անոր ճակտին տարած կապած է իր ախոռը:

Այս տեսակէտով Հայերս մեծ նմանութիւն ունինք Ֆրանսացիներուն հետ:

Հայը տարիներով քրտինք ու միտք սպառած է յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ, իսկ Թուրքը, առանց պարզ «շնորհակալ եմ» մը իսկ վճարելու վայելած է անոր աշխատանքը, եւ այսօր, տակաւին կը սնանի անոր ուելցուքներով, նոյնիսկ կ'ուզէ գրաւման ենթարկել Հայկը, Լուսաւորիչն ու Կոմիտասը:

Վախ կայ որ օր մը «հայ» ազգանունն ալ իր հաշւոյն անցընելով, Ներկայ Հայաստանը իր կուզնալիք կռնակին վրայ շալկելու ելլէ:

Ահա նոր գիւտը, որ Ֆրանսայի զաւակներէն՝ Աբբայ Թ. Մորոյի հեղինակութիւնն է, կուգայ այս վախը փարատելու:

Այս գիւտին վարդապետը, եթէ չէք ճանչնար զայն բոլորդ, թոյլ կը վայելէք անոր ծառայութիւնները:

Ան, կարող օդագուշակ մըն է, Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի օրացոյցին դասաւորիչ Տէր Խորէն քահանային պէս: Ամէն օր ֆրանսական թերթերուն մէջ կ'ազդարարէ մեզի՝ անձրեւանո՞ց պէտք է առնենք թէ վերարկուն հանելու ենք:

Մի կարծէք որ, այս եկեղեցականին գիտական պաշարը կը վերջանայ պատարագը զոց գիտնալուն կամ ամպերուն քմահաճոյքը գուշակելու մէջ:

Ներհուն աստեղագէտ մըն է միեւնոյն ատեն, Աբբայ Թ. Մորօն եւ չունենալով մեր տէրտէրներուն պէս ժամուց եւ ծուխ բաժնելու կամ տարին քանի մը պատարագ հոլովելու ծանր աշխատանքը, խելքը տուած է երկնակամարի անչափելի միջոցին մէջ թաւալող անհամար աստղերու ուսումնասիրութեան եւ հատորներ գրած է անոր շուրջ:

Այս յարգ'լի Աբբան, իր այդքան զբաղումին մէջ, աշխատեր տքներ, ու հաշուելով գտած է Ֆրանսայի կեդրոնակէտը, որ կը գտնուի եղեր Սօլէյ լը Փօթիլ կոչուած գաւառակին մէջ:

Ահա լուր մը որ շատերու աչքէն վրիպած է եւ որ քաղաքական խոշոր նշանակութիւն ունի եւ աշխարհի փրկութիւնը պիտի ապահովէ:

Այս գիւտին վաւերացումով, Ֆրանսան անհերքելի փաստը տուած կ'ըլլայ իր խաղաղասիրութեան եւ ունեցածով գոհանալու առաքինութեան:

Եթէ բոլոր ազգերն ալ հետեւին այդ կեդրոնակէտ որոշելու օրինակին ու մէյմէկ ցից կոթողեն այդ կէտին վրայ, այլեւս սահմանի խնդիր չի մընար ու պատերազմի պատճառը կը վերնայ մէջտեղէն:

Այն ատեն դիւանագէտներուն մուխը կը մարի եւ իրենց ասպարէզը փո-

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՔԻԹՐՈՆԷԼԱՅԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ (1)

Գիտէ՞ք թէ ինչ պատահեցաւ Քիթրոնէլային, ծերունի Կակոսի աղջկան:

Ալեքոս, Թէմէլիսի որդին, շատոնց կը սիրահարէր Քիթրոնէլային հետ, բայց, շատ գաղտնի: Այսուհանդերձ, չկար մէկ հատիկ մարդ որ բաներ մը գիտցած չըլլար այդ սիրոյ մասին:

Դուք գիտէք, որ Կակոսի տղաքը շատ պատուախնդիր են եւ հեգնանքի չեն հանդուրժեր: Իրենց խեղճ հայրը լաւ մարդ էր ու պատուաւոր, բայց, չէր կրնար փոխել, անշուշտ, անոնց խառնուածքները:

— Այս դժբախտ սէրը անհաճոյ ելք պիտի ունենայ. Ալէքոս, որդին Թէմէլիսի,— որ երկրին ամէնէն մեծ ագարակատէրներէն մին էր — հարուստ մանչ էր, բայց գէշ դաստիարակուած:

Սկսան անպատուաբեր զրոյցներ շրջան ընել Քիթրոնէլայի մասին: Մենք բոլորս կը նախատեսէինք գալիք փոթորիկը, բայց մեզմէ ոչ ոք չէր յանդգներ զգուշացնել ծերունի Կակոսը կամ անոր տղաքը, որոնք խօսքը ընել չէին տար:

Կէս գիշերէ մը վերջ, դրանս տըրուած բուռն հարուածներ արթնցուցին զիս:

— Ո՞վ է, հարցուցի:

— Ես եմ, Պ. Անտոն: Շուտով հագուեցէք եւ եկէք մեր տունը ինծի հետ: Հայրս լաւ չէ: Ձեր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Աճապարեցէք:

Դիմոսն էր, Կակոսի տղան:

Հագուեցայ ու իջայ վար: Բայց, Կակոսի տանը մէջ փոխանակ հիւանդ մը գտնելու, ականատես եղայ պսակադրութեան մը պատրաստութեանը: Ու անմիջապէս կռահեցի: Կակոսի տղաքը, Դիմոս ու Վանկէլիս, իրիկունը Ալէքսոսն ու իրենց քոյրը բռներ են միասին, ճիշդ այն պահուն, երբ..

— Քիթրոնէլային հետ պիտի ամուսնանաս, ըսեր են անոր:

— Այո, պիտի ամուսնանամ անոր հետ, ու պիտի ընեմ ինչ որ կը փափաքիք,— պատասխաներ է անոնց Թէմէլիսի որդին՝ Ալեքսոսը, որ կը դողդղայ եղեր՝ աւելի շատ ամօթէն, քան վախէն:

— Անոր հետ պիտի ամուսնանաս այս գիշեր իսկ, անմիջապէս:

— Ատիկա անկարելի է: Սպասեցէք որ նախ ստանամ հօրս հաւանութիւնը, որմէ վերջ հարսանիքը պիտի ընենք ամէնքին ներկայութեան:

— Այդպէս… բայց, միթէ՞ որ եւ է մէկուն հաւանութիւնը առիր՝ մեր երդիքին տակ սպրդելէ առաջ: Մենք աղքատ մարդիկ ենք ու այն միակ բանը զոր ունինք, մեր պատիւն է, զոր խլեցիր դուն, վա՛տ: Նախընտրէ անմիջապէս, կամ պիտի ամուսնանաս մեր քրոջ հետ, եւ կամ ողջ պիտի չելլես ասկէ:

Այս բոլորին տեղեկացայ յետոյ, գիշերուան ընթացքին:

Անոնք հաւաքուած էին ներքին սենեակի մը մէջ: Քիչ մը մէկ կողմ նստեր էր, աթոռի մը վրայ, Ալէքսոսը, Թէմէլիսի որդին, տժգունած եւ ձեռնածալ: Այնպէս ցոյց կուտար թէ ոչ մէկ բանով կը հետաքրքրուի եւ յաճախ կը ծամծմէր իր գեղեցիկ պեխերուն ծայրերը: Անոր քով տեղաւորուած էր Վանկէլիսը, Քիթրոնէլային փոքր եղբայրը:

Հոն գտայ նաեւ մեր դրացի Նասօ Մարկոնիսը: Ինծի նման բերեր էին նաեւ զայն՝ իբրեւ վկայ ներկայ ըլլալու համար: Նիքօ Մանոլիս, ձկնորսը, ինչպէս նաեւ նաւավար Ֆաքիս Ախիլը որ անբաժան ընկերն էր Վանկէլիսին, դրան երկու կողմերը կանգներ էին որպէս պահակներ: Կը բացակայէր միայն քահանան: Բայց շուտով եկաւ նաեւ ան, զոր բերեր էր Դիմոսը՝ ի գործ դնելով այն միեւնոյն խորամանկութիւնը, որ կիրարկուած էր ինծ հանդէպ:

Տէր Լիխոսը, հազիւ ներս մտած, կըռահեց, երբ մեզ բոլորս հաւաքուած տեսաւ: Իսկ երբ նկատեց սեղանը, հարցուց.

— Ի՞նչ տեղի կ'ունենայ հոս:

— Տէր հայր, պատասխանեց Դիմոս, սա Ալէքսոսը պիտի պսակուի քրոջս հետ: Կանչեցինք քեզ, որպէսզի պսակի արարողութիւնը կատարես:

— Արտօնագիրը ունի՞ք, հարցուց Տէր Լիխոս:

Ծերունի Կակոս մէկ կողմ քաշեց Քահանան:

— Տէրտէր, ըսաւ անոր՝ արցունքը աչքերուն, խնդիրը այն է որ աղջկանս պատիւը փրկուի այս գիշեր իսկ:

Տէր Լիխոս, որ լաւ մարդ մըն էր եւ լաւ ծանօթ այն հոգերուն զորս զաւակները կը պատճառեն իրենց ծնողներուն, այլեւս չընդդիմացաւ:

— Դէհ, ըսաւ, սկսինք:

Դիմոս նշան ըրաւ ու մենք բոլորս ոտքի կանգնեցանք: Քովի սենեակէն Եկան Կակոսի կինն ու խեղճ Քիթրոնէլան, որ հագած էր նոր շրջազգեստ մը, պարզ ու դեռ նոր հանուած իր օժիտէն: Քիթրոնէլա դէմ դեղին կտրեր էր՝ մեղրամոմի նման:

Երբ երկու սիրահարները, Քիթրոնէլա եւ Ալէքոս, սեղանին առջեւ տարուեցան, դիմակներու կը նմանէին, այնքան փոխուած էին: Տէր Լիխոս շուրջը անցուց ու կը պատրաստուէր սկսելու: Սարսուռ զգացի մարմնոյս վրայ, երբ շուրջս նայեցայ: Ոչ, ասիկա պսակադրութիւն չէր, այլ թաղում:

Ի վերջոյ տէր Լիխոս նորապսակին ուղղեց աւանդական հարցումը:

— Համաձա՞յն ես Քիթրոնէլան առնելու իբրեւ կին:

Երիտասարդը խելքն ու խօսքը կորսնցուց, հակառակ անոր որ իր բովանդակ ուժը հաւաքեր էր այդ րոպէին համար: Չպատասխանեց: Քահանան սպասեց: Միւսները իրենց ակնարկները սեւեռեր էին Ալեքսոսին: Երբ ամփոփեց ինքզինքը, պատասխանեց.

— Վայրկեան մը, տէր Լիխոս: Կը յայտարարեմ թէ այս մարդիկ կը ստիպեն զիս որ ամուսնանամ Քիթրոնէլային հետ:

(1)

(Շար.)

(*) Եանիս Վլախոյանիս (կեղծանունով՝ Էփալտինիս) ծնած է 1868ին: Յոյն գրականութեան մէջ ճանչցուած է իբրեւ մէկը, որ կենդանի գիծերով կուտայ ժամանակակից Յոյներու հոգին: Եւ մանաւանդ ճշմարտութեամբ՝ յոյն գիւղին, անոր բարքերուն ու կենցաղին:

խելով, ձմեռը բաղնեպանութեամբ, իսկ ամառն ալ պաղպաղակի առեւտուրով կը զբաղին ։

Ջիթագործարաններն ալ, նուազի, ածուխի կամ մուկի ծուղակ չինող գործարաններու կը վերածուին ։

Իսկ հայ կուսակցութիւնները, կը վերածուին առեւտրական համագործակցական ընկերութիւններու եւ Լ. Զորմխեանի փափաքն ալ գոհացում ստացած կ'ըլլայ ...

Գալով անկուշտ Թուրքին, ան ալ Անգարայի մէջ միքարէ մը կանգնելով իր երկրին չրջագիծը կ'որոչէ եւ յանուն իր պապերուն անգոյ իրաւունքին կամ ժառանգութեան, քիթ չերկնցներ իր դրացիներուն պատէն ներս ։

Հապա՞ հայկական դատը ։

Օ, երբ այս կեդրոնորոչ օրէնքը որդեգրուի բոլորէն, մնացած հողերէն Հայերուն համար թէ կեդրոնական հայրենիք մը կ'ելլէ եւ թէ գաղթավայրի հողեր կ'աւելնան, եւ ամէն կուսակցութիւն իր ուրոյն հայրենիքը ունենալով' վէճերը կը դադրին... ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՏԻԿ ՄՋՈՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—.—

Իսիի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» Կոմիտէութեան «Մջօ» խումբի ընկերները վեղեցիկ գաղափարը յղացած էին կազմակերպելու հաւաքոյթ մը Տարօնի մեր հերոս մարտիկներէն նահատակ Մջօ Պօղոյեանի յիշատակին ։ Կիրակի կէսօրէ վերջ, հակառակ Փարիզի չրջանին մէջ միաժամանակ սարքուած ուրիշ քանի մը տօներու, Իսիի «Խրիմեան» Ակումբի սրահը մինչեւ դուռը լեցուած էր մեծ մասով երիտասարդ բազմութեամբ, Շատ մը ընկերներ եւ բարեկամներ ստիպուած ոտքի մնացած էին ։

Կը նախագահէր Ընկ. Արշակ Ջամալեան, իսկ օրուան բանախօսն էր Ընկ. Վահան Փափազեան, որ յուզիչ բանախօսութեամբ մը դրուագներ պատմեց Մջօյի եւ բոլոր Տարօնի հայդուկներու կեանքէն ։

Ընկեր նախագահին հրաւէրով հետզհետէ խօսեցան «Մջօ» խումբի կողմէ Ընկ. Սարգիս Օհանեան, «Զաւարեան» Կոմիտէին կողմէ Ընկ. Հրաչ, Գնդ. Տիգրան Բաղտասարեան, Ընկերներ Ս. Թորոսեան, Խ. Մկրտիչեան եւ Յովնան Աբրահամեան ։ Պ. Դաւիթ Զոլադեանի «Գէորգ Չաւուշի» երգը եւ Ընկ. Եղիազարի «Մասիս» արտասանութիւնը յուզեցին ամբողջ ժողովուրդը ։ Մջօյի ազգականներէն Օրիորդ Գայեանէ Պօղոյեան կարդաց ուղերձ մը ։ Օրիորդ Օհանեան արտասանեց «Քաջորդւոյն Թաղումը», պատանի Պօղոսեան երգեց «Երբոր բացուին»ը, Օր. Գչիկեան, Օր. Գանուրեան եւ փոքրիկն Օհանեան երգերով եւ արտասանութեամբ իրենց մասնակցութիւնը բերին հանդէսին ։ Ուրախալի պարագայ մը,— բոլոր այս օրիորդները եւ երիտասարդները Ֆրանսայի մէջ հասակ նետած մեր ընկերներու զաւակներն են, որոնք իրենց ծնողքին չունեցին տակ պահած են իրենց հայկական նկարագիրը ։ Պ. Ղազար Դանիէլեան իր երգերով եւ զուարճախօսութիւններով ոգեւորիչ մթնոլորտ ստեղծեց. Թատխտ Աբգարի Նուագը եւ ընկերներու կողմէ երգուած յեղափոխական երգերը ոգեւորութեամբ չարունակուեցան մինչեւ ուշ ատեն ։

Մեր չրջանի «Մուրատ» խումբի ընկերներն ալ կը պատրաստուին տօնել մեր ազատագրական չարժման կարկառուն դէմքերէն Սեբաստացի Մուրատի յիշատակը ։ Ցանկալի է որ մեր բոլոր խումբերն ալ օրինակեն այս ձեռնարկը, տարին մէկ անգամ պանծացնելով իրենց հայրենիքի հերոսներուն յիշատակը ։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ԽՆՋՈՅՔ

—.—

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» Կոմիտէն Դեկտ. 24ին, եւրոպական Ծնունդի Խթումին իրիկունը, սարքած էր ընտանեկան խնջոյք մը որ անցաւ ուրախ ու ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ ։ Սեղանապետ Ընկ. Մ. Միրզէ համեմուած խօսքերով հրաւիրեց ներկաները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր չնորհքը ցոյց տուաւ բանախօսութեամբ, երգով, պարով ու արտասանութիւնով ։ Ընկերներ իրենց ընտանիքներով եւ համակիր հասարակութիւնով սեղաններու չուրջ բոլորուած, յեղափոխական եւ ազգային երգեր կը թնդացնէին, երբեմն դաչնակն ու մանտոլինը կ'ընկերանար անոնց ։

Եղան մաղթանքներ հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ իր դատին յաջողութեան համար ։ Զայրոյթով յիչուեցան մեր դժբախտ երկրին մէջ տեղի ունեցող «մաքրագործում»ները ։

Սրահին ոգեւորութիւնը աւելցուց Պ. Սօֆեան իր կովկասեան պարով ։ Խորոված հաւ մը աճուրդի դրուելով կարճ ժամանակի մէջ կոկիկ գումար մը ապահովեց, հաւը չահեցաւ Պ. Սօֆեան որ գնահատելի ժէսթով մը յանձնեց Պ. Ս. Պարծանքեանի, երբ այս վերջինը 50 ֆրանքի միանուագ գումար մը տրամադրեց ։ Մեր մէջ ունէինք երկու հայ զինուորներ որոնք իրենց նոր կեանքի մասին տեղեկութիւններ տուին եւ գոհ են իրենց վիճակէն ։

Ուրախութիւնը չարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ ։ Կարգադիր յանձնախումբը իր կարելին ըրած էր զայն ոգեւորիչ դարձնելու համար ։

Ա.

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Ա. ԵՒ Ն. ՓԱՊՈՒՃՃԵԱՆ

Ալֆորվիլի գաղութը ընդհանրապէս, Դաշնակցութիւնը մասնաւորապէս խորին կսկիծով հողին յանձնեցին, Երկուշաբթի, Արաքսի եւ Նազար Փապուճճեան ամուսինները, երկուքն ալ զոհ՝ օթոյի արկածի մը որ պատահեցաւ Դեկտ. 27ի գիշերը, Փորթ տ'Օրլէանի մէջ ։

Ընկեր Նազարը ծնած էր 1905ին Զէնկիլէր ։ Կորսնցուցած էր փոքր տարիքէն իր հայրը եւ 13 տարեկան եղբայրը, որ աւազան իյնալով խեղդուած էր ։ 1914էն մինչեւ զինադադար իր մօր հետ կ'ապրուի Գոնիա, ուր Թուրք ընտանիքի մը մէջ կը մնայ դառնալով տան սիրելին, չնորհիւ իր ուրախ բնաւորութեան եւ քաղցր ձայնին ։ Զինադադարին կ'ապաստանի Պոլիս, ուր իր փեսային մօտ կը սորվի սափրիչի արհեստը ։ Քէմալական չարժումէն վերջ, ուրիչներու հետ ինքն ալ կ'ապաստանի Ֆրանսայ ։ Երկու տարի կ'աչխատի իբրեւ բանուոր ։ Ցետոյ կը վերսկսի նորէն իր արհեստին եւ կ'ունենայ մօթօսիքլէթի արկած մը եւ ոտքը կը կոտրի ։ Կը դարմանուի, կ'ապաքինի եւ սափրիչի խանութ մը կը բանայ Ալֆորվիլի մէջ ։ 1923ին կ'ամուսնանայ Օր. Արաքսիի հետ ու կ'ունենայ աղջիկ զաւակ մը ։ 1933ին կը մտնէ Դաչնակցութեան չարքերը ։

Մեր ողբացեալ ընկերը իր անկեղծ բնաւորութեամբ սիրելի էր դարձեր իր ծանօթներու չրջանակին մէջ, հայ թէ օտար ։ Թէ իբրեւ մարդ եւ թէ իբրեւ արհեստաւոր լիովին գոհացում կուտար իր յաճախորդներուն ։ Ապացոյց՝ իր եղերական մահուան պատճառած յուզումը ։ Թէ իր խաղով եւ թէ երգով իր յօժար մասնակցութիւնը կը բերէր տեղական հանդէսներուն ։ Անդամ էր նաեւ Համազգայինի եւ Զէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան ։ Իսկ Տիկինը՝ անդամուհի էր Կ. Խաչի ։ Դաշնակցութեան չարքերուն մէջ եղած է կարգապահ, պարտաճանաչ եւ զոհաբերող ։ Կը կարդար «Յառաջ» եւ «Վէմ» ։

Մեր վիչտը մեծ է նաեւ անոր համար, որ այր եւ կին զոհ գացին իրենց երիտասարդ հասակին մէջ ։ Ունի ազգականներ, ծերունի մայր մը եւ երեք տարեկան աղջիկ մը ։

Հանգիստ ձեր ոսկորներուն, սիրելի Նազար եւ Արաքսի ։

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

Կարինէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.— Կարին կեդրոնն է կարագին, միսին ու հաւկիթին ։ Սակայն, անոնք որ Կարնոյ ապրուստի աղուեքինը կը տեսնեն՝ կ'ապչին կը մնան ։ Մասնաւորապէս պտուղի գիները չատ բարձր են ։

Քաղաքին կրթական գործը եւս լաւ չընթանար՝ ուժերու անբաւարարութեան պատճառաւ ։ Լիսէին փիլիսոփայութեան ուսուցիչին տեղը բաց կը մնայ ու տարուան սկիզբէն ի վեր այդ դասը չաւանդուիր ։ Աղջկանց միջնակարգ վարժարանին մէջ ալ ֆրանսերէն դաս չի տրուիր՝ ուսուցիչ չըլլալուն ։ Իսկ գիրքերու պակասը սիրտ խոցող բան է ։ Ծնողները, որոնք, մեծ զոհողութիւններ յանձն առնելով, իրենց տղոց ուսումը կ'ուզեն ապահովել, չուարած են այս արգելքներուն առջեւ ։

Քաղաքին չինարարական գործը կը չարունակուի ։ Հանրապետութեան հրապարակին մէկ քիլոմէթրնոց մասը «փարքէ» քարով սալայատակուած է ։ Յառաջիկայ տարի պիտի լրանայ այդ հրապարակը նոր քաղաքին միացնող մասը ։ Սինանի չինած Լալափաչա մզկիթին չուրջը եւս մաքրուած է ։ Երկաթուղիի չինութիւնը եւս մեծ թափով յառաջ կը տարուի ։ Քաղաքի բնակչութիւնը կը չատնայ եւ բնակարաններու նուազութիւնը չատ զգալի կը դառնայ ։ Նոր չինուած ու չինուելիք ափարթըմանները թերեւս մասամբ բաւարարեն պահանջը ։

Կարին որ ընդհ. քննիչին կեդրոնատեղին է, ուր զօրաբանակ կայ, կուսակալանիստ քաղաք է, թրաճզիբի վայր, երկաթուղի կը չինուի, անհատական թէ պաչտօնական չատ մը հաստատութիւններ, լիսէ, ուսուցչանոց եւ ուրիչ կրթական հաստատութիւններ ունի, ինչո՞ւ չի կարդար ։ Այս քաղաքը մէկ հատիկ թերթն իսկ դժուարաւ կ'ապրեցնէ ։ Իսկ թղթատարը չատ անկանոն է ։ Չէ եղած օր մը որ թղթատարը որոչ ժամու մը բաշխուի ։ Թերթերը կը ստացուին չատ անկանոն ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քղիի Հայրենակց. Միութիւնը ի նպաստ իր կարօտ հայրենակիցներուն, կազմակերպած էր խնջոյք մը 25 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ ։ Հայրենակարօտ Քղեցիներու ընտանին սեղաններու չուրջ նստած՝ տօնական օրերու կեանքը կ'ապրէր ։

Նախագահը՝ Կայծակ Ճարայեան, քանի մը խօսքով բացուած յայտարարեց խնջոյքը ։ Ապա գեղարուեստական բաժինը սկսաւ երգերով եւ արտասանութիւններով ։ Ֆրանսական դպրոցի հայ պատանիներ յաջող արտասանութիւններ կատարեցին, ծափեր խլելով ներկաներէն ։ Փոքրիկ աղջնակ մը՝ Հուրօեան, չատ ճարպիկ չարժումներով արտասանեց հայերէն կտոր մը ։ Արտասանեցին Պարգեւ եւ Նուարդ Վարդանեան. իսկ Նորայր Մուխսիրեան, հակառակ իր տարիքին, յաջող կերպով արտասանեց «Հայդուկ եմ Դաշնակցական»ը ։

Հայրենակցական այս ուրախ մթնոլորտին փայլը կ'աւելցնէր Պ. Գեղամ Շէհրեբեան (Նիսէն), իր թրթռուն ձայնով ։ Յաջորդաբար երգեց Կոմիտասէն ու մեզ բոլորս տարաւ հայրենի լեռներուն եւ աղբիւրներուն մօտ ։ Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ հայրենակից Պ. Գարեգին Թուրիկեանին, (դարձեալ Նիսէն) ։ Կեանքի հնոցին մէջ տապկուած այս տարէց Քղեցին, հայրենասիրական ջերմ զգացումներով համեմուած բանախօսութիւն մը կատարեց ։ Մասնաւորապէս չեչտեց համերաչխութեան անհրաժեշտութիւնը եւ թելադրեց որ բոլոր Քղեցիները հաչտութեան ձեռք երկարեն իրարու, յաւերժացնելով իրենց նահատակ հայրերու բարի սովորոյթները եւ աւանդութիւնները ։ Բանախօսը յիշեց նաեւ տօնական այս օրերու ստեղծած եռուզեռը հայրենիքի մէջ, որ այսօր աւերակ է մնացեր ։

Բանախօսութենէն վերջ, սեղաններու չուրջ հաւաքուած երկսեռ բազմութեան մէջէն խումբեր սկսան երգել ազգային երգեր ։ Խորոված հաւ մը աճուրդի դրուեցաւ որ ապահովեց կոկիկ գումար մը ։ Պ. Թուրիկեան նուիրապէս ալ նպաստեց աճուրդին որ մնաց իր վրայ ։ Խորոված հաւը բաժնուեցաւ ներկաներուն ։ Պ. Շէհրեբեան երգեց «Միրանի ծառ»ը խանդավառ ծափերու մէջ ։ Ձախ պիֆէն կը բանէր եւ միւս կողմէն հայկական պարերը կը սկսէին տեւելով ժամը 9 ։

Ապրին Քղեցիները, որ գիտեն այսպիսի օրերուն, չմոռնալ հայրենիքի սրբազան յուչերը եւ ապրիլ տարին գէթ մէկ օր համախմբուած ։ Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը իր այս ձեռնարկով պիտի ամոքէ ցաւը քանի մը կարօտ հայրենակիցներու ։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ

Որ 1937 Նոյեմբերին լրացուց իր հրատարակութեան 15ՐԴ ՏԱՐԻՆ եւ Նոյեմբերին թեւակոխեց 16րդ տարեշրջանը ։

«Հայրենիք» ամսագիրը հայ իրականութեան մէջ չունի իր նմանը, ԹԷ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ԹԷ ԾԱՒԱԼՈՎ ԵՒ ԹԷ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ։

«Հայրենիք» ամսագրին կ'աշխատակցին ծանօթ գրագէտներ, հանրային գործիչներ ու հրապարակագիրներ, անկախ իրենց քաղաքական համոզումներէն ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ՝ ՀԻՆԳ ՏՈԼԱՐ ։

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը նոր զոհողութիւն մը յանձն առնելով, ամսագրի տարեկան բաժնեգինը պիտի հաչուէ ՉՈՐՍ ՏՈԼԱՐ (120 ֆրանք) փոխանակ հինգի (150 ֆրանք), «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ։

Ուրեմն, անոնք որ միեւնոյն ատեն բաժանորդ կը գրուին «ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՒ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ, պիտի վճարեն (Ֆրանսա եւ գաղութներ).—

«Յառաջ»ի տարեկան բաժնեգինը	150 ֆրանք
«Հայրենիք» ամսագիր (տոլարը 30էն)	120 ֆրանք
գումար՝	270 ֆրանք

Նոյն հիման վրայ կարելի է հաշուել նաեւ ուրիշ վայրերու բաժնեգինը ։

ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ ԵՆ ։

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ստանալով հասցէները, պիտի ղրկէ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, ՎՃԱՐՈՒԱԾ ԴՐԱՄԻՆ ՀԵՏ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՍՏԱՆԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ ։

Բաժանորդ գրուիլ «Հայրենիք» ամսագրի, կը նշանակէ ապահովել ՏԱՐԻՆ 12 ՀԱՏՈՐ ԳԻՐՔ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԸ 176 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋԵՐՈՎ ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԵՒ 540 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

ՎԻԷՆ, 26 Դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր տեղի ունեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի դըպրոցի հանդէսը ամանորի առթիւ ։ Ժամը 2.30ին Ռ. Ա. ակումբին նստարանները ամբողջովին գրաւուած էին ։ Ընդհանրապէս, Կ. Խաչի բոլոր ձեռնարկները լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն ժողովուրդի կողմէ ։ Վկայ՝ հանդէսին ներկայ բազմութիւնը եւ գոյացած հասոյթը ։

Հանդէսին բացումը կատարեց ուսուցիչ հայր Կ. Տէրմոյեան որ այս առթիւ չեշտեց.— Սիրելի հայրենակիցներ, այսօր պիտի լսէք մեր սիրելի փոքրիկներուն արտասանութիւններն ու երգերը ։ Դուք բոլորդ ալ պիտի աշխատիք տուներէն ներս լաւ առոգանութեամբ խօսիլ եւ բառերը լաւ արտասանել փոքրերու ներկայութեան, որպէսզի իրենց խօսակցութիւնը չխաթարուի ։ Պէտք չէ ամէն բան դպրոցէն սպասել ։ Ինչպէս կը տեսնէք, բեմին վրայ չարուած են 60 աշակերտներ որոնց հետ կը պարապինք միմիայն չաբաթական 6 ժամ ։ Եթէ վայրկեանի վերածենք վեց ժամը, ամէն մէկ աշակերտի կ'իյնայ երկու վայրկեան միայն, ուրեմն չատ բան կարելի չէ բացատրել երկու վայրկեանով ։ Բայց եւ այնպէս մեր բոլոր կարելին պիտի ընենք, որպէսզի մեր սիրելի փոքրերը աւելի բան մը սորվին ։ Սիրելի ծնողներ, աշխատեցէք օգնել մեզի» ։

Անմիջապէս վերջ աշակերտներու կողմէ երգուեցաւ «Տալուորիկ»ը ։ Ցետոյ մօտ 30 փոքրեր կատարեցին զանազան արտասանութիւններ ։ Եղան զանազան խմբերգներ եւ հայկական պարեր ։ Ներկայացուեցաւ երեք խաղեր ։ Բոլոր դերակատարներն ալ, 7—16 տարեկան, յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը ։

Տօնածառը աճուրդի դրուելով չահեցաւ ընկ. Պ. Խաչիկեան որ ծառը նուիրեց Կ. Խաչին ։ Բեմին վրայ երեւցաւ Կաղանդ պապան եւ նուէրներ բաժնեց աջ ու ձախ, ինչպէս նաեւ փոքրերուն խաղալիքներ եւ միրգ ։ Հանդէսը փակուելէն առաջ հայր Տէրմոյեան Ֆ.Կ.Խաչի կողմէ չնորհակալութիւն յայտնեց հայ նպարավաճառներուն՝ իրենց նուիրած պտուղներուն համար, ինչպէս եւ Տիկին Հռիփսիմէ Զարզարեանի որ պարիզգեստներ կարած էր, Պ. Ա. Ալեքսանեանին, որ նուագով կ'ընկերանար պարերուն ։ Ցետոյ պարզեց Կ. Խաչին դերը եւ կոչ ըրաւ քաջալերել ափ մը կիներու աշխատանքը ։ Ամէնէն վերջը բացուեցաւ նուիրատուութեան ցանկը ։ Հայրենակիցներ ջերմապէս մասնակցեցան եւ 20 վայրկեանի մէջ գոյացաւ 540 ֆրանք ։ (Ցանկը առանձին) ։

Ռ.

ՌՈՒԶՎԵԼԹԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնէն մասնաւոր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ նոր տարիէն անմիջապէս վերջ անգլիական յատուկ պատուիրակութիւն մը Ամերիկա պիտի մեկնի, Ռուզվէլթի հետ բոլոր միջազգային քաղաքական - տնտեսական հարցերու մասին ընդհանուր համաձայնութիւն մը առաջ բերելու համար ։ Ամերիկեան նախագահը նախարարական չատ կարեւոր նիստէ մը վերջ, յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները պիտի աշխատին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ հաշտարար քաղաքականութեան մը մղել ժողովրդավարական պետութիւնները ։ Ասկէց ալ դարձեալ կը հասկցուի թ, թէ Ռուզվէլթ անմիջական ծայրայեղ քաղաքականութեան ջատագով չէ բնաւ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այժմ այլեւս չէր լսւում երեխաների աղմուկը եւ ոչ էլ հոգատար մայրերի գգուշաւոր ձայնը ։ Նա իր հայեացքը դարձրեց ծերունի Խաչօի օդայի վըրայ, որ բոլորովին կործանուած էր ։ Նա յիշեց այն աղմկալի գիշերները, երբ ինքը Պ. Սալմանի, տանուտէրի եւ նրա որդիների հետ, այդ օդայի մէջ, ջերմ ոգեւորութեամբ վիճում էին, խորհում էին, եւ հարիւրաւոր ծրագիրներ էին պատրաստում թըշուառ ժողովրդին իր ներկայ տառապանքներից ազատելու, եւ նրան մի բախտաւոր կեանք ստեղծելու համար ։ Իսկ այժմ բոլորը ոչնչացած էր տեսնում, թէ՛ խորհողներին եւ թէ խորհուրդը...

Ահա այնտեղից մարդիկ են երեւում ։ Մինչեւ այն րոպէն ամբողջ գաւառում ոչ մի մարդկային արարած չտեսաւ Վարդանը ։ Աւերակների մէջ մարդիկ էին երեւում ։ Այդ բաւական ուրախացուց Վարդանին ։ Նա մօտեցաւ ։ Մի քանի ողորմելի Քրդեր, բըրիչները ձեռք առած, փորում էին տան փլատակների հողակոյտերը ։ Վարդանը ճանաչեց նրանց ։ Դրանք ծերունի Խաչօի հովիւներն էին իրանց կնիկների եւ երեխաների հետ ։ Տղամարդիկ փորում էին հողը, իսկ կնիկները նրանց մէջ իրեղէններ էին որոնում ։ Հրդեհից կործանուած տան մէջ դեռ չատ բաներ մնացել էին հողի տակ առանց այրուելու ։

— Աստուած ուժ տայ, ասաց Վարդանը ողջունելով այն ձեւով, որպէս ողջունում են բանուորներին ։

— Բարով եկար, պատասխանեցին նրան ։

— Ի՞նչ էք պտռում ։

— Ձեր բարի աչքերով տեսնում էք, պատասխանեցին Քրդերը, չարունակելով իրանց գործը ։

Վարդանը դառնալով Քրդերից մէկին, հարցրեց.

— Ճանաչո՞ւմ ես ինձ, Խլօ ։

— Ինչպէ՞ս չճանաչել քեզ, աղա, դու մեր տիրոջ՝ տանուտէր Խաչօի բարեկամն էիր, չատ անգամ այս տանը ապրանք էիր բերում ծախելու, եւ ամէն անգամ չէիր մոռանում քո ծառայ Խլօի երեխաներին մի բան բաշխել ։— Տե՛ս, այդ էլ քո տուածն է, նա ցոյց տուեց իր կնոջ հագուստը, որ կարուած էր կարմիր զօլաւոր չըթից ։

Վարդանը սկսեց հարցնել, թէ ի՞նչ պատահեց այս տանը հետ, ինչո՞ւ այս գիւղը այսպէս աւերակ դարձաւ, ի՞նչ եղան նրա բնակիչները ։

Հովիւը բրիչը դրեց գետին, սրբեց ճակատի քրտինքը եւ նստեց, կարծես, նրա պատմութեան համար բաւական հանգստութիւն պէտք էր ։

— Թող մեր թշնամիներին էլ չպատահի այն, ինչ որ պատահեցաւ այս տան հետ, ասաց նա ցաւալի ձայնով ։— Մենք, իրաւն ասեմ, չգիտենք բոլոր. մենք այստեղ չէինք. մենք ոչխարները տարել էինք սարը արածացնելու ։ Երբ մութը պատեց, հօտը քշում էինք դէպի գիւղը. (այն գիշեր իմ կինը մի վատ երազ էր տեսել, եւ միշտ սպասում էի, որ մի չար բան պիտի պատահի) ։ Դեռ գիւղին չհասած, յանկարծ յարձակուեցան մի խումբ Քրդեր եւ սկսեցին թալանել հօտը ։ Ես իմ ընկերների հետ վազեցինք դէպի գիւղը օգնութիւն կանչելու ։ Տեսանք կրակը բռնել էր գիւղը եւ ամէն կողմից վառւում էր ։ Տեսանք՝ Քրդերով լցուած էր ամէն տեղ ։ Շտապեցինք դէպի այդ տունը, տեսանք, նոյնպէս վառւում էր. ոչ մի կողմից հնար չկար ներս մտնելու ։

— Ի՞նչ եղան տանեցիք ։

— Թող մեր որդիների գլխին գայ եթէ նրանց մի բան պատահած լինի ։ Տանուտէր Խաչօն Հայրապետի եւ Ապօի հետ տանը չէին ։ Նրանց դեռ չատ օրեր առաջ տարել էին դատաւորի մօտ ։ Ասում են, որ բանտումն էին ։ Կնիկներից նոյնպէս տանը ոչոք չկար ։ Տանը մնացել էին ծերունու միւս որդիները. նրանց հետ ինչ պատահեց, մեզ յայտնի չէ ։ Մենք եկանք եւ տունը կրակի մէջ տեսանք ։

— Մեր տէրը՝ ծերունի Խաչօն բարի մարդ էր, չարունակեց հովիւը ։— Նա այնքան վախենում էր Աստծուց, որ մրջիմ էլ կոխ չէր տայ ։ Ամէնքը այս տան մէջ բարի էին, ճանճերին էլ չէին վշտացնում ։ Մեզ պահում էին իրանց որդիների պէս ։ Բայց թող աներդուեն էշիրաթները (1). ամէն ինչ տակնուվրայ արեցին... ամէն բան փճացրին...

— Ի՞նչ պատահեց գիւղացիների հետ ։

— Գիւղացիների մէկ մասը կոտորեցին, մէկ մասը գերի տարան, չատերն էլ փախան եւ ազատուեցան ։

«Ջրի մէջ խեղդուող մարդուն չոփից բռնուելն էլ մեծ մխիթարութիւն է» ։ Հովիւի պատմութիւնը որքան ցաւալի եւ որքան դառն լինէր, այնուամենայնիւ, ազդեց Վարդանի մէջ յոյսի մի փոքր նշոյլ ։— Դեռ ամէն ինչ կորած չէ... մտածեց նա ։ Վարդանին յայտնի էր, որ ծերունի Խաչօն իր երկու որդիների՝ Հայրապետի եւ Ապօյի հետ պէտք է բանտարկուած լինէին, բանտը կարող էր պատսպարան լինել նրանց Քրդերի բարբարոսութիւնից զերծ մնալու, եթէ նոյնիսկ բանտի մէջ նրան սպանած չլինէին ։ Նրան յայտնի էր նոյնպէս, երբ խուզարկուները հսկողութեան ներքոյ առին ծերունի Խաչօի տունը, նա հեռացրեց իր տնից կանանց սեռը, որոնք անշուշտ պէտք է ծածկուած լինէին, եւ այսպէսով ազատ կը մնային ծերունու տանը հասած աղետալի դժբախտութիւնից ։ Բայց ի՞նչ կը լինէր նրանց վիճակը, եթէ միեւնոյն դժբախտութիւնը պատահած լինէր եւ այն տների հետ, ուր պատսպարուած էին նրանք...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

(1) էշիրաթ կոչւում են վայրենի, վրանաբնակ Քրդերը, որոնք լաւ համարում չունեն իրանց հաստատաբնակ ցեղակիցների մօտ, որովհետեւ այս վերջիններիս հետ վարւում են նոյնպէս բարբարոսաբար, որպէս օտարների հետ ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակագիր եւ մելանով ։

բարուած է դիմադրել ամէն գնով։ Քանթոնի դէմ յարձակումը սկսաւ 40 օդանաւերով, որոնք անընդհատ ռումբ կը տեղացնէին ։

Չինաստանի սպարապետը՝ Չանկ Քայ Շէք Պ. Քունկի յանձնելով վարչապետութիւնը, ամբողջովին նուիրուեցաւ զինուորական գործողութեանց ։

Ճափոնի վարչապետը եւ պատերազմական նախարարը փառաբանելով բանակին յառաջխաղացութիւնը, յայտարարեցին թէ աւելի փայլուն յաղթանակներ պիտի տարուին այսուհետեւ։ Այս առթիւ պարզելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը, գայն վերագրեցին «միջազգային նիւթապաշտութեան եւ եսասիրութեան»։ Ցետոյ ցաւ յայտնեցին որ կարգ մը պետութիւններ տակաւին չեն ըմբռներ Ճափոնական խաչակրութեան իմաստը ։

Կատաղի կռիւներ ձիւն-ձմեռով

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Թէրուէլի շուրջը (Սպանիա) ։ Լուրերը միշտ հակասական են։ Ազգայնականները կը պնդեն թէ քաղաքը իրենց տիրապետութեան տակ է, իսկ հանրապետական հրամանատարութիւնը ուրիշ բան կը պատմէ։ Ամէն պարագայի մէջ, երկու կողմերն ալ կը կռուին մոլեգնօրէն, ձիւն ու բուքի մէջ, ինչ որ տեղի կուտայ զարհուրելի տեսարաններու։ Կորուստները ծանր են երկու կողմէն ալ։ Անընդհատ ձիւն կը տեղայ, խանգարելով հրասայլերու եւ օդանաւերու գործունէութիւնը։ Ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ իրենց զօրքը եռ մղած է բոլոր հակայարձակումները, ծանր կորուստներ պատճառելով կառավարական զօրքին։ Միայն վերջին 24 ժամուն կորուստը կը հաշուեն 400 սպաննեալ եւ վիրաւոր։ Քառասուն հրասայլեր անշարժութեան դատապարտուած են ձիւնին մէջ ։

*** Կռիւներու ընթացքին վիրաւորուեցան երեք օտար թղթակիցներ, որոնց երկուքը մեռան իրենց ստացած վէրքերէն ։

»»»» o ««««

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքին գործադրութեան առթիւ, պանդոկատէրներու սէնտիքային նախագահը ազդարարեց թէ կործանումը անխուսափելի է, եթէ այդ օրէնքը նոյնութեամբ գործադրուի պանդոկներու, ճաշարաններու եւ ճաշարաններու մէջ։ Պանդոկատէրներու պարտքը արդէն անցած էր 500.000.000 ֆրանքը, 1936ի վերջը։ Այս գումարին վրայ աւելցնելով տոկոսները եւ յետնեալ վարձքերը, պարտքը կը հասնի 1.000.000.000ի։ Թէեւ ցուցահանդէսը օգնեց վճարելու պարտքերու մէկ մասը՝ Փարիզի մէջ, բայց գաւառը չկրցաւ օգտուիլ ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ, Սաֆէտի մօտ, հինգ սպառազէն Արաբներ յարձակեցան ոստիկանական պահականոցին վրայ։ Ըմբոստները հրացան պարպեցին Երուսաղէմի կառախումբին վրայ ։

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Սըր Ռոպըրթ Վէնսիթարթ, դիւանագիտական խորհրդական նշանակուեցաւ Թագաւորին,— նոր պաշտօն մը որ իր կարեւորութեամբ երկրորդն է արտաքին նախարարէն վերջ։ Այս պաշտօնը ստեղծուած է նկատի առնելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը եւ նախարարին բազմազբաղ վիճակը ։

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Թեւանեան եւ զաւակունք, Պ. Գրիգոր Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Արգար Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Համամճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Պ. Պ. Աստուր, Խաչատուր եւ Հեթում Ցարութիւնեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունուար 2ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 62 տարեկան հասակին ։

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբթի (5 յունուար) առաւօտեան ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, 48, բիւ Ռօժէ, Պանթէօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ
ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՍՑՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳԷՈՅ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար, Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼԸ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քոմէտի-Տրամաթիք երեք արար, Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՄՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ արար

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միանգամայն տոմսեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իրաւագէտ-խորհրդական ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ, վկայուած Փարիզի Համալսարանէն, 159 Rue Lafayette, Paris (10), Tél. Nord 68.02, կը ծանուցանէ Փարիզի եւ գաւառի իր յարգելի յաճախորդներուն, որ յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին պիտի գտնուի հետեւեալ քաղաքներուն մէջ, ԼԻՈՆ, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ԿՐԸՆՈՊԼԸ, ԼԸ ՖՕՆԹԷՆ Տ'ԻԺԻՆ (Սավուայի նահանգ), ՎԱԼԱՆՍ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ՆԻՍ, ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, անոնք որ կը փափաքին խորհրդակցութիւններ ունենալ իրաւագիտական եւ դատաստան խնդ. րներու շուրջ, թող հաճին ժամադրուիլ անմիջապէս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պէշքճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եսթեր, Նարդուր Պէշգճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ։ Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանուշ, Գեղանուշ Զամօղլեանները. նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները։ Հասցէն գիտցողներէն, մասնաւորապէս Սուրիաբնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրեան անունով ճանչցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Ալեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France ։

— Տիկին Ցուլիանէ Աւագեան (Ռաֆայէլեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Ռաֆայէլեան ։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել ։

Յ. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ՝ վկայեալ Փարիզի Համալսարանէն, 22, Rue Maubeuge (9):

Խորհրդակցութիւն եւ դատական պաշտպանութիւն ։

Ընդունելութեան ժամեր՝ 5էն 7, եւ ժամադրութեամբ ։

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մտադրած եմ Ատափազարի հայութեան անցեալը հաւաքածոյի մը վերածել, պատմուածքներու ձեւով։ Այս առթիւ, հակառակ Ատափազար ծնած ըլլալուս, կը խոստովանիմ յիշողութենէս տակաւին շատ մը դէպքեր ու դէմքեր։

Արդ, բոլոր այն Ատափազարցիներէն, որ կը սիրեն վերակենդանացած տեսնել իրենց ծննդավայրը ... դիրքի ձեւով՝ բարի թող ըլլան իրենց գիտցածն ու լսածը տեղեկացնելու ինծի։

Նախապատուութիւն պէտք է տալ ժողովուրդի համեստ խաւերուն հետ կապ ունեցող դէպքերուն եւ դէմքերուն։ Կ'ընդունիմ նաեւ լուսանկարներ վերջը վերադարձնելու պայմանով ։

ՀԱՍՑԷ.— Yéghicheyan Vartan, Dentiste, 93, Rue de la Kaska, 93, Tunis (Tunisie):

Յ. Գ.— Արտասահմանի այն թերթերը, որ պիտի ուզէ արտատպել սոյն կոչը, թող հաճի օրինակ մը ղրկել ինծի, փոխարժէքը անմիջապէս ստանալու համար ։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սոնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 5 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3620

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂՋԱԿԷԶ

1937 Նոյ. 6ին Ստեփանաւանի մէջ, Հայաստանի Գերագոյն Ատեանը (?) կ'արձակէր վճիռ մը, որուն համաձայն մահուան կը դատապարտուէին Տիգրան Մ. Կիրակոսեան, Միհրան Մ. Լուսինեան եւ Յովհաննէս Ս. Խաչիկեան, ուրիշ երկու ամբաստանեալներ՝ 25ական տարի բանտարկութեան, մէկն ալ՝ 15 տարուան: Այս առթիւ դատապարտուեցան նաեւ երկու Ռուսեր: (Խ. Հայաստան, 12 նոյեմբեր): Բոլորն ալ ամբաստանուած էին թէ «վնասարարութիւն» կատարած են, անասուններ ոչնչացուցած են, թունաւորելով, հիւանդութիւններ տարածելով Լոռիի մէջ:

Ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը, — ճիշդ այնպէս ինչպէս աշակերտ մը կ'արտասանէ իր սերտած դասը: Միեւնոյն ատեն, անոնք մատնանշումներ ալ կատարած էին, իրենց կարգին ամբաստանելով դրդիչներն ու կազմակերպիչները:

Դատավճիռէն առաջ, ինչպէս սովորութիւն է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, նմանօրինակ «դատավարութեանց» պարագային, ժողովներ գումարուեցան Երեւանի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, պահանջելով « ոչնչացնել ժողովրդի թշնամիներին երկրի երեսից»: Կը բաւէ յիշել միայն այս առթիւ հրատարակուած ճառերուն եւ բանաձեւերուն խորագիրները (Խ. Հայաստան, 1 նոյ.).

« Պահանջում ենք գնդակահարել .— Պահանջում ենք ամենախիստ պատիժ վնասարար իժերին ».— «Ոչնչացնել հայրենիքի անարգ թշնամիներին» .— «Անողոք դատաստան ժողովրդի թշնամիներին» եւայլն:

Այս վերջին խորագրին տակ տպուած էր Հայաստանի կուսակցական հրատարակութեանց տպարանի բանուորներուն բանաձեւը, որ կը պահանջէր «Արագացնել դաւաճաններ՝ ժողովրդի թշնամիներ Ամատունու, Ակոբովի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, Մակինցի, Յ. Յովհաննէսեանի եւ միւսների դատավարութիւնը, ենթարկելով նրանց առաւելագոյն պատժի »:

Քանաքեռի մէջ, ճարտարապետ Աշոտ Հէքիմեան ճառ մը խօսելով, կը պահանջէր «բնաջնջել նողկալի թշնամիների վոհմակը, ոչնչացնել ինչպէս պարազիտ (մակաբոյծ) փայտոջիլներ (մլուկ):

Դատավարութեան ընթացքին որոշ կ'երեւար թէ ուրիշ դատեր ալ պիտի սարքուին: Լոռիի դատը՝ պարզապէս յառաջաբանն էր ամբողջ շարքի մը, որ չուշացաւ:

Դեկտեմբեր 30ին, Աժանս Հավասի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէր թէ դատի քաշուած են ութ ամբաստանեալներ: Ու կը յիշէր միայն հինգին անունները: Հեռագիրը հրատարակուեցաւ կարգ մը թերթերու, եւ ընկերվարական պաշտօնաթերթին՝ « Փոփիւլէռ»ի մէջ:

Երէկ « Թան »ի թղթակիցը կը հաստատէր լուրը, իսկ այսօր արդէն կը ստանանք եզրակացութիւնը, — ՄԱՀԱՎՃԻՌ, ինչպէս կը նախատեսուէր:

Այս հեռագիրն ալ կիսկատար է, ինչպէս դատավարութեան լուրը: Այսպէս, Հավասի հեռագիրը կը յիշէ նոյն չորս անունները, իսկ միւսները զանց կ'առնէ: Այդ անուններն են, — Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Ենգիբարեան եւ Քալանթարեան: Հավասի առաջին հեռագիրը կը յիշէր նաեւ կեդր. կոմիտէի Բ. քարտուղարը, Ակոպով:

Արդ, որո՞նք են միւս մահապարտները:

Հեռագիրը միւս չորսին համար կ'ըսէ, — « բարձր պաշտօնատարներ հողագործական գործավարութեան»(նախարարութիւն):

Փորձենք լուսաբանել, առանց պնդելու մեր ենթադրութեան վրայ: Իսկ լուսաբանութեան համար իբրեւ աղբիւր ունինք միայն եւ միայն «Խ. Հայաստան»ի այն թիւերը ուր հրատարակուած են Ստեփանաւանի դատավարութեան մանրամասնութիւնները:

Այդ չարաշուք դատավարութեան ընթացքին, ինչպէս ամբաստանագիրը, նոյնպէս ամբաստանեալները միշտ կը յիշէին հետեւեալ անունները իբրեւ հովանաւոր հակայեղափոխականներու, — Ամատունի, Ակոպով, Գուլոյեան (նախկին վարչապետ), Մուղդուսի (ներքին գործավար), իսկ յատկապէս հողագործական պաշտօնատունէն՝ Գումեդին (նախորդ գործավարը), Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Մելքումեան,, Թորոսեան եւ Արամայիս Երզնկեան (նախկին գործավար եւ փոխ - վարչապետ), իբրեւ դրդիչներ կամ կազմակերպիչներ: Դատարանին նախագահը միշտ անուններ կը հարցնէր եւ ամբաստանեալները փոխն ի փոխը կ'արտասանէին այս անունները, ամբողջութեամբ կամ հատ - հատ, պարագային համեմատ:

Ուրեմն, մահապարտներէն չորսը պէտք է փնտռել այս անուններուն մէջ: Իսկ բուն իրականութիւնը իմանալու համար, անհրաժեշտ է սպասել Մոսկուայի կամ Երեւանի թղթարերին:

Այս լուսաբանութենէն վերջ, կը մնայ միւսը, — իսկապէս ճի՞շդ են եղած ամբաստանութիւնները, մանաւանդ այն ծանրակշիռ մեղադրանքը որ կ'ըսէ թէ մահապարտները դաւեր սարքած էին, Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ քաղքենի - դրամատիրական պետութեան մը վերածելու համար, ընդ հովանեաւ օտար պետութեան մը:

Հարցումն անգամ տխուր հեգնութիւն մըն է անտէր եւ անճար մահապարտներուն համար:

Ուրեմն Հայաստանն ալ ունեցաւ իր բաժինը՝ ընդհանուր ողջակէզին մէջ...

Կանգ առնենք այստեղ, աւելի չխոցոտելու համար այն սիրտերը որ կը հաւատան թէ հզօր եւ բարեխնա՛մ ձեռքեր կը հսկեն մեր մինուճար հայրենիքին վրայ...

Շ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3ԻՆ

ԸՍՏ ԸՆԿԱԼԵԱԼ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՐ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ...

Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, յունուար 3 թուականով.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԷՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԵՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԹՐՈՑՔԻ-ՊՈՒԽԱՐԻՆԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՒԹ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ԹԷ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐՔԱԾ ԵՆ, ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒԸ ՏԱՊԱԼԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՆՋԱՏԵԼՈՎ ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԹԵՒԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՆ ԵՆ,— ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ (ՆԱԽԱՐԱՐ), ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ, ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ, ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՓՈԽ - ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ: ՄԻՒՍՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԵՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ:

Ուրիշ հեռագիր մը, դարձեալ Մոսկուայէն, յունուար 3 թուականով, ուղղուած անգլեւամերիկեան մամուլին.—

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ութ ականաւոր անդամներ, որոնք դատի քաշուած էին Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ, հակայեղափոխական գործունէութեան զանազան մեղադրանքներով, մահուան դատապարտուեցան այսօր: ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔՈՎ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ 24 ԺԱՄԷՆ:

Դատավարութեան ընթացքին, ամբաստանեալները, որոնց մէջ կը գտնուէին հողագործութեան գործավարը եւ փոխ - գործավարը եւ ուրիշ հինգ բարձր պաշտօնատարներ նոյն գործավարութեան, ամբաստանուեցան թէ դաւադրութիւն սարքած են, խորհրդային կարգուսարքը տապալելու եւ Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու համար: Ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ, եթէ այս դաւը յաջողէր, դրամատիրական պետութիւն մը պիտի կազմուէր օտար պետութեան մը պաշտպանութեան տակ: Բոլոր ամբաստանեալները խոստովանած էին իրենց յանցանքը, դատավարութենէն առաջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍԻԱՆ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

«Պէտք է անճեռնմխելի ճերմակներու ցեղը դեղին ցեղին վրայ»

Ծովակալ Սուէցուկու, Ճափոնի ներքին նախարարը, որ տիրական դեր կը կատարէ դահլիճին մէջ եւ վաղուան վարչապետը կը համարուի, գրգռալից տեսակցութիւն մը տուած է քաղաքական հրատարակութեան մը, «Քայզօ» հանդէսին, միջազգային կացութեան մասին: Ծովակալը առանց վերապահութեան կը պարզէ Ճափոնի քաղաքական ծրագիրները Ծայր. Արեւելքի մէջ: Ստորեւ կ'ամփոփենք իր յայտարարութիւնները որոնք մեծ յուզում պատճառած են Եւրոպայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ.

— « Մասնաւոր կառավարութիւն մը անհրաժեշտ է հիւսիսային Չինաստանի համար, բոլորովին տարբեր՝ Մանչուրիոյ կառավարութենէն: Այդ կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ չինական բարքերը եւ պիտի ապահովէ ժողովուրդին երջանկութիւնը: Բնականաբար պիտի ըլլայ հակաբոլշեւիկեան: Նմանօրինակ վարչաձեւ մը պիտի հաստատուի հարաւային Չինաստանի մէջ: Փէքինի եւ Նանքինի երկու կառավարութիւնները յետոյ պիտի ձուլուին, կազմելու համար ամբողջ Չինաստանի կառավարութիւնը: Անգլիոյ վարչապետը ըսեր է թէ մենք կ'ուզենք մեր նախասիրած վարչաձեւը պարտադրել Չինաստանի մէջ: Այս կը նշանակէ անգիտանալ մեր նպատակը որ է տեւական խաղաղութիւն մը հաստատել Ծայր. Արեւելքի մէջ, ինչպէս կը պարտաւորէ կայսրական հրովարտակ մը: ՃԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԽԱՒԱՐԻՆ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ:

« ՄԵՆՔ ԱՅԺՄ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆՔ ԱՅՆՊԻՍԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ ՈՐՈՆՔ ԱՀԱԳԻՆ ՑՆՑՈՒՄ ՅԱՌԱՋ ՊԻՏԻ ԲԵՐԵՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ: ՈՉ ՄԷԿԸ ԿՐՆԱՅ ԸՍԵԼ ԹԷ Ի՛ՆՉ ԹԱՓՈՎ ՊԻՏԻ ԸՆԹԱՆԱՆ ԱՅԴ ԴԷՊՔԵՐԸ: Ես համոզուած եմ թէ դեղին ցեղը պիտի վայելէ երջանկութեան այն բաժինը զոր երկինք վերապահած է իրեն եւ թէ ճերմակներու գերակայութեան վախճանը իրապէս պիտի բանայ արդարութեան եւ մարդկութեան դարաշրջանը որու մասին այնքան կը խօսին Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները: Ես չեմ վախնար պնդել այս մասին, ի հարկին պիտի պնդեմ ի լուր բովանդակ աշխարհի ,— ՊԷՏՔ Է ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒԾԸ ԴԵՂԻՆ ՑԵՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ: ԲՆԱԿԱՆԱԲԱՐ, ԱՅՍ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱԳ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՅԱՌԱՋ ՊԻՏԻ ԲԵՐԷ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԿՆՈՒՎՐԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ. բայց, ինչ որ ալ ըլլան մեր ձեռք առնելիք զգուշութիւնները, արդիւնքը նոյնը պիտի ըլլայ ,— ընդհանուր տակնուվրայութիւն մը: Այդպէս կ'ուզէ ճակատագիրը, եւ կանը այն է որ իրականացնենք մեր առաքելութիւնը, առանց կանգ առնելու երկրորդական նկատումներու առջեւ:

«Չինաստանի դիմադրութիւնը խորտակելու համար, ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԿԱՍԵՑՆԵԼ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԵՐԵՒՍ ՆՈՅՆԻՍԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ԳՆՈՎ: Ի՞նչ կրնանք ընել. անհրաժեշտութիւնը միջոցներ կը պարտադրէ: Անգլիա ինչո՞ւ չուզեր հասկնալ թէ անօգուտ է իր աջակցու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ...

Արազը սարսափի մատնեց զիս, ունեցեալ օր, cure de silence յանձնարարելով:

Հետեւելով իրեն՝ ամէնքս պէտք է ... Արմաշու հարսեր դառնանք:

Գործադրելով իր դեղագիրը, նախընտրեցի cure de silenceով հաղորդել իրեն՝ իմ գրասեղանէս իր գրասեղանը՝ գրաշարին միջնորդութեանը դիմելով:

Կը խորհիմ, նախ, որ իր թելադրութիւնը եթէ ընդհանուրին կողմէ գործադրուի, բազմաթիւ անպատեհութիւններ պիտի ծագին:

Ատոր առաջին զոհը պիտի ըլլայ ինք: Իբրեւ լաւ նարտ խաղացող, յաղթած պարագային բնականաբար պիտի ուզէ պարծենալ ու բարբառիլ: Բայց, ստիպուած ըլլալով չխօսիլ՝ բոլոր բռելիքները պիտի պահէ բերնին մէջ, աւելի ուռեցնելով իր թուշերը եւ իր նեղութենէն «ցա՛...քելով» արոռին վրայ:

Փարիզահայերը պիտի զրկուին Քիպարեան արքեպիսկոպոսի հոգեշահ քարոզներէն: Պ. Արշակ Չօպանեան պիտի ստիպուի իր քրոնիկները առնուազն երեք անգամ երկարել՝ նառ խօսելու անմերժելի՛ առիթներէն զրկուած ըլլալով:

Երեւանը, որ խօսելու ախտէն վարակուած է, ի՞նչպէս պիտի կարենայ միայն խօթը բառով որակել իր նոր ու անվերջանալի ամբաստանեալները, — Դաշնակ, թրոցքիական, պուխարինեան, նացիոնալիստական, զինովիէւեան, էնթէրվանցիոնիստ եւ դիվերսիոնիստ: Եօթը լրացաւ սակայն ու հակայեղափոխականը պիտի մնայ ... իրեն կամ Մոսկուային:

Բաւական մեծ տագնապի մը պիտի մատնուի նաեւ բանաստեղծ Ահարոնը: Իր եռահատոր գիրքին համար, — որ մօտերս լոյս կը տեսնէ,— պիտի ստիպուի օրը առնուազն տասը նամակ գրել տպարան՝ բութերն ու ստորակէտները դնելու կամ վերցնելու համար:

Բաւական պիտի փոխուի նաեւ կեանքին պատկերը:

Շուկան, տունը, նաշարանը, գրասենեակը, դպրոցը եւ ժողովներու մէջ ստիպուած ըլլալով միայն եօթը բառ գործածել, ամէն ոք պիտի ստիպուի դիմել իր ձեռքերուն, ոտքերուն, քիթին ու աչքերու շարժումներուն: Ու աշխարհի չորս կողմը մարդիկ ամէն վայրկեան անընդհատ պիտի շարժին, իրենք զիրենք հասկցնելու համար ու պիտի ստեղծուի տարօրինակ պատկեր մը:

Հետզհետէ երեւան պիտի գայ նաեւ կազմախօսական ուրիշ երեւոյթ մը: Չգործածելով մեր լեզուն, ան հետզհետէ պիտի դառնայ աւելորդ օրկան մը, որովհետեւ այդ եօթը բառերը պզտիկ լեզուով ալ կրնանք արտասանել: Ու, ահա, տարուէ տարի պիտի ընդհանրանայ լեզուի զործողութիւնը, ինչպէս ընդհանրացած է հիմա... կուրաղիքը:

Հակառակ այս բոլորին, ինծի կը թուի թէ Արազի գիւտէն առաջ մեր մէջ cure de silence կիրարկողներ կային ու կան արդէն:

Քրէմլը անընդհատ ձերբակալութիւններ կը կատարէ ու շարան շարան կը գնդակահարէ, բայց, տեսէ՛ք, արտասահմանի մէջ մենք թերթեր, միութիւններ, մտաւորականներ եւ կուսակցութիւններ ունինք, որոնք լեզուները փակցուցած իրենց քիմքերուն՝ բառ մը անգամ չեն արտասաներ: Անշուշտ հետեւելով հին առածին որ կ'ըսէ թէ լռելը ոսկի է:

Ու միշտ լուռ մնալու որոշման հետեւանք է, կ'երեւի, որ Փարիզի Հօկի կեդրոնին մէջ մարդիկ սկսեր են... ձեռքերով խօսիլ իրարու հետ:

ԿԱՐՕ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԵՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Իսիի Կ. Խաչի Կաղանդի երեկոյթին առթիւ հաւաքուած	240
Յունուար 2ի գումարը	1030
Ընդհ. գումար՝	1270

Նուիրատուները.— Հրաչ Համատեան 50 Ֆր., Մարտիրոս Տէրտէրեան 40, Աղապապ Պարսամեան 30, Սամուէլ Քանտիլեան 30, Լեւոն Գույումճեան 20, Խոսրով Կարմիրմօրուքեան 20, Սարգիս Գասպարեան 20, Տիկին Նուարդ Պարսամեան 15, Յակոբ Թումանեան 10, Տիկին Հայկանուշ Խաչակեան 5 Ֆրանք: Գումար՝ 240 Ֆր.:

(Մանրամասնութիւնները յաջորդով):

Նախագահ Ռուզվէլթի ճառը միջազգային կացութեան մասին

Երկուշաբթի կէսօրէն վերջը նախագահ Ռուզվէլթ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ, որ ձայնասփիւռով ունկնդրուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ, թէ անգլերէն եւ թէ ուրիշ լեզուներով:

Պարզելով միջազգային կացութեան բարդութիւնները, նախագահը չեշտեց.

— « Միջազգային արդի լարուած կացութեան եւ անկարգութեանց մէջ, որոնք կը վտանգեն քաղաքակրթութիւնը, ամէն ազգ որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է բաւական զօրաւոր ըլլայ, յարգել տալու համար վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու սահմանուած հիմնական խարիսխները: Խաղաղութիւնը աւելի յաճախ վտանգուած է այն ազգերուն կողմէ կամ այն ազգերուն մէջ որոնք մէկդի նետած են ժողովրդապետութիւնը կամ երբեք չեն ճանչցած զայն, բայց ժողովրդապետութիւնը պիտի վերահաստատուի այն ազգերուն մէջ որոնք այսօր կ'անգիտանան զայն: Մարդկութեան խաղաղութիւնը կը կայանայ այս յոյսին մէջ »:

Յետոյ անցնելով ներքին խնդիրներու, նախագահը բացատրեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել աշխատաւոր բազմութեանց գնելու կարողութիւնը, հաստատելով նուազագոյն աշխատավարձք: « Դրամագլուխը անհրաժեշտ է, բայց պէտք է գործակցի աշխատանքին հետ: Պէտք է դադրի դրամագլուխին յոռի գործածութիւնը կամ գործածութեան եսասիրական կախակայումը, այլապէս դրամատիրական դրութիւնը պիտի կործանի իր իսկ զեղծումներուն հետեւանքով»: Նախագահը անհրաժեշտ կը գտնէ նաեւ ամերիկեան նաւատորմին յաւելումը: Յետոյ կ'առաջարկէ վերաքննութիւն՝ տուրքերու դրութեան մէջ:

Ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ. իսկ անախորժութիւն՝ Հռոմի մէջ, ուր Մուսոլինիի անձամբ կ'ունկնդրէր խօսուած ատեն: Պերլինի մէջ ալ աննպաստ տպաւորութիւն կրեցին, քանի որ նախագահը ուղղակի կը ձաղկէ բոլոր դիկտատուրաները:

ՊԱՐՏՔԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ԿԻՆԸ ԾԱԽԵՑ Հրեայ վաճառական մը, Վարշաւայի մէջ: Մէկ միլիոն Ֆր. ֆրանք պարտք ունէր գործարանատիրոջ մը, որ նեղը դրած էր զինքը: Հրեան ճար չգտնելով, առաջարկեց յանձնել իր երիտասարդ կինը եւ փակել հաշիւը: Գործարանատէրը հաւանեցաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՑՈՑ ԾՈՑԷՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Արաբ վարիչ Զէքի Արսուզին եւ իր գլխաւոր գործակիցները կը ձերբակալուին եւ Ալեքսանտրէթի մէջ արիւն կը թափի.— Արաբական Գլուպը կը գոցուի, արաբական օրկան «Էլ Ուրուպա» կը դադրի :

Նոր վարչակարգի երկրորդ տասնակին դէպքերը լախտի հարուած մը եղան Սանճաքի ոչ-թուրք տարրերու գլխուն, որ արդէն հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր սուրիական դրօշակին պարզուելու արգելքէն ի վեր: Արաբ վարիչներէն Զէքի Արսուզին դեկտեմբեր 9ին եւ 10ին Ալեքսանդրէթ կը գտնուէր կազմակերպական գործերու համար: Հոն մասնաւոր խօսակցութիւններ կ'ըլլան, ելեւմտական տնօրէն արաբ Հասան Ճապարայի (որ անցեալ յունուարին եւ մայիսին, Սանճաքի շուրջ եղած վիճաբանութեանց թուականներուն, Սուրիոյ կողմէ Ժընեւ ղրկուած էր) շրջանակին մէջ, Ժողովրդական ճակատ մը ստեղծելու: Զէքի կը հաւանի, պայմանաւ որ Սանճաքի պարտադրուած վարչաձեւը ընդունող յօդուած չմտցուի համաձայնագրին մէջ: Ժողովրդական ճակատի կազմութիւնը կը ձախողի ուրեմն, եւ Զէքի շաբաթ առաւօտ դեկտեմբեր 11ին, Անտիոք կը վերադառնայ :

Երբ Անտիոք հասաւ, կամուրջին գլուխը իրեն սպասող ոստիկանները մուտքը դիտելով բաւականացան :

Քիչ վերջ մասնաւոր սպասարկութեանց պետին կողմէ կանչուելով՝ ըսուեցաւ իրեն որ շուտով Ալեքսանդրէթ երթայ, պատուիրակութեան ներկայանալու համար :

Ինքնաշարժը պատրաստ էր: Զէքի մէջը մտաւ. հետն ալ գաղտնի ոստիկան մը: Թակարդը ինկած էր: Մէկ ժամ վերջ Ալեքսանդրէթի կառավարատան առջեւ էր, ուր խմբուած էին արդէն ոստիկաններ: Լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարածուի: Ժողովուրդը կը խուժէ ազատելու համար իր պետը: Կառավարչատան ապակիները ջարդ ու փշուր կ'ըլլան: Ոստիկանները կը կրակեն: Մէկ մեռեալ եւ երեք ծանր վիրաւոր ժողովուրդէն : Ոստիկաններ ու զինուորներ կը յաջողին ցրուել ամբոխը: Նոյն պահուն Ալեքսանդրէթի մէջ կը ձերբակալուին, Ըսթագին (պետին) Անտիոքի գլխաւոր գործակիցներէն երեքը :

Մինչ ըսթաղը ինքնաշարժ նստած անակնկալօրէն Ալեքսանդրէթ կը ճամբորդէր, սեւ կասկածը կը պատէր արաբական Անտիոքը :

— Ի՞նչ կայ. ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ :

Ոչ ոք գիտէր թէ ճշդիւ ի՞նչ կար: Բայց ամէն մարդ կը կասկածէր թէ գաղտնիք մը կար: Իսկ ըսթաղը ինք երբ ինքնաշարժի մէջ կը սուրար դէպի Ալեքսանդրէթ, ուրկէ նոր վերադարձած էր դեռ, կը գուշակէ՞ր թէ ձերբակալուած է: Հաւանաբար ոչ: Իր չափազանց լաւատես նկարագիրէն ուրիշ մեկնութիւն կարելի չէ հանել : Դեռ չորեքշաբթի օրը, աչքերուն մէջ ուրախութեան փայլը, կ'ըսէր «Էլ Ուրուպա»յի խմբագրատունը .

— Լսեցի՞ք: Դրօշը նորէն պիտի պարզուի: Երէկ, Ալեքսանդրէթ, պատուիրակը կանչեր է Զարզան եւ ըսեր է թէ քանի մը օրէն սուրիական դրօշը նորէն պիտի պարզուի :

— Մի հաւատաք, բարեկամս, կը պատասխանեն իրեն. անկարելի է այդ: Ալ քիչ մը յոռետես եղէք քաղաքականութեան մէջ, եւ ջանացէք համապատասխան դիրք բռնել: Մնաց որ երեւոյթները շատ պերճախօս են լաւատես չըլլալու համար :

Կը հաւատար նաեւ որ չէին համարձակիր զինքը ձերբակալել :

Իր մեկնելէն վերջ, կառավարութեան հրամանով անմիջապէս արաբական ակումբն ալ գոցուեցաւ :

Ցուցումը երթալով մեծցաւ: Արաբական խանութները ի նշան բողոքի սկսան գոցուիլ: Կէսօրէն վերջ ոչ մէկ կրպակ բաց էր: Շրջակայ գիւղերէն ոստիկաններ փոխադրուեցան քաղաք: Զինուորներ զինուած խումբերով զօրանոցէն դուրս ելան եւ նախորդներուն հետ միասին չուկաներն ու փողոցները դիրք բռնեցին :

Պատուիրակը քաղաքին մէջ կը շրջէր քննելու եւ հանդարտութեան հրաւիրելու համար :

Իրիկուան ժամը 9ին Անտիոքի բոլորտիքէն հրացանաձգութիւն: Գնդակը կը տեղար ամէն կողմէ, օդին մէջ, քաղաքին վրայ: Առաւօտ ժամը 5ին գնդակները վերսկսան տեղալ, նոյն թափով: Մարդկային թէ նիւթական ոչ մէկ վնաս :

Կիրակի: Արաբական բոլոր խանութներն ու սրճարանները գոց են : Մտահոգութիւնն ու տխրութիւնը համակած են բոլորը: Պատուիրակը կը շրջի, կը յորդորէ որ սովորական կեանքը վերսկսի: Անհաստատները տուգանքի պիտի ենթարկուին: Մարդ մտիկ չըներ :

«Էլ Ուրուպա»յի խմբագրատան դուռը գոց է: Ներսը խումբ մը գոլեճական երիտասարդներ, որոնք իրենց առաջնորդին հետ, միաժամանակութեան գաղափարով եւ հայրենիքի ըղձացումով հրդեհեցին արաբախօս համայնքներու հոգին, տրտմութիւնն ու ցասումը իրենց դէմքերուն վրայ՝ կը խօսակցին: Մեծ է իրենց վիշտը, մանաւանդ անոր համար, որ կ'ուզեն վարկաբեկել իրենց ազգային գաղափարական շարժումը :

— Ըսթաղին ձերբակալումը կը վերապրեցնէ անոր խոհական դրօշ պարզելու փափաքին : Երեք օր առաջ, կէս գիշերին, ոստիկաններ կը շրջէին արաբական թաղերը, պատուհաններուն վրայ փնտռելու երեւակայուած խոհական դրօշը: Այն ատեն կը խնդայինք, կատակ է ըսելով: Իբրեւ թէ Ալեքսանդրէթի խոհական հիւպատոսին հետ յարաբերութեան մէջ ենք եղեր: Ինչպէ՞ս յղացան այս դաւը :

Եւ դեկտեմբերեան ցուրտին մէջ առանց վերարկուի, այս վտարուելու տղաքը, ինչպէս նաեւ իրենց առաջնորդը, զո՛հ կ'երթային դաւին :

Իրենց շարժումը ծնած, մեծցած ու ապրած է ցարդ զոհողութեան ոգիով: Ոչ մէկ կառավարութիւն ո եւ է օգնութիւն չէ տուած իրենց: Սուրիոյ ազգային խմբակցութիւնը չըպաշտպանեց, թերեւս անոր համար որ Սանճաքը կորսուած կը նկատէ, եւ կամ թոյլ չտրուեցաւ իրեն կատարել այդ եղբայրական եւ հայրենասիրական պարտքը :

Ամիսներ առաջ Սանճաքի օգնութեան փութալու համար, Դամասկոս եւ այլուր ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կազմուած մարմիններն ալ ոչինչ ըրին: Տօքթ. Շահպանտար ներշնչեց, կազմեց եւ ապա Եգիպտոս անցաւ...: Բոլոր յոյսերը ապարդիւն եղան: Իսկ օտար օգնութեան պատմութիւնը անորակելի սուտ մըն է, որ չըջերքութեան կը դրուի ի նպաստ Սանճաքի թրքացման :

«Էլ Ուրուպա» օրաթերթը հրատարակեցին տեղական եւ սեփական անձամբ զոհողութիւններով: Շատ անգամ ինքնաշարժի երթեւեկի համար անհրաժեշտ 10 ֆրանքի չգոյութիւնը արգելք հանդիսացաւ իրենցմէ մէկը կազմակերպական աշխատանքով գիւղերը ղրկել: Սուէյտիոյ արաբական ակումբին 1200 ֆրանք տարեկանը Հայ մը վճարեց: Այս ճշմարտութիւնը ծանօթ է կառավարութեան, պաշտօնական թէ անպաշտօն լրատուներու միջոցաւ :

Այսպէս անլուր նախանձանք Սանճաքի սուրիական այն քաղաքացիներուն դէմ, որոնք սուրիական հայրենիքին կապուած ըլլալու, հաւատարիմ մնալու պարտականութեան քրէական յանցանքը կը գործեն :

Մինչեւ Սանճաքի ուրիշ սուրիական քաղաքացիները, հիմա ինչպէս նոր վարչակարգէն առաջ, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր մանաւանդ, Թուրքիայէն եկած առատ դրամով, կաշառքով թէ սպառնալիքով, գիշեր ցորեկ, Սանճաքը թրքացնելու գործին լծուած են: Այս անհերքելի ճշմարտութիւնն ալ բոլորին յայտնի է, գլխէն մինչեւ ամենայետին պաշտօնեային, Ազգժողովէն եկած յանձնախումբերէն մինչեւ Սանճաքի ամենայետին գիւղացին :

Ո՞վ կը համարձակի թրքանպաստ փրօփականտը կասեցնել, թրքասէր գործիչներու վրայ ձեռք բարձրացնել, զէնքերու ներածումները արգիլել եւ կամ յայտնի հրոսակները զինաթափել: Թուրք ամենահզօր ընդհ. հիւպատոս մը կայ Անտիոք: Առանց անոր ալ, թուրք մամուլին սպառնացայտ փնթփնթումը կը բաւէ, իսկ Ալեքսանդրէթի շարժումները Ազգժողովի անդամներուն իսկ մասին խանծնել կուտան :

Իսկ ի՞նչ ունի խեղճ Սուրիան: Շղթայակապ կալանաւոր մըն է: Երեսփ. ժողովին որոշումները ծիծաղ կը շարժեն, արաբ մամուլին արդար բողոքը քրքիջ կը պատճառէ, իսկ Դամասկոսի եւ Հալէպի ուսանողական ցոյցերը մարմնամարզի եղած ոգոց ապաւորութիւնը կը թողուն :

Տարաթ օրուան ձերբակալութիւններէն եւ կարգադրութիւններէն զատ, «Էլ Ուրուպա» թերթը երկուշաբթի դադրեցաւ, երբ խումբարար ձերբակալուելով Ալեքսանդրէթ ղրկուեցան Անտիոքի ալէվի նախակրթարանին տնօրէնը եւ ուրիշ չորս հոգի, որոնց մէջ ալէվի կին մը եւս կայ :

Այդ կինը, «Քոյր Սաքուշ»ը պէտք եղած ատեն փողոցն էր, յանդուգն եւ հրամայող: Անցեալ յունուարին, Ազգժողովի յանձնախումբին առջեւ կատարուած վէթխարի ցոյցին մասնակցող հարիւրաւոր կիներու հոգին ու ջիղը ինքն էր :

Զէքի Արսուզին ներշնչեց, զարգացուց եւ բոցավառեց արաբական ազատախնդիր ոգին Սանճաքի մէջ: Ան է որ մէկ յայտարարի տակ բերաւ ալէվին, քրիստոնեայ Յոյնն ու արաբ խալումը: Այդ արդարախօս համայնքներէն ստեղծեց արաբական զանգուած մը, համարաբականութեան նշանախօսքին տակ: Անտիոք ծնած, դեռ քառասունի չհասած, ցեղով ալէվի, համոզուած ու յամառ այս արաբ գործիչը, փիլիսոփայութեան հետ Փարիզէն բերաւ ֆրանսական յեղափոխութեան գաղափարախօսութիւնը, բայց երբեք անոր ուժականութիւնը: Ուժի, յեղափոխական գործի խառնուածք չունի, Սանճաքին այդ ամէնէն ժողովրդական մարդը: Միայն քարոզութեամբ եւ հակառակ պաշտօնական խոչընդոտներուն, ստեղծեց շարժում մը, առանց որուն Թուրքիոյ գործը շատ դիւրին պիտի ըլլար :

Ահա թէ ինչու Թուրքերուն աչքերը ուրախութեամբ կը փայլին, Զէքին եւ իր գլխաւոր գործակիցները ձերբակալուած, տարտղնուած և արաբական հաւաքատեղիներն ալ գոցուած ըլլալով :

ՎԻՇԱՊ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Սաատապատի դաշինքը պտուղն է թրքական նախաձեռնութեան.— *Գալով Սաատապատի դաշինքին, որ կընքուեցաւ 8 յուլիս 1937ին, թրքական դիւանագիտութեան նախաձեռնութեամբ՝ Աֆղանիստան, Իրաք եւ Իրան եկան խմբակցութիւն մը կազմել Անգարայի կառավարութեան հետ, փոխադարձաբար երաշխաւորելու համար իրենց հասարակաց սահմաններուն անձեռնմխելիութիւնը, միշտ համաձայն Փարիզի դաշնագրի ոգիին (27 օգոստ. 1928),— երբեք պատերազմի չդիմել: Աւելի մանրամասնել քան Պալքանեան դաշինքը, Սաատապատի դաշինքը, իր տասը յօդուածներով, մէկիկ մէկիկ կը թուէ յարձակողական այն բոլոր գործողութիւնները, որոնց վրայ արգելք կը դնեն ստորագրող պետութիւնները, ընդհանրապէս իրաւունք տալով իրենց՝ նախայարձակ պետութեանց դիմադարձելու, օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան պարագաներու կամ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին սահմանած կէտերուն մէջ: Անկէ զատ, դաշնագրին իբրեւ նախաբան արձանագրուած որոշման մը համաձայն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ պիտի կատարուի դիմում մը ստորագրող չորս պետութեանց կողմէ, որպէսզի Իրանի տրուի, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, ոչ-մնայուն աթոռ մը, զոր մինչեւ սեպտեմբեր 1937 կը գրաւէր Թուրքիա, այս վերջինին տրուելու պայմանով կէս-մնայուն աթոռ մը: Այս վերջին կէտը, ինչպէս ծանօթ է, կարելի չեղաւ յաջողցնել՝ հակառակ այն բոլոր յոյսերուն, զորս կը տածէր թրքական դիւանագիտութիւնը, որ Ժընեւի մէջ, ատկէ առաջ, երբեք ձախողութիւն չէր կրած: Արդարեւ, Մոնթրէօյի դաշնագրէն վերջ (յուլիս 1936), որ իրաւունք կուտար Նեղուցները ամրացնելու,— ապա զինուած՝ Սեւրի եւ Լօզանի դաշնագրերով— Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցին վերաբերեալ թուրքեւֆրանսական վէճը լուծուեցաւ՝ ընդունելով թրքական տեսակէտը, գրեթէ առանց փոփոխութեան :*

Շատերու կողմէ տենչացուած կէս-մնայուն աթոռին մերժումը Թուրքիոյ համար կը նկատուի փոքրիկ յուսախաբութիւն մը, զոր ապագան պիտի հատուցանէ լայնօրէն՝ երբ խնդիրը պաղի քիչ մը: Ճիշդ է որ Սաատապատի դաշինքը, արաբական Արեւելքի չորս պետութեանց համար հասարակաց քաղաքականութեան մը խայծը նկատուելով հանդերձ, կարելի է համարել քէմալական ազդեցութեան յաղթանակ մը բրիտանական ազդեցութեան դէմ, Իրաքի մէջ: Իսկ Իրան, որուն դրացութիւնը Խորհրդային Միութեան հետ՝ կ'անհանգստացնէր զինք, Թուրքիոյ ընծեռած պաշտպանութեան մէջ կը տեսնէ խաղաղութեան երաշխիք մը, քանի որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը, նոյնպէս Խորհրդային Միութեան դրացի, բարեկամական յարաբերութիւն կը մշակէ վերջինին հետ: Սակայն սխալ է հետեւցնել թէ սովետական փրոփականտը նպաստաւոր գետին մը կը գտնէ Թուրքիոյ մէջ: Անցեալ տարի, թրքական կառավարութեան խնդրանքով, ետ կանչուեցաւ Խորհ. Միութեան դեսպանատան քարտուղարներէն մին, որուն վրայ կասկածներ կը ծանրանային թէ գաղտնաբար կ'աշխատի ստալինեան տեսութիւններ տարածել, եւ 1936ի վերջերը, համայնավարական քարոզչութեան գրքոյկներ տարածելու ամբաստանութեամբ, ձերբակալուեցան այն բոլոր Թուրքերը, որոնց մեղսակցութիւնը հաստատուած էր ոստիկանութենէն :

Եւ յետոյ պէտք չէ մոռնալ իտալեւթրքական բարեկամութեան փորձերը, որոնք կը խորհրդանշուին Տօքթ. Րիւշտիւ Արասի հանդիպումով կոմս Չիանոյի հետ, 1937 փետրուարին, Միլանոյի մէջ:

Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները.— Ալեքսանտրէթի հարցը.— *Շարունակելով մեր համայնապատկերը եւրոպական մեծ պետութեանց հետ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասին, կրնանք յիշատակել նաեւ ճառը, զոր թրքական հանրապետութեան նախագահը արտասանեց Խորհրդարանի բացման առթիւ, անցեալ նոյեմբեր ամսուն սկիզբը: Աթաթուրք նախ յայտարարեց թէ ինչքան կապուած կը զգայ ինքզինք Ազգերու Դաշնակցութեան, որ «կ'ընթանայ խաղաղութեան խուճապին ամէնէն հաւատարիմ ճամբով», — այսպէս Թուրքիա բոլորովին հեռու կը մնայ Իտալիոյ տեսակէտներէն :*

Յետոյ, ինչպէս կը սպասուէր, Աթաթիւրք անմիջապէս անցաւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցին, ատկէ՝ ֆրանքեւթրքական յարաբերութեանց, որոնց համար՝ Ալեքսանտրէթի հարցին լուծումը կը կազմէ «էական ազդակ մը, զարգացնելու համար այդ յարաբերութիւնները ցանկալի ուղղութեամբ»: Ուրիշ խօսքով, Սանճաքը կը դառնայ ֆրանքեւթրքական բարեկամութեան պորտաքարը: Բայց, եթէ կարելի է ըսել որ Ֆրանսա աւելի կը շահէր հարցը լուծելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ նախ քան ֆրանքեւսուրիական դաշինքին խմբագրութիւնը, տարակոյս չկայ թէ, Ժընեւ իր վճիռը տուած ըլլալով, մենք պիտի ուզենք տառացի գործադրել զայն: Միակ դժուարութիւնը կը կայանայ այն դիրքին մէջ, զոր բռնած ենք հանդէպ Սուրիոյ, որ լաւ աչքով չդիտեց Թուրքիոյ միջամտութեան փորձերը Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ: Մարին կռճին եւ իր կեղեւին մէջ բռնուած, մեզի կ'իյնայ խաղալու երաշարարի փափուկ դերը: Եթէ թրքական մամուլը, որ վճռին ամէնէն ճգնաժամային պահուն, հարցը տարակուսին չտարուած Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, հաւանականութիւն կը տեսնէր «պատերազմական վիճակի մը, որուն միակ պատասխանատուն կը համարէր Ֆրանսան», յետոյ խաղաղ ոճ մը կը գործածէր, երբ, նոյեմբերի վերջ, յայտարարուեցաւ Սահմանադրութիւնը զոր մշակած էր Ժընեւ, Ալեքսանտրէթի մէջ պատահեցան միջադէպեր, որոնք խիստ շեշտ մը տուին թրքական մամուլին: Թուրքիա, միաժամանակ իր մնայուն ներկայացուցիչը ղրկելով հանդերձ Լէմանի ափը, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնեց դիւանագիտական ծանուցագիր մը, որ, թէեւ, չափաւոր լեզու մը կը գործածէր: Նոյն ատեններ Էնկիւրի կը հասնէր ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Զօր. Հիւնցիկէրի, որ ընդհ. հրամանատարն է Սուրիոյ ֆրանսական բանակին: Պատուիրակութիւնը, Էնկիւրի բնակութեան ամբողջ շրջանին, ընդունուեցաւ մեծ քաղաքավարութեամբ: Պատուիրակութեան այցելութեան նպատակն էր խորհրդակցիլ թէ ի՞նչպէս պէտք է գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները Սանճաքը ապագիններու մասին: Մինչ ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը վերադառնար, Սուրիոյ կառավարութեան պետը, Ճէմիլ Մարտամ, Պոլիս կը հասնէր ծովու ճամբով 10 դեկտեմբերին, Պոլսէն անցնելու համար Էնկիւրի: Այս փութկոտ ժամանումը կը բացատրուի անով որ Թուրքիա, 5 դեկտեմբերին, չեղեալ կը համարէր թուրքեւսուրիական բարեկամացնութեան դաշինքը, որ կնքուած էր 1926ին: Միաժամանակ զրոյց կը շըրջէր թէ ի մօտոյ Էնկիւրի պիտի այցելէ Իվոն Տէլպոս՝ սկսելու համար բանակցութիւնները այդ հարցին մասին, նկատելով որ Ֆրանսա հովանաւոր պետութիւն մը կը ներկայանայ դաշինքին մէջ :

ԼՈՒՍԻ ՌԷՎԷԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱ ՄԱՐՏՆԱՒ ԿԸ ՂՐԿԷ

Չինական ջուրերուն մէջ ֆրանսական մարտանաւերուն վրայ նոր եւ կարեւոր յաւելումներ կ'ըլլան հետզհետէ: Ճամբայ ելաւ Փրիմօկ յածանաւը: Կայծին արդէն հոն մը եւ չորս թնդանօթանաւեր: Սայկօնի առջեւ յառաջիկայ շաբաթներուն կը սպասուին նոր ֆրանսական մարտանաւեր: Արդէն հոն հասած է Ժան տ'Արք դպրոց մարտանաւը, «Ժօռժ Լէկ», «Կլուար» եւ «Մօնգալմ» յածանաւերը, հոն կը սպասուին յունուարի առաջին օրերուն, նաեւ «Ֆրէնէլ» եւ «Աքէրօն» սուզանաւերը: Հնդկաչինական ջուրերուն նաեւ «Ֆրէնէլ» եւ «Աքէրօն» կ'ունենայ Ֆրանսա, բայց անոնք երկար ատեն պիտի չմնան հոն, այլ Խաղաղականի ջուրերը պիտի երթան, եթէ Ծ. Արեւելեան կացութիւնը այս շաբաթներուն իրական փոփոխութիւն մը չկրէ :

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՔԻԹՐՈՆԷԼԱՅԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քահանան ցնցուեցաւ: Ան չէր ակնկալեր այդպիսի պատասխան մը : Եւ մենք ապշեցանք: Իսկ աղջիկը, որ կարծես միայն մարմնով ներկայ էր հոն, վերցուց իր նայուածքը ու նայեցաւ Ալէքսոսին, ընտրեալը իր սրտին, որ կը կարծէր թէ կը սիրէ զինքը :

— Այդ պարագային, ես չեմ կրնար կատարել ծէսը,— յարեց տէր Լիխոս:

Ու նոյն պահուն փայլեցան Դիմոսի ու Վանկէլիսին դանակները: Առաջինը արիւնարբու շարժումով իր դանակը դրաւ սեղանին վրայ ու ըսաւ Ալէքսոսին, որուն դէմքին վրայ կաթիլ մը արիւն չմնաց, երբ տեսաւ դանակներու պղինձներուն փայլը :

— Անմիջապէս «այո» ըսէ ... անմիջապէս ... եթէ ոչ պիտի զղջաս ...

— Կ'ըսեմ «այո», բայց ...

— Ըսէ անմիջապէս «այո»... շարունակէ, Տէր հայր ...

Ու քահանան կրկին ուղղեց նոյն հարցումը:

— Այո՛,— պատասխանեց Ալէքսոս՝ հարկադրուած — ... բայց...

Մնացեալը անցաւ առանց պատահարի :

Կնքահայրը փոխանակեց նարօտները : «Եսայի, ուրախացիր» կրկնելով երեք անգամ դարձան, եւ արարողութիւնը յաջողութեամբ վերջացաւ :

Քիչ մը եւս մնացինք հոն: Շաքարեղէն հրամցուեցին: Երկու եղբայրներուն դէմքերը կը փայլէին: Կը ժպտէր նաեւ փեսան: Միայն Քիթրոնէլան նստեր էր անկիւն մը՝ անշարժ եւ նստուերի մը նման, ակնարկը սեւեռած գետին:

Յաջորդ օրը ապշեցաւ ամէն ոք: Լուրը տարածուած էր ամէն կողմ. նոյնիսկ՝ շրջակայքը: Այսուհանդերձ, Ալէքսոսի եւ Քիթրոնէլայի պսակի մանրամասնութիւնները տարածուելէ առաջ, երկրորդ լուր մը անլսելի դարձուց առաջինին աղմուկը:

Ալէքսոս, հեռանալէ վերջ Կակոսի տունէն, ամէն ինչ պատմեր էր հօրը: Թէմէլլիս ու անոր բազմաթիւ ազգականները ահագին աղմուկ բարձրացուցին այս դէպքի մասին: Անոնք կը չափչփէին փողոցները եւ զիրենք մտիկ ընել ուզողներուն կը պատմէին.

— Պսակը օրինական չէ, բռնութեամբ կատարուած է: Խարած են տղան եւ ծուղակն են ձգած զայն: Պսակը ապօրէն պիտի յայտարարուի. իսկ երկու եղբայրները— այդ արիւնարբուները որ միշտ պատրաստ են իրենց դանակը խօթելու,— ծակը պիտի նետուին:

Նոյն օրը, Թէմէլլիսի ազգականները փաստաբան Քափաթասին յանձնարարեցին դատ բանալ Կակոսի ու զաւակներուն դէմ:

Երբ այս բոլորին տեղեկացայ, որոշեցի երթալ ծերունի Կակոսին տունը եւ տեսնել թէ ինչ տեղի կ'ունենայ հոն: Հաւաքուեր էին ընտանիքին բոլոր անդամները: Ամէնքը շփոթեր՝ տնացեր էին: Նոյն պահուն հոն եկաւ նաեւ Ֆաքիս Ախիլը՝ աճապարանքէն չափազանց յոգնած: Զայն ուղարկեր էին, անկասկած, իմանալու համար թէ ինչ կը խօսուի դուրսը:

— Ի՞նչ լսեցիր, հարցուց Վանկէլիս՝ առանց վեր առնելու գլուխը:

— Այսօր իսկ բանտարկութեան կոչնագիր պիտի գայ ձեզի: Քափաթասը ըսաւ ինձ՝ իբրեւ սպառնալիք: Առաջնորդին բողոքագիր են ներկայացուցեր՝ տէր Լիխոսին դէմ:

Ծերունի Կակոսը յանկարծ ոտքի կանգնեցաւ, մօտեցաւ իր աղջկան՝ որ մնացեր էր անկիւնը՝ հագած իր չարաբախտ հագուստը հարսնեկան, ու երկու անգամ թքաւ երեսին:

— Կորսուէ առջեւէս, խայտառա՛կ աղջիկ...— կը պոռար ան ամբողջ մարմնովը դողդղալէն, կորսուէ ասկէ, չեմ ուզեր այլեւս երեսդ տեսնել...: Անիծեա՛լ ըլլաս...

Քիթրոնէլայի եղբայրները կարծես ատոր կը սպասէին՝ միջամտելու համար: Վանկէլիս դարձաւ քրոջը, ուժգնօրէն բռնեց զայն ու զարկաւ գետին: Ու սկսան տրորել զայն ոտքի տակ :

— Սպանեցէք զայն... կը գոռար Դիմոս:

Խեղճ Քիթրոնէլան ձայն՛ի չէր հաներ: Ի վերջոյ ազատեցինք զայն Վանկէլիսին ձեռքէն: Ծեծէն վնասուեր էր մարմինը, մազերը ցրիւ եկեր, իսկ հագուստները ճմռթկուեր էին: Վիրաւորուեր էր վիզը, ուրկէ արիւն էր կաթկթէր ու արատաւորուեր էր հագուստը: Բայց, Քիթրոնէլա չէր արտասուեր:

Չգիտեմ ինչ տեղի ունեցաւ անկէ յետոյ: Հեռացայ իրենց տունէն, որովհետեւ սիրտս չդիմացաւ: Այս պատմութեան վերջաւորութիւնը լսեցի ուրիշներէ: Կ'երեւի թէ նոյն օրը, մայրամուտէն առաջ, դատաւորին կոչնաբերը ափ էր առած ծերունի Կակոսին տունը՝ կոչնագիրը տալու համար անոր: Փնտռեր էին Քիթրոնէլան, բայց չէին գտած տանը մէջ: Ի վերջոյ, իր դժբախտ մայրը ստուգեր էր թէ իր աղջիկը հորն է նետուած : Զայն հորէն հաներ էին մեռած վիճակի մէջ, հագած միշտ իր հարսնեկան հագուստները: Խե՛ղճ Քիթրոնէլա...

Դժբախտ աղջկան թաղումէն վերջ, Կակոս ընտանիքէն ոչ ոք փողոց ելաւ: Երեք օր վերջ, միայն Վանկէլիսը երեւցաւ,— նիհարցած, տժգոյն, ուրուականի երեւոյթով: Շատրուանին առջեւ, սրճարանին դէմը, խմբուեր էին այցելուներ,— Ալէքսոսը, Թէմէլլիսին տղան եւ իրեն տարեկիցներ: Ալէքսոս, տեսնելով որ կ'անցնի Վանկէլիս՝ գլուխը կախ թէեւ՝ բայց նայուածքը սեւեռած իրեն, դառնալով իր տարեկիցներուն՝ կ'ըսէ հեգնանքով.

— Ահա այն փալիֆառէն էր որ բռնի կ'ուզէր իր քրոջ հետ ամուսնացնել զիս:

Վանկէլիս կը լսէ այդ խօսքերը եւ կուգայ Ալէքսոսին քով եւ կը պոռայ երեսին.

— Դուն վատ ես ու կը մնաս այնպէս ինչպէս որ էիր: Գո՞հ ես այժմ:

Ալէքսոսին շրթները կը դողային՝ գայրոյթէն մոմի գոյն առեր էր:

— Ես գոհ եմ որ դուն չյաջողեցար զիս անբաժան ըլլալ՝ ինչպէս կը խորհէիր— կը պատասխանէ Ալէքսոս արհամարհանքով:

— Հիմա աւելի գոհ պիտի ըլլաս— վրայ կը բերէ Վանկէլիս, ու, քաշելով դանակը, կը նետուի Ալէքսոսին վրայ՝ կայծակի արագութեամբ: Եւ առանց առիթ տալու միւսներուն որ կարենան միջամտել, հինգ մահացու հարուածներ կուտայ: Ալէքսոսը կը վերցնեն արիւնաթաթախ վիճակի մէջ ու կը տանին տուն՝ երբ հոգին կ'աւանդէր:

Ինծ ծանօթ չէ թէ ինչ էր պատահած յետոյ, բայց, Վանկէլիս ոստիկանին յանձնուեր էր առանց ընդդիմութեան:

Թարգմ. *ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ*

ԼՕՔԱՐՆՈՅԻ ԿԱՏՈՒՆ

Անցեալ օր Փարիզի մէջ մեռաւ Լէօն Գամուշ: Արդարեւ չէր անոնցմէ, որոնք քաղաքածանօթ դէմք մը կ'ըլլան, բայց ամէն պարագայի մէջ խելան, բայց ամէն պարագայի մէջ խիկարիկ մէկն էր, ունենալով հարիւրաւոր բարեկամ, եւ բազմահազար փարիզցիներուն միջէն պիտի չէլլէ: Գուրբը, Սէնի քարափին վրայ, հին գրավաճառներու, փերեզակներու եւ ուրիշ փոքր ու աննշան խանութպաններուն կարգին՝ իր տաղաւարը ունէր: Իր փոքրիկ կրպակը բերդի մը կը նմանէր, կարգ կարգ վանդակներէ բաղկացած: Հնարաւոր մեծութեամբ եւ գոյներով այս ընդունարանները աչտարակի նման կը բարձրանային իրարու վրայ, եւ իւրաքանչիւրին մէջ կը բազմէին ամէնէն հազիւ, ամէնէն սիրուն տեսակէն կատուներ, ո՛րքան կ'ուզես: Գամուշ Փարիզի կատուներուն Թագաւորն էր: Իր այս անասնաբուծութիւնը սիրելի կ'ընծայէր զինքը կատուներու սիրահար նշանաւոր ափկիններու եւ օրիորդներու: Կ'ըսուի թէ իր յաճախորդուհիներուն մէջ կը հաշուէր նաեւ Գօլէթը: Գամուշ ամէն տեսակ կատու կը կրթէր, Անգորայի եւ Սիամի փառաւոր ցեղէն սկսեալ, երկայն, մետաքսանման մուշտակով, մինչեւ ամէնէն հասարակ, գունաւոր տան կատուն: Բայց ամէնէն անուանին էր կրպակին սեղանին վրայ կանգնած վանդակին մէջինը, որ կը կրէր սա՛ տարօրինակ արձանագրութիւնը.— «Լօքարնոյի Խորհրդաժողովին Կատուն»: Այս վանդակին պատմութիւնը վաւերական մանրավէպ մըն է, եւ կ'արժէ մոռացութենէ փրկել զայն: Գամուշ կը սիրէր պատմել, թէ այդ նշանաւոր լօքարնոյական բանակցութիւններուն առաջին օրերուն, երբ կը սպառնային դէպ առ դէպ դժուարութիւններ գերմանեւֆրանսական հասկացողութեան մը ջանքերուն, այդ համբաւաւոր վանդակին մէջի տիրուհին... կացութիւնը փրկեց: Անգամ մը Պրիան եւ Շթրէզէման երկուքը առանձին գլուխ գլխի կը խորհրդակցէին շատ կարեւոր կէտերու վրայ, պանդոկին սենեակին մէջ նստած: Երկու պետական մարդիկը չէին կրնար վերջապէս ելքի ճամբայ մը գտնել եւ կը վախցուէր որ աւարտամ, նաեւ վնասակար բառերով պաշտօնական զեկոյց մը հրապարակ հանելու պիտի պարտաւորուէին: Յանկարծ բաց պատուհանէ մը սենեակ ցատկեց ժօսի, պանդոկապետին ունի կատուն, ծայր աստիճան ճըկուն եւ չլսուած արագութեամբ, եւ նոր ոստումով մը արդէն իսկ Պրիանի ծունկին վրայ էր, կը քսուէր անոր, մանաւանդ իր մուշտակը շփելով ֆրանսացի պետական մարդուն վերարկուին դէմ: Հիմա այլեւս ամբողջ մթնոլորտը յեղաշրջուեցաւ: Երկու նախարարները խնդացին, Շթրէզէման ձեռքը երկնցուց, շոյեց կատուին վիզը, այնպէս որ երբ յանկարծ դիտող մը,— երկոտանի կատու մը— սենեակ մտնէր, անոր աչքին պիտի զարնէր արտասովոր տեսարան մը,— գերման եւ ֆրանսական քաղաքականութեան արտաքին վարիչները կատուի մը հետ կը խաղայի՜ն...: Այդ վայրկեանէն սկսեալ, գոնէ Գամուշին պատմածին նայելով, ձեւ առաւ համաձայնութիւնը— անկէց ի վեր սակայն փճացած— Պրիանի եւ Շթրէզէմանի միջեւ, Լօքարնոյի Դաշինք անունով եւ խորհրդաժողովը փրկուեցաւ: Ինչպէ՞ս եղաւ, խնդիրը այն է թէ ժօսին կատուախոյզ Գամուշին ձեռքը ինկաւ, եւ մեծազդորդ, եթէ ոչ բազմածախս, քարոզութիւններու միջոցաւ՝ այդ կատուն դարձաւ հետաքրքրաշարժ կեդրոնը Գամուշի կատուանոցին: Պատմական վաւերաթուղթերով եւ վկայութիւններով, կարելի եղաւ ժօսին կլլեցնել աւելորդապաշտ եւ նախախնդիր Ամերիկուհիի մը, որ կ'երեւի աղուոր փեսացու մը գտաւ եւ Գամուշին գրեց թէ կատուն երջանկաբեր եղաւ իրեն: Անասնաբոյծը պարծանքով ցոյց կուտար այս գիրը կրպակը մտնող ելլողին, բայց սակայն արդելք մը չեղաւ իրեն որ քիչ ետքը դարձեալ ճարէ նոր ժօսի մը... զոր յաջողեցաւ, իր կարգին, կոնակը հանել յաջորդ նոյնքան աւելորդապաշտ յաճախորդի մը: Այսպէս շատ երկար ատեն Գամուշ գործը քալեցուց: Նամակներուն հաւաքածոն ալ ճոխացաւ հետզհետէ...: Այդ գիրերուն մէջ կար մասնաւորապէս Պրիանի նամակը, որ կը հերքէր Լօքարնոյի կատուին պատմութիւնը: Բայց... Գամուշ, անշուշտ բէքլամի համար, այս նամակն ալ կը ցուցնէր եկող գացողին, դիւանագիտական գաղտնիք մը դուրս չելլելու մտահոգութեան վերագրելով անշուշտ ֆրանսացի պետական մարդուն հերքումը..., ինչ որ իրեն համար մեծ բէքլամ մըն էր, տարբեր կերպով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ 30 Դեկտ. (Յառաջ). — Ազգ. Միութիւնը Ամանորի հանդէս մը սարքած էր Դեկտ. 26ին: Հակառակ ցրտաշունչ օդին, լեցուած էր սրահը: Ազգ. Միութեան ատենապետ Ընկ. Արշակ Պօղիկեան հանդէսը բացաւ ժամը 4ին: Աւելի քան 30 հայ կակներ ու հայկուհիներ բեմին վրայ շարուած՝ բաւական ներդաշնակութեամբ երգեցին «Ով Մեծասքանչ»ը: Ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեան ինքնագիր ճառ մը կարդաց, ուր կը ճաղկէր կարգ մը ծնողներ, որոնք փոխանակ հայկական դպրոցի կը նախընտրեն իրենց հոգեհատորները փաթթոնած զրկել:

Շնորհիւ ուսուցչի անխոնջ աշխատանքին եւ մեր մատաղ սերունդին ուշիմութեան, ամբողջ չորս ժամ հայկական տաքուկ մթնոլորտ մը ապրեցանք: Յայտագիրը ճոխ էր, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն իրար կը հրմշտկէին: Առանց բացառութեան աշակերտներուն իւրաքանչիւրը իր բաժինը ունէր եւ արտասանութիւնները կ'ըլլային գեղեցիկ առոգանութեամբ:

Ներկայացուեցաւ արցունքով լի պատկեր մը աքսորի կեանքէն. իսկ զաւեշտ մը կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Հոս կ'արժէ յիշել մեր փոքրիկ դերասանուհիներէն մէկ քանին, որոնք արժանի են գնահատանքի,— Թագուհի Ստեփանեան, Արշալոյս Սեդրակեան, Երջանիկ Քէնտիրեան եւ Եղիա Տէմիրճեան: Հանդիսականներուն մէջ կային նաեւ քանի մը Ֆրանսացի ընտանիքներ, որոնցմէ ազնիւ տիկին մը ի տես մեր փոքրիկ չարաճճիներուն դուրս խոյացաւ ու քառորդ ժամ վերջը տոպրակ մը լեցուն շաքարեղէնով վերադարձաւ եւ խնդրեց նախագահութենէն իբրեւ կաղանդչէք բաժնել դըպրոցականներուն: Գեղեցիկ ժէսթ մը, արժանի շնորհակալութեան:

Լիոնէն պատահմամբ ներկայ էր Պ. Ղազարոս Մխալեան որ իր գեղեցիկ ձայնով «Անուշ»էն քանի մը կտորներ երգելով հանդէսին փայլը աւելցուց: Պ. Բարսեղ Ներսէսեան ջութակով կ'ընկերանար փոքրիկներու խմբերգին: Միջնարարներուն Պ. Գասպար Աբրահամեան քանի մը սօլօներ ըրաւ ջութակի վրայ: Վերջապէս բեմ եկաւ Պ. Յովհաննէս Ջատուրեան (ժամկոչ) որ հայ գիրերու ծագման շուրջ հակիրճ ակնարկ մը նետելով, շեշտեց դպրոցի անհրաժեշտութիւնը եւ կոչ ըրաւ բոլորուիլ անոր շուրջ: Իբրեւ քաջալերանք 50 ֆրանք նուիրեց դըպրոցին: Ջինուոր ընկ. Գարեգին Իշխանեան իր կարգին նուիրեց 5 ֆր.: Խանդավառութիւնը մեծ էր եւ վիճակախաղի 200 տոմսերը անմիջապէս սպառեցան: Քաղաքին հայ մանր առեւտրականները 35 կտոր մանր առարկայ նուիրած էին վիճակախաղի համար:

Հանդէսին չերջանկութեան աշակերտները ստացան միրգ եւ գրենական պիտոյքներ, իսկ իբրեւ գնահատութիւն ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեանին Ազգ. Միութիւնը նուիրեց ինքնահոս գրիչ մը:

Ուսուցիչը դժգոհ էր եւ դառնութեամբ կը գանգատէր, որովհետեւ իր աշխատանքը ապարդիւն էր անցած: Ինք թող բացատրէ.

— «Եղբայր, ամիսներ 'չարունակ աշխատեցայ, երգեր եւ արտասանութիւններ սորվեցուցի եւ այսօր հակառակ իմ յոգնութեանս տասնեակ մը աշակերտներուս բացակայութեամբը հանդէսին մէկ որոշ մասը անկատար մնաց, որովհետեւ այսօր « Փրկութեան բանակ»ն ալ հանդէս է սարքեր, մերինը ինչո՞վ է պակաս: Ի՞նչ լեզու գործածելու է այս ծնողներուն որ քիչ մը խղճի խայթ ունենան...»:

Ա՛խ, եթէ կուսակցական թէ անհատական ճղճիմ հաշիւները մէկդի ձըգելով, քիչ մը աւելի սերտօրէն իրարու միանանք, ինչե՞ր չենք կրնար ընել այս գաղութին մէջ:

Հարզանցի

ԱՄԱՆՈՐԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Յառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը սարքած էր Ամանորի հանդէս մը մեծ պատրաստութեամբ:

Իր այս ձեռնարկը լիովին քաջալերուեցաւ: Վկայ՝ Կրթասիրացի սրահը լեցնող հասարակութիւնը: Բազմութիւնը գրաւած ըլլալով բոլոր տեղերը, օրուան նախագահը՝ Ա. Տէմիրճեան՝ իր բացման խօսքէն վերջ, հրաւիրեց Կ. Խաչի երգչախումբը, որուն «Բամ Փորոտան»ով սկսաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը: Ապա կարգով կանոնաւորաբար արտասանեցին փոքրիկներ, Դ. Քուպարեան, Սփն. Գույումճեան, Մ. Միքայէլեան, Ա. Մանուկեան, Ա. Աբելեան, Մ. Կէօհէրեան, Ս. Գասպարեան, Գ. Գույումճեան, ինչպէս եւ պարմաններ՝ Զ. Գասպարեան եւ Խ. Աղօյեան, որոնք բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Մինչ անդին փոքրիկներու խումբը հայկական երկսեռ տարազներով կը պարէր նազելաճեմ պարեր, աղջին՝ զանազան բիւրեղեայ զարդերով պճնըւած տօնածառը՝ գունաւոր մոմերու բոցերուն մէջ կը հրճուեցնէր մանուկ հոգիները, որոնք իրենց աչքերը տօնածառին յառած, կը սպասէին «Ամանոր»ի մրգարաշխութեան:

Իսկ մեր պարուհիները կ'արժանանային ջերմ ծափերու, միշտ կրկնելով: Այս պարերուն մասնակցելով կ'ընկերակցէր Տիկին Նուարդ Տէմիրճեան: Տիկին Աղաւնի Աճէմեան եւ Նուարդ Տէմիրճեան մեներգեցին շնորհալի կերպով, առաջինը՝ «Անուշ Գարուն», իսկ երկրորդը «Ես ղարիպ եմ» (Աշուղական): Փոքրիկն ժաքլին Պետրոսեանի արտասանութենէն վերջ (Կաղանդի ծառ) փոքրիկներու խումբը երգեց, փառաբանելով տօնածառը: Սակայն՝ այս բոլորէն հաճելին, եղան երկու զուգերգները, մասնակցութեամբ Մ. Քէչապեան, Ե. Ժամկոչեան (Հայրբան), Զ. Յովակիմեան, Ե. Ժամկոչեան (Հովիւ հովուուհի) պարմանուհիներուն, որոնք ջերմապէս գնահատուեցան:

Պահ մը դադարէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Վ. Զուլլէրեան, որ կուռ եւ յուզիչ բանախօսութեամբ մաղթանքով ամբողջ սրահը: «Ի սէր այս մանուկներուն, քաջալերեցէք ու բազմացուցէք անոնց նուիրուած բոլոր հանդէսները, որոնք նպատակ ունին միայն ու միայն անոնց բան մը սորվեցնել, ըլլան երգ թէ արտասանութիւն, պար թէ խմբերգ: Թող տեղ տրուի անոնց, որոնց շրթներէն մեղրի նման կը ծորին հայ բարձրաբերձ լեռները, հայ յորդահոսան գետերը, զուլալ աղբիւրները, ջինջ երկինքն ու անուշ Հայաստանը: Ի՞նչ կայ աւելի սիրուն եւ աւելի դիւթիչ, քան այս բառերուն արտասանութիւնը՝ այս անմեղ հոգիներէն »:

Այս հանդէսը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ Կ. Խաչին համար, քաջալերելով զայն՝ աւելին ընելու: Այս առթիւ շնորհաւորելի են Տիկին Աղաւնի Աճէմեանի աշխատանքները, պարերու ուսուցման եւ այլնի համար:

Սօս-Պարէտ

ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ

ԿՐԸՆՈԲԼ.— Կիրակի 26 Դեկտեմբեր, Պտուղի օր, մանուկներ կը վըխտան Կ. Խաչի տօնածառին շուրջ:

Սրահը լի՛քն է ծնողքներով, որոնք եկած են հրճուանքով լսել իրենց զաւակներու բերնէն Թաթ Մեսրոպեան տառերու հնչիւնը, Ա. Բ. Գ.:

Հանդէսը բացուած է: Կ. Խաչի սաներն ու սանուհիները յստակ առոգանութեամբ երգեցին «Փամ Փորոտան»ը, թնդացնելով սրահը: Օրուան նախագահը ՝ ընկեր Ղ. Թորոսեան համառօտակի պարզեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը եւ յիշեցնելով ծնողներու պարտականութիւնը, հրաւիրեց ուժտալ Կ. Խաչին:

Եղան գեղեցիկ արտասանութիւններ ու երգեր, դպրոցի մանուկներու եւ Զօմականներու կողմէ: Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը, Յակոբոս աղա, մասնակցութիւն բերած էին օրիորդներ Սահակեան, Այվազեան եւ Աւագեան, որոնք ծափերու արժանացան:

Կ. Խաչի վարչութիւնը իր խոր շընորհակալութիւնը կը յայտնէ Օր. Ահարոնեանի, Պ. Աղնաւորեանի եւ Տիկին Քէլէշեանի, ինչպէս եւ Զօմի երիտասարդաց Միութեան, որոնք այս ձեռնարկին օգնեցին նուէրներով: Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակով»:

Ղարիպ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ "ՀԱՅՐԵՆԻՔ" ԱՄՍԱԳՐԻՆ

Որ 1937 հոկտեմբերին լրացուց իր հրատարակութեան 15ՐԴ ՏԱՐԻՆ եւ նոյեմբերին թեւակոխեց 16րդ տարեշրջանը:

« Հայրենիք » ամսագիրը հայ իրականութեան մէջ չունի իր նմանը, ԹԷ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ԹԷ ԾԱՒԱԼՈՎ ԵՒ ԹԷ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ:

« Հայրենիք » ամսագրին կ'աշխատակցին ծանօթ գրագէտներ, հանրային գործիչներ ու հրապարակագիրներ, անկախ իրենց քաղաքական համոզումներէն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ՝ ՀԻՆԳ ՏՈԼԱՐ:

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ "ՅԱՌԱՋ"Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը նոր զոհողութիւն մը յանձն առնելով, ամսագրի տարեկան բաժնեգինը պիտի հաշուէ ՉՈՐՍ ՏՈԼԱՐ (120 ֆրանք) փոխանակ հինգի (150 ֆրանք), «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ:

Ուրեմն, անոնք որ միեւնոյն ատեն բաժանորդ կը գրուին «ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՒ « ՀԱՅՐԵՆԻՔ » ԱՄՍԱԳՐԻ, պիտի վճարեն (Ֆրանսա եւ գաղութներ)—

«Յառաջ»ի տարեկան բաժնեգինը	150 ֆրանք
«Հայրենիք» ամսագիր (տոլարը 30էն)	120 ֆրանք
գումար՝	270 ֆրանք

Նոյն հիման վրայ կարելի է հաշուել նաեւ ուրիշ վայրերու բաժնեգինը:

ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ ԵՆ:

« Յառաջ »ի խմբագրութիւնը ստանալով հասցէները, պիտի ղրկէ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, ՎՃԱՐՈՒԱԾ ԴՐԱՄԻՆ ՀԵՏ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՍՏԱՆԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ:

Բաժանորդ գրուիլ «Հայրենիք» ամսագրի, կը նշանակէ ապահովել ՏԱՐԻՆ 12 ՀԱՏՈՐ ԳԻՐՔ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԸ 176 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋԵՐՈՎ:

ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Վիէննական գլխաւոր թերթի մը մէջ նախկին ֆրանսական վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի հրատարակած յօդուածը (որուն թարգմանութիւնը երեւցաւ « Յառաջ »ի մէջ) Պերլինի մէջ նպաստաւոր մեկնութիւններու առիթ տըւած է: Թերթերը արտատպումներ կատարելով համամտութիւն կը յայտնեն այդ յօդուածին յայտնած ուղղութեան մասին: Ինչպէս կը յիշուի, Պ. Ֆլանտէն կը ջատագովէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ իրաւախոհական քաղաքականութիւն մը, եւ փափաք կը յայտնէր, որ Ֆրանսա չափազանց չվստահի Ազգաժողովին եւ իրաւախոհական քաղաքականութեան մը հետեւի, հրաժարելով ամէնուն համար խաղաղութեան ստեղծակ դժուարին ու ապերախտ դերէն: «Ֆրանքեւգերման մերձեցումի մը նպաստաւոր չէ ընաւ», կ'ըսէ գերման արտաքին նախարարութեան շրջանակին մէջ զանուող Պերլինեան թերթ մը, հաւաքական ապահովութեան ծրագիր մը, որուն ետեւէն ինկած են Ֆրանսա եւ Անգլիա: Լորտ Հալիֆաքս ալ միեւնոյն տպաւորութեամբ մեկնեցաւ Պերլինէն: Գերման պաշտօնական շըրջանակներուն մէջ այն տպաւորութիւնը առաջ եկած է որ երկու քաղաքական մարդիկ միեւնոյն եզրակացութեան յանգած են իրենց պերլինեան այցելութեան վրայ: Վերջապէս այդ յօդուածը մեծ շահագրգռութիւն առաջ բերած է ի մասին ֆրանքեւգերման մերձեցումի մը նոր քաղաքականութեան: Զէ՞ որ, միւս կողմէ, Բուդվէյթ կը փափաքի այդպիսի հասկացողութիւն մը առաջ բերել երկու — դիկտատորական եւ ռամկավարական — խումբերուն միջեւ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի 3613 թիւին մէջ տըպուած «Մնաս նոր Արքայ» երկին մէջ տողերու խառնակութիւններ պատահած են, էջերը կապուած ատեն:

Տեսլախաղը ներկայացնել փափաքողներու ուշադրութեան յանձնելով այս պարագան՝ կ'ուղղենք այդ վերիվայրումները:

Տասնըվեցերորդ տողէն (միայն ոտանաւորին տողերը հաշուելով)պէտք է յաջորդէ քսանեւհինգերորդ տողը՝ մինչեւ.

« Որ ամէն հոգի աստղ մ'ունենայ կ'ըսէ...» ուրկէ վերջ պէտք է գայ հետեւեալ տողը, որ բոլորովին մոռցուած է.

« Արդէն լոյս մ'հոգւոյս խոր կը թափառի»:

որուն պէտք է յաջորդէ տպուած քըսանեւիններորդ տողը եւ շարունակութիւնը, մինչեւ 49երորդ տող:

Տպուած 50րդ տողին պէտք է յաջորդէ 17րդ տողը, մինչեւ 24րդ տող, որուն ալ պէտք է յաջորդէ 51րդ տողը: Անկէ անդին ճիշդ է:

Այս ուղղումները կատարելու ատեն նոր խանգարումի մի տեղի չտալու համար, նախապէս տողերը թըւագրել մինչեւ 55եւ միշտ նկատի առնել յանգերը:

Ն. Պ.

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍԻԱՆԴԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԶԱՐԴՆ Է ՇԻՐԱԿ ՕՂԻՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հովիւի խօսքերի մէջ մի մխիթարական կէտ եւս կար. «գիւղացիների մէկ մասը կոտորեցին. մէկ մասը գերի տարան. շատերն էլ փախան եւ ազատուեցան», ասաց նա: Գուցէ այդ փախչողների թւում լինէր Խաչօի ընտանիքը, մտածում էր Վարդանը, գուցէ Լալան եւս նրանց մէջ լինէր: Բայց ո՞ւր գնացին, ո՞րտեղ փախան, այդ հարցերը սկսեցին տանջել Վարդանին: Հովիւները մի որոշ բացատրութիւն տալ չկարողացան: Անցքերը պատահել էին գիշերով եւ այդ յանկարծակի կերպով, որ ամէն ինչ թաղնուած էր խաւարի եւ մթութեան մէջ: Բայց Վարդանը իր գալու ժամանակ նկատեց, որ Ալաշկերտի ամբողջ դաւառը դատարկուած էր Հայերից: Անկարելի էր, որ բոլորովին կոտորած կամ գերի տարած լինէին, ուրեմն, պէտք է տեղի ունեցած լինէր մի սարսափելի գաղթականութիւն, — դէպի ո՞ր կողմը, դէպի ո՞ր երկիրը...

ԼԵ.

Հեռանալով ծերունի Խաչօի տան աւերակներից, Վարդանը չգիտէր ո՛ւր գնալ: Հովիւներից ստացած տեղեկութիւնները այն աստիճան անորոշ եւ մըթին էին, որ նա դժուարանում էր մի վճռական քայլ անել:

Երեկոյեան ժամն էր արդէն. արեւը թեքւում էր դէպի իր գիշերային մուտքը: Վարդանի աչքի առջեւ դրուած էին միեւնոյն տխուր եւ տրտում տեսարանները.— աւերակ, անմարդաբնակ գիւղեր, մշակութիւնից զըրկուած դաշտեր, եւ աւելի ոչինչ: Մի՞թէ այդ ամբողջ գաւառում մի հատ Հայ չէ՞ մնացել, մտածում էր նա: Յանկարծ դատարկ անապատի մէջ երեւաց մի մարդկային կերպարանք:

Նա դանդաղ եւ անհաւասար շարժումներով բարձրանում էր դէպի լերան գագաթը, երբ կանգ առնելով, երբեմն իր շուրջը նայելով եւ երբեմն քարերից բռնելով, որ ցած չգլորուի: Այսպէս հասաւ նա մինչեւ սեպացած քարաժայռի գագաթը, որ կախ էր ընկած անդունդի վրայ: Արեւի վերջալոյսով նկարուած էր նրա փոքրիկ մարմնի գծագրութիւնը, որ անշարժ արձանի նման, քարաժայռի գագաթից նայում էր դէպի լայնատարած հովիտը, ուր մի քանի օրուայ մէջ կատարուել էին այնքան շատ եղեռնագործութիւններ, այնքան շատ աւերումներ: Երկար այնպէս նայում էր նա, եւ կարծես, մտածում էր մի բան վճռել, որը խիստ ծանր էր նըրան: Վարդանի ուշադրութիւնը չէր կարող չգրաւել այդ երեւոյթը, որ նախագուշակում էր մի տարօրինակ վախճան: Նա իր ձիու սանձը քաշեց եւ սկսաւ հեռուից նայել:

Վարդանը տեսաւ, որ քարաժայռի գլխին արձանացած մարմինը մի քանի յուսահատական շարժումներ գործեց, կրկին նայեց դէպի լայնատարած հովիտի աւերակները, յետոյ աչքերը ձեռքերով բռնելով, իրան ցած գցեց քարաժայռի բարձրութիւնից դէպի իր առջեւ բացուած անդունդը: Փոքրիկ մարմինը գնդակի նման գլորուելով, երբեմն քարերին զարկուելով, արագութեամբ պտոյտւում էր, առանց մի տեղ կանգ առնելու: Վարդանը ձին առաջ քշեց, մի րոպէում հասաւ լերան ստորոտը, օգնութիւն հասցնելու: Մարմինը դեռ գլորւում էր, բայց նա բոլորովին չհասաւ մինչեւ անդունդը: Ժայռերի պատառուածքից բուսած թուփերը բռնեցին նրան: Վարդանը այժմ ուրախ էր, նա յոյս ունէր ազատել անձնասպանի կեանքը: Նա վեր նայեց, տեսաւ, որ մարմինը գտնւում էր աւելի քան յիսուն ոտնաչափ բարձրութեան վրայ, եւ անշարժ բռնուած էր թուփերի մէջ: Ինչպէ՞ս ցած բերել նրան,— այդ եղաւ երիտասարդի հոգածութեան առարկան:

Նա ցած իջաւ ձիուց եւ սկսեց հետազօտել պարսպի նման վեր բարձրացած քարաժայռի մակերեւոյթը, որոնելով մի ճանապարհ, որ մատչելի լինէր թուփերին: Ոչ մի կողմից ելք չկար: Մարմինը տակաւին անշարժ գտնւում էր իր տեղում, առանց կենդանութեան մի նշոյլ անգամ ցոյց տալու: Արդեօք ի՞նչն էր ստիպել այդ թշուառին անձնասպանութիւն գործել: Վարդանի տխուր շրջապատը այժմ այն աստիճան խորհրդաւոր նշանակութիւն էր ստացել նրա համար, որ իւրաքանչիւր չնչին առարկայի մէջ անգամ գաղտնիք էր տեսնում:

Նա նկատեց, որ առանց իր կեանքը վտանգի ենթարկելու անկարելի էր ազատել թշուառին, որը գուցէ դեռ մեռած չէր, որին գուցէ դեռ կարելի կը լինէր օգնել: Կարեկցութեան զգացմունքը նրան մտածել տուեց իր անձը եւ յանձն առեց մի վտանգաւոր ձեռնարկութիւն: Նա նկատեց, որ ժայռի կուրծքի վրայ բուսած թփերից կամ ցցուած քարերից բռնելով, կարելի էր վեր բարձրանալ, եթէ նըրանք այնքան ամուր էին, որ կարող էին պահել իր մարմնի ծանրութիւնը: Վարդանը օձի դիւրաթեքութիւն եւ կատուի արագաշարժութիւն ունէր: Նա ձեռքը տարաւ, բռնեց առջին սեխացած քարից, եւ ճանկռտելով սկսեց վեր բարձրանալ: Մի քանի արշին հազիւ էր բարձրացել գետնի մակերեւոյթից, յանկարծ ձեռքի բռնած քարի կտորը պոկուեցաւ եւ ինքը ցած գլորուեցաւ:«Այստեղից յարմար չէ», մտածեց նա, առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր ձեռքերի վրայ, որոնք քսուելով քարերի սուր ժանիքներին, քերթուեցան եւ արիւնը դուրս ցայտեց վէրքերից:

Վարդանը այն տեսակ բնաւորութիւններից էր, որ դժուարութիւնները աւելի բորբոքում էին նրա եռանդը, եւ կարծես վիրաւորում էին նրա անձնասիրութիւնը, թէ ինչո՞ւ յաղթել չէր կարողանում: Նա շտապում էր: Արեգակը մտնելու վրայ էր: Մի քանի րոպէից յետոյ խաւարը կը թանձրանար եւ արգելք կը դնէր նրա յաջողութեանը: Նրա գլխում ծագեց մի միտք: Նա առեց երկայն պարանը, որ կապած ունէր ձիու թամբին: Դա նրա զէնքերից մէկն էր եւ ծայրին կապուած էր կապարեայ մի ձուաչափ գնդակ: Նա գնդակը վեր նետեց եւ պարանի ծայրը ամուր կերպով փաթթուեցաւ մի ծառի ճիւղից, որ հեռու չէր անձնասպանի ընկած տեղից: Բռնելով պարանի միւս ծայրից, նա սկսեց սարդի արագութեամբ վեր բարձրանալ, եւ մի քանի վայրկեանի մէջ գտնւում էր անշնչացած դիակի մօտ: Նա գրկեց դիակը. որքա՛ն մեծ եղաւ նրա զարհուրանքը, երբ նկատեց, որ իր գրկում գտնւում էր Թոմաս էֆէնդին:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

թիւնը Չինաստանի. աջակցութիւն մը որ փոթորիկ պիտի բերէ իր գլխուն: Ես չեմ ուզեր հաւատալ թէ Ամերիկացիները, որոնց շահերուն չի վնասեր մեր գործունէութիւնը, Անգլիոյ ետեւէն պիտի երթան մեզի դէմ կռուելու համար, եթէ մենք զէնքով ճակատինք անոր դէմ»:

Ծովակալը յետոյ խօսելով Ճափոնի տնտեսական ուժին վրայ, յայտարարեց թէ այդ ուժը շատ վեր է Չինացիներու եւ ճերմակներու երեւակայածէն: «Մենք երբեք պիտի չիյնանք այն վիճակին մէջ ուր ինկաւ Գերմանիա, պատերազմէն վերջը»: Ուշագրաւ է որ ծովակալը ոչ եւ է խօսք չէ ըսած Խ. Միութեան մասին:

Արաբերէն ձայնասփիւռ Լոնտոնէն

Տասնըհինգ տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, բրիտանական ձայնասփիւռը յունուար 3ին սկսաւ արաբերէն զեկոյցներ տալ, ի լուր իսլամական աշխարհին: Այս ձեռնարկը սահմանուած է հակազդելու իտալական անթելի հականգլիական քարոզութեանց, որոնք մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ամէն օր որոշ ժամու մը պիտի տրուին այս արաբերէն զեկոյցները: Նոր ձեռնարկին հաստատման առթիւ, խօսք առին շատ մը երեւելիներ, մասնաւորապէս իշխան Սայիֆ իւլ Իսլամ՝ Եէմէնէն, յետոյ Լոնտոնի եգիպտական դեսպանատան գործակատարը, վերջապէս Իրաքի եւ Արաբիոյ դեսպանները: Ապա ձայնասփիւռը լուրեր հաղորդեց ամբողջ արաբական աշխարհէն,— Եգիպտոս, Պարսից Ծոց, Պաղեստին, Մօտաւոր Արեւելք եւն.: Երուսաղէմի մէջ ձայնասփիւռը լսուեցաւ շատ յստակօրէն:

Հռոմի մէջ օրուան կարեւոր խնդիրն է այս ձեռնարկը, որ ուղղուած կը նկատուի յատկապէս Իտալիոյ դէմ: Քիչ-շատ արաբերէն գիտցող կամ թարգման մը ճարած ամէն իտալացի պաշտօնատար կը լսէր անգլիական ձայնասփիւռը: Իտալական թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Պարիի արաբերէնի կայանը երբեք հականգլիական քարոզութիւն չէ կատարած եւ ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղեն Անգլիոյ դէմ: Մինչեւ անգամ կ'ըսեն թէ Լոնտոն խախտած է Միջերկրականի համաձայնութիւնը:

Նոր խառնութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Կոկայի դահլիճը որոշեց հսկողութեան տակ առնել մամուլը, թատրոնը եւ շարժանկարը, որպէսզի խռովարարական քարոզութիւններ չկատարուին: Ուրիշ չորս թերթեր եւս դադարման դատապարտուեցան: Նոր կառավարութեան մարտական ուժերը, որոնք նիզակաւորներ կը կոչուին, առաջին անգամ ըլլալով իրենց պարտականութեան գլուխը անցան յունուար 3ին, նախարարութեանց դռներուն առջեւ: Ասոնք հագած են մութ կապոյտ համազգեստներ, որոնց թեւերուն վրայ դրոշմուած է կեռ Խաչը:

Հրէական երկու առաջին կարաւաններ հեռանալով Ռումանիայէն, Չեխոսլովաքիա հասան:

Պերլինէն կը հերքեն այն լուրը թէ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը մօտերս Պուքրէշ պիտի երթայ, մասնաւոր պաշտօնով:

Աւելի քան 1500 ռումանացի չըջիկներ հասան Հռոմ: Այս առթիւ փառաւոր ընդունելութիւն մը սարքուած էր հազարաւոր սեւ շապիկաւորներու կողմէ: Փողոցները զարդարուած էին իտալական եւ ռումանական դրօշներով:

Փոթորիկ Եգիպտոսի Խորհրդարանին մէջ

Յունուար 3ին ազմկալի տեսարաններ պարզուեցան Եգիպտոսի երեսփ. ժողովին մէջ, երբ քարտուղարը պիտի կարդար արքայական հրամանագիրը՝ նիստերու յետաձգման մասին: Ներկայ չէին ոչ նոր վարչապետը, ոչ ալ իր նախարարները. բայց պաշտօնանկ վարչապետը՝ Նահաս փաշա եւ իր կուսակիցները ներկայ էին եւ աղմկալի ցոյցեր կատարեցին: Նախագահը կարգի հրաւիրեց նախորդ վարչապետը, սակայն այս վերջինը երբեք նկատի չառաւ եւ շարունակեց ամբողջ ուժով պոռալ, խօսք առնելու համար «յանուն հայրենեաց»: Անկարգութիւնը այնքան սաստկացած էր որ նախագահը հարկադրուեցաւ դուրս հանել թղթակիցները եւ ունկնդիրները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՆՑԱԳԻՐ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԸ 1938 յունուար 1էն սկսեալ Գերմանիայէն պիտի չկրնան մեկնիլ առանց մասնաւոր արտօնութեան:

3.200.000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ կը պահանջէր դոք. Լա Ռոք, ինչպէս եւ 75 հրատարակութիւն՝ տրուած վճիռներուն, իր բացած 25 անուանարկութեան դատերուն առթիւ: Դատարանը առջի օր արձակեց իր վճիռները, հատուցում սահմանելով միայն 10.300 ֆրանք: Անպարտ արձակուեցաւ գլխաւոր ամբաստանեալը, դուքս տը Պորկօ: Ամէնէն ծանր վճիռները կրեցին Լէօն Տոտէ (Աքսիօն Ֆրանսէզ) եւ թերթին պատասխանատու տնօրէնը, իւրաքանչիւրը դատապարտուելով 200 ֆրանք տուգանքի եւ 2000 ֆրանք հատուցման: Երկրորդ անուանարկիչ գրութեան մը համար Լէօն Տոտէ եւ պատասխանատու տնօրէնը դատապարտուեցան իւրաքանչիւրը 400 ֆրանք տուգանքի եւ 4000 ֆրանք հատուցման: «Իւմանիթէ»ի պատասխանատու տնօրէնը եւ յօդուածագիր Սամփէ հաւաքաբար դատապարտուեցան 200 ֆրանք տուգանքի եւ իւրաքանչիւրը 2000 ֆրանք հատուցման: «Փօփիւլէռ»ի մէկ յօդուածագիրը եւ պատ. տնօրէնը դատապարտուեցան 50ական ֆրանք տուգանքի եւ 100 ֆրանք հատուցման եւն.:

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ բանուորներու գործադուլը վերջացաւ: Այժմ վարչապետը ձեռնարկած է միւս գործադուլներն ալ դադրեցնելու իրաւարարութեամբ:

ԼԻՈՆԷՆ «Մաթէն»ի կը գրեն թէ Արտէշի եւ Տրոմի կիրի եւ կրաշիւսի գործարաններուն գործադուլը բռնութեան հետեւանք է, սարքուած՝ համայնավարներու կողմէ, որոնք բանի վար դրած էին ճարտարագէտները:

ՍԹԱԼԻՆ պիտի կոչուի «Առաջնորդ Խ. Միութեան ժողովուրդներու», համաձայն անգլ. թերթի մը տեղեկութեանց, մինչեւ որ աւելի յարմար տիտղոս մը գտնուի:

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Թեւանեան եւ զաւակունք, Պ. Գրիգոր Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Արգար Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Համամճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Պ. Պ. Աստուր, Խաչատուր եւ Հեթում Յարութիւնեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունուար 2ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 62 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի (5 յունուար) առաւօտեան ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, 48, րիւ Ռօժէ, Պանեէօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Ավընիւ տ'իթալի սրճարանին վերնայարկը: կը խօսի Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ. նիւթ՝ Խորհրդային ղեկավարութեան կուսակցական անցեալը եւ ներկան,

ԱՆԻԷՌ-ԿՈՒԱՔԸԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս Ավընիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

Յունուար 16ի Կիրակին

Salle Horticultureի մէջ

կը խնդրուի չխաչաձեւել

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿի դասախօսութիւնը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ: կը խօսի Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ի՞նչ կը սպասենք արդի երիտասարդութենէն»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւգեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօլոեան եւ Ց. Միրիաքեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.: Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ, 715 երգ, Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած: Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար: 109 դիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ: Գին 50 ֆրանք: Փոստի ծախքով 52: Կազմուած 60 ֆր. փոստի ծախքով 63: Դիմել՝ գրատունն «Յառաջ», G. TZERIKIANTZ. 13 Rue des Dominicaines Marseille:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր սիրելի ընկերուհի եւ Վարչութեան գանձապահուհի Տիկին ԱՐԱՔՍԻ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ եւ իր ամուսնոյն Պ. ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ այրի Տիկին Շուշան Փապուճեանի եւ բոլոր պարագաներուն:

×

Նիսի Չէնկիլէրի Հայրենակց. Միութիւնը խորապէս զգածուած իր սիրելի հայրենակից ՆԱԶԱՐԷԹ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ ու տիկնոջ՝ ԱՐԱՔՍԻԻ եղերական մահէն, իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անոնց անմխիթար մօր եւ Փապուճեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն:

×

Կրընոպլի Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեանի, իրենց զաւկին մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղերու Վարչութիւնները շնորհակալութեամբ ստացած են Պ. Մ. Մեզպուրեանէ (Պօնտի) 25-ական ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Մելինէ Գարաեանի մահուան առթիւ:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Տօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Արմենուհի Ինճէեան, (ծնեալ Տէրտէրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մկրտիչ Տէրտէրեան, որ կը գտնուի Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս), 1933էն ի վեր հետքը կորսուած է: Իմացնել Mme. Arménouhi Indjéian, 48 Rue Tarantaize, St. Etienne (Loire) France: Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել:

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչաքճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Ազնիւ, Եսթեր, Նարդուր Պչաքճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ: Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանոյշ, Գեղանոյշ Զամօղլեանները. նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները: Հասցէն գիտցողներէն, մասնաւորապէս Սուրիարնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Նոր Տարւոյ առթիւ ձայներն գիրեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐՈՆԻԿԷ, Յունական յեղափոխութեան հերոսուհին, Աթէնք 1936, ... էջ, 40 ֆրանք: ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, ...րեղ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք: ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅ... ԵՐԳԷ', ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Աճէմեան, 7 ֆրանք: ՐԱՖՖԻՒ, ... քը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք: ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք: ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ ... ֆրանք: Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10 ֆրանք: ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 ... 40 ֆրանք: ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Ետան, 70 ֆ... ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, թարգմ. Յ. Մասէհեան, լաթակազմ ... ֆրանք: Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք:

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 6 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3621 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐԸ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ՍԵՒ Է

Պատկերը պարզ է այլեւս,— երկու տարբեր աղբիւրներ ա-նուններով կը յիշեն այն ութ զոհերը, որոնք մահուան դատապարտուեցան Երեւանի մէջ, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ», այլ մանաւանդ իբրեւ անջատողականնե՛ր:

Բայց, պարզ է պատկերին մէկ մասը միայն: Այս ութ զոհերը դատապարտուեցան «հրապարակային դատավարութեամբ»: Անկէ առաջ ալ, 1937 նոյեմբեր 6ին, Ստեփանաւանի մէջ «դատուե-ցան» ութ ամբաստանեալներ, եւ երեքը մահուան դատապարտուե-ցան: Այս դատին առթիւ էր որ կը յիշուէին նոր դատավարութեան զոհերէն մէկ մասին անունները:

Հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւայ թէ դեռ պիտի դատուին ուրիշ «գեր - թշնամիներ», Խ. Հայաստանի երէկուան վարիչները,— Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ Գուլոյեան (նախկին վար-չապետներ), Ամատունի եւ Ակոբով (կեդր. կոմիտէի Ա. եւ Բ. քարտուղարները), Գումեդին (հողագործական գործավար):

Արդ, մենք վաւերական տեղեկութիւններ չունինք այն միւս-ներու մասին որ սեւ ցանկն անցնելով բանտարկուեցան Խանջեանի «անձնասպանութենէն» անմիջապէս վերջը: (1936 յուլիս 9): Դժուար է ճշդել նոյնիսկ անոնց համրանքը:

Անցեալ օգոստոս 20ին, մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հա-ղորդէին թէ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ» գնդակահարուած են Արամայիս Երզնկեան (հողագործական գործավար եւ փոխ-վարչապետ), Պօղոս Մակինցեան (նախկին ներկայացուցիչ Պոլսոյ եւ գործավար), Եղիա Չուբար (խմբագիր Փարիզի «Երեւան»ին եւ «Խ. Հայաստան»ի), Կոստանեան եղբայրներ (մէկը անձնա-պան), «եւ ուրիշ քանի մը հոգի որոնց անունները չկրցանք ստու-գել»:

Այնուհետեւ, օգոստոս 24ին, միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղոր-դէին թէ ձերբակալուած են Աշոտ Յովհաննիսեան (Անդրանիկ կեդր. կոմիտէի քարտուղար եւ յետոյ գործավար), Ս. Տէր Գաբ-րիէլեան (նախկին վարչապետ), Լուկաշին (նոյնպէս նախկին վար-չապետ), Բժ. Կամսարական, Զապէլ Եսայեան, Գուլոյեան (նա-խորդ վարչապետը), Աթայեան (վարիչ Անդրկովկասի զօրքի քա-ղաքական բաժնին):

Ու վերջապէս ամիսներէ ի վեր բերնէ բերան զրոյցներ կը շրջ-ջին Դ. Շահվերդեանի, Ա. Բակունցի, Գալոյեանի, Դ. Տէր Սի-մոնեանի եւ ուրիշներու գնդակահարման մասին:

Առաջին «դաւաճաններ»ն էին առանք, Խանջեանի ողբերգու-թենէն անմիջապէս վերջը, եւ բաւական ատենէ ի վեր չենք լսեր իրենց անունները, կամ կը լսենք պատահաբար, նոր ամբաստան-եալներու բերնով, իբրեւ անէծք: Ստեփանաւանի դատավարու-թեան ատեն էր որ, պատահաբար գտանք անուն մը՝ այդ շարքէն, — «Ներկայումս գնդակահարուած Ներսիկ Ստեփանեան» (Խ. Հա-յաստան, 4 նոյեմբեր 1937):

Քանի որ այս գնդակահարումը կը հաստատուի, ուրեմն միւս-ներն ալ «մաքրուած են», այնպիսի մեթոտներով որոնց գաղտնի-քը միայն Չեկան գիտէ:

Բայց չարունակենք վերապահ մնալ, մինչեւ որ ժամանակը ինք հաստատէ իրաւն ու սուտը, ինչպէս այսօր, ամիսներ վերջը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի իրազեկ թղթակիցը կը հաստատէ Ամատու-նիի, Ակոպովի, Գուլոյեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի եւ Գումեդինի ձերբակալութիւնը, ամիսներն ալ յիշելով: («Թան»ի թղթակցին մէկ չփոթութիւնն ալ կարելի է հաստատումը նկատել Արամայիս Երզնկեանի ձերբակալութեան):

Մնաց որ, Երեւանի նոր դատավարութեան առթիւ սարքուած ամբաստանագիրը «գեր - թշնամիներ» կը կոչէ այդ վարիչները, եւ ութ մահապարտներն ալ՝ անոնց գործակալները: Տրրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ երբ գործակալները կամ գործիք-ները գնդակահարման կը դատապարտուին, բուն հեղինակները — այդպէս հռչակուած անձարները — չեն որ ազատ ման պիտի գան Արովեան պողոտային վրայ:

Կարճ, — ո՛ր կողմէն ալ քննենք հարցը, եւ լաւատեսութեան բոլոր ճիգերն ալ փորձելով, պիտի չկրնանք որ եւ է մխիթարական կէտ գտնել:

Ընդհակառակն, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ՝ աւելի սեւ լուրեր պիտի հասնին ժամանակի ընթացքին: Լուրեր՝ ոչ մի-այն արդէն կատարուած խժդժութեանց եւ խմբական սպանու-թեանց մասին, այլ եւ նոր դատավարութիւններով,— բնէք՝ ա-րիւնոտ խեղկատակութիւններ:

Այդ զազանային արարքներուն համար ոչ պատրուակներն են որ կը պակսին, ոչ ալ Չեկան է որ պիտի անճրկի: Մանաւանդ որ, Հայաստանը Գերագոյն Խորհրդին մէջ իբրեւ պատգամաւոր ունի Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը եւ Եէժովի աջ բազուկը՝ Լիտվին (Հրեայ), իսկ Երեւանի ներքին գործավարութեան (Չեկա) գլու-խը կը գտնուի Ռուս մը, ոմն Վիկտոր Վասիլի Խվորոստով, եւ վերջապէս մեր աշխարհին դատական գործավարն ու փոխ - վար-չապետն է Ռիգաօղլի Վէլիբէկով...

Պատրուակներէն ո՛րն ալ ձեռք առնեն, հետեւանքը մահ է: Միայն վճռաբարութիւնը (սալոթաժ) ինքնին գնդակահարու-թեան կ'առաջնորդէ: Իսկ այժմ հիւսած են աւելի ծանր ծանր մեղ-քեր, — ազգամիջեան ատելութիւն կամ քաղաքական դաւ՝ Հա-յաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ քաղքենի — դրամատիրա-կան պետութեան մը վերածելու համար:

Ահա թէ ինչպէս «յաղթանակէ յաղթանակ» սուրալով, մեր Հայրենիքը դարձաւ անճանաչելի, նոյնիսկ անոնց համար որ չէին կրնար բաժնել Հայաստանի սերը (Երեւանեան ուղղագրու-թեամբ):

Շ.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ութ մահապարտներն են.— Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Ենգիբարեան, Քալանթարեան, Մասաթեան, Տէր Աւագեան, Թորոսեան եւ Մելքոնեան

»»»» o ««««

"Մա՛հ փաշական շուներուն,, պոռալ կուտան ամբոխին

Երէկ հաղորդած էինք թէ Երեւանի մէջ մահուան դատապարտուած են ութ կարեւոր վարիչներ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը հեռագրէ երկուշաբթի օրուան թուականով (3 յունուար): Այս առթիւ ըսենք որ չակերտաւոր բառերն ալ բնագիրէն են.—

Մահուան դատապարտուեցան ութ հայ խորհրդային վարիչներ, որոնց «դաւաճանութեան» դատավարութիւնը սկսած էր Հայաստանի մայրաքա-ղաքին՝ Երեւանի մէջ, Ծնունդի առաջին օրը: Մահապարտներն են.—

1. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, նախագահ Պետական Դրամատան, նախկին գործավար (նախարար) հողագործութեան:

2. ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆ, վերատեսուչ Հայաստանի պետական համալսարանին:

3 եւ 4. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ, փոխ - գործավարներ հողա-գործութեան:

5 եւ 6. ՄԱՍԱԹՈՎ ԵՒ ՏԷՐ ԱՒԱԳԵԱՆ, որոք վարիչներն էին հողագոր-ծութեան պետական ծրագրի վարչութեան:

7. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (կամ Մելքումեան), վարիչը պետական գիւղատնտեսու-թեան:

8. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, վարիչը հող. գործավարութեան արջառի բաժնին:

Թէեւ իրենց տարիքները միջին հաշուով 40էն վար են, բայց բոլորն ալ կուսակցութեան վեթերան անդամներ են, բացի երկուքէն:

Ջանանք բոլորը մահուան դատապարտած ատեն, մասնաւոր ատեանը աւելի առաջ գնաց քան պետական դատախազը, որ միայն եօթին գնդակահա-րումը կը պահանջէր: Ասոր վրայ սակաւաթիւ հասարակութիւնը որ ներկայ էր փոքր դատասրահին մէջ, աղաղակեց միաբերան.

— «ԿԵՑՑԷ՛ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՄԱ՛Հ ՓԱՇԱԿԱՆ ՇՈՒՆԵ-ՐՈՒՆ, ԿԵՑՑԷ՛ ԱՐԴԱՐ ՎՃԻՌԸ:

Դատավարութեան չորս օրուան ընթացքին, ԱՄԷՆ ՕՐ ՋՈՒԼԱԾՈՑ ԲԱՆԱ-ՁԵՒԵՐ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԻՆ միաձայնութեամբ ամբողջ Հայաստանի բոլոր գոր-ծարաններուն, հաւաքական տնտեսութեանց, պետական առեւտրական եւ ար-հեստակցական հիմնարկութեանց եւ գիտական ընկերութեանց կողմէ, ՊԱ-ՀԱՆՋԵԼՈՎ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ ԱՅՍ ՈՒԹ «ԴԱՒԱՃԱՆ ՇՈՒՆԵՐԸ», որոնք բան-տին մէջ իրենց կատարած խոստովանութիւններով իրենք զիրենք ամբողջո-վին յանցաւոր համարած էին Կրեմլինի հողագործական ծրագիրներուն Խ. Հա-յաստանի մէջ գործադրութեան առթիւ պատահած բոլոր ձախողանքներուն: Անոնք դատարանին մէջ կրկնեցին իրենց անարգ խոստովանութիւնները եւ յայտարարեցին թէ շարժած են ԻԲՐԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՀԵ-ՏԵՒԵԱԼ «ԳԵՐ - ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ» ՈՐՈՆՔ «ԴԱՒԱԴՐԱԾ ԷԻՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ ԲԱԺՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.—

ԽԱՆՋԵԱՆ, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան նախկին վարիչը (պօս), որ անձնասպան եղաւ 1936ի ամառը:

ԱՄԱՏՈՒՆԻ, անոր յաջորդը՝ իբրեւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը Հայաստանի մէջ:

ԱԿՈՊՈՎ, Ամատունիի օգնականը (Բ. քարտուղար):

ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ, Հայաստանի վարչապետը:

ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, նախորդ վարչապետը (Գուլոյեանէն առաջ):

ԳՈՒՄԵԴԻՆ, հողագործութեան գործավարը (նախարար):

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ԵՒ ՊԻՏԻ ԴԱՏՈՒԻՆ ԱՅՍ ՎԵՐՋԻՆ «ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ»Ն ԱԼ..

»»»» o ««««

Թղթակիցը կը շարունակէ.—

ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԱԿՈՊՈՎ ԵՒ ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԱՄԱՌԸ, ԻՍԿ Ս. ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԵՒ ԳՈՒՄԵԴԻՆ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ: Այս գլխաւոր վարիչներէն ոմանց համար ալ դատավարութիւն կը խոստանան:

Այն արագութիւնը որով Հայաստանի այս կարմիր վարիչները տապալեցին իրար, իրենց կարգին արագօրէն տապալելու համար,— եւ ժողովրդական միա-ձայն ծափահարութիւնը՝ երբ իւրաքանչիւր նոր վարիչ կը զգետնուի երբ կար-գը իրեն գայ—կը պատկերացնեն ուժգնութիւնը եւ գրեթէ անանձնական հան-գամանքը տիրող մաքրագործման ոչ միայն Հայաստանի սահմանային «տի-պար» հանրապետութեան, այլեւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

*** «Թան»ի թղթակիցն ալ հաստատելով նոյն տեղեկութիւնները, կը հեռագրէ Մոսկուայէն, յունուար 4 թուականով.—

Ինչպէս գիւրին էր նախատեսել, Ծնունդին օրը Խ. Հայաստանի մայրաքա-ղաքին՝ Երեւանի մէջ բացուած հայրենադաւութեան մեծ դատը վերջացաւ ութ մահավճիռներով:

Քանի մը օրէ ի վեր, հայերէն «Կոմունիստ» լրագիրը ամբողջ լայն էջ մը կը յատկացնէ այս դատավարութեան, որուն մէջ ամբաստանուած են... (այստեղ կը յիշէ այն անունները որ հրատարակուած են քիչ վերը): Ամբաս-տանեալները իրենց խոստովանութեանց մէջ ընդունած էին թէ շարժած էին համաձայն հրահանգներուն «ժողովուրդի թշնամիներու որոնք կը ջանային Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն»: Ժողովուրդի այս թշնամիները ձեր-բակալուած էին 1937 Սեպտեմբերին. (կը յիշէ անունները, Ս. Տէր Գաբրիէլ-եան եւն. սխալմամբ ձերբակալուած ցուցնելով եւ իբրեւ «Արամայիս Խան-ջեան» կոչելով Խանջեանը. Արամայիսը Երզնկեանի անունն է): Ութ ամբաս-տանեալներէն վեցը կուսակցութեան անդամ էին երկար ատենէ ի վեր:

«Կոմունիստ»ի գրածին համաձայն, դատավճիռին ընթերցումը խանդա-

վառ ծափերով ողջունուած է ներկաներուն կողմէ, որոնք պոռացած են.—

— Հուռա՛. կեցցէ՛ խորհրդային արդարութիւնը, մա՛հ փաշական շու-ներուն»:

Քանի մը օրէ ի վեր բանաձեւեր կը քուէարկուէին գործարաններու, հաւա-քական տնտեսութեանց, գիտական ընկերութեանց, թերթերու կողմէ, մա-հապատիժ պահանջելով ամբաստանեալներուն համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՃԱՓՈՆ ԾՈՎԱԿԱԼԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Բողոքագիր պիտի ներկայացնեն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ծովակալ Սուեցկու, Ճափոնի ներքին նա-խարարը, որ վաղուան վարչապետը կը համարուի, ծանրակշիռ յայտարա-րութիւններ ըրած էր քաղաքական օրկանի մը, սպառնալով ճերմակներու լու-ծը թօթափել նոյնիսկ պատերազմի գնով: Այս առթիւ ուղղակի կը սպառնար Անգլիոյ:

Ծովակալին յայտարարութիւնները խոր տպաւորութիւն գործեցին Լոնտո-նի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը կը սպա-սէ ծովակալին յայտարարութեանց պաշտօնական բնագրին, բողոքագիր մը ներկայացնելու համար: Թէեւ, մեծ արդիւնք մը չի սպասուիր այդպիսի բողոք-ներէ:

Մինչ այս մինչ այն, Ճափոնցի ծովակալը նոր յայտարարութիւններ ը-րած է, միշտ ազդարարելով թէ Անգլիա սխալ կ'ընէ օգնելով Չինաստանի: «Եթէ Անգլիացիները դադրեցնեն Չինաստանի եղած օգնութիւնը, մեծ ծառա-յութիւն մը մատուցած կ'ըլլան Ծայր. Արեւելքի»:

Լոնտոնի մէջ կը զարմանան որ Ճափոնի կառավարութեան մէկ անդամը այնքան թեթեւօրէն կը խօսի ընդհանուր տակնուվրայութեան մը մասին: Ա-ռաջին անգամ չէ որ Անգլիա կը գանգատի Ճափոնի դէմ, այս կարգի հրատա-րակութեանց առթիւ եւ միշտ խուսափողական պատասխաններ կը ստանայ:

Հռոմի եւ Պերլինի մէջ Անգլիան պատասխանատու կը նկատեն Ծայր. Արե-ւելքի տագնապին, դիտել տալով թէ անգլեւսաքսոն ազդեցութեանց հետեւան-քով էր որ Չինաստան ընդդիմացաւ Ճափոնի պահանջներուն ինչպէս 1931ին, նոյնպէս 1937ին: «Ճափոն նախապէս կ'ուզէր գրաւել Չինաստանի միայն հինգ նահանգները բայց այժմ վճռած է աւելին գրաւել, իբրեւ հետեւանք չինական նահանգները, բայց այժմ վճռած է աւելին գրաւել, իբրեւ հետեւանք չինական

*** Չինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին սաստկօրէն: Շանկայի ճափոնական հիւպատոսը նոր ազդարարութիւններ ուղղեց միջազ-գային թաղամասի օտար վարչութեանց, յայտնելով թէ պիտի վերակազմուի ամբողջ ոստիկանութիւնը: Հիւպատոսին կ'ընկերանային բանակին եւ նաւա-տորմին ներկայացուցիչները, որոնք ազդարարեցին թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, ճափոնական տիրապետութիւնը զգացնելու եւ հակաճափոնական պայ-քարը դադրեցնելու համար:

*** Ճափոնական 40 օդանաւեր ռմբակոծեցին Հանքէուի օդանաւային կա-յանը, 75 ռումբ ձգելով: Փորձ մը կատարուեցաւ օդը հանելու չինական զինա-րան մը, սակայն ձախողեցաւ:

Պաղեստինի բաժանման խնդիրը

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց նոր յանձնախումբ մը ղրկել Պա-ղեստին, նորէն քննելու համար այդ երկրին բաժանման խնդիրը: Յանձնաժո-ղովը կատարեալ ազատութիւն պիտի ունենայ փոփոխութիւններ առաջարկելու բաժանման ծրագրին մէջ: Այս առթիւ հրատարակուած Սպիտակ Տետրակը դիտել կուտայ թէ կառավարութիւնը չէ հրաժարած բաժանման ծրագրէն, սա-կայն չուզեր աճապարել, նկատի առնելով համատարած դժգոհութիւնը, թէ Հրեաներու եւ թէ Արաբներու կողմէ:

Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ յանձնախումբին ծրագիրը կը թելադրէր Պա-ղեստինը բաժնել երկու անջատ պետութեանց, անոր մօտ երկու երրորդ մասը յատկացնելով Արաբներուն, մէկ երրորդը՝ Հրեաներուն, եւ նոր շրջան մը ստեղծելով բրիտանական հոգատարութեան տակ (Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ եւ Նազարէթ, դէպի ծով ելքով մը, Եաֆայի մէջ): Նոր յանձնաժողովը կրնայ բարեփոխել այս ծրագիրը:

Խռովութիւնները երբեք չեն դադրած, հակառակ զինուորական խստու-թեանց: Յունուար 2ին երկու Հրեաներ կրակի բռնուեցան Երուսաղէմի մէջ, արաբ ահաբեկիչներու կողմէ: Ամէն օր դէպք մը կը պատահի:

Ալեքսանտրեթի Սանճաքին ընտրութիւնները

Ժընեւէն կը հեռագրեն.— Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ընտրութիւնները պիտի կատարուին 1938 մարտ 28ին՝ առաջին աստիճանի, իսկ ապրիլ 12ին՝ երկրորդ աստիճանի: Պ. Իվօն Տէլպօս, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, որ Ա. Դ. Խորհուրդին նախագահն է, նախընտրած ըլլալով ձեռնպահ մնալ այս հար-ցին մէջ, վերջին կարգադրութիւններն ըրած է Էքուատորի ներկայացուցիչը: Այս առթիւ իրաւասութիւն տրուած է մասնաւոր յանձնախումբին, նշանակելու համար ընտրական գործողութեանց հսկելու սահմանուած պաշտօնէութիւնը:

Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը այս իրիկուն հրատարա-կեց թրքական կառավարութեան հեռագիրները, որոնք վերապահումներ կը յայտնեն ընտրական յանձնախումբի կարգադրութեանց մասին: Միեւնոյն ա-տեն հրատարակուեցաւ յանձնախումբին պատասխանը, որ կը ժխտէ այդ վե-րապահումները:

(Լուրեր շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶՈՀԵՐԸ ԵՐԱԽՏԱՊԱՐՏ Կ'ԸԼԼԱՆ ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒՆ..

Խորհրդային ընտրութիւններու նախօրեակին, Սթալին, Դիմիտրով, Եժով, Անդրէեւ, Ժդանով, Եգորով եւ Միկոյեան արտասանեցին վերջին ճառերը, անգամ մը եւս հրաւիրելով ընտրողները «միաձայնութեամբ ընտրել համայնավար - անկուսակցական խմբակցութեան թեկնածուները»:

Ճառերը բոլորը միանման էին, սովորական քլիշէներ, առաջուընէ պատրաստուած եւ լաւ սերտած, բոլորն ալ կը վերջանային մեծարանքներով Սթալինի հասցէին: Եժովի ճառը կ'եզրակացնէր այսպէս.— «Թող ապրի այն մարդը, որու անունը առանձնապէս թանկ է մեզի համար, կեցցէ մեր ժողովրդի առաջնորդ ընկեր Սթալինը»: («Պրաւդա» 11 դեկտեմբեր):

Ժդանովի ճառի վերջին խօսքերը.— «Կեցցէ' մեր մեծ Սթալինը»:

Անդրէեւ կը վերջացնէ այսպէս.— «Կեցցէ ան որուն կ'ուզէն քուէ տալ ոչ միայն մեր մեծ պետութեան, այլ եւ ամբողջ աշխարհի աշխատաւորները: Կեցցէ մեր մեծ Սթալինը»: («Պրաւդա», 11 դեկտեմբեր):

Դիմիտրով կ'եզրակացնէ.— «Ժողովուրդներու առաջնորդ երկաթէ Սթալինի ղեկավարութեամբ ընկերվարութիւնը պիտի յաղթանակէ ամբողջ աշխարհի մէջ»: («Պրաւդա», 11 դեկտեմբեր):

Կարմիր բանակի ղեկավարներէն մարաջախտ Եգորով նոյնպէս կը բացագանչէ.— «Մեր առաջնորդ, ուսուցիչ, բարեկամ եւ ընկեր Սթալինը» եւայլն եւայլն:

Ուշադրութեամբ կարդալով այս բոլոր ճառերը կարելի է յանգիլ միայն մէկ եզրակացութեան.— Աշխարհի ամէնէն դեմոկրատիկ ընտրութիւնները կազմակերպուած են գլխաւորաբար Սթալինի գահին տալու համար «համաժողովրդական» քուէարկութեան պատուանդան: Ըլլալով համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար, Սթալին կրցաւ, առանց որ եւ է պետական դիրք ունենալու, դառնալ նաեւ Խ. Միութեան միահեծան դիկտատոր:

Այսօր ան կ'ուզէ իր իշխանութեան հիմերը աւելի եւս ամրապնդել, բանի կազմակերպուած հանրաքուէով:

Ամէն խորհրդարանի համար ամէնէն աւելի վիճելի իրաւունքներէն մէկն է իր անդամներուն անձեռնմխելի հանգամանքը: Պատգամաւորը իր ընտրութենէն յետոյ այլեւս կը դառնայ անկախ եւ ոչ ոք կրնայ զինքը զրկել երեսփոխանական իրաւունքներէ: Միայն դատական իշխանութեան պահանջով եւ խորհրդարանի որոշումով է որ երեսփոխանը կրնայ զրկուիլ իր պաշտօնին հետ կապուած իրաւունքներէն:

Սթալինեան «սահմանադրութիւնը» նկատի առած է այն «անպատեհութիւնները», որ կրնան ծագիլ այս դրութենէն: Որպէսզի կարենայ ուզած վայրկեանին ազատիլ այս կամ այն «անյարմար» պատգամաւորէն, բանտարկել կամ գնդակահարել տալ զայն, Սթալին «իրաւունք» տուած է ընտրողներուն «ետ կանչել պատգամաւորը» բոլոր այն պարագաներուն մէջ, երբ ան «կը կորսնցնէ ժողովրդին վստահութիւնը»: Իրականին մէջ պիտի ստեղծուի հետեւեալ դրութիւնը,— եթէ ո եւ է երեսփոխան որ եւ է ձեւով Սթալինի ամենաթեթեւ դժգոհութիւնն իսկ յառաջ բերէ, Եժով իսկոյն պիտի կազմակերպէ ընտրողներու նոր ժողով մը, ուր երեսփոխանը պիտի յայտարարուի «ժողովրդի թշնամի» եւ ետ պիտի կանչուի: Մնացեալը բոլորին յայտնի է:

Նոյն ինքն Սթալին աշխարհիս «ամէնէն ժողովրդավար» սահմանադրութեան այս կէտի մասին պարտք սեպած է յիշեցնել իր վերջին ճառին մէջ, որ «աչալուրջ» ըլլան, որովհետեւ դեռ չմերկացած «ժողովրդի թշնամիներ» կրնան ընտրուիլ անդամ Գերագոյն Խորհուրդի: Ընտրողները պիտի հսկեն, որպէսզի կասկածելի պարագային ետ կանչեն «թշնամին» եւն: Պահելով իր ձեռքերուն մէջ այս զէնքը, Սթալին ընտրական խեղկատակութենէն պիտի անցնի խորհրդարանական կատարեալ զաւեշտներ կազմակերպելու:

Մեզի, Հայերուս համար, առանձնապէս հետաքրքրական է «ընկեր Միկոյեանի» ճառը, որ արտասանուած է Երեւան, ընտրական ժողովի մէջ:

Բացի սովորական քլիշէներէ, ճառը կը պարունակէ նաեւ զուտ «հայկական բաժիններ»:

Անշուշտ «հանճարեղ Սթալինը՝ կրցաւ ստեղծել միասնական, հզօր սոցիալիստական պետութիւն մը», «Ռուսիոյ ցարը ազգային խնդիրը կը կարգադրէր կախաղաններով եւ բանտերով, Դաշնակները, հայ ժողովրդի այս երդուեալ թշնամիները, ազգային հարցը կ'որոշէին արիւնով եւ մահով: Իրենց երկամեայ իշխանութեան օրով անոնք կազմակերպեցին երկու պատերազմ: Դաշնակներու օրով ազգային քաղաքականութիւնն էր գազանաբար մէկ ժողովուրդը միւսին դէմ հանել: Ահա այդ պատճառով Հայաստանը Դաշնակներու օրով որբերու, արցունքի, թշուառութեան եւ վայրագ բռնութեան երկիր մըն էր...

Միկոյեան չըսեր թէ ի՞նչ ըրած են իրենք բոլշեւիկները Հայաստանի համար, թէ ինչպէս դաշնակցելով քեմալական Թուրքիոյ հետ, օգնեցին անոր քաղաքականապէս եւ նիւթապէս, ոտքի կանգնեցուցին Թուրքիան եւ միանգամայն արշաւեցին Հայաստանի մանուկ հանրապետութեան վրայ, բաժնելով մեր հայրենիքը իրարու մէջ:

Չըսեր թէ ինչպէս «փրկիչները» թալանեցին ամբողջ Հայաստանը, իրապէս սովի եւ արցունքի երկիր դարձնելով գրաւուած հայ պետութիւնը, ջնջելով անոր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը:

Չըսեր, թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնելով, խեղդեց յեղափոխական ընդվզումով մաքրեց երկիրը բոլշեւիկեան թափթփուկներէն:

Չըսեր թէ ի՞նչ կոպիտ անիրաւութիւններ կրեց Հայաստանը խորհրդային ռեժիմին տակ եւ ինչ տառապանքներու մատնուեցաւ երկիրը այս վերջին տարին:

Սակայն Միկոյեան ըսաւ.—

«Խորհրդային իշխանութիւնը չըտեսնուած ոյժով առաջ մղեց բոլոր ժողովուրդներու մշակոյթը — ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական: Ռուս պրոլետարիատի ղեկավարութեամբ խորհրդային իշխանութիւնը հաղորդակից ըրաւ Խ. Միութեան ժողովուրդները ընկերվարական կեանքին»:

«Խորհրդային Հայաստան աւելի քան ո եւ է երկիր պարտական է խորհրդային իշխանութեան: Հայկական Ս.Խ.Հ.ն արագօրէն կը զարգանայ: Ան կրնար աւելի արագ աճիլ եթէ չխանգարէին իր վերելքը հայ ժողովրդի թշնամիներ՝ — Դաշնակները, տրոցկիստ - բուխարինական վնասարարները, որոնց բոյնը քար ու քանդ եղած է»:

«Խորհրդային Հայաստանը աւելի քան ո եւ է ժողովուրդ պարտական է խորհրդային իշխանութեան»: Չէ՞ որ «հայ ժողովրդի թշնամիները» կը գնդակահարուին յանուն հայ ժողովրդի բարօրութեան: Ի՞նչքան շնական հեգնանք:

Խորհրդային իշխանութիւնը կը հարուածէ, կը քանդէ ամբողջ Հայաստանը, իսկ արիւնաքամ երկիրը պէտք է պարտական ըլլայ այդ նոյն իշխանութեան: Եղածը կարելի չէ համեմատել նոյնիսկ ցարերու օրով կատարուած խայտառակութիւններու հետ: Սթալինի սրտին աւելի մօտ են սուլթանները: Չէ՞ որ սուլթանները կ'աւերէին երկիրը, թալանել եւ կոտորել կուտային ազգաբնակչութիւնը, իսկ ժողովուրդը պարտաւոր էր գոհ ըլլալ եւ աղօթել բարեխնամ վեհապետին արեւշատութեան համար:

Հետաքրքրական է որ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնն ալ նոյն իմաստով կ'արտայայտուի Թաս: Նկարագրելով Միկոյեանի մուտքը Հայաստան, գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— «Խորհրդային Հայաստանը հիացմունքով կ'ընդունի իր լաւագոյն զաւակը, եւ ի դէմս ընկեր Միկոյեանի կ'ողջունէ համայնավար կուսակցութիւնը եւ ՄԵԾ ՍԹԱԼԻՆԸ, ՈՐՈՒՆ ԱՅՆՔԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»:

Հայաստան պարտական է Սթալինի... Այսպէս ալ գրուած է՝ սեւով ճերմակի վրայ: Բարիք մըն է որ թուղթը ամէն ինչ կը տանի եւ երբեք չի կարմրիր...

Բայց պարտական է Հայաստանը նաեւ Սթալինի եէնիչարի Միկոյեանին, (ինչպէս կը գրեն իրենց նամակի մէջ Լէնինականի բանուորները),— «Դուք Անաստաս Իվանովիչ, Սթալինի ղեկավարութեան տակ հրակայական օգնութիւն հասցուցիք փաշական չունիերու, տրոցկիստ - բուխարինական եւ բուրժուական նացիոնալիստական լրտեսներու մերկացման գործին»:

Ցարական իշխանութեան օրով, հայ ժողովուրդը գոնէ ստիպուած չէր շնորհակալութիւն յայտնել իր դահիճներուն...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատութեան նախարարին նոր տեղեկագրին համաձայն, կ'ըսէ մասնաւոր հեռագիր մը, դեկտ.էն ի վեր երկու միլիոն աւելցած է անգործներուն թիւը: Մինչեւ 1938 փետրուար, կը սպասուի դեռ նոր երկու միլիոն անգործներու յաւելումին, որով մինչեւ այդ թուականը ամերիկեան անգործներուն թիւը պիտի յանգի 11էն 12 միլիոնի:

*** Ամերիկայի գանձային պաշտօնատունը կրկին ազդու ղեկոյցով մը կը հերքէ արտասահմանի մէջ տարածուած այն զրոյցը, թէ տոլարին արժէքը պիտի իյնայ: Կը յայտարարուի թէ Ամերիկայի դրամական քաղաքականութիւնը ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի կրէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ... ՔԱՖԻՐԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գերման մարդաբան բժիշկ Ալպէրթ Հէրլիխ իր յոյժ շահեկան ճամբորդութիւններուն վրայ վերջերս հրատարակեց գիրք մը, ԴԷՊԻ ԼՈՒՍԱՇԽԱՐՀ մակագրով: «Դէպի լոյսին երկիրը», այս յորջորջումը կը պատկանի երբեմնի Քաֆիրիստանի, որ նուաճեցուեցաւ վերջնապէս Աֆղանիստան բանակին մեծ կազմակերպիչ Էմիր Ապտիւրրահմանի կողմէ, դարեր ամբողջ աննկուն, աննուաճ անկախութիւն մը պահելէ վերջ:

Մեծանուն գերման հեղինակին, հայկական ծագումի մասին, տուած բացատրութենէն առաջ, կ'արժէ այդ հետաքրքրական երկրին դիմագծութեան վրայ համառօտակի խօսիլ: Ապառաժոտ, խոպան լեռնաշխարհ մը կը տարածուի Հինդուքուշի ահագին լեռնաբերդին զառիթափերուն վրայ: Այդ շղթային գագաթը, Թիրիխ Միր, թէեւ չի հաւասարիր Հիմալայայի եւ Գարաքօրէմի ամենաբարձր սարերուն, սակայն դաժնալ ծովուն մակերեւէն աշխարհագրական մէկ մղոնէ աւելի բարձրադիր: Սակայն դուրս դտնուող ամենաբարձր լեռնակոյտերէն հարիւրաւոր մէթր աւելի վեր կ'աշտարակէ: Սակայնթէ Եւրոպացիներ միայն մինչեւ հիմա այդ լեռնաշխարհը հասած են, եւ անկէց ցանցառ ծանօթութիւններ հաղեւ թէ մուտք գործած են մեր երկրամասերուն մէջ: Բայց գիտցածնիս ալ կը բաւէ, կ'ըսէ Հէրլիխ, գաղափար մը կազմելու համար: Դեռ քանի մը դար առաջ բացձակ հեթանոս էին այդ փոքր երկրամասին բնակիչները: Մեր պատուղներուն եւ հացաբոյսերուն տեսակներէն շատին նախնական հայրենիքը կը թուի ըլլալ այդ երկիրը: Աֆղանները Քաֆիր կամ Քեաֆիր անունը տուած են իրենց այդ դրկիցներուն, որ կը նշանակէ անհաւատ, անկրօն: Ըստ այսմ իրենց երկիրն ալ կոչուեցաւ Քաֆիրիստան: Դարերով արիւնուշտ կռիւներ մղած են բազմաթիւ թշնամիներու դէմ իրենց անկախութեան համար: 1895ին միայն, ինչպէս վերը ըսուեցաւ, Աֆղանիստան կարողացաւ գրաւել Քաֆիրիստանը:

Աֆղաններու անդրանիկ գործունէութիւնը եղաւ հեթանոսութենէ մահմետականութեան դարձնելու ծայրայեղ եռանդը, որ ժամանակին հետ կատարեալ յաջողութեամբ պսակուեցաւ: Այսօր սակաւաթիւ, առանձնացած ծերեր կան միայն, որ տակաւին կը պահեն իրենց հեթանոսական դիմագիծը: Ասոնք անձամբ գերման բժիշկին պատմեր են իրենց հին կրօնքին նկատմամբ զանազան մանրամասնութիւններ: Իրենց պաշտամունքը նմանութիւն ունի Զրադաշտի (Զօրօասթր) պաշտամունքին հետ, այսինքն երկարմատեան վարդապետութիւն մը, բարի եւ չար ոգիներու վրայ հիմնուած, ինչ որ նոյնն է արիական — սեմական հին միտքին իմացողութեան հետ: Մէկ խօսքով՝ հին արիական (պարսկական, հայկական, զենտական, հնդկական) բնապաշտութիւնը: Այս տեղերքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ անդունդ մը համատարած, Ուրտէշ, ուր աստուածները կը բնակին, անոր վրայ մեր երկիրը Միշտէշ, ուրիշ մէջին մըն ալ՝ Եուրտէշ, ուր կը գտնուին դրախտը, Պիշթ, եւ դժոխքը՝ Ցուցուք: Աշխարհաստեղծ եւ վեհագոյն Աստուածն է Իմրա, որմէ կը բխին կարգ մը ուրիշ աստուածութիւններ, որոնց պէտք է պատարագ մատուցանել, կենդանիներ մորթելով: Սուրբ լերան՝ Թիրիչ - Միրի վրայ կը բնակի Հինդուքուշի թագուհին, որուն գործն է չարունակ լուանք տանել մարմարեայ բաղնիքի մը մէջ: Պատուակալ տիկիններն են բազմաթիւ պարիկներ, արձանական գեղեցկութեամբ, անոր պէս ճերմակներ հագած: Բայց ծունկ չունին եւ միշտ դէպի ետեւ կը տատանին խոնարհամիտ երկրպագութեամբ պատուելով թագուհին, որուն նմանը, արական կերպարանքով, կը գտնուի Հիմալայա լերան մէջ, հսկայ ձիւնամարդ մը, սատիկ տգեղ, որ մարդ կ'ուտէ: Ամէն պարագայի մէջ պէտք չէ պարիկներուն նայիլ, կը մեռնի նայողը: Անմատչելի սրբավայրին մէջ պատնիչափակ աստուածուհին ու իր հարսները աններեւակայելի ճոխութեամբ ու հեշտանքով կ'ապրին: Ձիւնապատ դաշտերը նուիրական են, անոնք աստուածներուն սպիտակ գործն են: Ով որ ձին կ'աղտոտէ, մահը անոր կը սպասէ: Քաֆիր (Կաֆիր) ծերերը ըսին հետեւեալը.— «Եթէ դուք ճերմակներդ կրցաք մինչեւ 5900 մէթր բարձրանալ, սակայն կը պարտիք ձեր ճերմակ մորթին»:

Բայց ինչ որ մղեց մեզ այս ծանօթութիւնները տալ մարդկային արաբաներուն այս մասին վրայ, այն թէ գերման երկրախոյզը, Քաֆիրներէն զատուած երկու հարիւր յիսուն անձի վրայ մարդաչափական փորձեր կատարելով, կը յայտարարէ թէ Քաֆիրները երեք դասակարգի կը բաժնուին իրենց առանձնայատուկ ցեղային մանրամասնութիւններով: Արդէն մինչեւ հիմա այս տարբեր ծագումին վրայ խորհրդաւոր մթութիւն մը տարածուած է: Ազգագրական տեսակէտով ալ տարբերութիւններ կան իրենց մէջ, աշխարհագրականօրէն միայն նոյն ըլլալով: Հէրլիխի ընկերացող Աֆղան զինուորական խումբին պետը՝ գնդապետ Պահատուր՝ ներկայ էր գիտունին կատարած փորձերուն, մարդաչափական տուեալներու վրայ: Ըստ այսմ, ինչ կերպով կամ ինչ միջոցներով էր որ կարելի եղաւ հոն գործ մը տեսնել, գիտունը հաստատեց երեք տարբեր տիպարներու գոյութիւնը: Անոնցմէ երկուքին գլխաւոր յատկանիշներն են թուխ աչքեր եւ մազեր: Առաջին տիպարը, միջակ մեծութեամբ եւ զօրաւոր արտայայտութեամբ, նաեւ ցցուած աղեղնաձեւ կամ կոր քիթով (արծուենունգն) Քաֆիրները ՊԷՏՔ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵ. ՐՈՒՆԴԷ ԵՂԱԾ ԸԼԼԱՆ, կը վճռէ գերման գիտնականը, աւելցնելով թէ Մահմետականները այդ Հայերը քշած են մինչեւ Հինդուքուշի լեռները: Երկրորդ տիպարի Քաֆիրները տափակ կամ համեստաձեւ քիթերով ճղճիմ բաներ են, կ'ըսէ Հէրլիխ: Ասոնք գերի դասակարգն են Քաֆիրիստանի մէջ, ճնշուածներու սերունդէ մը: Երրորդ տիպարը բարձրահասակ, յաճախ խարտեաշ մազերով, կապոյտ աչքերով մարդիկ են, Թիրօլցի կամ Խըրուաթ գիւղացիներու նմանութեամբ: Կ'ենթադրուի թէ Քրիստոսէ երեք կամ երկու հազար տարի առաջ Միջին Եւրոպայէն Հնդկաստան գաղթային խուժում տեղի ունեցած է գերմանական ցեղերու կողմէ (Հնդկագերմանական կոչուածները), որոնք ապա մասամբ բարձրացած են Հինդուքուշի սարերը եւ հովիտները, հետզհետէ հաղորդակցութիւնը պահպանելով Հնդկաստանի դաշտավայրերու հետ: Ահա թէ ինչպէս կարելի է մեկնել ցեղային խառնուրդի տարբերը, տեսակ մը մարդկային տարրաբանութիւն:

Այս ծանօթութիւնները այսօր մանաւանդ սա մեծ կարեւորութիւնը ունին, որ Հայ ցեղը արտասահմանի մէջ, իր ծաւալով ու քանակութեամբ, ձուլումի վտանգին ենթարկուած է առհասարակ, թէեւ հիմա դեռ բարեբախտաբար սահմանափակ: Արթնութիւն, հետեւաբար: Զարթօնքը լուրծուն է: Թողէք նշճիմութիւնները եւ Հայը Հայ պահելու միջոցներուն վրայ կեդրոնացուցէք ձեր ջանքերը: Անցեալին փորձերը յայտնի են: Միտք բերէք Անիի կործանումէն վերջ դէպի Եւրոպա հայկական գաղութին վերջնական փճացումը, ազգային - ցեղային նկարագրին, լեզուին անհետացումով: Ցիշեցէք խառն ամուսնութիւններն ու անոնց աղաւոր հետեւանքները: Արդէն կը տեսնուին, չէ՞:

Բայց իբրեւ սփոփանք այրած սիրտի, ըսենք.—

Ազգ գայ եւ ազգ երթայ, եւ...
Հայն յաւիտեան կայ...

ԵՏԱՆ

ՊԱՊԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ծննդեան օրերուն առթիւ Պապը իր տրտաքին կարտինալին միջոցաւ հրատարակել տուած է իր խօսքերը, Գերմանիոյ մասին.— Տարակոյս չկայ թէ Գերմանիոյ մէջ կրօնական հալածանք մը կայ, թէեւ ճիգ մըն ալ կայ այդ իրողութիւնը ուրանալու: Բայց կայ եւ ծանր տեսակէն: Բայց աշխարհ ամբարած պէտք է գիտնայ, թէ Պապը մեծ բարեկամ մը եղած է եւ է միշտ Գերմանիոյ, Գերմանիայէն լաւագոյն ուրիշ երկիր մը չի ճանչնար Պապը, երկիր մը որ ընտրելագոյն ներկայացուցիչն է մշակոյթի, տաղանդի եւ գիտութեան: Այնպէս կ'ուզեն հաւատացնել, թէ կաթոլիկ կրօնքը այլեւս դադրած է կրօնք ըլլալէ, եւ դարձած է քաղաքականութիւն: Պապը ահա կը յայտարարէ ամբողջ աշխարհի երեսին — կ'ըսէ զեկոյցը — Մենք քաղաքականութիւն չենք ըներ: Ընդհակառակն: Մենք կրօնքը կը յառաջացնենք ի փառս Աստուծոյ, եւ կ'աշխատինք որ մարդկային եւ ընկերային կեանքին մէջ Աստուծոյ իրաւունքը տիրէ, որ հոգիներուն իրաւունքն է: Այս է մեր միակ նպատակը: Նորէն կ'ըսենք — քաղաքականութիւն չէ մեր գործը», կը վերջացնէ Պապը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Գիշերուան այս ժամուն մէկը հարիւր մոմնոց լապտեր մը կուրծքին, եկեր պատուհանս կը զարնէ: Լոյսն ու ձայնը այնքան ծանօթ են որ՝ փութով կը բանամ փեղկերըկռնակիվրայ,ձիւն է, ձիւն. ալ կը համբերեմ, «կարօտէս աչքերս մաղ բուսաւ», տնաւեր:

Հոփ, հոփ վանդակէս վար ոստոստելով կիսաշրջանակ մը պտոյտ կ'ընեմ ու կը հիանամ իմ ձգած արտատիկիս հետքին վրայ, անկէ ալ թռ՛ռ դիմացի խունկի պէս ծորող խնձորի ծառը:

Ճերմակ վարդի թերթեր հազար նազանքով կատակ կ'ընեն ու վրաս ինկածը փխրուն ժպտով թաց համբոյրի կը փոխուի ջերմէս:

Անզգալաբար ձիւնէ մարդ դարձած կը կանգնիմ ճերմակ դարի մը վրայ:

Գիւղը հեռուն փուլ, փուլ շղարշ հագեր է ու արեւը խնդալէն մարեր է անոր գեղեցկութենէն գինովցած: Վայ գոն պառաւ տարփածու:

Հովիդ սիրես սա ծառերուն նայէ, հոյ նար,հոյնար հոյնար,հոյնար հոյնար հէ, հուրն ու գինին դուն ու ես ենք, հոյ նար:

Կարծես հարսնեւորը ճամբայ ինկեր՝ երդ ու ծիծաղ ալիւրի տակ թաղուեր են:

Վերի լեռնէն բուրդ ու բամպակ կը գզեն, երուխները ծառ ու մացառ բռներ են:

Հովը բուռ բուռ փետուր կը հոսէ ու երամ երամ կաքաւներ մէկ սարէն միւսին լանջը կը թռին ու իրար կը կանչեն կաքաւը կաքաւ կաքաւ:

Սառ պրիսմակներով շողշողուն ջահեր ժայռերէն կախուած քարանձաւները կը լուսաւորեն:

Բլուրներու պորտերէն վար կապոյտ երազ մը կ'երկարի:

Պէտք չէ կանգնիլ. ոչ ալ նստիլ ձիւնը երգելով պատմել ձեր ականջին, նին մէջ, ան՝ կը սկսի անվերջ օրօր որուն վերջաւորութիւնը ամէնը կը տանի անվերադարձ աշխարհներ:

Կը քալեմ ու կը դիտեմ կայտառ տառիկներու ճամբաները, ինձմէ առաջ աղուէս մը, գայլ մը առաջնորդներ է դէպի հեռաւոր քարայրները նապաստակի մը ետեւէն:

Նապաստակը զոյգ զոյգ կը ցատկէ եւ բոպիկ զինուորի մը հետքը կը թողու: Աղուէսը ետեւի ձախ ոտքը կը դրոշմէ աջեւի աջին տեղը ու երեք առ երեք զիկ - զակ կը քալէ: Գայլը կանանչ բոցով աչքերը միշտ հեռուն, յաճախ կը կանգնի, ձիւնը կը քրքրէ ետեւի ոտքերով ու ինքն իր վրայ կը դառնայ պարող Խազախի մը պէս:

Իրիկուան դէմ ձիւնը սեր կապեր է ու եղուրջը ոտքերուս տակ կը դա՛նդատի, ես ինչ ընեմ, նազելիս, հըրճուանքով չէ որ կուրծքիդ վրայէն կը քալեմ, գիտեմ դրկիդ ծաղիկները կ'արթննան, բայց ես պէտք է ճամբայ կտրեմ:

Քիչ մը վարէն գոյնզգոյն վարդենիներու կարմիր մարգուկները կը մատնեն,գլգլացող առուակ մը ձիւնէ մուշտակը վրան առեր կը քալէ: Անոր եզերքին ձիւնին վրայ հոս հոն քաղցր, ծլած չոր թութ կայ հատ հատ. չեմ դիմանար երբ կը ծոիմ ու քանի մը հատ կը ժողվեմ: Կը նշմարեմ կուրծքը ու գլուխը բաց, ձիւն ոտից իրարու մէջ թաղուած տղայ մը, ոտքերուն բուճ (գուլպայ) իսկ չունի,տոպրակը քովէն կախ, դարձեր ետին կը նայի կասկածոտ: Ուրկէ՞ պիտի ճանչնայ զիս. ու քայլերը կ'արագացնէ. հետիկ հագնողի պէս: Եկեր է գիշերուան թաքստոցին համար խայծի ճամբայ պատրաստելու: Ինծի պէս անօթի են մնացեր մեր լեռներու կենդանիները, ու գիշերուան լուսնի լուսուն հատ հատ ուտելով կոյս տինքի պէս անկուտ թութերը կ'երթան մինչեւ մեր տուներուն առջեւ իրենց մորթը վրայ տալու. ես որ չդիմացայ, ալ այդ որկրամոլ կուզն ու աքիսը, աղուէսն ու սամոյրը ի՞նչ խելքով չխաբուին անուշ թութէն:

Տղուն ետեւէն անխօս ու մտածկոտ կը մօտենամ գիւղին:

Հազար տարի ալ անցնի, ես մեր ծխանի ծուխը հազարներու մէջէն կը ճանչնամ: Ահա սա կապոյտ գիծը որ կայծկուլ բոցերուն մէջէն կ'երեւայ՝ մեր օճախին ծուխն է: Հայրս հիմա քունձը նստեր նորդենի մորճիկը շրթներուն՝ սաթի պէս ծխախոտ կը քաշէ, կը ծխէ ու կը մաքրէ հրացանը: Ցաջող որսի հեռանկարներ իր մամիկոնեան պեխերէն կախ,— մի զարմանաք մեր գեղէն հինգ քայլ անդին բարձր լեռներու ծերպերուն մէջ թաղած են այլակերպուած արձիւները Մամիկոնեաններու (Մէմրդօն ուշագը) Բագրատունի (Բէ'գէ'րէ'տ) եւ Ռշտունիներու (Ըռըսկ) Տորք աշխարհի հրաշալիք... : Այս... հայրս — հայ մարդը չի կրնար հանդիսանստիլ օճախի կրակին քով: Եթէ գործ չգտնէ, շամփուրը ձեռքին անթեղը կը խառնէ հաւատաւոր տիրատուրի մը պէս. մինչեւ կայծ մը ժպտի հատ մըն ալ իր հոգիին մէջ կը մտնէ ու սաղիկ կը դառնայ, լեզուն կանգ չառներ, դրուագներ պէսպէս ու ձիւնաշող եւեւէջ կ'ընեն կրակի թիթերուն հետ:

Պարապ ձեռքերով ինչպէս տուն երթամ, հակերով նուէր ունիմ, ծովափը մնաց, ես բեռներով ընծայ բերի, կարաւանը դարնան կը սպասէ: Տարիներով բեռ եմ կրեր, միտք ու սիրտ մաշեցուցեր մեր գեղի կարիքները տեղաւորելու համար, բայց այսօր եկեր կանգներ եմ գիւղին մօտ ձիւնածածուկ հողդարի մը վրայ, փոթորկալի ցնծութիւնով մը ու պարապ ձեռքերով:

Ձիւնահաս պատուհններով լի են վար բնակած մեր պարտէզները, տունտանելու համար կը դրկուիմ գողիկ տանձի ծառի մը, առի հատ մը բեր՝ նիս մէջ, կը ծաւալի մեր թոնիրի թարմ հացին պէս, հոս հոն լեցուն են դեռ աղոճներ տեսակ տեսակ, զղեար՝ փողղուկ արմաւ, կարմիր մարսուկ հանքածուխի վրայ աճող զառն բայց կարմիր, բուրումնաւոր խնձոր որ ա՛նուշցեր է հիմա, կը լեցնեմ հէպիկէս ու փորս վրայէն ալ քիչ մը հալէ ձիւն կը ծծեմ մօրս կաթին պէս գողով ու ալ չեմ կենար, ուղիղ դէպի տուն:

Ներս կը մտնեմ, բակին մէջ գոյն՝ գոյն խոշոր կովը կը հոտուըտայ ու ըմպայ - եկա՞ր, կ'ըսէ ինծի:

Մայրս քիչ անդին կաթ կը կթէ ու երբեմն կը փչէ՝ չըլլայ թէ ամանը լեցուած ըլլայ: Կատուն քովիկը նստեր խելօքիկ մը իր բաժինին կը սպասէ: Մատղըցու խող մը նախ չարութեամբ ինծի կը նայի ու ձեռքիս կանանչ կարմիր ճիւղերը կը համտեսէ:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆ

(1)

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թուրքիոյ յարաբերութիւնները Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ հետ.— Համառօտակի վերջացնելու համար եւրոպական համայնապատկերը, քանի մը բառ եւս այն յարաբերութիւններուն մասին, զորս Թուրքիա կը մշակէ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ հետ: Վերջերս էր որ Գերմանիա զինուորական պատուիրակութիւն մը ղրկեց Էնկիւրի, այս պատուիրակութիւնը եւս ընդունուեցաւ մեծ քաղաքավարութեամբ՝ այնքան աւելի որ Էնկիւրի մնաց: Թուրքիոյ մէջ մնացած վերջին զինուորական մարզիչները ճիշդ է որ Գերմանացի են, իսկ Ֆրանսացիներէն կայ միայն հեծելազօրաց գլխապետ մը, սակայն Թուրքիա կը թուի թէ շատ համակրութեամբ կապուած չէ երէկուան իր զինակիցին: Նոյնիսկ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, երբ Թուրքիա, իր գերմանասէր տարրերէն մղուած՝ պատերազմի մասնակցելով, քաջարար կը կռուէր Տարտանէլի եւ Կովկասի մէջ ի շահ կեդրոնական պետութեանց, քանիցս բախումներ ունեցան իրարու հետ թուրք եւ գերման սպայակոյտները: Հազուադէպ չէ թուրք մտաւորականներուն բերնէն լսել խօսքեր, որոնք, առանց ուրանալու գերմանական մշակոյթին արժէքը, կը վկայեն թէ կեդրոնական պետութեանց յաղթանակի պարագային՝ Գերմանիա փորձ մը պիտի կատարէր «գաղութի» վերածելու Թուրքիան:

Գալով Անգլիոյ, դաշնակցութենէն առաջ՝ Ուինզըրի դուքը այցելելով Պոլիս, մեծապէս նպաստեց աւելի բարեկամական դարձնելու անգլեւթրքական յարաբերութիւնները: Եթէ բրիտանական դիւանագիտութիւնը վերջերս շատ ձախողութիւններ կրեց, ան խելացութիւնը ունեցաւ, ինչպէս միշտ, անմիջապէս եւ առանց վարանումի, յարմարելու պարագաներուն: Այսպէս կը թուի թէ նեղացած չէ Թուրքիոյ որ դեր մը խաղաց Սաատապատի դաշինքին կազմութեան մէջ: Մնաց որ Թուրքիա իր երկաթի ճարտարարուեստը կազմակերպելու գործը յանձնեց բրիտանական ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներուն: Իսկ անգլիական նիւթական շրջանակները, կառավարութեան երաշխաւորութեամբ, անհրաժեշտ վարկերը բացին կառուցանելու համար Քարապուքի գործարանները: Լոնտոնեան խմբակցութիւն մըն էր, որ 1 Դեկտեմբեր 1936ին կնքեց վերջնական համաձայնութիւն մը տնտեսական նախարարութեան հետ, այդ համաձայնութեամբ՝ փոխ տրուած դրամները պիտի վճարուէին ութ տարուան մէջ Թրքական արտադրութիւններ գնելով: Թերեւս բրիտանական կառավարութիւնը, փոխարէն, ստացաւ որոշ քաղաքական յանձնառութիւններ, բայց ոչ մէկ փաստ ունինք այդ մասին:

Ճարտար քաղաքականութիւն մը.— Եզրակացնելով, Թուրքիա որ ապահովուած է իր դրացնութեան մէջ Աթէնքի եւ Սաատապատի դաշինքներով, կը գրաւէ շատ նպաստաւոր դիրք մը Արեւելքի մէջ: Միւս կողմէ, ան կրցաւ, շատ ճարտարօրէն, դնել իր դրամը երկու խաղի մէջ, քանի որ լաւ յարաբերութիւն մշակելով սովետներուն հետ, որոշ չափով գիտցաւ բարեկամանալ Փաշական Իտալիոյ հետ, որու դրացնութիւնը, Եգէականի վրայ, պահ մը անհանգստութիւն կը պատճառէր իրեն: Գերմանիոյ հետ իր յարաբերութիւնները տնտեսական գոյն ունին առաւելապէս, Գերմանիա իր լաւագոյն յաճախորդը դարձած էր այս վերջին տարիներուն: Բայց Գերմանիա պարտական կը մնայ իր զանգուածային գնումներով, որոնց արժէքը կը հասնի 4 միլիոն Թրքական ոսկիի, թէեւ այդ գումարը «սառած» մնաց համաձայն քլիրինկի սկզբունքներուն: Անգլիա, միւս կողմէ, ի շահ Թրքական հանրապետութեան՝ երկարատեւ վարկեր յանձն առաւ, ինչ որ զինք կը հարկադրէ, քաղաքական լեզուով խօսելով, միջազգային իր ամբողջ վարկը դնելու ի նպաստ իր պարտապանին: Գալով Ֆրանսայի, եթէ իր ազդեցութիւնը խոր կը մնայ, շնորհիւ այն հանգամանքին որ ֆրանսական մշակոյթը տակաւին մեծ յարգ կը վայելէ Թուրքիոյ մէջ, մեր երկիրը միւս կողմէ որոշ չափով կորսնցուց իր շահարկումները, որովհետեւ նոր վարչաձեւը հետզհետէ գնեց այն բոլոր մենաշնորհները, որոնք սուլթաններու կողմէ յանձնուած էին ֆրանսական խմբակցութեանց, անոր համար որ շահակցութեան այդ ձեւը խորշելի է քէմալական պետական տեսակէտներու:

Այսուհանդերձ երբ ցրուի ամպը որ պահ մը մթագնած էր ֆրանքեւթրքական յարաբերութեանց հորիզոնը, պատճառ չկայ որ չվերածաղկի դարաւոր բարեկամութիւնը Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Նախագահ Աթաթիւրք անշուշտ չէ մոռցած թէ Ֆրանսա եղաւ առաջին երկիրը, որ ուղղակի բանակցութեան մտաւ իրեն հետ, երբ Ֆրանքլէն Պույեոնը ղրկուեցաւ Էնկիւրի, լուծելու համար Կիլիկիոյ հարցը:

ԼՈՒԻ ՌԷՎԻԼ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Ժամանակակից Քաղաքական Տարագրութեան Պատմութեան Կաճառը անցեալ շաբաթ կազմակերպած էր Նափոլէոնի ռուսական արշաւանքին (1812) նուիրուած ցուցահանդէս մը:

Ցուցահանդէսը տեղի ունեցաւ Կաճառի սեփական շէնքին մէջ, Օթէլ տը Քոլպէր, զոր տրամադրած էր կառավարութիւնը եւ որ ինքն իսկ պատմական արժէք կը ներկայացնէ եւ կը գտնուի Փարիզի ամէնէն հին եւ անցեալի յիշատակներով լի թաղերէն մէկուն մէջ: Կազմակերպողները յաջողած էին հաւաքել բազմաթիւ յիշատակներ, որոնցմէ շատերը առաջին անգամ կը ցուցադրուէին Ֆրանսայի մէջ: Մասնաւոր անհատներ ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը եւ Փարիզի լեհական մատենադարանը տրամադրած էին իրենց հաւաքածոները:

Պատկերներ, գծագրութիւններ, նկարներ զորս կարելի չէ այստեղ առանձին առանձին թուել, կը ներկայացնէին այդ պատերազմին կարեւոր դէպքերը: Ահա Պորոտինոյի կռիւը ուր ֆրանսական բանակը ծանր կորուստներէ վերջ կը ջախջախէ ռուսական բանակը որ կը ջանայ Մոսկուայի ճամբան փակել: Ահա Ֆրանսացիները Մոսկուայի մէջ, ուր ահաւոր հրդեհ մը կը վառէ շքեղ քաղաքը: Ահա վերջապէս ողբալի նահանջը սառոյցներու եւ ձիւներու մէջէն, Պէրէզինայի աղէտը եւ Նափոլէոնի փախուստը: Պարտեալ կայսրը լքելով իր կրճատուած բանակը արագօրէն Փարիզ կը վերադառնայ, դաւադրութիւն մը վտանգած ըլլալով իր իշխանութիւնը:

Արշաւանքի գլխաւոր դերակատարներու պատկերները կարեւոր տեղ մը կը գրաւէին: Նափոլէոն, եւ Աղեքսանդր Ա. որոնք երկու տարբեր ժողովուրդներու պատմութեան երկար մէկ շրջանը կը խորհրդանշեն, հռչակաւոր զինուորական Քութուզովը, ֆրանսական բանակի լեհ պետերէն Փանեաթովսկի եւայլն: Ցուցադրուած էին նաեւ այդ շրջանի զինուորներու զէնքերու, համազգեստներու, ինչպէս նաեւ ֆրանսական բանակի այլազան գլխարկներէն նմոյշներ: Ցուցադրուած էին, դարձեալ շահեկան ձեռագիրներ, կարեւոր փաստաթուղթեր, պատերազմական քարտէսներ եւ այդ շրջանի վերաբերեալ գիրքերու ճոխ եւ հազուագիւտ հաւաքածոյ մը:

Ժամանակակից Քաղաքական Տարագրութեան Պատմութեան Կաճառի այս փոքրիկ ցուցահանդէսը, որ ամէնէն առաջ Տէր եւ Տիկին Փանի ջանքերուն արդիւնքն է, ոչ միայն հետաքրքրեց եւ օգտակար եղաւ այդ հարցերով զբաղած անձերու, այլեւ առիթ տուաւ ծանօթացնելու Կաճառը Փարիզի Ֆրանսացի մտաւորականութեան:

Ա. Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

(Ցապաղած)

ՏԷՍԻՆ, 27 Դեկտ. (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, Ծնունդի առթիւ սարքած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը, որ տեղի ունեցաւ Դեկտ. 26ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Կոմիտէի կողմէն ընկ. Փիլոսը խնջոյքը բացուած յայտարարեց «Մշակ Բանուոր»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Սեղանապետ ընտրուեցաւ Ընկ. Վ. Հիւսեան, որ առաջին խօսքը տուաւ Ընկ. Հայկունի Թաշճեանին (զինուոր): Ընկերը քանի մը խօսքով յիշեց օտարութեան դառնութիւնները եւ եզրակացուց.— «Թէեւ օտարութեան մէջ կը տօնենք Ծնունդը եւ Նոր Տարին, սակայն մեր բոլորի սիրտն ու հոգին կապուած են մայր հայրենիքի օդին, ջուրին եւ հողին: Երբ առիթը գայ, մենք պատրաստ ենք կատարելու մեր սրբազան պարտականութիւնը մեր մայր հայրենիքին հանդէպ»: Մեներգեցին Տիկիններ Թաշճեան, Պօյաճեան, Աստուրեան, Մալայեան, Ցակոբեան, Ընկերներ՝ Փիլոս եւ Հիւսեան: Սեղանապետին առաջարկութեամբ պարբերաբար կը պարպուէին բաժակներ զանազան կենացներու: Ցետոյ տեղի ունեցան եւրոպական պարեր եւ հայկական շուրջպարը, ընկերակցութեամբ նուագի: Միջանկեալ կ'երգուէին ազգային-յեղափոխական խմբերգներ: Խօսեցան Պ. Պ. Դ. Սարոյեան, Վ. Ցակոբեան եւ ընկեր Միքայէլեան:

Ցանձնախումբի կողմէ պատրաստուած էր գեղեցիկ տօնածառ մը, որ աճուրդի դրուեցաւ ընկեր Ա. Խորէնեանի նուիրած աքլորին հետ: Կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 274 ֆրանք, եւ շահեցան խումբ մը Սեբաստացիներ, նուիրելով 10 ֆր. եւս: Աճուրդը կը կատարէին Պ. Պ. Սարոյեան, Վ. Ցակոբեան եւ ընկ. Թաշճեան: Ընդհանուր կերուխումի եւ ուրախութեան մէջ, խնջոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ գիշերուան ժամը 9, որմէ յետոյ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

*** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մասնաճիւղը կը պատրաստուի Ցունուար 16ին, «Թաղմիկի Օր»ուան առթիւ տօնելու Շապին-Գարահիսարի հերոսամարտը: Այս առթիւ պիտի բանախօսէ Գնդ. Տ. Բաղդասարեան: Անշուշտ Տէսինի գաղութը պիտի փութայ իր յարգանքի բաժինը բերել հայ ռազմիկներուն, որոնք ինկան յանուն հայրենիքի ազատագրութեան:

Վեհունի

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 26 Դեկտ. (Ցառաջ).— Դեկտ. 26ին, Սալ «Լիւկտիւնօմ»ի (Նախկին Պանք տը Ֆրանս) սրահներուն մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Լիոնի Մասնաճիւղը սարքած էր պարահանդէս մը, հոծ բազմութեամբ:

Պարերու եւ բազմազան «աթրաքսիոն»ներու մէջ, կազմակերպութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ներսէս Մոմճեան, մասնաւորապէս բացատրելով երիտասարդութեան պարտականութիւնները: Ծեծելով «Հայը Հայ պահելու» նշանաբանը, թելադրեց որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները խոր հաւատքով մը փարին այդ սրբազան գործին, ու, կոչ ուղղեց ներկաներուն որ ոյժ տան Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ նման ազգօգուտ կազմակերպութիւններու:

Այս առթիւ ըսեմ որ Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը բաղկանայ 25—30 երիտասարդներէ: Պուլկարիոյ մէջ ծանօթ Հ. Մ. Ը. Մ.ական եւ խմբապետ՝ Պ. Գառնիկ Դաւիթեան ստանձնած է վարիչի պաշտօնը, եւ կը ճգնի քիչ մը կենդանութիւն տալ Միութեան, որ դժբախտաբար թոյլ ու անտարբեր մնացեր է: Գեղեցիկ ձեռնարկ մըն է որ կատարած է Հ. Մ. Ը. Մ.ը, իր հին եւ չափահաս անդամներէն դուրս կազմելով 13—18 տարեկաններէ բաղկացած պատանի խումբեր, որոնց անդամներու թիւը կը հասնի 30ի եւ յոյս կայ որ կրկնապատկուի, եթէ ձեռնարկը յարատեւէ:

Երանի թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս նոր ձեռնարկներովը (նոր խումբերու կազմութիւն եւն.) ու նոր գործունէութեամբ, ոչ միայն փարատէր յոռի կարծիքը իր մասին, այլ եւ, աւելի զօրանար:

Չի բաւեր տարին անգամ մը պերճաշուք պարահանդէս մը սարքել եւ կամ մէկ քանի անգամ գնդակ խաղալ, անտեսելով բուն հանրօգուտ ձեռնարկները: Բարեկամաբար ուշադրութեան յանձնելով այս պարագան, նոր կեանք եւ յաջողութիւն կը մաղթենք սրտանց:

Մ. Մ.

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԱՄՈՒԼԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Երկուշաբթի առաւօտ, օտարութեան ցուրտ հողին յանձնեցինք երիտասարդ ամոլը՝ ընկեր Նազար Փափուճեան եւ կինը՝ Տիկին Արաքսին, որ զոհ գացած էին ինքնաշարժի արկածի մը դեկտեմբեր 26ին:

Ժամը 9ին զոյգ դագաղները Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին փոխադրուելով եկեղեցական արարողութիւն կատարուեցաւ: Հակառակ տիրող ցուրտին Ալֆորվիլի գաղութը եկեղեցիին մէջ թէ դուրսը խռնուած՝ կ'ողբար իրենց սիրելիներուն դաժան ճակատագիրը: Արարողութենէն վերջ Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Գէորգ Քհնյ. Դաւիթեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Բժ. Քիւթիւկեան, իսկ Հ. Կ. Խաչի կողմէ ընկերուհի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ պատշաճ դամբանականներով ներբողեցին եղերաբախտ զոհերու արժանիքները: Երկուքն ալ պարտաճանաչ եւ գիտակից, սիրելի դարձած էին ամբողջ Ալֆորվիլի մէջ: Բազմութիւնը հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ գերեզմանատուն, ուր ընկերները ուսամբարձ տարին դագաղները դէպի փոսը: Թաղման արարողութենէն վերջ ընկեր Քիւթիւկեան այս անգամ ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը կարդաց, պարզելով դժբախտ ամոլին կեանքը: Ծաղկեպսակներ բերած էին, Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն, Հայ Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը, Զէնկիւլէրի Հայր. Միութիւնը, ֆրանսացի աշխատակիցներ, եւ բազմաթիւ հայրենակիցներ:

Հանգիստ ձեր ջարդուած ոսկորներուն սիրելի Նազար եւ Արաքսի:

Վշտակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ*

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի դպրոցին տօնածառի հանդէսը:

Ժամանակէն առաջ ծնողներ եկած, անհամբեր կը սպասէին վարագոյրին բացման:

Բեմին վրայ գեղեցկօրէն զարդարուած տօնածառին շուրջ, դպրոցի եօթանասունէ աւելի աշակերտները խմբական երգ, պար, եւ օրուան առթիւ պատշաճ արտասանութիւններ ըրին, ծափեր խլելով հանդիսականներէն:

Դաստիարակ Պ. Իբրասեան քանի մը խօսքով վեր հանեց դպրոցի կատարած դերը Հայը Հայ պահելու ճիգին մէջ, եւ վեց տարիէ ի վեր կատարուող այն մեծ զոհողութիւնը՝ յանուն նորահաս սերունդին հայերէնի ուսման: Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդրոնական Վարչութեան, որ ամսական որոշ նպաստով մը երկու տարիէ ի վեր աջակից կը հանդիսանայ այս ձեռնարկին:

«Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Եարճանեան, իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ կը գտնուի մանուկներով շրջապատուած հաւաքոյթի մը մէջ, եւ շեշտեց թէ անոնք իրենց լեզուով միայն պիտի ըլլան արժանի զաւակը իրենց հարազատ ցեղին: Ու թելադրեց ծնողներուն, աւելի եւ աւելի սրտօրէն փարիլ հայ դպրոցին, եւ Մեսրոպեան տառերով օծել նորատի հայ մանուկին շրթները:

Հանդէսին վերջաւորութեան, ամբողջ աշակերտութեան բաժնուեցան դպրոցական նուէրներ, (ինքնահոս գրիչ եւ տուփով գունաւոր մատիտ) որոնք, ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ ալ՝ տրամադրած էր «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը:

Տիկին Եարճանեանի ազնուօրէն տրամադրած մօտ երեսուն կտոր՝ իր ձեռքով հիւսած բրդեղէն գլխարկներն ու վզնոցները մեծ խանդավառութեամբ բաժնուեցան փոքրիկ աշակերտներուն:

Ծնողներն ու հանդիսականները մեծ գոհունակութեամբ մեկնեցան սրահէն:

Ներկայ մը

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՀՎԷՃԵԱՆ

ԵՒ

ԽԱՉԻԿ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 25 Դեկտ. 937

ԳԱՐԱԽԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Ն. Ց. Փրէսէ»ի Վարշաւայի թղթակիցը կը հեռագրէ, թէ բացառութիւն ըլլալով, եւ ի ցոյցս մարդկան, Գարախանի դատավարութիւնը հրապարակային ըլլալ որոշուած էր, բայց վերջին րոպէին՝ արտաքին գործավարութեան պնդումին վրայ դռնփակի փոխուեցաւ: Պատճառը կը թուի այն ըլլալ որ օտար պետութեան մը հետ կրնար խնդիր ծագիլ, քանի որ Գարախանը ամբաստանուած եղան, իբր թէ արտաքին պետութեան մը հետ յարաբերութիւն ըրած ըլլայ ի վնաս Խ. Միութեան:

*** Նոյն թղթակցին նոր հաղորդագրութեան նայելով, շատ կարճ հարցաքննութենէ մը վերջ մահուան դատապարտուեցան անցեալ Եչ. օր Տվինա փայտի մեծ թրըսթին նախագահութեան ութը անդամները, որոնք հազիւ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ձերբակալուած էին: Անոնց դէմ «մեծ» ամբաստանութիւնը այն է, թէ փայտի արտածութեան համար լաւ տեսակները ընտրած եւ արտասահման ղրկած էին... Անկէց զատ, երբ թէ գործաւորները տասներկու ժամ աշխատցուցեր են օրը, «բռնութիւն գործածելով»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մի րոպէում բարկութիւնը, զզուանքը, ատելութիւնը եւ վրէժխնդրութեան կատաղի զգացմունքը փոփոխակի կերպով պաշարեցին նրա սիրտը: Նա պատրաստ էր այդ զարշելի մարմինը կրկին ցած գլորել ժայռի բարձրութիւնից անդունդի մէջ, որ մնացած ոսկորներն էլ ջախջախուէին, որ նա գազանների եւ գիշակեր թռչունների կերակուր դառնար: Բայց մի՞թէ կարելի էր այսպէս անգթութեամբ վարուել անշնչացած մարմնի հետ.— այդ հեռու էր Վարդանի մեծահոգութիւնից: Նա զգուշութեամբ դիակը պարանով ցած թողեց եւ ինքն էլ նրա ետեւից վայր իջաւ:

Վարդանին առաջին հոգսը եղաւ բննել՝ արդեօք նա մեռա՞ծ էր, թէ տակաւին կենդանի էր: Ոսկորները մի քանի տեղ ջարդուած էին, գլուխը եւ երեսը քարերին զարկուելով, քերթուել, այլանդակուել եւ արիւնով շաղախուած էին, բայց շնչառութիւնը դադրած չէր, երեւում էր, որ ուշաթափութեան մէջ է գտնւում: Այդ չարագործը, որ այնքան վշտեր է պատճառել Վարդանին, որ հազարաւոր անմեղի կործանման եւ մի ամբողջ գաւառի ամայութեան պատճառ էր դարձել, իր այժմեան ողորմելի դրութեան մէջ շարժեց Վարդանի գութը: Դուցէ աւելի բարեբախտ վիճակի մէջ եթէ էֆէնդին նրա ձեռքը ընկնելու լինէր, Վարդանը կը սպանէր նրան, բայց այժմ նրա առջեւ դրած էր մի դիակ, որին պէտք էր խղճալ, որը օգնութեան էր կարօտ:

Վարդանը շատ գործ էր ունեցել վիրաւորների հետ եւ ինքը շատ անգամ վէրք էր ստացել, եւ այդ մասին հարկաւորելիք սպեղանիները նա միշտ իր հետ էր ման ածում: Նրա առաջին հոգսը եղաւ փաթաթել էֆէնդու գլխի եւ երեսի վէրքերը, եւ դադարեցնել արեան հոսումը: Փիշերային խաւարը պատել էր արդէն. երկինքը ծածկուած էր սեւ թուխպերով. սաստիկ քամին եւ որոտը գուշակում էին մօտալուտ մրրիկ: Վարդանը մտածում էր այժմ մի օթեւան գտնել: Նա վեր առեց դիակը, կապեց ձիու վրայ, բայց չգիտէր դէպի ո՞ր կողմը դիմել: Մերձակայ Հայոց բազմաթիւ գիւղերում մի Հայ անգամ չէր մնացել:

Վարդանը մտաբերեց, որ այնտեղից ոչ այնքան հեռու պէտք է գտնուէր Քրդի մի գիւղ. սկսեց դիմել դէպի այն կողմը, իր ետեւից քաշելով ձիու երասանակը, որի վրայ կապած էր վիրաւորը: Այժմ երիտասարդը աղօտ կերպով հասկանում էր, թէ ի՛նչ պէտք է հարկադրած լինէր էֆէնդուն, որ նա անձնասպանութեամբ աշխատում էր հանգստացնել իր խղճի խայթը: Միթէ զղջացե՞լ էր նա, որ այնքան արեան, արտասուքի եւ այնքան աւերմունքների պատճառ դարձաւ...

Վարդանի յիշողութիւնը չխաբեց նրան. խաւարի միջից նշմարեց լոյսի նշոյլները. գիւղը պէտք է այնտեղ լինէր, բայց դեռ բաւական հեռու էր: Անձրեւը այժմ սկսեց աւելի սաստիկ տեղալ. նա հանեց իր վերարկուն, որի մէջ փաթաթուած էր, եւ նրանով խնամքով ծածկեց էֆէնդու մարմինը: Գիշերից բաւական անցել էր, երբ նա հասաւ գիւղի մօտ: Տները, որպէս առհասարակ լինում են քրդերի գիւղերում, գետնափոր խրճիթներ էին: Վարդանը մօտեցաւ առաջին հանդիպած տանը, ձեռքը մեկնեց դէպի դուռը, տեսաւ, որ բաց էր:— Ահա մի բախտաւոր ժողովուրդ, որ դռներից երկիւղ չունի եւ քնում է առանց իր տան դուռը կողպելու, մտածեց նա:

Խրճիթում ճրագ չէր երեւում, տանեցիք պառկած էին: Վարդանը սկսեց բախել դուռը: Քանի րոպէից յետոյ ներսից լսելի եղաւ կանացի ձայն.

— Ո՞վ ես:

— Աստուծոյ հիւր եմ:

Հիւրի անունը բաւական էր, որ նրանց ներս թողնէին: Կինը իսկոյն ճրագ վառեց եւ ընդունեց նրանց, Երեւում էր, որ նա հանուած եւ քնած էր, որովհետեւ հագին միայն կարմիր շապիկ ունէր, որ իջնում էր մինչեւ մերկ սրունքները: Կինը օգնեց Վարդանին, երկուսը միասին ներս տարան էֆէնդուն եւ պառկեցրին օթոցի վրայ:

— Հիւա՞նդ է:

— Ոչ, վիրաւորուած է:

Մանկահասակ կինը իսկոյն բերեց մի փոքրիկ արկղիկ, որի մէջ կային զանազան տեսակ սպեղանիներ եւ մի քանի, կոպիտ կերպով պատրաստուած, վիրաբուժական գործիք:

— Ես մեր տան բժիշկն եմ, ասաց նա բաց անելով արկղիկը,— երբ ամուսինս կռուի մէջ վէրք է ստանում, ես եմ դարմանում նրան: Առաջ սկեսուրս էր բժշկում, հիմա նա պառաւել է. ես նրանից սովորեցայ:

Վարդանը որքան մեծ հաւատ ունէր Քրդերի վիրաբուժական հմտութիւնների մասին, դարձեալ շնորհակալութիւն յայտնեց, թէ ինքն էլ փոքր ինչ հասկանում է այդ արհեստը, եւ առաջուց հոգացել է վիրաւորի մասին ինչ որ պէտք էր:

Այդ պատասխանը թէեւ փոքր ինչ դիպաւ մանկահասակ կնոջ սրտին, որ ցանկանում էր ցոյց տալ իր շնորհքը, այսուամենայնիւ, նա հանգստացաւ, որ հիւանդի վէրքերը փաթաթուած էին:

— Այժմ պէտք է ձեր ձիուն խնամք տանել, խեղճը մնաց դրսում:

— Դուք նեղութիւն մի կրէք, ասաց երիտասարդը,— միայն ինձ ցոյց տուէք, թէ որտեղ պէտք է կապել:

Մանկահասակ կինը առեց ճրագը, առաջնորդեց հիւրին եւ բակի մէջ ցոյց տուեց մի տեղ: Վարդանը նայեց իր շուրջը, տեսաւ, բակը շրջապատուած էր խիստ ցածրիկ ցանկապատով:

— Այստեղ երկիւղ չկա՞յ, հարցրեց նա:

— Ի՞նչ երկիւղ, պատասխանեց կինը ծիծաղելով,— գողը գողի տնից բան չի տանի:

— Երանի ձեզ, ասաց Վարդանը իր մտքում:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԻՒՆ ՏԵՂԱՑ Փարիզի մէջ։ Օդը սաստիկ ցուրտ էր երկու օրէ ի վեր, մինչեւ զերոյէն վար 6 աստիճան, եւ երէկ մեղմացաւ քիչ մը։ Ձմեռը աւելի խիստ է գաւառի մէջ։ Այս առթիւ արկածներ ալ պատահեցան։ Ռօն գետը սառած է տեղ տեղ։

ՄԱՐԻՁ ՀԻԼՁ, քաջ օդանաւորդուհին որմէ լուր չկար կիրակի օրէն ի վեր, գտնուեցաւ Իրանի մէջ։ Օդին խստութեան հետեւանքով հարկադրուած էր վար իջնել ճամբի մէջ (Պէնտէր Ապպաս)։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատին վրայ, Թէրուէլի շուրջը կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ։ Ձիւն ու բուքը լրջօրէն կը խանգարեն գործողութիւնները։ Բազմաթիւ զինուորներ ցուրտէն սառած են։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք վարիչներ մահուան դատապարտուեցան Զաուսիի շրջանին մէջ (Սպիտակ Ռուսաստան), երկու հոգի ալ՝ 25 եւ 16 տարի բանտարկութեան։ Ծայր. Արեւելքի մէջ ալ գնդակահարուեցաւ հողագործական մեքենաներու կայանին վարիչը։

1000ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ ՏՈՒԳԱՆՔԻ դատապարտուեցան ժան Ռընօ եւ իր վեց ընկերները, ամբաստանուած ըլլալով թէ վերակազմած են լուծեալ ընկերակցութիւն մը՝ «Լա Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ», զոր հիմնած էր հանգուցեալ Քոթի (Կապոյտ շապիկաւորներ)։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ նուազած է 1937ին, բաղդատելով 1936ի հետ, համաձայն Ազգաժողովի վերջին տեղեկագրին։ Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներու թիւը 453.000էն իջած է 362.000ի։

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ ձերբակալել տուաւ Իրունի Փրանսական հիւպատոսը, իբրեւ վրէժ հրամանատար Թրոնքոզոյի երկարատեւ բանտարկութեան։ Արտաքին նախարարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ։ Ուրբաթ 7 յունուար ժամը 9ին, 8 բիս Պօսիւէ, պիտի խօսի Ակումբի անդամներէն Նուպար Նիկողոսեան։

Նիւթ՝ Շանթի «Հին Աստուածները»։

6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ։ Հայ Երիտ. Ակումբի պարահանդէսը։

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 8 յունուար շաբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

Պիտի բանախօսէ՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։ Մուտք՝ մէկ ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, 150 Րուբ տ'Օրլէան, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, կը ներկայացուի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտ տեսարան երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն։

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ
ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳԺԻՑ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար, Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քոմէտի-Տրամաթիկ երեք արար, Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ արար

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միասնաբար տոմսեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue Le Tournon, Paris:

Մեզմէ ցրեւի հատարք գիրքեր (?) [illegible]

ԱՆԴՐՈՆԻԿԷ, Յունական յեղափոխութեան հերոսուհին, Աթէնք 1936, 708 էջ, 40 ֆրանք։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փարիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք։ ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԷ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Անէմեան, 7 ֆրանք։ ՐԱՖՖԻ, կեանքը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք։ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք։ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք։ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10ն 15 ֆրանք։ ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք։ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Եռեան, 70 ֆր.։ ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, թարգմ. Յ. Մասէհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք։ Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Ավրնիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ. Նիւթ՝ Խորհրդային ղեկավարութեան կուսակցական անցեալը եւ ներկան,

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս Ավընիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը, 8 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Խըրիմեան» Ակումբին մէջ։

Լիոն

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, գրադարանի սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի ժողովը տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ (7 յունուար) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Լա-Վիսթի հաւաքատեղիին մէջ։

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ակումբին մէջ։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին կոմիտէի կողմէ նշանակուած ընկերներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Պոմոնի «Վարանդեան» սրահի վարչութեան կողմէ

կը ներկայացուի «ԱՆՈՅՇ»ը, 8 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։ 9 Յունուար, Կիրակի երեկոյ, «Վարանդեան» սրահին մէջ Պոմոն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

Յունուար 16ի կիրակին

Salle Horticultureի մէջ

Կը խնդրուի չխաչաձեւել

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ։ Կը խօսի Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ի՞նչ կը սպասենք արդի երիտասարդութենէն»։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏԱՆ մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ եզանակին փայլուն պարահանդէսը։

ՄՈՒՏՔ, 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին)։

Պարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր։

ԼՍԻԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ, 715 երգ. Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած։ Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար։ 109 դիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ։ Գին 50 ֆրանք։ Փոսթի ծախքով 52։ Կազմուած 60 ֆր. փոսթի ծախքով 63։ Դիմել՝ գրատուն «Յառաջ», G. TZERIKIANTZ, 13 Rue des Dominicaines, Marseille:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Շուշան Փափուճեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» կոմիտէին, Ֆ. Կ. Խաչին, Զէնկիլէրցիներու Հայրենակցական Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր. որդւոյն՝ ՆԱԶԱՐ ՓԱՓՈՒՃԵԱՆի եւ հօր՝ ԱՐԱՔՍԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Եփրեմ Թեւանեանին եւ իր պարագաներուն իր եղբօր ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

⁂

Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Եփրեմ եւ Գրիգոր Թեւանեաններուն իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Անցնող 13 եւ 22 Դեկտեմբերին տեղի ունեցած մասնակի ժողովներէն բխած Առժամեայ Յանձնախումբը, որուն պաշտօնն էր Քսանամեակի հանդիսութիւններու ծրագիրը մշակել, իր աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր նախկին եւ այժմու Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները անխտիր։

Օրակարգ՝ Քսանամեակի Յանձնախումբի ընտրութիւն։։ Ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Փարիզ։ Ոչ ոքի մասնաւոր հրաւէր ղրկուած չէ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Փարիզի Մասնաճիւղի վիճակահանութենէն շահած են նաեւ հետեւեալ թիւերը 732, 274, 2, եւ 1460 որոնք թիւրիմացութեամբ հրատարակութեան չէին տրուած։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սոնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եռգոյն տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէմճեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօլոեան եւ Յ. Միրիաքեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesm PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 7 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3622

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԶԷՆՔԻՆ ՓԱՐԱԾ ԵՆ

Եթէ ուզէինք մէկ բառով բացատրել քաղաքական հեռանկարը, նոր տարուան առթիւ, պիտի ըսէինք.— Զինարշաւ՝ նոր թափով: Առանց երկրի կամ պետական կարգուսարքի խտրութեան :

Ամենավերջին ազդանշանը կուտայ Մ. Նահանգներու նախագահը, աննախընթաց գումար մը, 988,623,400 տոլար կամ շուրջ 198,000,000 անգլ. ոսկի վարկ առաջարկելով ազգ. պաշտպանութեան համար :

Այս գումարով պիտի շինուին, ուրիշ վիթխարի սպառազինութեանց հետ, 18 նոր մարտանաւեր, որոնց երկուքը հսկայական գրահաւորներ :

Անակնկալ մը չեղաւ այս պարագան, քանի որ դեռ երկուշաբթի օր, Պ. Րուզվէլթ կ'ազդարարէր ի լուր աշխարհի, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն թէ իտալերէն.

—« Միջազգային արդի լարուած կացութեան եւ անկարգութեանց մէջ, որ կը վտանգեն քաղաքակրթութիւնը, ամէն ազգ որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է բաւական զօրաւոր ըլլայ, յարգել տալու համար վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու սահմանուած սկզբունքները »:

Այս առթիւ, նախագահը փափկօրէն մեղադրեց այն երկիրները որ ենթարկուած են միահեծան իշխանութեան, եւ փոխարէն լսեց կարգ մը բառեր, « անուղղայ գաղափարապաշտ» եւայլն, այդ նոյն դիկտատուրաներուն կողմէ :

Եւ սակայն, ահա կը հաստատուի որ Րուզվէլթ վերացական առաջնորդ մը չէ: Ան ալ փարած է զէնքին, պահանջելով աննախընթաց վարկ մը՝ Մ. Նահանգներու վերազինման համար :

Այս նոյն ազդանշանը շատոնց արձակած էր միւս անգլեւսաքսոն երկիրը, Մեծն Բրիտանիա, երբ ջուրն ինկան սպառազինութեանց կրճատման գոյնզգոյն ծրագիրները, Ժընեւի մէջ :

1937 Փետրուար 16ին, բրիտանական կառավարութիւնը կը ներկայացնէր սպառազինութեանց հնգամեայ ծրագիր մը, որ պիտի արժէ 1,500,000,000 անգլ. ոսկի :

Ծրագիրը կը նախատեսէ զօրացում՝ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու, շինութիւն ամրոցներու, թաքստոցներու, վիթխարի կայաններու:

Անգլիա չունենալով պարտաւորիչ զինուորութիւն, նոյն տարուան օգոստոս 10ին կառավարութիւնը հանդստեան թոշակի օրէնքն ալ կը բարեփոխէր, որպէսզի ամուսնացած երիտասարդներ հրապուրուին եւ բանակ մտնեն, ապահովելով հանգստեան թոշակ մը, ինչպէս պետական պաշտօնեաները :

Իսկ Դեկտեմբեր 14ին, կառավարութիւնը խորհրդարանին կը ներկայացնէր 1938 - 1939 տարեշրջանի նախահաշիւը՝ ազգ. պաշտպանութեան համար : Գումար մը՝ որ խելքի պտոյտ կրնայ պատճառել,— 340,000,000 անգլ. ոսկի: (Մեծն Բրիտանիոյ ընդհ. ելմտացոյցն է աւելի քան 800 միլիոն ոսկի) :

Ֆրանսան կրնա՞ր գոհանալ եղածով, յարաճուն անստուգութեան մէջ: Մանաւանդ որ, իր երկու անմիջական դրացիները Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց կարգուսարքին իսկ բերումով արդէն դարձած են «զինուորեալ ազգ »:

1937 փետրուար 2ին, ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց կրկնապատկել իր օդանաւային ուժը: Իսկ մարտ 12ին հրապարակ հանուեցաւ բացառիկ փոխառութիւն մը, ազգ. պաշտպանութեան համար (հարիւր միլիոն անգլ. ոսկի): Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, նոր ելմտացոյցի քննութեան առեն, երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց ազգ. պաշտպանութեան վարկերը, ինչ որ աննախընթաց կարելի է նկատել: Միեւնոյն առեն՝ ծանրակշիռ ախտանշան մը :

Եւ այսպէս միւս պետութիւնները, մեծ թէ փոքր: Ամէն մէկը համաձայն իր կարողութեան, յաճախ զանց առնելով կամ ստորադասելով ուրիշ պահանջներ, խախտելով ելեւմուտքի հաւասարակշռութիւնը :

Պարտեալներուն գլխաւորը, Գերմանիա, երկու տարուան մէջ քուրջի մը վերածեց Վերսայլի դաշնագիրը: Միւս երեքէն Աւստրիա կրկնապատկեց իր սպառազինութիւնները, բուն իսկ դաշնակիցներուն դրդումով. իսկ Հունգարիա եւ Պուլկարիա աստիճանաբար կը վերազինուին, առանց մեծ աղմուկ հանելու: Այս տարի աշնան, պատմական դէպք մը դարձան Պուլկարիոյ տարեկան ռազմափորձերը, հովանաւորութեամբ թագաւորին եւ ի ներկայութեան օտար զինուորական կցորդներու :

Աւելորդ է խօսիլ Թուրքիոյ մասին, որ իր եկամուտներուն ամէնէն խղոտ բաժինը յատկացուցած է սպառազինութեանց, սկիզբէն ի վեր, եւ որ արտակարգ ճիգեր կը թափէ, գոնէ 1000 — 1500 ռազմական օդանաւ ճարելու համար :

Սրընթաց զինարշաւին հետ, ընկերային - վարչական կարգուսարքերն ալ կը խախտին կամ կը ձեւափոխուին: Վարակիչ հանդամանք ստացած են Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կենդանի օրինակները: Երկու երկիրները մասնաւոր քարոզութիւններ ալ կը կատարեն, «արթնցնելու» եւ ներշնչելու համար սահմանակից կամ հեռաւոր երկիրներ :

Այսպէս, Պուլկարիան եւ Յունաստանը ինքնուրոյն դիկտատուրաներ հաստատած են արդէն, թելադրուելով միեւնոյն սկզբունքներէն կամ աղբիւրներէն: Դեկտեմբեր 29էն ի վեր, Ռումանիան ալ մտած է նոյն աւազանը, եւ հետզհետէ կը ձեւաւորէ իր նոր կարգուսարքը :

Ուրեմն, զուգընթաց կը զարգանան երկու վճռական շարժումներ, զինարշաւը եւ միահեծան իշխանութիւնը: Երկուքն ալ՝ խաղաղութեան հաւատաւոքներով, նոյնիսկ զայն աւելի ամրապնդելու, ապահովելու յաւակնութեամբ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՍԹԱԼԻՆԻ ԵՒ ԵԺՈՎԻ ԴԵՄ

Բազմաթիւ սպաներ ձերբակալուած

« Տէյլի Մէյլ»ի Թղթակիցը Ռիկայէն կը հեռագրէ թէ նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Սթալինի եւ Չեկայի վարիչին՝ Եժովի դէմ: Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, դաւադրութեան մեղսակից են բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ Մոսկուայի պահակազօրքէն, մէջն ըլլալով գնդապետներ Օսիպով, Սմոլին, Պանիկով եւ Սմակուլին: Բոլորն ալ բանտարկուած են Չեկայի կեդրոնին՝ Լիւպլիանքայի մէջ, ամբաստանուելով թէ որոշած էին Սթալինը սպաննել կարմիր բանակի կազմակերպութեան տարեդարձի յառաջիկայ հանդէսներուն առեն :

Դեկտեմբեր 24ին Մոսկուայի մօտ՝ Կոմինի կարեւոր պահակազօրքին մէջ ձերբակալուած են ուրիշ 25 սպաներ, որոնց գլուխը կը գտնուին գնդ. Եվսեյեւ եւ հազարապետներ Բոյքով եւ Պերդայեւ: Ասոնք ալ ամբաստանուած են թէ դաւ սարքեր էին, սպաննելու համար Եժովը, երբ ան աչքէ անցընէր Մոսկուայի նահանգին պահակազօրքերը :

Խորհրդային իշխանութիւնը աւելի վտանգաւոր կը նկատէ դաւադիրներու այս երկրորդ խումբը, որովհետեւ անոնք յաջողեր էին ձեռք անցընել մեծաքանակ փամփուշտ եւ ձեռնառումբ՝ Չեկային ենթակայ զինարանէն: Կ'ըսուի թէ այս գաղտնի սպառազինութեան նպատակն էր ըմբոստութեան յարուցանել Չեկայի զինուորներուն մէջ:

Վրաստանի մէջ ալ «ոչնչացուցեր» են բազմաթիւ "ժողովուրդի թշնամիներ"

« Լը Փոփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հրատարակէ, քաղելով Թիֆլիսի «Զարեա Վոստոքա» թերթին 282 թիւէն եւ Վրաստանի «Կոմունիստ» թերթի 285 թիւէն .—

« Խորհրդային իշխանութիւնները ձերբակալած եւ ոչնչացուցած են խումբ մը փրոֆէսէօրներ,— Կ. Էլիավա, Գր. Ծերեթելլի, Ճանտիէրի, Ցխակեմիլի, Ա. Ծերեթելլի, Լէոնիցէ, ճարտարագէտ Զիշինացէ, Թիֆլիսի թատրոնին տնօրէնը, Գ. Ախմէտէլլի, գրագէտ Ճավախիշվիլի, բանաստեղծ Տապիցէ, մենշեւիկներ՝ Ն. Կարցեվացէ, Ս. Դեւտարիանէ, Բ. Դումայի նախկին անդամներէն Գերասիմ Մախարացէ եւ ուրիշներ »:

Այս բոլոր քաղաքացիները ամբաստանուած են լրտեսութեամբ, դաւաճանութեամբ եւ վնասարարութեամբ, հողագործութեան եւ ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ:

Միայն Ռումանիո՞յ մէջ փոքրամասնութիւններ կան.

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը որոշեց միջամտել ի նպաստ 800.000 Հրեաներու որոնց դէմ խստութիւններ ծրագրած է Կոկայի նոր դահլիճը: Պուքրէշի անգլիական դեսպանին յանձնարարուած է բարեկամաբար ռումանական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրներուն տրամադրութեանց վրայ որոնք Փարիզի մէջ ստորագրուեցան 1919ին, Ռումանիոյ կողմէ եւ յիշեցնել թէ Անգլիա շահագրգռուած է ցեղային եւ կրօնական փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւն :

Կը կարծուի թէ ֆրանսական կառավարութիւնն ալ նմանօրինակ ձեռնարկ մը պիտի կատարէ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա տակաւին որ եւ է ձեռնարկ չէ կատարած: Պ. Իվօն Տէլպոս վերջերս Պուքրէշ այցելած առեն, տեսակցած էր Կոկայի հետ, շօշափելով բոլոր ընդհանուր խնդիրները :

Այս առթիւ, ներելի՞ էր հարցնել բրիտանական մարդասէ՛ր կառավարութեան, թէ միայն Ռումանիոյ մէ՞ջ է որ փոքրամասնութիւններ կը գտնուին եւ միայն Ռումանիա՞ն է ստորագրած անոնց վերաբերեալ դաշնագիրները: Հապա «հանրապետական» Թուրքիա՞ն: Օր մը օրանց միտքէ անցուցի՞ն հետաքրքրուիլ թէ ի՞նչպէս կը յարգեն դաշնագիրները , այդ երկրին մէջ, յափշտակելով անհատական եւ հանրային հարստութիւններ, ոչնչացնելով ոչ - Թուրք հասարակութեանց հանրային իրաւունքները ...

*** Ռումանական դահլիճը յանձնախումբ մը նշանակեց, որ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, ջնջելու համար հրէական կալուածները՝ գիւղերու մէջ, իբրեւ վտանգաւոր հանրային առողջութեան համար: Նախարարական խորհուրդը այս առթիւ քննեց առանց արտօնութեան Ռումանիա հաստատուած եւ խարդախութեամբ քաղաքացի դարձած օտարականներու հպատակութեան վերաքննութեան խնդիրը, պատերազմէն առաջ թէ վերջը: Այս մասին ալ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, ներքին եւ դատական նախարարներէն, անյապաղ լուծելու համար խնդիրը :

Կառավարութիւնը որոշեց որ ռումանացի ուսուցիչներ աւանդեն ռումաներէնը եւ ազգ. լեզուն՝ պետութեան եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ :

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ բանակցիլ սկսան իրենց դեսպաններուն միջոցաւ : Կ'ըսուի թէ Անգլիա տրամադիր է իրաւապէս ճանչնալու Եթովպիոյ գրաւումը: Արաբերէն ձայնասփիւռի մասին ալ խօսակցութիւններ կատարուեցան եւ երկու կողմերը խոստացան թշնամական քարոզութիւններ չկատարել իրարու դէմ, իսլամական աշխարհին առջեւ :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ երեսփ. ժողովին մէջ ծագած անկարգութեանց հետեւանքով, ազգ. կուսակցութիւնը՝ Վաֆտ՝ իր շարքերէն վտարեց երեսփ. ժողովի նախագահը՝ Ահմէտ Մահիր փաշա, Տօքթ. Համիտ Մահմուտը եւ ուրիշ երկու երեսփոխաններ: Այդ ժողովին մէջ, նախագահը լոյսերը մարած ըլլալով, պաշտօնանկ վարչապետը, Նահաս փաշա, լուցկի վառած էր, իր ճառը շարունակելու համար: Կ'ըսուի թէ ուրիշ երեսելիներ ալ պիտի վտարուին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈ՞ՒՆ ԱԼ, ԲՐՈՒՏՈՍ ...

Փորձա՛նք ...

«Յառաջ» դեկտեմբեր 19ին խմբագրական մը նուիրած էր Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին:

Այս առթիւ, միջանկեալ կը յիշէր, նաեւ, ուրիշ քանի մը հերոսամարտներ, հայաջինջ Արեւմուտքի շրջանէն:

Երիտասարդ մը, Սորտարցի, գանգատեցաւ թէ Յառաջ մոռցեր է «Անյաղթ եւ աներկեւելի Զէյթունը, խըրոխտ եւ անառիկ Սասունը եւ Տարօնը»: (24 դեկտ.) :

Հրատարակելով իր գանգատագիրը, այստեղ իսկ բացատրեցի թէ դեկտեմբեր 19ի խմբագրականը Հայոց պատմութիւն չէր, այլ նուիրուած որոշ դէպքի մը եւ շրջանի մը (1915 — 1917) :

Ու մինչ կը կարծէի թէ հարցը փակուած է, ահա նոր գանգատագիր մը :

Այս անգամ «Յառաջ»ի սաներէն ընկեր Լեւոն Տօնիկեանն է որ կը տրտնջայ, վկայութեան կանչելով աւելի տարէց «Սան» մը, ընկեր Մարգար Բարխեանը: (Տես Գ. էջ, «Տարօնի մասին») :

Ուրեմն դո՞ւք ալ, Մարգար եւ Լեւոն :

Կրնայի ըսել — դո՞ւն ալ, Բրուտոս ...

Խօսքը մեր մէջ, ընկեր Լեւոն կ'երթայ կուգայ եւ կը յանգի «Յառաջ»ի եզրակացութեան :

Ինծի անծանօթ չէին ոչ Մշոյի եւ Կորիւնի, ոչ Կոտոյի Հաճիի կտրիճներուն, ոչ ալ Ս. Կարապետի Սէրկի իբրահ կամ Չխուրի շրջանին օրհասական եւ հերոսական կռիւները:

« Յառաջ » ինքն էր որ հրատարակեց անոնց պատմութիւնը:

Դեռ կարելի էր յիշել ուրիշ պիտաանց գործեր՝ Տարօնի շրջանէն, ինչպէս ուրիշ գաւառներէ: (Բաբերդ, Քղի, Տրապզոն, Կիրասոն, Բիւթանիա ևն.) :

Խմբագրականին մէջ յիշուած չէին, օրինակ, Մարաշի, Հաճընի եւ Եդեսիոյ (երկրորդ) հերոսամարտներն ալ, որ կը պատկանին տարբեր շրջանի մը (1920 — 21):

Ես ըսեր էի, միշտ ակնարկելով նոյն շրջանին (**1915 — 17**). «Տարօնը դըժբախտաբար չունեցաւ *կազմակերպուած կռիւ* (ոչ թէ *հերոսամարտ*, ինչպէս կը գրէ ընկեր Լեւոն, իմ խօսքերս ընդօրինակած առեն) :

Արդ, ընկեր Լեւոն ինքն ալ կը հաստատէ այդ պարագան, երբ կը գրէ.

— « *Բոլորովին տարբեր հարց է թէ ինչո՛ւ Տարօնի մէջ տեղի չունեցաւ ընդհ. կազմակերպուած ճակատամարտ*»:

Ընկեր Վահան Փափազեան, որուն վկայութեան կը դիմէ յօդուածագիրը, ուրիշ եզրակացութեան չէր յանգած իր Յուշերով, տպուած «*Վէմ*»ի եւ «*Յառաջ*»ի մէջ:

Եւ շատ բանաւոր են ու արդար՝ ընկեր Լեւոնի պատճառաբանութիւնները, այդ մասին :

Այդ պատճառաբանութիւնները որ եւ է արատ չեն բերեր ոչ Տարօնի, ոչ ալ Սասունի ժողովուրդին: Ընդհակառակն: Իսկ խօսիլ պատասխանատուութեան մասին՝ պիտի նշանակէր շատ հեռուները երթալ :

Ի՞նչ մնաց անդին, իրարու հետ վիճելու համար ...

Ոչ, սիրելի Տարօնցիներ, ոչ, սըխալ կ'ընէք ծննդավայրի սէրը չափօրելով պատմական գիտելիքներու հետ :

Մենք պզտիկուց սորված ենք մեր երգը, «Մշեցի մօր երգը».

Կարդալ գրել լաւ բան է,
Բայց երբ կուգայ քննութեան օր,
Հարցուցէք դուք մանուկին,
Թէ նա գիտէ՞ արիւն վոթել :

Իսկ պատմութիւնը շատոնց հաստատած է որ Տարօնը գիտէ երկուքն ալ :

ՎԱՀԷ

Կարեւոր փոփոխութիւններ Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատանը մէջ

Լոնտոնի քաղաքական եւ դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ անակնկալ ազդեցութիւն գործեց պաշտօնական զեկոյց մը , որուն համեմատ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ կատարուած են շատ կարեւոր փոփոխութիւններ, որոնք կրնան ազդել նաեւ Անգլիոյ արտաքին աշխարհավարութեան վրայ: Իտըն թէեւ կը մնայ արտաքին նախարար, բայց վերջին տարիները մեծապէս աւելցած ըլլալով նոյն նախարարութեան գրաղումները, վարչապետ Չէմպըրլէնի նախաձեռնութեամբ կատարուած են այդ փոփոխութիւնները: Երկար տարիներէ ի վեր արտաքին պաշտօնատան մնայուն խորհրդական Վէնսիթըրթ, որ հանրածանօթ է ամէն երկիրներու քաղաքական շրջանակներուն մէջ, շարունակ յարաբերութեան մէջ գտնուելով օտար դեսպաններու եւ ներկայացուցիչներու հետ, ուղղակի վերին խորհրդական անուանուած է արտաքին նախարարին մօտ, մեծ իրաւասութիւններով: Իսկ մնայուն քարտուղարին պաշտօնին կոչուած է Սըր Ալեքսանդր Գէտօկըն: Անգլիոյ Թագաւորը այս փոփոխութեան վրայ Վէնսիթըրթի տուաւ Ծնրակապ պատուանշանին մեծ խաչը: Լոնտոնի իրազեկ շրջանակները կը հաւատան թէ Վէնսիթըրթի նոր պաշտօնը արտաքին նախարարութեան մէջ պիտի մտցնէ աշխարհավարութեան նոր ոգի մը: Մինչեւ հիմա օտար կառավարութիւններուն հետ յարաբերութիւն կը պահէին միայն Իտըն եւ Հալիֆաքս եւ յաճախ ալ Ժընեւ երթալով կը բացակայէին Լոնտոնէն, ինչ որ քաղաքական շրջանակներու մէջ անախորժ տպաւորութիւն առաջ կը բերէր: Վէնսիթըրթի անուանումով այս անպատեհութեան առաջքը պիտի առնուի :

Ամէնէն դիտելի կէտը այն է որ Վէնսիթըրթի ազդեցութիւնը կը զօրանայ: Մինչեւ իսկ զրոյց կը շրջի թէ, Վէնսիթըրթի անուանումին նպատակն է անգլեւգերման յարաբերութիւններուն բարւոքումը առաջ բերել, ֆրանսասիրական ծայրայեղ հակումներու դէմ: Բայց չի հաստատուիր այս զրոյցը եւ մասնաւոր ուղղութեան մը համար չէ որ այս անուանումը եղած է :

Կը վերազինուին եւ կ'ամրացնեն

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց կարեւոր օդակայան մը հաստատել Սուէզի ջրանցքին վրայ, Կարմիր ծովուն բերանը, Կենիֆայի վրայ, օդանաւային ամէն յարձակումէ պաշտպանելու համար ջրանցքը: Եգիպտական կառավարութիւնն ալ նիւթապէս պիտի աջակցի այս ձեռնարկին: Անհրաժեշտ ամրութիւնները պիտի կատարուին նաեւ Փորթ Սայիտի քաղաքային օդակայանին մէջ: Անգլիոյ զինուորական իշխանութիւնները վերջերս մտահոգութեան մատնուած էին, դիտելով որ զանազան օդանաւեր կը սաւառնին շատ բարձրէն:

*** Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ փութով յառաջ կը տանի վերազինման ծրագիրը: Յառաջիկայ տարեշրջանին համար ազգային պաշտպանութեան յատկացուած է 988,623,000 տոլար, ուրիշ խօսքով, մօտ մէկ միլիառ: Անգլիոյ մէջ երբ իմացան որ Մ. Նահանգները մօտ 198 միլիոն անգլ. ոսկի յատ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

Հայ ազգութիւնը, Ե. դարէն սկըսեալ, դրուած մշտական շփման ունեցած է մահմէտական կրօնքին պատկանող ժողովուրդներու, պետութիւններու հետ : Կերպով դարերու ընթացքին մանաւանդ մեր կապակցութիւնը եղած է աւելի քան սերտ եւ ճակատագրական : Մեր պատմական երկրի կարեւոր մասը գտնուած է Թուրք եւ պարսիկ տիրապետութեան տակ. մեր ժողովուրդը որոշ հատուածները ցրըուած են ոչ միայն Թուրքիոյ եւ Իրանի կարեւոր քաղաքներու մէջ, այլեւ այնպիսի երկիրներ, որոնց ազգաբնակչութեան գերակշիռ մասը իսլամ եղած են :

Նոյն կացութիւնը եւ ներկայիս : Նոր Հայաստանը կը սահմանէ կրօնքով մահմէտական կարեւոր զանգուած մը Թաթարներուն եւ Իրանցիներու : Ան իրեն դրացի ունի իսլամադաւան պետութիւններ՝ Թուրքիա, Իրան, Ազրպէյճան : Առկէ զատ, թէ նոյն երկիրներուն եւ թէ Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Միջագետքի, Կովկասի, Պաղեստինի եւ Պալքաններու մէջ հայ տարրը կը պահէ ամենօրեայ յարաբերութիւն մահմէտական ժողովուրդներու՝ ինչպէս թաթար, արաբ, քիւրտ, թիւրք եւ այլն հատուածներու հետ :

Այս պայմաններուն մէջ, իսլամ աշխարհը յուզող դէպքերը չեն կարող չանդրադառնալ հեռուէն կամ մօտէն մեր ժողովուրդի, մանաւանդ մեր երկրի բախտին վրայ : Իսլամ աշխարհը խմորող փոփոխութիւններու ուշադիր ըլլալ ու ճանչնալ անոնց հոգեբանութիւնը եւ մտայնութիւնը՝ աւելի քան երբեք անհրաժեշտութիւն մըն է մեզի համար :

Այս տեսակէտով յարմար նկատեցի ամփոփել ֆրանսական հանդէսի մը մէջ գրուած յօդուած մը,— «Իսլամի արդի կացութիւնը» (Revue de Paris, 15 Յուլիս, 1929), Լուի Մասինեոնի ստորագրութեամբ :

ԻՍԼԱՄ ՑԵՂԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մահմէտական աշխարհը կը բաժնուի բազմաթիւ ցեղային միութիւններու, որոնք թէեւ քաղաքականապէս անջատ եւ անյարակից հատուածներ կը կազմեն, բայց գիտակցութիւնը ունին բարոյական միութեան մը :

Աճասաւիկ ցեղային տեսակէտով իսլամ հաւատացեալներու բաժանումը.—

Հնդիկ	64.000.000
Մալէզիացի	51.000.000
Արաբ	38.000.000
Իրանցի	26.000.000
Թուրք	34.000.000
Սեւ Աֆրիկ	23.000.000
Չինացի	7.000.000
Ալպան-Պօշնաք	3.000.000

Գումարը կը ներկայացնէ 246 միլիոնի պատկառելի զանգուած մը :

Ինչպէս կը տեսնուի վերի ցուցակէն, հաւատացեալներու զուտ ծագումը նկատի առնուած է եւ ոչ թէ անոնց քաղաքական խմբաւորումը : Կ'արժէ ամբողջացնել այդ ցանկը քանի մը լըրացուցիչ թիւերով :

38 միլիոն Արաբները բաժնուած են հետեւեալ խմբաւորումներուն.—

Արաբիա	4.000.000
Պաղեստին	700.000
Սուրիա	1.700.000
Իրաք	2.000.000
Եգիպտոս	16.000.000
Թունուզ	2.000.000
Ալճերիա	3.200.000
Մարօք	2.200.000
Սուտան	1.000.000

Մնացեալները՝ ցրուած Աֆրիկէի եւ Ասիոյ զանազան կողմերը :

34 միլիոն Թիւրքերը ցրուած են հետեւեալ կերպով.—

Թուրքիա 11 միլիոն

Ռուսիա 18 միլիոն

Չին, Աֆղանիստան 5 միլիոն

26 միլիոն Պարսիկները զատուոր-ուած են այսպէս.—

Իրան	12.000.000
Աֆղանիստան	6.000.000
Հնդկաստան	6.000.000
Քիւրտ	2.000.000

Այս իսլամ խմբաւորումներուն մէջ ամենակարեւորը՝ թուապէս եւ տընտեսապէս՝ Իսլամ Հնդիկ զանգուածն է ներկայիս. (73 միլիոն) : Թէեւ Հնդկաստանի ազգաբնակչութեան մէկ հինգերորդը կը կազմեն, բայց ամէնէն կազմակերպ հասարակութիւնն է : Տարեկան համագումարներու շնորհիւ իր ներքին միութիւնը կ'ամրանայ. իբրեւ լեզու կը գործածեն միակ բարբառ մը —ուրտու— որ կը ձգտի դառնալ Հնդկաստանի ազգային լեզուն. իբրեւ գիր կը գործածեն արաբական այբուբենը : 1919էն ի վեր, իսլամ Հնդիկ ղեկավարները յաջողած են մնացեալ Հնդիկ ցեղերու հետ կազմել ազգային պահանջներու միացեալ ծրագիր մը, զոր ներկայացուցին անգլիական կառավարութեան : Այս վերջինը տակաւին չէ յաջողած բաժնել այդ միացեալ ճակատը :

Հնդիկներէն վերջը ամենակարեւոր իսլամ զանգուածը Մալէզիոյ խումբն է, որ կղզիներու ազգաբնակչութեան 92 առ հարիւրը կը կազմէ : Ազգային որոշ ծրագիր մը ունին, ինչպէս նաեւ ինքնուրոյն լեզու, կը գործածեն արաբական այբուբենը, թէեւ հոլանտական կառավարութիւնը կը ջանայ տարածել լատինական տառերը : Բոլշեւիկեան քարոզութիւնը նպաստաւոր հող գտած է իրենց մէջ :

Արաբական խումբը երրորդ տեղը կը գրաւէ թիւով, բայց զուրկ է բոլորովին միութենէ եւ հասարակաց համախորհուրդ ծրագիրէ մը : Եգիպտոսը, իր դիրքով կրնար առանցք մը ըլլալ արաբ աշխարհին մէջ, բայց զուտ ազգային քաղաքականութիւն մը կը վարէ եւ կասկածով կը վարուի Արաբիոյ Վահապիներուն վերածնունդին հանդէպ :

Ինչպէս ծանօթ է, ընդհանուր պատերազմին, Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշ չափով քաջալերեցին գաղափարը՝ արաբական պետութեանց համադաշնակցութեան, որ պիտի պարփակէր Արաբիան, Միջագետքը, Սուրիան եւ Պաղեստինը : Համարաբական միութեան ձգտող այդ ծրագիրը առայժմ ձախողած կը համարուի : Մեծն Բրիտանիա ուժ կուտայ աւելի տեղական անջատողականութեան, յանձին Պաղեստինի, Անդրյորդանանի, Իրաքի ինքնուրոյն կառավարութեանց : Սուրիան է ներկայիս վառարանը համաարաբական խռէջալի մը :

(Հոս կ'արժէ յիշատակել որ Մահմէտականութեան արշալոյսէն մինչեւ ԺԶ դարը, արաբ ցեղը մեծ, ղեկավար ազդեցութիւն ունէր ամբողջ իսլամ աշխարհին մէջ : Բայց այդ թուականէն սկսեալ, օտարացեղ գրողներու խումբ մը — Ծուպիա, ցեղադաւանները — սկսան քննադատել արաբական գերակշռութիւնը, մատնանշելով որ կրօնքի ծագումէն ի վեր ամենայայտնի իսլամ մարդիկ ոչ թէ արաբ, այլ օտարացեղ ազգերու ծոցէն ելած են : Այսպէս խորհողները եղան Պարսիկները, Անատոլուցիները, Թ. դարէն իսկ, ու այսպէս սկսաւ մտաւորական ցեղապաշտ շարժում մը, որ զարգանալով մինչեւ մեր օրերը, մեծապէս հարուածեց տուաւ արաբական մշակոյթին ու իսլամ միութեան) :

Թուրք տարրը իսլամ ընտանիքին մէջ քանակով չորրորդ տեղը կը գրաւէ, բայց ազգային ձգտումը ասոնց մօտ ամենազօրաւոր է եւ որոշ չափով կը հակակշռէ կրօնական զգացումը : Հանրապետական Թուրքիոյ ղեկավարներն է այն շարժումին, որ ինչպէս յայտնի է, չեչտակի բաժնուեցաւ մահմետական աւանդութիւններէն, ընդունելով լատին այբուբենը, թարգմանելով Գուրանը, լեզուն մաքրագործելով արաբ եւ պարսիկ բառերէ եւ Շէրիաթի կրօնական օրէնքին փոխարէն ընդգրկելով աշխարհիկ, Եւրոպական օրէնսդրութիւնը : Ցուցալի չէ սակայն որ համաթրքական շարժում մը կարենայ գլուխ ելլել, որովհետեւ քաղաքական — աշխարհագրական լուրջ արգելքներ կան, քանի որ միւս թրքացեղ տարրերը ցրուած են Ռուսիոյ, Միջին Ասիոյ զանազան անկիւնները, առանց շփում ունենալու իրարու հետ :

Իրանեաններն ալ ազգային վերածնունդի գաղափարով վարակուած են : Իրանի արդի վեհապետը կը ձգտի արդիացնել երկիրը ու միանգամայն ազատել հին պարսիկ լեզուական, գրական գանձերը : Քիւրտերը շատ տրամադիր չեն Թուրք թրքանալու :

Քսանըհինգ տարիէ ի վեր իսլամ աշխարհի մէջ զարգացող ազգային շարժումը կը բախի որոշ արգելքներու, որոնք յառաջ կուգան մասամբ յարանուանական մոլեռանդութիւններէն, կամ անձնական - տոհմական փառասիրութիւններէ, եւ մասամբ ալ քաղաքական խլրտումներէ :

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Ճափոնի աշխարհակալութեան բուռն ձգտումները եւ ճիգերը երթալով կը պայծառանան, եւ ասով իսկ կացութիւնը կը սրուի Ծ. Արեւելքի մէջ : Մարդկային մրցումի մը ճակատագրական անօրինակ մէկ երեւոյթը դոգմա կը փայլատակէ Ծ. Արեւելեան երկինքին վերեւ, թէեւ անտես մնայ, բայց յայտնի տեսողութեամբ դէպքերուն եւ մեծ պատասխանատուութիւններուն, որոնք կը կասկածուին : Նանքին մուտքով յաղթապանծ բանակը չի գոհանար, եւ յառաջխաղացութիւն մը կը պատրաստէ դէպի հարաւ չինական կայսրութեան : Արդէն կը խօսուէր, թէ Թոքիոյի զինուորական շրջանակները կը ձգեն տիրանալ Քանթոնի, մեկուսացնելու համար Հոնկքոնկը, Ծ. Արեւելքի մէջ բրիտանական տիրակալութեան կոթողը : Եթէ այդ գիտումները յայտնի իրողութեան փոխարկուին, Մեծն Բրիտանիա պիտի գտնուի ճակատագրական հարցումի մը առջեւ : Իր դիրքը Ծ. Արեւելքի մէջ յենարան ունի Հոնկքոնկը, որուն տնտեսական հնարաւորութիւնները անխուսափելի դարձած են մայր - երկրին յառաջդիմութեան, թէկուզ նիւթական ապահովութեան համար : Դժուար է ընդունիլ, որ Լոնտոն առանց դիմադրութեան հանդուրժէ այսպիսի նոր, մանաւանդ ամէնէն դէչ յաւակնութեան Ճափոնի կողմէ : Որովհետեւ, բաց ի տնտեսական եւ զանձային խնդիրներէ, Չինաստանի մէջ ուժի եւ ազդեցութեան այս փոփոխութիւնները Պետութեան համար այնպիսի հարցեր կը յարուցանեն, որոնց համաքաղաքական տարածութիւնը արտասովոր կերպարանք մը կ'առնէ, միջազգային բարդութիւններ — առանց անոնց ալ անհեդ — լեռնանման կուտակելու համար :

Նոյնքան սաստիկ կը զգածուին նաեւ Մ. Նահանգները, ոչ միայն անոր համար, որ ճափոնական երկրակալութիւնը, ինչպէս բազմաթիւ յայտարարութիւններէն անկասկած կը թուի, կ'աշխատի Ֆիլիփինեան կղզեխումբը իր շահերուն շրջանակին մէջ քաշել, այլ նաեւ որովհետեւ կենսական հարկ մը կը ներկայանայ Հիւսիսային Ամերիկայի Մեծ Հանրապետութեան համար ապահովութիւնը արեւմտեան Խաղաղականի մէջ : Ֆրանսա ոչ նուազ զգածուած : Նիփոնի (Ճափոնի) յառաջխաղացումը եւ Թոքիոյի կառավարութեան զինուորական ոգին անմիջական ձգտումները հետզհետէ վտանգ կը սպառնան նաեւ Հնդկաչինի : Հիմակուընէ իսկ դըժուարութիւններ կան, որոնք կը ծագին Չինաստանի անհաղթահարելի կայսրութեան հետ երկաթուղիով կապակցութեան բանակցութիւններէն :

Ուստի զարմանք չէ որ Լոնտոնի, Ուաշինկթընի եւ Փարիզի մէջ կացութիւնը երթալով աւելի ծանր կը նըկատուի : Դէպքերը այն աստիճան առաջ գացած են, որ Ճափոնի կողմէ արտայայտուած ոչ միայն չբմեղանքները, այլեւ ապագայի համար ձեւակերպութիւններն ու ապահովութիւնները մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ : Այժմէն նկատի կ'առնուին հետեւանքները, որոնցմէ առաջ կուգայ սա դժուարին հարցը, թէ երեք Մեծ Պետութիւնները կրնա՞ն միթէ թոյլ տալ որ դէպքերը ալ աւելի հասուննան : Որովհետեւ վճռական որոշումներու առջեւ գտնուող պետական մարդիկ սկսած են պարտաւորուած մտածել պատմութեան առջեւ իրենց պատասխանատուութեան վրայ : Չինաստանի մէջ Ճափոնի գերակշռութիւնը, տիրակալութիւնը, մարդկօրէն հաշուելով, չի վերջանար միայն Դեղին Ցեղին զարթուցումովը հոն, այդ չի նախկին սահմաններուն մէջ, այլ սկիզբն է երկանց, եւ ավիտալի մտահոգութիւն մը Եւրոպայի համար, եւ գլխաւորաբար Սպիտակ Մարդուն միջոցաւ կերտուած մշակոյթին համար : Որչափ ատեն որ Չինաստանի մէջ ձեռնհասութիւնը, խօսքը Չինացիներուն կը պատկանէր միայն, զրուցուածները, երկրաձեւականութեան մասին, թափանցում չէր կասկածուած եւ, բառ այնմ, չէր պատրաստուած այդ հիմայ վրայ ... եւ է քաղաքականութիւն : Բայց Ճափոնցիները բոլորովին տարբեր մարդիկ են եւ վերջին տարիներուն իրենց պէտք ներսը թափանցումները բաւական են, որ քիչ առաջ ներն իրենց ուժին թափը յառաջացնեն աւելի խիստ խօսքերն, եւ մինչեւ ո՞ւր ...

Արդարեւ խնդիրը «մեծ» բաներու շուրջ կը դառնայ, եւ այս պատճառաւ ծայրայեղութիւն չէ խօսիլ պատմական մեծ անկիւնադարձի մը մասին : Թօքիոյի մէջ ճշդիւ գիտեն, թէ ինչ կ'ընեն : Նիփոն մանրամասնօրէն կը թուի հաշուած ըլլալ բոլոր նպաստաւոր եւ աննպաստ կողմերը հսկայ արշաւանքին՝ որուն ձեռնարկած է, մարդու եւ նիւթականի աճուող զոհողութիւններն ալ աչքէ չվրիպեցնելով : Ճափոն ստուգիւ նկատի ունի համաքաղաքական բովանդակ կացութիւնը եւ պատկանելի Պետութիւններուն սուր հետաքրքրութիւնը : Արդեօք, վերջապէս, ճափոնական հաշիւը սըխալ պիտի չելլէ՞ : Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ վերջապէս տարբեր լար պիտի չզարնե՞ն արդեօք : Ռուսիա ցվերջ պիտի կրնա՞յ յարատեւել իր թմբիրին մէջ : Բայց ասոնք պարզ, վերացական հարցումներ են միայն :

Թող որ սակայն համաշխարհային պատմութեան ընթացքը անոնց պատասխանատուութենէն կախում ունի :

(Ն. Ց. Փ.)

***

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԱՇԽԱՐՀ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԽՄԲ.— Երկրորդ յօդուած մը եւս Մարսէյլ ծնած հայ պատանիէն, որ ֆրանսերէն կը գրէ եւ հայերէնի թարգմանել կուտայ իր մտածումները, այնքան զգայուն տրամադրութեամբ .—

Պաշտամունքի մը մասին (Հայրենիք) խօսուած պարագային, յաճախ կը գտնուին մարդիկ, որ չեն ուզեր կամ աւելի ճիշդը չեն աչքով կը նային մեծամասնութեան մը կողմէ սիրուած [illegible] մը :

Հայրենիքի սէրը թանկ է այն մարդուն համար, որ կը յարգէ իր հայրերէն ժառանգ մնացած հայրենիքը : Ո՞րքան են զայն ուրացողները ... ո՞րքան են անոնք, որ իրենց ոտքերուն տակ կ'ուզեն առնել մեր համեստ յոյսերն անգամ ... Հայրենիքի Ցուլաները, յուզումներ կը գտնան իրենց նմաններուն, աւելին իսկ,— թշնամիներ հայրենիքին եւ հայրենասիրութեան : Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել անոնց պարագան :

Այն տեսութիւնը որուն վրայ կը հիմնուին այդ պարոնները, աշխարհաքաղաքացիութիւնն է որ կը քարոզէ մարդկութեան սէրը ի վնաս հայրենիքին :

Աշխարհաքաղաքացիութեան հետեւորդները կ'աշխատին խաբել մեզ, մարդկութեան անկեղծ սիրով կլանուած ըլլալու պատրուակին տակ : Անոնք վտանգաւոր անհատներ են, ճշմարիտ թշնամիները հայրենիքին : Ըստ անոնց, բոլոր մարդիկը ըլլալով եղբայրներ, պարտաւոր են առանց ցեղի եւ ազգի խտրութեան, միեւնոյն սէրը տածել իրարու հանդէպ, ազգային շահեր չճանչնալ, սահմաններու ջնջումը ընդունիլ եւ բոլոր ազգերը մէկ ազգութեան վերածման համար աշխատիլ :

Պէտք է խոստովանիլ թէ չկայ աւելի գեղեցիկ տեսարան աշխարհի մէջ, քան տիեզերական համակցողութեան մը գոյութիւնը բոլոր ազգերու միջեւ : Բայց այս բոլորը ներկայիս ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ երազ մը, զոր միայն մարդկային ամբողջական եւ կատարեալ յեղաշրջում մը կրնայ իրականացնել :

Տիեզերքը ընդարձակ է ... Հոն ապրող մարդկութիւնը թերեւս օր մը կարենայ միացման կապ մը գտնել ... Տիեզերքը, տարբեր գաղափարներ, տարբեր կրօնքներ եւ տարբեր լեզուներ ունեցող ցեղերու կը պատկանի : Երբ պէտքականութիւնը ամենուրեք է, եւ նմանութիւնը ոչ մէկ տեղ, դժուար է որ մերձակցութիւնները անհետին, հոգ չէ թէ զգացումները համաձայնին եւ բազմաթիւ տարբերէ տիեզերական համերաշխութիւնը ծնի :

Օրինակ առնենք միեւնոյն գիւղին բնակիչները, միեւնոյն ընտանիքին անդամները : Անոնք կ'ապրին մէկ յարկի տակ եւ կը մշակեն նոյն հողը : Բնմանք բանուորական կապեր ունին իրենց մէջ եւ միւսները աւելի սերտ կապերով միացուած են իրարու : Արդեօ՞ք կատարեալ համակցողութիւն մըն է որ կը տիրէ անոնց միջեւ : Ո՞վ է ան որ իր չահէն առաջ, հարեւանի մասին մտածէ : Արդեօք մրցակցութիւնը չէ՞ որ զանոնք կը բաժնէ : Չե՞նք տեսներ ամէն օր մարդիկ, որ առանց խղճահարութեան իրենց պահանջները կը մեծցնեն՝ ի վնաս ուրիշներուն, նոյնիսկ կը ցանկան իրենց նմաններուն կործանումը եւ մահը, կարգ մը առաւելութիւններ ձեռք բերելու համար : Քանի որ այս միջոցին գոյութիւն ունի նոյն գիւղին պատկանող բնակչութեան, մինչեւ անդամ նոյն ընտանիքի անդամներուն միջեւ, ի՞նչպէս կարելի է երկրագունդի վրայ ցրուած մարդկային բոլոր էակներուն միջեւ միացման կապ փնտռել : Ի՞նչպէս կրնանք հայրենիքի սէրը փոխարինել մարդկութեան սիրով : Բնական է որ մարդ սահման մը կը դնէ իր գործունէութեան : Հայրենիքը բաւական մեծ է, մեր հայրենակիցները պատկառելի թիւ մը կը կազմեն, մեր սրտի պահանջներուն գոհացում տալու համար :

Ուրեմն ինչո՞ւ պարտական ըլլանք մարդկութեան, ի՞նչ օգտակարութիւն ունեցաւ ան մեզի, Հայաստանին, արժանի ըլլայ մեր երախտագիտութեան եւ կամ ի՞նչ ակնկալութիւն ունինք անկէ ապագային մէջ : Մարդկութեան պատկանող ժողովուրդն օգնեցի՞ն մեզի մեր դժբախտութիւններուն ատեն : Ռուսիա՞ն ... սուտ ցնորք ... բաւ թէ այս օգնեց՝ կը չանայ, բեռը վրայէն նետել : Բայց եթէ օր մը հայրենիքը ինձմէ պահանջէ որ մեռնիմ իրեն համար, պատրաստ եմ : Պիտի տամ արիւնս անոր ապացուցանելու համար երախտապարտութիւնս, որովհետեւ այս գոյութիւնը ճիշդ եւ արդարացի կը գտնեմ : Ո՞չ ոք պէտք ունի զայն յանձնարարելու, վասնզի հայրենիքի սէրը բնական է եւ մեր գոյութեան առանցքը կը կազմէ : Հայրենիքի սիրոյ իր ծնունդէն սկսեալ եւ նախընտրուի ուրիշէ մը : Բոլոր ժողովուրդները այդ գիտակցութիւնն ունին, քանի որ բոլորն ալ հայրենիք մը, մայր մը ունին :

Բնական է որ մեր գուրգուրանքը, նախընտրութիւնը մեր հայրենակիցներուն տրուի, քան օտարներուն : սիրենք մեր հայրենակիցները, որ հետեւ նոյն արիւնը ունինք եւ մ...

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑԸ ...

ՁԻ՛Ն, ՁԻ՛Ն, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Պատէ պատ սահելով կ'անցնիմ շուքի պէս. բոլոր կենդանիները ճանչցան զիս, ու մայրս անհանգիստ կը զգայ, չորս կողմը բան մը կը փնտռէ :

Վեր կ'ելլեմ, հարսները կաքաւ կը փետեն ու պատշգամէն վար փետուր ու ձիւն իրար կը խառնուին :

Թոնրատան քովէն կը դիտեմ ներսը օջախը, նոր փեսին կտրած կոճղին պէս հատ մը կը ճարճատի, շուրջը բոցեր կ'արձակէ :

Հայրս հրացանը դեռ ձեռքին՝ մէկ ոտքերը երկարած է ու քոյրս փափկութեամբ կը լուայ լոյս ժպիտ մը երեսին :

— Տղայ պայուշի. մայրդ չտեսնայ մէկէն,— գիշերուան երազս ինչ չուտ ելաւ— սեւ ջուր չիջնայ աչքերուն, ճամբադ նայելով լոյսը մարեցաւ :

Կեցեր եմ հօրս դէմ դիմաց. մեր երկուքին սրտերը ուրիշ տերեւի պէս կը դողան : Քոյրս քարացած մեզի կը նայի : Ծխանէն ձիւնը չերտ չերտ վար կը թափի ու կրակը երգելով կը հրդեհի :

Մեր տան մէջ մօրմէս զատ մենք նայուածքով կը համբուրենք զիրար : Հացի պահարանին ետեւէն դարանակալ կը դիտեմ :

Եղբայրս դրկած է դեռ կէս թաց, նոր աշխարհ եկած հօրթուկ մը ու սենեակին մէջտեղ կը դնէ, անտեղեակ հօրս յուզումին : Ահա չորս կողմէն պզտիկներ կը վազեն, կապոյտ յուլունքներ կը կապեն վիզը ու զայն կը տեղաւորեն ձիւնի պէս ճերմակ գառնուկի մը քով, վառարանին մօտիկ :

Դուրսը ձիւնամրրիկը կը սկսի, պատուհանները կը թակէ ու դռները ուժգնօրէն կը փակուին : Ես անհամբեր եմ դարձած : Մայրս ներս կը մտնէ.

— Դուրսը փոթորիկ է, արիմարդ, տանիք ելէք, ղարիպ ճամբորդ վերիլեռները չմնան : Հարսներ, բոլոր լոյսերը վառեցէք : Օճախը դոյդ կոճղերով հրահրեցէք, չենք գիտեր ե՞րբ կուգայ Աստծոյ հիւրը :

Ահա արդէն հօրեղբայրներս տնով, դուռ դրացի աչքը լուսի կը վազեն : Ի՞նչ չուտ իմացան. ես դուրս կ'ելլեմ սպասուած տեղէս : Այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ այդ միջոցին, ես թանձր վարագոյրով մը կը ծածկեմ : Գանձեր կան որ եթէ յայտնես, գլխուդ փորձանք կը բերեն : Անխօս բաղձութիւն մը հետզհետէ մեր թաղ մը տան մէջ տեղ կը գրաւէ : Հարսնի՛ք կայ, հարսնի՛ք : Մատաղ խողը դանակի տեսքէն սարսափած ի զուր կը մայէ . իրեն խնայելու համար, արագօրէն սանդուխներէն վար կ'իջնեմ, երբ կուժի պէս պճնուած նոր հարս մը առիթ կը գտնէ ականջէս փսփսալու. — «Ի զուր սպասեցի ճամբուդ ... ու յուսահատ ...» :

Կը դառնամ իրեն ու աչքերս կը լեցուին. բարակ, փուլ փուլ քօղ մը վըրան : Գլխին դրած է արծաթէ զար - զարուած թաս մը փոքրիկ սլաքի մը պէս, ճակտին ու այտերէն վար ականջներէն կախ ոսկի դրամներ շարք շարք, համբոյրի տեղ իսկ չկայ : Մանրիկ հիւսքերով մազերը կ'իջնեն, մէջքին եանկիւնի կապած շալին վըրայ ու ծայրերէն ոսկի զանակներ կը շըղշղան, կը զընկզընկան, Հինայուած ձեռքերուն մէջ արցունքոտ ձիւնադնդակ մը ունի ինծի նետելու պատրաստ ու կը վերյիշեմ այն օրը երբ մեր անզիտակ սրտերը զիրար կը հասկնային, ծածկուելով ձիւնի մէջ, ձիւնէ գնդակներով, դպրոցի ճամբուն վրայ :

Ո՜վ իմ գիւղիս աղջիկներ, միայն ձեր սիրոյն մարտիրոսութիւնը կը բաւէ բարձրանալու աստուածներու գահը :

Դեռ նոր հիւրեր կը լեցուին մեր տունը : Եկողը թափ թափ ոտքերը գետին կը զարնէ, հագուստները կը թօթուէ ու գետինը կը լեցուի ձիւնով :

Աչքըլուսի եկողները ներսը տեղ գըրաւած են, հայր-այրերն ու տան-գըլուխ մայրերը նստեր են օջախին շուրջ միասին : Մնացեալները քիչ անդին վառարանէն շրջանակ են կազմեր քուրմերու պէս : Անվերջ խօսակցութիւններն ու փսփսուքները կանգ կ'առնեն, երբ կլոր սեղաններու վրայ համադամները կը լեցուին. հարսներ ու աղջիկներ իրենց տան պէս ծառայելու համար մրցումի կ'ելլեն : Օղիի գաւաթները կը լեցուին, տունը կը բուրէ բարկ անխոնի ու թարմ պըտուղներու հոտով :

Եղբայրս երկար ձողով մը առաստաղէն խնամքով վար կ'առնէ ձմրան սեխեր, սերկեւիլ, տանձ ու խնձոր. փունջ փունջ կախուած անմեռուկներու, սեղրուկներու մէջէն :

Մայրս ներս կը մտնէ ձիւնի մէջ կորսուած : Ան նման է մեր ժամուն լուսապսակ Աստուածամօր ու մանուկի տեղ դրկած է պատշգամի որթատունկէն կտրած խաղողի ողկոյզներ . ճերմակ տոպրակներով յարդի մէջ պատսպար . ալ ո՞ր օրուան համար պահուած են ասոնք :

Ամէնքը խօսք մէկ ըրած .

— Աչքերնիդ լոյս, կ'ըսեն զաւաթ բռնած :

— Ամէնքս այս օրուան արժանանանք :

— Գահն ու պսակը տեսնէք :

— Գնացողաց ու մնացողաց :

Ցանկարծ դրսէն շառաչուն պատառ կի մը պէս հրացանի մը ձայնը կ'ընդհատէ «աչքի լոյսը» : Հայրս կը ճանչնայ իր հրացանի ձայնը : Կը սկսին կարծիքները — դպաւ, կ'ըսէ ձայնը, կարճ եղաւ, չարճարանեց .

— Ի՞նչ չուտ ալ եկան :

— Էյ, անուշ Թութը գիտէ :

Սրտատրոփ ամէն ոք կը սպասէ գիւնքին . բոլորն ալ ինծի կը ... «տեսնենք թէ բախտ ունի՞ս, ... թէ պարապ ելաւ» :

Հայրս սպասելէն ջղայնա... մարդահասակ մը սեւցած կոճ... չարչարէ որ հրահրի, երբ եղ... ձիւնէ տեսիլքի մը պէս ներս կը... մէկ ձեռքը մխացող հրացանը, միւսին դառան մը չափ խոշոր, ... ըը բաց լափէ (նապաստակ) մը ...

— Արեւդ սիրեմ, տղա՛ս . ... մէջ տնկուած խոտդ չակեցի՞ր : ... է հայրս ու կ'աւելցնէ.—Ծաթրի... ծծմարի հոտ են առեր անտէր... ալ ծառ չմնաց կրծեցին . չատ ... նիր նորէն կուգան, թակարդներ... յէիր :

— Ձեզէ գիշերանց անծեղ մը ... մէջը, կ'ըսէ անդիէն բանպառա... բոր աղբարը :

Վարպետ խօսողը ան է որ ամէն... նի առակ մը, ամէն իրիկուն... պատմութիւն մը կ'ընէ ձմրան ... ջանկայաւերժ գիշերներուն :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱ...

(2)

(Շար...

նոյն աւանդութիւնները կը կրենք, նոյն լեզուն կը խօսինք անոնց հետ անցեալի փառքը եւ դառնութիւններու յիշատակը կ՚ապրինք: Ասոնք կապեր են որ մեզ կը միացնեն իրարու եւ կը պարտադրեն մեզի հաւատարիմ մնալ անոնց:

Բոլոր ժողովուրդներու մէջ խօսուած հայրենասիրութիւնն է, որ ամէն տարի միլիոններ ծախսել կու տայ, ստուարաթիւ պատանիներ պատրաստելու համար, որոնք օր մը պիտի պայթեցնեն թնդանօթը: Այդ պարագայի՞ն է որ պիտի քարոզուի մեզի մարդկութեան սէրը ···

Պէ՞տք է որ, հայրենիքի սէրը մեր սրտերէն վանէ մարդկային բոլոր ըղձումները, գթութիւնը եւ կարեկցութիւնը մեր նմաններուն հանդէպ: Ըմենեւին··· Ամէն պարագայի մէջ մենք պարտաւոր ենք յիշել լատին բանաստեղծին խօսքը — «Ես մարդ եմ, եւ ոչինչ օտար է ինծի ինչ որ մարդկային է»:

Պարտաւոր ենք զգայուն ըլլալ մարդկային ցաւերու դժբախտութեան հանդէպ, ինչ ազգութեան ալ պատկանին անոնք: Պարտաւոր ենք կարելի եղածին չափով թեթեւցնել անոնց տառապանքները: Կարճ խօսքով, օտարներու հանդէպ ըլլալ գթասէր եւ սիրել մարդկութիւնը հայրենիքի մէջէն:

Այս կերպով կարելի է իրարու հետ հաշտեցնել հայրենիքի եւ մարդկութեան սէրերը, բայց երբեք թոյլատրելի չէ աշխարհաքաղաքացիութեան խոտոր համեմատութիւնը, հայրենիքի քաղաքացիութեան հետ:

Լուի Պլան կ՚ըսէ.— «Հայրենասիրութիւնը եւ աշխարհաքաղաքացիութիւնը երբ չեն զոհուիր իրարու, կատարելապէս հաշտելի են: Աշխարհաքաղաքացիութիւնը հակառակ չէ հայրենասիրութեան, ինչպէս հայրենասիրութիւնը հակառակ չէ ընտանեկան մտքին: Սէրը՝ որ կը տածուի հայրենիքին հանդէպ, չարգիլեր որ չսիրեն իրենց զաւակները: Նոյնը, սէրը որ կը տածուի մարդկութեան, չարգիլեր որ չսիրուի հայրենիքը»:

Լ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ Բ. ՆԻՍՏԸ

ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 26ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Առաջնորդարանի մէջ տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին Բ. նիստը:

Ատենապետը կարդաց Մարոքի երեսփոխանին նամակը, որով կը յայտնուէր թէ՝ սոյն նիստին պիտի բացակայի եւ 1000 ֆրանք կը նուիրէր Ամանորի առթիւ, որբերուն տրամադրելու համար: Ժողովը այս բացակայութիւնը բանաւոր համարելով, անցաւ օրակարգի հարցերու քննութեան:

Ազգ. կեդր. նախկին վարչութեան կողմէ, Պ. Պօղոս Հիւսեան ժողովին ներկայացուց իրենց զեկուցումը:

Նախկին վարչութեան տեղեկագրը շնորհակալութիւն յայտնեց կաթողիկոսին, Էջմիածնի հոգեւոր գերագոյն խորհուրդին, Երուսաղէմի պատրիարքին, Թեմիս Առաջնորդին, Ազգ. կեդր. վարչութեան, Պ. Վ. Խորասանճեանին, բոլոր Թաղական Խորհուրդներուն, եւ Փրատոյի եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութեան: Շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մասնաւոր գոհունակութեամբ խօսեցաւ Մարոքի, Թունուզի, Ալժերիոյ եւ Տրիպոլսոյ փոքրիկ հայ գաղութներուն, իրենց նիւթական օժանդակութեանց համար: Ազգ. կեդր. վարչութեան տեղեկագիրը, որ նոյնպէս պիտի հրատարակուի, կը պարունակէր կարեւոր տեղեկութիւններ մեր եւ մեր թեմին մաս կազմող հեռաւոր շրջաններու մասին:

Պ. Մ. Պօղոսեան նախորդ Վարչութեան նիւթական հաշուետուութիւնն ըրաւ, որմէ պարզուեցաւ որ Մարսէյլի Առաջնորդարանը հակառակ աննպաստ պայմաններուն, գրեթէ բաց չունի:

Ժողովը ընտրեց յանձնախումբ մը, գլխաւորութեամբ Պ. Վահագն Սահաթճեանի, ազգ. կեդր. վարչութեան երկամեայ գործունէութեան համապատասխան բանաձեւ մը պատրաստելու եւ ժողովին ներկայացնելու համար: Քանի մը վայրկեան դադար տրուեցաւ, ազգ. նոր վարչութեան թեկնածուներու մասին խորհրդակցելու համար: Դադարէն վերջ, կարդացուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

«Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Երեսփ. Ժողովը խորին ուշադրութեամբ լսելէ վերջ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան բարոյական զեկուցումը Պ. Պ. Հիւսեանէ, ինչպէս նաեւ նիւթական հաշուետուութիւնը Պ. Մ. Պօղոսեանէ, այդ երկու զեկուցումներէն ետք, միաձայնութեամբ իր հաւանութիւնը յայտնեց: Երեսփ. Ժողովը պարտք կը համարի իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել Ն. Ս. Տ. Գ. Արք. Խաչատուրեանին, որ իր փորձառութեամբ, ուղղամտութեամբ եւ ազնուական աշխատանքով կրցաւ առաջնորդել նախկին Վարչութիւնը ազգային համերաշխութեան ճամբուն մէջ: Ժողովս ուրախ է հաստատելու որ այսօր Առաջնորդարանի յարաբերութիւնները ազգային զանազան հաստատութեանց հետ վստահութեամբ կը շարունակուին: Ժողովը ուրախ է նոյնպէս, եւ իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ հրաժարեալ Վարչութեան, որ յաջողեցաւ իր նիւթական վիճակը բարւոքել, եւ իր ժրաջան աշխատանքներով ու բացարձակ ներդաշնակութեամբ, կրցաւ իր գործունէութեան շրջանն աւարտելէ առաջ բոլորովին հաւասարակշռել իր ելքն ու մուտքը: Առ այդ, ժողովը միաձայնութեամբ իր գոհունակութիւնը յայտնելով կ՚անցնի իր օրակարգին»:

Սոյն բանաձեւը անցաւ միաձայնութեամբ:

Ապա կարդացուեցան Առաջնորդի եւ Կեդր. Վարչութեան հրաժարագրերը, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարեշրջանի համար պատրաստուած նախահաշիւը:

Միաձայնութեամբ վերստուգիչ Յանձնաժողովի անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Վահագն Սահաթճեան, Ազգին Մարտիրոսեան եւ Յովհ. Տէօքմէճեան:

Կազմուեցաւ եռապատիկ ցանկը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ընտրութեան համար եւ ձայներու մեծամասնութեամբ նոր Վարչութեան անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Յակոբ Պապիկեան, Վ. Սահաթճեան, Կ. Ճանիկեան, Տքթ. Սիվրիհիսարլեան, Բ. Զիլճեան, Մ. Պօղոսեան եւ Հալաճեան: Իսկ փոխանդամներ՝ Պ. Պ. Յ. Շալճեան, Գ. Աստուրեան եւ Թօրոմանեան:

Թելադրուեցաւ նորընտիր Վարչութեան, որ ջանայ նախահաշիւը իրականացնել իր ամբողջութեան մէջ:

«Եկեղեցական բարեկարգութեան» հարցին յարմար լուծումը տալու համար լիազօրուեցան Կրօնական Ժողովն ու նորընտիր Վարչութիւնը, որոնք կրնան դուրսէն ալ գործակիցներ հրաւիրել: Առաջնորդ Գ. Արք. Խաչատրեան թելադրեց որ Կրօնական Ժողովին մասնակցին շրջանիս բոլոր քահանաները: Ժողովը քուէարկեց առաջարկը:

Սոյն ժողովին ներկայացուեցաւ շըրջանիս նոր առաջնորդական փոխանորդ Զգօն վարդապետ Տէր Յակոբեան եւ նիստը փակուեցաւ հրաժարեալ առաջնորդ Տ. Գ. Արք. Խաչատրեանի վերջին խօսքովն ու մաղթանքներովը:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏԱՐՕՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի 24 դեկտեմբեր 1937 թիւին մէջ կարդացի «Սորտարցի» ստորագրութեամբ գիր մը եւ Վահէի լուսաբանութիւնը:

Անկէ յետոյ ստացայ անձնական նամակներ Սորտարցիէն ու կուսակցական ընկեր եւ երէց հայրենակիցս Մ. Բարխեանէն: Հարկադրուած ներկայս կ՚ուղարկեմ «Յառաջ»ի, իբրեւ բաց նամակ, նախ Հոճա Նասրէտտինի նման ըսելով որ «բոլորդ ալ իրաւունք ունիք», ապա իբրեւ վերապրող մը Տարօնի աշխարհին եւ ականատես այն ահռելի եղեռնին որ լափեց ամբողջ ժողովուրդ մը ···:

«Յառաջ»ի խմբագրականը նուիրուած ըլլալով Շ. Գարահիսարի, թըւումը եղած էր կարգ մը շրջաններու, ինչ որ բողոքի տեղի տուած էր: Իսկ Վահէն հարցը գեղեցկօրէն լուսաբանելով մէկտեղ, դիտել կու տար.— «Դժբախտաբար պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ Տարօնը չունեցաւ կազմակերպուած հերոսամարտ»:

Անշուշտ կը յիշեն «Յառաջ»ի ընթերցողները որ Տարօնի շրջանէն երկու վերապրողներ իրենց տեսածները պատմեցին այդ երկրի արհաւիրքի մասին, եւ հոն որոշ չափով պարզուեցաւ թէ ժողովուրդը ինչ պայմաններու տակ աւանդեց իր հոգին:

Մի՞թէ Մշոյ եւ Կորիւնի առաջնորդութեամբ Սասնոյ գոյամարտը պակա՞ս արժէք կը ներկայացնէ քան ուրիշ շրջանի մը: Կոտոյի Հաճիի ղըլխաւորութեամբ շուրջ 200 քաջերով մղուած ահեղ կռիւը նուա՞զ արժէքաւոր է քան ուրիշ շրջանի, (վկայութիւն Մ. Բարխեանի): Ս. Կարապետի եւ Սէրկի լերան օրհասական կռիւները զանցառելի դէպքե՞ր են: (Տես «Իմ տեսածներս 1915 — 24»):

Դեռ կրնայի յիշել Ջխուրի շրջանը (Վարդենիս, Արտօնք, Կարս եւն.) որ ամիսներով ճահիճներու մէջ ապաստանած Հաւրաթի եւ Մարտիրոսի ղեկավարութեամբ կռուեցաւ, մինչեւ ռուսական բանակին մերձեցումը Դրոյի եւ Անդրանիկի մասնակցութեամբ, եւ գրեթէ ամբողջութեամբ ազատուեցաւ, հասնելով իր փրկարարներուն Արճէշի եւ Ախլաթի մօտերը: (Տես Կ. Սասունիի «Տաճկահայաստանը ռուսական տիրապետութեան տակ»):

Բոլորովին — տարբեր հարց է թէ ինչու Տարօնի մէջ տեղի չունեցաւ ընդհ. կազմակերպուած ճակատամարտ: Այդ մասին պիտի խնդրէի ընկ. Վ. Փափազեանէն որ առանձին յօդուածով անդրադառնար «Յառաջ»ի մէջ: Մինչ այդ ես կը թուեմ իմ գիտցածներս: Նախ ռուսական եւ պարսկական սահմանները, Տարօնէն շատ հեռու ըլլալով շատ մեծ դժուարութեան կը հանդիպէր զէնքի փոխադրութեան գործը նախ քան եղեռնը:

Երկրորդ՝ հազար ճիգերով փոխադրուած սակաւաթիւ զէնքերն ալ իրենց սղութեան պատճառաւ անմատչելի էին տարիներով անընդհատ թրքական «վեր սորմա» եւ այլն տուրքերու բեռան տակ կքած հայ շինականին համար, ինչ որ լուրջ արգելք մըն էր, մատակարարող մարմնոյ աշխատանքներուն:

Երրորդ՝ արդէն իսկ որ եւ է շարժում Հայերու կողմէ իբրեւ առիթ պիտի նկատուէր ընդհ. կոտորածի: Գէթ իմ յիշողութիւնը սա է որ մեր վերին մարմինները համաձայն չէին նման քայլի մը, եւ չէր սպասուեր չարաչուք հարուածը ···

Եթէ Վարդավառին սգահանդէս կը կատարենք, այդ չի նշանակեր թէ հերոսամարտ չենք ունեցած: Եթէ այս պարագան թիւրիմացութեան տեղի տուած է, Տարօնի մնացորդացը շուտով իր վճիռը պիտի տայ այդ մասին, նշանակելով իր հերոսամարտի օրն առանձին, Նահատակաց տօնը առանձին եւ Վարդանանցն ու Վարդավառն ալ առանձին:

Այս առթիւ խօսքս ուղղելով վերապրող անտարբերներու, կ՚ուզեմ յիշեցնել.— Անկիւնները քաշուելով չէ որ Տարօնի անցեալի փառքն ու ապագան պիտի կը կերտես: Անկիւնները մնալով չէ՛ որ դուն իրաւունք պիտի ունենաս քու գործիդ փոխարէն ուրիշի խօսքը իբրեւ մխիթարանք եւ պարծանք գործածել:

Չի բաւեր պարծենալ Սահակի-Մեսրոպի, Խորենացիի, Վարդան եւ Վահան Մամիկոնեաններու, Հրայրի Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշի նման հայեր ունենալ, այլ հարկ է անոնց առաքինութիւնները իւրացնել եւ ցոյց տալ որ անոնց զաւակներն ենք:

Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պատասխանը կարդալ Ա. էջ:

«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Փարիզի երիտասարդական կազմակերպութիւններուն մէջ, առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը եւ արժանի է իսկապէս լուրջ գնահատանքի:

Իր վերջին պարահանդէսով կէս օրէն մինչեւ կէս գիշեր, անգամ մը եւս փաստեց որ արժանի է իր վայելած համակրանքին:

Երգչախումբի անդամ-անդամուհիները հոգիով ու սրտով փարած էին գործի, կրցած էին ապահովել լեցուն հասարակութիւն մը:

Պարը կարեւորագոյն տեղը գրաւած էր, իսկ բուն գեղարուեստական կոչուած բաժինը մեզի նորոյթ մը չէր բերեր:

«Մեծապատիւ Մուրացկաններ» մէկ վարագոյրին ներկայացումը՝ երգչախումբի անդամներուն կողմէ՝ այնքան ալ յաջող չանցաւ, հակառակ մասնակցողներու թափած ճիգին:

Իսկ 12 անդամուհիներու կողմէ ներկայացուած «Պալէ»ն անակնկալ մը եղաւ ներկաներուն համար: Մասնակցող օրիորդները շատ յաջող էին:

Երգչախումբի երգած երգերուն մէջ, չհանդիպեցանք նոր երգի մը: Պ. Վ. Սարգիսեանի «Հայաստան»ը յաջողագոյնը կարելի է նկատել, «Գինի լից աղբէր»ը իր եղանակի կտրուկ եւ ընդհատ հանգամանքով, տրամադրութիւնները բարձրացնելու կոչ մըն էր կարծես:

Երգչախումբի գործունէութեան մասին համառօտ զեկուցում մը տըրուաւ, գրաւոր կերպով, Պ. Զաւէն Յովհաննէսեան:

Երգչախումբի բոլոր անդամներն ալ իրենց գործօն աջակցութիւնը բերին հանդէսին, ոչ միայն երգի, պարի եւ ներկայացման համար, այլեւ սպասարկութեամբ: Ժպտադէմ ու կենսուրախ, մինչեւ կէս գիշեր անթերի կատարեցին իրենց պաշտօնները:

Բացի բարոյականէն կարծեմ նիւթական շահ մըն ալ ապահովեցին առաւելագոյն չափով:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ, 2 յունուար (Յառաջ).— Սէն Մորիս կը գտնուի Էն նահանգին մէջ: Հոս կը բնակին 30-35 տուն Հայեր, որոնք կ՚աշխատին Տէսինի մետաքսի գործարանի մասնաճիւղին մէջ: Չունինք անգործ, բացի մէկ այր մարդէ:

Մէկ տարի առաջ խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներ որոշեցին իրենց փոքրերը այլասերումէ փրկելու համար դպրոց մը բանալ: Ու ահա իրենց յարատեւ կամքով՝ նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ կրցան յաջողիլ: Տարիէ մը ի վեր 40ի չափ փոքրեր կ՚ուսանին իրենց մայրենի լեզուն: Դպրոցը բաց է տեղական դպրոցին իրիկնային արձակումէն վերջ ու հինգշաբթի օրերը, շաբաթը 3 օր: Վարժուհին է Տիկին Շահինեան, վարժ եւ փորձառու մանկավարժուհի մը, որ ջանք չէր խնայած կազմակերպելու համար հանդէս մը Ամանորի առթիւ:

Պզտիկները, 8 — 12 տարեկան, բոլորն ալ իրենց արտասանութիւնները ըրին շատ յաջող կերպով: Ծնողքները յուզումունջ կ՚ունկնդրէին ու կը հիանային: Ցուցիչ էր ինծի համար տեսարանը, երբ կը դիտէի անոնց առոգանութեան ձեւը, կարծես օտարազգի զաւակներ էին որ մեր լեզուն սորվիլ կը փորձէին: Դժբախտաբար շատ մը ծնողներ թոյլ կու տան իրենց փոքրերուն ֆրանսերէն խօսիլ իրարու հետ կամ տունին մէջ, իրենց հետ:

Տեղի ունեցաւ տօնածառին աճուրդը որ շահեցաւ Պ. Յովհ. Բիւզանդեան ու նուիրեց դպրոցին: Պ. Յովհ. Ստեփանեան 25 ֆրանք նուիրելով ընեց զայն եւ այսպէս կոկիկ գումար մը հաւաքուեցաւ: Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը, որուն տոմսերը կանխաւ սպառած էին անդամները: Ցանկը առանձին կը հրատարակուի: Օրուան բանախօսն էր Պ. Գ. Քիլարճեան (Լիոնէն) որ ժողովրդական լեզուով խօսեցաւ հայերէն լեզուի կարեւորութեան մասին ու օրինակներ բերաւ Հայոց պատմութենէն: Այս օրինակները լաւ ազդեցին ներկաներուն վրայ:

Հռիփսիմէ Սոմունճեան

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Դեկտ. 25ին տեղի ունեցաւ Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մանկապարտէզի Ամանորի պարահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Թաղականութեան եւ մասնակցութեամբ Լսարանական Միութեան: Ժամանակէն առաջ լեցուած էր Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահը: Ժամը 9ին հանդէսը բացաւ Թաղականութեան ատենապետ Պ. Յ. Պետրոսեան, յորդորելով միշտ վառ պահել հայրենի աւանդութիւններն ու յիշատակները եւ մանաւանդ լեզուն, որոնք կը նպաստեն զօրացնելու մեր դիմադրական ուժը: Այս առթիւ հրաւիրեց կենդանի պահել մեր եկեղեցին, դըպրոցը եւ այլ կազմակերպութիւններ, ստանձնելով ամէն զոհողութիւն, մատաղ սերունդին սիրցնելով հայ լեզուն, երգը եւ հայկական աւանդութիւնները: Խօսելով մանկապարտէզի մասին, դիտել տուաւ թէ աշակերտներուն թիւը այս տարի նուազեցաւ եւ միայն 22 փոքրիկներ կան 4—5 տարեկաններ: Թաղականութիւնը դպրոցը այս տարի ունեցաւ երկու նոր դասարաններ: Թաղականութիւն դպրոցի աշակերտներու թիւը գոնէ 50ի բարձրացնելու նպատակով, առանց ընկրկելու նիւթական դժուարութեանց առջեւ, վերահաստատեց Նոյեմբերի կիսուն ֆրանսական վարժարան յաճախող հայ պզտիկներու համար երեկոյեան դասընթացք, որով այժմ 25 այցելու եւ չափահաս պըզտիկներու կ՚աւանդուին հայերէն դասեր, շաբաթական երկու պահ, ինչպէս նաեւ Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն:

Գեղարուեստական բաժինը կը վարէր Պ. Հ. Համբարձումեան: Եղան խմբերգներ եւ կարգով հայերէն արտասանեցին քանի մը փոքրիկներ որոնք շատ յաջող կ՚արտասանէին մեր մեծասքանչ բարբառը: Յետոյ ներկայացուեցաւ Հայ Լսարանական Միութեան «Արարատ» թատերախումբին կողմէ պատրաստուած «Տալը Կարապետ»ը, քրքջալից զաւեշտ պոլսահայ կեանքէ: Դերակատարները բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, մանաւանդ Տալը Կարապետը (Յ. Դաւիթեան) եւ Սաթէն (Տիկին Իգնոեան):

Ամէնէն վերջը տեղի ունեցաւ աճուրդ մը (սեղանի սպաս մը) եւ գոյացաւ 670 ֆրանք: Ժամը 2ին սկսան եւրոպական պարերը նուագածութեամբ Պ. Ս. Զէօրէքճեանի որ մէջընդմէջ ջութակի վրայ նուագեց քանի մը հայերէն երգեր եւ սոլոներ: Պարը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 5, ու ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ:

Յ. Էսկիճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Վարդանը աչք ածեց իր շուրջը, տեսաւ, որ խրճիթի մէջ բացի մանկահասակ կնոջից եւ մի քանի երեխաներից, որ պառկած էին յատակի վըրայ, ուրիշ ոչ ոք չկար: Բայց նրանց ոտնաձայնը զարթեցրուց պառաւ ըսկեսուրին, որ մնացել էր աննկատելի: Նա գլուխը բարձրացուց, նստեց իր անկողնի մէջ, հարցնելով.

— Սարօ, դո՞ւն ես, եկա՞ր, որդիս:

— Սարօն չէ, պատասխանեց մանկահասակ կինը, մօտենալով—հիւր է:

Պառաւը լսելով, որ որդին չէ, գըլուխը կրկին դրեց բարձի վրայ եւ իսկոյն քնեց:

— Աչքերը չեն ջոկում, կարծում է, որ որդին է վերադարձել,— իմ ամուսինը:

— Ո՞րտեղ է ձեր ամուսինը, հարցրեց Վարդանը հետաքրքրուելով:

— Բայազէդի մօտ. գնացել է կըռուելու. մեր գիւղում մի տղամարդ չես գտնի. բոլորը այնտեղ են: Ես էլ երկու օր է եկել եմ. գնացել էի աւար բերելու:

— Շա՞տ բերեցիք:

— Քիչ չէր, Աստուծոյ տուածից պէտք է գոհ լինել, թէ շատ լինի եւ թէ քիչ:

— Ազա՛տ դուստր ազատ ժողովրդի, մտածեց Վարդանը,— ո՛րքան կեանք, ո՛րքան պարզութիւն կայ քո մէջ: Դու ինչո՞վ ես մեղաւոր, որ քեզ սովորեցրին նայել աւարի վրայ, որպէս մի արդար վաստակի վրայ: Եթէ դու կրթուած լինէիր կեանքի այլ պայմանների մէջ, քո այդ հարուստ ձիրքերով կը լինէիր մարդկութեան հրաշալիքը:

Վարդանը այժմ դարձաւ դէպի վիրաւոր էֆէնդին. մարմինը շօշափեց, բոլորովին տաք էր. շնչառութիւնը այժմ աւելի կանոնաւոր էր. միայն երբեմն արձակում էր խուլ հառաչանքներ: Քրդուհին կրկին սկսեց թախանձել, թէ ցանկանում է նայել վիրաւորին: Վարդանը թոյլ տուեց. Նա գիտէր, որ վիրաբուժութեան արհեստը շատ առաջ է գնացել Քրդերի մէջ, որոնց համար վէրքը եւ արիւնը սովորական դէպքեր են, եւ նրանց բժշկութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւններից մէկն է:

— Երկիւղ չկայ, ասաց Քրդուհին վերջացնելով իր գործողութիւնը,— վէրքերը անվնաս են, բայց ոսկորների մէջ ջարդուածներ կան, երեւում է, որ հիւանդը մի տեղից պէտք է ցած ընկած լինի:

Վարդանը ոչինչ չպատասխանեց:

— Այժմ ձեզ համար պէտք է ուտելու մի բան պատրաստել:

Երիտասարդը այժմ միայն զգաց, որ քաղցած է, որ ամբողջ օրը ոչինչ չէր կերել: Բայց լինում են րոպէներ, որ մարդը թէեւ քաղցած է զգում, բայց ուտելու ախորժակ չունի: Նա այդ դրութեան մէջ էր. վիշտը եւ սրտի ցաւը կշտացրել էին նրան:

— Ոչինչ պատրաստութիւն պէտք չէ, պատասխանեց նա,— ինձ միայն տուեցէք մի կտոր հաց եւ պանիր:

Վարդանի համեստ պահանջը վիրաւորեց Քրդուհու հիւրասիրական զգացմունքը, երբ ցանկանում էր նրա համար մի տաք կերակուր պատրաստել:

— Մի խնայէք մեզ, ասաց նա ժըպտելով,— մենք այժմ այնպէս աղքատ չենք, որպէս առաջ:

— Այո՛, Բայազէդը հարստացրեց ձեզ···

— Բացի Բայազէդից, մենք այստեղ հունձ ունենք··· Անցեալ տարի հիւանդութիւնը մեր բոլոր անասունները կոտորեց, մնացինք առանց կտոր հացի, բայց այս տարի Աստուած փոխարէնը տուեց: Այստեղի բոլոր Հայերը գաղթեցին, գնացին եւ իրանց հարստութեան մեծ մասը թողեցին:

— Ո՞ւր գնացին:

— Չեմ իմանում. բայց այնքան ըշտապով եւ այնքան յանկարծական եղաւ նրանց գաղթականութիւնը, որ ժամանակ չունեցան ամէն բան իրանց հետ վեր առնել, աշխատում էին շուտով փախչել, որ Թուրքերը չկոտորեն նրանց:

— Ազատուեցա՞ն:

— Մնացածներից շատերին կոտորեցին:

Սարսափելի իրականութիւնը փոքր առ փոքր պարզւում էր Վարդանի համար: Անշուշտ կատարուել էր Հայերի մի ընդհանուր գաղթականութիւն այս գաւառից: Բայց դէպի ո՞ր կողմը եւ ի՞նչ պատճառով,— Քրդուհին նրան որոշ բացատրութիւն տալ չկարողացաւ: Վարդանը ընկաւ դառն մըտածութիւնների մէջ: Նա բոլորովին մոռացաւ իր քաղցածութիւնը, եւ մինչեւ անգամ չէր նկատում գեղեցիկ Քրդուհուն, որ իսկոյն օջախի մէջ կրակ վառեց եւ սկսեց նրա համար ձուածեղ պատրաստել:

Ուրիշ ժամանակ, սրտի աւելի ուրախ տրամադրութեան մէջ, որեւիցէ երիտասարդ չէր կարող առանց հիացմունքի նայել կնոջ դալար հասակի վրայ, որ իր պարզ շապիկի մէջ դարձել սքանչելի էր: Գիշերային անկողնից նոր վեր կացած լինելով, գլխին քող չունէր նա, միայն թանձր եւ թուխ գիսակներ պսակի ձեւով կապած ունէր սիրուն ճակատի վրայ: Այսպիսի գլուխ այսպիսի հարուստ մազերով, այսպիսի դէմք այսպիսի փայլուն աչքերով, կարող էին ունենալ լեռնային կիսամերկ յաւերժահարսունքը միայն, որոնք աղբիւրների յստակութեան մէջ են տեսնում իրանց գեղեցկութիւնը:

ԼԶ

Գիշերը անցել էր կէսից: Քրդի փոքրիկ խրճիթի մէջ ճրագը դեռ վառւում էր: Պարզ, նահապետական ընտանիքը քնած էր. բոլորը միեւնոյն չորս պատերի մէջ: Մի կողմում պառաւ սկեսուրը իր անկողնի մէջ խըռմփում էր. Նրա մօտ պառկած էին երեխաները եւ ցերեկուայ անհանգստութիւնից խառն երազներ էին տեսնում, եւ քնի քաղցրութեան մէջ անդադար խօսում էին ու ժպտում: Իր զաւակների շարքում պառկած էր մայրը: Լեռնային ազատ եւ պարզամիտ աղջիկը բոլորովին բնական էր համարում անծանօթ հիւրի աչքի առջեւ անկողին մտնել: Խրճիթի տաքութիւնից նա վերմակը մի կողմ էր գըցել ու կիսով չափ երեւում էր նրա գեղադրական կուրծքը, որ սքօղած էր գլխի խիտ ծամերով: Նրա քունը հանգիստ էր, որպէս անմեղ այծեամի քունը:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

կացուցած են ազգ. պաշտպանութեան, շատ ուրախացան, այս կարգադրութիւնը երաշխիք մը համարելով խաղաղութեան համար ...

Ճափոն կը յուսաքանէ...

Ճափոնական կառավարութիւնը նկատելով որ Եւրոպայի մէջ ծանր տպաւորութիւն գործած է ներքին նախարարին - ծովակալ - յայտարարութիւնները, զեկոյց մը հրատարակել տուաւ, մեղմացնելու համար ազդեցութիւնը: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ սխալ թարգմանուած են ծովակալին խօսքերը, որոնք երբեք սպառնալիքի հանգամանք չունին, այլ կը պարզեն ծովակալին տեսակէտները Ծայր. Արեւելքի խաղաղութեան մասին: Ծովակալը ըսել ուզած է թէ արդարութեան եւ մարդկութեան գաղափարները ցնորք մը պիտի դառնան, եթէ գունաւոր ցեղերը չազատագրուին, իրենց կարգին վայելելու համար երկինքի պարգեւած բարիքները եւ եթէ այդ ուղղութեամբ չվերակազմուի աշխարհը, որ կը գտնուի ճերմակներու տիրապետութեան տակ:

Այս առթիւ կ'ըսուի նաեւ թէ ծովակալը այդ յայտարարութիւններն ըրած էր նախարարութեան կոչուելէ առաջ:

Այս բացատրութիւնները յաւ տպաւորութիւն գործեցին Անգլիոյ մէջ:

Վարչապետը միջամտեց, բայց գործադուլը կը շարունակուի

Վարչապետ Պ. Շօթան արձակեց իր վճիռը, իրաւարարութեամբ լուծելու համար Կուտրիչ գործարանին գործադուլը, որ կը շարունակուի շաբաթներէ ի վեր: Օրինաւոր համարուեցաւ ուսս բանուորի մը՝ Ռիվլինովի արձակումը եւ յանձնարարուեցաւ գործարանին տեսչութեան՝ վերաբանալ հաստատութիւնը, իսկ բանուորներուն՝ վերսկսիլ աշխատանքը: Երկու կողմերուն ալ յորդոր ուղղուեցաւ, որպէսզի ետ կենան վրէժխնդրական տնօրինութիւններէ:

Եւ սակայն, գործարանին վարչութիւնը որոշած ըլլալով արձակել 52 գործաւորներ, բանուորական պատուիրակները հրամայեցին շարունակել գործադուլը:

Այս առթիւ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Ես կը յուսամ թէ գործարանին վարչութիւնը պիտի համակերպի տրուած որոշման: Հանրային կարծիքը մեծ ուժ մըն է այս երկրին մէջ: Ես կը կարծեմ թէ գործատէրերը ծանր սխալ մը գործած պիտի ըլլան, եթէ, գոհացում տանելով հիմնական կէտի մասին, արձակումներու ձեռնարկին որոնք կրնան տեղի տալ համերաշխական գործադուլներու»:

Ռուս բանուորին արձակումը օրինաւոր համարուած է անոր համար որ, մասնաւոր թէլ մը հաստատած էր եւ անոր շնորհիւ կարելի կ'ըլլար մեքենագրութեամբ օրինակել գործարանին վարչութեան հեռաձայնի խօսակցութիւնները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը նոր պայմաններ առաջարկեց Չինաստանի, հաշտութեան համար: Պայմանաժամ տուած է մինչեւ յունուար 15: Եթէ Չինաստան մերժէ, Ճափոն պատերազմ պիտի հրատարակէ ...

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Լիոնի կայարանի պահեստին մէջ, տեղի տալով հրդեհի մը, կէս գիշերէն վերջը: Հազիւ օգնութեանց շնորհիւ կարելի եղաւ կանխել ահաւոր աղէտ մը: Կը կարծուի թէ քաղաքական դաւադրութիւն մըն է եղածը:

ԼԻՈՆԻ մէջ բազմաթիւ բանուորներ նահանգապետին ներկայանալով, պահանջեցին պաշտպանել աշխատանքի ազատութիւնը, բանթողներու բռնութեանց դէմ: Գործադուլը կը շարունակուի Ռօնի հովիտին մէջ: Արտէշի բանթողները փորձեցին գրաւել նահանգապետարանը, սակայն ձախողեցան:

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ մեղսակիցներէն Տիկին Բոլէթ Թրիքօ, որ մինչեւ հիմա կ'ուրանար ամէն բան, առջի օր խոստովանեցաւ իր բոլոր գիտցածները: Հաստատեց թէ իր տարփածուն՝ Միլիօն, գիտէր ամերիկացի պարուհիին եւ ժան Քէլլէրի սպանութիւնը եւ թէ մասնակցած է Ռօժէ Լըպլոնի սպանութեան: Պատմեց թէ Միլիօն ահաւսարսափի տակ կը պահէր զինքը, ուստի վախցաւ յայտնել ճշմարտութիւնը:

ՕԴԱՆԱԻՈՐԴՈՒՀԻ Մարիզ Հիլց, որ հարկադրուած էր վար իջնել Իրանի լեռներուն մէջ, ծովափ հասաւ ողջ առողջ, երկու օր նստելով ուղտի մը վրայ:

ՄԱՏՐԻՏԻ ոչ - պատերազմիկ բնակիչները հրաման ստացան քաղաքէն հեռանալու, պարէնաւորումը դժուարացած ըլլալով:

ՑՈՒՐՏԸ սաստկօրէն կը շարունակուի գաւառի մէջ: Տեղ տեղ ջերմաչափը իջած է 16 աստիճան: Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ձիւն տեղաց Մարսէյլի մէջ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ: Ուրբաթ 7 յունուար ժամը 9ին, 8 բիւ Պօսիւէ, պիտի խօսի Ակումբի անդամներէն Նուպար Նիկողոսեան:

Նիւթ՝ Շանթի «Հին Աստուածները»:

6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ: Հայ Երիտ. Ակումբի պարահանդէսը:

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: 8 յունուար շաբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ:

Պիտի բանախօսէ՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները:

Մուտք՝ մէկ ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայրաւային շրջանի «Ցաւաջզիմասիրաց» Միութեան կողմէ, 150 Rue d'Orléans, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, կը ներկայացուի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զարմանալ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն:

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ՝ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ԺՈՂՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի մէջ 10 **Rue Lancry**, մէթրօ **Lancry** կամ **République**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ **Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ճանգէսի երկրորդ մասին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ծէրթական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Ավընիւ տ'իթալի սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ. Նիւթ՝ Ներհրդային ղեկավարութեան կուսակցական անցեալը եւ ներկան:

ԱՆԻԷԹ-ՊՈՒԱՔՕԼՕՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս. Ավընիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը, 8 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, գրադարանի սրահին մէջ:

ՊՈՒԱԼՈՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը շաբաթ, 8 յունուար, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Պիտի դասախօսէ ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէին բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կարեւոր խնդրի մը համար, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի ժողովը տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ (7 յունուար) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Լա - Վիսթի հաւաքատեղիին մէջ:

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ակումբին մէջ:

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին կոմիտէի կողմէ նշանակուած ընկերներ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Պօմոնի «Վարանդեան» սրահի վարչութեան կողմէ կը ներկայացուի «ԱՆՈՒՇ»ը, 8 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ: 9 Յունուար, Կիրակի երեկոյ, «Վարանդեան» սրահին մէջ Պոմոն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

Յունուար 16ի կիրակին

Salle Horticultureի մէջ

Կը խնդրուի չխաչաձեւել

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յունուար, կիրակի, ժամը 3ին, լճին դէմ, **Cascade du Lac**ի սրահը:

Մանկական ներկայացում մը եւ արտասանութիւններ պզտիկներու կողմէ:

Կաղանդ Պապան նուէր եւ նախընթրիք պիտի բաժնէ տղոց:

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը 7 յունուար ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ, 2 բիւ տը լա Տէֆանս: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Անցնող 13եւ 22 Դեկտեմբերին տեղի ունեցած մասնակի ժողովներէն ընտրուած Առժամեայ Յանձնախումբը, որուն պաշտօնն էր Քսանամեակի հանդիսութիւններու ծրագիրը մշակել, իր աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր նախկին եւ այժմու Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները անխտիր:

Օրակարգ՝ Քսանամեակի Յանձնախումբի ընտրութիւն:: Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 9 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Փարիզ: Ոչ ոքի մասնաւոր հրաւէր ղրկուած չէ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Երկանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կրընոպլի Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէին, Զ. Ո. Մ.ի, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն, Տէր եւ Տիկին Ղ. Գասպարեանի, Տէր եւ Տիկին Կ. Թիւֆէնքճեանի, Լանսէյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբին, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին, Օր. Միսքճեանի եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն մահուան առթիւ:

***

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան որ 200 ֆրանք նուիրեց Մասնաճիւղիս Նոր Տարուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեքսանեանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռագոյն հայկական գոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Փօլօեան եւ Յ. Միրիաքեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման ... ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏԱՆ մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին փայլուն պարահանդէսը:

ՄՈՒՏՔ, 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին):

Պարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 RUE DANTON. Մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ԳՈՒՑ ԴՈՒՌԸ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՍԱՐՎԱՁԵԱՆԻ

ՄՈՒՏՔԻ ԳԻՆԵՐԸ՝ **15, 10 ԵՒ 6 ՖՐԱՆՔ**

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ, 715 երգ: Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած: Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար: 109 դիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ: Գին 50 ֆրանք: Փոսթի ծախքով 52: Կազմուած 60 ֆր. փոսթի ծախքով 63: Դիմել՝ գրատուն «Յառաջ», G. TZERIKIANTZ, 13 Rue des Dominicaines, Marseille:

Հ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ճաշուաններ ժամադրութեամբ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, ընտանեկան օդի՝ եւ ճաշակի ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Յոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 8 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3623 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՈՒԼ ԵՒ ԻՆՔՆԱՀԱՒԱՆ

Աչքի առջեւ ունինք «Ռամկավար - ազատական կուսակցութեան է. պատգ. ժողովի դիւան»ին յայտարարութիւնը, որպ-ուած՝ Փարիզի օրկանին մէջ (1 յունուար) :

Յայտարարութիւնը կ'ամփոփէ կուսակցութեան տեսակէտները եւ գործունէութենս ուղեգիծը՝ յառաջիկայ շրջանին համար, հետեւեալ չորս գլուխներուն տակ.— Խ. Հայաստան, Գաղութահայութիւն, Թրքահայ իրաւանկանութիւն եւ Համագործակցութեան հարց : Զորսն ալ հիմնական խնդիրներ, որոնց մասին անհրաժեշտ է որ յստակ բանաձեւեր եւ մանաւանդ ծրագրեալ գործունէութիւն ունենայ որ եւ է հոսանք :

Ցետաձգելով առաջին երկուքը, անմիջապէս քննենք մնացեալը : Այս առթիւ, թոյլ տուէք ամբողջութեամբ օրինակել այդ մասը, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին :

Թրքահայ իրականութիւնը.— Թուրքիոյ մէջ հայկական իրաւունքներու եւ շահերու խնդիրը ո եւ է ժամանցումի ենթակայ չըլլալով, Կուսակցութիւնս պիտի ընէ այդ մասին, ինչպէս բրած է անցեալին մէջ, ամէն ինչ որ կրնայ եւ պատեհ է ընել :

Համագործակցութեան հարցը.— Է. Ընդհ. Պատգ. Ժողովը, տալէ վերջ այս ամփոփումը իր որոշումներուն, կը յայտնէ թէ յօգուտ համրային գերագոյն շահերուն պատրաստ է այսուհետեւ ալ, ինչպէս բրած է ասկէ առաջ, ընդունելու ազգային գետնի վրայ գործակցութիւնը այն բոլոր հոսանքներուն եւ կազմակերպութեանց որոնք ունին նոյն ուղղամիտ վերաբերումը Հայաստանի հանդէպ, նոյն յստակ ուղղութիւնը արտասահմանի մէջ ազգապահպանման գործին նկատմամբ եւ օրինաւոր պահանջատէրի նոյն կեցուածքը թրքահայ իրաւունքներու մասին : Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութիւնս որոշած է, ամէն պարագայի մէջ, իր օր ըստ օրէ ծաւալող եւ զօրեղացող կազմակերպութեան բոլոր միջոցները ի սպաս դնելու վերոյիշեալ նպատակներուն իրագործման, գիտնալով թէ իր հետ պիտի ունենայ միշտ հայ ժողովուրդին գործօն համակրութիւնը :

Կուսակցութիւնս, իր ազգանուէր գործունէութեան այս նոր շրջանին սկիզբը, առաւել քան երբեք այն խորունկ համոզումը կը տածէ, թէ զերծ օտարոտի վարդապետութիւններու եւ ներշնչումներու ազդեցութենէն, մերժելով ամէն հատուածականութիւն, իրեն վիճակուած է ըլլալ յառաջապահը գերազանցօրէն հայրենասիրական շարժումի մը, որուն շուրջ միայն կրնան համախմբուիլ ազգին բոլոր անշահախնդիր եւ առողջ տարրերը » :

Ինչպէս կը տեսնէք, Ռամկավարները մեծապէս աշխուժացած են եւ օրուան հարցերուն վրայ կը նային սրտառուչ լրջութեամբ : Եւ հարցերն ալ ձեւակերպուած են գեղեցկօրէն, առաջինէն մինչեւ վերջինը :

Օրինակ, հռչակաւոր «Տեսիլքը» կամ «Անկորնչելի Իրաւունքները» գտած են իրենց քաղաքական տարազը,— Թրքահայ իրաւունքներ : Գործակցութեան խնդիրն ալ, որ մշուշի մէջ կը մնար, ստացած է աւելի որոշ պատկեր : Այլեւս կը հասկնանք թէ ինչ ըսել կ'ուզեն (նոյնը նաեւ Հայաստանի մասին) :

Անշուշտ անջրպետը շատ լայն է, խօսքէն մինչեւ գործը : Բայց, փառք տանք Թուղթին ալ, երբ որոշ բաներ կ'ըսէ, ուղեգիծ մը կը ներկայացնէ՝ պարզ հայերէնով :

Միւս կողմէ, յայտարարութիւնը կը մատնէ ինքնավստահ ոգի մը, նոյնիսկ ինքնահաւանութիւն եւ ամբարտաւանութիւն, «յառաջապահ»ի դեր տալով կուսակցութեան :

Թող այս ալ համարուի ժամանակի նշան մը, բարի գիտաւորութիւններով :

Այդ վարկը բանալով Ռամկավարներուն, կը փորձուինք հարցնել .—

1. Տասնըհինգ տարուան ընթացքին, ներկայացա՞ւ որ եւ է առիթ, գործելու համար ի նպաստ Թրքահայ դատին, գոնէ զայն արծարծելու համար :

Գիտենք որ Ռամկավարները միշտ կը խուսափին «արկածախնդրութիւններէ», իբրեւ գերազանցապէս «ողջամիտ» հոսանք : Բայց, «արկածախնդրութիւնը» ձգելով ուրիշներուն, իրենք ի՞նչ իրական գործեր կատարեցին եւ տրամադիր են կատարելու, որպէսզի միշտ կենդանի մնայ այս դատը, որ խիկապէս ամէնէն անկորնչելին է բոլորիս համար : Եւ երբ նուազագոյն պատեհութիւնը ներկայացաւ զայն բանաձեւելու, յիշեցնելու, արծարծելու, հետապնդելու համար, ի՞նչ եղաւ իրենց դիրքը, դրակա՞ն թէ ժխտական : Աւելի բաց խօսելով, ուզեցին օգնե՞լ թէ խանգարել, գործե՞լ թէ խմաստութիւն ծախել :

Հարկադրուած ենք հրապարակաւ ուղղել այս հարցումը, հիմնուելով «ինչ ինչ» փորձառութեանց վրայ եւ մանաւանդ կրկին կարդալով բանաձեւին վերջին պարբերութիւնը,— « Կուսակցութիւնս պիտի ընէ այս մասին, ինչպէս բրած է անցեալին մէջ, ամէն ինչ որ կրնայ եւ պատեհ է ընել » :

Կրնայինք հարցնել, տակաւին, թէ ի՛նչ է բովանդակութիւնը սա բացատրութեան.— « Թուրքիոյ մէջ հայկական իրաւունքներու եւ շահերու խնդիր » :

Քաղաքական բանաձեւերը, որքան ալ ճկուն ըլլան եւ վարպետօրէն շարադրուած, թանձրացեալ, չօշափելի բառեր եւ բացատրութիւններ կը պահանջեն : Օրինակ, «Թրքահայ իրաւունքներ» կը նշանակե՞ն նաեւ Թրքահայաստան, եւ ի՞նչ հասկացողութեամբ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

"Վտանգաւոր կացութիւն մը Ֆրանսայի խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար"

Վարչապետ Պ. Շօթան, որ անձամբ միջամտած էր լուծելու համար Կուտրիչ գործարանին գործադուլը, հետեւեալ ծանրակշիռ ազդարարութիւններն ուղղեց, նկատելով որ գործադուլը կը շարունակուի դեռ.

— « Վերջին շաբաթներու ընթացքին, աշխատանքի վէճերը վերակած են այնպիսի սաստկութեամբ մը որ տեսնուած չէր երկար ատենէ ի վեր : ԱՅԴ ՎԷՃԵՐՈՒՆ ՍՏԵՂԾԱԾ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՐՕՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ : Անկարելի է որ աւելի երկար տեւէ այս կացութիւնը : Կառավարութիւնը չի կրնար հանդուրժել այս կացութեան : Արհեստակցական, գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութիւնները փոխադարձաբար իրարու վրայ կը ձգեն պատասխանատուութիւնը : «Չեն ուզեր յարգել իրաւարարութեան վճիռները եւ արհեստակցական ազատութիւնները», կ'ըսէ մէկ կողմը : «Ծրագրեալ խլրտում եւ օրէնքներու բռնաբարում», կ'ըսէ միւս կողմը :

« Ամէն պարագայի մէջ, սա ստոյգ է որ բացարձակապէս անհրաժեշտ է վերահաստատել ընկերային խաղաղութիւնը : Ելմտական վերակազմութենէն վերջ, կառավարութիւնը կ'ուզէ գլուխ հանել տնտեսական վերակազմութիւնը եւ ընկերային բարեկարգութիւնը : Այս առաջադրութեամբ, կոչ կ'ուղղէ գործատէրերու ինչպէս բանուորներու ներկայացուցիչներուն, որ նորէն դէմ դիմաց գան իր հովանաւորութեան տակ, նոր համաձայնութիւններ կնքեն եւ հանդիսաւորապէս յանձնառութիւն ստանձնեն զանոնք յարգել այսուհետեւ : Կառավարութիւնը այսպէս հաստատուած ընկերային կանոնագրութեան պիտի տայ օրէնքի ուժ, զայն ենթարկելով Խորհրդարանին վաւերացման : Եւ, այնուհետեւ, պէտք պիտի ըլլայ որ բոլոր քաղաքացիները, ինչ դասակարգի եւ ընկերային դասի ալ պատկանին, խոնարհին օրէնքին գերիշխանութեան առջեւ : Այս անհրաժեշտ արդիւնքին յանգելու համար, ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՉՎԱՐԱՆԻ ՍՏԱՆՁՆԵԼ ԻՐ ԲՈՎԱՆԴԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ » :

Այս յայտարարութենէն վերջ, փոխ - վարչապետ Պ. Լէօն Պլում եւ ներքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին՝ Պ. Ժուհոյի եւ ուրիշ վարիչներու հետ :

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, հակառակ վարչապետին միջամտութեան, Կուտրիչի գործարանին գործադուլը կը շարունակուի, որովհետեւ գործատէրերը կ'ուզեն արձակել 52 բանուորներ, յանցաւոր համարելով զանոնք : Գործարանատէրը եւ արհեստակցական միութեան քարտուղարը առջի օր երեք ժամ մնացին վարչապետութեան գրասենեակին մէջ, առանց ելքի մը յանգելու : Այս խորհրդակցութենէն վերջ, կը կարծուէր թէ խնդիրը պիտի լուծուի. բայց բանթողները ժողով մը գումարեցին Արժանթէօյի մէջ, գործարանին մօտերը, եւ մերժեցին Պ. Շօթանի կարգ մը առաջարկները : Ցետոյ խմբակներ նշանակեցին, որպէսզի գիշեր բռնեն գործարանին առջեւ :

Երէկ նոր ժողով մը գումարուեցաւ, ուր խօսք առին արհեստակցական միութեան պատուիրակները, ելք մը գտնելու համար : Կ'ըսուի թէ գործարանին վարչութիւնը վերջին պահուն յանձն առած է տեւ կենալ կարգ մը բանուորներու արձակումէն, ինչ որ կրնայ դիւրացնել տագնապին լուծումը :

Միւս կողմէ, գործատիրական միութիւնը չուզեր ընդունիլ Պ. Շօթանի մէկ առաջարկը, որ կը տրամադրէ բանուորական նոր պայմանագրութիւններ կնքել արհեստակցական միութեանց հետ : Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեամբ մը, գործատէրերու միութիւնը կ'ըսէ թէ պատրաստ են յարգելու աշխատանքի պայմանագիր մը՝ որ օրէնքի ուժ ունենայ, եթէ այդ միջակուի կառավարութեան միջոցաւ եւ վաւերացուի խորհրդարանին կողմէ : Մէկ խօսքով, գործատէրերը կը մերժեն բանակցիլ արհեստակցական միութեանց հետ, ինչպէս կը թելադրէ վարչապետը՝ իր յայտարարութեամբ :

*** Բանուորական խլրտումներ կը նշմարուին մետաղագործական ճիւղին մէջ : Գործատէրերը մերժած ըլլալով բանակցիլ նոր պայմանագրութեան մը մասին, արհեստակցական միութիւնը կառավարութեան դիմեց :

Տակաւին չէ կարգադրուած նպարեղէնի մեծ հաստատութեանց բանուորներուն գործադուլը : Կարգ մը տուներ կը գտնուին բանթողներու գրաւման տակ : Փոխադրութիւն ընկերութեանց բանուորներու գործադուլն ալ կը շարունակուի :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ռօնի հովիտին մէջ (Լիոն), բանթողները պատնէշներ կը շինեն իրենց գրաւած գործարաններուն մէջ, ինչ որ վտանգաւոր կացութիւն մը կը ստեղծէ :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջամտութիւնը Ռումանիոյ Հրեաներուն պաշտպանութեան համար

Կը հաստատուի թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները միաժամանակ դիմում կատարած են, պաշտպանելու համար Ռումանիոյ 800.000 Հրեաները, քանի որ նոր կառավարութիւնը խստութիւններ ծրագրած է անոնց դէմ :

Վախնալով որ փոխատականներու նոր բազմութիւն մը կրնայ խուժել դէպի արեւմտեան Եւրոպա, ապահովութիւն եւ աշխատանք փնտռելու համար, Պուքրէշի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները հրահանգ ստացան «խիստ բարեկամական եղանակով մը ռումանական կառավարութեան յիշեցնել» 1919 դեկտեմբեր 9ի փոքրամասնութեանց դաշնագրին տրամադրութիւնները : Այս դաշնագիրը, որուն առաջին ստորագրողներէն մէկն ալ Ռումանիան է, կընքուեցաւ դաշնակիցներուն եւ այն պետութեանց հետ որ ստեղծուեցան պատերազմէն վերջը կամ նոր հողեր շահեցան : Ռումանիա զայն ստորագրեց փոխարէն ստանալով սահմաններու ընդարձակում, որ գրեթէ կրկնապատկեց իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՐՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Տօնական օրերը քաղաք թափեցան խումբ խումբ զինուորներ : Ու մենք տեսանք զանոնք ճամբուն վրայ, հանդէսներու ընթացքին կամ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ :

Մաքուր հագուած, հաստ վերարկուներով, առոյգ եւ ինքնավստահ, բոլորն ալ միեւնոյն պատասխանը կուտան հարցումներուդ :

— Գո՞հ ես :

— Շատ գոհ, ճախապէս մարզանքը քիչ մը ծանր կուգար, բայց հետզհետէ վարժուեցանք :

— Ձեր սպաներն ալ գո՞հ են ձեզմէ :

— Այո, եւ յաճախ իրբեւ օրինակ ցոյց կուտան մեզ : Շատերը հեռուէն մօտէն բաներ գիտեն Հայերու մասին :

— Իսկ ի՞նչպէս են ձեր յարաբերութիւնները տեղացի զինուորներուն հետ :

— Շատ լաւ. բոլորս ալ մէկ սերունդի զաւակներ ենք եւ կ'ապրինք եղբօր պէս :

— Մեծ դժուարութիւններ կը կրե՞ք զինավարժութեան համար :

— Դժուարութեան շրջանը անցուցինք եւ արդէն ուշադրութեան արժանացած ենք : Այսպէս, երկու ամսուան մէջ երկու շքանշան ստացայ ես : Մանաւանդ վերջինը մասնաւոր գնահատութիւն մըն էր նշանառութեան համար : Երբ առաջին անգամ հրացանը բռնեցի, սպան ուշադրութեամբ դիտեց թէ ձեռքս կը դողա՞յ բլթակը քաշած ատեն : Եւ երբ տեսաւ որ չի դողար, յայտնեց թէ քաջ նշանառու կրնամ ըլլալ :

— Ես ալ ձիավարութեան մէջ ուշադրութիւն գրաւեցի : Սրանչելի մարզանք է, կ'եփէ եւ յանդգնութեան կը վարժեցնէ :

— Զիս դրած են թնդանօթաձիգ վաշտին մէջ, ուր այնքան սորվելիք բաներ կան :

— Օդանաւային ուժերուն մէջ ալ տղաքներ կան : Այս ճիւղը կը պահանջէ մասնաւորապէս ամուր կուրծք : Միշտ կը քննեն մեր առողջական վիճակը :

— Ի՞նչ թերթ կը կարդաք :

— Տեղական թերթեր կը բաժնեն, անշուշտ ոչ ամէնը : Կը ստանանք նաեւ «Յառաջ» : Որ եւ է վերապահում չունին հայ զինուորներուն հանդէպ : Դժբախտաբար մէկով - երկուքով հազիւ կը գտնուինք միեւնոյն զօրանոցին մէջ :

Եւ այսպէս հարցուր, հարցո՛ւր, — ոչ մէկ տրտունջ, ուտելիքի, հագնելիքի, զօրանոցի կեանքի մասին :

Անշուշտ վիշտ մը կը կրծէ իրենց մատաղ սիրտը.— Ինչո՞ւ կարելի չըլլար այս բոլորը կատարել սեփական հայրենիքին մէջ ...

Բայց, բանուոր, զինուոր, «մտաւոր»,— ո՞վ չունի այդ վիշտը, որ աւա տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը բզկտէ մեր հոգին :

Ինչո՞ւ չկարենայինք այս բոլոր նիգերը, յոգնութիւնները ու վաստակները, խանդավառութիւնները ու տառապանքները թափել մեր հողին վրայ, մեր պայծառ արեւուն տակ :

Ոչինչ. սար ու ձոր կտրեցինք, լեռներ եւ ծովեր քերեցինք, եւ մեր պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, տարբեր պարագաներու մէջ :

Վհատելու չէ, եղբայր, կուգան ու կ'անցնին ...

Տոկա՛լ, տոկա՛լ, յաղթելու համար :

Եւ հաւատալ ու գործել այն պայծառ հաւատքով որ եղած է այս ժողովուրդին գերագոյն առաքինութիւնը :

Չէ՞ք տեսներ, ահա նոր եւ աւելի հզօր երկունքի մը մատնուած է աշխարհը :

Դիմացողն ու գործողն է որ կը շահի այս պայքարին մէջ ալ, ինչպէս զինուորը՝ ճակատամարտի դաշտին վրայ :

ՎԱՀԷ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաշէս Ենիկոյեան, Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Յունուար 5ի գումարը՝	1270
Ընդհ. գումար՝	1320

ԿԱՐՄԻՐ ԱՒԵԼԸ ԱՆԽՆԱՅ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Թան»ի Մոսկուայի թղթակիցը պատմելով վերջին մաքրագործումները, կը գրէ թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին նոր զոհեր արձանագրուեցան դիւանագիտական, լրագրական եւ վարչական ասպարէզին մէջ : Պաշտօնանկ եղած են Նանքինի, Պերլինի, Վարշաւայի (Դաւթեան) եւ Էնկիւրիի դեսպանները (Քարսքի) : Ասոնց տեղ նշանակուած են մարդիկ որոնք բոլորովին անծանօթ են դիւանագիտական ասպարէզին մէջ :

Պաշտօնանկ եղած է նաեւ Պ. Տահլ, Կեդր. Կոմիտէի մամուլի բաժնին վարիչը, որ Պուխարինի յաջորդած էր, իբրեւ խմբագիր «Իզվեստիա»յի : «Ժուռնալ տը Մոսկու» (ֆրանսերէն) կորսնցուց իր երրորդ խմբագրապետը, Վիքթոր Քին, որուն յաջորդեց Պ. Միխայլով, «Փրավտա»յի երբեմնի թղթակիցը Փարիզի մէջ : Վիքթոր Քին խորհրդային երիտասարդ գրագէտ մըն է, բուն անունով՝ Վիքթոր Պաւլովիչ Սուրովիկին, որ տարիներով եղած է Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան վարիչը Փարիզի մէջ :

Մեծ զարմանք պատճառեց պաշտօնանկութիւնը կրթական գործավարին՝ Բուբնովի, որ պոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ է 1903էն ի վեր եւ վճռական դեր կատարած է յեղափոխութեան մէջ : Աչքէ ինկած են նաեւ հողագործութեան երկու նախկին գործավարներ՝ Եակովլեւ եւ Չերնով : Առաջինը վարիչն էր հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) հաստատման, 1929ին : Պաշտօնանկ եղած է նաեւ Տիկին Վարվարա Եաքովլեւա, բուն Ռուսաստանի ելմտական գործավարը, որ 1918ին նախագահն էր Փեթրոկրատի (Լէնինկրատ) Չեկային : Սեւ ցանկը անցած է, նոյնպէս, Ստալինի շարժանկարիչը, Նիսսէն, (իբրեւ «նացի աճարեկիչ»), որ իր գործիքով կ'երեւար բոլոր հանդիսաւոր առիթներու մէջ : Ինքն էր որ նկարեց սահմանադրութեան քուէարկութեան տեսարանը Քրէմլինի մեծ պալատին մէջ, 1936 դեկտեմբեր 5ին :

Ամէնէն դղրդագին անկումը կրեց ուսուցչապետ - ճարտարագէտ Տուպոլեւ, աշակերտը՝ գիտնական Եուկովսկիի, ստեղծիչը խորհրդային օդատորմիղին : Ինքն էր որ շինեց շարք մը օդանաւեր, մասնաւորապէս վիթխարի «Մաքսիմ Կորքի»ն : Ստեղծած էր աւելի քան քառասուն տիպարներ : Խորհրդային ամբողջ ռմբաձիգ օդատորմիղը եւ հետապնդիչ օդանաւերու կէսը ինք շինած էր : Իսկ հիմա անունին սկզբնատառերն անգամ սրբած են, եւ ամէն կողմ քարոզութիւններ կ'ըլլան, դիմակազերծ ընելու համար «Տուպոլեւցիները», այսինքն Տուպոլեւի բարեկամները ...

*** Ամերիկացի պոլշեւիկ լրագրող մը, Եօժէն Լայընս, որ 1928ին Խ. Միութիւն գացած եւ վեց տարի մնացած էր, վերադառնալով բոլորովին յուսախաբ, գիրք մը գրեց ուր կ'ըսէ.— « Խորհրդային վարչաձեւը հիմնուած է ահուսարսափի, լրտեսութեան եւ ջարդի վրայ, վարչաձեւ մը աւելի սարսափելի եւ վայրենի քան Եւրոպայի բոլոր միահեծան իշխանութիւնները» : Խօսելով Ստալինի մասին, ամերիկացի լրագրողը զայն կը նկատէ «գետնաքարշ պոլիտիկոս մը, զուրկ ներշնչումէ. անողոք Կովկասցին որուն ուժը կը գերազանցէ միջին դարերու բոլոր ցարերուն ուժը» :

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ աշխարհագրական, ցեղային անյարակցութեան, իսլամ աշխարհը տոգորուած է հոգեկան միութեան զգացումով մը, որ կը բխի իրենց կրօնքէն։ Պարզ է իրենց դաւանանքը, զատ՝ աստուածաբանական խրթնութիւններէ, կրօնք մը վերին աստիճանի մատչելի՝ անմշակ միտքերու անգամ, կրօնք մը՝ նոյնքան ազատ ծիսական ձեւակերպութիւններէ։

Ծանօթ է իսլամութեան հաւատոյ հանգանակը,— «Աստուած է միակ Աստուած եւ Մուհամմէտն է անոր Առաքեալը»։

Այս կը կազմէ իրենց «չահատա»ն, դաւանանքին խարիսխը, զոր հարկ է ի յայտ բերել չորս էական պարտականութեամբ.— Աղօթք, Ողորմութիւն (զէքաթ), Ռամազանի պահեցողութիւն եւ Ուխտագնացութիւն ի Մէքքէ։

Առաքեալին յայտնութիւնները ամփոփուած են միակ գրքի մը՝ Գուրանի մէջ, զոր իրեն ներշնչած է Գաբրիէլ հրեշտակապետը, ըստ իրենց համոզման։

Գուրանը բաժնուած է 114 գլուխներու (Սուրաթ) եւ ասոնք իրենց կարգին հատուածներու (Այաթ)։ Մուհամմէտի մեռած պահուն, այս հատուածները գրուած էին մագաղաթի, ոչխարի ուսոսկրի կամ մորթերու վրայ։ Իր առաջին յաջորդը՝ Ապու Պէքիր զանոնք դասաւորեց, երրորդ խալիֆան՝ Օսման հաշակեց բնագիրը։

13 դար շարունակ Գուրանը եղած է մահմէտականներու առաջին ընթերցման գիրքը, իրենց միակ աղօթագիրքը եւ սաղմոսարան-երգարանը, օրէնքի մատեանը եւ Մաշտոց-ծիսարանը, իրենց գիրք Առակացը եւ կեանքի ուղեցոյցը։ Միակ գիրքը որ դարերու ընթացքին յամրաբար ձեւակերպած է Իսլամի մտայնութիւնը։

Լեզուն յստակ է եւ մշակուած։ Ինչպէս ուրիշ Ս. Գիրքեր, Գուրանն ալ արաբերէն գրական լեզուի նախատիպարը կը կազմէ եւ մեծապէս ազդած է արաբերէնի կազմութեան։ Ըստ հաւատացեալներու, Գուրանի լեզուն անկարելի է նմանցնել ու կրկնել, ներշնչուած պէտք է ըլլալ, այդ կատարելութեան հասնելու համար։

Թէեւ երկար ատեն Իսլամները կը պնդէին թէ Գուրանը միակ սուրբ գիրքն է, որու բնագիրը մեծ եւ անփոփոխ եղած է սկիզբէն ի վեր, բայց մոռնալու չէ թէ Բ. դարէն մինչեւ Ը. դար խալիֆաները յարատեւօրէն ոչնչացուցած ամէն ընդօրինակուած Գուրան, որ պաշտօնական բնագրէն զարտուղումներ կը մատնէր։ Այսպէս է որ խալիֆա Օսմանի կողմէ համագրուած Գուրանը կը մնայ մինչեւ այսօր, առանց ո եւ է փոփոխակի։

Ներկայիս կը թուի թէ Գուրանին հմայքը սկսած է նուազիլ։ Քննադատ-վերլուծական միտքը, որմէ վարակուած են իսլամ որոշ մտաւորականներ, սկսած է այդ գրքին մօտենալ տարբեր ակնոցով։ Որոշ գլուխներ եւ հատուածներ, որոնք երկար ատեն միատեսակ մեկնուած եւ տուն մը առած են մահմէտական սկզբունքներու, այսօր տարբեր կերպով կը բացատրուին։ Այսպէս նոր մեկնաբաններու համաձայն, Գուրանի 4րդ «սուրաթ»ի 3րդ հատուածը նպաստաւոր է միակնութեան։ Նոյնպէս ասոնք տարբեր կը հասկնան կիներու հարէմական փակումի եւ քօղի մասին եղած հատուածները։ Ու աստիճանաբար իսլամ աշխարհի մէջ ալ սկսած է իրենց Ս. Գրքին հանդէպ լայնմիտ ու վերլուծական վերաբերում մը, որ առիթ կուտայ անսպասելի եւ արդիական մեկնութիւններու։

Զարմանալի չէ ուրեմն որ Թուրքիա նախաձեռնարկ՛ըլլայ հակասել իսլամ աւանդութեան եւ Գուրանը թարգմանել Թուրքերէնի ու միանգամայն նոր սերունդներ նուազ հակամէտ են սորվելու, իբրեւ անխախտ ճշմարտութիւն։

Դարերով, Մարգարէին վարքն ու բարքը (Սիւննաթ-էլ-Նապի) իսլամներու ուղեցոյցը եղած է։ Բայց այսօր Մարգարէին բարոյական անձնաւորութեան շուրջ եւս կարծիքի տարբերութիւններ սկսած են։ Կան որ թէեւ անոր կը վերագրեն քրիստոնէական առաքինութիւններ.— քաղցրութիւն, խոնարհութիւն, ժուժկալութիւն, եւն. — բայց ուրիշներ պատմական փաստերու լոյսին տակ տարբեր կը ներկայացնեն Մարգարէին դիմագիծը։

Բայց իսլամ աշխարհին միութեան մեծագոյն արգելքը այն հերձուածն է որ սկսաւ Մուհամմէտի մահէն 25 տարի ետքը եւ որ իր սաստկութիւնը պահած է մինչեւ այսօր։

Այդ հերձուածը ծագած է ոչ թէ դաւանական տարակարծութիւններէ, այլ առաջին Խալիֆաներու օրինականութեան շուրջ եղած վէճերէ։

Իսլամ աշխարհը կանգնած է երեք հերձուածներու առջեւ.— Սիւննիները, Շիիները եւ Խարիճիները։

Սիւննիները կը կազմեն մեծամասնութիւնը մահմէտականներու, այսինքն 223 միլիոն, (91 առ հարիւր)։ Ասոնք կ'ընդունին առաջին չորս Խալիֆաները՝ Ապուպէքիրի, Էօմէրի, Օսմանի եւ Ալիի օրինականութիւնը եւ ուղղափառութիւնը։ Այս չորսը կը նկատուին «Ռաշիտուն» — ուղղափառ եւ իրենց ժամանակը իսլամութեան ոսկեդարը ընդունուած է։

Սիւննիներն ալ իրենց կարգին կը բաժնուին չորս մեկնաբանական դպրոցի. որովհետեւ Գուրանի զանազան մեկնութիւններէն չորսը միայն կը նկատուին ճշգրիտ, հարազատ ու ուղղափառ ու այսպէս կը կազմեն մեկնակէտը չորս ծիսային դպրոցներու, նոյն օրէնքին չորս տարբեր բացատրութիւնները կը համարուին եւ իրաւաբանական տեսակէտով իրարմէ շատ զարտուղի չեն։

Ատոնք են.—

Հանէֆիները (118 միլիոն), կը հետեւին իմամ Հանէֆի ծէսին։ Թուրքերը, Ռուսիոյ մէջ ապրող Թըրքացերը, Հնդիկ եւ Հապէշ իսլամները։

Շաֆիները (73 միլիոն) իմամ Շաֆայի հետեւորդներ, գլխաւորաբար Մալէզներ, Եգիպտացիներ եւ որոշ Արաբներ։

Մալէքիներ, իմամ Մալէքի ծէսը, որուն կը պատկանին հիւս. եւ կեդր. Աֆրիկէի իսլամները, (30 միլիոն)։

Հանպալիներ (3 միլիոն), Իմամ Հանպալիի հետեւորդներ, այսինքն Կեդրոնական Արաբիոյ՝ Նէճտի բնիկներ, ինչպէս նաեւ Սուրիացիներ եւ Պաղեստինի Արաբները։

Այս վերջին դպրոցին մէջ են նաեւ Վահապիները, որոնք ըլլալով տէրը Մէքքէի եւ Արաբիոյ ափունքին, ամբողջ Սիւննի հոսանքը ենթարկած էն իրենց բարոյական ազդեցութեան։

Սիւննիներէն վերջ կուգայ Շիիներու հատուածը, (22 միլիոն, 8 առ հարիւրը մահմետականներու) որոնք առաջին երեք խալիֆաները կը նկատեն ապօրինի եւ կ'ընդունին միայն չորրորդ Խալիֆան՝ Ալին՝ իբրեւ օրինաւոր յաջորդը Մուհամմէտի։ Մեծ մասով այս հատուածին կը պատկանին Պարսիկները, Քիւրտերը։

Իբրեւ ենթաղանդ Շիիներուն կան հետեւեալները.—

Զէյտիները (Եէմէն).— Չափաւոր Շիիներ, (Ախպարիներ, Օզուլիներ). — Ծայրայեղ Շիիներ (Ալի-Իլահիներ, Իսմայիլիները, Տիւրզիները), եւն.։

Երրորդ հատուածն է Խարիճիներու խումբը, քիչ մը աւելի կէս միլիոնէն, որոնք առաջին երկու Խալիֆաները կը նկատեն օրինական եւ կը մերժեն վերջին երկուքը, իբրեւ անմիաբանութեան որոմ ցանողներ։ Ասոնք ցրուած են եւ աննշան փոքրամասնութիւններ կը կազմեն։

Այս ընդհանուր մեծ խմբաւորումներէն դուրս կը մնան որոշ հերձուածներ, որոնք իսլամութիւնը բարեխառնած են տարբեր կրօնքներու ազդեցութեամբ։ Ատոնցմէ կարելի է յիշել.—

Եզիտիները, (սատանայ պաշտողներ)։ Եւ Պապիզմի իր երկու ճիւղերով, Ազալիներ եւ Պէհայիներ, որոնք իսլամութեան մէջ կը ներկայացնեն բողոքական-վերանորոգչական շարժումը։ Հակառակ են իսլամ կղերին եւ կ'ուզեն վերադառնալ Գուրանի նախնական պարզութեան։ Պէհաիզմը մանաւանդ անգլօսաքսոն հետեւորդներ ալ ունի եւ շնորհիւ քարոզչական հարուստ միջոցներու, լուրջ դեր մը կը կատարէ։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

«ՄԵԾ ՄԱՐԴ ԷՐ ԲԱՅՑ ՄՏԻԿ ՉԸՐԻՆ»

Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին առթիւ, «Ռազմիկ»ի դեկտեմբեր 15ի թիւին, ու նաեւ «Յառաջ»ի մէջ, յիշուած էր թէ Սեբաստացի Մուրատ չկրցաւ օգնութեան հասնիլ։

Մեծ հերոսին պաշտելի յիշատակը անարդար վերագրումներէ պաշտպանելու մտահոգութեամբ, ուզեցի գրի առնել իմ լսածներս, Շապին Գարահիսարէն մինչեւ Գըզըլ Թաղ ու Սեբաստիոյ Թուրքերէ, Քիւրտերէ, եւ ողջ մնացած քանի Հայերէ։

Սեբաստիոյ գլխաւոր պողոտային վրայ, կառավարական շէնքին մօտ կային երկու սրճարաններ, Աֆիոն Օթէլը եւ Շէվքէթ Էֆէնտիին սրճարան-ընթերցարանը, ուր կը յաճախէին քաղաքին էֆէնտի եւ պէյ դասակարգը, զինուորականներ եւ պետական պաշտօնեաներ, մանաւանդ վերջին սրճարան-ընթերցարանը։

Օր մը (1915), տասնի չափ երեւելիներ նստած սուրճ կը խմէին, ներկայ էր նաեւ կուսակալին առաջուան Մէքթուպճին, նիհարակազմ եւ հասակաւոր մարդ մը, որուն անունը չեմ յիշեր։ Խօսակցութիւնը դարձաւ Հայերու եւ Մուրատի շուրջ, (միշտ Մուրատ փաշա կը կոչէին եւ երբեք լսած չեմ որ միայն Մուրատ կոչեն)։

Ահա թէ ինչ պատմեց. (օրերը եւ թուականները չեմ յիշեր)։

— «Օր մը Սեբաստիոյ կուսակալը՝ Մուհամմէտ Մուրատ փաշան իր մօտ կը հրաւիրէ սուրճ խմելու եւ միեւնոյն ժամանակ սատելու համար։ Մուրատ՝ փաշան հասկցաւ որ բան մը կը դառնայ, հակառակ քաղաքավարական պնդումներու՝ սուրճը՞ չխըմեց։ Այս հրաւէրը եղած էր երբ դեռ մենք Պոլսէն հեռագիր ստացած չէինք։ Շաբաթ մը վերջ թէ երբ Պոլսէն Թալէաթ ստորագրութեամբ հեռագիր մը առինք, որ կ'ըսէր՝

—Էրմէնիլէրին իմհասը (Հայերուն ոչնչացումը)։ Զարմացայ մնացի — շաշտըմ գալտըմ— 15 օր վերջ երկրորդ հեռագիր մը եւս ստացանք նորէն Թալէաթ ստորագրութեամբ որ կ'ըսէր.

—Ֆիլան թարիխլի (թուականները չի յիշեր) Ֆիլան նօմէրօլը թէլէկրափըն թատպիրի — (այսինչ թուականի այսինչ թուահամարհեռագրինգործադրութիւնը)։ Այդ օրէն սկսանք տեղահանութեան գործողութիւնը։

Եթէ այս Հայերը — պու Էրմէնիլէր — Մուրատ փաշային խօսքը մտիկ ընէին, մենք չէինք յաջողեր մեր գործողութեան մէջ, կրնային մեզ ալ ջարդել ու քաղաքն ալ մոխիրի վերածել, որովհետեւ փաշան շատ աշխատած է, շատ պաղատած է — Էլլէրինէ այագլարընա տիւշմիւշ տըր — (ձեռքերը եւ ոտքերը ինկած է), որպէսզի կառավարութեան խօսքերուն չենթարկուին, պատրաստուին ըմբոստանալու եւ ինք խոստացած է իրենց մէջ մնալ ու աջակցիլ եւ միեւնոյն ժամանակ կամաւորներ պահանջած է Շապին Գարահիսարի օգնութեան հասնելու համար — «Վէ պիլիրսինիզ եափապիլիրիտի, պէօյիւք ատամ ըտը — (եւ գիտէք կրնար ընել, մեծ մարդ էր)։ Բայց այս Հայերը մտիկ չըրին, եւ մէկ մարդ իսկ չտուին։ Ըսեր են իրարու եւ փաշային առջեւ թէ՝ «ախպար այդ բօշայի տղուն խօսքերուն ի՞նչ կարեւորութիւն կուտաք, մեր գլուխը փորձանքի մէջ պիտի կոխէ, քշեցէք թող երթայ, այլեւս քաղաք ալ չգայ» եւն.։

Երկրորդ հեռագիրը որ առինք, անմիջապէս երեք պաշ չաւուշ ուղարկուեցաւ Կովտուն, թէ՝ կուսակալը կ'ուզէ տեսնել Մուրատ փաշան, եւ պատուիրուեցաւ որ առանց փաշային չվերադառնան։ Երեք չաւուշները ձիերը հեծած կ'երթան Մուրատ փաշային գիւղը, կուսակալին փափաքը կը յայտնեն, կը պնդեն, բայց փաշան կ'ըսէ որ դուք վերադարձէք ես քիչ վերջը կուգամ։ Չաւուշները կը յայտնեն թէ իրենց պատուիրուած է չվերադառնալ առանց փաշային, բայց վերջ ի վերջոյ կը յաջողի մեր գինուորները վերադարձնել։ Երկրորդ անգամ երբ նորէն մարդ ուղարկեցինք, արդէն գիւղէն հեռացած էր։ Գիւղին մէջ մնացած տղամարդոց կը, կ'ուզէ, կը բացատրէ կացութիւնը, եւ իրեն հետեւիլ ուզողը կը հրաւիրէ, բայց միայն չորս հինգ հոգի հրացանները կ'առնեն, ու Ալիս գետի ձախ եղերքին դէպի վեր բարձրացող լեռնաշղթան կը բարձրանան»։

Ուրիշ վկայութիւն մը եւս.—

Զառայի մէջ ճանչցայ գիւղերէն 18 տարեկան երիտասարդ հայ տղայ մը (իր եւ գիւղին անունը չեմ յիշեր), որ Մուրատի հետ կ'ըլլայ լեռը, մէկ ամիսի չափ։ Պատմեց Մուրատի բերնէն լսածները, մօտաւորապէս այն ինչ որ գրեցի վերը։

Իմ հարցումիս թէ՝ ինչո՞ւ բաժնըուեցար Մուրատէն, ըսաւ.

— «Ախպար, մարդը լեռ բարձրացաւ թէ չէ հիւանդացաւ, Թիֆօյի բռնուեցաւ, անանկ ծանր հիւանդ էր որ, անկողին չկայ, հաց չկայ, ամիս մը պառկեցաւ, ամա, ինչ մարդ է, ծօ ես ասանկ մարդ տեսած չեմ, տէմիրի պէս, այդ հիւանդ վիճակին մէջ որ մենք կ'ըսէինք թէ պիտի մեռնի, մեզի քաջալերական խօսքեր կ'ըսէր, յետոյ ես չդիմացայ, հրացան ալ չունէի, իրեն թոյլտուութեամբ բաժնուեցայ ու ձեւով մը ինքզինքս կը պահեմ։

Աւելցուց նաեւ որ Մուրատ լեռը ելած ժամանակ իր գտնուած տեղէն 50 մեթր հեռաւորութեամբ Կովտունի գիւղացիներու կարաւանը անցուցած էն, նաեւ իր ընտանիքը, թէ նոյնիսկ էջ մը կարաւանէն բաժնուելով դէպի իրենց մօտեցած է, եւ իր տղան թէ ուրիշը եկած էր վերադարձուցած, քիչ մնացած է որ տեսնուին։ Այս բոլորը Մուրատ տեսած է, իր զինուորները կ'առաջարկեն սպաննել ոստիկանները, բայց Մուրատ թոյլ չի տար։

Այս վկայութիւնները ցոյց կուտան թէ հայ հերոսը ուզած է ոչ միայն Շապին Գարահիսարի օգնութեան գալ, այլ եւ կազմակերպել Սեբաստիոյ ապստամբութիւնը, բայց Սեբաստիան չէ հնազանդած Մուրատին։ Անշուշտ Մուրատ ինք 4 — 5 հոգիով այդ գործը գլուխ չէր կրնար հանել։

Ս. ՄԱՍԻՍ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արազ.— Ողբին անմիջապէս հետեւեալ մասը ցոյց կուտայ, թէ Խորենացին մեր քաղաքական — կրօնական քայքայումին համար այնքան զգածուած է, որքան կը տեսնէ հիմա բացակայութիւնը մեծ վարդապետներուն, Սահակի եւ Մեսրոպի, որոնք անհետացած են մահով.— Աւա՜ղ զրկանացս, աւա՜ղ թշուառական պատմութեանս, ո՞րպէս զախտս հանդուրժեցից բերել... զիա՞րդ զմիտս իմ եւ զլեզուս պնդեցից եւ հատուցից զբանս հարցն՝ փոխանակ ծննդեանն եւ սննդեանն։ Քանզի ծնան զիս իւրեանց վարդապետութեամբն եւ սնուցին, առ այլս առաքելով աճեցուցանել։ Եւ մինչ նոքա զմերն յուսային դարձ, եւ պատրաստէին իմով ամենիմաստ արուեստիւս եւ կատարելագոյն յարմարութեամբս, համայն եւ մեք փութապէս դիմեալք ի Բիւզանդիոյ, յուսայաք հարսանեաց պարել՝ անվեհեր երագութեամբ կրթեալք, եւ առագաստի ասել երգս, այդ փոխանակ խրախճանութեանն ի վերայ գերեզմանի ողբըս ասելով՝ ողորմելի հառաչեմ, ուր եւ ոչ տեսութեանն ժամանեցի աչաց նոցա կափուցմանց, եւ լսել վերջին բարբառն եւ օրհնութիւն։

Ուշադիր կարդանք, Արազ, այս դերզգայուն տողերը, որոնք տասնըհինգ դարերու թանձր մշուշին մէջէն, մեր ցեղին ճակատագրական հիազարհուր արհաւիրքներուն քօղը պատռելով, կը հասնին մեզի, իրենցմով բացատրուած միտքի պայծառութեան հետ կորովի սիրտի մը ինքնավստահ տոկունութիւնն ալ բերելով հասցնելով մեզի, որ այսօր կը գտնուինք ըրեթէ համահաւասար կացութեան մը մէջ, սա տարբերութեամբ անշուշտ որ Խորենացիին օրով ապրող Հայութիւնը աւելի գիտակից, աւելի հայրենասէր էր, կուրծք տուող չարիքի դէմ, եւ բնաւ միտքէ չանցընելով օտարանալ, ձուլուիլ, խառնածնիլ։

Այնչափ, իբրեւ քարոզ մեր տղոց համար։ Մի խեթկեր, սիրելի Արազ, ես մեծերուն համար չեմ ըսեր, նաեւ մեր տղոց միայն կը հասնի։ Ինչո՞ւ պէտք մեծերը, անոնցմէ մանաւանդ օտարացածները, խառնածինները, որոնք ըէքլամի համար միայն երբեմն մեզ կը փնտռեն։ Ըսի՝ այնչափ։ Դանանք իմաստալից Ողբին — Աւա՜ղ ինծի, որ զրկուեցայ, աւա՜ղ որ թըշուառ բաներ պատմելու կը պարտաւորուիմ։ Ի՞նչպէս պիտի կրնամ հանդուրժել իմ այս ցաւիս, ի՞նչպէս պիտի չվրդովիմ եւ պիտի չթոթովեմ, ի՞նչպէս պիտի հատուցանեմ պարտքս Հայրերուն, որոնք ծնան ու կերակրեցին։ Ծնան զիս իրենց վարդապետութեամբ եւ կերակրեցին, ուրիշ երկիրներ, ուրիշներու քով ղրկեցին՝ որպէսզի զարգացնենք աճեցնենք։ Անոր անոնք, այդ պատուական Հայրերը, մեր վերադարձին կը սպասէին որպէսզի պատուուին պարծենան մեր ուսման պաշարը տեսնելով եւ նաեւ մեր անթերի յարմարութիւնները, եւ մինչ մենք ալ կ'աճապարէինք հասնիլ հոս Բիւզանդիոնէն եւ կը յուսայինք այս բարի պատեհութեամբ հոգեւոր հարսանիք կատարել եւ անվեհեր արագութեամբ մեր մարդանքին մէջ քաջավարժ, կը յուսայինք բաց ճակատով ներկայանալ եւ հարսանեկան (առագաստի) երգեր երգել, աւա՜ղ, սակայն, բոլոր այս խրախճանքին տեղ ահա կ'ողբանք անոնց գերեզմանին վրայ եւ ցաւալի հառաչանքներ կ'արձակենք։ Աւա՜ղ, որ չարժանացանք գոցել անոնց աչքերը, եւ լսել անոնց վերջին ձայնն ու օրհնութիւնը։

Սիրելի Արազ, իրաւ, մոռցայ այս միջոցիս իմ քերականութիւնս, անձնատուր ըլլալով գոհունակութեան մը, թէ մեր տղաքը իրազեկ կ'ըլլան Խորենացիին Ողբին, որուն վրայ շատ խօսուած է իրենց։ Եւ բնագրին ուղնելով, մինչեւ իսկ գրաբար դրուած մը հասկնալու պիտի մղուին, պիտի տեսնեն թէ, ինչպէս, տրամաբանական կարգ մը անխախտ կը պահէ նախադասութիւններուն յօրինուածքը, թէ ինչպէս Ե. դարու հրաշագան բարբառը, Գրոց Բարբառը (Գրաբար), ճախր ի ճահ կը ճեմէ ոեւէ ճոխ գրականութեան մարմանդին մէջ զօրաւորներուն (Հելլէն, Լատին) հետ ոտք պահելով առանց դեղեւելու։ Լեզուին այս անսահման հնարաւորութիւնը մրցումի ամէն մարզերու եւ իմաստ... բոլոր խաղարկութիւններու համար, ամէնէն հզօր ազդակը կրնայ ըլլալ ինքնապահպանումի նուիրական գործին։ Բառ մըն ալ, Արազ, ու վերջացուցի.— Այս այսպէս ըլլալով, ի՞նչպէս կարելի է կասեցնել տակաւին սա ողորմելի — Խորենացիին բառն է — եղկելի գաղափարին, թէ Հայ ծնողքին Հայ լեզուն չսորվող չխօսող իսկ զաւակները պիտի կրնան եղ... պահուիլ Հայ ցեղին համար։ Զուտ այլալխիններուն համար, օտարացում այլալխիններուն համար, իսկ նէծ պաշտնա եղողներուն համար։ Ահա թէ ուր կը սկսի ընդվզումը ք...

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ ...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Երեք օր, երեք գիշեր հիւրերու հետ հիւր եմ մեր տան մէջ ու ի՜նչ պատմութիւններ պիտի լսեմ դեռ։

Վառարանին կողմը նստողները ականջ կը սրեն, ո՛վ չիմինար որ կայծակէն վերջ ամպերը պիտի գոռան ու Սերոբ արարը իր, վարդի թերթերով պարուրուած, անխոցելի նետը արձակելէ վերջ կը սկսի նախ հազալով օղիի գոլորշին կոկորդին պարպել։

Խօսքը նետեց հիմա, ամէնքն ալ կը սպասեն պատմութեան։

— Աստղերը չըռած տարին է, ես Մանուկ արարը — Աստուած լուսաւորէ հոգին, արեւն իր թոռներուն — բան գործ ձգած ալ գեղը ձիու պոչ չթողուց թակարդի վերածեց, ինչ է կաքաւ ու բռնէ, իր չար բախտէն օր մըն ալ ակնոցը կոտրած անծեղ մը կուգայ կաղ ոտքէն կը բռնուի, ձէնը կը ձգէ երկինք դեռին։ Է՛յ էրնէկ՝ անոնց, մի ըսեր, ինքն ալ վէզով ընկուզ խաղալ գացեր է Ջնկոնից տէները լուր կուտան որ բռնուեր է, ըմմը ի՞նչ ...

Մեծերէն շատերը ծանօթ են այս կռմռուքին, որովհետեւ այդ դէպքէն ի վեր Մանուկ վարպետենք կը մկրտուին «Անծեղանց տունը», բայց երիտասարդները անհամբեր են լսելու պատմութեան մնացածը։

— Երնէկ ան ատեն, կարծես աչքիս առջեւն է — խնդալէն մարեր եմ, ըմմը կայներ եմ քիչ մը հեռուն, ողորմած հօգին շուքին կը դողայինք, տեսնեմ անծեղը առաւ ձեռքը, մատով մէկ երկու գլխուն ու սկսաւ պոչը, թեւերուն ծայրը փետտել.

— «Տէ գնա, հիմա ընկերներուդ բարեւ ըրէ, անոնց մէջ խայտառակ եղիր, ինտոր որ ինծի բերնի ծամոց ըրեր ես աշխարհք մը գեղին մէջ. ալ մարդ չմնաց դո՞ւն եկար իմ մազերս քաշելու ըհ ... »։

— Աղջիկ, ճերմակ ջուր (օղի) բեր վարէն, շիշերը հատան, կ'ըսէ հայրս.

— Գիւղը նստէր մօրուքը կը համրէ, կ'ըսէ դըկեց մը.

Ու վրան գոցելու համար ինծի կը հարցնէ.

— Ին չէ ըմմը ո՞ր ճամբով եկար տղայ, Ջրարբի, Ջրբոս դեղնա՞ծ էին, դաշտէն անցար նէ, չէ նէ մի ձիւն եկեր էր։

Ես անխօս հարս եմ այս գիշեր ու կը խնայեն ինծի շատ հարցում ընելէ։ Մայրս յաճախ կը դառնայ ինծի ծաղկազարդ լաչակը շտկելու ձեւով ու գիս իր նայուածքին մէջ կ'ընդգրկէ։

Դրացիներ, եղբայրներ, հարսնուորներ, քոյրեր, մեր թաղ մը տան դուռը միշտ բաց է ձեզի համար, բայց ե՞րբ պիտի մեկնիք այս գիշեր, ե՞րբ մինակ պիտի թողուք մօրս հետ, մինչեւ մենք հգիրկընդխառնուինք, մինչեւ լացն ու ժպիտ, համբոյր ու արցունք չխառնենք իրարու, տարիներու կարօտը մեր կուրծքին խարոյկի մը պէս պիտի բոցավառի։

96ի յուշարձանէն վար ցատկելուն համար հիւանդոտ, քոյրս՝ կը հասկընայ զիս։ Ան շատ համբերող չէ. աղամանը ձեռքը ինծի կը նայի, հիւրերու կօշիկները կը շտկէ, քիթը դէպի դուռը ու անոնց մէջ կ'ուզէ աղ լեցնել, որպէսզի վաղը նորէն եթէ գան շուտ մեկնին։ Քոյրիկ, հոգիդ սիրես, մի ըներ ատ բանը, այսօր իմ օրս է, թող քիչ մը աւելի նստին հիւրերը։

Ամէն տեղ սուրճի սովորութիւնը նոյնն է երբ կը հրամցուի, էյ քիչ մը վերջ մեկնելու ժամն է, ըսել կ'ուզեն։ Գիւղի աղջիկները մրցման մէջ են դարձեալ, մէկ ձեռքը մատուցարան սուրճի գաւաթներով լի, միւսը իրենց կրծքին վրայ, ամէնքն ալ շնորհ կը ցուցադրեն՝ է՛յ նայինք ո՞վ պիտի ըլլայ Անծեղանց հարսը։ Մեզի «Ձօկան Փարտողենք» ալ կ'ըսեն. մեր աշխարհը մարդ չկայ որ քանի մը անգամ մկրտուած չըլլայ ու դժուար է յիշել թէ ի՞նչ է առաջին աւազանի անունը։ Մինակ մարդիկ չեն, այլ կենդանիներ ալ, արտերուն ու պարտէզներուն անուններով անոնց կենսագրութիւնը կը ճանչնաս։ Բարի օրերուն երբ ուխտի երթանք, պիտի անցնինք անհամար երփներանգ արտերու տակէն, քարմերու պէս ծունկի եկող ժայռերու մէջէն, ու ես պիտի թուեմ անուններ ու անվերջ պատմութիւններ, միայն իմ գիտցածս, օրինակի համար գեղէն ժամեր հեռու հիմա ձիւնապատ էն սանկի ձեւ հսկայ ժայռը «Թառխանա քար» անունն ունի ու իր անունով կը տիրապետէ աղուոր պաղպաջուն ակերով լեռնադաշտի մը։

Թող մեր հիւրերը սուրճ խմեն ու մենք անոնցմէ գաղտնի գլանիկ մը ծխենք ու ես ձեզ գոհացնեմ այս մէկով. լաւ բան չէ ըսել ու չընել։

Մեր գեղը ուրիշ գեղի մը հետ վէճի բռնուեր է ես ինչ գիտնամ իմ որ պապի ժամանակ (դուն գիտես թէ Հայկաշէնն ու Հայոց ձորը քու ո՞ր պապի օրով կնքուեր է. կամ մշա՞կն է հին թէ Մուշն ու մշուշը)։ Մեր գեղն անհունութենէն կը ծնի եւ յաւիտենականութեան կ'երթայ։ Բայց այդ արգելք չէ որ իր դրացի գիւղին հետ վէճի չբռնուի. մօտաւոր հանդերը իրացնելու համար ... Ու երկու գիւղի պապերը կը դատեն ու կը վճռեն.«Ո՛ր գիւղը կերակուր մը տաք տաք հասցնէ մինչեւ վիճելի հողը, անորն է ըսել է»։ Ու մեր պապերը մեր մամերու խորհուրդով թառխանա եփեր են ու ուարեր հասցուցեր մինչեւ այդ վկայ ժայռը դեռ եռացած հրաբուխի պէս գըր՛փըր՛փացող ու վառտկեր են դատն ու դարը։

Ես ելած եմ այդ ժայռին վրայ, կրնայ հարսնուոր մը պարել. հոն վրան է թառխանայի ձեւով քարացած վճիռը ու դարեր չեն կրցած փոխել մեր պապերու մատներուն դրոշմը, անգիր օրէնքը։ Կը մտածեմ չըլլայ թէ առաջին մկրտութեամբ Թառանա (ծաղրուած) են կոչեր ...

— Գիշեր բարի. գիշեր բարի կը լսուի չորս կողմէն. յոգնած ճամբորդ ունիք թող հանգչի։

Գիշեր բարի, ձեզ լոյս բարի բարի հազար բարի, վաղը իրկուն նորէն հըրամմեցէք մեզի ...

Բ.

Աչքերս կը բանամ, ես պառկած եմ տաքուկ ձիւնի մէջ, բարակ շողի մը բերնէս կը բարձրանայ ու գուլայ գալայ, արեւուն մէջ կը պարէ. նուրբ իրանով, մատները հիննայ, ոսկեհարձակ՝ մերկ աղջիկի մը պէս, ծիրան ծառ, փոքրիկ թռչնիկներ անձայն կը կտտեն անոր ծաղիկներն ու կը փախին։ Մինակ եմ, սառատէ անցած ձիւն կ'իջնէ դէմքիս վրան. աչքերս կը բաց խփեմ դժուարաւ։ Բեւեռային լռութիւնը կուգայ տիրել շուրջս ու կը լսեմ սրտիս մրճահարումը։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆ

(3)

(Շար.)

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐԸ

Գրեցինք թէ Խորհրդարանը ջնջեց Լավալի օրէնքը, որ կը տրամադրէր 1) հարիւրին 10 կրճատել եւ 2) չաւելցնել բնակարանի վարձքերը ցնոր տնօրինութիւն:

Խորհրդարանը, իբրեւ կաղանդչէք, ուրեմն տանտէրերուն ոչ միայն արտօնութիւն կուտայ այսուհետեւ գանձել բնակարանի վարձքերուն կրճատուած մասն ալ, այլեւ անոնց կամքին կը թողու բնակարանի վարձքերը աւելցնելը:

Ծերակուտական Փէնօ, միջամտելով Լավալի օրէնքին ջնջումին առթիւ, կրցաւ որոշման մէջ աւելցնել հետեւեալ կարեւոր տրամադրութիւնը, զոր կը հաղորդենք շահագրգռուողներուն ի գիտութիւն.—

Տանտէրերը չեն կրնար բնակարանի վարձքերը աւելցնել, գէթ տարւոյն առաջին եռամսեային, եթէ վարձակալը կը վճարէ ապառիկ (terme échu), բայց կրնան աւելցնել՝ եթէ վարձակալը կը վճարէ կանխիկ (terme à échoir):

«Լօվր» այս լուրը տալով՝ կը մաղթէ որ տանտէրերը խղճով վարուին եւ չարաչար չգործածեն իրենց շնորհուած իրաւունքը,— գոնէ՛ մարդիկը որոնք խղճով պիտի վարուին:

Այս օրէնքը այն բնակարաններու մասին է, որոնք նոր կը կոչուին, այսինքն յետպատերազմեան: Իսկ նախապատերազմեան բնակարաններուն համար վարձակալական օրէնքը կը տարբերի քիչ մը: Եթէ նոր բնակարաններու վարձակալական օրէնքին փոփոխութեան առթիւ Երեսփ. Ժողովը բաւական պայքարեցաւ Ծերակոյտին դէմ, հին բնակարաններու վարձակալական օրէնքին փոփոխութեան առթիւ Երեսփ. Ժողովը գրեթէ համերաշխ քալեց Ծերակոյտին հետ, որով երկրորդ օրէնքը քուէարկուեցաւ Խորհրդարանի համերաշխութեամբ: Եւ այս՝ անոր համար, որ տանտէրերը կ'առարկէին թէ իրենց վարձու բնակարանները նորոգութեան եւ արդիական կահաւորումի ([illegible]-փոր) կը կարօտին, բայց չեն կրնար կատարել որեւէ ծախք՝ առանց իրաւունք ունենալու աւելցնել վարձքերը:

Նախապատերազմեան բնակարաններու վարձքերը աժան էին բաղդատմամբ յետպատերազմեան բնակարաններու վարձքերուն: Տանտէրերը կ'աշխատէին բարձրացնել վարձքերը՝ հաւասարեցնելու համար նոր վարձքերուն կամ ապրուստի սղութեան աստիճանին: Ընդհակառակն արգելք կ'ըլլար կառավարութիւնը: Ի վերջոյ կառավարութիւնը արտօնեց որ նախապատերազմեան բնակարանները վարձքի յաւելում կրեն երկու ժամանակամիջոցներով: Առաջին ժամանակամիջոցին՝ ամէն տարի 15 առ հարիւր յաւելում մը պիտի կրէին վարձքերը: Որոշ չափով աւելցած էին նախապատերազմեան վարձքերը, երբ հարկ եղաւ, տնտեսական տագնապին հետեւանքով, կասեցնել յաւելման վերելքը առժամաբար: Ցետոյ վրայ հասաւ Լավալի օրէնքը (16 Յուլիս 1935), որով հարիւրին 10 կրճատուեցան վարձքերը:

Հիմա երբ հարիւրին 10 զեղչը կը դադրի, նախապատերազմեան վարձքերը պիտի աւելցուին, բայց ի՞նչ համեմատութեամբ: Տարուէ տարի հարիւրին 15 յաւելումի օրէնքը չէր կրնար ի զօրու դառնալ, քանի որ նոր օրէնքը որ եւ է ակնարկ չէր պարունակեր այդ մասին: Սակայն մինչեւ Լավալի օրէնքը կատարուած յաւելումը կը մնայ ընդունելի: Երեսփ. Ժողովը աշխատեցաւ որ յառաջիկային կատարուելիք աստիճանական յաւելումները ըլլան 5 առ հարիւր համեմատութեամբ, Ծերակոյտը կ'առաջարկէր՝ 15 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ 10 առ հարիւր համեմատութեան մը վրայ, որ պիտի գործադրուի (ուրեմն յաւելումները պիտի կատարուին) յուլիս ամսուն,— առաջին յաւելումը յառաջիկայ յուլիսին եւ ամէն տարի նոյն ամսուան սկիզբը:

Պէտք է գիտնալ, որ նախապատերազմեան բնակարանները այնքան շատ են, որ կարելի չէ համեմատութեան դնել յետպատերազմեան բնակարաններու հետ, այնպէս որ երկրին վարձակալներուն մեծամասնութիւնը շահագրգռուած է առաւելապէս ա՛յս օրէնքով:

Թէ նախապատերազմեան բնակարաններու վարձքերը ի՛նչ բարձրացում պիտի կրեն, քանի մը թիւեր՝ խարիսխ ունենալով 1914 տարուան վարձքը.—

1 Յունուար 1938էն սկսեալ, հարիւրին 180 յաւելում 1914 տարուան վարձքին վրայ, առաւել՝ բնակարանի պահպանութեան եւ բարեզարդութեան ծախքերը 30 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ խարիսխ ունենալով 1914ի բնակարանային պահպանումի ծախքերը: 1 Յուլիս 1938էն 30 յունիս 1939, յաւելում 190 առ հարիւր, առաւել՝ բնակարանի բարեզարդութեան եւ պահպանումի ծախքերը:

1 Յուլիս 1939էն 30 յունիս 1941 յաւելում 210 առ հարիւր համեմատութեամբ, առաւել բնակարանի ծախքերը:

1 Յուլիս 1941էն 30 յունիս 1942 յաւելում 220 առ հարիւր համեմատութեամբ, առաւել բնակարանի ծախքերը:

1 Յուլիս 1942էն 30 յունիս 1943 յաւելում 230 առ հարիւր համեմատութեամբ, առաւել բնակարանի ծախքերը:

ղաքկրթութեան դէմ, բայց յայտնի չէ, թէ ո՞ւր պիտի վերջանայ ...

Սակայն, Վիրգիլիոսի բառին պէս.

Անեզր եւ անպարոյր ահա անցաւ մեծ
ասպարէզ
ժամ է արդ զերիվարաց մրրրկա-
շունչ վիզ լուծանել:

Ահագին ճամբայ կտրեցինք, հանգչեցնենք ձիերը ...

ՏԱՐԱԶ

Հ. ԿԱՄ. ԵՒ Մ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՋԵԿՈՅՑ

Զորս տարիէ ի վեր, Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւնը անխափան կը հրատարակէ իր օրգան «Ռազմիկ» ամսաթերթը, նպատակ ունենալով զինուորական գիտելիքներ տարածել հայկական կեանքի մէջ:

Աւելի մեծ զարկ տալու համար այդ գեղեցիկ գաղափարին, Միութեանս վերջին պատգ. Ժողովը որոշած էր «Ռազմիկ Մատենաշար»ի մը հրատարակութեանց ձեռնարկել, նուիրուած յատկապէս մեր զէնքերուն պատմութեան:

Ուրախ ենք յայտնելու որ այդ որոշումը գործադրուած եւ արդէն սպառելու վրայ է մատենաշարի առաջին թիւը, (ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ):

Ուրախ ենք յայտնելու նոյնպէս որ մեր առաջին հրատարակութիւնը մեծ ընդունելութիւն եւ խանդավառ համակրանք գտաւ ամէն տեղ, շնորհիւ մեր անդամներու կորովի աշխատանքին, ինչպէս նաեւ արտասահմանի մեր բարեկամներուն եւ զինակից ընկերներուն անվերապահ օժանդակութեան: Ցիշելու արժանի են մասնաւորաբար մեր սպաներէն Յ. Սահակեան եւ Գ. Սիւրմէնեանը:

Մօտաւոր գաղափար մը կարենալ կազմելու համար սոյն առաջին հրատարակութեան մասին, օգտակար կը համարինք հանրութեան ներկայացնել ամփոփ հաշուետուութիւն մը:

Գիրքը լոյս տեսաւ 1937 յուլիս 10ին, ընդամէնը 1000 օրինակ: Մինչեւ դեկտեմբերի վերջ, այսինքն 6 ամսուան ընթացքին սպառման պատկերը հետեւեալն է.—

ՍՊԱՌՈՒՄ.—	Գիրք
Փարիզեան շրջան	258
Տէսին-Վիէն-Վալանս	71
Մարսէյլ	179
Հիւս. Ամերիկա	101
Պաղտատ	55
Սուրիա	16
Իրան	6
Պալք. երկիրներ	113
Գերմանիա	6
Թերթերու, հիմնարկութեանց	50
Գումար՝	855

Մնացած գիրքերէն մինչեւ այժմ

Գանձուած է	6019 Ֆր.
Գանձելի է	2775 Ֆր.
Գումար՝	8794 Ֆր.

Ծախքերու մանրամասնութիւնը.—

Տպագրական ծախք	4430 Ֆր.
Կլիշէներուն	405 Ֆր.
Ծանուցումներու (Յառաջ)	100 Ֆր.
Թղթատարական ծախք	508 Ֆր.
Գումար՝	5443 Ֆր.

Այս հաշիւով ուրեմն, մեզի կը մնայ 3341 Ֆրանք եւ մօտ 200 գիրք, որոնց կարճ ժամանակուան մէջ սպառելուն լիայոյս ենք:

Զմոռնանք յիշել նոյնպէս որ մեզի անծանօթ հայրենասէր մը մեր հրատարակութեան համար նուիրած է հազար ֆրանք:

*** Կեդր. վարչութեանս հաւանութեամբ եւ Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ առաջին անգամ ըլլալով, այս տարի հրապարակ հանեցինք պատկերազարդ «Ռազմիկ» օրացոյցը, ընդամէնը 500 օրինակ:

Տպագրական ծախքը եղած է 1200 ֆրանք: Գինը նշանակած էինք 5 ֆր.: Երկու շաբթուան ընթացքին ամբողջապէս սպառեցինք այդ օրացոյցները, այնպէս որ չկրցանք արտասահմանի մեր ընկերներուն պահանջին բաւարարութիւն տալ:

Հրատարակչական այս առաջին քայլէն քաջալերուած, Միութիւնս ձեռնարկած է պատրաստելու «Ռազմիկ Մատենաշարի» Թիւ 2ը:

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ» յօդուածաշարքի 3րդ Թիւի, 3րդ սիւնակի 16րդ տողի սասկենին ըսել «Սասկեփ»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼԸ ԻՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՎ

ՇԱՎԻԼ, 3 յունուար.— Մեր դըպրոցի մանուկներու տօնն էր երէկ, ուրախ, զուարթ անոնք եկած էին, առջի գիշեր իրենց նուէրները երազելով ...

Կաղանդը իրենց համար չէ՞ր եկած ... Աշխարհի հոգերուն խուլ ու անտեղեակ, կ'ազմկէին սրահն իրենց խնդուքներով, պոռչտուքներով: Իրենք էին Թագաւորն ու Թագուհին մանուկներու այդ օրուան:

Եւ ահա քառասնեակ մը մանչ եւ աղջիկ բեմին վրայ դիրք բռնած են ժպիտներով անմեղունակ:

Ու ալ, արտասանութիւն մէկիկ, մէկիկ, մէկ կամ երկու տուն, ոմանք երկչոտ, խպնոտ, նազանքոտ, ոմանք ալ քաջ ու անվախ, կ'ըսեն մեզի թէ Թոռներն են Վարդանին խիզախ:

Անոնց կը յաջորդեն խմբերգներ մէկը միւսէն սիրուն, ուրախ, Կաղանդ պապայի մօրուքին տակ, ճեփ-ճերմակ: Ցետոյ պարեր այդ սիրուն սեւաչուիները իրենց հագուստներուն մէջ գեղջկական, իրենց պզտիկ ոտքերու ու ձեռքերու շարժուձեւերով եւ պահ մը մենք ալ մոռցած մեր տարիքը, պզտիկցած էինք անոնց հետ ...:

Կ. Խաչի մասնաճիւղի ատենապետուհիի հրաւէրին վրայ խօսք կ'առնէ Տիկին Շ. Միսաքեան, կը պարզէ իմաստը Մանուկներու Օրուան որ 1934էն ի վեր սկսած է տօնուիլ ամէնուրեք, արծարծելու համար նոր սերունդի խանդն ու եռանդը եւ այն ջերմ ոգին ու աշխատանքը որ կը տանի Կ. Խաչը նուիրուած միայն ազգապահպանման գործին, ֆիզիքական թէ բարոյական գետնի վրայ:

Ու ապա կը շեշտէ, ինքն իսկ ականատես այդ օր, ծնողներէ շատերու անտարբերութիւնն ու անհոգութիւնը, երկուքն ալ աններելի՝ գոնէ դպրոցին հանդէպ որ ամէն հաշիւէ վեր կը մնայ: Բայց եւ այնպէս, կ'աւելցնէ, յուսահատիլ չկայ իրենց համար, մինչեւ իսկ աւելի անմխիթարական պարագաներու տակ, այլ յամառ կամք ու աշխատանք:

Հանդէսի վերջաւորութեան Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ նուէրներ կը բաժնուին դպրոցականներուն, տրամադրուած՝ Փարիզի կեդրոնէն, ինչպէս անցեալ տարի:

Օրուան առթիւ ալ, 20 ֆրանք կը նուիրեն Տէմիրճեան եղբարք:

Մ. Ս.

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԻՍԻ.— Կ. Խաչի Մասնաճիւղը Կաղանդի գիշեր մը սարքած էր «Խրիմեան» Ակումբին մէջ: Ներկայ էին 45 տիկիններ եւ 30ի չափ երիտասարդներ ու փոքրիկներ:

Մինչեւ առաւօտ կերան, խմեցին եւ զուարճացան, ծախքը բաժնելով միայն մեծերու վրայ: Հանդէսը շատ յաջող անցաւ, նախագահութեամբ Պ. Սամուէլ Գանտիլեանի: Արզարն ալ իր Թառով կ'ոգեւորէր մթնոլորտը: Բայց այս բոլոր գեղեցիկ բաները չկրցան մոռցնել մեր հեռաւոր եղբայրներուն ցաւերը: Ներկաներէն Պ. Պարսամեան եւ Պ. Տէրտէրեան այնքան յուզուած էին որ երկուքը միաժամանակ տաքուկ բառերով ուշադրութեան յանձնեցին Պէյրութի Լուսինեան վարժարանի 178 որբերը որոնք ոչ միայն Կաղանդի նուէր այլեւ տաքուկ կերակուրէ կամ բնակարանէ մը զրկուած են ապահովաբար: Այս յուզիչ պատկերը աչքի առջեւ բերելով, բոլորն ալ սիրայօժար մասնակցեցան եւ գոյացաւ 240 ֆր.ի գումար մը: (Տես «Յառաջ» 5 Յունուար):

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 Յունուար.— Հայ Երաժշտական Միութեան հաւաքոյթը ի պատիւ Պ. Արա Պարթեւեանի տեղի ունեցաւ Կիրակի երեկոյ Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ: Հակառակ սաստիկ ցուրտին, երաժշտասէր բարեկամներ փութացած էին ներկայ ըլլալ:

Բացման երկու խօսքով Վարչութեան կողմէ Պ. Պալիկեան բարի գալուստ մաղթեց հիւրին: Անմիջապէս Պ. Ա. Պարթեւեան խօսք առնելով, ներբողեց հայ ժողովուրդին երաժշտական արժանիքները: Շեշտեց թէ հայ երգը մեծագոյն ազդակը եղաւ հայ ցեղին պահպանման, հակառակ անոր կրած դարաւոր աղէտներուն: «Պատճառներ չունինք ճակատաբաց են հպարտ չըլլալու մեր երգերով եւ գիր ու գրականութեամբ որոնք եթէ օտարներուն տրուած ըլլային, հիացմունքով պիտի պարծենային»:

Խօսեցաւ նաեւ Պ. Կ. Ուշաքլեան:

Ապա եղան պարեր, նուագներ երիտասարդ ջութակահար Պ. Ս. Զէօրէքճեանէ, ինչպէս նաեւ Օր. Էլիզ Յակոբեանէ: Արտասանեցին Պ. Պ. Վ. Մինասեան, Կ. Թիւթէլեան եւ Գ. Պետոյեան, ինչպէս նաեւ երգեց Պ. Լ. Պաքրճեան՝ «Տըլէ եաման»ը:

Հաւաքոյթը վերջացաւ ժամը 12ին Պ. Խ. Թէլեանի փակման խօսքով:

Կապօ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆՓԷԼԻԷ.— Իրերօգնութեան Միութիւնը հազիւ կազմակերպուած, գործի ձեռնարկեց, նախ մասնակցելով Անդրանիկի եւ Րաֆֆիի ձեռնարկներուն (500 ֆրանքով):

Միութեանս նպատակն ըլլալով Հայը Հայ պահել եւ մեր կարողութեան ներած չափով նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալ, Նոր Տարւոյ առթիւ սարքած էր ընկերական հաւաքոյթ մը: Այս առթիւ աւելի քան 22 պզտիկներու նուէրներ բաժնեց: Բոլորն ալ գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին եւ ստացան իրենց խաղալիքները: Այսուհետեւ որ մանուկը որ հայերէն լաւ արտասանէ, մասնաւոր նուէր մը պիտի ստանայ:

Մեզի հետ զուարճանալու եկած էր հայ զինուոր մը, որ երկու ամիսէ ի վեր Մոնփէլիէի զօրանոցը կը գտնուի (Մարսիլիայէն): Կը շնորհաւորենք մեր զինուոր եղբայրը որ արդէն «լաւ զինուոր»ի նշանը ստացած է: Այս առթիւ կ'ըսէ.

— Մարզանքէն վերջ, երբ ամէն ոք իր գիտցածը կ'երգէ, ես ալ «Լուսին չկար»ը կ'երգեմ:

Երգէ, սիրելի եղբայր երգէ, երգելով վառ պահած կ'ըլլաս յիշատակը հազարաւորներու որոնք քու իսկ ծննդավայրդ՝ Վանայ ծովափը քերելով մութ ու ցուրտ գիշերներուն ձեգի բերին ազատութեան կրակը:

Արայ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 19 դեկտեմբեր մեր խառն խումբը մրցեցաւ Air Franceի Ա. խումբին դէմ Պուրժէի մէջ: Թէեւ օդը աննպաստ էր, բայց մենք ձիւնին ու բուքին տակ շարունակեցինք մեր խաղը եւ դժբախտաբար պարտուեցանք 6 — 1ով: Իսկ կիրակի 26 դեկտեմբեր մեր խումբը զօրացած երկու զինուոր մարզիկներով (որոնք Տօնի առթիւ արձակուրդի եկած էին), աննախընթաց մրցում մը կատարեց Ս. Ա. Վօժիրարի Ա. խումբին դէմ: Հակառակ մեր այս գեղեցիկ խաղարկութեան կրկին պարտուեցանք 5—3ով: Այս առթիւ ըսեմ որ մեր հակառակորդ խումբը առժամեայ մեր կազմէն 2 դասակարգ բարձր է, որուն յաղթած էր մեր Ա. խումբը իր ամբողջական կազմով անցեալ եղանակին 5 — 1ով (14 ապրիլ 1937):

Նոր տարուան առաջին կիրակին մեր խումբը կրկին զօրացած մեր զինուորներով պիտի մրցէր Ս. Օ. Օպէրվիլիէի դէմ (պատուոյ դասակարգ), սակայն մրցումը ձախողեցաւ հակառակորդ խումբին պատասխանատու ղեկավարը վերջին պահուն յարգած չըլլալով իր խոստումը:

Ցանձնախումբս թէեւ ամէն ջանք ի գործ դրաւ ուրիշ մրցում մը գտնելու բայց իր ջանքերը ապարդիւն մնացին, քանի որ բոլոր միւս խումբերը արդէն իրենց մրցումները գտած էին:

Վաղը, Կիրակի 9 յունուար մեր խառն խումբը իր սովորական կազմով կը մեկնի գաւառ, դէպի հիւսիս 55 մղոն, Լէնըվիլ: Ժամադրութիւն ժամը 12.45 Gare du Nord շոգեկառքը կը մեկնի 13.18:

Միսակ Երամեան

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԻ՞

Ժընեւէն հասած հեռագրի մը համաձայն, Ազգաժողովին մասնակցող պետութիւններուն զանազան ներկայացուցիչներու միջեւ խորհրդակցութիւններ եւ կարծիքի փոխանակութիւններ կ'ըլլան անգլիական կառավարութեան մէկ ծրագրին շուրջ, որուն համեմատ Ազգաժողովի Տնօրէն Խորհուրդը յայտարարութիւն մը ընէ Յունուար 17էն առաջ: Ցայտնի է թէ այդ Թուականին պիտի բացուի Ազգաժողովին նոր նստաշրջանը, որ կը կոչուի յոբելենական նստաշրջան (սկիզբէն ի վեր հարիւրերորդը): Այդ յայտարարութեամբ պիտի ծանուցուի Թէ Ազգաժողովը ո՛չ մէկ պարագայի տակ մասնաւոր հայեցողութիւն կամ տեսակէտ չունի ոեւէ պետութեան կամ պետութիւններու տեսութեան դէմ, թէ աշխարհի ո՛ր մասին մէջ ալ պատերազմ տեղի ունենայ, իրաւ էթէ Ազգաժողովին բոլոր անդամները կը հետաքրքրուին, բայց ոչ մէկուն դէմ կանխաւ ոեւէ գաղափարական թշնամութիւն ուղղուած չէ: Այս հանդիսաւոր յայտարարութեան նպատակն է Ազգաժողովին համար սնուցուած զանազան նախապաշարումները ցրուել, իբր թէ ան այս կամ այն կողմին ոյժ կուտայ, եւ նաեւ ապահովել Ազգաժողովի անդամ փոքր Պետութիւնները, որոնք սկսած են այդ մտքով կասկածներ ունենալ: Ազգաժողովին ներկայացուցիչները իրենց որոշումը հաղորդած են իրենց պատկանած տէրութիւններուն արտաքին պաշտօնատուներուն, որոնք այս միջոցիս տենդոտ խորհրդակցութիւններու մէջ են, կ'ըսէ նոյն մասնաւոր հեռագիրը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Այժմ հասկանում եմ, թէ ինչո՞ւ մարդկութեան առաջին զոյգը բոլորովին մերկ էր ապրում, մտածում էր Վարդանը.— նրանք սկսան ծածկուել այն ժամանակ, երբ զգացին, թէ ի՛նչ բան է մեղքը: Այդ ժողովուրդը դեռ չգիտէ, թէ ի՛նչ բան է մեղքը, եւ այդ պատճառով նրան անծանօթ է այն գաղափարը, որ աշխարհային լեզուով կոչւում է ամօթ, պատկառանք եւ պատշաճաւորութիւն: Ահա մի գեղեցիկ ժողովուրդ իր սկզբնական պարզութեան մէջ, դրանից կարելի է հրաշալի բան շինել: Վայրենի տունկը, երբ պատուաստւում է մշակուած եւ աւելի քաղաքակրթուած տունկի հետ, հիանալի պտուղներ է տալիս: Ի՞նչ կը լինէր, եթէ այդ առողջ եւ կենդանի տարրը խառնուէր Հայերի հետ...

Բոլորը քնած էին. Վարդանը միայն արթուն էր: Այսպէս երկար նստած էր նա, եւ տխուր ու խառն մտածութիւնները անկապ կերպով ամբոխւում էին նրա սրտի մէջ: Երբեմն նա իր բորբոքուած երեւակայութեան մէջ նկարագրում էր Ալաշկերտցոց աղէտալի դրութիւնը: «Փափախական ծառը արմատ չէ տարածում մայր հողի մէջ եւ չորանում է»: Այդ ազգը իր պատմութեան ամբողջ ընթացքում մաշուեցաւ, չորացաւ ու մեծ մասամբ ոչնչացաւ իր անմիտ գաղթականութեան թափառումների մէջ եւ տակաւին խելքի չեկաւ: Ահա մի նոր գաղթականութիւն եւս: Եւ շատ բնական է: Մի ծառ, որ խորին եւ հաստատուն կերպով արմատ չէ ձգել մայր հողի մէջ, չէ կարող դիմանալ աշխարհի փոթորիկներին.— փչեց քամին, կատաղի մրրիկը նրան դուրս կը խլէ արմատից եւ կը ձգէ կորստեան անդունդի մէջ... Երբեմն նրա երեւակայութեան մէջ պատկերանում էր Պ. Սալմանի եռանդոտ դէմքը, կարծես, լսում էր ոգելից երիտասարդի գեղեցիկ խօսքերը, նա խօսում էր առանց լռելու, քաղցր եւ անընդհատ կերպով, թէեւ երբեմն խակ մտքեր էր յայտնում, բայց բոլորը հաստատ համոզմունքով, բոլորը ջերմ սրտից բխած: Երբեմն մտաբերում էր նա Մէլիք-Մանսուրին, այդ կոշտ, արկածախնդիր մարդուն, որ միշտ մի առանձին բաւականութիւն էր գտնում կեանքի վտանգաւոր եւ փոթորկալից աղմուկների մէջ: Երբեմն նա մտաբերում էր ծերունի Խաչոյին, այդ առաքինի նահապետին, որ ունէր այնքան սէր եւ գութ դէպի իր կառավարութեան յանձնուած ժողովուրդը, որ պատրաստ էր ընդունել ամէն զոհաբերութիւն, գէթ մի թշուառի աչքերից արտասուքը սրբուած լինէր: Երբեմն մտաբերում էր նրա որդիներին, որոնցից ոմանք ստրկութեան դառն լծի տակ կորցրել էին ամէն զգացմունք դէպի անհատական ազատութիւն եւ դէպի կեանքի աւելի բարեբախտ պայմանները, իսկ ոմանք բողոք էին յայտնում տիրող անկարգութիւնների, անարդարութեան եւ բռնակալութեան դէմ:— Այդ բոլոր խորհրդածութիւնների մէջ նրա միտքը դեգերում էր, պտըտւում էր, եւ անցնելով անհուն մթութիւնների միջից, վերջապէս կանգ էր առնում մի կէտի վրայ, որից այն կողմը չէր անցնում:

Այժմ նրա ուշադրութիւնը գրաւեց էֆէնդին: Նրա շնչառութիւնը հետզհետէ ծանրանում էր, ձեռքերը անդադար շարժւում էին եւ սեղմուած շրթունքների միջից լսելի էին լինում անորոշ խօսքեր խառն հառաչանքների հետ: Նա գտնւում էր տենդային զառանցութեան մէջ: Վարդանը լսում էր նրան, բայց ոչինչ չէր հասկանում: Երեւում էր, որ նա տանջւում էր հոգեկան սաստիկ պատերազմի մէջ: Այդ տեւեց մի քանի րոպէ, յետոյ փոքր առ փոքր սկսեց հանգստանալ: Այդ միջոցին գլուխը վեր բարձրացրեց, ուղղուեցաւ, նստեց անկողնի մէջ, աչքերը բաց արաւ, եւ մի վայրենի հայեացք ձգելով իր շուրջը, կրկին գլուխը դրեց բարձի վրայ եւ կրկին փակեց աչքերը:

— Ա՛խ, եթէ այստեղ մի Հայ լինէր... լսելի եղաւ նրա խորին նուաղած ձայնը:

— Կայ, պատասխանեց Վարդանը մօտենալով:

— Տուր ինձ ձեռքդ:

Վարդանը զզուանքով յետ քաշուեցաւ:

— Այժմ ո՞րտեղ եմ ես... ո՞վ բերեց ինձ այստեղ... ինչո՞ւ այսպէս շուտ դուրս բերեցին ինձ դժոխքից... այնտեղ լաւ էր, այնտեղ շատ լաւ էր: Կրակի ալիքների մէջ, որպէս մի հրեղէն ովկիանում ծփում էի ես... հազար գլխանի վիշապները իրանց սառը դրկի մէջ ճնշում էին, խեղդում էին ինձ... Հիմա էլ տեսնում եմ նրանց, ահա այնտեղ հեռաւոր բոցերի մէջ գալարւում են, լեռների նման կուտակւում են միմեանց վրայ... Ո՛րքան քաղցր է եղեռնագործին այդ հրէշների ճանկերի մէջ տանջուել, գիշատուել, բայց բողոքելու համարձակութիւն չունենալ, եւ իրան արժանի համարել աւելի սարսափելի չարչարանքների...

Նա կրկին բաց արեց իր պղտորուած աչքերը, նայեց Վարդանի վրայ, բայց չճանաչեց, եւ դառնալով նրան շարունակեց.

— Ինձ վիճակուած էր, բարեկամ, ամենասոսկալի մասը Արդարադատի գեհենի մէջ. եւ դրանով ես պարծենում եմ... Այս աշխարհում ես չկարողացայ բարձր տեղ բռնել, իսկ այնտեղ այդ յաջողեցաւ ինձ... Ոչ ոք ինձ հետ մրցութիւն անել չկարողացաւ: Ես տեսայ Վասակին, Մերուժանին, Վեստ Սարգիսին, Կայէնին եւ այլ դրանց նման չարագործներին,— նրանք նախանձում էին իմ փառքին... Ա՛խ, որքան մեծ բաւականութիւն է հրեղէն ալիքների մէջ լողալ, զգալ նրա զարհուրելի ջերմութիւնը, այրուել, խորովել եւ երբեք մոխիր չդառնալ... Այդ շատ լաւ է, որ վախճան չունի.— յաւիտենականութեան մէջ ամէն ինչ լաւ է...

Թէ որպիսի երեւակայական ցնորքների արտադրութիւն էին այդ խօսքերը, Վարդանին դժուար չէր հասկանալ: Բայց նա այդ խօսքերի մէջ նկատում էր զղջացած սրտի ապաշխարանքը: Այդ պատճառով նա մոռացաւ իր բոլոր ատելութիւնը դէպի այդ թշուառ մարդը, եւ բռնելով նրա ձեռքից, ասաց.

— Զգաստացէք էֆէնդի, դուք շուտով կ'առողջանաք. վէրքերը այնքան վտանգաւոր չեն:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

բնակչութիւնը։ Դաշնագիրը կրօնական, ցեղային եւ լեզուական փոքրամասնութեանց կ'ապահովէ քաղաքական իրաւունքներ, պաշտամունքի ազատութիւն, դիւրութիւններ՝ դպրոցներու պահպանման եւ մայրենի լեզուի գործածութեան համար։

Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ռումանիոյ նոր քաղաքականութեան ելեւէջներուն։ Անգլիոյ մէջ կը կարծեն թէ Ռումանիա առ այժմ պիտի չյարի որոշ պետութեան մը կամ պետութեանց խմբակցութեան մը, այլ պիտի վարէ «բարեացակամ քաղաքականութիւն» մը բոլորին հանդէպ, ինչպէս կ'ընեն կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Այսպիսի քաղաքականութիւն մը հաճելի կը թուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնք չահագրգռուած են Դանուբով։

*** Ռումանական կառավարութիւնը հաղորդեց Պուքրէշի իտալական դեսպանին, թէ մօտերս նոր դեսպան մը պիտի ղրկէ Հռոմ, յանձնարարագիր տալով Իտալիոյ թագաւոր-կայսեր վրայ։ Ուրիշ խօսքով, Ռումանիա պիտի ճանչնայ Եթովպիոյ գրաւումը։

Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները

Ճէմիլ Մէրտամ պէյ, Սուրիոյ վարչապետը, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց ազգայնական խմբակցութեան դիւանին, իր վերջին այցելութեան մասին։ Ըստ թէ Ֆրանսայի վարիչներուն բացատրած է Սուրիոյ դիրքը փոքրամասնութեանց, ֆրանսացի պաշտօնատարներու եւն. մասին։ Եւ գոհունակութիւն յայտնեց Ֆրանսայի վստահութեան եւ գործակցութեան համար։ «Միասին ուսումնասիրեցինք դաշնագրէն բխած բոլոր հարցերը։ Սուրիական հայրենիքը, որ կը գնահատէ ֆրանսացի մասնագէտներու գործակցութեան արժէքը, պիտի չվարանի դիմել անոնց ձեռնհասութեան»։ Վարչապետը աւելցուց թէ այս հարցին մէջ պիտի հետեւի Իրաքի օրինակին։ Յետոյ կարդաց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հետ փոխանակուած նամակները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ հրամանատարութիւնը գրաւելով Շանկայի օտար թաղամասի հեռագրական եւ թղթատարական վարչութիւնը, գրաքննութիւն հաստատեց։— Ճափոնական երկու բանակներ յառաջ կը խաղան դէպի Սուչէու, երեք նահանգներու ճամբուն վրայ։

ՀՈՒՆԳԱՐ ԱՇԱԲԵԿԻԶԸ, Պուտայ, որ վերջերս ձերբակալուեցաւ հիւս. Ֆրանսայի մէջ, նամակով մը ուխտած էր սպաննել ֆրանսացի նախարար մը, ինչպէս կը հաստատէ ոստիկանութիւնը։ Ամբաստանեալը կը մերժէ որ եւ է մեղսակցութիւն եւ կ'ըսէ թէ դաւադրութեան մը զոհն է ինք։

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ եղաւ աշխարհահռչակ սեղանաւոր մը, Եուլիոս Պարմա, որ Պելժիոյ Սթավիցքին կը համարուէր։ Զաւակն էր Ռաբբիի մը եւ հսկայական գեղծումներ կատարած ըլլալով, Հոլանտա փախաւ, բայց հազիւ Պելժիա փոխադրուած, անհա կը մեռնի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ համաձայն (1936 մարտ 8), երկրին բնակչութեան թիւն է 41.508.118։ Այս առթիւ տեղական թերթ մը դիտել կուտայ թէ Գերմանիոյ բնակչութիւնը մօտ 70 միլիոնի պիտի հասնի յառաջիկայ մայիսին։ Փարիզի բնակչութիւնն է 2.792.938, երկրորդ կուգայ Մարսէյլը՝ 913.520, Լիոն՝ 561.525, Նիս՝ 262.620 եւայլն։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գլխաւոր վարիչը՝ Խօժէն Տըլոնքլ, կրկին հարցաքննուելով, հաստատեց թէ հարկադրուած էին սաստաղինուիլ, պաշտպանելու համար «բարեկարգութիւնը եւ ազատութիւնը համայնավարներուն դէմ»։ Պնդեց թէ պիտի յարձակէին միայն այն ատեն երբ յարձակում կրէին։ Իր վկաներուն մէջ կը գտնուի Զօր. Տիւֆիէօ։ Զախակողմեան թերթերը կասկածելի յարաբերութիւններ կը գտնեն այս վկաներուն եւ հանրապետութեան նախագահի Տան գլխաւոր. վարչութեան անդամներէն գնդ. Պէյֆոնի միջեւ։ Եւ կ'ըսեն թէ գաղտնի կոմիտէին գործունէութիւնը ուղղուած էր Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան դէմ, զայն տապալելու առաջադրութեամբ։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 8 յունուար շաբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

Պիտի բանախօսէ՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։ Մուտք՝ մէկ ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, 150 Բուլ. տ'Օրլէան, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, կը ներկայացուի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն։

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Ս. Էթիէնի, Կրընոպլի եւ Սէն Շամոնի հայ հասարակութեան թէ, իր միջոցաւ ծախուած Համազգայինի վիճակահանութեան տոմսերէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 471՝ քրէմ, 518՝ 66թիւ տարկան, 451՝ 81 թիւ տարկան, 571՝ կօշիկ, 466՝ 138 թիւ տարկան, 460՝ 94 թիւ տարկան, 569՝ 46 թիւ տարկան, 511՝ 116 թիւ տարկան, 563՝ լօթըրի նասիոնալ, 504՝ լօթըրի նասիոնալ, 520՝ 9 թիւ տարկան, 472՝ քրէմ։

Շահուած իրերը ստանալու համար դիմել Պ. Թադէոս Այվազեանի, 194 Rue Vendôme, Lyon։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան Վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Պ. Ե. Թեւանեանի եւ Գ. Թեւանեանի եւ Տիկ. Փ. Թեւանեանի եւ իրենց պարագաներուն իրենց եղբօրը եւ ազգականին՝ Պ. Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ։

*
**

Այս առթիւ «Ցառաջդիմասիրաց»ի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Պ. Սրապիոն Խնկոյեանէ, Պ. Հմայեակ Փաշաեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Գալայճեանէ 50ական ֆրանք։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ՝ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՑՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի մէջ 10 **Rue Lancry**, մէթրօ **Lancry** կամ **République**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ **Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ** ԵՒ **ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին հանդէսի երկրորդ մասին մէջ։

Կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՍԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (ջութակ), ՏԻԿԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկ ՆԷԼԼԻ ԾԵՐՈՒԿԵԱՆ ընկերակցութեամբ թառխատ ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ՝ PLEYEL.—Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 ֆրանք։ Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան անդամներուն, Պ. Տէօքմէճեանի, **17 Rue des Envierges, Paris** (20) եւ հանդէսին օրը կիշէին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Ավընիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԴ «Մուրատ» խումբի ժողովը, 8 ցունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Խբիմեան» Ակումբին մէջ։

Գրասո

ՊՈՒԱԼՈՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը շաբաթ, 8 յունուար, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Պիտի դասախօսէ ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 ցունուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի թաղօտիէի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՆԴԷՍ-ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Գօժոնի «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի կողմէ

9 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» սրահը

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

16 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticultureի մէջ

84 RUE DE GRENELLE

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը

1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ

կը խնդրուի չխաչաձեւել։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յունուար, կիրակի, ժամը 3ին, լճին դէմ, Cascade du Lac սրահը։

Մանկական ներկայացում մը եւ արտասանութիւններ պզտիկներու կողմէ։

Կաղանդ Պապան նուէր եւ նախընթրիք պիտի բաժնէ տղոց։

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ եզակին փայլուն պարահանդէսը։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին)։

Պարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Տ. Մ. Միութեան կողմէ

Մասնակցութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի

Կիրակի, 9 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Կալըմանի մէջ

Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ։ Մուտք 3 ֆրանք։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 RUE DANTON. Մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ԳԺԻՑ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

ՄՈՒՏՔԻ ԳԻՆԵՐԸ՝ 15, 10 ԵՒ 6 ՖՐԱՆՔ

Զօրս ներկայացումներու համար միասնաբար տոմսերու հարիւրին 25 զեղչ։

Յաջորդ երեք ներկայացումները տեղի կ'ունենան նոյն սրահին մէջ, Յունուար 16, 23 եւ 30ի կիրակի գիշերները։ Տոմսերու կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ։ Կազմակերպութեան հասցէն՝

Հ. Մաքսուտեան, 27, Rue de Tournon, Paris։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի եւ «Մեղու»ի, Վալանսի գործակալ ընկեր Ղ. Գալուստեան կը խնդրէ իրմէ թերթ ստացողներէն որ հաճին փակել իրենց ապառիկ հաշիւները մինչեւ յունուար 10։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 9 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3624

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ ԴԱՏԱՒՈՐ

Տարիներէ ի վեր, ռամկավարները իրենք իրենց տուած են դատաւորի դեր, մեր հանրային կեանքին մէջ :

Այդ գիծը անգամ մը եւս կը շեշտուի իրենց Ե. Պատգ. ժողովի յայտարարութեան մէջ, որուն հիմնական մէկ մասը արտատպեր էինք երէկ :

Այսպէս, անոնք պատրաստակամութիւն կը յայտնեն «այսուհետեւ եւս»,

«ընդունելու ազգային գետնի վրայ գործակցութիւնը այն բոլոր հոսանքներուն եւ կազմակերպութեանց որոնք ունին նոյն ուղղամիտ վերաբերումը Հայաստանի հանդէպ, նոյն յստակ ուղղութիւնը արտասահմանի մէջ ազգապահպանման գործին նկատմամբ եւ օրինաւոր պահանջատէրի նոյն կեցուածքը թրքահայ իրաւունքներու մասին »:

Ուրեմն, ռամկավարները պիտի շարունակեն հարցնել, տարի մը եւս, «հաւատքով ի՞նչ ես», որպէսզի բարեհաճին իրենց թանկագի՛ն ծառայութիւնը տրամադրել այս ժողովուրդի բարիքին համար :

Անշուշտ այդ հարցումը պիտի ուղղեն, ամէն բանէ առաջ, Հայաստանի մասին: Չէ՞ որ Պատգ. ժողովը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ «հաւատարիմ մնալ իր Հայաստանեան ուղղութեան, ընդդէմ ամանց խարխափումներուն կամ թշնամութեանց »:

Այս մէկ հատիկ բացատրութիւնը, «Հայաստանեան ուղղութիւն», որ քօղարկումն է նախկին դարչելի բանաձեւին,— «Հայաստանեան եւ Հակահայաստանեան», ինքնին կը փոխացնէ մշակուած ուղեգծին բոլոր գեղեցիկ հաւաստիքները:

Այդ բացատրութիւնը կը մատնէ հոգեբանութիւն մը, որ աւեր գանեց ամբողջ 15 տարի, եւ որ կը սպառնայ տեւականացնել իրենց իսկ խարխափումները, ե՛ւ երկրի ե՛ւ Արտասահմանի հանդէպ:

Ի վերջոյ ի՞նչ կը նշանակէ «Հայաստանեան ուղղութիւն», քաղաքական կեանքի մէջ: Կրնա՞ք ցուցնել այդպիսի օրինակ, որ եւ է ժողովուրդի եւ երկրի կեանքէն: Փողոցի անցորդն անգամ պիտի չփորձուի՞ հարցնել :

— Պարոնայք ռամկավարներ, ձեր ո՞ր արժանիքին վրայ հիմնուած՝ բերան կ՚առնէք այդ ապուշ խօսքը: Եթէ ձեր ճամբան Հայաստան կը տանի, մերինը Աֆղանիստան կամ Քաֆիրիստա՞ն պիտի առաջնորդէ: Եւ ո՞վ տուաւ ձեզ իշխանութիւն՝ դատելու այս կամ այն հոսանքին «ուղղամիտ վերաբերումը», միայն ձեզի վերապահելով «ազգասիրական»ը եւ մնացեալը :

Եւ այս հոգեբանութիւնը կը նուիրագործուի ճիշդ այն պահուն երբ աննախընթաց եւ անվախճան փոթորիկի մը բռնուած է մեր երկիրը, վրդովում պատճառելով նոյնիսկ ռամկավարներուն:

Այսպիսի փքոգութիւններ կը ծառայեն մէկ բանի,— թունաւորել մթնոլորտը, եւ պառաւական հառաչանքներ արձակել, ամէն արժանիք վերապահելով իրեն, իսկ մեղքերը բաժին ձգելով ուրիշներուն :

Կը նշանակէ նաեւ փակել պայծառատեսութեան, պարտաճանաչութեան, պարկեշտ գործունէութեան եւ իրական համագործակցութեան բոլոր դուռները :

Աւելի թթու «Հայաստանասէրներ» ալ բռնեցին այդ ճամբան եւ ինկան գլխիվայր: Անոնց հետ բաւական տեղ քալեցին եւ յետոյ կէս ճամբէն նահանջեցին ռամկավարները : Արդի՞ւնքը,,— պառակտում եւ քաոս, անհասկացողութիւն եւ կիրք,— մինչդեռ անդին հայրենիք մը փոթորիկի բռնուած է, իսկ արմատախիլ բազմութիւններ կը հեւան ուժասպառ:

Ցամառիլ այս ճամբուն վրայ, կառչիլ կոչկոռ կապած նախապաշարումներու, եւ միւս կողմէ աւետաբեր բանաձեւեր քուէարկել,— կը նշանակէ փոշի ցանել հանրութեան աչքին, որ ոչ կոյր է, ոչ ալ միականի :

Մեր կուսակցութիւնն ալ գործակցութիւն կը քարոզէ տարիներէ ի վեր: Անցեալ տարի, Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. ժողովը հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց, մատնանշելով կացութեան պահանջները ու վտանգները եւ առաջարկելով Միացեալ Ճակատ :

Արդ, ոչ մէկ ատեն, որ եւ է շրջանի մէջ, դուք չտեսաք այդպիսի «նախապայմաններ» կամ նախապաշարումներ, ինչպէս կ՚երեւան ռամկավարներու յայտարարութեան մէջ: Մեր կուսակցութիւնը կ՚ըսէ առանց բառերը ծամծմելու,— գործակցութիւն բոլոր այն տարրերուն հետ որ կանգնած են ազգային գետնի վրայ :

Ամբողջ հանգանակ մըն է այս, անկեղծօրէն ձեռք ձեռքի տալու եւ գործունէութեան բուն ուղեգիծը մշակելու համար: Ո՛չ ոք իրաւունք ունի Հայաստանի սէրը սակարկելու, կամ դաւանական հաւատաքննութիւններ կատարելու: Եթէ ներելի ըլլար այդպիսի հարցում, այդ իրաւունքը կ՚իյնար Հ. Յ. Դաշնակցութեան, քանի որ ան կատարեց ամէնէն վճռական դերը՝ «ափ մը Երեւան»ի կազմաւորման, հայացման համար: Բայց մեր կուսակցութիւնը ինքն իրեն թոյլ չի տար այդպիսի փքոգութիւններ: Ան կ՚ըսէ, ճակատ ճակատի եւ հրապարակաւ .

— Տագնապի մատնուած է մեր հայրենիքը: Վտանգներ կը սպառնան գաղութներուն: Եկէք միասին քննենք թէ ո՛վ ինչ կրնայ ընել, ելքեր գտնելու, գոնէ տագնապը փարատելու, եւ վաղուան հոգերը դիմաւորելու համար: Բերէք ձեր ուղեգիծը, ահաւասիկ մեր բանաձեւերը,— խօսինք, խորհրդակցինք, հասկնանք իրար:

Մենք այսպէս կը հասկնանք որ եւ է քաղաքական հոսանքի գործունէութիւնը :

Այս ըմբռնումով ալ, ոչ միայն ծիծաղելի, այլեւ վնասակար կը գտնենք սնամէջ յաւակնութիւնները եւ ամուլ ճամարտակութիւնները :

Շ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՕԿԻՆ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ ՀՕԿԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

“Ծանրօրէն ենթարկուած նիւթական նզնաժամի„

Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը թիւ 4 շրջաբերականով մը, որ կը կրէ 1936 Դեկտեմբեր 29 թուականը, հետեւեալ ձեւով կը մեկնէ Հօկի կազմակերպութեան լուծումը.—

« Խորհրդային Հայաստան » պաշտօնաթերթի դեկտ. 8ի մէջ լոյս տեսած է Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան Ժողկոմխորհի հետեւեալ որոշումը.—

« Հայկական ԽՍՀ. ժողկոմխորհը որոշեց լուծարքի ենթարկել Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (Հօկ), Բարեգործական Միութիւնը եւ Մելքոնեան ֆոնտը :»

«Կազմակերպուած է յատուկ կառավարական յանձնաժողով լուծարքի հետ կապուած հարցերը լուծելու համար »:

Այս լուրը Փրանսահայ մամուլի մէջ արդէն իսկ լոյս տեսած ըլլալով, անհրաժեշտ կը նկատենք տալ հետեւեալ բացատրութիւնները, կանխելու համար բոլոր թիւրիմացութիւնները:

Լուծման ենթարկելու որոշումը կը վերաբերի Հօկի Երեւանի Գլխ. Վարչութեան, որը ինչպէս գիտէք, ընտրովի չէր, այլ կը նշանակուէր Հայաստանի կառավարութեան կողմէ: Նոյնը նաեւ Բարեգործականի ներկայացուցչութեան եւ Մելքոնեան Ֆոնտի համար, որոնք կը գործէին Երեւանի մէջ :

Կեդր. Վարչութիւնս ցարդ պաշտօնական տեղեկութիւն կամ հրահանգ չէ ստացած Երեւանէն այս հարցերու մասին: Տարակոյս չունինք որ պիտի ստանանք զանոնք՝ անմիջապէս որ կազմուած յատուկ կառավարական յանձնաժողովը լրացնէ իր աշխատանքները եւ ներկայացնէ իր բանաձեւը լուծումի հետ կապուած հարցերու մասին :

Շրջաբերականը յետոյ կ՚ընէ կարգ մը լաւատես խորհրդածութիւններ, որոնց պիտի անդրադառնանք յաջորդով, եւ (4րդ կէտ), դառնօրէն կ՚ողբայ կազմակերպութեան «նիւթական նզնաժամը».

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ.— Զ. Պատգ. ժողովէն ասդին նիւթական հաշուետուութիւնները շատ անկանոն են: Հազիւ թէ տասնեակ մը մասնաճիւղներ ներկայացուցած են իրենց եռամսեայ եւ վեցամսեայ հաշուեկշիռները հակառակ մեր բազմիցս կատարած դիմումներուն: Այս վերաբերմունքը անթոյլատրելի է: Կեդր. Վարչութիւնս ոչ միայն անտեղեակ կը մնայ այսպիսով ձեր ֆին պլաններու եւ կողմնակի հասոյթներու իրականացման չափէն, այլեւ կ՚ենթարկուի եւ ծանրօրէն ենթարկուած է արդէն նիւթական նզնաժամի, *ո-րովհետեւ եղած գանձումները կը մնան մասնաճիւղներու գանձապահներուն մօտ: Այս է պատճառը որ լրացող վեցամսեակին կեդրոն մուծուած ֆին պլանի եւ կողմնակի հասոյթներու գումարները հազիւ 40 տոկոսը կը կազմեն պիտաճէով նախատեսուած գումարին: Ուրեմն 60 տոկոսի բաց մը գոյացած է վեց ամսուան մէջ: Կեդր. վարչութիւնը պահեստի գումարներ եւ կամ վարկեր չունի դրամատուններու մէջ այս հսկայական բացը գոցելու համար: Անհրաժեշտ է ուրեմն ոչ միայն ժամանակին ու կանոնաւոր կերպով գանձել անդամավճարները, ոչ միայն բազմացնել ձեր կողմնակի հասոյթները, այլեւ մանաւանդ զանոնք կանոնաւոր կերպով ուղարկել կեդրոն եւ այդպիսով ապահովել Կեդր. մեքենայի աշխատանքները »:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ, ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աշխատանքի նոր կանոնագիր մը

Վարչապետը Պ. Շոթան իր հանդիսաւոր ազդարարութենէն վերջ, զոր հրատարակած էինք երէկ, նամակներ գրելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ գործատէրերու սէնտիքային, ինչպէս եւ մանր եւ միջին դասու ներկայացուցիչներուն, հրաւիրեց իրենց ներկայացուցիչները ղրկել յառաջիկայ չորեքշաբթի, վճարանական խորհրդակցութիւն մը կատարելու եւ աշխատանքի նոր կանոնագիր մը հաստատելու համար :

Ահաւասիկ այդ նամակին ամփոփումը (ուղղուած գործատէրերու Միութեան նախագահին) .

— Աշխատանքի վէճերուն սաստկացումը, անոնց մէկ մասին լայն հանգամանքը եւ յարատեւութիւնը եւ տիրող գրգռիչ մթնոլորտը անհաշուելի վնաս կը պատճառեն ազգին, ինչպէս գիտէք: Անկարելի է թոյլ տալ որ աւելի երկար տեւէ այսպիսի կացութիւն մը. կառավարութիւնը իր մասին վճռած է որ եւ է ջանք չխնայել, վերջ տալու համար այս վիճակին: Անշուշտ ինծի ծանօթ են ձեր ընկերակիցներուն մտածումը, եւ այն քննադատութիւնները զորս կ՚ուղղեն գործադուլներուն դէմ, ինչպէս եւ ապօրինութիւնը կարգ մը արարքներու կամ երբեմն քաղաքական հանգամանքը զոր կը վերագրեն անոր: Բայց ես կը լսեմ նաեւ, միւս կողմէն, բանուորական կազմակերպութեանց տրտունջները՝ հաւաքական պայմանագիրներու վերանորոգման կամ աշխատավարձքի տրուած իրաւարարական վճիռներու գործադրութեան դէմ եղած ընդդիմութեան մասին, եւ կամ այն պատժական տնօրինութեանց մասին որոնցմով անոնք կը կարծեն թէ կ՚ուզուի գլխատել սէնտիքաները :

«Ինծի կը թուի թէ փոխանակ թոյլ տալու որ յաւերժանան եւ վերանորոգուին պայքարներ որոնք վնասակար են ազգային շահուն համար, ողջմտութեան եւ պարտականութեան աւելի համապատասխան պիտի ըլլար իրարու քով բերել գործատիրութեան եւ բանուորութեան իրաւասու ներկայացուցիչները, լայն եւ ուղղամիտ բացատրութեան մը համար, եւ համախորհուրդ գտնելու համար ընդհանուր պայմանագրութիւններ կամ օրէնսդրական տրամադրու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԷՔԵԱԹԱՅԻՆ ...

Բեթղեհէմի անդո՛րր գիշերներէն մէկն էր: Սպիտակ ամպեր կը յածէին երկնքի վրայ,— զգզուա՛ծ բամպակ՝ կապոյտ պաստառին ծոցը :

Ու փուլեր ցանցուած,— երփնէ-բանգ աստղեր որ կը ֆթթէին ...

Մանուկը, մե՛րկ, իր գիրգ տոտիկը դրեր էր միւս տոտիկին վրայ, ու մատը կը ծծէր՝ կռնակը տուած գետնին: Մարիամ կ՚աղօթէր:

Լուռ ու երկիւղած՝ մսուր մտած էին հովիւները: Ու, ծնրադիր կը խոնարհէին Աստուածորդւոյն առջեւ :

Ստուերին մէջ կովը կ՚որոճար :

Իսկ էշը, գլուխը կախ, լռութեան մէջ կը փորձէր բացատրել «խորհուրդը սքանչելի», զոր մարդկութիւնը ամբողջ անզօր եղած է ըմբռնելու քսան դարէ ի վեր ...

Յանկարծ, սակայն, ականջները կախ ինկան, դէմքը խոժոռեցաւ եւ, բողէական մտահոգութենէ մը մըղ-ուած, ուզեց զռալ ...

Այն ատեն,— որովհետեւ պահը վըսեմ էր ու խորհրդաւոր,— կովը իր պոչը շաչեցուց էշուն կռնակին՝ խիստ նայուածք մը սեւեռելով անոր:

— Ի՞նչ կը մոլտաս, բաւ վրդովուած եւ արծաթ թելեր փաթթելով իր լեզուին որ կախուչի մը պէս կախուեր էր :

— Կը խորհիմ թէ, պատասխանեց էշը, նոր բեռ մը աւելցաւ կռնակիս: Մարիամն ու Յովսէփը չէին բաւեր, հիմա իրենց զաւակն ալ ես պիտի կրեմ ...

— Իրե՞նց, զարմացաւ կովը, անիկա Աստուծոյ ծնունդն է եւ ոչ թէ զաւակը Յովսէփին ... տե՛ս, եկեր՝ կ՚երկրպագեն հովիւները, մարդո՞ց չափ ալ խելք չունիս, աւանա՛կ ...

Թերեւս պիտի առարկէր էշը, բայց, տեսաւ որ, նոյն պահուն հրեշտակներ սկսան թեւածել մսուրին մէջ: Կը թեւածէին նաեւ դուրսը՝ մսուրին վերեւ :

Իսկ մսուրին շուրջ կ՚աղօթէին երեք ծառեր,— արմաւենի մը, ձիթենի մը եւ եղեւին մը ...

Մեղմ զեփիւռ մը կը գրկէր ու կ՚օրօրէր զանոնք, ու անոնց սաղարթներու սօսաւիւնը երգ մը կը դառնար մեղմասաց՝ քաղցր ու ներդաշնակ :

Ու զեփիւռը, երբե՛ն կը գրկէր ծառերը կամ քնքշօրէն կը հպէր անոնց՝ սիրահարի մը նման որ կը սարսռեցնէ ու կը սարսռայ միանգամայն ...

Հեռուն՝ լոյսի նիհար ցոլքեր կը պլպլային: Ու գիշերային ամայութեանը մէջ ո՛չ ձայն կար, ո՛չ ալ շունչ կենդանական: Այլ՝ ստուերներ աստուածային կամ երկնային, որ կ՚իջնէին ու կը բարձրանային :

Ծնա ծէր Նոր Արքան :

Ու երկինք եւս կը հրճուէր: Աստղերը կը փողփողէին: Եւ այդ մեծ ցնծութեան մասնակցիլ կ՚ուզէին նաեւ երեք ծառերը, որ դեռ կ՚օրօրուէին մսուրին շուրջ՝ երկնային աղօտ լոյսին տակ դողդղացնելով նաեւ գետինն ինկած ստուերներն իրենց ...

Հրճուանքի առաջին արգասիքը ծընաւ ձիթենին: Եւ, իբրեւ արմաղան անոր որ «վասն մեր մարմնացաւ», պտուղնե՛ր արտաբերեց յանկարծ՝ իր նիւղերուն վրայ :

Իր ընծան բերաւ նաեւ արմաւենին՝ արմաւներ կազմելով ու կախելով, եւ իր սաղարթներով հովանի մը կազմելով ...

Ու մինչ շրջակայքի մարդիկը, կենդանիներն ու բոյսերը կը բերէին ինչ որ կը բխէր իրենց էութենէն, եղեւինը կը մնար սրտաբեկ, որովհետեւ ո՛չ պտուղ ունէր, ո՛չ ալ տերեւ սօսափող ...

Եւ, տրտո՛ւմ, ան իր նիւղերը բեկեց եւ ամփոփուեցաւ: Այն ատեն, իր խոր ու վիշտը վերածուեցաւ արցունքի եւ կաթիլներ սկսան կաթկթիլ իր նիւղերէն, կաթիլներ թա՛նձր ու բուրմնաւէտ ...

Դեռ լուռ էր ու անշարժ ամէն կողմ: Լո՛ւռ էր եւ մսուրէն ներս, ուր հովիւները կը շարունակէին աղօթել, կովը կ՚որոճար, էշը՝ ամփոփուած ստուերին մէջ՝ խստօրէն կը նայէր Յովսէփին, մանուկը մատը կը ծծէր, իսկ Մարիամ կը փորձէր «հրաշքը» մեկնել մտովին ...

Ու այդ խո՛ր լռութեան մէջ, եղեւինին արցունքները հրապուրեցին աստղերը: Կախարդեցի՛ն զանոնք : Եւ, յանկարծ, լոյսէ թիթեռներ սկսան թռչկոտիլ եթերին մէջ,— աստղերն էին որ, ֆթթուն ու փողփողուն, կ՚իջնէին վար՝ եղեւինին վրայ ... Եւ անոնք իջան, իջա՛ն թրվռուն ու փայփլուն, եւ ծածկեցին զայն իրենց լոյսերով: Անոնցմէ մին, որ ամէնէն մեծն էր, մնաց կատարը անոր,— ստորոտը ճիշդ այն աստղին, որ կը շողշողար երկնքի վրայ մսուրին վերեւ՝ իբրեւ ուղեցոյց մոգերուն ...

Այն օրէն աստղին, ամէն Ծնունդի, տղաքը, ո՛ր երկնքի տակ ալ ըլլան, Արքայ մանուկին «ծնունդը» կը տօնեն եղեւինով մը, որուն վրայ աստղեր կը շողշողան երփներանգ, եւ որուն կատարը, անպայման, աստղերէն ամէնէն մեծը կը փողփողի ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հերքեն թէ երկու նոր դաւադրութիւններ երեւան հանուած են Ստալինի եւ Եժովի դէմ: Կարգ մը տեղական թերթեր հաւատ չեն ընծայեր այս հերքումին, եւ այս առթիւ կը գրեն թէ գնդակահարուած են հինգ պաշտօնեաներ՝ Սեւ Ծովու խորհրդային նաւարաժինէն, դատուելով Սեվաստոփոլի նաւային ատեանին առջեւ: Բոլորն ալ ամբաստանուած էին թէ նոր սուզանաւի մը յատակագիծը ծախած են օտար պետութեան մը: Կ՚ըսուի թէ մահապարտներուն մէջ կը գտնուի Սեւ Ծովու նաւատորմին երկրորդ հրամանատարը :

Ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը եւ փոքրամասնութեանց խնդիրը

Դամասկոսէն կը հեռագրեն թէ այս միջոցին խօսակցութիւններ կը կատարուին մարզպանին եւ սուրիական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, ճշդելու համար ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին գործադրութեան եղանակները, համաձայն Փարիզի մէջ գոյացած համաձայնութեան: Խօսակցութիւնները սկսած են Ծնունդէն անմիջապէս վերջը եւ հաւանաբար պիտի տեւեն երկու շաբաթ, ամբողջովին սահմանափակուելով դաշնագրին գործադրութեան մանրամասնութեանց վրայ: Մասնաւորապէս պիտի ճշդուին փոքրամասնութեանց իրաւունքներու եւ կողմական կանոնագրի խնդիրները.— իրաւական վիճակ, դատական հարցեր, կրօնական իրաւասութիւններ, համայնքութեանց յարաբերութիւնները եւն.: Պիտի ճշդուի նաեւ ֆրանսացի մասնագէտներու ընտրութեան խնդիրը :

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամանագրով մը լուծեց բոլոր նահանգային եւ քաղաքապետական խորհուրդները, պաշտօնանկ հռչակելով բոլոր քաղաքապետները եւ խորհրդականները: Առժամեայ քաղաքապետներ նշանակուեցան, մինչեւ քաղաքապետական ընտրութիւնները :

ԿԱՅԻՆՈՎ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ երեք Գերմանացիներ, Պերլինի մէջ: Մէկը ամբաստանուած էր իբրեւ լրտես :

«ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԾ ԵՒ ՍՔԱՆՉԵԼԻ»...

Մեր Առաքելական եկեղեցին եւս շուրջառ հագցուցած է Ծնունդին ու մոմ տուած է անոր ձեռքը։

Աստուածաշունչը, ընդհակառակն, համեստ ու մթին մսուրի մը մէջ զետեղած է զայն։

Կամ՝ Բեթղեհէմի մօտ՝ քարայրէ մը ներս։

Ու քսան դարերու այդ աշխարհատարած պատմութեան ամբողջ «գործող անձինքը» կազմած է միայն երեք հոգիով, — Մարիամը, Յովսէփն ու Միածինը։ Այս խօսուն երրորդութեան հարկ է կցել նաեւ աստուածատուր անբանը, — որ տասնամեակներ վերջ զայն Երուսաղէմ պիտի մտցնէր — ինչպէս նաեւ հրեշտակները անխուսափելի։

Աւելի վերջն է որ կուգան հովիւները՝ լուսապսակ մանուկին առջեւ խոնարհելու։ Մոգերը կը կազմեն անոնց յաջորդող տեսիլը։ Հաւատքի մը չափ վսեմ արուեստ մը եղած է նոյն այդ փոքրիկ պատմութիւնը։

Հուկօ Վան տէր Կուս, Ֆրա Ֆիլիփօ Լիփփի, Պէնոզօ Կոնծոլի, Տիւրեր, Փիէրօ տէլ Ֆրանչէսքա, Մանթէնիա, Բուպէնս, Լէօնարտօ, — հանճարեղ վրձիններու նկարածը, յաջորդող դարերու ընթացքին, նոյն այդ համեստ մսուրին, որուն վրայ աստղ մը կը փայլի անպայման եւ որ կը խորհրդանշէ — «Ծնաւ նոր արքայ...»։

Նո՞ր։ Բայց, մարդկութիւնը Քրիստոսէ առաջ ալ սպասած է անոր։

«Մեսիա»ն դարեր շարունակ սպասուած փրկութիւնն է եղած՝ իբրեւ խորհրդանշանը «ընկերային արդարութեան»։

Սկզբնական դարերուն, մարդը հողին աւելի մօտ էր, քան հիմա։ Ու սիրած էր զայն։ Նոյնիսկ պաշտած անոր բերրի՛ ծոցը, որուն վրայ կանգուն ու չարժուն մնացած է իր գոյութիւնը եւ որուն արգանդէն սնած է ինք։

Բայց, մարդ էակը պաշտած է նաեւ արեւը։ Այս վերջին պաշտամունքը երբեմն հասած է գերագոյն աստիճանի մը։ Հող՝ ապահովաբար՝ իր ազդեցութիւնն է ունեցած այն կենսաբար ու լուսատու դերը որ արփագունդին է եղած։

Մեր մէջ եւս, քրիստոնէութենէն շա՛տ առաջ, արեգակն ու լոյսը ուժգնօրէն պաշտուած են։ Ու այդ պաշտամունքը շարունակուած է նոյնիսկ մեր քրիստոնէական եկեղեցիին կամարներուն ներքեւ։ Լուսաւորիչ անզօր եղաւ քանդուած մեհեաններուն հետ մեր ժողովուրդի հոգիէն արմատախիլ ընել նաեւ այդ պաշտամունքը, որ խոյանք մը եղած է դէպի լուսեղէնը։

Ու մեր քրիստոնեայ եկեղեցիին մթին կամարներուն տակ մենք շարունակած ենք երգել մեր հեթանոս պաշտամունքը․

— «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար ...»

Արդա՛ր արեգակը։

Ուրեմն եւ՝ արդարութեան տենչն ու ակնկալութիւնը՝ նաեւ Քրիստոսէն յետոյ։

Մեր Աղօթարանը, դարձեա՛լ, նո՛յն հաւատքին ու նոյն ակնկալութեան արդիւնքն է եղած...

Ինչէ՞ն ծնած է այս խորունկ պաշտամունքն ու ակնկալութիւնը՝ նաեւ ուրիշ ժողովուրդներու քով։

Ապրելու զօրեղ տենչանքէն, — պիտի բացատրէին ոմանք։

Անառարկելի է այս տեսակէտը։ Անշո՛ւշտ։ Մարդը, նախնական շրջաններուն, անզօր էր հեռուն ու խորը տեսնելու։ Ու իր այդ տկարութեանը մէջ, նախ երախտիք մը կը զգար, բնականաբար, դէպի այն ուժերը որոնք իր գոյութիւնը կը պայմանաւորէին, եւ, երկրորդ, երկիւղ մը՝ միայն այդ գոյութիւնը խլելու ատակ անոնց գերզօր ուժէն։

Ատկէ էր որ ծնունդ առին հէքեաթները, զրոյցները, աւանդութիւններն ու երգերը, — գո՛վքը մեծափառ ու լուսապայծառ արեգակին ու արգասաբեր հողին։

Ասիկա մարդկութեան առաջին հոգեծնունդն էր։ Անոր հետ ծնունդ առին նաեւ տօները։

Բայց, մարդ ստիպուած էր ճակատիլ բնութեան ու իր նմաններուն դէմ։

Ծնած՝ նիւթին մէջ՝ ան ջանաց տիրակալել զայն։ Այդպէս էր իր գոյութեան հրամայականը։ Տիրակալութեան տենչ մը, սակայն, որ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ հոգիին ու նիւթին պայքարը։

Այդ պայքարին արդիւնքը եղաւ նախաքրիստոնէական շրջանը իր արհաւիրքներով, արշաւանքներով, «ոսկի հորթերով», կրկէսներով եւ բըրգաշէն զանգուածներու տառապանքներով։

Շրջան մը, ուրեմն, որ շատ բնականօրէն ծնունդ պիտի տար «Մեսիա»յի գալստեան հզօր տենչանքին ու խոր հաւատքին։

«Աստուածորդւոյն» մարմնեղէն Ծընունդը կամ Էջքը յապաղած իրականացումն է արդարատենչ մարդկութեան մէջ «Փրկիչ»ի (Մեսիա) գաղափարին եւ դէպի ան հաւատքի ծընունդին։

Քրիստոս կամ քրիստոնէութիւն, — կոչուած էր ըլլալու, ուրեմն, հոգիին նուաճումը նիւթին վրայ։ Կամ՝ «մարդկային»ին յաղթանակը՝ մարդուն վրայ։

Այսօր շատեր կը ժխտեն այդ յաղթանակը։ Ուրիշներ՝ այսօրուան քաղաքակրթութիւնը կը նկատեն, ընդհակառակն, քրիստոնէութեան արգասիքը, թերեւս շփոթելով մշակոյթը անոր հետ, կամ ըմբռնելով զայն պողպատեայ թեւերով սաւառնող ու համայնակուլ մեքենաներու վրայ բարձրացող արհեստագիտութեան հետ։

Կայ ե՛ւ երրորդ տարր մը, որ նոյն ինքն քրիստոնէութի՛ւնը կը նկատէ նոր ոգիի մը եւ նոր մշակոյթի մը ծնունդը։

Այսպէս կամ այնպէս՝ մարդկային այս նոր կրօնքին կապուած է մտաւոր ու հոգեկան ստեղծագործութեանց մեծ ու զմայլելի գանձ մը, որ սկսած է Աստուածաշունչով, շարունակուած է — մանաւանդ մեր մէջ — հոյակապ շարականներով ու մեղեդիներով եւ գունաւորուած ու նոյնիսկ ամբարշտացած է Միջին դարով ու մանաւանդ Վերածնունդով, երբ նկարիչներէն մէկն ու միւսը «Սուրբ Ընտանիք»ը կը պատկերացնէին Աստուածամօր տալով իրենց ... սիրուհիին դէմքը։

Ներկան, անտարակոյս, մթագնած կամ ստուերոտած է հոգիին այս վսեմ տիրակալութիւնը։ Ու անոր հետ նաեւ քրիստոնէութիւնը՝ իբրեւ հաւատք կամ իբրեւ վարդապետութիւն։ Ու ինչ որ մնացած է հարազատ այս վերջինէն՝ անունն է միայն, որով կը շարունակէ կոչուիլ ներկայ դարաշրջանի մշակոյթը։

Դարերուն հետ փոխուա՞ծ են ոգին ու պաշտամունքի տենչը եւս։

Ո՛չ, ի հարկէ՛։

Վասնզի, այսօր ալ մարդ էակին համար «Ոսկի Հորթ»ը նոյնքան պաշտելի է՝ որքան Մովսէսի օրով։

Քրիստոնէութիւնը կը ձգտէր ինքզինքը հակադրել այդ պաշտամունքին։

Ու այդպէսով ապահովել ընկերային արդարութիւնը։ Ան կը ձգտէր հացը նպատակ մը ըլլալէ դադրեցնել։ Յաջողեցա՞ւ։ Դժուար է դրական պատասխան տալ։ Զոհրապի «Մեղա՛յ, Տէ՛ր»ը ուժգին ժխտումը չէ՞ արդեօք՝ նոյնիսկ «հայ քրիստոնէ»ին մօտ...

Այսօր, քրիստոնէական շրջանի քըսաներորդ դարուն, մարդը իր ամբողջ հայեացքը դարձուցած է իրմէ ներս։ «Այլ»ը պայմանաւորուած է «ես»ով։ Այդպէս է անհատներու համար։ Այդպէս է նաեւ ազգերու համար։

«Մարդը մարդուն գայլ» — ահա քրիստոնէական քաղաքակրթութեան «յատկանիշը»՝ իբրեւ հակադրութիւն Քրիստոսի Թելադրանքին,

— Սիրեցէք զմիմեանս...

Բարեմիտ հեգնանք մըն է, կարծէք, խորաններէն դեռ հնչող այս կոչը՝ ներկայ մարդուն համար, որ, սուրը ակռաներուն միջեւ, նստած է ոսկիներուն վրայ, կամ՝ մեքենայ կ՚իւղոտէ միւս դասակարգին հանդէպ իր կուտակուած ատելութիւնը ծամելով։

Ու գրեթէ ալ յիշատակ են դարձած երգերը, հէքեաթներն ու աւանդութիւնները բոլոր, որոնք մարդկային էրբեմնի խորունկ հաւատքին եւ արդարատենչ հոգիին արձագանգն էին եղած ...

Անոնց փոխարէն հիմա քայլերգներ ունի մարդկութիւնը։ Ռազմաշունչ ու աշխարհաշարժ ճառեր՝ ձայնասփիւռին առջեւ։ Ու նոր երգեր՝ ... «Աստուածահանճար» առաջնորդներուն նըւիրուած ։

Արդարութի՞ւնը ։

Ան չկայ նաեւ այսօր ։

Կա՛յ, սակայն, հզօր ու անողոք տիրակալութիւնը բիրտ ուժին, որ դահակալ է տեղ մը եւ իր անձը փառաբանելու կը մղէ այն միլիոնաւոր զանգուածները որոնք նոյն այդ տիրակալէն խլուած արդարութեան գրկանքը կ՚ապրին։ Ուրիշ տեղ մը՝ ամբողջութիւն մըն է ան՝ ուրիշ ամբողջութեան մը մարմնին վրայ իր գարշապարը դետեղած։ Եւ կամ, երկիրէ երկիր, դասակարգեր են, որոնք գանձարկղներու ետին բազմած, կամ, ընդհակառակն, կարմիր դրօշներ բռնած, պողոտաներու վրայ սպառնացայտ կը դոփեն՝ իրենց «թշնամի» դասակարգին քրտինքին կամ արիւնին ծարաւի ...

— Արբէք ի սմանէ ամենեքեան ...

Հեգնանք մը չէ՞ նաեւ քրիստոնէական այս խորհուրդը՝ «քրիստոնէական քաղաքակրթութեան» այս դարաշրջանին ։

Ու անիմաստ չէ՞ տօնակատարութիւնը Ծնունդին, երբ անով յատկանշուած արդարութիւնը այժմ աւելի հեռու է մնացած, քան Պիղատոսի օրերուն ...

Մանաւանդ որ, մարդկութիւնը, — հիմա աւելի նիւթապաշտ քան Ոսկի Հորթի շրջանին, — Նոր պաշտամունքներ է ստեղծեր ։

Երէկ հայրենիքն էր ան։ Այսօր՝ աշխատանքը կամ դասակարգը ։

Ձեւերը եւ ձգտումները փոխած թէեւ, մարդկութիւնը, ուրեմն, կըրկին կը փնտռէ ու կը ստեղծէ խորհուրդ մը, նշանաբան մը կամ խտէալ մը, որուն ուզէ ձգտիլ եւ զոր կարենայ պաշտել ...

Այդ խորհուրդը կամ խտէալը արի՞ւն կը պահանջէ։ Մարդը պատրաստ է տալու կամ հոսեցնելու նաեւ այսօր։ Մանաւանդ այսօր ...

« Ձիթենեաց անտառ» եւ «սուիններու անտառ», — ահա Քրիստոսի ծննդեան եւ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան շրջաններու հոգեբանութիւնները ...

Ձիթենի ըլլայ թէ սուին՝ անոնցմով մարդկային միեւնոյն տառապանքն է որ կը փնտռէ կամ կը ձգտի խլել «արդարութիւնը »...

Մեսիա՛ն ... «Ան եկած է ու պիտի գայ։ Եկած է ու պիտի գայ, սակայն, միշտ տարբեր ձեւերու եւ տարբեր անուններու տակ ։

Ու մարդկութիւնը միշտ պիտի ըսպասէ «Փրկիչ»ին, — հեթանոս ըլլայ, քրիստոնեայ թէ անկրօն ...

Վասնզի միշտ տառապած է ինք, ու միշտ զրկուած այն արդարութենէն, որուն անունը յեղյեղած է առաջին իսկ օրէն եւ որ միշտ բացակայած է ..

Իսկ թերեւս անոր համար որ՝ արդարութեան ըմբռնումին քով պակսած է, միշտ ալ, արդարութեան ոգին՝ նոյնինքն մարդ էակին քով...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ

Բանտի երկար ձողերում խտխէն մերթ կը նային
Դէպի բակը կարօտով, ուր արեւի շերտ մը կայ :
Մերթ ճաշուած ներս՝ կը խոկան իրենց կեանքին վըրայ հին,
Ու կը յիշեն անձկութեամբ սիրելիներն հեռակայ :

Սըփնաւոր զինուորներ երբեմն զանոնք կ՚անցընեն
Փողոցներէն ամայի կամ շուկայէն բազմամարդ,
Շըղթաներու ձայնէն խուլ, անցորդներ լուռ, տըխրօրէն,
Կանգ կ՚առնեն ու կը դիտեն բանտարկեալներն անզըւարթ :

Երիտասարդ են անոնք, անձնուրացնե՛ր խտէալի,
Որ արեւին կը մարեն խոնաւ բանտին մէջ խաւար,
Թէ՛ զըրկըւած ու թըշուառ կ՚ապրին, եւ թէ յուսալի
Ապագա՛յ մը կ՚երազեն՝ իրենց մըտքով խանդավառ :

Ոմանք հիւանդ են արդէն՝ տըժգոյն, հիւծած՝ կը հազան ․
Ոմանք մեռան մըռունչով, տանջանքներէն մախաթեր ․
Ուրիշներ ալ քաղքէն դուրս բըպաքսեցան զերդ գազան ․
Շատեր եղան աքսորեալ՝ հեռաւոր ու ցուրտ ափեր :

Բանտարկեալներ կան որոնք ցըմահ պիտի չըտեսնեն,
Բացի՛ մըթին պատերէն, ուրիշ ոչ մէկ բան զուներ,
Անոնց դէմքերն անարեւ՝ այլանդակուած են արդէն,
Եւ ըզգեցած վայրենի տեսք մը դաժան եւ ահեղ :

Իրենց ետեւ թողած են՝ Երշանածներ գեղանի,
Կարօտամաշ մայրեր ծեր եւ կամ հայրեր ալեհեր,
Կիներ, քոյրեր թախծադէմ, կամ եղբայրներ պարմանի,
Կամ դեռ անմեղ ու սիրուն, անչափահաս մանուկներ :

Երիտասարդ են անոնք, անձնուրացնե՛ր խտէալի,
Սըրտերուն մէջ անմըւան Յոյսի կանթեղն է անմար,
Հոն հոգիներն չեն թուլնար, կը կռանուին աւելի,
Հոն կայծերը կը դարբնեն՝ մեծ հըրդեհներ բոցավառ ... :

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԼՈՒՌ ԳԻՇԵ՛Ր, ՍՈՒՐԲ ԳԻՇԵ՛Ր

Իրկունն յուշիկ խոնարհի ,
Գունդն աստղերուն կ՚արթննայ ․
Ու միւսն ահա կը սկըսի —
Լուռ գիշե՛ր, սուրբ գիշե՛ր :

Երազային ա՛յն գիշեր ,
Ուր հովն յուշիկ կը շրնչէ ․
Գիշերն այն՝ ուր Մարիամ
Յիսուս մանուկը ծընաւ :

Անհամեմատ ձա՛յն մ՚անոյշ,
Գողտր ու աղու, դաշտին մէջ : —
Խաղաղութիւնը կ՚երգեն
Ձայներ երկնից խորանէն :

Մեր ցաւերը կը սփոփէ
Մեղմութիւնն այս հոգեկան ,
Պահէ՛ տօնին այս օրուան
Ցընծութիւնը երկնածօն :

Հաւատքն անմեղ մանկական
Պահ մըն է զէթ երջանիկ ․
Գիտցէ՛ք յարգն ա՛յս օրհնութեան,
Տառապանքի ժամերուն :

Թարգմ. Գերմ. է ***

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Քանի՞ տարի է որ ազնուական կենդանիների խորհտնտեսութիւնում գոյութիւն ունէ վնասարարական կազմակերպութիւն :

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ.— Ուղիղ քսան տարի կը լինի որ ազնուական կենդանիների խորհտնտեսութիւնում գոյութիւն ունէ վնասարարական աշխոյժ կազմակերպութիւն :

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Ո՞վքեր եղած են էդ վնասարարական կազմակերպութեան անդամները ...

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ.— Բոլոր էնգէլսիստները, լիպնէխիստները, Տրոցկիստները ...

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Տուէք անուններ...

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ.— Իլխասը, Իվանը, Պոխորը, Ուպուխը, Մարքովիչը, Վոյչէնկոն, Ալին, Միրզոյեանցը, Խանբէկը, Խուրտան, Զախանովը, Ճիվանը, Սէյկէյ Նէմիրովիչը, Թալանկին, Ղուտուզը, Սիւլէյմանը, Ղուրտօղլին, Խրխըզ Վէլին, Խաչէն, Միրզան, Կարա Օսմանը, Խըբէն ...

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Բաւակա՛ն է։ Ընդամէնը հարիւր հոգի կը լինի՞ն ...

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ.— Մէկ միլիոնից էլ աւելի են :

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ի՞նչ նպատակով ոչնչացնում էիք ազնուական կենդանիներին :

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ.— Մեր վնասարարական կազմակերպութեան պետերից Վէլին, Վոյչէնկոն, Միրզոյեանցը եւ Իլխասը ասում էին թէ՝ պրոլետարական դիկտատուրան հակառակ է ազնուականութեան եւ հարկ է հարուածային թափով ոչնչացնել, փոշիացնել, հողմացրիւ անել ազնուական կենդանիներին։ Վէլին աւելացնում եւ ասում էր.— Մարդկանց մէջ ազնուական չթողինք, բոլորին ոչնչացրինք։ Հիմի հերթը ազնուական անասուններինն է։ Վոյչէկոն աղաղակում էր.— Ազնուական ուտելիք, ազնուական խմելիք չմնաց, չպէտք է մնա ազնուական կենդանի էլ։ Միրզոյեանցը ասում էր.— ազնուական չոր չմնաց, ախր. ի՞նչի մնայ ազնուական կենդանի։ Իլխասը հանդարտ խօսում եւ ասում էր.— չպէտք է թողնել մանաւանդ ազնիւ սիրտ եւ գլուխ ունեցողներին։ Պէտք է հիմնապէս հողմացրիւ անել։

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Ձեզ համար ասում են թէ 3000 ազնուացեղ կենդանիներ, զանազան ֆերմաներում, բեղմնաւորել էք հիւանդ ու հասարակ կենդանիների հետ։ Ճի՞շդ է։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ.— Սխա՛լ է։ Մենք ոչնչացրել ենք ոչ թէ 3000 հապա աւելի քան 300.000 ազնուական կենդանիներ։ Նրանցից մի մասը զուգաւորել ենք ռամիկ կենդանիների հետ։ Ազնուականներին ամուսնացրել ենք պրոլետարների հետ։ Դարաղ կոչուած հիւանդութիւնից ներարկել ենք ձիերին, կովերին, եզներին, գոմէշներին եւ ընտանի արջերին։ Բոլոր ազնուական կենդանիներին տուել ենք փորացաւ, փորհարութիւն, տուբեր-կուլոզ, բրուցիլոզա, էֆլուէնզա, տիֆօ, մալարիա, սպանիական կ... եւ խոլերա։ Այսպէսով առաջացրել ազնուականների մասսայական սատ...

«ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱ՛Ւ», — «Ի-ՀԱ՛, Ի-ՀԱ՛...»

Հինգշաբթի հայկական Ծնունդ էր։ ... Մարդահասակ ձիւնը ճեղքելով՝ եկեղեցի կը վազէինք երբ դեռ գիշեր կ՚ըլլար, — լապտերները կ՚օրօրուէին մութին մէջ, եւ «աւետիսաւոր»ներու ձայնը կը մարէր գիւղին ծայրը, — «Քրիստոս ծնա՛ւ եւ յայտնեցա՛ւ» ... ։

Բայց Ծննդեան տօնը ոչ մէկ կապ ունի Քրիստոսի հետ, — հեթանոսական հին աւանդութիւն մը դարձեր է եկեղեցական տօն։

***

Արդարեւ, առաջին քրիստոնեաները երբեք մտածած չեն տօնել Քրիստոսի ծննդեան տարեդարձը։ Գ. դարու քրիստոնեայ մատենագիր մը կը ծաղրէ հեթանոսները, որոնք սովորութիւն ունէին տօնել իրենց աստուածներուն ծննդեան տարեդարձը, — ծիծաղելի չէ՞, կը մտածէր, ծննդեան օր նշանակել աստուծոյ մը համար։ Ս. Օգոստինոս, Ե. դարուն, կը գրէր թէ հեթանոսութիւն է տօնել Յիսուսի ծնունդը ։

Բայց եւ այնպէս քրիստոնեաները եւս, ի վերջոյ, ուզեցին Քրիստոսի ծննդեան տօն մը ունենալ։ Տապալելու համար հեթանոսութիւնը՝ լաւագոյն ռազմավարութիւնն էր քրիստոնէացնել հին տօները, — այսպէս Զատիկը, որ գարնանային տօն մըն էր, խորհրդանշան բնութեան վերածնութեան, դարձաւ տօն յարութեան Քրիստոսի։ Ծնունդը եւս, տօն արեւադարձի, խորհրդանշան արեգակնային աճումին, դարձաւ տօն ծննդեան եւ յայտնութեան Քրիստոսի։

Այսուհանդերձ երկար վէճեր տեղի ունեցած են, եղքէն, օր նշանակելու համար Ծննդեան տօնին։

Ո՞ր ամսուն ծնած է Յիսուս։ Աւետարանները լուռ կը մնան այդ մասին, միայն Ղուկասն է որ կը պատմէ թէ Յիսուսի ծննդեան առաջին վկաները, հովիւները, բացօթեայ հաւաքուած՝ «պահէին զպահպանութիւնս գիշերոյ հօտին իւրեանց»։ Բեթղեհէմի լեռներուն վրայ, ձիւն - ձմրան մէջ կարելի՞ է երեւակայել, որ հովիւները նստին բացօթեայ, աստղերուն տակ, եւ զրոյց ընեն՝ առանց սառելու։ Կը հետեւի թէ ծնունդը տեղի ունեցած է ամառը։ Ահա թէ ինչո՛ւ, սկիզբները, Եգիպտոս 20 Մայիսին կը տօնէր Ծնունդը, իսկ ուրիշ երկիրներ՝ 20 Ապրիլին։ Սակայն կարեւորը այն չէր թէ ե՛րբ է ծներ Յիսուս, անհրաժեշտ էր, ինչպէս կ՚ըսէր Մեծն Գրիգորիոս Պապը, «հեթանոսական տօները վերածել քրիստոնէական տօներու»։ Այսպէս արեւադարձային տօնը, որ կը կատարուէր Դեկտեմբեր ամսուն վերջերը, վերածուեցաւ Քրիստոսի ծննդեան տօնի։

Ի՞նչ տօն էր արեւադարձային տօնը։ Հին Արեւելքի մէջ, ամէն ժողովուրդ ունէր իր արեւ-աստուածը, — Պարսիկները՝ Միհր աստուածը, Եգիպտացիները՝ Ողիրիս աստուածը, փիւնիկեցիները՝ Ատոնիս աստուածը։

Արեւ-աստուծոյ փառաբանութեամբ երկրագործ ժողովուրդները կրօնքի վերածեր են իրենց տնտեսական հոգերը։ Դեկտեմբերի վերջը՝ օրերը կը սկսին երկարիլ եւ գիշերները կարճնալ, արեւին լոյսը կ՚իյնայ ջուրին մէջ եւ հողը կը տաքնայ, կը զարթնու բնութիւնը եւ կը բացուի գարունը, — ի՛նչ մեծ բերկրութիւն ժողովուրդին համար, որ շուտով պիտի սկսի «գործել հողը»։

Եւ մեծ հանդիսութիւններ կը կատարուէին այդ առթիւ, — առաջին քրիստոնեաներն իսկ, այդ ուրախութիւններէն վարակուած, կը մասնակցէին ժողովրդական տօնական զբօսանքներուն (1)։

Արեւ-աստուծին պաշտամունքը իր աւանդութիւններն ունի նաեւ Հայ ժողովուրդին կեանքին մէջ։ Երկրագործ մեր ժողովուրդը եւս պաշտած է արեւ-աստուածը իբրեւ բաշխիչ ամենայն բարեաց։ Կը հաւատայ թէ ձմրան արեւադարձի տօնին իր տուրքը տալով՝ պիտի ստանայ վարձատրութիւնը, — պիտի բացուի գարունը, պիտի ճռնչէ գութանը, պիտի վերսկսի իր կեանքը։ Արդարեւ, հայկական գիւղերու մէջ ծննդեան տօնի գիշերը կ՚երգուի․

Օրհնեալ Աստուած, գեարունքացաւ,
Էրգիան կիւրթան մեգնվեցաւ ··· (2)

Բայց Ծննդեան տօնին հեթանոսական ծագումը հաստատելու համար կան դեռ ուրիշ ապացոյցներ, — կոճղ վառել։ «Լոռու եւ մասամբ Ղարաղի հայ գիւղացիների մէջ, կը գրէ Նիմանդ, առաջները կար մի սովորութիւն, որ կոչւում էր «տարեմտի քիւթուկ»։ Տարեմտի գիշերը վերցնում էին մի մեծ հաստ գերան ու ծայրը դնում օջախի մէջ, որ անընդհատ վառուելու է մինչեւ Քրիստոսի ծննդեան գիշերը։ Ծննդեան երեկոյեան այս գերանից մնացած խանձողները կամ մոխիրը տանում թաղում էին հանդերում, որ բերքն ու կանաչ խոտն առատ լինեն եւ կարկուտը չխըփի արտերին։ Նմանապէս այդ մնացած խանձողից պահում էին տանը եւ կարկուտ եկած ժամանակ դուրս էին գցում, ցրիւ տալիս դէպի վեր, որ պէտք է «երկինքը խաղաղուի»։ Ծննդեան տօնի համար ծառից «տարեմտի քիւթուկ» պատրաստելու յիշատակը մնացել է հայ ժողովրդական մի երգի մէջ, որ ասում է Ծննդեան գիշերը «աւետիս ման գալիս».—

Առին ուրագ, առին սղոց, ալէլուա,
Գնացին ծառնի խնկան, ալէլուա,
Ուրագ տուին, ծառնի ճչաց, ալէլուա,
Սղոց քաշին, արիւն բխաց, ալէլուա :

Նիմանդ կը գրէ թէ այս աւանդութիւնը ունին նաեւ Պուլկարները, Սերպերը, Խրուաթները։ Ինչպէս եւ Ֆրանսացիները (3), — «ձիթենիի հաստ կոճղ մը կը դնէին օջախին մէջ Ծննդեան գիշերը սեղան նստելէ առաջ, երեխայ մը եփած գինի կը թափէր վրան, յետոյ կրակ կուտային ու կ՚երգէին։ Մոխիրը կը պահէին, բ... ժական զօրութիւն վերագրելով անոր... Հոլլար կ՚աւելցնէ թէ կիսովին այր... Ծննդեան կոճղը տունը կը պահպանէ հրդեհի եւ կայծակի դէմ, ու կովե... շատ կը ծնէին անոր զօրութեամբ... Ժուրայի մէջ կ՚երգէին Ծննդեան ճ... ճառոն կոճղին առջեւ.

Թող վառի կոճղը,
Եւ երջանկութիւնը մաճ գայ,
Կիները զաւակ ծնին,
Ոչխարները՝ գառնուկ,
Ամէնուս ճերմակ հաց,
Եւ հնձանները լեցուի՛ն գինիով

Ծննդեան ծառը եւս հեթանոսական ծագում ունի, — այդ աւանդութի... կուգայ գերմանական եւ սկանտինա... եան երկիրներէ ։

***

Քրիստոնէացնելու համար Ծնունդ...

(1) A. Hollard,— Les Origines des Fêtes Chrétiennes, էջ 23 ։

(2) Նիմանդ,— Եկեղեցական տօներ, տպ. Երեւան, **1931, էջ 43:**

(3) Տես ժագ Պուլանժէի յօդու... այս մասին, **Le Temps, 25 Դեկտ.**

[illegible]

— Երազդ կատարուելիք չէ :

— Ի՞նչու , ըսի :

Պատասխանեց .

— Երազդ կատարուելիք չէ , որով- հետեւ կատարուած է ու կատարուիմ է :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ամանորի տօնին առթիւ գիւղաբնակ հայրենակիցներուս հետ գէթ տարին օր մը գլուխ գլխի՝ հայրենի յուշերով ապրելու ցանկութեամբ կառք կը նետուիմ , էջս երթալու համար :

Տօնական օրեր են , հակառակ սաստ- կաշունչ ցուրտ քամիներուն , քաղաք- քը կը ոգեայ ամբոխներու ծանրու- թեան տակ , ամէն կողմ պատեր է ու- րախութիւն , հաճոյք ու սէր : Սակայն այս երջանիկ բազմութիւններէն քիչ հեռու ահա սեւ կառք մը որ մեռել մը կը փոխադրէ իր վերջին կայանը :

[illegible]

Ձեր հոգուն մատաղ , իմ ժիր եղ- բայրներ , որ գիտէք վառ պահել ազ- գային նուիրական արժէքները :

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Յառաջիկայ կիրակի պիտի տօնուի Փարիզի մէջ (եւ յետոյ՝ Մարսէյլի մէջ) Ամասիացի մեծ բժիշկին՝ Ամիր- տովլաթի հինգհարիւրամեայ բժշկա- կան գործունէութեան յոբելեանը , զոր կը պատրաստեն Ամասիոյ եւ Մար- սէյլի Հայրենակցական Միութիւն- ները , մասնակցութեամբ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան :

Ամիրտովլաթի բժշկական գործու- նէութիւնը համբաւ ստացած է անով , որ այն եղած է մեր հին հայ բժիշկնե- րու ամէնէն գիտնականը , որ ծանօթ է իր գիտական մեծարժէք գործերով :

Ան ծնած է ԺԵ . դարուն , Ամասիոյ մէջ , եւ մեռած է 1496ին : Եղած է Սուլթան Մէհէմմէտ Բ.ի պալատա- կան բժիշկ :

Ամիրտովլաթի կեանքը կը նկարա- գրէ իր խակ գրչէն ելած ոտանաւոր մը , զոր կը ներկայացնեմ հոս նոյնու- թեամբ .

Փառք քեզ Տէր եւ Արարիչ , մեզ ո- ղորմեայ ,
Որ տուող ես մարդկային միտք եւ սգայ ,
Քու ստեղծուածն եմ ի յաշխարհս զինչ որ կայ ,
Ամենայն շունչ կենդանու քեզ փառք կուտայ .
Գոհանամ ի քէն Քրիստոս , անմահ արքայ .
Որ տուիր ինձ ժամանակ մինչեւ ի սմայ .
Զորս տարի զտի եւ գիշեր աշխատե- ցայ .
Ի բազում օրինակից յաւարտի սայ .
Գրեցի , կատարեցի զի՛նչ բան որ կայ ,
Ի բանից բժշկութեան զի՛նչ որ գտայ ,
Աւարտեմ զսայ հինգ լեզուաւ , զի՛նչ որ ուսայ ,
Ի Հայոց , եւ ի Յունաց , եւ յԱրապկայ ,
Ի Պարսից , եւ ի Թուրքաց , քիչ Լա- տինայ ,
Ի Հայոցն եմ արարել ընկիզբն դորայ ,
Ի վերայ այրուբենից զի՛նչ դեղ որ կայ ,
Եւ զփէն այլ կու յիշեմ ի վերջին դո- րայ ,
Ես՝ բժիշկ Ամիրտովլաթ , հայրս՝ Ե- դիայ .
Որ ծնել եմ ի քաղաքն Ամասիայ ,
Ես հիմայ եմ բնակեալ ի Բիւզանդիայ ,
Որ խսկի դորա նման քաղաք չկայ ,
Որ աթոռն է թուրք ազգին հիմակ որ կայ ,
Որ ասեն տաճիկ լեզուաւ՝ Կոստան- դինայ :
Գծողին եւ շինողին՝ ո՛վ որ կարդայ ,
Ողորմի Քրիստոս որ ասէ , թէ՝ Հայր մեղայ ,
Որ ի բանս ա՛յլ պակաս իրք չի մնայ :
Փառք քեզ , Տէ՛ր , Հայոց թուականըն՝ ԼՄՆԱՅ (=1482) :

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ

ԽՄԲ . — Աւստրիոյ զաւակներն ալ կ'երգեն հայրենիքը : Նմոյշ մը՝ Վիէն- նայի գլխաւոր թերթէն . —

Ո՛վ խեղճ , յիմար սիրտս : Նորէն պահ մը քեզմով պիտի զբաղիմ : Դուն ես պատճառը այսպէս ըլլալուն : Կը բաբախես ուժգին , կուրծքիս մէջ ուշադրութիւններ արթնցնելու հա- մար : Կ'ուզեմ անտարբեր ըլլալ տրո- փիւնիդ : Խորհելով նախ , թէ քու զար- ծըդ է ամչկոտ պատանին խրախուսել

[illegible]

ՆՈՐԷՆ ԴՈՒՆ

Անո՞ւնըդ , — ըսի , ու բացի՝ որ զաս ,
Որ զաս նըստելու՝ աչքերուս դիմաց ,
Բացի՝ որ չըզգա՛ս ցուրտըդ վաղահաս ,
Նըստիս բոցին դէմ՝ յոգնա՛ծ , եր- կիւղած . . .

Անո՞ւնըդ , — ըսի , ու բացի՝ որ զաս ,
Ներս մըտար դռնէն՝ երկչո՛տ , դողա- հար ,
Չըհարցուցի թէ ուրկէ՞ հոս կուգաս ,
Մեր մէջ ու մեր մօտ՝ մե՛րկ , տառա- պահար . . .

Անո՞ւնըդ , — ըսի , նըստար բոցին քով ,
Գըլուխըդ՝ պարոյկ , ինկաւ թո՛յլ , լըքուն ,
Կը դիտէի քեզ՝ ահո՛վ , կարօտով . . .

Գըլուխըդ՝ պարոյկ , ինկաւ թո՛յլ , լը- քուն ,
Ճանչցա՛յ քեզ յանկարծ՝ նայուածքիդ մէջէն ,
Հերու քայքայուած Երա՛զս էիր դուն . . .

ՎԱԶԳԷՆ ՎԱՆԱՆԴԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Է ՖՈԼՔԼՈՐԸ

Փ . Սէնթիվ , այլ անուամբ Էմիլ Նուռի , գրավաճառ եւ ազգագրա- գէտ , որ մեռաւ 1935ին , մեծ թիւով ձեռագիր թողած էր կնոջ , որ ահա սկսած է հրատարակել :

Առաջին հատորը կը կրէ Manuel de Folklore խորագիրը , — ի՞նչ կը նշա- նակէ , նախ , ֆոլքլոր : Անգլերէն բառ մըն է այս , զոր պէտք է կարդալ «ֆոքլոր» եւ ոչ թէ «ֆոլքլոր» , սա- կայն սխալը ընդհանրացած է այլեւս : «Ֆոք» կը նշանակէ ժողովուրդ , իսկ «լոր»՝ աստցուածք : Մենք կ'ըսենք ազգագրութիւն , այսինքն ժողովուր- դի մը հիւսած աւանդութիւններուն , առակներուն , հէքեաթներուն , բար-

[illegible]

Ծ . ՆԱՐԴՈՒՆԻ

[illegible]

թիւններ, որոնց շնորհիւ կարելի ըլլայ խուսափիլ վէճերէ կամ կրճատել անոնց թիւը, իսկ ծագելիք վէճերն ալ լուծել արդարութեամբ, արագօրէն եւ խաղաղութեամբ: Եթէ դուք ալ այսպէս կը մտածէք, ինչպէս կը բաղձամ ջերմօրէն, խնդրեմ ինծի հաղորդել թէ կ'ընդունի՞ք ձեր քանի մը պաշտօնակիցներուն ընկերակցութեամբ գալ առաջին ժողովին, որ պիտի գումարուի վարչապետարանին մէջ, յառաջիկայ չորեքշաբթի, ժամը 16ին, ուր ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան, ինչպէս եւ միջին դասերու ներկայացուցիչները (փոքր եւ միջին գործարանատէրերու, մասնագէտներու ընկերակցութիւններ):

« Ես համոզուած եմ թէ բարեկիրթ եւ ուղղամիտ վիճաբանութիւն մը, կառավարութեան իրաւարարութեան եւ ազգային հսկողութեան տակ, պիտի նպաստէ պայծառօրէն լուսաբանելու ներկայ հակամարտութեանց պատճառները եւ համախորհուրդ յօրինելու աշխատանքի նոր կանոնագիր մը, որ նախապայմանն է ընկերային խաղաղութեան եւ ընդհանուր բարօրութեան »:

*** Առջի օր կարգ մը նոր գործադուլներ պատահեցան Փարիզի մէջ: Կուտրիէի գործարանին տեսչութեան եւ բանուորներու ներկայացուցիչները միջին բանաձեւ մը գտան, աշխատանքը վերսկսելու համար: Վերջնական որոշումը պիտի տրուէր երէկ, շաբաթ, գաղտնի քուէարկութեամբ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ բանուորները երկու մասի բաժնուած են, թեր եւ դէմ:

Շարանթոնի մէջ, գինիի մթերանոցի մը աշխատաւորները կէս առ կէս գործադուլ հռչակելով, գրաւեցին հաստատութիւնը: Միւս կէսն ալ բողոքեց գործադուլին դէմ, իր կարգին գրաւելով մթերանոցը: Առջի գիշեր բանթողները գետինը պառկեցան, իսկ հակառակորդները՝ մառաններուն մէջ:

Սինէմայի տէրերն ալ կը սպառնան փակել իրենց հաստատութիւնները, իբրեւ բողոք նոր տուրքերու դէմ: Վերջնական որոշումը պիտի տան ուրբաթ օր:

ԻՏԱԼԻԱ ՈՐՈՇԵՑ ՇԻՆԵԼ ԵՐԿՈՒ ՎԻԹԽԱՐԻ ԶՐԱՀԱՒՈՐ, 12 ՅԱԾԱՆԱՒ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐ

Յունուար 7ին իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ երկու վիթխարի զրահաւորներու շինութեան, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ: Միեւնոյն ատեն պիտի շինուին 12 յածանաւեր եւ բազմաթիւ սուզանաւեր:

Գրեթէ նոյն ժամուն, արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէր թէ Հիթլէր Հռոմ պիտի այցելէ յառաջիկայ մարտին, հանդիպելով նաեւ Նափոլի եւ Ֆիօրէնցա:

Նոր մարտանաւերու շինութեան որոշումը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Իտալական թերթերը կը գրեն թէ շինութիւնները յառաջ պիտի տարուին շուտափոյթ, եւ երկու զրահաւորները պիտի աւարտին 18 ամիսէն, իսկ ամբողջ նաւային ծրագիրը՝ 3 — 4 տարիէն: Այն ատեն, Իտալիա պիտի ունենայ, բացի նորագոյն «Ռոմա» եւ «Իմփէրօ» զրահաւորներէն, ուրիշ երկու արդիական զրահաւորներ՝ 35.000ական թոն տարողութեամբ, չորս զրահաւորներ՝ իւրաքանչիւրը 24.000 թոն տարողութեամբ, 7 յածանաւ՝ 10.000 թոն տարողութեամբ, 12 յածանաւ՝ 5000—8000 թոննոց, 12 հետապնդիչ յածանաւ՝ ովկիանոսի համար, ուրիշ 12 փոքր յածանաւեր, 44 թորփիլահալած եւ 32 թորփիլանաւ: Սուզանաւերու թիւը յայտնի չէ, բայց կը հաւատեն թէ հարիւրէն աւելի պիտի ըլլայ, երբ ծրագիրը ամբողջանայ: Այդ պարագային Իտալիա պիտի ունենայ սուզանաւերու ամէնէն մեծ տորմիղը, իսկ իբրեւ ծովային պետութիւն պիտի գրաւէ չորրորդ տեղը, կարգ մը պարագաներու մէջ գերազանցելով Ֆրանսականը:

Չորս հսկայ զրահաւորները, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ, պիտի սպառազինուին 15 մատնաչափնոց թնդանօթներով: Իտալիա չունի որ եւ է գործարան, այդ կարգի թնդանօթներ շինելու համար. ուստի կը կարծուի թէ թնդանօթները չատոնց ապսպրուած են Քրուփի զինագործարանին: Մուսոլինի զանոնք տեսած է Պերլին այցելած ատեն:

Իտալիոյ մէջ կը յուսան 60.000 բանուորներու գործ ճարել այս մարտանաւերու շինութեամբ: Ծախքերու մասին ալ միջոցներ խորհած են: Իտալական մամուլը այս առթիւ կը բացատրէ թէ նաւային սպառազինութիւնը անհրաժեշտ դարձած է, նկատի առնելով Իտալիոյ կայսերական քաղաքականութեան եւ շահերուն համաշխարհային հանգամանքը: Վիրճինիօ Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, կ'ըսէ թէ Եթովպիոյ գրաւումը «Մեր ծովէն» (Միջերկրական) անդին փոխադրեց Իտալիոյ պատասխանատուութիւնը: «Իտալիա գիտակցօրէն ձեռնարկած է նաւային նոր ծրագրին գործադրութեան, պատկառելի ուժ մը գնելու համար ի սպաս աշխարհի խաղաղութեան, ինչպէս եւ ազգային ապահովութեան »:

Գործազուրկներու վիճակը Սէնի նահանգին մէջ

Առջի օր համայնավար պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարին, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Սէնի նահանգին գործազուրկներու կացութեան վրայ: Պատուիրակութիւնը խնդրեց աւելցնել գործազրկութեան նպաստը: Այս առթիւ բացատրեցին թէ անցեալ սեպտեմբերին Սէնի նահանգին մէջ կային 155.471 արձանագրուած գործազուրկներ, իսկ Դեկտեմբեր 31ին անոնց թիւն էր 184.707: Ուրեմն 29.236 նպաստընկալ գործազուրկներ աւելցած են երեք ամսուան մէջ, միայն Սէնի նահանգին մէջ: Յետոյ ցիտել տուին թէ 1936 մայիսէն ի վեր ապրուստի միջինը 40 առ հարիւր բարձրացած ըլլալով, անբաւական է օրական 12 ֆրանքի նպաստը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՆԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ճափոնցի զինուորներ չարաչար խոշտանգեցին երկու անգլիացի ոստիկաններ, միջազգային թաղամասին մէջ: Շանկայի անգլիական հրամանատարը անմիջապէս բողոքագիր մը ներկայացուց: Այս դէպքը ծանր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ մէջ:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ այսուհետեւ տարին ծառայութեան դասընթացք մը պիտի բոլորեն, 14էն մինչեւ 21 տարեկանը, իբրեւ նախապատրաստութիւն ընկերային եւ ընտանեկան պարտականութեանց:

ԱՋ ԵՒ ՁԱԽ ԴՐԱՄ ԿԸ ԲԱԺՆԷՐ Յոյն մը, Քոսթա Քոսթաքոփուլոս, Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ) մէկ պողոտային վրայ: «Ո՞վ դրամ կ'ուզէ, առէ՛ք» աղաղակելով թղթադրամներ կը նետէր անցորդներուն: Ոստիկանները միջամտեցին, բայց մարդը դիմադրեց: Ի վերջոյ ձերբակալուելով, հաստատուեցաւ թէ խելքին եկած է, սիրային արկածի մը հետեւանքով: 25.000 տրախմի խնայողութենէն մնացած էր միայն 1500 տրախմի:

2ՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ թիապարտութեան եւ մէկ միլիոն մարք տուգանքի դատապարտուեցաւ Հրեայ երեւելի մը, Արնօլտ Պէրնշթայն, Համպուրկի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ օտար դրամներու առեւտուր կատարած է: Իր գործակիցներէն չորս հոգի ալ դատապարտուեցան երկու ամիսէն 2ուկէս տարի բանտարկութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գարեգին Հրաչեան կը ծանուցանէ թէ, այսօր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իր հօր՝ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ իր յիշատակը յարգողները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի անհուն կսկիծով իմացայ եղերական մահը՝ անզուգական բարեկամներուս՝ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԱՐ եւ ԱՐԱՔՍԻ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆՆԵՐՈՒ: Խորապէս զգածուած, խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ իր մօր՝ Տիկին Փապուճեանի, իր պարագաներուն եւ բոլոր Զէնկիլէրցի հայրենակիցներուն:

Մարսէյլ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հետեւեալ անձնաւորութեանց որոնք իրենց նուէրներով ճոխացուցին Մասնաճիւղիս «Պտուղի Օր»ուան պիֆէն:

Տիկին Աւետիսեանի, Տիկին Իմիրլեանի, Ն. Ղուկասօֆի, Ունճեանի, Մարմարեանի եւ Շիրակ նպարավաճառատան: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ նաեւ ազնուասիրտ Պ. Սուրէն Սահակեանի, որ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս նուիրած է այդ օրը վաճառուելիք բոլոր թարմ պտուղները:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին մեր տարեկան պարահանդէսին գեղարուեստական բաժնին եւ հանդէսին փայլը աւելցուցին նուագով, երգերով, կովկասեան պարերով եւ արտասանութեամբ: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Պ. Նշան Կակոսեանի, Արամ Պետիկեանի, Տաճատ Խաչիկեանի, Մասիս Զիչէկեանի եւ Նուպար Զլճեանի, որոնք իրենց կարելին ըրին հանդէսը արդիւնաւորելու համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 11 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Ղարաբաղցի եւ Զանգեզուրցի հայրենակիցները Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ նախագահութեամբ Պ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՂՈՒԿԱՍՕՖԻ, 21 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 81 Rue de la Faisanderie, Փարիզ (16), մէթրօ Dauphine եւ Pompe: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նախագահի եւ վարչութեան անդամներու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Պ. Յովհաննէս Տօնէցեան կը ծանուցանէ թէ այսօր, կիրակի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իր հօր հանգուցեալ ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԷՑԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ, պիտի պատարագէ Տ. ԱՏՏԷ քհնյ. ՓԱՅԼԱԿ: Սկիզբ. Ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ 11, հոգեհանգիստ 12: Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 11 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3625 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾԵՐՈՒ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

Քաղաքական լուրերու ժխորին մէջ, աւելի կամ պակաս կարեւոր զրոյցներ շրջան կ՚ընեն, նաեւ, Մօտաւոր Արեւելքի մասին։

Անշուշտ Արեւմտեան Եւրոպան իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ներքին հոգերու վրայ։ Մարդիկ տակաւին կը հաւատան թէ կարելի պիտի ըլլայ փրկել հաւաքական ապահովութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած դաշինքներ ու յանձնառութիւններ։

Եւ սակայն, եթէ փորձենք մօտէն քննել նոյնիսկ արեւմտեան համարուած խնդիրները, միշտ ալ կը հանդիպինք արեւելեան թրթռումներու։

Ինչպէս պատերազմէն առաջ, այսօր ալ ազդեցութեան, գերակշռութեան պայքար մըն է որ կը մղուի աշխարհի այդ մասին համար, ցամաքի թէ ծովու վրայ։

Շատ լայն բացատրութիւն մըն է Արեւելքը,— Պալքաններէն, Խ. Միութենէն մինչեւ Թուրքիա եւ Խաղաղական Ովկիանոս։ Բայց, նժարը յաճախ իր ծանրութիւնը կը կախէ բուն իսկ Մօտաւոր Արեւելքի վրայ, ուր ընդհարման կէտերը աւելի շատ են այսօր, եւ աւելի դիւրաւառ։

Պատերազմը քայքայեց Օսմ. կայսրութիւնը, եւ անոր անսահման տարածութիւններէն կազմուեցան նոր պետութիւններ կամ հովանաւորեալ երկիրներ։ Կայսրութեան մնացեալ մասը ոտքի կանգնելով եւ կերպարանափոխուելով, դարձաւ հզօր ազդակ մը՝ հարեւան պետութեանց եւ ժողովուրդներու համար։ Բուռն թափով զարգացաւ ազգայնական տենդը, իսկ արեւմտեան պետութեանց նենգ խաղերն ու անորակելի ապիկարութիւնները իրենց յետքերը կը ձգեն Մօտաւոր Արեւելքի կրակին վրայ։

Իբրեւ հետեւանք, այսօր չափազանց պղտոր մթնոլորտ մը ստեղծուած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, մասնաւորապէս Միջերկրականի ափերուն վրայ։

Հին մրցակիցներուն հետ, այսօր դէմ դիմաց կանգնած են անոնք որ պարտուած կամ պատերազմի աւարներէն զրկուած կը համարուէին։

Այսպէս, մինչ, քանի մը տարի առաջ, Անգլիա եւ Ֆրանսա տէր-տիրական կը համարուէին Արեւելքի մէջ, իրենց գրաւած երկիրներով կամ հոգատարութիւններով, այսօր մտահոգութեամբ կը դիտեն երկու նոր ախոյեաններու, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարաճուն մրցակցութիւնը։

Անոնք երկուքն ալ մրցակիցներու մասը կը տեսնեն ինչպէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ, նոյնպէս Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի, կամ Հիւս. Ափրիկէի ֆրանսական գաղթավայրերու պարբերական խլրտումներուն մէջ։

Իսկապէս ալ, շատ մը դէպքեր եւ երեւոյթներ կ՚արդարացնեն այդ մտավախութիւնները։

Փաստ է որ հիթլէրական Գերմանիան եւ ֆաշական Իտալիան, իբրեւ միահեծան դիկտատուրաներ, կանգ չեն առներ «արդիական» միջոցներու առջեւ, չեչտելու համար իրենց ներկայութիւնը։

Տակաւին երկու չարաթ առաջ էր որ Մեծն Բրիտանիա՝ նոր կայան մը հաստատեց արաբախօս երկիրներու համար, իբրեւ կազդեցութիւն Իտալիոյ արաբերէն քարոզութեանց։

Իտալիա երկար ատենէ ի վեր ձայնասփիւռ քարոզութիւններ կը կատարէ Պարիի կայանէն, ոչ միայն լուրեր հաղորդելով իսլամական աշխարհին, այլեւ քաղաքական-ընկերային ներշնչումներ։ Ամէն պարագայի մէջ, փառաբանելով ֆաշական կարգուսարքին առաւելութիւնները, եւ սրելով ախորժակները։

Սկիզբները, Լոնտոնի մէջ շատ մեծ արժէք չէին ընծայեր այս քարոզութեանց։ Բայց իրազեկ թղթակիցներ եւ գործակալներ ահազանգ հնչեցուցին, եւ 1936 դեկտեմբեր 29ին, Մեծն Բրիտանիան ալ ունեցաւ իր արաբախօս ձայնասփիւռը։ Այլեւս անյետաձգելի կը համարուէր այս ձեռնարկը, քանի որ, ոչ միայն սաստկագոյն ատեճանի մը հասած էին Պաղեստինի խլրտումները, այլեւ Մուսոլինի հանդիսաւորապէս ինքզինք հռչակած էր պաշտպան Իսլամի, Ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ։

Նոյն ճամբուն վրայ հետզհետէ աւելի գործօն քայլեր կ՚առնէ հիթլէրական Գերմանիան։ Նախարարներ կ՚երթեւեկեն դէպի Արեւելք, Պալքանեան երկիրներն ու Եգիպտոս։ Դեռ նոր էր որ Գերմանիոյ երիտասարդական ճակատին վարիչը, Ֆոն Շիրախ, այցելեց Լիբանան, Սուրիա, Իրաք, Իրան, վերադարձին հանդիպելով նաեւ Էնկիւրի, ուր մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Աթաթիւրքի հետ։

Գահիրէի մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնեն մօտերս ընդունելու Գերմանիոյ ամէնէն գործօն նախարարներէն մէկն ու մէկը, Կէօպէլս կամ Կէօրինկ։ Իսկ անգլօ-ֆրանսական մամուլը մտահոգութեամբ դիտել կուտայ թէ՝ Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը նոր ծրագիր մը մշակած է, աւելի զօրացնելու համար գերմանական ազդեցութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Մրցահանդէսը կը շարունակուի նաեւ զինուորական ճակատին վրայ։

Առ այժմ Գերմանիան շատ հեռու է Մօտաւոր Արեւելքի ափերէն, եւ կը ջանայ թափանցել մշակոյթի եւ տնտեսութեան ճամբով։ Իսկ Անգլիա եւ Իտալիա Միջերկրականի դրացի ըլլալով, փոխադարձաբար կը չափուին յարաճուն սպառազինութիւններով։ Առաջինը Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու ամրութեանց պատասխանեց ծովային եւ օդանաւային կայաններ ծրագրելով Կիպրոսի մէջ եւ համաձայնութիւններ կնքելով Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ։ Եւ անհաւասիկ որոշած է նաեւ վիթխարի կայան մը հաստատել Սուէզի եւ Փորթ-Սայիտի միջեւ, ապահովելու համար Եգիպտոսի եւ Կարմիր Ծովու, բաէ՝ Հնդկաստանի ճամբան։

Ի՞նչ որ գաղտնիքներ կը վերապահէ դարաւոր Արեւելքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՄԵԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ միջին դասը պատասխանեցին Պ. Շոթանի հրաւէրին

Ինչպէս հաղորդեր էինք, վարչապետ Պ. Շոթան մասնաւոր նամակներ ուղղելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի գործատիրական միութեան վարչութեանց, առաջարկեց վճռական խորհրդակցութիւն մը կատարել չորեքշաբթի օր, աշխատանքի տագնապը լուծելու եւ նոր կանոնագիր մը յօրինելու համար։

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը անմիջապէս պատասխանեց այս հրաւէրին, պատրաստակամութիւն յայտնելով մասնակցիլ ժողովին, առանց որ եւ է վերապահութեան։ Գրաւոր պատասխանէն զատ, Աշխատանքի Դաշնակցութենէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մըն ալ ներկայացաւ Պ. Շոթանի, եւ հաստատեց տրուած հաւանութիւնը, որպէսզի «նոր համաձայնութիւն մը փորձուի գործատիրութեան եւ բանուոր դասակարգի ներկայացուցիչներուն միջեւ, աշխատանքի պայմաններու մասին»։

Փոքր եւ միջին ճարտարագործութեան սէնտիքաներու միութիւնն ալ (նախկին բանուորներ որոնք գործի տէր եղած են), ընդունած է հրաւէրը, որոշ վերապահումներով։ Իսկ բուն գործատիրական Միութեան վարչութիւնը ժողովի հրաւիրուած էր երէկ, երկուշաբթի, իր պատասխանը մշակելու համար։ Բանուորական շրջանակները լաւ տպաւորութիւն չեն կրած այս յապաղումէն, անոր հետ բաղդատելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան անվերապահ պատրաստակամութիւնը։

*** Նախկին ռազմիկներու ազգ. Դաշնակցութիւնը, որուն անդամ են հազարաւոր գործատէրեր, բանուորներ եւ վարձու աշխատաւորներ, թախանձագին կոչ մը ուղղեց բոլորին, խնդրելով լայն հասկացողութեամբ մասնակցիլ խորհրդակցութեան, «որպէսզի չվտանգուի ներքին խաղաղութիւնը, որ էական պայմանն է արտաքին խաղաղութեան»։

Գործադուլ մը վերջացաւ, բայց...

Կուտրիչ գործարանին (Քոլոմպ) գործադուլը, որ կը շարունակուէր շաբաթներէ ի վեր, դադրեցաւ բուն իսկ բանթողներու որոշումով եւ աշխատանքը վերսկսաւ երէկ։ Բանթողները ժողովի հրաւիրուած էին շաբաթ իրիկուն։ Լսելէ յետոյ օրուան ճառախօսները, գաղտնի քուէարկութեան դիմելով 488ի դէմ 673 ձայնով որոշեցին վերսկսիլ աշխատանքը։ Քուէարկութեան կը մասնակցէին 1800 բանուորներ, կը նշանակէ թէ շատեր ձեռնպահ մնացած են։ Այս առթիւ գոյացած համաձայնութեամբ, գործարանին վարչութիւնը եւ կը կենայ պատժական տնօրինութիւններէ՝ գործադուլին մասնակցողներուն դէմ։ Միայն հինգ պաշտօնեաներու տեղափոխութիւն պիտի կատարուի։ Սէնտիքայէն պահանջուած 500.000 ֆրանքի հատուցումն ալ զեղչուած է մէկ ֆրանքի։

Այս գործադուլը հազիւ դադրած, տեղական թերթերը վախեր կը յայտնեն նոր եւ աւելի մեծ գործադուլի մը մասին։ Հիւսիսային շրջանի հիւսուածեղէնի բանուորներուն 200 պատուիրակները կիրակի օր ժողով գումարելով, իրենց համակրանքը յայտնեցին Ռուպէի բանուորներուն, որոնք չեն ստացած գերիրաւարարին որոշած յաւելումը։ Եթէ վէճը խաղաղութեամբ չլուծուի, անխուսափելի կը համարուի նոր գործադուլը։

*** Լիոնէն կը հեռագրեն թէ Արտէշի Թէյլ գործարանին (կիր եւ կրաղիւս) վարչութիւնը որոշեց առժամապէս փակել հաստատութիւնը։ Կը նշանակէ թէ բանուորները առժամապէս արձակուած են։ Նախապէս 700 բանուորներ քուէարկութիւն մը կատարելով, 450 ձայնով յայտներ էին թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բռնութիւն կը բանեցնէ։

Տօնակատարութեան ամէնէն նշանակալից մասը կազմեց 60 արքեպիսկոպոսներու եւ եպիսկոպոսներու եւ 2000 քահանաներու ընդունելութիւնը Վենետիկի պալատին մէջ, Մուսոլինիի կողմէ։ Այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի յայտարարեց թէ Լատերանի համաձայնութենէն ի վեր, խաղաղութիւն կը տիրէ պետութեան եւ Եկեղեցիին միջեւ։ Եւ հրաւիրեց ունկնդիրները իրենց մեծարանքը յայտնել Պապին ու ներբողեց կղերին գործակցութիւնը։

Իտալիոյ ինքնաբաւութեան ճիգերը

Կիրակի օր, մեծ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Հռոմի մէջ, նախագահութեամբ Մուսոլինիի, վարձատրելու համար «ցորենի տարեկան պայքարին» յաղթականները։ Կարեւոր գումարներ ստացան մօտ 200 հողագործներ եւ հողատէրեր, որոնք 1937ի ընթացքին ամէնէն շատ ցորեն արտադրած էին իւրաքանչիւր հէքթարի վրայ։ Գերմանիոյ հողագործական նախարարը, որ յատկապէս Հռոմ գացած էր, մասնակցելու համար այս հանդէսին, ընդունուեցաւ դղրդագին ծափերով, երբ սրահէն ներս կը մտնէր։

Պարգեւաբաշխութենէն վերջ, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով թէ 1937ի հունձքը շատ լաւ եղած է. այնպէս որ պիտի օգնէ նուազեցնելու հացահատիկի ներածումը։ Յետոյ բացատրեց թէ նոյնքան նշանակալից հունձք մը կը սպասէ 1938ին։

Տօնակատարութեան ամէնէն նշանակալիցմասը կազմեց 60 արքեպիսկոպոսներու եւ եպիսկոպոսներու եւ 2000 քահանաներու ընդունելութիւնը Վենետիկի պալատին մէջ, Մուսոլինիի կողմէ։ Այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի յայտարարեց թէ Լատերանի համաձայնութենէն ի վեր, խաղաղութիւն կը տիրէ պետութեան եւ Եկեղեցիին միջեւ։ Եւ հրաւիրեց ունկնդիրները իրենց մեծարանքը յայտնել Պապին ու ներբողեց կղերին գործակցութիւնը։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիա 1937ին արտադրած է 80 միլիոն կենդինար ցորեն, մինչ 1936ի հունձքը միայն 61.000.000 կենդինար էր, այնպէս որ հարկ եղած էր դուրսէն ներածել 19.000.000 կենդինար, 1.500.000.000 լիր արժողութեամբ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՊԱՅՔԱՐԸ կը սաստկանայ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, ընդդէմ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Պերլինի անգլիական դեսպանը բողոքեց, իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը արգիլեց երկու իտալական թերթեր, իբրեւ պատասխան քանի մը ֆրանսերէն թերթերու դէմ գրուած արգելքին։

ԵՐԱՆԻ՜ ՀՈԳԻՈՎ ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒՆ...

ԽՄԲ.— Կիրակի օր արտատպեր էինք երկու կարեւոր հատուածներ՝ Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութեան թիւ 4 եւ 1937 դեկտեմբեր 29 թուակիր շրջաբերականէն, ուղղուած «բոլոր մասնաճիւղերուն»։ Առաջին հատուածով՝ Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը կը հաստատէր Հօկին լուծումը, իսկ երկրորդով՝ կը խոստովանէր թէ Ֆրանսայի շրջանի Հօկը «ծանրօրէն ենթարկուած է նիւթական ճգնաժամի» (այսպէս ստորագծուած է բնագրին մէջ)։

Ստորեւ՝ հատուած մը եւս նոյն շրջաբերականէն։ Ինչպէս կը տեսնէք, Ֆր. Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը կը յամառի մոլորեցնել շարքերը, կազմակերպութեան լուծումը սահմանափակելով միայն Երեւանի Հօկին, եւ գայլի ակռտաքան կարդալով արտասահմանի համար (ստորագծումները բնագրէն են)։

— «Մենք յաճախ կրկնած ենք որ Խորհրդային Հայաստանի ճարտարարուեստական եւ գիւղատնտեսական յարաճուն զարգացումը եւ ընդհանուր արդիւնաբերութեան անհամեմատ չափերով աճումը բոլորովին փոխած են անոր տնտեսական պայմանները, այնպէս որ Հայաստան այլեւս նիւթական օգնութեան պէտք չունի եւ չի կրնար հանդուրժել որ այդ անունին տակ գործող եւ իր կողմէ նշանակուած վարչութիւն մը շարունակէ պահել իր գոյութիւնը Երեւանի մէջ։

Մենք հօկեաններս, այսինքն Խորհրդային Հայաստանի անվերապահ բարեկամներս, հրճուանքով ու հպարտութեամբ պէտք է արձանագրենք այս փաստը, որովհետեւ մեր Խորհրդային Հայրենիքի եւ անոր աշխատաւոր ժողովուրդի այսօրուայ երջանիկ ու բարեկեցիկ կեանքը իրականացումն է արդէն մեր առաջադրած հիմնական նպատակներուն։

Մենք չենք գիտեր տակաւին թէ կառավարական յատուկ յանձնաժողովը ի՞նչ փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ արտասահմանեան Հօկերու ընդհանուր կազմակերպչական խնդիրներու վերաբերեալ, բայց որոշ աւեալներ ունինք յայտարարելու որ եթէ այդ փոփոխութիւնները անդրադառնան նոյն իսկ Հօկի անունին եւ ներկայ ծրագրով նախատեսուած անոր նպատակին, չը պիտի դպին սակայն մեր կազմակերպութեան գոյութեան, որը մեր համոզումով, աւելի առողջ ու աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ, նուիրուելու համար բացառապէս Խ. Հայաստանի բարոյական շահերու պաշտպանութեան վսեմ գործին։

Մեկնելով այս տեսակէտէն, կը յանձնարարենք աւելի պէտք քան երբեք շարունակել ձեր աշխատանքները եւ կարեւորութիւն չը տալ այն պրովոկասիոններուն, որոնք շատ հաւանաբար, լոյս պիտի տեսնեն մեր հակառակորդներու մամուլին մէջ։

Մեր ընկերները լաւ պէտք է գիտնան որ մեր պայքարը շատ աւելի սուր է ներկայիս Խ. Հայաստանի թշնամիներու դէմ, հետեւաբար ո եւ է տատամսում, ո եւ է կասում այդ մարզին մէջ ներելի չէ։

Բոլէն բաղդորոշ է։ Ամէն հօկեան անվիճելի հաստատակամութեամբ, պէտք է մնայ Հայաստանի շահերու պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ եւ վստահութեամբ պէտք է սպասէ վաղուան նոր հրահանգներուն, որոնք չը պիտի ուշանան Երեւանէն։

Շրջանային Կեդր. Յանձնաժողովներուն, մասնաճիւղներու վարչութիւններուն եւ ղեկավար ընկերներուն կը հրահանգենք ամենալուրջ ուշադրութեամբ նկատի առնել վերեւ տրուած բացատրութիւնները եւ լայնօրէն լուսաբանել հօկեան զանգուածները ստեղծուած այս նոր կացութեան առթիւ։

Հօկեան մեքենան պէտք է շարունակէ գործել աւելի արագ ու կանոնաւոր քան երբեք, որպէսզի կազմ ու պատրաստ գտնուինք վաղուան նոր կեանքին, նոր գործունէութեան եւ նոր թափին»։

Եւ այս մարտակա՞ն հրահանգները կուտայ մարմին մը, որ ոչ իսկ իր... օրացոյցներուն համար խնդրած տեղեկութիւնները ստացեր է Երեւանէն։ Ինքն է կը յայտարարէ.—

— «Հօկի Գլխ. Վարչութեան լուծումի հետեւանքով Կեդր. Վարչութիւնը դեկտեմբեր 27ի վերջին նիստին մէջ եկաւ այն եզրակացութեան որ յունուարի առաջին շաբթուան համար խոստացուած տեղեկութիւնները չը պիտի կրնան հասնիլ Երեւանէն, որով» եւայլն։

Հարցում մը, այս առթիւ.— Ճի՞շդ է որ Հօկի վարիչ-քարտուղարը Երեւան կանչուած է կազմակերպութեան լուծումէն առաջ, բայց մերժեր է երթալ...

Անգլիա կը փորձէ սիրաշահիլ Իտալիան

Անգլիոյ վարչապետը, որ առժամապէս կը վարէ նաեւ արտաքին նախարարութիւնը, նոր փորձ մը կը կատարէ, փարատելու համար Իտալիոյ հետ ծագած թիւրիմացութիւնները։ Իր հրահանգին վրայ, Հռոմի անգլիական դեսպանը վերսկսաւ բարեկամական խօսակցութիւնները Իտալիոյ վարիչներուն հետ։ Անգլօ-գերման խօսակցութիւնները առ այժմ ընդհատուած ըլլալով, Պ. Չէմպըլէն ուշադրութիւնը ուղղած է Հռոմ, ուր կասկածներ կը տիրեն Մեծն Բրիտանիոյ կարգ մը ծրագիրներու մասին։ Աւելորդ է ըսել թէ գլխաւոր կռուախնձորն է Միջերկրականի խնդիրը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը։ Զինուորական մեծ օդակայանի մը շինութիւնը՝ Սուէզի եւ Փորթ Սայիտին միջեւ՝ ծանր տպաւորութիւն գործած է Իտալիոյ մէջ։

Գերմանիոյ ձեռնարկները Մերձ. Արեւելքի մէջ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Գերմանիոյ քարոզչական գործակալութիւնները կարգ մը որոշումներ տուած են, զօրացնելու համար իրենց գործունէութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Այսուհետեւ գերման կառավարութիւնը ինք պիտի սատնձնէ գերմանական շարժանկարներու ձրի բաշխումը Արեւելքի մէջ եւ գլալապէս պիտի աւելցնէ արաբերէնի թարգմանիչներու թիւը՝ քարոզութեանց նախարարութեան մէջ։ Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, աւելի սերտ կապակցութիւն հաստատելու համար արաբախօս երկիրներու մամուլին հետ։ Միւս կողմէ, վերջերս բազմաթիւ հիթլէրական գործակալներ ղրկուած են արաբական գլխաւոր կեդրոնները։ Անոնք չփում հաստատած են արաբ գործիչներու հետ եւ կը ջանան անոնց գործակցութեամբ խանգարել հոգատար պետութեանց ձեռնարկները։ Այս փորձերուն հակազդելու համար, անհրաժեշտ կը համարուի զօրացնել անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Յաճախ հարց տրուած է թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ, եթէ իսլամ երկիրները, յանկարծ վերագտնելով իրենց յարակցութիւնը, փորձեն թօթափել Եւրոպայի լուծը:

Որոշ հեղինակներ քննելու համար այդ հաւանականութիւնը, նկատի առած են իսլամ աշխարհին միջազգային տնտեսական դիրքը եւ վիճակը:

Ուշագրաւ է Իսայա Պաումանի փորձը այս տեսակէտով (1923): Անիկա գիտած է հետեւեալ պարագաները.—

Իսլամներու բնակավայրերը մեծ մասով կը զուգադիպին երկրի անապատային գօտիին. (Սահարա, Սուտան, Տրիպոլիս, Արաբիա, Անդր-Սուրիա, Իրանի բարձրաւանդակ, Միջին Ասիոյ անջրդի տարածութիւններ): Բնակչութիւնը կեդրոնացած է այդ անապատներու շրջագծին վրայ. Ջրաբաշխական դրութիւնը աղքատ է եւ ինքնամփոփ, անյարմար հաղորդակցութեան:

Այս վիճակը չի կրնար թոյլատրել ոչ քաղաքական միութիւն մը, եւ ոչ ալ տնտեսական գերակշիռ գործունէութիւն մը:

Այնուհետեւ Պաուման պատրաստած է ցանկը 22 կարեւոր նախանիւթերու, որոնք ներկայ քաղաքակրթութեան կենսական տարրը կը կազմեն եւ գիտած է որ ոչ մէկ տեղ Իսլամները ի վիճակի են այդ հում նախանիւթերը ստանալու, ամբարելու եւ օգտագործելու, առանց Եւրոպացիներու թոյլտուութեան:

Այս պարագան ալ կը կազմէ տկար կողմը իսլամ աշխարհի:

Ստոյգ է սակայն որ այս պարագան արդիւնք է եւրոպական դրամագլուխի չարաշահութեան, որ իւրացնելով իսլամ երկիրներու հարստութեան աղբիւրները, զանոնք կ'օգտագործէ միմիայն ի նպաստ իրեն, առանց շահագրգռուելու երկրի տեղական պէտքերով: Բայց կարելի չէ ուրանալ նախաձեռնութեան պակասը իսլամ տարրին մօտ: Պատերազմէն վերջը միայն զարթօնքի նախանշաններ կ'երեւին: Ճաւայի մէջ իսլամ դրամագլուխը ըսկած է ընկերութիւններ կազմել. Հնդկաստան թէյի, սուրճի, շաքարի, հալածոյի եւ հիւսուածեղէնի ծանօթ իսլամ տուներ ունի: Բայց առ քայլ իսլամ երկիրները սկսած են ընդօրինակել եւրոպական աշխատանքի մեթոտները եւ ամբողջացնել իրենց երկրի տնտեսական կազմը: Եգիպտոս օրինակելի է այս տեսակէտով: Աթաթիւրքի Թուրքիան մերժեց Անգլեւ-Ամերիկեան դրամատուններու խմբակին յանձնել երկրին հարստութեանց արժեւորումը եւ կը ջանայ իր սեփական ուժերով ինքնաբաւ դառնալ: Թուրքիոյ օրինակը վարակած է դրացի իսլամ երկիրները եւս, որոնք կը փորձեն թօթափել Եւրոպայի մենատիրութիւնը:

Իսլամ աշխարհի այս դանդաղ զարթօնքը անակնկալներու հեռանկար մը կը բանայ:

Իսլամ աշխարհի յետամնացութեան ոչ նուազ նպաստած է արհեստաւորական դասակարգի աւանդամոլ կազմը: Արդարեւ բոլոր իսլամ երկիրներու մէջ արհեստաւորական խաւը հաւատարիմ մնացած է աշխատանքի հնագոյն ձեւերու. իրենց գործիքները եւ աշխատանքի ձեւերը մնացեր են այնպէս ինչպէս էին դարերու ընթացքին, ոչ մէկ արդիացում: Արհեստաւորութիւնը ստեղծած է ինքնայատուկ գաղափարականութիւն մը, ֆրանմասոնական մտայնութիւնը յիշեցնող ծիսականութիւն մը, ու արհեստապետական խմբակցութիւններու յատուկ բարոյական [illegible] մը: Իսլամ օրէնքը խիստ եւ այլամերժ կարգ կանոնի ենթարկած է աշխատանքի պայմանները, գինի, վարձքի, աշխատաժամերու եւ աշկերտութեան հարցերուն մասին:

Բայց 30—35 տարիէ ի վեր այս մարզին մէջ ալ կը նշմարուին արդիացումի նշաններ: Իսլամ արհեստաւորութիւնը սկսած է հետեւիլ եւրոպական տիպարներուն. կը նորոգուին գործիքները, յաճախորդներուն ճաշակը կը բարեշրջուի, նոր պահանջներ կը ստեղծուին:

Աւելցնենք նաեւ որ բոլշեւիկեան քարոզութիւնը նուազ օգնած չէ իսլամ աշխատաւորներու հոգեկան խմորումին, երբ մանաւանդ այդ քարոզութիւնը կը միտի համայնավարութիւնը հաշտեցնել իսլամութեան որոշ աւանդներուն:

Ընտանիք եւ կին՝ իսլամ աշխարհին մէջ

Երկար ատեն իսլամ ընտանիքը հիմնուած էր ամուսինի եւ հօր տիրապետութեան վրայ. կինը կը նկատուէր ստորադաս ու հետեւաբար ենթարկուած այրին: Կնոջ տեսական այս անհաւասարութեան իբրեւ լրացուցիչ կային բազմակնութիւնը, հարէմը եւ քօղը: Բացի ատկէ ամուսնալուծման մէջ կինը ձայն չունէր, եւ ժառանգութեան պարագային կէս-բաժին կ'իյնար իրեն:

Բայց մեր դարու սկիզբէն իսկ, շարք մը իսլամ երկիրներու մէջ այս հնադոյն շրջանակը պայթեցաւ կնոջ ազատագրական ճնշումին տակ: Այդ շարժումը սկսաւ Թուրք երկիրներէ, — Քազան, Բաքու, Խրիմ, Պոլիս եւ վերջ ի վերջոյ Ենկիւրի, Հնդկաստան՝ Լահօր, Պոմպէյ, Տէլհի քաղաքներու մէջ կիները արդիացած են. Եգիպտոս եւ Իրան կը հետեւին այս զարթօնքին:

Արաբական երկիրներն են միայն, որ յամառօրէն կառչած կը մնան հնաւանդ կարգուսարքին, ու ափրիկեան Արաբները թերեւս ամէնէն մոլեռանդն են մնացեր: Մինչ Թուրքիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ Իրան իգական կրթութիւնը հսկայ թռիչքներ կը գործէ եւ բազմաթիւ ազատ ասպարէզներ կը բացուին կիներու առջեւ, Ֆրանսական ազդեցութեան ենթակայ իսլամ երկիրներ՝ Մարոք, Ալճերիա, Թունուզ, Քապիլ, ոչինչ կ'ընեն այդ ուղղութեամբ:

Ընտանիքի վերաբերեալ օրէնսդրութիւնն ալ զուգընթաց կը բարեշրջուի: Թուրքիան ամէնէն արմատականն եղաւ, ընդունելով զուիցերիական քաղաքային օրինագիրքը: Ռուսիոյ Թուրք հանրապետութիւնները ջնջած են «քալիմ» կոչուած չէրիական կանոնները: Եգիպտոս 1929ի հրովարտակ-օրէնքներով ընտանիքը ազատեց կրօնական օրէնքներու լուծէն:

Կրկին, Ֆրանսան է միայն որ իր խնամքին յանձնուած երկիրներուն մէջ չէ արթնցուցած, չէ քաջալերած այդպիսի վերածնունդ մը: Այդ է պատճառը որ Սահարայի շուրջ փռուած իսլամ համայնքներու մէջ կինը ստրուկ է պարզապէս եւ զուրկ կարուձեւի եւ տնարարութեան տարրական գիտելիքներէ:

Եւ այս տարօրինակ հակասութիւնը աւելի աչքի կը զարնէ, երբ Թուրքիոյ մէջ կը տեսնենք Խալիտէ Էտիպի, Լութֆի հանըմի, Իրան՝ Տիկին Տէօվլէթապատի, Եգիպտոս՝ Մէլէք Նասիֆի, Հօտա Շարաուֆի փաշայի նման ուժգին, գործօն կուսակցական դէմքեր, մինչ անդին Քապիլ կինը ոչ միայն կարդալ, այլ կարել անգամ չի գիտեր:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ՞ ԱՐԴԵՕՔ

Օրուան անցուդարձերու կարգին հետեւեալ չահեկան լուրը կարդացի անգլական թերթերու մէջ:

Լոնտոնի ամենատարածուած թերթերէն «Սընտէյ էքսփրէս» խմբագրութեան կողմէ յատուկ ազդով մը, կը յայտնէ իր ընթերցողներուն թէ մօտերս թերթօնի ձեւով պիտի հրատարակէ Ս. Գիրքը, քիչ մը արդիական ձեւով: Խմբագրութիւնը պիտի ամփոփէ Աստուածաշունչի գլուխները, եւ զանց առնելով կարգ մը իմաստասիրական մասեր, արդիական վէպի ձեւով պիտի հրամցնէ իր ընթերցողներուն:

Եւ կ'աւելցնէ.— «Սուրբ Գիրքը ամէն մարդ կարդացած է, նոյնիսկ շատեր անոր շատ մը էջերը գոց գիտեն: Բայց կը կարծենք թէ՝ վէպի մը ձեւին տակ եւ թերթօնի մը բաժինով ամէն օր անկէ մաս մը ներկայացնելով, մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի մեր ընթերցողներէն»:

Քսաներորդ դարուն Անգլիոյ մայրաքաղաքի մէջ մարդիկ եթէ սիրտ ունին Ս. Գրքէն էջեր կարդալու իբրեւ վէպ, այդ իրենց գիտնալիք գործն է: Վստահ գիտեմ որ, մեր մէջ այդ բանին պէտքը պիտի չզգացուի երբեք: Որովհետեւ, եթէ Անգլիացիներ կան, որ կարդացած ու մոռցած են Ս. Գրքի էջերու բովանդակութիւնն ու իմաստը, սթերլինները մեղեդիի ձայնէն տարուած ըլլալով, եւ եթէ անոնց մէ քիչեր միայն, զանազան էջեր գոց գիտեն, մենք ամբողջ Ս. Գիրքը գոց ըրած ենք: Մենք Տէր Զօրի անապատներուն մէջ անգամ Ս. Գիրք կարդացինք եւ սպասեցինք որ՝ Աստուածորդին մեզ օգնութեան հասնի եւ ազատէ մեզ անբարիշտներէ եւ արիւնարբու գազաններէ: Եւ, մոռցուեցանք միշտ: Մէկ հատիկ հրաշագործութիւն իսկ չտեսանք, մեր բազում պաղատանքներն ու աղօթքները մնացին ձայն բարբառոյ յանապատի:

Եւ յետոյ, այսօր իսկ, դեռ մեր մէջ այնքան շատ են զանազան անուններու տակ Ս. Գրքի տարածման նուիրուած առեւտրականներ: Հրապարակներու վրայ, փողոցներուն մէջ, հանրակառքով ճամբորդած պահուդ, միշտ եւ հանապազ Ս. Գրքի էջերէն արտատպուած թերթիկներ, անմահութեան կեանքին նուիրուելու կոչեր — բոլորն ալ հայերէն—կը բաժնեն ծրարներով: Կարդա եթէ ժամանակ եւ տրամադրութիւն ունիս:

Բայց, անգլիական թերթին ծանուցած նորութիւնը գլխ ուրիշ խորհրդածութեան կը մղէ:

Իրենց քրտինքով եւ բազուկի վաստակով ապրելու տարիքին հասած երիտասարդներ մը ունինք այսօր, որոնք աւելոր նախնիներու նախօրեակին, իրենց պատմութեան անմեղ ու երազուն օրերը կ'ապրէին իրենց ծննդավայրի մէջ, դրասեղաններու առջեւ եւ Արայի, Տիգրանի եւ Արտաշէսի թագաւորութեանց պատմութիւնը սերտելով, անոնց յաղթանակներու փառքերով կը յղուէին:

Հազարաւորներ այդ դժբախտ սերունդէն, չկրցան աւարտել մեր այդ պատմութիւնը, եւ տարագրութեան ճամբան բռնած, ինկան անապատներու, եւ տառապանքի բաժակը ցմրուր քամած, օր մըն ալ իրենք զիրենք Եւրոպայի լուսաւոր պողոտաներուն վըրայ գտան, այս անգամ ապրուստի, ընտանեկան ծանր հոգերու եւ օտարականի ճնշող մղձաւանջը ապրելով: Թելը կտրուած էր անցեալի մեր պատմութեան հաղորդակից մնալու: Եւ այսպիսով այդ երիտասարդութեան մեծ մասը միջոց եւ հնարաւորութիւն չունեցաւ գիտնալու, սորվելու, թէ ինչ եղած էր մեր վերջին պատմութիւնը, ինչպէս կործանած էր Հայոց թագաւորութիւնը, եւ այնուհետեւ...

Ցանցաւոր չէ մեր մատնանշած այդ երիտասարդութիւնը, եթէ չկրցաւ լաւագոյն կերպով ճանչնալ մեր անցեալի պատմութիւնը:

Անոնք որ հակառակը կը պնդեն, թող բարեհաճին կարճ ժամանակով մը, գործարանի մը մէջ մտնել, ահաւոր անիւներու ժխորին, ծուխին ու մուխին մէջ աշխատին, ընտանեկան հոգերով ծանրաբեռնուած եւ վաղուան անստուգութեան մղձաւանջին մատնուած, այն ատեն պիտի համոզուին եւ հաստատեն մեր ըսածները: Ջուր է ըսել, գրքեր կան, գրադարաններ կան, թող կարդան, սորվին՝ եթէ փափաք եւ հետաքրքրութիւն կայ:

Հարկ է անոնց առօրեայ կեանքը ապրիլ, ճանչնալու համար անպատեհութիւններն ու դժուարութիւնները որոնք հեռուէն դժուար կը տեսնուին:

Մեր օրաթերթերէն շատեր յաճախ իրենց թերթօնի բաժինները կը լեցնեն օտարոտի եւ անարժէք թարգմանութիւններով: Շատեր նիւթերու պակասէն կը տառապին: Եւ եթէ անգլիական թերթը իր ընթերցողներուն Ս. Գրքի էջեր կը հրամցնէ կարդալու, կարելի չէ՞ արդեօք, որ մեր թերթերն ալ Հայոց ամբողջական պատմութիւնը հրատարակեն թերթօնի բաժիններով, թէ ի պէտս զարգացելոց եւ թէ նոր սերունդին համար: Կը կարծեմ որ՝ մեր օռիժինալութիւնը կորսնցուցած չենք ըլլար, եթէ այս ձեւով հետեւինք անգլիական օրաթերթին:

Եւ այն ծնողները որ իրենց առօրեայ հանգստի պահերուն իրենց կարդացած թերթի էջերը բանան, իրենց քով պիտի կանչեն, Ժագը, Ժանօն եւ Սիւզանը, որոնք հայերէն կարդալ չեն գիտեր թէեւ, բայց դեռ կը խօսին, կը հասկնան եւ հայրիկը անոնց պիտի կարդայ Հայոց Թագաւորներու պատմութենէն մաս մը, ամէն օր:

Վստահ եմ, երկրորդ օրը պզտիկները իրենք պիտի փաղեն թերթի ցրուիչին մօտ եւ թերթը տուն պիտի տանին, որպէսզի հայրիկը Արտաշէսի, Տիգրանի պատերազմներու պատմութիւնը կարդայ իրենց:

Հայը Հայ պահե՞լ կ'ուզենք: Նոր սերունդին մէջ ցեղային հպարտութեան ոգի կ'ուզէ՞ք ներշնչել: Ահա աւանիկ լաւագոյն միջոց մը:

Մէկը Հայոց պատմութիւնը, ուրիշ մը Խրիմեանի, Նարեկացիի, Աբովեանի ու Քաթիպայի վէպերն ու գործերը պէտք է հրատարակեն, որոնք փոշիներու մէջ թաթխուած կը մնան: Եւ վստահ եղէք, մեր թերթերը աւելի շահեկան կը դառնան եւ շատ աւելի օգտակար գործ կատարած կ'ըլլան, քան տափակ եւ անարժէք օտարոտի թարգմանութիւնները:

»Յառաջ»ը, Հայոց պատմութիւնը թերթօնի սիւնակներու մէջ հրատարակելով, լաւագոյն նուէրը ըրած կ'ըլլայ իր ընթերցողներուն 1938ի նոր տարուան համար:

ՀԵԹԱՆՈՍ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ԵՒՐՈՊԱ՛

ԽՄԲ.— Աւստրիոյ արտաքին նախարար Կիտօ Շմիթ կը գրէ.—

Եթէ պատմութիւնը չենք ուզեր ըմբռնել իբրեւ արտաքին դէպքերու շարք մը միայն, այլ իբրեւ փորձ մը՝ տեսանելի դէպքերը բուն իրենց պատճառին վերածելու, այն ատեն պէտք է որ նախեւառաջ իրարմէ անջատ նըկատի առնենք արտաքին երեւոյթը եւ ներքին ուժականութիւնը, դէպքերուն մղիչ ոյժը, պատճառը, շարժառիթը, ինչ կերպով որ կ'ուզուի հասկնալ dynamismeը: Այնուհետեւ կը հասնինք անվրէպ սա ծանօթութեան, թէ ներքինը շատ անգամ արտաքինը կը կանխէ: Միտքի զարգացումի տեսակէտէն մեկնելով, կրնանք սոր մէջ դիտել տեսակ մը մշակութային կենսաբանական օրինաւորութիւն, բնականութիւն: Ստեղծագործ մարդոց գաղափարները առ հասարակ ամբողջ սերունդի մը կը կարօտին, հասարակաց ստացուածք դառնալու համար ոչ միայն զարգացեալներուն, այլ նաեւ ժողովրդային զանգուածին: Այս տեսութիւնը ընդհանրացնելով, կրնաք ըմբռնել արդի ընկերային յեղաշրջումի կուսակցական ծրագիրը՝ որ հիմա գործնականութեան կը տարուի, մէկ սերունդ առաջ նիւթապաշտական իմաստասիրութեան բանաձեւը:

Ես կը փափաքիմ սակայն նկատի առնել միմիայն անցնող տարին: Աւստրիոյ համար մխիթարական երեւոյթ մըն է, որ ան զերծ մնաց ընկերային կարգի աւերիչ դղրդումներէն, սասանութիւններէն, թէեւ համաշխարհային քաղաքականութեան ընդհանուր պատկերը շատ մը տագնապալից կէտեր կը պարունակէր, որոնք տակաւին մեծ հրկիզումի առաջ չեն բերած.— ահա Սպանիան եւ ահա Չինաստանը: Պարզ խօսինք, եթէ համաշխարհային քաղաքականութեան 1937ի գիծը կարելի ըլլայ նկատել, ո՞վ կրնայ համաձայն չըլլալ, թէ դժբախտութեան թուանշանները յայտ յանդիման աւելցած են:

Եւրոպայի համար դեռ բարեբախտաբար, շնորհիւ այն իրողութեան որ մեր փոքր մոլորակին վրայ ժողովուրդներու իրարու մօտաւորութիւնը կարելի կ'ընէ ներքին զարգացումին թելը բոլորովին չկտրել, եւ հոս ու հոն մխիթարական կէտեր ցոյց տալ ուրիշ անմխիթար երեւոյթներու նըկատմամբ: Այսպէս, 1934 Մարտին Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Մաճառստանի միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնը այն թուականէն ի վեր կը գործէ յօգուտ այդ երկիրներու ժողովուրդներու, ապահովելով անոնց ներքին անդորրութիւնն ու փոխադարձութեան խաղաղասէր ոգին: Մէկ տարի առաջ, ինծի կը հարցնէին թէ եւրոպական պատերազմ պիտի ծագի՞ արդեօք եւ ես պատասխանեցի այն ատեն թէ պատերազմի երկիւղը մեծ է: Բայց այսօր արդէն Եւրոպան կը տեսնենք պատրաստ տեւական խաղաղութեան երաշխիքներ փնտռելու հետամուտ: Այո, վտանգի վայրկեաններ կան հոս ու հոն, բայց քիչ մը աւելի հեռուն դիտելով, կրնանք լաւատես ըլլալ: Մենք, Աւստրիացիներս, կրնանք գոհունակութեամբ հաստատել թէ Հռոմի նոյն պայմանագրութեամբ եւ 1936 յուլիս 11ի նոր համաձայնութեամբ նշանակուած մեր արտաքին քաղաքականութեան ճամբան այս նոր տարուան համար ալ ուղիղ է եւ նպատակի ծառայող:

Իբրեւ ամանորի յոյս պէտք է յայտնեմ հետեւեալը.— Քանի որ աշխարհ կրցաւ յաղթել 1937ի ճգնաժամերուն, պէտք է յուսանք թէ մեր ետեւը թողուցինք մեծամեծ թիւրիմացութիւններու լեռը, եւ մեր առջեւ ունինք ժողովուրդներու միջեւ պատուաւոր հասկացողութեան անհրաժեշտ ազատասպարէզը:

***

Ծ. ԹՐԳՄ.— Այս յօդուածին վերնագիրը ա՛յն ատեն կ'արդարանար, մեր կարծիքով, երբ արժանայարգ նախարարը, քանի մը տողով զանէ, թանձր Եւրոպայի աչքը, ըլլայ դիկտատորական, ըլլայ ժողովրդավարական Եւրոպայի աչքը հանդէպ այն խժդժութիւններուն, որոնք անբարոյականութեան եւ անօրինութեան ամենատոր աստիճանին վրայ այսօր կը գործուին երկրի մը մէջ, որ ծիծաղելի անուանակոչութիւն մը ունի... Խորհրդային Միութիւն: Խորհուրդ կախաղաններու, Միութի՛ւն ամէն տեսակ իրաւական, քաղաքակրթական մեթոտներու դէմ: «Յո՞ երթաս, Եւրոպա» վերտառութիւնը այն ատեն միայն կ'արդարանայ, Պ. նախարար: Համիտական եւ Իթթիհատական ջարդերուն հանդէպ եւրոպական զզուելի անտարբերութիւնը, բաղդատեալ տակաւին ամբարիշտ եւ վատշուէր նոր անտարբերութիւնը Ստալինեան վայրագութիւններուն հանդէպ — ասիկա կը բաւէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի տիրող ու տիրուած տարրերուն փտութիւնը, ապականութիւնը հասկնալու համար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւն ը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յթ-եռեղի եւ մելանով:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ԶԻ՛Ւ՛Ն, ԶԻ՛Ւ՛Ն, ԶԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

—Հէ՛յ վարդապետ, բժշկեա զանձն քո, քիչ մըն ալ դուն գործադրէ խըրատդ: Եկեր ինկեր եմ ձիւնին գիրկը, ալ ազատում չկայ. գոնէ երկար տեւեր պատանքն ու պատրանքը:

Զէ, կը զգամ որ դեռ թեւերս կը շարժին ու ծունկերէս վար առու մը տաք ջուրի կաւառ կը դառնէ, կը ջանամ մէկ կողմ դառնալ երբ մայրս գլուխս դրկած վեր կը բարձրացնէ կրակէ համբոյրներ դրոշմելով ճերմկած մազերուս, խորշոմած այտերուս: Ձիւնը կը հալի, առանց գիտնալու թէ ո՞րն է իրականը, Նոր կը զգամ որ մեր տունն եմ, պատուհանին առջեւ, երէկուընէ ի վեր փափուկ փետուր անկողնի մէջ, վեր կը ցատկեմ ու դրախտը կ'արթննայ:

Բովի սենեակէն ջահրի (ճախր, ճախարակ) երգ մը կը լսեմ, կարժաւին հետ մրցումի ելած: Քիչ անդին չորթան կը հարեն մարմար քարի մէջ, ան ալ իր երգն ունի: Առաստաղէն կախ խնոցին դեռ կ'օրօրուի ու առասանը կը գանգատի ծանրութենէն: Կաթը եռ ելեր, կրակին հետ վէճի բռներ թափելու վրայ է: Ես ու դեռ տունին մէջ, կը մանեն, հօր կը գործեն, մագը չափ կուտայ բոլոր երգողներուն: Ամէն կողմ մաքուր կը պսպղայ, իրիկունը նորէն հիւր կայ: Կ'իջնէ հօրանը՝ է՛յ, ինչքան ուլ ու այծ, գառ ու ոչխար թափեր են կաղշնայի ճիղերուն վրայ, իրար չախելով կ'ուտեն ուրիշ կոնտերու հետ համով հոտով: Փուշերը խանձուած ու ջարդուած կաղ լեցուած է արջառին առջեւ, լռութիւն է ամէն կողմ, երջանիկ ձմեռ:

Կը վազեմ պատշգամ ձիւնով ձեռքերս լուալու, տեսնեմ՝ ընկերներս մեր տանիքն եկեր, իմ տեղս ձիւնը քերեր թափեր են.

— Քանի՞ օր դեռ հիւր պիտի ձեւանաս, հագուէ՝ որսի երթանք— կ'ըսեն ինծի: Ձեմ մերժեր ու պահ մը վերջ խումբով կը մեկնինք ծանր ու չափուած քայլերով:

Մեծ ու պզտիկ տեներն են ելեր ու մեզ կը դիտեն: Դիմացի սարին, գամբռ մը՝ ի զուր կը փորձէ հասնիլ զոյգ մը բարակներու որոնք գայլ մը կը հալածեն վիզերը պաշտպանուած՝ սուր, ժանիքի նման երկաթներով չինուած կրծկալներով: Անոնց աղմուկէն երամ, երամ կաքաւներ կը թռին կ'անցնին դիմացի սարը: Կը բաժնուինք երկու մասի ու կը յառաջանանք, խորխորատի մը երկու կողմերէն չըթայ կապելով իրարմէ հեռի օղակներով, ու մեր որսորդութիւնը առով կը սկսի: Գնդակը միշտ խնայուած է սեւ օրերու համար: Այսօր մեր գործը պիտի ըլլայ կաքաւները յոգնեցնել, մէկ կողմէն միւսը թըռցնել, չթողուլ որ կանգ առնեն, մինչեւ որ պարտասած յանձնուին ձիւնին: Ահա յուսահատ մը բուռն թափով գլուխը կը խրէ փափկ ձիւնին մէջ ու կ'աներեւութանայ, բայց խլուրդի մը ճամբան գծած է իր ետեւէն: Կը վազեմ, ա՛լ ազատելիք չունի ու կը ճանկեմ ձիւնը: Ձեռքերուս մէջ կարմիր տոտիկները կը մաքառին դեռ, ու կարմիր կտուցով ինքզինքը ի զուր կը պաշտպանէ. ծիածանի պէս աչուկները զարմացած ինծի կը նային, երբ ուրիշ երկու ոտքեր իրարու կը կապուին:

Հեռուէն մառախլապատ մշուշը կ'իջնէ, ժամանակ է դառնալու դէպի հիւրընկալ մեր տուները, այս իրիկուն գիւղը կաքաւով պիտի անանի, անոնք շատ անգամ ուշեկորոյս, մըշակներու (արեւոտ անկիւն) չդոյութենէն ու փոթորիկի թեւերով կուգան ապաւինիլ մեր բակերն ալ: Ամէն մէկս մեր ձեռքերէն կախած քանի մը ողջ կաքաւներ ուրախ զուարթ իրարու ետեւէ կը քալենք, տեսնենք քիչ անդին Օհան արարը պարկ մը մոխիր դրեր ձիւնին վրայ ու բուռ բուռ կարծես ցորեն կը ցանէ:

— Տղաքս, ձեռք տուէք գիշեր չեղած, աչքի լուս արտս չէլլէ մաքէն անցընէ թէ մոռցեր եմ զինքը: Այս տարի ձիւնը շատ եկաւ, Ջրփոսը կը մսի, քչիկ մը մոխիր ցանեմ, տաքցնեմ:

Կ'օգնենք ու կը խօսինք.

— Գիշերուան որսորդները պիտի գանգատին, արտը չնթուկոց պիտի ըլլայ գայլերուն ու ալ դէպի գեղ պիտի չգան կ'ըսենք:

— Անոնք ալ Աստծոյ ստեղծածն են, թող գայլերն ալ գլուխ հանգչեցնելու տեղ մը ունենան:

Միամիտ ու բարի ծերուկ...:

Քիչ վերջ ձկնորսները կուգան մեզի միանալ, վարի գետէն տեղլաները կտրեր են, ձուկերը ստիպեր են հաւաքուիլ մինչեւ իրենց խոշոր պարկերը: Անոնք դարձեր են մէյմէկ սառոյց մարդիկ, մինչեւ պեխերէն պըրիսմակներ կախուեր են: Վաղն առտու գեղը տապկուած ու չամփուրուած ձուկի բուրումը օդը պիտի բռնէ այնքան գգլիչ որ, վա՛յ է եկեր յղի կիներուն գլխուն: Մեր գիւղը այսպէս է, բոլորին ունեցածը մէկին համար է ու մէկուն ունեցածը բոլորին է:

Եկեր հասեր ենք մինչեւ վարի աղբիւրը: Ձիւնը լեցուեր է փողոցները եւ տուները մնացեր են ձիւնի տակ, երեք չորս յարկ վեր տանիքները եղել են ճամբայ, ափսո՛ս, շուտով ձիւնը պիտի չկրնանք ընել, ձիերն ալ մեզի պէս հեռուներու կարօտն ունին:

Գիշերը ի՛նչ շուտ եկաւ ու ցուրտէն «թքնես գետինը չիյնար», կը սառի. բայց հիւրերը անպակաս են դարձեալ, է՛հ, հեռու թաղերէն ալ աչքը լուսի եկեր են մեր տունը, տանիքէ տանիք անցնելով:

Նոյն ձեւերն ու նոր մարդիկ՝ յանկարծ մէկը որսի խօսք կը սկսի·

— Հա՛, մէկ ըլ տեսնեմ փափա աչքերով գայլերը վրաս կը քալեն, բախտէս եկեր հասեր եմ. Քասում Մանկանց մեծ քարին, ունեցած չու նեցածս, որսէն մինչեւ օղլին չէշը կը նետեմ իրենց առջեւ, անօգուտ, ան տէր մնաք, քանի տարի չէք կերեր ալ յուսահատ հրացանս կը նետեմ մէկ կողմ, կեռ թուրս փարատելով կանա կուտամ ապառաժին, տեսնեմ ամէնէն կատաղին պոչը դարձուց ինծի, ետե ւի ոտքերով ձիւն կը հոսէ վրաս ու գլուխ խեղդէ:

— Ես՛ Ս. Սարգիս զօրավար, գո օգնութեան հասնիս ըսելս գիտեմ սուրս քաշելու չմնաց, մէկ հատ ի րենց մէջէն վիրաւոր մը փառակտել ձորն ի վար կորան, ան է, դուն մի եր, վերը Արած Տնուայ քարեր վրայ տնկուեր է ահեղ ճերմակ ձի ւոր մը լուսեղէն սուրը ձեռքին, իր ըսես արեւուն մէջէն իջած փառա կը շողշողայ, գիտես ան է, ըր նեց մէկ թեւէս, մէկ ալ շունչս գեղ դիմաց առի, ազատեր էի, մեռն զօրութեանը:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆ

(4) (Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ՄԵԶ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՆ

«Ճումհուրիէթ»ի մէջ Նէրիմանն Ալան կը գրէ.—

Ըլլալով Թուրք ուսանող մը, որ փափաքող է գիտնալ թէ Ամերիկացիները ի՛նչ կարծիք ունին մեր մասին, կ'ուզեմ հետեւեալ դէպքը պատմել:

Մեր նաւը Անգլիոյ մէջ նաւահանգիստէն ելած՝ դէպի Ամերիկա կ'ուղղուէր: Վերը, կամրջակին վրայ, ծանօթացայ Ամերիկուհիի մը հետ որ թէնիս կը խաղար:

Իր ու իմ միջեւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ.

— Ո՞ր նահանգէն էք:

— Նիւ Եորքէն: Դո՞ւք:

— Ես Ամերիկացի չեմ:

— Անգլիացի՞ էք:

— Ո՛չ:

— Ի՞նչ, ուրեմն:

— Ենթադրեցէք, տեսնեմ:

Աղջիկը, բացի Հապէշիստանէն եւ Թուրքիայէն, իր գիտցած բոլոր երկիրներուն անունները թուեց վերջ, ալ յուսահատած ըլլալով:

— Կալ գիս հրաժարեալ, ըսաւ, դուք ըսէք:

— Թուրք եմ:

Թէ կը խաղանք, թէ կը խօսինք: Պատասխանս հազիւ լսած՝ խաղը բոպէ մը ձգեց: Ձիս վերէն վար քննեց եւ ըսաւ.

— Անկարելի է տիկա: Թերեւս ծնած էք Թուրքիոյ մէջ. բայց, անպայման Ամերիկայի կամ Անգլիոյ մէջ էք մեծցած:

Բացատրեցի թէ իր կարծիքը ճիշդ չէ եւ թէ առաջին անգամն ըլլալով դուրս եմ ելած Թուրքիայէն: Զարմացաւ:

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք, հարցուցի:

— Գէշ բան, ըսաւ, ես կը վախնամ Թուրքերէն:

— Ցարդ որ եւ է Թուրքի հետ ծանօթացե՞ր էք:

— Ո՛չ:

— Լաւ, Թուրքերու մասին ձեր այդ կարծիքը ո՞ւրկէ է գոյացած:

— Կարդացածներէս եւ լսածներէս:

Խնդացի ու բացատրեցի: Բացատրեցի թէ աշխարհի մէկ անկիւնը շատ արդասաբեր եւ շատ մաքուր վայրի մը վրայ գոյութիւն ունեցող հանրապետութեան մը Թուրքերը այդ բնավայրին չափ գեղեցիկ ու նուրբ հոգի մը կը կրեն: Ըմբշամարտի կազմակերպիչներուն ուռեցուցած «սարսափելի Թուրքը» բացատրութիւնը իրենց բաղուկներու ուժին շահած համբաւն է: Իրականին մէջ, Թուրքերը շատ վեհոգի անձեր են:

Աղջիկը ներողութիւն խնդրեց: Ըսաւ թէ ինք զուրկ է Թուրքիոյ մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ հայթայթող միջոցներէ:

Ահիկա դէպք մըն է: Դէպք մը, որ անցած է մեր երկրէն դուրս եղող ամէն հայրենակցի գլխէն: Եւ, սակայն, այս դէպքին մէջ երեւան եկող օտար յատկանիշը Ամերիկայի մէջ ամէն քայլափոխի իմ դէմս ելաւ: Անիկա տիպար մըն է: Տիպար մը, զոր կազմած են, դարեր շարունակ, մեր դէմ բացասական քարոզութիւն կատարող ոչ-Թուրք տարրերը: Ատոր հետեւանքով է որ, Ամերիկայի մէջ հաստատուելէ քիչ յետոյ, տեղին վրայ ստուգում մը կատարեցի, մեր մասին տիրող կարծիքներու, աւելի ճիշդ՝ ազգիտութեանց աստիճաններու մասին:

Այդ հարցարան-ստուգումս կը բաղկանար երկու մասերէ: Առաջին մասին մէջ կ'ըսուէր, «նշանագրեցէք, ստորեւ նշանակուածներէն, այն բառերը որոնք առնչութիւն ունին Թուրքիոյ եւ Թուրքերուն հետ» (Յառաջ.— մէկ քանին այդ բառերէն,— հանրապետութիւն, ազատ կարծիքներ, աշխատասէր, բարեկարգում, գրիչ, սուլթանութիւն, ծոյլ, մէտրէսէներ, սուր եւայլն):

Երկրորդ մասին մէջ Թուրքիոյ մասին ծանօթութեանց աղբիւրը սա հինգ աղբիւրներու վրայ կը յենուր.

1.— Գիրքեր եւ թերթեր:

2.— Միսիոնարներ:

3.— Հայ ծանօթներ:

4.— Շարժանկար:

5.— Թուրքերու հետ անձնական շփումներ:

Ես այս ստուգումը կատարեցի Ամերիկայի երեք զանազան վայրերուն մէջ,— Նիւ Եորք, Միչիկընի եւ Թէքսասի: Պատասխանողներու միջեւ կը գտնուէին երկրորդական վարժարաններու աշակերտներէն մինչեւ համալսարանի փրոֆէսէօրներ, ներկարարի աշակերտներէն մինչեւ գործարանատէրեր կային:

Հազար պատասխաններու դասաւորումը հետեւեալ արդիւնքը տուաւ:

Հարցարանին պատասխանողներէն 57 առ հարիւրը բոլորովին անտեղեակ է Թուրքիոյ վարչաձեւէն: 97 առ հարիւրը համոզուած է Թուրքերու ուղղամտութեան, 81 առ հարիւրը՝ Թուրքերու փէս կրելուն եւ մէկէ աւելի կիներ ունենալուն, 64 առ հարիւրը՝ Թուրքիոյ մէջ կարգ մը բարենորոգումներ կատարուելուն, 36 առ հարիւրը՝ Թուրքիոյ մէջ մէտրէսէներու գոյութեան:

Այս հարցարանի արդիւնքը երկու կէտերու վրայ կարելի է ամփոփել: Նախ՝ Թուրքիոյ մասին սուտ իրաւ ծանօթութիւններ ունեցող միսիոնարներու եւ Հայերու քարոզչութեանց: Հարցարանի մասնակցողներէն անոնք որ չփում ունեցողներէն ոչ մէկը Թուրքերը դէշ ճանչցած ըլլալու ամենափոքր նշան մը ցոյց չեն տուած: Ասիկա իրապէս հպարտացուցիչ պարագայ մըն է: Երկրորդը այն է որ՝ Թուրքերը շատ քիչ ճանչցողները, անգամ մը չհապրգուելէ վերջ, կ'ուզեն մեր երկիրը ճանչնալ:

Ատոր համար, հարկ է որ քարոզութիւն կատարենք: Այդ քարոզութիւնը առայժմ կը կատարուի պարբերականներու եւ Ամերիկայի Թուրք ուսանողներու կողմէ: « La Turquie Kémaliste» պարբերականը թէ իր տպագրութեամբ եւ թէ իր բովանդակութեամբ շատ յաջող գործ մըն է: Այդ պարբերականը ամերիկեան բոլոր հաստատութիւններուն ուղարկելը մեզ համար շատ նպաստաւոր է: Իսկ Ամերիկայի Թուրք ուսանողներն ալ, օգտագործելով ամէն առիթ, պէտք է խօսին Ամերիկացիներու մէջ չահագրգռութիւն ստեղծեն Թուրքիոյ մասին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1937ԻՆ

ՎԻԷՆ.— Մեր գաղութը, հաստատուած 1924ին, բաժնուած է երկու տարբեր վայրերու մէջ, 2 — 3 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, Փոնթէվէք եւ Խարէզէն, իսկ բուն քաղաքին մէջ, կան սակաւաթիւ հայ ընտանիքներ:

Փոնթէվէքի շրջանի Հայերը մեծամասնութեամբ կ'աշխատին Պ. Փէլէի կօշիկի գործարանին մէջ, (250—300 հայրենակիցներ): Պ. Փէլէ շատ բաբեացակամ է: Եղած են ժամանակներ, երբ քանի մը հայրենակիցներ փոքր վէճեր են ունեցած վերակացուներու հետ եւ հեռացած են, ժամանակ մը վերջ նորէն վերադարձած եւ ընդունուած են: Մեր հայրենակիցներուն յարաբերութիւնները շատ լաւ են իրենց ֆրանսացի ընկերներու հետ, ինչպէս գործարանին վարչութեան հետ: Այս գործարանը լաւ օրականներ կուտայ, բայց մօտ մէկ տարի է որ պակաս կ'աշխատցնեն: Նոյնիսկ 1927ի գործադուլութեան շրջանին այսքան պակաս աշխատանք ունեցած չէին: Կան քանի մը ուրիշ գործարաններ,— հիւսուածեղէնի եւն., ինչպէս եւ Թուղթի մեծ գործարան մը, ուր, բաւական թիւով հայրենակիցներ կ'աշխատին: Բոլորն ալ գոհ են իրենց հայ բանուորներէն: Թուղթի գործարանին մէջ վերջերս գործադուլ յայտարարեցին: Մօտ երկու ամիս գործարանը փակ մնաց: Մեր հայրենակիցները պարկեշտ դիրք մը բռնեցին, այնպէս որ ոչ գործարանատէրը դժգոհեցաւ, ոչ ալ իրենց օտար ընկերները:

Գրեթէ անգործներ չունինք, բայց շատ դժուարաւ կարելի է գործի մտնել:

Այս շրջանին մէջ ունինք չորս նպարավաճառ, 2 սափրիչ, 2 սրճարան-ճաշարան, մէկ մսավաճառ: Ունինք նաեւ 4 — 5 ագարակի տէր հայրենակիցներ, շրջուն վաճառորդներ, որոնք գրեթէ բոլորն ալ ունին իրենց անձնական ինքնաշարժերը:

Ազգային կեանքը լաւ կ'ընթանայ: Տարիներէ ի վեր Հ. Յ. Դ. կոմիտէն լծուած է չուրջ աշխատանքի, իր եռանդէն քաշելով համակիր միութիւններ: Անմիջապէս կուգայ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, որ 8 տարիէ ի վեր կը գործէ, դպրոց մը պահելով: Այս տարի դպրոցը ունեցաւ 60 աշակերտներ, որոնց դաս կուտայ հայր Կ. Տէրմոյեան, իբրեւ օգնական ունենալով ընկեր Ն. Խաչիկեանը: Մէկ խօսքով մեր Կ. Խաչուհիները լծուած են մեղուաջան աշխատանքի: Ապրիք, տիկիններ եւ օրիորդներ:

Երկու տարի է որ կազմուած է Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան մասնաճիւղ մը, որ լաւ կը գործէ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղն ալ որ ժամանակին լաւ անուն հանած էր գաղութիս մէջ եւ 3 — 4 տարիէ ի վեր թմրած էր, այժմ ուժ տուած է սկաուտական ճիւղին: Ունի 25 — 30 սկաուտներ, գայլիկներ, առաջնորդութեամբ խմբապետ Ա. Կարապետեանի: Սկաուտական խորհուրդի նախագահն է Հ. Կ. Տէրմոյեան եւ կը յուսանք թէ աւելի պիտի զարգանայ:

Ժամանակին կային զանազան հայրենակցական միութիւններ, հիմա բոլորը չքացած են, բացի մէկ-երկուքէն:

Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբը, որ սիրով կը տրամադրուի բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներուն եւ Ֆ. Կ. Խաչի դասերուն, գրեթէ ամէն օր բաց է: Ունի համեստ գրադարան մը որմէ շատեր կ'օգտուին: Ռամկավարներն ալ կը պահեն ակումբ մը, ուր տեղի կ'ունենան «Եփրատ» կրթական ընկերութեան դասաւանդութիւնները: Մինչեւ վերջերս չունէին մասնաւոր ուսուցիչ, այս տարի իրենց դպրոցն ալ յանձնեցին Հ. Կ. Տէրմոյեանի: Շատ առաջ կար Հօկի մասնաճիւղ մը, որ երթալով փետրաթափ եղաւ: Իսկ հիմա ի՞նչ բանի, քանի որ Հայաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս լուծած է Հօկը:

Յաջորդով՝ Խարէզէնի մասին:

Ռ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՐՏՕ.— Կիրակի օր, 2 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» ակումբին սրահը, Արարատ միութիւնը կազմակերպած էր իր հանդէսը, ի նպաստ իր դպրոցին: Հանդէսին բացումը կատարեց Պ. Շ. Սուքիասեան, որ բացատրելով դպրոցին արժէքը, դիտել տուաւ.— Ցաւալի է տեսնել, որ այստեղ աշակերտներ ունէինք որոնք առանձին կամ իրենց մօրը հետ եկած են: Ծնողական ի՞նչ անտարբերութիւն: Մարդիկ կը նախընտրեն սրճարանի «պլօթ»ին գլուխը նստիլ, քան թէ այսպիսի գեղեցիկ ձեռնարկի մը ներկայ ըլլալ: Եւ ուրիշներ անհատական առելութենէ տարուած՝ քէն կ'ընեն դպրոցին հետ, իրենց երեխաները զրկելով հայեցի դաստիարակութենէ:

Դուրդուրանք այս մանուկներուն վրայ, սորվեցնենք մեր մշակոյթէն իրենց ինկած բաժինը, մանաւորապէս Հայոց պատմութիւնը, որպէսզի երբ չափահաս դառնան, իրենց օտար թէ այլասերած հայ ընկերներուն հասկցնեն թէ ինչ ըսել է Հայ:

Դպրոցի բոլոր աշակերտուհիները բեմին վրայ են, ուսուցչի (Ա. Գ. Մեսումենց) ազդանշանին՝ կը սկսին երգել «Նախերգանք»ը: Յետոյ կը սկսի արտասանութիւններու շարքը: Առանց բացառութեամբ բոլորն ալ լաւ արտասանեցին: Մէջ ընդ մէջ մեներգեցին օրիորդներ Մ. Բարսեղեան, Զ. Եղիկեան, Վ. Իսլէկեան եւ Շ. Քէնտէրեան: « Տիպար Ջան » խմբերգով հանդէսի առաջին մասը վերջացաւ:

Պ. Շմաւոն Թէրզեան իւղաներկով գծած իր հինգ նկարները « Արարատ » միութեան նուիրած էր, որպէսզի աճուրդի դրուի: Կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Յետոյ սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը, ուր խմբովին երգեցին «Կարմիր Արեւ»ը:

Դպրոցի բարձրագոյն դասարանի աշակերտուհիներէն օրիորդներ Շ. Քէնտէրեան, Մ. Բարսեղեան, Զ. Եղիկեան իրենց ուսուցչին թելադրութեամբ մէկ մէկ շարադրութիւններ գրած էին, կարդալու համար հանդէսին մէջ: Նիւթը՝ «Կաղանդ»— իրենց նկարագրութիւնը Ամանորին: Բոլորն ալ խնամքով պատրաստուած էին:

Վեց աշակերտներ բեմին վրայ շուէտական մարզանք կատարեցին, զոր սորվեցուցած էր Կ. Տօնէրեան:

Յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ « Սարիմ Թագաւորը », ինչպէս նաեւ « Կաղանդ պապան », (երաժշտութիւն Ա. Գ. Մեսումենցի): Կաղանդ պապան բոլոր սան-սանուհիներու գրենական պիտոյքներ (տետրակ եւ մատիտ) բաժնեց Արարատ միութեան կողմէ:

Ընդհանուր հասոյթ գոյացաւ 244 ֆրանք:

Արարատ միութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Շ. Թէրզեանի, որ հինգ իւղաներկ նկարներ նուիրած էր:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՋԱՐԴԸ

«Յուսաբեր»ի խմբագրականէն (31 դեկտեմբեր).—

— Ջարդը ամենայն կանոնաւորութեամբ կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ:

Ամէնէն առաջ հնձուեցան կուսակցութեան շարքերը թէ բուն Ռուսիոյ եւ թէ ազգային հանրապետութեանց մէջ. եթէ չենք սխալիր, բացառութեամբ միմիայն Բերիայի, գրեթէ բոլոր կուսակցական քարտուղարները — բարձրագոյն պաշտօնատարները Խ. Միութեան մէջ — կամ սպաննուեցան, կամ «անձնասպան» եղան եւ կամ անհետ կորսուեցան:

Կոմկուսները «մաքրել» յետոյ, Մոսկուան ձեռնարկեց կառավարական կազմի բնաջնջման գործին: Գրեթէ բոլոր անկախ եւ ինքնավար հանրապետութեանց, ինքնավար շրջաններու եւ ազգային շրջանակներու հանրապետական նախագահները, վարչապետները, գործավարները եւ խորհրդարանական նախագահներն իրենց օգնականներով կամ գնդակահարուեցան, կամ «անձնասպան» եղան եւ կամ անհետ կորսուեցան:

Այս ջարդը եւս յաջողապէս գլուխ հանելէ յետոյ, Մոսկուան ձեռնարկեց կարմիր բանակի «մաքրագործման» գործին: Մարաջախտ Թուխաչեւսկին եւ բանակի ութ կարկառուն զօրավարները (Կամարնիկով միասին) առաջին եւ վերջին զոհերը չէին: Բազմաթիւ անուանի զինուորականներ նոյն ճակատագիրը ունեցան՝ կամ գնդակահարուելով, կամ «անձնասպան» ըլլալով եւ կամ անհետ կորսուելով:

Բաւականաթիւ «նահատակ»ներ ունեցաւ նաեւ Չեկան, կեդրոնէն մինչեւ ծայրամասերը, Եակոտաներէն ու Պետերսներէն մինչեւ Մուզրուսները: Եթէ ժամանակ եւ հնար ունենայինք Չեկայի կազմերը ստուգման ենթարկելու, պիտի տեսնուէր, որ նուազագոյնը երեք-քառորդով բնաջնջուած են նաեւ այս վերջինները:

Պահ մը կ'ենթադրուէր, թէ «ծեր»երը կը ջարդուին «երիտասարդ»ներու առջեւ ճամբայ բանալու համար: Սակայն հետագային պարզուեցաւ, որ «դաման» մանգաղը ամէնէն աւելի հնձած է երիտասարդութեան շարքերը: Իր կարգով, կէսով եւ գրաւած դիրքով զօրաւորագոյն կազմակերպութիւններէն մէկը Խ. Միութեան մէջ՝ Կոմսոմոլը («կոմունիստական երիտասարդութեան կազմակերպութիւնը»), գրեթէ խստիւ բնաջնջուեցաւ եւ փոշիացաւ, զրկուելով իր բովանդակ ղեկավարութենէն: Ինչպէս գրած էինք, Կոմսոմոլը Գերագոյն Խորհուրդի 1143 պատգամաւորներու մէջ ընդամէնը 14 ներկայացուցիչ ունի (ոչ իսկ մէկական հոգի Միութեան 44 անկախ, կիսանկախ եւ ինքնավար միաւորներէն), երբ իր գրաւած աթոռներու քանակով այդ կազմակերպութիւնը առաջիններէն մէկը պիտի ըլլար:

Զուգահեռաբար «դատուեցան» նաեւ մամուլի, դրականութեան, գիտութեան եւ արուեստի այլազան ճիւղերուն նուիրուած սպասաւորներու շարքերը:

Տունէն ներս ամէն բան «մաքրելէ» յետոյ, Մոսկուան այժմ ձեռնարկած է «դաման» գործին տունէն դուրս:

Խ. Միութեան դեսպանական կազմը իր գլխաւորագոյն մասով ջարդուած է այսօր:

Ձերբակալուած են (ու թերեւս արդէն գնդակահարուած), Քրեսթինսկիյ (բոլշեւիկ կուսակցութեան հիմնադիրներէն, հնագոյն վարիչը արտ. գործոց նախարարութեան մէջ, որ 9 տարի դեսպան եղած է Պերլինի մէջ եւ 7 տարի վարած է արտաքին գործոց փոխ-նախարարի պաշտօնը), Իւրենեւ (Ճափոնի դեսպանը, որ վերջերս դեսպան կարգուած էր Պերլինի մէջ), Կարախկիյ (որ նոր դեսպան կարգուեցաւ Թուրքիա), Պրոտովսկիյ (Լեթոնիոյ դեսպանը), Պոդոլսկիյ (Լիթուանիոյ դեսպանը), Ասմուս (Ֆինլանտայի դեսպանը), Պոկոմոլով (Չինաստանի դեսպանը), Դաւթեան (Լեհաստանի դեսպանը), Լ. Քարախան (Չինաստանի, Լեհաստանի եւ Թուրքիոյ նախկին դեսպանը), Անտոնով-Օվսէենկոյ (Հանրապետական Սպանիոյ դեսպանը), Ռոզենգոլց (արտ. գործոց նախարարութեան հնագոյն եւ հեղինակաւոր վարիչներէն), Պարմին (Յունաստանի դեսպանը, մաղապուրծ Աթէնքէն Փարիզ փախած՝ Մոսկուա չվերադառնալու համար) եւ Օսինսկիյ (Ռումանիոյ դեսպանը): Յամառօրէն կը խօսուի, որ նոյն ճակատագիրը կը սպասէ նաեւ Մայսկիի (Անգլիոյ դեսպանը):

Մենք յիշատակեցինք միայն դեսպաններու անունները, մինչ փաստ է, որ անոնց հետ միասին աղէտուած են նաեւ իրենց գործակիցները, դեսպանատանց ականաւոր պաշտօնեաները»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Նոր տարուան առթիւ դպրոցական մրցումները յետաձգուած ըլլալով, Մուրատեան վարժարանի աշակերտները անցեալ Եշ. կատարեցին իրենց ֆութպոլի վեցերորդ մրցումը: Հանդիպումը տեղի ունեցաւ P. T. T.ի դէմ, Արքէօյի իրենց դաշտին վրայ: Գետինը դեռ ձիւնով ծածկուած էր եւ օդն ալ բաւական ցուրտ:

Մրցումը սկսաւ դանդաղ եւ ոգորմելի: Կարծես արձակուրդը թուլցուցած էր երկու կողմի տղաքը: Այսպէս տեւեց մինչեւ 15 վայրկեան, երբ օգտուելով հայ բերդապահին սխալէն, Ֆրանսացիները շատ դիւրութեամբ նշանակեցին Ա. կէտը: Խաղը սկսաւ տաքնալ եւ կիսախաղին 5 վայրկեան մնացած Ֆրանսացիները դարձեալ շահեցան Բ. կէտը, սակայն այս անգամ զօրաւոր հարուածով մը զոր անկարելի էր կեցնել:

Բ. կիսախաղին մրցումը բոլորովին նոր երեւոյթ մը առաւ, շատ աւելի արագ եւ խանդավառ, սակայն դժբախտաբար լաւագոյն խաղացողներէն Ուզունեան կը բացակայէր, որով Գուլէժ Արմէնիէնի յարձակողականը տկար էր: Հակառակ ատոր, մինչեւ մրցումին վերջը Հայերը տիրապետեցին խաղին եւ շահեցան հաւասարեցնող երկու կէտերը, շնորհիւ Տամլամեանին: Խաղին վերջերը հայկական խումբը վերջապահներով միասին յարձակողականի անցաւ, սակայն ի զուր մրցումը լրացաւ 2 — 2:

Լ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Ես լսում եմ մի ծանօթ ձայն:

— Վարդանի ձայնը:

Նա ամբողջ մարմնով դողաց, եւ հեռացնելով իրանից Վարդանի ձեռքը, գոչեց.

— Հեռացրէք ինձանից ձեր ձեռքը, ես կարող չեմ պղծել նրան, հեռացէք ինձանից, ես կարող եմ թունաւորել ձեզ... Վարդան, ես ճանաչում եմ ձեզ, դուք բարի, միեւնոյն ժամանակ անողորմ սիրտ ունէք: Գործ դրեցէք ձեր բոլոր անգթութիւնը եւ հէնց այս րոպէում սպանեցէք ինձ. ձգեցէք իմ դիակը Ալաշկերտի անապատների մէջ, որ ես ինքս ամայի դարձրի. թող գազանները գիշատեն նրան: Կամ եթէ այնքան բարի կը լինէք, ձգեցէք իմ դիակը մի փոսի մէջ եւ ծածկեցէք հողով. այնտեղից ես ճանապարհ կը գտնեմ դէպի անդունդը, դէպի անշէջ հրոյ եւ տանջանքների յաւիտենական կայարանը: Բայց, ոչ, ոչ, ես Հայաստանի հողին արժանի չեմ, իմ զարշելի դիակը կը պղծէ նրա սրբութիւնը...

— Զգաստացէք, էֆէնտի, կրկնեց Վարդանը,— դուք չէք մեռնի. ես ամէն խնամք գործ կը դնեմ, որ դուք կենդանի մնաք:

— Ես կարծում էի, թէ ինձ հեշտ կը լինի մեռնել եւ աչքերս յաւիտեան փակել գործած չարութիւններս չտեսնելու համար: Բայց ոչ, երկնային վրէժխնդիրը աւելի զօրաւոր է քան չնչին մարդը: Նա ինձ թողեց, որ դեռ եւս երկար տեսնեմ այն երկիրները, որոնց աւերիչներին առաջնորդ դարձայ. որ դեռ եւս երկար տեսնեմ թշուառ չինականների խրճիթները, որ ես դատարկեցի բնակիչներից,— տեսնել եւ տանջուել խղճի դառն խայթից, դա սարսափելի տանջանք է...

Ես ամբողջ դաւաճանի սպանման գործիք դարձայ, բայց իմ անձս սպանել չկարողացայ:

Վերջին խօսքերը արտասանեց նա խորին մաղձային դառնութեամբ, որ արտայայտում էր նրա բարոյական տանջանքը, թէ որ աստիճան ձանձրացել էր կեանքից եւ ցանկանում էր հանգստութիւն գտնել գերեզմանի մոռացութեան մէջ:

Այդ միջոցին զարթնեց տանտիկինը:

— Ձեր հիւանդը անհանգիստ է երեւում, ասաց նա,— չէ՞ք ցանկանայ մի բան:

— Ոչինչ պէտք չէ. նա ջերմի մէջ է, կարելի է շուտով կ'անցնի...

Քրդուհին մօտեցաւ հիւանդին, եւ ուշադրութեամբ նայելով նրա վրայ, հարցուց.

— Ես ճանաչում եմ այդ մարդուն. դա Թոմաս էֆէնդին չէ՞:

— Նա ինքն է:

— Խե՜ղճ, քանի օր առաջ տեսայ րոպէիկ, գլուխը բաց եւ պատառոտած շորերով թափառում էր մեր կողմերում: Երբ մարդիկ մօտենում էին, ճչում էր, աղաղակներ էր բարձրացնում ու փախչում: Ասում էին ցնորուած է:

Վարդանը նոր մտաբերեց, որ էֆէնդուն հանդիպեց նոյն դրութեան մէջ, որպէս նկարագրում էր նրան քուրդ կինը: Նրա մէջ երեւում էին ցնորուածի բոլոր նշանները, դեռ այն ժամանակ, քանի որ նա իրան դեռ ցած չէր գլորել ժայռի բարձրութիւնից: Բայց ինչո՞ւ խելագարուեցաւ նա. մի՞թէ էֆէնդու նման մի փճացած բնաւորութեան մէջ կարող էր բարոյական տանջանքը այն աստիճան հարուած պատճառել:

— Պատմում էին, թէ էֆէնդին սիրելիս է եղել մի աղջկայ, եւ Ալաշկերտցոց գաղթականութեան ժամանակ կորել է աղջիկը. ասում էին, որ անյայտ մարդիկ գողացել են աղջկան:

— Ի՞նչ մարդիկ... ի՞նչ աղջիկ... գոչեց Վարդանը խռովեալ ձայնով եւ նրա դէմքը ընդունեց մի զարհուրելի արտայայտութիւն:

— Չեմ իմանում, այդպէս էին ասում:

Վարդանի հարցը աւելորդ էր. նա առաջ եկաւ ակամայ հետաքրքրութիւնից, որ պատահում է յուսահատ մարդերի հետ: Վարդանը գիտէր, թէ ո՛վ էր էֆէնդու ցնորքի առարկան, այժմ նրան կորցրել էր... այժմ նրան գողացել էին...— դրանով ոչնչանում էին Վարդանի մնացած յոյսի նշոյլները, թողնելով նրա հանգած սրտի մէջ տխուր յիշողութիւնների այրուած մոխիրները միայն:

Գիշերը աննկատելի կերպով անցել էր. առաւօտեան լոյսը սկսել էր բացուել. դրսից լսելի էր լինում թռչունների ուրախ երգը. փոթորկալից եւ անձրեւային գիշերին յաջորդել էր ամառնային վարդակարմիր առաւօտը:

Յանկարծ խրճիթի դռնից ուրախութեամբ ներս վազեց մի աղջիկ. երեւում էր, որ նա հեռու տեղից էր գալիս որովհետեւ ոտքից ցգլուխ թրջուած էր եւ երկայն հագուստի ստորին մասերը թաթախուած էին ցեխի մէջ:

— Ջաւօ... կոչեց տանտիկինը եւ գրկեց նրան:

— Քոյրս... կոչեց աղջիկը եւ իր կարմրած թշերը մօտեցուց նրա շրթունքին:

Վարդանը, կարծես, առժամանակ մոռացաւ իր ցաւը եւ սկսեց նայել երկու քոյրերի ջերմ գրկախառնութեան վրայ: Նկուսը՝ մի բարձրահասակ աղջիկ էր, ցամաք կազմուածքով եւ բաւական գեղեցիկ դէմքով: Նա կրում էր իր քրոջ սեւ, վառվռուն աչքերը, որոնք ուրախութիւնից աւելի անհանգիստ եւ աւելի շարժուն էին այժմ: Նրա թէ՛ դէմքը եւ թէ՛ անունը ծանօթ էին երեւում Վարդանին, բայց թէ ո՛րտեղ եւ ե՛րբ էր տեսել նրան,— դժուարանում էր յիշել:

— Գիտե՞ս ինչ կայ, խօսեց գեղեցիկ աղջիկը,— Ջաւօն դրանից յետոյ քեզ մօտ կը մնայ, շատ ժամանակ քեզ մօտ կը մնայ. տիկինը արձակեց Ջաւօին:

Որքան ուրախալի լինէին այդ խօսքերը, որքան քաղցր լինէին երէց քրոջ Ջաւօին երկար ժամանակ իր մօտ տեսնելը, այնուամենայնիւ, նա բոլորովին չփոթուեցաւ, երբ լսեց, թէ տիկինը արձակել է նրան: Ի՞նչ պատճառով պէտք է արձակած լինէր, քանի որ առաջ խիստ դժուարութեամբ էր հեռացնում Ջաւօին, երբ նա ցանկանում էր երբեմն իր քրոջը տեսութեան գնալ:

— Ի՞նչ է պատահել:

— Մի՛ վախիր, չար՝ ոչինչ չէ պատահել:

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

60,000 կորուստ քաղաքի մը համար

Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ ամբողջովին գրաւած է Թէրուէլ քաղաքը, որուն համար կատաղի կռիւներ կը մղուէին շաբաթներէ ի վեր։ Ազգայնականներուն վերջին վաշտը, 1500 զինուոր, անձնատուր եղած է հրամանատարին հետ։ Ազգայնականները կ'ըսեն թէ այդ հրամանատարը, գնդ. Ռէյ, դաւաճանած է։ Որոշուած էր դայն դատել պատերազմական ատեանի մը առջեւ, բայց հրամանատարը նախընտրեց անձնատուր ըլլալ։ Երկու կողմերն ալ կը խոստովանին թէ կատաղի կռիւները կը շարունակուին քաղաքին շուրջը։ Կորուստներու թիւը կը հաշուեն 60.000, որոնց կէսը հետեւանք է սաստիկ ցուրտին։

Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ աւելի քան 2000 զինուորներ եւ 2000 քաղաքացիներ անձնատուր եղան գնդ. Ռէյի հետ։ Մեծաքանակ պաշար գտնուեցաւ քաղաքին մէջ, որուն 12—15.000 բնակիչները պարպուած էին։

Կարեւոր ժողով մը Փեշթայի մէջ

Երէկ, երկուշաբթի, Փեշթայի մէջ ժողով գումարեցին Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները, համաձայն Հռոմի պայմանագրին, որ կնքուեցաւ 14 ամիս առաջ։

Վերջին խորհրդաժողովը գումարուած էր 1936 նոյեմբերին, Վիէննայի մէջ։ Այդ օրէն ի վեր, մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան միջազգային կացութեան մէջ։ Իտալիա ոչ յարձակման եւ բարեկամութեան դաշնագիր կնքեց Եուկոսլաւիոյ հետ։ Ցետոյ, Ռումանիոյ նոր կառավարութիւնն ալ պատրաստակամութիւն յայտնեց աւելի մօտենալու Իտալիոյ։ Նոյն կառավարութիւնը տրամադիր կ'երեւայ նաեւ լեզու գտնելու հարեւան Հունգարիոյ հետ, ամէն բանէ առաջ լուծելով Ռումանիոյ հունգար փոքրամասնութեանց խնդիրը, ինչ որ պիտի հարթէ ճամբան։ Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը կը կազմէ Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն, քայլ մը որ մեծ ազդեցութիւն գործած է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վրայ։ Վերջապէս, աշխարհի ընդհանուր կացութիւնը շարք մը նոր խնդիրներ կը ներկայացնէ։

Մէկ խօսքով, բացառիկ հանգամանք ունի Փեշթայի խորհրդակցութիւնը, որուն Իտալիոյ կողմէ կը մասնակցի արտաքին նախարարը, իսկ Աւստրիոյ կողմէ՝ վարչապետը։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է Դանուբի շրջանին կազմակերպումը։ Անշուշտ պիտի քննուի նաեւ Ազգաժողովի խնդիրը, թէեւ չի կարծուիր որ Աւստրիա եւ Հունգարիա ուղեն հետեւիլ Իտալիոյ օրինակին, քաշուելով Ժընեւէն։ Կ'ըսուի թէ այս առթիւ Աւստրիա եւ Հունգարիա պիտի հաւանին իրաւապէս ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Միքէսկօ, Փրակա գնաց, կարգ մը խորհրդակցութեանց համար։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ «Փոքր Համաձայնութիւնը միշտ պիտի պահէ իր հաւասարակշռութիւնը, յարակցութիւնը եւ ուժը»։ Կիրակի գիշեր Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը սեղան մը սարքեց ի պատիւ հիւրին եւ սիրալիր բաժակաճառեր փոխանակուեցան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Պիզերթա քաղաքին մէջ ընդհարում մը պատահած ըլլալով, ոստիկանական տեսուչ մը եւ չորս ոստիկաններ վիրաւորուեցան, իսկ յարձակողներէն վեցը սպաննուեցան։ Ձերբակալուեցաւ ըմբոստներուն ղեկավարը, Հապիպ Պուկաֆա, 11 մեղսակիցներու հետ։ Ձախակողմեան թերթերը Իտալիոյ կը վերագրեն այս խլրտումներուն պատասխանատուութիւնը։

ԻՐԱՔԷՆ ՔԱՇՈՒԵԼՈՎ ՄԷՔՔԷ գացած տասը ուխտաւորներ ճամբան մեռեր են անօթութենէն եւ ծարաւէն։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն նոր միջադէպեր ստեղծել Շանկայի միջազգային թաղամասին մէջ, ջլատելով օտար իշխանութիւնները։ Անգլիական մամուլը խստօրէն կը բողոքէ այս ոտնձգութեանց դէմ։ Միւս կողմէ ճափոնական բանակը անարգել յառաջ կը խաղայ հարաւային Չինաստանի մէջ։

ՑՈՒՐՏԷՆ ՍԱՌԵԼՈՎ մեռան վեց ճամբորդներ՝ Քոնսթանցայի ճամբուն վրայ (Ռումանիա)։ Պուքրէշի մէջ ալ ջերմաչափը իջած է 26 աստիճանի։

ՌՈՒՍ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԻՆ ՄԸ, Վէրա Կոց, որ գործօն դեր կատարած է 1870—1880 թուականներուն, ահաբեկումներ ալ սարքելով, մեռաւ Փարիզի մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ. Վ. Հ.— Պիտի հրատարակուի։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Տ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 11 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél. Observatoire 13 - 45

Հնարաւոր է երեկոները 8էն վերջ Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Տօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Արմենուհի Ինճէեան, (ծնեալ Տէրտէրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մկրտիչ Տէրտէրեան, որ կը գտնուէր Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս), 1933էն ի վեր հետքը կորսուած է։ Իմացնել Mme. Arménouhi Indjéian, 48 Rue Tarantaize, St. Etienne (Loire) France։ Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչաքճեան), հօր անունը՝ Դանիէլ, մօր անունը՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եսթեր, Նարդուր Պչաքճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ։ Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանոյշ, Գեղանոյշ Զամօղլեանները. նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները։ Հասցէն գիտցողներէն, մասնաւորապէս Սուրիահայ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenianի, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

— Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրճան անունով ճանչցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Աղեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ հողերը»

Ուշադրութիւն

Դպրոցասէրի Մարսէյլի Մասնաճիւղի տարեկան երեկոյթ - պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29ին, Շաբաթ, ամբողջ գիշերը, ԿՐԱՆՏ ՕԹԷԼ ԼՈՒՎՐ Է ՏԸ ԼԱ ՓԷԻ շքեղ սրահներուն մէջ, 53 Լա Գանապիէր։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Դեկտեմբերի թիւը (10), որով կը փակուի տարեշրջանը Բացուած է ՈՒԹԵՐՈՐԴ տարուան բաժանորդագրութիւնը.

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան՝	40 ֆրանք
Միւս երկիրները	50 ֆրանք

Հակառակ ներկայ տագնապին, խմբագրութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է նոր շրջանին ալ ամսագիրը լոյս ընծայել նոյնքան կանոնաւորութեամբ եւ բովանդակալից, ինչպէս մինչեւ այսօր։

Ամէն գրասէր հայու անհրաժեշտ եղող գրական - գեղարուեստական այս ամսագիրը մեծ զոհողութիւն մը չի պահանջեր իր ընթերցողներէն։ Բաժնեգիններուն շուտափոյթ առաքումը խմբագրութիւնը պիտի ազատէ թղթակցութեան աւելորդ բեռէ մը։ Անոնք որ վերջացող տարուան բաժնեգինը չեն վճարած տակաւին, կը խնդրուի ղրկել անյապաղ։

Բաժանորդագրուելու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot. Paris (9):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 12 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3626 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ՕՐ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

»»»» ○ ««««

Այսօր, չորեքշաբթի, տեղի կ'ունենայ վարչապետին հրաւիրած խորհրդակցական ժողովը՝ աշխատանքի տագնապին լուծման համար: Այս առթիւ կառավարութիւնը մշակած է նոր կանոնագիր մը, որ վաղն իսկ պիտի յանձնուի Խորհրդարանին:

Վարչապետը մասնաւոր նամակներ ուղղած էր երկու մեծ կազմակերպութեանց, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան եւ Գործատիրական Ընդհ. Դաշնակցութեան վարիչներուն, ինչպէս եւ մանր եւ միջին գործատէրերու, որպէսզի մասնակցին վիճաբանական ժողովի մը, վարչապետութեան կեդրոնին մէջ:

Այս հրաւէրին առանց վերապահութեան պատասխանեց Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, առաջին օրն իսկ: Միեւնոյն ատեն իր դիւանը ներկայացուց Պ. Շօթանի, հաստատելու համար տըրուած հաւանութիւնը: Անմիջապէս պատասխանեցին, նաեւ, մանր եւ միջին գործատէրերը — մեծ մասով նախկին բանուորներ: Իսկ միւս հրաւիրեալը, Գործատէրերու Դաշնակցութեան վարչութիւնը անհրաժեշտ սեպեց ժողով մը գումարել, եւ իր պատասխանը յայտնեց երկուշաբթի օր:

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Գործատիրական Դաշնակցութիւնը ժողովին պիտի մասնակցի որոշ վերապահումներով:

Նախ՝ պայման կը դնէ որ խորհրդակցութեան մասնակցին վարձու աշխատաւորներու, մասնագէտներու եւ գործատէրերու բոլոր կազմակերպութիւնները, «որպէսզի կարելի ըլլայ որ եւ է մենաշնորհ հաստատել ի նպաստ որ եւ է մէկուն»: Երկրորդ՝ կ'ուզէ որ ժողովը ունենայ միայն խորհրդակցական հանգամանք, «առանց դպչելու ազատութեան եւ սեփականութեան հիմնական սկզբունքներուն»:

Բացատրութեան չեն կարօտիր այս վերապահումները:

Ֆրանսայի Գործատիրութեան կամ Դրամագլուխին ներկայացուցիչները նկատելով որ երկիրը կը գտնուի ժողովրդական Ճակատին ձեռքը, իսկ անոր հիմնական մէկ թեւը կը կազմէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, կ'ուզեն ուրիշ յենարաններ ապահովել:

Աւելի բաց խօսելով, անոնք չեն հանդուրժեր Աշխատանքի Դաշնակցութեան միահեծան իշխանութեան, կ'ուզեն անոր հակադրել բանուորական ուրիշ սէնտիքաներ, — քրիստոնէականը եւն.: Աջակողմեան հոսանքներն ու մամուլն ալ երկար ատենէ ի վեր կ'արծարծեն այս հարցը, պնդելով թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ամէն բան չէ: Նոյն իսկ զայն կ'ամբաստանեն իբրեւ բուն դրդիչն ու կազմակերպիչը բանուորական յարաճուն խլրտումներուն: Եւ դիտել կուտան որ եթէ բանուորները իրենց կամքին ձըգուէին, շատ մը գործադուլներ եւ ուրիշ տագնապներ ինքնին կը լուծուէին:

Այսպէս կամ այնպէս, խորհրդակցական ժողովը պիտի գումարուի այսօր, նախագահութեամբ վարչապետին, որ երկար ատենէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ «Աշխատանքի արդիական սահմանադրութիւն մը»:

Այս ծրագրին մէջ, նախատեսուած են բոլոր ձեւերը՝ աշխատանքի պաշտպանութեան համար,— իրաւարարութիւն, գործադուլ, բանուորներու արձանագրութիւն եւ արձակում եւն.: Օրինակ, աշխատանքի որ եւ է դադարում պիտի վճռուի գաղտնի քուէարկութեամբ, եւ ի ներկայութեան աշխատանքի նախարարութեան քննիչին: Երբ գործադուլ վճռուի, պարտաւորիչ պիտի ըլլայ նաեւ հակառակորդներուն համար: Պիտի դադրին ընդհարումները՝ բանթողներու եւ աշխատողներու միջեւ, ինչպէս եւ գործարաններու բռնագրաւումները եւայլն:

Հարցին կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել որ վարչապետը երկու անգամ լուրջ ազդարարութիւններ ուղղեց վերջին գործադուլներուն առթիւ:

Իր հրաւէր-նամակին մէջ ալ, Պ. Շօթան կը շեշտէր թէ՝ խընդիրը կապ ունի երկրին բարօրութեան եւ ապահովութեան հետ: «Աշխատանքի վէճերուն սաստկացումը, անոնց մէկ մասին լայն հանգամանքը եւ յարատեւութիւնը եւ տիրող գրգռիչ մթնոլորտը անհաշուելի վնասներ կը պատճառեն ազգին: Անկարելի է թոյլ տալ որ աւելի երկար տեւէ այսպիսի կացութիւն մը»:

Ե՞րբ: Անհրաժեշտ չէ գուշակութիւններ կատարել: Երկու կողմերն ալ պատրաստուած են բուռն ճակատամարտի մը, թէ այսօրուան ժողովին եւ թէ Խորհրդարանին մէջ:

Մասնաւորապէս վճռական դիրք մը բռնած է Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը: Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լէոն Ժուհօ, առջի օր ճառ մը խօսելով սեղանաւորական հաստատութեանց պաշտօնեաներուն առջեւ, ազդարարեց.

— «Մեծ ճակատամարտ մը կը մղուի, եւ անոր ելքէն կախում ունի բանուոր դասակարգին ապագան: Մենք պիտի յաղթենք, որովհետեւ իրաւունքը եւ նոյնիսկ օրինականութիւնը մեր կողմն են: Մենք չենք ուզեր ապօրէն տիրութիւններ: Եթէ չեն ուզեր որ գործարանները բռնագրաւուին, թող ազատ ձգեն գործադուլի իրաւունքին կիրարկումը: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը իր դրօշին տակ ունի հինգ միլիոն անդամներ: Ան կը ներկայացնէ մեծամասնութիւնը բանուոր դասակարգին: Ան միայն իրաւասու է զայն ներկայացնելու: Եթէ չյաջողինք ընդունիլ տալ երկրին սպասած համաձայնութիւնները, պատճառը գործատիրութիւնը պիտի ըլլայ: Եւ եթէ կառավարութիւնը պատասխանատուութիւն չստանձնէ պարտադրելու համար օրէնքն ու ընկերային արդարութիւնը, այն ատեն, ընկերներ, գործի պիտի հրաւիրենք ձեզ: Եւ կը կարծենք թէ, բոլորդ ալ պիտի պատասխանէք,— ներկա՛յ»:

Ահա թէ ինչպիսի մթնոլորտի մէջ պիտի կատարուին խորհրդակցութիւնները:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԷԹՈՒԱԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԵՑԱՆ

ՉՈՐՍԷՆ ԵՐԿՈՒՔԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ, ՄԷԿԸ՝ ՆՈՐ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ, ՄԻՒՍԸ ՍՊԱՆԻԱ ՓԱԽԱԾ Է

»»»» ○ ««««

Բացառիկ ալ անդամ եւ Գաղտնի կոմիտէին

Ապահովութեան Տեսչութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել Էթուալի դէպքին հեղինակները, շնորհիւ Գաղտնի Կոմիտէի անդամներէն մէկուն խոստովանութեանց:

Ինչպէս կը յիշուի, 1936 սեպտեմբեր 11ի գիշերը դժոխային մեքենաներ պայթեցան Էթուալի հրապարակին մօտ, Փէյպուրկ եւ Պուասիէռ փողոցներուն մէջ, ոչնչացնելով երկու հոյակապ շէնքեր եւ սպաննելով երկու հանրապետական պահակներ: Շէնքերէն մէկը կեդրոնատեղին էր գործատիրական միութեան, բայց պարապ էր այդ միջոցին, ինչպէս եւ միւսը. այլապէս հետեւանքները շատ աւելի ծանր պիտի ըլլային: Այդ օրէն ի վեր, Ապահովութեան Տեսչութիւնը խիստ հետապնդումներ կը կատարէր եւ շատեր ձերբակալուեցան մատնանշումներու կամ կասկածներու վրայ: Մասնաւորապէս կը հետապնդուէին օտար անիշխանականներ եւ ահաբեկիչներ:

Այժմ կը հաստատուի որ դաւադիրները Ֆրանսացիներ էին, անդամ՝ այն Գաղտնի Կոմիտէին (Վեղարաւորներ կամ Կնգուղաւորներ) որուն գլխաւոր վարիչները ձերբակալուած են արդէն:

Ամբողջ գաղտնիքը երեւան հանեց Փիէռ Ժիւլիէն Լօքիւթի, ճարտարապետ հաշուակալ Միշլէն գործարանին, Քլէրմոն Ֆէռանի մէջ: Լօքիւթի ձերբակալուեցաւ երկուշաբթի օր եւ խոստովանեցաւ թէ ինքն էր որ ռումբը դրաւ Փրէսպուրկ փողոցի շէնքին մէջ (կեդրոնատեղի ֆրանսացի գործատէրերու դաշնակցութեան): Միւս շէնքին՝ Ֆրանսայի Մետաղագործական Դաշնակցութեան կեդրոնատան մէջ մեքենան զետեղած էր Ամփէռ փողոցի դաւադրական կեդրոնին դռնապանը, Ալֆրէտ Մաքոն, այլ անուամբ Լէօն, որ Սպանիա փախած է: Ճարտարապետը պատմեց թէ դաւադրութիւնը ներշնչած էին Մէթէնիէ եւ Կոմս Մոռօ տը լա Մէօզ, որոնք բանտարկուած են իբրեւ վարիչները Գաղտնի Կոմիտէին: Իր պատմութեան համաձայն, ահաբեկիչները նշանակուած վայրերը գացած են Մէթէնիէի կառքով զոր ինք անձամբ վարած է: (Մէթէնիէ գանձապահն է Գաղտնի Կոմիտէին):

Ընթերցողները թերեւս կը յիշեն թէ կարեւոր զինապահեստ մը գտնուեցաւ Ամփէռ փողոցի մէկ շէնքին մէջ: Դռնապանը, «Լէօն», փախած ատեն, ձգած էր իր լուսանկարը, եւ ստուգուեցաւ թէ կը պատկանի Ալֆրէտ Մաքոնի: Ապահովութեան Տեսչութիւնը լուրջ կասկածներ ունեցաւ «Լէօն»ի եւ Մէթէնիէի մասին, երբ իմացաւ թէ երկու Ֆրանսացիները հանդիպում մը ունեցած էին Նանսիի մէջ, Էթուալի դէպքին յաջորդ օրը: Լէօնի գոյքերը քննելով, ոստիկանութիւնը ստուգեց թէ երրորդ մեղսակից մը եւս կը գտնուի այս գործին մէջ: Ասոր վրայ հսկողութեան տակ առնուեցաւ ճարտարապետ Լօքիւթի, իբրեւ մտերիմ բարեկամը Մէթէնիէի: Եւ վերջապէս ձերբակալուեցաւ կասկածելին:

Իր խոստովանութեանց ընթացքին, ամբաստանեալը պատմեց թէ ռումբերը շինած էին կոմս տը լա Մէօզ եւ Մէթէնիէ: Ցետոյ շարունակեց.

— Մէթէնիէն կը ճանչնամ մէկ տարիէ ի վեր: Քանի մը անգամ Քլէրմոն Ֆէռան եկաւ, Միշլէն հաստատութեան ճարտարապետին՝ Կիւթայ Վօքլառի, որ զիս ծանօթացուց անոր: Անդամ եմ Յեղափոխական Գործունէութեան Գաղտնի Կոմիտէին եւ երդում ըրած եմ Մէթէնիէի տանը մէջ: Իմ հասկցածս այն էր թէ պիտի պայքարին համայնավարական վտանգին դէմ եւ Մէթէնիէն էր որ զէնք պիտի ճարէր մեզի: Անցեալ սեպտեմբեր 10ին, հեռաձայնով հրահանգ ստացայ անմիջապէս Փարիզ երթալու եւ Մէթէնիէն տեսնելու յաջորդ առտու ժամը 10ին, սրճարանի մը մէջ, կարծեմ Փրէսպուրկ փողոց: Նոյն իրիկունն իսկ շոգեկառք նստելով, Փարիզ հասայ ժամը 6ին եւ քիչ մը պտտելէ վերջ գացի ժամադրավայրը: Մէթէնիէ ինծի կը սպասէր անծանօթի մը հետ: Խօսեցանք զանազան բաներու մասին, խմեցինք, յետոյ ճաշեցինք ընկերակցութեամբ խարտիշահեր կնոջ մը զոր չեմ ճանչնար: Ճաշէն վերջ, Մէթէնիէ զիս առաջնորդեց իր բնակարանը եւ ըսաւ թէ «կարեւոր ընելիքներ ունինք»: Կէսօրէն վերջ, մեզի եկան երկու անծանօթներ որոնց հետ կառք մը նստելով իջանք շէնքի մը առջեւ որ ամայի կ'երեւար ինծի: Լաւ կահաւորուած գրասենեակի մը մէջ, Պ. Մոռօ տը լա Մէօզ — վերջը ճանչցայ, իր լուսանկարը տեսնելով թերթերուն մէջ — մեզի կը սպասէր ընկերակցութեամբ «Լէօն»ի: «Ռումբերը պիտի դնէք շէնքի մը մէջ», ըսաւ ինծի. «բայց մի վախնաք, պայթիւնը որ եւ է զոհ պիտի չպատճառէ»: Եւ գործի սկսանք: Պայթուցիկներ տեղաւորեցինք երկու սնտուկներու մէջ,— կարծեմ շէտիր իրր 15 սանթիմեթր երկայնութեամբ եւ 25 միլիմեթր տրամագծով գլաններ կազմած: Իրր 6 քիլօ իւրաքանչիւր սնտուկի մէջ, ժամացոյցով եւ ելեկտրական թելերով ու կազմածներով: Երբ ամէն բան վերջացաւ, երկու սնտուկները դրինք Մէթէնիէի անձնական կառքին մէջ, ուր ես նստայ Լէօնի հետ: Փողոցի մը մէջ զոր չեմ գիտեր բայց կրնամ բացատրել (Պուասիէռ), Մէթէնիէ Լէօնը իջեցուց սնտուկներէն մէկուն հետ: Ցետոյ զիս տարաւ Փրէսպուրկ փողոց, շէնքի մը առջեւ որուն թիւը մոռցած եմ: «Գործատիրական Դաշնակցութեան կեդրոնատեղին է», ըսաւ. «հոս պիտի դրուին ծրարները»: Ներս մտայ առանց ակնոցներս անգամ հանելու: Դռնապանը ըսաւ. «շատ լաւ. հոս տեղ մը կը դնենք»: Եւ մեկնեցայ: Զարմացայ որ Մէթէնիէ անհետացած էր: Մէթրօ նստելով Կառ տը Լիօն գացի, ժամը 21ին կառախումբ նստայ եւ Քլէրմոն Ֆէռան հասայ առտուան ժամը 4ին: Ցետոյ նորէն տեսայ Մէթէնիէն. ըսաւ թէ վախնալիք բան չունիմ, թէ «Լէօնը» գաւառ ղրկուած է եւ իր գաղտնիքը երեւան պիտի չելլէ: Որ եւ է պարգեւ չստացայ, միայն կառախումբի երթուդարձը վճարեցին, Գ. կարգ: Անկէ ի վեր շարաչար կը զղջամ որ հլու հնազանդ գործիք մը եղայ Մէթէնիէի ձեռքը: Ան է ներշնչողն ու կազմակերպիչը երկու մահափորձերուն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱԽՕՍ ...

Այստեղ ծնած կամ այստեղ մեծցած պատանիներու շրջանակ մը կազմուեր է արդէն, մեր բոլորտիքը:

Պատանիներ որ հայերէն չեն գիտեր, կամ քիչ գիտեն, բայց հայերէն կը մտածեն:

Այդ պատանիներէն ակումբ մը երեք տարիէ ի վեր կը գործէ Փարիզի մէջ, մասնաւորապէս նուիրուած մայրենի լեզուի եւ մշակոյթի զարգացման:

Ուրիշներ խառնուած են Հ. Յ. Դ. Պատ. խումբերու կամ բուն կուսակցութեան շարքերուն մէջ:

Կան ուրիշներ ալ որ յօդուած կը գրեն ֆրանսերէն, բայց հայկական բովանդակութեամբ, ինչպէս Մարսէյլի պատանին:

Եւ ահաւասիկ ֆրանսերէն նամակ մը՝ Ռուանէն: Գրողը՝ Օննիկ Թորոսեան, ծնած վիէն, 1927 սեպտեմբեր 4ին, իսկ ընկերը՝ Թորոս Խրիմեան, ծնած 1925 սեպտեմբեր 20ին:

Հանոյքով կը թարգմանեմ նամակը, որ գրուած է 1938 յունուար 7ին.

— «Հակառակ փափաքիս, կը ցաւիմ որ չեմ կրնար հայերէն գրել ձեզի. բայց ատիկա պատճառ մը չէ որ լաւ Հայ մը չըլլամ:

Նոր տարուան առթիւ մօրեղբօրս գացեր էի, որ ցաւ յայտնեց թէ Ռուանի գաղութը ժամանակին կ'օգնէր հայկական գործերու, բայց քանի մը տարիէ ի վեր անտարբեր է իր շուրջը անցած դարձածին: Օրինակ, բան մը չըրաւ զօրավար Անդրանիկի յուշարձանին կամ Պէյրութի որբերուն համար: Այս խօսքերը խորապէս ազդեցին իմ վրայ եւ դպրոցական ընկերս՝ Թորոս Խրիմեանը գտնելով, հանգանակութիւն մը կատարեցինք Պէյրութի 178 որբերուն համար: Հանգանակութեան ատեն քաջալերուեցանք մեր հայրենակիցներէն եւ ազգականներէն որոնց կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները: Բայց, այս պզտիկ հանգանակութեան մէջ դժուարութիւններ ալ կրեցինք: Ամէն բան փարթամ չէր: Հանդիպեցանք հայրենակիցներու որոնք դուռնէն ճամբեցին մեզ, պոռալով.— «Հեռացէ՛ք, հեռացէք, ատանկ բաներու համար փոխադարձ օգնութիւն կայ»: Դպրոցին մէջ քանի մը ծանր բառեր լսած եմ վարժապետէս, բայց երբեք այդ բառերը այնքան չեն դպած սրտիս որքան այս խօսքը:

Վերջապէս կրցանք հաւաքել 103 ֆրանք: Կը խորհիմ որ եթէ լուրջ կազմակերպութիւն մը ըլլար, անշուշտ արդիւնքը շատ աւելի մեծ կ'ըլլար»:

Եւ երեք ֆրանքը ծախքին յատկացնելով, հարիւր ֆրանքը ղրկած են «Յառաջ»ի: (Տես ցանկը):

Խօսքը մեծին, ջուրը՝ պզտիկին, կ'ըսէին հիները:

Այս առածն ալ վերաքննութեան չի՞ կարօտիր...

ՎԱՀԷ

Տ Խ Ր Ո Ւ Ն Ի

Պոլսոյ թերթերէն ցաւով կ'իմանանք մահը ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Ցարութիւն Սինանեանի: Դժբախտ արուեստագէտը, որ կատարեալ վարպետ մըն էր իբրեւ ուսուցիչ ջութակի, 9 ամիսէ ի վեր կը դարմանուէր Շիշլիի Լա Փէ հիւանդանոցին մէջ եւ վերջերս բոլորովին ուշակորոյս վիճակ մը ստացած էր:

Մօտ 70 տարեկան, հանգուցեալը ունի 50 տարուան ուսուցչական գործունէութիւն մը եւ հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ: Ունի նաեւ հեղինակութիւններ: Իր եղբօրորդին է երիտասարդ ջութակահարը՝ Ժոռժ Սինանեան:

Մեր ցաւակցութիւնները իր եղբայրներուն, որոնք նոյնպէս երաժշտական արուեստին նուիրուած են, ինչպէս եւ բոլոր պարագաներուն:

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ռուանի մէջ հաւաքուած, պատանիներ Օննիկ Թորոսեանի եւ Թորոս Խրիմեանի միջոցաւ (Տես «Օրը Օրին»ը):	100
Ատամնաբոյժ Կարապետեան (Իսի լէ Մուլինօ) Օր. Մելինէ Գարայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Օր. Ֆէրմանեան նոյն առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	25
Գրիգոր Թեւանեան իր հօրեղբօր՝ Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Գումար՝	225
Յունուար 8ի գումարը	1320
Ընդհ. գումար՝	1545

ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Գործատէրերու Միութիւնն ալ իր կարգին պատասխանելով Պ. Շօթանի նամակին, հաւանութիւն յայտնեց մասնակցելու այսօրուան (չորեքշաբթի) խորհրդակցութեան, որ սահմանուած է աշխատանքի տագնապը լուծելու: Միայն թէ, երկու պայմաններ կը դնեն,— 1. Խորհրդակցութեան պէտք է մասնակցին բոլոր վարձու աշխատաւորներու ինչպէս եւ գործատէրերու կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները.— 2. Խօսակցութիւնները պէտք է ունենան միայն խորհրդակցական հանգամանք:

Կառավարութիւնը վաղն իսկ խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ աշխատանքի նոր օրինագիրքը:

*** Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ճառ մը խօսելով ազդարարեց.

— Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կոչ պիտի ուղղէ բանուոր դասակարգի գործունէութեան: Մեծ ճակատամարտ մըն է որ կը մղուի: Մենք պիտի յաղթենք, որովհետեւ իրաւունքը, նոյնիսկ օրէնքը մեր կողմն են»:

Թուրքերէն չխօսողները պիտի պատժուին

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովի ներքին յանձնաժողովը քննեց եւ դատական յանձնաժողովին յղեց Պ. Սապրի Թոփրաքի այն օրինագիծը, որով կ'առաջարկուի պատիժի ենթարկել Թուրքերէն լեզուն չգործածողները:

Այս օրինագծին տրամադրութեամբ, այն թրքահպատակները որոնք իրենց սովորութիւն ըրած են իրենց ազգային ու ցեղային լեզուէն տարբեր լեզու մը գործածել անոնց փոխարէն, երբ իրենց բնակարանէն դուրս, իրենց ընտանեկան անդամներուն կամ ուրիշ հայրենակիցներու հետ Թուրքերէն լեզուէ տարբեր լեզուով կը խօսին, 24 ժամէն մինչեւ մէկ շաբաթ բանտարկութեան կամ 10 ոսկիէն մինչեւ 100 ոսկի դրամական տուգանքի կը դատապարտուին: Գանձուած դրամական տուգանքին կէսը, իբրեւ պարգեւ, յանցանքը յայտնողին կը տրուի:

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Գաղափարներու, իտէալներու եւ հաւատքի երկիր էր Ռուսաստանը : Դժուար է տալ մօտաւոր պատկերը հոգեկան եւ բարոյական այն բարձր կեանքի, որ կ'ապրէր այդ երկրի մէջ մասնաւորաբար ժողովուրդի մտաւորական խաւը : Հռչակաւոր գիտուններ, փայլուն գրագէտներ, անուանի արուեստագէտներ աշխարհի բոլոր ազգերը ունէին,— թիւով աւելի շատ եւ որակով աւելի բարձր, սակայն բառին ազնուական առումով մտաւորականութիւն ունէր գերազանցաբար Ռուսաստանը : Ամբողջ գրականութիւն մը կայ—հիւթեղ եւ բովանդակալից— միայն այս մէկհատիկ բառին —մտաւորական —մեկնութեանը նուիրուած :

Ռուսական ըմբռնումը ոչ մէկ աղերս ունի մեր ունեցած սովորական ըմբռնումին հետ : Անոր բուն էութիւնը կապուած էր անհատի հոգիին ու ոչ անոր մտքին : Բանալին այս խորհրդաւոր բառին ոչ թէ մարդոց գլուխին մէջ էր, այլ առաւելաբար անոնց սրտին : Ահա թէ ինչո՛ւ կարելի էր անուանի գիտուն, մեծահռչակ գրագէտ, արուեստի համբաւաւոր սպասաւոր ըլլալ, առանց, սակայն, մտաւորական ըլլալու, ինչպէս որ, ընդհակառակն, կարելի էր ոչ իսկ այբուբենը գիտնալ, բայց բառին ճշմարիտ առումով բարձրօրէն մտաւորական ըլլալ :

Կը պահանջուէր այս վերջինէն,— անխախտ եւ բարոյապէս անխոցելի սկզբունքներ ունենալ, մարդկային գոյութեան իմաստը տեսնել հանրային ծառայութեան մէջ, եւ այս նպատակին համար պատրաստ ըլլալ ամէն վայրկեան սեփական անձն իսկ զոհելու :

Ռուս երկրի մէջ երկու գահ կար,— մէկը՝ բազմատարար թոյլ եւ շօշափելի (այս գահը ռուս ցարերը կը գրաւէին), իսկ միւսը՝ անբաղդատելի հզօր եւ հոգեղէն (այս վերջինը կը գրաւէր ռուս մտաւորականութիւնը) :

Այս երկրորդ գահին տիրակալութիւնը ռուս երկրի ամենազգի ժողովուրդներու վերին, մտաւորական խաւերու վրայ վերջնական էր եւ լիակատար : Անուններ կային ռուս մտաւորականութեան մէջ, որ իբրեւ կուռքեր կ'իշխէին հսկայ երկրի մէկ ծայրէն միւսը : Անոնց բազմահատոր աշխատութեանց իւրաքանչիւր նախադասութիւնը, ամէն մէկ բառը, իբրեւ աւետարանային պատգամ, բուռն վէճերու եւ հոգեկան բարձր որոնումներու աղբիւր կը հանդիսանային— գեղեցիկին եւ վսեմին հասնելու համար— ամենազգի մտաւորականներու կեանքին մէջ :

Ռուս բարձր մտաւորականութեան խօսքը կախարդական ոյժ ունէր ամբողջ երկրին մէջ : Անոնցմէ մէկուն՝ Միխայլովսկիի— Սոցիալիստ-Յեղափոխական կուսակցութեան տեսաբանին ու գաղափարական առաջնորդը — երբ կ'առաջարկուի մտնել կուսակցութեան վերին մարմնի մէջ, կը պատասխանէ ·

— Իմ գրած գահը, ուրկէ կ'իշխեմ ես, կը բաւէ ինծի ...

Խօսքը իր գրչի մասին էր · եւ իրաւամբ մէկն էր անոնցմէ, որոնք խօսքի ուժով կ'իշխէին բազմամիլիոն զանգուածներու վրայ :

Կար այն հաւատքը, թէ օր մը ռուս երկրի մէջ եթէ իշխանութիւնը ա՛յս մտաւորականութեան անցնի, անոր քարոզած բոլոր խօսքերը— լիւ եւ ամբողջութեամբ— գործեր պիտի դառնան՝ Ռուսաստանը ճշմարիտ դրախտի վերածելով հոն բնակող բոլոր ժողովուրդներու համար :

Այս հաւատքը— խորքին մէջ ակնածանք եւ սէր— որ ռուս երկրի ամենազգի մտաւորականները կը տածէին դէպի Ռուսիոյ յեղափոխական մտաւորականութիւնը, բնական մղումով կը փոխանցուէր Ռուսիոյ՝ ամենազգի մտաւորականները լաւագոյն զգացումներով անոր կապելով :

Ռուսասիրութիւն կոչուած ծանօթ ախտը այսքան խոր հետքեր եւ արմատներ ունէր :

— Տեսնե՛լ օր մը ռուս յեղափոխական մտաւորականութիւնը իշխանութեան գլուխ,— կախարդական երազի մը հրապոյրը ունէր այս տենչը : Եւ այս լոյսին տակ երազական գեղեցկութեան կերպարանքը կ'առնէր նաեւ այն միւս, հեռաւոր ապագայի Ռուսաստանը, իրեն կապելով հպատակ ազգերու լաւագոյն տարրերը :

Դաշնակցութեան կատարածը, մասնաւորաբար այս տեսակէտով եւ յատկապէս ռուսահայութեան մէջ, հրաշագործութեան համազօր երեւոյթ մըն էր : Ռուսահայ մտաւորականութիւնը հոգեպէս կը պոկուէր հայ երկրի ծոցէն՝ իր գաղափարական սնունդը ռուսական ակունքներէն քաղելով : Շարան առ շարան ընտիրները կը ստուարացնէին ռուս կուսակցութեանց շարքերը՝ Սոցիալիստ - Յեղափոխական, Սոցիալ - դեմոկրատ, Սահմանադիր - Ռամկավար եւայլն, ազգային հոսանքները գաղափարօրէն աւելի ստոր դասելով եւ անոնց աշխարհայեացքը աւելի նեղ գտնելով :

— Հայրենասիրութի՞ւն,— այդ գաղափարի ամէնէն բարձր եւ վսեմ արտայայտութիւնը իբրեւ թէ ռուս կուսակցութեանց մէջ էր եւ ոչ Դաշնակցութեան, որ հայրենասէր ըլլալէ աւելի ազգայնամո՛լ էր եւ օտարատեա՜ց ...

— Ժողովրդասիրութի՞ւն,— այս սրբութիւն սրբոցը անխաթար վիճակի մէջ իբրեւ թէ կարելի էր գտնել ռո՛ւս կուսակցութեանց մէջ միայն · բայց երբեք Դաշնակցութեան, որ իր նե՛ղ աշխարհայեացքով կոչուած էր հայկական պուրժուազիի՛ն ծառայելու ...

— Ազատասիրութի՞ւն,— այս վսեմ եւ անշահախնդիր զգացումը իբրեւ թէ յատուկ էր գերազանցաբար ռուս կուսակցութեանց, սակայն երբեք Դաշնակցութեան, որ «Ջարդարար» էր իր հոգեբանութեամբ ...

Ու մեծ շնորհ էր — միաժամանակ նաեւ ... մեծ յաղթանակ — երբ ռուս յեղափոխական կուսակցութիւնները բարեհաճէին գէթ չափով մը հայրենասիրութիւն, ժողովրդասիրութիւն եւ ազատասիրութիւն ճանչնալ նաեւ ազգային կուսակցութեանց քով :

Այնքան մեծ ու տիրական էր ռուս մտաւորականութեան իշխանութիւնը այլազան ազգերու վարիչ խաւերուն վրայ :

Եւ այնքան խոր ու տարածուն՝ ռուսասիրութեան ախտին արմատները բոլորին մէջ :

Եւ ահա օր մը, վերջապէս, իրականացաւ սերունդներու երազը,— ռուս յեղափոխական մտաւորականութիւնը տիրացաւ երկրի իշխանութեան :

1917 Փետրուարէն մինչեւ 1917 Հոկտեմբեր մինչեւ պոլշեւիկեան յեղաշրջումը, ահաւոր փոթորիկներ ապրեցաւ Ռուսաստանը : Ալեկոծումներէն բաժին ինկաւ նաեւ Անդրկովկասին · պատմական դէպքերու բերումով՝ անկախ հռչակուեցան Վրաստանը, Ազրպէյճանը եւ Հայաստանը :

Անկախութիւնը սակայն, այս անջատումը ռուս «դեմոկրատիա»յէն,— ծանր եկաւ անոնց, որոնք կ'ապրէին պատրանքներու աշխարհի մէջ ·

— ԱՅՍ ԵՐԿՐԻ ՏԷՐԸ ՊԻՏԻ ԳԱՅ ...

— առիթով մը կը յայտարարէր անկախ Հայաստանի խորհրդարանի ամպիոնէն անոր երեսփոխաններէն մէկը (պարագլուխը Սոցիալիստ Յեղափոխական կուսակցութեան), ռուս «դեմոկրատիա»յի մէջ տեսնելով բուն «տէր»ը հայ երկրի ...

Ու «տէր»ը եկաւ՝ արիւն, աւեր սփռելով իր չորս կողմը եւ իր ցանած յոյսերու եւ երազներու բերրի հողերուն վրայ՝ ռուսական եաթաղանով անհամար զոհեր հնձելով :

Ու եկած «տէր»ը լաւագոյնն էր ռուս «դեմոկրատիա»յի բոլոր «տէր»երուն մէջ,— անոր ամէնէն ձախ, ամէնէն յեղափոխական, ամէնէն կարմիր ներկայացուցիչը ...

Եւ սակայն ամբողջ աշխարհ մը փլաւ — վառ երազներու, կախարդիչ իտէալներու եւ հզօր հաւատքի — ռուսապաշտ հայութեան հոգիին մէջ : Ե՛ւ ժողովուրդի, ե՛ւ վարիչներու :

Ոչ ոք խորհած էր, թէ օր մը, երբ Լենինները իշխանութեան գլուխ գան, անոնց կուրծքին վրայ պիտի տաքնան Մէկ Միլիոն անմեղներու արեան մէջ թաթխուած Էնվէրները, Նազըմները ու Ճէմալները :

Ոչ ոք կը յուսար, թէ Զինովիեւներն ու Էնվէրները ձեռք - ձեռքի ազգերը պիտի առաջնորդեն եղեր « ազատագրական » մարտի ...

Ռուսասիրութեան ախտին մէջ սնած ու մեծցած հայ մտաւորականութենէն ոչ ոք կը հաւատար, թէ օր մը ռուս «յեղափոխական դեմոկրատիա»ն կրնայ, ցարերու նախանձը շարժելու աստիճան, յօշոտել արիւնաքամ հայ երկիրը՝ անոր հողերը Թուրքին, Թաթարին եւ Վրացին պարգեւ բերելով :

Ու ոչ ոք կրնար ենթադրել, թէ օր մը այս «յեղափոխական դեմոկրատիա»ն Չեկայի մանգաղով պիտի հնձէ ռուսապաշտ հայ մտաւորականութեան շարքերը լոկ անոր համար, որ այս վերջինը սխեմա ըսելու փոխարէն կ'ըսէ սքեմա, եւ խրոնիկա ըսելու փոխարէն՝ քրոնիկա ...

Եւ որովհետեւ յուսաբեկումը այսքան մեծ ու ահաւոր եղաւ, ուստի եւ ընդվզումը առաւ ծաւալուն կերպարանք երկրի մը մէջ, ուր տակաւին երէկ հոգիներէն ներս ատրուշաններ կը վառէին ի փառաբանութիւն ռուսական քուրմերու ...

Եւ այսօր շարան առ շարան կը հնձուին բոլորը՝ կեանքի գնով իրենց միամիտ հաւատքին եւ անհող իտէալներուն մեղքերը քաւելով :

Ու ճիշդ տեղն է հոս հին ճշմարտութիւնը կրկնել,— չկայ չարիք առանց բարիքի :

Հայ մտաւորականութիւնը փիզիքապէս հնձելով՝ «յեղափոխական» Մոսկուան զայն հոգեպէս կը բուժէ :

Ռուսասիրական ախտը միայն այս ձեւով կրնար մեր մէջէն արմատախիլ ըլլալ :

Ճիշդ է, հարիւրաւորներ կը հնձուին, սակայն տասնեակ եւ հարիւր հազարաւորները արմատապէս կը բուժուին, զոհերէն ժառանգելով անոնց վերջին պատգամը :

— Տէրդ միայն հայրենի երկրիդ մէջ տես եւ փրկութիւնդ միայն հարազատ ժողովուրդիդ մէջ որոնէ, բայց երբե՛ք օտարի, երբ այդ օտարը մինչեւ իսկ ամէնէն կարմիրն է բոլոր կարմիրներուն մէջ :

Հայոց պատմութեան մեծագոյն բժիշկը եղաւ Սթալին՝ «դեմոկրատիա»յի եաթաղանով զայն հոգեպէս բուժելով :

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ ԻՍԼԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իսլամ ոչ մէկ երկրի մէջ մամուլը չէ գրաւած հանրային կարծիքի վրայ այն գերիշխան դիրքը, զոր ունի եւրոպական երկիրներու մէջ :

Ասոր գլխաւոր պատճառը հաւանաբար ժողովուրդի անգրագիտութիւնը եւ մանաւանդ արաբական տառերու գործածութիւնն է :

Արդարեւ, Ճաւայէն մինչեւ Ֆէս, բազմաթիւ բարբառներ ու լեզուներ կրօնքին հետ իւրացուցին նաեւ արաբական տառերը :

Արդ, արաբական այբուբենը տեսակ մը սղագրութիւն է, զուրկ ձայնաւորներէ եւ ենթակայ բազմաձեւութեան : Տպագրական տեսակէտով, մինչ լատինական տառերը կը պահանջեն 80—100 գիրոց, արաբական տառերու համար հարկ է 900 գիրոց : Այս պարագան կը դժուարացնէ տպագրական աշխատանքը եւ մամուլի զարգացումը :

Նոյն խրթնութիւնը դպրոցներու մէջ կարդալ - գրելու ուսուցման տեսակէտով :

Մուսթաֆա Քէմալին ինկաւ յանդուգն ու պատուաբեր նախաձեռնութիւնը ընդունելու եւ պարտադրելու լատինական տառերը : Այս բարենորոգումին արդիւնքները անհաշուելի են ժողովուրդի կրթութեան, տպագրական գործի զարգացման կրկնակ տեսակէտներով :

Թուրքիոյ մէջ տառերու լատինացումը, ընդհանուր վրդովում յառաջ բերելէ վերջ, աստիճանաբար սկսան հետաքրքրուիլ միւս իսլամ պետութիւններն ալ : Իրանի մէջ մամուլը լրջօրէն կը զբաղի այդ խնդրով : Եգիպտոսի մէջ ևս տրամադրութիւններ կան ի նպաստ տառերու լատինացման : Արաբներն են, որ կը վարանին ու դժուար թէ առայժմ համաձայնին այբուբենական որ եւ է փոփոխութեան : Արաբներու աչքին, իրենց ազգային գիրը անբաժան է Գուրանի բնագրէն, եւ կարելի չէ ձեւափոխել առաջինը, առանց խանգարելու յայտնութեանց լեզուն եւ իմաստը :

Կրթութիւնը իսլամ շատ մը երկիրներու մէջ արդէն ներկայիս ձեւակերպուած է համաձայն եւրոպական աշխարհիկ սկզբունքներու : Թրքական հանրապետութիւնը հոս եւս տիպար կը հանդիսանայ ուրիշ իսլամ պետութեանց :

Եւ զուգընթաց, որքան պաշտօնական նախակրթարանները, միջնակարգ վարժարանները կը զարգանան ու կը տարածուին, կրօնական հաստատութիւնները նուազելու եւ յետադիմելու վրայ են : Նոյնիսկ իսլամ աստուածաբանական ճիւղերը նուազ հետեւորդներ կը գտնեն : Պոլսոյ համալսարանի աստուածաբանական դասընթացքը աշխարհականացած է : Եգիպտոսի գլխաւոր Էլ-Ազհարի կրօնական համալսարանը ներկայիս տագնապ մը կ'անցընէ ինչպէս Թունուզի Զէյթունան, եւ Ֆէսի Քայրայէն բարձրագոյն մէտրէսէները : Հնդկաստանն է միայն որ շնորհիւ դրամական հարուստ աղբիւրներու, ծաղկած կրթարաններ ունի, ուր կը պատրաստուին իմամներ, իւլէմաներ, եւ իսլամ միսիոնարներ :

Գրական - գեղարուեստական - թատերական կեանքը իսլամ երկիրներու մէջ ոչինչ ունի ուշագրաւ եւ ինքնատիպ : Այդ մարզին մէջ իսլամ ժողովուրդները վերին աստիճանի յետամնաց մնացեր են եւ շատ շատ կը ջանան ընդօրինակել ու հետեւիլ եւրոպական շարժումին :

Բայց բարեգործական գետնի վրայ իսլամ երկիրները հինէն ի վեր ունեցած են բեղուն գործունէութիւն, շնորհիւ վագֆի հաստատութեան : Ամէն իսլամ երկրի մէջ, կրօնական աւանդութիւնը դարերու ընթացքին կուտակած է վիթխարի հարստութիւններ վագըֆի ձեւին տակ, որոնք կրեթէ միշտ չարաշահութեան առիթ տուած ըլլալով հանդերձ, կը շարունակեն կանգուն պահել կրօնական ընկերակցութիւններ, թէքքէներ, հիւանդանոցներ, գրադարաններ, բարեգործական ձեռնարկներ, գիտական մարմիններ ու մզկիթներ :

Կառավարութիւնները սակայն սկսած են հակակշռի տակ առնել Վագըֆի գործունէութիւնը :

Իբրեւ հոգեկան - ընկերային խմորում իսլամ երկիրներու մէջ տիրական է առաւելապէս ցեղապաշտ ձգտումը, որ կ'արտայայտուի համաթրքական, համարաբական, համիրանական ձեւերու տակ : Ասոնք են տիրական գիծը ծանօթ երկիրներու քաղաքականութեան, որ բնական է կը խաչաձեւէ եւրոպական պետութեանց շահերը եւ ապագայի համար կը վերապահէ ծանր անակնկալներ :

Կան նաեւ օրկաններ, ինչպէս Գահիրէի «Արեւելքի Միութեան գիծը» ընկերութիւնը որ համիսլամական միութեան գաղափարին ջրօշակիրն է եւ կը ձգտի պատել նախկին իսլամի ամբողջական երկիրը — Տար - էլ - Իսլամ — քրիստոնեայ մականին տակէն, բայց այս գաղափարը կը մնայ առայժմ պղատոնական փափաք, որ եւ է տեղ արձագանգ չի գտներ :

ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Իսլամ աշխարհի մէջ առկախ կը մնայ խալիֆայութեան փշոտ խնդիրը, այն օրէն ի վեր որ թրքական հանրապետական վարչաձեւը իրաւազրկեց Ալ - Օսման ընտանիքը թէ սուլթանութենէ, թէ խալիֆայութենէ :

Բազմաթիւ փառասիրութիւններ իրար կը հակասեն ու դժուար թէ կարելի ըլլայ ելք մը գտնել :

Իսլամական միութեան այս խորհրդանշանը ինչո՞վ կարելի է փոխարինել :

Կարգ մը իսլամ մտաւորականներ յաճախ մտադիր են համախմբել համիսլամական մնայուն կամ պարբերական համաժողովներ, մասնակցութեամբ բոլոր իսլամ ժողովուրդներուն :

Այս գաղափարը ծնած է 1900ական թուականներէն : Խրիմցի Իսմայիլ պէյ Կասպինսքին 1906ին առաջին գործնական քայլը առաւ :

1926ին է որ տեղի ունեցան երկու համաժողովներ նուիրուած միայն խալիֆայական կնճիռին : Հոս մշակուեցաւ ընկերային պահանջներու ընդհանուր նախագիծ մը ապագայի համար եւ « իսլամ ցեղերու համաձայնակցութեան» մը հիմը դրուեցաւ :

Հոդ ծնաւ գաղափարը կազմելու չորս անդամէ բաղկացած մնայուն կոմիտէ մը, որուն իւրաքանչիւր անդամ մը պիտի ստանձնէր որոշ պաշտօն մը. առաջինը՝ իսլամ համայնքի դաւանական հակակշիռը, երկրորդը՝ օրինական տասանորդի ու նուէրներու օգտագործումը, երրորդը՝ կրօնական կրթարաններու ղեկավարութիւնը, չորրորդը՝ քարոզչական ձեռնարկներու կեդրոնացումը :

Թէեւ անմիջապէս ընթացք չտրուեցաւ այս գաղափարին, բայց անտարակոյս ծրագիրը ի գլուխ պիտի ելլէ այս կամ այն ձեւով :

Ներկայիս ուրեմն իսլամ միութիւնը զուտ բարոյական է, հիմնուած Գուրանի պատուէրներուն վրայ : Իբրեւ իրաւարարութիւն, Գուրանը չափազանց պարզ ձեւեր նախատեսած է համաձայն այն օրերու պայմաններուն, եւ որովհետեւ անհնար է Գուրանի պատուիրաններէն դուրս գալ վարչական բարդ յօրինուածք մը ստեղծելու համար, իսլամական համադաշնակցութեան գաղափարը դատապարտուած է մնալու պարզ բաղձանք :

Փ · ՍԱՆԱՍԱՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԱՆՍԷՅ · — Արդէն սովորութիւն դարձաւ Լանսէյի Կ · Խաչին՝ Կաղանդի հանդէսի միջոցով տալ թէ իր ... րեկան բարոյական, նիւթական հաշ... ուետուութիւն եւ թէ նուէրներ բա... նել, քաջալերելու համար իր աշակերտները :

Կ · Խաչի նախագահուհին ժամը 3ին հանդէսը բանալով, կարդաց Լանսէյի դպրոցի հիմնադիր Օր · Հ · Միքայէլեանի Նիսէն գրած նամակը, որ սրտագին կոչ կ'ուղղէր մեր գաղութին միաբանութեան եւ սպիտակ ջարդէն փրկել մեր նորերունդը :

Ապա ուսուցչին ղեկավարութեամբ աշակերտները երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը ու կարդալով բոլորն արտասանեցին, մէջընդմէջ երգելով :

Առանց բացառութեան յաջող էին բոլորն ալ :

Ամէնէն վերջ խաղացին «Փախստական»... կատակերգութիւնը :

Ծնողները կը հիանային իրենց զաւակներու յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան վրայ : Ս · Ճէլալեան խօսեցաւ եւ դրուատեց Խաչուհիներու աշխատանքը եւ ի քաջալերութիւն ... ֆրանք նուիրեց դպրոցին : Ցետոյ ծնողներ սկսան դրամ տեղացնել : Հինգ վայրկեանի մէջ խումբ մը ծնողներէ եւ հայրենակիցներէ գոյացաւ 19... ֆրանք : (Ցանկը պիտի հրատարակուի առանձին) :

Խաղալիկ, պտուղ եւ շաքարեղէն բաժնուեցաւ աշակերտներուն եւ ...

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ ...

ՁԻ՛Ն, ՁԻ՛Ն, ՁԻՆ Է ԵԿԵՐ

Թռչունն իր թեւով, օձն իր պորտով չանցած տեղերը, գահավէժ անդունդները կ'անցնի իր ձիով, օգնութեան կուղայ անունը որ տաս : Ո՞վ չէ տեսած պայտերուն հետքերը ժայռերուն վրայ, անոնց փոսիկներուն մէջ լեցուած ջուրէն կը յագեցնեն իրենց ծարաւը եղնիկներէն մինչեւ ուղեկորոյս ճամբորդները :

— Եա չէ ըմմը էս մէկը խոստովանինք է կ'ըսեմ · անցած օր է, ձին ձմեռ բայց արե՛ւ մը որ մարդս իրեն կը քաշէ, ինկեր եմ լեռ ու ձոր— տունդ չքանդուի, կ'ըսեմ ասոր եա դառնալն ալ կայ, մէկ ալ նայիմ լեռան բերանը եղնիկ մը կայներ աչք աչքի, ձիէնէն աչքերը պաղեր մնացեր, ահա ան է՝ զարնեմ ըսի, մէկ ալ ոտքիս տակ փուլ գալն ու թեւաւոր սպիտակ ձիու մը վրայ իյնալս գիտեմ, մէկ ձեռքով եղնիկի եղջիւրէն բռնած, մեղքս ի՛նչ պահեմ, ալ վերջին օրս է ըսի · մեղա՛յ թերահաւատութեանս, Տափուն ձորն ի վար ամառն իսկ սարսափով կը նայիս, ահա՛ դիս անտեղէն ազատեց, զօրութեանը մատաղ ըլլամ, մեր լեռներու սուրբ զօրավարը :

— Մեծ է զօրութիւնը միշտ եւ յաւիտեան, ան չըլլար նէ մէկ հատիկ զարիպ մը կրնա՞ր մինակը գալ հոս գիւղ հիմնել, աճիլ ու բազմանալ : Ժամանակին աս մեր տեղուանքը Հոռոմ շատ կայ եղեր եւ անոնց եաքը բերողը Ս · զօրավարն է եղեր, ատոր համար Մամայի Ցոյները Ս · Սարգիսի պաքերը կ'ուրեն, միս չգտնեն՝ որխս կը կրծեն :

Դուրսէն յանկարծ անակնկալ օգնութեան աղաղակներ կը լսուին : Խօսակցութիւնները կը դադրին : Տան մէջ մեծ ու պզտիկ գլուխները վեր կը տնկեն :

Լուրը շուտով կը հասնի : Գայլերը մեր դրացի Աղոյենց շուները տարեր են : Ամրան այդ քոստոնները կատղած փոհմակներով ձմեռը լեռներէն վար կ'իջնեն, բոլոր շուներն ալ կը ճանչնան, բոլորին հետ ալ կռիւ ըրած են, կ'ընտրեն անոնցմէ ամէնէն անճարակը, շատախօսը · գիշերն ի բուն կը սըլքտան պատերուն տակ, ալ ինչ կեղծաւոր ձեւեր, ի՛նչ լեզու կը թափեն եղբայրութեան, մինչեւ որ մեր ինքնահաւանը հաւասարակշռութիւնը կորսընցնէ ու թռ՛փ ցուիքէն վար, ալ «դրեր ես՝ գտիր», ո՛վ ուրկէ բռնեց, առաւ գնաց : Ակնթարթի գործ է, նոյնիսկ ժամանակ չեն տար որ շնիկի տխմար գլուխը իր կարծիքը փոխէ ու գայլին կոկորդին մէջ իսկ դեռ իր «գլխէն վեր կը հաչէ», ինքզինք զամբռ կարծելով : Քանի մը երիտասարդներ անհանդիստ են, իրարու աչք կը քթթեն ու դուրս կ'ելլեն : Փորձառու են անոնք, փոհմակը այդ նիհար պատառով ախորժակի ժանիքները աւելի կը սրէ ու շատ չանցած կուղայ դարձեալ, գէթ՝ ձիուն վրայ թափած քանի մը կաթիլ արիւնը լզելու :

Ամէն բան լաւ, բայց այս գիշերուան հանդիստը խռովեցաւ : Անվստահութեան ու վախի թեթեւ հով մը կ'անցնի : Պզտիկները, որ քիչ առաջ ուրախ ու երջանիկ կը գեղգեղէին, կ'ոստոստէին թռչուններու պէս, հիմա անզգալաբար մեծերու քով անոնց կշտին կը փակին · չէ՞ որ դեռ անցեալ տարի էր, ամբողջ գաւառը սարսափ տիրեց · մանուկ չմնաց՝ տարին · ճամբորդ չմնաց՝ կորան, զարհուրանքի պէս բան · կ'ըսէին՝ նախ մարդու կերպարանքով ճերմակ մօրուս ճգնաւոր մը կը մօտենայ ու յանկարծ տեսնես ան չէ՝ մեռելները տանող բորենի, որու որ դպի, հետքն իսկ կը կորսուի · կը զինուիս, վրայ կ'երթաս, տեսնես չէ՝ բարի պատկառելի ծերունի, քեզի խրատ կուտայ ու դուն զինաթափ, չես կրնար զատել բոլոր տեսած չարն ու բարին, պատիժ պատուհաս, որո՞ւն հաւատաս :

Վարը գոմէն աքաղաղները կը սկսին կանչել · կէս գիշերը շատոնց անցեր է :

Մեր երկիրը վայրեր կան ուրկէ անցած ատեն կարծես ելեկտրական հոսանքի կ'ենթարկուիս · գետնին տակէն հազարաւոր արձագանգներ կը լսես · քայլերդ որքան ալ թեթեւ, կարծես հսկայ պղինձէ կաթսայի մը մէջէն կը քալես, իսկ եթէ վազես՝ մազերդ փուշ փուշ կ'ըլլան, ան է բանակ մը ձիաւոր եռեւէկդ ինկեր քեզ բռնեցին, ճիշդ այդպէս սարսռեցնող աղմուկ մը կը լսուի յանկարծ այս միջոցիս :

Ժա՞ժ է, ի՞նչ կայ :

Տունը մինակ ծեր ու անկար, մանր ու մժոր, չվախնա՞ն · բոլորը կը մեկնին առանց իրար նայելու : «Աստուած վերջերնիս բարի ընէ» : Մեր ճակտի գիրը չար է գրուեր նէ բարին կատարէ, գիշեր բարի : Ծօ՛ տղայ, առաջ անցիր :

Գ.

Յաջորդ առտուն ամբողջ գիւղը ծիծեռնակներու պէս ժամուն դուռը ժողվի է նստեր : Դպրոց ու ժամ մէկ բարձի վրայ ծերացող կողակիցներու պէս հարս ու փեսայ կը խաղան, իրենց առջեւ մեծ հրապարակ մը կայ :

Այս առտու տէր պապան «ձիաւոր պատարագ» ըրեր լմնցուցեր է ու ժամուն դրան ձիունի բլրակները, գիւղի աղոց շինած ձիւնէ արձանները, ու խուղերը կը տափակնան ու շատ չանցած խոշոր կալ մը կը շինուի :

Տավուլ - զուռնայով խումբ մը կուգայ վերի աղբիւրէն, հարսնի՞ք է, ի՞նչ կայ : «Աղջիկ Խաչօ»ն ինկեր առջեւէն, մշտահոս շողիքը բերնէն կախ, կարծես հրդեհէն նոր է ազատուած : Դպրոցի տղաքը տեսնես, խլնոտնե՛ր վայ · գիշերը ղո՞ւք լուացուիք, ... անոնք հրճուելու ուրիշ պատճառ ... նին · ողջ գայլ մը, մէկը երկար ... մը անոր վիզէն անցուցած ձի կը ... ղայ, մինչ երկու կողմէն լուծ քաշ... լու պէս, երկու թիկնեղ երիտասարդ... ներ զգոյշ կը քալեն կորդ քակող ... լերու պէս : Գիւղը հրճուանքի մէջ ... մանկան մը պէս · լաց ու ժպիտ՝ ... նան օրերու նման : Ձիւնը խնդում... ...ւեւի կը փոխուի : Գայլը կը կա... ժամու երկաթի դրան խօսնակին ... բերնի կապը կ'արձակեն : Բազմութիւ... նը ձիւնը շաղելով բաց շրջանակ մը կազմէ, ինչպէս մոլետի (խաղոյկ)... ըը : Ցուցանք : Գայլը զարհուրելի ... քերով շուրջը կը նայի, վիզը ... գիտակից ոճրագործի մը պէս · ... նիքները կզպուեր են, բայց ... գոյն ոռնոց մը կ'արձակէ ու իր ... կը հրաւիրէ քանի մը զամբռներ ... տոնք մինչ այդ չկային : Մեր շու... մեզի պէս վեհանձն են, նախ իր... դէմ ունեցած քէնը կը մոռնան ու ... քի տակէ իրար դիտելէ վերջ, ... մէկը իր տիրոջ առջին նստած եղ... կը սրեն ձիւնը փորփրելով :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄ...

(Շար.)

ափ ալոց ու հանդէսը փակուեցաւ «Շողեր ջան» երգով :

Ցաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք Լանսէյի Խաչուհիներուն :

Ա. Օհանեան

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, 7 Յունուար (Յառաջ). — Սէն Լու, որ Մարսիլիոյ շրջանին մէջ գտնուած մանկապարտէզներու առաջին տեղը կը գրաւէ իր թիւով, յունուար 2ին կիրակի կէսօրէ վերջը Ամանորի հանդէս մը սարքած էր, հովանաւորութեամբ Թաղ. խորհուրդին:

Որոշուած ժամանակէն առաջ լեցուած էր եկեղեցին: Շատեր ոտքի վրայ մնացին: Թաղականութեան կողմէ հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան խօսք առնելով, պարզեց եկեղեցիին եւ դպրոցին դերը ազգապահպանման գործին մէջ: «Հող տարէք անոնց, գուրգուրացէք այս ծաղկոցին վրայ»:

Անհատներ կուգան ու կ'երթան, իւրաքանչիւրը իր կատարած լաւ կամ վատ գործին համար կը գնահատուի, կամ կը քննադատուի: Դուք ծնողներ, այսուհետեւ ալ աշխատեցէք ձեր զաւակներուն սորվեցնել Մեսրոպեան տառերը, որովհետեւ միայն անոնց միջոցաւ կրնանք պահել մեր գոյութիւնը, այս անհարազատ եւ լպրծուն ոտնատներու վրայ»:

Ժամը 3.30ին վարագոյրը կը բացուի, 95 Հայորդիներ, 4էն 10 տարեկան, հասակի կարգով շարուած են բեմին վրայ, ուր զետեղուած է Կաղանդի խոշոր ծառը, բեռնաւորուած զանազան խաղալիքներով: Օր. Առաքելեանի մէկ ազդանշանին վրայ սկըսան մանկական արտասանութիւնները եւ երգերը, ընկերակցութեամբ դաշնակի: Ցաջորդաբար տեղի ունեցան փոքրիկ զաւեշտներ, «Դերձակուհին», «Որսորդը», «Դարբինը» եւ «Պղնձագործը», «Հետաքրքիր տղան», «Բըժիշկը եւ Հիւանդը»: Ամէնէն վերջը եկաւ Կաղանդ պապան: Բոլորն ալ յաջող էին շնորհիւ վարժուհիին թափած ջանքերուն:

Հանդէսը լրացած ըլլալով Թաղականութիւնը գոհ էր ունեցած բարոյական եւ նիւթական հասոյթէն, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր թաղեցիներուն, դպրոցի պաշտօնէութեան, եւ այն մարմիններուն որոնք իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբ քաջալերած են զինքը: Մանաւանդ Ալճերիոյ եւ Մարոքի այն երեք սրտցաւ հայրենակիցներուն որոնք մէկը երկու տարիէ ի վեր, իսկ միւս երկուքը այս տարիէն սկսեալ ամսական 100 ֆրանքով կ'օժանդակեն Թաղիս դպրոցին: Բոլոր ծնողները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ, տեսնելով կատարուած աշխատանքը:

Ուրախ ենք լսելու որ Սէն Լուն այս տարի ունի 180 աշակերտուհիներ, որոնք կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն, 130ը Ազգ. դպրոցին մէջ, իսկ 50ը անհատական հաստատութեան մէջ: Արդեօ՞ք միւս շրջաններու նախանձը չի շարժեր Սէն Լուի այս դըրական երեւոյթը: Անոնք աւելի բազմամարդ են, բայց աշակերտութեան թիւը 60ը չանցնիր, կամ բնաւ չունին:

Անանուն

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած). — Պուլվար Օտտոյի ազգ. վարժարանի տօնածառ երեկոյթը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 31ին, ազգ. վարժարանի մէջ, ժամանակէ առաջ ծնողքները եւ թաղեցիներ գրաւած էին իրենց տեղերը, լսելու համար իրենց զաւակներուն անուշիկ ձայները: Սրահին մէկ անկիւնը զարդարուած էր Կաղանդի ծառը, բոլոր յարմարութիւններով: Ճիշդ ժամանակին վարագոյրը բացուեցաւ եւ կարգով շարուած աշակերտները երգեցին «Բամ Փորոտան»ը:

Ցետոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ ընկ. Թ. Քէօսէեան հանդէսին բացումը կատարելով, թելադրեց ուժ տալ դպրոցին: Ապա սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, արտասանութիւն, խմբերգ, մեներգ, պար եւ տրամախօսութիւններ: Տասը փոքրիկներ արտասանեցին մանկական կտորներ, բուռն ծափեր խլելով, իսկ մեծերը արտասանեցին Դանիէլ Վարուժանի «Դերենիկ»ը եւ «Կարօտի նամակ»ը: Նոյնպէս «Խաղաղութիւն ձեզ, Սուրբ Մարտիրոսներ» եւ «Ղարիպ Աղբեր» (մեներգելով): Բոլորն ալ արժանացան գնահատանքի: Երկրորդ մասին, աշակերտները պարեցին հայկական պարեր, յետոյ տեղի ունեցան երեք տրամախօսութիւններ, — «Վարժուհին», «Պատժուած աղահ տղան», եւ «Հետաքրքիր աղջիկը»: Փոքրիկները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Թող ներեն որ չեմ յիշած աշակերտներու անունները: Դպրոցի 50 մանչ եւ աղջիկ աշակերտները բոլորն ալ ո եւ է պարտականութիւններ ունէին եւ յաջողութեամբ կատարեցին: Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, աշխատանքը կատարուած է կարճ ժամանակի մը մէջ, առանց վընասելու դպրոցին դասերուն, շնորհիւ ուսուցչուհի Այրի Տիկին Մարի Սէմէրճեանի, որ բարեխղճօրէն փարած է իր պարտականութեան:

Հանդէսը փակուեցաւ աշակերտներու խմբերգով «Ես լսեցի մի անուշ ձայն»: Ամէնէն վերջը Թաղականութեան կողմէ պատրաստուած նուէրներ եւ պտուղ բաժնուեցան բոլոր աշակերտներուն: Ներկաները այնքան գոհ մնացին որ չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն եւ առաջարկեցին գոնէ տարին երեք - չորս անգամ այսպիսի ձեռնարկներ կատարել:

Ներկայ մը

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈԶՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, 5 Յունուար. — Սթանոզի հայրենակցական միութիւնը այս տարի եւս տօնեց միութեան հիմնադրութեան տարեդարձը:

Յունուար 2ին հակառակ ցուրտ օդին եւ սրահի հեռաւորութեան, ժամանակէն առաջ բազմութեամբ մը լեցուած էր Ռէվէյի յունական սրահը: Հանդէսը տօնական այս ուրախալի օրերուն զուգադիպած ըլլալով, պատրաստուած էր գեղեցիկ տօնածառ մը, միեւնոյն ժամանակ տօնելու համար նոր տարին: Օրուան նախագահը, Պ. Յովհաննէս Ահարոնեան նախ Ամանորի առթիւ ջերմ մաղթանքներ ուղղելով ներկաներուն, պարզեց միութեան տասը տարուան գործունէութիւնը: Գոհունակութեամբ յիշեց որ Միութիւնը այսպիսի հանդէսներով առիթ կ'ընծայէ իր բոլոր հայրենակիցներուն գոնէ տարին օր մը համախմբել մէկ սրահի մէջ, իբրեւ մէկ ընտանիքի զաւակներ: «Մեր միութիւնը ըլլալով բոլորովին չէզոք, որ եւ է կուսակցական - քաղաքական նպատակ չի հետապնդեր»: Ու կոչ ըրաւ ներկաներուն աւելի համերաշխօրէն բոլորուիլ Միութեան շուրջ, ոյժ տալու համար կարօտ հայրենակիցներու, Ֆրանսայի թէ արտասահմանի մէջ: Մանաւանդ չէշտեց նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, պայքարելու համար ձուլման ու այլասերման վտանգին դէմ:

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ խմբերգով մը: Փոքրիկն Թիւրքմէնեան մեներգեցընկերակցութեամբ ջութակի, Տիկին Արմենուհի Տավուտեան մասնակցեցաւ մեներգով մը եւ արտասանութեամբ, իսկ Պ. Կարապետ Մէյլէմճեան արտասանութիւնով մը: Ցետոյ 60ի չափ փոքրիկներ (5էն 12 տարեկան) արտասանեցին մայրենի լեզուով ոտանաւորներ: Արտասանութիւնը լրացնող ամէն փոքրիկ բեմէն վար իջնելէ առաջ կը քաշէր վիճակախաղի թիւերէն մէկը եւ համապատասխան պարգեւը (զանազան խաղալիկներ) Կաղանդ պապային կողմէ ստանալով ուրախ զուարթ վար կ'իջնէր: Փոքրիկները ստացան նաեւ մըրգեղէն եւ շաքարեղէններ: Մրգեղէններ հրամցուեցան նաեւ բոլոր ներկայ հայրենակիցներուն: Ցատկապէս մըրգավաճառ - նպարավաճառ հայրենակիցներ նուէրներ ըրած էին, ինչպէս նաեւ 20է աւելի հայրենակիցներ (ոմանք դրամ, ոմանք ալ զանազան առարկաներ) որոնք վիճակահանութեան դրուեցան: Շնորհիւ առատաձեռն հայրենակիցներու տոմսակները սպառեցան շատ կարճ ժամանակի մէջ: Մաս մը դրամ ալ զարդանիշերէ ստացուած ըլլալով, ընդամէնը գոյացաւ հազար ֆրանքի մօտ գումար մը, որ պիտի յատկացուի Միութեան բարենպատակ գործերուն:

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը Միութեան թատերախումբի կողմէ եւ հանդէսը վերջացաւ երեկոյեան ժամը 7ին ամբողջ հինգ ժամ խանդավառ մթնոլորտի մէջ թողլով բոլոր հայրենակիցները:

Կարապետ Կէօտէնեան

Հ. Յ. Դ.
ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք.

1.— Տիկին Ս. Բեկլարեան, մեծադիր նկար մը որ կը ներկայացնէ Միացեալ Հայաստանի տօնակատարութեան թափօրը Երեւանում: Եւ Խրիմեանի ու Իզմիրլեանի նկարները:

2.— Ա. Խատիսեան, Հ. Հանրապետութեան մեծադիր զինանշանը գործուած ուլունքներով, Դամասկոսի բանտին մէջ:

3.— Վ. Փափազեան, Վանի եւ Տարօնի զինուորական յատակագիծը, գծուած մեծ կտորի մը վրայ:

4.— Ար. Հանըմեան, Հ. Հանրապետութեան եւ Խորհ. Հայաստանի 52 նամականիշ յատուկ տետրակի մէջ:

5.— Փանոս Ժամհարեան (Թաւրիզ), ա) Վարդգէսի ժամացոյցին շղթան, ստացուած 1903 թուին Վանի բանտէն: բ) Սուրուջի Դաւիթի ծխախոտի տուփը շինուած ցորենի ցողուններով 1897 թուին, Պաշկալէի բանտին մէջ: գ) Արմենական Ցակոբ վարժապետի ձեռքով գործուած մետաքսէ մանկական մէկ զոյգ գուլպայ, պատրաստուած Վանի բանտին մէջ 1904ին, ուր մահ բանտարկութեան էր դատապարտուած:

6.— Գուրգէն Մխիթարեան (Գահիրէ), Տայլին Գարահիսարի հերոսամարտի ղեկավարներէն Վահան Ներսէսեանի նկարը:

7.— Հրայր Ստեփանեան (Թաւրիզ), Ստեփան Ստեփանեանի (Բալաջան) ձեռագիր կտակը, բաղկացած ութ էջէն:

8.— Յարութիւն Սարգսեան (Համատան), նկար մը որ կը ներկայացնէ Թորգոմի (Թումանի) խմբի կոտորածը Օլթիի դծի վրայ, ռուսական զօրքի միջոցով:

9.— Աղեքսանդր Տէմիրճիպաշեան (Ֆիլիպէ), 1906ին եւ 1909ին Անդրանիկի ձեռքով գրուած երկու նամակներ:

10.— Վահան Համբարձումեան (Մարսէյլ), Սեբաստացի Մուրատի նկարը:

11.— Վարդգէս Ահարոնեան (Նիւ Եորք), Աւետիս Ահարոնեանի «Իմ գիրքը», I եւ IIրդ հատորի, «Կաթուշկը», «Ձմրորդը» եւ ուրիշ աշխատանքներու ձեռագիրները:

11.— Տօքթ. Լ. Համբարձումեան (Պելճիքա), «Լրագիր» պարբերաթերթի կազմուած հաւաքածոն (1927):

12.— Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէէն տասը օրինակ «Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան»:

13.— Հ. Յ. Դ. Գահիրէի կոմիտէէն երկու օրինակ ալպոմ, լոյս ընծայուած Հ. Յ. Դ. 47րդ տարեդարձին առթիւ:

14.— Համազգայինի Ֆրանսայի Կեդր. վարչութենէն, Զորս օրինակ «Րաֆֆի» գիրք, ծննդեան 100ամեակի առթիւ:

15.— Մկրտիչ Պարսամեան (խմբագիր «Կեանք եւ Արուեստ»ի), Մէկ օրինակ «Արեւմտ. Բանաստեղծներ», մէկ օրինակ «Աւետ. Ահարոնեան» եւ 1931, 32, 33 եւ 34 թուի «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգիրքերը, չքեղ թուղթի վրայ:

16.— Ս. Վրացեան, երկու օրինակ «Վէմ» (հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան):

17.— Տօքթ. Շ. Նարդունիի «Հայ - Բոյժ»ը (շարունակաբար):

18.— Հրանդ Բալուեան «Ջուարթնոց»ը (շարունակաբար):

19.— Գեղապետ Բաղտասարեան, «Ռազմիկ» (շարունակաբար):

20.— Նաւասարդի խմբագրութենէն (Թէհրան), Նաւասարդ ժողովածուն:

21.— Խէն, Մովսէս Կոթողեանի նըկարը, Հ. Յ. Դ. նորագոյն նահատակներէն ինկած հերոսներ 1936 թ. երկրի մէջ:

22.— Խէն, Յովհաննէս Ակինեանի չորս նկարը:

Դրամական նուէրներ այցելութեան առթիւ.—

1.— Դաւիթ Դաւիթեանէ (Պերլին) 100 ֆրանք, 2.— Տոքթ. Ա. Աբեղեանէ (Պերլին) 50, 3.— Արսէն Պալիկեանէ (Հարաւ. Ամերիկա) 50, 4.— Ա. Պետիկեանէ (Մարսէյլէն) 30, 5.— Տիկին Խէն 20 ֆրանք:

Թանգարանի եւ Կեդր. Դիւանի
վարիչ՝ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԹԷ ՈՂՈՐՄԵԼԻ ԽՄԲԱԿ ՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 դեկտ).

— Ամէնուն յայտնի է, թէ ինչ պայմաններու մէջ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչ Գարեգին արքեպիսկոպոս Յովսէփեան անցեալ տարի հարկադրուած եղաւ ինքզինքը «պարտուած» յայտարարել եւ հրաժարիլ ամերիկահայ եկեղեցիի միութիւնը վերականգնելու իր ձեռնարկէն, որուն համար եկած էր Ամերիկա եւ որուն համար տքնաջան աշխատած էր ամիսներ:

Ցայտնի է, որ երկու կողմի՝ Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան եւ Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի փոքրամասնութեան ներկայացուցիչներուն հետ ան յաջողած էր կայացնել նախնական համաձայնութիւն մը: Կը մնար միայն, որ երկու կողմի երեսփոխանական ժողովները գային իրենց հաւանութիւնը տալու այդ համաձայնութեան:

Կաթողիկոսի ներկայացուցիչը, որ մինչ այդ մեր գաղութի մէջ շատ մը տեղեր պտտած էր եւ բաւականաչափ տեղեկացած հասարակութեան տրամադրութիւններուն, վստահ էր, որ ժողովուրդը, շատ չնչին բացառութիւններով, խորունկ գոհունակութեամբ պիտի ընդունէր պառակտուած եկեղեցիներու միութիւնը: Եթէ այդ վստահութիւնը չունենար, անկասկած չպիտի ձեռնարկէր երբեք երեսփոխանական ժողովներու գումարման:

Սակայն, Ռամկավար-Հնչակ - Հօկճի փոքրամասնութեան երեսփոխանական ժողովի գումարման նախօրեակին, Դուրեանի ղիակը չահագործող պառակտիչները, անկասկած, Խորհրդային պաշտօնի ստրկանութեան գործակալներու թելադրութեամբ, յանկարծ վայնասուն մը փրցուցին միութեան ձեռնարկին դէմ: Պոսթընի Ռամկավար թերթին մէջ սկսան երեւալ ծայր աստիճան գրգռիչ գրութիւններ Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան դէմ, — գրութիւններ, որոնք երեխաներու համար իսկ պարզ ձեւով ցոյց կուտային, թէ Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի պառակտիչներու տխրահռչակ խումբը որոշած է իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր միջոցներով վիժեցնել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հրահանգով կատարուած ամերիկահայ եկեղեցիներու միութեան ձեռնարկը: Եւ, ինչպէս պէտք էր սպասել, այդ երդուեալ պառակտիչները նորէն սկսան կրքեր հըրահրել եւ կրկնել իրենց ծանօթ զըրպարտութիւնները Դուրեանի սպանութեան առթիւ՝ թէ մամուլի էջերէն եւ թէ ներքին հաւաքոյթներու մէջ:

Այնպէս որ երբ Ռամկավար - Հնչակ Հօկճի փոքրամասնութեան երեսփոխանական ժողովը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ղաւաղիր պառակտիչները արդէն յաջողած էին պէտք եղածը պատրաստել՝ պարտութեան մատնելու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչն իր ձեռնարկի հետ միասին:

Հակառակ ամէնուն ծանօթ այս դաւերուն իրողութեանց՝ Պոսթընի Ռամկավար թերթը այժմ փորձ կ'ընէ արդարացնելու թէ Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանի հակասական ընթացքը եւ թէ ռամկավար - հնչակ - հօկճի պառակտիչներու նիւթած դաւադրութիւնը ըսելով, որ «ժողովուրդն է որ չուզեց ներել», եւ ատոր համար ալ կարելի չեղաւ եկեղեցիի միութիւն առաջ բերել:

Անոնք կը մոռնան միայն, որ ժողովուրդը իրականին մէջ զզուած է իրենց պառակտիչ ընթացքէն եւ որ եւ է բանէ աւելի կը փափաքի օր առաջ վերականգնուած տեսնել ազգային եւ եկեղեցական միութիւնը: Գաղութ մը, որմէկ եկեղեցի անգամ դժուարութեամբ կը պահէր, ինչպէ՞ս կրնայ բաղձալ ունենալու երկու եկեղեցի:

Մատի վրայ համրուելիք այդ պառակտիչները, որ յաջողած են իրենց բերանը դարձնել Պոսթընի ռամկավար թերթը, այնքան աներես ու ամբարտաւան են դարձած, որ կ'երեւակայեն թէ ժողովուրդը իրենց պզտիկ խումբն է, եւ թէ իրենցմէ դուրս եղողները ժողովուրդի մաս ալ չեն կազմեր:

Այդ ողորմելիները կը մոռնան, որ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը երբեք իրենց հետ չէ եղած: Անոնք կը մոռնան՝

Որ 1933 թ. Նիւ Եորքի երեսփոխանական ընդհ. ժողովի մէջ, իսկ իրենք փոքրամասնութիւն էին միայն:

Որ անգամ Դուրեանի ղիակին շուրջ իրենց յարուցած խլացուցիչ աղմուկի եւ փողոցային կռիւներու շրջանին իրենց հետեւորդները, որոնց մէջն էին նաեւ այս գաղութի ամէնէն հարուստները, հազիւ կրցան հաւաքել մէկ քառորդը Դաշնակցութեան համակիր զանգուածի տուած գումարին:

Որ իրենք, հակառակ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցչի Ամերիկա գալու առթիւ քանիցս մեր ըրած առաջարկներուն, վախցան համաժողովրդական քուէարկութեան դնել ամերիկահայ եկեղեցիի միութեան խնդիրը, ոչ ալ ուզեցին այդ ձեւով ընտրել Ազգային Կեդր. Վարչութիւն մը մեր գաղութին համար»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Լա Սիռի» թերթը կը գրէ թէ Լիբանան, հակառակ 750.000 բնակիչ ունեցող փոքրիկ երկիր մը ըլլալուն, ունի 120.000.000ի համարժէք ելեւմտացոյց մը, մէկ հանրապետութեան նախագահ, 7 նախարար, նախարարներու գործակից 10 տնօրէններ եւ 63 երեսփոխաններ: «Լա Սիռի» կ'աւելցնէ թէ վարչական այս ծանրաբեռնուած մեքենային պատճառով, պետական ելեւմտացոյցին աւելի քան 8 տասներորդը, այսինքն 96.000.000ը պաշտօնեաներուն կը յատկացուի: Այս աղետալի պայմաններուն մէջ երկիրն ինչպէ՞ս կրնայ ապրիլ, կը հարցնէ թերթը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի: Թիւ Բ. 1938 յունուար: Հրատարակութիւն Հայ Մտքի Տան, Աթէնք: Խմբագրութեան հասցէն. — Գ. Կասվարենց, 17, Rue Hadji Stamou, Dourghouti — Athènes (Grèce): Վարչական հասցէ. — Ստեփան Օվանովիչ, 16, Rue du Stade, Athènes. Տարեկան բաժնեգին Եւրոպայի համար 40 ֆր. ֆրանք: Ամերիկա՝ 1.50 տոլար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Եւ Ջաւօն սկսեց պատմել, թէ տիկինը առժամանակ միայն արձակեց, որ բնակուի քրոջ մօտ մինչեւ կրկին կանչել կը տայ: Տիկինը Ջաւօին փող տուեց, հագուստներ բաշխեց, շատ-շատ լաւ բաներ ընծայեց, եւ բոլորը Ջաւօն բերեց իր հետ:

— Տես բոլորը ցոյց կը տամ քեզ:

Նա սկսեց բաց անել իր հետ բերած կապոցը, որ ցոյց տայ իր ստացած ընծաները: Բայց երէց քոյրը չբաւականանալով Ջաւօի տուած բացատրութիւններից, կրկին հարցուց.

— Ի՞նչ է պատահել, ինչո՞ւ արձակեց քեզ:

— Ջաւօն յետոյ կը պատմէ, դա շատ երկար է, այնքան երկար, որքան Լէյլիի եւ Մաջնունի հէքեաթը: Ցետոյ նա յայտնեց, թէ ինքը խիստ յոգնած է, ամբողջ գիշերը ճանապարհ է եկել, անիծուած անձրեւը շատ տանջեց նրան, եւ այժմ սաստիկ քաղցած է զգում, խնդրեց քրոջը որ իրեն քիչ կաթ տայ խմելու: Քոյրը շտապով առեց կովկիթը, վազեց փարախը, որ կովը կթէ եւ քրոջ համար թարմ կաթ բերէ:

Ջաւօն այժմ միայն նկատեց, որ տանը հիւր կայ եւ նրա կրակոտ աչքերը հանդիպեցին Վարդանի հետաքրքրութիւնով լեցուած աչքերին:

— Նազելի Ջաւօ, դու Խուրշիդի աղախինն ես, — այնպէս չէ՞:

— Ուղիղ այդպէս է:

— Ֆաթթահ - բէկի տիկնոջը:

— Հէնց նրա:

Վարդանը զսպեց խառնաշփոթ թելի ծայրը եւ դիտմամբ հարցրեց.

— Բէկը մի երկրորդ կին էլ ունէ՞,
— այն Հայ աղջկան:

— Կ'ունենար, եթէ Ջաւօն սատանայի նման չզգուշանար նրան:

— Հայ աղջկա՞ն:

— Հայ աղջկան՝ — Լալային, Ստեփանիկին, — նա երկու անուն ունի:

Վարդանի սիրտը ուրախութիւնից սկսեց բաբախել:

— Ջաւօն ո՞ւր տարաւ գողացած աղջկան:

— Ջաւօն տարաւ իր տիկնոջ մօտ եւ տիկինը ծածուկ ուղարկեց նրան Ռուսաց սահմանը:

Վարդանի դէմքը պայծառացաւ մի աննկարագրելի բերկրութեամբ եւ մոռանալով իրան, գրկեց Ջաւօին եւ չը գիտէր ի՞նչ կերպով յայտնել իր անհուն շնորհակալութիւնը:

— Համբուրիր Ջաւօին, — Ջաւօն աղաչեց նրան:

— Ջաւօն իմ քոյրն է ասաց Վարդանը եւ եղբայրաբար համբուրեց նրան:

Ներս մտաւ երէց քոյրը, բերելով փրփրադէզ կաթի ամանը: Ջաւօն առեց նրա ձեռքից եւ մի անգամով մինչեւ կէսը խմեց: Տաք կաթը կազդուրեց նրա յոգնութիւնը եւ քաղցը:

— Հիմա պատմիր, ասաց նրան երէց քոյրը:

Ջաւօն իր յատուկ ձեւով սկսեց պատմել, թէ իր տիկնոջ ամուսինը՝ Ֆաթթահ - բէկը վաղուց սիրում էր մի հայ աղջկայ, որ Օ... գիւղի տանուտէր Խաչօի աղջիկն էր: (Տանուտէրը ծանօթ էր բոլոր հարեւան Քըրդերին): Տիկինը չէր ցանկանում, որ հայ աղջիկը բէկի կին լինի. որովհետեւ նա գեղեցիկ էր եւ կարող էր մի անգամայն գրաւել բէկի սիրտը: Նախանձից եւ խանդոտութիւնից դըրդուած, տիկինը ամէն կերպով աշխատում էր, որ արգելէ այդ ամուսնութիւնը: Բայց բէկը սաստիկ ընդդիմանում էր նրան: Եւ երբ բէկը դարձաւ Բայազէդի կռուից, պատրաստուում էր գնալ բերել հայ աղջկան, այն ժամանակ տիկինը Ջաւօին իր հաւատարիմ սպասաւորներից երկուսի հետ առաջուց ուղարկեց Օ... գիւղը, որ գնան, եւ դեռ բէկը այնտեղ չհասած, գողանան՝ եւ մի ուրիշ երկիր տանեն Լալային (այսպէս էր նրա անունը): Ջաւօն գտաւ Լալային նոյն գիւղի քահանայի տան մէջ, իր եղբօր կնոջ՝ Սառայի հետ թաքնուած: Սառան վաղուց գիտէր բէկի նպատակը, եւ երբ Ջաւօն պատմեց նրան Խուրշիդի դիտաւորութիւնը, նա ուրախութեամբ ընդունեց Լալային վեր առնել եւ դիշերով մեր սպասաւորների հետ փախչել Օ... գիւղից: Նրանք տարան Լալային Ռուսաց երկիրը, եւ բէկը մընաց «վա՛յ կարդալով» եւ «իր գլխին տալով»: Տիկինը սկսեց ծածուկ ծիծաղել եւ ուրախանալ, որ խլեց նրանից գեղեցիկ Լալային: Մեր սպասաւորները մի քանի օրից յետոյ դարձան եւ լուր բերեցին, թէ անվտանգ տեղ հասցրին աղջկան: Իսկ Ջաւօին տիկինը ասաց, որ գնայ առժամանակ իր քրոջ մօտ մնայ, մինչեւ բէկի բարկութիւնը անցնի:

Ջաւօի պատմութիւնը այն աստիճան գրաւել էր իր քրոջը եւ մանաւանդ Վարդանին, որ նրանցից ոչ ոք չնկատեց, որ հիւանդը նոյնպէս ուշադրութեամբ լսում էր: Երբ Ջաւօն վերջացրեց, լսելի եղաւ նրա ձայնը.

— Հիմա կարող եմ հանգիստ մեռնել, Լալան ազատուած է...

Վարդանը մօտեցաւ եւ բռնեց նրա տատանուող գլուխը, որ ղողդողայ եւ ինկաւ բարձի վրայ:

— «Սոված էշը գարու հոտն առաւ, մինչեւ գարին բերելը, հոգին տըւաւ»...

Այդ եղաւ էֆէնդու վերջին խօսքը: Բրդուհին եւ իր քոյրը նոյնպէս մօտեցան հիւանդին:

— Նա մեռաւ, ասաց Վարդանը:

— Խե՛ղճ, կրկնեցին երկու քոյրերը:

Լէ.

Ցուլիսի արեգակը սաստիկ այրում էր. կարծես, մթնոլորտի ամբողջ տարածութիւնը լցուած լինէր հրեղէն ասեղներով, որոնք կայծերի փոշու նըման շողշողում էին, կիզում էին եւ մեղմ ալիքներով սփռւում էին դէպի ամէն կողմ: Տօթը անտանելի էր: Թըռչունները յոգնած, թուլացած, ծածկուել էին ծառերի թաւուտներում, որոնց վրայ մի տերեւ անգամ չէր շարժւում մեռած քամուց: Միայն ճանճերը, մոծակները եւ մանր միկրոսկոպական միջատները անամօթաբար սալարէզ էին մտել, եւ միլիոնաւոր խմբերով վժժում էին, ծծըւում էին, չնչասութեան հետ մտնում էին մարդու բերանը, քիթը, ականջները, կամ իրանց թունաւոր խայթոցներով աւելի էին այրում մարդու մարմնի բաց տեղերը, քան թէ արեգակի հրեղէն ճառագայթները:

Ծերունի Վաղարշապատը այդ ժամանակ ներկայացնում էր մի տարօրինակ տեսարան:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

Ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

Ներքին նախարար Պ. Մարքս Տորմուա երկար յայտարարութիւն մը ուղղեց մամուլին, այս յայտնութեանց առթիւ: Տեղի անձկութեան պատճառով կը ներկայացնենք եզրակացութիւնը միայն.

— «Անոնք որ զինուորական կազմակերպութիւններ սարքած են քաղաքացիական պատերազմի մը համար, ուղղուած՝ Հանրապետութեան դէմ, որ գիտապաշտատներ կազմած են հարիւրաւոր գնդացիրներով, մեծաքանակ հրացաններով, պայթուցիկներով եւ ռազմամթերքով, հանրային չարագործներ են, որոնք իրենց գարշելի նպատակներուն հասնելու համար չվարանեցան չինքեր պայթեցնել եւ սպաննել օրէնքին պարկեշտ ներկայացուցիչները: Փաստերը մեր ձեռքն են այժմ: Այլեւս կրնամ ըսել թէ այս մարդիկը եւ իրենց ներշնչողները ուրիշ նպատակ չունէին եթէ ոչ քաղաքացիական պատերազմ յարուցանելու Ֆրանսայի մէջ, ինչ որ կրնար յառաջ բերել նաեւ արտաքին պատերազմ: Թող չքմեղանք չփնտռեն այլեւս, թող չփորձեն սպառազինութիւնները արդարացնել ըսելով թէ անոնք սահմանուած էին պարկեշտ քաղաքացիները պաշտպանելու համայնավարական գրոհի մը դէմ: Այդ չքմեղանքը տղայական է եւ անարժէք»:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խ. Միութեան մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Համառարած փոփոխութիւնները կը շարունակուին խորհրդային կառավարութեան մէջ: Երեք նոր փոխ-գործավարներ նշանակուեցան ծանր ճարտարագործութեան համար: Երեքն ալ անծանօթներ են,— Պերվուխին, Բուտենկօ, Կուզմին: Այս երրորդ փոփոխութիւնն է որ տեղի կ'ունենայ նոյն ճարտարագործութեան մէջ, մէկ տարուան ընթացքին:

Ուրիշ անծանօթ մը, Պարշին, նշանակուած է փոխ-գործավար վերջերս հաստատուած մեքենաշինութեան գործավարութեան: Խուկովսկի, նշանակուած է փոխ-գործավար ներքին գործավարութեան, յաջորդելով Ռիզովի որ անտառային գործավար նշանակուեցաւ դեկտեմբեր 31ին: Այս վերջինն ալ յաջորդած էր Իվանովի, որ պաշտօնանկ եղաւ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի» եւ առաջնորդը առաջնի վարչութեան ութ պաշտօնեաներու որոնք գնդակահարուեցան դեկտեմբեր 24ին:

Որոշ նուազում մը կը տեսնեմ մահավճիռներու մէջ՝ գաւառական պաշտօնեաներու վրայ: Այս առտու ձեռքս անցած քանի մը գաւառական թերթերու կը հաղորդեն 11 նոր մահավճիռներ, եօթը՝ Քարելիոյ մէջ (անտառային շրջանը), մէկը՝ սպիտակ Ռուսիոյ, երկուքը Սիպերիոյ եւ մէկը Ծայր. Արեւելքի մէջ:

*** Մոսկուայի հռչակաւոր Մէյէր հօլտ Թատրոնը, որ տարիներով կարմիրներուն պարծանքը կը կազմէր, փակուելու դատապարտուեցաւ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մէյէրհօլտի ընկերութիւնը լուծուելով, դերասանները պիտի փոխադրուին ուրիշ թատրոններ: Մէյէրհօլտի թատրոնը հռչակուած է խորթ՝ ժողովուրդին համար:

«Թան»ի թղթակիցն ալ հաղորդելով այս լուրը, կը գրէ.—

Մէյէրհօլտի թատրոնին փակման որոշումը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ: Այս թատրոնը մնացորդը կը կազմէր շրջանի մը ուր մարդիկ յաւակնութիւն ունէին ամէն բան տակնուվրայ ընելու, պարզապէս վեր ի վայր շրջելու հաճոյքին համար եւ որ երբեք նոր բան մը չստեղծեց: Մէյէրհօլտ (Հրեայ) մոլութիւնն ունէր դասական հանրածանօթ թատերախաղեր ձեւափոխելու, զանոնք բացարձակապէս անճանաչելի դարձնելու աստիճան:

Արուեստի վարչութիւնը այս առթիւ գիտել կուտայ թէ Մէյէրհօլտի թատրոնը սնանկացած է նաեւ խորհրդային խաղերու տեսակէտով: Այս դիտողութիւնը կը պատշաճի Մոսկուայի բոլոր թատրոններուն: Իրականին մէջ, սակայն ներկայ թատրոնը միայն մէկ թատերագիր ունի, Միշէլ Բուլկաքով: Մնացեալը անարժէք է:

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ...

Ճափոնի դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց կիրակի օր, վերջնապէս որոշելու համար իր հիմնական քաղաքականութիւնը Չինաստանի հանդէպ: Միեւնոյն ատեն նիստ գումարեց դահլիճին խորհրդակցական մարմինը, որ կը բաղկանայ բանակին եւ նաւատորմին գլխաւոր մասնագէտներէն:

Երկու ժողովներն ալ երկար տեւեցին, մինչեւ երեք ժամ: Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին: Ճափոնի հեռագրական գործակալութիւնը պարզապէս կը ծանուցանէ թէ համաձայնութիւն գոյացաւ, «հաշուեյարդարի ենթարկելու համար հակաճափոնական վարչութիւնը Չինաստանի մէջ»:

Իրազեկ թղթակիցներու կարծիքով, Ճափոն վճռած է պատերազմը յառաջ տանիլ ամենայն ուժգնութեամբ, ցորչափ կը տեւէ Չինաստանի դիմադրութիւնը: Ընդունուած է բանակին առաջարկը՝ մինչեւ երեք տարի շարունակելու պատերազմը: Դահլիճին տնտեսական խորհուրդը քառամեայ ծրագիր մը կազմած է, Ճափոնի բնական հարստութեանց շահագործման համար:

Ճափոնի նախկին ծովային եւ ցամաքային սպաները հաւանական չեն գտներ որ պատերազմ ծագի Անգլիոյ հետ:

*** Հոնկ Քոնկի մէջ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ի նախատեսութիւն ճափոնական յարձակման մը: Ամէն բանէ առաջ ցուցակագրուած են բժիշկները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ Շանթունկի նաւահանգիստը, Ցինկթաօ, առանց գնդակ մը արձակելու: Չինական բանակը պարպեց հսկայ քաղաքը ուր Գերմանացիները վերաշինած են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը վերջերս փակեց Օտեսայի մէջ մնացած միակ յունական եկեղեցին: Հավասի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, 3000 Յոյներ, մեծ մասով խորհրդային քաղաքացիներ, ձերբակալուած են 1937ի վերջին ամիսներու ընթացքին: Յոյներու ձերբակալութիւնները դադրած են նոյն թուականէն ասդին: Բանտարկուած են 60 Զեյներ, իսկ շատեր ալ արտաքսուած: Ձերբակալուած Գերմանացիներու թիւը կը հաշուեն 500: Ու եւ նշան չկայ թէ պիտի բարեփոխուի օտարազգիներու հանդէպ տիրող քաղաքականութիւնը:

Պ. Յակոբ Զագարեան եւ զաւակները՝ Առաքել, Գրիգոր, Սրբուհի, Եղիսաբեթ, Էլիզաբէթ, Մատլէն, Պ. Զագար Պօյաճեան (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Տրդատ Պօյաճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Պօյաճեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Զագարեան եւ զաւակունք (Պուքարէշ), եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աէկնոջ, մօր, քրոջ, եղբօրաղջկան եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Պօյաճեան, Ուլաշցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 8 յունուար, շաբաթ օր Փարիզի Փիթիէ հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30ին, Փիթիէ հիւանդանոցին մէջ, 22 րիւ Պրիւան, Փարիզ, մէթրօ Etienne Marcel, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ՝ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի մէջ 10 Rue Lancry, մէթրօ Lancry կամ République

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին հանդէսի երկրորդ մասին մէջ:

կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (ջութակ), ՏԻԿԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Յ. ՏԷՕՔՄէՃԵԱՆ (եր… Պ. ԳՐԼԱՆԿՃԵԱՆ (երգ), Օր. Ի. ԳԻՒԼԳԻՒԻԼԵԱՆ (երգ), Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկն ՆԷԼԼԻ ԾԵՐՈՒԿԵԱՆ ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ՝ PLEYEL.—Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 փրանք: Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան ատենապետին, Պ. Տէօքմէճեանի, 17 Rue des Envierges, Paris (20) եւ հանդէսին օրը կիշէն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Մօութէթէ Ծավանթի Salle D սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ հոգերը»

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

16 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticultureի մէջ

84 RUE DE GRENELLE. Metro Rue de Bac

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է մանուկներու նուագով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

Կը ներկայացուի ուրախ թատերգութիւն մը «ԳԱՂՏՆԻՔԸ»

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ կը բաժնէ բոլոր մանուկներուն նախընթրիք եւ անակնկալ նուէրներ:

Մուտքը՝ փոքրերուն ձրի, մեծերուն 4 փրանք

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» խումբի կողմէ իր կազմութեան տասներորդ տարեդարձին առթիւ

16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 9ը

Սալ տը Նոսի մէջ, Մարսէյլ: ՄՈՒՏՔ 7 Ֆր.

ՌԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը այս իրիկուն ժամը 9ին, քաֆէ Մէֆիսթօնի մէջ, 146 Պուլվար Սէն Ժէրմէն, մէթրօ Օտէօն:

Կը խօսի՝ Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւնը:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Յան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԳՆԴ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Տեղի պիտի ունենայ Միութեանս պաշտօնական դրօշակի յանձնումը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթի»ը

Մուտք՝ 2 փրանք

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դառն կսկիծով կ'ողբանք մահը մեր անզուգական հայրենակից, լաւագոյն հայրենասէր Պ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ (Բաբերդցի): Մեր խոր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեանի, Տէր եւ Տիկին Ընկ. Եփրեմ Թեւանեանի, Պ. Գրիգոր Թեւանեանի եւ համայն պարագաներուն:

Եղբարք Ասլանեան

**

Սրտի խորունկ կսկիծով մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Ամասիացի երիտասարդներ՝ ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԵԱՆԻ եւ ԵՐԵՄԻԱ ԷԼԻՔԷՍԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ, իրենց պարագաներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՄԱՐՁՈՒԱՆԻ Հայր. Միութեան 1937ի հրապարակ հանած պարգեւաբաշխութենէն չահող թիւերն են հետեւեալները.— 063, 150, 159, 144, 114, 137, 274, 234, 249, 214, 273, 322, 410, 414, 422, 404, 477, 506, 520, 539, 654, 657, 692, 813, 822, 936, 971, 927 852: Պարգեւները ստանալու համար դիմել մինչեւ մէկ ամիս, Maison Aslan, 21 Rue Petit St. Jean, Marseille:

Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութեան Վարչութիւն

ՎԱՐՁՈՒ ՏՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet Bagneux, (Seine):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պ. Խաչիկ, Գրիգոր եւ Յարութիւն Հայրապետեան կը ծանուցանեն որ 13 յունուար, հինգշաբթի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ողբացեալ հօր եւ մօր յիշատակին, կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Մխիթար Ալիքսան-եան 50 փրանք կը նուիրեն Փարիզի ազքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Սառա Վարժապետեանի մահուան առթիւ: Ստանալ «Յառաջ»ի Վարչութենէն փոխան ընկալագրի:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Ռմն, Լոնտոնէն, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տօքթ. Ճէլէպի մահուան առթիւ ձեռամբ Պ. Ս. Իփլիքճեանի, 10 շիլին: Պ. Մ. Փամուքճեան, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ երիցուհի Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ 100 փրանք: Պ. Կ. Խուպլիկեան, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ երիցուհի Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ 50 փրանք:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : M. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Domesme — PARIS (13)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ[ցական] ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԹԻ[ւ]

15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

7 Ռիւ Վանթիւր, Սալօն Ֆլորիտի շքեղ սրահին մէջ:

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ[ի]

ԵՒ ՓՈԽ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ԶԳՕՆ. Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Բացման խօսք Միութեան ատենապետին կողմէ:

Կը խօսի Պ. Յ. ՇԱՀՃԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՄԱՌԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ (արտասանութիւն): Պիտի ներկայացուի զաւեշտ մը Պուլվար Օտտոյի սի[րողնե]րու կողմէ, երգեր, արտասանութիւններ եւն.: Մանրամասնութի[ւն]ները տեղւոյն վրայ:

Կէս գիշերէն յետոյ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր մի[նչեւ] լոյս, մասնակցութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԼԱԵԱՆԻ նուագախումբի[ն]:

Մասնաւոր կովկասեան պար եւ նուագ Պ. ԶՈՐԳԱՃԵԱՆՆԵ[րու] կողմէ: Մուտքը 3 փրանք

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 13 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3627

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՌԸ ՉՈՐՑԱՒ, ՃԻՒՂԸ Կ'ԵՐԳԷ...

Կիրակի եւ երեքշաբթի հրատարակեցինք Հօկի Ֆրանսայի շրջանին 1937 դեկտեմբեր 29 թուակիր եւ 4 թուահամար շրջաբերականը, ուղղուած բոլոր մասնաճիւղերուն:

Ձգենք առինք միայն թիւ 2 եւ 3 հատուածները, որոնց առաջինը կը բացատրէ օրացոյցին յապաղման պատճառները, իսկ երկրորդը՝ կը յանձնարարէ որ «ըստ առաջնոյն, յառաջիկայ յունվարի ընթացքին փոխուին հօկեան անդամատետրերը»: Այս առաջարկութեամբ ալ, կը հրահանգէ գումարել «արտակարգ անդամական ժողովներ եւ ձեռնարկել քարտերու փոփոխութեան»:

—« Նոր քարդ ստանալու համար պայման է որ իւրաքանչիւր հօկեան փակէ լրացող տարուան հաշւոյն իր ունեցած յետնեալ պարտքերը: Այս պայմանը չլրացնող ընկերներուն պէտք չէ նոր քարդ տալ: Այդպիսիներուն բերանացի եւ գրաւոր կերպով յայտարարելու է որ ամենաուշը մինչեւ փետրուարի 15ը նոր քարդ չառնողները կը կորսնցնեն իրենց հօկեանի իրաւունքները: Ցետագային այդ իրաւունքները ձեռք բերելու համար անոնք պարտաւոր պիտի ըլլան նոր դիմում ներկայացնելու եւ դարձեալ անպայմանօրէն վճարելու իրենց բոլոր հին պարտքերը »: (Բնագրին մէջ ստորագծուած են բոլոր կարեւոր կէտերը):

Ի՞նչ կը հետեւի այս գաղտնի շրջաբերականին բովանդակութենէն.—

1. Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը հաստատելով կազմակերպութեան «լուծարք»ը՝ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան կողմէ, կը փորձէ այն տպաւորութիւնը ձգել թէ լուծումը կը վերաբերի միայն «Հօկի Երեւանի Գլխ. վարչութեան, որը, ինչպէս գիտէք, ընտրովի չէր, այլ կը նշանակուէր Հայաստանի կառավարութեան կողմէ »:

2. Ի՛նչ փոփոխութիւններ ալ առաջարկէ կառավարական յանձնաժողովը, «արտասահմանեան Հօկերու ընդհանուր կազմակերպչական խնդիրներու վերաբերեալ», եթէ «այդ փոփոխութիւնները անդրադառնան նոյնիսկ Հօկի անունին եւ ներկայ ծրագրով նախատեսուած անոր նպատակին, չպիտի դպին սակայն մեր կազմակերպութեան գոյութեան»: (Ստորագծումը՝ բնագրէն):

3. Կանգնած՝ այս տեսակէտին վրայ, Կեդր. Վարչութիւնը կը կարծէ թէ Հօկը «աւելի առողջ եւ աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ, նուիրուելու համար բացառապէս Խ. Հայաստանի բարոյական չահերու պաշտպանութեան»: (Քիչ մը վերը՝ վարչութիւնը «հրճուանքով եւ հպարտութեամբ» կը յայտարարէ թէ «Հայաստան այլեւս նիւթական օգնութեան պէտք չունի», շնորհիւ ճարտարագործութեան եւ գիւղատնտեսութեան զարգացման ...):

4. Փոխանակ սթափելու 15 տարուան փորձերէն, Կեդր. Վարչութիւնը «բախտորոշ» համարելով պահը, կը յիշեցնէ թէ «մեր պայքարը շատ աւելի սուր է ներկայիս Խ. Հայաստանի թշնամիներու դէմ. հետեւաբար ո եւ է տատամսում, ո եւ է կասում այդ մարզին մէջ ներելի չէ »:

5. «Հագիւ թէ տասնեակ մը մասնաճիւղեր ներկայացուցած են իրենց եռամսեայ եւ վեցամսեայ հաշուեկշիռները, հակառակ մեր բազմիցս կատարած դիմումներուն»: Այդ պատճառով ալ, Կեդր. Վարչութիւնը «կ'ենթարկուի եւ ծանրօրէն ենթարկուած է արդէն նիւթական ճգնաժամի»: (Ստորագծումը՝ բնագրէն): Նախատեսուած գումարին «հազիւ 40 տոկոսը» իրականացած է: « Կեդր. Վարչութիւնը պահեստի գումարներ եւ կամ վարկեր չունի դրամատուներու մէջ, այս հսկայական բացը գոցելու համար»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ոգին մարտական է, իսկ բովանդակութիւնը, մանաւանդ նիւթականը՝ «կրիտիկական»:

Թողո՛ւնք առանին հաշիւները եւ քննենք բուն հարցը :

Ուրեմն, Երեւանի մէջ Հօկը վերէն վար գլխատուելէ վերջն ալ, թեւերն ու ոտքերը ողջ կը մնան կամ պիտի մնան արտասահմանի մէջ...

Մենք մարգարէական կարողութիւններ չունինք, լուծելու համար այս հանելուկը: Բայց, քիչ մը տրամաբանութիւն փորձելով, կը հասնինք այն եզրակացութեան, թէ երբ ղեկավարութիւն մը, կեդրոնական հաստատութիւն մը կը լուծուի, անոր ենթակայ մարմիններն ալ մեքենաբար կը կորսնցնեն իրենց գոյութեան իրաւունքը :

Մանաւանդ որ, Երեւանի Գլխ. Վարչութիւնը միեւնոյն ատեն ծանր ամբաստանութեան տակ է, եւ վարիչներն ալ բանտարկուած են ամենայն հաւանականութեամբ:

« Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 28ի թիւէն կ'իմանանք թէ՝ կառավարութիւնը քննութեան առած է շարք մը հարցեր՝ ժողովրդական տնտեսութեան մէջ կատարուած «վնասարարութեանց» մասին եւ այս առթիւ նկատած է որ, «Հօկի եւ Ներգաղթչինի նախկին ղեկավարութիւնը » , ինչպէս եւ պետական Նախկին ղեկավարութիւնը «վնասարարական » արարքներ կատարած են: Այս վարչութեանց մէջ ալ երեւան հանուած են « ժողովրդի թշնամիներ», եւ իբրեւ հետեւանք միջոցներու չգոյութեան, երեք աւաններու մէջ (Նոր Սեբաստիա, Նոր Տիգրանակերտ եւն.) «կիսաւարտ են մնացել եւ 36 տուն փճանում են»:

Տակաւին կ'ունենանք մանրամասնութիւններ, բուն իսկ Երեւանէն, աւելի հանգամանօրէն խօսելու համար այս հարցի մասին:

Մինչ այդ, աւելի քան զաւեշտական պատկեր մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի Հօկը, իր ինքնահաւան ճամարտակութեամբ եւ ինքն իրեն տուած առաքելութեամբ :

Հարկ է առանձին քննել այդ հարցը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱՏԻՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺԵՑ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Աշխատանքի նոր կանոնագիրը

Պ. Ժինեու, Ֆրանսայի Գործատիրական Դաշնակցութեան նախագահը, առջի օր վարչապետին ներկայանալով, յայտնեց թէ չի կրնար մասնակցիլ չորեքշաբթի օրուան խորհրդակցական ժողովին, քանի որ կառավարութիւնը չէ ընդունած իր երկու պայմանները,— 1. Ուրիշ աշխատաւորական եւ գործատիրական կազմակերպութիւններ ալ հրաւիրել, բացի Աշխատանքի Դաշնակցութենէն.— 2. Զգուշել գործատէրերու իրաւունքը՝ բանուորներ առնելու կամ արձակելու մասին :

Վարչապետը պատասխանեց թէ ժամանակ չկայ հրաւիրելու բոլոր աշխատաւորական եւ գործատիրական կազմակերպութիւնները: Ցետոյ բացատրեց թէ այդքան լայն ժողով մը չի կրնար արդիւնաւոր դառնալ եւ թէ հրաւիրելով աշխատանքի եւ դրամագլուխ երկու մեծ կազմակերպութիւնները, որոնք անցեալին մէջ այնքան հակառակ եղած են իրարու, կը յուսար թէ ուղղակի խօսակցութիւններով ճամբան կը հարթուի համաձայնութեան մը համար: Այս առթիւ, անշուշտ ներշնչուելով նմտական նախարարէն, յայտարարեց թէ կառավարութեան միտքն չանցնիր իբրեւ օրէնք ընդունիլ երկու կազմակերպութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութիւն մը եւ թէ խորհրդարանին կ'իյնայ քննել եւ քուէարկել համապատասխան օրէնքները :

Գործատիրական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ՝ գնահատելով հանդերձ դահլիճին բարեացակամութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ դժբախտաբար չի կրնար մասնակցիլ ժողովին :

Վարչապետը ամուր մնաց իր տեսակէտին վրայ, եւ արդէն մշակած է աշխատանքի նոր կանոնագիր մը, որ պիտի քննուի խորհրդարանին կողմէ: Դահլիճը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց այդ ծրագրին, որ կը պարունակէ հետեւեալ հիմնական կէտերը.—

1.— Փութացնել իրաւարարական ձեւակերպութիւնները՝ աշխատաւորական վէճերու մէջ, մէկդի դնելով կամ կրճատելով վերաքննութեան իրաւունքը:

2.— Գործատէրերը ազատ են իրենց ուզած աշխատաւորները առնելու անհատական ճարտարագործութեանց մէջ, բայց հանրային գրասենեակներ պիտի հաստատուին հանրային ճարտարագործութեանց եւ հաստատութեանց համար: Գալով արձակումներուն, գործատէրերը պարտաւոր են նկատի առնել իրենց աշխատաւորներուն ծառայութեան տեւողութիւնը եւ ընտանեկան վիճակը :

3.— Գործադուլները պիտի ստանան ռամկավարական ձեւ: Գործադուլը պէտք է որոշուի գաղտնի քուէարկութեամբ եւ աշխատաւորներու մեծամասնութեան կողմէ :

*** Մինչ այս մինչ այն, երկիրը կը գտնուի նոր եւ մեծ գործադուլի մը վտանգին առջեւ: Թուալէ-Թուրքուանի (հիւսիսային շրջան) հիւսուածեղէնի գործարանին բանուորներէն հարիւր հոգի բողոքի ցոյց մը պիտի կատարեն կիրակի օր, եթէ մինչեւ այն ատեն այդ հաստատութիւնը չընդունի կառավարութեան պատուիրակին արձակած իրաւարարական վճիռը: Եթէ այս հաստատութեան բանուորները գործադուլ հռչակեն, հաւանաբար իրենց պիտի միանան հիւսուածեղէնի ուրիշ գործարաններու 185.000 բանուորներ: Այս վերջին հաստատութիւնները ընդունած են իրաւարական վճիռը :

Ուրիշ բանուորական խլրտումներ ալ կը ծանուցուին, Փարիզի թէ գաւառի մէջ, ինչ որ մեծապէս կ'ազդէ տնտեսական կեանքին վրայ: Ֆրանքը տկար է նորէն եւ զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն դահլիճին կացութեան մասին, եթէ ձախողի աշխատաւորական տագնապին լուծումը:

*** Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, նոր յայտարարութիւն մը ընելով խորհրդակցական ժողովի մասին, ըսաւ թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է վերջ տալ օտար աղբիւրներէ եղած իրողութեանց , որոնք սուտ լուրեր կը տարածեն: «Մենք անկեղծօրէն պիտի մասնակցինք խորհրդակցական ժողովին, մանաւանդ անոր համար որ, մենք պահանջեցինք զայն, կառավարութեան հրաւէրէն առաջ: Մենք կը պահանջենք որ յարգուին ստորագրուած յանձնառութիւնները: Այս չի նշանակեր անկարգութիւն պահանջել, այլ բարեկարգութիւն փնտռել: Մեզի համար սին խօսքեր չեն արհեստակցական ազատութիւնը եւ կարծիքի ազատութիւնը: Այդ ազատութիւնը պէտք է երաշխիք մը կազմէ աշխատաւորին համար »:

*** Աշխատաւորական եւ գործատիրական զանազան կազմակերպութիւններ, որոնք մաս չեն կազմեր երկու գլխաւոր հաստատութեանց, կը շարունակեն բողոքներ ուղղել կառավարութեան, իրենք զիրենք անտեսուած սեպելով:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր: Երեսփ. ժողովին նախագահ վերընտրուեցաւ Պ. Էռիօ, 520 ներկաներէ 418ին ձայնով: Ծեր-նախագահ եւ համայնավար Ժաք Տիւքլօ համեմատականի մնաց, չահելով միայն 197 քուէ: Շատ մը արմատականներ քուէ չտուին: Նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի հինգշաբթի օր:

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «պատրաստ են գործակցելու բոլոր ազգերուն հետ, պայմանաւ որ գաղափարակից ըլլան մեզի»:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ 50 հրապարակային ժողովներ գումարեցին ամբողջ երկրին մէջ, ուր խօսեցան 120 բանախօսներ, պահանջելով վերահաստատել միապետութիւնը: Առաջին անգամ է որ այսքան ծաւալուն ցոյց մը կը կատարուի միապետութեան համար :

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց Ազգերու Դաշնակցութեան քննութեան յանձնել պատերազմէն վերջը Ռումանիա ապաստանած Հրեաներու խնդիրը: Մօտ մէկ միլիոն կը հաշուեն այս Հրեաներուն թիւը :

ԷԹՈՒԱԼԻ դէպքին առթիւ կառավարութիւնը 100.000 ֆրանք պարգեւ խոստացած ըլլալով, այս գումարը բաժնուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան, որպէսզի բաժնէ բոլոր անոնց որ օգնեցին երեւան հանելու մահափորձին հեղինակները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԸՅՄԱ, ՔԷՕՖԹԷ ԵՒ ՌԱՄԿ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« Պայքար » կը կարդամ երբեմն, ոչ թէ սորվելու համար պայքարելու արուեստը, այլ քիչ մը զուարճանալու կամ նուազեցնելու համար պայքարելու եռանդս :

Որովհետեւ «Պայքար»ը մեր ռամկավարներուն պաշտօնաթերթն է, որ գիտէ թէ ի՛նչպէս «լուրջ մարդ» կ'ըլլան, «կոնկուած» եւ ... փորեղ: Գիտէ թէ ի՛նչպէս կը սիրեն թէ Հայաստանը եւ թէ Բարեգործականը, առանց գէշ ըլլալու առաջինին կամ երկրորդին հետ: Գիտէ թէ «իւրայինք» ի՛նչպէս կը պարեն, հայ բոլշեւիկներու հետ, եպիսկոպոսներու դազգաններուն վրայ, յետոյ վար կը նետեն իրենց խաղակիցները եպիսկոպոսական բեմէն՝ առանց իրենց թեւիկը ցուցնելու :

Անոնք պայքարի հանճարեղ եղանակներ են, զորս կ'արժէ սորվիլ եւ գործադրել :

Բայց խորապէս ուսումնասիրելու համար ռամկավար կուսակցութեան պայքարագիտութիւնը, շնորհիւ որուն՝ ահա Արարատեան Հայաստանի դատ կը վարեն ապահով եւ անսայթաք, առանց մոռնալու նաեւ Մեծ Տէնիլքը, — ես, անհանդարտ տղայ, ամբողջական տեսակէտով՝ ուզեցի քիչ մը ռամկավարացնել սա մարտական ջիղս: Եւ հետեւեցայ Ռամկավարներու դասախօսութիւններուն, հասկնալու համար թէ ի՞նչ կ'ըսեն, ի՞նչ կ'ուզեն, ի՞նչ կ'ընեն:

Անցեալները, Ամերիկայի «Պայքար»ը կը գրէր թէ Դեկտեմբեր 2ին, Ուստրի ռամկավար ակումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, դասախօսն է «Ընկ. վահրամ Գրիգորեան»: Մտածեցի. « Դասախօսն ալ լուրջ մարդ է, անունն անգամ բարեհամբոյր բան մը ունի, ոչ զա, ոչ ժէ տառերը կան իր անունին մէջ, — չէ՞ որ այդ տառերը Դաշնակցական են քիչ մը, կտրտելու, ճանկելու պատրանք կուտան: Հրաւէրը կ'աւելցնէ. «Փափաքելի է որ ամէն հետաքրքիր ազգային ներկայ ըլլայ եւ լսէ այս շատ կարեւոր դասախօսութիւնները»:

Օդանաւ նստայ եւ Ամերիկա գացի, սորվելու համար «Պայքար»ի մարդոց պայքարի գիտութիւնը :

Դժբախտաբար չհասայ ժամանակին: Դեկտեմբեր 3ին, ժողով կար Զըլսիի ակումբին մէջ: Հո՛փ Զըլսի :

Ակումբը «խըյմա փարթի» սարքած էր:

Սկիզբները, երբ «Պայքար» ռամկավարական պաշտօնաթերթին մէջ կարդացի թէ «խըյմա փարթի»ի առթիւ է հրաւէրը, կարծեցի թէ պայքարի բոլորովին նոր մեթոտի մը մասին է դասախօսութիւնը: Ըսին որ մեր գիտցած «խըյման» է եւ ակումբը այդ երեկոյ պիտի զբաղի «խըյմայ»ով: Է՛հ, ըսի քիչ մը ուրախացած, Ռամկավարներն ալ բարկացած են, երեւի, վերջին ողբերգութիւններէն, եւ այս երեկոյ դասախօսութիւն պիտի տան թէ ի՛նչպէս «խըյմա» պիտի ընեն իրենց հակառակորդները :

Ո՛վ զարմանք, եկա՛ն ռամկավար հանրմները եւ խաթունները,— պնակներով խըյմա՝ տոմաթէսի տոլմա, խապախով պասար, փաթլիճանով մուսաքքա, զարնը-եարըք, քատըն պուտու, քէօֆթէ պատրաստելու համար:

Հարցուցի.— Ռամկավար կուսակցութիւնը խոհանո՞ց է թէ ... փարթի (անգլերէն բառ մը որ կը նշանակէ կուսակցութիւն եւ ... խնջոյք):

Պատասխանեց չէզոք բարեկամս .

— Այո, ձերոնք դասախօսական ժողովներով՝ միտք կը լեցնեն, իսկ անոնք, իրենց այսպիսի փարթիներով, փոր կը լեցնեն,— այդ ալ պայքար է:

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Օննիկ Դաւրիշեան	20
Ա. Գալֆայեան	10
Գ. Գէորգեան	10
Գումար՝	40
Յունուար 12ի գումարը	1545
Ընդհ. գումար՝	1585

ԿԱՐՄԻՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երէկ, 12 յունուար, ընտրութիւններէն ճիշդ մէկ ամիս վերջը, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին, Քրէմլինի պալատին մէջ:

Այս առթիւ «Թան »ի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ 1143 պատգամաւորներէ, որոնց 855ը բոլշեւիկներ են, իսկ 288ը անկուսակցականներ: Կիներուն թիւն է 184, մէջն ըլլալով Լէնինի այրին :

Խորհրդարանը 50 առ հարիւր կը բաղկանայ կուսակցութեան եւ կառավարութեան անդամներէն: Բաղդատաբար չատուոր են չէկիստները (առնուազն 7 առ հարիւր), ինչպէս եւ կարմիր բանակին սպաները (նոյնպէս 7 առ հարիւր): Գիւղացիներն ու բանուորները կը կազմեն ամբողջին միայն 30 առ հարիւրը : Պէտք է ճշդել նաեւ որ, «գիւղացի«ներէն շատերը իրականին մէջ հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) նախագահներն են եւ կամ մեքենաշարժ արօրի կայաններու տնօրէնները, իսկ բանուորները յաճախ նախկին բանուորներ են, պաշտօնակալ դարձած :

Խորհուրդին մէջ լայն տեղ մը կը գրաւէ պետական քաղքենի նոր դասը, մարաջախտներով, զօրավարներով, ոստիկանապետներով, ճարտարագործական հաստատութեանց տնօրէններով, բարձր պաշտօնատարներով, գիտնականներով, գրագէտներով, արուեստագէտներով, օդանաւորդներով եւն.:

Հին բոլշեւիկները ցանցառ են: Հռչակաւոր Նիկոլա Կրիլէնկօն, որ կարմիր բանակին առաջին սպարապետը եղաւ, երեսփոխան չէ: Թէեւ երեւութապէս կը վարէ դատական գործավարութիւնը, բայց թեկնածու չներկայացուեցաւ: Աւելի վերջին սերունդի բոլշեւիկներն ալ մեծ թիւ մը չեն կազմեր: Բոլշեւիկեան 17րդ համագումարէն (1934 փետր.) ընտրուած Կեդր. Կոմիտէի 71 անդամներէն միայն 23ը աթոռ ստացած են Գերագոյն Խորհուրդին մէջ: (Իսկ սահմանադրութիւնը մշակող յանձնախումբին անդամներն ալ կէս առ կէս ընդդակահարուած են): Ուրեմն հին դերակատարները կ'անհետանան, իրենց տեղերը տալով նորերուն: Ինչպէս դիւանագիտութեան, մամուլին, ճարտարագործութեան մէջ, «Տեղ բացէք երիտասարդներուն» նշանախօսքը յաղթանակած է խորհրդարանին մէջ: Թեկնածուներ չեն պակսիր հիներուն տեղը բռնելու համար ...

Միւս կողմէ, մեծ ռուսական նոր-ազգայնականութիւնը աչքի կը զարնէ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ ինչպէս այլուր: Անշուշտ Ազգութեանց Խորհուրդը, որ ընտրուած է դաշնակցային հիման վրայ, ակներեւ գերակշռութիւն մը կուտայ խորհրդային դաշնակցութեան ոչ-սլաւ տարրերուն: Բայց, աչքէ անցընելով երեսփոխաններու ցանկը, կը տեսնուի որ կէսը, եթէ ոչ աւելին, ռուսական անուններ կը կրեն: Ճիշդ է որ մականունները շատ անգամ խաբուսիկ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՑՈՑ ԾՈՑԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՑԱՐԺՄԱՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Անտիոքի Թուրքերը հինէն ի վեր մոլեռանդ եւ այլամերժ տարրի համբաւը ձգած են: 1918 դեկտեմբեր 7ին, երբ հայկական լեգէոնի մէկ գումարտակը Անտիոքը գրաւելով՝ ֆրանսական եռագոյնը պարզեց զօրանոցին վրայ, անոնք փրփուր կը տեղային: Երէկի իրենց զոհերը յաղթակա՞ն եւ իշխո՞ղ դառնան: Անհանդուրժելի էր իրենց համար: Ուրեմն բողոք, աղմուկ: Եւ յաջողեցան: Ուրիշ գումարտակ մը եկաւ, եւ հայ լեգէոնականները Աղեքսանտրէթ վերադարձան իրենց ընկերներուն միանալու: Թէեւ իրենց հպարտութեան մէջ վիրաւոր, բայց կը հրճուէին նորէն, Կիլիկիան գրաւելու տենչով:

Եւ եղաւ որ Ռուբենեանց երկիրը անոնց յառաջխաղացութեան շնորհիւ, իր դարաւոր քունին մէջ պահ մը վերածնութեան երազովը կը դողար մէկ ծայրէն միւսը: Եւ եղաւ որ արմենական ցեղը խաչափայտ կոնակին՝ անապատներու մահաստաններէն Տէօրթ-Եօլէն Ատանա, Մերսինէն Պօզանթի եւ Այնթապէն Մարաշ հին օրերու փառքը տարէր, Մասիսի գագաթին հասակ նետած ազատաշող արեւուն դառնալով:

Երանի այն օրերուն:

Զէնքերու յաղթանակը պարտուեցաւ դիւանագիտութեան պառնկութեան մէջ եւ Վէրտէօնի Մարիանը կիլիկեան դաշտերուն վրայ ողջունեց Քէմալիստանը, 1921 հոկտեմբեր 20-ին, Էնկիւրիի դաշնագրով, որուն 7րդ յօդուածէն ծնաւ Սանճաքի ներկայ փորձանքը:

1921 Դեկտեմբեր 19ին Ֆրանսայի վերջին զինուորը եւ վերջին քրիստոնեան կը մեկնէին Ատանայէն: Այնթապը 25ին, իսկ Տէօրթ-Եօլը 31ին կը պարպուէին: 1922 յունուար 4ին Կիլիկիոյ պարպումը աւարտած էր:

Ճիշդ 16 տարի վերջ, երէկուան պէս թարմ են այդ ողբերգական օրերը:

«... Ով որ այդ ողբերգութիւնը ապրեցաւ, կը հասկնայ ցաւ բառին իմաստը: Անգլիան արգիլեց գաղթողներուն Կիպրոս, Պաղեստին եւ Եգիպտոս մուտքը: Յունական նաւերը չերեւցան այլեւս Մերսինի առջեւ: Պէյրութը կը հեռագրէ գնդացիրներով փակել ճամբաները եւ ոչ մէկ famfioli, ոչ մէկ վակոն եւ ոչ մէկ նաւ կը ղրկէ, որովհետեւ Ֆրանքլէն Պույեօն գաղթականութիւնը զսպելու յանձնառութիւն ունէր Թուրքերուն հանդէպ: Ոչ բժիշկներ, ոչ հիւանդապահուհիներ եւ ոչ ալ չինճուկ՝ համաճարակներուն առաջքն առնելու: Փոթորիկը կը պատէ Մերսին նաւահանգիստը ուր 20.000 գաղթականներ սառուցեալ անձրեւին տակ կը պառկին ...»: (Rémusat, Revue des Sciences Politiques, Guillet - Septembre 1931, page 377):

1921 հոկտեմբեր 20ի դաշնագրէն վերջ, Սանճաքին Թուրքերը իրենց աչքերը դէպի հիւսիս դարձուցին: Թուրքիոյ համար Աղեքսանտրէթ-Անտիոքը Ալզաս-Լօրէն մը եղաւ: Էնկիւրիի համաձայնագրին 7րդ յօդուածը առջի մէկ օրէն կիրարկութեան դրուեցաւ: Թրքական մշակոյթի զարգացման համար բոլոր դիւրութիւնները տրուեցան, Թուրք լեզուն արաբերէնի պէս պաշտօնական եղաւ, 1927ին Սանճաքը ինքնավար դարձաւ: Ուրեմն այդ յօդուածին տրամադրութիւնները լուռ գործադրուեցան:

Բայց Թրքական կառավարութեան նպատակը հոդ կանգ առնել չէր, պէտք էր Սանճաքը թրքացնել, եւ իւրացնել: Ատոր համար միջոցները չէին պակսեր, եւ զանոնք ստեղծելն ալ դիւրին էր: Եւ քարոզութիւնը սկսաւ յարաճուն ուժգնութեամբ, անարգել:

Պոլսոյ վարժարանները լայնօրէն բացուեցան Սանճաքի թուրք երիտասարդութեան առջեւ, ձրի: Անոնք վերադարձան: Մեծ մասը Թուրքիա մնաց, համապատասխան պաշտօններու կոչուելով: Սանճաքցի Թուրքերուն համար Թուրքիոյ մէջ երթեւեկի բացառիկ դիւրութիւններ հաստատուեցան: Հիւանդները Պոլիս երթալով, մասնաւոր խնամքներու արժանացան ձրիաբար:

Միւս կողմէ Սանճաքցի Թուրք պաշտօնեաները եւ Սուրիոյ երեսփ. ժողովին Թուրք անդամները Էնկիւրիի հրահանգով շարժեցան: Անտիոքի քեմալական կոմիտէն տարիներով անարգել գործեց, կազմակերպեց, արծարծեց Թուրքիոյ սէրը եւ տարածեց վարկը:

1932ին Էնկիւրիի Ֆրանքօ-Թուրք խօսակցութիւններուն, զրոյց շրջեցաւ թէ Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի կցուի: Նորէն ընդհանուր յուզում եւ իրարանցում: Շատեր տուն չչինեցին, արտ չհերկեցին, պարտէզ չմշակեցին, նոր գաղթականութեան մը հեռանկարին առջեւ զգալով իրենք զիրենք, Քէսապի պատասխանատու հայրենակիցները վտանգէն ազատուելու եւ ապահով ապրելու համար, նոյն տարուան նոյեմբերին, Լաթաքիոյ Ֆրանսական կառավարիչին միջոցաւ բազմաստորագիր հանրագրութիւն մը ղրկեցին մարզպանին, Քէսապը Լաթաքիոյ կցելու համար: Այդ հանրագրութիւնը Աղեքսանտրէթի պատուիրակին փոխանցուեցաւ առ ի քննութիւն:

Քէսապը մնաց ինչպէս որ էր, բարեբախտաբար: Բայց մտքերու ձրգտումը վտանգին հանդէպ՝ Թրքական քարոզութեանց հետ զուգընթաց՝ օրէ օր սաստկացաւ, դժբախտաբար:

Խնդիրը մեծ համեմատութիւններ առաւ 1934 մարտ-ապրիլին: Թուրքերը մերժեցին վճարել իրենց պարտքերը Հայերուն եւ Արաբներուն: Այս վերջինները վտանգը մօտալուտ գտնելով դաշտային աշխատանքը լքեցին: Օր մը երբ Դամասկոսցի արաբ արիները Անտիոքի մէջ Թուրք սրճարանի մը առջեւէն երգելով կ'անցնէին, Թուրքերը յարձակեցան եւ ստիպեցին զիրենք որ լռեն:

Քիչ մնաց որ վառօդը բռնկէր Այնթապի վալիին Անտիոք եկած օրը, ապրիլ 15ին: Առտուընէ ի վեր քանի մը հազար հոգի խմբուած էին կամուրջէն դուրս՝ Աղեքսանտրէթի ճամբուն վրայ, որ ծաղիկներով ծածկուած էր: Զանգուածը երթալով կը մեծնար: Տեղեկատու սպասարկութեան սպան հարիւրապետ Ֆիյլէ հեռաձայնով խնդրեց պատուիրակէն (Աղեքսանտրէթ) որ արգիլէ կուսակալին այցելութիւնը: Աղնիւ հարիւրապետը այդ նպատակին համար անմիջապէս Աղեքսանտրէթ մեկնեցաւ: Ի զո՜ւր:

Եւ վալին Անտիոք եկաւ: Անոր երեւումը հայրենասիրութեան եւ խանդավառութեան հուրով բոցավառեց Թրքութիւնը: Մինչեւ այդ ատեն լռելեայն տարածուող շարժումը յանկարծ պոռթկաց: Սառայ առաջնորդող փողոցին մէջ Թուրք ամբոխը ծով դարձած կը ծփար: Անոնք կը պաղէին ինքնաշարժին առջեւ — «ազատէ մեզ, կամ միասին տար»: Ուրիշներ կը համբուրէին անիւները, անոր վրայի Թուրք հողը լզելով: Կամ իրենց երեսներն ու ճակատները դրօշին կը հպէին: Քանիցս փորձեցին ուսերնուն վըրայ բարձրացնել ինքնաշարժը: «Կեցցէ Թուրքիա», «կեցցէ Մուսթաֆա Քէմալ», «անկցի Ֆրանսա», «անկցի Սուրիա», խելայեղ աղաղակները օդը կը թնդացնէին:

Ֆրանսացի տեղեկատու սպան կը լըսէր ու կը դիտէր լուռ ու մունջ:

Թուրք քաղաքապետը, Սիւրէյա պէյ, նախկին երեսփոխան, յանուն քաղաքին բարեգալուստ մաղթեց վալիին: Ատոր վրայ պաշտօնանկ եղաւ, բայց շատ չանցած՝ Գըրըգխանի գայմագամ նշանակուեցաւ: Իսկ ոչ մէկ պատիժ կառավարութեան եւ քարոզութեանց օճախին՝ որ լիսէի Թուրք ուսուցչական մարմինն է:

Այս ցոյցն ու նախատինքը Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ հանդէպ, շատ ծանր տպաւորութիւն ձգեց կարգ մը Ֆրանսացիներու վրայ: Անտիոքի Ֆրանսացի վանահայրը կը դարմանար անցած դարձածին վրայ: «Պատուհանէն կը դիտէի կ'ըսէր, փողոցին մէջ աւելցումը ցուցարարներու, որոնք բըռունցքները դէպի եկեղեցիին խաչը ուղղած էին»:

Թուրք մամուլը ռազմաշունչ սիւնակներ նուիրեց: — «Անտիոք, պատրաստ եղիր», «երկու ժամէն Գըրըգխան ենք» ...:

Աղմուկը ծաւալեցաւ: Ոչ-Թուրքերը իրար անցան: Բողոքի հեռագիրներ Պէյրութ եւ Դամասկոս:

Արեւելեան բանակի ընդհանուր հրամանատար զօրավար Հիւնդիկէր մայիս 5ին Լաթաքիոյ ճամբով Անտիոք հասաւ վստահութիւնն ու ապահովութիւնը վերահաստատելու: Ընդունելութեան պահուն, պատուիրակութեան շէնքին առջեւ, 16 տարի առաջ Անտիոքի մէջ առաջին անգամ ֆրանսական դրօշը պարզող հայ լեգէոնականներուն ներկայացուցիչները եւ դեռ երէկ «անկցի Ֆրանսա» պոռացող Թուրք արիները դէմ դիմաց տեղաւորուած էին: Զօրավարը հետզհետէ այցելեց Աղեքսանտրէթ, Գըրըգխան, Ճէպէլ Մուսա եւ Սուրիա, ամէն տեղ ալ խանդավառ սրտագեղ ընդունելութիւն գտնելով ոչ-Թուրք բնակչութեան կողմէ:

Ճէպէլ Մուսա սարքուած ընդունելութիւնը եղաւ վիթխարի ու աննման: Այդ օրը Մուսատաղը մէկ մարդու պէս էր մնացած եւ մարտադառ ինչպէս 1915ին: Ֆրանսացի սպարապետը յայտնապէս զգածուած իր զինուորի ձայնին մէջ գտաւ ոգեկոչումը անցեալի փառքին եւ հերքեց շրջաբերութեան հանուած զրոյցները:

— «Ճէպէլ Մուսայի արժանիքի մասին հեռուէն իմացեր էի. բայց ի՞նչ որ կ'ըսուէր, ինչ որ կը խօսուէր, ձեզ համար իրականութենէն շատ վար է: Այս անքակտելի կապերը կնքեցիք մեծ պատերազմի ընթացքին՝ մեր կողքին կռուելով: Ֆրանսան որ երախտապարտ է ձեզի, երբեք պիտի չմոռնայ զանոնք: Գալով վտանգի այն զրոյցներուն, որոնց արձագանգ եղան հոս, արդէն հերքուեցան մարզպանին կողմէ որ Ֆրանսայի վերին իշխանութիւնն է Սուրիոյ մէջ»:

Մեծ զինուորը, Սանճաքին մէկ ծայրէն միւսը, վերահաստատեց վստահութիւնն ու ապահովութիւնը:

Սպարապետին մեկնելէն վերջ, Սուրիոյ օրուան վարչապետը՝ Շէյխ Թաճ, նոյն նպատակով Սանճաք եկաւ, ուր խանդավառ ընդունելութիւններ եղան իրեն ալ: Անտիոքի պալատը կարդացած ճառին մէջ ան կ'ըսէր:

— «Տրուած առիթէն կ'օգտուինք հանդարտեցնելու համար վրդովուած միտքերը եւ ձեզ ապահովցնել թէ վերջերս շրջած զրոյցները ի մասին սուրիական հայրենիքէն մաս մը դըրացի պետութեան ձգելու կարելիութեան, չարամիտներու կողմէ յօրինուած սուտեր են միայն, որովհետեւ մեր սիրելի երկրին սահմանները վերջնականապէս ճշդուած են: Անկարելի է անոնց դպիլ եւ բթամատ մը հող զիջիլ: Մենք վճռապէս որոշած ենք վերջ մը տալ այս շատախօսութիւններուն եւ օրինակելի պատիժներ սահմանել հեղինակներուն: Միւս կողմէ կը նկատենք որ այդ իմաստով որ եւ է ցոյց եւ հրատարակութիւն, մեր երկրին իրաւունքներուն եւ ազգային ապահովութեան դէմ ուղղուած հարուած մըն է»:

Այս կտրուկ եւ վճռական խօսքերէն վերջ, Շէյխ Թաճը որ այժմ օրերը Փարիզ կ'անցընէ Սիտի Պին Փալըրին հետ, բուսաբանական պարտէզին մօտերը, հանրօգուտ շինութեանց փայլուն ծրագիր մը կարդաց որուն գլուխը կը գտնուէր Ամուգի ճահիճներուն չորացումը, եւ որուն իրր թէ շուտով պիտի ձեռնարկուէր:

Այդ օրերէն ի վեր, Անտիոքի կամուրջին տակէն՝ Համայի խորերէն հոսող Որոնդեսէն գատ, ուրիշ շատ ջուրեր հոսեցան:

Շէյխ Թաճի լուսահոգի ծրագիրճառը Ամուգի ճահիճներուն մէջ թաղուեցաւ:

Ինչ որ մնաց իրական եւ տիրական, այդ ալ Թրքական շարժումն է, յարատեւ եւ բազմարդիւն:

Շարժում մը, որ զօրաշարժ մը եղաւ:

ՎԻՇԱՊ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ

Պոլիս հասած են մօտ 25 գաղթականներ եւս Ուլաշէն (Սեբաստիա) եւ ամփոփուեցան իրենց ծանօթներուն մօտ: Բարեկիրթ, հեզահամբոյր անձեր են: Խնամատարութենէն խնդրեցին միայն որ իրենց զաւակներուն դաստիարակութեան համար հովանաւորութիւն ընծայէ: Խնամատարութիւնը յանձն առաւ, նոյնպէս սատանձներ եւ հոգալ իրենց բժշկ. պէտքերը:

ՄԻՇՏ ԱՒԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հակառակ անոր որ Խասեան վարժարանին Վագֆ ըլլալուն մասին ոչ մէկ արձանագրութիւն կայ Էվգաֆին մօտ եւ Թափուին մէջ, Էվգաֆը՝ պնդելով որ վագֆ է, 12 հազար ոսկիի ինճարէ պահանջած էր եւ Պալըքփազարի կողմը կալուածներու վրայ hաfiqի գործողութիւն կատարած էր: Թաղ. Խորհուրդը եւ Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը որոշեցին դատական հետապնդում կատարել:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Փարիզ այցելող հայ մտաւորականը ի հարկէ իր պարտքը պիտի համարի երթալ տեսնել նաեւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանը: Առաւել եւս, որ այդ վայրի անուան հետ կապուած է մեր նորագոյն պատմութեան էջերից մէկը, որչափ եւ ցաւալի լինի այն:

Հին գրավաճառ եւ հայ մշակոյթի բարեկամ Պ. Պալենց— շատերին ծանօթ կ. Պոլսից— սիրայօժար յանձն է առնում առաջնորդել զիս դէպի Փարիզի այդ նշանաւոր արուարձանը: Հակառակ իր բաւական հեռաւորութեան բուն քաղաքից, վերջինիս հոչակաւոր գետնուղին (մէթրօ) մեզ արագօրէն հասցնում է այնտեղ: Մի քանի քայլ եւս գետնուղիի կայարանից, եւ ահա մեր առջեւ է գտնւում ծառաստաններով ծածկուած մի բըլուրի վրայ բարձրացող շէնքը— աւելի ճիշդը՝ շէնքերի խումբը— Մուրատեան վարժարանի:

Վեր ենք բարձրանում քարեայ սանդուխներով, մտնում գլխաւոր շէնքի դռնից ներս, տեղ գրաւում ընդունարանում, մինչեւ որ— կէսօրուան մօտ է— դասաժամը կ'աւարտի եւ դպրոցական պարապմունքները դադար առնելով մի պահ՝ հնարաւորութիւն կը ստանամ իրագործելու այցելութեանս նպատակը: Տեսնելու ոչ միայն վարժարանը, այլ եւ իր հմուտ տնօրէն Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեանը, ինձ ծանօթ արդէն՝ Բերլինից:

Շատ չանցած՝ ահա ինքը, Հ. Սահակ: Լսած է արդէն Փարիզ գալս եւ բնական է որ անսպասելի չէ այցելութիւնս իրեն եւ իրենց վարժարանին: Ուրախ ենք փոխադարձաբար, կրկին անգամ հանդիպելով իրարու:

Ես վայելում եմ Մխիթարեան վարժարանի եւ իր յարգելի տնօրէնի հիւրասիրութիւնը— հայկական ինքնաբուխ, սրտագին հիւրասիրութիւն: Ճաշի միջոցին հաճոյքն ունեցայ ծանօթանալու մի ուրիշ Մխիթարեան վարդապետի՝ Հ. Սամուէլի հետ, որ նմանապէս ուսուցիչ է Մուրատեան վարժարանում, այլ եւ ուրախութիւն է պատճառում ինձ երկար տարիներից յետոյ կրկին մի անգամ տեսնելու մեր բանաստեղծ Ահարոնը, որ դարձեալ ուսուցիչ է վարժարանում: Մասնաւոր հաճոյք եմ զգում ես՝ ճաշասեղանների շուրջը տեսնելով տասնեակներով թխադէմ հայ պատանիներ՝ աշակերտներ ու սաներ այս հինաւուրց, բազմերախտ կրթական հիմնարկութեան: Ու իմ մտաւոր տեսողութեան առջեւով մէկիկ-մէկիկ գալիս-անցնում են ճեմարանական աշակերտութեան օրերս Էջմիածնում, ուսուցչական տարիներս՝ Թիֆլիսի Ներսիսեանում: Անցած քաղցր տարիներ, էլ յետ չէք գալու...

Հ. Սամուէլ կը փութայ մէկիկ-մէկիկ ցոյց տալ ինձ դպրոցական շինութիւնները, ինձ հարկ եղած տեղեկութիւններով: Ու մենք հերթով պտըտում ենք շէնքերի այդ խումբը, հըռչակաւոր Մադամ Փոմփատուրի երբեմնի դղեակին մասերը: Ամէն մէկը՝ մի առանձին նպատակի յատկացուած ներկայիս: Կեդրոնական շէնքը՝ դըպրոցի վարչութեանը յատուկ բաժինով, սեղաններով եւ դասարաններով, ուրիշներ՝ նմանապէս դասարանների, այլ եւ սերտարանների, ննջարանների յատուկ: Ամէնքն ալ՝ մաքուր, օրինակելի վիճակի մէջ: Մի առանձին մեծ թատերասրահ է «Պէշիկթաշլեան թատերասրահ»— իր բաւական ընդարձակ բեմով՝ հայերէն ներկայացումների եւ մեծ հաւաքոյթների յատուկ, գեղեցիկ պատկերազարդուած՝ վարժարանի դասատու նկարիչ Աճէմեանի կողմից: Նրա վրձինի արգասիքն են նմանապէս՝ դպրոցի ընդունարանի եւ մի քանի ուրիշ գողտրիկ նկարներ:

Այս կարճ տողերը նպատակ չունին տալու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի նկարագրութիւնը եւ կամ թէկուզ ընդհանուր գծերով ներկայացնելու դպրոցական այդ մեծ հիմնարկութեան համառօտ պատմականը: Այդ հարցերով հետաքրքրուողներին— եւ հարկ է որ հայ մտաւորականը հետաքրքրուի դրանով— մենք յանձնարարում ենք կարդալ երկու նոր հրատարակութիւններ՝ «Բազմավէպ» ամսագրի 1936ի բացառիկ հատորը եւ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի հեղինակած «Երկհարիւրամեայ կրթական գործունէութիւն Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան» աշխատութիւնը: Երկուքն էլ լոյս տեսած՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանների հարիւրամեակի (1836—1936) առթիւ:

Այսչափը միայն ասենք այստեղ, որ Փարիզի Մուրատեան վարժարանը նոր հիմնարկութիւն չէ, նրա նոր շրջանն է որ 1929 թուից է սկսւում: Առաջին շրջանը 90 տարուան հնութիւն ունի: Հիմնուել է 1846ին եւ փակուել 1870ին: Այդ՝ հին շրջանի տեսուչների թուին է պատկանել նաեւ մեծանուն Ալիշանը, նոյն այդ շրջանին Փարիզի Մուրատեան վարժարանից են եկել յետագայի մի շարք փայլուն մտաւորականներ:

Նոր շրջանի սկզբից իսկ, վարժարանի տեսուչն Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան, որի հմուտ գրչինն է պատկանում Հայոց պատմութեան նուիրուած հանրածանօթ ընտիր դասագիրքը: Ինչպէս անցեալում, առաւել եւս ներկայիս մի բացառիկ դեր է խաղում Փարիզի Մուրատեան վարժարանը, շուրջ հարիւր հայ մանուկների եւ պատանիների ազգային դաստիարակութիւն ջամբելով: Դրանց մէջ կան Հայորդիներ մեր շատ մը գաղութներից եւ մանաւանդ Փարիզից, որ աւելի քան քանի հազար Հայութիւն է հաշւում ներկայիս: Փափաքելի է խիստ, որ աւելի ընդարձակուի Մխիթարեանց այս գործունէութիւնը, որ նրանց դպրոցական յարկերը դիմեն աւելի ու աւելի թուով հայ մանուկներ:

Եւ իսկապէս յետպատերազմեան այս դժբախտ տարիներին առանձնապէս զգալի է Մխիթարեանց նման հայրենասէր Հայրերի նախաձեռնութիւնը Արտահայաստանի դպրոցական գործում: Քիչ-շատ հոծ Հայութիւն ունեցող կեդրոնական վայրերում հարկ է որ հնարաւորութիւններ ըստեղծուին այս ուղղութեամբ: Մասնաւորապէս Ամերիկահայութիւնը, որի ազգային գոյութիւնը աւելի մեծ վտանգների է ենթակայ, հայապահպանման համար մի-մի փարոս եւ միեւնոյն ժամանակ մի-մի ամրո՛ց պիտի հանդիսանային Մուրատ-Ռափայէլեանի նման վարժարաններ: Այդ մասին պիտի հոգան Ամերիկահայերը, եւ հարկ է որ լըջօրէն խորհին նաեւ Մխիթարեան Հայրերը:

Փափաք է տեսնել Սեւրի այն պատ-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ ...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

— Տէ՛, սկսեցէք, անոր թանկ մորթը ձեր ճիրաններուն վերապահուած է, գիւղին ներշնչելու համար որ ոչ մէկ չարիք անպատիժ չանցնիր: Բայց եթէ գայլը խելք ընէ ու վախէն գեղին միզելով գայ «ես ձեզ մեղայ» ըսելու, վախնամ որ մեր շուները քեռի քեռի խաղան անոր հետ:

Չեմ գիտեր հողէ՞ն է թէ ջուրէն, բայց մեր Անդուտայ արջերն իսկ անանկ են, շունչդ բռնէ ու պառկէ, արջը իր փափուկ! թաթերով քեզ քիչ մը կը շոյէ. թքնելն ի՛նչ նշանակութիւն որ ունի մեր մէջ մէկու մը վրայ, միզելը նոյն նպատակն ունի միւս կենդանիներուն մէջ, «թքնեմ վրադ, սողուն», կ'ըսէ ու կը հեռանայ, արջը թքնել ալ գիտէ արդէն: Առիւծի վանդակին առջեւ կեցէք ու փորձեցէք ձեր պեխերը ոլորել, շուտով կը հասկնայ ձեր կայսերական միտքը, զգո՛յշ, առիւծը շատ հեռուն կը շռէ: Երանի թէ էսփէրանթոյի տեղ կենդանիներուն լեզուն սորվէինք. հիմա դիւրութեամբ պիտի հասկնայինք մեր համբերութիւնը հատցնող այս կապուած գայլին լեզուն: Ահա կը սկսի ճերմակ ձիւնը գեղին ներկել, այս միզել չէ, այլ արիւն ու դեղնուց վախէն կը կաթկթին: Կործանած մեծատուն Սողկանց անօթի գամբռը յամրաքայլ բայց անվախ կ'ուզէ մօտէն հոտուըտալ անոր խըղոտ գիսը ու յարձակում կը սկսի մինակ, ճէնթըլմէն Սաքսոնի մը պէս: Պատմութիւններ կան որ պէտք չէ գրուին. ես Համայեցի չեմ, մնացեալը ամէն մարդ իր հոգիի ստուինով թող հասկնայ, միայն սա չափ ըսեմ,— ինչ որ վոհմակը երէկ գիշեր Աղոյենց շան գըլխուն բերաւ, նոյնը ըրին մեր շուները, գայլին բուրդը հովին տալով արդար ձիւնին վրայ ցիր ու ցան: Սպանուածներուն մէջ ան էր ողջ մնացեր...: Ու ինքնավստահութիւնը գիւղին մէջ վերածնաւ: Վարժապետը դպրոցի պատուհանէն հասակ կը նետէ. աշակերտները վարը լորամարգի ճուտիկներու պէս թառ-մառ կ'ըլլան. միայն կիսաբոպիկ տղայ մը կը յամառի գայլի ճիրաններէն հատ մը փրցնել: Վարժապետը վերէն դժգոհ է, մանաւանդ ինք չէ ժամանակցեր գիշերուան արդիւնաւոր արշաւին ու մտահոգ է իբր թէ՝ դասերը կը խանգարուին: Ի զուր է աշխատանքդ այսօր, պատուելի (վարժապետ), այս տղան պիտի չլսէ քու դասերդ, ժանիքը իր ափին մէջ սեղմած՝ նոր դպրոցներ պիտի որոնէ իր մտքով:

Թռչուններ ու շուներ, նոյնիսկ կատուներ համարձակութիւն առած՝ վարը ձորին մէջ բարեկենդան կ'ընեն մորթազերծ գայլերու թարմ միսով:

Ոտնակոխ եղած ձիւնը նաղանքով նոր սաւան կը փոխէ, վերէն ծուէն ծուէն բամպակ կը թափի կարծես, պըրտիկով խառն ու ձայները կը քաշուին տուներէն ներս: Ագռաւները, անծեղները տարմով ձորն ի վար կ'իջնեն, պա՞ իրենց բաժին չմնայ: Դիմացի բլուրին վրայ ընդծովեայի մը ձողին պէս կապտորակ ձիւնի ովկիանոսին մէջ մարդիկ կը տնկուին: Գիւղէն նշան կուտան, անոնք բլուրի գըլուխէն զար կը սահին ու շուտով մեր տան առջեւ կը հասնին:

— Ո՞վ են: Ուրկէ՞ ալ լուր առին, հեռու գիւղերէն աչքի լուսի եկող «անամի-խնամի»ներն են, սառի կտոր եղեր են: Կրակէն հեռու կը նստին, մինչեւ որ պաղը քակուի: Անծանօթ կին մըն ալ կայ իրենց հետ, բերանը կը բանայ ու ձայն չունի, բուրդ ու բամպակ չէ մնացեր՝ վիզն է փաթթեր, ուրիշ մը անոր տեղը կը խօսի:

— Նէ անխօսը օգուտ ըրաւ, նէ Աւետարանը, Արտկու տօթտուրը ձեռք քաշեց, Աթա՛ր, քեզի բերինք, ճար մը ըրէ, որբերու տէր է:

Հայրս մասնագէտ է ատոր ու ինքնավստահ, յոյս կը ներշնչէ ու դէմքերը կը ճառագայթեն:

Կնոջ ցաւերը սաստիկ են, պիտի խեղդուի. ուռեցած շրթներն իսկ այլեւս չի կրնար շարժել որոնք կը փայլին կարմիր լոլիկի պէս:

Ես աշկերտի մը պէս պատրաստ եմ հօրս օգնելու. ան ահագին դարան մը դեղեր ունի, ինչպէս մեր գիւղի միւս այր ու մայր բուժիչները:

Ամրան արեւէն ճերմկած կիրի պէս շան փինի կտոր մը ամանի մը մէջ, կը դնէ կրակին վրայ որ փուշի կ'ըլլայ: Անդին հիւրերուն ոտքերը ձիւնով շըփելէ վերջ, գաղջ ջուրով կը լուան:

Հայրս կը ջանայ «հոգի մը փրկել», կռնակը դարձուցած հիւանդին, որ չտեսնէ, չգիտնայ ու դէշ չըլլայ:

Թուղթէ ձագար մը կը շինէ ու մէջի փուշին փո՛ւ, փո՛ւ մինչեւ կոկորդը:

Կոկորդը մինչեւ աղամախնձոր դուրսէն ալ ուռեցեր է ու կը փայլի, կարծես օձ է խայթեր: Աչք է, աչքերնին ճաթի. կ'ըսէ անոր հետ եկողներէն մին: Մայրս խոշոր պան մը մօր մեղր կը բերէ, ձգան մեղրը օգուտ չունի այնքան, մայր մեղուներն են որ կ'երթան մինչեւ երեք օրուան ճամբայ ծաղիկ ժողվելու, մենք մեր մեղունե՞րն ալ չենք ճանչնար: Մեղրը դուրսէն կոկորդին վրայ կը կապէ. քիչ մըն ալ կրակի մէջ խորով սխտորի ծըլակ կը դնէ, ականջներուն մէջ խօստուք ունին:

— Մինչեւ կէս գիշեր լեզուդ կը բացուի, Զարդար քուրիկ: Ան երեսը կը խաչակնքէ ու զինք կը տանին միւս սենեակը, որ հանգստանայ: Ոչ կրնայ խօսիլ, ոչ կրնայ ուտել:

Ի՞նչ շուտ իրիկուն եղաւ. ձմեռ օրերը ասանկ են: Արեւը սիրուհիի մը պէս, որ ուրիշ տեղ զբաղած է, առտուն երեսը կը ցուցնէ այս կողմ, բարի լոյս կ'ըսէ, ու ձիւնին հետ կը պաչպչէ. «Դուն ինծի սիրահար ըլլալու համար շատ անդոյն ես,— կ'ըսէ— եկար ու ծածկեցիր ինծի երկրպագողները, անոնց տեղը չես կրնար բռնել, դուն ինծի կը սիրե՞ս, օր մը հալ ու մաշ պիտի ըլլաս երբ կշտանամ քեզմէ, դուն իզուր պիտի բարձրանաս լեռներու կատարը քովդալու համար, պիտի լաս, ու քու արցունքներով առուակներ պիտի կազմուին, անոնք ալ խանձելով իրենց շուրջ արթնցող ծաղիկներէն, ժայռերէն վար պիտի նետուին, գետակներ ու գետեր իրար գըրկած պիտի երթան թափիլ իմ հազարաւոր սիրահարներուս մէկուն ծովը: Ես դարերէ ի վեր սիրոյ տառապանքն ունիմ ու չեմ կշտանար. ասոր կայ որ նուշի ծաղկի մը վրայ օրերով կը ծռիմ, չեմ կրնար բաժնուիլ, թիթեռնիկի մը թեւերուն վրայ կը թափեմ իմ բոլոր երանգներս ու կը հրճուիմ: Ես տիեզերքի բոլոր հիւլէներէն բաղկացած եմ, անոնք իմ արգանդիս մէջ կը բեղմնաւորուին ու ես ընտրութիւն չունիմ արգասաւորուելու համար»:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԵԱՆ

(6)

(Շար.)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԻՍԼԱՄԱՆԱՆՔ

«Դուն քուն՝ բախտդ արթուն»:

Ի՜նչ գեղեցիկ խօսք, մանաւանդ սա անգործութեան եւ ծուլութեան շրջանին:

Եթէ հայկական ասրանք է սա վէբի առածը, շատ ապերախտ դուրս եկած է իր մօրը՝ Հայերու հանդէպ:

Ան մեզի համար եղած է «դուն արթուն, բախտդ խոր քուն»:

Դարերով վազեցինք եռեւէն, աչքանիք ըրինք, աղաչեցինք ու պաղատեցանք իրեն, բայց ժպիտ մը իսկ չկըրցանք փրցնել բախտ կոչուած պոռնիկին չորնալիք երեսէն:

Անդին կան ազգեր, որ իրենք խոր քունի մէջ են, բայց սա չըլլալիք բախտը վրան է զարկեր անոնց սնարին մօտ, պատրաստ ամէն րոպէ ծառայելու համար:

Այս դասակարգին կը պատկանին Թուրքերը եւ իսլամ ազգերը, որոնք խոր քունի մէջ են: Ցխուննոց թնդանօթները կամ Թրքաբարոյ Հայերուն զանչական չարքիներն իսկ անկարող են արթնցնել զիրենք:

Բայց սա ապերախտ ու աննկարագիր բախտը կուգայ եւ իր ամբողջ ուժովը կը թակէ անոնց դուռները՝ խնդրելով որ ներս առնեն զինք:

Մարդ կ՚ապշի սա Իսլամութեան բախտաւորութեանը վրայ:

Եւրոպական ազգեր իրարու հետ մրցումի ելած են Թրքասիրութեան եւ իսլամասիրութեան մրցանիշը կոտրելու համար:

Ժամանակին Գերմանիոյ կայսրը այնքան առաջ գնաց այս արհեստին մէջ որ, զինքը Հաճի Վիլհէլմ կոչեցին եւ ինքն ալ ֆէսով մը վաւերացուց այդ պիտակը:

Չեմ գիտեր, արաբերէն կամ Թրքերէն բարեւել գիտէ՞ր, ինչպէս կ՚ընէ Վեհ. Սթալինը, երբեմն Թաթարերէն կամ գըրկըզերէն բառեր նետելով ձայնափիւռին մէջէն:

Այս քաղաքակիրթ Եւրոպացիները, իրենց մէջքը կոտրելու աստիճան կը խոնարհին Ափրիկէցի բոկոտն Իսլամներու առջեւ՝ անոնց արհամարհանքն իսկ պատիւ համարելով իրենց համար:

Եւրոպական կառավարական պետեր իրենց քրիստոնէի Ս. կրօնքը ծալլած, ինկած են հրապարակ, Մուհամմէտի կրօնակիցները սիրաշահելու:

Պիտի չզարմանամ եթէ օր մը, այս դիւանագէտները կամ պետերը իրենց անուններուն կցեն «Հաճի Մուսթաֆա Թիւրքի» կամ «Մօլլա Քեազիմ էլ Իսլամի» պոչը:

Այս խաչապաշտները երդում պատռ կ՚ըլլան հաւատացնելու համար Մալայեան կղզիներու կախչըթունք Իսլամներուն թէ իրենք թէեւ քրիստոնեայ են ծնած, բայց Իսլամներու բարօրութեան վրայ մտածելով կը լուսցնեն գիշերները:

Եւ թէ կը դատապարտեն Քրիստոսը, կանխած ըլլալուն համար մեծն Մուհամմէտը:

Մէկ երիկ սիրող զոյգ կնիկներու պէս իսլամասիրութեան պատճառով կըռւըտուքի են բռնուած իրարու հետ:

Անոնք պատուելներ եւ փաթերաներ կը ղրկեն քրիստոնեաները քրիստոնեայ դարձնելու համար:

Քարոզիչներ եւ գործիչներ կ՚արտածեն, ահագին գումարներ վատնելով, քրիստոնեայ ազգերը համայնավար կամ ընկերվարական գոյնով ծեփելու համար, սակայն Իսլամներուն ամէն խնամք կը տանին որ այս թոյներէն չվարակուին անոնք:

Ամէն ինչ կը զիջին անոնց:

— Պ. նախարար, սրահը այցելու մը կը սպասէ ձեզի ներկայանալու համար:

— Ժամանակ չունիմ, թող ուրիշ օր մը գայ:

— Սպասողը իսլամ Շէյխի մը ուղտապանը:

— Օ, չըսե՞ս, թող հրամմէ: Սա աթոռները վերցուր ու բազմոց դիր տեղերը, եւ գնա զինք ներս հրամցուր խիստ քաղաքավար կերպով: Վերջէն գնա արեւելեան սուրճ եւ նարկիլէ պատրաստէ: Սա ղարակէն սուր ինծի արեւելեան նիւպպէն: Շատ չարմէ, մարդը կրնայ չսպասել ու մեկնիլ...

Վայ մեզի հայ քրիստոնեաներուս, եւեր իրարու օձիքէն ենք փակած, մեր դատին առթիւ եւրոպական խաչապաշտ ազգերու մէջ նախընտրութիւն ըրած ըլլալով:

Դուռնէ դուռ կը վազենք գոնէ նա- ելեր իրարու օձիքէն ենք փակած, մեր նելու: Կը խաչակնքենք, կոտր-բըրդուճ կ՚ըլլանք մեր քրիստոնէութիւնը ապացուցանելու եւ թաշկինակ մը հող ապահովելու համար, սակայն կը հանդիպինք ժայռի ականջներուն:

Անդին Թուրքին ու Թաթարին բռնօրէն հայրենիք կը տրուի ու նոր հողեր կը հրամցուին յոտս իսլամական դահոյից:

Ցնծա՛, մեծդ Մուհամմէտ, ուշ հասար բայց բախտաւոր փրթար քան Մարեմորդին Ցիսուս:

Անունդ կը պանծայ այսօր Հռոմի, Լոնտոնի, Փարիզի ու Մոսկուայի արքունիքներուն մէջ եւ կրնաս յուսալ որ Վատիկանն ալ օր մը աթոռ կրնայ յատկացնել քեզի՝ Պետրոս առաքեալի գահը քիչ մը վար հրելով:

Սթափի՛նք: Եւ եթէ կ՚ուզենք փըրկուիլ, քրիստոնեայ կաթողիկոսի տեղ՝ իսլամ շէյխ մը նստեցնենք էջմիածնի գահին վրայ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

մական շէնքը, ուր 1920 Թուի Օգոստոս 20ին ծանօթ դաշնագիրը ստորագրուեցաւ, կրկին մի անգամ մեր ցաւատանջ ժողովուրդը կոտրած տաշտակի առջեւ դնելու համար: Բարեբախտաբար թէ դժբախտաբար, այդ ժամերին գոց է շէնքը այցելուների առջեւ: Եւ դրսից մի հայեացք միայն նետելով նրա վրայ ու թախծոտ մըտքերով համակուած՝ ես հրաժեշտ եմ տալիս Հ. Սամուէլին ու հանրակառք առնում դէպի Վերսայլ:

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ

(ՎԵՑ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ)

ԹՈՒՆՈՒԶ (Ցառաջ).— Թունուզը, որ իր շրջաններով 2 միլիոն բնակչութիւն ունի, միջազգային խառնուրդ մըն է: Հոս կը գտնուին Ֆրանսացիներ, Իտալացիներ, Հրեաներ, Ցոյներ, եւ մէկ երկու ալ հայ ընտանիքներ: Մայրաքաղաքն է Թունուզ, 260 հազար բնակչութեամբ: Կարեւոր քաղաքներէն՝ Պիզէրթ:

Մենք կը գտնուինք Թունուզ, որ մաքուր եւ լաւ կառուցուած շէնքերով քաղաք մըն է, եւրոպական ձեւով: Ունի առեւտրական հսկայ հարստութիւններ: Կառավարութիւնը հսկայական գումարներ ծախսած է, երկրի բարենորոգման համար: Բոլոր ճամբաները մաքուր են եւ օտար շրջիկները ինքնաշարժներով կը ճամբորդեն քաղաքէ քաղաք: Մէկ խօսքով եւրոպական քաղաքէ մը տարբերութիւն չունի: Արաբ ժողովուրդին կէսը արհեստաւորներ է (կօշկակար, սափրիչ, դերձակ եւ չարչավար), իսկ մաս մըն ալ խանութպան: Շատեր ալ գործաւորան կ՚աշխատին: Կան նաեւ 20ի չափ արաբ փաստաբաններ եւ բժիշկներ որոնք շնորհիւ ֆրանսական կառավարութեան տիրացած են այս դիրքին: Կառավարութիւնը դպրոցներ բացած է, ուր եւ երիտասարդները կը սորվին ֆրանսերէն եւ արաբերէն: Ունին զօրգաշինութեան արհեստներ եւ զանազան ձեռագործներ: Իսկ Հրեաները ինչպէս ամէն տեղ, առեւտուրով կը զբաղին, Ցոյները նոյնպէս, արհեստաւորները եւ խանութպանները շատ փոքր թիւ կը կազմեն: Գալով Իտալացիներուն, կը զբաղին զանազան արհեստներով: Աւելորդ է խօսիլ Ֆրանսացիներուն մասին որոնք առաջնակարգ դիրք գրաւած են:

Թունուզի կլիման հաճելի է, Միջերկրականեան: Ձմեռը ցուրտ չըներ ինչպէս Նիսի մէջ, օդը միշտ պայծառ է: Երբեմն սաստիկ անձրեւ կուգայ, ամառը բաւական տաք է, կ՚ըսեն:

Քիչ մըն ալ մեր զօրանոցի կեանքէն: Կատարեալ կարգապահութիւն եւ մաքրութիւն ուտեստեղէնի եւ հագուստներու, առողջապահութեան ալ մեծ կարեւորութիւն կուտան: Պզտիկ անհանգստութիւն մը ունենաս՝ անմիջապէս բժշկական քննութեան կ՚ենթարկեն եւ պէտք եղած միջոցները ձեռք կ՚առնեն: Մենք հոս հաստատուելէն ի վեր բազմաթիւ անգամներ առողջական քննութենէ անցանք, նաեւ շողաքննութենէ: Վերջերս ալ ասեղ զարկին, իբրեւ զգուշութիւն վարակիչ հիւանդութեան դէմ: Մենք հոս Թունուզի զօրանոցներուն մէջ վեց հայ երիտասարդներ ենք: Ինձմէ մէկ շաբաթ վերջ եկան հինգ զինուորներ Փարիզէն,— Տագուսեան Ցակոբ՝ 20 տարեկան, Արմիկ Վասիլեան՝ 26 տարեկան, Գարագոշեան երկու եղբայրներ եւ ուրիշ մը (չկրցայ ճշդել անունը, քանի որ մեր զօրանոցը չի գտնուիր): Առաջինը Զէնկիլէրցի է, երկրորդը՝ Կարնեցի: Այս երկուքին հետ միեւնոյն զօրանոցն ենք: Երկու եղբայրներուն մէկը 22 տարեկան է, միւսը 30 տարեկան: Շփոթութեան չմատնուելու համար ըսեմ որ այս 26 եւ 30 տարեկանները կամաւոր եկած են, դիւրացնելու համար հպատակութիւնը: Իսկ այս տողերը գրողը 22ը նոր լրացուցած է: Ատանացի:

Վերջերս մեզ բոլորս զինուորական գրասենեակը կանչեցին, հարցնելու թէ կ՚ուզէ՞ք հպատակ դառնալ:

Զինուորութեան շրջանի վերջաւորութեան եթէ ենթակային վարքը լաւ է եւ որ եւ է պատիժ չէ կրած, իր հրամանատարի յանձնարարութեամբ կը դառնայ հպատակ, ինչպէս ժամանակին գրած է «Ցառաջ»ը:

Այս առթիւ պզտիկ թելադրանք մը իմ տարեկից ընկերներուս,— Նոր շըջանին անոնք որ զինուոր պիտի կանչուին, թող զինուորական պատրաստութեան հետեւին: Ամէն քաղաքի մէջ մասնաւոր դպրոցներ կան, նախապատրաստութեան համար, ինչ որ մեծապէս կը դիւրացնէ բուն զինուորութիւնը: Եթէ զինուորները լաւ դաստիարակութիւն առած են, քաջ գիտեն լեզուն, 6 — 8 ամիսէն տասնապետ եւ յիսնապետ կրնան դառնալ, բնաւ խտրութիւն չկայ օտարի եւ տեղացիի միջեւ:

Ուրեմն աշխատեցէք միշտ առաջնակարգ դիրքերու վրայ ըլլալ: Զինուորական կրթութիւնը մեծապէս կ՚ազդէ նկարագրին վրայ: Զինուորութեան շնորհիւ յառաջիկայ սերունդը ամէնէն չարքաշ եւ կարգապահ տարրը պիտի դառնայ:

Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՀԱԹԱՅԻ ՄԷՋ»

Արեւելեան ճահանգներու ընդհ. քննիչ Թահսին Իւզէր կը գրէ Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ (7 յունուար), այս եւ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Ինչ գործ ունին Հաթայի մէջ այս կոմիտէճիները որոնց համար Խ. Հայաստանի վարչապետը ըսած է թէ որոմ ցանած են Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ».—

Համաշխարհային մամուլին մէջ արձագանգ գտած նոր եւ դառն լուրերէն է այն զեկոյցը, որուն համաձայն ատենօք հայ հրոսախումբերու մէջ հրոսապետութիւն եւ ընդհանուր պատերազմին հայ գունդերու մէջ սպայութիւն ըրած 40 հոգինոց Դաշնակ խումբ մը 2 գամիոնով Պէյրութէն Հալէպ ղրկուած է, ուրկէ Հաթայ պիտի երթան: Միւս կողմէ, հայ Դաշնակ քոմիտէն Բէխիւլայնի մէջ գաղտնի գումարում մը ունեցած եւ կարգ մը որոշումներ տուած է:

Այս լուրը մեզ կը մղէ որ կէս դարու կեանք ունեցող հայ քոմիթէճիութեան պատմութեան թերթերը քրքրենք եւ կարգ մը էջեր դարձեալ կարդանք:

Անցեալ տարի, ի պատիւ Ըսմէթ Ինէօնիւի, որ արեւելքի մէջ քննական պտոյտ մը կը կատարէր, Իկտիրի դէմը, Սարտարապատի վայրին մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ, Խ. Հայաստանի հանրապետութեան կողմէ: Այս հացկերոյթին ներկայ եղած էին Խ. Հայաստանի վարչապետն ու քանի մը գործավարներ: Այս առթիւ արտաքին գործավար Թէֆֆիք Րիւշտիւ Արաս եւ հայ վարչապետը խօսեցան փոխադարձ ճառեր որոնց նիւթը կը կազմէր երկու երկիրներու բարեկամութիւնը, եւ մանաւանդ լաւ եւ գրաւիչ արտայայտութիւններ եղան Թուրք եւ Հայ ազգերուն դարերով կողք կողքի ապրած ըլլալուն մասին:

Պահ մը, հայ վարչապետը, յարգելի Ըսմէթ Ինէօնիւի դառնալով եւ ձայնն ալ ըստ բաւականին բարձրացնելով, ըսաւ որ, եթէ այս երկու եղբայր ազգերու միջեւ երկպառակութիւն ծագած է եւ իրարու միջեւ ցաւալի դէպքեր տեղի ունեցած են, ասոնց բոլորին պատասխանատուները ցարութիւնն է, «փատիշահ»ութիւն է, Դաշնակ քոմիթէն է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԷՏՔ Է ՃԱՆՉՆԱԼ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 դեկտ.).

— «Ամէն անգամ որ առիթը ներկայացած է անվերապահօրէն յայտարարած ենք թէ՝ բոլշեւիկեան կուսակցութեան փաստաբանութիւնը ժողովրդական եւ արմատական տարրերու «միացեալ ճակատ»ի մասին, պարզ կեղծիք մըն է: Աւելին՝ ծուղակ մըն է դիմացինները քայքայելու յետին դիտաւորութեամբ լարուած:

Մեր ունեցած այս համոզումը կը յենուի երկու շատ կարեւոր երեւոյթներու վրայ:

1.— Երբ կուսակցութիւն մը իշխանութեան տիրացած երկրի մը սահմաններուն մէջ խտուի կը հալածէ ժողովրդավարական եւ արմատական տարրերը, դահիճը կը հանդիսանայ ժողովրդավարական որ եւ է շարժումի, ան չի կրնար անկեղծ բարեկամ եւ պաշտպան ըլլալ օտար երկիրներու ժողովրդավարական հաստատութիւններուն եւ ցանկացողը՝ արմատական տարրերու «միացեալ ճակատ»ին:

2.— Երբ կուսակցութեան մը խօսքը եւ գործը զիրար ոչ միայն չեն լրացներ, այլ կը կազմեն արտառոց հակասութիւն, խօսքը կը դառնայ կեղծիք, որուն տակ պէտք է փնտռել վատ շարժառիթներ:

Արդարեւ, փաստերը ցոյց կուտան որ բոլշեւիկեան կուսակցութեան գործերը կը ժխտեն իրենց խօսքը: Մասնաւորապէս վերջին մէկ տարուան ընթացքին Խորհ. Միութեան մէջ կատարուած թաթարական սպանդը, անհերքելի ապացոյցն է այս ճշմարտութեան:

«Միացեալ ճակատ»ի կեղծիքը, որ որդեգրեց բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, կամ Գ. միջազգայնականի քոնկրէն քանի մը տարի առաջ, պարզապէս քաղաքական դաւադիր ռազմավարութեան զզուելի շարժառիթէ մը կը բխէր.— այս միջոցով քայքայել հակառակորդ կուսակցութիւնները:

Այս էր պատճառը որ արտասահմանի մէջ արձագանգ չունեցաւ «Միացեալ ճակատ»ի առաջարկը, կամ շատ թոյլ արձագանգ ունեցաւ:

Միակ տեղը ուր այս առաջարկը գործնական հողի վրայ դրուեցաւ, Ֆրանսան էր, ուր այդ առաջարկը դըրուելէ առաջ արդէն ձեռնարկուած էր ընկերվարականներու եւ համայնավարներու համերաշխութեան:

Ոչ թէ անոր համար որ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը անտեղեակ էր Կոմինտէրնի դաւադրական շարժառիթին, այլ վստահ էր իր ուժերուն վրայ եւ գիտէր թէ ատկէ պիտի չահէր բայց չպիտի վնասուէր:

Վերջին օրերու երեւոյթները միեւնոյն Ֆրանսայի մէջ կուգան անվիճելիօրէն ցոյց տալու, որ բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը իր դաւադիր նկարագիրը բնաւ փոխած չէ:

Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար հաստուածները ժամանակը հասած կը նկատէին միանալու մէկ կուսակցութեան մը մէջ եւ այս նպատակով սկսած էին բանակցութիւններու: Սակայն ընկերվարականներու վարիչ մարմինը ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը կ՚ընդհատէ բանակցութիւնը, անգամ մը եւս պատռելով Կոմինտէրնի դիմակը:

Բանակցութեանց ընթացքին, համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ» կը հրատարակէ Կոմինտէրնի քարտուղար Տիմիթրովի մէկ յօդուածը, ուր ծանրօրէն կ՚ամբաստանուի Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Ահա պատռուած դիմակը Ստալինի խամաճիկ Կոմինտէրնի, որ Սոցիալ Դեմոկրատիայի գոյութեան վերջ տալուն մէջ կը փնտռէ իր յաջողութիւնը:

Ասկէ պարզ կը հետեւի արդէն թէ ինչ խարդախ դիտաւորութիւն կը հետապնդէ Մոսկուան «ժողովրդական ճակատ»ի քօղին տակ:

Այս անուղղելի դաւադիրը անզօր դարձնելու միակ կերպն է ոչ թէ «միացեալ ճակատ» կազմել անոր հետ, այլ ամէն տեղ պոյքոթի ենթարկել զայն»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, (յապաղած).— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը մանուկներու օրուան առթիւ կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Իրենց մասնաւոր աթոռները գրաւուած էին Հայ Կրթական Մարմնի եւ Համազգայինի աշակերտները, բոլորն ալ ուրախ զըւարթ: Բոլորն ալ իրենց կարգին կը սպասէին, արտասանելու, երգելու ու պարելու համար, մանաւանդ որ Կաղանդ պապան ալ նուէրներ պիտի բաժնէր: Օրուան նախագահ Պ. Թադէոս Այվազեան խօսելով նոր սերունդի դաստիարակութեան մասին, տեղեկութիւնները հաղորդեց Հայ Կ. Խաչի ու Համազգայինի զոյգ կազմակերպութիւններու գործունէութեան մասին, եւ հրաւէր ուղղեց որ բոլորն ալ հայկական դաստիարակութիւն տան իրենց զաւակներուն, եթէ կ՚ուզեն Հայ մեծցնել զանոնք:

Րիւ Պէկէն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, որոնց ուսուցիչն է Պ. Կ. Ցովակիմեան, եղան արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ եւ երգեր: Ուշադրութեան արժանի էին պատանի Մեսրոպ Մուրադեանի մեներգները, որոնք արժանացան ջերմ ծափերու, շնորհաւորութեան արժանի է նաեւ Տիկին Շահինեան, որ այնքան եռանդով նուիրուած է մանուկներու դաստիարակութեան գործին: Խնամքով պատրաստուած փոքրիկներու պարերը եւ խմբերգները արդիւնքն են իր աշխատանքին: Ի գնահատութիւն իր եռանդուն գործունէութեան, Կ. Խաչի վարչութիւնը ծաղկեփունջ մը նուիրեց: Ի վերջոյ Կաղանդ պապան սկսաւ նուէրներ բաշխել փոքրիկներուն, որոնց իւրաքանչիւրը պինդ գրկած նուէրը ուրախութեամբ բաժնուեցաւ հանդէսէն:

Թղթակից

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Որ կողմը եւ նայում էին, ամէն տեղ ամբոխուած էր մի սարսափելի բազմութիւն: Կին եւ աղջիկ, ծեր եւ երեխայ,— բոլորը կիսամերկ, բոլորը աղքատ,— թափուած էին այնտեղ: Փողոցները լի էր մուրացկաններով: Էջմիածնայ վանքի պարսպի չուրջը եւ ներսը, Ներսէսի լճի շրջակայ ծառերի հովանու տակ, մինչեւ Գայիանէի վանքը, մինչեւ նոյն կաթողիկոսից անկարկուած անտառի վերջը, ուր կար մի կտոր ստուեր, որ կարող էր պահպանել արեւի կիզող ճառագայթներից,— ամէն տեղ կարելի էր տեսնել նոյն թշուառ եւ ողորմելի բազմութիւնը:— Դրանք Ալաշկերտցի գաղթականներն էին:

Երեք հազար ընտանիք, թողնելով իրանց հայրենիքը, թողնելով իրանց տունը, տեղը եւ բոլոր հարստութիւնը, Թուրքերի սրից եւ կրակից ազատուելու համար փախել, ապաստան էին գտել այստեղ: Վաղարշապատում չըկար մի տուն, ուր 10—20 ընտանիք այդ թշուառներից միմիանց վրայ ածուած չլինէին: Անասունների ախոռները, մարագները եւ բակերը լիքն էին նրանցով: Բաւական չէր, որ պէտք էր կերակրել այդ ահագին բազմութիւնը, այլ պէտք էր եւ դարմանել եւ բժշկել նրանց: Թողնելով Ալաշկերտի հովասուն լեռնադաշտերը, այդ անբախտ ժողովուրդը Ցուլիսի դժոխային տօթերի ժամանակ յանկարծ ընկել էր Արարատի մէջ, ենթարկուելով զանազան տեսակ հիւանդութիւնների:

Կէսօր էր. ամառնային միջօրէի այն ժամը, երբ գիւղացու աշխատութիւնը դադարում է դաշտերում, մշակ մարդը եւ երկրագործական անասունները քաշւում են մի հովանաւոր տեղ հանգստանալու համար: Աւելի բախտաւոր արարածները առատ ճաշից յետոյ քնած էին լինում իրանց կոկիկ սենեակներում: Օրուայ այդ ժամին, բազմաթիւ Ալաշկերտցի աղքատների թւում, որ դռնից դուռը ինկած մուրացկանութիւն էին անում, իր վրայ առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում առաւելապէս մէկը: Դա մի մանկահասակ աղջիկ էր, որի տարիքը 16ից աւելի չպիտի լինէին: Նիհար եւ մաշուած դէմքը, որ կորցնելով իր բնական գոյնը, ստացել էր մի տեսակ դալկային գեղեցկութիւն, նայողի վրայ այն ազդեցութիւնն էր անում, որպէս թառամած վարդը, որ մօտ էր իր ցաւալի վախճանին: Սեւորակ աչքերի մէջ նկարուած էր խորին տխրութիւն: Գունատ շրթունքը ցոյց էին տալիս, որ նա դեռ ոչ բոլորովին առողջացել էր իրան մաշող հիւանդութիւնից: Այդ սգաւոր դէմքը, որ մի ժամանակ իր գեղեցկութեամբ պէտք է սքանչելի եղած լինէր, իր այժմեան նիհարութեան մէջ դարձեալ համակրական եւ կախարդիչ էր:

Կարծես թշուառութեան դեւը կամեցել էր մի չար կատակ խաղալ այդ նազելի արարածի հետ, եւ պարուրելով նրան իր քըքրուած ցնցոտիների մէջ, աշխատել էր այլանդակել եւ նըսեմացնել գեղեցիկը եւ պատկառելին:

Բայց դրանով աւելի գրաւիչ եւ աւելի կարեկցութեան արժանի էր չինել նըրան: Հնամաշ եւ պատառոտած հագուստը հազիւ սքօղում էր կիսամերկ մարմինը. երեւում էր, որ այդ հագուստի ամէն մի կտորը նա մի բարերար ձեռքից պէտք է ստացած լինէր, որովհետեւ թէ իրանց ձեւերով եւ թէ գոյներով տարբերւում էին միմեանցից. բացի դրանից, մի կտորը լայն էր, միւսը չափազանց նեղ, մէկը սովորականից կարճ էր, միւսը շատ երկայն:

Նա դանդաղ դողդոջուն քայլերով գնում էր գիւղի փողոցների մէկի միջով. բոպիկ ոտները դժուարութեամբ էր կոխում արեգակի ճառագայթներից տաքացած գետնի վրայ, որ շիկացած երկաթի նման այրում էր: Նա իր հետ ման էր ածում երկու փոքրիկ երեխաներ, որոնք երկու հրեշտակների նման քարշ էին ընկած նրա ձեռքերից: Երկար նա գնում էր, եւ գլուխը ծռած, լուռ ու մունջ կանգնում էր տների դռների մօտ, եւ առանց համարձակուելու ներս մտնել, ժամերով սպասում էր, մինչեւ տանեցիներից մէկը նրա վրայ ուշադրութիւն կը դարձնէր եւ մի կտոր հաց կը տար: Երեւում էր, որ նրա հպարտ շրթունքը չէին սովորած ողորմութիւն խնդրելու, երեւում էր, որ նա ծնուել եւ մեծացել էր աւելի բարեբախտ վիճակի մէջ, իսկ այժմ տխուր հանգամանքների պատճառով ընկած էր մի տարօրինակ կեանքի մէջ: Ընկճուած անձնասիրութիւնը, սեփական արժանապատուութեան վիրաւորանքը, վաղեմի փառքի կորուստը, բարոյական տանջանքը,— բոլորը միախառնուելով, լցրել էին նրա սիրտը աննկարագրելի դառնութեամբ, որ աւելի էր մաշում եւ տրորում նրան, քան թէ այն ցաւը, որ արդէն սկսել էր սպառնել նրա մարմինը:

Նա դեռ անցնում էր մի դռնից միւսը, բայց նրա վրայ ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում: Վերջապէս նա զսպելով իր ամօթխածութիւնը, ոտքը ներս դրեց մի տան շէմքից, եւ հանդիպելով տանտիկնոջը, երկչոտ ձայնով ասաց.

— Մի կտոր հաց...

Այդ ձայնի մէջ կային բոլոր հնչիւնները, որ արտայայտում էին վըշտալի սրտի դառն եւ ցաւալի զգացմունքները:

Տանտիկինը կոպիտ ձայնով պատասխանեց.

— Կոտորէ՛ք դուք, ո՛ր մէկիդ տանք...

Աղջիկը նայեցաւ իր չուրջը, տե՛ս, սաւ, իրաւ, իր նման շատերը լցուած էին այնտեղ: Նա պատրաստ էր խոյս հեռանալ, բայց նրան պահեց մի միտք: Նա իր մասին չէր մտածում, թէեւ քաղցած էր, բայց մտածում էր այն երկու փոքրիկ երեխաների վրայ, որ ոչինչ չէին կերել, մտածում էր նրանց հիւանդ մօր վրայ, որ անօթի պառկած էր:

Նա արտասուքը սրբեց եւ կամենում էր կրկնել իր աղաչանքը: Այդ միջոցին փոքրիկ շնիկը դուրս պրծաւ դրան տակից եւ իր սուր ատամներով քարշ ընկաւ խեղճ աղջկայ փէշերից: Նա սարսափելով դուրս փախաւ, իր հագուստի մի մասը թողնելով շան բերնում: Երկու փոքրիկները ցաւալի ճիչ բարձրացրին եւ փոքր էր մնում որ մնում որ սրտաճաք լինէին:

Նա կապկապելով իր հագուստի ծըւէնները, այժմ սկսեց դիմել դէպի վանքը: Երկու փոքրիկ երեխաները ուրախութիւնից մոռացան իրանց լացը եւ երկիւղը, երբ ճանապարհի վըրայ ընկած տեսան մի կտոր ձմերուկի կեղեւ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ն: Պէտք է քիչ - չատ ծանօթ ըլլալ ռուսական գործերու, զանազանելու հա -
ար հայկական «Մելիքեան» մականունը «Մելիքով»էն: Մասնաւորապէս չատ
ը Հրեաներ ռուսական մականուններ ընտրած են: Խորհրդային իշխանութիւն-
երը կը դիւրացնեն այս սովորութիւնը, եւ չատ քիչ երկիրներ կան ուր այն -
ան դիւրին ըլլայ անուն փոխել: Իրենց կեղծանուններուն չնորհիւ էր որ
րոնչթայն Թրոցքի եւ Ռօզէնֆէլտ Քամենեւ նշանաւոր հանդիսացան: Վերջն
րուած օրէնքը առհասարակ ընդունուեցաւ եւ յաճախ Ռուսակով մը ուրիչ
էկը չէ եթէ ոչ Եոսոլեւիչ - Օհնէ, Իվանով մը իրականին մէջ Շապիրով մըն
եւայլն: Ճիշդ է որ փոքր անունները յաճախ աւելի որոշ գաղափար կուտան:
նչ որ ալ ըլլայ, ոքնաջան պրպտումներէ վերջ, որուն արդիւնքը չի կրնար ոչ-
ալներէ գերծ ըլլալ, մօտ երեսուն Հրեաներ գտանք Գերագոյն Խորհուրդի
նդամներուն մէջ: Շատ տկար է այս թիւը, եթէ նկատի առնենք այն տիրա -
ան դերը զոր Հրեաները կատարեցին յեղափոխութեան առաջին տարիներու
նթացքին: Հակառակ այս դերին կարեւորութեան — կամ աւելի ճիշդ՝ այդ
ակ պատճառով — այսօր որոշ նահանջ մը կը տեսնուի հրէական ազդեցու -
թեան մէջ: Բայց պէտք չէ չատ յառաջ երթալ այս հարցին մէջ: Խնդիրը չատ
արդ է եւ մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը կը պահանջէ: Բաւականանանք
հաստատելով որ եթէ հակահրէութիւնը չատ զօրաւոր եւ ծաւալուն դրացում
մըն է ռուս ժողովուրդին մէջ, կառավարական հակասեմականութեան հետք
չկայ: Բազմաթիւ Հրեաներ կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն վարչութեան մէջ:
Բանակովիչ եղբայրները երեքն ալ ընտրուած են Գերագոյն Խորհուրդին մէջ:
Երկուքը գործավարներ են: Բայց եւ այնպէս խորհրդային քաղաքականու -
թեան նոր ձգտումը նպաստաւոր չէ հրէական ազդեցութեան: Նախ անոր հա-
մար որ, Հրեաներուն մէջ աւելի չատ գործիչներ կան՝ հաւատարիմ մնացած
1917 ոգիին եւ «տեւական յեղափոխութեան» թրոցքիական տեսութեան:
Յետոյ, ազգային - համայնավարութիւնը, որ հետզհետէ աւելի բացորոշապէս
կը չեշտուի մեր աչքերուն առջեւ, խստօրէն կը դատապարտէ արտասահմանի
հետ եղած չփումները, որոնք վաստառղջ կը համարուին ժողովուրդին հա -
մար: Արդ, ռուս Հրեաները առ հասարակ ազգականներ ունին— ժամանակին
գաղթած — Ամերիկայի, արեւմտեան Եւրոպայի, Լեհաստանի եւն. մէջ եւ կը
ջանան կապ պահել անոնց հետ: Պատահական չէ որ տիրող մաքրագործումնե-
րուն եւ վերջին մեծ դատավարութեանց մէջ այնքան մեծ համեմատութիւն մը
կը կազմեն Հրեաները ...

Բազմաթիւ եպիսկոպոսներ ձերբակալուած

Խորհրդային թերթ մը, «Կորովսկայա Կոմմունա» կը գրէ թէ օրթոտոքս
կղերին կարգ մը անդամները ձերբակալուած են լրտեսութեան, աշաբեկչու -
թեան եւ դաւաճանութեան համար: Անշուշտ բոլորն ալ խոստովանած են ի -
րենց յանցանքները... Կալանաւորներն են, Մոսկուայի մէջ,— արքեպիսկոպոս
Լեբեւեւ, մետրոպոլիտներ Վիսարին եւ Վիտալի, հայրապետ «Կենդանի Ե -
կեղեցի»ին, որ խորհրդային իշխանութեան յարած էր: Միւս կալանաւորներն
են եպիսկոպոսներ Պուրլեւսկիյ, Խորորով, Մալովսկիյ, մետրապոլիտ Տու -
լիակով: Նոյն թերթին համաձայն, Սերգէյ եպիսկոպոս, որ օրթոտոքս եկե -
ղեցւոյ պետն էր պատրիարք Տիխոնի մահէն ի վեր, Սիպերիա աքսորուած է,
«անբարոյականութեան համար»:

Գալով այն քահանաներուն որ ձերբակալուած կամ գնդակահարուած են
վերջին 15 օրերու ընթացքին, կարելի չէ հաշուել անոնց թիւը: Եւ միայն օր-
թոտոքս եկեղեցին չէ որ կը հալածուի. բոլոր դաւանանքներն ալ ենթակայ են
նոյն խստութեանց: Գրեթէ բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիները փակուած են, ժո -
ղովրդապետներէ զրկուած ըլլալով:

Նոր ձերբակալութիւններ Էթուալի դաւադրութեան առթիւ

Երէկ մանրամասնօրէն հաղորդած էինք Էթուալի դէպքին առթիւ եղած
նոր յայտնութիւնները: Դաւադիրներէն Լոքիւթի կրկնեց իր խոստովանու -
թիւնները՝ Քէրմօն Ֆէռանի ընդհ. դատախազին առջեւ: Այս յայտնութեանց
վրայ ձերբակալուեցաւ նաեւ Միչլէն գործարանին գլխաւոր ճարտարագէտը,
Վոկէլ, որ հեռաձայնով մայրաքաղաք հրաւիրած էր Լոքիւթին: Երկու ամ -
բաստանեալներն ալ Փարիզ փոխադրուեցան, ուր պիտի դատուին միւս դա -
ւադիրներուն հետ: Յատկապէս Էթուալի դէպքին չորս հեղինակները ենթակայ
են մահապատիժի, չէնքեր ոչնչացուցած եւ քաղաքացիներու մահուան պատ -
ճառ եղած ըլլալով:

Ամբաստանեալ Վոկէլ Ռումանացի մըն է, ֆրանսական հպատակութիւն
առած: Լոքիւթի մատնանշած երկու դրդիչները, Մէթէնիէ եւ կոմս տը
լա Մէօզ կը հերքեն իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Քանդուած երկու
չէնքերուն ղռնապանները հակասական յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով,
դէմ դիմաց պիտի հանուին Լոքիւթի հետ, որ 28 տարեկան երիտասարդ մըն
է, ժրաջան եւ ամբողջովին նուիրուած քիմիական ուսումնասիրութեանց: Ծա-
ռերուն զարմանք պատճառեցին իր խոստովանութիւնները, որովհետեւ Լո -
քիւթի անուն հանած էր իբրեւ որսորդ եւ ձկնորս: Իր ծնողքն ալ ապշութեան
մատնուեցան:

Երիտասարդին խոստովանութիւնները խոր ազդեցութիւն գործեցին հան-
րութեան վրայ, որ մինչեւ հիմա չէր կրնար հաւատալ թէ ճարտարագործական
դասին պատկանող քաղաքացիներ կրնան ահաբեկչական գործեր ծրագրել: Զա-
խակողմեան հոսանքները այս առթիւ չնորհաւորելով կառավարութեան ար-
թնութիւնը, կը պահանջեն ոչնչացնել ֆաշական գործունէութիւնը, իսկ աջա-
կողմեան կազմակերպութիւնները կը հեղնեն եղած յայտնութիւնները:

Դատական նախարարը հաստատելով Էթուալի դէպքին եւ դաշտնի կո -
միտէին միջեւ եղած կապերը, յայտարարեց թէ այս ամբաստանեալները չեն
կրնար քաղաքական յանցաւոր համարուիլ, հետեւաբար բանտարկուած պիտի
մնան իբրեւ հասարակ չարագործներ: «Որքան ալ ցաւինք որ մեծ անցեալի տէր
մարդիկ այս վիճակին պիտի մատնուին, օրէնքը օրէնք է ամէնուն համար»:

Ազգ. միճակահանութեան պարգեւներ

Երեքչաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 12րդ չարքին վիճակա-
հանութիւնը: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը չահեցաւ 0.130.742 թիւը:

59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, չահեցան 30.000
ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը չահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք:

1.166.239, 1.477.945, 0.301.926, 0.699.570:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թուանչանով կը տարբերին, չահեցան
10.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը չահեցաւ 500.000 ֆրանք:

675.248, 1.338.651, 0.141.199, 0.631.820, 0.860.081, 1.017.699:

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թուանչանով կը տարբերին չահեցան
5000ական ֆրանք:

63.532 վերջացող թիւերը չահեցան 120.000 ֆրանք:
45.761 վերջացող թիւերը չահեցան 120.000 ֆրանք:
2097 վերջացող թիւերը չահեցան 50.000 ֆրանք:
963 վերջացող թիւերը չահեցան 10.000 ֆրանք:
924 վերջացող թիւերը չահեցան 5000 ֆրանք:
32 վերջացող թիւերը չահեցան 1000 ֆրանք:
31 վերջացող թիւերը չահեցան 500 ֆրանք:
2 վերջացող թիւերը չահեցան 120 ֆրանք:

ՈՆՆԴԵԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ՝ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի ՄԷՋ 10 **Rue Lancry**, ՄԷԹՐՕ **Lancry** ԿԱՄ **République**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ **Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին հանդէսի երկրորդ մասին մէջ:

կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (ջութակ), ՏԻԿԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ԳՐԼԱՆՃԵԱՆ (երգ), Օր. Ի. ՊՕՒԼՊՈՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկն ՆԷԼԼԻ ԾԵՐՕՒԿԵԱՆ ընկերակցութեամբ թառահար ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ՝ PLEYEL.—Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 ֆրանք: Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան անդամներուն, Պ. Տէօքմէճեան- նի, 17 Rue des Envierges, Paris (20) եւ հանդէսին օրը կիշէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեանց համաձայնութեան կոմիտէն նիստ գումարելով, անգամ մը եւս յանձնարարեց որ իրենց անդամները փոխադարձաբար զգուշանան նախատական յարձակումներէ: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ «ֆաշական վտանգը չէ անհետացած եւ միացեալ գործունէութիւնը ֆաշականութեան դէմ՝ անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք, հետեւաբար պէտք չէ ընել որ եւ է բան որ կրնայ վտանգել զայն»:

ԻՏԱԼԻԱ մեծ քանակութեամբ եգիպտացորեն եւ քարիւղ ապսպրած է Ռումանիոյ: Յունուար 15ին իտալացի ճարտարագէտներ պիտի երթան Քոնսթանցա, զանազան չինութեանց համար:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ հոգերը»:

Փարիզ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կորիւն» խումբերու ընկերները 15 յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական տեղը: կարեւոր օրակարգ:

ԳՈՒԼՎԱՐ ՏԵՏՕՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 16 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 16 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

Ընկերավարական խնջոյք

կազմակերպուած Սէնթ Անթուանի Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէի կողմէ, 16 Յունուար, կիրակի ժամը 2ին Օթէլ Թէրմինիւսի մէջ (27 թիւ հանրակառքի վերջաւորութեան):

կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ներկայ պիտի ըլլան տեղւոյն Ընկերվարական հատուածի ներկայացուցիչները: Տոմսերու մասնակցութեան համար 5 ֆր., (ուտելիք եւ խմիչք միասին):

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

16 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticultureի մէջ

84 RUE DE GRENELLE. Metro Rue de Bac

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է մանուկներու նուագով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

կը ներկայացուի ուրախ թատերգութիւն մը «ԳԱՂՏՆԻՔԸ»

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ կը բաժնէ բոլոր մանուկներուն նախընթրիք եւ անակնկալ նուէրներ:

Մուտքը՝ փոքրերուն ձրի, մեծերուն 4 ֆրանք

ԱՄԱՆՈՐԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆՈՅՆ

15 Յունուար Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Էմիլ Զոլայի սրահը:

Ազգային «Հայկազեան» զոյգ դպրոցներու 120է աւելի աշակերտները պիտի երգեն, արտասանեն, պարեն հայկական պարեր գեղջկական տարազով:

Լիոնահայե՛ր, փութացէք քաջալերելու այս ձեռնարկը որ կը խօսի բոլորիդ սրտին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Կոպլէն: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

***

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը, 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» դպրոցի սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂԷ, ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ
7 Ռիւ Վանթիւր, Սալօն Ֆլորիտի շքեղ սրահին մէջ:

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ
ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
ԵՒ ՓՈԽ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ՋԳՕՆ. Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Բացման խօսք Միութեան ատենապետին կողմէ:

կը խօսի Պ. Յ. ՇԱՀՃԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՄԱՌԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ (արտասանութիւն): Պիտի ներկայացուի զաւեշտ մը Պուլվար Օտտոյի սիրողներու կողմէ, երգեր, արտասանութիւններ եւն.: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

կէս գիշերէն յետոյ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս, մասնակցութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԼԱՍԵԱՆԻ նուագախումբին:

Մասնաւոր կովկասեան պար եւ նուագ Պ. ՉՈՐԴԱՃԵԱՆՆԵՐՈՒ կողմէ: Մուտքը 3 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesm PARIS (13e) Imprimerie A. DER (ACOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 14 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3628

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԵՐ ՈՐ ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՀՈՏԻՆ

Ընթերցողներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք վրան բաց սպառնալիքի մը առթիւ, որ երեւցաւ Թուրքերէն թերթի մը՝ «Ճումհուրիյէթ»ի յունուար 7ի թիւին մէջ եւ որ երկու անգամով հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: (Տես երէկուան եւ այսօրուան թիւերը):

Սպառնալիքին հեղինակն է արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչը, Թահսին Ուզէր: Եթէ չենք սխալիր, նոյն այն Թահսինն է, որ պատերազմէն առաջ կը վարէր Կարին - Վան շրջանը, նախ իբրեւ կուսակալ, յետոյ իբրեւ լիազօր եւ որ անձամբ գլուխ հանեց Կարինի տեղահանութիւնն ու կոտորածը:

Այլեւս Հայ մնացած չըլլալով «արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ, ընդհ. քննիչը աչքերն ուղղած է սահմանէն անդին, դէպ Ալեքսանդրէթ:

Իր սպառնալիքը հիմնաւորելու համար, Թահսին Ուզէր կը պատմէ քնարեր հէքեաթ մը,— մէկը այն գիւտերէն որոնց վարպետ են Թուրքերը, երբ կ՚ուզեն որ եւ է փորձանք սարքել ոչ-Թուրքերու գլխուն:

Լսենք իր բառերով.

—«Համաշխարհային մամուլին արձագանգող լուրերէն են այն լուրերը որոնց համաձայն ժամանակին հայ հրոսակներու պետ ի ընդհ. պատերազմին մէջ հայկական զօրագունդերու մէջ սպայութիւն ըրած 40 հոգինոց Դաշնակցական խմբակ մը երկու քամիոնով Պէյրութէն Հալէպ ղրկուած է եւ ասոնք ի վերջոյ Հաթայ պիտի ղրկուին: Նոյնպէս այն լուրը թէ Հայ Դաշնակ կոմիտէն Բէխիւյային մէջ գաղտնի ժողով մը գումարած է եւ կարգ մը որոշումներ տուած: Այս լուրը կը մղէ մեզ կիսադարեան հայ կոմիտէնիական պատմութեան էջերը խառնելու եւ անոր կարգ մը էջերը նորէն կարդալու»:

Յետոյ «նորէն կարդալով պատմութեան կարգ մը էջերը», վկայութեան կը կանչէ Հայաստանի վարչապետը եւ քանի մը գործավարներ, որոնք իբրեւ թէ ներկայ եղեր են, անցեալ տարի, ի պատիւ Իսմէթ Ինէօնիւի սարքուած սեղանի մը, Իզմիրի դիմաց: Հայաստանի վարչապետը այս առթիւ բաց կ՚ըլլայ, ակնարկելով «երկու եղբայր ազգերու միջեւ ծագած ցաւալի դէպքերուն». — Ասոնց բոլորին պատասխանատուն ցարութիւնն է, փաշիզմութիւնն է, Դաշնակ կոմիտէն է . . .

Այսքանը արդէն բաւական է, որպէսզի Թահսին Ուզէր յայտարարէ ի լուր աշխարհի.

—«Հայ վարչապետը, իր ճառովը, ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքին ուղղելով իր խօսքը, ուզեց ըսել թէ «Դաշնակ կոմիտէն արիւնալի արատ մը կը կազմէ մարդկութեան եւ ընկերութեան համար: Հայ անցեալին մէջ կատարուած բոլոր ոճիրներուն հեղինակները ասոնք են»:

Այս յայտարարութիւնը, որ բարձր, իրաւասու եւ մտաւորական անձի մը կողմէ կը կատարուէր, փաստաթուղթ մըն էր որ ամբողջ աշխարհի կ՚իմացնէր թէ հայկական խնդրին մէջ մեծ թուրք ազգը անմեղ ու անպարտ էր»:

Ո՞վ կը տարակուսէր այդ մասին . . . Եւ հիմա նորէն նոյն կոմիտէն է որ դաւեր կը սարքէ անդին, Սանճաքին մէջ, հրոսակներ ղրկելով, գաղտնի ժողովներ կազմելով եւն.:

Այնուհետեւ նորէն քիչ մը «Հայոց պատմութիւն» քրքրելով, Վանի ինքնապաշտպանութեան պայքարէն մինչեւ Պերլինի եւ Հռոմի ահաբեկումները, ընդհ. քննիչը կը հասնի «տրամաբանական» եզրակացութեան.

—«Կրակէն պաշտպանուելու, կրակին մէջ չիյնալու համար երկարող ամէն ձեռք իրենց դաւադիր թեւերովը վար առնուած են. բայց այս թեւը վերջապէս մատնուեցաւ այն վախճանին զոր ուզեց ըսել հայ վարչապետը Սարտարապատի մէջ: Պատմութիւնը այսպէս արձանագրած է այս պարագան:

Հիմա ալ, նոյն կոմիտէին, նոյն թեւին Հաթայի կրակին մէջ իյնալու ձգտիլը ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ կրկնել նոյն պատմութիւնը եւ նոյն ներկայացումը, ու այսպէսով դարձեալ աղէտ մը պատրաստել իրենցիններուն համար: Ասոնց երկարող եւ երկարելիք օժանդակութեան ձեռքն ալ առանցքը պիտի կազմէ այս աղէտին, այս սրտակեղեք պատմութեան:

Այլեւս եկած է ժամը յայտնելու թէ խիստ ուշադրութեամբ եւ մեծ մտահոգութեամբ օրը օրին կը հետեւինք մամուլին մէջ արձագանգած այս վերջին կացութեան»:

Ահա այսքան պարզ է եւ բացորոշ՝ Թուրք նահանգապետին սպառնալիքը,— Երէկ ջարդեցինք, վաղը նորէն կը ջարդենք: Եւ պատասխանատու պիտի մնաք դուք:

Երէկ «անմեղ եւ անպարտ» էր Թուրք ազգը, երբ սրէ կ՚անցընէր կամ լեռնէ լեռ, դաշտէ դաշտ, անապատէ անապատ քշելով կ՚ոչնչացնէր աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ, առանց սեռի կամ տարիքի խտրութեան: Վաղը կրնայ նոյն «անմեղութեամբ» կոտորած սարքել Սանճաքին մէջ ալ,— ամէն մեղք ձգելով «կոմիտէճի»ներուն վրայ:

Եւ այս չնական սպառնալիքը կ՚ուղղուի այնպիսի առեն մը, երբ Ընկերութիւն նորէն կը յուզէ Սանճաքին խնդիրը, մոռնալով իր ստորագրած յանձնառութիւնները եւ թշնամական դիրք բռնելով ինչպէս Ազգաժողովին, նոյնպէս հողատէր պետութեան դէմ:

Միամիտներ պիտի հարցնեն.— Ո՞ւրկէ ուր այս արիւնածարաւ սպառնալիքը, երբ Թուրք մամուլը միաբերան կը չոյէր Սանճաքի Հայերու բարեկամական դիրքը:

Բուն գաղտնիքը ծածկուած է ոչ այնքան սպառնալիքին, որքան այդ չոյանքին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ելմտական նախարարը պիտի հրաժարի՞

«Հայրենիքը վտանգի մէջ է», կ՚ըսէն աջերը

Ընկերային եւ ելմտական տագնապը նորէն սաստկացած ըլլալով, դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց երէկ, ելք մը գտնելու համար: Տագնապը ազդած է ոչ միայն դահլիճին կացութեան, այլ եւ ֆրանքին վրայ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ չորեքշաբթի օր կէս միլիառ ֆրանք ծախսուած է, ֆրանքին գինը պահելու համար: Ելմտական նախարարը տեսնելով որ գործադուլները եւ ընկերային խլրտումները կը խանգարեն իր ելմտական վերակազմութեան ծրագիրը, առաջարկած է նոր քաղաքականութեան մը հետեւիլ: Եթէ ընդունուի այս ծրագիրը, հետեւանքը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին քայքայումը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, երկու ժամուան խորհրդակցութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ վարչապետին եւ երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Էրիոյի հետ, ելմտական նախարար Պ. Պոնէ թելադրեց խզել ամէն կապ կառավարութեան եւ համայնավարներուն միջեւ, այս վերջինները պատասխանատու համարելով վերջին գործադուլներուն: Պ. Պոնէ բացատրեց թէ համայնավարները թէեւ իրապէս մաս չեն կազմեր նախարարութեան, բայց ուժ տալով անոր, կը խախտեն երկրին վստահութիւնը՝ կառավարութեան ամրութեան մասին: Ուստի պահանջեց նոր դահլիճ մը կազմել, դարձեալ արմատական ղեկավարութեամբ, որուն կարենայ ուժ տալ երեսփ. ժողովին կեդրոնի խմբակցութիւնը: (Այս խմբակցութեան վարիչներն են նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եւ ելմտական նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ): Կ՚ըսուի թէ Պ. Էրիօ ուժգնութեամբ ընդդիմացած է այս առաջարկին, դիտել տալով թէ ներկայ խորհրդարանին մէջ միայն Ժողովրդական Ճակատին վրայ հիմնուած կառավարութիւն մը կրնայ գոյութիւն ունենալ:

Հակառակ Պ. Էրիոյի առարկութեանց, Պ. Պոնէ պնդած է իր տեսակէտին վրայ, բացատրելով թէ ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի է գլուխ հանել իր ելմտական վերակազմութեան աշխատանքը: Ուրեմն, եթէ ելք մը չգտնուի, ելմտական նախարարը պիտի հրաժարի:

Այս տագնապը մէկ հետեւանքն է խորհրդակցական ժողովին անյաջողութեան:

*** Նախկին ելմտական նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ առջի օր ճառ մը խօսելով, ազդարարեց.

— «Հասած ենք կէտի մը ուր անհրաժեշտ է միաժամանակ լուծել բոլոր տագնապները,— տնտեսական, ելմտական, դրամական, մեր զինակցութեանց ու ազգ. պաշտպանութեան տագնապը: Միայն վտանգը յայտնելով, պոռալով կարելի է փրկել երկիրը: Անհրաժեշտ է ֆրանսական միաձայնութիւն, կանխելու համար տնտեսական փլուզումը եւ պատերազմը: Պատերազմը կը յածի խաղաղասէր ազգերուն բոլորտիքը: Պատերազմը պիտի գզէ պատակտուած ազգերը: Ժամանակը եկած է բանալու երկրին աչքերը»:

*** Աջակողմեան թերթ մը, «Լ՚էփօք» իր երէկուան խմբագրականով կը պահանջէր,— «Պ. ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՇՕԹԱՆ, ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑԷՔ ԹԷ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է»:

ԳՈՐԾԱՏԻՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Վարչապետին նոր ազդարարութիւնները

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ վարչապետին հրաւիրած խորհրդակցական ժողովը: Գործատիրական Դաշնակցութիւնը մերժած ըլլալով մասնակցիլ, ներկայ էին Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակները, առաջնորդութեամբ ընդհ. քարտուղար Պ. Ժուհոյի, մանր եւ միջին գործատէրերու, ինչպէս եւ ճարտարագէտներու եւ մասնագէտներու ներկայացուցիչները: Կառավարութեան կողմէ ներկայ էին վարչապետը, Պ. Լէօն Պլում եւ աշխատանքի նախարարը:

Վարչապետին բացման խօսքէն վերջ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան տեսակէտը պարզեց Պ. Ժուհօ, խօսելով մօտ երկու ժամ, բայց մեծ չափաւորութեամբ: Յետոյ խօսք առաւ փոքր եւ միջին գործատէրերու միութեան ներկայացուցիչը, խոստանալով աջակցիլ կառավարութեան: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ընկերային օրէնքները դահավիժօրէն մշակուած, քուէարկուած եւ միաժամանակ գործադրուած ըլլալով, վնասակար հետեւանքներ ունեցան ընկերային խաղաղութեան եւ երկրին տնտեսութեան համար: Մտաւոր - մասնագէտ աշխատաւորներու դաշնակցութեան ներկայացուցիչը խօսելով յանուն 350.000 անդամներու, պահանջեց ճանչնալ մասնագէտներու անկախութիւնը՝ թէ գործատէրերուն եւ թէ բանուորներուն հանդէպ:

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ վարչապետը, եւ լուսաբանելով զանազան թիւրիմացութիւններ, իր գոհունակութիւնը յայտնեց հաստատուած մերձեցման համար: Յայտնեց թէ աշխատանքի նոր կանոնագրին մէջ նկատի պիտի առնուին եղած դիտողութիւնները: Յետոյ յայտարարեց.

— «Անշուշտ վերջին խօսքը խորհրդարանին կը մնայ: Օրէնք մը պիտի քուէարկուի: Կառավարութիւնը պիտի հսկէ անոր խիստ գործադրութեան: Այսպէս պիտի պահպանուին ընկերային խաղաղութիւնը եւ աշխատանքի ապահովութիւնը»:

Ժողովէն վերջ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան քարտուղարը յայտնեց թէ համաձայնութիւն գոյացած է սկզբունքի մասին:

»»»» • ««««

43 ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ, որոնց 15ը կիներ, դատի քաշուեցան Վարշաւայի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ խռովարարական դաւեր սարքած են:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ դահլիճին անդամները 10 առ հարիւր զեղչեցին իրենց թոշակները:

ԲԱՆՏԷՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆ առաջնորդուելով, սպաննուեցան Սէրժ Լէնց, 44 տարեկան եւ Օլկա Լալիէ, 17 տարեկան, որոնք դատի կը սպասէին, գողութեան համար: Նորապսակամոլը կրկին առաջնորդուեցաւ բանտ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴՐԱՄ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Թուրք սեղանաւորական կարեւոր առաքելութիւն մը Անգլիա պիտի այցելէ այս ամսուան վերջը, գլխաւորութեամբ Թրքական չորս ազգ. դրամատուններու վարիչներուն: Նպատակն է Լոնտոնի մէջ շարունակել այն բանակցութիւնները որ սկսան Էնկիւրիի մէջ, Անգլիոյ ելմտական նախարարութեան օգնական խորհրդականին եւ Էքսփորթ Քրէտիթս հաստատութեան մէկ պաշտօնեային հետ, որպէսզի անգլիական դրամագլուխը աւելի լայնօրէն մասնակցի Թրքական կառավարութեան ճարտարագործական, տնտեսական եւ հանքային ծրագիրներուն գործադրութեան:

Բացի չորս դրամատուններէն, որոնք պատասխանատու են Թուրքիոյ ելեւմուտքին եւ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութեան գործադրութեան համար, պատուիրակութեան պիտի ընկերանան ելմտական, տնտեսական եւ ճարտարագործական առաջնակարգ մասնագէտներ, ինչպէս եւ ելմտական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներ:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երկու Իտալացի եղբայրներու սպաննուած էին կամիտէին կողմէ

Օր նոր, յայտնութիւն նոր: Էթուալի դէպքին հեղինակները հազիւ երեւան հանուած, ահաւասիկ նոր ծալք մը կը բացուի, աւելի ծանրացնելով Գաղտնի Կոմիտէին (Վեղարաւորներ) բանտարկուած կամ փախստական անդամներուն կացութիւնը:

Անցեալ յունիսին, Պանեօլ տը լ՚Օռնի մէջ սպաննուած էին երկու Իտալացի եղբայրներ,— Քարլօ Ռոզէլլի, նախապէս քաղաքական տնտեսութեան ուսուցչապետ Իտալիոյ մէջ եւ ականաւոր հակաֆաշական, որ այցելութեան եկած էր Ֆրանսա, եւ եղբայրը՝ Նէլլօ, որ եկած էր զինքը տեսնելու: Այն ատեն թերթերը գրեցին թէ Քարլօ ուզած է հաշտուիլ ֆաշականներուն հետ, իսկ Նէլլօ Ֆրանսա եկած է զինքը Իտալիա վերադարձնելու համար: Գրուեցաւ նաեւ թէ Իտալացի հակաֆաշականներ վրէժ լուծած են, սպաննելով երկու եղբայրները:

Արդ, ներքին նախարարը առջի օր մասնաւոր յայտարարութեամբ մը հաղորդեց թէ երկու եղբայրներուն սպանիչներն են չորս հոգի, որոնց երեքը Ֆրանսացի: Չորսէն Եաքուպիէզ ձերբակալուած է հոկտեմբերէն ի վեր, Փիւիւէօ նոր ձերբակալուեցաւ, երրորդը՝ Ֆիլիօլ պահուած է գաղտնի կոմիտէին դաւադրութեան մերկացումէն ի վեր, իսկ չորրորդը չէ ճշդուած տակաւին: Բոլորն անդամ են Գաղտնի Կոմիտէին: Եաքուպիէզ ծանօթ էր իբրեւ զէնք փախցնող Զուիցերիայէն Ֆրանսա, ի հաշիւ «Վեղարաւորներուն» եւ իր միջոցաւ էր որ երեւան հանուեցաւ Գաղտնի Կոմիտէն: Անգամ մը փամփուշտներ ձգած էր ճամբուն վրայ, սահմանագլուխին մօտ, եւ քննութիւնները յառաջ տարուելով, երեւան հանուեցան թէ Գաղտնի Կոմիտէն եւ թէ անոր զինապահեստները:

Մարդասպանները ունէին երկու մեղսակիցներ, Պուվիէ եւ Ֆօրան, որոնք նոյնպէս ձերբակալուեցան: Պուվիէ, որ զինուոր է Ալժերիոյ մէջ, հարցաքննուելով յայտնեց թէ սպանութիւնը սարքեց Անտուան Թրնայ, Գաղտնի Կոմիտէին անդամներէն մէկը, որ ձերբակալուեցաւ միւս ղեկավարին՝ Մէթէնիէի հետ, երբ երկուքը մէկ Զուիցերիա փախչիլ կը փորձէին:

*** Ապահովութեան տեսչութիւնը կը շարունակէ իր հետապնդումները, ամբողջովին երեւան հանելու համար Գաղտնի Կոմիտէին բոլոր գործերը:

Առջի օր Քլէրմօն Ֆէռանէն Փարիզ փոխադրուեցան քիմիագէտ Լօքիւթի, որ երեւան հանած էր Էթուալի դէպքին հեղինակները եւ ճարտարագէտ Վոկէլ, նոյնպէս մեղսակից: Կայարան հասած ատեն, երկու կալանաւորները ընդունուեցան թշնամական կանչերով: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Միշլէն հաստատութեան երրորդ մէկ ճարտարագէտը, Կիւսթավ Վօքլառ, որ խոստովանեցաւ թէ անդամ է Գաղտնի Կոմիտէին եւ գործօն դեր կատարած: Ամբաստանեալը մերժեց տալ Գաղտնի Կոմիտէին վարիչներուն անունները: «Գաղտնապահութեան երդում ըրած եմ», ըսաւ. «կը ստանձնեմ բոլոր ըրածներուս պատասխանատուութիւնը, բայց անուններ չեմ տար»:

Ռոզէլլի եղբայրներուն սպանութեան գաղտնիքն ալ ճարտարագէտ Լօքիւթին պարզեց, յայտարարելով.

— Երբ վարանում կը յայտնէի ռումբերը դնել Փրէզպուրկ փողոցի շէնքին մէջ, Մէթէնիէ ըսաւ.— «Վտանգ չկայ, մի վախնար: Մենք ուրիշներ սպաննած ենք, մէջն ըլլալով Ռոզէլլի եղբայրները եւ գաղտնիքը երեւան չէ հանուած»:

Բանտարկուեցաւ նաեւ Մէթէնիէի սպասուհին, որ գաղտնի հրահանգ մը հաղորդած էր: Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկեց Նանսիի մէջ, ուր ժողով մը գումարած էին Գաղտնի Կոմիտէին վարիչները, անցեալ յուլիսին: Կասկածելի կը համարուի հաշուակալի մը անձնասպանութիւնը, այդ շրջանին:

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՄԸ «ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍ»

Մահապարտութիւնը պիտի շարունակուի

Պ. Կրինկօ, որ Խ. Միութեան ելմտական գործավարն (Նախարար) էր մինչեւ անցեալ օգոստ. յունվ. 11ին իր յաջորդին՝ Ուկրայնացի Զուբարի կողմէ ամբաստանութեան սիւնին դամուեցաւ իբրեւ «գլուխը գերման փաշականութեան դեր- լրտեսներու հրոսախումբի մը՝ ելմտական գործավարութեան մէջ»: Զուբար յօդուած մը գրելով «Փրավտա»յի մէջ, կ՚ըսէ թէ ան ոչ միայն պետական գաղտնիքներ հրատարակեց, այլեւ «մեր երկրի թշնամիներուն յանձնեց գաղտնի թուանշաններ եւ տեղեկութիւններ եւ վնասարար ու քանդիչ գործերու ձեռնարկեց իր փաշական պետերուն հրամանով»: Յետոյ կ՚աւելցնէ թէ Կրինկօ եւ իր օգնականները հարկային քաղաքականութիւն մը հաստատեցին, դժգոհութիւն յարուցանելու համար պանդուածներուն մէջ, թէ կը գողնային պետ. դրամները, կը խախտէին օրէնքները եւն.: «Բայց եւ այնպէս, գիւղացիներու եւ բանուորներու վստահութիւնը խորհրդային իշխանութեան վրայ այնքան մեծ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՑԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.—Այս շահեկան հարցի մասին յօդուածաշարք մը սկսեր էինք հրատարակել մեր աշխատակից Փ. Սանասարէն, երբ ստացանք ընկեր Վ. Համբարձումեանի շարքը: Նկատի առնելով նիւթին կարեւորութիւնը, հրատարակութեան կուտանք նաեւ այս շարքը.—

Իսլամ աշխարհը անհանգիստ վէճակ մը ունի:

Ցետպատերազմեան իսլամը նոյնը չէ, ինչ որ պատերազմէն առաջ: Ազգային խորունկ շարժում մը, գալարուն ձեւով կ'անցնի Ափրիկէի անապատներէն մինչեւ Ասիոյ տափաստանները, Հնդկաստանէն մինչեւ Աֆղանիստան, Թուրքիայէն մինչեւ Իրան ու Իրաք, Թուրքեստան եւ Տաճկաստան, Արաբիա, Աճարիա, Եգիպտոս ու Անդրյորդանան, Սուրիա ու Պաղեստին, Կովկաս ու Սանճաք: Թուրքն ու Թաթարը, Արաբն ու Ֆէլլահը, Պէրպէրն ու Պէտէվին, Հնդիկն ու Պարսիկը, իսլամի դրօշին տակ, զարթօնքի, սթափումի եւ ինքնագիտակցութեան օրեր կ'ապրին:

Անոնցմէ շատեր ազատ ու ինքնուրոյն պետութիւն մը ունին: Մաս մը կիսանկախ, մաս մըն ալ այլազան պետութեանց թեւարկութեան ենթակայ են: Միատարր չէ եղած իսլամը եւ ցեղային նոյն ակունքը չունի բնաւ:

Հովանաւոր պետութիւններէն շատեր թաղ դրին անոնց գլխուն, երբ անոնք բնաւ մտածած չէին եւ գնդակ մըն ալ արձակած չէին: Շատեր խլեցին անոնցմէ թագերը եւ անապատներու ճերմակ աւազներուն յանձնեցին:

Անգլիական դիւանագիտութիւնը, իր Լորէնսներով ու բազմանուն յաջորդներով, համարաբական շարժման հիմքը դրին: Քէմալ ու Շահ Փէհլէվի, միւսլիման ճահիճէն, վերանորոգչական շարժում մը պարտադրեցին: Եւ այսօր, ամէնուրեք, իսլամի բոլոր հեռաւոր ու մօտաւոր զաւակները, ազգային-քաղաքական վերելք մը կ'ապրին, ուխտեր ու դաշնագրեր կը կնքեն, կը համախմբուին ու ճակատ կը կազմեն:

Իսլամ քանի մը պետութիւններ ապաստանած են արեւելեան ուխտին, մեծ մասամբ աշխարհակալական նըպատակներով:

1936 Ապրիլին, Պաղտատի դաշնագիրը կ'որդեգրէ Մեծ Արաբիոյ կամ Համարաբական պետութիւններու միութեան մը գաղափարը: Եգիպտոսը՝ արդէն անկախ է դարձած: Սուրիան, իրաւական եւ քաղաքական նոր կացութեան մը փուլին մէջ է մտած Ֆրանսայի հետ կնքած մասնաւոր դաշնագրով մը: Անդրյորդանանի էմիր Ապտուլլահը, անգլիական կառավարութեան ուղղուած մասնաւոր գրութեամբ մը կը պահանջէր հոգատարութեան ջնջումը եւ կը ջատագովէր Սուրիոյ եւ Պաղեստինի միացումը արաբական մեծ ազգային պետութեան մը մէջ:

Ազգային շարժումը ճարակած է միւսլիման զանգուածները, զանոնք մղելով դէպի ցեղային ինքնագիտակցութիւն: Դժգոհութիւն՝ հոգատար պետութիւններէն, դժգոհութիւն՝ հինաւուրց ըմբռնումներէն եւ ժամանակավրէպ սովորութիւններէն, եւ միութիւն-համագաշնակցութիւն բոլոր իսլամ հաւատացեալներու միջեւ:

Երեւութապէս կ'ենթադրուի, որ իսլամ կրօնը ուրոյն դեր մը չունի այս քաղաքական խմորումներուն մէջ եւ միայն պատրանքներ կը սնուցանէ բոլոր անոնց մէջ որոնք կ'ուզեն մեկնիլ այս շարժումները իբր ազգային անհատականութեան վերազարթում: Իրականութեան մէջ կրօնն է անոնց շաղկապը եւ քաղաքական միութիւններու հնարաւորութիւն ընձեռողը:

Հայ ժողովուրդը, որ անցեալին մէջ եւ այժմ, ստուար մեծամասնութեամբ կ'ապրի անոնց մէջ եւ անմիջական շփումներ ունի, իր ֆիզիքական գոյութեան պահպանման տեսակէտով պէտք է մօտէն հետեւի այս շարժումներու ընթացքին եւ ճանչնայ իսլամ կրօնի ոյժն ու անոր հետեւորդներու տենչերը:

**

Իսլամը տիեզերքի մեծ կրօնքներէն մին է: Շուրջ 224 միլիոն հետեւորդներ ունի: Ֆրանսական, անգլիական, հոլանտական, իտալական եւ ռուսական դրօշին տակ տակաւին մեծ թիւով միւսլիմաններ կան: Իսլամի օրօրոցը եղած է Արեւելքը: Արեւելեան նկարագիրը գերազանցապէս արտայայտութիւն գտած է Իսլամին մէջ:

Բոլոր մեծ քաղաքակրթութիւնները ունին իրենց ուրոյն կրօնները: Որքան քրիստոնէութիւնը իր հետեւորդներուն քաղաքակրթական եւ մշակութային թռիչքներ է հաղորդած, նոյնքան պրահմանականութիւնը սատարած է Հնդկաստանին եւ Իսլամութիւնը՝ Իսլամին: Իսլամականութիւնը չէչտուած կերպով նուաճող կրօն մըն է եղած Արեւելքի մէջ: Մուհամմէտը գայն ձեւած է կարծես մասնաւորապէս արաբ մարդու եւ անոր հոգեկան պահանջներուն վրայ: Նախ ուսումնասիրած է հրէութիւնն ու քրիստոնէութիւնը եւ ապա կառուցած իր հոգեւոր շէնքը:

Իսլամութիւնը սեմական կրօն մըն է, որ կրցաւ մօտեցնել այն բոլոր ժողովուրդները ու ցեղերը, որոնք ընդունեցին եւ հետեւեցան անոր: Քաղաքական հասունութեան ներկայ շրջանին անգամ, իսլամական կրօնը, ի յառաջագունէ, ընդունուած տեւական մըն է մերձեցման:

Էութեան մէջ Իսլամութիւնը պարզ կրօն մըն է: Իր վարդապետութիւնն ու բարոյական կանոնները բարդ չեն եւ իսլամ զանգուածներուն համար դիւրըմբռնելի են:

Հիճրէթի դարէն (622ին), Մուհամմէտի Մէքքէէն փախուստով կը սկսի Իսլամական կրօնը: 632ին, երբ Մուհամմէտ կը մեռնի, չի կրնար կարգադրել իր յաջորդներու հարցը: Իր հօրեղբայրը, Ապուպէքիր, Օմար եւ Օսման կը յաջորդեն իրեն:

Մուհամմէտ նուիրագործելով իր կրօնը, կը ներկայացնէ իբրեւ աստուածային կրօններէն մէկին շարունակութիւնը: Ան կ'ընդունի ու Աբրահամն ու Յիսուսը իրեն նման առաքեալներ են Աստուծմէ ղրկուած եւ վերջինը ինքն է, որ աշխարհ է եկած ընկերային նոր կարգեր հաստատելու համար:

«Աստուած Աստուած է, Աստուած մէկ է եւ Մուհամմէտը անոր մարգարէն»... մզկիթներու կատարէն նետուած մուէզզինի ձայնը խորթ չէ հայ ականջներուն, որ միւսլիման հաւատքը կը պատգամէ երկնամերձ բարձունքներէն:

Գուրանը միւսլիմաններու Ս. Գիրքն է: Միօրինակ գիրք մըն է ան եւ թելադրուած միայն Մուհամմէտէն: Կ'ենթադրուի թէ Մուհամմէտ Գաբրիէլ հրեշտակապետին կողմէն է ներշնչուած: Իսլամ բարոյականը, օրէնսգիտութիւնը, աւանդութիւնները, ընտանիքը, հանրային եւ քաղաքական կեանքը, դպրոցը կը ներշնչուին միայն Գուրանէն եւ անոր մեկնութենէն: Գուրանը միակ հեղինակութիւնն է: Միւսլիմանները կ'ըսեն թէ «այդ Ս. Գրքի գերիներն են» իրենք:

Գուրանը արաբական լեզուի գլուխգործոց մըն է: Ոչ մէկ թարգմանութիւն չի կրնար տալ անոր լեզուական եւ ոճի հարազատ պատկերը:

Գուրանը Մուհամմէտ ինք չէ գրած, այլ իր մահէն վերջ մարգարէական թելադրութիւններու հաւաքածոն է, որ կազմուած է եւ դարձած է Ս. Գիրք:

Գիրքը կը բաղկանայ «Հատիս»ներէ, որ իրաւական եւ բարոյական վըճիռներ են մարգարէի բերնէն ելած, եւ «հատուած»ներէ, որ հաւաքուած են իր մահէն վերջ, եւ չեն նկատուիր մարգարէին խօսքերը խմբագրող եւ հրատարակող անհատներու գործ: «Աւանդութիւնը» կազմուած է այդ երկու գլխաւոր մասերէն:

ԺԱ. դարուն Տօքթ. Էլ Կազալին հաստատեց իսլամ օրէնսդրութիւնը եւ լրացումներ ըրաւ: Այդ պարագան պատճառ եղաւ բիւզանդական վիճաբանութեանց եւ հերձուածներու: Իսլամը իր ծագման օրերուն սուրբերու պաշտամունք չունէր, բայց յետոյ սուրբերու պաշտամունքը տարածուեցաւ նոյնիսկ Պէրպէրներու մէջ:

Գուրանի դրած պարտականութիւնը շատ պարզ է: Օրը հինգ անգամ հաւատացեալը պէտք է աղօթէ երեսը դէպի Մէքքէի կողմը ուղղած: Մզկիթներու բարձունքէն մուէզզինը պէտք է աղօթքի հրաւիրէ: Կիներուն արգիլուած է մզկիթէն ներս մտնել:

Գուրանը ծոմապահութեան սովորութիւն ալ հաստատած է, տարուան մէջ 30 օր (Ռամազան) արգիլուած է ուտել, խմել եւ ծխել՝ արեւը մարը չմտած: Ողորմութեան գաղափարն ալ անծանօթ չէ Գուրանին: Հակառակ ատոր, հաւատացեալները այդ ըզգացման շատ քիչ փաստեր ցոյց տուին հայկական տարագրութեան զարհուրելի օրերուն:

Իւրաքանչիւր ընտիր հաւատացեալ պէտք է գէթ մէկ անգամ Մէքքէ այցելէ եւ Զըմզըմի հրաշագործութեան դիմէ: Այժմ այդ ուխտագնացութիւնը չունի հին օրերու հըմայքն ու հրապոյրը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԽՈՐՀ. ԴԵՍՊԱՆԻ ՄԸ ԸՄԲՈՍՏԱՑՈՒՄԸ

Գրած էինք թէ Աթէնքի խորհրդային դեսպանը՝ Ա. Կ. Պարմին Մոսկուա կանչուած է, բայց մերժելով, ապաստանած է Փարիզ: Պ. Պարմին, որ սկսած է իր յուշերը գրել ամերիկեան թերթերու մէջ, իր հրաժարումէն վերջ հետեւեալ բաց նամակը հրատարակեց (1 Դեկտ. 1937).—

Հրաժարելով ծառայելէ Խորհրդային Միութեան կառավարութեան, պարտք կը նկատեմ ձեր գիտութեան յանձնել հետեւեալ իրողութիւնները եւ, յանուն մարդկայնութեան եւ մարդկային իրաւանց, ձեր առջեւ բուռն կերպով բողոքել այն ոճիրներուն դէմ, որոնց թիւը օրըստօրէ կ'աճի:

1935ի Մարտին ես կը վարէի Աթէնքի խորհրդային դեսպանատան առաջին քարտուղարի պաշտօնը, իսկ 1937ի Մարտէն նոյնպէս Աթէնքի մէջ Խ. Միութեան գործակատար էի: Տասնեւինը տարի ես ծառայած եմ խորհրդային կառավարութեան, տասնեւինը տարի եղած եմ անդամ ռուս համայնավար կուսակցութեան, պայքարած եմ խորհրդային կարգերու համար եւ իմ բոլոր ոյժերս տրամադրած բանուորական պետութեան:

1919ին ես իբրեւ կամաւոր մտայ կարմիր բանակը, նախ վաշտի մը, ապա գունդի մը քաղաքական ղեկավար էի. ուշադրութեան արժանացած եմ իբրեւ կռուող կարդ մը ճակատամարտներու մէջ: Ետքը աւարտած եմ կարմիր սպաներու դպրոցը եւ զանազան հրամանատարական պաշտօններ կատարած արեւմտեան ճակատին վըրայ: Վարշաւայի դէմ կատարուած արշաւանքէն յետոյ՝ 16րդ. բանակի զինուորա-յեղափոխական խորհուրդը առաջարկեց զիս իբրեւ իր թեկնածուն՝ հետեւելու համար զինուորական ակադեմիայի ուսմանց: 1923ին հեռացայ զինուորական ասպարէզէն կիսարաժնի հրամանատարի աստիճանով եւ 1923—25 կը կատարէի ընդհանուր հիւպատոսի պաշտօն Պարսկաստանի մէջ: Ապա տասը տարի կը գըտնուէի արտաքին առեւտուրի գործավարի տրամադրութեան տակ, — 1929էն մինչեւ 1931 կը վարէի խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան ներածման բաժինը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ, 1932ին Խ. Միութեան պաշտօնական գործակալ էի Պելճիքա, 1939ին՝ կառավարական պատուիրակութեան անդամ Լեհաստանի մէջ, 1934—35ին՝ ինքնաշարժի ու օդանաւային արտադրութեան արտածման ընդհանուր թրըսթի նախագահ: Այս է եղած, քանի մը խօսքով, իմ ասպարէզը Յունաստան նշանակուելէս առաջ: Ինչ պաշտօն ալ որ կատարէի՝ միշտ իմ մտածումս էր բարեխղճօրէն ծառայել երկրիս եւ ընկերվարութեան շահերուն:

Մոսկուայի դատավարութիւնները զիս սոսկումի եւ ապշանքի մատնեցին: Ես չէի կրնար հաշտուիլ յեղափոխութեան հին առաջնորդներու մահապատիժներուն հետ, չնայելով անոնց սեփական խոստովանութիւններուն. ճիշդ այս խոստովանութիւններն էին, որ կը խռովէին իմ խիղճս, չարչրկող տարակուսանքի կ'ենթարկէին զիս:

Իմ խորին նուիրումը բանուոր դասակարգին եւ խորհրդային ժողովուրդին, եւ այն մտածումը, որ այդ առաջնորդները չէին կրնար նման յանցանքներ գործել, ստիպեցին զիս ճիգ գործել իմ վրաս եւ խոնարհիլ իրողութեանց առջեւ: Ես կը խորհէի, թէ այդ ճիգը պէտք էր ընկերվարութեան գործին: Բայց վերջին ամիսներու դէպքերը (այդ ամիսները ես անցուցի Ֆրանսայի մէջ՝ առողջութիւնս բարելաւելու համար) ցնցեցին իմ վերջին պատրանքները: Զգացի թէ դատավարութիւնները նախապատրաստութիւն հանդիսացան ռուս համայնավար կուսակցութեան հին գործիչներու զանգուածային ոչնչացման համար, այսինքն այն բոլոր տարրերու, որոնք ստորերկրեայ պայքար մղած են, յեղափոխութիւն կատարած եւ գլուխ հանած քաղաքացիական պատերազմը, ապահովելով առաջին բանուորական պետութեան յաղթանակը... Այսօր ցեխ կը նետեն անոնց վրայ եւ դահիճներուն կը յանձնեն զանոնք... Ինծի համար այլեւս պարզ է, որ իմ հայրենիքիս մէջ յետադիմական դիկտատորութիւն հաստատուած է:

Իմ աչքիս առջեւ կ'անհետանային բանտերու մէջ (մահապատիժ կրած են կամ պարզապէս սպանուած) իմ պետերը եւ ընկերները ամէնքն ալ հին բոլշեւիկներ,— նախկին դեսպան եւ արտաքին փոխ գործավար Քրեսթինսքի, Վ. Օ. Ք. Ս.ի նախագահ Արոսեւ, նախկին արտաքին փոխ գործավար եւ Անգարայի դեսպան Քարախան, որ՝ ինչպէս կ'ըսուի՝ գնդակահարուած է. դեսպան Իւրենեւ, որ կարմիր բանակի գործավար էր 1918—1919ին, արտաքին առեւտուրի փոխ գործավար Էլիաւա, որու հետ ես պատիւ ունեցած եմ աշխատելու. իմ բարեկամներն ու ընկերները, (որոնց հետ միասին պայքարած ու աշխատած եմ այլեւայլ ժամանակներ, 20 տարուան ընթացքին), արտաքին գործավարութեան բաժիններու վարիչներ Ցուքերման եւ Ֆեխներ, դեսպաններ՝ Ասմուս (Հելսինկ-Ֆորս), Փոտոլքի (Քովն), Օսթրովսքի (Պուքրէշ), որ Վորոշիլովի բարեկամն ու հովանաւորեալն էր, զօրավարներ Կեքքեր, Շմիտ եւ Սաւիցքի քաղաքացիական պատերազմի հերոսներ եւ զինուորական ակադեմիայի իմ ընկերներս, վերջապէս, դեսպաններ Դաւիթեան, Պոկոմոլով, Ռոզէնպերկ, Պրոտովսքի, որոնք անձամբ քիչ կը ճանչնայի, որոնց պարկեշտութեանը, սակայն, ես խորապէս համոզուած եմ:

Ես կը դիմեմ հանրային կարծիքին ստիպողական, յուսահատ կոչով, գոնէ ի սէր անոնց, որոնք տակաւին ողջ են, եւ կ'ըմբոստանամ սուտ եւ ստոր ամբաստանութեանց դէմ: Ես կը խորհիմ բարեկամներուս մասին, որոնք կը մնան իրենց պաշտօններուն վրայ Եւրոպայի, Ասիոյ կամ Ամերիկայի մէջ, որոնց ամէն օր կը սպառնայ նոյնը, եւ որոնք կը գտնուին ողբերգական երկընտրանքի առջեւ,— վերադառնալ հայրենիք՝ դիմաւորելու համար ստոյգ մահը, կամ հրաժարելով հայրենիքը տեսնելէ եւ մնալով արտասահման՝ ենթարկուիլ գնդակ մը ստանալու վտանգին Նէփէսի գործակալներուն կողմէ, որոնք դեռ վերջերս իմ հետքերուս վրայ կը կոխէին:

Մնալ ծառայութեան մէջ Ստալինի կառավարութեան մօտ՝ ինծի համար պիտի նշանակէր կորսնցնել ամէն բարոյական զգացում, ստանձնել պատասխանատուութեան մաս մը այն ոճիրներու համար, որոնք ամէն օր կը կատարուին ժողովուրդի դէմ իմ երկրին մէջ: Այդ պիտի նշանակէր դաւաճանել ընկերվարութեան գործին, որուն ես նուիրած եմ իմ ամբողջ կեանքը:

Խզելով ամէն կապ այդ կառավարութեան հետ, ես կը հպատակիմ խիղճիս ձայնին: Շատ լաւ կը գիտակցիմ թէ՝ այսպէս վարուելով՝ ինչ վըտանգներու կ'ենթարկեմ ինքզինքս վարձկան մարդասպաններու հարուածին տակ: Բայց այդ մտածումը չի կրնար ստիպել զիս ուրիշ կերպ վարուելու:

Ես իմ գրաւոր հրաժարականս ղըրկած եմ Մոսկուա՝ արտաքին գործավարութեան: Հրաժարելով դիւանագիտական անձեռնմխելիութենէն, կը յանձնեմ ինքզինքս օրէնքներու եւ հանրային կարծիքի պաշտպանութեանը այն երկրին որ հիւրընկալած է զիս: Ես հնազանդեցայ խղճիս ձայնին, համոզուած ըլլալով, որ այդ կերպով ես չեմ դաւաճաներ այն գաղափարներուն, որոնց ծառայած եմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին:

Իցիւ թէ իմ ձայնս օգնէր հասարակութեան, որ ճշգրիտ վերաբերումին հանգի այն վարչակարգի, որ կը բացառէ ամէն ընկերվարութիւն եւ ամէն մարդկայնութիւն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊԱՐՄԻՆ (ԿՐԱՑ...)

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Փարիզէն Վիէննա զարնուած հեռագրի մը համաձայն, Ֆրանս. ծովային պաշտօնարանը կը խորհի լըջօրէն Միջերկրականի մէջ նաւային գերակշռութիւն մը պահել Իտալիոյ վրայ, բոլորովին անկախաբար Անգլիոյ նաւային ուժէն, կամ անոր օժանդակութենէն: Հեռագիրը կը վերջանայ սա բառերով.— Նոր փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի այս կերպով անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը, որով Անգլիա մինչեւ հիմա ծովու վրայ գերակշռութիւն ունէր, իսկ Ֆրանսա ցամաքի վրայ:

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչ Թահսին Ուզէրի յայտարարութեան առաջին մասը: Ահաւասիկ մընացեալը.—

Ի վերջոյ, Ըսմէթ Ինէօնիւ ալ Հայ վարչապետին բերնէն ելածին նման կրկնեց այս խօսքերը:

Հայ վարչապետը, իր ճառովը, ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքին ուղղելով իր խօսքը, ուզեց ըսել թէ «Դաշնակ քօմիթէն արիւնալի արտամը կը կազմէ մարդկութեան եւ ընկերութեան համար: Հայ անցեալին մէջ կատարուած բոլոր ոճիրներուն հեղինակները ասոնք են»:

Այս յայտարարութիւնը, որ բարձր, իրաւասու եւ մտաւորական անձի մը կողմէ կը կատարուէր, փաստաթուղթ մըն էր որ ամբողջ աշխարհի կ'իմացնէր թէ հայկական խնդրին մէջ մեծ Թուրք ազգը անմեղ ու անպարտ էր:

Այս պարագան հոս արձանագրելէ յետոյ, կ'իմանանք ու կը տեսնենք թէ Դաշնակ քօմիթէն իր արիւնալի գործելակերպէն այսօր ալ չէ հրաժարած եւ կ'ուզէ Թուրքերուն օձիքին կառչած մնալ:

Անհրաժեշտ է որ քիչ մը կանգ առնենք այս լուրը տուող հեռագրին եւ բեք նախադասութիւններուն վրայ:

1.— Հրապարակութիւն ըրած, հայ սպայ եղած 40 Դաշնակ քօմիթէճիներ երկու քամիոնով Պէյրութէն Հալէպ ղրկուած են:

2.— Այս քօմիթէճիները մօտ օրէն Հաթայ պիտի ղրկուին:

3.— Դաշնակ քօմիթէն Պէյրութի մէջ գաղտնի նիստ գումարելով, կարգ մը որոշումներ տուած է:

Երբ կը կարդացուին այս տողերը, որոնցմէ կը հասկցուի թէ Դաշնակ քօմիթէն կը վերսկսի իր արիւնալի...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Ու կը դառնայ արեւը ուրիշ տեղ, կը խօսի. ատ է՝ նայիս շղարշ մը կը ձգէ վերէն վարադոյրի պէս, ինք ետեւէն դեռ կ'երեւայ իր սիրոյ նոր բակին մէջ ու մոմը կը մարէ. առաջատի գիշեր. վա՜յ դուրսը մնացողին:

Ձիւնը դժգոհ՝ սիրտը կը կարծրացնէ, մութ ձեւեր կը հագնի, ու բարձրաղաղակ գիշերը կ'որոճայ սարսափելի մոլուցքով:

Այդպէս չէ մեզի համար, ինչպէս հիմա, երբ մենք կը քաշուինք ներս, արեւէն յիշատակ մը տանելով օջախին շուրջ կը բոլորուինք դուռ դրացի: Տաքուկ ու երջանիկ, ձիւն կ'ուտենք, արեւու պէս մեղր կամ ռուփ լեցուցած վրան, աղջիկները կը սիրեն ծաղիկ բանիլ ու դգալով ձեւեր կուտան՝ անանկ կ'ուտեն:

— Շատ մի ուտէք, կը հազաք վերջը, կ'ըսէ փորձառու մը:

Հաղն ի՞նչ է որ. մեղր ու ծաղիկ լեցուն են, խմէ մէկն ու միւսէն, մինչեւ թարմ ծաղիկները բացուին կ'անցնի:

Անդիէն ծերուկ մը, որ մէկ ոտքը երկարած նստեր է, տքտքալով ինծի կը նայի.

— Տղայ, արար աշխարհ ման եկար, ցաւիս դարման մը չե՞ս գիտեր. ճիւիս վրայ վէրք մը կայ, օձուկ է ըսեմ՝ օձ չդպաւ, խոց է ըսեմ՝ որո՞մ սիրտը խոցեցի:

Սառա հարսն իր խոշոր ականները կը բանայ, լաչակը թուշէն վար է ինկեր:

— Էդ քու վէրքիդ դարման ըսեմ ինծի ի՞նչ կը խոստանաս:

— Սառա՛, Սառա՛, աղէկցուր դուն վէրքս, քեզ համար զարիպ երթամ, վաստակս ոտքդ բերեմ:

— Քանզ վաղը շուտ չկայ, կը դիմանա՞ս, կ'առնեմ կորկոտը, ծամելով ձիւթ կը շինեմ, էգի բանիմ վէրքիդ շուրջը, կը բերես նուկի մը կարագ եռացած, կ'այրեմ վէրքդ, ծխալով ցաւդ կ'անհետի, ութ օր չանցած ոսկորդ միս կը բռնի, երբ վրան դնեմ քիչ մը էկլի (ականմոմ), կորտնձութ (թաւշային տերեւներով տունկի մը արմատին վրայ սեւ գեղձ), մեղրամոմ, թրախոտի փոշի իրար խառնելով ոչխարի դմակով, քիչ մըն ալ աղջիկ մօր կաթ, ծեծէ մինչեւ հալին, խառնուին: Շաքարն ու գինին ալ միս կը բերեն:

Անդիէն մըցորդ մը կ'աւելցնէ.

— Լսե՞ր ես որ կ'ըսեն.

Ո՞ւր գտնենք կարմիր օձը,
Երթայ ծծէ կարմիր կովը,
Փսխէ վեր կարմիր քարին,
Դուն ուտես դեղ ըլլայ խոցին:

Ժամանակին խօսող մարդ մը— հեռու քեզմէ— կ'իյնայ լեռներն ու սարերը, օրեր կ'անցնին ու կը տեսնէ էժտահար եղջիւրով օձ մը, ահա՛ն, կ'ըսէ, ազատիչս եկաւ, թող խայթէ, մեռնիմ փրկուիմ. մէկ ալ նայիս չէ, փակաւ նախիրէն հեռացող կարմիր կովուն պտուկին, թերմաչ մնաս դուն, խմեց ու ուռեցաւ տիկ եղաւ, կովն ըսես աչքերը դուրս ինկաւ, քիչ անդին քարերուն վրայ կը պառկի ու կը փսխէ. ի՜նչ երկարեմ, մարդը կ'երկարի փսխուկը կ'ուտէ որ մեռնի, մի ըսեր՝— մեռնիմ սատեղծողին— այդ է եղեր իր փրկութիւնը. մերկ, մօրէ նոր ծնած, դեղ կը դառնայ ազատած:

Աստուած պաշտպանէ, ՙէ՛ դեղ ու ճար ունինք ՙէ բժիշկ, Պոլի՞ս է որ մեռած մարդը ողջնցնեն, կ'ըսէ ու կը լսէ Անդրկանց Յովհաննէսի հայրը,

— Ատ ինտո՞ր կ'ըլլի, կը հարցնեն հետաքրքիրները, Միածինը նորէ՞ն աշխարհ եկեր է:

— Իսկական հրաշք. աչքով տեսածի պէս եմ... կեցած թաղս հարուստի մինուճար տղան տի մեռնի, ալ Աջգիւղցի բժիշկներ, ճակատագիր, տղան ձեռքէ կ'ելլէ. տասը տօքթոր մատ կը կոխեն որ մեռա՛ւ. մէկ ալ նայիս խանի մը անկիւնէն փէրփէրիշան զարիպ մը, մի ըսեր՝ անտուն, անանուն բըժիշկ, կուգայ ներս կը մտնէ, երեսն ո՛վ կը նայի, չէ՛, կ'ըսէ, մեռած չէ, ես կ'ողջնցնեմ: «Գլուխդ վրայ կ'ուտաս», կը մշտեն շուրջինները: «Աման Աստուծոյ մարդը, կեանքս, կալուածըս քեզի պարգեւ, ոտքդ պագնեմ», կը պոռայ մայրը: «Աշխարհի մէջ թող անունս մնայ» կ'ըսէ մարդը ու բոլորը դուրս ընելը մէկ կ'ըլլայ:

Երկար չընենք, ձախ կողին տակ խոշոր խալ (պատրիկ) մը կայ եղեր, կեցած տեղը կաս կարմիր՝ կ'ըսես լուսնկան կալ է կապեր:

— Տէ շուտ, մայրի՛կ, արդ կեանքին մէջ ի՞նչ չէ կերեր:

Հարուստի տղայ, ի՞նչ ըսես որ չէ կերեր. Աստուծով մօրը միտքը կ'իյնայ որ սխտորէն կը գանէր, հոտէն կը հիւանդանար.

— Սխտոր բեր ու դուն դուրս ելիր: Ու գործի կը սկսի: Ատ տեղը մութ կը մնայ, սխտորը սե՞ղ կ'ընէ, չէ նէ մի վրան կը քսէ, կոկորդէն վար կը լեցնէ, եկուր իմացիր, ինտո՞ր իմանաս երբոր մարդը հիւքիւմէթ են կանչեր, մէյ մըն ալ անկէ դուրս չէ ելեր, բայց մեռելը մինչեւ այսօր ալ կ'ապրի: Ա՛խ էն հիւքիւմէ...

— Ի՛նչ լաւ կ'ըլլար որ միշտ ասանկ ձիւն ձմեռ ըլլար, անոյշ անոյշ խօսակցելով գիշերները լուսցնէինք, հաւուդ քշէ՛ ըսող իսկ չկայ:

Հայրս խօսակցութիւնը փոխել կ'ուզէ այսպիսով, բայց, կ'աւելցնէ,— գարնան դռներուն հետ մեր ցաւերը նորէն պիտի բացուին, զուլումը մեր ձմրան հանդիստը մեր քթէն պիտի բերէ...

— Աման, մէկ օրուան թագաւորութիւնն ալ թագաւորութիւն է. հիմա ձգէ սըւոնք. Կատա՛ր. աղջիկս, ... մը բեր, կոկորդս բան մը մնացեր վար չիջներ կ'ըսես...

— Ապրիս, ի՛նչ չէր (աղուոր) ... ջիկ է, շատ ապրիս, էն չէ ըմմը ... նա հարսայ, աս աղջկան մազերը ... տո՞ր բերիր, աչք չըլլայ, իջեր է ... չեւ կրունկը, ստեղծողին աչքը ... ըլլայ:

— Ինտո՞ր ըլլի, Աբար, ... վէրք մէրք, աղուոր մը ածիլեցի ... ւացի, քիչ մը չէչ մեղր քաշեցի, ... քերը չորցան, նայիմ՝ մազ չէ ... ցեր. բուսնելիք ալ չունի. ածիլ... ոի ձեռք, շուտ շուտ խաչ խաչ ... ցի գլխինչորս կողմը, արիւնը ... չելած, առաջուընէ մէկալ քրոջ ... մազերէն մանր մանր մկրատած ... ըր լեցուցի խաչերուն մէջ, ... ռահանի հունտ. կտաւը կը թաթ... լափային մէջ, կը դնես վրան, ... սուն օր չանցնիր մազ կը բուսնի: ... լափան ալ աս է. քիչ մը ձէթ. ... մէջը որսի սեւ վառօդ, քիչ մըն ալ ... ծումբի ծաղիկ, մէջը աւելցուր ... փայտի մոխիր, լաւ մը խառնէ:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱ...

(7)

(Շար.)

գործունէութեան, մեզ Թուրքերու համար խիստ կենսական եւ մարդկային պարագայ մըն է գիտնալ թէ՝ այն ի՞նչ նպատակով Պէյրութէն Հալէպ եւ ասկէ Հաթայ կը ղրկուին եւ ի՞նչպիսի ուժի մը կողմէ կը ղրկուին:

Անմիջապէս ըսենք որ, հեռագրին մէջ յիշուած աշխարհագրական անունները ինքնաբերաբար կուտան այս հարցումին պատասխանը: Առանց կանգ առնելու այս կէտին վրայ, բուն նիւթին անցնինք :

Դաշնակ քոմիթէն Վանի, Էրզրումի, Արեւելքի եւ երկրին ամէն մասին մէջ հայ ազգը խաբելով քաղաքական եւ եւրոպական աւետիսներով, 1911ի յեղափոխութենէն ի վեր պահ մը իսկ չէ գադրած Թուրք ազգին, Թուրք կեանքին դէմ դաւեր մտածելէ: Ընդհ. պատերազմի ամէնէն նշանակելի օրերուն եւ ճակատագրական պահերուն, Դաշնակ քոմիթէին պատկանողները, հայ կամաւորները, հայ զինուորները Թշնամիին կողմը փախելով, երկրին ու ազգին դէմ ամէնէն մեծ դաւաճանութիւնն ու լրտեսութիւնը գործած են:

Ընդհ. պատերազմի նախօրեակին, Էրզրումի երեսփոխան Փաստրմաճեան, Վանի երեսփոխաններ Վռամեան եւ Փափազեան, ինչպէս նաեւ այս քոմիթէին պատկանող Իշխան, Արամ եւ նման Դաշնակ ղեկավարներ ձեռնարկած էին զինել Հայերը եւ զորագունդեր, զօրաբաժիններ կազմել անոնցմէ :

Երբ պատերազմ յայտարարուեցաւ, Վան քաղաքի Խաչփօղան վայրին ու Թաղին մէջ, կարծես թէ ամրացուած տեղ մը ըլլար, կոնակէն զարկին հոն գտնուած զօրքերն ու անմեղ Թուրք ժողովուրդը: Վան պարզապէս բուն պատերազմի մը ճակատ դարձած էր :

Զինադադարին յաջորդող ամիսներուն, դարձեալ Դաշնակ քոմիթէն, Հռոմի, Պերլինի ասֆալթ լայն պողոտաներուն վրայ Թուրքի արիւն թափած էր: Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար քոմիթէները, իրենց կատարած բոլոր յեղափոխութեանց մէջ, հակառակ անոր որ վեհանձնութիւն տեսած էին Թուրք ժողովուրդէն, երբեք չեն հրաժարած, ապերախտօրէն դաւելու Թուրքին կեանքին :

Կրակէն պաշտպանուելու, կրակին մէջ չիյնալու համար երկարող ամէն ձեռք իրենց դաւադիր թեւերովը վար առնուած են: Բայց այս թեւը վերջապէս մատնուեցաւ այն վախճանին զոր ուզեց ըսել հայ վարչապետը Սարտարապատի մէջ: Պատմութիւնը այսպէս արձանագրած է այս պարագան :

Հիմա ալ, նոյն քոմիթէին, նոյն թեւին Հաթայի կրակին մէջ իյնալու ձգտումը ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ կրկնել նոյն պատմութիւնը եւ նոյն ներկայացումը, ու այսպէսով դարձեալ աղէտ մը պատրաստել իրեններուն համար: Ասոնց երկարող եւ երկարելիք օժանդակութեան ձեռքն ալ առանցքը պիտի կազմէ այս աղէտին, այս սրտակեղեք պատմութեան :

Այլեւս եկած է ժամը յայտնելու թէ խիստ ուշադրութեամբ եւ մեծ մտահոգութեամբ օրը օրին կը հետեւինք մամուլին մէջ արձագանգած այս վերջին կացութեան :

ՀԱՅԵՒԱՐԱՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անտիոքի արաբերէն Էլ Ուրուպա (արաբականութիւն) թերթը խմբագրականի մը մէջ կը գրէ .—

Ճիշդ է որ Հայերը հովանաւոր տէրութեան հանդէպ հաւատարմութիւն եւ համակրանք ցոյց կուտան · սակայն միեւնոյն ատեն ճիշդ է նաեւ որ անոնք՝ իրենց քաղաքական բոլոր հոսանքներով Սուրիոյ ու Արաբներու հանդէպ սէր ու համակրանք ունին: Հայերու այդ վերաբերումն ու զգացումը Արաբներու հանդէպ բնական հետեւանքն է մեր իրենց հանդէպ ցոյց տուած հիւրասիրութեան ու վստահութեան: Որովհետեւ մեր բնակարանները իրենց համար պատսպարաններ դարձան եւ մեր քաղաքներն ու դաշտերը հայրենիք :

Հայերը սրբազան կապերով եւ երջանիկ յիշատակներով կապուած են մեր երկրին :

Հայ ազնիւ ժողովուրդը, մեր հայրենիքին մէջ, որ միեւնոյն ատեն իրենց հայրենիքն է, իր արիւնը թափեց ազատութեան համար: Եւ այդ արիւնը Հայերու սրտերուն մէջ չարունակ ազատութեան կայծեր յառաջ կը բերէ եւ կը մղէ տեւական կերպով սուրիական ժողովուրդին սէր եւ համակրանք ցոյց տալու: Մանաւանդ որ երկու ազգերու ճակատագիրները կը գտնուին միեւնոյն ճամբու եւ ուղղութեան մէջ:

Սուրիոյ Հայերը զանազան առիթներով ցոյց տուին որ կը փափաքին այս երկրի անկախութիւնը: Բազմաթիւ հայ երեւելիներ յայտնած են որ Հայերու եւ Արաբներու ձգտումները միեւնոյնն են: Հայերը կ'ուզեն որ արաբական միացեալ պետութիւն մը ստեղծուի եւ իրենք ամէն կերպով օգնեն այդ միութեան :

Սանճաքի Հայերն ալ բազմաթիւ առիթներով ցոյց տուին որ իրենք պատրաստ են սուրիական հայրենիքին ամէն կերպ օգնելու եւ գործակցելու արաբ տարրին հետ :

Մենք շնորհապարտ ենք Հայերու ցոյց տուած զգացումներուն համար եւ կը մաղթենք որ իրականանան մեր յոյսերն ու երազները :

ՑԻՐՈՒՑԵԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Մօտ մէկուկէս տարի է կ'երթեւեկեմ հիւս. Ափրիկէի ֆրանսական ափերը .— Ալժէ, Օրան, Պօն, Ֆիլիպվիլ, Թունուզ եւ Պիզէրթ :

Ամէն նաւահանգիստի մէջ, երբ դուրս կուգամ նաւէն, Հայ կը փընտռեմ ու երբ չգտնեմ, ինքնիրենս կ'ըսեմ ու կը կրկնեմ .— Անճարակ եմ ես, չկրցի Հայ մը գտնել: Կա՞յ երկիր մը, քաղաք մը առանց Հայու:

Առաջին քաղաքը որ ճանչցայ՝ Թունուզն էր: Երկար ատեն շրջելով կեդրոնական պողոտային վրայ, երկու կողմի սրճարաններուն մէջ ի զուր հարցուփորձ ըրի, Հայու մը հասցէն գտնելու համար եւ ճարահատ գացի հին Թունուզ, հակայ պարիսպին կամարաձեւ դուռը: Գոռոզ մազերով սեւամորթ մը «ալոճ» կը ծախէ, խումբ մը մանուկներ շուրջը կը դեդերին, սեւամորթին զբաղած մէկ վայրկեանէն օգտուելով քանի մը «ալոճ» գողնալու համար :

Ցանկարծ ձայն մը կը լսեմ: Երկյարկանի տան մը լուսամուտէն կնոջական գլուխ մը՝

— Տօ ղղայ, վեր եկուր, թէ ոչ հայրիկիդ կ'ըսեմ իրիկունը :

Մէկէն կը սթափիմ եւ կը բռնեմ 7 — 8 տարեկան մանչուկը թեւերէն:

— Աղուոր մանչուկ, դուն Հա՞յ ես:

— Այո, Հայ եմ, կը պատասխանէ վախվխելով :

— Ո՞ւր տեղացի ես :

— Փարիզցի :

— Հայր, մայր ունի՞ս :

— Այո, կ'ըսէ եւ գլուխը վեր կը բարձրացնէ, մատնանշելու համար մայրը որ կը դիտէր մեր խօսակցութիւնը :

Պզտիկին երկու գրպանները կը լեցնեմ «ալուճ»ով եւ ան ուրախ զըւարթ կը դիմէ դէպի մայրը, որ դըլուխի շարժումով շնորհակալութիւն կը յայտնէ ու կը գոցէ պատուհանը :

Փողոցին անունն ու տան թիւը կը գրեմ յուշատետրիս մէջ ու կը շարունակեմ պտոյտս, հին Թունուզի նեղ ու երկար շուկաներուն մէջ: Խանութներ խառն ի խուռն, բարակ տախտակով մը իրարմէ բաժնուած: Ահաւասիկ մսավաճառի խանութ մը, երկայն տախտակի վրայ կը տեսնես կովի խոշոր սիրտ մը եւ քանի մը ոչխարի գլուխներ :

Մսավաճառը մօրուսաւոր եւ փաթթոցաւոր բնիկ մըն է որ զբաղած է ճանճերը վռնտելով, իսկ երկու կողմերը կերպասեղէնի պզտիկ ու մաքուր խանութներ են: Խանութպան Հրեաներ ճերմակ օձիքներով ու կարմիր փողկապով դրան սեմին կեցած, անցորդներ կը հրաւիրեն, մերթ արաբերէն եւ մերթ ֆրանսերէն լեզուներով:

Կը բարձրանամ քիչ մը աւելի վեր, խումբ մը տարէց փաթթոցաւորներ կլկլակ կը քաշեն սրճարանի մը անկիւնը, որուն դիմացի պաղպաղակի փոքր խանութէն Թուրքերէն խօսակցութիւն մը կը ցնցէ զիս ·

— Հայվան օղլու հայվան, էօնիւնէ պագսանա՛ · · ·

Խանութպանը կը յանդիմանէ աշկերտը որ երկու լիտրա կաթը գետին թափած էր: Պաղպաղակ մը կ'առնեմ ու կը ծանօթանամ խանութին տիրոջը հետ որ Պոլսեցի Թուրք մըն է եւ լաւ կը ճանչնայ Հայերը: Նախ կը ծանօթանամ իրեն անմիջապէս դրացի Ատանացի պարոն Xի հետ որ հին կարասիներու վաճառորդ է, եռանդուն երիտասարդ մը եւ ատենադպիրը նորակազմ ազգային վարչութեան: Ցաւ կը յայտնէ որ Թունուզի Հայերը չեն կրցած տեւականօրէն միութեան կապ պահել, արդէն թիւով քիչ են, իսկ որակով ալ մեծ արժէք մը չեն կրնար ներկայացնել:

Այսպէս ուրեմն Թունուզի մէջ բնակութիւն հաստատած են 17 հայ ընտանիքներ, որոնք ինքնաբաւ դարձած են շնորհիւ իրենց մասնագիտական աշխատանքներու: Յիշեմ քանի մը անուններ,— Բժ. Ֆէսճեանը, ատամնաբոյժներ Մերճանեան եւ Վարդան Նըխիշեանը, աշխատակից «Յառաջ»ի: Յաջորդով Ալժէն :

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Տ Խ Ր Ո Ւ Ն Ի

ՊԵՐԼԻՆ, 10 յունուար .— Այսօր ցուրտ հողին յանձնեցինք մեր գաղութի երիտասարդ անդամներէն Պարտիզակցի Գրիգոր Վարդապետեանը, 42 տարեկան: Հանգուցեալը ոչ ոք ունի այստեղ: Եթէ չենք սխալիր, եղբայրն է Հայաստանի մէջ երկար ատեն դատական գործավարութեան պաշտօն վարած Լեւոն Վարդապետեանի, որուն հետ սակայն շատոնց չէր թղթակցեր: (ԽՄԲ .— Խնդրական է այս կարծիքը, քանի որ Երեւանի Վարդապետեանը Կովկասցի է: Պարտիզակցի Վարդապետեաններ կան Սելանիկի մէջ) :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ .— Յունուար 8ին, Հ. Կ. եւ Մ. Միութիւնը կազմակերպած էր հանդէսը, նուիրուած Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին: Նախագահ Պ. Խ. Տէրտէրեան ժամը 3.30ին հանդէսը բանալով, պարզեց օրուան նշանակութիւնը, ու ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել հերոսներու յիշատակը :

Անմիջապէս վերջ շատ գեղեցիկ կըտորներ արտասանեցին փոքրիկ Ա. Լուսարարեան, Գ. Տէրտէրեան, Օր. Լ. Մուրատեան: Օր. Սահակեան երգեց « Հայաստան »ը, արժանանալով ջերմ ծափերու: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, գնդ. Տ. Բաղտասարեան, որ գեղեցիկ ճառով մը պարզեց Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի դերն ու արժէքը, հայկական պատմութեան համար: Այս առթիւ յիշեց շարք մը հերոսական դրուագներ:

Դժբախտաբար անյարմար օր մը ընտրուած էր հանդէսին համար, որով շատ բազմութիւն չկար :

Ռ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

LES CAHIERS DE FRANCE

Մերուժան Պարսամեան որ քանի մը տարիներէ ի վեր կը հրատարակէր Cahiers Drouot եւ Les Nouvelles des Expositions անունով երկու ֆրանսերէն ամսաթերթեր, այս ամսուընէ սկսեալ զանոնք միացուցած է նոր տիտղոսի մը տակ, «Les Cahiers de France» :

Առաջին թիւը լոյս տեսաւ արդէն պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ: Հանդէսին կ'աշխատակցին ֆրանսացի յայտնի գրագէտներ եւ ֆրանսական անուններու տակ ծածկուած հայ գրողներ :

Հրատարակիչը, որ կը ստորագրէ Jean Mérou, ծրագրած է նաեւ ծանօթացնել հայ արուեստը եւ գրականութիւնը :

Les Cahiers de Franceը Շանթը կը յիշեցնէ, ֆրանսերէն լեզուով սակայն:

Անշուշտ մեր գրասէր հայրենակիցներն ալ պիտի գիտնան գնահատել հայ գրագէտի մը այս կարեւոր ձեռնարկը:

Բաժանորդագրութիւն, Ֆրանսա՝ 30, արտասահման՝ 40 ֆրանք:

Փափաքողներու ձրի նմոյշ կը ղըրկուի: Հասցէ .— Les Cahiers de France, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ

Թուրք հայրենակիցներուն օտար լեզու չխօսելու մասին Ազգ. Մեծ Ժողովին առաջարկ օրինագիծ մը տրուիլը, Պոլսոյ քաղաքապետութիւնն ալ այս ուղղութեամբ շարժելու մղած է: Այսպէս, բոլոր քաղաքապետական ճիւղերուն հրահանգ տրուած է կարեւորութեամբ գործադրել քաղաքապետութեան ոստիկանական կանոնագրին մէջ արդէն գոյութիւն ունեցող այն տրամադրութիւնը, որ մինչեւ հիմա զանց կ'առնուէր: Այս հրահանգին համաձայն, քաղաքին ոչ մէկ կողմը ո եւ է վաճառորդ, ըլլայ հանրային վայրերու, ըլլայ վաճառատուններու եւ խանութներու մէջ Թուրքերէնէ զատ ուրիշ ո եւ է լեզու պիտի չխօսի :

Պաշտօնական թէ գաղտնի, բոլոր քաղաքապետական եւ ոստիկանական պաշտօնեաները ուշադիր պիտի ըլլան թէ այս հրամանը կը գործադրուի՞ թէ ոչ: Հակառակ շարժողները խստօրէն պիտի պատժուին: Այս պատիժը պիտի գործադրուի նաեւ անոնց հանդէպ, որոնք չըջիկ թէ վաճառատան մէջ գործող վաճառորդները կը ստիպեն Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով խօսելու :

ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

Հռոմէն մասնաւոր հեռագիր մը կը յայտնէ թէ, որքան որ ամէն կողմ հեռագրուեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին եւ Հռոմի անգլ. դեսպանին միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը, բայց կ'արժէ ի վեր հանել սա պարագան, թէ գլուխ գլխի այդ տեսակցութիւնը խիստ մտերմական եւ սիրալիր եղած է: Բոլոր ընթացիկ հարցերը ընդհանուր իմաստով նկատի առնուեցան: Եթէ երեւոյթները չխաբեն եւ դիւանագիտութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ, գոնէ վերջին պահուն անկեղծ ըլլայ, անգլեւիտալական մերձեցում մը բոլորովին անհընար չէ կարելի ենթադրել, անշուշտ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ փոխադարձ շահերը աչքի առջեւ ունենալու եւ իտալական ցանկութիւնները զանց չընելու հիման վրայ :

« ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ »

Այսպէս կը կոչուին Անգլիոյ հինգ գլխաւոր պանքաները, որոնց 1937 ի տարեկան հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ, թէ 1929ի աննպաստ շրջանէն ի վեր մինչեւ նոր թուականը անոնք այսքան մեծ շահեր չէին ըրած: 1937ին համար այս հինգին ամբողջական շահը եղած է 10 միլիոն 99894 սթերլին ընդդէմ 9 միլիոն 608.338 սթերլինի 1936ին, ինչ որ կը համապատասխանէ 5.1 առ հարիւրի: Անկումի ամէնէն խոր կէտէն վեր բարձրացումը ցոյց կուտայ 25.1 առ հարիւր: Լոյտի կողմէ եւս յունուար 7ին հրատարակուած թուանշանները զուտ շահ ցոյց կուտան 88.546 սթերլին բաղդատմամբ 1936ի: Ընկերութիւնը շահաբաժին կուտան այս կերպով 12 հարիւր :

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԴԱՀՃԱՊԵՏԸ ԵՒ ԻՐ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.) ·

— « Աթէնքի Խորհրդային նախկին դեսպան Ա. Բարմին, որ այժմ փախստական է, սկսած «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ հրատարակել խիստ հետաքրքրական յօդուածաշարք մը Խորհրդային կառավարութեան կատարած վերջին ահաբեկումներու մասին:

Երկրորդ յօդուածին մէջ մասնաւորապէս ընթերցողը կը գտնէ շահեկան քանի մը դիտողութիւններ, որոնք որոշ լոյս կը սփռեն այդ ահաբեկումներու շարժառիթներէն մէկուն վրայ:

Բարմին կ'ըսէ, թէ Ստալինի հրամանով վերջերս կատարուած ահաբեկումներու մէջ ամէնէն բնորոշն եւ ուշագրաւը հիւսիսային Կովկասի շրջանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան գլխաւոր քարտուղար Շեբոլդայեւի եւ անոր օգնական Լարինի գնդակահարութիւնն է:

Ահա թէ ինչու: Այս երկուքն ալ հին բոլշեւիկներ էին ու թէեւ յայտնի չէին արտասահմանի մէջ, բայց շատ կարեւոր եւ գործօն դեր էին կատարած բոլշեւիզմի յաղթանակը ապահովելու համար Ռուսաստանի մէջ: Առաջին հնգամեակի շրջանին անոնք հիւսիսային Կովկասի դիկտատորներն էին: Անոնք էին որ սարսափելի դաժանութեամբ ճնշեցին գիւղատնտեսութեան բռնի համայնացման հետեւանքով կոզակներու մէջ բռնկած տարերային ապստամբութիւնները: Ինչպէս յայտնի է, այդ ժամանակ էր որ ամբողջ ստանիցաներ (կոզակներու գիւղեր) քանդուեցան, տասնեակ հազարաւոր կոզակներ սպաննուեցան եւ մնացորդներն ալ, իբր «կուլակներ» եւ «հակայեղափոխականներ» քշուեցան Սիբերիա: Եւ այդպէս իսպառ քայքայուեցաւ երբեմն բարգաւաճ եւ հզօր կոզակութիւնը:

Սակայն, Ստալինի քաղաքականութիւնը կոզակներու վերաբերմամբ վերջերս հիմնովին փոխուեցաւ: Աքսորուած կոզակները կը վերադարձուին իրենց նախկին տեղերը, կը վերականգնուին կոզակներու իրաւունքները որոշ չափով: Կոզակները կրկին կը վերստանան իրենց նախկին հագուստները եւ կը դառնան ցարերու ժամանակուան նման մասնաւոր զինուորական ուժ մը:

Ա. Բարմին կ'ըսէ, թէ կարմիր դիկտատոր Ստալինը, քալելով ցարերու ճամբան, կը ձգտի կոզակները իր բանակալութեան յենարանը դարձնել եւ այդ նպատակով ալ կ'աշխատի սիրաշահիլ այդ ուժը: Իսկ ի՞նչ կրնայ աւելի սիրաշահիլ զայն, քան ամբողջ կոզակութեան ատելի դարձած բոլշեւիկները սպաննել տալը :

Կոզակներու ապրած ողբերգութեան անմիջական պատասխանատուները՝ Շեբոլդայեւն եւ Լարինը սպաննելով՝ Ստալին յոյս ունի, որ պիտի շահի կոզակներու համակրանքն ու վստահութիւնը եւ պիտի կարենայ այսուհետեւ գործածել զանոնք այնպէս, ինչպէս որ կը գործածէին ցարերը:

Որ Ստալին իր երէկուան բոլշեւիկ գործակիցները անխնայօրէն կ'ոչնչացնէ իր բռնապետական միահեծան իշխանութիւնը ապահովելու համար, այդ մասին չի կրնար ըլլալ ո եւ է կասկած: Բայց զանոնք կը սպաննէ տարբեր նկատումներով: Ոմանք կը գնդակահարէ, որովհետեւ կրնան ըլլալ վտանգաւոր մրցակիցներ կամ այս կամ այն կերպով դժուարացնել իր անձնական դիկտատուրայի գործը: Սակայն, ոմանք ալ ան կը սպաննէ, որովհետեւ այնքան ատելի են դարձած ժողովուրդին, որ անոնց սպանութիւնը կրնայ շահաւոր ըլլալ իրեն համար եւ ուրախացնել անոնց ձեռքէն տառապած ժողովուրդը :

Կ'երեւի, թէ Ստալին այնքան կոյր է կամ ժողովուրդը այնքան կոյր կը կարծէ, որ չի հասկնար, թէ ժողովուրդը իր ատելի գործակիցներէն աւելի կ'ատէ զինքը եւ անոնց մահէն աւելի իր մահը կ'ուզէ, քանի որ շատ լաւ գիտէ, թէ բոլոր սպաննուած կամ սպաննուելիք բոլշեւիկները գործած են Ստալինի հրամանով եւ, հետեւաբար, Խորհրդային բոլոր ոճիրներու գլխաւոր պատասխանատուն Լենինի մահէն յետոյ ինքը՝ Ստալինն է :

Ստալին չի հասկնար, որ իր բոլշեւիկ գործակիցները գնդակահարելով՝ միայն իր սեփական գերեզմանը կը փորէ »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Երեխաներից մէկը վազեց, վեր առաւ կեղեւը, եւ իր փէշերով հողն ու փոշին սրբելով, սկսեց կրծել: Միւս երեխան աշխատում էր խլել նրա ձեռքից, ասելով.— ինձ էլ տուր, ես էլ քաղցած եմ: Երկուսի մէջ առաջ եկաւ մի փոքրիկ կռիւ: Մանկահասակ աղջիկը հանգստացրեց նրանց, եւ բաժանելով կեղեւը, երկուսին էլ հաւասար մասը տուեց:

Այդ միջոցին շտապով անցնում էր նրանց մօտից մի երիտասարդ: Նա տեսնելով աղջկան երկու փոքրիկ երեխաների հետ, ճանաչեց նրանց, եւ մօտեցաւ:

— Դու դեռ ոչ բոլորովին առողջ ես, ասաց նա,— ես պատուիրեցի քեզ դուրս չգալ, դու դարձեալ ման ես գալիս :

Աղջիկը շփոթուեցաւ եւ չգիտէր ինչ պատասխանել: Նա, իրաւ, առողջ չէր, նա այնքան տկար էր, որ հազիւ կարողանում էր իրան ոտքի վրայ պահել: Երիտասարդը նկատեց երկու երեխաներին, որոնք դեռ կըրծում էին ձմերուկի կեղեւը: Նա խլեց կեղեւը, եւ մի կողմ ձգելով ասաց ·

— Ի՞նչպէս կարելի է ուտել այդ:

Երեխաները աւելի համարձակ գըտնուեցան, քան շփոթուած աղջիկը, եւ արտասուքը աչքերում պատասխանեցին ·

— Քաղցած ենք:

— Մի՞թէ վանքում ձեզ չեն կերակրում, դարձաւ երիտասարդը դէպի աղջիկը:

Մանկահասակ աղջիկը փոխանակ հարցին պատասխանելու, իր գեղեցիկ, նուաղած աչքերը դէպի գետին ուղղելով, մեծ դժուարութեամբ ասաց ·

— Եթէ կարելի էր, մեզ համար մի ուրիշ տեղ ճարէիք, եւ մենք դուրս գայինք վանքից:

— Երեւի, այն անպիտան վարդապետը ձեզ վա՞տ է նայում:

Աղջիկը ոչինչ չպատասխանեց, եւ շարունակելով նայել դէպի ցած, կարծես, չէր ցանկանում իր բազմիմաստ հայեացքը դարձնել դէպի հետաքրքիր երիտասարդը, զգուշանալով, որ նա իր դէմքից չգուշակէր ինչ որ ինքը ակամայ ստիպուած էր թաղցնել սրտում:

— Հասկանում եմ · · · պատասխանեց երիտասարդը խորին վրդովմունքով: Հիմա գնա՛, այս շոգին լաւ չէ ման գալ, դու հիւանդ ես, կարող ես բոլորովին տկարացնել քեզ, մէկ ժամից յետոյ ձեզ մօտ կը լինեմ եւ ամէն ինչ կը կարգադրեմ, որ լաւ հոգ տանեն ձեզ:— Ինչպէ՞ս է եղբօրդ կինը:

— Էլի այնպէս է, այս գիշեր աւելի անհանգիստ էր, պատասխանեց աղջիկը տխուր ձայնով: Եւ այժմ իր ամօթխած աչքերը դարձնելով դէպի երիտասարդը, հարցրեց ·

— Դուք մեզ չէք թողնի վանքում, այնպէս չէ՞ պարոն:

— Լաւ, ես ձեզ համար մի ուրիշ բնակարան կը ճարեմ, ասաց երիտասարդը եւ շտապով հեռացաւ, իր մըտքում կրկնելով · « Խե՛ղճ արարած, ի՞նչ շուտ ձանձրացրեց ձեզ վանքը» · · ·

Երիտասարդը բժիշկ էր, մի հարուստ Վաղարշապատցի կալուածատիրոջ որդի: Նա նոր էր աւարտել իր ուսումը Ս. Պետերբուրգի համալսարանում, եւ որպէս նոր օրդրի մէջ մտած ասպետ, ընկել էր աշխարհ, արկածներ էր որոնում, իր արհեստին վերաբերեալ հերոսութիւնները ցոյց տալու համար: Ալաշկերտցի գաղթականները, իրանց բազմաթիւ հիւանդներով, բաց արին նրա առջեւ գործունէութեան մի ընդարձակ ասպարէզ: Թարմ, բարի ցանկութիւններով լի երիտասարդի անխոնջ եռանդը մեծ բաւականութիւն էր գտնում այդ թըշուառներին օգնելու գործում: Նրա մէջ միացած էին արհեստը բժշկի առաքինութեան հետ: Նա ոչ միայն անվարձ այցելութիւններ էր անում եւ ձրի դեղեր էր բաժանում հիւանդներին, այլ հոգ էր տանում եւ նրանց բնակարանների եւ լաւ կերակրուելու մասին: Այդ էր պատճառը, որ մանկահասակ աղջիկը այնպէս մտերմաբար դիմեց նրան, աղաչելով, որ իրանց համար մի այլ կացարան տնօրինելու հոգ տանէ :

Բժիշկի հեռանալուց յետոյ աղջիկը շարունակեց իր ճանապարհը դէպի վանքը: Օրօրուելով, տատանուելով, նա հազիւ կարողանում էր փոխել իր քայլերը: Մի քանի անգամ կանգ առեց, մի քանի տեղ նստեց, մինչեւ յոգնութիւնը անցնի: Վանքի հանդէպ գտնուող զինուորներից նրան կանչեցին, խոստանալով, թէ փող կը տան: «Այդ մարդիկը աւելի վատ են քան թէ Քրդերը» · · · ասաց նա իր մտքում եւ կանգնելով, շարունակեց իր ճանապարհը:

Նա անցաւ պարտէզը, անցաւ վանքի գլխաւոր մուտքի մօտից, պտոյտ տուեց պարսպի արեւմտեան կողմով եւ դուրս եկաւ այն դրան մօտ, որ տանում է դէպի լիճը եւ անտառը: Այս դռնով նա մտաւ Ղազարապատ: Վանքի այդ մասը տօն օրերում ծառայում է որպէս հիւրանոց բազմաթիւ ուխտաւորների համար · իսկ այժմ լցուած էր Ալաշկերտցի հիւանդներով: Նա մտաւ ներքին յարկի խուցերից մէկի մէջ: Այդ խոնաւ խորշի մէջ, զըրկուած օդից եւ լոյսից, կարմիր աղիւսներով պատած յատակի վրայ պառկած էր մի կին: Ո՛չ մահիճ ունէր նա եւ ոչ մահճակալ · տակին ձգած ունէր մի խուրձ յարդ, իսկ վրան ծածկած ունէր մի փալասի կտոր: Երկու երեխաները վազեցին եւ գրկեցին հիւանդ մօրը, եւ սկսեցին համբուրել նրա ոսկրացած ձեռքերը: Բայց նա չպատասխանեց սիրելի զաւակների գգուանքին, որովհետեւ այդ րոպէում քնած էր, աւելի ճիշդ ասած, գտնւում էր մի տեսակ անզգայութեան մէջ:

Մանկահասակ աղջիկը նկատեց երկու փոքրիկ երեխաներին, որ չանհանգստացնեն հիւանդ մօրը, այլ գընան դուրսը խաղալու: Նրանք հնազանդութեամբ դուրս եկան, եւ նստելով խուցի դրան մօտ, սկսեցին հողով, խճերով եւ չոփերով իրանց համար փոքրիկ տնակներ շինել, եւ նըրանցով զուարճանալ: Իսկ ինքը՝ աղջիկը պառկեց մերկ յատակի վրայ, եւ թեւը բարձի փոխարէն նեցուկ տալով գեղեցիկ գլխին, արտասուքով լի աչքերը դարձուց դէպի հիւանդը, եւ սկսեց նայել նրա վրայ: Նա այնքան յոգնած էր, այնքան թուլացած էր եւ այնքան հոգեպէս տանջուած էր, որ ցանկանում էր մի փոքր քնել, մի փոքր հանգստանալ, բայց ակամայ արտասուքը խեղդում էր նրան, վըշտալի աչքերը փակել կարող չէր:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

է որ, ոչ Կրինկօ եւ իր հրոսախումբը, ոչ ալ հարիւրաւոր Կրինկօներ կրնան սարսել զայն»: Եւ աւելի յառաջ երթալով կը շարունակէ.

— «Դրամատիրական աշխարհը բոլորովին ջղային վիճակ մը կը ստանայ այսքան գործակալներ կորսնցնելով Խ. Միութեան մէջ: Արտասահմանի մէջ Ռուսաստանի ինքնակոչ բարեկամներէն յիմարներ կը կարծեն թէ ժողովուրդը յարմար յաջորդներ պիտի չգտնէ մարաջախտ Թուխաչեւսկիի, Զօր. Եաքիրի եւ ուրիշ սրիկաներու եւ դաւաճաններու համար որ գնդակահարուեցան վերջերս: Իրականին մէջ, այս բոլորը նպաստեցին հսկայական չափով զօրացնելու ընկերվարութեան դիրքը:»

Ճիշդ մէկ տարի առաջ, «գերմանական լրտես» Կրինկօ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (նախկին խորհրդարան) ծափերուն մէջ կը յայտարարէր թէ Խ. Միութեան 1937ի զինուորական նախահաշիւը պիտի հասնի 1.000.000.000 անգլ. ոսկիի, ինչ որ կը նշանակէ 200.000.000 ոսկիի յաւելում: Կրինկօ, նոյնպէս Ուկրայնացի, յեղափոխական շարժման մասնակցած է 16 տարեկանին: 1913ին վկայուեցաւ Մոսկուայի համալսարանէն, ուսանողական դասաղուլ մը սարքած ըլլալով: Քաղաքացիական պատերազմին ատեն կռուեցաւ իբրեւ անդամ Ուկրայնայի զինուորական խորհուրդին, եւ յետոյ կարեւոր պաշտօններ վարեց Ուկրայնայի խորհրդային կառավարութեան մէջ: Յետոյ եղաւ անդամ ամբողջ Միութեան Կեդր. Կոմիտէին եւ նախագահ՝ այն յանձնաժողովին որ մշակեց առաջին հնգամեայ ծրագիրը:

Զուրար իր յօդուածին մէջ կ'ազդարարէ թէ մաքրագործումը երբեք չէ վերջացած եւ պէտք է շարունակուի անխնայ:

Ճափոն պիտի աջակէ Ասիոյ բոլոր ժողովուրդներու...

Ճափոնի կայսրը նախագահելով կայսերական խորհուրդին, վաւերացուց կայսրութեան «անխախտ քաղաքականութիւնը՝ տապալելու Չանկ Քայ Շէքը, եթէ չընդունի Ճափոնի հաշտութեան պայմանները: Օրերէ ի վեր այս մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարուին դահլիճին եւ բանակին միջեւ: Բուն ծրագիրը խստօրէն գաղտնի կը պահուի, բայց կը հաւաստեն թէ Ճափոն պիտի շարունակէ պատերազմը, մինչեւ որ Չինաստան անզօրութեան դատապարտուի եւ ճափոնական գերակշռութիւնը դառնայ անդիմադրելի՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Այլեւս անխուսափելի կը համարուի երկարատեւ պատերազմը, որովհետեւ Թոքիոյի գերմանական դեսպանը հաղորդած է թէ Չինաստան վերջնապէս մերժած է Ճափոնի հաշտութեան պայմանները: Այս պայմանները հաղորդուած էին Չինաստանի գերմանական դեսպանին կողմէ, որ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ: Պայմաններէն մէկը այն է որ Չինաստան լիովին գործակցի համայնավարութեան դէմ, ճափոնական զօրքեր տեղաւորուին չինական ընդարձակ տարածութիւններու վրայ եւ Ճափոն տնտեսապէս անարգել մուտք ունենայ Չինաստանի մէջ:

Ճափոնի հետապնդած քաղաքականութեան մասին որոշ գաղափար կուտայ Պ. Շիրաթորի, որ վաղուան արտաքին նախարարը կը համարուի: Անոր կարծիքով, Չինաստան բանակի պէտք չունի, քանի որ Ճափոն զայն պիտի պաշտպանէ, եթէ օտար ուժ մը յարձակի: «Ճափոն երեւութապէս Չինաստանի դէմ կը կռուի, բայց իրականին մէջ կը կռուի այն ազդեցութեանց դէմ որ կոնակէն կ'առաջնորդեն զայն: Ճափոնի համար միայն մինչեւ Հանքէու եւ Քանթոն յառաջանալը անիմաստ պիտի ըլլայ, մինչեւ որ չխորտակուին այդ ծածուկ ազդեցութիւնները: Ճափոն կ'ուզէ միսիոնարի մը դերը կատարել, կայսրութեան գաղափարները հաստատելու համար առ հասարակ: Տակաւին մեծ աշխատանք պիտի մնայ Ասիոյ զանազան ցեղերը ազատելու համար, երբ 400.000.000 Չինացիները փրկուին»:

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին Ա. Նիստը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Յունուար 12ին տեղի ունեցաւ Խ. Միութեան խորհրդարանին բացումը, Մոսկուա, Քրեմլինի պալատին մէջ:

Նախ գումարուեցաւ Միութեան Խորհուրդը, իրիկուան ժամը 4ին, Ներկայ էին Սթալին, Մոլոթով, Վորոշիլով, Միկոյեան, մէկ խօսքով՝ կառավարութեան բոլոր անդամները: Առժամեայ նախագահ ընտրուեցաւ երիցագոյն անդամը, ակադեմական Ալէքսիյ Նիկոլայեւիչ Պախ, 81 տարեկան, որ արտասանեց բացման խօսք: Յետոյ ընտրուեցաւ բուն նախագահը՝ Անդրէյ Անդրէյեւ, անդամ Քաղաքական Բիւրոյին: Իսկ իբրեւ փոխ-նախագահներ ընտրուեցան Փրոֆ. Վիչէնկօ (անկուսակցական), 39 տարեկան եւ Էկիպլայեւ, վարչապետ Ուզպէկիստանի: Այնուհետեւ կարդացուեցաւ օրակարգը:

Իսկ Ազգութեանց Խորհուրդը գումարուեցաւ ժամը 8.30ին, ի ներկայութեան նոյն երեւելիներուն: Բացման խօսքը արտասանեց երիցագոյն անդամը, Խակայա: Նախագահ ընտրուեցաւ Զվերնիկ, իսկ փոխ-նախագահներ՝ Տիկին Զիմնազ Աստախանովա՝ ուսուցչուհի (Բագուէն) եւ Լեվիցկի:

Երկու ժողովներուն ալ ներկայ էին բոլոր դեսպանները: Սթալին ծափահարուեցաւ տասնական վայրկեան, իբրեւ հայր բարեգութ եւ առաջնորդ հանճարայ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԷՇԹԱՅԻ ժողովը վերջացաւ հետեւեալ համաձայնութեամբ.— Աւստրիա եւ Հունգարիա պիտի աջակցին Իտալիոյ, հակաբոլշեւիկ պայքարին մէջ.— Պիտի ճանչնան զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը,— իբրեւ «միակ օրինաւորը Սպանիոյ համար».— Պիտի առաջարկեն որ բարեփոխուի Ազգաժողովը, որպէսզի իրենք ալ չհարկադրուին քաշուիլ, ինչպէս Իտալիա.— Աւստրիա եւ Իտալիա կ'ընդունին թէ Հունգարիա պէտք է հաւասար իրաւունքներ վայելէ վերազինման համար:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հաղորդեց անգլիական կառավարութեան թէ՝ վերջերս տրուած որոշման մը համաձայն, այսուհետեւ ամէն պետութիւն այնքան հիւպատոսութիւն կրնայ ունենալ իր երկրին մէջ որքան ունի խորհրդային իշխանութիւնը: Այս վերջինը միայն մէկ հիւպատոսութիւն ունի որ կը գտնուի Լոնտոն. մինչդեռ Անգլիա մինչեւ այսօր ունէր երկու հիւպատոսութիւններ, մէկը Լէնինկրատի, միւսը Մոսկուայի մէջ: Նոր քաղաքականութեան հետեւանքով, հաւանական է որ Անգլիա փակէ առաջինը:

ԳԱԽԱԹ ՄԸ ՋՈՒՐ ուզած էր դրացի մը, Պարիի մէջ (Իտալիա), բայց չորս եղբայրներ մերժեցին: Ասոր վրայ կռիւ ծագեցաւ եւ գիւղացի մը քարկոծուելով մեռաւ, ուրիշ երկու հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesm PARIS (13')Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ հոգերը»:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կորիւն» խումբերու ընկերները 15 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական տեղը: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

ՓՈՆԹԷՅԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը: Սէն Սաթուրնէնի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

ՀԱԲԵԼԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ, յառաջիկայ կիրակի, 16 Յունուար, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 69, Rue Louis - Blanc, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իրենց հանգուցեալ հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ: Այց կիյեօթիէնի գերեզմանատունը ժամը 2.30ին: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԿՈՉ ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ամերիկայի Քղիի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան հրահանգին համաձայն, պիտի կազմենք Ֆրանսայի մէջ բնակող Քղեցիներուն մարդահամարը: Կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն որոնք իրենց բնակած վայրը Մասնաճիւղ չունին, որ տեղեկացնեն իրենց պարագաները, անուններով, տարիքով: Միութեանս հասցէն՝ A. Ayvazian, 19 Rue des Petits Maries, Marseille:

Յ. Գ. Այս տօնական օրերուն չմոռնալ մեր չքաւոր հայրենակիցները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Կոպլէն: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը, 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» դպրոցի սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան տարեկան Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբը, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ

Նոյ 29 — Դեկտ. 12

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Ար.— 40:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 300:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Պօլ.— 50:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 797:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ք.— 150:
ԹՈՒՆՈՒԶ, Վ. Ե.— 50:
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Տէյ. — 35:
ՓԱՐԻԶ, Օ. Ս.— 40:
ԼԻՈՆ, Թիւֆ.— 75:
ՊԱՆԵԷՕ, Մազ.— 75:
ՎԻԷՆ, Գործ.— 400:
ՆԻՍ, Յար.— 75:
ԼԱՓՐԻԹ, Նաճ.— 40:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 275:
ՓԱՐԻԶ (7) Ղազ.— 100:
ՔԼԷՐՄՈՆ ՖԷՐԱՆ, Լ. Թ.— 150:
ԼԸ ՓԷՐԷՕ, Եաղ.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Զ.— 40:
ԼՈՆՏՈՆ, Մ. Գ.— 1 անգլ.:
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բ.— 40:
ՌՈՄԷՆՎԻԼ, Բոն.— 110:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շալ. եղբ.— 140:
ՕՐԼԷԱՆ, Ռ. Մ.— 75:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կօթ.— 140:
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ, Բ. Հ.— 50:
ԹԱՐԱՐ, Ա. Գ.— 75:
ԼԷ ՎԱՆ, Պալ.— 75:
ԿԱՐՏԱՆ, Մարկ.— 50:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կօր.— 14:
ՓԱՐԻԶ (18), Օր. Պ.— 75:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԼԱՆՍԷՅԻ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Տիկին Մ. Նազարէթեան 25 ֆրանք, Պ. Պետրոս Մութաֆեան ու Ռ. Յակոբեան 20ական, Տիկիններ Ն. Նազարէթեան, Ա. Մութաֆեան, Շ. Օհանեան, Մ. Չատիկեան, Պարոններ Օ. Խանէտանեան, Ս. Չէլալեան, Կ. Քէսաէկեան, Ս. Չատիկեան, Յ. Շահինեան, Մ. Նազարէթեան 10ական, Պ. Վ. Քչիկեան 7, Տիկին Տէրտէրեան, Պրն. Պ. Օհանեան, փոքրիկն Մեսակ Յարութիւնեան եւ փոքրիկն Մաքրուհի Ժամկոչեան 5ական ֆր.: Գումար 192 ֆր.: Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Պ. Կ. Քէսաէկեանէ 4 քիլօ մանտարին փոքրիկներուն բաժնելու համար:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 15 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3629

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ՖՐԱՆՍԱՆ

»»»» ● ««««

Ճիշդ այն պահուն երբ գերագոյն փորձ մը կատարուէր ելմտական - տնտեսական վերակազմութիւնը եւ ընկերային խաղաղութիւնը ապահովելու համար, կ'իյնայ Շոթանի դահլիճը, գիշերային փոթորիկէ մը վերջը:

Իր նախորդը, Լէոն Պլում զոհ գնաց «իմաստուններու» ժողովին՝ Ծերակոյտին, որ մերժած էր տալ պահանջուած լիազօրութիւնները: Շօթան կ'իյնայ բուն իսկ իր կուսակիցներուն՝ Ժողովրդական Ճակատին ձեռքով: Եւ կ'իյնայ շատ աւելի ծանրակշիռ պարագաներուն մէջ:

Կազմուած՝ 1937 յունիս 22ին, Շօթանի դահլիճը կը հակէր աւելի չափաւոր քաղաքականութեան մը: Ընկերվարական ղեկավարութիւնը տեղի տուած էր արմատական ղեկավարութեան, թէեւ Ժողովրդական Ճակատը կը մնար անխախտ: Փոխուած էր ոչ միայն վարչապետը, այլ մանաւանդ ելմտական նախարարը, ընկերվարականի մը փոխարէն (Վէնսան Օրիոլ) նշանակուելով արմատական մը (Պ. Ժոռժ Պոնէ): Այս վերջինը, դեսպան, յատկապէս հրաւիրուած էր Ուաշինկթընէն, եւ այս առթիւ չծածկեց թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, նոյն ինքն նախագահ Րուզվէլթ կը բաղձայ որ հաւասարակշռուի Ֆրանսայի ելեւմուտքը :

Նոր կամ աւելի ճիշդ՝ վերակազմուած դահլիճը երեսփ. ժողովին ներկայացաւ յունիս 29ին, եւ վստահութիւն շահեցաւ 142ի դէմ 393 ձայնով: Միեւնոյն ատեն լիազօրութիւն առացաւ 206ի դէմ 374 ձայնով, դլուխ հանելու համար ելմտական վերակազմութիւնը: Իր առաջին հոգը եղաւ ապահովել ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, կատարելով զանազան կրճատումներ ու խնայողութիւններ, ինչպէս եւ հաստատելով նոր տուրքեր, մօտ 7 — 8 միլիառ ֆրանք :

Այդ օրէն ի վեր, բաւական հարթուած էր ճամբան, թէեւ ընդհարումներ միշտ ալ կը պատահէին, Ժողովրդական Ճակատի միւս երկու թեւերուն հետ :

Երկրին եւ արտասահմանի վստահութիւնը գրաւելու համար, կառավարութիւնը հարկադրուած էր կարգ մը զեղումներ կատարել Ժողովրդական Ճակատի ծրագրէն, ինչպէս եւ աւելի չեչտել «դադար»ը, որ հաստատուած էր Լէօն Պլումի օրով:

Դահլիճին կազմութիւնը զուգադիպած ըլլալով ընկերվարականներու համագումարին, այս վերջինը բաւական դժուարութիւն քաշեց, իր դիրքը ճշդելու համար: Չափաւորները համաձայն էին աջակցութիւն ընծայելու, իսկ ծայրայեղները կը պահանջէին թունդ ընկերվարական կառավարութիւն մը: Ի վերջոյ Պ. Լէօն Պլում եւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Փոլ Ֆոռ միջամտելով, յաջողեցան քուէարկել տալ աջակցութեան բանաձեւը:

Համայնավարները աւելի մեծ դժկամակութեամբ համակերպեցան նոր դահլիճին, բայց մինչեւ վերջը մնացին անոր կողքին, վախնալով որ կը քանդուի Ժողովրդական Ճակատը:

Լէօն Պլում երբ իր դահլիճը կը կազմէր, մասնակցութեան հրաւէր ուղղեց նաեւ Համայնավար կուսակցութեան, ինչպէս եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան: Երկուքն ալ մերժեցին, աջակցութիւն խոստանալով հանդերձ: Առաջինը կը նախընտրէր վարել «զանգուածներու նախարարութիւնը», իսկ միւսը կ'ուզէր պահել արհեստակցական ազատութիւնը :

Երբ Լէօն Պլում հրաժարեցաւ, համայնավարները սկսան նոր եղանակ մը հնչեցնել,— Պատրաստ ենք նախարարական պատասխանատուութիւններ ալ ստանձնելու :

Շօթանի դահլիճը չէր կրնար ընդունիլ այս առաջարկը, քանի որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտէր ապահովել քաղքենի դրամատիրական շրջանակներու եւ հոսանքներու վստահութիւնը :

Շօթանի դահլիճին ամէնէն մեծ յաջողութիւնը եղաւ քիչ շատ հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ տարուան փակումէն առաջ քուէարկել տալ նախահաշիւը, որ ընդհանրապէս կը քաշքշուէր, ուրիշ կառավարութեանց օրով :

Անոր երկրորդ մեծ յաջողութիւնը պիտի ըլլար Աշխատանքի նոր սահմանադրութեան քուէարկումը,— բայց հինգշաբթի գիշերուան փոթորիկը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան :

Կը թուի թէ վարչապետը եւ ելմտական նախարարը ժամանակ կը եկած կը սեպէին քիչ մը աւելի ազատ գործելու, թօթափելով ծայրագոյն ձախերու ճնշումը: Մասնաւորապէս այս տրամադրութիւնը կը վերագրուէր Պ. Պոնէի, որ դժուարութիւն կը կրէր թէ իր ելմտական ծրագիրը գլուխ հանելու եւ թէ համայնավարներուն հաճելի ըլլալու համար :

Կրակին վրայ իւղ լեցուցած եղան վերջին գործադուլները, եւ Գործատիրական Դաշնակցութեան բացակայութիւնը՝ վարչապետին նախաձեռնութեամբ սարքուած խորհրդակցական ժողովին մէջ :

Դահլիճը տեւակ մը անելի մատնուած էր քանի մը օրէ ի վեր: Միջին ճամբաները այլեւս չէին զօրեր, եւ, հինգշաբթի օր, բաւական նիւթ մը գումարուեցաւ, ճշդելու համար վերջնական քաղաքականութիւնը :

Իրապէս ալ համաձայնութիւն գոյացած էր, բայց արդէն ամպեր կուտակուած էին երեսփ. ժողովին մէջ, եւ փոթորիկը պայթեցաւ կէս գիշերէն վերջը:

Ինչպէս կ'երեւայ հրատարակուած տեղեկութիւններէն, դահլիճին հրաժարումը փութացուցած են ընկերվարականները: Անոնց կարծիքով, նոր կացութիւն մը ստեղծուած էր, քանի որ համայնավար խմբակցութիւնը կը մերժէր քուէարկել մեծամասնութեան հետ, իսկ վարչապետն ալ «ազատութիւն կուտար» համայնավարներուն, այսինքն պարզապէս կը ճամբէր զանոնք: Ուրեմն խախտած էր Ժողովրդական Ճակատը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆՑԸՆԵԼՈՎ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Նախ խաշուեցան ընկերվարական նախարարները

Հինգշաբթի գիշեր յուզումնալից նիստ մը գումարեց երեսփ. ժողովը: Ցերեկին բացառիկ նիստ գումարած էր դահլիճը, ճշդելու համար իր դիրքը՝ օրուան տագնապին առթիւ: Այս ժողովին մէջ որոշուեցաւ որ վարչապետը հանդիսաւոր կոչ մը ուղղէ երեսփ. ժողովին եւ ազգին, Ֆրանքին պաշտպանութեան եւ ընկերային խաղաղութեան համար: Այդպէս ալ եղաւ: Նախ համերաշխութեան եւ միութեան կոչ մը ուղղեց երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ: Ցետոյ երկու անգամ խօսք առաւ Պ. Շօթան, մէկը՝ կէս օրէն վերջը, միւսը՝ գիշերը: Առաջին ճառէն դժգոհ մնացած էին ոչ միայն համայնավարները, այլեւ ընկերվարականները: Վարչապետը հարկադրուեցաւ բացատրութիւններ տալ: (Մանրամասնութիւնները կարդալ քիչ անդին):

Առտուան ժամը 2ին, կացութիւնը անորոշ էր տակաւին: Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան քուէարկուելիք բանաձեւի մասին: Ընկերվարականները պահ մը խորհրդակցութեան հրաւիրեցին նաեւ վարչապետը, բանաձեւին խմբագրութեան համար: Ի վերջոյ միջին ճամբայ մը գտնուեցաւ, որպէսզի դահլիճը կարենայ շարունակել իր քաղաքականութիւնը:

Խորհրդակցութեան պահուն, ընկերվարականները յանձն առին քուէարկել վստահութեան բանաձեւին մէկ մասը, իսկ Համայնավար խմբակցութեան ներկայացուցիչը յայտնեց թէ կ'ուզեն պահել իրենց ազատութիւնը, ոչ վստահութիւն յայտնելով, ոչ ալ դէմ քուէարկելով: Ասոր վրայ Պ. Շօթան յայտարարեց.

— Պ. Ռամէթ (համայնավար ներկայացուցիչը) ազատութիւն կը պահանջէ: Իր իրաւունքն է, կուտամ իր ուզած ազատութիւնը, բայց ես ալ կը պահեմ իմ ազատութիւնս :

Այս յայտարարութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ժողովին մէջ եւ նիստը ընդհատուեցաւ պահ մը: Շատ չանցած, լուեցաւ թէ ընկերվարական նախարարները հրաժարած են, մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը կատարելէ վերջ: Ժամը առտուան 4.30 էր:

Ժամը 6ին Պ. Շօթան դահլիճին հրաժարականը կը ներկայացնէր հանրապետութեան նախագահին :

Վարչապետին ուժգին կոչը Ֆրանքին պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան համար

Ինչպէս ըսինք, նախարարական խորհուրդին որոշման համաձայն, Պ. Շօթան ուժգին ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով կառավարութեան ելմտական եւ ընկերային քաղաքականութիւնը եւ վստահութեան քուէ պահանջելով: Ճառը տեւեց 45 վայրկեան: Վարչապետը մասնաւորապէս շեշտեց կացութեան ծանրութիւնը եւ կոչ ուղղեց բոլորին՝ թէ Ֆրանքին պաշտպանութեան եւ ընկերային խաղաղութեան համար: Իրմէ առաջ, երեսփ. ժողովին նախագահը կոչ մը ուղղած էր եւ այս առթիւ չօշափեց նաեւ օտարականներու խնդիրը.— «Ֆրանսա, որ կ'ուզէ մնալ ապաստանի երկիրը, պարտաւոր է ծայրայեղ ուժգնութեամբ իր հողը պաշտպանել անբաղձալիներու արշաւին դէմ: Ներքին խաղաղութիւն, արտաքին խաղաղութիւն, — չունինք աւելի սիրելի ծրագիր մը: Ամէն դժուարութիւն կը հարթուի իմաստութեան հաւաքական կամեցողութեամբ մը :»

Պ. Շօթան իր ճառը սկսաւ լաւատես տեղեկութիւններ հաղորդելով երկրին ելմտական կացութեան մասին: «Քանի մը օրէ ի վեր յուզումնալից զրոյցներ շրջան կ'ընեն, ինչ որ ազդեց դրամներու ընթացքին վրայ: Որ եւ է պատճառ չարդարացներ այդ վրդովիչ լուրերը: Ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է, դանձը ի վիճակի է գոհացնելու եռամսեայ շրջանի պէտքերը »:

Այս առթիւ բացատրեց թէ ճիշդ է որ պետութիւնը հինգ միլիառ Ֆրանք փոխ առած է Պանք տը Ֆրանսէն, բայց այդ գումարը յատկացուած էր անգլիական փոխառութիւնը վճարելու եւ չի նշանակեր թէ Ֆրանքը ինկած է: Ցետոյ դիտել տուաւ թէ տագնապին մէկ պատճառն է սաստկացումը ընկերային խլրտումներուն, ինչպէս եւ չահագործումը այդ խլրտումներուն: Դէպքեր ծանուցուեցան, գործադուլի եւ ապստամբութեան խօսքեր եղան: «Ինծի համար ըսին թէ երկդիմի դիրք մը բռնած եմ, երեւութապէս վճռական երեւալով եւ գաղտնապէս անձնատուր ըլլալով: Վճռապէս կը հերքեմ այս զրպարտութիւնները: Ես չեմ հանդուրժեր որ հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաները ըմբոստանան ազգին դէմ »:

Խօսելէ ետք վերջին գործադուլներու եւ իրաւարարական վճիռներու մասին, վարչապետը յայտարարեց թէ աշխատաւորները իրենց իրաւունքներուն հետ պարտականութիւններ ալ ունին :«Ես կը պահանջեմ որ անոնք ետ կենան բռնութեան և ապօրինութեան բոլոր ձեւերէն, ինչքան ալ արդարանալի ըլլան երբեմն: Իմ պարտականութիւնս է վճռապէս ըսել որ եթէ ոմանք չարունակեն խանգարել քաղաքացիական խաղաղութիւնը, օրէնքին ուժը պիտի իյնէ իրենց գլխուն: Այս կոչը պէտք է լսեն բոլորն ալ: Դրամագլուխը ինք ալ պէտք է հայրենասէր ըլլայ եւ պայծառատես »:

Պ. Շօթան խօսեցաւ նաեւ Գաղտնի Կոմիտէի գործերուն վրայ: Այդ պահուն զանազան կանչեր արձակուեցան աջէն եւ ձախէն, եւ լսուեցան «մարդասպաններ» խօսքերը: Վարչապետը յայտարարեց.

— « Ես պատճառ չունիմ սպառնալու այս մարդոց, որովհետեւ անոնք ձերբակալուած են արդէն: Բայց կը ցաւիմ որ միաձայնութեամբ չի գնահատուիր նախարար մը որ իր պարտականութիւնը կը կատարէ եւ միաձայնութեամբ չեն դատապարտուիր այդ ոճրագործները: Ուրեմն կը գտնուինք բարոյական հիւանդութեան մը առջեւ,— անհաւատութիւն Հայրենիքի ճակատագրի մասին»:

Վերջապէս ջերմ կոչ մը ուղղելով, Պ. Շօթան վստահութեան քուէ պահանջեց : Իր ճառը գնահատուեցաւ չափաւորներէն, բայց պաղ ընդունելութիւն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ 500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ԲԺՇԿԱՊԵՏԻՆ. ԻՐ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԻՆ՝ ԱՄԱՍԻՈՅ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵԾ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Թրքական չորս դրամատուններու տնօրէնները Լոնտոն պիտի գան այս ամսու վերջը, ի խնդիր մեծագումար փոխառութեան մը:

Պոլսէն Լոնտոնի թերթերուն կը գրեն թէ այս այցելութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է եւ լայն տեղ կը գրաւէ թրքական մամուլին մէջ: Բոլորն ալ կը յուսան թէ այս այցելութեան շնորհիւ, Մեծն Բրիտանիա սերտօրէն պիտի գործակցի Թուրքիոյ ճարտարագործական եւ հանքային ապագայ ձեռնարկներուն: Այդ գործակցութիւնը կրնայ ըլլալ ընդլայնելով ճարտարագործական վարկերը, հետեւողութեամբ այն պայմանագրին որուն համաձայն անգլիական մեքենագործական հաստատութեանց խմբակ մը կը շինէ Թուրքիոյ պողպատի մեծ գործարանը: Տակաւին կան ելեկտրական հաստատութեանց եւ նաւահանգիստի շինութեանց ընդարձակ ծրագիրներ :

Թուրքիոյ երկրորդ հնգամեայ ճարտարագործական ծրագիրը կը նախատեսէ շինել քիմիական գործարաններ, որոնք ճարտարագործութեան էական պահանջները լրացնելէ զատ, զինուորական նպատակներու ալ պիտի ծառայեն: Նախապէս Գերմանիա առաջին տեղը կը բռնէր, իբրեւ հայթայթիչ ճարտարագործական մեքենաներու, բայց Թուրքիա այժմ իր աչքերն ուղղած է դէպի Անգլիա, իր պահանջները գոհացնելու համար :

Հիթլէրի ապահովութեան համար

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ապահովութեան վարչութիւնները այժմէն միջոցներ կը խորհին, ի նախատեսութիւն Հիթլէրի յառաջիկայ այցելութեան: Իտալիոյ մէջ ուշադրութեամբ կը ճշդուին եւ կը ցուցակագրուին գերման փախստականները եւ բոլոր կասկածելի օտարականները: Ոչ մէկ բան բախտին պիտի ձգուի : Նոյնիսկ հետազօտութիւններ կը կատարուին օտար մամուլի ընկերակցութեան մէջ, որուն իւրաքանչիւր անդամին հարցարան մը յանձնուած է:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Կը պահանջուի վտարել փաստաբանները

Պուքրէշէն Լոնտոնի թերթին կը հեռագրեն թէ Ռումանիոյ ծայրայեղ ազգայնական տարրերը կը պահանջեն աւելի արագ եւ աւելի ծաւալուն միջոցներ ձեռք առնել Հրեաներուն դէմ: Կառավարութիւնը ծանուցած ըլլալով թէ առայժմ պիտի յետաձգուի հրեայ փաստաբաններու ընդհանուր վտարումը, քրիստոնեայ փաստաբաններու ընկերակցութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց դատական նախարարին: Այս վերջինը որոշած է նախարարական հրամանագիր մը հրատարակել, անմիջապէս գործադրելու համար արդէն դատապարտուած հրեայ փաստաբաններու վտարումը: Բայց այս որոշումն ալ գոհ չձգեց քրիստոնեայ փաստաբանները, որոնք կը պահանջեն անմիջապէս վտարել իրենց հրեայ պաշտօնակիցները Պուքրէշի դատարաններէն: Եթէ այս պահանջը գործադրուի, բացը պիտի մնան մօտ 1500 փաստաբաններ :

Զանազան նախարարութեանց պաշտօնեաներուն յանձնարարուեցաւ տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց ազգութեան եւ ազգականութեան մասին :Միջոցներ ձեռք առնուած են օփերայէն եւ ազգային թատրոններէն վտարելու համար «օտար կամ հրէական» ծագում ունեցող արուեստագէտները, արհեստագէտները եւ վարչական պաշտօնեաները :

Պատրիարքին բուռն յօդուածը Հրեաներուն դէմ

Ռումանիոյ օրթոտոքս պատրիարքը յունուար 12ին բուռն գիր մը հրատարակեց Հրեաներուն դէմ, «Ֆրոնթուլ» թերթին մէջ, որ օրկանն է Ռումանիոյ կէս - Փաշական կազմակերպութեան: Ըսելէ վերջ թէ պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջը Հրեաները Ռումանիա խուժեցին Կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի զանազան մասերէն, պատրիարքը դիտել կուտայ թէ այս գաղթականները «սկսած են վտանգել մեր գոյութիւնը իբրեւ Ռումանացիներ եւ քրիստոնեաներ»: Ցետոյ կ'ըսէ թէ անոնք ձեռք անցուցած են եւ խարդախութեամբ կը պահեն երկրին հարստութիւնները, թէ իրենք իրենց մէջ զօրացնելով համերաշխութիւնը, կը փորձեն պառակտել ազգը: «Քաղաքներ եւ նոյնիսկ ամբողջ շրջաններ կան ուր ոչինչ մնացած է բացի ամենասեւ աղքատութենէ եւ թշուառութենէ... Ազգային եւ հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է մենք մեզ պաշտպանել Հրեաներուն դէմ, եւ ոչ թէ հակահրէականութիւն »:

Եզրակացնելով, պատրիարքը կ'ազդարարէ թէ թուլութիւն եւ սառնութիւն պիտի ըլլայ, եթէ այժմ չկրնան փրկել երկիրը:

*** Պուքրէշի պատասխանատու շրջանակներուն մէջ կը խորհուի մինչեւ հոկտեմբեր կամ անպայման ժամանակով յետաձգել երեսփոխանական ընտրութիւնները:

»»»» ● ««««

ՍԵՐՊ ՏՂԱՅ ՄԸ ԱՊՏԱԿԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ մահմետական աղջիկ մը՝ Պոսնայի Փրիէտոր գիւղին մէջ, 500 գիւղացիներ կռիւի բռնուեցան: Իբրեւ հետեւանք, վեց հոգի սպաննուեցան, 60 հոգի վիրաւորուեցան :

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 422.000 հոգի աւելցած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, ընդհ. գումարը բարձրացաւ 995.000ի: Անցեալ տարի այս ատեն 1.479.000 էր:

ՊԱՊԸ ունկնդրութեան ընդունելով 60 իտալացի եպիսկոպոսներ եւ 2000 քահանաներ թելադրեց որ միջոցներ ձեռք առնեն, որպէսզի դաշտային աշխատանքի համար Գերմանիա գացող իտալացի մշակները չզրկուին կրօնական մխիթարութենէ :

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ քննելով խորհրդային արհեստակցական միութեանց խնդրագիրը, մերժեց անոնց միացումը, դիտել տալով թէ անոնք անկախ չեն :

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՑԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Սրբազան պատերազմը Իսլամին համար կրօնականէն աւելի քաղաքական եւ զինուորական արժէք ունի։ Ամէն Իսլամ պարտաւոր է «իր բազուկով, իր դրամով եւ աղօթքով» պաշտպանել իր կրօնական հայրենիքը եւ հալածել հերետիկոսները, այսինքն քրիստոնեաները։ Մեծ պատերազմը լաւագոյն առիթն էր «սրբազան պատերազմի» մը։ Գերմանիան ջանաց լայնօրէն օգտագործել այդ եւ Իսլամները Հնդկաստանի վրայ քալեցնել, Անգլիան հարուածելու համար։ Հսկայ գումարներ ծախսեց, բայց մեծ արդիւնքի մը չհասաւ։ Յետագային ռազմական համայնավարութիւնը նոյն մեթոտները որդեգրեց եւ աւելի շօշափելի արդիւնքներու հասաւ։ Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի մէջ իրապէս Անգլիան մեծ դժուարութիւններու բախեցաւ։ Ուիլսընեան հանրածանօթ բանաձեւը,— ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը— նուազ դեր չխաղաց այս շարժումներու ընթացքին։ Մեծամասնական քարոզութեան շնորհիւ էր, որ քէմալական Թուրքիան ծառացաւ Դաշնակիցներուն դէմ եւ դեռ մինչեւ այսօր Անգլիան դիւանագիտական մեծ ճիգեր կը թափէ Թուրքիան խլելու Խորհ. Միութեան գրկէն։ Տակաւին մեծ արդիւնքներու չէ հասած թէեւ, բայց աստիճանաբար ձգելով Պայարի դաշինքը կը հակի դէպի Անգլիա։ Խ. Միութեան հայազգի երբեմնի դեսպան Գարախանի անկման մէջ նուազ դեր չէ խաղացած նաեւ այս պարագան։

Իսլամական «ճիհատ»ներու արժէքը, ոչ ոք կրցած է աւելի լաւ ճանչնալ ու ճաշակել, քան հայութիւնը։ Մեծ պետութեանց համար առիկա կը ծառայէր քաղաքական թղթախաղի մը, մինչդեռ մեզի համար ֆիզիքական գոյութեան հարց մըն էր։ Անոնք դուրսէն կը հրահրէին։ Մենք ներսէն կը բնաջնջուէինք։ Մանաւանդ իսլամական ճակատագրապաշտութիւնն ու մոլեռանդութիւնը քրիստոնեայ արեան միջոցով դրախտի դռներ կը բանար իր «ընտրեալներուն» առջեւ։

Եւրոպացիներուն համար անշուշտ, Իսլամին բարոյականը շատ նախնական կը թուի, որովհետեւ ան չուզեր մարդը ինքնիրմէն աւելի բարձրացնել եւ խռէշալը մարդկային կեանքէն վեր նկատել, այլ զանոնք կեանքին մէջ տեսնել։ Իսլամութիւնը կանացի կրօն մը չէ։ Ան կը դիմէ աւելի տղամարդոց, քան կիներուն։ Կարծես արական սեռի կրօն մըն է։

Իսլամական բարոյականը միաժամանակ առողջապահական հրահանգներու կանոնագիր մըն է։ Արգիլուած են ալքօլով պատրաստուած խմիչքներ եւ բախտախաղը։ Ամենօրեայ մաքրութիւնը անհրաժեշտ է նկատուած։ Բայց միւս կողմէ իսլամական բարոյականը թոյլատրած է բազմակնութիւնը։ Կրնան չորս օրինական կիներ ունենալ։ Նաեւ բազմաթիւ ապօրինի կիներ եւ սիրուհիներ։ Քաղաքակրթուած Իսլամներու մօտ սկսած է անհետանալ այդ սովորութիւնը։ Իսկ Մ. Քէմալ, Թուրքիոյ մէջ, կնոջ՝ մարդուն հաւասար իրաւունքներ շնորհեց։ Ներկայ տնտեսական տագնապներու շրջանին Իսլամը չէր ալ կրնար ինքզինքը նուիրել այդ հարէմական շռայլութեան, բացի բարեկեցիկներէն։

Ամուսնալուծումն ալ Իսլամին համար դիւրին գործ մըն է։ Անարգանք մը եւ ամուսնական կարգապահութեան խախտում մը, բաւական են՝ կինը իր հօր տունը ղրկելու։ Թուրքիան այդտեղ ալ փոխուած եւ ընդունած է զուիցերիական օրինագիրքը։

Իսլամութիւնը մեծ յարգանք ունի մօր հանդէպ։ Երկինքին մէջ Իսլամները իրենց «մօր ծունկերուն վրայ» կը գտնուին, կ'ըսէ Գուրանը։

Կինը պարզապէս գերի մը նկատելով, մահմետականութիւնը անոր չը շնորհեց միայն սեփականութեան հնարաւորութիւնը, բայց արգիլեց մզկիթ մտնել եւ ընդհանուրին հետ աղօթք ընել։ Տակաւին շատ մը իսլամ երկիրներու մէջ, կինը քօղի մը տակ ծածկուած է։ Թուրքերն էին որ առաջնութիւնը շահեցան այդ մարզին մէջ եւս, եւ բացումը կատարեցին կնոջ երեսին։ Կինը թէեւ մզկիթ չի կրնար մտնել, բայց ընտանիքի մէջ արհամարհուած չէ։ Յաճախ լաւ կրթութիւն ալ կը ստանայ եւ կը մտնէ քաղաքական կեանքին մէջ։ Վերջին պատերազմի ատեն իսլամ կինը բերած է լայնօրէն իր աշխատանքի բաժինը։

Իսլամութիւնը աստիճանաբար փոխած է դիմագիծը այն ժողովուրդներուն, որոնք դիմած են իրեն եւ դարձած գերազգային կրօն մը։ Իսլամութեան ամբողջ ուժը հոս է կեդրոնացած։ Ան կրցած է ցեղամիջեան տարաձայնութիւնները գրեթէ խեղդել։ Իսլամականութիւնը աւելի միակամ է քան քրիստոնէութիւնը։ Թուրքն ու Պարսիկը, Թաթարն ու Արաբը իրար շատ աւելի մօտ կը զգան շնորհիւ մահմէտականութեան, քան օրինակ, Ֆրանսացին ու Գերմանացին, Անգլիացին ու Իտալացին եւայլն։

Անշուշտ իսլամական կրօնն ալ հերձուածներ ունի, ինչպէս քրիստոնէութիւնը եւ պրահմանականութիւնը։ Երկու մեծ շերտաւորումներ կան.—

Առաջին՝ Սիւննիներ, որ կապուած են հին աւանդութեանց հետ եւ ուղղափառ Իսլամներ են։ Կ'ընդունին չորս Խալիֆաները եւ անոնց յաջորդները՝ իբրեւ մահմետական առաջին վեհապետներ։

Երկրորդ՝ Շիաներ, որ կապուած են Ալիին եւ յաջորդներուն։ Ասոնք կը հաւատան թէ իրենց վերջին Խալիֆան՝ Հիւսէյինի յաջորդը, տակաւին մեռած չէ եւ օր մը աշխարհ պիտի գայ։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս քրիստոնեայ աշխարհը կը հաւատայ դեռ Յիսուսի երկրորդ անգամ գալստեան՝ (մեսիականութիւն)։

Իսլամներու ուխտագնացութիւնը դէպի Մէքքէ կրօնական սուրբ պարտականութիւն մըն է եւ պէտք է ոտքով երթալ, Մարգարէին արժանի ըլլալու համար։ Այժմ կ'երթան երկաթուղիով եւ նաւերով։ Իսլամները Մէքքէ կ'երթան նախ երկրպագելու Քահապարի տաճարը, Մուհամմէտէն առաջ կառուցուած, եւ ապա Մուհամմէտի գերեզմանը տեսնելու։ Հոն կը գտնուի նաեւ Զըմ-զըմ հրաշագործ աղբիւրը, որ իբրեւ թէ կը բուժէ հաւատացեալները այլազան հիւանդութիւններէ եւ տկարութիւններէ։

Մինչեւ 1914 Թուրքիոյ սուլթանը Մէքքէի տէրն էր եւ Խալիֆան իսլամական աշխարհի։ Այսօր Մէքքէի Շէրիֆն է այդ կրօնապետը։

Իսլամութեան մէջ կրօնական եւ քաղաքացիական օրէնքները սերտօրէն կապուած են իրարու եւ ստեղծած աստուածպետութիւն մը։ Կրօնական իշխանութեան անմիջական շարունակութիւնը կը նկատուի աշխարհական վարչութիւնը, որ խորունկ դրոշմ կը դնէ իսլամ ընկերային կեանքին վրայ։ Անշուշտ, Գուրանն է այս բոլորին աղբիւրն ու հեղինակութիւնը։ Օրէնսդէտները Գուրանէն կը հանեն իրաւագիտական կանոնները։

Իսլամական աշխարհի ամբողջ դժբախտութիւնն այն է եղած, որ ուրիշ կրօնի պատկանողները նկատուած են ստոր էակներ եւ «կեաւուր»ներ։ Արեւելքի ազգամիջեան ամբողջ ողբերգութիւնը Գուրանի տառական ըմբռնումն էր, որ հոգեւոր դասը կը ներշնչէր իսլամ խուժանին։ Եւրոպական միջամտութիւնները, «քափիթիւլասիոն»ները եւ արեւելեան ժողովուրդներու ազատագրութեան հարցը ծագեցան մահմետականութեան այդ յաւակնոտ եւ անիմաստ ըմբռնումէն։ Իսլամը, առհասարակ, մեծխօսիկ է։ Աղմկալից բերան ունի, բրածի մասին չափազանցող է եւ չըրածն ալ իրականութեան վերածող։ Զարգի ախորժակները Գուրանի այս տրամադրութեան տակ ինկած են, եւ ատոր համար ալ Թուրքերը անշեղ ու վայրագ գործադրած են եւ դեռ կը գործադրեն, եթէ առիթը ներկայանայ։

Խալիֆայութեան ջնջումը կրնար իսլամ աշխարհի ներքին երկպառակութեան պատճառ ըլլալ, եթէ տեղական կրօնապետներ չլրացնէին այդ պակասը։

Առաջ վէճը սուր համեմատութիւն էր ստացած, որովհետեւ մէկ մասը կը պնդէր Շէրիֆներու ցեղէն՝ այսինքն մարգարէի յաջորդներու ընտանիքէն ընտրել Խալիֆան, իսկ միւս մասը՝ դրսէն։ Նախ մէկ խալիֆայութիւն կար, յետոյ վերածուեցաւ չորսի, երբ ժառանգական դարձաւ։ Պոլիս, Պաղտատ, Քորտովա եւ Եգիպտոս այդ խալիֆայութեանց կեդրոններն էին։

ԺԶ. դարուն խալիֆայութիւնը թրքական սեփականութիւն դարձաւ։ Բացի Ասիայէն գրեթէ բոլորը ճանչցան անոր հեղինակութիւնը, բայց Ափրիկէի մէջ Մարօքի սուլթանը, նոյնպէս նկատուեցաւ Խալիֆա։ Այսօր Մ. Քէմալի շարժումէն վերջ, Իսլամութեան «տիեզերական» խալիֆայութիւնը ջնջուեցաւ, մնաց Ափրիկէին եւ Մէքքէի Շէրիֆը, որ Անգլիացիները կրօնապետ դարձուցին։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արագ.— Իրաւունք ունիս.— Փոքր սթափում մը մեր դասարաններն, Ողբին վայնասունը պահիկ մը դադրեցնելով։ Մանաւանդ այն մասին, ուր հասանք, իմաստը կը յարմարի արդի աշխարհի։ Պիտի տեսնէք որ Խորենացին մարգարէ է, եւ քար կը հանէ Երեմիային հետ ողբ խաղալու ատեն։ Պիտի տեսնենք.— Ինչպէս յաճախ փորձը տուած ենք, սթափումը... բանասիրական լարի վրայ կը կատարենք, երկինքին եւ երկրին միջեւ կախուած, առանց հաստատուն գետինի, ինչ որ նկարագիրը կը կազմէ բանասիրութեան.—

Քաղ ընենք, նոր օրինակներով եւ ընդլայնումով.— Հայերէնի սիրուն միանգամայն բնորոշ յատկութիւններէն մին է՝ բառեր ունենալ, գրեթէ նոյնիմաստ, ձայնաւոր կամ, նոյնիսկ, բաղաձայն գիրերու փոփոխութեամբ։ Դժուարէն սկսելով՝ կափուցանել, (որուն արմատը, կափուցում, տեսանք անցեալ անգամ Ողբին մէջ), կը նշանակէ գոցել (անկէց՝ կափարիչ, նաեւ, թերեւս, կափուլ, որ կը նշանակէ ծուղակ)։... Բանասիրականէն օգտուելով, կրնա՞նք արդեօք կ բաղաձայնը ց կիսաձայնաւորին փոխուած նկատել յափուցանել բային մէջ, որ կը նշանակէ ծարաւը անցընել (գոցել), նաեւ արգիլել։ Եւ այս երկուքին արմատական ճանչնալ ափ (ձեռքի, որմէ նաեւ, ինչպէս գիտենք արդէն, ծափ)։ Թմբիլ — Ջփոխելով Թ գիրը, կ'ըլլայ զմբիլ, որ միեւնոյն բանը կը նշանակէ։ Հին գրականէն առնելով դարձեալ յաշտ (զոհ), չե՞նք կրնար միթէ նկատել զայն հաշտ (զոհը առիթ կամ նշան հաշտութեան)։ Երբ բանասիրութեան ծանծաղուտին մէջ կոխենք միայն, կարելի է հուն մը գտնել, զգուշանանք ուրեմն խորերը երթալէ։ Բայց ինչո՞ւ սա խորը նոյն չգտնենք փորին, հորին, ձորին, եւ այս վերջինն ալ ծործորին հետ, ինչպէս ծմակը եմակին (հովիտ) հետ։ Քանիներ հիմա զոհ պիտի ըլլան նախորդ դասերուն այս ընդլայնուած քաղուածէն։ Ծուխ, մուխ, թուխ նոյն են գիրերու փոփոխութեամբ, որ իմաստի երանգներ եւ թեթեւ տարբերակներ միայն կը պատճառէ։— Քանի որ, սիրելի Արագ, այսօրուանը սթափումի համար է, կրնամ դասարանին եթէ ոչ հաւանութիւնը, գէթ ուշադրութիւնը հրաւիրել սա երեւոյթին վրայ.— լծել բային հականիշը կ'ըլլայ լուծել, լուծանել, փոփոխելի ձայնաւորի կամ երկբարբառի (Ը, ՈՒ) տարբերութեամբ։ Տարակոյս չկայ, թէ երկուքին ալ արմատականը նոյն է — լուծ եւ լոյծ», մին լծել, միւսը լուծել։ Անշուշտ, յատկանշական է իմաստի այս «հակառակութիւնը» միեւնոյն արմատով ակոսի մը վրայ։ Եզը կը լծենք, յետոյ կը ...լուծենք (կը քակենք լուծը)։ — Գամ եւ գոմ (ըլլալ) բայերը ձայնաւոր գիրի մը փոփոխութեամբ գործածուած են իբրեւ հոմանիշ — Եւ յաղթող ի դատել գաս (գոս, այսինքն՝ կ'ըլլաս, դուն ես — դատելու մէջ յաղթող ես, կամ կ'ըլլաս)։ Ֆրանսերէնի մէջ քաջավարժները պէտք է յիշեն venir բային ալ «ըլլալ» ձեւով դարձուածները։ Հետեւաբար յաւակնութիւն չըլլար գամ եւ գոմ նոյնաձեւ նկատել, ինչպէս հոմ կ'ըլլայ համ (հոմանիշ համանուն), ինչպէս՝ մոխիր — մախիր, ինչպէս՝ յանդգնութիւն չէ հալիլ բային արմատը ալֆ ընդունիլ, որմէ ալիք, ծալք, ինչպէս՝ եղկ բառէն կ'ընդունինք հեղգ (թոյլ, յոյլ, ծոյլ), հեղուկ։ Դիւրին է, կարծեմ, մակաբերել, թէ չար բառը Զ գիրով բայ եղած է, զչարիլ։ Ունինք քանի մը գիրեր, որոնցմէ Զ, որոնք արժանի են «բառաչէն» տիտղոսին, իրենց պատմաբանական ծառայութեան համար։ Ահա նոր օրինակ մը — մոզզայլել, որուն բուն արմատականը կը թուի ըլլալ գայլ։ Տեսնուած մը մրմռալ բային ձեւն է, որ առաջ կուգայ քիթէն բերնէն եկած ձայնէն, երբ գայլի պէս կը յարձակի մարդ — անասունը իր որսին վրայ, անյապաղ պատառելու, յօշոտելու եւ արիւնը ծծելու վայրագաբար։ Հոս ուրեմն կը տեսնէք Զ գիրին դերը, որ սաստկութիւն կը բերէ իմաստի — հեղուլ — զեղուլ, հարկանել — զարկանել, թմբիլ — զմբիլ (տես վերը), հատանել — զատանել, հով — զով (ծով) եւն.։ Որպէսզի աւելի չխճողենք, կը բաւէ ըսել, թէ գիրերու այս տեսակ սղումով, կարճառումով (կրճատումով) իմաստին եղանակաւորումը հայ լեզուին յարակցութիւնը կ'ապացուցանէ, ի բաց առեալ արխայոնը, նաեւ սեմական — արաբական լեզուին հետ, եւ դիւրին է որ այս մարզին մէջ ալ մեր նժոյգը դոյզ կ'ընթանայ աներկիւղ, բայց զգոյշ հոգածութեամբ, պահելով տրամաբանական լրջութիւնը, առանց չափազանցելու տրուած ազատութիւնը։

ՏԱՐԱԶ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Առջի օր հաղորդած էինք երաժշտագէտ Յարութիւն Սինանեանի մահը, 65 տարեկան հասակին մէջ։ Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները.—

Իր հայրը, Գրիգոր Սինանեան, մանուկ հասակին մէջ որբ մնալով, եօթը տարեկանին մօրաքրոջը հետ Անդաբայէն Պոլիս կը գաղթէ։ Տասներկու տարեկանին ջութակի կը սկսի եւ քիչ ատենուան մէջ այնքան կը յառաջդիմէ որ այլեւս իրեն իբրեւ ասպարէզ կ'ընտրէ ջութակահարութիւնը եւ Վարդովեանի խումբին մէջ կը մտնէ, — եւ առաջին Հայը ըլլալով հայկական փոքրիկ նուագախումբ մը կը կազմէ։ Սորված ըլլալով նաեւ դաշնակ, մինչեւ իր մահը — 65 տարեկան— ջութակի եւ դաշնակի դասատուութեամբ կը զբաղի։

Իր հինգ զաւակներէն անդրանիկը, Յարութիւն, իր հօրը օրինակին հետեւելով, 9 տարեկանին ջութակի եւ 11 տարեկանին ալ դաշնակի կը սկսի, իրբեւ ուսուցիչ ունենալով իր հայրը։ Աւելի յետոյ կ'աշակերտէ գերմանացի ջութակահար Պրասէնին, իսկ Տիգրան Չուհաճեանէն ալ կը ստանայ դաշնակի եւ «սոլֆէժ»ի դասեր։ Աշակերտած է նաեւ Մաքսիմոս Ռատէլիային, «սոլֆէժ»ի մասին ունեցած ծանօթութիւնները ընդլայնելու համար։

Այդ շրջանին Մնակեան իր թատերախումբովը փայլուն յաղթանակներ կը տանէր Պոլսոյ բեմերուն վրայ։ Յարութիւն Սինանեանին կազմած նուագախումբը որ «Օրքէսթր Սինանեան» կամ «Հայ խումբ» անունով կը ճանչցուէր, երկար տարիներ կը մասնակցի Մնակեանի ներկայացումներուն, ուր առիթը կ'ունենայ նաեւ ղեկավարելու ի միջի այլոց «Լա Պէլ Էլէն», «Լա Մասքօթ» եւ «Քարմէն» երաժշտական թատերգութիւնները։

16էն մինչեւ 22 տարեկան, Սինանեան կը կառավարէ իր այս փոքրիկ խումբը, ամէնուն սիրելին դառնալով։ Եւ այդ ժամանակամիջոցին մէջ, Սինանեան, բնաւ նկատի չառնելով ունկնդիր հասարակութեան երաժշտական ճաշակէ զուրկ ըլլալը, եթէ ոչ բարձր դասական, գոնէ այն ատեն ուան ճանչցուած ու ընդհանրացած օփերաներէն կամ օփերէթներէն հատուածներ նուագելով, զանոնք ճանչցուցած ու ծանօթացուցած է ժողովուրդին։ Այնպէս որ, «Քարմէն»ի, «Ֆաուստ»ի, «Այտա»ի եւն.ի նման օփէրաները, ունկնդիրները լուռ ու մունջ մտիկ կ'ընէին։ Մնակեանի խումբը ցրուելէն յետոյ, երկու տարի Մեծ կղզիի Գիւլպը ու ապա Բերա փալաս, կամ Սըրքփալաս երկար տարիներ կը նուագէ, սակայն միեւնոյն ժամանակ իր շուրջը բոլորուող տաղանդաւոր աշակերտութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ ամբողջովին նուիրուի ուսուցչ. ասպարէզին։ Իր այս բոլոր զբաղումներուն մէջ ատեն կը գտնէր նաեւ կարդալու եւ ուսումնասիրելու բազմաթիւ գիրքեր, որով ինքնաշխատութեամբ առաջ կը տանի նաեւ իր մտային զարգացումը։

Իր կեանքի ընթացքին մէջ պէտք է մասնաւորաբար յիշատակել հետեւեալ պարագան, որ ցոյց կուտայ թէ որքան գնահատուած էր իր երաժշտական կարողութիւնը ինչպէս Հայ, նոյնպէս Թուրք եւ օտար շրջանակներուն կողմէ.—

1917 թուականին, մեծ ընդհ. պատերազմը իր տաղնապալի օրերը կ'ապրէր, Սինանեան ծովային նախարարութեան կողմէ հրաւէր կը ստանայ Հէյպէլիի ծովային վարժարանին աշակերտութեան դաշնակի, ջութակի եւ «սոլֆէժ»ի ուսուցչութիւնը ստանձնելու, ինչպէս նաեւ նոյն վարժարանին մէջ պարբերական նուագահանդէսներ սարքելու։ Աւելցնենք նաեւ թէ, Փրոֆ. Լանկէ պէյ նոյն նախարարութեան երաժշտական ընդհ. քննիչն էր, բայց եւ այնպէս Սինանեան պաշտօն կը ստանայ մշակելու երաժշտական բարենորոգման ծրագիր մը որ նոյնութեամբ կ'ընդունուի եւ կը գործադրուի։ Մինչեւ պատերազմին վերջաւորութիւնը ան կը շարունակէ իր այդ պաշտօնը։ Հոն, նմանապէս, իր միջնորդութեամբ, իբրեւ ջութակի ուսուցիչ պաշտօնի կը կոչուի նաեւ իր աշակերտներէն Պ. Վահրամ Մուհէնտիսեան։

Յ. Սինանեան հանրածանօթ եղած է նաեւ իբրեւ երգահան, իր 70է մօտ հեղինակութիւններով։ Գրած է մարշեր, «վալս»եր, «մազուրքա»ներ եւն. որոնք հակառակ իրենց կէս ժողովրդական սեռին, գեղեցիկ ոճ ու գունաւոր դաշնաւորում կը պարունակեն։ Իր գործերուն մէջ մասնաւորաբար պէտք է յիշատակել «Ֆանթէզի Օրիանթալ»ը, որ վերջին անգամ նուագեց Պ. Մուհէնտիսեանի նուագախումբը։ Ասիկա արեւելեան պատկերներու շարք մըն է՝ միացած եւրոպական թեքնիքի մը։ Խիստ ինքնատիպ ոճով գրուած այս հեղինակութիւնը տարիներ առաջ, քանիցս նուագուած է Իզմիրի, Գահիրէի, Փարիզի, Ժընեւի մէջ, միշտ ծափահարուելով ու գնահատուելով։

Ջինադադարի շրջանին ղեկավարած

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Ժամանակին, ողորմած հոգի հայրըս, լոյս իջնէ գերեզմանին վրայ, լեռը կ'երթայ (կը պատմէ հայրս), Քիւրտերը գերեզման մը կը ցուցնեն, ես ըսեմ երեք արշըն, դուն ըսէ չորս, ես ալ ատանկները շատ տեսեր եմ, մէջը պառկողներուն ոսկորներն ըսես ցուցանք, ծունկէն վար ոսկորը մինչեւ իմ աճուկս չափեր եմ, ահա ատ գերեզմաններուն մէջէն բերած էր... ոսկի արծաթ թղթեր, մազաղաթներ, անոնց մէջ հէքիմագիրք ալ կար։ Օրին մէկը պատկեր հանող մը կուգայ մեր տան հիւր կը մնայ շաբաթներով, խելքով ու արհեստով մարդ, թէ կը կարդայ թէ կը գրէ, մէկ կողմէն ալ մեզի կը բացատրէ։ Անկէ է մնացեր շատ դեղեր։

— Քանի մը բաներ ըսէ մտիկ ընենք...

— Ըսեմ։ Ուրկէ՞ սկսիմ։

Գիլխու ցաւի դեղ.— Երբ աէրտէրին Աւետարանն ալ օգուտ չընէ, դուն կուղաս կաժ մը մանած կը ձգես լուսնի պսակի պէս ու մէկ կողմէն կը դարձնես ճակտիդ շուրջը, արիւնդ կը կենայ ու ցաւը կ'անցնի։ Ծոծրակդ կ'ածիլես, տզրուկ կը թողուս եւ վերջը քացախով ծեծուած սխտոր կը դընես վրան, բայց դարնան։

Աչքերդ ցաւի՝ սինդպիլլի արմատը եռացած ձէթի մէջ, անկէ քանի մը կաթիլ, աչքիդ ցաւը կ'անցնի։

Աչքին վրայ ճերմակ ըլլայ, լափէնի (նապաստակ) նոր ծնած, դեռ մօրմէն չծծած ձագին փորը պանիրի պէս բան մը կ'ըլլայ, չորցուր, փոշին աչքի ճերմկուցը կը տանի։

Երեսդ տարուկ եթէ ելլէ, կորկոտը ծամէ ձիւթ չինէ, վրան դիր, տեղն իսկ չի մնար։

Ակռաներուդ մէջ որդ եղած ատեն կը փորեն կը սեւցնեն, քիչ մը իշխաղող չորցուր այրէ, ծուխէն կը թափին որդերը, իշխաղողին այրուածով ալ ակռաներդ քսէ։

Տամաղդ (քիմք, թերեւս նշիկներ) եթէ «իյնայ», բթամատդ կաքաւ ըրէ ու ծնօտիդ երկու կողմերը վերցուր խելաց ակռաներուն վրայէն։

Կոկորդիդ վրայ դուրսէն կոշտ (խոյլ) ելլէ, կչկչուկի (եղինճ) արմատը ծեծէ, վրան դիր կ'անցնի։ Իսկ եթէ հասած է, մոլոշի խոյզ դիր, կը քաշէ կ'աղէկնայ։

Խոյլի, կածուկի (չիպան) վրայ, մաքուր օճառ, հաւկթի ճերմկուց խառնէ ու դիր, կը հասունցնէ. խորովածն սոխն ալ լաւ է։ Աղամաթուզի տերեւ խաշէ, վրան դիր, կը ծակէ կը մաքրէ։ Հա՛, մոռցայ ըսելու՝ հաւկիթի դեղնուցը շատ լաւ է աչքի խոցոտուքով ցաւի համար, աչքին մէջն ալ երթայ վնաս չի տար։ Աղջիկ մօր կաթն ալ լաւ է, քանի մը կաթիլ աչքին մէջ։

Ջերմդ բռնէ, պճեղ մը սխտոր ծեծէ պզտիկ գաւաթ մը օղիին մէջ լեցուր, խմէ երեք առտու։ Պզտիկներուն ջերմը կը փախցնես՝ տաք ջրով լոգցած ատեն դոյլ մը պաղ ջուր գաղտնիվրան լեցնելով։ Դդմուկի (դդումի ցօղուններով ու տերեւներով եւ ընկոյզի պէս դդմուկներ վրան, հասունցած ատեն երբ մօտենաս, կուտերը կը թըռչին մէջէն) ջուրէն կաթիլ մը գաւաթ մը ջուրի մէջ լեցուր խմէ երեք առտու, կաթիլէն աւելին մահացու թոյն է։

Հաւկուր ըլլաս, աչքի դեղնուտթիւն, ոսպը խաշէ, ջրով լոգցիր, հատը կեր շաբաթ մը, կ'անցնի։

Հազի համար, առտուն կանուխ ամիս մը մեղր ու կարագ իրար խառնէ կլլէ։ Սեւ բողկը մանրէ, վրան շաքար (նէօպէթ) լեցուր, ջուրը խմէ։

Շիշաի (թանթրուենի) ծաղիկ, մանիշակ, բաղուկ, թէյի պէս եփէ խմէ, հազդ կ'անցնի։

Փորի ցաւի համար, եթէ պորտդ ինկեր է, պզտիկ պառկով պորտդ վերցուր, կոնակդ շիշ քաշելու պէս տակը բամպակի տեղ լաթի մը մէջ լեցուր աղ, ծայրը մոմ քսէ ու վառէ, պորտիդ երկու կողմը շփէ։

Ճճի եթէ ունիս, հողի ճճիները հանէ (երկրամայր) ծեծէ, պորտիդ վըրան կապէ, բոլորը կը թափին։ Մարսուկը հասունցած ատեն չաղէ չորցուր, առտուն կանուխ կեր։ Դդումի կուտը հանէ, մէջինը մեղրով խառնէ կեր։

Տէրսիմցիները երբ կը զարնուին ու գնդակը մարմնոյն մէջ կը մնայ, մուկը ողջ ողջ փորը կը բանան, ծակին վրայ կը դնեն, գնդակը կը քաշէ կը հանէ։ Մեռնիմ Աստուծոյ ուժին, մուկը իսկ դարման է սահեղծեր մեզի համար։

Մուկի դեռ աչքերը գոց, լերկ ձագերը շիշ մը ձէթի մէջ արեւը կախէ, կը հալին, առաջին կարգի դեղ է վէրքի համար, մանաւանդ կտրուածներու։ Թրախոտը չորցուր (գըլըճ օթու) փոշին լեցուր վէրքին վրայ ու կապէ։ Դդմուկի տերեւը հասուն վէրքը կը մաքրէ, ճերմակ կողմը դուրսը։ Սմբուկի եւեւի մասը որ շատ մը տանտիկիններ կը նետեն, չորցուր, աղծէ (խարկէ սուրճի պէս) ու փոշին կեր ամէն առտու ապուրի դգալ մը, թութքի (մայասըլ) առաջին դեղն է։ Դեղին ծաղիկ մը կայ, տերեւները թրախոտի պէս, խաշէ, ջուրով թութքը լուա, կ'անցնի։

Դեռ շա՛տ, ո՞րը ըսեմ, ո՞րը էտ քու հէքիմաթղթերէդ մեր գիւղը տուն չկար որ չունենար, դեռ ի՛նչ մագաղաթներ, ոսկի արծաթէ թղթեր, մասունքներուն հաշի՞ւը կար, խելք չէ՛ ընինք գոց սորվէինք, տարինք ժամուն պատին վստահեցանք, մեր մէջ անոնք որ դեռ խաւարին մէջ կը պահեն, Աստուած անոնց... անէծքը գրած կ'ըլլայ մէջը, վայ ծախողին, վա՛յ գնողին։

Իսկ էն զուլումի տարին, հազա՛ր...

ո՞ր թուականին էր, թշնամին ձգէ բզիկ ըրաւ առանք, գզիկ բզիկ ըլլայ ցեղով ծնունդով։

— Ամէ՛ն։

Քիչ մը ձօ՛ւն բեր, կնի՛կ, գիտես սիրտս բան մը կ'ըլլայ, օ՛խ սիրտս գի վացաւ, մեղրն ի՛նչ ընեմ, մեղրէ լեզուդ կը բաւէ, կեանք կուտայ ձիւնը կեանք...

Կէս գիշերը շատոնց անցեր է ու ըսպիտակ լռութիւն մը իջած մեր գիւղին վրայ։

Աքաղաղները իրարանցումի մէջ են ու Արշալոյսը հեռու չէ...։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆ

(8)

է «Արուեստասէր» երաժշտական միութեան նուագախումբը, ներշնչելով անոր անդամներուն արուեստին սէրն ու ոգին, տալով նոր զարկ մը այն ատենի երիտասարդութեան որ իր վարպետին ճպոտին տակ մարզուեցաւ ու դաստիարակուեցաւ:

Մամուլը եւս, իր կարգին, արձագանգը եղած է իր գտած յաջողութիւններուն, ներբողալից տողեր նուիրելով անոր:

«Ասրի Թիւրքիյէ Մէճմուասը»ն, իր 1926ի Մայիսի թիւին մէջ «Մեր մեծ երաժիշտ արուեստագէտներէն մէկը» խորագրին տակ կը գրէ.—

«Երկար ժամանակ ծովային Նախարարութեան եւ ծովային վարժարաններու մէջ իբրեւ երաժշտութեան ուսուցիչ մեր հայրենիքին ծառայութիւններ մատուցած ըլլալով, Ց. Սինանեան միանգամայն կարող երգահան մըն է: Իր ուսուցչութեան շրջանին բարեկարգած ու կազմակերպած է ծովային վարժարաններու երաժշտական բաժինը, միշտ սիրուելով ու գնահատուելով»:

ԳՐԻԳՈՐ ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ

Վերջերս Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռաւ ուրիշ վաստակաւոր մը, Գրիգոր Մէհտէրեան, որ ծանօթ էր իբրեւ երաժշտապետը Պոլսոյ Մայր եկեղեցւոյ:

Հանգուցեալը 72 տարեկան էր, բնիկ Պոլսեցի: Ամբողջ 38 տարի մայր եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարելէ վերջ, 1924ին գնաց Աղեքսանդրիա, իբրեւ երաժշտապետ Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ: Դաշնաւորած է զանազան շարականներ եւ տաղեր,— «Վասն սուրբ չնութեան», «Եղիցի Տեառն օրհնեալ», «Արի»ն եւն.: Հեղինակած է նաեւ հայերէն, թուրքերէն եւ ֆրանսերէն եղանակներ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻ՛Ց, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ ՄԸ ԻՐԱՊԱՇՏ ՉԵ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

Այս խորագիրներուն տակ, թուրք ծանօթ գրող Ագակիւնտիւզ կը գրէ թուրքերէն «Թան»ի մէջ, Մաղնիսայի երեսփոխան Պ. Սապրի Թօփրաքի Ազգային Մեծ Ժողովի ներկայացուցած եւ թուրքերէն խօսիլը պարտաւորիչ դարձնող օրինագծին առթիւ.—

Սիրելի Պայ Թօփրաք, «Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ»ն որո՞ւ կ'ըսենք եւ որմէ կը պահանջենք:

Յոյնէ՞ն, Հայէ՞ն, Հրեայէ՞ն, Արաբէ՞ն, Առնաւուտէ՞ն, Պոշնաքէ՞ն, Չէրքէզէ՞ն, Թուրքէ՞ն:

Շատ օգտակար պիտի ըլլայ նախ եւ առաջ սակայն ճշդելը:

Շարած անուններուս վերջինէն սկսինք.

ԱՌԱՋԻՆ.— Մենք սակայն ամէնէն առաջ Թուրքէն պիտի պահանջենք: Թուրքը՝ յունարէն կը խօսի, ալպաներէն կը խօսի, արաբերէն կը խօսի, պուլկարերէն կը խօսի, քրդերէն կը խօսի: Խօսողները գունդագունդ, տուները շարք շարք համրելու պէտք չկայ: Դուք ալ շատ լաւ գիտէք:

Եւ դարձեալ շատ լաւ կը յիշէք որ՝ — Թուրք եղբայրնե՛ր, Թուրքերէն խօսեցէք... ըսող երկու Թուրք երիտասարդները, Թուրքերէն չխօսող իրենց Թուրք եղբայրներուն կողմէ դաժան յարձակումներու ենթարկուած էին:

Թերթերու գրածին համաձայն, եթէ ճիշդ է որ ձեր առաջարկ-օրինագիծով կը պահանջէք որ պատիժ տրուի Թուրքերէն չխօսողներուն, մեր այս եղբայրներուն տրուելիք պատիժները պէտք է որ լեցունկեկ ըլլան, «ծանրացուցիչ պարագայ»ի պատճառաբանութեամբ: Իրենց տուներուն մէջ Թուրքերէն խօսիլ չտուող Թոշակաւորները կը ճանչնա՞ք: Ես կը ճանչնամ:

Այս անտարբերութեան վարժութիւն է չենք կրնար ըսել:

Փոխանակութիւնը 15 տարի եղաւ: Հոս ծնողները 15 տարեկան, 5 տարեկան եկողները 20 տարեկան, 10 տարեկան եկողները 25 տարեկան եւն. եղան, Պարոն Հայրերը եւ Տիկին մայրերն ալ 15 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ եւ Թրքութեան իսկութեանը մէջ կը գտնուին: Եթէ տակաւին իրենց վարժութենէն չհրաժարողներ կան, այս աստիճան վարժ լեզուները «վանտուզ» ընելէ տարբեր դարմանի միջոց չկայ:

Մնաց որ, մայր հայրենիքին մէջ այլախօսներէն աւելի հին ապրողներ կան, անոնց ալ «վանտուզ»ի տեղ մարգագետնի մկրատ պէտք է:

Այս փոքրիկ գնդասեղին ծայրը մեր լեզուին քիչ մը խօթելէ յետոյ, այլեւս կրնանք մեր ուզած չափով «չուվալտըզ» գործածել:

ԵՐԿՐՈՐԴ.— Չէրքէզէն պիտի պահանջենք. նախ բացարձակօրէն հայրենիքի նոյնութիւն մը եւ կրօնի նոյնութիւն մը կայ: Սակայն մէկ կողմ ձգենք: Չէրքէզը Թուրք պատմութեան, Թուրք հողին, Թուրք քաղաքականութեան, Թուրք ընտանիքին, Թուրք արիւնին հետ այնքան նոյնացած է որ, ինչ իրաւունքով եւ խստութեամբ Թուրքէն կը պահանջենք Թուրքերէն խօսիլ, անկէ ալ նոյնքան իրաւունքով եւ խստութեամբ պէտք է պահանջենք:

ԵՐՐՈՐԴ.— Պոշնաքն ալ այսպէս է: Պոշնաքը ազգ մը չէ, Պոսնացի ըսել է: Դարերէ ի վեր մեր կրօնքին, լեզուին, պատմութեան, քաղաքականութեան հետ այն աստիճան նոյնացած է որ, այսօր Պոսնայի Պոշնաքին ներկայ անունը Թուրք է, «Թուրչին» կը կոչեն: Եւ անոնք այս փառաւոր անունը կրելնուն համար գոհ եւ երջանիկ են: Թողունք ուրիշ տեղերը, այս վայրկեանիս Անգարայի փողոցներուն մէջ Թուրքերէն չգիտցող մինի մինի փոքրիկներ կը շրջագային: Թուրքէն մեր պահանջածը Թուրք եղողէն ալ պահանջելու ենք:

ՉՈՐՐՈՐԴ.— Երկու տեսակ Ալպանացի կայ, մէկը «Առնաւուտին Առնաւուտը», միւսը՝ Թուրքին կլիմային, ջուրին, հողին, պատմութեան եւ ճակատագրին հետ նոյնացած Թուրքիոյ Թուրք Առնաւուտն է: Առաջինին ճաշակն ու հպատակութիւնը տարբեր է. անկէ սակայն չենք կրնար պահանջել: Երկրորդը ինծմէ է, մերիններէն է. սակայն անկէ ալ կը պահանջենք:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.— Թուրքիոյ մէջ արաբ հաւաքականութիւն մը, արաբ ազգ մը գոյութիւն չունի, արաբերէն խօսող Թուրքեր կան: Արաբահպատակ Արաբի մը իր լեզուն խօսիլը իրաւունք մըն է: Մենք արաբերէն խօսող Թրքահպատակ Թուրք Արաբէն է որ մեր իրաւունքը կը պահանջենք:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ.— Քիւրտ կոչուած եղբօր պարագան ալ նոյնն է արաբախօս Թուրքին հետ: Ինչո՞ւ համար ասոնք առաջին կարգի վրայ դրի. որովհետեւ ասոնց հետ կայ նաեւ կրօնի նոյնութիւնը: Կրօնքը քաղաքական եւ երկրային ազդակ մը չէ: Ինչ լաւ հարուածով մը զայն բաժնեցինք: Բայց հակառակ ասոր, կրօնքը բարոյական եւ հոգեկան կապ մըն է: Իրականութիւն մը զոր բացատրել երկար կը տեւէ: Արդէն անկիւնս ալ շատ նեղ է:

(Շարունակելի)

ԻՏԱԼԻԱ ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ԳՆԷ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

«Լ'Էօվր»ի քաղաքական խմբագիրը ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները.—

Ռումանիա առաջնակարգ դեր մը կը խաղայ Իտալիոյ պարէնաւորման մէջ: Արդարեւ, Մարմըրոշի դրամատան միջոցաւ՝ Ռումանիայէն ապսպրուած եգիպտացորենէն զատ, Իտալիոյ ցամաքային եւ ծովային բանակներու ընդհ. մատակարարը «Փէթրոլ Պոլք» ընկերութենէն խնդրած է հայթայթել 8000 թոն քարիւղ՝ օդագնացութեան սպասարկութեան համար, 24.000 թոն քարիւղ զրոսադնացութեան սպասարկութեան համար, ինչպէս նաեւ 30.000 թոն ծանր քարիւղ: Այս ապսպրանքները պէտք է յանձնուին մարտ ամսուան վերջը:

Այս քանակին կրկինը ապսպրուած է այս տարուան երկրորդ եռամսեային համար, այսինքն մինչեւ յուլիս: Այս ապսպրանքներուն առաջինը պէտք է յանձնուի Պալէարեան կղզիներուն մէջ, (հեղինակաւոր մարմիններու կարծիքով՝ այս ապսպրանքը կապ ունի այն նոր արշաւախումբի հետ, որ ղրկուեցաւ վերջերս): Ռումանական քարիւղի այս ապսպրանքները Իտալիոյ կ'արժեն 2ուկէս միլիոն սթերլին: Իտալիա պիտի վճարէ շինելով երկու թորփիլահալածներ, որոնք պիտի ունենան 21.000 թոն տարողութիւն: Իտալիա, ասկէ զատ, Ռումանիոյ պիտի տայ քանի մը սուզանաւ 8000 թոն տարողութեամբ (արագութիւնը 32 հանգոյց, զինուած 4 թնդանօթով եւ 5 թորփիլարձակ փողով):

Միւս կողմէ, Իտալիա առանց ժամանակ կորսնցնելու՝ կը զինէ Ռումանիան ընդդէմ Խորհ. Միութեան: Այսպէս Լոյտ Թրիէսթինոյի առեւտրական տորմիղին 80 առ հարիւրը շուտով պիտի համախմբուի Քոսթանցայի առջեւ (Սեւ ծովու վրայ): 15 յունուարէն վերջ, Քոսթանցա պիտի հասնին իտալական նաւատորմին ճարտարագէտները, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստի շինութեան իտալացի մասնագէտներ, որոնք ոչ միայն պիտի ընդարձակեն Քոսթանցայի նաւահանգիստը, այլեւ պիտի շինեն երկու նոր նաւամբարներ եւ նաւային նորոգութեանց աշխատանոցներ: Իտալական ծփուն նաւարանը որ այս տարի երկար մնաց Վիկոյի մէջ եւ վերջերս խարիսխ նետած էր Պրինտիզիի առջեւ, մեկնեցաւ արդէն Սեւ ծովուն ուղղութեամբ:

Այսպէս, իտալեւգերմանական համաձայնութեան պահանջով, Քոնսթանցան կը դառնայ կարեւոր խարիսխ մը այն ջրօդանաւերուն համար, որոնք Ռումանիոյ կը տրուին Գերմանիոյ կողմէ:

Փետրուարին, իտալական զինուորական յանձնախումբ մը, իր գլուխն ունենալով մարաջախտ Պալպօն, պիտի այցելէ Պուքրէշ, Կէօրինկի ճամբորդութենէն ետքը: Այս վերջինը Պուքրէշ կը հասնի 15 յունուարին, միասին տանելով ծրագիր մը ռումանական նաւատորմը զօրացնելու մասին, եւ մասնաւորաբար ծրագիր մը կատարելապէս վերակազմելու ռումանական օդանաւային ուժերը:

Լուր առինք թէ Պուքրէշի ռուսական դեսպանը, Օսթրովսքի, հրաժարած է,— ըստ մեր տեղեկութիւններուն, Օսթրովսքի կը հրաժարի խստիւ բողոքելէ վերջ որ Քոսթանցան կը վերածուի պատերազմական նաւահանգիստի մը, որ կը սպառնայ Սեւ Ծովու եւ Միջերկրականի նաւահանգիստներուն միջեւ ազատ նաւարկութեան:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 11 յունուար (Յառաջ).— Մենք ալ տօնեցինք «Մանուկներու օրը», կիրակի կէսօրէ վերջ, Կ. Խաչի Խրիմեան դպրոցի սրահին մէջ: Կանխաւ չէր ծանուցուած թերթին մէջ, նկատելով որ դպրոցի աշակերտներու թիւը արդէն հարիւրը կ'անցնի եւ եթէ աշակերտներու ծնողներն ալ ներկայ ըլլան եւ իրենց հետ բերեն նաեւ ոչ-դպրոցական մանուկներ, կ'ունենանք հոծ բազմութիւն մը: Ուստի հինգշաբթի օր հաղորդուած էր դպրոցի աշակերտներուն: Դժբախտաբար դպրոցի մանուկներուն կէսը բացակայ էր, իսկ մնացած կէսին ալ ծնողներուն մէկ մասը կը բացակայէր: Երեւի տունը նստիլը կամ սրճարանը «պօթ» խաղալը աւելի հաճելի բաներ են, քան գալ տեսնել իրենց ձագուկներուն հայերէն երգելը: Ապրի Կապոյտ Խաչը որ յարատեւօրէն կը շարունակէ իր աշխատանքը, առանց վհատելու:

Հանդէսը սկսաւ ժամը 3ին, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Ս. Սվաճեանի: Աշակերտները նախ յոտընկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ եղան մանուկներու կողմէ արտասանութիւններ եւ խմբերգներ, «Հայկ ու Վարդանին», «Իգէն Հայեր», «Ակոսի կարասին», «Արեւ ծագեց», «Գիշեր յուշեր»: Մանուկներուն բաժնուեցաւ նախընթրիք, նարինջ, եւ խաղալիկներ: Ամէնէն վերջ երգուեցաւ «Յառաջ Նահատակը» եւ հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ: Դպրոցի մանուկներէն Թագուհի Կէրմէրլեան ջութակի վրայ մեղենուագեց, իսկ Շավիլէն փոքրիկն Շարապխանեան արտասանեց Սիամանթօյի «Ափ մը մոխիր»ը:

Թղթակից

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Հայ արիներն ալ ունեցան իրենց Կաղանդը Մարք Սանիէի սրահին մէջ:

Խումբ մը սկաուտներ վրան մը եւ խմբակներու դրօշակներով կայմ մը պատրաստած են բեմին վրայ, իսկ աջ կողմի սեղաններու վրայ, տղաքը իրենց ձեռական աշխատանքները ցուցադրած էին, ուր աչքի կը զարնէին շարժանկարի մեքենայ մը եւ մանաւանդ երկու երեք տախտակեայ նաւեր օդանաւեր, մետաղէ առարկաներ եւն.: Այս բոլորին վրայ կը հսկէ Անդրանիկի նկարը եւ թուղթէ եռագոյն մը: Չէր մոռցուած նաեւ ներկայ Հայաստանի գունաւոր քարտէսը:

Շրջանային պետ Սերոբ Աւետիսեանը ցերեկոյթին բացումը կատարեց քանի մը խօսքով: Յետոյ խօսք առաւ ընդհ. պետը, պարզելով Միութեան 12 տարուան գործունէութիւնը:

Ներկայ 60է աւելի սկաուտ եւ գայլիկները ապացոյց մը կը կազմէին ցերեկոյթի յաջողութեան: Ունէինք բաւական բացականեր: Բանախօսութենէն վերջը, ամէնքս ալ երգեցինք «Մեր Հայրենիք» ի երկու առաջին տուները: Յետոյ իրարու յաջորդեցին երգ, պար, զաւեշտներ եւն.:

Վերջապէս սկաուտ եւ գայլիկներու զուարթ աղաղակներուն մէջ Կաղանդպապային գալը յայտնուեցաւ: Բոլորս ալ մէկ մէկ ծրար ստացանք:

«Ցուլ» խումբը առաջին հանդիսանալով, առարկաներու ցուցադրութեանց մէջ, սկաուտական գրքոյկ մը նուէր ստացաւ: Ցերեկոյթի վերջաւորութեան ներկայ էր նաեւ Պ. Մարք Սանիէ: Արիները բաժնուեցան ճամբարի աշխոյժ քայլերգով, Նոր Տարին շնորհաւորելով իրենց ծնողքներուն, Արի եղբայրներուն եւ հաւատարիմ բարեկամներուն:

Ք. Փարչեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

ՊՈՄՈՆ, (Յապաղած).— Թաղականութիւնը ի նպաստ դպրոցին Ամանորի առթիւ կազմակերպած էր հանդէս մը որ տեղի ունեցաւ յունուար 3ին, Հ. Յ. Դ. Վարանդեան սրահին մէջ: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս բոլորովին ձրի տրամադրուած էր սրահը:

Ժամանակէն շատ առաջ կրթասէր հասարակութիւնը եւ ծնողները եկած խռնուած էին, այնպէս որ այդ սրահին մէջ ոտք դնելիք տեղ չէր մնացած: Բեմին աջ կողմը զետեղուած էր տօնածառը, իսկ անոր շուրջ ու ամբողջ բեմին վրայ շարուած էին մօտ 60 փոքրիկներ:

Հանդէսը բացուեցաւ ֆրանսական քայլերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս: Ապա երգուեցաւ «Հայ եղբայրներ»: Յետոյ տեղի ունեցան խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւ զանազան անակնկալներ, ֆրանսերէն եւ հայերէն:

Առանց բացառութեան բոլոր աշակերտներն ալ իրենց բաժինը ունէին եւ իրենց սահուն առոգանութեամբ ջերմ ծափերու արժանացան: Գնահատանքի արժանի է մանկավարժուհի Տիկին Մարի Սվաճեանի եւ օգնական Տիկին Սիրվարդ Դարբինեանի՝ չորս ամսուան կարճատեւ շրջանի մը մէջ ձեռք բերած արդիւնքը, գնահատելի է նաեւ Թաղ. խորհուրդը, որ ոչ մէկ դժուարութեանց առջեւ կանգ չառներ եւ իր բոլոր կարելի միջոցներով կ'աշխատի 20 հազար ֆրանքի պարտքը վճարել եւ միեւնոյն ժամանակ եկեղեցիին քով առանձին դպրոց մը շինել: Արդէն իսկ աշխատանքի լծուած է: 15 օր առաջ ներկայացում մը տուաւ, «Պատուի համար», որ շատ յաջող անցաւ, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Կը մնայ շրջանիս հասարակութեան թեւ ու թիկունք հանդիսանալ, որպէսզի Թաղականութիւնը կարենայ իրականացնել իր վրայ դրուած յոյսերը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան նախագահը, փոխանորդ Զգօն վարդապետ, որ շատ գեղեցիկ օրինակներով վեր հանեց հայ գրականութեան արժէքը եւ անոր կատարած դերը: Մենք, ըսաւ, արտասահմանի մէջ Հայը Հայ պահելու համար երկու յենարան ունինք,— դպրոցը եւ եկեղեցին, մանաւանդ դպրոցը, առանց առաջինին երկրորդը անիմաստ կը դառնայ: Ուստի կոչ ուղղեց բոլոր ծնողներուն որպէսզի իրենց զաւակները նախքան տեղական դպրոցը՝ ղրկեն հայկական դպրոց: Ի վերջոյ տօնածառը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ 900 ֆրանք: Փոքրիկն Յարութիւն Յարութիւնեան հանդէսի ընթացքին մէջ ընդ մէջ ջութակի վրայ նուագեց «Կռունկ»ը, «Մայր Արաքս»ին եւ ուրիշ կտորներ:

Կ. Կարապետեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՋՕՐԱՆՈՑԷՆ

ՊՐԻՎ (Քորէզ).— Սիրելի «Յառաջ», քաղաքի զօրանոցին մէջ մենք հինգ հայ զինուորներ ենք, երկուքը հին, իսկ միւս երեքն՝ ես Վիէրզոնէն (Շէր), երկու ընկերներս՝ Փարիզէն: Բոլորս միասին եղբայրաբար կ'ապրինք, եւ կը կատարենք մեր զինուորական պարտականութիւնը: Ինչպէս միւս հայ եղբայրները, մենք ալ շատ լաւ սիրուած ենք մեր վրայ հսկող բոլոր սպաներէն: Ծնունդին եւ Նոր Տարուան առթիւ փառաւոր սեղաններ սարքուած էին ամէն տեսակ աղանդերներով եւ գինիներով: Տօնական արձակուրդին իւրաքանչիւրս մեր բնակած քաղաքները վերադարձանք, շատ լաւ ընդունելութիւն գտնելով մեր հայ եւ ֆրանսացի բարեկամներէն: Պ. Rayer մինչեւ կայարան եկած էր: Այդ 7 օրուան ընթացքին, ամէն օր մէկուն տունը կը հիւրասիրէին, զիս՝ Տէր եւ Տիկին Էմէրեան, Տէր եւ Տիկին Աղաճանեան (Վիէրզոն) Տէր եւ Տիկին Գասպարեան, ընկեր Վարդան՝ Պուրժ: Հայկական սեղանի մը շուրջը բոլորուած, իրար կը ներշնչէինք: Անշուշտ անտարբերներ ալ կան, ինչպէս ամէն տեղ:

Կ. Սարաֆեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 37, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Հարբուխ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան), — Ինչո՞ւ կը թափին մազերս (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան), — Հաւկիթ ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Յ. Սիվրիսարեան).— Ե՞րբ եւ ի՞նչ լուծողական առնել (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան). — Մանուկներու փորհարութիւնը (Տոքթ. Ա. Աչճեան),— Պատասխան բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն եւ առողջապահական գիտելիքներ:

Թիւ 38, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Մանանեխ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան).— Մտային - հոգեկան առողջութիւն (Փայլակ Սանասար).— Ինչո՞ւ կը դադրի դաշտանը (Տոքթ. Գ. Սերոբեան).— Պայքարը ծերութեան դէմ (Տոքթ. Բ. Նազարեան).— Ջղային վիճակներու ծագումը եւ դարմանը (Տոքթ. Զ. Պէօրէքճեան). — Հոգ տարէք փորին (Տոքթ. Վիքթոր Փօշէ).— Ամուսնանալէ առաջ մտածեցէք (Տոքթ. Լուի Քէյրա).— Այրուածքի դէմ դեղ (Արամ Հայկազ). — Խոզի միս (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան). — Պատասխան բաժանորդներու բժշկական հարցումներու եւ առողջապահական գիտելիքներ:

ՄԱՄՈՒԼԻ տակ են թիւ 39 եւ 40.— Յունուարի թիւը Ամիրտովլաթի նուիրուած (այս թիւը պիտի տպուի երկու հազար օրինակ):

Բաժանորդագրութիւնը չորրորդ տարուան համար.—

Ֆրանսա 30 ֆրանք, արտասահման 35 ֆրանք, (Անգլիա, Իտալիա, Ամերիկա 40 ֆրանք): Դիմել Տոքթ. Ծ. Այվազեանի, 17, Rue Damesme, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Նա այդ աչքերը կը ցանկար յաւիտեան փակել եւ չտեսնել լոյս աշխարհը, որ այժմ խաւար էր նրա համար: Ի՛նչ դժբախտութիւններ տեսաւ, կրեց նա, ի՛նչ չարչարանքներ չհամբերեց նա: Նա կորցրեց հայր, եղբայրներ, հարուստ տուն, ազգականներ,— բոլորը, ինչ որ թանկ էր նրա համար, ինչ որ սիրելի էր նրան: Իսկ այժմ օտար երկրում, անտէր, անպաշտպան յանձնուած դառն ճակատագրի կամքին, թափառում էր նա դռնից դուռ: Իր միակ նեցուկը, իր միակ պաշտպանը, որի վրայ յոյս էր դրել նա, այժմ հիւանդ էր. գուցէ այսօր, գուցէ վաղը կը մեռնէր նա, ի՞նչ կըլինէր այնուհետեւ իր վիճակը, ո՞վ կը պահէր անբախտ մօր անբախտ զաւակներին: Գոնէ ինքը առողջ լինէր, գոնէ կարողանար աշխատել, այն ժամանակ ամէն բան կ'անէր, ամէն տեսակ ծանր աշխատութիւն յանձն կ'առնէր եւ կը պահէր որբիկներին: Բայց ինքը նոյնպէս ուժից ընկած, նոյնպէս թոյլ եւ տկար, օրըստօրէ հալուելով եւ մաշուելով, սպասում էր իր ըղձալի օրհասին, որ ուշանում էր մօտենալ իրան:— Այս տխուր մտածութիւնների մէջ ալեկոծւում էր թշուառ աղջիկը եւ արտասուքի ջերմ կաթիլները գլորւում էին նրա գունաթափ երեսի վրայ, երբ դրսից մի ճիչ բարձրացաւ եւ մի կոպիտ ձայն աւելի խռովեց նրա անհանգստութիւնը:

Երկու երեխաները խուցի դրան մօտ փոքրիկ տնակներ էին շինում եւ զուարճանում էին: Այդ միջոցին անցաւ նրանց մօտից մի հաստափոր աբեղայ, սեւ վեղարով, սեւ փարաջայով եւ սեւ դէմքով.— սպիտակ նրա մէջ ոչինչ չկար:— Տեսնելով երկու փոքրիկներին, նա կատաղի կերպով գոռաց.

— Ներս կորէք, լակոտներ, ինչո՞ւ էք փճացնում գետինը:

Երեխաները ուշ շարժուեցան, եւ աբեղան յարձակուելով նրանց վրայ քիչ էր մնում, որ պիտի երկուսին էլ ջարդուփշուր անէր իր ոտների տակ, եթէ նրանք աղաղակելով ներս չփախչէին խուցը: Զաւակների աղաղակը ուշքի բերեց անզգայացած մօրը: Նա գրկեց երկուսին էլ, սկսեց հանգստացնել, առանց գիտենալու նրանց լացի պատճառը: Այդ միջոցին խուցի շեմքի վրայ երեւաց աբեղայի դաժան կերպարանքը:

— Այս բոպէիս դուրս կորէք այստեղից, գոչեց նա բարկացոտ ձայնով,— քանի օր է ասում եմ, որ ձեզ համար տեղ ճարէք եւ հեռանաք այստեղից. դուք էլի մնում էք:

Ո՞ւմն էր ասում այդ խօսքերը, հիւանդ մայրը ոչինչ չէր լսում, նա միայն գրկած ունէր իր զաւակներին, որոնց կարծես, առաջին անգամն էր տեսնում: Երկու ամբողջ օր գտնւում էր նա խորին ուշաթափութեան մէջ. այժմ սիրելի զաւակների ձայնը արթնացրեց նրան: Ո՞ւմ հետ էր խօսում աբեղան: Այս խուցի մէջ ոչ ոք նրան լսել եւ հասկանալ կարող չէր: Մանկահասակ աղջիկը նրա ձայնից սոսկաց, սարսափեցաւ եւ միանգամայն կորցրեց իրան: Իսկ փոքրիկ երեխաները երկիւղից ծածկուել էին իրանց անբախտ մօր գրկում, եւ դողդողում էին:

Աբեղայի բարկութիւնը ընդհատեց մի այլ ձայն.

— Այդ ի՞նչ շանթեր ես արձակում, հայր սուրբ:

— Բարով, պարոն բժշկապետ, ի՞նչպէս էք, լա՞ւ էք, ի՞նչպէս է ձեր քէֆը, ասաց աբեղան ժպտելով, եւ աւելի խաղաղ կերպարանք ընդունելով:

— Իմ քէֆը հալա թող մի կողմը կենայ, պատասխանեց բժշկապետը ուղիղ հայրսուրբի աչքերի մէջ նայելով— դու այն ասա՛, էլ ի՞նչ փանդեր ունես, հայր սուրբ, ինչո՞ւ էիր նեղացնում այդ խեղճերին:

— Քո արեւը վկայ, ոչինչ փանդեր չկայ, ես միայն ասում էի, որ իրանց համար տեղ ճարեն եւ հեռանան այս տեղից: Քեզ յայտնի է, որ կարգադրել են երկու օրից աւել չպահել գաղթականներին վանքում: Ամէն օր նոր գաղթականներ են գալիս. պէտք է հները գնան, որ նորերը նրանց տեղը բռնեն:

— Ո՞ւր գնան, դու տեսնում ես որ մեռնում են:

— Ես ի՞նչ անեմ, ինձ այդպէս է հրամայուած:

Հայր սուրբը վանքի հիւրընկալն էր, մի խեղկատակ եւ չաղկրատ աբեղայ, որի հետ ամէն մարդ թոյլ էր տալիս իրան հանաքներ անել, առաւելապէս պարոն բժշկապետը, որ մի առանձին հաճութիւն ունէր պարսաւել կղերին:

— Այդ խօսքերով ինձ չես խաբի, ասաց նա,— դրուստն ասա՛, հայր սուրբ, ի՞նչ փորացաւ ունես: Աղջկայ աչքերում լոյս կայ, հա՞:

— Է՛հ, թող տուր, հէրօրհնած, ինչե՞ր էք խօսում:

— Կատարուէ՛ք դուք, կատարուէ՛ք... ասաց բժշկապետը եւ մտաւ խուցի մէջ:

Բժշկապետի այցելութիւնը մի առանձին մխիթարութիւն ազդեց թշուառ ընտանիքին, երբ նա հարկաւորուած դեղերը եւ պատուէրները տալուց յետոյ, յայտնեց, թէ ինքը կարգադրել է, որ շուտով նրանց կը տեղափոխեն մի առանձին բնակարան, ուր կը գտնեն նրանք ամէն յարմարութիւններ թէ՛ կացութեան եւ թէ՛ ապրուստի համար:

— Միայն շուտ, եթէ կարելի է, շատ շուտ, խնդրեց հիւանդ մայրը շնորհակալութեամբ լի ձայնով:

— Անհոգ կացէք. մի քանի բոպէից յետոյ կը տանեն ձեզ, պատասխանեց բժշկապետը եւ դուրս եկաւ, վանքի մէջ գտնուող միւս հիւանդներին նայելու համար:

— Լալա՛, տեսնո՞ւմ ես, զաւակս, դարձաւ հիւանդը դէպի մանկահասակ աղջիկը, որ աչքերը բռնած հեկեկում էր,— Աստուած դժբախտութեան ամենադառն բոպէներում դարձեալ չէ մոռանում թշուառներին եւ ուղարկում է իր հրեշտակը նրանց մխիթարելու համար: Մի՛ լար, զաւակս, փոթորկալից եւ խաւար գիշերին յաջորդում է լուսապայծառ առաւօտը: Կը գայ մի օր, որ դու կրկին կը գտնես քո ուրախութիւնը...

— Այդ բոլորից յետո՞յ, սիրելի Սառա, այդ բոլորից յետոյ ինձ մնում է մեռնել միայն...

Խուցի դռնից ներս մտան երկու մարդ, Սառայի եւ Լալայի խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

գտաւ ձախերուն կողմէ ։ Միայն արմատական կուսակցութիւնը ջերմապէս ծափահարեց ։

Յետոյ ընդհատուեցաւ նիստը, որպէսզի խմբակցութիւնները կարենան խորհրդակցիլ ։ Այդ միջոցին Պ. Լէօն Պլում մասնաւորապէս խնդրեց իր ընկերներէն որ շարունակեն աջակցիլ դահլիճին, շեշտելով թէ պարագաները նպաստաւոր չեն փոխելու դրամական քաղաքականութիւնը (հսկողութիւն փոխանակութեանց, «շանժ»ի վրայ) ։

Յագնապը վերսկսաւ նոր գիշերին վերջ

Գիշերուան նիստին մէջ, ընկերվարական խմբակցութեան ներկայացուցիչը ճառ մը խօսեցաւ, թէ քննադատելով Պ. Շօթանի կարգ մը յայտարարութիւնները եւ թէ վստահութիւն յայտնելով ։ Պ. Շօթան նորէն բեմ ելաւ, եւ անհրաժեշտ բացատրութիւններ տալէ վերջ, յայտարարեց ·

— « Անոնք որ կը խանգարեն ընկերային խաղաղութիւնը, միայն մէկ կողմը չեն գտնուիր ։ Աչքի առջեւ ունիմ հեռագիր մը՝ դիկտատորական երկրէ մը որ կ'ըսէ թէ համայնավարները նոր գրոհ մը կը պատրաստեն այսօրուան համար իսկ ։ Օտար գործակալութիւններ ի՞նչպէս կրնան այսպիսի լուրեր տարածել ։ Մնաց որ, խնդիրը յանձնուած է դատական իշխանութեան ։ Կը կրկնեմ կոչս ։ Երկիրը կուտայ աշխատանքի եւ կարգապահութեան օրինակը ։ Օգնեցէք կառավարութեան, որպէսզի կարենայ շարունակել իր գործը եւ այն ատեն կրնանք պահել մեր վստահութիւնը երկրի ճակատագրի մասին » ։

Այս յայտարարութեան վրայ, նիստը փակուեցաւ եւ ձախակողմեան խմբակցութիւնները մասնաւոր ժողովներ գումարեցին, բանաձեւը խմբագրելու համար ։ Այս առթիւ էր որ բուռն վէճեր ծագեցան, ժողովը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս, եւ ի վերջոյ դահլիճը հրաժարեցաւ ։

*** Աւելորդ է ըսել թէ կացութիւնը մեծապէս ազդեց սակարանին վրայ ։ Ուրբաթ օր անգլիականը 149·50էն բարձրացաւ 151·82ի իսկ տոլարը՝ 30.40ի ։ Իրիկուան դէմ աւելի շեշտուած էր անկումը, իբրեւ հետեւանք դահլիճին հրաժարման ։

Ալեքսանտրէթի քնտրութիւնները եւ Թուրքիա

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբը, որ Ալեքսանտրէթի առաջին ընտրութիւններով կը զբաղի, յունուար 13ին անակնկալ նիստ մը գումարեց Պրիւսէլի մէջ ։

Ինչպէս կը յիշուի, տեղին վրայ քննութիւն մը կատարելէ վերջ, մասնագէտներ դեկտեմբեր 10ին աւարտեր էին ընտրութեանց նախապատրաստական ուսումնասիրութիւնները, Ժընեւի մէջ ։ Աւելի վերջը, Թուրքիա կարգ մը վերապահումներ յայտնեց, եւ հարկ եղաւ խնդիրը Ա. Դ. խորհուրդին օրակարգը անցընել ։ Արդ, Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած ըլլալով երկուշաբթի օր, յանձնախումբին մասնագէտները անհրաժեշտ համարած են ժողով գումարել, Թուրքիոյ վերապահումները քննելու համար ։

*** Լ'Էօվր, արմատական պաշտօնաթերթը, կը գրէ իր քաղաքական աշխատակցին ստորագրութեամբ, խօսելով Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին վրայ ·

« Օրակարգին վրայ կը մնայ Սանճաքին խնդիրը ։ Այս անգամ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ ճշմարիտ մերձեցում մը պիտի հաստատուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ազգաժողովի այս նստաշրջանին մէջ, եւ թէ արդէն կնքուած համաձայնութեան վերջին տրամադրութիւնները պիտի ճշդուին Ժընեւի մէջ, Թ. Ր. Արասի եւ Պ. Տէլպոսի միջեւ ։ Արտաքին նախարարին էնկիւրի կատարելիք այցելութեան ընթացքին, գործերը կրնան վերջնական ձեւ մը առնել · ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԳԻՆ ՄԸ ՈՒՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ։ Մանաւանդ ներկայ ճգնաժամուն երբ խելացնոր արագութեամբ Հռոմ - Պերլին - Թօքիօ առանցքին կը քանդէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ բոլոր բարեկամներն ու դաշնակիցները ։ Ատոր համար իսկ աւելի մեծ արժէք ունի էնկիւրիի բարեկամութիւնը» ։

ԽՄԲ. — Դաժլիճը հրաժարած ըլլալով, Պ. Տէլպոսի այցելութիւնն ալ ինքնին ջուրը կ'իյնայ ։

Խորհրդատանական յանձնաժողովներ Խ. Միութեան մէջ

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը իր երկրորդ օրուան նիստին մէջ զբաղեցաւ զանազան յանձնաժողովներու ընտրութեամբ ։ Հուչակաւոր Բերիան, որ Սթալինի փոխանորդն է Կովկասի մէջ, առաջարկեց կազմել արտաքին գործերու յանձնաժողով մը ։ Այս առթիւ պարզեց միջազգային կացութիւնը եւ քննադատեց ժողովրդավար պետութեանց չափազանց հաշտարար քաղաքականութիւնը փաշական յարձակումներու հանդէպ (ակնարկութիւն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի) ։ Յետոյ փառաբանեց կարմիր բանակը ։ Արտաքին գործերու յանձնաժողովը ընտրուեցաւ անդամակցութեամբ նոյնինքն Բերիայի եւ ուրիշ երեւելիներու ։

Օրակարգի քննութեան ատեն, առաջարկուեցաւ որ ժողովը երբեմն ցերեկները գումարուի, որպէսզի պատգամաւորները կարենան թատրոն եւ սինէմա երթալ ։ Միակ առաջարկն էր որ մերժուեցաւ առաջին օրը ···

>>>> o <<<<

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ տխտանշաններ սկսած են երեւալ Իտալիոյ մէջ ալ, ուր ուշադրութեամբ կը հետեւին Ռումանիոյ նոր դահլիճին քաղաքականութեան ։ « Լավօրօ Ֆաշիստա» թերթը առջի օր խմբագրական մը հրատարակեց երեք սիւնակի վրայ, շնորհաւորելով Պ. Կոկայի հակահրէական քաղաքականութիւնը ։ Խմբագրականէն կը հետեւի թէ Իտալիա եւս ձեռք պիտի առնէ այս խնդիրը, որպէսզի պետութեան եւ հանրային կեանքի մէջ բոլոր փափուկ պաշտօնները գտնուին քրիստոնեայ Իտալացիներու ափին մէջ ։

ՃԱՓՈՆ նորէն հաշտութեանն պայմաններ առաջարկեց Չինաստանի, գերմանական դեսպանին միջոցաւ, պայմանաժամ նշանակելով ։ Եթէ Չինաստան մերժէ, պատերազմը պիտի շարունակուի անողորմաբար ։— Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց ամրացնել Ծայր · Արեւելքի սահմանագլուխները ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեան, քանի որ լեհ նախարարը Պերլինէն անմիջապէս պիտի անցնի Ժընեւ, մասնակցելու համար Ազգաժողովին ։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն երկու հոգի եւս ձերբակալուեցան ։ Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը կասկածի թէ ուսս տնտեսագէտ Նավաշինի սպանութիւնն ալ այդ կոմիտէին անդամներուն կողմէ կատարուած է ։ Քննութիւնները յառաջ կը տարուին մեծ գաղտնապահութեամբ ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 15 Ռուսեր գնդակահարուեցան Քուիպիշեւի Գերագոյն Ատեանին կողմէ, իբրեւ «վնասարարներ» ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՐԼԱՆՏԱ բանակցութիւններ պիտի կատարեն երկուշաբթի օրէն սկսեալ, բոլոր վիճելի խնդիրները լուծելու եւ Իրլանտայի երկու մասերուն պաշտպանութիւնը ապահովելու համար ։ Բանակցութեանց նախաձեռնութիւնն առանձնած է իրլանտացի վարչապետը, Տէ Վալէրա, որ սկիզբէն ի վեր անհաշտ դիրք մը բռնած է Անգլիոյ հանդէպ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D սրահին մէջ ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ « Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ հոգերը» ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կորիւն» խումբերու ընկերները 15 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական տեղը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։

ՓՈՆԹԷՅԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը։ Սէն Սաթուրնէնի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի հերթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ Կը դասախօսէ Ընկ. Յ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԳԱՄՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ,
5 Rue l'Eclipse, Մարսէյլ,

16 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Գամօն «Վարանդեան» սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerites

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ղազարեանի եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի Տիկին Սիրուշի, Օր. Անժէլ Վարժապետեանի, Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի եւ Պ. Հ. Համբարձումեանի։

Կը ներկայացուի Յ. Թումանեանի «ԱՆՈՒՇ»ը։ Հայկական օփէրէթ 5 արար։ Երգեցիկ խումբ 15 հոգիէ բաղկացեալ։ Երաժշտութիւնը կը ղեկավարէ Պ. Ս. Չէօրէքճեան։

Մուտք՝ խիստ ժողովրդական գիներով։

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սարսէլի «Հրայր» խումբի կողմէ իր կազմութեան տասներորդ տարեդարձին առթիւ

16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 9

Սալ տէ Նոսի մէջ, Սարսէլ։ ՄՈՒՏՔ 7 Ֆր.

Ընկերամտերմական խնջոյք

կազմակերպուած Սէնթ Անթուանի Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէի կողմէ, 16 Յունուար, կիրակի ժամը 2ին Օթէլ Թէրմինիւսի մէջ (27 թիւ հանրակառքի վերջաւորութեան)։

կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ներկայ պիտի ըլլան տեղւոյն Ընկերվարական հատուածի ներկայացուցիչները։ Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 Ֆր., (ուտելիք եւ ըմպելիք միասին)։

Բազմաթիւ խնդրանքներու պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ԵՆ ԱՅՍ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ «Հայ Թատերական ամիս»ի մնացեալ 3 ներկայացումները։ Նոր թուականները կը հաղորդուին շուտով մասնաւոր թռուցիկներու եւ «Յառաջ»ի միջոցաւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

ՀԱԲԵԼԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ, յառաջիկայ կիրակի, 16 Յունուար, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 69, Rue Louis - Blanc, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իրենց հանգուցեալ հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ։ Այց կիյեօթիէռի դեր ~ րեզմանատունը ժամը 2.30ին։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Գրիգոր Փիրեն- եան, Սեդրան Ղազարեան եւ Մեսրոպ Սլթունեան Ստանալ «Յառաջ»ի Վարչութենէն։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Կոպլէն ։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը, 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» դպրոցի սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ջէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան տարեկան Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբը, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

16 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticultureի մէջ

84 RUE DE GRENELLE. Metro Rue de Bac

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է մանուկներու նուագով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով։

կը ներկայացուի ուրախ թատերգութիւն մը « ԳԱՂՏՆԻՔԸ »

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ կը բաժնէ բոլոր մանուկներուն նախընթրիք եւ անակնկալ նուէրներ։

Մուտքը՝ փոքրերուն ձրի, մեծերուն 4 ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, 150 Ռուդ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂԷ, ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

7 Ռիւ Վանթիւր, Սալօն Ֆլորիտի շքեղ սրահին մէջ։

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

ԵՒ ՓՈԽ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ՁԳՕՆ. Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Բացման խօսք Միութեան ատենապետին կողմէ։

կը խօսի Պ. Յ. ՇԱԼՃԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՄԱՌԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Պիտի ներկայացուի զաւեշտ մը Պուլվար Օտտոյի սիրողներու կողմէ, երգեր, արտասանութիւններ եւն.։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Կէս գիշերէն յետոյ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս, մասնակցութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ նուագախումբին։

Մասնաւոր կովկասեան պար եւ նուագ Պ. ԶՕՐԴԱՃԵԱՆՆԵՐՈՒ կողմէ։

Մուտքը 3 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesm PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

DIMANCHE 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ 16 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3630 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ»...

Տօնակատարութիւն մը եւս,— Հինգհարիւրամեակ բժշկապետ Ամիրտովլաթի, նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան :

Մարդն ու իր գործը ներկայացուած են արդէն, առանձին գրութիւններով: Մեզի կը մնայ դրի առնել կարգ մը խորհրդածութիւններ, այս տօնակատարութեան առթիւ, որ կը կազմէ գեղեցիկ ցոյց մը՝ ինքնաճանաչման եւ ներշնչումի:

Ինչո՞ւ ծածկել,— բաղդատաբար տժգոյն, տկար է եղած այս գիծը, մեր հանրային կեանքին մէջ: Եւ կամ հակառակն :

Երբեմն կը խանդավառուինք կասկածելի արժէքներով, իսկ յաճախ կ'անճրկինք՝ իրական վաստակներու եւ պարծանքներու առջեւ :

Քրքրեցէք մեր պատմութիւնը, հին թէ նոր, եւ պիտի տեսնէք միամիտ, չտես պանծացումը զանազան պատրիարքներու եւ կաթողիկոսներու, ինքնակոչ սուրբերու կամ սնամէջ երեւելիներու: Եւ անոր հետ՝ անտեսումը այնպիսի դէմքերու որոնք նոր ակօս մը բացած, հետք մը ձգած, ճառագայթ մը արձակած են:

Մեծ պատերազմէն առաջ, տարիներով լսած չէ՞նք ամիրաներու չայլարան կենսագրութիւնները, անոնց հագուստ — կապուստէն մինչեւ առտուան եւ իրիկուան ճաշերը, կամ արեւելեան «քէյֆ»երը՝ Վոսփորի «գեղածիծաղ» ափերուն վրայ :

Այսօր ալ, անհնարին փլուզումէն տարիներ վերջը, նոյն հոգեբանութիւնը չէ՞ որ դրիչ բռնել կուտայ շատ - շատերուն, «անզուգական»ներ եւ «պանծալի»ներ ցուցադրելով, իբրեւ չարժանկար:

Երբեք չափազանցութիւն չէ պնդել, թէ տակաւին չունինք վաւերական պատմութիւնը հայկական մշակոյթին: Աւելի շատ ունինք երեսներ, դրուագներ, հատուածներ, քան ամբողջական ուսումնասիրութիւններ:

Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս ետ կը մնայ արեւմտահայ գրոց-բրոցը :

Օրինակ, ո՞վ փորձեց գրել եթէ ոչ լրիւ, գէթ վաւերական պատմութիւնը սահմանադրական սերունդին,— անոնց որ վերածնութեան փայլուն շրջան մը բացին Թուրքիոյ մէջ, բարբարոսական լուծի մը տակ, 1850 - 60ական թուականներուն :

Ետքոյ, ունի՞նք վերլուծական պատմութիւնը արեւմտահայ հրապարակագրութեան, որ միեւնոյն ատեն կը ներկայացնէ պատկերը՝ արդի աշխարհաբարի եւ առհասարակ մշակոյթի զարգացման եւ որուն դիզած, մշակած գանձերն են որ կը մաչեցնենք այսօր:

Լէօ երեք հաստափոր հատորներ թխեց եւ դեռ անբաւական կը գտնէր, ներկայացնելու համար Գրիգոր Արծրունին: Իսկ մեր ոչ թէ նոր, այլ միջին սերունդն անգամ շատ բան չի գիտեր Պոլսոյ «Մասիս»ներու, «Արեւելք»ներու, «Հայրենիք»ներու հիմնադիրներուն եւ աշխատակիցներու մասին, անոնց բացած ճամբուն եւ արտադրած վաստակի մասին:

Այսպէս եւ մշակոյթի միւս ճակատներուն վրայ, գիտականէն մինչեւ գեղարուեստականը

Այնպէս որ, Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը կրկնապէս շնորհաւորելի է, իր նախաձեռնութեան համար:

Մասնագէտներ կրնան վիճիլ Ամիրտովլաթի բուն արժանիքներու մասին:

Բայց, անոնք պիտի չկրնան ժխտել մէկ բան,— Ամասիացի բժշկապետը այս հալածական ժողովուրդի անսպառ տաղանդին մէկ շողը, բոցը արձակեց խաւարակուռ Ասիոյ մէջ, մօտ հինգ հարիւր տարի առաջ: Եւ այնպիսի պարագաներու տակ որոնք անըմբռնելի կը համարուին այսօր :

Բարի քրիստոնեայ, որ «Փառք քեզ Տէր եւ Արարիչ»ով կը բանայ իր կենսագրութիւնը, ան թռիչք մը ունեցաւ դէպի գիտութեան ոլորտները, փորձեց կորզել անոր գաղտնիքները: Եւ մէջտեղ դրաւ արտադրութիւն մը որ կը դիմանայ դարեր վերջն ալ: Ոչ միայն իր բժշկական գիտելիքներով ու դեղերով, այլեւ բառերով: Ու ոչ միայն հայերէն, այլ «հինգ լեզուաւ»,— «Ի Հայոց, եւ ի Յունաց, եւ յԱրապկայ, ի Պարսից, եւ ի Թուրքաց, քիչ Լատինայ»:

Տեղական սեփականութիւններ չեն ինչպէս գրագէտն ու հերոսը, նոյնպէս գիտունը: Անոնք ծաղիկները, ճառագայթները կամ աստղերն են միեւնոյն ժողովուրդին, ծլած ու ծաղկած այս ու այն արեւին տակ: Տաղանդներ, երբեմն ալ հանճարներ, որ կը պոռթկան պարբերաբար: Ուրիշ խօսքով՝ զանազան արտայայտութիւնները անսպառ եւ ստեղծագործ երկունքի մը:

Եւ սակայն, ներկայ պարագաներուն մէջ, ներելի, գոնէ հասկնալի պէտք է համարել «տեղական»ը, երբ կը ծառայէ վառ պահելու գիտակցութեան եւ արդար հպարտութեան կրակը :

Ըսել կ'ուզենք,— թող շատ չտեսնեն, եթէ Ամասիան ալ կը փորձէ Ամիրտովլաթով պահպանել կապը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, ինչպէս ուրիշներ՝ իրենց գրագէտ - բանաստեղծներով ու հերոսներով, իսկ ամէնը մէկ՝ աշխարհահասաստան զարհուրանքներով:

Բոլորս ալ կը կարօտինք ներշնչման եւ ինքնագործունէութեան աղբիւրներու: Եւ ամէնուս ճիտին պարտքն է թոյլ չտալ որ ցամքի որ եւ է աղբիւր:

Այս չի նշանակեր կառչիլ հին փառքերու կախարդանքին, մաշեցնելով զանոնք եւ խրելով անշարժութեան մէջ : Այլ՝ ըմպել մայրենի աղբիւրէն, կազդուրուելու, թեւ առնելու եւ աւելի յառաջ, աւելի վեր սլանալու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երէ. Ժ. Պոնէ ձախողի, Սառօ

Երէկ մանրամասնօրէն պարզած էինք դահլիճին հրաժարման պարագաները:

Պ. Շօթանի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Հանրապետութեան նախագահը խորհրդակցութեան հրաւիրեց երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները: Ետքոյ նոր դահլիճին կազմութիւնը առաջարկեց նորէն Պ. Շօթանի, որ մերժեց: Մերժողական պատասխան տուաւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարն ալ, Պ. Տալատիէ: Այն ատեն նախագահը հրաւիրեց Պ. Ժորժ Պոնէն, ելմտական նախարարը, որ սկզբունքով յանձն առաւ, եւ իր վերջնական պատասխանը պիտի տար երէկ: Կը խօսուի նաեւ Սառոյի մասին:

Դահլիճին կազմութիւնը այս անգամ աւելի դժուարացած է անոր համար որ, ընկերվարականները կ'ուզեն իրենք ստանձնել իշխանութիւնը, միշտ ժողովրդական ճակատի հիման վրայ: Արդ, հրաժարեալ դահլիճին մէջ Պոնէ ամուր դիրք մը բռնեց ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն դէմ, եւ Պ. Շօթան ալ իր կողմը բռնեց, երեսփ. ժողովի ուրբաթ գիշերուան փոթորիկին մէջ: Պ. Պոնէ մասնաւորապէս կ'ընդդիմանար օտար դրամներու փոխանակութիւնը (շանժ) հսկողութեան տակ առնելու քաղաքականութեան, պատճառաբանելով թէ այդպիսի քայլ մը պիտի խզէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած համաձայնութիւնը :

Դահլիճին անկումէն անմիջապէս վերջը, սակարանը տակնուվրայ եղաւ: Անգլիականը բարձրացաւ մինչեւ 153 — 154ի: Բայց երբ Հանրապետութեան նախագահը նորէն չափաւոր դէմքի մը յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, ֆրանքը սկսաւ բարձրանալ Նիւ Եորքի եւ Լոնտոնի մէջ:

Պ. Պոնէ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լէօն Պլումի հետ, նոր դահլիճին կազմութեան համար: Իր ծրագիրն էր ապահովել ոչ միայն ընկերվարականներուն, այլեւ կեդրոնի խմբակցութեան աջակցութիւնը: Այս վերջին խմբակցութեան նախագահն է նախկին վարչապետ, Պ. Ֆլանտէն: Ամբողջովին արմատական դահլիճի մը կազմութեան մասին ալ կը խօսուէր, բայց ներկայ պարագաներուն մէջ հաւանական չէ որ երկար տեւէ այդպիսի կառավարութիւն մը:

Կուսակցութեանց դիրքը նոր դահլիճին հանդէպ

Երեսփ. ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը, որուն մէջ կը գտնուին նաեւ Պ. Լէօն Պլում եւ հրաժարած ընկերվարական նախարարները, անմիջապէս ժողով գումարելով յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ազդարարելով թէ վճռած է աւելի քան երբեք անվթար պահել ժողովրդական ճակատի մեծամասնութիւնը, համաձայն 1936 մայիսի ընտրական ծրագրին: Այս առաջադրութեամբ ալ, նոր կառավարութեան «ղեկավարութիւնը բնականաբար պէտք է յանձնուի մեծամասնութեան ամէնէն զօրաւոր խմբակցութեան»:

Կուսակցութեան Վարչական Ժողովն ալ առանձին յայտարարութեամբ մը «իր անխախտ հաւատարմութիւնը կը յայտնէ ժողովրդական ճակատի ծրագրին եւ քաղաքականութեան»: Ետքոյ մերժելով որ եւ է պատասխանատուութիւն ուրբաթ գիշերուան միջադէպերուն մէջ, կը յայտարարէ թէ տագնապին լուծումը պէտք է փնտռել «ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը մէջ, ընկերվարական ղեկավարութեամբ»:

Համայնավար կուսակցութիւնն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն մէջ ձաղկելով «դրամատիրական սակաւապետութեան խաղերը», դիտել կուտայ թէ Պ. Շօթան «թշնամական ծանրակշիռ յայտարարութիններ ըրաւ բանուոր դասակարգին եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան դէմ: «Վարչապետը յարձակեցաւ աշխատաւորներուն վրայ, բայց ոչինչ ըսաւ ելմտական խուճապի կազմակերպիչներուն եւ ընկերային օրէնքներու խափանարարներուն դէմ: Շօթան - Պլում կառավարութեան հրաժարումէն վերջը, սադրանքները եւ դաւադրութիւնները պիտի բազմապատկուին, ժողովրդական ճակատը խախտելու եւ անգամ մը եւս ձախողեցնելու համար ընդհանուր քուէարկութեամբ արտայայտուած կամքը: Համայնավար կուսակցութիւնը, իբրեւ թարգմանը ժողովուրդի կամքին, կը յայտարարէ թէ չի կրնար ընդունիլ կառավարութիւն մը որուն անդամներուն մէջ գտնուին 1935 յուլիս 14ի երդումին չմասնակցող կուսակցութիւններ եւ մարդիկ»: Եւ միութեան կոչ մը կ'ուղղէ բոլոր ձախակողմեան կուսակցութեանց, որպէսզի կազմուի կառավարութիւն մը՝ «համաձայն ժողովրդական ճակատի պատկերին »:

Գալով արմատականներուն, կուսակցութիւնը ժողով գումարելով յայտարարեց թէ համաձայն է որ դարձեալ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը կազմուի: Չափաւոր տարրերը աւելի զօրացած են այս կուսակցութեան մէջ: Պաշտօնաթերթը, «Լ'Էօվր»ը երէկ հետեւեալ ազդարարութիւնը դրած էր առաջին էջին վրայ.— «Նախասիրութիւններու ժամանակը չէ, այլ պատասխանատուութեանց»:

Տագնապին ազդեցութիւնը Անգլիոյ մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ֆրանսայի նախարարական տագնապին: Թերթերն ալ լաւատես չեն կացութեան մասին: «Թայմզ» դիտել կուտայ թէ անկարելի է որ գործերը բացուին եւ արտադրութիւնը աւելնայ, եթէ դրամագլուխը եւ աշխատանքը ելք մը չգտնեն գործակցելու համար: «Տագնապը թէ դրամական է եւ թէ ելմտական: Ֆրանքի տագնապ է: Բայց միեւնոյն ատեն ընկերային պառակտումներն են որ կը խափանեն որ եւ է գործակցութիւն հասարակաց բարիքին համար »:

Ուրիշ պահպանողական թերթ մը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ », բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ են կորովի միջոցներ, վստահութիւն ներշնչելու համար դրամատէրներուն: Երրորդ թերթ մը վախ կը յայտնէ որ ներքին պառակտումները տկարացնեն Ֆրանսայի ազդեցութիւնը՝ միջազգային հարցերու մէջ: Իսկ աշխատաւորական օրկանը կը գրէ թէ անգլիական կառավարութիւնը վերջերս նորէն յանձնարարած է Ֆրանսայի որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ԸՆԿՐԿԵԼՈՒ

Անցեալ իրիկուն, ընկեր Ներսէս գիս առաջնորդեց սրահ մը:

Կը կարծէի հոն գտնել ֆանի մը երիտասարդներ միայն :

Փարիզի մէջ գրական դասախօսութիւն մը,— այն ալ՝ հո՛ս հասակաւորուած եւ հո՛ս ուսած հայ երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ — բնծի ենթադրել կուտար թէ շա՛տ սեղմ շրջանակ մը կրնամ գտնել հոն :

Անշուշտ, անիկա այն սրահներէն չէր, որոնցմէ յաճախ մենք կ'ունենանք Պալքանի մէջ,— հոծ ու «ֆիթ - ֆիթ»ի բազմութեամբ մը:

Այսուհանդերձ, խորհեցայ թէ, այս բուռ մը սրտցաւ երիտասարդներուն ճիգը,— որ բաւական թիւով ունկնդիրներ բերեր էր հոն — աւելի ուշագրաւ էր: Փարիզինը աւելի դժուար է՝ ֆան նման ձեռնարկները այն գաղութներուն, ուր «միջավայր»ը շատ փոքր է իր ստորոգելիներով, իսկ Հայերու թիւը՝ շա՛տ՝ այդ պզտիկ տարածութեան համեմատութեամբ :

Չըսի, տակաւին, թէ նիւթը, զոր ընտրած էր երիտասարդ դասախօսը, Շանթի «Հին Աստուածներ»ն էր:

Հասանք ուշ,— վերջաւորութեան մօտ: Ու չեմ գիտեր թէ մեր գրականութեան յաջող գործերէն մէկուն վերլուծումը ի՛նչ ձեւով եղաւ: Զիս հետաքրքրողը, սակայն, շրջանակն էր,— տաք ու հետաքրքիր :

Ուրեմն, շողշողուն պողոտաներէն անջատ, ու հակառակ անոնց կախարդանքին, այս լուսեղէն քաղաքին մէջ կան համբուած թիւով հայ երիտասարդներ, որոնք համեստ սրահի մը մէջ «մեծաքանչ լեզու»ն եւ ազգային գրականութիւնը կը պանծացնեն: Կը վիճին: Կը վերլուծեն: Կ'ոգեւորուին:

Այս պատկերը ինծի յիշեցուց Պուլկարիոյ ազգային գրագէտին՝ Իվան Վազովի մէկ խօսքը՝ իրենց տառերու «գիտ»ին առթիւ.

— «Այսօրուընէ սկսեալ՝ պուլկար զանգուածը պատմութիւն կ'ունենայ եւ կը դառնայ ազգ »:

Ուրեմն, դուք ալ անոնցմէ, որոնք, իրենց ուսերը իրարու տուած, կը ձգտին վեր պահել մեր «ճկուն ու բարբարոս » լեզուն, որ, ինչպէս կ'ըսէ Զարեն, «վառուած է հրով անշէջ դարերում հին »:

Դարերէն փոխանցուած այդ լեզուն ու մշակոյթը ու անոնց մէջ թաքնուած ոգին պահենք անշէջ՝ կանգուն պահելու համար հոգեւոր հայրենիքը :

Մանաւանդ այս երի՛ցս դժբախտ օրերուն, երբ նիւթեղէն հայրենիքը նոր ու ահաւոր ողբերգութիւն մը կ'ապրի, եւ Քրէմլին երկարող թաթը հայ շունչն ու հայ միտքը կը հարուածէ՝ հայ զանկեր յանձնելով հայ հողին ...

Vide lupum,— կը տեսնեմ գայլը...

Երէկ գորշ էր այդ գայլը: Այսօր՝ կարմիր...

Չընկրկինք, սակայն: Նոր զոհերը նոր բռնկումներ են հայրենիքի խորանին առջեւ: Ու արծարծումը՝ միշտ նո՛յն ոգին :

Անշէջ պահենք այդ ոգին՝ հաւատալով ու երկրպագելով Հի՛ն Աստուածներուն ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԱՆՐԷՆԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ՄԱՔՐԷԻՆ ԴԻԱՃԱՆՆԵՐԸ

Չորս նոր ձերբակալութիւններ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը նոր ծալք մը եւս բացաւ Գաղտնի Կոմիտէի գործերուն մէջ:

Հաստատուած է թէ Կոմիտէն ահաբեկչական խմբակ մը ունէր, ոչնչացնելու համար դաւաճանները: Սպանութիւնը պիտի կատարուէր մանրէներով կամ ուրիշ թոյներով: Տեղեկատու մը, որուն անունը գաղտնի կը պահեն, օգնեց երեւան հանելու մահացու թոյներու եւ մանրէներու ամբողջ զինարան մը, Փարիզ, ճարտարապետի մը տանը մէջ: Ամբաստանեալը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Խորհրդաւոր տեղեկատուն, որ նախապէս անդամ էր Գաղտնի Կոմիտէին, պատմեց թէ մաս կը կազմէր «սպանութեան խմբակին» եւ թէ անցեալ փետրուարին սրուակ մը մանրէ տուացաւ իր պետէն, սրճարան մը հրաւիրելու եւ մեռցնելու համար դաւաճան մը, Ժիւլ Սալ: Իրեն պատուիրած էին սրուակը պարպել ըմպելիքի մը մէջ, սուրճ կամ ուրիշ բան: Եւ ազդարարած էին որ եթէ չգործադրէ պատուէրը, Սալ պիտի սպաննուէր ուրիշի մը՝ Փօլ Պիյքօքի կողմէ: Սալ, որ այժմ կը գտնուի Զուիցերիոյ մէկ ապաքինարանին մէջ, հեռաձայնով հաստատեց այս տեղեկութիւնները: Միեւնոյն ատեն ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պիյքօքը, որ խոստովանեցաւ թէ ներկայ էր երբ իրենց պետը վկային յանձնեց սրուակը, բայց հերքեց թէ ատրճանակ մը տուած էին իրեն, Սալը սպաննելու համար: Այս խոստովանութեան շնորհիւ կարելի եղաւ գտնել «պետ»ը, բայց երբ իր տունը գացին, մարդը փախած էր: Հոն գտան մեծ քանակութեամբ մանրէներ, որոնք անմիջապէս յանձնուեցան քաղաքապետութեան քիմիագէտին: Այս վերջինը առաջին առթիւ յայտնեց թէ սրուակները կը պարունակէին զանազան թոյներ, մասնաւորապէս բծաւոր ժանտատենդի համար (թիֆիւս) որոնք եթէ կլլուին, հետեւանքը մահացու է: Անծանօթ վկան իր խոստովանութեան ընթացքին ըսաւ թէ ձեռքը դողացած էր վերջին պահուն, թոյնը ըմպելիքին մէջ լեցնելու համար, բայց այս պարագան ծածկելով, յայտնած էր թէ թոյնը լեցուց, սակայն արդիւնք չունեցաւ :

*** Հետզհետէ կը զօրանայ այն կասկածը թէ ռուս անտեսագէտ Նավաշինն ալ զոհ գացած է Գաղտնի Կոմիտէին, ինչպէս եւ Իտալացի գեղուհին՝ Օր. Թուրօ, որ սպաննուեցաւ Մեթրոյին մէջ: Այս կինը կասկածելի համարուած էր, իբրեւ լրտես: Կը հաստատուի թէ նոյն կոմիտէին կողմէ սպաննուած է նաեւ ենթասպայ Ֆակօ :

Առջի օր չորս հոգի եւս ձերբակալուեցան, իբրեւ գործօն մեղսակիցները Գաղտնի Կոմիտէին: Միեւնոյն օրը դէմ դիմաց հանուեցան Լոքիւթի, Մէթէնիէ եւ կոմս տը լա Մէօզ, որոնք էթուալի դէպքին հեղինակներն են: Վերջին երկուքը հերքեցին իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Լոքիւթի պնդեց, մանրամասնօրէն պատմելով ամբողջ դաւադրութիւնը :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1938 յունուար 8ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 380.938, որոնց 274.811ը այր, 106.127ը կին : Անցեալ շաբթուան գումարն էր 365.452, որով աւելցած են 15.486 հոգի: Անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին գործազուրկներու թիւն էր 420.448, ինչ որ կը նշանակէ թէ այս տարի 39.510 նպաստընկալներ պակաս են :

Սէնի նահանգին մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 193.430, միւս նահանգներուն մէջ՝ 187.507: Յունուար 3էն 8 Ֆրանսա մտած են 46 օտար աշխատաւորներ, իսկ երկրէն հեռացած են 608 հոգի :

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Հայ մեծ բժշկապետը, Ամիրտովլաթ, ծնած է ԺԵ. դարուն սկիզբը Ամասիոյ մէջ, որ հայ բժշկութեան հին օջախն է, այնքան հռչակաւոր որքան Սեբաստիան։ Արդարեւ Ամասիա տուած է երկու հայ բժիշկներ, Ամիրտովլաթը եւ Գալուստը, ինչպէս Սեբաստիան՝ Պունեաթը, Պարխուդարը, Ճէռահ Ասարը, որդին՝ բժիշկ Պետրոսը։

Այն կարծիքը թէ Ամիրտովլաթ հայկական անուն մը չէ ընտրած՝ ըդգուշանալու համար հալածանքներէ կամ դիւրացնելու համար իր վերելքը,— սխալ է։ Ամիրտովլաթ միշտ կը պարծի իր Հայու ծնունդով, յետոյ մեզի ծանօթ չէ որեւէ յիշատակութիւն որ տուած ըլլայ բժշկական գործ մը օտար լեզուով,— պայման մը որ կրնար նպաստաւորել իր վերելքը։ Տարբեր բան կ'ըսէ մեր անուններու պատմութիւնը,— յիշենք մեր պարթեւական անունները Արշակունեաց շրջանին, արաբական անունները՝ Բագրատունեաց շրջանին։ Ամիրտովլաթի «դեղուղէշ եւ նորահաս» դասակին ալ կը կրէ օտար անուն,— Ամիրճանիլ։ Վերջապէս Ամասիացի բժշկապետէն վերջ կուգան Սեբաստիոյ հայ բժիշկները, նոյնպէս օտար անուններով։ Բայց ո՛րքան հայեցի է Եղիա անունը,— այդպէս կը կոչուէր Ամիրտովլաթի հայրը։

Ճիշդ է որ Ամիրտովլաթ մեծ ազդեցութիւն կը կրէ Ամասիոյ մէջ, իր շրջապատէն, որ կը հանդիսանար, այդ շրջանին, օջախ մը սելճուքեան մշակոյթի։

Պէտք է ենթադրել որ ապագայ մեծ բժշկապետը Հիպոկրատի գիտութեան հետ իր առաջին հաղորդութիւնը կատարած է Ամասիոյ մէջ, բայց շուտով հեռացած ծննդավայրէն՝ անցնելու համար Պոլիս, ուր իրեն դիւրին պիտի ըլլար գտնել բժշկական օտար գիրքեր։ Սակայն է որ Ամիրտովլաթ բացակայ էր ծննդավայրէն, երբ կատաղի ճակատամարտներ կը մղուէին պոնտական կայսրութեան երբեմնի մայրաքաղաքին՝ Ամասիոյ շուրջ։

Հայ բժշկական գրականութիւնը պրպտելէ եւ ուսումնասիրելէ վերջ, կը ծանօթանայ օտար հեղինակութիւններու։ Մխիթարեանք կը գործէ իբրեւ բժիշկ եւ վիրաբոյժ, մեծ համբաւի կը տիրանայ, այնքան որ Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի պալատին դուռները կը բացուին իր առջեւ։ Իրեն կը տրուին ճառախաշցի (վիրաբուժապետ) եւ պօստանճըպաշըի (անձնապահապետ) տիտղոսները,— վերջին տիտղոսը« կը տրուէր ոչ միայն արքունի պալատան պահապան զօրաց պետին, այլ եւ Կ. Պոլսոյ կուսակալին» (Կ. Յ. Բասմաճեան)։

Այսպէս բժշկական հայ եւ օտար գրականութեան ծանօթանալէ, երկար տարիներու փորձառութիւն ամբարելէ վերջ՝ Ամիրտովլաթ կը մշակէ մեծ ծրագիր մը,— ճիշդ ինչպէս փրոֆէսոր մը՝ դասագիրքի ձեւով շարք մը աշխատութիւններ կը պատրաստէ ի պէտս . . . «անգիտաց», որոնք կ'ուզեն ուսանիլ բժշկական արուեստը։

Ամիրտովլաթ, այս աշխատութիւններով, կը ստեղծէր բժշկական գրական դպրոց մը,— կարելի է ըսել՝ կը հիմնէր առաջին հայ բժշկական վարժարանը.— «Եւ ես, անգիտամն ծառայ ծառայիցն Աստուծոյ, ի յայս արուեստս շատ աշխատեցայ, առուցի կրկին կրկին, որ հեշտութեամբ յիմանան, եւ ուսանողքն հեշտ լինի եւ դիւրութեամբ ուսանի եւ հասկանայ զծածուկ արուեստն»։

Ամիրտովլաթի գործերն են.—

1— Օգուտ բժշկութեան, զոր սկսած է գրել 1466ին եւ աւարտած՝ 1469ին, Փիլիպպոպոլսոյ մէջ։

2— Անգիտաց անպէտ, զոր «գրած» է 1478ին եւ աւարտած՝ 1482ին, Կոստանդնուպոլսոյ մէջ։

3— Ախրապատին, զոր գրած է 1481ին, Կ. Պոլսոյ մէջ։

4— Գիրք ռամկական, զոր գրած է 1474ին, Կ. Պոլսոյ մէջ։

Հիմա առնենք Օգուտ բժշկութեան գործը։ Իր խորագիրը տարտամ կը մնայ՝ եթէ ընդունինք բառական նշանակութեամբ, — իմ կարծիքովս՝ խորագիրին առաջին բառը համազօր է արդի դասական բացատրութեան (Traité)։ Արդարեւ, ինչպէս աշխատութեան բովանդակութիւնը կը վկայէ, Ամիրտովլաթ ուզեր է այդ գիրքով տալ դասագիրք մը Մարդակազմութեան, Առողջապահութեան, Ախտաբանութեան (որ աւելի կը նմանի Thérapeutique Cliniqueի եւ Diététiqueի) — գրեթէ բժշկական ուսումն ամբողջ՝ համաձայն իր դարաշրջանի գիտութեան։

Առնենք Ախրապատինը,— Դասագիրք մը եւս այս, որ բժշկական արդի վարժարաններու մէջ՝ ծանօթ է դեղագործութիւն անունով։

Իսկ Անգիտաց անպէտը, եթէ դասագիրք մը չէ, կրնանք կոչել Mémento մը՝ արդի իմաստով,— բժշկական բառարան մը, որ «ձեռաց գիրք»ի տեղ պիտի ծառայէր բժիշկներուն։

Վաստակաւոր բժշկապետը, ինչպէս իր ձեռագրին մէջ կը կարդանք, այսքանով լրացուցած չէր իր ծրագիրը, բայց թէ գործադրա՞ծ է իր խոստումը թէ կորսուած են միւս աշխատութիւնները,— չենք գիտեր։

Կը մեռնի 1496ին։

Մահէն վերջ՝ իր ձեռագիրներէն կ'օգտուին հայ բժիշկներն ու քահանաները։ Բայց հետզհետէ պիտի մոռցուէր անունը՝ եթէ բարի ձեռքեր չփրկէին ձեռագիրները։

1881ին առաջինը «Բազմավէպ» յաւերժութեան կը տանի Ամիրտովլաթի անունը՝ հրատարակելով հատուածներ Ամասիացի բժշկապետին ձեռագիրներէն։ Յետոյ Ամիրտովլաթի գործերուն հետազօտութեամբ կը զբաղին Կ. Յ. Բասմաճեան (Երկրագունտ, **1884**, Պոլիս), Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան (Արեւելք, **21** Յունիս 1890), Ա. Տուրիկեան (Արեւելք, **24** Յուլիս 1890), Հ. Ղեւոնդ Ալիշան (Հայբուսակ, **1895**, Վենետիկ), Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան (Հետազօտութիւն Նախնեաց Ռամկօրէնի վրայ, 2 հատոր, 1897, Վիեննա), դարձեալ Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան (Ներբողեան Ամիրտովլաթ Ամասիացի բժշկին, **1922**, Կ. Պոլիս)։ Այս վերջինը Ամիրտովլաթի մասին զեկոյց մը ղրկած է Բժշկ. պատմութեան համաժողովին (Լոնտոն, 1913), իսկ Բասմաճեան՝ ֆրանս. բժշկագրութեան (1926)։

Եւ վերջապէս, 1926ին, Վիեննայի Մխիթարեանց տպարանէն լոյս կը տեսնէ «Անգիտաց Անպէտ»ը Բասմաճեանի քրտինքով։ Վաստակաւոր բանասէրը այժմ կը պատրաստէ տպագրութեան յանձնել նաեւ Ամիրտովլաթի մէկ ուրիշ ձեռագիրը, նոյնքան թանկագին։

*
**

Պատի՛ւ Ամասիացիներուն, որոնք գիտցան կենդանացնել եւ ժողովրդականացնել այս հայ մեծ բժիշկը։

Ճիշդ է որ Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը երկիցս,— անգամ մը տասը տարի, յետոյ չորս տարի առաջ,— տօնած է Ամիրտովլաթի յիշատակը, բայց հիմա է որ մեծ Ամասիացին կը դառնայ ժողովրդական պարծանքի առարկայ։

Միայն թէ հայ բժշկական գրականութեան այս արժէքաւոր դէմքը պանծացնելու ժամանակ՝ պէտք չէ տեղի տալ սխալ գնահատումներու, — եթէ սխալ է տօնել Ամիրտովլաթի ծննդեան **500**ամեակը (որովհետեւ չենք գիտեր թէ ո՞ր թուականին ծնած է), սխալ է նոյնպէս ըսել թէ Ամիրտովլաթ հայրն է հայ բժշկագիտութեան։

Հայ բժշկագիտութիւնը շատ հին պատմութիւն մը ունի, — առանց ծագման վէճ յարուցանելու, արձանագրենք միայն որ Ամիրտովլաթէն առաջ ունեցած ենք բազմաթիւ գրող բժիշկներ. «Մեծն Մխիթար բժիշկն, եւ Ահարոն բժիշկն, եւ որդին նորա՝ Ստեփաննոս բժիշկն, եւ տոհմն նոցա՝ Ճուլիկն բժիշկն, եւ Սարգիս բժիշկն, եւ Յակոբ բժիշկն, եւ Դեղին բժիշկն, եւ Սիմէոն բժիշկն, եւ Վահրամ բժիշկն, որ շատ գրքանք շինեցէին վասն դեղերուն զաւրութեանն եւ աւգտութեանն»։

Ժամանակն է, ուրեմն, վերաքննելու եւ արդար գնահատումի ենթարկելու Ամիրտովլաթի աշխատութիւնը։

Նախնական քննութիւնը սխալ կարծիքներ դուրս հրապարակ.

1.— Ամիրտովլաթ գէշ հայերէն մը կը գրէ (տառասխալներու եւ օտար բառերու պատճառին)։

2.— Ամիրտովլաթ թարգմանութիւն կը կատարէ արաբերէն բժշկական գիրքերէ։

Անմիջապէս պատասխանենք, որ Ամիրտովլաթի անունով մեզի հասած ձեռագիրները անվթար չեն, — չենք կրնար մեծ Ամասիացիին վերագրել այդ ձեռագիրները ամբողջութեամբ։

Նախ ընդօրինակողներուն մեղքը.— Ձեռագիրներու ընթերցումը դժուար գործ է, ամէնէն վարժ ընթերցողն իսկ սխալ կը կարդայ (մանաւանդ երբ երկաթագիր է ձեռագիրը, ինչպէս գիտել կուտայ եւ կը հաստատէ Նորայր Բիւզանդացի,— ահա թէ ինչո՛ւ Ամիրտովլաթի մահուան թուականն իսկ սխալ գրուեցաւ սկիզբը եւ վե՛րջը միայն ճշդուեցաւ Լոնտոնի մատենադարանին ձեռագրով)։ Թէ տառասխալները պէտք չէ վերագրել Ամիրտովլաթի, կը հաստատուի անմիջապէս երբ յիշենք թէ Մեծ Ամասիացիին անունը ձեռագիրներուն մէջ կը գրուի զանազան ձեւերով.— Ամիրտովլաթ, Ամիրտոլվաթ, Ամիրտոլուաթ։ Կարելի՞ է ըսել թէ Ամիրտովլաթ չէր գիտեր իր անունն ալ ճիշդ կամ միաձեւ գրել։ Յետոյ իր մէկ աշխատութեան խորագիրը Ախրապատին գրուած է «Խրապատին», «Աղրապատին»,— մեծ գիտնակա՞ն էր, որ հազար ու մէկ բժշկական բառեր սորվելէ վերջ պիտի մոռնար սովորական բառի մը միաձեւ ուղղագրութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Ամիրտովլաթ գէշ հայերէն մը կը գործածէ։ Բայց գիտա՞ծ էք, «Անգիտաց Անպէտ»ի հեղինակը Նարեկացիին գործերն իսկ պրպտած է բուն հայերէն բառը տալու համար մեզի, — եւ ի՜նչ գեղեցիկ բառեր։ Պէտք է ընդունիլ, որ Ամիրտովլաթ աշխատած է ռամկօրէն գրել, հասկնալի դառնալու համար ամէնուն, զի «ամենայն մարդ չկարէ քերական կարդալ»։ Բայց թէ ընդօրինակողները լեզուն աւելի եւս ռամկացուցած կամ խաթարած են, ատիկա իրողութիւն է, եւ բանասէրներուն պարտքն է ճշդել։

Ես կը մերժեմ նաեւ երկրորդ կարծիքը, զոր հրապարակ նետեցին՝ չփոթելով այն յիշատակութենէն, ուր Ամիրտովլաթ ինքզինք կը կոչէ «թարգմանող»։

Նախ «Թարգմանող» տիտղոս մըն է, որ կը տրուի անոնց որ կը հետեւին Cryptographie կոչուած ուսումներու (ինչպէս էր բժշկութիւնը, զոր Ամիրտովլաթ կ'անուանէ «ծածուկ արուեստ»), մեկնելու եւ բացատրելու վարժութեամբ։ Արդարեւ, Ամիրտովլաթ, որ կը հետեւէր նաեւ աստեղաբաշխութեան (աւելի ճիշդ՝ կախարդութեան, ինչպէս էր իր «Գիրք ռամկական»ը), կը մատնէ նոյն ձգտումը,— ժողովուրդին «թարգմանել» (հասկնալի դարձնել) բժշկական գիտութիւնը, ճիշդ ինչպէս հին ատեն եբրայական քարկումներու հեղինակները կ'աշխատէին հասկնալի դարձնել Աստուածաշունչի լեզուն, որ այլեւս անհասկնալի դարձած էր ժողովուրդին։

Իսկ եթէ գիտել պիտի տրուի, որ Ամիրտովլաթի ձեռագիրներուն մէջ կան հատուածներ, որոնք քաղուած են օտար հեղինակներէ եւ հայերէն ձեռագիրներէ, — այդ խառնագրութեան մէջ յաճախ մեղաւոր են դարձեալ ընդօրինակողները, բժշկագործ քահանաները, որոնք փորձած են «յաւելել եւ ճոխացնել» օրինակ մը ունենալ Ամիրտովլաթէն։ Այդ իրողութիւնը հաստատած եմ ՀԱՅ - ԲՈՅԺԻ Յունուարի թիւին մէջ։

Կ'եզրակացնեմ, — Ամիրտովլաթ պարկեշտ եւ տաղանդաւոր բժիշկ մըն է, որ ծանօթ է հայ եւ օտար բժշկական գրական աշխատութիւններու, (արդէն կը յիշատակէ զանոնք՝ երբ տեղը կուգայ), բայց ինքնատիպ է եւ կը պատկերացնէ ոչ միայն հայ պատմական բժշկութիւնը, մեր ժողովրդային միտքին արգասիքը, օտար դարմանաբանական նուաճումները, այլեւ գիտնականի իր փորձերուն արդիւնքը, — այս վերջին բաժինը մեծ է եւ խարխիսխ կը կազմէ իր գործին։

Ամիրտովլաթ կղզիացեալ գիտուն մը չէ, ան հաղորդակից է իր դարաշրջանի միջազգային միտքին հետ։ Իր բժշկական խորաթափանց պրպտումներուն մէջ՝ յաջողած է հասնիլ այնպիսի բարձունքներու, որոնց վրայէն կարելի է դիտել մեր դարաշրջանի նուաճումները (վկայ հիւթաբուժութեան իր փորձերը)։

Ուրեմն փա՛ռք իր անունին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԺՇԿԱՐԱՆ ՊԻՏԱՆԻ ԱՄԷՆ ՄԱՐԴՈՒ

Երբ կարդացի Գերմանիայի հեռաւոր անկիւնը Յառաջի յայտարարութիւնը Ամիրտովլաթի ծննդեան500ամեակի հանդէսին, միտքս գնաց հին-հին ժամանակներուն եւ բաղդատեցի մեր ներկայ վիճակին հետ — նկատի ունենալով «Անգիտաց անպէտ»ի պէս հոյակապ գործը եւ մեր իրականութիւնը այս մարզին մէջ։ Տեսայ մեր հայ անուանի բժիշկներու փաղանգը հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը։ Արքայական պալատներէն մինչեւ պարզ խրճիթները իրենց գիտական ծառայութիւնը ի սպաս դնող, այլ մանաւանդ աղքատասէր եւ ժողովրդանուէր մեր հայ բժիշկները։

Շատ գեղեցիկ միտք մըն է Ամիրտովլաթի յիշատակումը, եթէ անով կարելի պիտի ըլլայ նորոգել գիտութեան սէրը եւ յարգանքը մեր ժողովուրդին մէջ։ Ինչպէս, հայ ժողովուրդը ոչ միայն հողեւորականներ եւ մշակոյթի գրական մարզի ակնյայտնի դէմքեր տուած է մարդկութեան, այլեւ գիտութեան մարզին, ճարտարապետներ, օրէնսդէտներ, լեզուագէտներ եւ բժիշկներ շատ մեծ թիւով։ Հազարաւոր անուններ կորսուած են ժամանակի փոշին տակ եւ համեստութեան պատճառով։ Շատերէն քիչեր միայն յիշուած են յիշատակարաններու մէջ, անոնց ալ հատուկտորները միայն մեզի հասած են։

1608ին ընդօրինակուած ձեռագրէ մը, (որ սեփականութիւնն է Սուրիա բնակող Բարզէն քհնյ. Յակոբեանի եւ զոր լոյս ընծայած է Հալէպի առաջնորդ Արտաւազդ արք. իր «Մանր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց» Բ. հատորին 37 — 39 էջերուն մէջ՝ համառօտ յիշատակումով), կ'իմանանք անունները այն առեններու անուանի բժիշկներուն։

Յարմար կը դատենք որոշ մաս մը արտատպել տակէ, գաղափար մը տալու համար մեր նախահայրերու գիտութեան ընծայած կարեւորութեան եւ յարգին։ Նաեւ Ամիրտովլաթի գործին եւ անձին հնագոյն ծանօթագրութիւնը համառօտագոյն ձեւով կը տեսնուի անկէ.—

« Աւէ Սողոմոն թէ գիտութիւն լոյս է եւ անգիտութիւն խաւար է։ Աստուած լոյս է եւ սատանայ խաւար է եւ ով որ ուսումն ունի, պլոյսն ունի, եւ այս բժշկութեան արհեստս ի գիտնականութենէն մասմն է, եւ հանապազ զմարդոյն կենդանութիւն առողջ կ'ուզէ։ Եւ որ չէ առողջ մարմնով, ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով, եւ ի յայս բանիցս առին առաջին բժշկապետքն մեր մեծն Մխիթար բժիշկն, եւ Ահարոն բժիշկն, եւ որդին նորա Ստեփաննոս բժիշկն, եւ տոհմն նոցա Ճուլիկն բժիշկն, եւ Սարգիս բժիշկն, եւ Յակոբ բժիշկն եւ Դեղին բժիշկն, եւ Սիմէոն բժիշկն եւ Վահրամ բժիշկն, որ շատ գրեանք շիներ էին վասն դեղերուն զօրութիւն եւ օգտութիւն կարճառօտ էին արել. եւ թէ զրնութեամբ կու գիտէք, նա զէութիւն չի գիտէք, եւ թէ զօրութիւն կու գիտնայք, զրնութիւն չէք գիտնալ, եւ կար որ զանուանքն գիտէք եւ զինքն չի գիտէք, եւ կար որ ոչ զանունն գիտէք եւ ոչ զինքն եւ ոչ զիր փոխանն, եւ ի վերայ այսր հանապազ մեզի պակասութիւն կար, վասն դեղերուն, եւ այս պատճառաւն այլ ազգեաց կարօտէաք։

Եւ յետոյ գնացաք ի շուրջ եկաք բազում քաղաքնի, եւ զծովն անցաք, եւ շուրջ եկի զաշխարհն Մակեդոնացոց, եւ եկայ բնակեցայ ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպօլիս, եւ հաւաքեցաք շատ գրեանք ի յայլ ազգեացն, եւ աշխատեցաք, եւ բառերն եւ զանուանքն,ազգի և ազգի, և զփոխանն և զանձինքն չարքն.Ե.լեզուաւ, կամօքն Աստուծոյ։

Գիտացիր որ զամէն լեզու. Ա. Ա. նշանագիր արարաք, որ է այս նշանոքըն. յարապերէն՝ Յ. պարսկերէն՝. Պ. Թուրքերէն՝. Թ. Հայերէն՝. Հ. Հոռոմերէն՝. Հռ. սարրքն՝. Աս. լաթին. Լ. ֆռանկն՝. Ֆ.։ Զայս անոր համար գրափակ արարաք, վասն խրթնութեան համար, որ չի շատարանի։ Եւ այլ անուանք բժշկապետացն, այս են. Բա. Բաղարատն. Գս. Գեղիանոսն. Սն՝ Սինայ որդին, Դս.Դիոսկրիտոսն. Իպն՝ Իպնիպատարն, Պա՝ Պատեհին, վասն այնորիկ կարճառօտ լինի, եւ այս բժշկապետաց անուանքն որ պիտի յիշվի դեղերուն զօրութեանց ի մէջն. ամէն։

Եւ գիտացիր որ ի աշխարհս ինչ որ՝ արարեր Աստուած, ստեղծել է, Գ. ցեղ իրք է. կամ կերակուր է, կամ դեղ է՝ որ մարմնոյ օգտութիւն կայնէ, և կամ վնասակար է, որ զմարդուն բնութիւն կու փոխէ եւ կու սպանէ»։

*
**

Այս պատճառով կ'ուզէինք հարց տալ մեր բժիշկ մասնագիտականներուն թէ՝ ժամանակը եկած չէ՞ դեռ գործնական արուեստի գործադրումի կամ ինքնագոհ մասնագիտականի պատնէշէն դուրս ելլելու։ Ժամանակը չէ՞ եկած առօրեայէն անցնելու մնայուն կատարելագործ գործի՝ արժանաւորապէս յաջորդած ըլլալու համար Ամիրտովլաթներու եւ հայերէն նոր բժշկարանով ծառայելու հայ բժշկութեան եւ հայ ժողովուրդին։ Եթէ բժշկութիւնը սորված են իբր դիւրին ապրուստի արհեստ մը միայն, ինչ տարբերութիւն պարզ մէկէն։ Մանաւանդ գաղթաշխարհի մէջ, ուր չեն կրնար իրենց արուեստը ի սպաս դնել իրենց ժողովուրդին, ինչ մեծ դժուարութիւն պէտք է զգան անոնք, եթէ կրնան ամէն հայ տունէ ներս տարածել բժշկական գիտելիք։ Այն ատեն աստանդական հայ ժողովուրդը իրաւամբ պիտի կրնայ հպարտանալ թէ՝ այսօր ալ հայ բժիշկներ ունինք . . . ։ «Անգիտաց անպէտ»ը մասնագիտական էր, հինգ դար առաջ, երբ գրող - կարդացողը եւ բանէ հասկցողը քիչ էր, այսօր ամէն մարդ կը հետաքրքրուի բժշկական եւ առողջական դէթ տարրական գիտելիքով։ Պէտք չեմ տեսներ յիշել եւրոպական, մանաւանդ գերմանական բժշկարաններ, «տունի բժիշկ»ներ խնամուած դասաւորումով եւ պարզօրէն տրուած բացատրութիւններով։ Յարմարագոյն ձեւը եւ ուղղութիւնը մեր բժիշկները աւելի լաւ կրնան ընտրել. մանաւանդ որ ունինք գիտական պաշարով լեցուն եւ փորձառու բժիշկներու կարգին գրագէտներ եւ բանասէրներ ամէն տարիքէ։ Անձնապէս նախապատուութիւն կուտանք երիտասարդներուն եւ զանոնք է որ առաջինք կը հրաւիրենք, նախաձեռնարկ ըլլալու, ջանալու, նոյնիսկ անկարելին փորձելու. եւ աւելի լաւ եթէ ապահովուի տարեցներու ալ գործակցութիւնը։

Գիտեմ միեւնոյն ատեն թէ որքան դժուար պիտի ըլլայ գիտական հայերէն կազմութիւնը, բայց միթէ նոյնը չէ՞ր հինգ դար առաջ, երբ Ամիրտովլաթ կ'ըսէ.—

Զորս տարի գտիւ եւ զգիշեր աշխատեցայ,
Ի բազում օրինակաց աւարտի սայ.
Գրեցի կատարեցի զինչ բան որ կայ.
Ի բառից բժշկութեան զինչ որ գտայ.
Աւարտիմ զաս հինգ լեզուաւ զինչ որ ուսայ.
Ի Հայոց եւ ի Յունաց եւ յԱրապկայ,
Ի Պարսից եւ ի Թուրքաց քիչ Լաթինայ։

Եզրափակելու համար ըսենք որ այլեւս ժամանակ է հայերէն նոր բժշկարանի մը կազմութեան եւ հրատարակութեան. եւ օրուան պահանջ է ոչ թէ «Անգիտաց անպէտ» այլ՝ «Բժշկարան պիտանի ամէն մարդու»։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԱՄԱՍԻԱ ԵՒ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ

Պոնտական հարստութեան երբեմնի այս հռչակաւոր մայրաքաղաքը, Ամասիա՝ Իրիսի չքնաղագեղ ափերուն վրայ թառած է, եւ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, հայաշատ կեդրոն մը եղած է։ Քիչ քաղաքներ իրեն պէս իրենց պատմական սկզբնական անունը անայլայլ պահած են դարերու ընթացքին, Փոքր Ասիոյ մէջ։ Ներսի քաղաքին կուշտին ի վեր բարձրացող Միջնաբերդը եւ շրջակայ ցիրուցան աւերակները խօսուն կերպով կը պատմեն անոր հարուստ անցեալի մասին։ Ամէն դարաշրջանի պատկանող յիշատակներու պիտի հանդիպինք հոն, սկսեալ նախապատմականէն, Ասորական, Իրանեան, Հիթիթեան, Յունահռոմէական, Բիւզանդական, Սելճուք եւ Օսմանցի Թուրքերու տիրապետութեանց հետքերուն, այս վերջիններուն հոյակապ մէտրէսէներուն, թիւրպէներուն եւ սուլթան Պայազիտի կառուցանել տուած չքնաղակերտ մզկիթին։

Քաղաքը անվթար մնացած է, եւ յար եւ նման է այսօր իսկ, այն նկարագրութեան, զոր մեզի թողած է իր ծննդավայրի մասին Ստրաբոն աշխարհագէտը, երկու հազար տարիներ առաջ, երբ այլեւս ան մաս կը կազմէր հռոմէական նահանգի, Միհրդատեաններու Հռոմի դէմ մղած երկարատեւ մաքառումներէն յետոյ։ Փոխնիփոխ մայրաքաղաքը եղած է տիրապետողներուն, ի վերջոյ, առեն մը եւս՝ Օսմանցի Թուրքերուն։ Հոն ամէն քայլափոխի պիտի հանդիպիք պատմական յիշատակներու, որոնք ա՛յնքան սերտ կապ մը ունեցած են հռոմէական կայսրութեան եւ նորածին քրիստոնէութեան ծաւալման հետ։ Ժողովուրդը դեռ երէկուան պէս կը յիշէր Մեծն Միհրդատը, Մեծն Տիգրանը, Պոմպէոսի եւ Կեսարի անպարտելի լեգէոններուն տողանցքը, քրիստոնէութեան ընդհանրացումը՝ առաջին դարէն իսկ սկսած, Բիւզանդիոնի եւ Սելճուք Թուրքերու ողողումները, Անիի աւերումէն յետոյ գահազուրկ հայ Թագաւորներու եւ իշխաններու հոն եւ շրջակայքը՝ խուռնամբոխ ապաստանումը, Թուրք իշխաններու իրարու դէմ մղած պայքարները։ Բայց գրքի մը պէս կարելի էր կարդալ այս ամէնը, քիչ մը մօտէն զննելով եւ ուսումնասիրելով, ժամանակին խնայած իր աւերակներն ու յուշարձանները։ Դիւցազն Իրիսի արդաւանդ հովիտը շատ հին ժամանակներէ ի վեր եղած է քաղաքակրթութեան փայլուն կեդրոն մը, մանաւանդ հելլենական ազդեցութեան եւ տիրապետութեան շրջանին։ Թրքական ամենափայլուն շրջանին իսկ, Ամասիան, որ Թուրք մշակոյթին ամենահին կեդրոններէն մին եղած է, իր մէտրէսէներով, իր ծոցին մէջ սնուցած իմաստութեան աղանդներով, եւ Սուլթան Պայազիտի բազմաճոխ մատենադարանով անոր շուքն անգամ չի ներկայացներ։

Գրեթէ հինգ դար առաջ, Ամասիա կը ծնէր Ամիրտովլաթ հայ բժշկապետը, երբ դեռ թրքական մշակոյթ գոյութիւն չունէր, եւ կը փերեւոտէր պարսկական, արաբական գրականութեամբ եւ գիտութեամբ, երբ Թուրք արքայածին ընտանիքներ եւ գահաժառանգներն անգամ կ'ապրէին հոն։ Ամիրտովլաթ, իր նախնական ուսումը առած է հոն եւ համայնագիտական ծանօթութեամբ ճոխացուցած է իր բժշկական արուեստը, արտադրելով այդ մարզին մէջ բազմաթիւ գործեր, որոնք աչագին նիւթ կը մատակարարեն ուսումնասիրելու համար այդ շրջանի՝ Միջին դարու մեր լեզուն, ինչպէս նաեւ գիտական շահագրգռութիւնը զոր ցոյց տուած է մեր ցեղը։

Հայերու բնակութիւնը Ամասիա եւ շրջակայքը, շատ հին կը թուի, համաձայն պատմական աղբիւրներու։ Միհրդատի օրով՝ Հռոմէական լեգէոններուն դէմ մարտնչող զինուորներուն մեծ մասով Հայեր էին։ Բիւզանդական շրջանին, Սելճուքներու եւ Լէնկթիմուրի արշաւանքներէն առաջ իսկ, մանաւանդ Անիի աւերումէն յետոյ, ստուարաթիւ Հայեր, պարբերաբար, Մեծ Հայքի մէջ եղած արշաւանքներու, կոտորածներու եւ սրածութեան պատճառով, եկած ապաստանած էին հոն, բազմացնելով արդէն տեղացի հայ բնակչութիւնը։ Այնպէս որ Թուրքիոյ մէջ կազմակերպուած առաջնորդանիստ ամենահին թեմերէն մէկն էր Ամասիա - Մարզուանը, որուն առաջնորդներուն մէջ կը հանդիպինք յաճախ մեծ թիւով նախկին հրաժարեալ Պատրիարքներու։

Հայերը մինչեւ տասնեւիններորդ դարու սկիզբը ապրած են Թուրքերու հետ իբրեւ բարի դրացիներ, եւ համեմատաբար նուազ ճնշիչ պայմաններու տակ քան Մեծ Հայքի մէջ։ Իրենց գլխաւոր զբաղումը եղած է առեւտուրը, պարտէզներու եւ այգիներու մշակութիւնը, ամէն տեսակ արհեստներ եւ ճարտարարուեստ, մանաւանդ մեքենագիտութիւնը զոր վերջերը եւրոպական կատարելագործութեամբ հասցուցած էին։ Թուրքերը դեռ մինչեւ վերջերը, քանի մը մանր արհեստներով միայն կը զբաղէին, այն ալ [illegible] կաւաթիւ, եւ մեծ մասամբ կ'ապրէին հասարակութեամբ եւ իրենց կալուածներուն եկամուտներով, զորս տնտեսողներն ալ մեծ մասով Հայեր էին։ Սըվազի նահանգին մէջ միթէ [illegible] րրփութիւն մըն էր, իր չորս համբ[illegible] եակ մը հարուստ գիւղերով, որոնց բնակչութեան մեծ մասը ոչ թէ [illegible] Թուրքեր, այլ Գզլպաշներ, [illegible] տեր եւ Ցոյներ էին։ Առեւտրական [illegible] մրցելի կեդրոն մը եղած է ան, [illegible] հանգիստ ունենալով Սեւ Ծովու վրայ՝ Սամսոնը, եւ ըլլալով բանուկ [illegible] Պաղտատի պողոտային։ Առեւտրականներու եւ արհեստաւորներու [illegible] դաք մըն էր, եւ ունէին գրեթէ [illegible] Ասիոյ ամէնէն կարեւոր քաղաքներու մէջ, թէ առեւտրական տուներ եւ [illegible] արհեստանոցներ։ Ամբողջ Թուրքիոյ մէջ շատ քիչ քաղաքներ ունեցած [illegible] անոր արմտիքի եւ պտուղի արդիւնաբերութիւնները, ամէն տեսակ [illegible] տուղ, ափիոն, ցորեն, թիփթիկ, [illegible] խնձոր եւն. եւն.։ Զանոնք արտադրողներուն մէջ ոչ մէկ Թուրք կար։ Եւրոպական ամէն տեսակ ապրանքներու ներածումն ալ մի՛միայն Հայերու [illegible] Ցոյներու ձեռքով տեղի կ'ունենար [illegible] Մատի վրայ կարելի էր համրել [illegible] մը Թուրքեր, որոնք չերամապահութեամբ կը զբաղէին վերջերը, Հայ [illegible] կերակիցներու հետ, գլխաւորապէս [illegible] անոնց աշխատակցութեամբ։ [illegible] մօտաւոր պատկերը Ամասիոյ՝ թրքական չարաչուք սահմանադրութեան [illegible] վաղորդայնին . . .

*
**

Առհասարակ, Փոքր Ասիոյ [illegible] բոլոր հայաբնակ քաղաքներու [illegible] Հայերն ու Թուրքերը անջատ, [illegible] համախումբ թաղեր կը բնակէին [illegible] Տուկան եւ առեւտրական հրապարակ[illegible]

էին հայ եւ Թուրք տարրերուն փոխադարձ յարաբերութեանց եւ շփման կայանները: Հագուստ-կապուստի գանազանութիւնը մասամբ կ'ընէր ցեղային տարբերութիւնը, գուրպ, շուկային մէջ, Թուրքերը իրենց մզկիթներով, եւ Հայերը՝ իրենց եկեղեցիներով կարելի էր ճանչնալ: Հայկական կեանքը կ'ապրէր, իր ժամուն շուրջը, իր սրբավայրերուն ու վանքերուն եւ գերեզմաններուն մէջ, եւ ապա դպրոցներու շուրջ, մանաւանդ ազգային սահմանադրութենէն վերջ: Ամասիացիները կրնան պարծիլ՝ մեծ մասամբ՝ իրենց ունեցած առաջնորդներով, որոնց մէջ կաթողիկոս եղած է Զմիւռնիացի Գէորգ Արքեպիսկոպոսը, որ իր ճիգերով (1800—1805) եւ ժողովրդական անձնուէր գործակցութեամբ, Ամասիոյ երեք թաղերու մէջ կանգնել տուած է երեք հոյակապ եկեղեցիներ: Այդ շրջանին եկեղեցի կառուցանել հասարակ գործ մը չէր, այլ գրեթէ հերոսական: Դպրոցներն ալ ինչպէս միշտ, եկեղեցիներուն բակին մէջ կամ կողքին եղած են: Ազգային սահմանադրութենէն յետոյ է որ հոս ալ զարկ տալ սկսած են կրթական գործին: Պոլսոյ հետ մշտապէս շփումը ուղղակի ազդած է: Ամասիացի ուսանողներ կը գտնենք Պոլիս, բարձրագոյն կրթարաններու մէջ: 1848էն առաջ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ամէն շարժում, կրթական թէ բարոյական, իր անդրադարձումը ունեցած է հոս: Քանի մը կարկառուն Ամասիացի դէմքեր գործօն մասնակցութիւն ունեցած են Պոլսոյ ազգային կեանքին մէջ:

Թուրք պաշտօնական վիճակագրութիւնները Ամասիոյ Հայոց թիւը անչափ կը ներկայացնէին որ անհամապատասխան էր իրականութեան: Հայոց թիւը կը հասնէր 16—17 հազարի, հայ կաթոլիկները եւ բողոքականները հազիւ տասը չէին անցներ: Զուտ հայաբնակ գիւղեր չկային: Խրիմի պատերազմէն, 1870ի ֆրանսական պարտութենէն յետոյ միայն կը տեսնենք կարեւոր գերմանական գաղութ մը, մեծ դրամագլուխներով: Անոնք սկսած են շինել լուցկիի եւ մետաքսի գործարաններ, աղօրիքներ եւայլն, բայց չեն կրցած երկար ատեն տոկալ: Շատ չանցած՝ տեղացի Հայերու մրցակցութեան առջեւ նահանջած են, այնպէս որ կամ մեկնած են եւ կամ լուծուած են հայ ընտանիքներու մէջ: Այսօր հայ-գերման ընտանիքներու բաւական նշանակելի թիւ մը կար: Ամասիան կերպով մը դպրոցներու քաղաք կարելի է անուանել: Բացի յարանուանական դպրոցներէն, կարեւորագոյններն էին երեք մեծ թաղերու դպրոցները: Ուսանողներ կը ղրկէր մեծ թիւով, Պոլիս, Մարզուան, եւրոպական կարգ մը համալսարաններ, Կարին եւ Պրուսա, եւ Ամերիկա: Հազուադէպ չէր հանդիպիլ հոն ինքնազարգացումով յառաջացած անձերու, որոնք միջավայրին բաղդատմամբ, շնորհքով ալ մատենադարաններ ունէին: Կրթական գործին ամէնէն աւելի մեծ զարկ տուած է հայ վաճառական մը, Կարապետ Սարաճեան, զոր Սարաճ կ'անուանէին, իր նախաձեռնութեամբ սաներ ղրկելով Վենետիկ եւ Կարին: Վենետիկի շրջանաւարտներէն Բարունակ Բարսեղեանով (ապա Տօքթ. Բարունակ Ոսկի) եւ Միսաք Շամլեան (ապա Տօքթ. Շամլեան), կրթական ամէնէն փայլուն շրջանը կը սկսի, 1890էն: Յեղափոխութեան շրջանին, ուսուցիչներուն բանտարկութեան պատճառով ատեն մը կասեցաւ այդ շարժումը, որ սակայն ամենամեծ թափ մը առաւ նորէն 1908 օսմ. սահմանադրութեան շրջանին…

ԻՐԻՍ ԳԵՏԸ ԵՐԿՈՒՔԻ ԿԸ ԲԱԺՆԷ ԱՄԱՍԻԱՆ

ԱՂՋԿԱՆՑ ՊԱԼԱՏ ԿՈՉՈՒԱԾ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐԸ (ԱՄԱՍԻԱ)

***

Մինչեւ մասնագէտ բժիշկներու երեւումը գաւառներու մէջ, Ամիրդովլաթի բժշկարանները ծառայած են իբրեւ ուղեցոյց՝ բժշկութեան: Միայն Սըվազի նահանգին մէջ կարելի էր հանդիպիլ Ամիրդովլաթի երեւունէն աւելի բժշկական ձեռագիրներուն, որոնցմէ կ'օգտուէին ախթարները, դարմանելու համար իրենց դիմող հիւանդները: Կային ընտանիքներ որոնք ժառանգաբար, սերունդէ սերունդ, հէքիմութիւն կ'ընէին: Անոնց մէջ արժանիքի եւ կարողութեան տէրերն ալ չէին պակսեր: Ժողովուրդին մեծ մասը անոնց կը դիմէր աւելի իր հիւանդները, ցաւագարները դարմանել տալու համար, քան վկայեալ բժիշկներուն, որոնց թիւը տարուէ տարի կ'աւելնար: Բոյսերու, բուժիչ տունկերու կիրարկումն էր գլխաւորաբար, տեսակ մը ժողովրդական փորձարկուած բժշկութիւն, որմէ անբաժան էր նաեւ Նարեկի եւ Աւետարանի կարգ մը գլուխներու ընթերցումը, հիւանդներու եւ տկարներուն գլխուն… Ամիրդովլաթ իր մահէն տարիներ վերջն ալ, իր ծննդավայրին մէջ անդարտ պահած էր, իր բժշկապետի արժանաւոր համբաւն ու հայրութիւնը:

***

1908ի Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին անօրինակ գործունէութեան մը լծուեցաւ երիտասարդութիւնը: Խելայեղ ուժգնութեամբ՝ զարկ տուին կրթական գործին, լաւագոյն ոյժերով օժտելով դպրոցները, բանալով զանազան ակումբներ, լսարաններ, մէկէ աւելի տպարաններ եւ թերթեր ալ հրատարակելով: Հարիւրաւոր ուսանողներ Պոլիս եւ այլուր բարձրագոյն ուսմանց կը հետեւէին: Կուսակցական պայքարները երբեմն ծայրայեղութեան կը տանէին թէեւ, բայց ամէնուն ալ միահամուռ ձգտումն էր իրենց քաղաքը օժտել արդիական բարեմասնութիւններով: Հայր Քաջունիի միջոցաւ, եւ ժողովուրդին գործակցութեամբ, բացուեցաւ Արուեստանոց մը, ուր հարիւրաւոր մանկամարդ Հայուհիներ, ասեղնագործութիւն կ'ուսանէին: Ամէն դասակարգ իր նիւթական առատ աջակցութիւնը կը բերէր հանրօգուտ ձեռնարկներու, հիմը դնելով նաեւ ազգային հիւանդանոցի մը: Քանի մը տարուան մէջ, քաղաքը կերպարանափոխուած էր, անճանաչելի ըլլալու աստիճան, բայց 1915ին, քաղաքին տուներն անգամ պիտի չմնար, այդ կենսուրախ ու կենսախայտ հայութենէն քանի մը բեկորներ ձգուեր էին… Քստմնելի վայրագութեամբ Թուրքերը քաղաքին մէջ իսկ կոտորեցին հազարաւոր երիտասարդներ եւ կիներ, որոնցմէ հազիւ քանի մը հարիւր խլեակներ ողջ մնացին, հուրէն եւ սուրէն անցնելով: Հայաբնակ թաղերու բոլոր տուները այսօր, եկեղեցիները, հանրային շէնքերը, գործարանները, աղօրիքները, հողին հաւասարած են, հայակերտ ամէն ինչ: Ու ամէն ինչ ամայք է հիմակ…

***

Ամասիոյ եւ շրջանի Հայրենակցականը խնամապէս գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է ոգեկոչելու համար իր մեծ հայրենակցին՝ Ամիրդովլաթի ծննդեան հինգհարիւրամեակը: Համեստ ընկերակցութիւն մը, որ իր շուրջ համախմբուած տեսնել կը ցանկայ իր ծննդավայրին բեկորները, անոնց յիշեցնելով անոր փառայեղ անցեալը եւ ցոյց տալու պարտականութիւնը որ կ'իյնայ իրենց, այս ափերուն վրայ: Որքան ալ համեստ ըլլան իր միջոցները, գործադրելու համար իր առաջադրութիւնները, չմոռնալ յիշատակները զիրենք ծնող միջավայրին՝ ամէն գովեստէ վեր է, եւ ամէնուն ալ խորազգած յարգանք կը պարտադրէ: Վերապրող սերունդները չեն կրնար անսայթաք իրենց ուղին գտնել, առանց իրենց մեծ մեռելներէն, անոնց անցեալէն ներշնչուելու: Սրտառուչ է մանաւանդ անոր համար, որ ապագայ Ամասիոյ կորիզը կազմող տարրն է ան, անապատներէն դարձած, եւ հազիւ իր տնտեսութիւնը կարգի դրած, հրապարակ կուգայ իր կարգին, իր ինքնութիւնը պարտադրելու, հետեւելով իր հայրենակիցներու աւանդութեանց: Ամասիան եւ իր անցեալը ներշնչումի անսպառ աղբիւր մըն են անոնց համար, իրագործելու համար լաւագոյն պայմաններու մէջ ինչ որ իրենց նախնիքները ի զուր փորձեցին իրենց դժբախտ ծննդավայրին մէջ:

Սէնի ափերուն վրայ տեղի ունեցած այս տօնակատարութիւնը մեզի կը տանի այսօր դէպի Իրիսի չքնաղ ափերը, ուր քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ, շէն ու բարգաւաճ Հայութիւնը կ'ապրէր դեռ, եւ որուն սատանդական խլեակները՝ անոր յուշերը կ'ապրին հիմակ, անոր վերածնունդին սպասելով բախտաւոր օր մը…

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱՊԷՇԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԺԻՇԿԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԸ

ԽՄԲ.— Նմոյշ մը տալու համար Ամիրտովլաթի լեզուէն, հատուած մը ուր կը տեսնուի Ամասիացի բժշկապետին խղճմտութիւնն եւ բարոյական նկարագրին ապացոյցը.—

Եւ այլ իմացիր որ զայս բժշկութիւնս պատեհ է որ ամենայն մարդ ուսանի, այն պատճառին համար որ քան զայն փառաւոր ուսումն չկայ, որ հանապազ մարդոյն զառողջութիւն կ'ուզէ: Տէր Աստուած քան զմարդ փառաւոր եւ պատուական իրք չէ բաւեղծի: Եւ գրած է ի հին կտակարանքըն՝ թէ Մովսէս հիւանդացաւ, եւ եկին նորա սիրելիքն եւ ասացին թէ Դեղ արա քեզ: Եւ նա ասաց թէ Ով ինձ զայս հիւանդութիւն եբեր, նա զդեղն եւ զատածումն այլ ինքն տայ: Եւ ձայն եղեւ ի վերուստ թէ Դեղ արա քեզ, զի դեղն այլ ես եմ ստեղծել, եւ ատածումն այլ իմ հրամանաւն է: Եւ դեղ արա քեզ, եւ ես տամ զառողջութիւն ամենայն դեղոց, եւ ցաւոց տուողն Աստուած է, ամենայն ցաւոց դեղ է ստեղծի, զարդ զմահն որ դեղ չկայ:

Այլ ասացեր են բժշկապետքն թէ բժշկութեան արուեստն օգուտ է անձինն որպէս աղօթքն եւ ողորմութիւնն օգուտ է հոգւոյն: Եւ այլ պատեհ այն է որ յառաջն մարդոյն անձն առողջ լինի եւ ապա աղօթէ առ Աստուած. եւ որ չլինի առողջ մարմնով՝ ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով: Եւ այդ պատճառով այս բժշկութեան արուեստս պատուական եւ փառաւոր եղաւ:

Եւ գիտացիր որ առաջն այս ուսումն Հելլենացւոց եղաւ, եւ յետոյ ուսան ի նոցանէ Հնդիկքն, եւ յետ անոր ուսան Հոռոմոց իմաստասէրքն: Եւ ի Հնդկաց մէջն այս այս ուսումն քիչ էր եւ նըւազ եւ վատուժ, եւ շատ չարչարանօք ուսանէին. եւ բայց Հոռոմոց իմաստասէրքն հեշտ արարին եւ աղէկ ուսան եւ ուսուցին ամենայն ազգին. եւ նոցա բնութիւնն աղէկ եւ նմանութիւն էր այս արուեստիս, եւ աղէկ կարգային եւ կատարէին:

***

Եւ Թագաւորաց եւ մեծամեծաց պատեհ է որ իմաստուն եւ ճարտար արուեստաւոր ի մօտն պահէ. այնոր համար որ յորժամ պիտենայ՝ տեղացմն այլ չի փնտռեն, կամ այլ երկիր բերեն, եւ հանապազ մարդն առողջ չի կենար: Եւ դարձեալ ասացին իմաստասէրքն թէ թագաւորաց սահմանքն է որ զօրք կոչուն ժողովեն, եւ տուն շինեն եւ ի մէջն դնեն զսեղանն եւ պահեն այն աւուրն համար որ թէ չարկամն յայտնի զինուոյն՝ նա բանան զայն տունն որ ոսկէն կայ ի ներս, եւ հանեն զոսկէն եւ բաժնեն հեծելին. թէ չարկամ չկենայ՝ այն ոսկէնին մընայ ի այն տունն, եւ համաշայ այն ոսկէներուն տեսնուլ պիտոք է եւ պահել այն աւուրն յորում պիտոյ լինի:

Եւ հաքիմն այլ կու պիտի որ ուսումն եւ իմաստութիւն ունենայ եւ ճարտար լինենայ ի յիր արուեստն, եւ գուշն եւ վատուժ եւ ննջաւոր եւ ոխասիրտ չի լինայ: Շատ գրեանք լինի տեսել եւ ի վարպետէ կարդացել, եւ իր մտացն շատ ստածումն լինի փորձել. եւ բարեմիտ եւ խրատատու լինայ, եւ կնոջ եւ գողի եւ գանձաւէր եւ զամահի չի լինի, եւ աղքատաց իրք չընէ, եւ Աստուծոյ սիրոյն համար դեղ տանէ: Եւ թէ այնպէս որ գրեցի՝ չի լինի եւ հակառակն լինի, լաւ այն է որ զայնպիսի բժիշկն չի տանին առ հիւանդն եւ դեղ չառնէ հիւանդին, այն պատճառին համար որ մարդն քաղաքն է, եւ բնութիւնն թագաւոր է քաղաքին, եւ ցաւն հիւանդին որպէս չարկամն է քաղաքին, եւ ժիր կ'ուզէ որ զքաղաքն տիրէ, զի դեղուն բնութիւնն զէտ ոսկէ է, ո՞ր կոչուն ժամն, հաքիմն որպէս ոսկէտար է: Բայց կու պիտի որ աղէկ ճարտար եւ սիրէ լինայ եւ գիտուն, եւ զատենն աչէ, յորժամ թագաւորին կուոյ ժամն ինչ կու պիտի յիմանայ: Եւ թէ չարկամն ի թագաւորէն հեռի լինի եւ թագաւորն ոսկէ ուզէ՝ պատեհ է որ ոսկէտարն նետ եւ աղեղ տայ. թէ չարկամն այլ ի մօտի գայ՝ բաւմբ տայ, թէ հանց որ ի թագաւորն կցի՝ նա թուր տայ: Թէ այսպէս չանէ ոսկէտարն՝ դհակառակն անէ, եւ թագիր կոչոյն աւերի եւ չարկամն յաղթէ զթագաւորն եւ զօրանայ: Եւ բժիշկն այսպէս պատեհ է որ զամէն իրք յատենն տայ եւ իմաստութեամբ առնէ եւ ճարտարութեամբ, եւ զամենայն իրաց զատենն տեսնու եւ այնէ: Հանց որ մէկիմն որ լուծման դեղ պատեհ լինայ՝ նա վէ բարերութեան դեղ չտայ, եւ յորժամ զարէջուր պատեհ լինի՝ մուզավարայ չտայ. եւ զինչ որ հիւանդին տալու է՝ ատենն տայ եւ ի վերայ ուժին եւ ի վերայ հիւանդին տայ, եւ թէ հանց որ հակառակն անէ՝ աւերէ զթագիրն եւ զբնութիւնն, ցաւն աւելանայ, եւ հիւանդին մեռնելուն թագիրն ի բժշկին անգիտութենէն լինայ: Բայց բժիշկն կու պիտի որ գիտուն եւ իմաստուն լինի եւ հանց որ թագաւորն զնորա խօսքն ընդունի: Եւ յորժամ թագաւորն կերակուրն ուտէ՝ նա բժիշկն ի խէչն լինայ եւ աչէ ի կերակուրն, եւ նստի ի մօտն, թէ կերակուրն վնասակար եւ զէնարար լինի իրք, որ անկից զէն հասնի թագաւորին՝ նա չթողու որ ուտէ, այնոր համար որ թագաւորաց եւ մեծամեծաց չարկամն շատ է:

ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ

Կ'արթընանան կանուխ: Մերթ աստղեր իսկ կան
Երկընքին վըրայ.
Երբ օդը զով է. հովն անո՛յշ այնքան,
Սարսուռներ կուտայ:

Կը թօթվեն իրենց տըրեխները հին
Ու կը հագնին լուռ:
Մեծ քաղաքներու վայելքներէն սին
Հեռու են՝ անլուր:

Կը լըւան անոնք արեւէն խանձած
Երեսները թուխ:
Կը խաչակընքեն եւ աղօթք մը ցած
Կ'ըսեն սըրտաբուխ:

Կարծէք խաղա՛ղ են, գո՛ն են, երջանի՛կ,
Ծանօթ չե՛ն լացի,
Երբ որ ուսերէն կախեն՝ ուռուցիկ
Տոպրակը հացի:

Առջեւը ձըգած զոյգ մը լըծկան եզ
Կ'երթան դէպի արտ.
Արփին ճամբանուն ոսկեթել բեհեզ
Փըռած է հանդարտ:

Կը հերկեն հողը, անդուլ կ'աշխատին,
Խոհուն, ներքնայոյզ.
Քըրտինքո՛վ կ'օծեն արտերն ու այգին,
Մինչեւ վերջալոյս:

Կը դողա՛ն միա՛յն հունձքերուն համար,
Ո՛հ, չըլլա՛յ երաշտ.
Ցորնի խըմորով, ձըմեռ թէ ամառ,
Ամէ՛ն տունի տաշտ:

Ինչքա՛ն խոր սիրով, յոյսո՛վ կը նային
Արտերուն կանանչ,
Եւ կը սպասեն որ հասկերը հագնին
Ոսկեգոյն նանանչ:

Երբ ամառուան հուր արեւը կըրակ
Կը մաղէ վերէն,
Գիւղացիները ժիր ու զոհունակ՝
Կը հընձեն ցորեն:

Հասկերը առատ կամը կը նըմլէ
Ու կուտան հովին,
Սայլը բեռնաբարձ միշտ կը ճըռընչէ՝
Ջաղացքի ճամբին:

Միրգեր քաղցրաբոյր եւ արեւահաս
Կը քաղեն ծառէն,
Կը կըթեն խաղող, կը խըմեն բաս-բաս՝
Քաղցուն հընձանէն:

Ձըմեռը ձիւնին կը սպասեն փակուած
Տան մէջ անձկագին,
Անձրեւին զարնան, արեւին, ու բաց
Կապոյտ երկընքին:

Սուրբ աշխատանքի հերոսնե՞րը այդ,
Քըրտինքի մարդիկ.
Կը մընան բոտէկ, անընչան, անյայտ
Եւ ապերջանիկ…:

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Եկուորները պարոն բժշկապետի ծառաներն էին, որոնք բերում էին իրանց հետ հաց եւ կերակուրներ, բացի դըրանից, մի կապոցի մէջ նրանք բերել էին Լալայի եւ Սառայի համար, այլ եւ երեխաների հագուստներ երկու փոքրիկների համար: Սառան եւ Լալան չմօտեցան կերակուրներին, նըրանք ուտելու ախորժակ չունէին, բայց երկու փոքրիկները վրայ պրծան եւ սկսեցին ագահութեամբ ուտել: Ծառաները դրսում սպասեցին, մինչեւ վերջացաւ ճաշը:

Լալան ինքն հագնուեցաւ եւ նոյնպէս փոխեց Սառայի ցնցոտիները, հագնուեցան եւ երկու կիսամերկ փոքրիկները, այնուհետեւ կերպարանափոխուած ընտանիքը դուրս եկաւ վանքի ապականուած մթնոլորտից, եւ սկսեց դիմել բժշկապետի պատրաստած բնակարանը:

ԼԸ.

«Լուսաւորչի քամին» բարձրացաւ եւ ցերեկուայ դժոխային տօթը տեղի տուեց երեկոյեան զովութեանը: Այդ բարերար քամին ոչ միայն Վաղարշապատի, այլ ամբողջ Արարատեան դաշտի կենսատու ոգին է, որ ամառնային օրերում շարունակ փչում է ամէն երեկոյ: Եւ զուր չէ ասում ժողովրդական աւանդութիւնը, որ մեր Լուսաւորիչ հայրը նրան սահմանեց իր ժողովուրդը հիւանդութիւններից ազատ պահելու համար:

Վանքի աբեղաները կէսաւուր հանգիստ քնից յետոյ, դուրս էին եկել իրանց որջերից եւ զոյգ-զոյգ զբօսնում էին Ներսէսի լճի շուրջը, գեղեցիկ ճեմելիքների մէջ, որ հովանաւորուած էին ծառերի խիտ կամարների ներքոյ: Իսկոյն աչքի էր զարկում, որ զբօսնող հայրերը չէին կազմում խումբեր, այլ բաժանուած էին առանձնացած զոյգերի, կամ բոլորովին միայնակ ման էին գալիս: Դրանք նըմանում էին այն արարածներին, որոնք իրանց հեռու են պահում ընկերական կեանքից, այն պատճառով միայն, որ վախենում են միմեանց մօտենալ: Կասկածը, անմիաբանութիւնը, անհաւատարմութիւնը առանձնացրել էին նրանց,— եւ այդ կոչւում է վանական եղբայրութիւն:

Լիճը գտնւում էր մի արհեստական բարձրաւանդակի վրայ, որ կառուցուած էր կոփածոյ քարերից: Նրա ստորոտից մինչեւ Գայիանէի վանքը տարածուած էր հին գերեզմանատուն: Մի քանի տեղ փորում էին նոր գերեզմաններ, մի քանի տեղ հողով ծածկում էին արդէն փոսերի մէջ դըրած մարմինները: Թիերը եւ բրիչները գործում էին: Քահանան փըթփըթալով, աղօթքներ կարդալով, ճիշդ ասած՝ ոչինչ չկարդալով, մի գերեզմանից դէպի միւսն էր վազում եւ կատարում էր թաղման խորհուրդը: Այդ բոլորը գործում էր խորին լռութեան մէջ: Ոչ բարեկամի լացը, ոչ ազգականի արտասուքը չէին առաջնորդում հանգուցեալներին դէպի ոգիների աշխարհը, կարծես, նրանք շատ ուրախ էին, որ թշուառ մարդիկ, ազատուելով տաժանական կեանքից, գերեզմանի մէջ վերջապէս պէտք է հանգստութիւն գտնէին: Թաղում էին Ալաշկերտցի գաղթականներին:

— Ո՞րքան շատ մեռնում են, ասաց աբեղաներից մէկը իր հետ ման եկող ընկերին:

— Միեւնոյնն է, պատասխանեց ընկերը սառնասրտութեամբ,— այնտեղ Քրդերը եւ Թուրքերը պէտք է կոտորէին, այստեղ գոնէ իրանց մահով են մեռնում:— Բայց մենք հեռացանք հարցից, շարունակեց նա ընդհատուած խօսակցութիւնը,— կրկնում եմ քեզ, որ նրան պէտք չէ հաւատալ: Նա մօտենում է մեզ, իրան բարեկամ եւ մտերիմ է ձեւացնում, համակրութիւն է ցոյց տալիս, եւ ուրիշ հազար ու մէկ օյիններ է հանում, բայց այդ բոլորը կեղծ է, նա այսպիսով աշխատում մեզանից գաղտնիքներ որսալ եւ յայտնել, ուր որ հարկն է: Նա լրտես է, կատարեալ լրտես: Եւ այդ պատճառով այնքան լաւ ընդունուած է «ի վերին Երուսաղէմի մէջ»: Շատ հաւանական է, որպէս ինքը յոյս ունի, շուտով եպիսկոպոս կը դառնայ եւ մի հարուստ թեմի առաջնորդ կը լինի:

— Բոլորը, ինչ որ ասեցիր ուղիղ է, բայց վերջին երկուսը չի ստանայ: «Զորօրդը» խոստանալու համար խիստ առատաձեռն է, բայց կատարելու մէջ չափազանց ժլատ: Կամենում են միայն առժամանակ այդ տխմարի գլուխը թափ տալ, որքան իրանց պէտք է, յետոյ պոչը կը կապեն եւ բաց կը թողնեն, նրա պաշտօնը աւելի յարմար մէկին յանձնելով:— Տես, երկու նոր մեռելներ եւս հիմա բերեցին…

— Թող տուր, թէ Աստուած կը սիրես, այդ քո մեռելները,— բայց նա այն տեսակ ագուէսներից չէ, որ շուտ խաբուի:

— «Խելացի ագուէսը երկու ոտքիցն էլ թակարդի մէջ է ընկնում»:

— Կամաց, թող անցնեն…

Ճեմելիքի հակառակ կողմից յայտնուեցան երկու ուրիշ աբեղաներ, որոնք մօտենալով առաջիններին, նոյնպէս դադարեցրին իրանց խօսակցութիւնը: Դրանք երկուսն էլ սինոդի անդամներ էին: Երբ փոքր ինչ հեռացան, դարձեալ շարունակեցին խօսակցութիւնը:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

հսկողութեան տակ չառնէ դրամներու փոխանակութիւնը, առարկելով թէ այդ քայլը կը հակասէ եռանդամ համաձայնութեան :

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ ալ ուշադրութեամբկը հետեւին Ֆրանսայի տագնապին, անշուշտ մեղքը ձգելով ժողովրդապետական կարգուսարքին վրայ :

Արհեստակցական ճակատին ձախողումը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը մերժեց Մոսկուայի առաջարկը՝ միացեալ ճակատի մասին : Այս մերժումը ծանր անակնկալ մը եղաւ Պ. Ժուհոյի համար, որ վերջերս Մոսկուա գացած եւ առժամեայ համաձայնութիւն մը ստորագրած էր : Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը մէկդի դնելով շարք մը ստիպողական գործեր, վազեց արհեստակցական միութեան ժողովին, եւ ուժգնօրէն պաշտպանեց միացեալ ճակատը, բայց Ուոլթըր Սիթրին՝ Անգլիոյ ներկայացուցիչը եւ միւս անդամները վճռապէս մերժեցին : Վիճաբանութիւնը երթալով կը տաքնար, բայց անօգուտ : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գործադիր կոմիտէին անդամներէն միայն մէկը թեր քուէարկած է միացման, երկուքը ձեռնպահ մնացած են, իսկ չորսը դէմ քուէարկած են, անընդունելի գտնելով Մոսկուայի պայմանները : Ամբողջ խնդիրը Արհեստակցական Միութեանց ընդհ. ժողովին քննութեան պիտի յանձնուի յառաջիկայ մայիսին, բայց յոյս չկայ որ արդիւնքը աւելի նպաստաւոր ըլլայ : Հաւանական է որ Պ. Ժուհօ շարունակէ իր պայքարը ի նպաստ միացման :

Եգիպտոսի բանակին կազմութիւնը

Եգիպտական կառավարութիւնը չեչտելու համար իր բանակին անկախութիւնը՝ անգլեւեգիպտական դաշնագրին գործադրութեան առթիւ, ընդհ. քննիչ նշանակեց Զօր. Ազիզ Ալի փաշան : Մինչեւ հիմա առանց բացառութեան Անգլիացիներ կ'ըլլային ընդհ. քննիչները :

Պատերազմէն առաջ Զօր. Ազիզ Ալի փաշա իբրեւ օսմանեան սպայ ծառայած է Մակեդոնիա, Ալպանիա, Եէմէն եւ Տրիպոլիս, ուր նշանաւոր հանդիսացաւ կազմակերպելով արաբական դիմադրութիւնը Իտալացիներուն դէմ : Իր յաջողութիւնները եւ ազդեցութիւնը Էնվէր փաշայի նախանձը շարժեցին, եւ Ազիզ Ալիի կեանքը վտանգուեցաւ : Պատերազմի ընթացքին Անգլիացիները զանազան պաշտօններ յանձնեցին անոր, արաբական երկիրներու մէջ : Զօրավարը գործօն եւ խիստ կարգապահ սպայ մըն է եւ իր անուանումը բարենշան կը համարուի եգիպտական բանակին բարեկարգութեան համար :

Սուտանի ռազման յանձնաժողովին անգլիացի ընդհ. քննիչին տեղ ալ Եգիպտացի մը նշանակուեցաւ :

Եգիպտական կառավարութիւնը կը խորհի զինագործարան մը շինել Գահիրէի մօտ, ոչ թէ անոր համար որ անգլիական ռազմամթերքները պակաս կուգան, այլ ի նախատեսութիւն պատերազմի մը, երբ կրնան խանգարուիլ անգլիական փոխադրութիւնները :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ քիլօն, որ 2.60 էր Սեպտ. 3էն ի վեր, 2.70ի պիտի ծախուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ :

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշած ըլլալով փակել խորհրդային հիւպատոսարանները, Մոսկուայի կառավարութիւնն ալ փոխադարձաբար պիտի փակէ Խ. Միութեան թրքական հիւպատոսութիւնները :Ինչպէս կը յիշուի ,Մոսկուա միեւնոյն դիրքը բռնած է միւս պետութեանց հանդէպ, հիւպատոսութիւններ ընդունելով միայն մայրաքաղաքին մէջ, եւ փոխադարձաբար :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, մէկ օր ալ աւելի մնալով Պերլինի մէջ : Երէկ Պերլին գնաց նաեւ Եուկոսլավիոյ վարչապետը, Պ. Սթոյատինովիչ : Այս այցելութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւած են Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ :

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ նստաշրջանին բացումը յետաձգուեցաւ, Ֆրանսայի նախարարական տագնապին հետեւանքով :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ հինգշաբթի օր, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ : Խրախճանքները պիտի տեւեն երեք օր երեք գիշեր : Առաջին արքայական հարսնիքն է այս, Փարաւոններու օրէն ի վեր : Թագաւորը 18 տարեկան է, հարսնցուն՝ 17 :

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի « Եգիպտացի » կոմիտէին :

22 Յունուար , Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փառքաւոր Լաիքի շէնք սրահին մէջ, 5, րիւ տէ զ'Էքօլ, Քրէմլին Պիսէթր :

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre :

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, կէսգիշերէն վերջ եւրոպական պար մինչեւ առաւօտ, ձոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով :

Մուտք 6 ֆրանք

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticultureի մէջ

84 RUE DE GRENELLE. Metro Rue de Bac

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է մանուկներու նուագով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

Կը ներկայացուի ուրախ թատերգութիւն մը « ԳԱՂՏՆԻՔԸ »

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ կը բաժնէ բոլոր մանուկներուն նախընթրիք եւ անակնկալ նուէրներ:

Մուտքը՝ փոքրերուն ձրի, մեծերուն 4 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սոֆիայի մէջ վախճանած Այրի տիկին Ազապի ԵՐԱՄՕԹ - ԱՎԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, իր զաւակներուն խնդրանքով, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, այսօր, կիրակի, 16 յունուար, ժամը 11ին, Ս. Պատարագի արարողութենէն վերջը :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԷՆ (Մարսէյլ) Պ. Պ. Արտաշէս եւ Բարսեղ Գամպուրեան եղբայրները իրենց ընտանեօք ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց սանհօր Յակոբ Զաքարեանի, իր տիկնոջ մահուան առթիւ:

ՅՈՆՆԴԵԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի մէջ 0 **Rue Lancry**, մէթրօ **Lancry** կամ **République**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին հանդէսի երկրորդ մասին մէջ:

Կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (ջութակ), ՏԻԿԻՆ ԴՈՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ԳՐԼԱՆԿՃԵԱՆ (երգ), Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկն ՆԷԼԼԻ ԾԵՐՈՒԿԵԱՆ ընկերակցութեամբթառխտ ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ՝PLEYEL.—Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 ֆրանք: Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան անդամներուն, Պ. Տէօքմէճեան- նի, 17 Rue des Envierges, Paris (20) եւ հանդէսին օրը կիշէն:

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի հերթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը դասախօսէ Ընկ. Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊՕՄՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

16 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պօմօն «Վարանդեան» սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerites

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ղազարեանի եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի Տիկին Սիրուշի, Օր. Անժէլ Վարժապետեանի, Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի եւ Պ. Հ. Համբարձումեանի:

Կը ներկայացուի Յ. Թումանեանի «ԱՆՈՒՇ»ը: Հայկական օփէրէթ 5 արար: Երգեցիկ խումբ 15 հոգիէ բաղկացեալ: Երաժշտութիւնը կը ղեկավարէ Պ. Ս. Չէօրէքճեան:

Մուտք՝ խիստ ժողովրդական գիներով:

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սարսէլի «Հրայր» խումբի կողմէ իր կազմութեան տասներորդ տարեդարձին առթիւ

16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 9

Սալ տէ Նօսի մէջ, Սարսէլ: ՄՈՒՏՔ 7 Ֆր.

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՒՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Հ. ԳԱՅ ԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Յան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԳՆԴ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Տեղի պիտի ունենայ Միութեանս պաշտօնական դրօշակի յանձնումը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի «ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՏՕՆԵԼՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Յունուար 22 Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս

ԼԻՒՍԻԷՆԻ շքեղ սրահին մէջ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

13 — 23 Դեկտ. 1937

ՎԻԷՆ, Լ. Տ.— 110:
ՔՈԼՈՆՊ, Օ. Ե.— 150:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ս. Տ. Մ.— 80 :
ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ, Զ. Գ.— 150
ՓԱՐԻԶ (8), Շ. Ս.— 150
ԱՆԹՈՆԻ, Քիւր.— 150:
ԱՆԻԷՌ, Ալ. Եղբ.— 110:
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Ս.— 40:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ս. Տ.— 110:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ս. Պ.— 145:
ԿԱՔ, Վարդ.— 75:
ՓԷՐԷՕ, Օ. Ե.— 100:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 100:
ԼԱՆՍԷՅ, Ս. Զ.— 150:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 50:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Մատ.— 40:
ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊ, Գ. Յ.— 75:
ՓԱՐԻԶ, Ն. Ա.— 140:
ԱԼԺԵՐ, Գապ.— 150:
ԹԷՀՐԱՆ, Վ. Մ.— 215:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 150:
ՇՕՏԸՖՈՆ, Նէվ.— 265:
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 40:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Դ. Գ.— 100:
ԼԻՈՆ, Պաղ.— 200:
ՇԱԼԷԹ, Մ. Մ.— 50:
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Ղար.— 75 :
ՇԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Օ. Ղուկ.— 150:
ԻՒՍԹԻ, Գ.— 110:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ս. Տ. Մ. — 80:
ԼԻՈՆ, Պետ.— 150:
ԱՆԻԷՌ, Օր. Թ.— 100:
ՔՐԱՎԱՆՇ, Սավո.— 75:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Խ. Փ.— 70:
ԹՐԱՆ, Վ. Զ.— 105:
ՓԱՐԻԶ (11), Յ. Խ.— 75:
ՓԱՐԻԶ (9) — Մին.— 40:
ՔԱՇԱՆ, Յ. Խանչ. — 100:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ -ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայր. Միութեան Վարչութիւնը հրաւիրում է Ղարաբաղցի եւ Զանգեզուրցի բոլոր հայրենակիցներին Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի է ունենալու 21 Յունվարի Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9.30ին, 81 Rue de la Faisinderie, Փարիզ (16), մէթրօ Dauphine եւ Pompe : Օրակարգ՝ համարատւութիւն եւ ընտրութիւն նախագահի, վարչական անդամների եւ ուրիշ հարցեր :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները անխտիր, 17 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse : Օրակարգ՝ Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն, Վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ կարեւոր տեղեկութիւններ : Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesm PARIS (13°) Imprimerie A. DER (AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 18 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3631 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻՆ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ՄԷԿ ՈՏՔԻ ԵԼԱՆ...

Արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկած է խորհրդային խորհրդարանը, իր երկու առանձին ժողովներով,— Միութեան Խորհուրդ եւ Ազգութեանց Խորհուրդ :

Հեռագիրը ամէն օր տեղեկութիւն մը կը հաղորդէ անոր «գործունէութեան» մասին, որ սկսաւ դղրդագին ծափերով,— տասնըվեց վայրկեան՝ միայն Սթալինի համար — եւ կը շարունակուի բանաձեւեր քուէարկելով յոտնկայս եւ միաձայն : Վկայականներու քննութիւնն անգամ ձայն - ծպտուն հանել չէ տուած, քանի որ բոլոր երեսփոխանները չատոնց նշանակուած, եւ մէկ անգամէն «ընտրուած» էին, միշտ միաձայնութեամբ :

Ինչպէս յայտնի է, Միութեան Խորհուրդը կը բաղկանայ 569 անդամներէ, իսկ Ազգութեանց Խորհուրդը՝ 574 պատգամաւորներէ. համագումար՝ 1143, որոնց 184ը կիներ են : (Իւրաքանչիւր 300,000 քաղաքացի կ'ընտրէ մէկ պատգամաւոր) :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու Խորհուրդներուն մէջ ալ պետական եւ կուսակցական պաշտօնեաները կը ներկայացնեն գերակշիռ դիրք :

Այսպէս, Միութեան Խորհուրդին մէջ պաշտօնեաներու համեմատութիւնն է 47 առ հարիւր : Զեկայի պաշտօնեաները կը կազմեն 8 առ հարիւր, սպաները՝ 7ուկէս առ հարիւր, «բանուորներն ու գիւղացիները» 30ուկէս առ հարիւր : (Ինչպէս դիտել կուտայ Թղթակից մը, այս բանուորներն ալ պաշտօնեաներ են, իսկ ինչ որ գիւղացի կը կոչեն, աւելի քան մէկ երրորդով նախագահներն են հաւաք. տնտեսութեանց) : Մնացեալ 7 առ հարիւրն ալ կը կազմեն գիտնականներ, հեղինակներ, դերասաններ եւ «հերոսներ» օդագնացութեան, ճարտարագործութեան, հողագործութեան եւն. ճակատներէն :

Ազգութեանց Խորհուրդն ալ նոյն պատկերը կը ներկայացնէ : Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, ոչ - Ռուսերը պէտք է գերակշռէին այս ժողովին մէջ. բայց նորէն Ռուսն է որ կը տիրապետէ (144 պատգամաւոր) : Բոլոր դաշնակցային հանրապետութեանց ղեկավարները կանխաւ եւ խմբովին գլխատուած ըլլալով, «ընտրած են» Ռուսեր կամ ռուսացած Հրեաներ : Միւս կողմէ, մասնաւորապէս Հայաստանի գլխուն փաթթած են ոչ - Հայեր,— Ռուս, Թաթար, Հրեայ եւն. :

Միակ «մխիթարական» պարագան այն է որ, երիտասարդները մեծամասնութիւն կը կազմեն, նշանակուած եւ պարտադրուած ըլլալով կեդրոնէն : Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ համատարած մաքրագործումը — բուն բառով՝ ջարդ — աւլեց մաքրեց, «հողմացրիւ ոչնչացուց» հասունցած ղեկավարները, կուսակցական թէ պետական : Պերճախօս փաստ մը,— Վերջին համագումարէն ընտրուած կեդր. Կոմիտէի 71 անդամներէն 32ը միայն արտօնուած էին թեկնածու ներկայանալու, իսկ կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (նախկին խորհրդարան) անդամները աւլուած էին կէս առ կէս : Եօթը նախագահներէն մնացած էին միայն երկուքը : Եւ դեռ մաքրագործումը կը շարունակուի : (Ո՞վ կրցաւ ստուգել բանտարկեալներուն եւ աքսորականներուն թիւը...) :

Այս՝ խորհրդարանին ֆիզիքական պատկերն է : Քիչ մըն ալ քրքրենք հոգեկանը :

Կարգ մը լաւատեղեակ Թղթակիցներ նկարագրելով խորհրդարանին անցուդարձը, կը գրեն թէ կեդր. Ասիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի շրջաններուն երեսփոխան կիները մասնաւորապէս կը յորդէին խանդավառութեան ցոյցերով :

«— Մեր աչքին զարկաւ երեսփոխանուհի մը, որ երեք անգամ ոտքի ելաւ, մեզի համար անհասկնալի լեզուով մը եւ բուռն շարժումներով ջերմագին ծափեր արձակելու որոնց վերջին բառը միշտ Սթալինն էր : Այս կիները ակներեւ հաճոյք մը կը զգան ծափահարութեանց ազդանշանը տալով, եւ մասնաւորապէս ազմկալի զուարթութեան մթնոլորտի մը մէջ է որ տեղի կ'ունենան Ազգութեանց խորհուրդին վիճաբանութիւնները» :

Անշուշտ շատ քիչեր բան կը հասկնան այս բարեկենդանային տեսարաններէն :

Յիշենք աւելի յատկանշական պարագայ մը : «Թան»ի Թղթակիցն է որ կը պատմէ.— երբ լիազօրագրերու յանձնախումբին տեղեկաբերը արտասանեց Նիքոլա Եէժովի անունը, բոլոր երեսփոխանները ոտքի ելան եւ սրահը թնդաց խանդավառ ծափերու մէջ :

Հասկնալի է,— նախ «մարդկութեան հանճարեղ առաջնորդը», Սթալին, յետոյ անոր Զեկային վարիչը՝ Եէժով :

Ուրիշ ոչ մէկ վկայութիւն պիտի կրնար այնքան յստակօրէն պատկերացնել կարմիր խորհրդարանին խիղճը, որքան այս պատգամ : Կարելի էր հատորներ գրել այս մասին, բայց այս մէկ հատիկ իրողութիւնը հազար պատմութիւն կ'արժէ :

Խորհրդարա՞ն մը որ մէկ մարդու պէս, լարուած զսպանակի մը նման ոտքի կը ցատկէ, ողջունելու համար հազարաւոր պաշտօնական գնդակահարութեանց եւ հարիւր հազարաւոր անյայտ սպանութեանց ոգին վարիչը, Խորհրդարա՞ն մը ուր ոչ իսկ տասը քուէ կը գտնուին, գոնէ իրենց տեղը գամուելու, այդ անունը արտասանուած ատեն, հոգ չէ թէ ձայն—ծպտուն չհանեն, Խորհրդարա՞ն մը որ 1143 բերաններով ու ձեռքերով կը նուիրագործէ աշխարհասասան սպանդը եւ անոր արիւնարբու վարիչները, անշուշտ օրէնութիւն չէ որ պիտի ցանէ Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, անոր անհամար ժողովուրդներու գլխուն :

Եւ երեւակայել որ բոլորովին ողջոյնի եւ դղրդագին ծափերու այս հերոսներէն ամէն մէկը չի կրնար կասկածիլ՝ թէ վաղը կարգը իրեն պիտի գայ «ժողովուրդի թշնամի» հռչակուելու, կը բաւէ որ Սթալին ծուռ նայի եւ Եէժով թղթածրար կազմէ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ՊՈՆԷ ՁԱԽՈՂԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ Պ. ՊԼՈՒՄԻ

Ազգային միութեան դահլիճ աջ թեւէն մինչեւ բոլշեւիկներ

Ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ շաբաթ եւ կիրակի օր ամէն միջոց փորձեց նոր դահլիճը կազմելու համար, սակայն յուսահատեցաւ, ընկերվարականները թշնամական դիրք բռնած, իսկ իր կուսակցութիւնը (արմատական) պառակտուած ըլլալով : Նախկին նախարարը կիրակի իրիկուան դէմ Ելիզէի պալատը գնաց եւ իր հրաժարականը ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին, որ անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց Պ. Սառօ եւ Պ. Լէօն Պլումը : Ընկերվարական կուսակցութեան պետը իր ընկերներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, յանձն առաւ կազմել նոր դահլիճը, նոր հիման մը վրայ : Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, կէս գիշերին.

— «Այս իրիկուն իմ բնակարանիս մէջ ընդունեցի Պ. Տալատիէն, Պ. Փոլ Ռէյնօն, Մորիս Թօրէզը եւ Ժաք Տիւքլօն (վերջին երկուքը համայնավար) : Այցելեցի Պ. Պ. Իվօն Տէլպոսի եւ Շօթանի : Պիտի տեսնեմ նաեւ Պ. Ալպէռ Սառօն : Գիտէք արդէն որ ձեռնարկած եմ դժուարին եւ յանդուգն փորձի մը : Աւելորդ է բացատրել պատճառները : Կը կարծեմ թէ ներկայ պարագաներուն մէջ անհրաժեշտ է ընկերային խաղաղութեան տպաւորութիւն մը ձգել ներսը, ազգային ուժի տպաւորութիւն մը՝ դուրսը : Ահա թէ ինչու կը փորձեմ գլուխ հանել տեսակ մը Մաքինեօնի քաղաքական համաձայնութիւն : Կ'ուզեմ ազգային համախմբում մը կատարել Ժողովրդական Ճակատին շուրջը, ինչ որ գործնապէս կը նշանակէ Ժողովրդական Ճակատի բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն միացնել այնպիսի քաղաքացիներ որոնք մինչեւ հիմա ընդդիմադիրներ եղած են, սակայն փարած կը մնան ժողովրդապետական ազատութեանց : Ազգային միութեան փորձ մը կը կատարեմ այնպիսի պայմաններու մէջ որ չվնասէ հանրապետական ազատութեան եւ ընկերային յառաջդիմութեան, նոյն իսկ որ եւ է մտահոգութիւն չպատճառէ այդ մասին» :

Փոխ - վարչապետը հազիւ գործի ձեռնարկած, իր առջեւ ցցուեցաւ առաջին դժուարութիւնը : Պ. Փոլ Ռէյնօ, նախկին ելմտական նախարարը, որուն աջակցութեան դիմած էր Պ. Լէօն Պլում, առաջարկեց որ ազգային միութեան մաս կազմէ նաեւ Պ. Լուի Մառէնի խմբակցութիւնը, որ երեսփ. ժողովին ծայրադոյն աջ թեւը կը կազմէ : Այդ պարագային ազգային միութիւնը իրականացած պիտի ըլլար հարիւրին հարիւր : Բայց այս առաջարկը անընդունելի էր Լէօն Պլումի համար, որ միեւնոյն ատեն կ'ուզէ ապահովել համայնավարներուն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան գործակցութիւնը :

Միւս կողմէ, իր կուսակցութիւնը եւ արմատականներն ալ մեծ դժուարութիւններ կը յարուցանեն : Այս վերջինները նեղացած են որ ընկերվարականները պատճառ եղան Շօթանի դահլիճին տապալման : Ամէն պարագայի մէջ, թէ արմատականները եւ թէ համայնավարները բացառիկ ժողովներ գումարեցին երէկ, վերջնապէս ճշդելու համար իրենց դիրքը :

Կը թուի թէ Պ. Լէօն Պլում հանդուցեալ Մաքտօնըլտի փորձը կ'ուզէ կատարել, թէեւ 1936ին պաշտօնի ձեռնարկած ատեն, ազդարարեց թէ երբեք Մաքտօնըլտ մը պիտի չըլլայ» :

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ԱԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ արմատականները մերժած ըլլալով համայնավարներուն մասնակցութիւնը նոր դահլիճին մէջ, Պ. Լէօն Պլում հրաժարեցաւ եւ հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Շօթանի, որ ընդունեց :

Սակարանը բաց էր երէկ, գործառնութիւնները ապատ ձգդուած ըլլալով :

Ինչո՞ւ ձախողեցաւ Պ. Պոնէ

»»»» • ««««

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Պ. Ժորժ Պոնէ լրջօրէն գործի ձեռնարկած էր, նոր դահլիճը կազմելու համար, ի հարկին ամբողջովին արմատական տարրերէ : Ընկերվարականները առաջին առթիւ բացասական դիրք բռնեցին իրեն դէմ, բայց Պ. Պոնէ կը շարունակէր իր ձեռնարկները : Կիրակի իրիկուն Պ. Պոնէ խորհրդակցութեան հրաւիրելով իր կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը, պարզեց կացութիւնը եւ մասնաւորապէս ընկերվարականներուն գործակցութեան մերժումը : Ժողովը նախ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ ցաւ կը յայտնէր ընկերվարական կուսակցութեան բացասական դիրքին առթիւ, ընդդէմ իր անդամներէն մէկուն : Յետոյ քուէի դրուեցաւ Պ. Պոնէի փորձը շարունակելու խնդիրը : Թեր քուէարկեցին 32 հոգի, դէմ՝ 26, իսկ ձեռնպահ մնացին մօտ 40 ժողովականներ : Ասոր վրայ Պ. Պոնէ հանրապետութեան նախագահին ներկայանալով, յանձնեց իր հրաժարականը :

Կիրակի օր, թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ թէ համայնավարները առանձին յայտարարութիւններ հրատարակեցին, ազդարարելով թէ միայն ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը կրնան մասնակցիլ : Այնպէս որ, մթնոլորտը կրկնապէս թանձրացած էր : Միւս կողմէ, երկու կուսակցութիւններն ալ հակառակ են Պ. Պոնէի ելմտական քաղաքականութեան, որ Շօթանի դահլիճին տապալման գլխաւոր պատճառը կը կազմէ :

Եւ վերջապէս, պաղ հովեր կը փչեն ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ : Վերջինները կը մեղադրեն թէ ընկերվարական նախարարները լքեցին ճակատը, փութացնելով Շօթանի անկումը : Ընկերվարական կուսակցութիւնը մերժեց այս մեղադրանքը, պնդելով թէ իրենք այդ քայլը առին փրկելու համար ժողովրդական ճակատը, մանաւանդ որ, Պ. Շօթան «ազատութիւն տուած էր» համայնավարներուն :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲՈՇԱՆ ՓԱՇԱ ԿՈՉԵՑԻՆ, ԱՄԷՆԷՆ ԱՌԱՋ ՀԱՅԸ ԿԱԽԵՑ

Ես պատմեմ, դուք դատեցէք : Աղբիւրս՝ «Ուլուս», էնգիւրիի երբեմնի «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ն (28 դեկտ).

1937 դեկտեմբեր 24ին, Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը օրինագիծ մը կը քուէարկէ, որուն համաձայն ծովային դրամատուն մը պիտի հաստատուի, «Տէնիզ պանք» անունով :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, պատմալեզուաբանական յանձնաժողովի անդամներէն փրոֆ. Մաքսուտ Սատրի դիտել կուտայ թէ բացատրութիւնը չի համապատասխաներ թուրքերէն լեզուի կանոններուն եւ կ'առաջարկէ դրամատունը կոչել «Տէնիզ պանքասը» :

Յաջորդ նիստին, Իսմայիլ Մուշթաք նառ մը կը խօսի եւ կը համոզէ թէ բացատրութիւնը ճիշդ է : Եւ ժողովը կը վաւերացնէ «Տէնիզ պանք»ը :

Հակառակ այս յաջողութեան, բանավէճը կը շարունակուի անթերթ, եւ առտուն կանուխ արթնցողը քար մը կ'արձակէ Մաքսուտ Սատրիի դէմ :

Քննադատներէն մէկը, նախորդ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւի դիւանապետը, այնքան յառաջ կ'երթայ որ, Մաքսուտ Սատրին կը կոչէ «ողորմելի մը, որուն պատմագիտութիւնը թութակային կրկնութիւններէն անդին չանցնիր» :

Կծու սաստ մը եւս.

— «Պայ Սատրի Մաքսուտի, եթէ դասերէդ առաջ Թուրքերէն սորվիս եւ ճաշակես անոր անուշութիւնը, պիտի հրաժարիս Թուրքերէն խօսելէ» :

Ո՛ւրկէ ուր, այս թրքավարի բանավէճին կը խառնուի նաեւ հայազգի մյուկ մը, Յակոբ Մարթայեան, որ իր պատիւին հետ անունն ու մականունն ալ վրայ տալով, այժմ դարձեր է «մպայ Տիլաչար» : Կնքահայրութեամբ Աթաթիւրքի :

Իբրեւ անդամ Թուրքիոյ լեզուական ուսումնասիրութեան յանձնաժողովին, մեր փախուկը իր կարգին կ'անցնի անթելին զլուխը, կը հարուածէ Սատրի Մաքսուտին, եւ ի լուր աշխարհի կը ծանօթացնէ իր հանգամանքը.

— «ԵՍ ԹՈՒՐՔ - ՀԱՅ ԿՈՉՈՒԱԾ ԾԵՂԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ (գալլէ) ԹՈՒՐՔ ԶԱՒԱԿՆ ԵՄ : Ընդհանուր պատերազմին աշխատեցայ Աթաթիւրքի հրամանին տակ, Թուրքիոյ եւ թրքութեան համար : Յետոյ յափշտակուելով թրքութեան մեծ առաքինութիւններէն, Եւրոպայի մէջ լրացուցի թրքաբանական ուսումնասիրութիւններս : Թուրքերէնի դասախօս եղայ պոլկար համալսարանին մէջ : Այսօր բարեբախտ եմ որ կ'անդամակցիմ թուրք լեզուական յանձնաժողովին եւ օգնական դասախօս եմ էնկիւրիի պատմական - լեզուական համալսարանին մէջ» :

Ուրեմն, Բոլբրբ Քոլէնի այս վիժուկը, որուն ամբողջ արժանիքը իր դիզած բազմալեզուեան մատենադարանն է, սողաց, դողաց, ոլորուեցաւ, պլորուեցաւ, եւ գտաւ իր բուն կերպարանքը,— հասարակ նենի մը :

Եւ անշուշտ առաջին ապտակը պիտի ուտէ Թուրքէն, շատ պատկերալից բառով մը.— Ալչա'ք :

Հին ժամանակներու ամէնէն հաւատարիմ եւ անարգ էֆէնտիներն անգամ այսքան իջած, իգացած չէին :

Պետրոս Ջէքիները հազար անգամ աւելի բարձր էին : Իսկ առածի կարգ անցած բոշաները շատ աւելի պարկեշտ :

Ի՛նչքան կարճ է այս պոռնիկներուն յիշողութիւնը ...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Բարերդի Հայր. Միութենէն (Մարսէյլ) հայրենակից Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Յունուար 12ի գումարը	1585
Ընդհ. գումար՝	1635

Ի՞ՆՉ ՏԱՐՐԵՐԷ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԽԸՐՀՐԴԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

»»»» ○ ««««

Տեղեկութիւններ կը պակսին Հայերու մասին

»»»» • ««««

Խ. Միութեան Խորհուրդին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Զերպակով, լիազօրագրերու յանձնախումբին նախագահը, չահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց խորհրդարանի կազմի մասին : Ժողովին մէջ կան 77 կին պատգամաւորներ, 113 կուսակցական եւ 170 կառավարական պաշտօնեաներ, 54 ազգ. տնտեսութեան եւ 66 ընկերային սպասարկութեանց պաշտօնեաներ, 59 բանուորներ, 51 կոլխոզներ, 48 մտաւորականներ, 68 զինուորականներ :

Շքանշան ստացած են 253 պաշտօնեաներ, այսինքն 42 առ հարիւր :

Ազգագրական տեսակէտներով, ժողովին անդամներէն 338ը Ռուս են, 80ը Ուկրայնացի, 35ը Հրեայ, 15ը Սպիտակ Ռուս, 12ը Վրացի, 11ը Ուզպէկ, ութը Թաթար, ութը Խազախ, 7ը Ազէրի, չորսը Չուվաշ, երեքը Գերման : (ԽՄԲ.— Անշուշտ Հայերու թիւն ալ յիշուած է, բայց «Թան»ի Թղթակիցը, որմէ կը քաղենք այս տեղեկութիւնները, չի խօսիր այդ մասին) : 276 պատգամաւորներ միայն տարրական կրթութիւն մը ստացած են, 168ը երկրորդական վարժարանէ անցած են, իսկ 110ը բարձրագոյն կրթութիւն ստացած են :

Պատգամաւորներուն մեծ մասը երիտասարդներ են : Հինգը՝ 20 տարեկան, 34ը՝ 20 — 25 տարեկան, 75ը՝ երեսուննոց, 134ը գրեթէ 35 տարեկան, 140ը կը մօտենան քառասունի, իսկ 183ը 40էն վեր են :

Տեղեկարերը չեշտեց թէ ժողովուրդը քուէ տուած է ներքին գործավարութեան բազմաթիւ պաշտօնեաներու (չէկիստ, թիւով 45) : Եւ երբ արտասանեց Զեկայի նախագահին՝ Եէժովի անունը, բոլորը մէկ ոտքի ելան եւ խանդավառ ծափերով թնդացուցին սրահը : «Թան»ի Թղթակիցը այս տեղեկութիւնները հաղորդելով, կ'ըսէ թէ Սթալինէն վերջը Եէժովն էր որ համակրանքի ամէնէն ազմկալի ցոյցերուն արժանացաւ :

Ազգութեանց խորհուրդին մէջ ալ, տեղեկութիւնները հաղորդուեցան ժողովի կազմի մասին :

Այս ժողովին պատգամաւորներէն 144ը Ռուս են, 34ը Ուկրայնացի, 15ը Սպիտակ Ռուս, 33ը Վրացի, 17ը Ուզպէկ, 15ըՀրեայ, 9ը Գերման եւն. : (Հայերը նորէն չեն յիշուած) : Ընկերային տեսակէտով, պատգամաւորներէն 88ը կուսակցական պաշտօնեաներ են, 161ը կառավարական, 34ը ազգային տնտեսութեան, 31ը ընկերային կազմակերպութեանց, 70ը բանուոր, 97ը կոլխոզական, 52ը մտաւորական, 41ը զինուոր, երկուքը սպայ : Կիներու թիւն է 110 : Անդամներէն 409ը համայնավար են, 165ը անկուսակցական :

Երկու ժողովներուն մէջ ալ վկայականները ամբողջովին օրինաւոր հռչակուեցան եւ վաւերացուեցան միաձայնութեամբ (միշտ միաձայնութեամբ) :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԴԱՒԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Հայոց Ծոց»ը կրկին ալեկոծ է: Ազգաժողով, քննիչ մարմին, սահմանադրութիւն, ընտրական նախապատրաստութիւններ,— այս բոլորը անզօր եղան խաղաղեցնելու Միջերկրականի այդ պղտորած անկիւնը:

Ի՞նչ է, վերջիվերջոյ, այս աղմուկին պատճառը: Թուրքիա ի՞նչ կը փնտռէ հոն: Սուրիան կրնա՞յ պարտադրել ինքզինքը: Ու Ֆրանսան, մանաւանդ, տեղի կուտա՞յ, արդեօք, թըրքական յարաձուն ճնշումներուն առջեւ՝ առատ մը յանկարծ պարպելով «Տաւրոսի երկրին» այդ մասն ալ: կամ՝ կը դրուէ Թուրքիան՝ դիմելով զէնքի...

Ահա հարցումներ, որոնք ինքնաբերաբար ծնունդ կ'առնեն: Մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք, օր օրի կը խառնակի Սանճաքը, ձերբակալութիւններ, ցոյցեր, նոյնիսկ յարձակումներ տեղի կ'ունենան:

Ծանօթ է, որ նոյեմբեր 20ին սկսաւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը՝ համաձայն Ազգաժողովի որոշման: Անկէ վերջ, իրաւասու մարմին մը տեղին վրայ քննութիւններ կատարեց ընտրութեանց համար:

Այդ յանձնախումբը նոյեմբերի վերջաւորութեան մեկնեցաւ Անտիոքէն դէպի Ժընեւ, ձեռնարկելէ վերջ իւրաքանչիւր վարչական շրջանի քուէարկութեան պայմաններու ուսումնասիրութեան եւ նախնական գործողութեանց,— մարդահամար, ընտրական ցանկ եւայլն: Այդ մասին պատրաստեց նաեւ ծրագիր մը՝ ընտրական ձեւակերպութեանց համար, զայն ենթարկելով Ազգաժողովին վաւերացման: Նոյն յանձնախումբին յանձնարարուած էր յունուարին վերադառնալ Սանճաք: Իսկ ընտրութիւններու թուական նախատեսուած էր 1938 մարտ 28 առաջին աստիճանի, իսկ Բ. աստիճանի՝ 12 ապրիլ:

Դեռ շաբաթ մը առաջ էր, որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը Ազգաժողովին ուղղուած հեռագրով մը իր վերապահութիւնը յայտնեց ընտրական յանձնախումբի կարգադրութեանց մասին: Իսկ յանձնախումբը ժխտեց այդ առարկութիւնները:

Անջատ այս բոլորէն, Սանճաքին մէջ տեղի ունեցան, կ'ըսէինք, կարգ մը դէպքեր, որոնք ոչ միայն բարենշան չէին, այլեւ, ընդհակառակն, օր օրի կ'արմատացնէին այն կասկածը թէ զինական բախում մը անխուսափելի կրնայ դառնալ:

Մէկդի դնելով այս բոլոր «տեղական դէպքերը», որոնց թելերը կը գտնուին Փարիզ, Էնկիւրի ու Դամասկոս — կ'ուզէինք յիշել կարգ մը պարագաներ, որոնք կրնան օգնել մեզ՝ գտնելու համար վերէն տրուած հարցումներուն պատասխանները:

Այսպէս, Սուրիոյ խորհրդարանը, անցեալ տարուան նստաշրջանին, Սանճաքի խնդիրը քննութեան առնելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը մերժէր Ալեքսանտրէթի նոր կանոնագրութիւնը: Մարզպանը ազդարարեց թէ «ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին քննութիւնը Ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ չի կրնար սկսիլ, մինչեւ որ Սուրիա պաշտօնապէս չճանչնայ նաեւ Համաձայնագիրը՝ Ալեքսանտրէթի մասին»: Դամասկոս դրաւ ձեւը,— դահլիճը իր յայտարարութեան մէջ ընդունեց կատարուած իրողութիւնը, իսկ խորհրդարանը վստահութեան բանաձեւ մը քուէարկեց:

Անկէ յետոյ էր որ Մէնէմէնճիօղլու, Թուրք արտաքին գործավարութեան խորհրդականը, Սուրիա կատարած այցելութեան առթիւ, Սանճաքի հիմնական օրէնքի մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով բառ առ բառ կ'ըսէր.

Ազգաժողովը արձակեց իր վճիռը: Այլեւս խօսք չի կրնար ըլլալ նոր բանակցութեանց մասին: Սահմանադրութիւնը մեքենաբար գործադրութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ նոյեմբեր 20ին:

Ասիկա նոյեմբերի առաջին օրերուն էր: Դեկտեմբերի վերջին օրերուն, Սուրիոյ վարչապետը, Էնկիւրիի մէջ, «արտաքին եւ ներքին գործավարութեան կողմէ հիւրասիրուած առեն, ճաշարանին մէջ, հանդիպեցաւ Աթաթիւրքի, տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, երկու երկիրները շահագրգռող բոլոր խնդիրները քննեցան եւ որոշուեցաւ յառաջիկային գործել ներդաշնակութեամբ»:

Հակառակ այս «սիրալիր տրամադրութիւններուն», սակայն, Սանճաքը կռուախնձոր մըն է դարձեր՝ մանաւանդ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ միջեւ:

Այնքան, որ Թուրք մամուլը սկսեր է, կրկին, բուռն արտայայտութիւններ ունենալ: Իսկ Պոլիս միթինկներ կը սարքէ...

«Ճիւմհուրիէթ», օրինակ, չէր վարաներ Սանճաքը չափանիշ նկատել ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեանը, իր խմբագրականին վերեւ իբրեւ խորագիր դնելով.— Կը հարցնենք Ֆրանսայի՝ բարեկա՞մ ենք թէ ոչ...

Ու կը գրէր.

«Ֆրանսայի սանճաքեան պաշտօնեաները, զարմանալի անփութութեամբ մը, բռնեցին ուղի մը որ նեղք կը բանայ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Անոնց այս սխալ քայլը խորունկ ազդեցութիւն մը կ'ունենայ Թուրքիոյ հանրային կարծիքին վրայ, որ Հաթայի խնդրին կը հետեւի մեծ շահագրգռութեամբ: Բայց, այս ճամբան չի կրնար տեւել: Ֆրանսա կա՛մ պիտի հրաժարի այդ ուղիէն եւ Թուրքիոյ հետ բարեկամ պիտի ըլլայ, եւ կամ, քալելով այդ սխալ ճամբէն, Թուրքիոյ բարեկամներու ցանկէն դուրս պիտի գայ: Ֆրանսայի կը մնայ լաւ մը չափել ձեւել, մտածել եւ իր որոշումը մեզի հաղորդել»:

C'est ça! ...

Նուազ յանդուգն չէ Թուրքերէն «Թան»ը:

— «Մեր աչքերը Հաթայէն չեն բաժնուիր» կը գրէ ան, ու կը շարունակէ.

— «Ֆրանսա առեն առեն աչքերը կը բանայ, մէկ երկու լաւ քայլեր կը նետէ, բայց, դեռ մինչեւ այսօր չկրցաւ գտնել շիտակ ու հարթ ճամբան»:

Խօսելու այս Թրքավարի ձեւը իր մէջ ունի, անշուշտ, հիմնական ուղեգիծ մը ի հաշիւ այն նպատակին, զոր Էնկիւրի կը հետապնդէ:

Որպէսզի պարզ ըլլայ այս պարագան, կ'արժէ յիշեցնել թէ քամալական Թուրքիան դեռ առաջին օրէն դժգոհ էր եղած Ֆրանսայի հետ կնքուած 1921ի դաշնագրէն, որ նախկին Օսմ. կայսրութեան այդ շրջանները կը դնէր հոգատարութեան տակ: Այն օրերուն, Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ բուռն բողոքներ բարձրացան (անշուշտ կառավարութեան թելադրութեամբ) եւ երեսփոխաններ չվարանեցան յայտարարել թէ «Թուրքիա այդպիսի դաշնագիրներ միայն ձեռքով կը ստորագրէ»:

Թուրք կառավարութիւնը թոյլ տուաւ որ այդ աղմուկը շարունակուի ու տարածուի՝ ի հաշիւ ապագայ ծրագիրներու: Այդ շրջանին այլեւս «համաթրքական» ծրագիր չկար: Որով եւ՝ Հաթայի դատը դարձաւ ազգային դատ մը: Աւելին,— մամուլ, քաղաքական շրջանակներ, երեսփոխ. ժողով,— բոլորը «անգլիէկի Սուրիոյ» մասին կը բարբառէին՝ Էնկիւրիի կառավարութեան համաձայնութիւնը... վիճողութիւն մը նկատելով:

Անկէ յետոյ, Էնկիւրի երբեք «աչքերը չհեռացուց» Սանճաքէն: Սահմանային նպաստաւոր պարագաները լաւագոյն կերպով օգտագործեց, աշխատեցաւ միշտ իր շունչին տակ պահել տեղին Թուրք տարրը, ամէն նպաստաւոր առիթ օգտագործեց՝ այդ գծին վրայ ու այդ գծէն ներս Հայերու կեդրոնացումները արգիլելու համար, անպակաս ըրաւ իր գործակալները, ճարպիկ կերպով օգտուեցաւ Ֆրանսական իշխանութեան «սիրալիր ներողամտութենէն՝ ներելի ու աններելի բոլոր միջոցներով Հաթայը «թրքացնելու» համար, եւ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի նորոգման պահուն Սանճաքի հարցը դրաւ մէջտեղ:

Եթէ վայրկեան մը մոռնենք անկէ յետոյ Էնկիւրիի ցոյց տուած փութկոտութիւնը, ըրած դիմումները, մամուլին բարձրացուցած աղմուկը, սահմանին վրայ՝ զօրքերու կեդրոնացումը եւ Աթաթիւրքին ու սպայակոյտի պետ Ֆէվզի Չաքմաքի հանդիպումը, պարզ կը դառնայ, որ ան կ'աշխատի, ամէն գոհողութեանց գնով, Սանճաքը միացնել իրեն:

Նախապէս, երբ դեռ Ժընեւը տիրական էր, Էնկիւրի կը ջանար զա՛յն գըրաւել նախ, յետոյ՝ անով՝ Հաթայը իւրացնելու համար:

Այսօր, Ազգաժողովը «ի զօրու» չէ նոյնիսկ Թուրքիոյ կարծիքով:

Քանի մը օր առաջ, մեր թերթին մէջ թարգմանաբար տուինք Հիթլերի օրկանին՝ «Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէր»ի մէկ յօդուածին ամփոփումը:

«Թուրքիոյ մէջ սկսած են հասկնալ թէ, կը գրէր ան, Ազգաժողովը այլեւս ի վիճակի չէ աշխարհի խաղաղութիւնը պահպանելու: Նեղուցներու խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Ժընեւի շրջանակէն դուրս, իսկ այժմ կ'ենթադրուի թէ Սանճաքի հարցին վերջնական լուծումն ալ կրկին Ժընեւէն դուրս պիտի ըլլայ...: Եթէ այժմու կացութիւնը աւելի բարդանայ, կ'ենթադրուի թէ Թուրքիա պիտի օգտագործէ իրեն տրուած իրաւունքը, Սանճաքի մէջ կարգը պահպանելու մասին»:

Ուրիշ խօսքով՝ Թուրքիա զէնքով պիտի լուծէ այդ հարցը,— ըստ Պերլինեան օրկանին:

Նման քայլ մը կ'առնէ՞ Թուրքիան, կը հարցնէինք մեր յօդուածի սկզբնաւորութեան, ու Ֆրանսա տեղի կուտա՞յ,— ինչպէս կ'ենթադրեն նոյնիսկ պետական օրկաններ:

Փորձենք պատասխանել այս հարցումներուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ կը ներկայացնէ իսլամ աշխարհը իբրեւ թիւ:

Վիճակագրական տեղեկութեանց համաձայն Իսլամներու ընդհանուր թիւն է 224 միլիոն, այսպէս բաժնուած,— 15 միլիոն Եւրոպայի եւ Ռուսիոյ մէջ, 7 - 8 միլիոն Պոսնայի, Մակեդոնիոյ, Պուլկարիոյ եւ Թրակիոյ մէջ, 2,700,000 Ափրիկէի, Հիւս. Ափրիկէի, Սուտանի, Հասարակածային Ափրիկէի մէջ, Զանզիպար կղզիէն սկսած: 55,000 Ամերիկայի մէջ, 18,000 Ովկիանոսի, 158 միլիոն ցրուած Արեւմտ. Ասիոյ, Անատոլուի, Միջերկրականի, Սուրիոյ, արաբական թերակղզիի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի մէջ: Հնդկաստանի մէջ եւս նուազ չէ Իսլամութեան հետեւորդներու թիւը: Միայն Չինաստանի մէջ կը հաշուեն 12 միլիոն: Ճավայի 44 միլիոն բնակչութեան մէջ 32 միլիոնը Իսլամ են: Փիլիպպեան կղզիներուն մէջ նմանապէս: Սիւննիները շուրջ 214 միլիոն են, իսկ Շիաները հազիւ 10 միլիոն, ցրուած Իրանի, Կովկասի եւ Հնդկաստանի մէջ:

Ինչպէս գիտել տուինք Իսլամութիւնը ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնէ հանրային եւ կրօնական օրէնքներուն, այսինքն Կեսարի եւ Աստուծոյ միջեւ: Երկու իշխանութիւնները զուգորդուած են: Թուրքիոյ երբեմնի Սուլթանը իբրեւ կրօնապետ չէր ճանչցուած Ալժերիոյ եւ Մարոքի մէջ: Ալժերիոյ մէջ տակաւին մինչեւ այսօր աղօթք կը կատարուի առաջին չորս Խալիֆաներու անունով, իսկ Մարոքի Սուլթանը կը ճանչցուի իբրեւ կրօնապետ: Պատերազմի առեն Թուրքիոյ Սուլթանին հեղինակութիւնը ինկած էր եւ սրբազան պատերազմի կոչը ձախողած: Անկէ վերջն էր, որ գերմանական դրամով հիւսուեցաւ ուրիշ երփներանգ գորգ մը,— համաթուրանականութիւնը,— իբրեւ քաղաքական եւ կրօնական տեսիլք, համիսլամութենէն վերջ:

Իրականութեան մէջ Իսլամ միապաղաղ պետութիւն գոյութիւն չունի: Իսլամին տենչն է գործադրել Գուրանի հետ կապուած հաւատքը եւ օրինաւորապէս կապուիլ պետութեան մը հետ: Եւ արդէն իսլամ հսկայական զանգուածներ օտարներու միջոցաւ կը կառավարուին: Ազգայնական շարժումը, որ ծայր է տուած գրեթէ իսլամ բոլոր երկիրներուն մէջ, կրնայ նսեմացնել եւ վտանգել իսլամական միութեան գաղափարը եւ կղզիացնել աստիճանաբար: Կրօնական եւ ազգային շարժումներու հակադրութիւնը, անտարակոյս պիտի պառակտէ իսլամ աշխարհը: Եւ օտար թեւարկութեանց ձգտումն ալ այդ հակամարտութիւնները խորացնելու եւ իրենց ենթարկելու ճիգին կը ծառայէ, Մէքքէի Շէրիֆը Անգլիոյ թելադրութեամբ որքան ալ Իսլամներու կրօնապետ նկատուի, խալիֆայական կշիռ ու հեղինակութիւն չունի: Այժմ իսլամական աշխարհը կը համախմբուի համաձայն իր կրօնական բնազդին եւ ազգային տոգորումներուն: Իսլամ ազգայնական շարժումները նոյնքան միութեան կը ձգտին, որքան կրօնը զանոնք միացուցած եւ եղբայրացուցած էր:

Ի՞նչ է իսլամական կրօնի ապագան եւ ի՞նչ է վիճակած քաղաքական շարժումներու եւ համախմբումներու ժամանակ:

Պ. Կոտֆրուա Տըմօմպին իր «Իսլամական հաստատութիւններ» գրքին մէջ, հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի.—

«Եթէ քննենք իրողութիւնը եւ դատապարտել ուզենք Իսլամութիւնը անցեալին համար, կրնանք ըսել որ ան տարածած է ժողովուրդներուն մէջ անիշխանութիւն եւ չէ կրցած դառնալ անհրաժեշտ օղակը, որուն վրայ կարելի ըլլար պետական մեքենայ մը հաստատել: Ոչ մէկ տեղ Իսլամութիւնը չէ խորտակած մարդկային մտքի եւ արուեստի թռիչքները: Արաբ մշակոյթը առոր ապացոյցները տուած է: Ընդհակառակն, ան տուած է հին կարգապահութեան մը վարժ ժողովուրդներուն համար, կեանքի համ ու հոտ: Եթէ Իսլամութիւնը քաղաքական խառնակութեանց մէջ նետուեցաւ, տակաւ 19րդ. դարու տնտեսական անկումին ու եւրոպական յարաբերութեանց հետեւանքն էր: Եւրոպան Իսլամներուն հետ յարաբերելով, տեսաւ ճահճացած կրօն մը, անկենդան եւ անխախտ բանաձեւերով լեցուն, Իսլամական ընկերային կեանքը փոխուեցաւ Եւրոպայի ազդեցութեան տակ: Այժմ անկարելի է նախատեսել թէ իսլամ երիտասարդ ազգերը ի՛նչ ձեւով պիտի որդեգրեն Եւրոպայի հետ գործակցութեան միտքը: Արեւելքը Արեւմուտքէն կը ստանայ առհասարակ թերութիւններ ու տկարութիւններ: Շփումը վատառողջ գետնի վրայ կը կատարուի: Իսլամական Արեւելքը մասնաւորապէս իր ճաշակը ցոյց է տուած անօգուտ շառախօսութեամբ, վանողականութեամբ, թէ ինք ապրած է տեւական անիշխանութիւն մը, միայն մերթ ընդ մերթ խզուած բռնապետական սխրագործութիւններով: Մասոր շարժման մէջ Իսլամութիւնը կը տեսնէ անձնական նիւթական գոհացում: Ան միայն մակերեսն է, որ կը շօշափէ առանց խորանալու: Այնպէս կը կարծուի թէ փոխանակ նոր յատկութիւններ ստանալու, Արեւելքցիները պիտի դիմեն ժպտադէմ ինքնաժխտումի մը, որ կարելի չէ առաւելութիւն նկատել: Եւ շատեր կը մտածեն ձգել հին իսլամական աշխարհը իր ներդաշնակ մահուան անկողնին մէջ, փոխանակ զայն արթնցնելու գործարաններու ժխորով: Անշուշտ ասիկա բանաստեղծական եւ եսասէր կարծիք մըն է: Եւրոպական քաղաքակրթութիւնը պէտք է գիտակցի վտանգին եւ պէտք չէ նուարկէ հոսանքն ի վեր: Ան պէտք է հին Իսլամութեան շրջանակին մէջէն իմաստուն մեթոտներով կազմէ նոր իսլամական ընկերութիւնը, զարգացնելով եւ ընդլայնելով անոր միտքը»:

Եւ այժմ իսլամական աշխարհը մտած է զարգացման այդ փուլին մէջ: Իսլամականութիւնը իբրեւ հիմ քաղաքական զարթօնք մը կ'ապրի, որուն պիտի հետեւի նաեւ մշակութային զարթօնքը: Որքան ալ մենք թերահաւատ ըլլանք իսլամական աշխարհի վերանորոգչական ճիգերուն հանդէպ եւ անոնց ապագան մռայլ գիծերով ներկայացնենք, անուրանալի փաստ մըն է, որ բան մը փոխուած է Դանիոյ թագաւորութեան մէջ:

Հայ ժողովուրդի ստուար զանգուած մը կ'ապրի իսլամութեան ուղղակի եւ անուղղակի գործակցութեան մէջ: Խորհ. Հայաստանի անմիջական կապակցութեան մէջ կը գտնուի Ազրբէյջանը ուր 300.000 հայութիւն ապաստան է գտած: Իր անմիջական սահմաններուն վրայ, հարաւէն, Թուրքն է կանգնած, ուր տակաւին 60—70,000 հայութիւն կը գտնուի, իբրեւ մասունք մը երբեմնի Տաճկահայաստանի հոծ հայ ազգաբնակչութեան: Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Իրաքի, Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի մէջ ունինք մօտաւորապէս 250,000 հայութիւն մը: Եւ վերջապէս Իրանի մէջ ունինք շուրջ 70—80.000 հայութիւն մը, որ երկար տարիներէ ի վեր դարձած է իրական յենարան մը Իրանի բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան:

Իսլամ ազգային շարժումները անտարակոյս անդրադարձումներ պիտի ունենան մեր այս բազմութեանց վրայ: Այնտեղ, ուր ազգային գիտակցութիւնն է արթնցած, հոն հալածանքի պիտի ենթարկուին փոքրամասնութիւնները: Ազգային շարժումներու բնական ընթացքը դէմ է փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն: Իսլամական հոգեբանութիւնը, արդէն իր կրօնական ըմբռնումով անհանդուրժող է այլատարր փոքրամասնութեանց, եթէ նոյնիսկ իր երկրի գոյութեան ճակատագիրը կախուած ըլլայ անոնցմէ:

Ահա այս կացութենէն կը բխի փոքրամասնութիւններու ցարդ վարած քաղաքականութիւնը իսլամական աշխարհին մէջ, որ կը կառչէր օտար ազդեցութիւններու եւ հովանաւորութիւններու ուժին: Այս քաղաքականութիւնը ունի իր դրական եւ բացասական կողմերը: Դրական է, երբ օտար ուժը իբրեւ տեղաւորուած անսայթաք եւ աննահանջ ձեւով կարելի է յոյսեր դնել: Բացասական է, երբ հովանաւոր իշխանութիւնը որոշ ժամանակէ մը վերջ կ'ուզէ քաշուիլ դաշնագիրներու ապաւինած, երբ տեղական իսլամական զանգուածները ազատ ասպարէզ կը գտնեն հին մեղքերը քաւելու եւ հալածանքի քաղաքականութիւն մը վարելու, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ:

Քաղաքական դիրքի վերադասաւորութիւն մը անհրաժեշտ կը դառնայ հոս եւ մեր հայրենակիցները կամայ թէ ակամայ պիտի ուղղուին երկրի բուն տէրերուն, իսլամ բազմութիւններուն: Ոչ մէկ ժողովուրդ պատմական այնքան փորձ ունի իսլամական զանգուածներու հոգեբանութիւնը ճանչնալու, որքան մենք:

Արեւելքը կ'արթննայ իր դարաւոր թմբիրէն ու կրօնական կապանքներէն եւ կ'ուզէ ազգային քաղաքական զարգացման իւրայատուկ ճամբայ մը գտնել:

Մեր ֆիզիքական գոյութեան պահանջը պայմանաւորուած է այդ շարժումներուն հետ, որոնց պէտք է բաց աչքերով հետեւինք:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ա.

Վանքը բնակիչ չունի: Ինքը իրմով: Մինակ ու լռապաշտ: Ու, կ'արժէ երբեմն այդ մինակութիւնն ու լռասիրութիւնը: Ի՞նչ պէտք խառնուիլ կամ մօտենալ քաղաքներու փոշիին, կեղտին, ժխորին, հազար ու մէկ ըսի-բսանքներու: Ահա՛, հինգհարիւրամեայ, մինչեւ իսկ հազարամեայ վիթխարի ու բարձր ծառեր: Մէկը ջիղացին կարեց եւ՝ դպրոցին ամբողջ առիքը ծածկեց: Ա՜յնքա՛ն երկար եւ հաստաբուն են անոնք: Եւ այնքա՛ն եզակի իրենց տրամագծով: Ահա, ընկուզենիներ, որոնք, դալար, նորահաս եւ ծաղկուն մրտենիներու հետ, անուշ բուրմունքներ կը տարածեն չորս բոլորտիքը մենաստէր ու մենադեղ վանքին: Դափնիները, կաղնիները եւ բարտիները, ակնաղբիւրին վրայ խիտ առ խիտ մէկտեղուած՝ ստուարագէն զօրագունդի մը տեսքն ունին կարծես: Եւ, սա ժայռերը աչարկու, որոնց վրայ նոյնիսկ վայրի ծառեր, թփիկներ եւ ծաղիկներ են հասակ նետեր: Ծառերու դեղնած տերեւները թափելով թափելով, գետնի վրայ փռեր են մեծածաւալ տերեւագորգեր՝ կակուղ եւ բուրումնաւէտ: Արծիւներն ու բազէները, որ ամէն օր կը սաւառնին անտառին ու լեռներու ամենաբարձր կատարներուն վրայ: Թռչուննե՛րը երգասաց, ցայգային, արշալուսային եւ իրիկնային իրենց զմայլելի խմբերգներով, մեներգներով: Աղբի՛ւրը, որ վարը, վանքին տակ, ժայռերու եւ ծառերու մէջտեղ պուտ պուտ կը կաթկթի, հանելով ձայն մը այնքա՛ն բանաստեղծական: Ամառնային ամենաշոգ օր մը, առէ՛ք անոր զուլէն բաժակ մը ջուր: Պիտի տեսնէք խոկոյն, որ ամբողջ բաժակը քրտնած է այդ սառ ջուրի շողիով:

Դարեր են եկեր ու գացեր եւ վանքը միշտ մինակ է եղեր այսպէս: Ինքը իր ծառերուն, ժայռերուն, աղբիւրին, թռչուններուն ու վառ արեւակին հետ: Նստեր է ան իրմէ քիչ մը հեռուն, գիւղակին դիմաց՝ զարմանալի ու հմայիչ մենութեան մը գիրկը: Ու, իր բնակավայրի տարօրէն գեղեցկութիւնը՝ մէկն է բովանդակ աշխարհի գեղեցկագեղ վայրանկարներուն: Այստեղ, դուք կը մտածէք խոկոյն, ամբողջ գաղտնիքն ու իմաստը Նարեկացիի անձին ու քերթողութեան՝ խորհրդաւոր, մեծ եւ կատարեալ:

Քաղաքի ժամերուն մէջ, ես երբեք ալ չեմ կրցած, չեմ ալ կրնար աղօթել: Որպէսզի մարդ աղօթէ, պէտք է անսահման լռութեան մը մէջ ըլլայ: Ճշմարիտ Աստուծոյ մը հանդէպ իմ ունեցած սէրս ես յայտներ եմ ազատ ու անպիղծ բնութեանը եւ Հայոց վանքերու մատուռներուն մէջ: Այն աղօթքները՝ որ ես ըրեր եմ հայրենական գիւղիս վանքերուն, եւ գիւղիս դրկից գիւղերու մատուռներուն մէջ, ես երբեք չեմ մոռնար, եւ անոնց նման աղօթք դեռ մինչեւ այսօր ալ չեմ ըրած, չեմ կրնար ընել: Բնութիւն եւ բաց կապուտակ երկինք: Արեգակ ոսկի, արդար եւ աստուածամաքուր: Հազարագոյն եւ բազմատեսակ անոյշ ծաղիկներով, ծառերով պճնազարդ դար երկի՛ր հրաշագեղ՝ ա՛յստեղ: Իսկ հո՛ն՝ հովիններու եւ բնավայրի արուեստականութիւն եւ կեղծիք: Սրտի անսահման կեղտ ու ապականութիւն: Բարձրապատ բնակարաններ: Ծուխ ու փոշի: Գոյն մոխրագոյն երկինք, եւ ծառ ու ծաղիկներու աղքատութիւն:

Ու, վանքը, ամբողջ տարին, բոլորովին մինակ չէ: Ժողովուրդը՝ իրմէ վար ու հեռու գիւղերուն՝ այնքան ալ ապերախտ ու անշնորհ մի կարծէք: Ահաւասիկ, եկեր է Օգոստոս 15ը: Սրբուհի Աստուածամայր - Աստուածածինը: Իմ սրտիս՝ մեր տօներէն ամենաշատ սիրածը՝ ոչ Զատիկն է, ոչ ալ Ծնունդը: Սիրեր եմ ես Աստուածածինը: Զատիկ ու Ծնունդ՝ հայկական հարազատ տօներ չեն: Աստուածած—ինչպէս կը կոչէր իմ գիւղս, Բագաւանէն, Աշտիշատէն, Երիզայէն եւ Արմաւիրէն մեզի կուգայ: Զատիկ, Ծնունդ, մեզի հասեր են Երուսաղէմներու սեմական երկրէն: Օտարը մեզ երբեք չէ սիրեր: Կ'ատեմ այդ օտարը:

Աստուածածինը կուգայ այն ամսուն, երբ գիւղացին ծանր եւ վաստակաւոր աշխատանքի մէջ կ'ըլլայ արդէն: Ա՜հ, այդ աշխատանքը՝ ամէնէն սուրբը ու նուիրագեղը, ամէնէն արդարն ու մաքուրը:

Այդ ամսուն՝ գիւղը պարպուած կ'ըլլայ իր բնակիչներէն ու կենդանիներէն: Աւելի ճիշդ, գիւղը մամիկներու, պապիկներու, մանչերու եւ աղջնակներու գերիշխանութեան տակ կ'անցնի: Վասնզի, բոլոր ձեռք բռնող երիտասարդ տղայ ու աղջիկ, հարս եւ էրիկմարդ, հատու եւ կեռ մանգաղներով, ցորեանի հասուն, անուշահոտ արտերը կ'ելլեն: Մշակները՝ արդարաշահ եւ բարի, առողջ եւ հուժկու, երկու ամիս իրենց անկողին կ'ունենան զարմանազան ծաղիկներու քաղցր բոյրերովը խնկուած արտերը ծովատարած: Իբրեւ ճրագ՝ լուսինն ու աստղերը ունին, որոնք երբեք ալ քաղաքներու լուսնին եւ աստղերուն չեն նմանիր: Ցորեկները, կաքաւներու եւ առուակներու կարկաչին, նաեւ թռչուններու եւ մեղուներու երաժշտութեան ձայն տալով, փեթակներու խարտեաշ եւ նորահաս մեղրի նման ցորեանի արեւ արտերը կը քաղեն բուռ բուռ: Մեր քաղցրագուարթ եւ պաշտելի մայրերը, մեզ ծնած են այդ ամենադեղ աշխատանքներու պահուն, երբ առուն կը կարկաչէ կաքաւներու կարկաչին հետ, երբ մեղուները պարս են ելած արդէն, եւ երբ արտերու ոսկին անոյշ ու թեթեւ զեփիւռի մը թեւերովը կ'օրօրուի:

Ու, երբ կուգայ Աստուածածինը, արտաքոյ ամենատաքուկ եղանակին, տեսէք դուք աննկարագրելի, անբացատրելի խանդավառութիւնը՝ զոր կ'ունենան քղուորները, մանուկները, երիտասարդները, տղայ թէ աղջիկ: Անոնք, արտերու բուրմունքն ու անուշութիւնը իրենց հետ, արեգակի կարմիրը իրենց դէմքերուն, աշխատանքի միւռոնման եւ ծոթրինաբոյր քրտինքը ճակատներուն, մանգաղները ուսերուն, երկար եւ վաստակաբեր բացակայութենէ մը յետոյ գեղ կը վերադառնան կարօտով, կարօտո՛վ: Ա՜հ, այդ վերադարձի կարօ՛տը: Վերադարձ՝ Աստուածածինի տօնին առթիւ: Կարօտ՝ գիւղին համար:

Անդին, շաբաթ մը առաջ վանքի ներսն ու դուրսը մաս մաքուր կ'ընեն, կ'աւլեն, կը սրբեն: Վանքն ալ իր շա՛տ վեր կը բռնէ: Կը հպարտանայ, կը գեղեցկանայ, շէնշող, զուարթ ուրախ կը դառնայ: Գիւղը հիմա նախանձի անոր: Վասնզի, իր բնակիչները ամբողջ, թողեր են գիւղը մինակ մինակուկ, ու ելեր ուխտի են գացեր: Ուխտի կ'երթան ձիաւոր թէ ոտաւոր թանկագին զոհերով ու նուէրներով:

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

(1)

(Շարունակելի)

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ՞ ՄԸ ԻՐԱՊԱՇՏ ՉԵ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

Շաբաթ օր հրատարակեր էինք թուրք երեսփոխան - հրապարակագիր Ագակիւնտիւզի յօդուածաշարքին առաջին մասը: Ահաւասիկ շարունակութիւնը (թուրքերէն Թան, 9 Յունուար).—

Մենք ազգայնական ենք եւ մեզի համար գոյութիւն ունեցող նուիրականութիւններու գլուխը կը գտնուի լեզուն: Բայց մենք որքան հաւատարիմ եւ նախանձախնդիր ենք մեր նուիրականութիւններուն համար, նոյնքան ալ արդարամիտ ենք ուրիշներու մասին եւ ինչ որ մեր ազգին չենք թոյլատրեր, նոյնքան թոյլատու չենք ուրիշներու համար: Յոյները՝ հելլէն ազգայնութեան գլխաւոր ճիւղերէն մէկն են: Այն ալ մշակոյթ եւ պատմութիւն ունեցող, դարաւոր կեանք եւ նուիրականութիւն ունեցող ազգ մըն է, որոնց գլուխը կը գտնուի լեզուն:

Ձգենք Լօզանը, փոքրամասնութիւնը, քաղաքականութիւնը եւ իրականութիւնը ձեռք առնենք. Քանի որ ազգայնական ենք, մեր հայրենակից Յոյնէն թուրքերէն խօսիլ պահանջելու չափ, կ'ուզենք որ իր մայրենի լեզուն գիտնայ եւ խօսի: *Պատմութիւնը մեզի մէկ հայրենիքի մէջ միացուցած է եւ մեր ամէնէն մեծը՝ Աթաթիւրք միեւնոյն պատմութեան մէջ երջանիկ ըրած է մեզի:*

Յոյնը Թուրքերէն սորվելու պարտաւոր է բնական կերպով եւ կեանքի հարկադրութեամբ: Բայց եթէ բացի Թուրքերէնէ ուրիշ լեզուով չի խօսիր՝ անիկա միեւնոյն դրօշին տակ ապրելու իր առաւելութիւնը եւ գերազանցութիւնը ցոյց կուտայ:

Յոյնը որքան որ պարտաւոր է ճանչնալու Եօնուս Էմրին եւ Ֆարուք Նաֆիզը՝ պէտք է նոյնչափ ճանչնայ նաեւ Հոմերոսը եւ կամ Աղեքսանդրը: Թերմոփիլէն որչափ որ գիտէ, Աթաթիւրքը եւ Տարտանէլը աւելի պէտք է գիտնայ: Գիտական, պատմական եւ կեանքի հմտութեամբ օժտուած Թուրքը ուրիշ ազգերու համար ալ այդպէս կը խորհի:

Անցան Աղեքսանդրը, Բիւզանդիոնը, բայց յաւիտենական Իսթամպուլի եւ Թրքութեան դրօշին տակ ապրող Յոյնը ասոնք շատ լաւ գիտէ, — ասոնք գիտնալը չի նշանակեր հեռանալ իր ազգութենէն, ասիկա պնդելը պզտիկութիւն է: Թուրք հայրենակից ըլլալը, Յոյնը իր ազգութենէն հեռացնել չի նշանակեր:

Մենք անկախ, զօրաւոր, պատուաւոր, ազատ եւ արդարասէր կառավարութիւն մըն ենք եւ մեր ծոցը բացած ենք: Սէր եւ լեզուի հմտութիւն, երկու դիւրին բաներ, որոնց վրայ չարժեր երկար կենալ: Ես կ'ուզեմ որ մանուկներն ալ մնան իրենց վիճակին մէջ:

Չեմ կրնար ըմբռնել թէ ժողովական ընկերներէս Սթամաթ Զիհնին ինչո՞ւ Էօզտամար եւ Քէրէսթէճեանը Թիւրքեր եղած են, ընդհակառակն յարգելի ընկերներէս Թափթասին Թափթասեանը աւելի պատշաճ է իրականութեան:

Մաքուր եւ հարազատ հայրենակիցը եթէ Փէթրօ ալ մնայ, մաքուր է, Կարապետ ալ մնայ մաքուր է, Մէհմէտ ալ մնայ մաքուր է: Պղտոր հայրենակցի մը եթէ դոհարազարդ զգեստ ալ հագցնենք, մարգարտահիւս մականուններ ալ տանք, դարձեալ մութ եւ աղտոտ կը մնայ:

Ուրիշ տարբեր հայրենակիցներ չունի՞նք, որոնք երբեք լաւ հայրենակիցներ չեղան, Էտիպ, Քէմալ, Ջէքի եւ Ֆէրիտ անունները կրելով: Իրականութիւնը նոյնն է հայ ազգին պատկանող, Թրքահպատակ հայրենակիցներու համար ալ:

Բայց գործը կը փոխուի Հրեայ հայրենակիցներու մասին, որոնց մասին պիտի խօսինք վաղը:

**** Նոյն թերթին մէջ Ֆէլէք խօսելով այս նիւթին վրայ, կ'ըսէ թէ կոկորդէ խօսուած լեզուներ ալ կան, Աստուած իրենց տէրերուն շնորհէ օրինակի համար հայերէնը, որ 1500 տարուան գրականութիւն մը ունի եղեր: Լաւ, բայց մեր հայ հայրենակիցները թող ներեն ինծի եթէ հայերէնը ներդաշնակ լեզուներու կարգին չդասեմ:*

Թողունք օտար երկիրներէ վերադարձող Թուրքերը եւ փոքրամասնութեանց պատկանող, Հայերը իրենք իրենց մէջ Թուրքերէն խօսելու սկսան: Ուրիշներու մասին հաստատական բան մը ըսել կարելի չէ, Թուրք գաղթականները հաւաքաբար իրենց բնակած տեղին մէջ, իրենց գիտցած օտար լեզուով խօսիլը աւելի դիւրին կը գտնեն: Այս վիճակին մէջ երկիրը իր լեզուին պէտք եղած յարգը եւ յարգանքը ընծայելու միջոցը պէտք է խորհի եւ այս նախ եւ առաջ կրթական գործ է եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մէջ Թուրքերէնի ուսուցման զարկ պէտք է տանք: Իսկ օրէնքը պիտի դրուի ոչ դպրոցականին համար: Ես ալ համամիտ եմ ասոր, միայն թէ պատժական մասին գործադրութիւնը դժուար կը գտնեմ:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ԱՆԿԷՆ.— Այս տարի եւս, յունուար 9ի կիրակին, Քասքատ տիւ Լաքի սրահին մէջ տօնեցինք «Մանուկներու Օրը»: Համախմբուած էին մօտ 50 մանուկներ, չորս տարեկանէն սկսեալ, ինչպէս եւ աւելի մեծ թիւով ծնողներ եւ համակիրներ, իբրեւ նահապետական բազմանդամ ընտանիք մը, իրենց ծերերով, հարսերով, զաւակներով եւ թոռներով:

Եւ պայծառ արեւ մըն ալ վերէն բոլոր օրը խնդակից մանուկներուն:

Մեծերն ալ, նոյնիսկ անտարբերները, մանկական հոգիներու խնկարոյր հմայքէն ցնցուած՝ կը ճառագայթէին, յիշելով թերեւս իրենց ալ մանկութեան օրերը, հայրենի տան մէջ, իրենց ծննդավայրը, իրենց լեռները, մէկ մէկ հսկաներ, իրենց խաղերը, եւ օրհնութիւնը մեծերուն եւ իրենց արեւին:

Կապոյտ Խաչի Անկէնի վարչութեան կողմէ հանդէսին բացումը կատարեց Տիկին Է. Կիւլպօլեան, պարզելով այլասերման ահարկու վտանգին դէմ արիաբար պայքարելու իրական միջոցները: Կապոյտ խաչականները կը ջանան նաեւ մասամբ դարմանել անհոգութիւնը այն ծնողքներուն որոնք, կամայ թէ ակամայ՝ կ'անդրադառնան թէ իրենք են մեծագոյն դերակատարը՝ ապազգայնացման դէմ մարտնչելու համար: Այս առթիւ վարչութեան սրտագին շնորհակալութիւնը ուղղեց Տիկին Հ. Բաբերդեանի որ, ինչպէս միշտ՝ այս անգամ եւս սիրայօժար ստանձնած էր ներկայացում մը սարքելու մեր պզտիկներուն:

Մանուկներն էին օրուան տէրը ու դերակատարները, սիրուն արտասանութիւններով եւ շատ հաճելի ներկայացումով մը, «Քթախոտ»ը, ուր մայրիկը՝ Օր. Այտա Զահրէճեան եւ իր զաւակներն ու թոռնիկները՝ Սեդա Պագիկեան, Սօնա Հանքեան, Անահիտ Բաբերդեան, Արման Կիւլպօլեան, Արման Զահրէճեան եւ Ժիրայր Բաբերդեան այնքան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերը, արժանանալով ներկաներու հիացման:

Յետոյ հայրենաշունչ ազուոր արտասանութիւններու շարք մը, սիրուն մանչուկներ ու աղջիկներ, ո՞րը չըսել, Մկրտիչեան քոյրիկնե՞րը, Մովսէսեա՞նը, Մուրատեա՞նները, Թադէոսեա՞նները, Քէօրօղլանեա՞նը, փոքրիկ Պարթե՞ւը, Հանքեաննե՞րը, Ժիրա՞յրն ու Անահիտը, եւ ամէնէն փոքրիկը՝ Տէրպալեա՞նը, Հալպ Էփինէէն եկած այն երկու փոքրիկնե՞րը:

Ամէնքն ալ բան մը ունէին ըսելու, ամէնքն ալ հայերէն, իրենց մայրիկէն կամ մեծ մայրիկէն սորված, լաւ արտասանելու բուռն ճիգով մը եւ հպարտօրէն: Եւ աննկարագրելի էր հրճուանքը մեծերուն, երբ կը լսէին հայ երկիրը, հողը, ջուրը, հայ երկինքն ու ծաղիկները եւ հայ ազատատենչ ոգին երգող եւ անմահացնող արտասանութիւնները իրենց հարազատ զաւակներուն բերնէն:

Փոքրերու խանդավառութիւնն աւելի հրահրուեցաւ երբ Արամիկ Սարգիսեան, Կաղանդ Պապան, խրախոյսներով եւ բարի յորդորներով տօնածառին նուէրները բաժնեց իրենց եւ վերջն ալ նախընթրիք տրուեցաւ:

Մեծերն ալ իրենց խառն երգերով աւելի եւս ոգեւորեցին անոնց հրճուանքը: Պ. Ս. Տէր Թովմասեան գեղեցիկ ճառով մը թելադրեց ներկաները զօրավիգ հանդիսանալ այսպիսի փրկարար եւ օգտակար ձեռնարկներուն, յանուն հայապահպանման վսեմ գործին, բաժնելով աշխատանքի դժուարութիւնները եւ անձնուիրութիւնները: «Թուրքէ մը խուսափելէ աւելի պիտի խուսափիմ այն հայ մայրերէն որոնք օտարացումէ չեն փրկեր իրենց զաւակները»:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին: Փոքրիկներն իրենց մաքուր եւ յանկուցիչ շունչով ստեղծեր էին հարազատ մթնոլորտ մը, կրկին քանի մը ժամ Հայ ապրելով, հայ խօսքը, հայ սէրը եւ հայ երգը միայն լսելով:

Թղթակից մը

ՎՐԻՊԱԿ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանին եղած նըուէրներու ցանկին մէջ սպրդած են հետեւեալ վրիպակները (Յառաջ, 12 յունուար).—

Վահան Ներսէսեան պիտի ըլլայ՝ Հիւսիսեան, ինկած հերոսներ կարդալ՝ հերոսաբար, Դաւիթ Դաւիթեանը կարդալ՝ Դաւիթխանեան, Տիկին Xին 20 ֆրանքը ջնջել՝ 25 ֆրանք:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կոկիկ բազմութեան մը առջեւ, անցեալ ուրբաթ երեկոյեան տեղի ունեցաւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի նոր տարեշրջանի երկրորդ ընկերական դասախօսութիւնը:

Դասախօսն էր՝ ակումբի անդամ եւ քարտուղար Նուպար Նիկողոսեան՝ նիւթ ունենալով Շանթի «Հին Աստուածները»:

Առաջին անգամ ներկայ ըլլալով այսպիսի երիտասարդական մշակութային հաւաքոյթի մը՝ խորապէս ազդուեցայ անդամներու ջերմ փափաքէն մտերմանալու հայ գրականութեան, պատմութեան, եւ արուեստին: Ես ալ տարուած այդ ընդհանուր հայկական մթնոլորտէն, վայրկեան մը ապրեցայ երիտասարդ Հայորդիներուն հետ եւ զգացի որ այդտեղ կը պատրաստուին վաղուան ռահվիրաները:

Եկած էին այդ գիշեր բան մը սորվելու՝ եւ յուսախաբ չեղան, որովհետեւ դասախօսը շատ պայծառօրէն ներկայացուց իրենց՝ հայ գրականութեան ամէնէն փայլուն էջերէն մէկը:

Նիկողոսեան Սեւրի Մուրատեան վարժարանի 1934ի շրջանաւարտներէն է: Հոն սերտած է հայերէնը, Հայոց ոսկեդարն ու փառապանծ անցեալը: Այդ հայաշունչ վառարանէն իր մէջ մուտ գտան կայծեր որ ներշնչեցին եւ մղեցին զինքը գործօն դեր մը ստանձնելու երիտասարդական կազմակերպութիւններուն մէջ:

Թէեւ շատ կարճ ժամանակուան մէջ պատրաստած էր իր նիւթը, սակայն դասախօսը լիովին գոհացուց ունկնդիրները: Արդէն սկսելէ առաջ յայտնեց որ իր դասախօսութիւնը ուսումնասիրութիւն մը չէր, այլ պարզապէս կ'ուզէր «Հին Աստուածներ»ուն նիւթը ներկայացնել եւ քանի մը գաղափարներ յայտնել:

Նախ ակնարկ մը նետեց Շանթի կեանքի եւ գրական գործունէութեան վրայ, եւ բացատրեց այն տեղը զոր գրաւած էր այս համաշխարհային կտորը հայ Թատրոնին մէջ: Համառօտեց նիւթը եւ ամփոփ պատկեր մը տուաւ անձերու հոգեկան այլափոխութեան: Պարզեց թէ Շանթի այս երկը վանական կեանքի մասնաւոր քննադատութիւն մը կամ աբեղայի յատուկ կացութեան ներկայացումը չէր, այլ երկու վարդապետութիւններու պայքարը, մէկը հիմնուած արուեստական եւ միւսը կենցաղապաշտ բարոյականութեան վրայ: Նիկողոսեան ուշադրութեան հրաւիրեց թէ այս կտորը խորհրդանշական գործ մը ըլլալով, ամենալաւ արտայայտութիւնը վանական միջավայրէն կը քաղէ, ուր արուեստական արգելքները շատ խիստ են վայելքի մասին:

Յետոյ ցոյց տուաւ գրքի կեդրոնական գաղափարին նիւթապաշտ բնոյթը, որուն համաձայն մարդ պէտք է բռունցքի ուժով իր տեղը գրաւէ կեանքի սեղանին շուրջ: Յիշեց թէ ինչպէս Հին Աստուածներէն ցոլացող գաղափարը կարելի է մօտեցնել Ֆօյերպախի ամենակարեւոր արտայայտութեան — «մարդ իր ամէնէն ազնիւ եւ բարձր յատկութիւնները կը դնէ իր Աստուծոյն ըմբռնման՝ կրօնքի մէջ, ու պէտք է այդ յատկութիւնները վերադարձնէ, ամփոփէ բնութեան մէջ որուն մէկ մասնիկն է»:

Կտորներու յաջող ընտրութիւնով մը՝ Շանթի բոլոր գրական բնորոշ յատկութիւնները երեւան բերաւ երիտասարդ դասախօսը: Դասախօսը լաւ տպաւորութիւն ձգեց իր սահուն լեզուով եւ ճոխ ոճով եւ բաժնուեցանք սպասելով Հայ Երիտասարդաց Ակումբին յաջորդ ձեռնարկին:

**** Դասախօսութենէն վերջը թատերգութեան փիլիսոփայական խորքի մասին վիճաբանութիւն մը ունեցան Պ. Պ. Ս. Վրացեան եւ Կ. Մեհեան:*

Ե. ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ՑՈՅՑ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի *Կրէյթ Պրիթէյն էնտ Իսթ* թերթը կը գրէ.—

Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի ընկերութեան ժողովին մէջ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին, դեկտեմբեր 24ի, արդիական Թուրքիոյ նուաճումներու մասին տրուած տեղեկութիւնները: Ժողովը տեղի ունեցաւ Լորտ Պէնէթի նախագահութեամբ: Այս ընկերութիւնը տարիներէ ի վեր կ'աշխատի անգլեւթուրք մերձեցման համար:

Առաջին բանախօսն էր երիտասարդ Թրքուհի մը, որ այժմ կ'աշխատի բրիտանական ձայնասփիւռի կազմակերպութեան մէջ: Ան խօսեցաւ արդի Թուրք կնոջ մասին: Յետոյ գնդապետ Թրէյսի Ֆիլիփս խօսեցաւ «Նոր Թուրքիա — կապը՝ երկու աշխարհներու միջեւ» նիւթին շուրջ: Ան ընդգծեց նախագահ Աթաթիւրքի ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը եւ մանրամասնօրէն պարզեց մօտաւոր անցեալի դէպքերը: Խօսելով Ըսմէթ Ինէօնիւի հրաժարման մասին, ըսաւ թէ՝ մինչ զօրավար Ինէօնիւ հակում ունէր նայելու դէպի Արեւելք, Աթաթիւրք, ընդհակառակն, վճռեց նայիլ դէպի Արեւմուտք եւ Անգլիոյ մէջ գտնել իր բնական զինակիցը: Բանախօսը եզրակացուց թէ Թուրք ազգերը, ցրուած՝ Չինաստանէն մինչեւ Միջերկրական եւ Եւրոպա, կը կազմեն—գոնէ իրենց արեւմտեան զանգուածներով— անհրաժեշտ կապ մը երկու երկրամասերու միջեւ: «Նոր վարչապետով, — ըսաւ—, իր արեւելեան ճակատին վըրայ տակաւին ոչ - թշնամի ռուս դիկտատուրայով, կռնակը՝ ասիական ուխտով մը՝ ընդդէմ ամէն նոր եւրոպական թափանցումի դէմ, արեւմտեան եւ հիւսիսային կողմը՝ պալքանեան ուխտով մը, եւ շահերու նոյնութեամբ մը՝ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ Անգլիոյ հետ, Թուրք հանրապետութեան նախագահը մօտերս ճշդած է իր երկրին քաղաքականութիւնը: Հիմա, Թուրքերը կը պայքարին խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար՝ ոչ թէ յանուն Իսլամին ու մանաւանդ որ եւ է համիսլամութեան, այլ՝ յանուն Թուրքիոյ, եւ կամ՝ ինչ որ աւելի յատկանշական է, յանուն Թուրք ազգերու:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ,— Մեր դպրոց մանկապարտէզն ալ կատարեց ամանորի հանդէս մը յունուար 9ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին Սալ Կալմանի մէջ: Զաւակ ունեցող կամ ոչ, եկած էին տեսնելու եւ լսելու ապագայ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան արդիւնքը եւ հոգեպէս կ'ազդուրուիլը:

Վարագոյրը բացուեցաւ եւ 45 — 50 աշակերտ աշակերտուհիներ բեմին վրայ երգեցին ամանորի երգը:

Նախագահուհին՝ Տիկին Շ. Կալաթալեան երկու խօսքով բացատրեց, դպրոցի պահպանման եւ հայ լեզուի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը: Յետոյ խօսքը տուաւ ուսուցչուհի Օր. Ն. Տէր Ղեւոնդեանի որ բացատրեց ուսման պէտքը ոչ միայն հայ լեզուի, այլեւ մարդկային ընկերութեան եւ քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեան համար:

Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ, եւ հինգ փոքրիկ ներկայացումներ, յստակ հայերէնով: Ուրախ էին բոլորը եւ մանաւանդ հանդիսատեսները, տեսնելով հայեցի դաստիարակութեան արդիւնքները.— Ներկայացուեցաւ Կաղանդ Պապան, որ խաղալիկներ բաժնեց բոլորին: Իրարանցում բեմին վրայ: Հանդիսականները ուրախ էին մէկ ընտանիքի նման:

Տօնածառը, խաղալիկները եւ իրիկուան հացն ու շոքոլան նուիրած էր Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, իսկ Տիկնանց Միութիւնը եւ ուսուցչուհին ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Կեցցէ հայ կինը որ աւելի նախանձախնդիր է իր զաւկին հայեցի դաստիարակութեան: Արդարեւ, ներկաներուն մեծ մասը կիներ էին, իսկ շատ մը այրեր նախամեծար համարած էին թղթախաղի սեղանը:

Երգեցին պարոններ Միսաքեան եւ Մ. Խուպոյեան: Նախագահուհին խօսք տուաւ օրուան բանախօս Պ. Ա. Զօպանեանի որ շեշտեց թէ պանդխտութեան մէջ ամենակարեւոր գործերէն մէկն է լեզուն եւ գրականութիւնը: Պէտք է պահենք եւ ջանք չխնայենք այդ ուղղութեամբ: Մենք շատ հարուստ ենք գրականութեամբ: Այս առթիւ յիշեց Ֆրանսացի գիտնականի մը խօսքը.— «Հայեր, պէտք է հպարտ ըլլաք ձեր ազգով եւ գրականութեամբ»: Մենք երեք պատճառներ ունինք մեր լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը պահելու: Ա. Հայրենիքէն դուրս ենք, ցրուած աշխարհի չորս կողմը, կապը լեզուն է եւ գրականութիւնը: Բ. Պէտք է Հայ մնանք, որպէսզի կարենանք օգտակար ըլլալ մեր հայրենիքին եւ մեր ազգին: Գ. Եղեռնական դէպքերէն վերջ որ մեզի արժած է մէկ միլիոնէ աւելի զոհ, պէտք է յաջորդ սերունդին հասցնենք աւանդը: Եւ կոչ ըրաւ բոլորին հայերէն եւ մաքուր հայերէն խօսիլ պզտիկներու հետ, եւ ոչ թէ ֆրանսերէն, որովհետեւ մեր աղքատ ֆրանսերէնով պատճառ կ'ըլլանք տղուն ֆրանսերէն լեզուն մաքուր եւ կանոնաւոր չսորվելուն:

Անակնկալ հիւր մը, ընկեր Յ. Տօնեցեան 200 ֆրանք նուիրեց դպրոցին,— եւ ըսաւ.— «Որքան ուրախ եւ երջանիկ եմ այսօր տեսնելով իմ փոքրիկ հայրենակիցներուս հայերէն խօսիլն ու երգելը, եւ ես համոզուած եմ որ մեր ազգը պիտի չկորսուի, քանի ունի այն գիտակցութիւնը ինչպէս միւս քաղաքակրթուած ազգերը, պահել իրենց լեզուն ու գրականութիւնը»:

Նախագահուհին բոլորին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Վ. Էլմաճեանին եւ իր խումբին որ եկած էին նուագելու եւ հանդէսին փայլը աւելցնելու հայկական եւ եւրոպական կտորներով:

Երկու աղաւնիներ աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Հանդիսականները մեկնեցան գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ, մաղթելով աւելի մեծ յաջողութիւններ:

Յ. Ճ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Աճուրդը հիմա պէտք է նշանակել տալ. այժմ ամենայարմար ժամանակն է:

— Ինչո՞ւ:

— Նրա համար որ, մեզ յայտնի է, թէ այդ եկեղեցական կալուածները ովքեր են կապալով վեր առնում: Պարոնները՝ Ն... Մ... եւ Խ... որոնք միշտ այդ կալուածների կապալառուներն են եղել, այժմ իրանց առանձին գործերով գնացել են մէկը՝ Ալեքսանդրապօլ, միւսը Իգդիր, երրորդը սատանան գիտէ, թէ որ ջհաննամը: Դրանց բացակայութիւնից մենք կարող ենք օգուտ քաղել: Եթէ աճուրդը այժմ նշանակել կը տանք, շատ պարզ է, որ կապալը կը մնայ Սաղայէլեանի վրայ, որ իր անունով կը վեր առնի, ի հարկէ, մեզ հետ գաղտնի ընկերութեամբ:

— Բայց, որքան ինձ յայտնի է, Պ. Սաղայէլեանը այնքան պատրաստի փող չունի, որ կարողանայ գրաւական ներկայացնել:

— Այդ ես էլ գիտեմ, բայց դրանով գործը չի խանգարուի, գրաւականը մենք կը տանք, նա իր կողմից կը ներկայացնէ:

— Դու պատրաստի փող ունե՞ս:

— Տոկոսաբեր արժեթղթեր ունեմ:

— Միեւնոյն է: Ուրեմն էգուց ժողովի մէջ աճուրդի հարցը բարձրացնենք: Բայց ես վախենում եմ, որ «վերեւից» կը խառնեն գործը:

— Չեն կարող, միթէ այդ «հոսհոսները» իրանք միեւնոյնը չե՞ն անում, ինչ բանի վրայ որ մտածում ենք մենք: Եթէ «փոքր դեւը» մատը կը խառնի, ես նրա ականջին մի բան կ'ասեմ, եւ իսկոյն կը լռէ:

Այսպէս ոմանք միաբանութեան մէջ կատարուող ինտրիգանքների վրայ էին խօսում, ոմանք իրանց գաղտնի սպեկուլացիաների վրայ էին խօսում, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում, թէ ի՛նչ է կատարւում իր շուրջը, ոչ ոք չէր մտածում այն բանի վրայ, թէ ի՛նչպէս Ալաշկերտցին, զըրկուած ընիկ երկրից, պանդուխտ, անտէր եւ անխնամ, ճանճերի նման կոտորւում էին: Ոչ ոք չէր հետաքրքրւում այն հարցով, թէ ի՛նչ էր եղել այդ թշուառների գաղթականութեան պատճառը կամ ի՛նչ կը լինի նրանց վախճանը մի օտար, անծանօթ երկրում:

Մի քանի աբեղաներ, հաւաքուած միասին, իրանց ամենօրեայ երեկոյեան սովորութեան համեմատ, նստել էին անտառում, գեղեցիկ պարսկական խալիչաների վրայ եւ թէյ էին վայելում: Մանկահասակ փոքրաւորները, նրանցից սակաւ ինչ հեռու, միմիանց հետ քրթմնջալով, ծիծաղելով եւ հանաքներ անելով, կարգի էին դնում թէյի ահագին պատրաստութիւնը: Այնտեղ կար սեր, կարագ, սպիտակ հաց, ռոմ եւ ամէն ինչ: Երեկոյեան զովը եւ անտառի մաքուր օդը բաց էին արել սուրբ հայրերի ախորժակը: Նրանք խմում էին, ուտում էին, ուրախանում էին, առանց մտածելու, որ նոյն անտառի ծառերի տակ, խոնաւ գետնի վրայ, այժմ ընկած էին հարիւրաւոր քաղցած ընտանիքներ:

— Այդ ռոմը շատ լաւն է, ինչ գեղեցիկ հոտ ունի, ո՞րտեղից ստացաք, հայր սուրբ, հարցրեց աբեղաներից մէկը խորին զմայլութեան մէջ ճաշակելով ռոմով խառնուած թէյի բաժակը:

— Ո՞րտեղից ստացայ... կրկնեց հայր սուրբը, որի խուցից բերուել էր անուշահոտ ըմպելին,— դու չե՞ս իմանում, որ իմ խուցը այն ուխտատեղիներից է, ուր մատաղը իր ոտքովն է գալիս (1)...

— Իմանում եմ... լաւ է այսպիսի ձգողական զօրութիւն ունենալ:

Արեւը մտել էր արդէն: Անապատի մէջ մռայլը հետզհետէ թանձրանում էր, թէեւ ոսկեզօծ ամպերը տակաւին վառւում էին արեգակի վերջին ճառագայթներից: «Լուսաւորչի քամին» փոքր ինչ մեղմացել էր եւ ծառերի տերեւները հազիւ շարժւում էին մի խուլ, կախարդական սօսափիւնով: Անտառի խորին լռութիւնը երբեմն ընդհատւում էր տխուր հառաչանքներով: Գիշերը մօտենում էր: Խաւարի մէջ աւելի շատ զարթնում են դառն յիշողութիւնները: Բացօթեայ, գետնատարած, մերկ եւ անօթի Ալաշկերտցին մի սարսափելի երազից ըսթափած մարդու նման, դեռ նոր սկսել էր զգալ իր վիճակի դառնութիւնը: Նա մտածում էր, որ հարստութիւն ունէր, իսկ այժմ ստիպուած է մուրացկանութեամբ ապրել: Նա մտածում էր, որ տուն եւ օթեւան ունէր, իսկ այժմ բաց երկնքի տակ է ապրում: Նա մտածում էր, որ զաւակներ ունէր, իսկ այժմ չկան նրանք. ո՞րտեղ կորան, ո՞վ տարաւ, ի՞նչ եղան,— ինքն էլ չգիտէր: Բոլորը կորան մի խառնաշփոթ եւ սոսկալի խռովութեան մէջ, երբ մայրը որդուն մոռացել էր, երբ եղբայրը մոռացել էր իր քրոջը, երբ տղամարդը կորցըրել էր ամուսնին,— երբ ամէն մարդ, հալածուած Թուրքի սրից եւ հրից, աշխատում էր իր գլուխը միայն ազատել:— Ամէն մարդ սրտումը անդարմանելի վէրք ունէր, ամէն մարդ կորցրել էր մի բան, որ նրա համար աշխարհի բոլոր բաներից թանկագին եւ անփոխարինելի էր: Այս էր պատճառը, որ ամբողջ Վաղարշապատը այս գիշեր թնդում էր գաղթականների հառաչանքներով, որոնք կատարում էին մի ընդհանուր սուգ, որի համար մխիթարութիւն չկար...

Այդ միջոցին մի պարթեւանձնեայ տղամարդ, անցնելով անտառի ծառերի միջով, հետաքրքիր աչքերով նայում է գաղթականների վրայ, մօտենում էր նրանց, խօսեցնում էր եւ դարձեալ շարունակում էր իր ընթացքը: Տխուր, մռայլոտ կերպարանքը այդ տղամարդի, երեսի այլական արտայայտութիւնը, համարձակ, անձնավստահ շարժմունքը ակամայ ուշադրութիւն էին դարձնում իր վրայ: Նա դուրս եկաւ անտառից, անցաւ Գայիանէի վանքը եւ կանգնեց գերեզմանատան մօտ: Այստեղ դեռ աշխատանքը չէր վերջացել... դեռ թաղում էին...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

---

(1) Ամայի եւ ժողովրդից մոռացուած տեղերում գտնուած կիսաւեր մատուռների եւ վանքերի մասին աւանդութիւններ կան, որ նրանց տօնի օրերում վայրենի անասունները իրանց յօժարութեամբ գալիս են նրանց դուռը, եւ անապատի հովիւները բռնելով մատաղ են անում:

Վաւչական փոփոխութիւններ կարգ մը հանրապետութեանց մէջ

Շաբաթ օր առաջին անգամ միասին նիստ գումարեցին Միութեան Խոր - հուրդը եւ Ազգութեանց Խորհուրդը, կազմելով Գերագոյն Խորհուրդ (Խոր - հրդարան)։ Ժողովը տեւեց չորս ժամ եւ ամբողջովին զբաղեցաւ սահմանա - դրութեան կարգ մը կէտերու փոփոխութեամբ, որ առաջարկուած էր երեսփո- խան Կորկինի կողմէ։ Խնդիրը կապ ունի կարգ մը հանրապետութեանց վար - չական բաժանումներու հետ։ կարգ մը շրջաններ Պելժիոյ կամ Զուիցերիոյ չափ տարածութիւն ունենալով, նոր բաժանումներ կրեցին, վարչութիւնը դիւ- րացնելու համար ։ (ԽՄԲ․— Մանրամասնութիւններ կը պակսին այս շատ կա- րեւոր հարցի մասին)։ Գերագոյն խորհուրդը վաւերացուց նաեւ երեք նոր գոր- ծավարութեանց հաստատումը (մեքենաներու շինութեան, ծովային եւ մթե - րումի)։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Պ․ Մոլոթով, իբրեւ վարչապետ, մաս- նաւորապէս արդարացնելով ծովային - զինուորական գործավարութեան մը հաստատումը։ Ահաւասիկ ամփոփումը ․

— « Մեր երկիրը շատ մեծ է․ ունի շատ երկար սահմաններ։ Ստիպուած ենք չորս նաւատորմիղներ պահել Պալթիկ ծովուն, Սեւ ծովու, Հիւսիսային ծովուն եւ Ծայր․ Արեւելքի մէջ։ Մեր պաշտպանելիք ծովային ճակատը շատ ընդարձակ է եւ պէտք է հզօր նաւատորմիղ մը ունենանք։ Աշխարհակալ պե - տութիւնները չեն կրնար համաձայնիլ նաւային սպառազինութեանց կրճատման վրայ։ Ճափոն մերժեց ենթարկուիլ որ եւ է սահմանափակման, նոյնիսկ քա - նակութեամբ։ Մենք պարտաւոր ենք նկատի առնել այս պարագան։ Իտալիա ալ յաւակնի տիրապետել Միջերկրականի մէջ։ Այս պարագան ալ նկատի պէտք է առնենք։ Գալով Գերմանիոյ, ան ծովային համաձայնութիւն մը կնքած է, բայց պիտի ուզէինք ստուգել իր ստորագրութիւնը։ Այս բոլորը մեզի կ՚ըսեն թէ պէտք ունինք հզօր տորմիղի մը։ Մեր երկիրը պէտք է անմատչելի դառնայ թշնամիներուն։ Մեր նոր գործարանները դէշ չեն գործեր։ Մեզի պէտք են մեծ մարտանաւեր, նաւային ծանր հրետանի, ծովային օդատորմիղ եւն․։ Ասոր համար ալ անհրաժեշտ է նոր գործավարութիւն (նախարարութիւն)։

ՆՈՐ ԶԻՆԱՊԱՀԵՍՏ ՄԸ ՈՐ ՊԻՏԻ ԲԱՒԷՐ 540 ՀՈԳԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆԵԼՈՒ

Համազգեստները ծախած էր Հայ մը, Ասլանեան

Ապահովութեան Տեսչութիւնը կիրակի առտու նոր զինապահեստ մը երե- ւան հանեց Սէն Լազար փողոցի 93 թիւ շէնքին մէջ։ Յարկաբաժինը նախապէս վարձու տրուած ըլլալով, բազմաթիւ ոստիկաններ պաշարեցին շէնքը։ Բնակա- րանը վարձուած էր, բայց մարդ չէր բնակեր, ուստի դարբին մը կանչեցին եւ բացին դուռը։

Հարեւանցի քննութենէ մը վերջը, երեւան հանուեցաւ կատարեալ զինա - րան մը, որ պիտի բաւէր զինելու երեք վաշտ կամ 540 հոգի։ Երեւան հանուե - ցաւ նաեւ արդիական արհեստանոց մը, օժտուած՝ նորագոյն գործիքներով, զէնքեր, ռումբեր լեցնելու, նորոգելու եւն․ համար ։

Յարկաբաժինը, որ կը գտնուի երրորդ յարկին վրայ, ունի չորս սենեակ - ներ։ Երեքը լեցուած էին զէնքերով, ռազմամթերքով եւ զինուորական հան - դերձանքով։ Գտնուեցան երեք Հոչքիս գնդացիր, 18 գնդացիր - հրացան՝ գեր- մանական եւ 18 հատ ալ իտալական, 20 որսի հրացան, 18 մաուզէր հրացան, 40 պարկ լեցուն փամփուշտակալ, 20.000 փամփուշտ գնդացիրի համար, պայթու- ցիկներ՝ ռումբի համար, զինուորական գօտիներ, եռագոյն նշանակներ, ռումբեր՝ իւրաքանչիւր դունդի թիւերով եւն․։ Ուրիշ սենեակի մը մէջ գտ- նուեցան քանի մը սնտուկներ, իւրաքանչիւրը 32 ձեռնառումբով եւ պայթուցիկ - ները լեցնելու յատուկ նիւթերով։ Ձեռնառումբերուն թիւն է 700։

Յարկաբաժինը վարձուած էր անցեալ հոկտեմբերին, Լուտովիչ անունով։ Քանի մը օր վերջը մէկը ներկայանալով դռնապանին եւ ցուցնելով վարձակա- լութեան ընկալագիրները, բանալիները կը պահանջէ։ Յետոյ ուրիշներ կուգան կապոցներ բերելով եւ տեղաւորելով։ Բուն վարձակալին համար կ՚ըսեն թէ գաղթավայրերը կը գտնուի եւ շուտով պիտի գայ ։

Բռնուած զէնքերը անմիջապէս փոխադրուեցան պետական զինարան, իսկ պայթուցիկները քիմիական քննութեան ենթարկուեցան ։

*** Շէնքին դռնապանը Գաղտնի Կոմիտէին անդամ ըլլալով, ձերբակալ - ուեցաւ ։

Դժբախտաբար Հայու մը անունն ալ խառնուած է այս գործին մէջ։ Տեղա- կան թերթերը կը գրեն թէ համազգեստները ծախած է Ասլանկիւլ անուն Հայ մը, տնօրէն Սէմփլէքս վաճառատան։ Ասլանկիւլ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է ․

— « Ոստիկանութիւնը արդէն լսած է զիս։ Ես յայտնեցի ինչ որ գիտէի։ Ես կաշիէ եւ նման նիւթերէ հագուստներ կը շինեմ, ինչպէս եւ անթափանցելի տաբատներ։ Երբ մեծ ապսպրանք մը կը ստանամ, ինծի չի յնար յաճախորդին հարցնել թէ ինչ պիտի ընէ։ Գինը կը վճարեն, կը յանձնեմ։ Ամբողջ գիտցածս այն է որ անցեալ ապրիլին, մայիսին եւ յունիսին իմ յաճախորդներէս Տէքէ - քէրի յանձնեցի հազարի չափ վերարկուներ, նման անոնց որ բռնուած են։ Գա- լով տաբատներուն, ես երբեք այդքան ապսպրանք ստացած չեմ։ Կրնայ ըլլալ որ մեր վաճառատան պիտակները (էթիքէթ) գողցած եւ ինծի չպատկանող ապրանքներու վրայ փակցուցած են։ Կը յիշեմ թէ Տէքէքէր կ՚ըսէր որ ապրանք- ները յատկացուած են Սպանիոյ ազգայնական բանակին»։

Թերթ մը հակասութիւններ գտնելով այս պատմութեան մէջ, դիտել կու- տայ թէ Ասլանկիւլ «հետզհետէ կը կորսնցնէ իր յիշողութիւնը» ։

*** Գաղտնի Կոմիտէին անդամներէն չորս հոգի եւս ձերբակալուեցան Քլէրմօն Ֆէռանի մէջ։ Միայն այս քաղաքին կալանաւորներուն թիւը կը մօ - տենայ 15ի։ Կը կարծուի թէ դաւադիրներուն կեդրոնը այս քաղաքն է։

*** Ապահովութեան տեսչութիւնը հարցաքննեց վկայ մը՝ Լըրուա, որուն յանձնարարուած էր մանրէներով մեռցնել դաւաճան համարուած անդամը՝ Սալ։ Մարդը խոստովանեցաւ թէ անդամներ կը հաւաքէր գաղտնի Կոմիտէին համար եւ արդէն գտած էր 7—8 հոգի։ Բուն ամբաստանեալը, այն որ մանրէ- ներ կը պատրաստէր եւ որ կը կոչուի քիմիագէտ Ռուատօ, անհետացած է ։

Թուրքերէն չխօսողները պատժելու օրինագիծը մերժուեցաւ

Թուրքիոյ Ազգ․ Մեծ Ժողովի երկու յանձնաժողովներու կողմէ քննուե - լով մերժուեցան Մաղնիսայի երեսփոխան Սապրի Թօփրաքի այն երկու առա - ջարկ - օրինագիծերը, որոնցմէ մէկը կը վերաբերէր Թուրքիա գալիք գաղթա - կաններու հարցին, իսկ միւսը կ՚առաջարկէր պատժել Թուրքերէն չխօսողները։

Թուրքերէն խօսիլը պարտադրող օրինագծին ներքին յանձնաժողովին մէջ քննութեանը միջոցին, ներկայ եղած է նաեւ ներքին գործավար Շիւքրիւ Գա - յա։ Նկատելով որ, հիմնական օրէնքին մէջ իսկ Թուրքիոյ մէջ միայն Թուր - քերէն խօսիլը երաշխաւորող տրամադրութիւններ կան, պէտք չէ տեսնուած այս մասին նոր օրէնք մը ընդունելու եւ միաձայնութեամբ մերժուած է օրի - նագիծը ։

Նոյնպէս պէտք չէ տեսնուած Սապրի Թօփրաքին Թուրքիա հրեայ գաղ - թական գալու դէմ առաջարկած օրինագծին, նկատելով որ այս մասին իրաւա- սու է կառավարութիւնը․ որով արտաքին յանձնաժողովն ալ մերժած է այս երկրորդ առաջարկ — օրինագիծը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ դադրեցուց իր վճարումները խոա - լական տուներու, առարկելով թէ անոնք չեն յարգեր իրենց յանձնառու - թիւնները՝ տրուած ապսպրանքներու մասին ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ ․— 1.— Ճափոն պիտի շարունակէ իր «պատժական տնօրինութիւնները» Չինաստանի մէջ։ 2.— Այլեւս պիտի չճանչնայ Չինաստանի հակաճափոնական կառավարութիւնը։ 3.— Կատարեալ աջակցութիւն պիտի ընծայէ առժամեայ կառավարութեան։ 4.— Պիտի պաշտպանէ օտարականներու շահերը եւ իրա - ւունքները։ Կարճ խօսքով, Ճափոն պիտի շարունակէ Չինաստանի նուաճումը, առանց պատերազմ հռչակելու ։

ՊՈԼՍՈՅ ՍԱՆԿԱՐԱՆԸ փակուեցաւ երեք տարուան համար։ Նոր սանկարան մը պիտի բացուի Էնկիւրիի մէջ, յառաջիկայ ապրիլէն սկսեալ ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԵՐԼԻՆ երթալով, արժանացաւ ջերմ ըն- դունելութիւն մը, ինչ որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջա - նակներու մէջ։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը սեղան մը սարքեց, ուր սի- րալիր բաժակաճառեր փոխանակուեցան։ Պալքանեան հիւրը երէկ ունկնդրու- թեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ ։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի հերթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8․30ին «Շահրիկեան» սրա- հին մէջ։ Յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ․ Յ․ Դ․ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի « Եգիպտացի » կոմիտէին ։

22 Յունուար , Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապե- տարանի փաթթոնաժ Լաիքի շքեղ սրահին մէջ, 5, բիւ տէ զ՚էֆօլ, Քրէմլին Պի- սէթր ։

Կը նախագահէ ԸՆԿ․ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի ԸՆԿ․ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ըն - կերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre :

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, կէսգիշերէն վերջ եւրոպական պար մինչեւ առաւօտ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով ։

Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Զ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։ ԼԻՒՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, բիւ տ՚Իսի, Պիյեանքուր, մէթրօ Մարսէլ Սըմպա։

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ․ Արմակօնի կողմէ։

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ։ Ճոխ պիւֆէ ։

Մուտք 7 ֆրանք ... հայ զինուորներու ձրի ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակունք եւ Թեւանեան ընտանի- քը իրենց խորին շնորհակալութիւննե- րը կը յայտնեն ամէն անոնց որ ան - ձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկե- պսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղ - բօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝ ՏԻԳ- ՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահ - ուան առթիւ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Կեդր․ Վարչու - թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ․ Գրիգոր Թեւանեանէ 50 ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, իր հօրեղբօր՝ Տիգրան Թեւանեանի մահուան առ - թիւ ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց»Միութեան Վար- չութիւնը շնորհակալութեամբ ստա - ցած է այրի Տիկին Փայլածու Թեւան- եանէ 112 ֆրանք, Պ․ Գրիգոր Թեւան- եանէ 70 ֆրանք, իրենց սիրելի ա - մուսնոյն եւ հօրեղբօր Պ․ Տիգրան Թե- ւանեանի մահուան առթիւ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ց․ Կ․ Խաչի Վարչութիւնը, փոխան ծաղկեպսակի ստացած է Տիգրան Թեւանեանի մահ- ուան առթիւ Պ․ Յ․ Զղրկանեանէ 20 ֆրանք, Պ․ Գրիգոր Թեւանեանէ 50 ֆրանք։

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ընկեր Լեւոն Տօնիկեան (Պանեէօ), 15 ֆրանք կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆօնտին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիգ- րան Թեւանեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բաբերդի Հայր․ Միու - թեան Վարչութիւնը իր անդամնե - րուն եւ հայրենակիցներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ, իր հայրենակից Պ․ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆ- ԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբօր՝ Պ․ Եփրեմ Թեւանեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն։ Փո- խան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նը - ւիրէ Նոր Սեբի (Պէյրութ) Լուսինեան դպրոցի որբ եւ չքաւոր աշակերտնե - րուն։

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄ- ՆԵՐ Ընկերութեան Քարտուղարու - թիւնը կը փութայ յայտարարել, որ իր մատենաշարին թիւ 1 հատորին (Ռուբէն Զարդարեանի Արձակ էջեր եւ Հէքեաթները) շատ քիչ օրինակներ մնացած ըլլալով, եկած խնդրանքնե - րուն գոհացում պիտի տրուի, երբ ամբողջ մատենաշարը ապսպրուի ։ Այլապէս դիմումներն անպատասխա - նի պիտի մնան ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Domesme — PARIS (13)

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ծննդեան հինգհարիւրամեակը Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕԻ ՄԷՋ, 88 ՌԻՒ Տ՚ՕՊԱՆԵԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Բժշկապետ Ամիրտովլաթի ամբողջական երկերու հրատարակութեան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ․ ԱՐԶՈՒՄԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի երգչուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ)։ Պ. ԹԻԻԹԻԻՃԵԱՆ (ջութակ), Ջութակահար Պ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ աշակերտները։ Մարսէյլի տրամ-օփէրէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ «ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ»։

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 19 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3632
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ»

Եղանակ մը, որ տարիներէ ի վեր կը հնչէ Թուրքիոյ մէջ, իբրեւ չափանիշ հայրենասիրութեան :

Երբեմն մեղմ, երբեք ուժգին, պարբերաբար կը նորոգուի աղդանշանը, պաղ քրտինք մը հոսեցնելով փոքրամասնութեանց կռնակէն :

Անշուշտ կառավարութիւնն է որ արծարծել կուտայ խնդիրը: Եւ նորէն ան է որ կը քաշէ սանձը, երբ մոլեռանդներ ծայրայեղութեանց կը դիմեն, ամբոխավարական կոչերով կամ փողոցային ցոյցերով :

Այս անգամ նորէն հրապարակ հանգամանք սուացաւ խնդիրը, երբ երեսփոխան մը, պայ Սապրի Թոփրաք, օրինագիծ մը առաջարկեց, հետեւեալ տրամադրութեամբ .

— « Այն քաղաքացիները որոնք սովորութիւն բրած են իրենց ազգային ու ցեղային լեզուէն տարբեր լեզու մը գործածել, երբ իրենց բնակարանէն դուրս, իրենց ընտանեկան անդամներուն կամ ուրիշ հայրենակիցներու հետ թուրքերէնէ տարբեր լեզուով կը խօսին, 24 ժամէն մինչեւ մէկ շաբաթ բանտարկութեան կամ տասը ոսկիէն մինչեւ 100 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Գանձուած գումարին կէսը կը յանձնուի լրատուին, իբրեւ պարգեւ »:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Թուրքիոյ ազգ. ժողովի ներքին յանձնախումբը միաձայնութեամբ մերժեց այս օրինագիծը, լսելէ վերջ ներքին գործավարը, որ բացատրեց թէ սահմանադրութիւնը արդէն նախատեսած է այս պարագան: Այդ առթիւ, մերժուեցաւ նոյն երեսփոխանին ուրիշ մէկ օրինագիծը, որ կ'արգիլէր Հրեաներու ներգաղթը :

Օրինագծին լուրը հազիւ հրատարակուած, Թուրք մամուլը նորէն ձեռք առաւ խնդիրը: Եւ, զարմանալի երեւոյթներ պարզուեցան :

Այսպէս, գրագէտ երեսփոխան մը, Ագակիւնտիւզ, չորս յօդուածներ հրատարակեց Թուրքերէն «Թան»ի մէջ, ապացուցանելու համար թէ ... ամէնէն առաջ Թուրքերն են որ Թուրքերէն չեն խօսիր :

— « Հայրենակից, թուրքերէն խօսէ»ն որո՞ւ կ'ըսենք եւ որմէ՞ կը պահանջենք: Մենք ասիկա ամէնէն առաջ Թուրքէն պիտի պահանջենք: Թուրքը յունարէն կը խօսի, արաբերէն կը խօսի, ալպաներէն կը խօսի, պուլկարերէն կը խօսի, քիւրտերէն կը խօսի: Խօսողները գունդագունդ, տուները շարք շարք համբելու պէտք չկայ»: (Տես *Յառաջ* յունուար 15, 18 եւ շարունակութիւնը) :

Եւ կարգով նոյնը կը պահանջէր Թուրքիա հաստատուած Արաբէն, Ալպանացիէն, Պոշնաքէն, Չէրքէզէն, Քիւրտէն, բոլորն ալ համարելով լրացուցիչ մասերը Թրքութեան :

Անցնելով ոչ - Թուրք փոքրամասնութեանց, Թուրք հրապարակագիրը կ'ընէ կարգ մը խորհրդածութիւններ որոնք ուշագրաւ են իրենց նորութեամբ :

Անշուշտ միամտութիւն պիտի ըլլար արժէք տալ բառերուն եւ հաւաստիքներուն: Բայց, այդ խորհրդածութիւնները կը պարունակեն երկու հիմնական տեսակէտներ:

Առաջին՝ յօդուածագիրը երբեք չի հանդուրժեր որ Թուրքիա մնացած Հրեաները Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսին :

Երկրորդ՝ շնո՞րհ կ'ընէ որ Յոյները եւ Հայերը շարունակեն սորվիլ ու գործածել իրենց մայրենի լեզուները :

Ագակիւնտիւզ խիստ է Հրեաներուն հանդէպ, այն պատճառաբանութեամբ թէ չունին սեփական լեզու, եւ ո՛ւր որ ըլլան, նոյն միջավայրին լեզուն կը գործածեն :

Աւելի յառաջ երթալով, Թուրք յօդուածագիրը կը պահանջէ որ Հրեաները կա՛մ համակերպին---միայն Թուրքերէն սորվին ու խօսին — եւ կամ ձգեն երթան: Եւ հարցին լուծումը կը յանձնէ նախ ոստիկանութեան, որպէսզի հետապնդէ հրեայ «կոմիտէճի»—ները, յետոյ կրթական գործավարութեան, որպէսզի «բոլոր հրէական դպրոցները ջնջելով, դպրոցներ բանայ եւ մէջտեղէն վերնան բոլոր աղմուկները »:

Այսպէս փակելով «հրէական հարցը», մէջտեղը կը մնան միայն Հայերը եւ Յոյները, որոնց գլխուն լախտը միշտ պատրաստ է, քանի որ թէ դպրոցները եւ թէ ազգային բոլոր եկամուտները կը գտնուին կառավարութեան ձեռքը:

Արդարեւ, կրթական գործավարութիւնը օրէնքներու, հրահանգներու եւ քննիչներու ցանցով մը օղակած է այդ փոքրամասնութեանց դպրոցները: Էվգաֆն ալ իր կարգին ձեռք առած ըլլալով ազգ. կալուածներու եւ եկամուտներու մատակարարութիւնը, աչք բանալ չի տար: Իսկ ոստիկանութիւնը եւ գոյնզգոյն լրատուներ — յաճախ Հայեր եւ Յոյներ --- կը լրացնեն պակասը :

Այս առթիւ, ուշագրաւ պարագայ մը եւս,--- Թուրք հրապարակագիրը բնական կը գտնէ որ Յոյները իրենց լեզուին հետ, իրենց գրականութիւնն ու պատմութիւնն ալ սորվին, եւ ալ աւելի՝ Թուրքերէնը, Թուրքիոյ պատմութիւնն ու գրականութիւնը: Իսկ Հայերու մասին խօսած ատեն, կ'անտեսէ՛ այս վերջին «մանրամասնութիւնը »:

Այլապէս ուշագրաւ պարագայ մը,--- Ագակիւնտիւզ շատ զարմանալի կը գտնէ որ Պերճ Քէրէսթէճեան «Թիւրքէր»ի վերածեր է իր մականունը, յոյն երեսփոխան Սթամաթն ալ՝ «Զիհնի»ի :

Թշնամի ձեռքով արձակուած այս ապտակը չի՞ պատշաճիր նաեւ անոնց որ կը պարծենան իբրեւ «Թուրք - Հայ կոչուած ցեղախումբի մը Թուրք զաւակը »···

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ՇՕԹԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱԶՄԵԼԻՔ ԴԱՀԼԻՃԻՆ

Գիշերային ժողով մինչեւ առտուան ժամը 5

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, վերջին պահուն, Պ. Լէոն Պլում ալ ձախողած ըլլալով, հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Շօթանի, որ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց :

Նախորդ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.

— « Հանրապետութեան նախագահին պնդումին վրայ եւ նկատի առնելով տագնապին երկարաձգումը, սկզբունքով ընդունեցի ինծի առաջարկուած պաշտօնը, երկրորդ անգամ ըլլալով: Գոնէ պիտի փորձեմ ելքի մը յանգիլ: Իր կատարած փորձի ընթացքին, բարեկամս՝ Լէոն Պլում մէջտեղ դրաւ Ժողովրդական Ճակատի ընդարձակման գաղափարը, ազգային գետնի վրայ: Այս ծրագիրը կարելի չեղաւ իրագործել նախատեսուած ձեւով: Իմ կարծիքով, անհրաժեշտ է առաւելագոյն չափով Ֆրանսական բարեկամեցողութիւններ համախմբել, ընդհանուր քուէարկութեամբ հաստատուած էական սկզբունքներուն շուրջ: Այս նպատակին պիտի նուիրեմ ջանքերս: Քանի մը օր առաջ ընկերային խաղաղութեան կանոնագիր մը խմբագրեր էի: Պիտի փորձեմ խորհրդարանին ներկայացնել քաղաքական խաղաղութեան կանոնագիր մը: Կ'ըմբռնեմ թէ հարկ է անյապաղ վերջացնել տագնապ մը որ արդէն շատ երկար տեւեց: Բայց որովհետեւ ես ինքս եմ որ իմ պաշտօնակիցներուս հետ կը վարեմ հրաժարեալ դահլիճին փոխանորդութիւնը, պաշտօնակիցներ որոնցմէ շատեր պիտի մտնեն նոր նախարարութեան մէջ, աճապարելու պէտք չեմ տեսներ: Պէտք է ամուր հիմեր ապահովել բոլոր փոթորիկներուն դէմ »:

Այս յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը Պ. Շօթան տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Էռիոյի, Տալատիէի եւ Լէոն Պլումի հետ :

Այս վերջինը ձախողած էր, որովհետեւ Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ եւմտական նախարարութեան թեկնածու կը համարուէր նոր դահլիճին մէջ, մերժած էր մասնակցիլ, եթէ ազգային միութիւնը չտարածուէր ծայրագոյն ձախէն՝ համայնավարներէն մինչեւ ծայրագոյն աջը (Լուի Մառէնի խմբակցութիւն): Լէոն Պլում չէր կրնար ընդունիլ այս պայմանը, քանի որ համայնավարները պիտի չընդունէին, փաշական համարելով Մառէնի խմբակցութեան շատ մը անդամները:

Ուրիշ դժուարութիւն մըն ալ կը կազմէր Լէոն Պլումը,— արմատականները կ'ընդդիմանային համայնավարներուն մասնակցութեան: Այս ժխտական դիրքին վրայ էր որ Լէոն Պլում հրաժարեցաւ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Փորձեցի գլուխ հանել ձեռնարկ մը զոր ես ինքս յանդուգն կոչեր էր: Արդարեւ այդպէս էր, քանի որ չյաջողեցայ: Ժողովրդական Ճակատը կը պարունակէ երեք գլխաւոր կուսակցութիւններ,— ընկերվարականները, արմատականները եւ համայնավարները: Արդ, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը երէկ իրիկուն ժողով գումարելով, առոյգ ընդդիմութիւն մը յայտնեց համայնավարներու մասնակցութեան դէմ: Այս պայմաններուն մէջ, ուրիշ բան չէի կրնար ընել եթէ ոչ ետ կենալ ինծի յանձնուած պաշտօնէն: Աւելորդ սեպեցի աւելի երկար յամառիլ. չեմ ուզեր որ երկիրը մէկ օր, նոյնիսկ մէկ ժամ կորսնցնէ իմ անձնական դոհունակութեանս համար »:

Բոլշեւիկներ աթոռ կը պահանջեն

Իր հրաժարումէն վերջը, Լէոն Պլում երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան ներկայանալով, բացատրութիւններ տուաւ: Ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց :

Երբ հանրապետութեան նախագահը նորէն Պ. Շօթանի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, պարզ էր որ պիտի չհրաւիրէ համայնավար նախարարներ, ոչ ալ աջակողմեան: Այս հեռանկարին առջեւ, ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը բացառիկ ժողով մը գումարեց, որ տեւեց մինչեւ երեքշաբթի առտու ժամը 5:

Շատ յուզումնալից էր ժողովը, խօսք ուզած էին քսան ժողովականներ: Նախ լսուեցաւ Լէոն Պլումի մանրամասն զեկուցումը, որ կը թելադրէր բացորոշ պատասխան տալ Պ. Շօթանի: Հակառակ չափաւոր տարրերու յորդորներուն, ժողովը մերժեց մասնակցիլ Շօթանի դահլիճին, ինչ որ շատ ծանր տպաւորութիւն ձգեց: Իբրեւ հետեւանք այս որոշման, Պ. Փօլ Ֆոռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, հրաժարականը ներկայացուց :

Մասնակցութեան բանաձեւը ներկայացուցած էր Լէոն Պլում, բայց մերժուեցաւ 4035ի դէմ 4155 ձայնով, ուրեմն 120 ձայնի մեծամասնութեամբ : 18 տարուան մէջ առաջին անգամ էր որ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչները փոքրամասնութեան մէջ կը մնային :

Պ. Լէոն Պլում իր զեկուցման մէջ կրկնեց թէ արմատականները ուժգնօրէն կ'ընդդիմանան համայնավարներու մասնակցութեան: Այս յայտարարութեան առթիւ զանազան կասկածներ յայտնուած ըլլալով, Լէոն Պլում կէս գիշերին ստիպողական զեկոյց մը հրատարակեց, ուր կը յայտնէ թէ պատրաստ է Ժողովրդական Ճակատի ներկայացուցիչներուն առջեւ ապացուցանել իր բառերուն ճշմարտութիւնը: Այս առթիւ իբրեւ վկայ կը ներկայացնէ Պ. Պ. Տալատիէն, Շօթանը, Էլպէլը եւ Տէլպոսը (արմատական), ինչպէս եւ իր ընկերները՝ Վէնսան Օրիոլ եւ Անտրէ Պլումէլ :

*** Համայնավարները տենդագին աշխատանքի լծուած են, ապահովելու համար իրենց մասնակցութիւնը նոր դահլիճին մէջ: Առջի օր հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ, ուր խօսեցան Մարսէլ Քաշէն, Թորէզ եւ ուրիշներ Բոլորն ալ յայտարարեցին թէ «Ֆրանսայի բուն ժողովուրդը կ'ուզէ որ համայնավարները մասնակցին կառավարութեան »:

Պ. Մորիս Թորէզ, որ համայնավարներուն առաջին թեկնածուն է նախարարութեան համար, յայտարարեց .

— Պ. Շօթան կէսօրէն վերջը ընդունելով ընկերներ Ժիթոնը եւ Ժաք Տիւքլօն, յայտնեց թէ համայնավարներ չուզեր իր դահլիճին մէջ, բայց կը խնդրէ որ աջակցին: Արդ, մենք այդ աջակցութիւնն ուղղամտօրէն ընծայեցինք նախընթաց երկու կառավարութեանց... Այս անգամ կը պահանջենք մասնակցութիւն: Մենք ունինք 350.000 անդամ, 100.000 երիտասարդներ, 20.000

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԱՆԿ ՄԷՅ ՄԸ ԴԱՐՁՆԷ՛ԻՆՔ···

Արազ անցեալ առտու խմբագրատուն մտաւ քիթը կախ ու երեսը տրտմագունած :

— Ողջո՜յն պարտեալ ազգին զաւակներուն ···

— Խեր ըլլայ, Արա՛զ, կէս օր չեղած հասակդ ցոյց տուիր այսօր, կ'երեւի թէ····

— Երեւցածը մէջտեղն է···

— Ի՞նչ. միլիոնը շահած չըլլա՛ս···

— Նորէն քուեր՝ անցեր է, վրայ բերաւ տրտմութեամբ, մեզի կը մնայ հառաչը միայն ···

— Կամ՝ ··· *Յառաջ*ը, իր առօրեայ սրբագրութիւններով, օրը օրին մտահոգութիւններով, իր թերթերու դէզերով եւ յոյսերով···

— Անցեալ անգամ թիւով մը փախցուցինք միլիոնը, այս անգամ՝ երեք տոմսակներն ալ մէկ մէկ թիւով կը կորսնցնեն մէկը մէկ միլիոն, միւսները 50 հազարական ···

— Աստուած նորը տայ՝ նորը խնդացնէ, կը մնայ որ··· մեղեդի մը երգենք այս տխուր առթիւ :

Այսպէ՛ս է բախտը ···

Ես զայն կը տեսնեմ երբեմն զաղբելի տեսքով ու ակռայլիկ պառաւի մը նման :

Երբեմն պճնազարդ գեղուհիի մը երեւոյթով :

Հերիք չէ որ տասնամեակներէ իվեր անոր ժպիտովը կ'ոգեւորուինք եւ պատրանքներ կը հիւսենք՝ իր նայուածքին լոյսէ թելերովը ···

« Հայաստան »ը որքա՛ն օրօրուեցաւ այդ թելերուն վրայ: Վիպական մեր էութեամբ՝ հաւատացինք նոյնիսկ այն ատեն, երբ նոյն այդ բախտ կոչուած պչրուհին իր քառաձի կառքը կ'անցընէր մեր կռնակին վրայէն ···

Այսօր տարբեր չէ պատկերը :

Հիւսիսէն իջած արջը, մոյկ հագած ու կարմիր գդակ գլխուն, գարշապարը դրեր է մեր կուրծքին՝ բայց ··· դեռ կը հաւատանք որ ան պիտի պարգեւէ մեզի մեր սպասածը:

— Միւս անգամ ա՛լ կը շահիմ ···

Այս ալ՝ միւս երեսը մեր խառնուածքին:

Թող փչէ քամին
Պաղ պաղ երեսիս,
Յուսով եմ վաղ ուշ
Գարունը կուգայ ···

— Ա՛խ սանկ մէյ մը ձեռքս առնէի *լոթըրիին* անիւը ու դարձնէի ուզածիս պէս, ի խորոց սրտի տենչ մը արձակեց Արազ՝ աթոռը գրաւելով :

Այո՛: Սանկ մէյ մը···:

Ա՛, եթէ այդ հզօր ու անզուսպ տենչանքէն վարակուէր՝ մեր, մեզմէ առաջ ու մեզի հասնող սերունդներուն գոնէ մէկ մասը՝ նաեւ մեր ճակատագրին անիւը իր ձեռքն առնելու եւ *ի՛ր* ուզածին պէս դարձնելու համար զայն ···

Այն ատեն, կը հաւատամ ե՛ս ալ, որ մե՛նք բախտին կը զարնենք՝ փոխանակ հանդուրժելու որ ան շարունակէ ··· զարնել մեզի :

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Միհրան Մինասեան (փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Աղաւնի Սիվաճեանի մահուան առթիւ)	50
Սատիփազարի Հայր. միութիւն	200
Յ. Վարեէմէզեանէ (ընտանեկան շրջանակի մը մէջ հաւաքուած)	50
Մ. Ալթունեան (Այրի Տիկին Իւղաբեր Սարգիսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի)	25
Գումար՝	325
Յունուար 18ի գումարը	1635
Ընդհ. գումար՝	1960

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալինին նախագահ Խ. Միութեան

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ սահմանադրութեան 10րդ յօդուածին մէջ աւելցուած է նոր տրամադրութիւն մը, որուն համաձայն խորհրդարանի նախագահութիւնը կրնայ «պաշարման վիճակ հրատարակել մեկուսացեալ վայրերու կամ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, հանրային բարեկարգութիւնը եւ պետութեան ապահովութիւնը ամրապնդելու համար »:

Ուրիշ հատուած մը կ'ըսէ թէ նախագահութիւնը կրնայ պատերազմ հռչակել Խ. Միութեան դէմ յարձակում կատարուելու պարագային, «կամ եթէ հարկ ըլլայ գործադրել միջազգային համաձայնութիւններէ բխած յանձնառութիւններ՝ իբրեւ փոխադարձ պաշտպանութիւն ընդդէմ նախայարձակման »:

*** Քալինին յունուար 17ին միաձայնութեամբ նախագահ հռչակուեցաւ Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին: Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան: Բոլոր ժողովականները յոտնկայս ողջունեցին նոր «վեհապետը», ինչպէս կը հաղորդեն հեռագիրները:

Միխայիլ Իվանովիչ Քալինին, որ 63 տարեկան է, զուտ Ռուս է: Մետաղագործական բանուոր էր, երբ 1895ին միացաւ յեղափոխականներուն: Բոլշեւիկեան շարքերուն մէջ գործած է Փեթերսպուրկ, Թիֆլիս, Մոսկուա: Քանիցս բանտարկուած եւ աքսորուած է :

*** Գերագոյն Խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ Արհեստակցական Միութեանց քարտուղարը առաջարկեց ամսական 1000 րուբլի (մօտ 200 տոլար) վճարել իւրաքանչիւր երեսփոխանի, ինչպէս եւ օրական 150 րուբլի (30 տոլար), երբ Խորհուրդը նիստի մէջ է: Երեսփոխանները ձրի պիտի ճամբորդեն Խ. Միութեան բոլոր երկաթուղիներուն վրայ: Երկու Խորհուրդներու նախագահներուն տարեթոշակը պիտի ըլլայ 300.000 րուբլի (մօտ 60.000 տոլար) :

*** Գերագոյն Խորհուրդի 11 փոխ - նախագահները կը ներկայացնեն 11 հանրապետութիւններն ու ինքնավար շրջանները: Հայաստանի ներկայացուցիչ ընտրուած է Պապեան, Վրաստանի՝ Մախարաձէ, Ատրպէջանի՝ Գասումով, Թիւրքմէնիստանի՝ Պապայեւ, Տաճկաստանի (Տաճիկիէ) Շախմատաեւ եւն.: Ընդհ. քարտուղարն է Ալեքսանդր Կորքին: Նախագահութիւնը կը բաղկանայ 24 անդամներէ, գլուխն ըլլալով Սթալին :

*** Խորհրդային մամուլը արծարծելով Մոլոթովի ճառը, կը շեշտէ զօրաւոր նաւատորմի մը անհրաժեշտութիւնը: «Փրավտա» այս առթիւ կը յիշէ թէ «Մեծն Պետրոսի օրով ռուսական տորմիղը կրցաւ ամենածանր պարտութեան մատնել Շուէտացիները, որոնք առաջնակարգ տորմիղ մը ունէին այն ատեն : Չէշմէի եւ Սինոպի մէջ, մեր նաւաղները պսակուեցան անկորնչելի փառքով մը »: Թերթը կը փառաբանէ նաեւ ռուս նաւազներուն քաջութիւնը Սեւաստափոլի հերոսական պաշտպանութեան ատեն: Յետոյ պարզելով աշխարհի վիճակը եւ «ֆաշական գիշատիչներուն» պատերազմական պատրաստութիւնները, կ'եզրակացնէ .— « Մեր կենսական շահերը կը պահանջեն ունենալ հզօր նաւատորմիղ մը, կարող՝ ոչ միայն պաշտպանելու մեր երկիրը, այլ եւ ի հարկին յարձակման անցնելու եւ ոչնչացնելու թշնամին իր իսկ ջուրերուն մէջ»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1937ԻՆ

ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ (Սելանիկ). — Անցնող տարեշրջանին ալ գաղութը չկըրցաւ ունենալ իր ազգային կանոնաւոր օրկանները, սահմանադրական իմաստով: Յունահայ կեդրոնական մարմին մը ստեղծել դժուար էր անցեալին մէջ, երբ այնքան կրքոտ պայքարներ կը մղուէին ճակատէ ճակատ: Կարելի էր Նոր (Մակեդոնիոյ - Թրակիոյ) եւ Հին (Աթէնք եւ կղզիներ) Յունաստանի երկու շրջաններն ալ օժտել կեդրոնական մարմիններով, ամուր կապերով իրարու միացուած: Լուրջ ջանքեր ալ չթափուեցան այս ուղղութեամբ:

Տարիներէ ի վեր, Աթէնքի մէջ կը գործէ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն անունով մարմին մը: Այս մարմինը տարիներ շարունակ չէ արժեցուցած իր գոյութիւնը: Ինչպէս յաճախ, անցնող տարուան ընթացքին ալ շարունակ փոփոխութիւններ կրեց: Այժմու կազմը ունի ներկայացուցչական հանգամանք, որովհետեւ կը գործէ բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ: Հակառակ իր այս հանգամանքին, սակայն, յարաբերութիւնները թոյլ եղած են իր շրջանի Թաղային մարմիններու հետ, եւ իր կապը դանդաղաշարժ՝ յարաբերական գործերու մէջ: Բարեբախտաբար, կարգ մը սրտցաւ անձերու մուտքը ենթադրել կու տայ մեզի, թէ այսուհետեւ գաղութը հետաքրքրող խնդիրները պիտի մտնեն տանելի ճամբու մը մէջ:

Նոր Յունաստանի շրջանն ալ չունի իր կեդրոնական մարմինը, որուն կապուէին շրջաններու Թաղային մարմինները: Թեսաղոնիկէն ունի իր ընտրուած Թաղային խորհուրդը, որ չորս տարիէ ի վեր աշխուժօրէն կը վարէ ազգային, եկեղեցական եւ կրթական գործերը: Իր յարաբերութիւնները Աթէնքի կեդր. վարչութեան հետ եղած են պաշտօնական, այն ալ գլխաւորաբար կրթական տագնապի շրջանին: Գրեթէ կապ չէ պահած իր շրջանի Թաղ. մարմիններու հետ:

Նոր Յունաստանի Առաջնորդական աթոռը դեռ կը մնայ թափուր: Ջեռնարկներ կատարած են Էջմիածին եւ Երուսաղէմ, յարմար կրօնական մը ճարելու համար, ինչ որ, համաձայն մեր քաղած տեղեկութեանց, շուտով պիտի իրականանայ:

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մնացեալ ութ հայաշատ քաղաքներն ալ ունեցած են իրենց առանձին Թաղ. Խորհուրդները, որոնք զբաղած են եկեղեցիով եւ դպրոցով: Այս մարմինները ստեղծուած են իրենք իրենց համար միայն. ոչ մէկ յարաբերութիւն իրարու, ինչպէս եւ Թեսաղոնիկէի կամ Աթէնքի մարմիններուն հետ:

Այսպէս ուրեմն, Յունաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող մեծ ու փոքրազգ. մարմինները տակաւին չեն հասած այն վիճակին ուր յայտնի ըլլան գլուխն ու թեւերը, իրարու օղակուած ներդաշնակ գործակցութեամբ մը, ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր շատ մը կենսական խնդիրներու լուծումը:

Հիմա որ նախկին պայքարները դադրած են, եւ նպաստաւոր մթնոլորտ մը կը տիրէ, պէտք է օր առաջ իրականանայ միացեալ ուժերով գործելու դրութիւնը, բոլոր այն հոսանքներուն մէջ որոնք անկեղծ են եւ մտահոգութիւնը ունին այս ժողովուրդին ցաւերուն դարման մը գտնելու: Այսօրուան զինադուլը կրնայ սկիզբ մը ըլլալ կիրքերու մեղմացման. — ճամբայ հարթել դէպի բաղձալի համագործակցութիւնը:

Այս առթիւ աւելցնենք նաեւ, որ անցնող տարեշրջանին, երկրին կառավարութիւնը որ միշտ առիթներ տուած է իր բարեացակամութիւնը ցուցնելու, նպաստաւոր առաջարկներ ըրած է Աթէնքի Կեդր. Վարչութեան, պահանջելով կարգ մը թիւեր, տեղեկութիւններ եւայլն յունահայութեան կացութեան մասին: Կը խորհուի հանգամանքներու վերջնական ճշդումներ ընել եւ կազմական կանոնագիր մը հաստատել, հիմնական ձեւ մը տալու համար մեր գաղութի ազգային, կրթական եւ եկեղեցական խնդիրներուն:

⁂

Ճիշդ է որ, տարիներէ ի վեր կրթական հարցը յունահայ գաղութին համար դարձած էր պարբերական տագնապ, բայց անցնող տարուան ընթացքին տագնապը ստացաւ շատ սուր հանգամանք:

Ներկայ կառավարութիւնը ամբողջ Յունաստանի կրթական գործը ամուր հիմերու վրայ դնելու, եւ նոր սերունդը ազգային աւանդութիւններով դաստիարակելու համար, պատրաստեց նոր ծրագիր մը որ մաս կը կազմէ իր ներքին քաղաքականութեան եւ պարտաւորիչ է անխտիր բոլոր վարժարաններուն: Այս ծրագրին գործադրութեան ընթացքին, մենք չէ որ բացառութիւն պիտի համարուէինք:

Կրթական խորհուրդը հայկական դպրոցներուն համար ալ մասնաւոր որոշումներ տուաւ, եւ հաղորդեց կրթական քննիչներուն՝ առ ի գործադրութիւն: Տրուած որոշումները մեկնուեցան մեզի համար շատ աննպաստ, եւ պատճառ դարձան որ կարգ մը դպրոցներ ժամանակ են չվերաբացուին: Ընդհանուր վհատութիւն մը տիրեց: Տրուած որոշումները լուսաբանելու կամ բարեփոխելու համար հարկ եղած աշխատանքը չկատարուեցաւ ժամանակին: Եւ ամիսներ անցան, մինչեւ որ կրթական նախարարը յայտարարեց թէ, հայկական դպրոցներու հայերէնի պահերը ոչ թէ շաբաթական երկու պահեր են, իւրաքանչիւր դասարանի համար, այլ օրական երկու պահեր, ինչ որ մեծապէս կը փոխէր կացութիւնը:

Անշուշտ ազգային դպրոցները կը վերածուէին անհատականի, յոյն ուսուցչութեան թիւը կ՚աւելնար, եւ նոյն համեմատութեամբ կը պակսէր հայ ուսուցիչներու թիւը. պիւտճէն կը բարձրանար, որովհետեւ պետական սակով պիտի վճարուէին օտար ուսուցիչները, հասոյթի աղբիւրները նախկինը չէին մնար, երբ հետեւանք անհատականի վերածուելուն եւայլն: Բայց, ներկայ պայմաններու տակ, հայերէնի դասաժամերու այս նպաստաւոր մեկնաբանումը կը նկատուի բարեացակամութիւն, եւ հետեւաբար գոհացուցիչ: Այս հիման վրայ, յունահայ բոլոր դպրոցներն ալ վերաբացուեցան, քիչ շատ իրենց ժամանակին: Հայ ուսուցիչներէն շատ քիչ մաս մը դուրսը մնաց, շնորհիւ զանազան կարգադրութիւններու, Ազգ. մարմինները նուիրուեցան եռանդուն աշխատանքի, որպէսզի Ս. Մեսրոպի գիրերը չմաշին յունահայ մանուկներու յիշողութեան մէջ:

Երբ կազմուի յունահայ կանոնագիրը, հաւանաբար ուրիշ դիւրութիւններ ալ տրուին հայկական դպրոցներուն, բարեփոխելով ներքին վարչական ձեւերը, եւ պիւտճէի մանրամասնութիւնները:

Այն ատեն, յունահայ 5000 աշակերտներ, կարելի եղածին չափ պիտի կրնան սորվիլ իրենց մայրենի լեզուն:

⁂

Անցնող տարուան ընթացքին յունահայ գաղութը չունեցաւ ուշագրաւ մշակութային կեանք: Զանազան երիտասարդական միութիւններ իրենց հանդէս - ներկայացում - հաւաքոյթներով հազիւ զգացուցին իրենց գոյութիւնը: Անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պէս քանի մը աշխոյժ միութիւններ արդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերուն մէկ մասը, բայց ընդհանուր կերպով աղօտ պատկեր մը պարզեց յունահայ մշակութային կեանքը: Այս ոչ - մխիթարական վիճակին պատճառն այն է, որ համանման միութիւններ իրարու բոլորովին անհաղորդ եղած են: Ոչ թէ Հին կամ Նոր Յունաստանի, կամ նոյն շրջանի, այլ շատ անգամ նոյն քաղաքին մէջ գտնուող երիտասարդական միութիւններ անտարբեր են իրարու հանդէպ եւ շատ անգամ խաչաձեւած են իրարու ձեռնարկներ: Ասկէ յառաջ եկած է ընդհանուր տկարութիւն եւ սահմանափակ գործունէութիւն մը:

Աթէնքի մէջ կազմուած Հայ Մտքի Տունը, որ երկու ամիսէ ի վեր իր ներկայանալի օրկանն ալ ունեցաւ, «Արեւագալ»ը, ծրագրած է ամբողջ Յունաստանի երիտասարդական -- մշակութային միութիւնները հաւաքելու մէկ ներդաշնակ ծրագրի մը շուրջ, յառաջ բերելու համար երիտասարդական կուռ կազմակերպութիւն մը իր կեդրոններով եւն.:

Յուսալի է որ գործնական քայլեր առնուին մօտաւոր ապագային, որովհետեւ համագործակցութեան ջատագով երիտասարդ ղեկավարները յոյս կը ներշնչեն, ծրագրուած գործը գլուխ հանելու համար:

Մաղթելի է որ 1938ը ներքին կազմակերպութեան գեղեցիկ շրջան մը բանայ մեր գաղութին համար, միացեալ եւ համերաշխ գործակցութիւն մը հաստատելով բոլոր ճակատներուն վրայ:

ՎԱՀԱԳՆ

ՄՌԱՒԵԱՆԷՆ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

Հայ մեծամասնականների մէջ Ասքանազ Մռաւեան, իբրեւ հազուագիւտ բացառութիւն, անցաւ իր կեանքի ուղին առանց կուսակցական սայթաքումների ու վարկաբեկման: Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին օրերից ի վեր, մօտ ութ տարի, նա վարեց հանրային կրթութեան զօրծավարի եւ երբեմն նաեւ վարչապետի տեղակալի պաշտօնները՝ դերծ մնալով իր շատ ընկերների փոփոխական ճակատագրից, որոնց Մոսկուայի բռնակալութիւնը մերթ ժպիտներ ու մերթ ժանիքներ ցոյց տուեց:

Մռաւեան անդամ էր 1921ի Փետրուարեան ապստամբութեան պատճառ դարձած Կասեան - Աւիս - Դովլաթեան - Տէր-Գաբրիելեան զազրելի Յեղկոմի: Ապստամբութեան ճնշումէն յետոյ, Յեղկոմի բոլոր անդամներին յաջորդեցին նոր մարդիկ եւ հիները հեռացուեցին Երեւանից, բացի կրթական գործակատարէն, որ Արարատեան դաշտի գիւղացիութեան պարտադրուած քառասնօրեայ քաղաքացիական կռուից յետոյ կրկին իր պարտականութիւններին անցաւ ու մինչեւ մահ աշխատեց, կարելի է ասել բարեխղճօրէն, իր համեստ կարողութիւնների սահմաններում: Նրա անունը հայ մեծամասնականները այսօր յիշում են յարգանքով: Մօտ 20 մշակութային, խնամատարական ու արդիւնաբերական հիմնարկութիւններ Հայաստանում նրա անունն են կրում: Անկասկած, եթէ Մռաւեան վաղաժամ գերեզման չիջնէր, հայ ժողովրդի դաշնակ, սպեցիֆիկ ու տրոցկիստ թշնամիների թիւը մէկով աւելի կը լինէր: Սակայն փաստ է, որ ոչ «ինքնասպանութեամբ», այլ դեռ եւս չարգիլուած բնական ճանապարհով այս աշխարհից հեռացած կուսակցական մեծ ու փոքր գործիչների մասին խորհրդային իշխանութիւնը սիրում է բոյլ տալ ներբողներ հիւսել: Պատճառը հասկանալի է, հնարաւորութիւն չունենալով նրանց «դաւաճ» քաշել, յանցանքներ խոստովանեցնել իրենց իսկ շրթունքներով ու գնդակահարել, ժողովուրդների բռնակալն աւելի նըպատակայարմար է գտնում առ յաւէտ լռածներին իր հաւատարիմների մէջ հաշուել ու մեռեալ հոգիներով սրանց թիւն ուռեցնել:

Դեկտեմբերի 11ի ճառում Ստալին մի անգամ եւս փառաբանեց իր նախորդին եւ թուելով նրա գերմարդկային յատկութիւնները, ութ անգամ հրաւէր կարդաց «նմանուել Լէնինին»: Մինչդեռ վերջինիս այրին Տիկին Կրուպսկայի կարծիքով Լէնին եթէ չմեռնէր 1924ի Յունուարի 21ին, այժմ պիտի փտէր Ստալինի բանտերից մէկում: Նոյնը կարելի է կրկնել Համայնավարական Պանթէոնի այլ հերոսների, օրինակ Ջեկայի հիմնադիր Ջերժինսկու կամ Օրժոնիկիձէի մասին, որոնք անպայման կ՚երթային իրենց գնդակահարուած օգնականների՝ Եագոդայի եւ Պետակովի ետեւից, եթէ մահը նրանց չանմահացնէր:

Մռաւեանն էլ Խորհրդ. Հայաստանի սուրբերի նոր շարքը մտաւ, որովհետեւ ծանր հիւանդութիւնը կանխեց չեկիստի արճանակին:

Ժամանակին «Զարիա Վոստոկա» թերթը մի էջ նուիրեց հայ գործավարի մահուան եւ տուեց նրա կենսագրութիւնը: «Ասքանազ Մռաւեան ուսանողական տարիքից պայքարել է մեծամասնական գաղափարների համար, Ցարական բռնակալութեան ժամանակ նա հսկայական աշխատանք է թափել Երեւանի, Գանձակի, Թիֆլիզի ու Բաքուի բանուորական զանգուածների մէջ՝ հրահրելով յեղափոխական կրակը: Համայնավարութեան յաղթանակը նրա կեանքի միակ նպատակն էր եւ իր ամբողջ էութեամբ փարած էր այդ նպատակին»: Այս մի քանի տողերը խտացումն են չորս սիւնակնոց նոյնիմաստ գովասանական բառաւեղեղի, որ վիժելու ընդունակութիւնը մեծամասնական խմբագիրների մենաշնորհն է:

Եզակի բան է, երբ վիշտն ու ծիծաղը խառնւում են միմեանց: Թիֆլիզի պաշտօնաթերթի յիշեալ համարը կարդալիս ես ապրեցի ճիշդ այդ հոգեբանական վիճակը: Ասքանազի հետ մենք դասընկերներ ենք եղել: Ցաւալի էր իմանալ թէկուզ մեծամասնական ու ջարդարար Յեղկոմի անդամ մի դասընկերոջ մահը, բայց եւ դժուար էր չծիծաղել այնքան փայլուն եւ ճոճուն սուտերի դիմաց մի մարդու մասին, որի կեանքը հոսել է աչքիդ առջեւ եւ քո կեանքին զուգընթաց:

Մռաւեանի ամբողջ «յեղափոխական» աշխատանքը մինչեւ գործավարի պաշտօնը եղել է Դաշնակցականների հետ վիճել եւ բացարձակապէս ոչ աւելին: Նրա տեսած բանուորներն Էջմիածին, Երեւան, Թիֆլիզ եւ այլուր եղել ենք մենք, իր հասակակից մոլեռանդ դաշնակցական աշակերտներս ու ուսանողներս: Թիֆլիզում մի երեկոյ միաժամանակ հիւր լինելով այլ ընկերների մօտ, վէճի բռնուեցինք մինչեւ ուշ գիշեր: Ցրուեցինք միայն տանտիրուհու պահանջով ու վէճը շարունակեցինք փողոցում: Հանդիպելով մի հայ գիշերապահի, խնդրեցինք լսել մեզ եւ դատաւոր լինել, կարծիք յայտնելով «անհատի դերի մասին պատմութեան մէջ»: Լռեցի գիւղացին մեր ճառերը լսելուց յետոյ, այն կարծիքը յայտնեց, թէ այսքան ուշ ժամին անհատի դերն է, եթէ նա գիշերապահ չէ, անկողնում լինել եւ ոչ թէ վիճաբանութեամբ զբաղել:

«Մռաւեան ուսանողութեան տարիներում ամենակենդանի մասնակցութիւն ունեցաւ Պետրոգրադի բանուորական շարժումների մէջ (Յեղափոխութիւնից առաջ), իբրեւ մեծամասնական գաղափարախօս եւ տեւականօրէն աշխատակցեց տեղական կուսակցական «Բորբա» թերթին», գրում է «Զարիա Վոստոկա»ն: Մինչ դեռ, անհերքելի փաստ է, նա ուսանող էր եւ ի մէջ այլոց դպրութիւն էր անում Պետրոգրադի Հայոց եկեղեցում եւ ապրում էր նրանից ստացած նպաստով: Աստծուն օրհներգելուց եւ հոգեկան փրկութեանց ճեմարանի պարապմունքներից յետոյ եթէ ազատ ժամեր էր ունենում, նրանց էլ նուիրում էր իր սրտի որոնումներին: Նրա սիրտն այնքան զգայուն էր դէպի գեղեցիկ սեռը, որ նա չէր կարող յեղափոխական գործով զբաղել: Նոյն ճեմարանի նախկին ուսանողները կարող են վկայել սասծներիս ճշմարտութեանը: «Բորբա» թերթում նա մի տող անգամ չի գրել. եթէ գրէր, մեր ականջները կը խլացնէր, իր յօդուածի մասին խօսելով:

Հայաստանը նոր էր խորհրդայնացել. 1920 Դեկտեմբերի առաջին օրերին մէկի հետ գնացինք Կառավարութեան Տունը ընկերաբար Մռաւեանին տեսնելու եւ նրան պարզելու կացութիւնը: Բացակայում էր, բայց հեռանալիս հանդիպեցինք փողոցում:

— Օհ, որքա՞ն կ՚ուզեմ ձեզ տեսնել, դարձէք, ասաց նա:

Մեր դիմացը մի տիկին ելաւ:

— Ներեցէք, ընկերներ, տիկնոջ հետ տեսակցութիւն եմ նշանակած:

— Դու նոյնն ես, չես փոխուել:

— Վաղը կը սպասեմ ձեզ, այս ժամին:

Բաժանուեցինք, այլեւս երբեք չտեսնուելու որոշումով:

Ես հեռու եմ անպարկեշտ ցանկութիւնից արտատւորել մի մեռածի յիշատակ, բայց «Զարիա Վոստոկա» թերթի հէքեաթը Մռաւեանի մասին օրինակ է, թէ ինչպէս այսօր էլ, եւ աւելի քան անցեալում մեծամասնական խաբեբայ պրոպագանդն ու փուչ մամուլը ճգնում են ոչնչութիւնների մասին «կենսագրութիւններ» հնարել եւ նրանց մեռեալ (չորս Ե-ով) ներկայացնել, Ստալինեան լուերը ուղտերի տեղ հրամցնել չըթայուած ժողովուրդին, պարզ այն պատճառով, ինչպէս հազարումէկ անգամ կրկնում են, որ նրանք հաւատարիմ են Առաջնորդին, այսինքն ցատկող լուեր չեն, այլ սողացող:

Սրանց թւում է եւ մի Հայ — Միկոյեան, աննշանի արդիւնաբերութեան գործավար, Մոլոտովի տեղակալ, Համայնավար կուսակցութեան կենտկոմիտէի Պոլիտ Բիւրոյի անդամ, այս ամպագոռգոռ տիտղոսների տակ թաղնուած է մի զէրօ:

Մտաւոր պատրաստութիւն կամ գործնական ընդունակութիւններ որ եւ է տարրական փաստ չի տուել նա մինչեւ օրս: Երկու տող գրած չունի. արտասանել է մի քանի ճառեր իր վարչական ճիւղին վերաբերեալ, բայց անկասկած նրանք գրուած են եղել ենթակայ պաշտօնեաների ձեռքով, որովհետեւ ինքը մասնագէտ չէ աննշանի արդիւնաբերութեան: Քանի նա չէր հետաքրքրւում Հայաստանով եւ մոռանում էր հայերէն լեզուն, մենք էլ մոռացել էինք նրա գոյութեան մասին այնպէս, ինչպէս անցեալ տարուայ անձրեւի մասին: Միկոյ - եան էր նա թէ Միկոփաշա մեզ համար միեւնոյնն էր: Մենք գիտէինք, որ դատարկ Ստալինեան համայնավար-«եան»ների մէջ նոյնքան Հայ կայ, որքան ձուկերի մէջ երգիչ: Բայց վերջերս կարիք զգացուեց մի անկիւն տալ Միկոյին, որպէս զի նա այնտեղ «կենսագրութիւն» շարէ իրեն համար եւ ցոյց տայ, թէ քանի տարի «մարդկանցից մեծագոյնի» պոչը լինելով, գոնէ մի քիչ ազդուել է նրա մարդակերութեան հանճարից: Այդ դժբախտ անկիւնը Հայաստանը եղաւ: Միկոյեան նրան աւրինուեց. եւ սա առաջին անգամ չէ, ըստ «Իզվեստիա»յի «Միկոյեան 1920ին Կիրովի եւ Օրժոնիկիձէի հետ միասին, 11րդ. բանակի գլուխ անցած «ազատեց» (չակերտները մերն են) Անդրկովկասի ժողովուրդները Մենշեւիկների եւ Դաշնակների լծից: Այս առարի անդնահատելի ծառայութիւն մատուցեց Հայ ժողովուրդին քար ու քանդ անելով աւելի լրտեսներին, տրոցկիստներին եւ Դաշնակներին, որոնք թափանցել են Խ. Հայաստանի ղեկավարութեան մէջ»: Ընթերցողը կը հասկանայ, թէ ինչ ողբերգութիւն է թաղնուած այս բառերի տակ: Երեւում Միկոյեան խօսք առնելով «ցոյց է տալիս, որ հակայեղափոխական Դաշնակները աւերում էին երկիրը (Թուրքերը գոյութիւն չունէին աշխարհում), ազգային թշնամութիւն էին սերմանում հարեւան ժողովուրդների մէջ (այսինքն համարձակւում էին պաշտպանել հայ ժողովրդի վերջին մնացորդները բնաջնջումից). Դաշնակները, հայ ժողովրդի չարագոյն թշնամիները, լուծում էին ազգային հարցը մահով եւ արիւնով (խե՜ղճ Թալէաթ եւ Էնվէր…):

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ուխտի կ՚երթան ձեռքերը կարմրուկ հինայով, նաշխուն եւ մետաքսեայ շորերով, փայլուն զէնքերով, փող ու թմբուկով: Ուխտի կ՚երթան կարօտով ու հաւատքով, աստուածային խանդով եւ ուրախութիւնով: Ու, անոնք կ՚երթան ուխտավայր, իրենց պապերու, հի՜ն հի՜ն իշխաններու, թագաւորներու եւ սուրբ զօրավարներու քաղցր եւ անմոռանալի յիշատակներով…

Այս վանքին օճապտոյտ, փշաշատ եւ քարոտ ճամբան դեռ երէկ անանցանելի, այսօր գեղեցկամաքուր: Ո՞վ է մաքրեր, աւլեր: Գիւղի աղջիկներուն ձեռքերը դալար: Աստուածամայրը իրենց աղուոր նշանածներ տայ: Իրենց ուխտը ըլլայ կատար…

Դեռ կիրակի չէ լուսցած: Տարածթ իրիկուընէ արդէն ուխտաւորները տեղ են բռներ վանքի անտառին երկայնքը: Անոնք գիշերը պիտի լուսցնեն առանց իրենց աչքերը խփելու: Վաղուան մատաղի պատրաստութիւնները կը տեսնեն արդէն տանտիկինները: Կարիճ երիտասարդներ՝ եւ անզուսպ ու խանդավառ պատանիներ աստղերու եւ լուսնի լոյսին տակ, մենաստանի դրան առաջքը երկինք բարձրացող խարոյկ կը վառեն: Ու, արեւակարմիր եւ բարկաճայթ բոցին շուրջ, սուրերը մերկ, եւ վեր բռնած, գիւղի այդ աննման տղաքը կը պարեն ու կ՚երգեն: Իրենց ոտքերը ուժեղօրէն վար կը զարնեն, գետինը կը դղրդացնեն: Այդտեղ է, որ նշանուած աղջիկներ, գաղտագողի՝ ծածուկ, իրենց սիրածները կը դիտեն յուզումով, կրակ ու բոց սրտով, սարսուռով: Սէրը իրենց արեւ կը դառնայ երբ կարիճ պարուորներու խումբն է որ կ՚երգէ.—

Սիրական եար
Վարդի պէս վառվառ…

Աստուածածի՜ն, Աստուածածի՜ն
— Ջուխտ մը մոմ առեր՜ —
Բարեւ տար իմ սիրածին…

Մ՚ուշանար,
Մ՚ուշանար,

Սիրական եար,
Քեզմէ զատ մնալը
Ջէ իմ քաշելու բանը…

Այդ պահուն է որ, խանդավառութիւններն ու երեւակայութիւնները եփ կ՚եյլեն, եւ իրենց սիրավառ սրտին վրայ դրուած կափարիչները մէկդի կը նետեն աղջիկները մատաղանոյշ, եւ հարսները նորապսակ: Ահա՛, անոնք, որ շուրջպար են բռներ: Ա՜հ, շարուա՜ծքը անոնց: Ես գայն կը նըմանցնեմ կլորակ ու նոր ոսկիի: Իրենց պարը ոսկի, իրենք ոսկի: Այդպէ՛ս են աղջիկներն ու հարսները մեր Հայաստան աշխարհի:

Ահա, Սաթօն, սաթէն ալ փայլուն, խումբին առաջնորդն է եղեր, կ՚երգէ սարի պէս բարձր ձայնով, եւ ձայն կուտան ընկերուհիները:

Ոչխարը պէր է եկեր,
Երթամ կաթ կթեմ,
Իմ եարը նուռ է բերեր,
Երեսը տեսնեմ…

Այդ պահուն, ճակտի զարդուկիներու տակէն՝ աչքե՛րը անոնց՝ որպէս այծեամի երկու ձագեր: Ո՞վ է որ երգած է.—

Հայոց աղջիկներ,
Հայոց աղջիկներ,
Ձեր հոգո՜ւն մատաղ…

Վանքի այդ մատուռը, արեւանման ծնծղայի մը հնչիւնին քաղցրութիւնը ունի կարծես: Եւ աւելի կը գեղեցկանայ, երբ կը շրջապատուի լուսածիծաղ ուխտաւոր - ուխտաւորուհիներով:

Մենաստանի նոնենիները, սօսիները, արեգակի լոյսին տակ նոր հարսի մը քօղին կը նմանին: Դիմացի դալարազարդ սարերն ալ ոտքի են ելեր, եւ կարծես միանալու կ՚ուզեն զալ ուխտավայրի ուրախութիւններուն, երգ ու խաղերուն, պար ու ծիծաղին, պատարագին…: Այդ պատարագը:

Գիւղը ամէն կիրակի պատարագ չունենար: Ան ամենամեծ եւ նշանաւոր տօներուն միայն պատարագի երես կը տեսնէ: Իսկ վանքը, տարին հազիւ մէկ երկու անգամ: Ամէն օրուան տեսնուածը, (առարկայ կամ անձ), ձանձրալի կը դառնայ: Միշտ հազուագիւտը, քիչ տեսնուածը, եւ քիչ ապրուած բաներն են, որ սիրելի կ՚ըլլան մեզի: Այդպէս է եւ վանքի պատարագը: Ցետոյ, սովորական տօներու պատարագին՝ նոր հարս ու աղջիկ ժամ չեն երթար: Հիմա, վանքի պատարագը աւելի շահեկան եւ բաղձալի է, վասնզի նոր հարսեր ու մատաղատի աղջիկներն ալ հոն են: Ու, գիւղի կամ վանքի պատարագը այն չէ ինչ որ է քաղաքներունը: Բնականութիւն, հարազատութիւն, անկեղծութիւն՝ տուէք առաջինին: Արուեստականութիւն, անհարազատութիւն եւ կեղծիք՝ տուէք երկրորդին:

Մեր տօնական պատարագները բանաստեղծութիւններ են իսկական, յուզիչ եւ վերացնող: Անոնց մէջ ոչ թէ ցեղի մը, այլ եւ բովանդակ մարդկութեան պատկերը կը կարդացուի: Ու կը կարդացուի հաւատքով, ապրումով եւ սարսուռով: Հայը աւելի աղօթած է մարդկութեան քան իրեն համար: Մարդկութիւնը երբեք չէ աղօթած Հայուն համար:

Ուխտի օրերու պատարագը ես կը նմանցնեմ բացուած կարմիր վարդերու, եւ հասուն պտուղներով ծանրաբեռ պարտէզի մը գիւղական: Կը նըմանցնեմ զայն ա՛յն համբոյրին՝ զոր հարսը կուտայ իր առաջին մանկիկին: Վանքի պատարագը հայ տանտիկնոջ ձեռքով պատրաստուած սեր է, որուն վրայ մեղր դրուած է: Այդ պատարագը՝ երկա՛ր թշնամութենէ մը յետոյ հաշտուած սիրտ է, որ կը խաղայ, կ՚անուշնա՛յ, կը մոռնա՛յ…

Պատարագէն վերջ, անմոռանալի պարզ ու ծերունի տէրտէրը սուրբ մասունքը կը բանայ: Այդ նշխարը արծաթակերտ խաչի մը կեդրոնը զետեղուած է: Խաչը փաթթուած է հազար եւ մէկ մետաքսահիւս, զունաւոր, թափանցիկ շղարշներով, թաշկինակներով: Տէրտէրը շրջապատուած է լոյսերով, դպիրներով: Ուխտաւորներու բազմութիւնը ծով է: Անոնց հետաքրքրութիւնը ամառնային օր ու արեւ է:

Կ՚երգուին հոգեյոյզ մեղեդիներ սուրբին նուիրուած գովասանական տաղեր: Ու, հիմա, նուիրական մասունքի շղարշներուն հանգոյցները մէկ առ մէկ կը քակուին տէրտէրի դողդոջուն մատներուն տակ: Կը քաշուին ծանր, խորհրդաւոր արարողութեամբ: Այդ պահուն՝ ուխտաւոր բազմութիւնը ծունկի է եկած: Ու կը խաչակնքէ, կ՚երկրպագէ, հոգիէն բխած ձայներ կը հանէ ամէն անգամ երբ, նոր հանգոյց մը կը քակէ տէրտէրը:

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

(2)

(Շար.)

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԲՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ ՄԸ ԽՐԱՊԱՐՏ ՁԵ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

ԽՄԲ.— Թուրք երեսփոխան - հրապարակագիրը, Ազակիւնտիւզ կը շարունակէ իր տեսութիւնները, այս հարցին շուրջ: Ստորեւ՝ իր երրորդ գրութիւնը (թուրքերէն «Թան») .—

Երէկ ըսած էի թէ հայրենակիցներու մէջեւ Հրեաները տարբեր կացութիւն մը կը պարզեն: Թուրքիոյ Հրեաներու այս կացութիւնը, իրենց համար, խակալէս շատ տխուր կացութիւն մըն է:

Ցոյնը իր ազգային լեզուն ունի կը խօսի. իսկ պետական լեզուն կայ զոր կը խօսի: Հայը իր ազգային լեզուն ունի կը խօսի. պետական լեզուն ալ կայ զոր աւելի շատ կը խօսի: Նոյնիսկ կարգ մը հայ զանգուածներու մէջ Թուրքերէնը իբր իրենց ազգ. լեզուն դարձած է:

Բայց խեղճ հրեայ հայրենակիցը ազգ. լեզու չունի որ խօսի. պետական լեզուն չի գիտեր, չէ սորված որ խօսի: Անոնց փոխարէն ինչ որ գայ բերանը կը խօսի: Ասիկա, աւելի տըխուր, աւելի ցաւալի երեւոյթ մըն է, որովհետեւ իր խօսած բոլոր օտար լեզուները զարմանք պատճառելու աստիճան աղաւաղելով կը խօսի:

Հրեաները գիտական եւ ընկերային իմաստով ազգ մը ըլլալէ աւելի ժողովուրդ մըն են: Իրենց ժողովրդային եւ կրօնական լեզուն եբրայեցերէնն է: Եթէ զայն կրնան ազգ. լեզու նկատել, թող խօսին: Ազատ են: Բայց ան ալ չգիտնալու դժբախտութիւնը ունին: Եթէ գոնէ Երուսաղէմի ռաբբիական լեզուն գիտնային, արգելքի առաջարկ - օրինագիծին պէտք չէր մնար:

Մեր Հրեաները սպաներէնէն աղաւաղեալ եւ շատ մը տեղերը սպաներէնի չնմանող արտառոց լեզու մը կը խօսին:

Հրեաները՝ Ռուսիոյ մէջ ռուսերէն, Պերլինի մէջ «հիթլէրերէն», Հռոմի մէջ «տուչէերէն», Դամասկոսի մէջ սուրիական լեզուն, Փարիզի մէջ «ֆրէնկճէ», Լոնտոնի մէջ «Թայմզերէն» կը խօսին: Իրենց ապրած երկրին լեզուն իբր իրենց ժողովրդային լեզուն կը նկատեն: Ի՞նչ ընեն, չունին իրենց ընկերային լեզուն:

Բայց մեր երկրին մէջ, ողջ ըլլան, միմիայն Թուրքերէն չեն խօսիր: Թէեւ ամէն լեզուով կը խօսի, բայց չուզեր Թուրքերէն խօսիլ: Ասիկա ոչ ես կ'ըսեմ, ոչ մենք: Անցեալի թերթերը կարդացած էք անշուշտ, իրենց համայնքին պետը ուղղամտօրէն եւ տղամարդօրէն չէ՞ր ըսած միթէ.— Մեր րաբբիները սիրով, ուզելով, թելադրութիւնով եւ այլ բաներով Թուրքերէն չեն խօսիր: Անոնց օրէնքի ուժ պէտք է:

Դարձեալ երբ համայնքի երեւելիներուն ըսածին նայինք, Եւրոպա տեսած կարգ մը երիտասարդներ, իրենց մէջեւ «Թուրքերէն խօսելու դէմ միութիւն» մը կազմեր են: Շատ դժուար է հաւատալ ասոր: Բայց ինչ օգուտ որ, կեանքն ու դէպքերը մարդուս գըլուխը հարուածելով հարուածելով.— Հաւատա, կ'ըսեն:

Մինչեւ Միլասի, Ֆէթհիէի, Պօտրումի, Հարդոսի Հրեաներէն շատ մը բարեկամներ ունիմ որոնք մեր դըպրոցները ուսած են եւ ինծմէ շատ լաւ Թուրքերէն կը խօսին, ինքզինքնին Թուրք ընկերութեան անդամ կը նկատեն:

Ուրիշ երկիրներու Հրեան ինչո՞ւ իր գտնուած երկրին լեզուն իբր իր լեզուն կը սեպէ, եւ երբ մեզի գայ ոչ միայն չուզեր խօսիլ, այլ սորվիլ իսկ չուզեր: Այս հանգոյցը ոչ մենք կըրնանք քակել, ոչ ձեր օրինական առաջարկը եւ ոչ ալ խախամպաշը:

Ասիկա այնպիսի ցաւագին հանգոյց մըն է որ, մեզի չիյնար ցաւիլը:

Ահա այս պատճառներով է որ, երբ խնդիրը հրեայ հայրենակիցներուն գայ, բոլորովին կը տարբերի կացութիւնը ըսած էի: Այս կէս քննութենէն հետեւեալ եզրակացութիւնը կրնանք դուրս բերել.— Հրեայ հայրենակիցէն, մեր հարազատ Թուրքէն պահանջուած խստութեամբ Թուրքերէն կ'ուզենք: Սպաներէնը հրէական լեզու չէ: Անոնք որքան լաւ գիտնան Թուրքերէնը եւ որքան առատ խօսին զայն, այնքան ի պատուի կ'ըլլան: Եթէ երբեք Թուրք հայրենակից ըլլալը իրենց արժանապատուութիւնը չի վիրաւորեր ...

Դարձեալ բուն նիւթին դառնանք: Հայրենակից Թուրքերէն... խօսէ ըսելէ առաջ իրապաշտ ըլլանք. որովհետեւ ձեր դատը բաւական տկար կ'երեւայ ինծի:

«1917 թուին Անաստաս Միկոյեան ապրում է յեղափոխական փոթորկոտ կեանքով, Թիֆլիզ եւ Բաքու պայքարում է մուսաւաթիստների եւ Դաշնակների դէմ»: Որքա՜ն նման է սա Մռաւեանի կենսագրութեան: Նմանութիւնը դառնում է կատարեալ, երբ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը յիշեցնում է, որ յեղափոխութիւնից առաջ «ընկեր Միկոյեան Էջմիածնում կազմակերպում գաղտնի մեծամասնական մարմին եւ առաջին անգամ տաճարի հինաւուրց կամարների տակ հնչեցնում է— պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացէք»:

Հաւանաբար տիրացութիւն անելիս, Նրա երգած «Տէր ողորմեա»ի տեղ կենսագրութիւն չակողներն այսօր դնում են «պրոլետարներ, միացէք» կանչը:

Հ. ԵՐԵՒԱՆՑԻ

ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ

(Ամփոփում՝ անգլիական նոր վէպէ մը)

1452ին նոյեմբերի վերջերը բիւզանդական կայսրութեան ազնուապետական աւազանին զեղխ ու յղփացած կեանք մը կ'ապրէր Պոլսոյ ծովահայեաց, մարմարեայ շքեղ պալատներուն մէջ: Գինին կը հոսէր ջրվէժի պէս ու թանկարժէք սեղանները կը կքէին մոմակալներու, ոսկեղէն, արծաթեղէն սպասներու բեռան տակ ...

Թրքական վտանգը, որ սկսած էր սպառնալ լրջօրէն բիւզանդականկայսրութեան, կարծես չէր հետաքրքրեր զիրենք, Թուլութիւն մը պատած էր հոգիները ու մեղկօրէն յառաջ կը տարուէին զինուորական, պալատի ու եկեղեցիի պատրաստութիւնները: Սակաւաթիւ բնիկ զինուորներէն զատ Պոլսոյ մէջ կը գտնուէր նաեւ արեւմտեան օժանդակ փոքրիկ բանակ մը, Ճենովացի սպայի մը հրամանատարութեամբ: Վոսփորն ու Ոսկեղջիւրը ինքնապաշտպանութեան բնական սահմաններ ըլլալով, առանց մոռնալու այն հսկայ շղթան որ կ'երկարէր Սարայ Պուրնուի առջեւէն, հաւանաբար յարձակման առաջին կէտը պիտի կազմէր ցամաքային մասը որ եզերուած էր չորսուկէս մղոն երկարութեամբ պարիսպով մը՝ շրջապատուած իր կարգին արտաքին խրամով:

Եւ ահա 1453 տարուան ապրիլ 6ին ուրբաթ առաւօտ մը մահիկը կ'երեւայ Պոլսոյ պարիսպներուն առջեւ: Հսկայ քարաձիգ թնդանօթներ կը գոռան գիշեր ցորեկ: Նետերու, աղեղներու, պատրուգաւոր հրացաններու արձակած ընկոյզի խոշորութեամբ կապարներու տեղատարափ մը ամէն կողմ: Մինչ թրքական նաւախումբը տիրած էր արդէն Վոսփորի:

Օրեր եւ շաբաթներ կ'անցնին առանց ոեւէ յաջողութեան մէկուն կամ միւսին ի նպաստ: Ցունական պաշարն ու ռազմամթերքը կը սկսի նուազիլ, Կոստանդին մտահոգ էր, լուռ կը ճեմէր, սպառնացայտ խմորումներ գանկին մէջ... Ճենովացիները որոնք խոստացած էին օգնել, կ'ուշանային... Նոյնիսկ կղերական, դաւաճանական երկպառակութիւն մը կը տիրէր Պոլսոյ մէջ...

Ու ահա վերջապէս Մարմարայի բացերը կը նշմարուին օգնութեան փութացող սակաւաթիւ ճենովական մարտանաւեր:

Ռազմային յատկութիւններու առաւելութեան տեսակէտով անոնք կը գերազանցէին թրքականները: Սուլթանական նաւերը կը կրակեն: Խառնակութիւն, ժխոր եւ աղմուկ ու հետզհետէ ճենովական նաւերը, թէեւ մասամբ վնասուած, դանդաղօրէն կը մտնեն Ոսկեղջիւր:

Մեծ էր ուրախութիւնը ժողովուրդին: Կայսրը որ պատշգամէն հեւ ի հեւ կը հետեւէր կռիւներուն՝ խոր յուզումով կը ծնրադրէ...: Թուրքերը մասամբ պարտուած էին: Յուսահատած օրուան անյաջողութենէն ու համաճարակէն որ սկսած էր ծայր տալ թրքական ուժերու մէջ, փաշաները՝ հաւաքուած թանկագին գորգերով ու մետաքսեայ վարագոյրներով զարդարուն Սուլթանական վրանին տակ, կը խորհրդակցին: Ոմանք կ'առաջարկեն լքել դիրքերը որոշ վերապահութեամբ, ուրիշներ կ'որոշեն շարունակել: Եւ ահա հանճարեղ գաղափար մը — որոշ թիւով նաւեր փոխադրել Ոսկեղջիւր:

Մէհմէտ Բ.ի աչքերը կը փայլին, առաջարկը խելքի մօտիկ էր, թէեւ դժուար, սակայն ոչ դրամը կը պակսէր եւ ոչ ալ միջոցը:

Ու յաջորդ առաւօտուն մօտաւորապէս այսօրուան Պէշիկթաշի առջեւ 50 հազար մարդիկ հայ երկրաչափներու ղեկավարութեամբ գործի կը լծուին: Քառասունչորս ժամէն ամէն ինչ պատրաստ պէտք էր ըլլար մարտանաւերու փոխադրութեան համար: Ու ակնթարթի մէջ նոճիները կը գլտորին, բլուրները կը հարթուին, կիրճերը կը լցուին ու ճարպով օծուն տախտակներ կը շարուին ճամբուն ամբողջ երկայնքը:

«Սուլթանը նժոյգին վրայ նստած, բարձրէն կը դիտէր անհուն հրճուանքով, կարծես Աստուած ալ կը ժպտէր: Պայծառ էր ու կապոյտ երկինքը, մեղմ ու հաճելի սիւք մը կը փայփայէր Վոսփորը, ոսկեզօծ գմբէթներն ու արծաթապատ կամարները կը փայլէին արեւուն ճառագայթներուն տակ»:

Գիշեր է ու ամէն ինչ պատրաստ, ահա 50 եզներ լծուած հսկայ նաւուն ցռուկին դանդաղօրէն կը շարժին: Անասուններու բառաչն ու մարդկային աղաղակները կ'արձագանգեն խոր գիշերուան մէջ, շղթաները կը կտրին ու կը նորոգուին, գոռում գոչում, աղմուկ, ժխոր, մինչեւ գագաթը բարձրանալը, ուրկէ նաւերը դիւրութեամբ կը սահէին դէպի Ոսկեղջիւր:

Յաջորդ առտու Վոսփորը մասամբ լքուած էր, մինչ ութսուն թրքական նաւեր կը ծփային Ոսկեղջիւրի վրայ: Բիւզանդական կայսրութիւնը իր վերջին օրերը կ'ապրէր: Բանակցութիւնները կը ձախողին, աւելի ճիշդ՝ Կոստանդին չուզեր տեղի տալ որոշ կէտերու շուրջ ու կը զոհուի վեհափառօրէն, հուրն ի ձեռին ...

Արեւմուտքը չուզեց օգնել կամ չըկրցաւ օգնել պէտք եղած չափով: Ուժն էր որ տիրապետեց եւ կը տիրապետէ մինչեւ այսօր ...

Գ. ԷՈՐԳԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Կրթական գործավարութիւնը որոշած է հիմնական քննութենէ մը անցնել Պոլսոյ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարանները: Այս նպատակով Պոլիս եկած են գործավարութեան ընդհ. քննիչներէն Հալիլ Վէսաթ եւ Մէհմէտ Գադրի: Քննիչները իւրաքանչիւր դպրոց քանի մը շաբաթ մնալով, մինչեւ հիմա տեղի չունեցած լուրջ քննութիւն մը պիտի կատարեն եւ մասնաւորաբար պիտի զբաղին արձանագրութիւններով ու թղթածրարներով:

Ասկէ զատ, քննիչները մանրամասն տեղեկութիւններ ձեռք պիտի բերեն այս վարժարաններուն մէջ պաշտօնավարող Թուրք ուսուցիչներու մասին, որովհետեւ կրթական գործավարութեան մօտ գտնուած անոնց թղթածրարները թերի մնացած ըլլալով, իրենց մասին կատարեալ համոզում մը չունի գործավարութիւնը եւ այս պատճառաւ իրաւազրկուած են:

Կրթական գործավարութիւնը այս վարժարաններուն ուսուցիչներուն համար կարեւոր որոշում մըն ալ տըւած է:

Այս որոշման համաձայն, ինչպէս կ'ըլլար մինչեւ հիմա, դպրոցներու վարչութիւններն ու կրթական տեսչութիւնները պիտի չկրնան իրենց ուզած ատենը վերջ տալ այս վարժարաններու ուսուցիչներու պաշտօնեաներուն: Այսպէս, ինչպէս իրենց պաշտօնի կոչուելը, նոյնպէս ալ պաշտօններուն վերջ տրուելու որոշումը կրթական գործավարութիւնը պիտի տայ, նկատի առնելով իր մօտ գտնուած թղթածրարները:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Պ. Ֆիլիփ Աղազարեանի եւ երգչուհի Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ յունուար 27ին, Սալ Շոփէն, ճոխ յայտագրով: Զեղչեալ գնով տոմսակներ կարելի է ճարել «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՐ ԵՒ ԼԵԶՈՒ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 յունուար).

— «Եթէ ժամանակակից պետութիւնները՝ գրագիտութեան արժէքին գիտակցութեամբ՝ իրենց պարտականութիւնը կը նկատեն տարածել զայն ժողովրդեան զանգուածներու մէջ, ապա հանրային - ղեկավար տարրերու համար կարեւորագոյն առաջադրութիւնը կը հանդիսանայ այդ զանգուածներու ոգեկան - քաղաքական դաստիարակութիւնը. վասնզի յարատեւ դարձնել ժողովուրդին բարոյական կորովը, ուրեմն եւ ապահովել անոր ազգային միութիւնը կարելի է այն ատեն միայն, երբ իրեն միշտ կը յիշեցուի իր ազգային - քաղաքական իտէալը:

Այդ նպատակին կը ծառայեն մամուլը, հանրային հաւաքոյթներու մէջ եղած բանախօսութիւնները կամ տարբեր նիւթերու շուրջ կատարուած դասախօսութիւնները: Եւ սակայն առանցմէ աւելի հիմնական է գրականութիւնը, որուն մէջ կ'արտայայտուին ու տեւականօրէն կը պահպանուին ազգի մը ոգեկան էութեան տարրերը, ինչպէս նաեւ երեւան կուգան անոր աշխարհայեցողական սկզբունքները: Եւ այդ՝ մասնաւորաբար այն գրական երկերու մէջ, ուր կերպաւորուած են ժողովուրդի մը ցեղային - հոգեկան ուժերը, եւ արձագանգ գտած են այդ կերպաւորման համար մղուած մեծ պայքարները:

Այսպէսով, խնդիրը հոս կը վերաբերի ոչ միայն նոր, այլեւ մանաւանդ նախնի գրականութեան, վասնզի այս վերջինին մէջ է, որ ցեղը կը ցոլանայ անմիջականօրէն, իր սկզբնական յատկութիւններով եւ ձգտումներով:

Գրականութեան հզօրագոյն զէնքը լեզուն է: Աւելին. ազգերու պատմութեան նախնական շրջաններու մէջ լեզուն նուազ կարեւոր չէ, քան գրականութիւնը, վասնզի բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ գրականութեան համազօր արժէք մը եղած է: «Ի սկզբանէ էր Բանն»: Իսկ «բան»ը՝ լեզուն է, ոգիի երեւութական պատկերը: Ու եթէ հայերէնի մէջ «բան»ը այսօր փոխարինուած է «խօսք»ով, ուրիշ եւրոպական լեզուներու մէջ այդ երկու ըմբռնումները նոյնացած են եւ կ'արտայայտուին միեւնոյն բառով:

Եւ իրաւամբ, լեզուն սոսկ գործիք մը չէ գաղափարներ արտայայտելու. ան ոգին իսկ է գրականութեան: Արդարեւ, այն ատեն, երբ գոյութիւն չունէր գրականութիւն ժամանակակից իմաստով, լեզուի մէջ էր որ արտայայտութիւն կը գտնէին ժողովուրդի հոգին, անոր բոլոր զգայութիւններն ու մտածումները: Երկար դարերու մէջէն լեզուն կը կրէ այն ամէնը, ինչ որ քերթողներ եւ խորհողներ վըստահած են իրեն: Լեզուի միջոցով կը հնչեն ժողովուրդի երգերն ու կը պատմուին հին առասպելներն ու հեքիաթները, ու նաեւ լեզուի միջոցով մայրը առաջին խօսքը կ'ըսէ իր մանկան եւ առաջին թոթովանքը կը լսէ անկէ:

Կարճ՝ այն ամէնը, ինչ որ ապրած ու խորհած են մեր նախնիքը, կը շարունակէ ապրիլ մեր լեզուի մէջ, եւ մեր ընելութեան եւ պատմութեան ամէն մեծ շրջանն իր անջնջելի հետքերը ձգած է մեր լեզուի բառագանձին մէջ:

Ասկէ կը տեսնուի, որ լեզուն կաղապար չէ, եւ իր զարգացումը երբեք չէր կրնար կանգ առնել. ան յարաշարժ վիճակ մը կ'ապրի եւ մշակոյթի ու թէքնիքի զարգացման հետ կ'աճի եւ իր ուժականութիւնը: Գրականութիւնն ու մամուլը, վերացական ու գործնական գիտութիւնները հրապարակ կը դնեն միշտ նորանոր գաղափարներ, որոնք իրենց արտայայտման միջոցները կը փնտռեն լեզուի մէջ: Եւ որքան աւելի կ'աճի լեզուի կարեւորութիւնը, այնքան աւելի կը մեծնայ մեր պատասխանատուութիւնը անոր հանդէպ: Մեր վըրայ պարտականութիւն կ'իյնայ՝ ոչ միայն անաղարտ պահել մեզի կտակուած անգին գանձը, այլեւ, իբրեւ երախտագէտ ժառանգորդներ, բազմացնել զայն:

Եւ սակայն ճիշդ հոդ է լեզուին սպառնացող վտանգը: Դժբախտաբար, մեզմէ շատեր ոչ միայն իրենք իրենց իրաւունք կուտան «նորաստեղծ» կամ օտար բառերով խճողելու մեր սքանչելի բարբառը, այլեւ իրենք զիրենք ձեռնհաս կը նկատեն «սրբագրելու» զայն, կամայականօրէն աղաւաղելով ու փոփոխելով ինչպէս առանձին բառեր ու ձեւեր, այնպէս ալ ամբողջ դարձուածներ:

Իրաւ է, նոր բառերու կազմութիւնը, նկատի առնելով ժամանակի պահանջը, այլեւս անհրաժեշտութիւն դարձած է: Բայց ասոր համար պէտք է ոչ միայն յատուկ կարողութիւն, այլեւ ճաշակ: Ու յետոյ — եւ այդ նըւազ կարեւոր չէ — միշտ նկատի ունենալու է այն բարձր նպատակները, որոնց կը ծառայէ լեզուն, եւ ըստ այնմ ալ ջանալու է, որ ան ըլլայ մաքուր, յստակ եւ արտայայտիչ»:

ԱԹԷՆՔԻ ՋԵՏԵՂՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Նէա Իզմիրնիի (Աթէնք) մէջ հայ գաղթականներու համար կառուցուելիք տուներու մասին, մեր հարցումին պատասխանելով. Հ. Բ. Ը. Միութեան ատենապետ Պ. Ա. Գալփաքեան հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց.

— Տուներու շինութեան գործը յապաղումի ենթարկուեցաւ, որովհետեւ մեզմէ պահանջուեցաւ պատկան սպասարկութենէն, Նէա Իզմիրնիի վերաբերեալ օրէնքի մը համաձայն, ամէն տուն 400 արշինի վրայ կառուցանել: Այս հիման վրայ ալ նոր յատակագիծներ պատրաստուեցան: Քանի մը օր առաջ քաղաքս եկած էր Նանսէնեան գրասենեակի պաշտօնատարներէն Գորոնիս պէյ, եւ երկրաչափ Սուլիսի մասնակցութեամբ, ճշդեցինք բոլոր մանրամասնութիւնները: Պատրաստուած նոր յատակագիծը Գորոնիս պէյ իր հետ տարաւ, շուտով վաւերացնել պիտի տայ Ժընեւ Յանձնախումբին եւ պիտի վերադարձնէ մեզի: Փետրուարի սկիզբը կը յուսանք շինութիւններու սկսիլ: Առաջին անգամ պիտի կառուցուին 133 տուներ, որոնց ծախքը մօտ երեք միլիոն դրախմի պատրաստ է: Յառաջիկային կը յուսանք մինչեւ հինգ հարիւր ընտանիքներու զետեղումը ապահովել Նէա Իզմիրնիի հողերուն վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Նրա ականջին զարկեց երգի ձայն.

«Բուլբուլն է հագեր ի յոտին կօշիկ,
Ջվարդն կը փնտռէ սիրով անուշիկ»···

— Կոտորուէք դուք, ասաց իր մըտքում անծանօթ տղամարդը եւ շարունակեց ճանապարհը: Երգի ձայնը լըսւում էր անտառի խորքից, ուր այժմ աբեղաները, ռամից ստացած ոգեւորութիւնից յետոյ, կատարում էին իրանց գիշերային արշաւանքները:

Անծանօթ տղամարդը մօտեցաւ լըճին: Այստեղ նոյնպէս մի քանի աբեղաներ սեւ ուրուականների նման դեռ դրօսնում էին: Բայց մէկը նստած էր անշարժ, միայնակ, որպէս առանձնացած սգաւոր, որ իր մխիթարութիւնը գտնում է այն դրութեան մէջ, երբ ոչ ոք չի հարցնում նրանից մի բան, եւ երբ ոչ ոք չի դիպչում նրա սրտի վէրքերին: Արեւից այրուած, մռայլոտ դէմքը եւ հնամաշ հագուստը ցոյց էին տալիս, որ այդ աբեղան պէտք է պանդուխտ եւ աղքատ լինի: Վանքի քնքուշ եւ կոկիկ հագնուած միաբաններից ոչ ոք չէր մօտենում նրան, կարծես, վախենում էին պըղծուել նրա հագուստներից. Թէեւ այդ պարզ, հովուական հագուստների մէջ ծածկուած էր մի մարմին, որ կրում էր իր մէջ գեղեցիկ եւ ազնիւ յատկութիւններ: Անծանօթ տղամարդը կիսախաւարի միջից նկատելով անծանօթ աբեղային, մօտեցաւ նրան:

— Ա՜խ, Յովհաննէս հայր սուրբ, դո՞ւք էք:

— Ա՜խ, Վարդան, գոչեց աբեղան եւ գրկեց նրան:

Աբեղան սուրբ Յովհաննու վանքի վանահայր եւ միեւնոյն ժամանակ Ալաշկերտի առաջնորդն էր, որ գաղթականների հետ եկել էր Ռուսաց հողի վրայ, չկամենալով բաժանուել իր ժողովրդից:

Վարդապետը եւ Վարդանը նստեցին մի քարի վրայ, որ լճի մօտ ծառայում էր որպէս նստարան:

— Ե՞րբ եկար, հարցրեց վարդապետը:

— Այսօր, հէնց այս ժամիս, պատասխանեց Վարդանը իր շուրջը նայելով որ նրան չլսեն:

— Ոչ ոքի՞ չտեսար:

— Դեռ ոչ ոքի:— Այդ խառնիճաղանճ բազմութեան ո՞ւմը կարելի է գտնել: Ես շատ կը ցանկանայի տեսնել Մելիք-Մանսուրին, լսեցի, որ նա էլ գաղթականների մէջն է:

— Ես նրան տեսայ երկու օր առաջ, պատասխանեց վարդապետը,— այժմ պէտք է Երեւանում լինի. կարծեմ, այնտեղ պէտք է տեսնուէր մի քանի պարոնների հետ, որոնք մտածում են մի մասնաժողով կազմել գաղթականների վիճակի համար հոգ տանելու:

— Թիֆլիսում արդէն կազմուել է մասնաժողով:

— Երեւանը պէտք է նրա մի ճիւղը լինի:

— Այստեղ ինչպէ՞ս են գնում գործերը:

— Շատ վատ, պատասխանեց վարդապետը տխուր ձայնով.— մի ամբողջ շաբաթ է, որ այստեղ վեր ընկած եմ. Ղազարապատի մի անկիւնում տեղ են տուել. ոչ ոք ինձ վրայ չի նայում, ոչ ոք չի էլ ուզում հարցնել, թէ ի՞նչ եւ որպիսի՞ հանգամանքներ բերեցին մեզ այստեղ: Ինձ խոստացան, թէ կը տանեն վեհարանը եւ այնտեղ հարցմունքներ կ'անեն: Ստիպուեցայ գրաւոր կերպով ներկայացնել թշուառ ժողովրդի գաղթականութեան բոլոր պատմութիւնը, եւ յոյս ունէի, որ դրանից յետոյ կը կանչեն ինձ եւ բերանացի բացատրութիւններ կը պահանջեն: Այդ փորձը նոյնպէս մնաց ապարդիւն: Մի՞թէ կարելի է մինչեւ այն աստիճան սառնասիրտ եւ մինչեւ այս աստիճան անգութ լինել: Ես ցուցակը ունեմ, որ 3000 ընտանիքից մինչեւ այսօր 1500 հոգի մեռել են, որը հիւանդութիւնից, որը քաղցածութիւնից: Մնացածները, անտարակոյս, նոյնպէս կը մեռնեն, եթէ նրանց վիճակը այսպէս կը շարունակուի:

Վերջին տեղեկութիւնները որքան եւ ցաւալի լինէին, այնուամենայնիւ, մի առանձին տպաւորութիւն չգործեցին Վարդանի սրտի վրայ. Նա այդ բոլորը շատ բնական էր համարում. Նա առաջուց գիտէր այս տեսակ գաղթականութիւնների կործանարար հետեւանքները:

— Բոլոր գաղթականները այստե՞ղ՝ Վաղարշապատում են միայն զետեղուած, հարցրեց նա:

— Ոչ, Իգդիրից եկան Վաղարշապատ եւ այստեղէն տարածւում են դէպի ամէն կողմեր: Այժմ Սուրմալու գաւառից սկսած, գաղթականները ցրուած են մինչեւ Նոր Բայազէտ, մինչեւ Հին Նախիջեւան. ամէն տեղ, ամէն գիւղերում կարելի է գտնել նըրանց:

—Ժողովուրդը ի՞նչպէս է վերաբերւում դէպի իր պանդուխտ եղբայրները:

— Ժողովուրդը խիստ մարդասիրաբար է վարւում, օթեւան է տալիս, կերակրում է, հագուստ է տալիս, եւ չի խնայում, ինչ բանով որ կարող է օգնել: Պէտք է ասած, որ այստեղի ժողովուրդը ինքն էլ սաստիկ կարօտութեան մէջ է. պատերազմի պատճառով այժմ ամէն ինչ թանգացել է: Բայց գաղթականներին աւելի բժշկական օգնութիւններ են հարկաւոր, քան թէ հաց, զանազան հիւանդութիւններ անխնայ կոտորում են:

Գիշերային մութը բոլորովին պատել էր վանքի շրջակայքը: Աբեղաները քաշուել էին իրանց խուցերը. բայց խորհրդաւոր երգի ձայնը կրկին լսելի եղաւ անտառի խորքից.

«Բլբուլն է հագեր ի յոտին կօշիկ,
Ջվարդն կը փնտռէ սիրով, անուշիկ»···

— Դու այժմ ո՞ւր պիտի գնաս, հարցրեց վարդապետը Վարդանից, ոտքի կանգնելով:

— Ինքս էլ չգիտեմ...

— Գնանք ինձ մօտ:

— Ես չէի ցանկանայ, որ այստեղ ինձ տեսնէին:

— Վանքում այժմ քեզ ոչ ոք չէ կարող ճանաչել:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

աղջիկներ, ինչպէս եւ երիտասարդ հողագործներ որոնք իրենց առաջին քայլերը կ'առնեն։ Մէկ խօսքով, խաղաղասէր բանակ մը համայնավարական դրօշին տակ։ Բայց բաւական չէ այս։ Պէտք է որ Լէնինի եւ Սթալինի համայնավարական Միջազգայինի խորհրդանշանը ծածանի ամէն տեղ»։

Հրեաները Ռումանիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հրեաներու խնդիրը հաւանաբար Ա. Դ. Ժընեւի կողմէ պիտի ... Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հրեաներու խնդիրը հաւանաբար Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ պիտի հանուի այս շաբթու։ Երկու հանրագրութիւններ հասած են այս մասին, մէկը՝ Իսրայէլեան Տիեզերական Դաշնակցութենէն, միւսը՝ Հրէական համաշխարհային ժողովէն։ Կը կարծուի թէ երկուքն ալ պիտի քննուին սեփականութեան կարգով, իբրեւ փոքրամասնութեանց հարց։ Յետոյ հանրագրութիւնները պիտի հաղորդուին ռումանական կառավարութեան, որ երկու ամիս ժամանակ պիտի ունենայ, դիտողութիւններ ընելու համար։ 1933ին Ազգաժողովը իբրեւ սեփականական խնդիր քննեց հրէական բողոքը Հիթլէրի հակահրէական օրէնսդրութեան դէմ, գերմանական վերին Շլեզիոյ մէջ։

Հրէական համաշխարհային ժողովը կը յիշեցնէ թէ 1919 դեկտեմբեր 9ի յայտարարութեամբ, ռումանական կառավարութիւնը յանձն առած է յարգել 850.000 Հրեաներու իրաւունքները։ Այս Հրեաներէն 550.000ը Ռումանիոյ բաժին ինկան իբրեւ հետեւանք հաշտութեան դաշնագրին, որով նոր հողեր կը ստանար Ռումանիա։

*** Պ. Կոկա, Ռումանիոյ վարչապետը, ունկնդրութեան ընդունելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Բոլորովին անհեթեթ են փոքրամասնութեանց դաշնագրի բռնաբարման մասին շրջած զրոյցները։ Անոնք որոնց այլեւս աշխատելու արտօնութիւն չեմ կրնար տալ եւ որոնց դէմ միջոցներ ձեռք առնելու հարկադրուած եմ, այն Հրեաներն են որոնք մեր երկիրը թափեցան յաջորդական խումբերով, պատերազմէն ի վեր։ Շատ բազմաթիւ են անոնք։ Մեծ մասը եկած է Կալիցիայէն, ռուսեւլեհական ընդհարումէն վերջ, եւ Հունգարիայէն, երբ գաղղիական միջոցներ ձեռք առնուեցան, իբրեւ հետեւանք Պէլա Քունի համայնավարական իշխանութեան։ Անշուշտ կան շատեր ալ որոնք աւելի վերջերս եկան Գերմանիայէն։ Ես այնքան խիստ առարկութիւն չունիմ այս վերջին դասու մասին։ Բայց եւ այնպէս Ռումանիոյ քաղաքացիները պէտք է պաշտպանուին այս օտար արշաւանքներուն դէմ։ Շատերը անոնցմէ որոնց մասին խօսեցայ մեր երկիրը եկած են առժամեայ արտօնագիրներով։ Մենք մարդասիրաբար թոյլ տուած ենք որ սահմանը անցնին, բայց անոնք չեն կրնար հոս մնալ յաւիտեան։ Ուրիշ հազարաւորներ մտած են խարդախութեամբ եւ զանազան հնարքներով։ Կան բազմաթիւ բախտախնդիրներ ալ։ Ասոնք եւս պէտք է հեռանան։ Ազգաժողովը զանգատելու պատճառ մը չունի. ընդհակառակն մենք տրտնջալու պատճառներ ունինք։ Ազգաժողովը պէտք է օգնէ մեզի այս խնդիրը լուծելու, միջազգային ծրագիր մը կազմակերպելով մեր չուզած Հրեաներուն տեղաւորման համար։ Մենք մօտ 500.000 կը հաշուենք այս կարգի Հրեաներուն թիւը։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Նոր զինապահեստ մը եւս գտնուեցաւ

Երէկ հաղորդած էինք ուր Սէն Լազարի մէջ երեւան հանուած զինապահեստին մանրամասնութիւնները։

Ոստիկանութիւնը շարունակելով իր քննութիւնները, ճշդեց թէ զինարանյարկաբաժնին վարձակալն էր Ռէյմօն Կոտէն, 55 տարեկան, հովանոցավաճառ։ Դռնապանը այս առթիւ պատմեց թէ եկողը կեղծանուն մը կ'արտասանէր եւ հրահանգներ կուտար, բանալիները յանձնելու եւ կապոցները տեղաւորելու համար։ Կոտէն անմիջապէս ձերբակալուեցաւ բանտարկուեցաւ։ Դռնապանին գաղտնապահութիւն պարտադրուած էր մահուան գնով։

Ապահովութեան Տեսչութիւնը նոր եւ աւելի կարեւոր գործողութիւններ կը ծանուցանէ։ Զինապահեստին բուն կազմակերպիչը կը համարուի Ժաք Բորէզ, բանտարկեալ Տըլոնքլի քարտուղարը, որ փախած է։ Դռնապանը երբ տեսաւ անոր լուսանկարը, անմիջապէս ճանչցաւ եւ յայտնեց թէ պատուիրած էր որ բառ չարտասանէ, «այլապէս դուն ալ, կինդ ալ, զաւակդ ալ իրենց գլուխը վրայ կուտան»։

Սօմի նահանգին մէջ ալ խուզարկութիւններ կատարուած ըլլալով, նոր զինարան մը երեւան հանուեցաւ,— գնդացիր, հրացան, փամփուշտ, ատրճանակ, ռումբ եւն.։

*** Բանտարկեալներէն Զօր. Տիւսէնեօր առջի օր կրկին հարցաքննուելով, խոստովանեցաւ թէ տեղեկութիւն ունէր զինեալ խմբակցութեանց գոյութենէն, բայց իր կազմակերպութիւնը բոլորովին անվախ էր։ «Ես ոչ արտասահմանի գործակալն եմ, ոչ ալ պետը զինեալ կազմակերպութեան մը»։ Յետոյ խոստովանեցաւ թէ Սպանիա եւ Իտալիա գացած է, ուզած է տեսակցիլ Մուսոլինիի հետ, բայց ունկնդրութեան պատասխանը ուշ ստացած ըլլալով, Փարիզ վերադարձած է։ Իր ամբողջ գործունէութիւնը ուղղուած էր համայնավարներուն դէմ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնէ արձակուած է Բորիս Շումիացկի, խորհրդային շարժանկարին վարիչը, որ նախապէս եղած է դեսպան Թէհրանի մէջ, յետոյ վերատեսուչ սթալինեան համալսարանի։ Երկար ատենէ ի վեր ծանր քննադատութիւններ կ'ըլլային իրեն դէմ։ Աչքէ ինկած է նաեւ Քերժենցեւ, արուեստի վարչութեան նախագահը, որ կ'ամբաստանուի թէ ուշադրութեամբ ականջ տուած չէ զանգուածներու ձայնին եւ չէ հետաքրքրուած Լէնինկրատի թատրոնին կացութեամբ։ Այս ալ հին բոլշեւիկ մըն է եւ եղած է դեսպան Հռոմի մէջ։ 1936էն ի վեր նախագահն է արուեստի վարչութեան եւ գործավարի (նախարար) աստիճան ունի։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԷՆ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը հասաւ Լեհաստան, հրամանատարութեամբ Զօր. Լիպմանի եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան։ Պիտի մնայ մինչեւ շաբաթ։

ԻՏԱԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ առեւտրական յարաբերութեանց խանգարումը լըրջօրէն կը վնասէ երկու երկիրներուն ալ։ Հռոմէն կը հերքեն Մոսկուայի ամբաստանութիւնը թէ իտալական առնէր չեն կատարած իրենց վճարումները եւ կ'ըսեն թէ պարտք չէ մնացած քարիւղի հաշիւներէն։ Իսկ Մոսկուայի մէջ կ'առարկեն թէ կարելի չէ մէջտեղ հանել իտալական պարտաւորութեանց ամբողջ ծաւալը։ Իտալիա տարիներէ ի վեր ժամն քարիւղ կը գնէ Խ. Միութենէն, ինչպէս եւ արմտիք եւ ատաղձ, իսկ Խ. Միութիւնը փոխադարձաբար կը գնէ գործուած ապրանքներ, չափաւոր գիներով։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, որ 160 հոգինոց սեղան մը սարքեց, ի պատիւ հիւրին։ Պերլինի մէջ կ'աշխատին համոզել Եուկոսլավիան թէ Փարիզը այլեւս դիւանագիտական կեդրոն մը չի կազմեր։ Այս այցելութեան շնորհիւ պիտի աւելնան երկու երկիրներուն առեւտրական գործառնութիւնները։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախարարական տագնապը վերջացաւ հողագործական եւ ներքին նախարարներուն հրաժարումով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ թերթերը կը գրեն թէ Լիբանանի կառավարութիւնը պատուանշաններ տուած է ընկերներ Կարօ Սասունիի եւ Գասպար Իփէկեանի, գնահատելով անոնց ծառայութիւնները։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգ. մեծ ժողովը վաւերացուց արեւելեան դաշինքը, որ կընքուած էր 1937 օգոստոս 8ին, Թեհրանի մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի ներթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին։

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փառաւոր Լաիքի շքեղ սրահին մէջ, 5, րիւ տէ գ'էֆօլ, Քրէմլին Պիսէթր։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Գազազեան (Հայկ. եւ կովկ. պար) Թառիստ Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Խմբէմեան (արտասանութիւն)։

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ։

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով։

Հաղորդակց. միջոցներ — Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre։

Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8, Փլաս Կոընէի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը։

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում։

Մուտքը ազատ է

ՌԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ։ Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական դէմքերը»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի երեկոյ, 20 Յունուար, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet, Paris։

Կը դասախօսէ՝ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Միսաք Մեծարենց, իր կեանքն ու գործը»։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Զ. ԴԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։ ԼԻՍՄԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, րիւ տ'Իսի, Պիյեանքուր, մէթրօ Մարսէլ Սամպա։

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արմակօնի կողմէ։

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ։ Ճոխ պիւֆէ։

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Մուտք 7 ֆրանք — հայ զինուորներու ձրի։

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի)

Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ. 8 Rue Daru, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով

Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական ընտրագոյն ուժերու

20 Փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Սօսիէթէ տէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, մէթրօ Odéon

առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆԸ»

(կատակերգութիւն 4 արար)

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Զմիւռնիացի ծանօթ առեւտրական ողբացեալ Ղուկաս Եսայեանի մահուան քառասնօրեակին առթիւ, հանդիսաւոր Ս. Պատարագի մատուցումով հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ՝ յառաջիկայ 24 յունուար, երկուշաբթի օր։

Հանգուցեալոյն յիշատակը յարգողներ կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան։

Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգստեան պաշտօնին ժամը 11.15ին։

Հոգաբարձութիւն
Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ

ԾԱԽՈՒ Է

Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեան Գօմօնի մէջ, La Rosière, 93 Bld. de la Figon, իր ունեցած 10 փիէսնոց տունը — որ ունի ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ 300 մեթր տարածութեամբ պարտէզ, կը ծախէ կանխիկ եւ առանց սակարկութեան 85,000 ֆրանքի։ Դնել փափաքողները կրնան այցելել շէնքը։

Դիմել՝ Père Terzian, 13 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին, ճոխ պիւֆէ։

Մէթրօ Alma - Marceau

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ծննդեան հինգհարիւրամեակը Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայ[illegible] Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3[illegible]

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕԻ ՄԷՋ, 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆԵԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ընդարձակ Ամիրտովլաթի ամբողջական երեկնու հրատարակութեան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. ԱՐԶՈՒԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի երգչուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (ջութակ), Ջութակահար Պ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ[illegible] աշակերտները։ Մարսէյլի թատ.-օփէրէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ «ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ»։

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

24 Դեկտ. — 30 Դեկտ. 1937

ԼԻՈՆ, Շէմ — 70։
ՓԱՐԻԶ, Հ. Զ. — 50։
ՌՈՆԻ Սու ՊՈՒԱ, Օր. Աճ. — 116։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ. — 150։
ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻՒԻ, Գործ. — 146։
ԼԻՈՆ, Գործ. — 800։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն. — 150։
ՄՈՆՓԻԼԻԷ, Գոլ. — 30։
ԼԱ ՖԱՎԻԷՌ, Ռ. Պ. — 75։
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Ն. Շ. — 145։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 338։
ՌՕԱՆ, Խ. Մ. — 5։
ՌՕԱՆ, Մ. Թ. — 5։
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն. — 75։
ՓԱՐԻԶ (7), Աղա. — 90։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Տիկ. Է. Է. — 169։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Մ. — 37.50։
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Ս. Պիւլ. — 100։
ԱՐԼ, Կիւլ. — 150։
ՄԻՒՐԷ, Անդր. — 75։
ՎԻՎԻԷ, Մ. Ա. — 75։
ՓԱՐԻԶ (12), Տխր. — 60։
ԼԱ ՌՈՇԷԼ, Ա. Ա. — 80։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Տ. — 50։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ.
«ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԱԿՈՒՄԲԻ
ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ս. Ժամկոչեան 150 ֆրանք, Տ. Գասպարեան եւ Ռ. Ընտրիկեան 100ական, Ա. Ճապուրեան, Յ. Գա[illegible]սըղեան, Յ. Սարգիսեան, եւ Ա. [illegible]միրճեան 50ական, Մ. Կէղիւրեան[illegible] Ս. Ընտրիկեան 30ական, Հ. Տէ[illegible]ճեան, Թ. Ղազարեանծ. Ընտրի[illegible] Մ. Մուսեղեան, Կ. Քէչէճեան եւ[illegible] Գույումճեան 20ական, Գ. Մա[illegible]եան եւ Գ. Յովնանեան 15ական[illegible] Աճէմեան, Գ. Մարգարեան, Խ.[illegible] րիկեան, Ա. Արէլեան, Ե. Ասլա[illegible] Ս. Աղոյեան, Ղ. Միքայէլեան, Մանուկեան, Հ. Գասպարեան, Մազմանեան, Յ. Գուլպաթեան, Պալթաեան, Գ. Ոսպիկեան, Յ.[illegible] Թարեան, Պ. Փափազեան, Ա.[illegible] րէքճեան, եւ Բ. Միքայէլեան[illegible]կան, Գ. Կէհարեան, Զ. Գա[illegible]եան եւ «Վարուժան» խումբ 5[illegible] ֆրանք, Վ. Զուլէյեան 8 կտոր[illegible] («Վարուժան» գրադարանին։ Գումարը հաւաքելու կնքահայր Ընտրիկեան 55 ֆրանք։ Գումար[illegible] ֆրանք։ (Տես «Յառաջ» 1 Յուն[illegible])

Մեր խորին շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներուն։

Հ. Յ. Դ. Խ[illegible]

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 20 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3633

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆ

Առածի կարգ անցած են Ֆրանսայի նախարարական տագնապները, որոնք ընդհանրապէս երկար կը տեւեն: Վերջինն ալ տեւեց հինգ օր:

Տեղական թերթ մը պատմութիւն քրքրելով, գիտել կու տայ թէ տասը տարիէ ի վեր պատահած նախարարական տագնապներու միջին տեւողութիւնը եղած է չորս օր:

Ամէնէն երկար տագնապը ծագեցաւ 1929 հոկտեմբեր 23ին, երբ ինկաւ Պրիան, եւ իր յաջորդը՝ Թառտիէօ, հազիւ կրցաւ նոր դահլիճ մը կազմել նոյեմբեր 3ին: (11 օր):

Ուրիշ երկար տագնապ մը ծագեցաւ 1930 դեկտեմբեր 5ին, Թառտիէոյի անկումէն վերջը, տեւելով ութ օր: Անգամ մըն ալ՝ 1932 փետրուար 16ին, երբ Լավալ ինկաւ եւ նոր դահլիճը կազմեց Թարտիէօ, փետրուար 22ին (7 օր): Միւս տագնապները տեւած են 2-3-4-5 օր:

Տասը տարուան ընթացքին, Ֆրանսա ունեցած է 23 դահլիճ,— Շօթանի նոր (չորրորդ) կառավարութեամբ՝ 24:

Միեւնոյն ժամանակաշրջանին մէջ եւ աւելի առաջ ալ, դահլիճներու տեւողութիւնը եղած է միշտ անկայուն:

Ամէնէն երկար կրցած է դիմանալ Փուանքարէ, 1926 յուլիս 23էն 1928 նոյեմբեր 11 (երկու տարի, 3 ամիս, 18 օր): Յետոյ կուգայ Լէոն Պլում, 1936 յունիս 15էն 1937 յունիս 21 (մէկ տարի եւ վեց օր): Երրորդ՝ Լավալ, 1931 յունուար 27էն մինչեւ 1932 յունուար 12 (11 ամիս եւ 16 օր): Այնուհետեւ կուգան ու կ'երթան.— 9, 8, 7, 6, 4, 3, 2 ամիսներու տեւողութեամբ: Մէկ մէկ ամիս եւ քանի մը շաբաթ կամ օր տեւած են չորս դահլիճներ: Իսկ միայն համրանքով օրեր ապրած են երեք դահլիճներ,— Տարտիէ՝ 1934 յունուար 27էն փետրուար 7 (10 օր), Պուխոն՝ 1936 մարտ 30էն յունիս 4 (5 օր), Շօթան՝ 1930 փետրուար 27էն մարտ 2 (3 օր):

Դարձեալ, այս երկրին մէջ տեսակ մը աւանդութիւն դարձած է դահլիճ տապալելու մարզանքը կամ փառքը: Ճակատ մը, որուն վրայ մրցանիշը կոտրեց «Վագր»ը, Քլէմանսօ, կոչուելով «Դահլիճ ձգող»:

Այնպէս որ, անակնկալ մը չեղաւ, երբ Շօթան կ'իյնար գիշերային փոթորիկի մը պահուն, առանց քուէարկութիւն մը կատարուած ըլլալու: Եւ մարդիկ պիտի չզարմանան, եթէ իր նոր դահլիճն ալ տապալի, իր ծրագիրը պարզած ատեն, կամ նոր փոթորիկի մը հետեւանքով:

Անշուշտ անտանելի է այս վիճակը եւ դժբախտութիւն մը՝ Ֆրանսայի համար, որ ամէն բանէ առաջ կը կարօտի տեւական եւ տոկուն իշխանութեան մը: Մանաւանդ այսօր, երբ այնքան սուր տագնապներ կը մթագնեն հորիզոնը, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ:

Կարելի էր ըսել թէ Ֆրանսա կը գտնուի անելի մը առջեւ, իբրեւ հետեւանք 1936ի ընտրութեանց:

Այդ պատճառով ալ, թէեւ դահլիճ մը կազմուած է, բայց շատ քիչեր կը հաւատան անոր տեւականութեան:

Արդարեւ, նոր դահլիճը չի կրնար վստահիլ հաստատուն մեծամասնութեան մը, ինչպէս նախորդ երկուքը: (Լէոն Պլում ինկաւ Ծերակոյտին անվստահութեամբ):

Երբ առաջին անգամ գործի ձեռնարկեց, Շօթան իր յոյսը դրած էր նախ իր կուսակցութեան՝ արմատականներուն վրայ (111 ձայն). յետոյ՝ ընկերվարականներուն (156) եւ վերջապէս ձախակողմեան զանազան խմբակցութեանց վրայ:

Արդ, ընկերվարականները մերժեցին մասնակցիլ իր կազմելիք դահլիճին, եւ իրենց խոստացած «նպաստաւոր ընդունելութիւնը» շատ առաձգական բան մըն է: Լաւագոյն պարագային, եթէ դէմ ալ չքուէարկեն, կրնան ձեռնպահ մնալ, վեր ի վայր շրջելով ամէն բան: Մանաւանդ որ, համայնավարները յայտնապէս թշնամական դիրք բռնած են արդէն, եւ այժմէն կը պատրաստուին պայքարելու, թէ երեսփ. ժողովին մէջ (73 ձայն) եւ թէ դուրսը:

Այն միւս տարրերը որ ուժ պիտի տան դահլիճին — բացի արմատականներէն — կուռ մեծամասնութիւն մը չեն կազմեր: Չէ՞ որ կառավարութիւնը պիտի փորձէ գործել համաձայն Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին. իսկ այդ հոսանքները նոյն ծրագրին հակառակ են, ընդհանրապէս: Կառավարութիւնը չի կրնար այնքան առաջ երթալ, առանց խրտչեցնելու այդ հոսանքները: Միւս կողմէ հարկադրուած է գոհացում տալ բուն ձախակողմեան կուսակցութեանց, մասնաւորապէս ընկերվարականներուն, որոնք շատ գաղջ դիրք մը բռնած են, ինչպէս բացատրեցինք:

Այս իրողութիւնները եւ ուրիշ երեւոյթներ կը հաստատեն թէ Շօթանի նոր դահլիճը պիտի ջանայ փոխանցման շրջան մը բոլորել, մասնաւորապէս ձգտելով մեղմացնել կիրքերը, փրկել ֆրանքը եւ քիչ-շատ վստահութիւն ներշնչել արտասահմանի, որ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի այս երկրի ներքին տագնապներուն:

Դժբախտաբար շատ ծանր են այս տագնապները, միանգամայն բարդ:

Միայն տնտեսական տագնապը (առեւտրական կշիռը 18 միլիառի բաց մը կը ցուցնէ 1937ին), ելմտացոյցին բացը, ապրուստի յարաճուն սղութիւնը եւ ընկերային խլրտումները կը կազմեն ահաւոր հանգոյց մը, որ ջիղ կը մաշեցնէ: Դեռ չենք խօսիր արտաքին հոգերու մասին, որոնք նոյնպէս վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆ ՅԱՋՈՐԴԵՑ ՇՕԹԱՆԻ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՔՍԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ 18Ը ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՆ

Ընկերվարականներ "նպաստաւոր„ համայնավարներ՝ բացասական

Պ. Շօթան յաջողեցաւ լուծել հնգօրեայ նախարարական տագնապը, կազմելով դահլիճ մը որուն 20 անդամներէն 18ը իր կուսակցութեան կը պատկանին (արմատական): Վարչապետը ուրիշ ելք չէր գտած, քանի որ իր կուսակցութիւնը հակառակ էր համայնավարներու մասնակցութեան, իսկ ընկերվարականները մերժած էին մասնակցիլ, հակառակ Պ. Պ. Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօռի յորդորներուն: (Այս պատճառով ալ Փօլ Ֆօռ հրաժարեցաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութենէն, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ):

Ահաւասիկ նոր դահլիճին անդամները.— վարչապետ Պ. Շօթան, փոխ-վարչապետ եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար՝ Պ. Տալատիէ, անպաշտօն նախարարներ՝ Ժոռժ Պոնէ եւ Լ. Ֆրոսար (նախկին ընկերվարական, որ պիտի վարէ վարչապետական գրասենեակի գործերը), դատական՝ Քամփինքի, ելմտական՝ Մարշանտօ, արտաքին՝ Տէլպոս, ներքին եւ հիւսիսային Ափրիկէի գործերու նախարար՝ Ալպէր Սառօ, ծովային՝ Ու. Պէրթրան, օդանաւային՝ Կի Լա Շամպր, կրթական՝ Ժան Զէյ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Քէօյ, առեւտրական՝ Փիէռ Քօ, որ օդանաւային նախարար էր նախորդ դահլիճին մէջ, հողագործական՝ Շադալ, աշխատանքի՝ Ռամատիէ, գաղթային՝ Սթէկ, հանգստեան թոշակներու՝ Լասալ, առողջապահութեան՝ Ռիւքառ, Թղթատարական՝ Ժանթէն, առեւտրական նաւատորմի՝ Էլպէլ: Ընտրուած են նաեւ 13 խորհրդականներ, որոնց մէկը՝ կցուած վարչապետութեան, ՊԻՏԻ ԶԲԱՂԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐՈՎ: (Այս առթիւ «Մաթէն» գոհունակութեամբ կը ծանուցանէ թէ նոր կառավարութիւնը խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնէ օտարականները):

Ի՞նչ տարրերէ կը բաղկանայ նոր դահլիճը

Ուրեմն, Շօթանի նոր (չորրորդ) կառավարութիւնը կը բաղկանայ 20 նախարարներէ եւ 13 խորհրդականներէ, համագումար 33 անդամ, մինչ նախորդը կը բաղկանար 21 նախարարներէ եւ 14 խորհրդականներէ: Նոր դահլիճին փոխ-վարչապետը, Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարն է, մինչ նախորդին փոխ-վարչապետը՝ Լէոն Պլում անպաշտօն նախարար էր: Նախորդ կառավարութիւնը ունէր երեք անպաշտօն նախարարներ, նորը ունի միայն երկու, Պոնէ, որ սակայն պիտի զբաղի տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան կարգաւորումով, եւ Ֆրոսար (երբեմն աշխատանքի նախարար):

Նոր դահլիճին անդամներէն հինգը ծերակուտականներ են, գլուխն ըլլալով վարչապետը, 28ը երեսփոխաններ: Նախորդին մէջ կային հինգ ծերակուտականներ եւ 29 երեսփոխաններ:

Ասպարէզի տեսակէտով, նոր կառավարութեանանդամներէն վեցը հրապարակագիրներ են (Սառօ, Ֆրոսար, Տէլպոս, Մարք Ռիւքառ եւ Թէսան), 13ը փաստաբաններ, գլուխն ըլլալով վարչապետը, երեքը նախկին բարձր պաշտօնատարներ, երկուքը՝ հողագործներ, մէկը՝ հողագէտ, մէկը՝ գործարանատէր, մէկը՝ մեքենագէտ:

Ընկերվարական ազգ. խորհուրդին ժխտական պատասխանէն վերջը, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը ժողով գումարելով, անհրաժեշտ գտաւ ընկերվարականներուն բարոյական աջակցութիւնը: Իսկ իբրեւ ծրագիր թելադրեց Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը, «սակայն զգուշանալով այն խնդիրներէն որ կրնան չէզոքել Ժողովրդական համախմբումի անդամներուն միջեւ եղած տարակարծութիւնները»: Այս որոշումներուն վրայ, խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութիւնը ժողով գումարելով, որոշեց «նպաստաւոր» դիրք բռնել «Ժողովրդական համախմբումի մէկ անդամին կողմէ կազմուած կառավարութեան հանդէպ»: Իսկ համայնավար կուսակցութիւնը յայտնապէս բացասական դիրք բռնած է, եւ տեհաճութեամբ գիտել կու տայ թէ ընկերվարական խմբակցութիւնը 24ի դէմ 86 ձայնով որոշած է նպաստաւոր դիրք բռնել, «Լէոն Պլումի յորդորանքին վրայ»: Եւ չեշտելէ վերջ թէ Շօթանի կառավարութիւնը «երկրին սպասածը չէ», կը պահանջէ «Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն մը, կռթնած Ժողովրդական Ճակատի մեծամասնութեան մը վրայ, Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը գործադրելու վճռականութեամբ»: Այս առթիւ կը քննադատէ Պ. Շօթանի յայտարարութիւնը, չգտնելով անոր մէջ «հաւատարմութիւն Ժողովրդական ծրագրին, ոչ ալ «որ եւ է ակնարկ Ժողովրդական Ճակատի գոյութեան մասին, ոչ իսկ պարզ անունը պայքարի այն կազմակերպութեան որ կը պահանջէ հաց, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն»:

Ցուցմունքներ կը կարծեն թէ Ժողովրդական Ճակատը գոյութիւն չունի այլեւս:

Նոր վարչապետին յայտարարութիւնները

Պ. Շօթան իր դահլիճը Հանրապետութեան Նախագահին ներկայացնելէ առաջ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Ուրախ եմ որ յաջողեցայ վերջ տալ երկար եւ փափուկ տագնապի մը: Կառավարութիւնը պիտի ջանայ գոհացնել յոյսերը Ժողովուրդի մը որ նոյնքան ծարաւի է բարենորոգումներու եւ ընկերային արդարութեան որքան քաղաքացիական խաղաղութեան եւ ապահովութեան: Ծանր պարտականութիւններ կը սպասեն մեզի. կառավարութիւնը պիտի կատարէ զանոնք ընդհ. քուէարկութեամբ յայտնուած կամքը արժեցնելու եւ զայն ազգային փրկութեան պահանջներուն հետ հաշտեցնելու կրկնակ նպատակով: Մեր ելեւմուտքը հաս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կը կարդաք Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՃԵՑԷՔ, ԲԱԶՄԱՑԷՔ ԵՒ...

Խոր մտահոգութեան մէջ է վոլթէրի երկիրը, որովհետեւ ժողովուրդը չաճիր:

Արդարեւ, ինչպէս ըսուած է, «մէկ հատիկներու երկիրն է» Ֆրանսան, — ամէն ընտանիք կը գոհանայ զաւակով մը: Այդ «մէկ հատիկը» յաճախ կը դառնայ մայրիկին պուպրիկը, խաղալիկը կամ... հովանոցը: Առաջ ֆրանսական ընտանիքները «մէկ հատիկ»ն ալ «էւէլ» կը գտնէին եւ կը գոհանային... հովանոցով մը: Հայրիկն ու մայրիկը, կիրակի կամ տօն օրով մը իրենց կէսօրուան այցելութեան գացած ատեն, հովանոց մը կը կախէին իրենց ետեւէն՝ երեխայի ձեռքէն բռնելու ձեւով: Այդ շրջանին Ֆրանսա կը կոչուէր «հովանոցաւոր հայրիկներու երկիր»:

Բայց կը թուի թէ շուտով Ֆրանսա պիտի կոչուի... զերեզմանատուն, որովհետեւ «մէկ-հատիկաւոր» հայրիկները եւս սկսած են նուազիլ Ֆրանսայի մէջ: Քանի մը թիւեր տանք.—

1931ին, 2 միլիոն կը հաշուէին այն այրերը որոնք 20 — 40 տարեկան ըլլալով հանդերձ՝ կը հրաժարէին կնութեան առնելէ Եւային թոռները: Թէեւ ըսէք որ այդ ամուրիներէն շատեր, եւրէն, նարեցին կամ ընտրեցին բարձրնկեր մը կամօքն Աստուծոյ եւ յօժարութեամբ քահանային: Բայց մտիկ ըրէք,— 10.000 ամուրիներէն 1935ին ամուսնացած են միայն 780 հոգի: Մեր վիճակագրութեան հեղինակը կ'ըսէ թէ 1871էն ի վեր առաջին անգամն է որ Ֆրանսա այսքան քիչ նարսնիք է տեսած:

Ու դարմա՞ն,— կը պոռան թերթերը: Կ'իմանամ որ Ֆրանսացի երեսփոխան մը պիտի առաջարկէ օրինագիծ մը քուէարկել վարկ բանալու համար անոնց որ կ'ուզեն ամուսնանալ: Ամուսնութիւնները քաջալերելու այս մեթոտը կուգայ Շուէտէն, Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Ամէն երիտասարդ որ գտած է նշանածը բայց չունի հարսնիքին ծախքը, պետութենէն պիտի ստանայ 6000 ֆրանքի փոխառութիւն մը, վճարելի 9 տարիէն: Միայն թէ տրուած դրամը երիտասարդական հարսնիքի համար չծախսուի, տրամադրելի 6000 ֆրանքին փոխարէն ամուսնացողներուն պիտի տրուի բնակարան կամ ալիւմինիոմէ փայլփլուն սաներ ու պնակներ, դգալներ ու պատառաքաղներ: Ի հարկին՝ ներմակեղէն: Քաջալերելու նպատակով նաեւ ծնունդները՝ փոխառութիւն օրոցներ շատցնելու համար:

Երբ այս տեղեկութիւնները կարդացի, միտքս ինկաւ գիրք մը, զոր վերջերս լոյս ընծայեց Մանուէլ Տէվալտէս: Այս գիրքը, որուն խորագիրն է *Պատերազմ իբրեւ հետեւանք զերաճումի*, դասեր կը հանէ խոշոր-խաշակական վերջին պատերազմէն ու կ'եզրակացնէ որ «պատերազմին գլխաւոր պատճառը ժողովուրդներու զերաճումն է, եթէ դէմ էք պատերազմի՝ շատ մի աճիք»:

Կ'ենթադրեմ որ ճշմարտութիւն մը կայ այս դասին կամ եզրակացութեան մէջ: Փաստ՝ Հայերս.— Մենք շատ կը կռուինք, նոյնիսկ ներքին պատերազմներ կը մղենք անոր համար որ շատ կ'աճինք:

Բայց քանի որ Ֆրանսացիները կ'ուզեն աճիլ ու բազմանալ, թող հետեւին մեզի՝ աչք առնելով պատերազմները:

Տեսէք թէ Հայը ի՛նչպէս կ'աճի.—

Մանրէական աշխարհին մէջ Karyokinèse կոչուած երեւոյթ մը կայ, — բջիջները, քիչ մը մեծնալէ վերջ, երկուքի կը բաժնուին, երկուքը չորսի եւ այսպէս կը բազմանան արագարար, անհունօրէն: Հայերն ալ *քարիօքինէզ* կ'ընեն: Հօկը երկուքի կը բաժնուի, կ'ըլլայ բողոքող Հօկ եւ Հայաստանեան Հօկ: Հայրենակցական Միութիւնները կ'ըլլան՝ վերաշինաց եւ Արտասահմանեան: Եւ այսպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որուն հետեւորդներէն ոմանք, կար ծելով թէ վերի չորս տառերը կը նշանակեն Հօրդ Մօրդ Ըսածը Մ'ըներ, մտիկ չեն ըներ կեդրոնին եւ առանձին խմբակցութիւն կը կազմեն: Ո՞ր հայկական Միութիւնն է, որ երկուքի բաժնուած չէ,— մեր բոլոր գիւղերը, քաղաքները, դպրոցները, կաթողիկոսները, գաղութները երկուքի բաժնուած են, աճելու եւ բազմանալու համար:

Եւ որովհետեւ Տէվալտէս կ'ըսէ թէ անումը պատերազմի կը յանգի, Հայերն ալ բազմանալով՝ իրար կ'ուտեն ամէն օր:

Ֆրանսացինե՛ր, հետեւեցէք Հայերուն՝ եթէ կ'ուզէք... պատերազմ:

ԱՐԱՁ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պրիւսէլէն կը գրեն մեզի.

Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէն նիստի հրաւիրուած էր Պրիւքսէլի մէջ, քննելու համար միջազգային կացութիւնը եւ ընթացիկ հարցեր:

Ժողովը տեղի ունեցաւ յունուար 16—17: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ կը մասնակցէր ընկեր Վ. Համբարձումեան:

Քաղաքական տարագիրներու պաշտպանութեան եւ Խ. Միութեան մէջ կատարուած գնդակահարութեանց առթիւ, ընկեր Վահան եւս խօսք առնելով, ըսաւ.

— «Ամբողջ ժողովրդապետական աշխարհը սարսուռով կը կարդայ խորհրդային նախճիրները: Թերթերուն մէջ վաղը, միւս օր եւ դեռ երկար ատեն անձկութեամբ պիտի կարդանք այդ գլխատումներու մասին:

Ընկեր Տանի խօսքէն վերջ, ես կը սահմանափակուիմ միայն Խորհրդային Հայաստանի դէպքերով: Հայկոմկուսի ընդհ. քարտուղար Ա. Խանջեան, անցեալ տարի իբրեւ թէ ինքնասպան եղաւ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ: Այդ ինքնասպանութեան յաջորդեցին խմբական ձերբակալութիւններ եւ բանտարկութիւններ: Գրագէտ, ուսուցչապետ, արուեստագէտ, հրապարակագիր խումբ առ խումբ ձերբակալուեցան իբրեւ Թրոցքիական, հակայեղափոխական եւ «Դաշնակ», այսինքն այն կուսակցութիւնը զոր հոս կը ներկայացնեմ: Անցեալ տարի անդամատեարերու փոփոխութեան առթիւ կուսակցութենէն վտարուեցան մօտ հազար հոգի: Վերջերս կարդացինք թերթերու մէջ Հայաստանի ութ գործավարներու եւ բարձր պաշտօնատարներու գնդակահարութեան լուրը: Ուրիշ բազմաթիւ մտաւորականներ զրկուած են անյայտ ուղղութեամբ:

Մենք կարծեցինք թէ 12 դեկտեմբեր 1937ի ընտրութիւններէն վերջ պէտք է դադրին այդ գլխատումները, սակայն ընդհակառակն, աւելի սաստկութեամբ կը շարունակուին: Այս բոլորը խոր անդրադարձումներ կ'ունենան 800.000 Հայ տարագիրներու վրայ որոնք տակաւին ջերմ զգացումներ կը տածեն իրենց Հայրենիքին հանդէպ եւ կը պահեն իրենց վերադարձի յոյսերը: Վրդովուած եմ անոնց խիղճը: Ինծ կը թուի թէ եկած է ժամանակը որ Միջազգայինը իր բողոքի ուժեղ ձայնը բարձրացնէ տրամադրելի միջոցներով եւ վերջ մը դնէ այս անասելի ջարդերուն»:

ՇԱՍԷՆ (Իզէր) մեզի կը հաղորդեն թէ իր աշխատած գործարանին մէջ արկածի մը զոհ գացած է ընկեր Մանուկ Յովհաննէսեան, առանց մէկ բառ արտասանելու: Անտէր կը մնան այրին եւ չորս անչափահաս զաւակներ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Լոնտոնի «Սընտէյ Թայմզ» թերթի խմբագիրը էնկիւրի գնաց վերջերս, տեսակցելու համար Թուրքիոյ վարիչներուն հետ: Ահաւասիկ իր տըպաւորութիւններն ու հաւաստիքները: Թրքական հիւրասիրութիւնը գարծի վրայ է շարունակ: Ինչ կը վերաբերի «արտագին բարեկամութեան», որուն մասին կը խօսի յօդուածագիրը, ակամայ կը յիշեցնէ այն միւս «արտագինները», որոնց զոհ գացին Հայերը, Յոյները, Հապէշները եւ դեռ շատ ուրիշներ.—

Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրք Անգլիացիներուն յաղթեց Տարտանէլի մէջ, կռուեցաւ Պաղեստինի ճակատին վրայ եւ Կազի տիտղոսը ստացաւ պատերազմէն վերջ, պարտութեան մատնելով Յոյները: Եւ սակայն 1924-ին Թուրք Հանրապետութեան հռչակումէն ետքն էր որ արտաքին աշխարհը հասկցաւ թէ ան ոչ միայն զինուոր մըն էր, այլ եւ պետական դէմք մը: Թերեւս ատոր ապացոյցը տուաւ երբ որոշեց մայրաքաղաք մը հիմնել էնկիւրիի մէջ:

Այդ օրերուն Անգլիոյ սերտ բարեկամը չէր ան, ինչպէս է այսօր: Երբ ձեռնարկեց էնկիւրիի վերաշինութեան, մայրաքաղաք մը չէր միայն որուն հիմը կը դնէր: Աթաթիւրք մոռցաւ պատերազմի տխուր յիշատակները եւ հիմնեց արդիական Թուրքիան, ինչպէս նաեւ արեւելեան կայուն քաղաքականութիւն մը ի սպաս մեր երկրին: Եթէ Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանը (Սըր Փըրսի Լօրէն) բարձրացուց մեր հեղինակութիւնը Թուրքիոյ մէջ այն մակարդակին ուր կը գտնուէր «Մեծ Էլչիի» օրերուն, Աթաթիւրքի հանճարն էր որ դիւրացուց այդ յաջողութիւնը:

Հաւանաբար Աթաթիւրք Եւրոպայի ամենէն վարպետ պետական մարդն է այսօր: Անտարակոյս ամենէն համարձակը եւ ինքնատիպը: Եւ սակայն, որքան նուազ է համբանքը այն Անգլիացիներուն որոնք իրապէս կը ճանչնան զայն. ու որչափ դժուար է տեսնել արդար գնահատումը պատմական այն շարժումին զոր ան սկսաւ: Անկարելի է մէկ յօդուածով տալ Թուրքիոյ ներկայ պատմութիւնը որ գանց առնուեցաւ ամբողջ տասնըչորս տարի: Առաւելն կրնանք չափման քանի մը կէտեր հաստատել Անգլիոյ ներկայ քաղաքականութեան եւ այն յոյսերուն միջեւ զորս վերածնունդ Արեւելքը կը փայփայէ այսօր:

Էնկիւրին մայրաքաղաք դարձնելու ընտրութիւնը բանալին է Աթաթիւրքի քաղաքականութեան: Ինչո՞ւ համար Խալիֆներուն այս նոր Կոստանդնուպոլսը նախընտրեց Փոքր Ասիոյ խորը նետուած այդ վայրը — 350 մղոն հեռու Պոլսէն, երկու ցամաքամասեր իրարու կապող այդ փառայեղ կամուրջին զոր արուեստը, բնութիւնն ու դրամը կրնային Եւրոպայի ամենէն գեղեցիկ մայրաքաղաքին վերածել: Զինուորական պատճառներ կային, բայց ոչ այնքան կարեւոր: Ամենէն գլխաւոր շարժառիթը քաղաքականն էր:

Թուրքիա պատերազմէն եւ Գերմանիոյ հետ կնքած իր աղետալի գինակցութենէն յետոյ կորսնցուց իր կայսրութիւնը: Բայց 1923ին արդէն Աթաթիւրք պատերազմի վճիռը յեղաշրջելէն աւելի մեծ խաղալ մը յղացած էր իր հայրենիքին համար: Այդ վճիռին համակերպելով հանդերձ, ան աշխատեցաւ նոյն ինքն պարտութենէն ձեռք բերել բարգաւաճում մը զոր Թուրք ժողովուրդը տեսած չէր երբեք:

Պոլիսը իբր խորհրդանշան կայսրութեան մը եւ վարկաբեկ վարչաձեւի մը՝ շատոնց աչքէ ինկած էր եւ չէր կրնար մայրաքաղաք դառնալ հանրապետական Թուրքիոյ: Թրքական դըրոշմ չունէր ան: Ուրեմն նոր մայրաքաղաքը պիտի հիմնուէր Անատոլուի մէջ, ուր ոչ միայն Աթաթիւրքի հետեւորդները աւելի ջերմեռանդ էին— կը խօսինք տասնըչորս տարի առաջուան մասին երբ տակաւին անիկա ազգին հերոսը չէր— այլեւ Թուրք ցեղը աւելի զտարիւն էր: Աթաթիւրք կը ճանչնար իր ժողովուրդին ուժը, կը ճանչնար նաեւ անոր տկարութիւնները, կարող ցեղ մը չէր ան ինչպէս Յոյները, յարատեւօրէն ու ժրաջան կ'աշխատէին. Պոլսոյ մէջ պիտի ըլլային հասարակ երկրագործներ, պիտի կաշառուէին կամ պիտի կորսուէին միջազգային առեւտուրի եւ դրամատիրութեան բարդութեանց մէջ:

Թուրքիան մեծ եղած էր մեքենայի դարէն առաջ: Երբ փորձեց յառաջդիմել, անձնատուր եղաւ օտարներուն որոնց կառավարութիւնները քաղաքական նպատակներու ծառայեցուցին իրենց այն ազգակիցները որոնք մենաշնորհ կը փնտռէին Թուրքիոյ մէջ: Նոր Թուրքիան պիտի խուսափէր այդ վտանգէն. ժամանակի կարօտ էր արդարութիւնը. ինքն իր միջոցներով պիտի ապահովէր իր ապագան: Այս միտքերն էին որ ստիպեցին Աթաթիւրքը էնկիւրին նախընտրել Պոլսէն՝ իբրեւ մայրաքաղաք:

Աւելի լաւ էր վերսկսիլ նոր հիմերով քան թէ կարկտել ու նորոգել հին կայսերական ոստանը: Պոլսոյ կարգն ալ պիտի գար աւելի ուշ, երբ Թուրքիան կանգնած ըլլար հաստատուն հիմերու վրայ: Հազուադէպ է որ զինուորականի մը միտքը այսքան իրատես ըլլայ: Աթաթիւրք կ'ըմբռնէ որ ճշմարիտ աշխարհականութիւնը ներսէն կը սկսի, այսինքն իր ժողովուրդին երջանկութենէն ու ազատութենէն: Անիկա ընտելացած չէ քաղաքական ոչ մէկ տեսութեան: Բայց ունի միտք մը որ ինքնաբերաբար կը վերարկէ անպատեհը եւ կը մօտենայ որ եւ է հարցի խորքին: Բացարձակօրէն գերծ է ան անհաշտելի երեւոյթները ներդաշնակելու հասարակ տկարութենէն: Ընտրութիւնը կը կատարէ ինքնիրեն եւ անդթօրէն կը հետապնդէ զայն, մինչեւ իր տրամաբանական վախճանը:

Բայց սեփական մայրաքաղաքի եւ արտասահմանեան կայսրութենէն զըրկուած աղքատ երկիր մը ի՞նչ միջոցներով կրնար զարգանալ, առանց օտար դրամագլուխի օժանդակութեան: Պետութիւնը պիտի ըլլար դըրամատէրը, ան պիտի շահէր դրամը եւ հետզհետէ պիտի ուժեղանար, շնորհիւ իր ձեռնարկներուն, ինչպէս փոքր առեւտրականը Եւրոպայի մէջ: Անիկա չէր նշանակեր ընկերվարութեան անտեսական սկզբունքներուն գործադրութիւնը: Անհատական սեփականութիւնը ազատ է Թուրքիոյ մէջ եւ կրնային փոխառութիւններ կնքել արտասահմանի մէջ: Բայց պետութիւնը մէկ պայմանով կ'ընդունէր օտար դրամագլուխին մուտքը —վարկ արտածումներուն համար: Համաձայն էր ազգայնացման գաղափարին, բայց դրամ շահելու եւ նոր ձեռնարկներ կատարելու համար միայն:

Շատ դիւրին էր Աթաթիւրքին համար փոխառութիւններ կնքել Եւրոպայի մէջ — ինչպէս կ'ընէին Եգիպտոսի խտիւները — եւ յառաջդիմական ղեկավարի համբաւ մը շահիլ: Եւ սակայն ան հակառակ էր այդ քաղաքականութեան, ոչ միայն անոր համար որ օտար փոխառութիւնը երկիրը հակակշիռի կ'ենթարկէր, այլ անոր համար որ Աթաթիւրք չէր ուզեր գնել որ եւ է բան զոր կարելի պիտի չըլլար վճարել Թուրքիոյ սեփական հասոյթներով:

Դժուարահաճ սկզբունք արդարեւ, Թուրքիոյ նման աղքատ երկրի մը համար: Տուրքերը ծանր են. խոշոր դըրամագլուխներ չկան. ամբողջ դրամը պետութեան ձեռքն է. անոր կը պատկանին առեւտրական բազմաթիւ կարեւոր հաստատութիւններ: Ածուխ կայ Սեւ ծովու ափերուն վրայ ու պըղինձի եւ ուրիշ հանքեր Անատոլուի մէջ: Սակայն եւ այնպէս, Թուրքիան պիտի մնայ փոքր գիւղացի սեփականատէրերու երկիրը: Աթաթիւրք գիտակցօրէն ընտրած է բարգաւաճման ամենէն դժուար միջոցը, թէեւ ուշագրաւ յառաջդիմութիւն մը կարելի է տեսնել արդէն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Պուլկարահայ գաղութը աղքատ է եւ թշուառութիւնը տեղ տեղ կը հասնի անտանելի վիճակներու: Պալքանի ժողովուրդի յատուկ ճակատագրականութեամբ մը, քիչ գործ ունի, քիչ շահ՝ եւ հետեւաբար վարած կեանքն ալ նախանձելի չէ: Մատի վրայ համրուած հարուստներն ալ աղքատ են հոգիով եւ մտքով, ինչպէս ամէն բանի մէջ, հոս ալ յարգելով բացառութիւնները:

Շատ ու շատ հայրենակիցներ ունինք որոնք կ'աշխատին 25 — 30 լեւա օրականով: Մանր եւ յոգնեցուցիչ աշխատանք որուն վարձատրութիւնը կը բաւէ իր ծխախոտին, սուրճին կամ ուրիշ մանր մունր ծախքերու: Ուրիշներ աս ալ չեն կրնար գտնել սակայն: Ասոր վրայ աւելցուցէք պաշտօնական արգելքը, ոչ-հպատակներու գործ չտալ կամ գործի ըլլողները հեռացընել: Այս սեղմումէն ծնունդ առաւ մանրավաճառութիւնը փողոցէ փողոց կամ շուկաներու անկիւնն ու տօնավաճառներու մէջ: Սակայն, աս ալ արգիլուեցաւ, եւ հազիւ կարելի եղաւ վեց ամսուան պայմանաժամ ստանալ կառավարութենէն:

Ե՞լքը: Վախճա՞նը:

Ո՞վ կրնայ պատասխանել: Երբ մանաւանդ կը տեսնես որ փշոտ ճամբան կը տանի քեզ... Թող լրացնէ ընթերցողը:

Այսպիսի անգործ, աղքատ գաղութ մը, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ իր ազգ. հաստատութիւնները մատակարարէ կանոնաւոր կերպով:

Ճիշդ այս է պատճառը որ, գրեթէ առանց բացառութեան, պուլկարահայ բոլոր վարժարանները բաց ունին եւ ուսուցիչները՝ առնուազն քանի մը ամսական պահանջ: Ալ չենք յիշեր Սոֆիայի նորաշէն եկեղեցիին պարագան:

Սիրտդ կ'արիւնի, երբ կը տեսնես որ սրճարանները լեցուն են քարէն ջուր հանող հայրենակիցներով, երիտասարդ եւ առոյգ, որոնք ստիպուած են գլխահակ մտածել՝ թէ վերջը վերջը ո՞ւր պիտի յանգի այս ողբերգութիւնը:

Հպատակութիւնը օրինական ճամբան է աշխատանքի, բայց արդէն նիւթապէս քամուած եւ հիւծած աշխատաւորը ուրկէ՞ հայթայթէ 9 — 10 հազար լեւա:

Ամէն պարագայի մէջ, տնտեսական տագնապը մէկ կողմէն, միւս կողմէն ալ աշխատելու արգելքը՝ կազմած են երկաթեայ օղակ մը հայ գաղթականին բարակ վզին շուրջը: Եւ օղակը երթալով կը սեղմուի:

Արտասահմանի մէջ, ինչ որ ալ ըլլար, մեր ցաւն ու տառապանքը կը մեղմանար մեր հայրենիքի մշտավառ սիրով: Հայաստանն էր մեր յուսատու եւ լուսատու ջահը: Մեր անգործ հայրենակիցները դէպի երկիր դառնալու եւ հոն հայրենիքը շէնցնելու երազ մը ունէին: Հայաստանի վերջին դէպքերը եկան այդ յոյսն ու երազը փշրելու:

Գաղթահայ կեանքը անմխիթար, հայրենիք վերադառնալու յոյսը շատ տկար...

Ինչ դառն ճակատագիր վիճակուեցաւ մեզի:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ.— Պարզ է որ տնտեսական այս անձկութենէն վերջ, սիրտ չի մնար կուսակցական փոթորիկներ յարուցանելու: Եւ պուլկարահայ գաղութը մէկ երկու տարիէ ի վեր խաղաղած է: Արդեօ՞ք ընտրութիւններ չկան, եւ այդ ալ կարեւոր ազդակ մըն է: Ոչ մէկ կասկած: Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ, կիրքերը շատ հանդարտած են եւ համերաշխ գործունէութիւններ տեղ տեղ, քով քովի բերած են բոլոր տարրերը:

Հօկերու լուծումը նոյնպէս օժանդակեց պուլկարահայ կեանքի խաղաղութեան: Թէեւ վերջերս Հօկը դարձեալ վերահաստատուեցաւ, բայց, իրենք ալ գիտեն որ առաջուան տնաքանդ գործունէութիւնը չեն կրնար ունենալ եւ պետական հսկողութեան տակ են: Միւս կողմէ, չէ՞ որ Երեւան ինք լուծեց Հօկի կազմակերպութիւնը:

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ «միացեալ» խմբիներու մէջեւ պայքար կայ: Այդ կռիւը կը շարունակուի թերթերու սիւնակներէն, եւ քիչ կը պատահի որ գործը ելլէ բիրտ ոյժի:

Այս գաղութը որ պայքարի շատ փոթորկոտ շրջաններ է ապրած ու տեսած, այս օրերու պզտիկ հովերուն կարեւորութիւն չի տար:

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ.— Նանսէնեան միջազգային գրասենեակը փակուելէ յետոյ, պուլկար կառավարութիւնը Նանսէնեան անցագիր ունեցողներուն համար մշակեց մասնաւոր օրէնք մը: Ամէն հայմաթլըս ենթակայ է այդ օրէնքին: Ի հարկէ որոշ եւ նպաստաւոր կէտեր կը պարունակէ կանոնագիրը, բայց հիմնական հարցը, հպատակութեան պարագան, կը մնայ նոյնը: Պուլկարահայերը միջազգային Նանսէնեան չեն այլեւս, այլ պուլկարական Նանսէնեան եւ կը վայելեն պուլկար պետութեան կարգ մը աջակցութիւններն ու հովանաւորութիւնը, բայց երբ աշխատանքի գայ խնդիրը, օրէնքը կ'ըսէ որ նախ պուլկարահպատակին գործ կը տրուի եւ յետոյ միայն պուլկարական Նանսէնեանին:

Օտարացման տանող ճամբաներ են ասոնք: Եւ կ'երեւի այդ է պատճառը որ շատցած են օտարներու հետ հայ երիտասարդներու ամուսնութիւնները: Օտարուհին տուն տեղ ունի, երբեմն քիչ մըն ալ դրամ, յետոյ աշխատելու իրաւունք եւ տունին օգտակար ըլլալու, ապրուստը դիւրացնելու միջոց:

Եւ հայ գաղթական երիտասարդը ստիպուած է «յարմարիլ»: Սոֆիայի առաջնորդարանը, 1936ի ամուսնութիւններուն համար, վիճակագրութիւն մը հրատարակեց, եւ մենք ցաւով տեսանք որ այդ տարուան ընթացքին կատարուած 18 ամուսնութիւններէն 12ը կատարուած է օտարներու հետ:

Ասիկա այնպիսի պատկեր մըն է որ խորհրդածութեան պէտք չունի: Ան ալ Սոֆիայի մէջ: Աւելի մեծ հնոցնե՞րը...

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ.— Հակառակ այս տխուր պատկերներուն, ազգ. կեանքը նորէն կը շարժի: Հանդէսներ, երեկոյթներ, ներկայացումներ, դասախօսութիւններ անպակաս են: Հոս է որ երեւան կուգան մեր շարքաշ ու տոկուն ցեղի հզօր կամքն ու հարուածներուն կուրծք տալու արիութիւնը:

Րաֆֆիի հարիւրամեակը, կարելի եղած շուքով, տօնեցին արդէն Ֆիլիպէն ու Ռուսճուքը: Տօնակատարութեան յանձնախումբեր կազմուած են Սոֆիայի, Վառնայի, Սլիվէնի մէջ: Շուտով այս քաղաքներուն մէջ ալ, այս ամսուան ընթացքին, կը կատարուին պատշաճ հանդէսներ:

Ֆիլիպէի եւ Ռուսճուքի մէջ տեղի ունեցած հանդէսները մեծ տպաւորութիւն ձգած են ներկայ խուռն բազմութեանց վրայ: Ռուսճուքի մէջ, հանդէսի մուտքէն գոյացած զուտ հասոյթով, որոշուած է գնել Րաֆֆիի հեղինակութիւններէն կարեւորագոյնները եւ նուիրել դպրոցի գրադարանին, որպէսզի դպրոցական տղաք կարդան եւ ներշնչուին Րաֆֆիի ազատասիրական եւ հայրենասիրական գաղափարներով:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. վարչութիւնը, Պուլկարիոյ շրջանի մասնաճիւղերուն հրահանգած է տօնակատարել ազգ. հերոս Անդրանիկի մահուան տասնամեակը: Այս առթիւ Անդրանիկի գաճէ կիսանդրին կը վաճառուի ամէն կողմ:

Ռուսճուքի մէջ Անդրանիկի մահուան տասնամեակը տօնուած է արդէն «Տօքթ. Գ. Սայեան» ակումբին մէջ, եւ բանախօսած է Օ. Զարմունի: Հանդէսին ներկայ եղած են, իրենց համազգեստով, Օտրինո - Մակետոնաքի կազմակերպութեան անդամներէն 15 — 20 հոգի, որոնց մին գրաւոր ճառ մը կարդացած է, պանծացնելով Անդրանիկի կատարած գործը, Պալքանի պատերազմին:

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

ԳԷԹ ԳՐԱՇԱՐԻՆ ՄԵՂՔՑԷՔ

Սառնաշունչ քամիէն պաշտպանուելու համար, երէկ, վերարկուիս մէջ լաւ մը փաթթուած՝ «Յառաջ»ի խմբագրատունը մտայ ու թերթերու, գիրքերու ծանրութեանը տակ հեւացող սեղանի մը մօտ կանգ առի:

Աջս՝ խմբագրապետը, ձախս՝ միւս խմբագիրները իրենց յատուկ գրասեղաններուն առջեւ լուռ կ'աշխատին:

Այդ ամբողջ գիրքերն ու թերթերը, որ դէպի ցորենի որաններուն պէս դիզուած են, կը սկսիմ մէկը միւսին ետեւէն աչքէ անցընել: Կը կարդամ: Օրերով անօթի մնացող տղու մը պէս կը լափեմ գրական, գիտական եւ քաղաքական յօդուածները:

Մէկուն վրայ սիրունիկ պատմուածք մը տեսայ որ ելեկտրական ուժի մը պէս զիս իրեն քաշեց: Այդ պա… հուն ես կայի, չկայի: Տողերը, նախադասութիւնները ինքնաշարժերու արագութեամբ կուգան ու կ'անցնին: Ցանկարծ, խմբագրապետը զանգակը կը հնչեցնէ: Կ'ընդհատեմ ընթերցումս եւ կը մօտենամ:

— Սա ձեռագիրները գրաշարին կը տանի՞ս:

Ձեռագիրները, որ մասնագէտ բժիշկի մը դանակէն անցած հիւանդի մը երեւոյթն ունին, կ'առնեմ ու տպարան կը մտնեմ:

Մեր տքնաջան գրաշար Արամը յանկարծ հառաչանք մը քաշելով՝ տողաշար մեքենան կը կեցնէ.

— Աստուծոյ սիրուն, Պարմանիկ, հեղ մը սա բառը նայէ տեսնեմ, ի՞նչ կը կարդաս:

Կը մօտենամ: Կը նայիմ պէչ պէչ: Աջէն կը կարդամ չըլլար: Ձախէն կը կարդամ չըլլար: Ճիշդ գրուածին պէս կը կարդամ, հայերէն բառի չի նմանիր եւ ոչ ալ ֆրանսերէնի կամ չինարէնի: Ստիպուած ամբողջ նախադասութիւնը աչքէ կ'անցընենք: Նորէն չըլլար:

Խեղճ գրաշարը կը նեղուի: Կը բարկանայ: Մեքենան կեցած է, իսկ խմբագրապետը վերէն փորձերը կ'ուզէ: Ժամանակը թեւ առած կը թռի… մենք տակաւին նոյն բառին ընթերցումը մը ճշդելու կ'աշխատինք:

Գրաշարը յանկարծ կը կենայ: Վ… կը ծռէ, ու երկար «օֆ» մը քաշելով:

— Եղբայր, ի՞նչ կ'ըլլար եթէ … «Յառաջ»ի անձնուէր աշխատակիցները քիչ մը յստակ գրէին, ձեռագիրներ կան որ հոգի կը հանեն:

Հազիւ քանի մը տող՝ նման բառ… եւս: Բառ մը, որ ոչ հով, ոչ ծով, … կով եւ ոչ ալ բով կը կարդացուի: Այսպէս լեցուն անընթեռնլի բառեր:

Ցաճախ կը պատահի, որ գրաշարը մեքենան թողած՝ վազելով ձեռագիրը խմբագրին տանի: Ու մինչեւ մեքենային գլուխը դառնալը վայրկեաններ կ'անցնին:

Կը յիշեմ բառ մը, որ ամբողջ խմբագրատան պաշտօնեաները մէկ… ած՝ չկրցան կարդալ: Հապա անո… նե՞րը:

Եթէ իւրաքանչիւր յօդուած այ… սիսի տասը անընթեռնլի բառեր պա… րունակէ, ե՞րբ կը շարուի եւ ի՞նչպէս կրնայ սրբագրուիլ: Ցաճախ սրբա… գրուած գրութիւնը կամ շարուած … Սպանիոյ կամ Չինաստանի պատե… րազմական քարտէսին կը նմանի:

Որո՞ւ համար կ'ազդարարուի … օր, տարիներէ ի վեր, — մաքուր … րեցէք, թուղթին մէկ երեսին վրա… գրեցէք, մելանով գրեցէք...

Ն Ա Մ Ա Կ Ն Ե Ր   Գ Ե Ղ Է Ն

Կը լսուին խեղդուած, փաքրիկ աղաղակներ, հեծկլտուքներ: Ս. Գէորգը, Աստուածամայրը, Ս. Յակոբը ամենազօր փրկիչներ են, բուժիչներ եւ արդարադատ դատաւորներ: Բացուած մասունքը համբուրելէ առաջ՝ մէկը կը խնդրէ իր անբուժելի հիւանդութեան դարման: Ուրիշ մը, որ կոյր է, կ'աղաչէ սրտապատառ, որպէսզի իր աչքերուն լոյսը վերստին բացուի: Միւսը՝ իր սիրելին ունի ստանդուխտ: Հեռաւոր աշխարհ: Կը պաղատի սուրբին, հրաման ընէ, շուտ վերադառնայ կէսը իր կեանքին: Թարմացեղ նոր հարսերը կը ցանկան որ մանչ զաւակ մը ունենան անպատճառ: Ամուլ կիներ արցունքը իրենց աչքերուն՝ «Հազար կարմիր մոմեր կը վառենք քեզ համար, սուրբ խորանիդ մատաղ: Տասը ոչխար, տասը այծ, տասը դառ, տասն ալ ուլ մատաղ կ'ընենք քեզի, Աստուածամա՛յր, ի՞նչ կ'ըլ-ար, խոխդ սատկինէ, էշինդ մեռնէ, *մեզի ալ խնդացնէիր երկիրի մէջ...»*

Ծաղկած նշենիներու, եւ կարմրած՝ պինդ անուշաբոյր խնձորի աղուորութեամբ սիրատենչ աղջիկներ, Աստուածամօր հետ, գաղտնածածուկ եւ երկչոտ, խօսքի են բռնուեր...: Անոնց ալ խնդիրքն ու փափաքը՝ նշանած մըն է, որ ըլլայ քաջ, ուժեղ եւ աղուոր: Ու կուգայ մասունքը համբուրողներէն վերջինը: Անիկա ծերունի բայց դեռ յաղթահասակ կաղնիի մը տեսքն ունի: Նախնի նահապետի տիպար: Զուտ հայկական մարդու օրինակ մը՝ տարազով թէ ոգիով:

— «Տէ՛ր, Տէ՛ր... Մե՞նք ալ մեռնինք պիտի Հայաստան չտեսած: Մե՞զ ալ գերեզման տանի պիտի մեր աչքերը Հայաստանի Թագաւոր չտեսած...: Տէ՛ր, Տէ՛ր... Հայերուն Թագաւոր, Թագը գլխուն, սուրը մէջքին, նստած վրան ճերմակ ձիուն, պիտի տեսնե՞նք... Ե՞րբ, ե՞րբ...: Տեսնէինք, վերջը հոգինիս առնէիր...: Տէ՛ր, ինչ կ'ուզես կուտանք քեզի, մէյ մը տեսնէինք մեր Թագաւոր, մէյ մը տեսնէինք...»:

Դուրսը տաւուլ-զուռնան սկսեր է արդէն: Ուխտաւորներու խառնուրդ բազմութիւնը հոն է հիմակ: Կանանչ խոտերու վրայ, քարաժայռերու տակ, կաղնիներու շուքին, ընդհանուր եւ մասնաւոր շարժում կայ: Տանտիկիններ՝ պատկառելի հասակով ու մարմնով, տխրժելի նայուածքով, ու խօսուածքով, եւ օրինակելի խորին անտեսագիտութեամբ, տնաշխատանքի հմուտ փորձառութեամբ գործի են ելեր: Մատաղները մեծկակ խալկիններու մէջ կ'եփին: Մատաղին, սեւերին, գաթային, մեղրին, պանիրին, փիլաւին, գինիին եւ հալուէին բոյրերը ամբողջ մենաստանն ու աւելի հեռուն են բռներ: Աղուէսներ մինչեւ գիւղի բլուրն են եկեր, հոտ են առեր...: Մանչ ու աղջնակներ, երեխաներ՝ տանտիկիններուն փէշերէն են բռներ, աչքերնին եփուող կերակուրներու բոլորտիքն են տնկեր...

— Քո՛, տղա՛յ, կեցի՛ր, համբերէ քիչիկ մըն ալ, հիմա՛, հիմա՛...

— Նանի՛, ի՛նչ կ'ըլլայ, պուտի՛կ մը, պո՛ւտ մը...

Բազմադարեան ծառերու շուքին, իրենց լայնկեկ կոնակը տուած կայծքարէ բարձրանիստ ժայռին, ծալապատիկ նստեր են անդին, գիւղին իշխաններն ու մեծերը: Հագեր են ճերմակ բրդէ լայն շալվար, կապեր են երկայն կարմիր գօտի, իրենց ոտքերուն ունին թթուած թանի մէջ կաթի պէս ճերմկցուած արծուեքիթ տրեխներ: Գլուխները դրեր են թաղիքէ կամ գառան մորթէ գլխարկ: Ու, իրենց զպունը կ'իջնէ մինչեւ մէջքը: Համրիչը՝ խոշորահատիկ, սեւ խաղողի պէս սեւ սաթէ՝ ձախ ձեռքերուն մէջ, սուրճի տաշտիկը՝ աջ ձեռքերուն մէջ, երկայն չիբուխն ալ բերաններնին, անոնք, գիւղին մեծերը կը խօսակցին ծանր, լուրջ, հանդիսաւոր ձեւով, կէս ուրախ կէս մռայլ արտայայտութեամբ:

Պզտիկ ու վառ տղաք, քիչ մը հեռուն կեցած մտիկ կ'ընեն հետաքրքրութեամբ իշխաններու խօսակցութիւնները: Ցանկալով կը ցանկան, որ շուտ լրացնեն սուրճի տաշտիկները, որպէսզի երթան զանոնք վերցնեն եւ անոնց յատակը մնացած սուրճը աղուոր մը լիզեն...: Նաեւ, այդ պզտիկները, անդադար կը խորհին թէ՝ ե՞րբ պիտի հասնի այս կամ այն իշխանի զգանիկին թուղթը, որպէսզի անոր զունաւոր, պատկերազարդ կողքը առնեն: Հեռաւոր գիւղի խոնարհագոյն մէկ անկիւնը ծնած տղեկներ, խենթ կ'ըլլան ուրախութենէն, երբ իրենց ձեռքը անցնի մատիտ մը, գրիչ մը, գիրք մը, մանաւանդ պատկեր մը, եւ գունաւոր թուղթ մը:

Այդ իշխանները, մեր մեծ ու առաքինի պապերը՝ կը խօսին արտ ու ցորենի մասին, հերկ ու հերկուորի, կալ ու կալուորի, տուն ու տնուորի մասին: Անոնք ոչ կարդալ ոչ ալ գրել գիտեն: Անոնց խորաթափանց եւ հեռատես մտքին ապշեցուցիչ կարողութիւնը՝ կեանքէն, փորձառութենէն եւ բնութենէն կուգայ: Անոնք կը խօսին հայ ազգի մասին, հայ յեղափոխութեան, Հայաստանի եւ ընդհանուր քաղաքականութեան մասին: Ու, այս խօսակցութիւններուն հետ մէկտեղ, անոնք հայրական եւ իշխանական անսահման հպարտութեամբ ու գոհունակութեամբ կը դիտեն կորիճներու գօտեմարտը, վազքի ու մենամարտի մըրցումները, վարը՝ լայնատարած դաշտին վրայ անոնց ձիարշաւները, ճիրիդ *խաղալը, հրացանի նշանառութեան փորձերը: Կը դիտեն նաեւ մայր հարսերու, նորապսակ հարսերու եւ եղնիկանման աղջիկներու հայկական պարերը՝ մի՛շտ երգախառն, ծափ ու ծնծղայով, զիլ ու դափերով: Որպէսզի Թմբկահարն ու փողահարը … եւ աւելի աշխուժանան, խանդավառ… ուին ու խանդավառեն, եւ բարձր … անոյշ երգեն.—իշխանները անոնց … կատը կը փակցնեն ոսկի կամ արծաթ դրամ: Իրենց մրցումները վերջացած, կորիճները կուգան իշխաններուն մօտ: Հին աւանդական առաջ… նութիւնն ու սովորութիւնը կը պահանջէ որ երիտասարդութիւնը, գիւղի մեծերուն քով ո՛չ ծխէ, ո՛չ ալ … նի խմէ: Անոնք— երիտասարդները ոտքի, եւ բարեւի կեցած իշխաններուն դիմաց, չիկնոտ հարսներու, մչկոտ աղջիկներու նման, պատրաստ են իրենց մեծերուն ամենափոքր հրամանը կատարելու կայծակի արագութեամբ: Այսպէ՛ս էին եղած «իշխան»ները: Այսպէ՛ս էին եղած երիտասարդները: Իսկ հիմա՞կ: Հիմակ: Հիմակ, ո՞ւր կը տեսնես … երիտասարդութիւն եւ իշխան: Անոնք խառնուեր են իրար այնպէս մը, … անճանաչելի կը դառնայ մեզի … ու փոքրը: Մեր մեծերուն մեծ … այսօր յոգներ է ծանրացած ազգ… դերագոյն խաղալէն, պայքարէն:*

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

(3)

(Շար.)

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Ռէփիւպլիքի թաղին լաւագոյն թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէսը, զոր կազմակերպած էր Փարիզի Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը՝ մեծարելու համար հայ բժշկապետին՝ Ամիրտովլաթի յիշատակը։

Սրահը լեցուն էր։ Միութեան վարչութիւնը, Քարթ փոսթալներու վրայ տպած ըլլալով Ամասիոյ զանազան տեսարանները, դրած էր հանդիսականներու տրամադրութեան տակ։ Վարչութիւնը հանդիսականներուն կը վաճառէր նաեւ «Հայ-Բոյժ»ի բացառիկ թիւը, որ ամբողջովին նուիրուած էր Ամասիացի բժշկապետին կեանքին ու գործին։

Հանդէսին նախագահը, Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան, բանալով հանդէսը, ըսաւ թէ Մխիթարեան հայրերն էին, որ կորուստէ փրկեցին, երեւան հանեցին ոչ միայն Ամիրտովլաթները, այլեւ նոյնքան թանկարժէք ձեռագիրներ։ Մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ներկաները, ի յիշատակ մեռած վաստակաւոր Մխիթարեաններուն։

Ցետոյ խօսքը տուաւ Պ. Կ. Բասմաջեանի, որ հրատարակած է Ամիրտովլաթի «Անգիտաց անպէտ»ը եւ ներկայիս կը պատրաստուի հրատարակութեան տալ Ամիրտովլաթի «Օգուտ բժշկութեան»ը։ Պ. Բասմաջեան գրաւոր ճառով մը մանրամասն ներկայացուց Ամիրտովլաթի կեանքն ու գործը։

Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ Պ. Արշակ Չօպանեանի, որ ըսելէ վերջ թէ հայկական հանճարը ի՛նչ արժէքներ է տուած իր հողէն դուրս, այլ ազգութեանց ծոցին մէջ (օրինակ՝ Սինան Խալֆան), ներկայացուց Ամիրտովլաթը՝ հայրենի հողին սահմաններէն դուրս աճած ու մեծցած արժէք մը, ինչպէս եւ անոր բարոյական նկարագրին մեծութիւնը։

Փափաքելի էր որ Պ. Արշակ Չօպանեան, իբրեւ մասնագէտ, մեզի ներկայացնէր նաեւ Ամիրտովլաթի դերը մեր աշխարհաբարին պատմութեան մէջ։ Կը յուսանք որ այդ աշխատանքը կը կատարէ «Անահիտ»ի մէջ։

Ամէնէն վերջ Ամասիոյ Հայր. Միութեան վարչութեան կողմէ կարդացուեցաւ գրութիւն մը, որով կը յայտարարուէր Հայր. Միութեան կազմութիւնը, ու կ'աւելցուէր թէ Միութիւնը պիտի չզբաղի քաղաքական ու կուսակցական վէճերով, այլ բոլորովին պիտի նուիրուի մշակութային աշխատանքներու եւ հոգեկան միութեան։ Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը, ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս Մարսիլիոյ մէջ, ուրեմն առաջին անգամն ըլլալով՝ հանրութեան կը ներկայանայ իրենց մեծ հայրենակցին՝ Ամիրտովլաթի մեծարանքին նուիրուած հանդէսով։

Ցետոյ յանուն Ամասիոյ Հայր. Միութեան՝ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ «Հայ-Բոյժ»ի եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեանց, որոնք բացառիկ թիւեր նուիրած էին Ամիրտովլաթի։ Իսկ Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան եւս շնորհաւորեց երկու թերթերը եւ «Յառաջ»ի խմբագրականը եւ յայտարարեց թէ Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը, այս առթիւ, 200 ֆրանք կը նուիրէ Ամասիոյ Հայր. Միութեան։

Սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ շատ ճոխ էր։ Ցատկապէս պէտք է յիշատակել Օր. Գըլանկըճեանը, որ նուրբ ձայնով մը եւ հայեցի դրոշմով երգեց Վ. Սարգսեանի «Հոյնար»ը եւ Կոմիտասի «Քէլէ-քէլէ»ն, արժանանալով բուռն ծափերու, (իրեն կ'ընկերակցէր Օր. Մըսըրլեան՝ դաշնակով)։ Ցետոյ ջութակի վրայ նուագեց Պ. Գ. Պոյաճեան երկու եւրոպական կտորներ, որոնց դաշնակով կ'ընկերակցէր Օր. Գըլանկըճեան։ Տիկին Դաւիթեան դաշնակի վրայ նուագեց չորս կտորներ (Պալաքիեւ, Շոփէն եւ Պրամս)։ Պ. Ա. Գմբէթեան երկու յաջող արտասանութիւններ ըրաւ Հայաստանի գրողներէն։ Ծանօթ երգչուհի Օր. Պիւլպիւլեան գեղեցկօրէն երգեց երկու կտոր Ալէմշահէն, կտոր մը Կոմիտասէն։ Հանդէսին իր մասնակցութիւնը կը բերէր նաեւ անզուգական արուեստագիտուհին՝ Օր. Լիտի Տէմիրճեան, որուն ջութակի խաղերը հիացում պատճառեցին։ Եթէ հանդէսին առաջին անակնկալը եղաւ Օր. Գըլանկըճեան, երկրորդը կազմեց Պ. Ցովսէփ Տէօքմէճեան, որուն հայերէն երկու յաջող երգերէն աւելի՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին Մասնէի եւ Մէյէրպէրի ստեղծագործութիւնները։ Բայց հանդէսը ունէր նաեւ ուրիշ երկու սիրուն անակնկալներ, — չորս տարու փոքրիկ Արփինէին եւ փոքրիկ Նէլլի Տէրուկեանին մասնակցութիւնը, երկուքն ալ Ամասիոյ ծաղիկներ օտար հողի վրայ։ Առաջինը ամբողջութեամբ արտասանեց Զարենցի «Հայաստան»ը եւ Նալբանդեանի «Ազատն Աստուած»ը, ամէնէն դժուարին բառերն անգամ արտայայտելով շատ յաջող։ Երկրորդը պարեց Թախտա Գարեգինի նուագով, այնքան կենդանի եւ կատարեալ, որ կարծես մեծ արուեստագիտուհի մը մանուկի հասակ էր առեր հրաշքով։ Նէլլի արտասանութիւն մըն ալ ըրաւ արտայայտիչ դէմքով մը,— փառաբանելով զէնքին տեղ միտքը, բռնութեան տեղ մշակոյթը։

Ներկայ մը

Եթէ ոչ խմբագիրներուն, գոնէ գրաշարներուն մեղքցէք, մանաւանդ որ տողաշար մեքենան ձեռքով շարող գրաշարին համբերութիւնը չունի եւ յաճախ իր վրէժը կը լուծէ... անճանաչելի դարձնելով ձեր գրածը, կամ սպառելով խմբագրին համբերութիւնը։

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԱՇՈՒՂ ՌՈՒԲԷՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ, 12 յունուար.— Սիրուն անակնկալ մը եղաւ մեր գաղութին համար Աշուղ Ռուբէնի գալուստը երկու շաբաթ առաջ։ (Գիտակցաբար չեմ գործածեր «քեմանչիստ» բառը, որ ոչ միայն հայկական չէ, այլեւ հեռու է որակելու արուեստագէտը։ Աւելի յարմար պիտի ըլլար Ռուբէնի նուագարանը վին անուանել եւ զինքը՝ վնահար։ Այս առաջարկն ուրիշներն ալ ըրած են արդէն)։

Մեր երիտասարդական միութիւնը, յատկապէս իր նախագահ Ազատ Վարդեանի եւ քարտուղարին (ձեր թղթակիցը) ջանքերով՝ անմիջապէս նուագահանդէս մը սարքեց, գաղութիս վարչութեան հովանաւորութեամբ։ Մեր նպատակն էր բնականաբար անգամ մը լսել Ռուբէնը եւ միաժամանակ զինքը Վիէննայի մամուլին ու երաժշտական հասարակութեան ծանօթացնել։ Նուագահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 4ին, Օթէլ Հէօփ սրահը, մեծ հետաքրքրութիւն շարժած էր Հայերու եւ օտարներու մէջ։ Թղթակիցներէ զատ՝ հրաւիրուած էին Փրոֆ. Վէլէշ (համալսարանի արեւելեան երաժշտութեան դասախօսը), մեր գաղութին հովիւը Ե. Քահ. Իւթիւճեան, Հ. Ն. Ակինեան, Տօքթ. Հ. Հ. Ոսկեան, Հ. Պ. Խասպալեան եւ բազմաթիւ երաժշտագէտներ։

Փրոֆ. Շթրէյօգ գերմաներէն բացման խօսքն ըրաւ եւ շեշտեց՝ թէ բազմաթիւ Հայեր «միապետութեան ժամանակ իրենց մշակութային եւ վարչական ձիրքերով փայլած են Աւստրիոյ մէջ։ Այսօր ալ մեր երկրին մէջ կը գտնուի հայազգի վնահար աշուղ Ռուբէնը, որուն նուագարանին հրաշագործութիւնն Ասիոյ, Ափրիկէի ու Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն հիացումին եւ անվերապահ գնահատանքին արժանացած է»։

Ապա ատենապետ Ազատ Վարդեան կարդաց գեղեցիկ ուղերձ մը, որ կ'ողջունէր աշուղը, յիշելով դարաւոր երգը որ կը շեշտէր.— «Ուր որ ազգերու լեզուն կը դադրի հասկնալի ըլլալէ, հոն կը սկսի երգի լեզուն։ Աշուղ, պատմէ օտարներուն, թէ Հայուն հողին ալ վեհ յղացումներ եւ հրաշալի մշակոյթ մը ունի։ «Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկներ տուր, ծառայ ենք ձայնիդ»։

Չեմ ուզեր մանրամասնել յայտագիրը, որ կը բաղկանար մէկ մէկ գոհարներէ։ Ռուբէնի երգահանի եւ նուագողի շնորհները նոր չէ որ պիտի յայտնուին։ Մասնաւորապէս իր «Հայկական հովուերգ»ը երաժշտական պատկեր մըն է, որուն հոգեթափանց պարզութիւնը ձայներու ներդաշնակ ճոխութեան մը միացած, երաժշտագէտներու եւ փրոֆէսէօրներու գնահատութեան արժանացաւ։ Նուագահանդէսին յաջորդ օրն իսկ՝ Աւստրիոյ անթելի ընկերութիւնը Ռուբէնը հրաւիրեց իրեն համար նուագելու։ Այս առթիւ չորս կտորներ (Միրանի ծառ, Կ. վարդապետի, Աշուղական կտոր-ներ՝ Սայեաթ Նովայի, Նազ պար՝ Ս. Բարխուդարեանի, Հայկական հովուերգ՝ Ռուբէնի) ժապաւէնի առնուեցան։ Անթելի ընկերութեան մօտ ձեռք բերուած այս յաջողութիւնը մեր նախագահ Ազատ Վարդեանի կը պարտինք։

Թերթերու արտայայտութիւններն ուրիշ առթիւ պիտի հաղորդեմ, յունուար 19ին մեծ նուագահանդէս մը սարքուած է Ուրանիայի մեծ սրահին մէջ։ Այս հաստատութիւնը Վիէննայի ամենանշանաւոր մշակութային գեղարուեստական տուներէն մէկն է, որ մեր վնահարն հրաւիրեց համաշխարհային յայտագրով նուագահանդէս մը տալու։ Նուագահանդէսին բացումը պիտի կատարուի գերմաներէն բանախօսութեամբ մը, ներկայացնելով Ռուբէնի արուեստը եւ տալով պատմական ու մշակութային տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին։ Դասախօսութիւնը ճոխացած է լուսապատկերներով։

Արփիար

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակագիր եւ մելանով։

Ց. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած էինք երաժշտագէտ Ցարութիւն Սինանեանի մասին, քաղելով Պոլսոյ թերթերէն, այս առթիւ իրազեկ մը մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ լրացումները.—

Հանգուցեալը երկար տարիներ իր նուագախումբին հետ աշխատելէ ետք, իր դասերուն չափազանց աւելնալուն հետեւանքով, միայն դասերով կը զբաղէր։ Երկար տարիներ երեք եղբայրները (Թրիօ Սինանեան) մասնակցած են զանազան նուագահանդէսներու։ Ո՞ւր որ ազգ. հանդէսի մը հրաւիրէին, Ց. Սինանեան երբեք չէր մերժեր։ Ատեն մը ջութակի դասերը եղբօրը կը ձգէ եւ միայն դաշնակի դասերով եւ իր հեղինակութիւններով կը զբաղի։

Պատերազմի շրջանին (1917) դաշնակի ուսուցիչ նշանակուած էր Պոլսոյ ծովային վարժարանին, իսկ եղբայրն ալ ջութակի դասերը ստանձնած էր։ Պատերազմի տեւողութեան Սինանեան եւ եղբայրը նուագահանդէսներ կը սարքէին նոյն վարժարանին մէջ։ Տնօրէնը՝ Շէվքէթ պէյ, որ երաժշտասէր անձ մըն էր, մեծ գովեստով կ'արտայայտէր իր գնահատութիւնը։

Գերմանացի Քարլ Բօփ, նոյնպէս երաժշտասէր, գերմաներէն տպել տուած էր Սինանեանի Fantaisie Orientale-ը, իսկ գերմանական մարտանաւ մը, երբ Պոլիս մտաւ, զին. նուագախումբի կտորի վերածել տուաւ զայն։ Այս առթիւ Սինանեան մարտանաւը հրաւիրուեցաւ, ուրկէ առաջին անգամ ինք ղեկավարէ խումբը։ Ջեխական հանրածանօթ Քուաթրօրը եւս իրենց յայտագրին մէջ անցուցած է նոյն «ֆանթէզին»։

Հանգուցեալը ձգած է շատ մը անտիպ գործեր եւ ջութակի «էթիւտ»ներ։

Ասկէ զատ, տարիներով իր օրագիրը պահած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐԿԵՐԸ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ

Անցեալ տարի, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ օրէնքով մը կառավարութեան իրաւասութիւն տրուած է 21ուկէս միլիոն ոսկիի յանձնառութեան տակ մտնելու, զօրացնելու համար մեր օդային ուժը։

Այս օրէնքին կցեալ նոր օրինագիծ մը եւս պատրաստուելով, վերջերս ներկայացուած էր Ազգ. Մեծ Ժողովին։

Նոր օրինագծին համաձայն, կառավարութիւնը օդային ուժերու զօրացման համար 7ուկէս միլիոն ոսկիի վարկ մը եւս ուզած էր։ Այս գումարին մէկ միլիոնը պիտի տրուի 937ի ելմտացոյցէն, իսկ 6 միլիոնը 938էն։

Պահանջուած վարկին 5 միլիոնը օդային պաշտպանութեան վերաբերեալ նիւթերու, իսկ 2 միլիոնը շինութեանց պիտի յատկացուի։

Նոր օրինագծին մէջ կ'առաջարկուի որ այս մասին արտօնութիւն տրուի ազգ. պաշտպանութեան գործավարին, իսկ ելմտական գործավարին ալ իրաւասութիւն՝ պարտաթուղթեր հրապարակ հանելու։

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Գոհացնելու համար բազմաթիւ ընթերցողներու ուղղակի կամ անուղղակի հետաքրքրութիւնը, ստորեւ «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք «Պոսթընէն Մատրաս» տեսակցութիւն մը, զոր ընկեր Մ. Վերածին ունեցած է փաստաբան Ս. Աբգարեանի հետ, եւ որ կը ներկայացնէ ոչ միայն կտակին պատմութիւնը, այլ եւ դատին ընթացքը.—

Այնքան հակասական, շփոթ եւ տարօրինակ տեղեկութիւններ, լուրեր եւ գրութիւններ երեւցան հայ մամուլին մէջ Էմիրխանեան կտակի մասին, որ ընթերցող հայ հասարակութիւնը չկրցաւ քիչ շատ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել թէ վերջապէս ի՛նչ է ճշմարտութիւնը այս համբաւաւոր կտակի խնդրոյն մէջ։

Հասկնալի է որ միլիոնաւոր անգլիական ոսկիի հետ կապուած եւ մութ անցեալէ մը եկող ժառանգորդներու ստուար խումբեր ունեցող կտակային խնդիր մը անսովոր բարդութիւններ պիտի առաջացնէր։ Եւ որ աւելին է, դատը տեղի չունենար եւրոպական կամ ամերիկեան ատեանի մը մէջ, ուր կարելի ըլլար ուշի ուշով հետեւիլ դատավարութեան ընթացքին եւ ձեռք բերել բոլոր դատական տուեալները։ Էմիրխանեանի ժառանգորդներուն դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ հեռաւոր Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքին մէջ, ուրկէ եկած անկատար եւ կցկտուր տեղեկութիւնները լուսաբանելէ աւելի կը պղտորէին այդ դատի մասին կազմուող կարծիքը։

Հայ մամուլը բնականաբար պիտի հրատարակէր այն բոլոր լուրերը, որոնք կապ ունէին այս հետաքրքրական դատին հետ, առանց լուսաբանել կարենալու խառնակ կէտերը։

Նկատի ունենալով դատին հանդէպ ցոյց տրուած չհանդարտող հետաքրքրութիւնը, որ առաջ կուգայ մասամբ ժառանգութեան առասպելական գումարէն եւ մասամբ հայ եւ «Թուրք» ժառանգորդներու ստուար խումբերէն, այս յօդուածագիրը «Հայրենիք»ի անունով պատշաճ համարեց դիմել ուղղակի փաստաբան Պ. Սեդրակ Աբգարեանի, որ ժառանգորդներու հայ հատուածին ներկայացուցիչն է Մատրասի մէջ եւ անվհատ ճիգերով կը հետապնդէ այդ դատը տարիներէ ի վեր։

Մենք հարցումներ ուղղեցինք Պ. Ս. Աբգարեանի, իրմէ խնդրեցինք կենդանագիրը Էմիրխանեանի եւ քանի մը նկարներ անոր կալուածներէն եւայլն։ Պ. Աբգարեան պատասխանելով մեր սեպտեմբեր 7 թուակիր նամակ-հարցարանին՝ ուղարկած է նաեւ ուրիշ թուղթեր — անգլերէն կտրոն, թռուցիկ մը, անոր անգլերէն «Թարգմանութիւնը» եւայլն եւայլն։

Այս եւ յաջորդ երկու յօդուածները հիմնուած են Ս. Աբգարեանի տուած պատասխաններուն եւ յղած թուղթերուն վրայ։ Կը փութանք աւելցնել, որ Պ. Աբգարեան թէեւ բաւական կը լուսաբանէ Էմիրխանեան կտակի խնդիրը, բայց քանի մը կենսական կէտեր կը թողու կարօտ բացատրութեան եւ լուսաբանութեան։ Ասոնց պիտի անդրադառնանք այս յօդուածներուն վերջը։

ՄԵՐ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Հարցում.— Իրա՞ւ է որ ժամանակին Էմիրխանեան անունով անձ մը գոյութիւն ունեցած է։ Եւ եթէ այո՛, ի՞նչ է իր ծագումը։

Պատասխան.— Այո՛։ Ցիշեալ Էմիրխանեանին ծնողքը Պարսկաստանէն սերած էին։ Անոնք գաղթած են Կարին (Էրզրում), յետոյ՝ Կեսարիոյ կողմերը։ Ինքը Էմիրխանեանը իր շատ երիտասարդ հասակին գաղթած է Հնդկաստան եւ 45 երկար տարիներ ապրած եւ բնակավայրհաստատած է Բրիտանական Հնդկաստանի մէջ։

Հ.— Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը որ ազգային իշխանութիւններ թէ Հնդկաստանի մէջ եւ թէ այլուր կ'անգիտանան հանգուցեալ Էմիրխանեանին գոյութիւնն իսկ։

Պ.— Այո։ Մաս մը անգիտացումներ կրնան դիտումնաւոր ալ նկատուիլ։ Եւ սակայն իրականութեան մէջ պէտք է հետեւցնել որ հանգուցեալին շուրջ ստեղծուած անորոշութիւնը առաջ կուգայ 1) Հնդկաստանի մէջ անոր ապրած ժամանակի թուականներու շփոթութենէն եւ անճշդութենէն. 2) ճշմարիտ լուսաւորչական դաւանանքով ապրած չըլլալէն, 3) հարազատ ինքնութեանը անծանօթութենէն (այս վերջին պարագան իրեն յատուկ նկատումներով եւ դիտումներով)։ Առայժմ խիստ անպատեհ է խորը թափանցել այս մասին։

Հ.— Հապա «Սիոն»ի աննպաստ կարծի՞քը։

Պ.— «Սիոն» կատարելապէս զոհ եղած է թիւրիմացութեան եւ անգիտակցութեան։ Այդ մասին թռուցիկ մը հրատարակած եմ 1935 սեպտ. 9ին. «Ով որ ականջ ունի, թող հաճի ճշմարտութիւնը լսել» վերնագրով, որուն մէկ օրինակն ալ կը ղրկեմ ձեզի առ ի ծանօթութիւն։

(Այս թռուցիկին իմաստն այն է որ Էմիրխանեան դատը անձնական հանգամանք կը կրէ եւ յանձնուած է Պ. Ս. Աբգարեանի հետապնդման, որ բոլոր օրինական միջոցները կը վարէ դատական կարգով եւ թէ ինքը յարմար չի տեսներ, դատին սիրոյն, տալ այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնք կրնան նոր խոչընդոտներ հանել արդէն դժուարին կտակային այս խնդրոյն մէջ։ Եւ դատապարտելով Երուսաղէմի Ս. Ցակովբեանց միաբանութեան դիրքը հանդէպ Էմիրխանեան կտակին, Պ. Ս. Աբգարեան կը սպառնայ օր մը ամօթի մատնել միաբանութիւնը։ Այս թռուցիկին անգլերէն «Թարգմանութիւնը», սակայն, աւելի պատշաճ եւ նուազ խիստ լեզուով մը խմբագրուած է)։

Հ.— Այս դատին մէջ որո՞նք են ձեր հակառակորդները։

Պ.— Իմ հակառակորդս Թուրք փաստաբան մըն է Իսմայիլ Սըտըը պէյ անունով։ Անիկա եղած է նախկին դատաւոր մը Անգարայի Իսթիփլազ դատարանին։ Ան կը ներկայանայ յանուն իր երեք փոխանորդեալներուն՝ Շակօ, Խաչիկ եւ Աթլաս, որոնք բնիկ Կուլթիկցի են (Խուլթի՞կ. Մ. Վ.)։ Թուրք փաստաբանը սեպտ. 14ին Մատրասի բարձրագոյն դատարանին մօտ պահանջք ներկայացուցած էր թէ իր փոխանորդեալները ուղղակի ժառանգորդներն են հանգուցեալ Էմիրխանեանի եղբօրը կողմէ, հետեւաբար կը խնդրէր որ հանգուցեալին թողօնները դրուէին իր տրամադրութեան տակ։

(1) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԼԹ.

Ցովհաննէս Հայր սուրբի կացարանը գտնւում էր Ղազարապատի վերի յարկի սենեակներից մէկի մէջ։ Վարդանը իր ամբողջ մարմնի մէջ մի ցուրտ դող զգաց, երբ միւս անգամ ոտ կոխեց վանքի շէմքի վրայ։ Տասն տարուց աւելի կը լինէր, որ նա հեռացել էր այստեղից։ Այժմ տխուր հանգամանքները կրկին բերեցին նրան այստեղ։ Ինչո՞ւ աշխարհից անջատուած, եւ իրանց անձը աղօթքի եւ ճգնութեան նուիրած հասարակութեան այդ մենարանը այնպէս անախորժ տպաւորութիւն գործեց անբախտ երիտասարդի վրայ։

Նա յիշեց իր մանկութիւնը, այն յիշատակութիւններով լի եւ դատարկ մանկութիւնը, որ անցուցել էր այնտեղ։ Նա յիշեց այն մթին անցեալը, որի վրայ կրկին նայելը զզուանք եւ սոսկում էր ազդում նրա մէջ։

Վարդանի ակամայ խռովութիւնը չէր կարող չնշմարել Ցովհաննէս Հայր սուրբը, նա կարեկցաբար հարցրեց.

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ այդպէս լուռ ես։

— Ոչինչ, երբեմն ինձ հետ պատահում են անտեղի մտայուզութիւններ...

Փոքրիկ սենեակի մէջ կար մի մահճակալ, որի վրայ նստած էր Հայր սուրբը իր հիւրերի հետ. միւս կողմում դրած էր մի սեղան հասարակ փայտից, որի վրայ վառւում էր ճրագուի մոմը. իսկ նրա մօտ փոքրիկ սամովարը եփ էր գալիս։ Հայր սուրբը իր ձեռքով ածեց երկու բաժակ թէյ, մէկը տուեց Վարդանին, միւսը սկսեց ինքը խմել։ Տաք ըմպելին կազդուրեց երիտասարդի վրդովուած ջիղերը։

Երկար երկու կողմից եւս տիրում էր մի տաղտկալի լռութիւն։ Խօսակցութիւնը չէր պատուաստւում, մինչեւ նա դարձաւ այն առարկային, որ երկուսի սրտին եւս խիստ մօտ էր։

—Այստեղ ինչպէ՞ս են նայում «գործ»ի վրայ, հարցրեց Վարդանը։

— Մի կարճ պատմութիւնից դու կարող ես հասկանալ բոլորը, պատասխանեց Հայր սուրբը։— Այստեղ եկած էր Տաճկաստանցի վարդապետ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար (նա դեռ այստեղ է, գուցէ կը հանդիպես նրան)։ Առաջին օրերում, երբ դեռ նոր էր եկել, խօսելով Թիւրքիայի Հայերի մասին, ամենասարսափելի գոյներով նկարագրում էր նրանց դրութիւնը, պատմում էր Քրդերի բարբարոսութիւնները, պատմում էր Թուրքերի հարստահարութիւնները եւ հազարումէկ փաստեր էր բերում, թէ որպիսի եղեռնագործութիւններ են կատարւում Հայաստանում։ Նրա խօսքերին անկարելի էր հաւատ չընծայել, որովհետեւ բոլորը, ինչ որ ասում էր, հաստատում էր անհերքելի ապացոյցներով։ Բայց հէնց որ այդ մարդը տեսնուեցաւ «հոսհոսների» հետ, այնուհետեւ լեզուն փոխեց։ Այնուհետեւ սկսեց գովաբանել Թուրքերի մարդասիրութիւնը, պաշտպանել նրանց արդարութիւնը եւ հիանալ նրանց ազնուութեան ու մեծահոգութեան վրայ։ Ի՞նչ անէր խեղճը, եթէ լեզուն չփոխէր, եթէ իր խղճի եւ համոզմունքի դէմ չջատագովէր այն որ իր համար գարշելի էր եւ ատելի,— գուցէ չէր ստանայ ցանկացած եպիսկոպոսութիւնը։ Մի ուրիշ օրինակ եւս. մի այլ Տաճկաստանցի վարդապետ, որի վանքը կողոպտուած էր Քրդերից, եկել էր այստեղ պաշտպանութիւն խնդրելու։ Այդ ողորմելին ցաւալի կերպով նկարագրում էր իր ժողովրդի կրած նեղութիւնները թէ կառավարութեան պաշտօնեաներից եւ թէ քուրդ դէրէպէյիներից։ Երբ նրա խօսքերը հասան «հոսհոսներին», ոչ միայն ուշադրութիւն չդարձրին վարդապետի խնդիրքի վրայ, որի համար նա եկած էր, այլ հրամայեցին դուրս անել վանքից։ Թշուառը ստիպուեցաւ նոյնպէս փոխել իր լեզուն, եւ այնուհետեւ պատուաւոր ընդունելութիւն գտաւ,— մոռացաւ իր վանքը, մոռացաւ իր ժողովուրդը եւ միւս անգամ չյիշեց Քրդերից կրած հարստահարութիւնները։ Ես աւելին կ'ասեմ, այդ վարդապետը աւելի եւս հաճոյանալու համար, մի տօնախմբութեան օրում, սկսեց խմել սուլթանի կենացը, նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ Բայազէդում եւ Ալաշկերտի մէջ Թուրքերը կոտորում էին Հայերին։— Այդ բոլորից յետոյ, կարծեմ, շատ պարզ է, թէ այստեղ որպէս են նայում «գործի» վրայ։

Վարդանը չէր հաւատում իր ականջներին, նրան թւում էր, թէ այդ բոլորը լսում է երազի մէջ։ Նա երեւակայել չէր կարող այն աստիճան անգթութիւն, որ հասնում էր սարսափելի դաւաճանութեան։ Ազգի սոսկալի ճգնաժամի րոպէում, երբ նրա կեանքը, երբ նրա ապագան կախուած էր մի մազից, որ կարող էր կտրուել, եւ ձգել նրան յաւիտենական անդունդի մէջ,— մի այսպիսի ողբալի րոպէում, երբ ամբողջ ազգի աչքը դարձած էր դէպի փրկութեան Արարատը,— նա, ազգը, հանդիպում էր իր ծնողի սառնասրտութեանը, եւ գտնում էր նրան թեքուած՝ իր թշնամու, իր սպանողի կողմը...

— Բոլո՞րը մի եւ նոյն համոզմունքի են, հարցրեց Վարդանը խռովեալ ձայնով։

— Ոչ, «հոսհոսները» միայն։ Դրանք Թուրքի կառավարութեան մէջ տեսնում են ամէն ինչ արդար եւ իրաւացի։ Եւ եթէ Հայերը բողոքում են, կամ դժգոհութիւններ են յայտնում,— բոլորը սուտ է եւ զրպարտութիւն։

— Շատ հասկանալի է, դրանք եւս մի տեսակ Թոմաս էֆէնդիներ են. Թուրքի անկարգութիւնները միշտ նըպաստաւոր են Թոմաս էֆէնդիներին։ Բայց գոնէ թող օրինակ առնէին Ներսէս պատրիարքից, Խրիմեանից եւ Նարբէյից, որոնք Հայոց պատմութեան մէջ պաշտելի անուն պիտի թողնեն։

— Դու խիստ միամտաբար ես խօսում, բարեկամ, պատասխանեց Հայր սուրբը,— հաւատացնում եմ քեզ, եթէ հնար ունենան, հէնց այսօր կ'ոչնչացնեն Ներսէսի բոլոր գործողութիւնները, գուցէ աշխատում էլ են...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

...ատուն վիճակի մը մէջ պահելու, ընկերային օրէնքներով դրամագլուխի եւ աշխատանքի խաղաղ գործակցութիւնը ապահովելու թէ հայրենիքին ապահովութիւնը եւ անկախութիւնը պաշտպանելու համար, մենք այս մեծ պարտականութեանց պիտի տրամադրենք մեր բովանդակ խաղաղասիրական նուիրումը»:

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, քաղաքական շրջանակներու մէջ համոզում չունին որ դահլիճը կարենայ երկար տեւել: Իր սպասած մեծամասնութիւնը այնքան մեծ չէ որքան Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեանց մեծամասնութիւնը: Համայնավարները արդէն իսկ բացասական դիրք բռնած ըլլալով, դահլիճը պիտի ապաւինի իր կուսակցութեան, եւ կարգ մը ձախակողմեան խմբակներու, ինչպէս եւ կեդրոնի քուէներուն: Ամէնէն անստոյգը ընկերվարականներուն դիրքն է, քանի որ կրնան թեր կամ դէմ քուէարկել, համաձայն պարագաներուն:

Ալեքսանդր Բեգզադեան գնդակահարուա՞ծ է

Հունգարական թերթ մը, «Փէշթի Նափլօ» դիւանագիտական լաւատեղեակ աղբիւրներէ քաղելով, կը ծանուցանէ թէ Փէշթայի խորհրդային դեսպանը, Ալեքսանդր Բեգզատեան անցեալ շաբթու գնդակահարուած է Մոսկուայի մէջ: Պ. Բեգզատեան Ռուսաստան գացած էր քանի մը շաբաթ առաջ, իր արձակուրդը անցընելու համար, համաձայն նոյն աղբիւրին:

*** Սթոքհոլմի թերթերը կը գրեն թէ Օսլոյի խորհրդային դեսպանը, Եաքուպովիչ, նոյնպէս գնդակահարութեան վտանգի մէջ կը գտնուի: Եաքուպովիչ Մոսկուա կանչուած էր, եւ ստիպուեցաւ համակերպիլ, իմանալով որ իր զաւակները վար դրուած են իբրեւ պատանդ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ..

«Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ»

«Իւմանիթէ» երէկ նկարագրած էր Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդին յունուար 18ի նիստը, ուր երեսփոխան Ժտանով բուռն ճառ մը խօսած է Ֆրանսայի դէմ, արտաքին քաղաքականութեան առթիւ: Ահաւասիկ ամէնէն կարեւոր մասերը.

— «Ձեզ հասկնալ այս միջոցին ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Ֆրանսայի մէջ: Ի՞նչպէս բացատրել թէ երկիր մը որուն հետ մենք սերտ յարաբերութիւններ կը պահենք, իր հողին վրայ թոյլ կուտայ կազմակերպութիւններ որոնք ահաբեկչութիւն կը քարոզեն եւ կը կազմակերպեն Խ. Միութեան դէմ: Մենք փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքած ենք այդ պետութեան հետ, եւ այդպիսի կազմակերպութեանց գոյութիւնը իր հողին վրայ՝ ուրիշ բանի չի ծառայեր եթէ ոչ մանաւանդ եւ գիտակցաբար խրախուսել ուժեղ եւ թշնամական գործունէութիւնը ամէն տեսակ ռուս եւ օտար սինլքորներու: Տեղն է հարցնել թէ մեր կնքած դաշնագիրը իրապէս գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ»:

Եզրակացնելով, երեսփոխանը պահանջեց ազդու միջոցներ ձեռք առնել:

*** Նոյն նիստին մէջ, ժողովը քննելով կառավարութեան կազմութեան խնդիրը, Մոլոթովի յանձնեց այդ պաշտօնը: Որոշումը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ եւ դղրդալից ծափերով, ինչպէս միշտ:

Երկու Հայ երիտասարդներ անհետացած

Վերջերս խորհրդաւոր անհետացումներ տեղի կ'ունենան Սուրիոյ մէջ: Քանի մը շաբաթ առաջ անհետացած էր հայ երիտասարդ մը, Դամասկոսի մէջ, շատ խորհրդաւոր պայմաններու տակ: Հակառակ եղած փնտռտուքներու ցարդ չէ գտնուած անոր հետքը: Անկէ քիչ վերջ անհետացած էր նաեւ ուրիշ քրիստոնեայ երիտասարդ մը եւ օրեր վերջ գտնուած իր դիակը:

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ հայ երիտասարդ մը եւս անհետացած է շաբաթէ մը ի վեր: Հետքը չէ գտնուած տակաւին: Այս անհետացումները սկսած են մտահոգութիւն պատճառել Սուրիոյ մայրաքաղաքի քրիստոնեաներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ օրուան մարդն է Պերլինի մէջ: Առջի օր այցելեց Քրուփի զինագործարանները, ուր իրեն ցոյց տրուեցան Գերմանիոյ զինարուեստին յաղթանակները: Այս այցելութեան առթիւ անտառային համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, որուն տրամադրութեամբ Գերմանիա ամէն տարի 150.000 տոնար փայտ պիտի գնէ Եուկոսլավիայէն: Կնքուեցաւ նաեւ մամուլի համաձայնութիւն մը, աւելի սերտացնելու համար երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

ՃԱՓՈՆ ետ կանչեց իր դեսպանը Չինաստանէն: Թոքիոյի չինական դեսպանն ալ մեկնեցաւ. ինչ որ կը նշանակէ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզում, առանց պատերազմի յայտարարութեան: Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին յարաճուն ուժգնութեամբ: Ճափոնի վարչապետը նոր յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ իրենք չինացի ժողովուրդին դէմ չեն կռուիր, այլ հակաճափոնական վարչութեան մը դէմ եւ վճռած են գլուխ հանել իրենց բոլոր նպատակները:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն երեք հոգի եւս ձերբակալուեցան: Նոր ձերբակալութեանց եւ խուզարկութեանց կը սպասուի, եղած խոստովանութեանց վրայ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ լուծուեցաւ յունուար 18ին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին փետրուար 20ին: Այս առթիւ ընտրական նոր օրէնք մը պիտի պատրաստուի, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ մեծամասնութիւն շահիլ:

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ: Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական դէմքերը»:

ՏՕՆԱԾԱՌ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Բուլ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զափածոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն:

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

Վալանս

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, 22 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 7ին Վարուժան Ակումբին մէջ, 2, Rue Pourvieux: Կը խօսի ընկ. Ս. Ընտրիկեան: Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մեր դիրքը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին:

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փառաւոր Լաֆէթ շէնքի սրահին մէջ, 5, րիւ տէ զ'Էֆօլ, Քրէմլին Պիսէթր:

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Գազազեան (Հայկ. եւ կովկ. պար) Թառիստ Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Էմրէմեան (արտասանութիւն):

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ:

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre:

Մուտք 6 փրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8, Փլաս Կօրնէի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը:

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում:

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի երեկոյ, 20 Յունուար, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet, Paris:

Կը դասախօսէ՝ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ: Նիւթ՝ «Միսաք Մեծարենց, իր կեանքն ու գործը»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 21 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Վ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ մեծ պատերազմը»:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ: ԼԻՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, րիւ տ'Իսի, Պիյեանքուռ, մէթրօ Մարսէլ Սամպա:

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արմակոնի կողմէ:

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ: Ճոխ պիւֆէ:

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք 7 փրանք — հայ զինուորներու ձրի:

Րաֆֆիի ծննդեան տարեդարձը Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած՝ 14 քաղաքական, ազգային եւ հայրենակցական միութեանց կողմէ, ընտրուած յանձնախումբի:

Շաբաթ (22 յունուար), երեկոյեան ժամը 8.30ին, հայկական սրահը: 13, Rue Boucherie: Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Օր. Երանուհի Ընքապալեան, Տիկին Վեհանուշ Մարգարեան, Պ. Պ. Յակոբ Զօրթեան, Աւետիս Չէքիմեան եւ Տիկին Ս. Բերգիկեան:

Կ'արտասանեն՝ Մաթէոս Պըլըղեան, Շահան Զօրեան, Կիրակոս Կարապետեան, Մ. Սէմէրճեան, Օր. Տէր Սարգիսեան եւայլն:

Յանձնախումբին կողմէ կը խօսի՝ Հաճընի նախկին կառավարիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՔԻՐԷՃԵԱՆ: Կը բանախօսէ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 22ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 8 Rue Bossuet, Փարիզ, Հ. Բարեգործ. Տան մէջ տեղի կ'ունենայ սգահանդէս ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԴԵՐԱՍԱՆ ՅՈՎՀ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ յիշատակին: Խօսք կ'առնեն Տիկ. Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ: Մուտքը ազատ է: Ծախսերու մասնակց. 2 ֆր.:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

31 Յունուար

ՌԸՆԱԺ, Պ. Տ. Մ.— 75:
ՓԻԼԻՌՖԷՕ, Վարդ.— 50:
ՊԵԼՖՈՐ, Կ. Գ.— 75:
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Յ. Զաւ.— 150:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Մով.— 100:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 378 ?
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ս. Նիկ.— 177:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Ա. Թ.— 40:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն Տիկին Արաքսի Մկրտիչեանի, որ Անկէնի «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին 60 հատ մատղէն (խմորեղէն) նուիրած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ Ակումբի Վարչութեան ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին խորհրդարանին մէջ, 15 Rue Jean Goujon:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կապոյտ Խաչի «Խրիմեան» դպրոցի նորոգութեան առթիւ եղած նուիրատուներու ցանկը.—

Պ. Եղիազար Սերոբեան 25 ֆրանք, Պ. Պ. Զաւէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան եւ Խորէն Սընըրճեան 20ական, Պ. Խորէն Մարէսեան, 12, Պ. Պ. Յովսէփ Գալուստեան, Յ. Կիրակոսեան, Կարապետ Ալիքսանեան, Կարապետ Քիրթոեան, Կարապետ Ղուկասեան եւ Յակոբ Դանիէլեան 10ական, Տիկին Հռիփսիմէ Պալապանեան եւ Պ. Արսէն Տէրտէրեան 7ական, Պ. Պ. Հրանտ Տէրտէրեան, Անդրանիկ Հաճընեան, Աւետիս Պըտոյեան, Տիկիններ Մարինոս Շիրվանեան, Պալապանեան, Ասլանեան 5ական, զանազաններէ 32 ֆրանք: Գումար՝ 233: Նոյեմբեր 17ի գումար՝ 3763: Ընդհ. գումար՝ 3996 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Արմենուհի Ինճէեան (ծնեալ Տէրտէրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մկրտիչ Տէրտէրեան, որ կը գտնուէր Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս) 1933էն ի վեր հետքը կորսուած է: Իմացնել Mme. Arménouhi Indjéian, Rue Tarantaize, St. Etienne (Loire) France: Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթէն արտատպել:

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչաքճեան), անունը՝ Դանիէլ, մօր անունը՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եղիսաբեթ, Նարդուր Պչաքճեանները որ տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ: Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի զաւակները՝ Հայկազ, Գեղվարդ, ...մօղլեանները. նմանապէս մօրեղբօր զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները Հասցէն գիտցողներէն, մանաւանդ ...պէս Սուրիաբնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 21 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3634

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱԶԱՆԱՅԻՆ ԿԵՂԾԻՔԸ

»»»» ο ««««

Մօտաւորապէս տասը տարի առաջ, երբ հաւաքական տնտեսութեան (կոլխոզ) ծրագիրը կը գործադրուէր ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, այնպիսի բարբարոսութիւններ կատարուեցան, որ ի վերջոյ «Հանճարափայլ»ը ինք հարկ դատեց հրապարակաւ ճաղկել «քէլէկէօզ»ները:

Այս առթիւ կը յիշէր ոչ միայն քասմնելի, այլ եւ զաւեշտական երողութիւններ, որոնք շատ կը յիշեցնէին Թրքական հետապնդումներն ու տեղահանութիւնները: (Միայն Հայաստանի մէջ տունէ տեղէ զրկուած, պարզապէս տեղահան եղած էին աւելի քան հազար գիւղացիներ, իբրեւ «կուլակ», ինչպէս գրուեցաւ այդ օրերուն):

Այնուհետեւ ալ կեդրոնը բազմաթիւ ծրագիրներ պատրաստեց, պետական թէ կուսակցական, եւ ենթակաները գործադրութիւնը գլուխ հանեցին «հարուածային կարգով»: Եւ նորէն այնպիսի տեսարաններ պարզուեցան, որ Սթալին հարկ դատեց քաշել սանձերը, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»:

Այժմ նոյն խեղկատակութիւնն է որ կը փորձուի, բոլորովին տարբեր, արիւնաթաթախ ճակատի մը վրայ:

Մօտ երկու տարիէ ի վեր անխնայ «մերկացումներ» եւ «մաքրագործումներ» կը կատարուին: Սթալին ինքն էր որ արձակեց հրամանը, յանձնարարելով աւելի եւ աւելի «արթնութիւն» եւ անխնայ հետապնդում, երեւան հանելու համար քօղարկուած դաւադիրները, հակայեղափոխականները, վնասարարները, գծէն շեղողները, ահաբեկիչները եւն.: Մէկ խօսքով՝ «ժողովուրդի թըշնամիներ»:

Եւ Չեկան գործի ձեռնարկեց զարհուրելի կատաղութեամբ, Մոսկուայէն մինչեւ Խ. Միութեան յետին գիւղը, լեհական սահմանագլուխէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս, Սառուցեալ ափերէն մինչեւ Արարատի ստորոտը:

Ամէն տեղ, լպրծուն տարրեր, պաշտօնական եւ անպաշտօն լրտեսներ, կուսակցական եւ պետական գործիչներ, այր թէ կին, առանց ազգի, ցեղի եւ տարիքի խտրութեան՝ ասպարէզ նետուեցան, «թշնամիներ» որսալու համար:

Մատնանշումները, «մերկացումներ»ն ու «մաքրագործումներ»ը կը կատարուէին ոչ միայն գաղտնի թղթածրարներով, այլ եւ հրապարակային ժողովներով:

Առտուն կանուխ արթնցողը սեւ ցանկ մը կը կարդար, հին ու նոր հէքեաթներ կը պատմէր, ամբաստանեալին մինչեւ եօթը պորտը կը քրքրէր, նոյնիսկ այր -կին իրար կը խառնէր: Եւ ժողովը «միաձայնութեամբ» կ'արձակէր վճիռը,— վտարում, որ ընդհանրապէս կը նշանակէ ձերբակալութիւն եւ դատ, իսկ այս վերջինն ալ՝ գնդակահարութիւն կամ «փոխադրութիւն անյայտ ուղղութեամբ»:

Այսպէս էր որ տասնեակ հազարաւորներ վտարուեցան կուսակցութենէն եւ զրկուեցան իրենց պաշտօններէն, դատապարտուելով անօթութեան, ինչպէս այժմ կը հաստատէ Կեդր. Կոմիտէն ինք:

Մոսկուայի «արթուն աչքը», Կոսլիարով, որ Թղթակցի պաշտօնը նոյնացուցած է հասարակ լրտեսի աղտոտ արհեստին հետ, կը գրէր 1937 մայիսին, կուսակցական թուղթերու վերաքննութեան առթիւ, (սկսած՝ չուրջ մէկուկէս տարի առաջ).

— «Այդ ժամանակամիջոցին ոչ մի մարդ չի ընդունուել: Դրա փոխարէն վտարուել են (միմիայն վերջին տարում) աւելի քան հազար հոգի»: (Փրավտա, 1937 մայիս 7, 17 եւ 26: Խ. Հայաստան, մայիս 27):

Եւ լրտեսը գոհ չէր տակաւին: Այլ կ'ողբար.— «Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով, որոնք սողոսկել են նոյն իսկ Հայաստանի Կ. (բ) Կ. կենտկոմի ապարատը»:

Ո՞վ հաշուեց 1937 մայիսէն մինչեւ այսօր կատարուած «զտումներ»ն ու վտարումները...

Իսկ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ կատարուած «մերկացումներ»ուն միայն Թիւը կրնայ գլխու պտոյտ պատճառել:

Մերկացումներուն յաջորդեցին գնդակահարութիւնները, երբեմն հրապարակային դատավարութեամբ, իսկ աւելի յաճախ՝ ծանօթ մեթոտներով: (Իրազեկ թղթակիցներ մինչեւ 4800—5000 կը հաշուեն պաշտօնական գնդակահարութիւնները, միայն անցեալ տարուան ընթացքին): Ամէնէն բախտաւորն ալ անշուշտ բանտարկուեցաւ կամ աքսորուեցաւ, քանի որ կը հռչակուէր «ժողովուրդի թշնամի»:

Արդ, կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն, որ մօտ երկու տարիէ ի վեր անդադար խուզ կը լեցնէր կրակին վրայ, ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստեցնելով նա՛եւ անոնք որ թոյլ վարուած էին (լրբութիւն չէին ըրած), դեռ նո՛ր կ'արթննայ, ազդարարելու համար թէ... անիրաւութիւններ կատարուած են:

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք հրատարակուած որոշումը, բայց ինչ որ կը հաղորդեն այսօրուան հեռագիրները, բաւական է ըմբռնելու յետին անբանը:

Կրնա՞ք չափել խորութիւնը այս գազանային կեղծիքին,— կեդր. կոմիտէն նկատելով որ բազմաթիւ արտաքսումներ կատարուած են առանց քննութեան, դատի կամ հիմնական պատճառի, կը յանձնարարէ փութացնել վերաքննութիւնները եւ վերահաստատել անիրաւեալներուն վարկը, աշխատանք ալ ճարելով:

Իսկ այն հազարաւորնե՞րը որ գնդակահարուեցան, խեղկատակ դատավարութիւններով, քնարեր հէքեաթներու, սուտ վկայութեանց եւ անճոռնի «խոստովանութեանց» հիման վրայ,— ի՞նչպէ՞ս պիտի վերահաստատեն անոնց գլուխները...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Մեծամասնութեան խնդիրը միշտ անորոշ

Շօթանի չորրորդ դահլիճը Խորհրդարանին կը ներկայանայ այսօր, ուրբաթ: Ծրագիր - յայտարարութիւնը, որ վերջնական ձեւ ստացած էր երէկ, պիտի կարդացուի միաժամանակ, Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին առջեւ:

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ արդէն իսկ մեծամասնութիւն մը ապահովուած է Երեսփ. Ժողովին մէջ, իսկ Ծերակոյտը շատ աւելի նպաստաւոր տրամադրութիւններ ունի: Կեդրոնի եւ աջակողմեան կարգ մը խմբակցութիւններ ժողով գումարելով, բարեացակամ բանաձեւեր քուէարկեցին: Համայնավարները կը մնան ընդդիմադիր, իսկ ընկերվարականները պիտի կատարեն իրենց «նպաստաւոր» ընդունելութեան յանձնառութիւնը: Մամուլը ալ հասարակ բարեացակամ կ'երեւայ:

Նոր կառավարութեան կազմը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց սնտեսական շրջանակներու վրայ: Ֆրանքը ամուր է ու այժմ, գտած ըլլալով տագնապէն առաջ եղած վիճակը: Ուրիշ նպաստաւոր պարագայ մը կը համարուի այն որ փոխադրութեանց գործաւորները եւ բանուորները ընդունած են Շօթանի իրաւարարական վճիռը: Տրուած որոշման համաձայն, աշխատավարձքի յաւելում պիտի կատարուի 8.5 առ հարիւր համեմատութեամբ:

*** Ժողովրդական Համախմբումի ազգ. խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը յիշեցնէ յունուար 15ի միաձայն որոշումը.— «Միայն Ժողովրդական Ճակատէն բխած եւ անոր ծրագիրը գործադրել վճռած կառավարութիւն մը կրնայ համապատասխանել երկրին յայտնած բացորոշ կամքին»: Հետեւաբար, ազգ. խորհուրդը կը յուսայ թէ նոր կառավարութիւնը «յանձն պիտի առնէ երեսփ. ժողովին մէջ կոթնիլ Ժողովրդական Ճակատի մեծամասնութեան վրայ, Ժողովրդական Համախմբումի ծրագիրը գործադրելու համար»: Այս առթիւ, նկատի առնելով «Փաշական դաւադրութեան» պատճառած յուզումը, Ազգ. Խորհուրդը կը յուսայ թէ պատասխանատուութեանց պրպտումը, «ինչ որ ալ ըլլան, եւ մեղսակցութիւնները, ինչ որ ալ ըլլան, յառաջ պիտի տարուի նոյն վճռականութեամբ ինչպէս տագնապէն առաջ»: Վերջապէս, Ազգ. Խորհուրդը կ'որոշէ իր գործունէութիւնը «յառաջ տանիլ անդուլ անդադար, յարաճուն արթնութեամբ, ձեռք բերելու համար Ժողովրդական կամքին իրականացումը, եւ պահպանելու համար Ժողովրդական Ճակատը, ստացուած իրաւունքներու եւ յառաջդիմութեանց ապահովութեամբ»:

*** Արտասահմանի մէջ սպասողական դիրք մը բռնած են նոր դահլիճին հանդէպ: Անգլիական մամուլը կը կարծէ թէ դահլիճին տեւողութիւնը կախում ունի վարչապետին եւ իր պաշտօնակիցներուն վճռականութենէն, լուծելու համար բազմաթիւ խնդիրներ: «Հիմնական խնդիրն է ընկերային խաղաղութիւնը»: Ընկերվարականներուն դիրքը բաւենչան չի համարուիր նոր դահլիճին տեւականութեան տեսակէտով:

Գերմանական մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ որ նոր դահլիճին մէջ չեն գտնուիր «մարքսեաններ», եւ մանաւանդ մեծամասնութենէն դուրս ձըգուած են համայնավարները: «Ժողովրդական Ճակատի վախճանին սկիզբն է այս», կը գրէ հիթլերական պաշտօնաթերթը: Միւս թերթերն ալ կը շեշտեն կատարուած փոփոխութիւնը եւ կ'ըսեն թէ սխալ է Ժողովրդական Ճակատի երրորդ դահլիճը նկատել Շօթանի նոր կառավարութիւնը: Իտալական թերթերը աւելի վերապահ են:

Մոլոթով ալ կը փչէ Ֆրանսայի դէմ

Գերագոյն Խորհուրդի յունուար 19ի նիստին մէջ, վարչապետ Մոլոթով ալ ճառ մը խօսելով արտաքին քաղաքականութեան մասին, հաստատեց երեսփոխան Ժտանովի մեղադրանքները Ֆրանսայի դէմ եւ յայտարարեց.

— «Ճիշդ է որ այս միջոցին, հակառակ մինչեւ հիմա տիրող բարեկամական յարաբերութեանց, կարգ մը «պարոններ» եւ կազմակերպութիւններ որոնք յայտնապէս ահաբեկչական եւ քանդիչ հանգամանք ունին եւ կը գործեն Խ. Միութեան շահերուն դէմ, ապաստան կը գտնեն ֆրանսական հողին վրայ եւ կը ջանան ընդլայնել իրենց գործունէութիւնը Խ. Միութեան դէմ: Որո՞ւ շահերուն կը ծառայէ քաջալերել այս ռուսածին եւ ոչ - ռուս պարոնները, եւ այս պարագան ի՞նչպէս կը հաշտուի կնքուած դաշինքին հետ»:

Վարչապետը այս առթիւ ըսաւ թէ արտաքին գործավարը նկատի պիտի առնէ Ժտանովի քննադատութիւնները: Յետոյ հաստատեց թէ ճիշդ է որ կարգ մը հիւպատոսներ հակախորհրդային անթոյլատրելի արարքներ կը կատարէին եւ լրտեսութիւն կ'ընէին: Եւ աւելցուց.

— «Արդէն կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուած են: Նովորոսիսկի եւ Օտեսայի ճափոնական, Խարքովի եւ Թիֆլիսի (Թիֆլիս) լեհական, Խարքովի, Լէնինկրատի, Թիֆլիսի, Վլատիվոստոքի եւ Օտեսայի գերմանական հիւպատոսարանները փակուած են: Արտաքին գործավարութիւնը պիտի շարունակէ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները»:

*** Գերագոյն Խորհուրդը այն նիստին մէջ «միաձայնութեամբ» վաւերացուց կառավարութեան կազմը, որ շատ քիչ փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ: Իբրեւ ընդհ. դատախազ վերընտրուեցաւ հռչակաւոր Վիշինսկին, որ արդէն երեք տարիէ ի վեր կը վարէր այդ պաշտօնը եւ որ արձակեց Զինովիեւ եւ ընկ. եւ միւս երեւելիներու մահավճիռները: Տխրահռչակ հայազգին, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան, կը մնայ փոխ - վարչապետ, ուրիշ երկու բոլշեւիկներու հետ, բայց արձակուած է պարենաւորման գործավարութենէն:

ՃԱՓՈՆԸ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ հաշտեցնելու համար միջնորդի դեր կատարած էր Գերմանիա, իր դեսպաններուն միջոցաւ: Այժմ գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ այդ փորձը ձախողած ըլլալով, այլեւս չուզեր միջամտել:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ...

Հեռաւոր Թուրիզէն ընթերցող մը կը գրէ.

— «Օրը Օրին»ի բաժնին մէջ կըրնա՞ս քանի մը տող գրել նաեւ այն մասին թէ ինչո՛ւ Յառաջը չըսեր «Ֆրանսայի խորհրդարանը» (Պարլամէնտ), այլ կը գործածէ Երեսփ. ժողով, որ չեմ գիտեր որքան ճիշդ եւ արտայայտիչ է: Ամերիկայի «պետական քարտուղար»ի մասին գրեցիր, բացատրելով թէ կը նշանակէ «արտաքին գործերու նախարար»: Կ'ուզենք լսել նաեւ «Երեսփ. ժողով»ի մասին»:

Պատասխան.— Երեսփ. ժողովը խորհրդարանին մէկ թեւն է միայն, միւսն ըլլալով ծերակոյտը: Ուրեմն, երկուքը միասին են որ կը կազմեն բուն խորհրդարանը:

Այսպէս նաեւ բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր սահմանադրութեամբ հաստատուած է երկու ժողովի դրութիւնը, իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ անուանակոչումներով:

Օրինակ, Մեծն Բրիտանիա ունի «Համայնքներու պալատը (տուն) կամ ժողովը» եւ Լորտերու ժողովը: Առաջինը՝ նոյն ինքն երեսփ. ժողովն է եւ պէտք է այդպէս թարգմանուի, ոչ թէ բառացիօրէն, երկրորդը՝ Լորտերու ժողովն է, Աւագաց ժողով կամ Ծերակոյտ, թէեւ բոլորովին տարբեր հաւաքածոյ մը կազմութեամբ: Երկու «Տուն»երը (ժողովները) միասին կը կոչուին խորհրդարան:

Նոյնը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ, որ ունի «Ներկայացուցչական ժողով» (երեսփ. ժողով) եւ Ծերակոյտ: Երկուքը միասին կը կազմեն խորհրդարանը, ամերիկեան բացատրութեամբ՝ *Քոնկրէս*:

Վերջին օրինակը կուտայ Խ. Միութիւնը:

Նոր սահմանադրութեամբ, կազմուեցան երկու ժողովներ,— Միութեան խորհուրդ եւ Ազգութեանց խորհուրդ: Երկուքը միասին կը կոչուին Գերագոյն խորհուրդ, ինչ որ հոմանիշն է մեր գիտցած խորհրդարանին:

Կան երկիրներ որ միայն մէկ ժողով ունին, ինչպէս Թուրքիա եւ Իրան (Ազգ. Մեծ ժողով եւ Մէճլիս): Ասոնք ինքնին կը կազմեն խորհրդարան:

Քանի որ կարգը ձեռք առի առանց վարժապետ եղած ըլլալու, քանի մը «գոհարներ», պատահաբար աչքիս զարնուած:

Տեղական թերթ մը թարգմանաբար ներկայացնելով մէկուն առողջական վիճակը, գրած էր «ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ»: Անշուշտ ֆրանսերէն Critique բառն է, որ այս պարագային կը նշանակէ «տագնապալի» եւ զոր Կովկասի մէջ կը յամառին կոչել «կրիտիկական»:

Առջի օր, Պէյրութի թերթերէն մէկուն մէջ հանդիպեցայ զգայացո՛ւնց բառի մը, իբրեւ շարժանկարի ծանուցում,— «ՊԱՐՈՆ ԿԱՇԵԲԱՐՁՆԵՐԸ»:

Անմիջապէս յիշեցի որ սա «Ronds de Cuir»ն է: Թարգմանիչը բառարանը բացեր եւ առաջին հանդիպած բառը ճշեր է:

Գիտնալով հանդերձ բառին իմաստը, ես ալ բացի Լուսինեան բառարանը եւ կարդացի.— «*Կաշեբարձ. աթոռի վրայ դրուած կաշիէ բարձ եւ փոխաբերաբար նստած պաշտօնեայ*»:

Մարդ Ալլահի, բսէ պարզապէս *պաշտօնեայ*: Եւ կամ, աւելի խօսուն, ԱԹՈՌԱԿԱԼ: Ո՞ւրկէ գտար եւ մարդուն շալակը տուիր կաշին:

Դեռ ի՞նչ գիտեր, ի՛նչ կուտեր...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՄԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փ. Մանուկեան, Վիէն	15
Պ. Մանուկեան, Վիէն	15
Գ. Զօրեան, Վիէն	10
Ն. Խաչիկեան, Վիէն	10
Գումար՝	50
Յունուար 19ի գումարը	1960
Ընդհ. գումար	2010

"ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ" Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»» ο ««««

Վտարեցին, յարեցին, սրեցին, եւ հիմա...

«Թան»ի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէ յունուար 19 թուականով.

— Կեդր. Կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեց մեր կարծիքով շատ կարեւոր հրամանագիր մը, որ փոփոխութիւն մը կը նշէ «մաքրագործում»ներու գործին մէջ: Այդ հրամանագիրը, որուն «նկատելով»ները «Փրավտայ»ի երկու էջերը կը գրաւեն, կը թուէ բազմաթիւ անարդարութիւններ եւ շեղումներ՝ տեղական կազմակերպութեանց կողմէ կուսակցութեան անդամներուն հանդէպ: Ասոնք վտարուած են առանց հիմնաւոր պատճառի, առանց լուրջ քննութեան, պաշտօնէ արձակուած են առանց դատի: Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ այս գործերը կատարուած են անխիղճ բախտախնդիրներու, անամօթ զրպարտիչներու կողմէ որոնք կ'ուզեն ասպարէզ շինել, բազմապատկելով մատնութիւններ կատարել, երեք ամսուան մէջ քննել վտարեալ անդամներու վերաքննութեան դիմումները, իրենց որոշումները հրատարակել մամուլին մէջ, պատժել զրպարտիչները, վերահաստատել այս ստոր ամբաստանութիւններուն զոհերը, երբեք իրենց պաշտօններէն չհանել կուսակցութեան անդամները, քննութեան եզրակացութենէն առաջ եւ յետոյ նոր պաշտօններ տալ անոնց:

Այս հրամանագիրէն առաջ, որ մեր կարծիքով դարձակէտ մը կը յայտնէ «մաքրագործում»ի քաղաքականութեան մէջ, «Փրավտա» հրատարակեց Միխայիլ Կոլցովի երկու գրութիւնները զրպարտիչներուն եւ բախտախնդիրներուն դէմ, անշուշտ վերէն ներշնչուած:

*** Հավասի թղթակիցը աւելի մանրամասնօրէն հաղորդելով այս տեղեկութիւնը, կը յիշէ կարգ մը փաստեր, Կեդր. Կոմիտէի հրամանագրէն,— Օրինակ, Բոլշէ Զերնիկովի շրջանին կոմիտէն «ժողովուրդի թշնամի» հռչակած է 50 բոլշեւիկներ, կազմակերպութեան 250 անդամներուն վրայ, մինչդեռ ներքին գործերու վարչութիւնը (Չեկա) որ եւ է հիմ չէ գտած այդ վտարեալներու 43ին ձերբակալութեան համար: Քուիպիշեւի վերատեսիչ յանձնաժողովին առջեւ երեւցած են բազմաթիւ անդամներ որոնք արտաքսուած են իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ»: Ամբաստանեալները պահանջած են կամ ձերբակալել զիրենք, եւ կամ ետ առնել այդ «վարկաբեկիչ խարանը»:

Դարձեալ, Սմիյեւի շրջանին մէջ, 1937 նոյեմբերին կուսակցութենէն արտաքսուած եւ պաշտօնէ արձակուած են 36 ուսուցիչներ, ուրիշ 42 հոգի ալ նոյն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ՉԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻՐ

Հայ մամուլը պարբերաբար կ՚ար-ձանագրէ գանգատ եւ ողբ, ձաղկելով հասարակութեան անտարբերութիւնը հայ գրքին հանդէպ:

Իմ կարծիքով, ճիշդ չէ միայն ըն-թերցողը մեղադրել:

Իրա՞ւ է որ մեր հասարակութիւնը ընթերցասէր չէ:

Մեր ժողովուրդին եկած ճամբէն անցնող ուրիշներ աւնուազն անդրա-դէտ պիտի ըլլային: Հակառակ մեր կրած տնտեսական եւ բարոյական ծանր պայմաններուն, քանի մը պար-բերաթերթեր եւ օրաթերթեր կ՚ապրին մեր մէջ. ինչ որ նշան է թէ կայ ըն-թերցողներու որոշ շրջանակ մը:

Մեզմէ շատ աւելի բարձր եւրոպա-կան ժողովուրդներու մէջ, որոնք տն-տեսապէս, բարոյապէս եւ թէ ու-սումնապէս բոլոր հնարաւորութիւն-ները ունին ազատ ասպարէզ տալու իրենց ընթերցասիրութեան, կացու-թիւնը աւելի նպաստաւոր չէ:

Աշխարհի երեսին ցրուած 100 մի-լիոն ֆրանսախօսներու մէջ՝ օրինակ, ակադեմական Տիւհամելի մը գիրքե-րու տպագրութեան թիւը 370.000ը չանցնիր, ինչ որ կ՚ընէ հազիւ մէկ օրինակ 200 ընթերցողի եւ կամ շա-բաթաթերթերու համար սոյն համե-մատութիւնը կը կազմէ հազիւ 2 առ հարիւր: Մեր մէջ, պահելով համեմա-տութիւնները՝ ընթերցանութեան չա-փը աւելի գէշ չէ:

Սակայն՝ երբ կը խօսինք ընթերցո-ղին մասին, պէտք է որոշ զանազանու-թիւններ ընել: Ամէն ընթերցող ամէն բան չի կարդար:

Կան զարգացած ընթերցողները, բարձրագոյն ուսում տեսած եւ կամ երկրորդական վարժարանը աւար-տածները: Ասոնք՝ հայ գիրին մէջ պիտի փնտռեն այն զոր չեն կր-նար գտնել օտար գրութեանց եւ գըր-րութեանց մէջ: Այն է՝ ազգային նիւ-թեր: Հայ մատենագրութեան, պատ-մութեան, գեղարուեստին եւ ազգա-յին շարժումին շուրջ գրուածքներ: Հայ համալսարանականը եւ մտաւո-րականը հայերէն պիտի չկարդայ Պէրկսոնը, Այնշթայնը, Փօլ Վալէրին, երբ անդին օտար լեզուով ունի մատե-նադարաններ, փիլիսոփայական, գի-տական նիւթերու շուրջ: Թերեւս 30 տարի առաջ դեռ այս ընթերցումները հայերէն կրնային ըլլալ, այն ատեն օտար լեզուները մեր մէջ տարածուած չէին մայրենի լեզուին չափ:

Ուրեմն, հայ մտաւորականին խընդ-րածն է ազգային նիւթեր: Այս է պատ-ճառը՝ որ մեր քանի մը ամսագիրնե-րը կը գտնեն յարաճուն յաջողութիւն մը, տարիներէ ի վեր:

Բայց մտաւորական փոքրաթիւ հա-սարակութեան քովն ի վեր, կայ հրա-կայ զանգուած մը ժողովրդական խա-ւերու, որուն ուսումնական մակար-դակը հազիւ թէ նախակրթարանը անցնի: Տարիներ շարունակ հայ գրա-կանութիւնը ոչինչ է տուած անոնց համար:

Տէմիրճիպաշեաններ, Ալիշաններ, Զրաքեաններ եւ նոյնիսկ Սիամանթօ-ներ ու Վարուժաններ մնացած են ա-նոր համար անհասկնալի եւ ապա ու-րեմն ան վհատած, ձեռք է քաշած հայ գիրքէն եւ գրականութենէն:

Օրինակ՝ փոքր հասակէն Ֆրանսա ինկած եւ այժմ հանքի մը մէջ չար-չարուող հայորդին, որ հազիւ ատեն ունեցեր է կարդալ գրել մը սորվելու, ճիշդ Առիծ Գեւոյի հրաշալի պատ-մութիւնը կարդալու եւ հասկնալու չափ, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ չվհատի՝ հայերէն ընթերցանութենէն, ի տես մեր գրական եւ գեղարուեստական պարբերաթերթերու բովանդակու-թեանց:

Եւ այսպէս խրտչած ընթերցողները մեր մէջ կը կազմեն ստուար բազմու-թիւն մը, զոր ընտելացնելու համար չունինք որ եւ է հրատարակութիւն, քիչ մը աւելի համեստ՝ իր գրական եւ գեղարուեստական խոյանքներուն մէջ: Ապա ուրեմն աւելի մարսելի հայ հասարակութեան ստուար մա-սին:

Այս երկու կարգի ընթերցողներուն քովն ի վեր կան եւ ընթերցողուհինե-րը: Ասոնք ալ մտաւորական երկու բաժանումներէն մէկուն պատկանելով հանդերձ, ունին ինքնայատուկ գրա-կան սեռի մը պէտքը: Կանացի, ընտա-նեկան գրականութիւն մը, որ ան-պատճառ բանաստեղծութեան եւ գե-ղարուեստի բարձր ոլորտներուն չի հպիր, բայց, կուտայ ընթերցողին ա-ռողջ զատողութիւն, հեռու իմաստա-կութենէ:

Ի զուր կը թղթատեմ գրական եւ գե-ղարուեստական մեր հրատարակու-թիւնները, ոչինչ կը գտնեմ միջին դասին համար:

Եւ կուլանք թէ հայ գիրը կարդացող չկայ, թէ հայ հասարակութիւնը ան-տարբեր է:

Մենք շատ աւելի բարձր մակար-դակի մը վրայ գտնուող ազգերու մէջ, ուր բարձրագոյն ուսումով անհատնե-րու համեմատութիւնը աւելի բարձր է. գրական բարձր հրատարակու-թեանց քովն ի վեր լոյս կը տեսնեն շատ մը ժողովրդական գրութիւններ:

Այստեղ կը ծագի ուրիշ հարց մը,—

Հոս արդէն՝ ստիպուած կ՚ըլլանք քննել մեր հասարակութեան երկրորդ եպը, հրատարակիչը և հրատարակու-թիւնները:

Ամէն անգամ որ, հայ հրատարակի-չի մը հետ խօսած եմ այս մասին, միշտ ստացած եմ նոյն պատասխանը,— նիւթական միջոցի պակաս: Ասիկա ալ մեր մէջ եղած է տեսակ մը «ազ-գային նշանաբան»:

— Նիւթական միջոցի պակաս:

Վերջերս «Յառաջ»ի մէջ Պ. Զոր-մխեան շատ բանիմաց յօդուածներու շարքով մը եզրակացուց թէ հիմնա-ւոր չէ մեր առեւտրական ազգի յա-ւակնութիւնը:

Այս պարագան մասնաւորապէս աչ-քի կը զարնէ մեր գրական հրատարա-կութեանց գործին կազմակերպու-թեան մէջ: Իբրեւ թէ ժանգոտած ըլ-լար մեր աշխոյժը, չենք կրնար գտնել նոր հնարքներ, մեր հրատարակու-թիւնները աւելի սպառելու:

Անգամ մը՝ հայ հրատարակիչի մը կը թելադրէի փորձել Զուիցերիոյ մէջ գործածուած այդ հնարքներէն մին: Մարդը մէկ անգամէն կտրեց խօսքս.

— Զըլլար, եաւըմ, ատանկ բան տեսնուած չէ:

Եւ յետոյ, սա ոյժերու ցրուումը: Փոխանակ բազմաթիւ եւ այլազան հը-րատարակութեանց, ինչո՞ւ չունենալ նիւթական համախումբ, լուրջ ոյժե-րու վրայ հիմնուած հրատարակու-թիւններ, ուր կարենան աշխատակցիլ միեւնոյն մտաւորականները:

Կայ նաեւ հոգեբանական պարա-գան: Եթէ ընթերցողներու ուսումնա-կան դասը հրատարակութեան մը պա-րունակութիւնը կը փնտռէ ամէնէն ա-ռաջ, միւս խումբը՝ հասարակութեան ստուար մասը չի տարբերիր տղայէ մը: Անոր պէտք է ներկայացնել գու-նագեղ կազմով պատկերազարդ «մա-կաղին»ներ որոնք զինքը մղեն, նախ՝ գնելու եւ յետոյ կարդալու: Տեսէք թէ ինչպէս կը վարուին ուրիշ ժողո-վուրդներ: Անոնք այնքան ալ ողբ չեն կարդար ժողովուրդին, այլ կը ջանան զայն հրապուրել սիրուն հրատարա-կութիւններով:

Քանի մը խօսք ալ այժմ մեր գրա-վաճառներուն մասին:

Մեր գրավաճառանոցները լեցուն են զանազան նիւթերու վրայ գրուած հա-յերէն ճոխ գիրքերով, վկայ՝ սա գրա-ցուցակը որ սեղանիս վրայ է: Սակայն նորէն գնորդները կը պակսին: Անց-եալները՝ այս թերթին մէջ կ՚այպա-նէին անոնք որ հայերէն գիրքեր չէին գներ, մինչդեռ օտար լեզուով մատե-նադարաններ ունին կազմած: Ու-րեմն հայ հասարակութեան մէջ գիրք գնելու փափաքը չէ որ մեռած է, այլ մեր գրավաճառները իրենց առեւտ-րի պայմաններով գնորդը հեռու կը պահեն իրենց խանութներէն:

Հոս նորէն մէջտեղ կուգայ հայ վա-ճառականին հիմնական թերութիւնը, — հայ գնորդը նկատել զանցառելի քանակութիւն մը եւ չգրաւել անով:

Հայ վաճառականին համար, հայ գնորդին բան մը ծախելը շնորհ մը ը-նելու պէս բան մը կուգայ: Հայ գրա-վաճառութիւնը այս օրէնքէն բացա-ռութիւն չի կազմեր:

Հայ գրավաճառը իր գիրքը ծախե-լու համար ոչ մէկ ջանք կը տանի: Օ-րաթերթերու մէջ՝ երբեմն տրուած ծանուցում մը նկատողութեան ա-նուելիք ճիգ մը չէ: Եւրոպացի գրա-վաճառներուն եւ մասնաւորապէս Զուիցերիացիներու նման, ոչ մէկ ճիգ՝ հասարակութիւնը տեսակ մը ստիպու-մի տակ դնել գիրք գնելու համար:

Եւրոպացի գրավաճառները ամէն միջոց կը գործադրեն հաւանական ըն-թերցողին ուշադրութիւնը այս կամ այն հրատարակութեան վրայ դարձնե-լու համար:

Տօնական օրերուն՝ մեր նամակա-տուփերը խճողուած են գրավաճառնե-րու ցանկերով, մատուցումներով, վճարման լաւագոյն պայմաններով:

Եօթը տարի առաջ, պատահմամբ գը-րատունէ մը գիրք մը գնած էի: Այդ օրէն ի վեր ամէն վեց ամիսը մէկ կը ստանամ նոյն գրավաճառէն նոր գիր-քերու ցանկը ձրի, (հայ գրավաճառը իր գրացանկն ալ կը ծախէ): Այսքան հոգածութիւն զիս կը ստիպէն կրկին իրեն վերադառնալու: Ունիմ գրավա-ճառ մը՝ որուն ամսական կանոնաւո-րաբար կը վճարեմ փոքր գումար մը եւ փոխարէն կը հայթայթէ ուզած գիրքերս, ինծ պատեհութիւնը տալով մատենադարան մը կազմելու, ի փո-խարէն ինքը իր դրամագլուխը հարիւ-րին 10 տոկոսի դրած կ՚ըլլայ այս կերպով: Ուրիշ մը կայ որուն հաշուե-ցոյցը երեսուն օրէն վճարելի է: Ի՞նչ-պէս կ՚ուզէք որ այս պայմաններուն մէջ մարդ չփորձուի անոր ցուցափեղ-կին մէջ տեսնուած հետաքրքրական գիրք մը գնել, քանի որ ամիջապէս ստիպուած չէ գրպանէն դրամ հանե-լու:

Գնորդին հոգեբանութեան պէտք է թափանցէ վաճառականը եւ մասնա-ւորապէս գրավաճառը եւ պէտք է միշտ ընդ առաջ երթայ իր յաճախոր-դին տալու համար ամէնէն լայն դիւ-րութիւնները, առանց՝ իր շահը վրայ տալու: Այսօր վաճառականութիւնը եղած է գիտութիւն մը, մտնելով նոյն իսկ համալսարաններէն ներս, ուր մասնաւոր ամպիոններ հաստատուած են:

Երբեմն էր որ հասնողը կ՚ըլլար վա-ճառական, այսօր վաճառականութիւ-նը կը պահանջէ բազմակողմանի գի-տութիւն:

Քանի մը ծանօթներու կ՚ուզէի հա-յերէն գիրքեր նուէր տալ, տարեվերջի առթիւ, դիմեցի հայ գրավաճառի մը վճարման պայմանները հարցնելով, պատասխանը նպաստաւոր չէր:

Բոլոր անոնք որ մօտէն թէ հեռուէն կը գրաղին այստեղ յուզուած հարցե-րով, լաւ կ՚ըլլայ որ խորհին անգամ մը եւ ջանան հանել պէտք եղած օգ-տակար եզրակացութիւնները, որպէս զի հայ գիրը տարածուի հայ հասա-րակութեան մէջ, այնպէս ինչպէս որ արժանի է:

ՊԵՐՃ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Թաւրիզի երեք հայ դպրոցները վե-րաբացուած են եւ դասաւանդութիւն-ները կը կատարուին ըստ կրթ. նախա-րարութեան ընդհ. դպրոցական ծրա-գրին: Այդ երեք դպրոցները ունին մօ-տաւորապէս 1200 աշակերտ եւ կը պահուին հայ համայնքին միջոցներով եւ պետական օժանդակութեամբ:

Բաւական թիւով հայ աշակերտներ կ՚ուսանին նաեւ Ամերիկացւոց, Կա-թոլիկներու եւ պետական միջնակարգ դպրոցներու մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 63.634 ՀՈԳԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Հելլէն ազգ. դրամատան կողմէ հը-րատարակութեան տրուած 1936ի տա-րեգրքին մէջ տպուած վիճակագրա-կան ուսումնասիրութենէ մը կը պար-զուի որ, 1936ին Յունաստանի մէջ հայերէն կը խօսին 63.634 հոգի:

Յունաստանի բնակչութեան թիւը 1936ին 6.839.950 հոգի էր:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Բ.

Անցնելով քաղաքական գործերուն, պէտք է ըսել որ բուն ուժը տիրական դիծն է Աթաթիւրքի քաղաքականու-թեան, եւ առանց անոր ոչ մէկ իշխա-նութիւն կրնայ երկար դիմանալ Թուր-քիոյ մէջ: Անհամար պատմութիւններ շրջան կ՚ընեն իր մասին, այդ պատ-մութիւններէն մէկը լաւագոյն կեր-պով կը բացատրէ թէ ուժը ինչպէս կրնայ երբեմն ծառայել ժողովրդա-պետութեան: Տաք-գլուխ Թուրք տղոց խմբակ մը կը նախատէ, ի-բիկուն մը, սրճարանի մը նուագա-խումբը: Յաջորդ օրը դարձեալ այն-տեղ կ՚երթան, բայց այս անգամ Ա-թաթիւրքն ալ հոն էր. մէկ կարգի վը-րայ շարել կուտայ տղաքը եւ կը հրա-մայէ որ նուագախումբին անդամնե-րը իրարու ետեւէ ապտակեն զանոնք:

Աթաթիւրք իսկապէս ռամկավար մըն է: Իրաւ է թէ տնտեսական պայ-մաններն էին որ նպաստեցին հարէ-մին ջնջումին, կիներու ազատագրման եւ փէսին անյայտացումին, բայց այդ բոլորը անկարելի պիտի ըլլային, ե-թէ անոր իշխանութիւնը ժողովրդա-պետական չըլլար: Դասակարգային պայքար գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ, հին ազնուականութիւնը ոչ եւս է եւ դասակարգերու խտրութեան ա-ւելի նուազ ապացոյցներ կան այնտեղ քան Անգլիոյ մէջ: Շատ բնական է բռնակալի մը ձեռքը թօթվել:

Կրնանք երկու օրինակներ տալ: Թուրք սահմանադրութեան առաջին սկզբունքը կը պահանջէ որ բոլոր Թուրքերը խալքճի ըլլան: Այս յայտ-նութիւնը նացիականութեան մասին մտածել կուտայ, բայց իրականին մէջ ան է որ փարատած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած երկպառակու-թեան հին պատճառները: Հիմնական պատճառը Կլէտսթընի bag and bag-gageի (քաղաքականութեան բեռները ժողվել քաշուիլ Եւրոպայէն)— որ տակաւին բնազդական է Լոյտ Ճորճի նման յեղափոխական ազատականնե-րու մօտ.— հետեւանք էր այն բռնա-պետութեան որուն ենթարկուած էին հպատակ ազգութիւնները: Այդ բռնա-կալութիւնը չկայ այսօր, որ եւ է հը-պատակ, քրիստոնեայ թէ իսլամ, Յոյն թէ Հայ, Թուրք է:

Օտար հողամասերու կորուստը ինչ-պէս նաեւ իսլամ եւ քրիստոնեայ ժո-ղովուրդներու փոխանակութիւնը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ նպաստեցին բուժելու ցեղային այն սարսափելի ատելութիւնը, որ պատ-ճառ եղաւ Կլէտսթընի հեղեղանման պերճախօսութեան: Ջարդերով կառա-վարելու սիսթէմը հին վարչաձեւին մոլութիւնն էր ու որքան կարելի է տեսնել, ցեղերու համերաշխութիւնը նոր սահմանադրութեան մէջ, հաս-տատուն է եւ պիտի տեւէ: Ազատա-կաններու հինցած հակաթուրք քաղա-քականութիւնը մեռած է այլեւս:

Ի հարկէ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ Թուրքիոյ կառավարութիւնը ժողո-վրդապետական է մեր ըմբռնումով: Բայց զարգացած Թուրք մը խօսա-ցութեան ընթացքին կը զանազա-ժողովրդապետութիւնը որ դաւանա-մըն է պետական կարգ մը ձեւ-համար, այն միւսէն որուն նպատա-կ ժողովուրդին բարիքը: Այս տեսա-կէտէն Աթաթիւրքի կառավարութի-նը կրնայ ամչցնել Եւրոպայի կա-մը ժողովրդապետութիւնները:

Աթաթիւրք գիտէ որ չկայ ռա-կավարութիւն առանց կրթութեան որ ժամանակ ու փորձառութիւն պահանջէ, ինչպէս նաեւ դպրոց: Ժ-մանակը ինքն իր տէրն է: Ինչ կը բարերի դպրոցներուն, Թուրքիոյ ղաքականութիւնը աւելի յախուռ քան մերը: Ո՛չ միայն նախնա-կրթութիւնը պարտաւորիչ է մինչ 13 տարեկանը, այլ եւ ձրի է նախա-կրթարանէն մինչեւ համալսարան եւ կրթութեան հարիւրին իննսուն-պետութիւնն է որ կուտայ:

Անգլիոյ նման, շատ ժամանակէ ի վեր ինքնավարութեան վարժ-երկիրներու մէջ ժողովրդապետա-ազատութիւնը վարէն կը սկսի կա-րը բարձրանալու համար: Այդ փ-ձառութիւնը չունեցող երկիրնե-մէջ, Աթաթիւրքին՝ ռամկավար-թեան հունտերը վերէն վար ցան-եւ դաստիարակութեամբ գետ-պատրաստելու քաղաքականութ-շատ իմաստուն քայլ մըն է: Արդա-նմոյշ մըն է ան որմէ թերեւս մենք շատ բաներ կրնանք սորվիլ, վար-համար յետամնաց ու անփորձ եր-ներ:

Պէտք եղածէն աւելի բաներ բա-են արդէն՝ շատ մը սխալ հասկա-ցութիւններ տեղաւորելու համ-Թուրքիոյ մասին՝ հասարակաց մ-լիացիին մտքին մէջ: Մեր երկու-դերը իրար սիրած են միշտ, երբ-ման մէջ գտնուած են իրարու հ-Բայց մեր պահպանողական կու-ցութիւնը իր աւանդական թրք-քաղաքականութեամբ ստիպուե-քաւելթրքական հին վարչաձեւին-քերը, ու երբ Թուրքիան Գերման-միացաւ վերջին պատերազմին մէ-այնպէս կարծուեցաւ թէ մեր հնա-բարեկամութիւնը երբեք պիտի չ-բաժանարարուէր: Եւ սակայն, ինչ-յաճախադէպ է պատմութեան մէջ-բեւութապէս անկարելին իրական-թեան վերածուեցաւ:

Պատերազմէն առաջ — ու պա-րազմէն վերջ՝ Լոյտ Ճորճի օրով-Թուրքիոյ ամէնէն կատաղի թշնամ-դարձաւ անոր ամէնէն սրտագին բ-րեկամը: Հակամարտ շահեր չուն-այժմ, շատ մը կէտերու մէջ մեր-հերը նոյնն են: Բարեկամութիւն-որ հաշիւի խաղ մըն էր 19րդ դա-դիւանագէտներուն համար, քաղա-կան ամուր հիմերու վրայ դրուա-հիմա: Թուրքիան շնորհներ չէ ո-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Անոնք փոխանակ նստելու մեր հո-ղին վրայ, կամ այդ հողին անմիջա-կան սահմաններուն վրայ բնակելու, Թէյմսի, Սէնի, Դանուբի եւ հեռա-ւոր Նոր Աշխարհի անհարազատ ափե-րու վրայ դրշի մենամարտ կը խա-ղան, եւրոպական գիրք ու թերթ կը կարդան եւ բեմերու վրայ կուլան...: Ու, քիչ են հերոսները՝ որ կան: Ե-րիտասարդութի՛ւն: «Ողբա՛մ զքեզ Հայոց Աշխարհ»: Մարդուն մեծու-թիւնը՝ իր ուզել եւ չուզելու կարողու-թեանը մէջ փնտռեցէք, պէտք է ուզել կամ չուզել:

— Ի՞նչ կ՚ուզես, հայ երիտասար-դութիւն:

— Կ՚ուզեմ պարասրահ, սմօքինկ, ներկուած աղջիկ, աղուոր ամսական:

— Ուրիշ բան չե՞ս ուզեր:

— Ինչպէ՞ս չէ: Կ՚ուզեմ սորվիլ ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, իտալերէն, անգլերէն, արաբերէն, չի-նարէն եւ ճափոներէն:

— Փարիաներու լեզուն չե՞ս ուզեր սորվիլ:

— Մենք արդէն փարիա ենք:

Ու, մոռցե՞ր է, թէ չուզեր տեսնել [illegible]

մէններու նորանոր պատրաստութիւն-ները յանուն նոր յաղթանակներու, նոր նուաճումներու...

Այս երիտասարդութեան դիմաց կան քիչերը, որ կ՚ուզեն: Անոնք կ՚ուզեն հողը՝ որ մերն է եղած, մե՛րը պիտի ըլլայ անպայման: Անոնք փշրեր են իրենց սեփական եսի ուրախութեան ոսկի բաժակները, եւ վեր են բռնած դրօշ մը, որ կարմիր է ամբողջ, եւ ո-րուն վրայ երեք մեսրոպեան ոսկի տառեր կան:

***

... Երբ իշխանը անցնէր ճամբէն, հոն նստած երիտասարդը կամ լաճը, հարսը կամ աղջիկը, նոյնիսկ ծերունի պապիկն ու մամիկը ոտքի պիտի ել-լէին ի նշան յարգանքի, պատիւի, հը-նազանդութեան:

Ու, հիմակ, հրամանը իշխանապե-տէն կուգայ:—

— Գրգօ՛, ան երգը՝ որ դուն աղէկ գիտես, երգէ տեսնեմ:

Գրգօն, առիւծի պէս տղայ, խկոյն ձայն կուտայ, աջ ձեռքը ականջին:

Ու, իր ձայնը այնքան հնչեղ, զօրա-ւոր, այնքա՛ն սրտայոյզ եւ քաղցր է, [illegible]

Ա՜խ, Հայրենի՜ք, Հայրենիք,
Օդդ սիրուն, ջուրդ սիրուն, դո՛ւն սիրուն,
Պէս պէս գոյնով ծաղիկներդ դալա-րուն...

Հիմակ ուխտավայրը արձան է կըտ-րեր...

Տանտիկինները կը մոռնան խալկին-ներուն տակ փայտ դնել: Հարս ու աղ-ջիկ կը մօտենան այս կողմ: Պարը կը դադրի: Աղջնակներն ու լաճերը որ գացեր էին հեռակայ բլուրը ծաղիկ կամ վայրի սալոր, լերան խաղող, Բթոկիչ, գար եւ հաւկուտ հաւաքե-լու, եղնիկի արագութեամբ կը վազեն կուգան:

Զաւակներդ քեզ երգելէ
Չեն դադրիր օրն ի բուն...

Իշխանները, մեր այդ խորապէս հայրենապաշտ մեծերը, կը հանեն ի-րենց գունաւոր թաշկինակները: Կ՚ու-լան անոնք: Ու իրենց լացը յուզիչ է տարօրէն: Ու կուլայ նաեւ բազմու-թիւնը, տէրտէրը:

Բազմութեան ետեւ, հեռուն քիչ մը, ծառի մը տակ նստած կին մը կայ: Անոր չորս երիտասարդ տղաքը, 17 տարիէ ի վեր հեռու աշխարհ պան-[illegible]

բաղարձան, տուն չեկան:

— Գրգօ՛, Գրգօ՛, չան տղա՛յ, հե-րի՛ք է, հերի՛ք, դո՛ւն ալ մար ունիս, մեղքցիր քիչ մը աչուըներուս...

Ցետոյ տղաքը կը պարեն բերդա-պարը, թրապարը, մենապարը: Կինե-րը կը պարեն շուրջպարը: Հետաքր-քիր է, երբոր երկու հարսներ, կամ աղջիկներ դէմ դիմաց կանգնած, նախ պարելով ետ ետ կ՚երթան մինչեւ 8—10 քայլ, յետոյ կրկին առաջ կուգան զանազան սիրուն ձեւերով, մարմնի կոտրտուքներով, ճկուն դարձուածք-ներով, ձեռք ձեռքի զարնելով: Աղ-ւոր է նաեւ, երբոր մօտ 25-30 հարս ու աղջիկ մէկ գծի վրայ շարուած, ձեռք ձեռքի, մէկ աջ կ՚երթան մէկ ձախ, երգելով, ծափ զարնելով:

Արեւը, իր կէսօրուան սկուտեղը վանքի բարձր սարերուն վրայ դրաւ: Կանանչ մարգագետինները, սառնո-րակ ակնաղբիւրին մօտիկ, ճաշասե-ղաններու փոխուեցան: Նրբահամ եւ ընտիր ընտիր կերակուրները՝ վեր-ջապէս մէջտեղ բերուեցան: Կերան, խմեցին, տաքցան եւ պարն ու երգե-րը մրցումներուն հետ շարունակուե-ցան մինչեւ իրիկուն:

Իրիկունը եկաւ: Եկաւ հեռուէն: Եկաւ դիցանոյշի մը թեթեւաշարժու-թեամբ: Վանքին կոչնակը զարնուե-[illegible]

ձայնաւորներով, դպիրներով, խաչով ու մոմերով եւ ամբողջ ուխտաւորնե-րով մատուռին շուրջը եօթն անգամ դարձաւ:

Երբ թափօրը կը դառնայ եօթն ան-գամ մատուռին շուրջը, ճամբան կը ծածկուի ծաղիկներով, ուէհանով: Այդ ատեն է որ մասունքին վրայ վար-դաջուր կը սրսկեն, որմէ կ՚օգտուի նաեւ ժողովուրդը: Այդ ատեն է որ, կ՚երգուին հայ եկեղեցական ամենա-սիրուն, ամենահարուստ եւ յուզիչ սաղերը, շարականները: Բայց, վեր-ջին անգամն է: Վերջալոյս: Վերա-դարձ ուխտաւորներու: Իշխաններն ու տէրտէրը ունին իրենց խումբը: Մանչ ու աղջնակներ՝ իրենց խումբերը:

Տանտիկինները միշտ միատեղ են: Եւ ահա, պատկերը անմոռանալի: Հարս ու աղջիկ, ձեռք ձեռքի, մէկ գծի վը-րայ, պարելով, պարելով եւ զանազան գեղջուկ երգեր երգելով, վերջապէս կը հասնին գիւղ: Խումբը հազիւ թէ գիւղ է հասած, ահա անդիէն ձիաւոր կտրիճ ուխտաւորները, զէնքով ու սուրերով, քառարշաւ, շղթայ կազ-մած, պարուրուհիներու դիմացը կ՚ել-լեն, ու հոս երկու խումբերը միանա-լով, իրար խառնուելով, խիստ բարձր աղաղակներով, ուրախութեան ան-[illegible]

էն վերջը՝ իշխաննե՛րը,— գիւղ-ծերը:

Աստուածածնայ այս ուխտագ-ցութիւնները դէպի մեր վանքե-պեղուած եւ լոյսին հանուած գ-րու հնութիւններ են մեծարժէ-խիստ թանկագին: Այս ուխտագ-ցութիւնները,— ամբողջ ժողով-դով, մեծով պզտիկով, հասարակ-նականէն մինչեւ իշխաններն ու-ղեցականները,— մեր հնաւանդ-աւասարդեան տօնի շարունակութ-են, եւ ոչ ուրիշ բան: Աստղիկը, Ա-հէտը փոխուեր են Աստուածած-Աշտիշատի, Բագաւանի, Արտաշ-եւ Երիզայի մեհեանները՝ վանքեր-Ձեւի եւ անունի խնդիր: Խորքը եւ-գին նոյնն են:

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵ-

(Վերջ)

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Անգարայի «Ուլուս» թերթին-մաձայն, Աթաթիւրքի ու անոր կ-րած յեղաշրջումի մասին օտար-գրուով ու միայն ֆրանսերէն եւ գ-մաներէն հրատարակուած գործե-թիւը կը հասնի մօտ 630ի: Անոն-[illegible]

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

Երկու հանդէս մէկ օրուան մէջ եւ միեւնոյն ժամուն։ Մէկը՝ նուիրուած բժշկապետ Ամիրտոլլաթի, միւսը՝ հայ մանուկներու։

Քանի մը օրէ ի վեր մտածում մը կը չարչրկէր միտքս։

— Ի՞նչպէս ընել, որ կարենամ վայելել այս երկու գնահատելի ձեռնարկներն ալ։

Վերջապէս վճռեցի երթալ ու ծափահարել մեր ձագուկները։

Ու գացի Օրթիքիւլթիւրի սրահը։

Հանդէսը նկարագրելու պարտականութիւնը իրենց թողլով, պահ մը պտտինք սրահին մէջ։

Սրահը որ եռացող կաթսայի մը երեւոյթն ունի, կ'արձագանգէ աղմուկներու տեղատարափէն։ Կը նայիմ չորս կողմս, ուր՝ հազիւ երկու հարիւրի մօտ գլուխներ կ'երեւին, որոնք խելօք մը աթոռներուն վրայ գամուած, լուռ կը փսփսային։

Բայց ուրկէ՞ կուգային այս ձայները։

Նախ կը յառաջանամ դէպի ձախ, յետոյ, կը դառնամ աջ ու, վերարկուս թիկնաթոռի մը մէջ տեղաւորելով՝ ուշադրութիւնս կը լարեմ սրահի միջանցքներուն։ Ու յանկարծ, ո՞վ զարմանք, կը տեսնեմ որ այդ հաստափոր աթոռները իրենց խրամներու խոռութեամբ լեցուած են մանուկներով։

Մերթ բարձր, մերթ ալ ցած այդ բզզիւնները, պահ մը զիս կարծել տուին մեղուանոցի մը մէջ։

Հանդէսին նախագահը բեմին վրայ։ Ցանկարծ բոլորին շրթները կը կարուին։ Լռութիւն։ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի սաներն ու սանուհիները, ճեկավարութեամբ Պ. Սահակի կ'երգեն «Մեր հայրենիք»ը, «Ով մեծասքանչ»ը եւ, «Եար տոյ տոյ»ը արտակարգ յաջողութեամբ ու, կը վերջացնեն որոտընդոստ ծափերու մէջ։

Տիկին նախագահը արդար հպարտութեամբ կը պարզէ Կ. Խաչի աշխատանքները եւ, իբրեւ փաստ կը կարդայ շրջանաւարտներու անունները։ Ցոյց կուտայ սրտով, մտքով եւ մարմնով առողջ մանուկները որ հեւոտհեւոտ կը թրծուին, վաղուան սիւները դառնալու համար։

Եւ ահա կը սկսին արտասանութիւններու, երգերու եւ պարերու շարքերը։

Ամէնէն առաջ աղջնակ մը, հազիւ 6—7 տարեկան, յաջողութեամբ արտասանեց Զօպանեանի «Մորս»ը։ Ուրիշ տղեկ մը մարզուած զինուորի մը պէս կուրծքն ուռած՝ «Իմ հայրենիք»ը։ Երրորդ մը «Հայրենիքի կարօտ»ը։ Ու շարքը երկարեցաւ, երկարեցա՜ւ, երկարեցա՜ւ։

Ինչ մեղքս պահեմ, հազիւ չորս տարեկան աղջնակի մը արտասանութիւնը ուրախութեան արցունքներ խլեց աչքերէս։ Ու քանի՞ այսպէս չորս տարեկաններ թեւեր տուին ինծ, յոյս տըւին

խնդրէ մեզմէ, եւ մեզի չնորհներ ընծայելու միտք չունի։ Բայց իբրեւ ժողովրդավար ու յառաջադէմ երկիր, կը փափաքի չահիլ համակրութիւնը ոչ միայն պաշտօնական Անգլիոյ, այլ եւ համակրութիւնը անգլիացի ժողովուրդին զոր կը նկատէ իր քաղաքական առաջնորդը։

(Մնացեալը յաջորդով)

-ին, սէր տուին, հաւատք տուին, ուժ տուին ընելու՝

— Այս ժողովուրդը պիտի ապրի, պիտի գործէ եւ պիտի յաղթէ։

Դիմացս բազմակ մազերով ծերունի մը ուրախութեան կանչեր կ'արձակէր։ Մայրեր գորովալի մայթանքներ կ'ընէին։ Ու այդ օր, այդ սրահին մէջ ես ծեր կամ տխուր մարդ չտեսայ։ Բոլորն ալ երիտասարդացեր էին։ Բոլորին դէմքերուն վրայ ուրախութեան ժպիտ մը կը խաղար։ Բոլորին սրտին մէջ նոր լոյսեր եւ յոյսեր կը ծնէին։

Հապա պարերը, մէկը միւսէն յաջող։ Աչք պէտք էր դիտելու, սիրտ պէտք էր հրճուելու համար։ Պար որ կ'ըսեմ, արեւելեան ոստոստումները չհասկնաք, այլ հայկական առողջ մարզանքներ, որոնց ամէն մէկ շարժումներուն տակ հոգի մը կար, անուշութիւն մը, հարազատութիւն մը կար։

Հապա «Գաղտնիք» թատերգութի՞ւնը, ո՞վ մտքէն կ'անցրնէր թէ այդ թիթ մը փոքրիկները այդքան յաջող պիտի վերջացնէին խաղը։

Շատերուն պէս իմ աչքերս ալ բեմին գամուած մնացին։ Ու միտքս կ'իյնայ Վիքթոր Հիւկոյի խօսքը.

— «Պզտիկ մը չրթներէն մարդկային հոգիի մը թոթովանքէն աւելի վըսեմ երգ մը չի կրնար ըլլալ աշխարհի վրայ»։

Այս ամբողջ յղնութիւններէն վերջ, կազմդ հայրիկը երեւցաւ։ Պէտք էր տեսնել մանուկներուն ուրախութիւնը։ Եւ իւրաքանչիւրը կատարեալ կարգապահութեամբ ստացաւ իր նուէրը։

Հանդէսը վերջացած էր։ Սրահը բակաւ եռալ։ Կարծես մէկ մէկ թռչնիկներ ըլլային պզտիկները։ Կը ճռուողէին, կը ցատկէին եւ կ'երգէին։ Ուրախութիւն անսահման։

Ապրի՛ Կարմիր Խաչը, եւ ապրի՛ն հայ ժողովուրդին հարազատ զաւակները…

ՊԱՐՄԱՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵ՛Է ԱՌՍՁ
ՔԻՉ ՄԸ ԽՐԱՏԱՏԵ
ՁԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

ԽՄԲ.— Աւուստիկ չորրորդ եւ վերջին մասը թուրքիհայապարակագիրԱքալկիւնդիզի յօդուածաշարքին։ Ցուցուար 18ի թաժնին մէջ (Գ. էջ Ա. սիւնակ) վրիպակ մը սպրդած է.— վարեն վեր, 11րդ տող, «ես կ'ուզեմ որ մանուկները մնան իրենց վիճակին մէջ»— կարդալ՝ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԸ.—

Ոչ Ցոյները, ոչ Հայերը կ'ըսեն թէ «Թուրքերէն չպիտի սորվինք»։ Թաքուն թէ ակնյայտնի նման պնդում մը չունին, որովհետեւ պետական օրէնքը այս խնդրին նախակրթարանէն կը սկսի։ Նախակրթարաններէն ձեռք բերուած արդիւնքը ոչ քիչ է, ոչ ալ գէշ։ Եթէ այսպէս ըլլար, կրթական գործավարութիւնը անմիջապէս չարժման անցնելով միջոցներ ձեռք կ'առնէր։ Նոր տառերը գործադրութեան դրուած առեն ալ կարգ մը մտահողութիւններ առաջ եկած էին։ Բայց տեսանք որ ութ տարի յետոյ հիները գիտցող չմնաց։

Նախակրթարաններէ ձեռք բերուած այս արդիւնքը, եթէ միջնակարգ վարժարաններու եւ լիսէներու մէջ ալ ջանք թափուի, մեր ուզածը աւելի իրական գետնի մը վրայ ձեռք բերուած կ'ըլլայ. կը բաւէ որ այս ջանքերը անուշ լեզուով եւ գաղափարական եղանակով թափուին։

Գալով դպրոցէ դուրս գամնուողներուն.— Ցոյներուն 100էն 99ը հայերէն չգիտեր, Հայուն հետ Թուրքերէն կը խօսի։ Հայերուն մէջ յունարէն գիտցողներ շատ քիչ են։ Ցոյներուն հետ Թուրքերէն կը խօսին։ Եւ երկուքն ալ Թուրքին հետ Թուրքերէն կը խօսին։ Կ'ուզե՞նք որ հանրային կեանքին մէջ ալ տարածուի ասիկա։ Անշուշտ կ'ուզենք. անոնք ալ «ոչ» չեն ըսեր։ Հանրային կեանքի մէջ ալ ամէն օր աւելի շատ արդիւնք կարելի է ձեռք բերել։ Երբ ուշադրութեամբ հետեւինք, ինչո՞ւ ձեռք չբերուի։ Կը բաւէ որ այս ուղղութեամբ մեր ջանքերը անուշ լեզուով եւ գաղափարական ձեւով մը կատարուին։ Հոս «չիֆթ միմ» մը դընելէ յետոյ, շարունակենք։

Աստուած զիրենք ապահովութեան մէջ պահէ, այսպէս չեն հրեայ հայրենակիցները։ Ամէնը չըսեմ, բայց մեծ մասը Ցոյնին, Հայուն եւ ուրիշ օտարահպատակի հետ, նոյնիսկ պաշտօնատուններու նըրանցքներուն մէջ Թուրքերէն չեն խօսիր։ Եւ Թուրքերուն հետ, Թուրքին կեդրոնավայրին համաձայն կը խօսին։ Ֆրանսերէնով կը սկսի, գերմաներէնին, անգլիերէնին կ'անցնի, պզտիկ լեզուներով կը փորձէ, եւ երբ համոզուի թէ պատասխան չի ստանար — ստիպուած ով Մովսէս ըսելով — Թուրքերէնի կ'անցնի։

Այս դէշ վարժութիւնը ո՞րկէ փոխանցուած է։ Բացարձակ է որ Թուրքիոյ Հրեաները իրենց չտեղծեցին ասիկա։ Այս դէշ վարժութիւնը հրեայ «կոմիտէճի»ներու կողմէ պատուաստուած է անոնց։ Այո, ինչպէս որ ատենօք Մակեդոնական կոմիտէ, «Էթնիքիա» կոմիտէ, Դաշնակ կոմիտէ կար, նոյնպէս Հրեայ կոմիտէ մըն ալ մէջտեղ եկած էր, ինչպէս յիշեալ կոմիտէները քիչ թէ շատ վնաս պատճառեցին իրենց ազգերուն, ասոնք ալ իրենց ժողովուրդին վնասակար եղած են եւ կ'ըլլան։ Անոնք բեմէն հեռացան, մինչ ասոնք բեմին վրայ կը շարունակեն աւելի թափ տալ։

Կը բաւէ վերջ տալ Թուրքիոյ մէջ դէշ գործունէութեան լծուած այս «կոմիտէճի» երիտասարդներուն, որոնք կ'աշխատին պետութիւն մը կազմել Պաղեստինի մէջ։ Այսպէսով թէ խելօք հայրենակիցները իրենց գլուխները հանդարտեցուցած կ'ըլլան եւ թէ Թուրքերէնի օրէնքին պէտք չի մնար։

Այս գործը ամէնէն իրական կերպով կատարել Թուրք ոստիկանութեան եւ Թուրք կրթական գործավարութեան պաշտօնն է։ Մէկը թող չի տար խըղճինջ ծախել Թուրքիոյ մէջ, միւսը բոլոր հրեայ դպրոցները ջնջելով, Թուրքիոյ Հանրապետութեան վարժարաններ կը բանայ եւ մէջտեղէն կ'անհետանան բոլոր աղմուկները։ Այս կերպով ոչ իրարու սիրտ վիրաւորած կ'ըլլանք, ոչ ալ պարզ գործ մը խնդիր ընելով կը մեծցնենք։ Հոս ալ «միմ» մը դնելով շարունակենք։

«Լէվանթէն»ներու մասին ի՞նչ կը խորհիք, սիրելի ընկերս Պայ Թօփրաք։

Գիտէք թէ ինչ է «լէվանթէն»ը։ Ան կը գտնուի աշխարհի ամէն կողմը։ Ոչ մէկ հայրենիք իբր իր հայրենիքը, ոչ մէկ ազգ իբր իր ազգը ընդունող տարօրինակ մարդկային հաւաքած մը կայ։ Ասոնցմէ մեր մէջ գտնուողները ի՞նչ պիտի ըլլան։ Անոնք՝ որ իրենց Փալքէի, Թան, Փաթափօֆ, Հօլիվուտ, Խուխ եւ նման ամէն ազգէ անուններ կուտան բայց ոչ մէկ ազգի չեն պատկանիր։ Անոնք՝ որ Թուրքիոյ տեղական լեզուներուն բոլորին ալ ծանօթ ըլլալով հանդերձ, մինչեւ որ շատ նեղը չմնան, անոնցմէ մէկը կը գործածեն։ Անոնք՝ որ երիտասարդ լրագրողի մը կամ դիտողի համար նիւթի անսպառ գանձ մըն են։ Անոնք՝ որոնց իրենց անունները ոչ մէկ եկեղեցւոյ կամ սինակոկի մը տետրակին մէջ արձանագրել կուտան։ Անոնք՝ որոնք իրենք զիրենք իբրեւ Հանրապետութեան հպատակ «Փրէնկ» ցոյց կուտան մարդահամարի տոմարին մէջ։

Ահա ասոնք են որ կուտան այն գաղափարը թէ «Թուրքերէն չկայ» Թուրք հայրենիքին մէջ։ Եւ անոնց այս ըրածը չարագործութենէ տարբեր բան մը չէ։ Այս չարագործութիւնը միայն մեր մօ՞տ կը կատարեն։ Ոչ։ Ամէն տեղ կը կատարեն։ Նոյնիսկ Պերլինի մէջ այս պահուս գործողները ասոնք են։ Ինչ չեն ընեն որ — պետութենէն տուրք կը փախցնեն, երկրէն դաղտնի լուրեր կը փախցնեն, «տովիզ» կը փախցնեն, իբրեւ դատափարակուհի իրենց մօտ գործած բնտանիքներուն բերնին համը, երջանկութիւնը կը փախցնեն։ Եւ վերջապէս, ինչպէս իմ, մարդուն համբերութիւնը կը փախցընեն։

Առ այժմ այսքան։

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Եւ կ'աւելցնէք որ իր ժամանակին մի ոմն Կուլթէկցի եւ Ալեքսանդրիաբնակ Մարօ Ճանիկեան անունով կեղծ պահանջատէր մը դէմ ալ պատկան դատարանի մօտ բողոք բարձած էր։

Դատարանը բարեհաճած էր Շէրիֆի դրասենակին միջոցաւ ինծի ծանուցանել վերոյիշեալներու (ժառանգորդներու՞. Մ. Վ.) դիտողութիւններն ու պահանջքը։

Այնուհետեւ ինծի թելադրութիւն եղաւ Մատրաս գալու եւ անձամբ վարելու այս դատական խնդիրը։

Դատը գրկուեցաւ հնդիկ դատաւոր Լաքսմանա-Ասար աղջէւ 1935 յուլիս 23ին, սակայն թերի ձեւականութեանց պատճառաւ յիշեալ աղերսագիրը չեղեալ (dismiss) համարուեցաւ ի նպաստ ինծի՝ դատական ծախքերով միասին։ Ներփակ կը գտնէք դատական ազդի մը օրինակը։

Մեր հակառակորդը (Իսմայիլ Սրտըր պէյ) վերանորոգեց (restoration) իր աղերսագիրը եւ դատը կրկին տեսնուեցաւ 1935 սեպտ. 5ին։ Սեղանի աղջեւ եկաւ աղերսագրի սրբագրուած ձեւը եւ կազմուեցաւ նոր տոմէ մը (թիւ 8)։

Այնուհետեւ դատը երկու եւ կէս տարի փորձառութեան եւ վիճաբանութեան շրջան մը բոլորեց իմ եւ հակառակորդ փաստաբաններու միջեւ։

Կարգ մը վարչական խոչընդոտներ պատճառ դարձած էին ձգձգումի։

Եւ վերջապէս 1937 օգոստոս 18ի օր տեղի ունեցաւ վերջնական ունկնդրութիւնն ու դատին որոշումը։ Դատը բացաւ անգլիացի դատաւոր Նորին Մեծապատուութիւն Պ. Ուոտգուոր թէհ աղջեւ։

Դատական ձեւակերպութիւնները ամբողջական եւ կանոնաւոր յայտարարուելով, կողմերուն արտօնութիւն տրուեցաւ իրենց թեր եւ դէմ վերջին փաստարկութիւններն, առարկութիւններն ու պաշտպանողականներն ընելու։

Հ.— Բայց ի՞նչ են ձեր հակառակորդ փաստաբանին փաստարկութիւնները ձեր կողմին դէմ։

Պ.— Հակառակորդս շատ ճարպիկ եւ նախապատրաստուած անձ մըն է։ Մրցագրով եւ զէնքերով ապարէջ իջած է եւ որպէս փաստաթուղթ հետեւեալները կը ներկայացնէր.

1. Իսամբ չէքիք մը՝ Իւսկիւտարի դատարանին կողմէ տրուած 1933 թուականին։

2. Ֆէրման չէքիք մը, որ մօտ 100 տարի առաջ Թուրք խալիֆայի մը կողմէ չնորհուած է ոմն Եղիա Էմիրխանեանի անուան։

3. Անուանական կտակ մը որ իբր թէ Եղիա Էմիրխանեանի կողմէ գըրուած է իր ենթադրեալ (alleged) եղբօր Կանչօ (Gancho) Էմիրխանեանի։

4. Մատակարարութեան հրամանագիր մը յիշեալ Շակոյի, Խաչիկի եւ Աթլասի անունով՝ Տէչէհի Աֆղանական հիւպատոսարանէն։

5. Զանազան երկիրներէ փաստաթուղթեր։

Ահաւասիկ այսպիսի ծանրակշիռ փաստաթուղթերով հրապարակ կ'իջնէր իմ հակառակորդս։ Այս պայմաններուն տակ ինծի կը մնար հրաժարիլ եւ քաշուիլ գործէն եւ կամ խիզախօրէն լծուիլ դատին։ Ինծի կը սպասէր փառաւոր յաղթանակ մը եւ կամ չարաչար պարտութիւն մը։

Մատրասի բարձրագոյն դատարանի նախկին ընդհ. դատախազը իր չորս խորհրդականներով միասին կը ներկայացնէր հակառակորդ կողմը։

Իսկ ես կը ներկայացնէի պաշտպան կողմը, ինծի օժանդակ ունենալով միայն խորհրդատու մը։

Հ.— Ուրիշ ի՞նչ հիմերու վրայ կը կանգնէր ձեր հակառակորդ Իսմայիլ Սրտըր պէյ։

Պ.— Հակառակորդներս, հիմնուելով Լօզանի դաշնագրին դատական տրամադրութեանց վրայ, նաեւ Թըրքական դատարանի ամբողջական իրաւասութեան վրայ եւ առաջ քչելով Իւսկիւտարի դատարանին անձեռնմխելիութիւնը, կը պահանջէին այդ դատարանին (Իւսկիւտարի) վճիռին գործադրութիւնը։

Եւ իրականին մէջ կացութիւնը այս ուղղութեամբ ինծի համար թէ' լուրջ եւ թէ աննպաստ էր։ Թէպէտ՝ որպէս անհատ՝ հակառակորդներս չէզոքացնել հեշտ էր, համաձայն իմ ունեցած վկայութեանց եւ փաստաթուղթերուս, բայց Լօզանի դաշնագրին վերաբերեալ հատուածը զօրաւոր նիզակ մըն էր ուղղուած դէպի զիս եւ պաշտպանած դատս։ Ուստի ինծի համար փրկութեան միջոց մը կը մնար ամէն գնով եւ ամէնէն առաջ իրաւասութեան խնդիրը ջլատել հետեւեալ հիմերուն վրայ.

1. Թէ՝ հանգուցեալ Էմիրխան 45 տարիներ ապրած է բրիտանական Հնդկաստանի մէջ, ուր մեռած է, եւ երբեք արտասահման անցած չըլլալով՝ ինքնաբերաբար բրիտանական հպատակ եղած է։

2. Թէ՝ աղերսարկուները չունին փաստեր որ ապացուցանէին թէ Էմիրխանեան թրքահպատակ մեռած կամ մնացած է։

3. Թէ՝ Էմիրխանեանի չառաւիղները բազմազգի հպատակներ են։

4. Թէ՝ Letter of Administration չնորհելու իրաւունքը միմիայն կը պատկանի բրիտանական Հնդկաստանի բարձրագոյն դատարաններուն։

5. Թէ՝ յաջորդական վկայութիւններ (successive evidences) կը պակսին խնդրոյ առարկայ փէրմանին՝ համուցեալ Էմիրխանեանի պատկանելուն։

6. Առանց արձանագրումի (registration) կտակին վաւերականութիւն կասկածելի է։

(2) (Շար.)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 16 յունուար Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարեց Փոուանս բաժակի մրցումին հինգերորդ շրջանը, U. S. Malemortի Ա. խումբին դէմ եւ յաղթեց 2—0ով։

Հակառակորդը կը պատկանէր 3րդ դասակարգին, որով մեծ վտանգ չէր սպառնար Հ. Մ. Ը. Մ.ի, սակայն մրցումը կատարուելով ֆրանսական խումբին դաշտին վրայ, Մալըմորի մէջ որ Մարսէյլէն մօտաւորապէս 90 քիլոմեթր հեռու է, կը փախցնէր ու մեր տղոց երկար ճամբորդութիւնը յոգնեցնէ եւ չկարենան յուսացուած արդիւնքը տալ։ Հակառակորդ խումբը ունէր նաեւ, իր դաշտին վրայ եւ իր ժողովուրդին առջեւ խաղալու առաւելութիւնը, որ յաճախ շատ նըպաստաւոր է։

Առաջին կիսախաղը սկսաւ եւ վերջացաւ չափազանց արագ խաղարկութեամբ, տիրապետութեամբ հակառակորդ խումբին։ Մերինները եղան շատ պաղարիւն, եւ անթերի խաղացին պաշտպանողական գեղեցիկ խաղարկութիւն մը որ հիացում պատճառեց հինգ հարիւրի մօտ ֆրանսացի հանդիսատեսներուն։

Անոնք ջերմապէս քաջալերեցին երկու խումբերն ալ, երբեմն իրենց վըրդովումը յայտնելով դատաւորին, երբ անոնք որոշումներ կուտար ի վնաս մերիններուն։

Միակ մրցումին վերջին վայրկեաններուն էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը գերադրն ճիգով մը նշանակեցին յաղթական երկու կէտերը։ Այս յաղթանակութեամբ անոնք բաժակին վեցերորդ մրցումը պիտի կատարեն, 200 խումբերէն մինչեւ այժմ յաղթական եղած ութ խումբերէն մէկուն դէմ խաղալով բաժակի մէկ չորրորդ վերջաւորութեան մրցումը, ինչ որ, մեծ նշանակութիւն ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին արժէքի տեսակէտով։

Շնորհաւորութեան արժանի են Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր խաղացողները իրենց խաղարկութեան եւ մանաւանդ կատարեալ կարգապահութեան համար։

Կը յուսանք որ, կիրակի 23 յունուար, իր դաշտին վրայ կատարելիք ախոյեանական մրցումէն ալ մեր խումբը պիտի չահի նոր յաղթութիւն մը։

Նոյն օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը գեղեցիկ խաղարկութենէ մը յետոյ 2—2 հաւասար մնաց U. S. Leverier խումբին դէմ, նոյնպէս փոքրիկներուն (Minime) խումբը հաւասար մնաց U. S. Aubagne փոքրիկներուն դէմ։

Վ. Քիւփէլեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Այստեղ ձգնում են հաւատացնել, թէ Ներսէսը եւ իր արբանեակները, բոլորը չարլատաններ են, թէ նրանք խաբում են ազգին, թէ նրանք Հայի համար չեն մտածում եւ (մտածելու էլ առիթ չկայ), թէ նրանք եւրոպական այլ եւ այլ պետութիւնների ներկայացուցիչների ձեռքում անարգ գործիքներ են, որ աշխատում են նրանց քաղաքական շահերի համար, որպէս զի, խեղճ Թիւրքիայի գլխին աւելի մեղքեր փաթթեն։

Այստեղ ծիծաղում են նրանց թեթեւամտութեան վրայ, որոնք Ներսէսի «ձեռնածութիւններից» մի լաւ բան են սպասում։ Այստեղ ասում են, թէ Թուրքերից մի նոր բան պահանջելը կատարեալ յիմարութիւն կը լինէր Հայերի կողմից, թէ Թուրքը տուել է հայ ժողովրդին ինչ որ պէտք է, որից աւելին նա արժանի չէ։ Եւ եթէ մի բան թերի է մնացել, ասում են, Թուրքը այնքան բարի է, որ ինքը կը բարեհաճի չնորհել,— էլ ի՞նչ հարկ կայ ձանձրացնել ողորմած կառավարութիւնը։

— Մի՛թէ ամբողջ միաբանութիւնը այդ սոսկալի տրամադրութեան մէջ է գտնւում, գոչեց երիտասարդը բարկութեամբ։

Հայր սուրբը իսկոյն չպատասխանեց, սենեակից դուրս եկաւ, նայեց դէպի դրսի խաւարի մէջ, եւ ներս մտնելով, նստեց իր առաջուան տեղը, եւ բաւական մեղմ ձայնով ասաց.

— Մենք բաւական անզգոյշ ենք խօսում, այստեղ պատերն էլ ականջ ունեն, վանքի հիւրընկալը կենում է հարեւան սենեակում, սատանայի հոտառութիւն ունի, եթէ մի բան լսեց, առաւօտեան խաբարը կը տանէ…

— Ես հարցրի առհասարակ միաբանութեան տրամադրութիւնը, կրկնեց Վարդանը, առանց ուշադրութիւն դարձնելու հայր սուրբի վերջին խօսքերի վրայ։

— «Հոսհոսները» միայն բացառութիւն են կազմում, թէ չէ, ամբողջ միաբանութիւնը թրքամոլ չէ։ Նրանց մէջ կան ազնիւ մարդիկ ազնիւ ցանկութիւններով, եւ գուցէ պատրաստ կը լինեն ամէն զոհաբերութիւն յանձն առնել Թիւրքիայի Հայի արտասուքը սրբելու համար, եթէ…

— Եթէ «հոսոսները» թոյլ կը տան։

— Այո՛։ Ի՞նչ անեն խեղճերը. նըրանք այն աստիճան կաշկանդուած են, խօսելու անգամ իրաւունք չունեն, ո՞ւր մնաց գործելու։ Այստեղ կայ մի Մանկունի, մի կատարեալ հրէշ, որ իր ծանրութեան ներքոյ ճնշում, խեղդում է բոլորին։

— Ես դարձեալ չեմ հասկանում, այս ի՞նչ դժոխային քաղաքականութիւն է՝ տեսնել մի ամբողջ ժողովուրդ Թիւրքիայի բռնակալութեան ներքոյ ճնշուած, որ մօտ է ոչնչացնելու,— եւ դարձեալ պաշտպանել ոչընչացնողին։

— Ինձ համար էլ կատարեալ հանելուկ է այդ, ես էլ չեմ հասկանում, պատասխանեց հայր սուրբը շուարած կերպով։

— Բայց ինչո՞վ են բացատրում Ալաշկերտցոց գաղթականութիւնը կամ Բայազէդի Հայերի կոտորածը։— Ինչո՞վ են բացատրում Վանի հրդեհը։

— Թուրքին արդարացնելու համար նրանք միշտ պատրաստի եւ սերտած բառեր ունեն իրանց բերանում։ Մեղքը գցում են Հայերի վրայ, ասելով, թէ Հայերը մի անհանգիստ, դժգոհ, անշնորհակալ ժողովուրդ են։ Ասում են, «գայլը մեղաւոր չէ, երբ գառը նրան բարկացնում է»։ Եւ Ալաշկերտցոց գաղթականութեան մէջ տեսնում են՝ ոչ թէ Թուրքի եւ Քրդի հուրն ու սուրը, որ ստիպեցին մի ամբողջ ժողովրդի թողնել իր հայրենիքը,— այլ աշխատում են ցոյց տալ մի գաղտնի եւ զօրեղ ձեռք, որ դուրս քաշեց թըշուառ ժողովրդին իր հայրենիքից։ Թէ որքան սխալ է այդ, քեզ աւելի պէտք է հասկանալի լինի, Վարդան, դու խօսկզբից մինչեւ վերջը գործի միջումն ես եղել…

— Այս բոլորից յետոյ, ինձ դարձեալ անհասկանալի է, թէ դու ի՞նչ յոյսերով ես այստեղ մնում, հայր սուրբ,— ասա՛, խնդրեմ, ի՞նչ պաշտպանութիւն կամ ի՞նչ օգնութիւն կարելի է գտնել դրանցից։

— Ոչինչ, ես ինքս էլ համոզուած եմ— ոչինչ։ Բայց ի՞նչ ճար ունեմ, ո՞ւմը դիմեմ, ո՞ւր գնամ, մնացել եմ շուարած։

— Դիմեցէք հայ հասարակութեանը։

Հայր սուրբը ոչինչ չպատասխանեց եւ բոլէական մտածութիւնից յետոյ ասաց, կարծես, ինքն իր հետ խօսելով.

— Այժմ դժուար է բոլորը պարզել… բայց կը գայ մի օր, երբ ժամանակը կը մերկացնէ խայտառակ իրականութիւնը…

Կարծես, արիւնի հետ դուրս բխեցան այդ խօսքերը անբախտ աբեղայի սրտից։ Նա այն աստիճան յուսահատուած էր, այն աստիճան զայրացած էր, որ իրան զսպել չկարողացաւ։ Եւ ի՞նչ հարկ կար Վարդանի մօտ ծածկամիտ լինել։ Վարդանը օտար մարդ չէր նրա համար։ Վարդանի հետ նա գործել էր. Վարդանի հետ խորհուրդի մէջ մասնակից էր եղել։

Խօսակցութիւնը կրկին դարձաւ գաղթականների վրայ։ Ալաշկերտցոց առաջնորդը պատմում էր իր վտարանդի ժողովրդի թշուառութիւնները, նկարագրում էր, թէ որպիսի տառապանքներ են կրում նրանք, առաջարկում էր միջոցներ, որոնցմով կարելի կը լինէր պահպանել նրանց կատարեալ ոչնչանալուց։

— Ինձ շատ զարմացնում է, որ այդքան ահագին թուով հիւանդներ կան գաղթականների մէջ, կարեց երիտասարդը հայր սուրբի խօսքը— այդ հաշուով կէսից աւելին հիւանդ է։ Ինչի՞ց առաջ եկաւ այդ։

— Եթէ լսելու լինես գաղթականութեան սարսափելի մանրամասնութիւնները, կը զարմանաս, որ այդ թշուառները դեռ եւս կարողացել են կենդանի մնալ։ Դա մի հրաշք է, կատարեալ հրաշք։ Բայց ինձ մօտ ոչ այնքան յիշողութիւն է մնացել եւ ոչ այնքան լեզուի զօրութիւն, որ կարողանամ բոլորը պատմել քեզ։ Ես միայն կը տամ մասնաւոր մի քանի տեղեկութիւններ։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

վիճակին պիտի ենթարկուէին: Այս պատճառով, շատ մը գիւղեր զրկուած են պատմութեան, սահմանադրութեան, ռուսերէնի, ուկրայներէնի եւ օտար լեզուներու դասաւանդութենէն: Խարքովի մէջ բանուորուհի մը ճամբուեր է «Թրոցքիականներու հետ կապ ունենալուն համար», որովհետեւ իբրեւ վկայ ներկայացած էր դատավարութեան մը. իր քեռայրն ալ նոյն բախտին արժանացած է:

Ադրբէջանի վերստուգիչ յանձնաժողովը ջնջած է 101 վտարումներ, 160 անդամներու վրայ որոնք վերաքննութեան դիմած էին:

Կեդր. Կոմիտէն այս առթիւ դիտել կուտայ թէ վտարեալները անմիջապէս զրկուին աշխատանքէ, ինչ որ «վնասակար է եւ անարդար», եւ կը յանձնարարէ բոլոր կազմակերպութեանց՝ դիմումներ կատարել կառավարական օրգաններուն, փետրուար 15էն առաջ, «աշխատանք ճարելու համար անոնց որ զրկուած են այս պայմաններուն մէջ»:

Ալ դեսպան մնա՞ց որ չկանչեն…

Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, Վինոկրատով, յանկարծ մեկնեցաւ իր պաշտօնավայրէն, խորհրդային կառավարութենէն ետ կանչուած ըլլալով զինքը: (Դեսպանը՝ Դաւթեան, շատոնց ետ կանչուած էր, եւ մարդ չի գիտեր թէ ի՛նչ եղած է): Կը կարծուի թէ գործակատարը ձերբակալուած է: Խորհրդային շրջանակներու մէջ չեն գիտեր թէ պիտի վերադառնա՞յ, բայց կ'աւելցնեն թէ ցնոր տնօրինութիւն գործերը պիտի վարէ Պ. Լիստոպաս:

Ուրեմն, երեք ամսուան միջոցին ետ կանչուած է Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան բարձր պաշտօնէութիւնը, գլուխն ըլլալով դեսպանը՝ Դաւթեան:

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Սթոքհոլմի թղթակիցը կը գրէ թէ Եաքուպովիչ, Օսլոյի նախորդ դեսպանը, 1200 մղոն ճամբայ կտրած է, Մոսկուա վերադառնալու համար, մահը աչք առնելով: Եաքուպովիչ Նորվեկիոյ դեսպանն էր, երբ Թրոցքի հոն կը գտնուէր եւ ամբաստանուած է թէ դաւեր կը սարքէր անոր հետ: Ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ դեսպաններ, ինքն ալ ետ կանչուեցաւ, քանի մը շաբաթ առաջ, բայց մերժելով հրաժարեցաւ պաշտօնէն: Շատ չանցած, լուր առաւ թէ իր երկու որդիները ձերբակալուած են եւ պիտի գնդակահարուին, եթէ հայրը չվերադառնայ: Տաժանելի տագնապ մը անցընելէ վերջ, դեսպանը որոշեց վերադառնալ, երկու զաւակները փրկելու համար: Եւ այր ու կին երկուշաբթի օր ճամբայ ելան Նորվեկիայէն, իսկ երէկ օդանաւ նստան Հելսինկֆորսէն (Ֆինլանտա):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ յառաջիկայ ժողովը պիտի գումարուի փետր. 9ին, Էնկիւրիի մէջ, նախագահութեամբ Յունաստանի վարչապետին՝ Մէթաքսասի: Եուկոսլավիոյ վարչապետը Էնկիւրի պիտի հասնի ժողովին բացումէն քանի մը օր առաջ, խորհրդակցելու համար Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին հետ: Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ ժողովէն քանի մը օր առաջ կը սպասուի, Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ խորհրդակցելու համար: Պալքանեան Միութեան տնտեսական խորհուրդը պիտի գումարուի փետրուար 23ին, Պուքրէշի մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբականները առջի օր կրակ տեղացին Պարսելոնայի վրայ, սպաննելով աւելի քան 100 հոգի: Զոհերուն մէջ կան շատ մը կիներ եւ մանուկներ: Նիւթական կորուստներն ալ շատ ծանր են: Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ապստամբական օդանաւերը կրակի բռնած են նաեւ մայրաքաղաքը՝ Վալենցիան, եռապատիկ աւելի մարդկային կորուստներ պատճառելով: Կ'ըսուի թէ անգլիացի 6 — 7 երեսփոխաններ հազիւ ազատած են մահէն: Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Թէրուէլի շուրջը:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն մէկն ալ, ճարտարապետ Շօշ, ձերբակալուեցաւ Քլէրմոն - Ֆէռանի մէջ: Ասով 19ի կը հասնի միայն այդ քաղաքին մէջ ձերբակալուած ամբաստանեալներուն թիւը: Երեւան հանուեցաւ նաեւ «խարտիշահեր կինը», որ կը կոչուի Օր. Պլոնտէ: Հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ հռչակաւոր գործարանատէր Միշլէնի փեսան, Քայլ, որ հրաժարական տուած էր:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած՝ 14 քաղաքական, ազգային եւ հայրենակցական միութեանց կողմէ, ընտրուած յանձնախումբի:

Շաբաթ (22 յունուար), երեկոյեան ժամը 8.30ին, հայկական սրահը: 13, Rue Boucherie: Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Օր. Երանուհի Ընքապալեան, Տիկին Վեհանուշ Մարգարեան, Պ. Պ. Յակոբ Զօրթեան, Աւետիս Չէքիմեան եւ Տիկին Ս. Բերզիկեան:

Կ'արտասանեն՝ Մաթէոս Պըլըդեան, Շահան Զօրեան, Կիրակոս Կարապետեան, Մ. Սէմէրճեան, Օր. Տէր Սարգիսեան եւայլն:

Յանձնախումբին կողմէ կը խօսի՝ Հաճընի նախկին կառավարիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՔԻՐԷՃԵԱՆ: Կը բանախօսէ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Ռու տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զափածոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն:

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ Փարիզի Երիտասարդ Հայուհեաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեանց

կիրակի, 23 Յունուար ժամը 16—24, HOTEL MODERNE (Place de la République) շքեղ սրահներուն մէջ

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ֆրանք: Հայուհեաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ ուսանողներու համար 7 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, 22 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 7ին Վարուժան Ակումբին մէջ, 2, Rue Pourvieux: Կը խօսի ընկ. Ս. Ընտրիկեան: Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մեր դիրքը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակունք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին:

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փառաւոր Լաիքի շքեղ սրահին մէջ, 5, բիւ տէ գ'էֆօլ, Քրէմլին Պիսէթր:

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Գազազեան (Հայկ. եւ կովկ. պար) Թառիստ Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Խմբէմեան (արտասանութիւն):

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ:

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre:

Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3 — 8, Փլաս Կոլնէի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը:

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում:

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Վալանսի կոմիտէին կողմէ, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

Կը նուագէ Պ. Յ. Ջաղացպանեան:

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 21 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ. Պօսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Վ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ մեծ պատերազմը»:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ: ԼԻՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, բիւ տ'Իսի, Պիյեանքուռ, մէթրօ Մարսէլ Սամպա:

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արմակոնի կողմէ:

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ: Ճոխ պիւֆէ:

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք 7 ֆրանք, հայ զինուորներու ձրի:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կատարուելիք պաշտամունքը

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կրընոպլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ, 23 յունուար, ժամը 2.30ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Պիտի խօսի՝ ընկերուհի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ:

Պարահանդէս—թէյասեղան Վիէնի մէջ

Կազմակերպուած՝ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Վերաշ. Հայր. Միութեան վարչութեան կողմէ: 22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, Ռ. Ա. Կ. Ակումբի սրահին մէջ:

Վարձուած է մասնաւոր ճազ: Սիրով կը հրաւիրենք Վիէնի հայ հասարակութիւնը:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի հայ կաթոլիկ հասարակութեան Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Ամեն. Գրիգոր - Պետրոս Աղաճանեան՝ կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ, ըստ հրաւէրի Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վէրտիէի Հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ, կիրակի 23 յունուար, ժամը 10ին, Փարիզի Նօթրը Տամ Աթոռանիստ եկեղեցին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ առաջնորդական փոխանորդ Գր. Զգօն Ծ. վարդապետ Տ. Յակոբեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ 23 յունուար կիրակի օր Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ: Արարողութեանց պիտի մասնակցին դպրաց դասի անդամները ղեկավարութեամբ Պ. Հ. Համբարձումեանի: Կը խնդրուի Մարսէյլի եւ արուարձաններու ժողովուրդէն ներկայ ըլլալ: Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ՝ 9.30, քարոզ 11: Առնել հանրակառք՝ թիւ 5:

Թաղական խորհուրդ

Le Gérant : M. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ծննդեան հինգհարիւրամեակը Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԱԼ ՄԺԶԸՆՕԻ ՄԷՋ, 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆԵԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Փնդասա Ամիրտովլաթի ամբողջական երկերու հրատարակութեան, ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏՕՔԹ. ԱՐՁՈՒԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի երգչուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Պ. ԹԻԽԹԻԽՆՃԵԱՆ (ջութակ), Ջութակահար Պ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆի աշակերտները: Մարսէյլի դրամ-օփէրէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ «ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ»:

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ -ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայր. Միութեան Վարչութիւնը հրաւիրում է Ղարաբաղցի եւ Զանգեզուրցի բոլոր հայրենակիցներին Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի է ունենալու 21 Յունվարի Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9.30ին, 81 Rue de la Faisinderie, Փարիզ (16), մէթրօ Dauphine եւ Pompe: Օրակարգ՝ համարատուութիւն եւ ընտրութիւն նախագահի, վարչական անդամների եւ ուրիշ հարցեր:

ԿՈՉ ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Լա - Վիսթի մեր համակիրներէն Պ. Պ. Յ. Այվազեանի եւ Մ. Թորոսեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց պատահած արկածին համար:

1938, Յունուար 13

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Պատ. Միութեան նոր տարուայ առթիւ սարքած վիճակախաղէն շահած են 18, 61, 68, 144 եւ 232 թիւերը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Ուսանողական Տան Միութեան պարահանդէսը, յունուար 23, ժամը 16էն 23, Cité Universitaireի կեդրոնական տան սրահներուն մէջ, 19, Bld. Jourdan, նուագախումբ Oscar Falkenstein:

Մուտք 15 ֆրանք

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ (Մարսէյլ)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Le Verrier Ա. խումբին, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պօմոնի սեփական դաշտին վրայ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

1—7 Յունուար 938

ՄԻՐԱՆՏ, Ռ. Ս.— 100:
ՍԷՆ ՄԱՐԹՈՐԻ, Գ. Քէօ.— 200:
ԼԷ ՄԷ, Խաչ.— 150:
ԼԷ ՎԱՆ, Մ. Պ.— 75:
ԼՈՅ, Ա. Ա.— 110:
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25:
ՔՈԼՈՆՊ, Տիկին Ա.— 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Յ.— 75:
ՌՕՄԱՆ, Պօյ.— 215:
ՅՈՒԺԵՌ, Ս. Տ.— 75:
ԼԻՈՆ, Թ. Ա.— 75:
ՏԷՍԻՆ, Գ. Պ.— 150:
ՆԵՍ, Ա. Գ.— 40:
ՖԵՍ, Մ. Ս.— 150:
ՓԱՐԻԶ (12), Ռէյիզ.— 150:
ՊՈՆՏԻ, Մ. Մ.— 75:
ՓԼԷՍԻՍ, Ռոպէնսոն, Լ. Գ.— 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Ս.— 150:
ՓԱՐԻԶ, Թ. Այվ.— 75:
ՇԱՄՊԵՐԻ, Աժա.— 150:
ԼԻՈՆ, Մովս.— 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Ան.— 75:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 22 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3635 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՓՈՍԵՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ...

Նոր հեռագիր մը աւելի բացորոշ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ բոլշեւիկեան Կեդր. Կոմիտէի հրամանագրի մասին, զոր ամփոփեր էինք երէկ: (Զարմանալի է որ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», կարճ կը կապէ այսպիսի լուրերը, կամ չոր ու ցամաք երկտող մը սահեցնելով, եւ կամ բոլորովին անտեսելով, ինչպէս Հայաստանի գնդակահարութիւնները: «Իւմանիթէ»ն աւելի՞ ուղղափառ է քան Մոսկուայի «Փրավտա»ն ...):

Ի՞նչ կ՚ըսեն նոր տեղեկութիւնները, բոլորն ալ հիմնուած Մոսկուայի պաշտօնաթերթին ութ սիւնակնոց զեկոյցին վրայ.—

1. Բուն «մաքրագործում»ը չի դատապարտուիր եւ ընդհակառակն պիտի շարունակուի, «ժողովուրդի թշնամիներ» որսալու համար:

2. Անցեալ (1937) փետրուարէն ի վեր, մաքրագործումներու առթիւ կատարուած «քէլլէկէօզութիւնները» հետեւանք են ստորադաս պաշտօնեաներու անհասկացողութեան կամ չարամտութեան: Անոնք են որ «կամաւ խեղաթիւրած են Քրէմլինի բարի դիտաւորութիւնները»:

3. Մատնանշուած անարդարութեան օրինակները կը վերաբերին համեստ կուսակցականներու, գաւառներու մէջ: «Որ եւ է յիշատակութիւն չկայ նախորդ վարիչներու կամ բարձր պաշտօնատարներու մասին որոնք արձակուած կամ գնդակահարուած են»:

4. Հրահանգներ չկան այն ոչ-կուսակցական քաղաքացիներու մասին որոնք անիրաւաբար հալածուած են:

5. Ծայրայեղութեանց պատասխանատուները ոչ թէ կուսակցութեան վարիչներն են, այլ... «փաշական գործակալները», որոնք ջանացեր են այն տպաւորութիւնը ձգել թէ «ամէն տեղ թշնամիներ կան եւ անտեղի կասկածներ սերմանած են կուսակցական կազմակերպութեանց մէջ:»

Այս բոլորին թագ ու պսակն ալ՝ «Փրավտա»յի խմբագրականը, որ կատարուած մաքրագործումը կը հռչակէ ամենամեծ յաղթանակը դրամատիրական աշխարհին վրայ...

Ուրեմն, Քրէմլինը նորէն կը լուայ իր ձեռքերը, արիւնաթաթախ չահատակութեանց մեղքը ձգելով խեղճուկրակ պաշտօնեաներու, աշկերտներու եւ «զօլամ»ներու վրայ, որոնք անհարեկ՝ համատարած ահուսարսափէն, փորձեր են իրենց մեծաւորներուն աչքը մտնել:

Ի՞նչ տարակոյս որ այս եզրակացութիւնը դուռ պիտի բանայ նոր եւ նոյնքան քստմնելի «մերկացումներ»ու եւ «մաքրագործումներ»ու:

Այս անգամ ալ Սթալինի հրամանները տառապէս գործադրող թշուառներն ու թշուառականներն են որ սեւ ցանկը պիտի անցնին: Եւ այսպէս անվերջ իրարու պիտի յաջորդեն թատերական տեսարանները, որպէսզի ժողովուրդը միշտ «արթուն» մնայ եւ ուրիշ հոգ չունենայ եթէ ոչ փրկել իր գլուխը, վարագոյրը բանալով ուրիշներու գլխուն վրայ...

Ա՛յս է որ կը կոչուի «յեղափոխական զգաստութիւն կամ զգօնութիւն», մեր հայերէնով՝ արթնութիւն:

Երէկ՝ «փաշականներ» էին որ իրենց գլուխը վրայ տուին, անլուր մեղքերու տակ, ֆիզիքական մահէն առաջ մահանալով բարոյապէս, կամ դառնալով կենդանի դիակներ: Վաղը ուրիշ փաշականներ պիտի նետուին նոյն արիւնաղանգ ճամբուն վրայ, զանազանած հըլլալով թշնամին ու բարեկամը: Մոնկոլեան մարդանք մը, որ սահմանուած է անվերջ տրորելու եւ ոչնչացնելու որ եւ է մարդկային դիծ՝ վերէն վար: Առանց ազգի, սեռի կամ տարիքի խտրութեան:

Եւ երեւեկայել որ Կեդր. Կոմիտէի նոր հրահանգը բառ չարտասաներ արդէն տեսած — գործադրուած վճիռներու մասին, հազարաւոր մահավճիռներու մասին, կուսակցութեան եւ պետութեան ամենազգի վարիչներու, հիմնադիրներու եւ կազմակերպիչներու դէմ սարքուած քնարեր զրպարտութեանց մասին:

Պատկերազարդ օրինակ մը՝ Հազարներու մէջէն.—

Երեւանի վերջին դատավարութեան ատեն, որ վերջացաւ ութ ականաւոր գործիչներու գնդակահարութեամբ, ամբաստանեալներէն Ենգիբարեան, համալսարանի վերատեսուչը, կը յայտարարէ՝.

—« Հայաստան գալուց յետոյ, Խանջեանը հիանալի գիտենալով իմ տրոցկիստական, նացիոնալիստական հակայեղափոխական հայեացքների մասին, հաղորդեց ինձ, որ Հայաստանում իր ղեկավարութեամբ գործում է հակայեղափոխական կազմակերպութիւն, որն իր առաջ նպատակ է դրել խորհրդային Հայաստանի անջատումը Խ. Միութիւնից, բռնի ուժով խորհրդային իշխանութեան տապալումը Հայաստանում եւ կապիտալիզմի հաստատումը»:

Ուրիշ մըն ալ, նախորդ գործավար Ամիրխանեան, կը կրկնէ նոյն պատմութիւնը, քիչ մը աւելի զունաւորելով,— 1933ին Թիֆլիսի մէջ կը հանդիպի նախկին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի, որ Խանջեանի միջոցաւ ծանօթացած ըլլալով իր հակայեղափոխական տրամադրութեանց, կ՚առաջարկէ գործի ձեռնարկել, Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ օտար՝ դրամատիրական պետութեան մը թեւարկութեան տակ դնելու համար...

«Հազարումէկ գիշերները» շատ աւելի խելքի մօտ են, բաղդատելով այս զարշելի ցնդաբանութեանց հետ:

Եւ սակայն, ազա՛տ Արտասահմանի մէջ անգամ ունինք աղուէսներ եւ որիկաներ, որ կը խնդան արաբական հէքեաթներուն վրայ, բայց կը հաւատա՛ն մոսկովեանին, եւ պատի՛ւ կը սեպեն տարածել ու տարփողել...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ազգային պաշտպանութեան զօրացումը

Շօթանի նոր կառավարութիւնը երէկ՝ ուրբաթ, ներկայանալով երեսփոխանութեան, կարդաց իր ծրագիր-յայտարարութիւնը, որ մեծ փոփոխութիւններ չի յայտներ: Կառավարութիւնը մասնաւորապէս կ՚ուզէ պահպանել դրամական ազատութիւնը, համաձայն եռանդամ պայմանագրութեան (Ֆրանսա, Անգլիա եւ Մ. Նահանգներ): Յետոյ կը յայտնէ թէ յառաջիկայ շաբթու խորհրդարանին պիտի ներկայացուի աշխատանքի նոր կանոնագիրը, գլուխ հանելու համար ընկերային խաղաղութիւնը: Միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէ թէ խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնուին օտարականները Ֆրանսայի մէջ: Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Ֆրանսա պիտի շարունակէ հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ իր զինակիցներուն:

Յայտարարութեան ամէնէն կարեւոր մասը կը կազմէ ազգային պաշտպանութեան խնդիրը:

Հինգշաբթի օր նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, որոշեց որ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ, ընդհանուր վարիչն ըլլայ բոլոր զինեալ ուժերուն: Անոր իշխանութեան տակ պիտի ըլլան բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը, սպառազինութեանց գործարաններով եւ բոլոր արհեստագիտական սպասարկութիւններով: Նախարարը ինք պիտի որոշէ սպառազինութեանց քանակն ու որակը, ինչպէս եւ անհրաժեշտ վարկերը: Այս ծրագրին համաձայն, զօր. Կամլէն, սպայակոյտին պետը, պիտի դառնայ ընդհանուր սպարապետը ամբողջ ազգային պաշտպանութեան:

Յայտարարութիւնը ցաւ յայտնելով որ կարելի չեղաւ ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմել, բոլոր հանրապետական կուսակցութեանց մասնակցութեամբ, ջերմագին կոչ մը կ՚ուղղէ, որպէս զի բոլորը համախմբուին կառավարութեան շուրջը, գլուխ հանելու համար խաղաղութեան, ելմտական եւ տնտեսական վերակազմութեան գործը: Անխախտ պիտի մնան ընկերային բարենորոգումները, եւ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի, ծեր աշխատաւորներու ապագան ապահովելու համար:

*** Ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութիւնը բացառիկ ժողով մը գումարելով, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կ՚արձանագրէ վարչապետին յայտարարութիւնները՝ արմատական խմբակցութեան առջեւ՝ թէ իր ծրագիրը պիտի ըլլայ նախորդ կառավարութեան ծրագիրը, կ՚արձանագրէ նաեւ արմատական խմբակցութեան յայտարարութիւնը, թէ «կառավարութիւնը ծրագիրը տարակարծութիւններ չի կրնար ստեղծել ժողովրդական ճակատի կուսակցութեանց միջեւ», եւ միաձայնութեամբ կ՚իւրացնէ Ժողովրդական Համախմբումի ազգ. խորհուրդին բանաձեւը (տես երէկուան «Յառաջ»ը):

Շատ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան

Ապահովութեան Տեսչութիւնը խուզարկութիւններ կատարելով առեւտրական հաստատութեան մը բժիշկին՝ փախստական Տոքթ. Մարթէնի բնակարանին մէջ, շատ կարեւոր թուղթեր բռնեց, որոնք նոր լոյս մը կը սփռեն Գաղտնի Կոմիտէի անդամներուն գործունէութեան վրայ: Բժիշկը պետն էր գաղտնի կազմակերպութեան տեղեկատու դիւանին, ինչ որ մասնաւոր արժէք մը կու տայ բռնուած թուղթերուն: Նախապէս բռնուած փաստաթուղթերը կը լուսաբանէին Գաղտնի Կոմիտէին կազմակերպութեան ընդհանուր ծրագիրը, ինչպէս եւ կարեւոր անուններ եւ հասցէներ: Նոր խուզարկութիւնները կը հաստատեն թէ կազմակերպութիւնը միայն մարտական ուժեր եւ զինապահեստներ չունէր, այլեւ ոստիկանական ճիւղ մը եւ գաղտնի տեղեկութեանց գրասենեակ մը, ինչպէս եւ ահաբեկչական ահարկու կազմակերպութիւն մը, ինչպէս հաստատեց մանրէներու պատմութիւնը: Արդ, գաղտնի տեղեկութեանց բաժնին վարիչն էր Բժ. Անրի Մարթէն, որ փախաւ, երբ Ապահովութեան պաշտօնեաները կը պատրաստուէին ձերբակալել:

Խուզարկութեանց ատեն հաստատուեցաւ թէ բժիշկը բազմաթիւ այցելուներ կ՚ընդունէր: Գիշերուան այցելուները աւելի շատ էին, 30—40 հոգի, որոնք իրարու ետեւէ կուգային ժամը 9էն սկսեալ եւ կը մեկնէին ժամը 2ին: Բժիշկը արտասահման գնաց ատեն մը, բայց այցելուները նորէն կուգային, ընդունուելով իր քարտուղարին կողմէ: Միւս կողմէ, թղթատարը ամէն օր բազմաթիւ նամակներ կը յանձնէր, մասնաւորապէս Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Բժիշկը երկու հասցէ ունէր, ուր որ Պիւքարէստ եւ Վիէօ-Քոլոմպիէ:

*** Երկու հոգի եւս ձերբակալուեցան Քլէրմօն Ֆէռանի մէջ, 21ի բարձրացնելով միայն այդ քաղաքի ամբաստանեալներուն թիւը:

Խարտիշահեր գեղուհին, Օր. Պլոնտէ, 18 տարեկան, անձամբ ոստիկանութեան ներկայացած ըլլալով, դէմ դիմաց հանուեցաւ ճարտարարգէտ Լոքիւթիի հետ եւ հաստատեց անոր յայտարարութիւնները՝ Էթուալի դէպքի մասին: Խոստովանեցաւ թէ Լոքիւթիի հետ միասին ճաշեցին Էթուալի դէպքին օրը: Օրիորդը կը ճանչնայ նաեւ Գաղտնի Կոմիտէին գանձապահը, Մեթէնիէ, որուն հետ խզուած էր վերջերս:

Գերագոյն Խորհուրդին նստաշրջանին փակումը

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը չորեքշաբթի օր մեծ նիստ մը գումարեց, որմէ վերջ փակուեցաւ ներկայ նստաշրջանը, տեւելով ճիշդ մէկ շաբաթ (յունուար 12—19): Փակման արարողութեան առթիւ, բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին բոլոր ճիւղերէն պատուիրակներ անցք մը կատարեցին Քրէմլինի Գահոյից դահլիճին մէջ, սրահին խորէն մինչեւ նախագահական ամպիոնը, ի յարգանս Գերագոյն Խորհուրդին: Երիտասարդ հարիւրապետ մը եւ նաւաստի մը ճառեր խօսեցան բուռն ռուսական պերճախօսութեամբ, փառաբանելով կարմիր բանակն ու նաւատորմիղը եւ մեծ խանդավառութիւն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԷ

Ընկեր մը, որ ուշադրութեամբ կարդացած էր թուրք թերթերու յօդուածաշարքը, «Հայրենակից, թուրքերէն խօսէ», դիտել կու տար առջի օր.

— Միայն այս պարագան բաւական պիտի ըլլար բարի նախանձ շարժելու եւ մայրենի լեզուին ուժ տալու: Ըսել կ՚ուզեմ թէ քանի որ այնտեղ կը ճնշեն, կ՚ուզեն հետզհետէ մոռցնել, բազմապատկե՛նք մեր ջանքերը այստեղ եւ ամէն տեղ, աւելի զօրացնելու, տարածելու, պարտադրելու համար մեր լեզուն: Դժբախտաբար ես այդպիսի տրամադրութիւն չեմ տեսներ, եւ կը թուի թէ անհրաժեշտ է որ ազգանշան մըն ալ մեր մէջ արձակուի, — «Հայրենակից, հայերէն խօսէ»: Եւ այդ ազդանշանը պէտք է մանաւանդ ուղղուած ըլլայ հասուն երիտասարդներուն, որոնք շատ մը բաներու հետ «մայրենի»ն ալ ջուրին տուած են:

Այս առթիւ, իբրեւ «շուկացի», ընկերս պատմեց զարմանազան պատմութիւններ, որոնք թէեւ նորութիւններ չեն, բայց սիրտ կը խառնեն, բաց մնացած վէրքի մը պէս:

— Թուրք թերթերը իրաւունք ունին, երբ կ՚ըսեն թէ Հայերը արտասահմանի մէջ ալ թուրքերէն կը խօսին...

Անշուշտ քիչ մը շատ սեւ կը տեսնէ ընկերս:

«Գաղափարներու զուգորդութեամբ», միտքս կ՚իյնան այստեղ ծնած մանուկները, իրենց հայկական թոթովանքներով: Չորս-հինգ տարեկան աղջիկներ ու մանչեր, որոնք «Ես իմ անուշ»ը, «Իմ Հայրենիք»ը կամ «Ազատն Աստուած»ը կ՚արտասանեն, ծափեր խլելով, ինչպէս Ամիրտովլաթի հանդէսին կամ Մանուկներու Օրուան առթիւ:

Ի՞նչպէս կ՚ըլլար, եթէ Մանուկներու Օր մըն ալ չափահասներուն համար հաստատէինք, պարգեւներով եւ սնապարծ ծափերով: Պարգեւ եւ ծափ եւ հուռռա՝ պարզապէս հայերէն խօսելու համար:

Եւ ո՜րքէ՜ ուր, միտքս կ՚իյնայ Տէսինը, ուր Կապոյտ Խաչը դպրոց կը պահէր քանի տարի ի վեր, հայերէն սորվեցնելով 100—120 մանուկներու, բայց այս տարի կէս ճամբան մնաց, որովհետեւ կարելի չէ եղած գտնել վարժապետ մը կամ վարժուհի մը, որ բարեհաճէր շարունակել դասընթացքը: Այն ալ վճարումով:

Չորս-հինգ հազարնոց համրանք մը ունինք Լիոնի մէջ, երեք հազար ալ՝ Տէսին: Եւ սակայն կը սպասեն որ դուրսէն ճարուի վարժապետը կամ վարժուհին...

Անշուշտ այս ալ հայկական առաքինութիւն է, ինչպէս միւսը,— իրար խառնել հայերէնն ու թուրքերէնը:

ՎԱՀԷ

ՔՐԷՄԼԻՆԻ ՄԻՏՔԸ ԲԱՐԻ ԷՐ, ԲԱՅՑ..

Նորէն փաշականներն են պատասխանատուն...

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, Կեդր. Կոմիտէի վերջին հրահանգին առթիւ, զոր հաղորդած էինք երէկ.—

Կեդր. Կոմիտէին ութ սիւնակնոց հրամանագիրը, որ հրատարակուեցաւ այսօր (19 յունուար) եւ որ կը հրահանգէ պատժել անոնք որ «չարամիտ ծայրայեղութիւններ» գործած են մաքրագործումներու առթիւ, վերջին տարիներու ամէնէն հետաքրքրական եւ նշանակալից փաստաթուղթերէն մէկն է: Հրամանագրին մէջ չկայ մէկ հատիկ բառ՝ իբրեւ քննադատութիւն բուն մաքրագործումին, զոր յանձնարարեց Պ. Սթալին անցեալ տարուան փետրուարի ճառին մէջ: Ընդհակառակն, բացորոշապէս կը յայտարարուի թէ ժողովուրդի թշնամիներու դէմ յարձակումը պիտի շարունակուի:

Հրամանագիրը հիմնուած է այն աւանդութեան վրայ թէ Քրէմլինը երբեք սխալ չի գործեր եւ թէ իր քաղաքականութիւնը երբեք չի կրնար բացէ ի բաց փոխուիլ: Ծայրայեղութեանց բոլոր մեղքը կը նետուի ստորադաս պաշտօնեաներու վրայ որոնք «կամաւ խեղաթիւրած են Քրէմլինի բարի դիտաւորութիւնները»:

Հրամանագրին մէջ ուրիշ դիտելի կէտ մըն ալ այն է որ խստօրէն կը սահմանափակուի կուսակցութեան այն անդամներուն վրայ որոնք անիրաւաբար վտարուած են կուսակցութենէն: Ան չի քննադատեր գաղտնի ոստիկանութեան պատժական գործերը, ոչ ալ որ եւ է վերաքննութիւն կը թելադրէ արդէն տրուած վճիռներու մասին: Անարդարութեան բոլոր այն օրինակները որ կը յիշուին, կը վերաբերին համեստ կուսակցականներու՝ գաւառներու մէջ: Որ եւ է յիշատակութիւն չկայ նախորդ վարիչներու կամ բարձր պաշտօնատարներու մասին որոնք արձակուած կամ գնդակահարուած են:

Միւս կողմէ, հրահանգներ չկան այն ոչ-կուսակցական քաղաքացիներու մասին որոնք անիրաւաբար հետապնդուած են, թէեւ կուսակցականները հազիւ 1ուկէս առ հարիւրը կը կազմեն ամբողջ բնակչութեան:

Թէեւ հրամանագիրը բացորոշապէս կ՚ըսէ թէ մաքրագործումը պիտի շարունակուի, բայց նշաններ կան թէ Սթալին կը խորհի քիչ մը թուլցնել ճնշումը, հիմա որ խորհրդարանը ընտրուած է:

Այսօրուան «Փրավտա»ն լուսաբանական խմբագրականի մը մէջ կ՚ըսէ թէ անմեղ կուսակցականներու հետապնդումներուն մէջ եղած ծայրայեղութիւնները հետեւանք են փաշական դրդումներուն: Ծայրայեղ արթնութեան դիմակին տակ, փաշականութեան թշնամիները կը ջանան ջախջախել մեր բոլշեւիկեան վարիչ խաւերը: Ժողովուրդի այս թշնամիները կը ջանան այն կարծիքը տարածել թէ թշնամիներ կան ամէն տեղ եւ կը ջանան անտեղի կասկածներ սերմանել մեր կուսակցական կազմակերպութեանց մէջ: Այսպէս անոնք կը խաբեն կարգ մը փտած վարիչներ որոնք չեն տեսներ որ թշնամին, թէեւ չար, զանցառելի է իր կատաղութեան մէջ: Այսպիսի փտած վարիչներ կը ծառայեն թշնամիներու դատին, չմերկացնելով եւ չհետապնդելով զրպարտիչները: Առով կը քաջալերեն աթոռասէր համայնավարները որոնք կը յուսան ստախճանի բարձրացում ստանալ ուրիշները վտարելով կուսակցութենէն»:

Պաշտօնաթերթը ընդունելով հանդերձ որ կատարուած մաքրագործումները ամենամեծ յաղթանակն են դրամատիրական աշխարհին դէմ, կը խոստովանի թէ այդ յաղթանակը աւելի կատարեալ պիտի ըլլար, եթէ, իրենց շարքերը փաշական գործակալներէ մաքրած ատեն, տեղական կազմակերպութիւնները աւելի ուշադիր ըլլային, թշնամիները բարեկամներէն զանազանելու համար:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ միշտ խառնակ է: Անգլիական ոստիկանութիւնը 16 հոգի ձերբակալեց, անգլիացի հնախոյզի մը սպանութեան հետեւանքով: Այս առթիւ մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ բռնուեցաւ: Նաբլուսի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Արաբ մը, որ զէնք արձակած էր ոստիկանի մը վրայ:

Ի՞ՆՉ ԳՈՐԾ ԸՆԵԼ

Անհատի եւ հաւաքականութեան առջեւ դրուած ամէնէն հիմնական հարցը, որուն տրուած պատասխանն է որ կը ճշդէ արժէքը կեանքին: Հարցը չի դրուիր ըստ կամս, ժամանակի եւ պայմաններու համաձայն եւ ոչ ալ մարդոց մէկ մասին համար միայն, այլ միշտ եղած է ու պիտի ըլլայ եւ բոլորի համար: Անոնցմէ ալ չէ որոնց կրնաս պատասխան մը չտալ, անկարողութեամբ կամ անփութութեամբ: Ապրողը կուտայ հարկադրաբար անոր պատասխանը: Պարզ է որ հարցին լաւ լուծում մը գտնելը շատ դիւրին չէ: Շատ քիչեր կան որ մտածուած, չափուած ու գոհացուցիչ լուծում մը կըրցած են տալ: Հակառակ հարցին զուտ անհատական հանգամանք ունենալուն, մարդոց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անոր լուծման մէջ շատ քիչ բան դրած է իր կողմէ: Ժամանակը, դէպքերը, արտաքին պայմանները, պատահարը առանց ենթակայի շատ անգամ ինքնաբերաբար լուծած են խնդիրը: Քանի՞ հոգի կայ, որ կրնայ յանդգնիլ յայտնելու թէ իր ըրածը իր ուզածն է, իր մտածածը եւ պատրաստածը: Այս քիչին գոյութիւնը կամ բնաւ չըլլալը պատճառ մը չէ որ ոեւէ մարդ հարցին պատասխանը սպասէ ուրիշ մարդոցմէ կամ արտաքին պատահարներէ: Կեանքը կարելի չէ անղեկ նաւու մը վիճակին մէջ դնել: Պէտք է վարել զայն եւ անձամբ:

Ի՞նչ գործ ընել ուրեմն:

Ամէն մարդ իր ապրումներէն ուժեղ յիշողութիւն պէտք է ունենայ, երբ գիտակցութեան նոր հասած, հարցը ներկայացած է միտքին: Ի՜նչ սրտի ճմլումներ, հոգեկան տառապանքներ, վարանումներ չէ ունեցած գործի կեանքին սեմին վրայ կեցած երիտասարդը: Բոլորին համար հասկնալի է այդ հոգեկան վիճակը, ընտրութիւն մը չկարենալ ընելու մտքի շփոթութիւնը, երկչոտութիւնը, իր ոյժերու հանդէպ անվստահութիւնը, դուրսի աշխարհին հանելուկը եւ նման բազմաթիւ զգացումներու եւ մտածումներու միաժամանակ եւ յաջորդական կուտակում մը, որոնց մէջ կը կաշկանդուի հոգին: Այս բոլորէն յետոյ, յանկարծ օր մը որոշումը, գործի ընտրութիւնը: Ո՞վ, ենթական ի՞նքը որոշեց. եթէ այո՛, ինչպէ՞ս: Չափե՞ց իր կարողութիւնները, ընտրած գործը գտա՞ւ անոնց համապատասխան. համոզուեցա՞ւ որ իր արժէքը առաւելագոյն չափով երեւան հանող ասպարէզը իր ընտրածն էր: Շատ ցանկալի պիտի ըլլար որ ամէն մարդ այս հարցերուն դրական պատասխան կարենար տալ: Այդ գոհունակութիւնը ունեցողներ եթէ կան, ամէնէն շատ պէտք է փնտռել կեանքի մէջ յաջողածներու մօտ: Ձախողածներէն մեծագոյն մասը, եթէ ոչ բոլորը, որեւէ դեր չէ ունեցած իր գործի ընտրութեան մէջ: Սխալ ընտրութեան հետեւանքով պատահած ձախողութիւնները հազուադէպ են: Յաջողութիւններու ալ մեծագոյն մասը, եթէ քննուի, արդիւնքն են ոչ թէ ողջմիտ եւ լաւագոյն ընտրութեան մը, այլ աւելի շատ արտաքին պայմաններու յարմար դասաւորումին:

Ինչո՞ւ մարդը շատ քիչ դեր ունի, կամ գրեթէ չունի իր գործի ընտրութեան մէջ: Պատասխանի փնտռտուքը մեզ պէտք չէ մղէ մինչեւ հոն, ուր կը վիճին նոյնիսկ ճշդելու համար թէ անձը իսկապէս ի՞նքն է տէրը իր ոյժերուն եւ կարողութիւններուն, թէ պատասխանատուութիւնը մարդուն իր գործերուն վրայ ամբողջակա՞ն է ու կատարեալ: Հարցին ոչ թէ հոգեբանական, այլ գործնական պատասխան մը տալն է կարեւորը: Ուրեմն անհրաժեշտ է քննել անհատներու մասնաւոր պարագաները, երեւան հանելու համար հասարակաց, ընդհանուր պատճառները: Մէկը չէ կրցած բժիշկ ըլլալ, փաստաբան, առեւտրական կամ հանրային գործիչ, հակառակ իր ունեցած յարմարութեան եւ կարողութեան, որովհետեւ ազատութիւնը չէ ունեցած այդ ընտրութիւնը ընելու: Ընկերութիւնը արգիլած է ու կ՚արգիլէ մարդուն գործի ընտրութեան անհրաժեշտ ազատութիւնը: Խօսքը օրինական արգելքի մասին չէ ի հարկէ, այլ այն փաստական կացութեան մասին որ արդի ընկերութիւնները կը ներկայացնեն: Անհատը իր կարողութիւններու կազմութեան ըսկզբնական շրջանին բացառաբար միայն կը ստանայ այն բոլոր նպաստաւոր օժանդակութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են իր բնականոն զարգացման համար: Տնտեսական անհաւասարութեան վրայ հիմնուած արդի ընկերութիւնը շատ քիչերուն միայն կուտայ այդ հնարաւորութիւնները: Անկէ յետոյ գործի կեանքին մէջ անհատը գերին կը դառնայ իր շրջապատին. պարտաւոր է գոհանալ այն աշխատանքով որ կը տեսնէ իր շուրջը: Հողագործ կ՚ըլլայ, դերձակ կամ բեռնակիր մէկը որ մտքի ամենափայլուն ընդունակութիւնները ունի կամ հակառակը, մտաւորական ըլլալ կը յաւակնի մէկը որ զուրկ է այդ արժանիքէն, բայց բացառիկ առաւելութիւնը կը վայելէ տնտեսական դիւրութիւններու:

Ընկերութիւնը կապտելով անհատին ազատութիւնը եւ պարտադրելով անոր իր ընտրութիւնը, գոնէ ապահովութիւնը կուտա՞յ որեւէ աշխատանք տալու:

Այդ ալ չկայ: Արդի ընկերութեան մէջ գործը եղած է որս մը, դատապարտուած բազմաթիւ որսորդներէ մէկուն միայն ձեռքը իյնալու: Ի հարկէ յարմարագոյն դիրքի վրայ սպասող եւ լաւագոյն նշանառութեան վարժ եղողը միայն պիտի տիրանայ այդ որսին: Ու մտածել որ մարդոց կեանքին հիմը կազմող, գոյութիւնը ապահովող գործ, աշխատանք բառացի այս վիճակին մէջ կը գտնուի, պատահականութեան եւ անորոշութեան մէջ: Անըմբռնելի բան է որ այսպէս ընկերութիւն կարենայ տեւել: Դրամատիրութիւնը դատապարտուած է քայքայումի:

Մեր նպատակը այս պահուս հարցին ընկերային երեսը քննել չէ: Իր էութեամբ հարցը արդի ժամանակներու յուզող ընկերային, աշխատաւորական շարժումներու առանցքը կը կազմէ. անոր լուծումով կը լուծուին նաեւ մեծ կամ փոքր բոլոր ընկերային խնդիրները:

Ընդունելով ընկերութիւնը այնպէս ինչպէս որ կայ, իր բոլոր թերութիւններով եւ անարդարութիւններով, ի՞նչ կրնայ ընել անհատը, իրեն ձըգուած սահմաններուն մէջ, ինչպէ՞ս պէտք է առաջնորդուի իր գործի ընտրութեան մէջ, ինչպէ՞ս պէտք է պատրաստուի առաւելագոյն օգուտը եւ գոհունակութիւնը ունենալու համար:

«Գործ» բառը առնելով իր զուտ տնտեսական իմաստով, կը նկատենք որ այժմու ընկերութեան մէջ գլխաւոր երեք խումբի կը բաժնուին գործ ընողները: Մեծագոյն մասը աշխատաւորներ են, այսինքն ուրիշի մը — մարդ կամ հաւաքականութիւն — որոշուած վարձքի մը փոխարէն իրենց ֆիզիքական, մտաւորական ոյժերը ծախողներ: Երկրորդ խումբը՝ իրենց ոյժերու սահմանին մէջ իրենց հաշուոյն աշխատողներ: Երրորդը՝ ուրիշները աշխատցնելով ապրողներ: Ի հարկէ կան գործեր որոնք այսպէս սահմանուած խումբերէն դուրս կը մնան, ինչպէս նաեւ կան մարդեր որոնց դիրքը ճշդելը այս խումբերէն մէկուն կամ միւսին մէջ ճշդելը դըժուար է: Բայց ընդհանուր կերպով այսպէս դասաւորութիւն մը անհամապատասխան չէ իրականութեան եւ անհրաժեշտ է ընդունիլ: Որեւէ մարդու առաջին ճշդելիք կէտը պէտք է ըլլայ որոշել իր դիրքը այս երեք խումբերէն մէկուն մէջ: Որոշելը՝ փափաքելի, ցանկալի իմաստով պէտք չէ առնել: Ոչ մէկ մարդ կը փափաքի ուրիշի մը քով աշխատաւոր ըլլալ, բոլորը կը փափաքին տէրը դառնալ իրենց ոյժերուն եւ ժամանակին: Բայց կեանքը՝ փափաք, ցանկութիւն չէ, այլ ցանկութիւնները իրականացնելու յարատեւ ճիգ մը, ամենօրեայ գործ մը որ շատ շատերու մօտ ժամանակի ընթացքին կը դադրի ալ որեւէ կապ ունենալէ ցանկութեան, այսինքն գործին տուն տուող նպատակին հետ: Գործը միջոց ըլլալով մէկտեղ, կը դառնայ եւ նպատակ: Երբ այսպէս գործնական իմաստով դիրք ճշդելու խնդրին կը մօտենանք, շատ շատերու համար աշխատաւոր ըլլալը կը դառնայ հարկադրանք: Կան մարդիկ որոնք այս հարկադրանքին կամաւոր ընտրութեան մը հանգամանքը կուտան, ուրիշ խօսքով աշխատաւորի վիճակը կը նկատեն իրենց համար մընայուն եւ վերջնական ասպարէզ եւ ոչ թէ իբրեւ սկզբնական անխուսափելի շրջան մը, որ օր մը պիտի փոխուի եւ դուռը բանայ անկախ գործի ասպարէզին: Հայ աշխատաւորներու մեծագոյն մասը եթէ ոչ բոլորը, այս վերջին մտայնութիւնը ունի: Աշխատաւոր ըլլալը բռնադատութիւն մըն է, ակամայ ընդունուած, ուրկէ պէտք է ազատիլ օր առաջ: Հայ աշխատաւորը հոգեբանօրէն աշխատաւոր չէ, փոխանցման շրջանի մէջ ապրող մէկն է, որ ամէն ժամ ազատ գործ կ՚երազէ, տհաճութեամբ աշխատանոց կը մտնէ եւ թեթեւս հայհոյութեամբ դուրս կուգայ: Այս մտայնութեան սխալ ըլլալը հաստատող երեւոյթ մը չէ, այսօրուան մեր անգործ հայրենակիցներու տրամադրութիւնը, ուր գործ մը ունենալը փրկութիւն է եւ իտէալի մը իրականացումը:

Դատապարտելի կամ ոչ այս մտայնութիւնը փաստ է մեր մէջ եւ կը բացատրուի մեր անցեալով: Ո՞ւր տեսած եւ ապրած էինք այս տեղի աշխատաւորական վիճակը, բանակներով մարդոց մէկ գործատեղիի մէջ աշխատիլը, որոշուած ժամերուն գործի սկըսիլը եւ վերջացնելը, կեանքին եւ իր բոլոր շարժումներուն մեքենականացումը թէ աշխատանոցին մէջ թէ անկէ դուրս: Դիւրի՞ն էր պատշաճիլ բոլորովին նոր Եւրոպայի այս կեանքին, իր բոլոր կողմերով հակադրութեան մէջ մեր հին երանելի օրերուն: Արեւելք մեծցողներս գոնէ չկրցանք ու պիտի չկրնանք պատշաճիլ այս ձեւին: Աշխատաւոր ըլլալուն մէջ մենք միշտ գտած ենք միջոցը խնայողութիւններ ընելու, կորիզը կազմելու պզտիկ դըրամագլուխի մը, անկախ գործ մը հիմնելու կամ տուն մը շինելու համար:

Հոս մեծցողներուն համար նոյն ձեւով չի ներկայանար հարցը:

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այս համակրութիւնը ոչ միայն Թուրքիոյ իրաւունքն է, այլ անհրաժեշտութիւն մը՝ եթէ չենք ուզեր ըստեղծել նոր վտանգներ սխալ հաշիւ մը ընելով Մերձաւոր Արեւելքի գործերուն մէջ: Ոչ ոք կրնայ շատ հեռուները տեսնել այսօր, բայց Աթաթիւրքի նպատակն ու, արդարեւ, իր ձեռնարկներուն յաջողութեան միակ պայմանը խաղաղութիւնն է: Թուրքերը կ՚ըսեն թէ քառասուն կամ աւելի տարիներու պէտք ունին, իրականացնելու համար իրենց ծրագիրները:

Խաղաղութիւնը զոր մեր բարեկամութիւնն ու նաւային ուժը կրնան երաշխաւորել արեւելեան Միջերկրականի մէջ, կարեւոր է թէ մեզի եւ թէ Թուրքիոյ համար: Թուրքերուն եւ Յոյներուն թշնամութիւնը զգալապէս նուազած է ու երկու ժողովուրդները կ՚ըմբռնեն այժմ թէ իրենց առաքինութիւններն ու թերութիւնները իրար կ՚ամբողջացնեն: Եթէ հրէական Պաղեստինն ալ անգամ դառնայ այդ Համաձայնութեան, այնժամանակ մեծապէս պիտի դիւրանայ Արեւելքի հին փառքերուն վերազարթումը:

Աթաթիւրք յիսունը անցած մարդ է. ու եթէ կարելի է կարծիք յայտնել այդ մասին, կը թուի թէ հանրապետութեան նախագահ պիտի մնայ մինչեւ իր մահը: Ոչ մէկ քննադատութիւն լսեցի իր մասին՝ այցելութեանս ընթացքին: Իրաւ է որ միայն մէկ կուսակցութիւն կայ երկրին մէջ, բայց այդ մէկն ալ կրնար տարբեր տեսակէտներու բաժնուիլ եթէ դժգոհութեան պատճառներ կամ ապագայ յաջողութեանց մասին տարակոյսներ գոյութիւն ունենային:

Աթաթիւրք կը նմանի այն մարդոց որոնք՝ շնորհիւ իրենց յարաբերաբար սահմանափակ զարգացումին՝ պայծառ ու քաջ մտածողութիւն ունին. որովհետեւ զարգացումը կասկածներ ու վարանումներ կը ստեղծէ: Եւ սակայն որքան ալ մտաւորական ըլլար ան, չէր կրնար իր ներկայ դիրքին վըրայ մնալ, առանց ուժեղ անհատականութեան մը: Իր արժանավայել դիրքը պաշտօնական առիթներու մէջ, անվիճելի է: Բայց անպաշտօն կերպով կը սիրէ մասնակցիլ իր ժողովուրդին հաճոյքներուն, առանց կորսնցնելու բազմութիւններուն հիացումը: Իր մասին շրջած զրոյցները Հարուն-էլ-Ռաշիտը կը յիշեցնեն, ականջ պէտք չէ տալ դայթակղեցնող պատմութեանց, որովհետեւ սուտ են կամ անկարեւոր:

Ամէն մարդ, Պոլսոյ կամ Էնգիւրիի մէջ, կը ճանչնայ զայն, ու հէքեաթներ կը հիւսուին իր մասին, որքան ատեն որ իշխանութեան գլուխը կը գտնուի: Մարմնեղ է, հասակը՝ սովորական բարձրութեամբ: Կապոյտ են իր աչքերը եւ վառվռուն: Ցոյցերը բառերով չէ որ կ՚արտայայտէ, այլ լռութեամբ: Շատ համակրած էր Ու-ինզըրի դուքին, երբ ան այցելութիւն տուաւ իրեն իբրեւ թագաւոր եւ կ՚ըսեն թէ անոր հրաժարումէն յետոյ երկու օր մարդու հետ չէ խօսած:

Եռանդուն բնաւորութիւն ունի եւ հաւատարիմ բարեկամ մըն է: Անգլիոյ բարեկամը եղաւ ու այդպէս ալ պիտի մնայ: Այդ բարեկամութիւնն ու մեր երկրին հանդէպ իր ունեցած հիացումը կը ժխտեն այն անհեթեթ սկզբունքը որ անկարելի կը համարի բարեկամութիւն մը երկու ազգերու միջեւ որոնք տարբեր քաղաքական վարդապետութիւններ ունին ու չեն գտնուիր զարգացման միեւնոյն մակարդակին վրայ:

ԽՄԲ. — Անուշ-լեզու յօդուածագիրը այս տողերը իր պահպանողական ընթերցողներուն հրամցնելէ յետոյ, կը շարունակէ փառաբանել Աթաթուրքն ու իր գործը օրաթերթի մը մէջ—Տէյլի Սքէչ—, այս անգամ տարբեր ծածկանունով (Հէրպըրթ Սայտպոթըմ երկու ստորագրութիւն ունի արդարեւ— Merutator՝ Սընտէյ Թայմզին ու Candidus՝ օրաթերթին համար): Աւելորդ կը նկատենք թարգմանել կրկնութիւնները, բայց անհատական բանի մը պատառ եւս իր ֆնաբիր հէֆեաթէն.—

«Պոլիս, պանդոկի մը մէջ տեսայ կիսանդրի մը որ Կլէտըսթընին կը նըմանէր: Չկրցայ հասկնալ թէ Թուրքերը ինչու համար արձան մը պիտի կանգնէին ի յիշատակ Կլէտըսթընի, որ դատապարտեց Թրքական բարբարոսութիւնները Պուլկարիոյ մէջ եւ ուզեց Թուրքը Եւրոպայէն վտարել բոլորովին: Դռնապանին հարցուցի: — «Կազին է» պատասխանեց սարսափահար շեշտով մը: «Կազի» կը նշանակէ աշխարհակալ. արձանը կը ներկայացնէր Մուսթաֆա Քէմալը, որ յաղթեց մեզ Տարտանէլի մէջ, յաղթեց Պաղեստինի մէջ ու յետոյ ջախջախեց Լոյտ Ճորճի պաշտպանեալները՝ Յոյները:

Մ. Քէմալ Անգլիոյ լաւագոյն բարեկամն է արտասահմանի մէջ: Եւրոպայի ամէնէն կարող մենատէրն է, ամէնէն կարողը կ՚ըսեմ, առանց մոռնալու Հիթլէրն ու Մուսոլինին: Բայց չեմ գիտեր թէ մենատէր կոչելու իրաւունքը ունի՞մ:

Բնականաբար չէք կրնար ժողովուրդի մը նկարագիրը փոխել, ազատամիտ սահմանադրութեամբ մը օժտելով զայն կամ իմաստուն օրէնքներ հռչակելով:

Երբ կը խօսիմ Թրքական ժողովրդապետութեան մասին, ըսել չեմ ուզեր թէ անիկա կը նմանի անգլիականին կամ ֆրանսականին: Սահման մը կայ ուրկէ անդին չի կրնար անց քաղաքական կարծիքը: Ազատութ ձեւէն աւելի ոգին է որ արժէք ձեւը կարելի է միշտ պատշաճեց պայմաններուն եւ ժողովուրդին բարքին: Եթէ Աթաթիւրք տասնը տարի եւս ապրի, Թուրքիան պի գրաւէ իր դիրքը մեծ ազգերու քին մէջ եւ պիտի ըլլայ Միջերկ կանի խաղաղութիւնը ապա գլխաւոր ազդակներէն մէկը: Սփո բար երեւոյթ է որ մեր յարաբեր թիւնները բարեկամական են ժող վրդապետական Թուրքիոյ հետ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբաթ օր տեղի ունեց «Յառաջ»ի աշխատակցին՝ ընկեր Վ. Իշխանեանի դասախօսութիւնը Թուր քիոյ մասին, նախաձեռնութեամբ Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին: Սոսի թէ Սավանթի D սրահը ամբողջով լեցուած էր ընկերներով, քաղաք եւ արուարձաններէն: Կը նախագահ Շ. Միսաքեան, որ քանի մը խօսք ներկայացուց դասախօսը, իբրեւ հա րային գործիչ եւ հրապարակագիր:

Ընկեր Իշխանեան նախ արագ ակ նարկ մը նետեց ընդհ. պատերազմ հետեւանքով քայքայուած Օսմ. կայ րութեան, ինչպէս նաեւ անկէ ներս անոր շուրջ զարգացող դէպքերուն վր րայ: Յետոյ, իր գլխաւոր գիծեր ներկայացուց վերականգնող Թուր քիան՝ իբրեւ նոր երկիր մը, որ քա ղաքական նպաստաւոր մթնոլորտ մէջ ոչ միայն կ՚ապահովէր իր խարհագրական սահմանները, այլ դիւանագիտական լայն գործունէ թեան մը կը նուիրուէր: Թուրքիա այդ կերպով, կը դառնար կեդրոնա կան ուժը կարգ մը ուխտերու եւ դա շինքներու, — Պալքանեան, Միջերկ րականեան, Սաատապատի: Ասոնց վ րայ պէտք է աւելցնել այն մասնա զինակցութիւններն ու կապերը, ո րոնցմէ առաջինը կ՚ըլլար Թուրքիա խորհրդային սերտ գործակցութիւն իսկ վերջինը՝ անգլօ-թուրք մերձե ցումը:

Քաղաքականօրէն զօրացած Թուր քիան, սակայն, անզօր եղաւ պահել իր այդ դիրքն ու ձեռք ձգած առա ւելութիւնները: Իր կնքած ուխտեր Պալքանեանը փաստօրէն գոյութի չունի: Թուրքօ-խորհրդային զինակ ցութեան յաջորդած է փոխադա կասկածի մթնոլորտ մը, իտալա վտանգը եթէ բացարձակ չէ, կա սակայն, փաշական առանցք մը, որ ըլ օր աւելի կը մօտենայ Թուր սահմաններուն եւ Քամալի երկի դնէ ճակատագրական երկընտրա մը առջեւ:

Դասախօսը անջատ անջատ քննե չեց նաեւ Թուրքիոյ յարաբեր թիւնները Իտալիոյ, Անգլիոյ եւ րիշ երկիրներու հետ, ու եզրակաց թէ Թուրքիան՝ ինքն իր մէջ ըլլա հանդերձ զօրեղ, անխուսափելիկեր պիտի գտնուի իրմէ շատ գերազ երկու հակամարտ ուժերուն մէջ ըլլալով մէկուն կամ միւսին հետ: այդ մեծ բախումին հետեւանքը

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Վերջերս Պուլկարիոյ մէջ մեռաւ ընկեր Մկրտիչ Միքայէլեան, Սեբաստիոյ Խորոխոն գիւղացի, որ մեծ պատերազմին եղած է անմոռանալի Մուրատի զինակիցը: Ողբացեալ ընկերը մահէն առաջ իր յուշերը հրատարակած ըլլալով «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, կ՚արտատպենք ստորեւ, իբրեւ վաւերական դրուագ մը այդ շրջանէն.—

Յուշատետր պահած էի մեծ եղեռնի օրերուն:

Զինադադարէն յետոյ, երբ հայ-վըրացական պատերազմը սկսաւ, Թիֆլիսի մէջ ձերբակալուեցայ: Վրացիք գրաւեցին բոլոր թուղթերս, մէջն ըլլալով նաեւ յուշատետրս, զոր չվերադարձուցին: Այժմ կրկին կը գրեմ յիշողութեամբ:

Երբ Թուրքիա մեծ պատերազմին մէջ մտաւ (հոկտ. 15/28, 1914), Մուրատ Սեբաստիոյ քաղաքէն Կովտուն գիւղի մէջ՝ իր շինած տունը փոխադրուեցաւ, եղբայրներուն մօտ: Կինը եւ զաւակը քաղաք թողուց:

Գիւղի տունը ինքնապաշտպանութեան յարմար ձեւով, չորսական սենեակներով, երկու յարկի վրայ շինուած էր:

Մուրատի թելադրանքով՝ Սեբաստիոյ հայ գիւղերը բաւական զէնք առած էին: Վտանգը նախատեսած էր Մուրատ, եւ ատոր համար ալ գիւղ եկած էր, որ ազատ ըլլայ գործելու: Զինուոր գացողներուն, գաղտնապահ ընկերներու եւ բարեկամներու միջոցով, ամէն գիւղի մէջ, թելադրել տըւած էր, որ մօտ տեղերէ փախչին, որովհետեւ յետագային ինքնապաշտպանութեան համար պէտք պիտի ըլլային:

Մուրատ ծրագրած էր Սեբաստիոյ եւ գիւղերու Հնչակեանները միացնել եւ բերել տալ Տիվրիկցի Պիծան, որ յետոյ յունիս 2/15, Սեբաստիոյ մէջ կախուեցաւ դաւադրութեամբ, ինչպէս նաեւ Խորոխոնցի Մուրատը (Տէրտէրեան) եւ անոնց ամէն մէկուն յանձնել 200ական հոգինոց խումբեր: Ասոնցմէ մին դիրք պիտի գրաւէր Կամիս գիւղին մօտը, իսկ միւսը՝ պիտի ամրանար Տուղասար (Ցաղթ) գիւղին եւ Ս. Հրեշտակապետ վանքին մօտերը՝ դիմադրելու համար Զառայէն գալիք զինուորներուն:

Ասոնցմէ զատ ծրագրուած էր թռուցիկ խումբեր կազմել ու ղրկել Խորոխոնի, Ղոչասարի, Կավռայի, Կովտունի եւ Խանծառի ճամբաները՝ յարմար տեղեր գրաւելու համար: Իսկ ինքը՝ Մուրատ, Սեբաստիա քաղաքը պիտի մտնէր, պիտի գրաւէր քաղաքը Բրդնիք գիւղի կողմէն եւ, ընկերակցութեամբ Բրդնիքցի տղայոց, պիտի գրաւէր Թրքական զինուորական տէփոյի զէնքերը, պիտի զինէր ամբողջ Հայերը, քաղաքի Թուրք թաղերը կըրակի պիտի տար եւ շրջանի Թուրք գիւղերը պիտի այրէր, եւ պիտի դիմադրէր. իսկ եթէ մնալ անկարելի ըլլար, այրելով, կոտորելով պիտի անցնէր սահմանը: Եւ այսպէս Սեբաստահայը, տղամարդու պէս պատուով պիտի մեռնէր, իսկ երիտասարդութեան մեծ մասը պիտի ազատէր, մինչդեռ մեր ոխերիմ թշնամին՝ Թուրքը մեծ կորուստ պիտի ունենար թէ՛ նիւթական եւ թէ կեանքի տեսակէտով:

Այս ծրագրին գործադրութեան համար Մուրատ ինքը անձամբ՝ քանիցս գաղտնի Սեբաստիա գնաց եւ իր ընկերներուն հետ խորհրդակցեցաւ:

Մեր ընկերները որոշած էին ամէն գընով համաձայնութեան գալ Հնչակեաններուն հետ՝ դիմադրութեան եւ ինքնապաշտպանութեան շուրջ: Մուրատ, Կովտուն վերադառնալէ վերջ, երկու ընկերներ եւս ղրկեց Սեբաստիա՝ հասկնալու համար թէ Հնչակեաններու հետ իր ընկերները ի՞նչ որոշում են տուած, որպէսզի ըստ այնմ շարժի: Ընկերները վերադարձան եւ պատասխան բերին Մուրատին, որ այս գործին մէջ Հնչակեանները մերժած են Դաշնակցականներու հետ գործակցութիւնը: Թուրքերու սպառնալիքին հանդէպ սակայն շատ ցաւալի պարագայ մըն էր:

Փետր. 23, 1935ին, Մուրատ երկրորդ անգամ ըլլալով, զիս եւ Հօրեղբօրորդիս՝ Խաչ. Միքայէլեանը ղըրկեց, որ մեր գիւղացի Խորոխոնցի Հընչակեան Մուրատ Տէրտէրեանը համոզենք, որ մեզ հետ գործակցի, քանի որ համագիւղացիներ էինք: Գացինք, Հնչակեան Մուրատ Տէրտէրեանը գտանք: Ինչ որ պէտք էր՝ խօսեցանք: Նոյնիսկ, ի սէր ինքնապաշտպանութեան եւ ազգային գոյութեան, այնքան առաջ գնացինք, որ ըսինք թէ՝ «մեր Դաշնակցական Մուրատը մինչեւ անգամ պարզ զինուոր մը ըլլալ կ՚ընդունի, եւ դուք հրամայեցէք մեր մարտիկներուն, կը բաւէ որ համագործակցութիւն մը ըլլայ մեզ հետ՝ Թուրքին դէմ կռուելու համար»:

Հնչակեան Մուրատ Տէրտէրեան ինքզինքին ֆէտայիի մը «սիւս»ը տըւած էր, թէեւ զուրկ էր ֆէտայիական հերոսական անցեալէ, մեզի բառ առ բառ հետեւեալը ըսաւ. «Ես Դաշնակցութեան ձեռքը գործիք չեմ ըլլար, Դաշնակցութեան անունը բարձրացնելու համար»:

Մենք, յուսախաբ, կրկին Կովտուն վերադարձանք:

Մուրատ պարապ կեցած չէր: Ամէն գիւղ լուր ղրկած էր, որ մէկական կամ երկուական հոգի Խանծառ գիւղը հաւաքուին, որ Սախսառ լերան մօտ էր: Աւելի քան քառասուն հոգի հաւաքուեցանք եւ տակաւին գալի ներ ալ կային: Մեզի հետ էր հին նակցական մը՝ Եղօն: որ նախ Սիպիր աքսորուած էր եւ մնացած 10 տարի. զուարթ կատակաբա թիւններով կը քաջալերէր մեզ լոյս այդ մռայլ օրերուն: Եւ, Մու տին հետ, հրահանգներ կուտար գի:

Մուրատ երրորդ անգամ ըլլա լուրի համար Սեբաստիա ղրկեց տունցի երկաթագործ Համբար եւ Խանծառցի Բարոյքը: Այս եր քը, հազիւ թէ քաղաք մտած, ձեր կալուած ու բանտարկուած էին Թուրք կառավարութիւնը Սեբ տիոյ քաղաքը կղզիացուցած էր շղթայի տակ առած: Քաղաքէն եւ գիւղէն քաղաք երթեւեկութի ըը բոլորովին արգիլուած էին:

Այս երկու տղայոց ձերբակալ օրը՝ Մուրատ Խանծառ ղրկեց եւ հրահանգեց, որ ամէն տղ գիւղին շրջանը երթայ եւ ին պաշտպանութեան պատրաստ նուի:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ալ ըլլայ, Թուրքիոյ համար պիտի դառնայ աննպաստ:

Դասախօսը յիշելով բազմաթիւ փաստեր եւ օրինակներ, եզրակացուց թէ արդէն իսկ անյաջողութեան մատնուած են քամալական Թուրքիոյ երկու հիմնական սկզբունքները,— խաղաղութիւն երկրէն ներս եւ դուրս եւ ներքին ու արտաքին անկախութիւն:

Դաշնակցական

ԽՆՋՈՅՔ - ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, — Կիրակի օր, 16 յունուար կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Սէնթ Անթուանի «Պառ Թերմինիւս»ի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի կազմակերպած խնջոյք - բանախօսութիւնը:

Ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւնը ժամանակէն առաջ փութացած էր լեցնել սրահը:

Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ ընկեր Միւձէրէթեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, յայտնեց՝ թէ օրուան բանախօսը ընկեր Վ. Համբարձումեանի բացակայութեան պատճառաւ պիտի խօսի ընկեր Ազդին:

Ապա սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ն. Մանուկեան, որուն հրաւէրով ներկաները յոտնկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը: Այնուհետեւ, սկսան երգեր, արտասանութիւններ եւ աւուր պատշաճի խօսքեր, բաժակաճառեր են..:

Շատ չանցած երեւան եկաւ հարազատ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը, որուն մէջ բեմ բարձրացաւ բանախօսը, ընկեր Ազդին:

Ընկերը փաստերով ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոյժը, անոր բոլոր երկիրներու մէջ ունեցած կազմակերպական օղակները, օրինակելի կարգապահութիւնն ու քաղաքական դաստիարակութիւնը: Թուեց Դաշնակցականի յատուկ արժանիքները եւ առաքինութիւնները: Մեր կուսակցութեան մօտ կէս դարու հայդուկային ու հերոսական ձեռնարկները, եւ անոր անմիջական եւ ամենազօրեղ մասնակցութիւնը Հայաստանի անկախութեան հիմնադրութեան համար: Յայտնեց թէ վերջին յիսնամեակի շրջանին հայ ժողովուրդը իր ամենէն տագնապալի ժամերուն, միշտ ալ յոյսը կապած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, որ ջանացած է արդարացնել զայն: Ընկերը խօսելով Հայաստանի մէջ տիրող խժդժութեանց եւ չարաբաստիկ «մաքրագործումներ»ու մասին, դատապարտեց ֆրանսահայ գաղութի մէջ բոյն դրած «Հօկ»եան մանկլաւիկները, որոնք չնական անամօթութեամբ կը ճգնին արդարացնել ներկայ Հայաստանի մէջ տիրող բռնակալութեան գազանային արարքները եւ հայ ժողովուրդի Հայաստանեան ղեկավարութեան բնաջնջման հեղինակները:

Ի վերջոյ շեշտեց հայկական միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը մեր գաղութի բոլոր ազատասէր, ողջմիտ ու անկեղծ Հայերու հետ, խօսք ուղղելով նաեւ մեր համակիրներուն, թէ՝ ժամանակը հասած է, որ բոլոր մեզի պէս մտածողները իրենց զգացումներն ու զոհողութիւնները աւելի արժեւորելու համար մտնեն մեր շարքերը:

Քանի մը կարեւոր տեղեկութիւններ ալ հաղորդելէ վերջ, ընկերը իր խօսքը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ, կրկնապատկելով խանդավառութիւնը:

Մէկ երկու երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ՝ ընկեր սեղանապետը խօսք տուաւ Ս. Փօյաճեանի, որ կարգ մը խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք, գեղեցիկ եւ օգտակար հարցեր շօշափեց:

Սեղանապետի սեղանի վրայ հետզհետէ դիզուիլ սկսան սեղանակիցներու կողմէ տեղացող տոմսակները, որոնք զանազան ընկերներու եւ համակիրներու ունեցած յատկութիւնները կը մատնանշէին:

Միահամուռ ու խռոխ, մինչեւ ուշ ատեն երգուեցան «Կարկուտ տեղաց»ը, «Լուսին չկար», «Դարձեալ փայլեց», «Արազի ափին», «Վէրքերով», «Կռուեցէք տղերք» եւ ուրիշ բազմաթիւ երգեր: Հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը ե՞րբ չունին:

Ընդհանուր ուրախութեան մէջ, ընկերներու սրտաբուխ առաջարկներով, բաժակաճառեր խօսուեցան ընկ. Աւ. Ահարոնեանի եւ Ամերիկայի մէջ բանտարկուած մեր անմեղ ընկերներու մասին եւ բաժակներ պարպուեցան անոնց արեւշատութեան համար:

Միաձայնութեամբ թելադրուեցաւ ենթակոմիտէի վարչութեան՝ ցաւակցական նամակ մը գրել վերջերս արկածի հանդիպած եւ հիւանդանոց ինկած ընկեր Յարութիւն Փօյաճեանի եւ իր պարագաներուն, եւ ապաքինում մաղթել: Օրիորդ Փօլոյեան քանիցս հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ արտասանեց, ջերմ ծափեր խլելով: Ու մինչեւ ուշ ատեն, համարեա բոլոր սեղանակիցները, որոնց կարգին նաեւ պատանի Մանուկ Փօյաճեան, երգեցին, արտասանեցին եւ աւուրպատշաճի խօսքեր ըսին:(Թող ներողամիտ ըլլան որ կարելի չէ իրենց անունները մի առ մի յիշատակել): Ի վերջոյ խօսք առաւ հին հայդուկ մը, Յարութիւն Պալթայեան, որ իր սրտաբուխ խօսքերէն ետք, յայտարարեց թէ՝ կը փափաքի անդամագրուիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան (Ծափեր):

Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ սեղանապետը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ թելադրեց երգել «Մշակ բանուոր»ը, որ երգուեցաւ նոյնպէս յոտնկայս:

Խնջոյքէն յետոյ, մեկնումի պահուն, ուրիշներ ալ փափաք յայտնեցին մեր շարքերը մտնելու համար եւ այս խնդրանքները յղուեցան պատկան մարմնոյն:

Ա — Ն

ՏԽՐՈՒՆԻ

Պոլսոյ թերթերը կը հաղորդեն մահը ծանօթ արուեստագիտուհի Տիկին Զապել Հէքիմեանի:

Հանգուցեալը Թուրքիոյ թուրք եւ հայ բեմին աստղերէն էր եւ Մնակեանի «Օսմանլը Տրամ Գումփանեասը»ի թատերախումբին մէջ կը փայլէր կարեւոր դերերով: Համբաւ շահած էր որպէս իր ժամանակին «Գամելիազարդ Տիկինը»:

Քաղաքապետական Թատրոնի բեմադրիչ Էրթօղրուլ Մուհսին, մօտէն ծանօթ ըլլալով հայ արուեստագիտուհիին իրական արժէքին, անձամբ հսկած է յուղարկաւորութեան կարգադրութեանց:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 յունուար.— Զարմացած չեմ ըլլար վերի խորագիրը դնելով:

Երրորդ տարին է որ այս բազմահայ քաղաքը լուռ մնջիկ կը քալէ իր ազգային կեանքի ուղին:

Դադրած են վէճերն ու թռուցիկներու միջոցաւ հալածանքը ազգային-եկեղեցական կեանքի մէջ:

Այս արդիւնքը մեծ մասով կը պարտինք Գարեգին արք. Խաչատուրեանին, որ եկաւ լուռ - մնջիկ, համեստ եւ ժպտադէմ իր վարդապետին՝ Եղիշէ Դուրեանի ոգիով զօտեպնդուած:

Եւ իր դերը, «ծառայութիւնը» իր բառով, գործադրեց երեք տարիի մօտ ժամանակով մը, ու կը մեկնի ուրիշ աւելի մեծ եւ նորահաստատ գաղութ մը, հնազանդելով զինուորի մը պէս՝ իր պետին՝ Ամենայն Հայոց հայրապետի հրահանգին:

Մարսիլիոյ հայ գաղութը, բառին լայն եւ իրական առումով, հաւաքուած էր շաբաթ երեկոյ, հայ Երիտասարդաց Միութեան սիրուն սրահը վերջին յարգանքի մը արտայայտութեան եւ իր զգացումը պարզելու անոր առջեւ՝ ողջերթի մաղթանքներով:

Հոն էին Երեսփոխանական, ինչպէս եւ Ազգային Վարչութեան, Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Աղքատախնամի, Կ. Խաչի, Եկեղեցասէր Տիկ. Ընկերութեան, Երիտասարդաց Միութեան, Հայ Մշակոյթի Միութեան, Հայ Բարեկամներու Միութեան, Դպրաց Դասի, Հայ Երաժշտական Միութեան, Դպրոցասէր Տիկ. Ընկերութեան եւն. ներկայացուցիչները: Անշուշտ կը բացակայէին Սթալինի աշկերտները, իրենք զիրենք պոկած ըլլալով հայկական կեանքէն:

Ամէնէն առաջ խօսք առաւ երեսփ. ժողովի ատենապետ Պ. Հիւսեան եւ բացաւ հանդէսը, թուելով Գարեգին արք.ի կատարած աշխատանքը եւ ձեռք բերած գեղեցիկ արդիւնքը:

Կարգով խօսք առին, Պ. Պ. Խ. Հալաճեան՝ ազգ. վարչութեան, Ա. Թէքէեան, Փրատոյի եկեղեցւոյ կողմէ, Ե. Պօշնաքեան, Հ. Բ. Ը. Մ. կողմէ, Ա. Սելեան, աղքատախնամի կողմէ, Տիկին Ն. Քիպրիթճեան՝ Կ. Խաչի կողմէ, Ս. Փափազեան՝ Հայ Մշակոյթի միութեան կողմէ, Մաչոյեան Երիտ. Միութեան կողմէ, Մ. Կիւմշեան՝ Հայ Բարեկամներու կողմէ, Յ. Մալաքեան՝ Դպրաց Դասի կողմէ, իսկ Մարսիլիոյ հին գաղութին կողմէ խօսք տրուեցաւ Յ. Սահաթճեանի եւ Գ. Շահլամեանի, եւ նոր գաղութէն՝ Ը. Շալճեանի: Իբրեւ վերջին խօսք Պ. Ենովք Արմէնին վիճակուեցաւ փակումը՝ յանուն կազմակերպիչ մարմնին:

Բոլորն ալ կարծէք միեւնոյն զգացումով եւ միեւնոյն գնահատական խօսքերով արտայայտուեցան, ամէն մէկը շեշտելով իր պատկանած կազմակերպութեան հանդէպ՝ առաջնորդին ընծայած բարոյական աջակցութիւնը:

Բոլորն ալ վաւերացուցին անոր համեստութիւնը, լուռ ու մունջ աշխատանքը, անշահախնդրութիւնը, անկողմնակալութիւնը, գաղութին խաղաղեցումը եւ ազգային գործերու կարգ - կանոնի մտնելը:

Առաջնորդին գրական եւ հռետորական կարողութիւններուն վրայ եւս անդրադարձան քանիներ, վեր հանելով անոր քարոզներուն իմաստասիրական արժէքները:

Արդարեւ, ցաւով կը բաժնուի հայ գաղութը իրմէ եւ բարի նախանձով կը նայի հարաւ. Ամերիկայի թեմին որ Գարեգին Սրբ.ի պէս բազմակողմանի յատկութիւններով առաջնորդ մը պիտի ունենայ իր նորակազմ թեմին համար:

Այս առթիւ լաւատես յոյսերով դիմաւորուեցաւ Առաջնորդ. փոխանորդ Զգօն վրդ. Ա. Յակոբեանը (Երուսաղէմէն), որ եղած մաղթանքներուն պատասխանեց գեղեցիկ ճառով մը:

Խօսքը Գարեգին Արք.ինն էր:

— «Ես ամերիկեան սովորութեամբ չէ՛ զուարթ արտայայտութիւն պիտի ունենամ: Մերսի ըսի ձեր բոլորին խօսքերը, եւ քիչ մը չափազանցուած գտայ ձեր ինծի վերագրածները: Ես ինչ որ ըրի, ձեր աջակցութեամբ եւ ձեր բարեկամեցողութեամբ ըրի, եւ արդէն շատ մեծ բաներ մըն ալ չըրի կը կարծեմ: Խոստովանիմ որ ինծմէ առաջ հիմը դրուած էր այստեղի ազգ. եկեղեցական կեանքին, իմ նախորդս հարթած էր ճամբան, ես ալ այդ հիմին վրայ փոքր բան մը աւելցուցի: Իմ վրայ ձեր տեսածները կը պարտիմ այն կայծին, որ մեր մէջ դրաւ մեր անմոռանալի ուսուցիչը Եղիշէ արք. Դուրեան: Կը յուսամ եւ վստահ եմ որ իմ փոխանորդս Զգօն վրդ.ն ալ ունի այդ կայծէն եւ պիտի կրնայ քալել նոյն ճամբով, եթէ իրեն եւս տաք այն աջակցութիւնը ինչպէս ինծի»:

Եւ իր «Մնաք խաղաղութեամբ»ը ըսելով փակեց հանդէսը:

Սրահէն չուզելով հեռացան ներկաները, տանելով իրենց հետ հերքումը՝ «Հայը անմիաբան է» առածին:

Հայ մը

Յ. Գ.— Յառաջիկայ երկուշաբթի Երիտ. Միութեան սրահին մէջ պիտի խօսի Գարեգին Արք.՝ Վահան Թէքէեանի գործերուն վրայ, իսկ քանի մը օր վերջն ալ Հայ Մշակութային Միութեան սրահին մէջ պիտի ունկնդրենք զինք:

Գալ շաբաթ կը մեկնի Փարիզ, ուրկէ շոգենաւ պիտի նստի դէպի Հարաւ. Ամերիկա:

Նոյն

ՀԱՅ «ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ»

ՏԷՍԻՆ, 17 յունուար, (Յառաջ).— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղի «Ռազմիկի օր»ուան առթիւ կազմակերպուած հանդէսը — նուիրուած Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին — տեղի ունեցաւ յունուար 16ին, կիրակի ցերեկ, Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ: Ժամը 3ին աթոռները գրաւուած էին ընտրեալ հասարակութեամբ մը: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյները, որոնց անմիջապէս տակը (բեմին վրայ) պատուոյ պահակ կանգնած էին մէկ մէկ սկաուտներ, հանդէսի ամբողջ տեւողութեան:

Օրուան նախագահ ընկեր Վ. Հիւսեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները երգեցին միաբերան եւ յոտնկայս: Ապա քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը, եւ հրաւիրեց ներկաները, մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել հայ ազատագրութեան պայքարի ընթացքին ինկած բոլոր հերոսներու յիշատակը:

Ներկայացուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը յաջողութեամբ: Կը մասնակցէին օրիորդներ՝ Ասատրեան (Գոհար), Պետրոսեան (Տիրուհի), Պ. Տէր Պօղոսեան (Տէր Սարգիս), Վ. Հիւսեան (Թաթուլ), Մ. Խորէնեան (բէկ) եւ Ա. Խորէնեան (Քիւրտ մը):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին՝ Օր. Ա. Ասատուրեան, սկաուտ Մ. Ալեքսանդրեան, փոքրիկն եւ Տիկին Հ. Յակոբեանները արտասանութիւնով. իսկ Օր. Տ. Թաթուլեան, Տիկիններ՝ Հ. Գրիգորեան, Շ. Թաշճեան եւ Պ. Տէր Պօղոսեան մեներգով, որոնք բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ դոկ. Տ. Բաղտասարեանը, որ իր մէկ ժամուան բանախօսութեամբ նկարագրեց Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը, մանրամասնօրէն թուելով դէպքերը եւ դիւցազնական դրուագները: Բանախօսութիւնը կ'ընդհատուէր ջերմ ծափերով: Յետոյ կոչ ըրաւ միութենէն դուրս մնացած մարտիկներուն եւ կամաւորներուն, որ գան ստուարացնեն մարտիկներու միութեան շարքերը: Գնդապետը իմաստալից խօսքերով հայկական եռագոյնի արժէքն ու իմաստը ներբողելէն յետոյ, բեմ հրաւիրեց մասնաճիւղի պետը եւ նախագահ ընկ. Փիլոսը, քանի մը ընկերներով: Ապա վերցնելով միութեան պաշտօնական դրօշը (եռագոյն), յանձնեց զայն ընկ. Փիլոսին, թելադրելով որ զայն միշտ բարձր պահէ գիտնան: Ընկեր Փիլոս առնելով եռագոյնը, ըսաւ.— «Կ'ուխտենք եւ կ'երդնունք որ մինչեւ մեր կեանքի վերջը հաւատարիմ մնալով ատոր, պատրաստ ենք ամէն ատեն, երբ ժամը հնչէ եւ պէտք տեսնուի, այս նուիրական եւ պաշտելի եռագոյնին տակ, մեր կեանքը զոհաբերել Հայաստանի ազատագրութեան եւ անկախութեան Սրբազան դատին համար» (Անվերջ ծափեր): Հանդէսին ներկայ էր Les Médailles Militaires-ի մասնաճիւղի քարտուղարը Պ. A. Bertrand, եւ իր տիկինը, որոնց մօտ նստած իր ընկ. Ս. Առաքելեանը եւ կը թարգմանէր բոլոր խօսուածները:

Հանդէսը փակուեցաւ նախագահի շնորհակալութեան խօսքերով: Ներկաները գոհունակութեամբ մեկնեցան սրահէն, գոհ սրտով եւ արդար հպարտութեամբ:

Վեհունի

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 16 յունուար.— Այսօր, կիրակի, ընկեր Մ. Տէր Պետրոսեանի եւ Օր. Մովինար Տէր Պետրոսեանի հետ պատիւը ունեցայ ներկայ ըլլալու ֆրանսական մտերմիկ շրջանակի մը մէջ, ուր Օր. Մովինարը հրաւիրուած էր երգելու: Ցերեկոյթը կազմակերպուած էր Լիոնի երկրորդ թաղապետարանի ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու կողմէ: Ներկայ էին բազմաթիւ քաղաքական եւ զինուորական դէմքեր, որոնց կարգին Լիոնի քաջածանօթ երաժիշտ ուսուցչապետ Պ. Ռամպօ, իր համակրելի Տիկինը եւ Լիոնի երաժշտանոցի լաւագոյն երգիչները:

Ցերեկոյթի ընթացքին երգեցին

ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ՕՆՊԱՇԵԱՆ

ԵՒ

ԳԱՌՆԻԿ ԹԻՒՖԷՆԿՃԵԱՆ

Նշանուած

16, Յունուար 1938

Կրընոպլը — Մարսէյլ

բազմաթիւ կարող արուեստագէտներ, ինչպէս եւ Օր. Մովինար: Իր առաջին ֆրանսերէն երգէն վերջ, մեր սեղանակից Ֆրանսացիներու (արուեստագէտներու սեղանը) փափաքով, երգեց Վ. Սրուանձտեանցի «Ցայգալոյս»ը խոր տպաւորութիւն ձգելով եւ ջերմ ծափեր խլելով: Ցերեկոյթին նախագահը, բանախօսները, կազմակերպիչները, փրոֆէսէօր Պ. Ռամպօ եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան անձեր եկան մեր սեղանը եւ ջերմօրէն շնորհաւորեցին օրիորդը, ինչպէս եւ իրենց հիացումը յայտնեցին հայ երգին ու երաժշտութեան:

Երբ սեղանակիցներէն մէկուն հարցուցի թէ երգուած հայերէն երգին բառերը խորթ չէի՞ն հնչեր, պատասխանեց ժպտալին.— Այստեղ երգին բառերը չէ որ կը փնտռուին, այլ եղանակը եւ կառուցուածքը: Առանց վերապահութեան կրնամ ըսել որ, ձեր երաժշտութիւնը իր արուեստով երբեք ետ չէ մերինէն»:

Իրիկուան դէմ մեկնեցանք, դարձեալ ջերմ գնահատանքներով:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս համոզուեցայ թէ մեր երգն ու արուեստը կրնան աւելի կենդանի հետքեր ձգել օտարներուն վրայ, քան կարգ մը երկարապատում ճառեր:

Մ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Փարիզի եւ շրջանի Հայ Երիտասարդական Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, անցեալ դեկտեմբեր 13ին հրաւիրուած էին խորհրդակցական ժողովի մը, ուր փութացած էին ներկայ ըլլալ տասնի չափ զանազան Միութիւններ, համագործակցութեան որոշ ծրագիր մը մշակելու եւ զայն գործադրելու առաջադրութեամբ:

Սոյն ժողովը նկատի առնելով հետապնդուած նպատակին կարեւոր հանգամանքը, ինչպէս նաեւ յառաջիկային գործադրութեան դրուելիք ծրագրին շուրջ ուսումնասիրութիւնը եւ սկզբունքով համաձայն գտնուելով համագործակցութեան գաղափարին, որոշեց երկրորդ ժողով մը գումարել, յունուար 24ին, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, 8, Rue Bossuet, Paris:

Ուստի, կը խնդրուի վերոյիշեալ ժողովին ներկայ գտնուող այն բոլոր Միութիւններէն, ինչպէս նաեւ անուշադրութեամբ մոռցուած ուրիշ Երիտասարդական Միութիւններէն, որպէսզի հաճին իրենց ներկայացուցիչները ղրկել, յունուար 24ին տեղի ունենալիք երկրորդ ժողովին:

Դիւան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Բայազէտի պաշարումից յետոյ, որի մանրամասնութիւնները քեզ յայտնի են, գեներալ Տէր-Ղուկասովն ստիպուեցաւ յետ քաշել Ռուսաց զօրքերը: Այդ միջոցին նա կատարեց երկու մեծ քաջագործութիւններ: Մի կողմից իր փոքրաթիւ գունդերով նա պէտք է պատերազմէր Թուրքերի բազմաթիւ զօրքերի հետ (ի հարկէ, նահանջման ճիւղ բռնելով), միւս կողմից նա պէտք է ազատէր Ալաշկերտի եւ Բայազէտի գաւառների հայ բնակիչներին Թուրքերի կոտորածից:

Այդ երկուսն էլ ռազմագիտական մեծ ճարպիկութիւնների կարօտ էին, որոնց մէջ գեներալը ցոյց տուեց իր հանճարը: Նա այնքան ժամանակ կարողացաւ բռնել Թուրք զօրքերի սարսափելի հոսանքի առաջը, որ մինչեւ նրանց հասնելը, Հայերը շտապեցին գաղթել: Բայց ժամանակը խիստ նեղ էր եւ ժողովուրդը բոլորովին անպատրաստ էր գաղթականութեան համար: Յանկարծ լուր տուեցին, թէ Ռուսաց զօրքերը պէտք է թողնեն այդ երկիրը, — գաղթեցէք, փախէք այդ երկրից, եթէ մնալու լինէք, Թուրք զօրքերը ձեզ կը կոտորեն: Այդ լուրը կայծակի արագութեամբ անցաւ բոլոր գաւառների մէջ: Սարսափը եւ տագնապը տիրեց ժողովրդին: Թշնամին կանգնած էր նրա գլխին: Այլեւս հեղգալ կամ յապաղիլ անկարելի էր, պէտք էր թողնել սիրելի հայրենիքը: Ինձ դժուար է նկարագրել այն սոսկալի գիշերը, երբ ժողովուրդը բաժանւում էր իր տնային օջախից: Մի զարհուրելի խռովութիւն, մի աղետալի իրարանցում տիրել էր ամբոխին: Մի գիշերուայ ընթացքում պէտք է գաղթէին: Անասունների մեծ մասը մնացին դաշտումը, տէրերը ժամանակ չունեցան բերելու: Հայրը չսպասեց որդուն, որ տնից բացակայ էր: Եղբայրը մոռացաւ եղբօրը: Տների կարասիքը եւ ծանրութիւնները կամ մնացին իրանց տեղերում, կամ տէրերը կրակ տուեցին եւ այրեցին: Մայրերը չտեսան փոքրիկներին, իսկ Հայրերը, բեռնաւորուած մի քանի անհրաժեշտ իրեղէններով, բռնեցին իրանց որդիների ձեռքից եւ դուրս եկան: Խիստ սակաւ ընտանիքներ սայլեր ունէին, որովհետեւ սայլերը տարել էին պատերազմական մթերքներ փոխադրելու: Սպասելու ժամանակ չկար, որովհետեւ թշնամին ետեւից հալածում էր: Ով մնաց, զոհուեցաւ բարբարոսի անգթութեանը: Ով եկաւ, կարծեց, թէ ազատուեցաւ: Բայց այստեղ եւս հանդիպեցան նոր դժբախտութիւնների, որ աւելի անողորմ են քան թէ Քուրդը եւ Թուրքը,— ինչպէս են քաղցածութիւնը եւ հիւանդութիւնը:

— Եւ այդ հիւանդութիւնը հետեւանք էր այն դառն չարչարանքների, որ կրեց ժողովուրդը իր գաղթականութեան ժամանակ: Ամբողջ շաբաթների ճանապարհը նա պիտի անցնէր մի քանի օրուայ մէջ, առանց հանգստանալու եւ առանց մի տեղ կանգ առնելու: Կին, աղջիկ, երեխայ, ծեր ու մանուկ, բոլորը գալիս էին ոտով. խիստ սակաւները գրաստ ունէին: Շատերը նուաղեցան, թուլացան եւ մնացին կէս ճանապարհի վրայ: Ամէնին տիրել էր մի ընդհանուր խռովութիւն. ամէն մարդ կորցրել էր թէ սիրտը եւ թէ զգացմունքը: Աւելացրէք դրա վրայ քաղցը, ծարաւը եւ օտար երկրի անսովոր կլիման, եւ դուք հիւանդութիւնը շատ բնական կը գտնէք: Թշնամուն չհանդիպելու համար մեզ բերեցին այնպիսի սատանայական եւ լեռնային ճանապարհներով, որ շատ դժուար էր կիների եւ երեխաների համար անցկենալ: Եւ այդ էր պատճառը, որ մի քառորդ մասը գաղթականների մնացին ճանապարհների վրայ եւ բոլորովին ոչնչացան: Կարճ ասած, Շահ-Աբասի Սպահան տարած հայ գերիների պատմութիւնը, որ այնքան սարսափելի գոյներով նկարագրում են մեր պատմագիրները, այս գաղթականութեան հետ համեմատելով մի շատ հասարակ դէպք պէտք է համարել:

Հայր սուրբի ցաւալի պատմութեան ժամանակ Վարդանի միտքը զբաղուած էր բոլորովին այլ առարկայով. Նա համարեա չէր լսում նրան.— Նա մտածում էր իր սիրելի Լալայի մասին: Ախար նա էլ այդ գաղթականների մէջ պէտք է լինէր. Նա էլ ենթարկուած պէտք է լինէր նոյն աղէտներին: Թէեւ Ջաւօն պատմել էր նրան, թէ քուրդ բէկի կնոջ՝ Խուրշիդի կարգադրութեամբ Լալան տարուեցաւ Ռուսաց երկիրը, բայց նրա ծառաները խօ չէին կարող անցնել Ռուսաց սահմանից, որովհետեւ իրանք Քուրդ էին եւ թշնամի պետութեան հպատակ: Ուրեմն, Լալային իր եղբօր կնոջ Սառայի հետ պէտք է թողած լինէին գաղթականների խմբի մէջ: Բայց ի՞նչպէս գտնել նրանց, արդեօք կենդանի՞ են,— այդ հարցերը սկսեցին տանջել անբախտ երիտասարդին:

— Հայր սուրբ, դու ոչինչ չգիտե՞ս ծերունի Խաչօի ընտանիքի մասին, հարցրեց նա, իմ կարծիքով, նրանք եւս պէտք է գաղթականների մէջ լինեն, ո՞րտեղ կարելի է գտնել նրանց:

— Գտնել փոքր ինչ դժուար է ձեզ համար, որովհետեւ գաղթականները զանազան տեղերում ցրուած են: Բայց նրանց հետ եկել են իրանց քահանաները եւ տանուտէրները, ես յանձնել եմ այս վերջիններին կազմել իրանց ժողովուրդի անուանական վիճակագրութիւնը, թէ որքան թուով ո՞րտեղ են բնակւում, որպէսզի նրանց դարմանելու համար հոգածութիւն լինի: Այդ ցուցակներից հեշտ կը լինի գտնել, թէ գաղթականների ո՞ր խմբի մէջն է գտնւում ծերունի Խաչօի ընտանիքը:

— Ե՞րբ կը բերեն ցուցակները:

— Գուցէ վաղը. կամ միւս օրը, ճիշտը չգիտեմ:

Այդ «վաղը» կամ «միւս օրը» մի անսահմանութիւն էր խեղճ Վարդանի համար, այս պատճառով նա այն գիշեր անցկացրեց անտանելի տանջանքների մէջ:

Խ.

Վանքի զանգակների մեղմ եւ չափաւոր հնչիւնները ծանուցին առաւօտեան ժամը: Աւելի բախտաւոր աբեղաները դեռ քնած էին փափուկ սենեակներում, իսկ աւելի անբախտ աբեղաները շտապեցին Աստուծոյ տաճարը աղօթելու համար:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

պատճառելով: Ցետոյ երեսփոխանները դիտեցին բանուորներու թափօր մը Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, սարքուած ի պատիւ իրենց:

*** Կեդր. Կոմիտէի Քաղաքական Բիւրոյին նոր անդամներն են.— Սթալին, Մոլոթով, Վորոշիլով, Քալենին, Քականովիչ, Անդրէյեւ, Միկոյեան, Զուբար, Քոսիոր, Ժտանով, Եժով եւ Խրուշով (վերջին երեքը միայն իբրեւ «հաստատուն թեկնածուներ»):

Թրակիան բանակին զօրացման համար

»»»» • ««««

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 20 թուականով.—

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց ազգ. ժողովին, 1.500.000 անգլ. ոսկի պահանջելով զինուորական օդատորմիղին զօրացման եւ արդիացման համար: Նախապէս ալ 3.500.000 ոսկի քուէարկուած էր միեւնոյն նպատակով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ դատական նախարարը լուսաբանութիւններ հաղորդեց մամուլին, ապօրինաբար ստացուած հպատակութեանց վերաքննութեան հրամանագրին առթիւ: Հաւաստեց թէ վախնալու որ եւ է պատճառ չունին այն Հրեաները որոնք Ռումանիոյ հին կամ նոր մասերուն մէջ հաստատուած են պատերազմէն առաջ: Հրամանագիրը կը վերաբերի միայն ապօրինաբար ստացուած հպատակութեանց: Գալով հրեայ փաստաբաններուն, նախարարը յայտարարեց թէ եղած իրաւունքները պէտք է յարգուին: «Օրէնքի շրջանակէն դուրս ոչ մէկը կրնայ փաստաբանական ասպարէզէն վտարուիլ փաստաբաններու միութեան կողմէ, որովհետեւ միութիւնը իրաւասու չէ այդպիսի միջոցներ ձեռք առնելու»:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի բարդացած են, իբրեւ հետեւանք փոխադարձ մեղադրանքներու: Իտալիոյ արտաքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը հերքէ Մոսկուայի ամբաստանութիւնները: Կը վախցուի որ առեւտրական յարաբերութիւնները խզուին երկու երկիրներուն միջեւ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի օր, աննախընթաց շքեղութեամբ: Հարսը, Ֆէրիտէ Զիւլֆիքար, 17 տարեկան, անկախ Եգիպտոսի երկրորդ թագուհին կ'ըլլայ Կղէոպատրայէն ի վեր: Իսլամական օրէնքին համաձայն, թագուհին ներկայ չեղաւ բուն արարողութեան, եւ փոխանորդ կարգեց իր հայրը, յայտարարելով, վկաներու առջեւ,— «Հայր, փոխանորդ կը նշանակեմ ձեզ, զիս ամուսնացնելու համար Ն. Վեհափառութեան Ֆարուք Թագաւորին հետ»: Ամբողջ Գահիրէն կը լողար լոյսերու, ծաղիկներու եւ դրօշներու մէջ: Հարսին հայրը հարցուց.— «Ձեր Վեհափառութիւնը կ'ընդունի՞ կնութեան առնել աղջիկս»: Թագաւորը պատասխանեց.— «Կ'ընդունիմ»: Եւ այսպէս վերջացաւ արարողութիւնը:

62 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Իրաքի սահմանագլուխին վրայ, կռիւ մը ծագած ըլլալով երկու ցեղախումբերու միջեւ: Նախապէս դրկուած զինուորները յարձակման ենթարկուեցան եւ քաշուեցան: Հարկ եղաւ նոր զօրք դրկել 40 ինքնաշարժներով, եւ մեծ դժուարութեամբ զսպուեցան երկու ցեղերը:

200 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ փորձեցին ցամաք ելել Հայնան կղզին, որ կը գտնուի Թոնքինի դիմացը (ֆրանսական գաղթավայր):

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ ԳԵՂԵՑԻԿ եւ վայելուչ դարձնելու համար, երիտասարդական ճակատի վարիչը որոշեց որ 17—21 տարեկան աղջիկները այսուհետեւ նոր խմբակցութիւն մը կազմեն, «Հաւատք եւ գեղեցկութիւն» անունով: Բոլորն ալ մասնաւոր դասեր պիտի առնեն մարզանքի եւ պարի համար եւ պարտաւոր են խնամք տանիլ մարմնին եւ արտաքին երեւոյթին: «Երիտասարդ Գերմանուհիները պէտք է ըլլան գեղեցիկ, հպարտ եւ ինքնավստահ», կ'ըսէ հրահանգը: Նոր համազգեստ մը պիտի շինուի հիթլէրական աղջիկներուն համար:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ենթակոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ իր ընկերներէն՝ ԼԵՒՈՆ ՆԻՏԵԼԵԱՆի դառնաղէտ մահը, եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն: Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Հայրապետական ճաշկիսաւոր պատարագ

Ամեն. եւ Գերշ. Տէր Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ, ըստ հրաւէրի Փարիզի արք. վսեմ. ծիրանաւոր Վերտիէի, եւ կրօնական ընկերակցութեան Oeuvre d'Orientի, հայրապետական հանդիսաւոր Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ, կիրակի 23 յունուար, ժամը 10ին, Փարիզի Նոթր Տամ Աթոռանիստ եկեղեցին, եւ հինգշաբթի, 27 յունուար ժամը 10ին, Փարիզի Մատըլէն եկեղեցին:

Փարիզի լաւագոյն ուժերով կազմուած արական խումբ մը բազմաձայն պիտի երգէ Կոմիտասէն, Եկմալեանէն եւ Ա. Քէչէճեանէ:

Ղեկավար՝ Ա. Քէչէճեան, երգեհոնով կը մասնակցի՝ Jean Berger

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՇԱՐԺԱՑԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԵՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Րուբ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն:

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, առուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ Փարիզի Երիտասարդ Հայուհեաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեանց

կիրակի, 23 Յունուար ժամը 16—24, HOTEL MODERNE (Place de la République) շքեղ սրահներուն մէջ

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ֆրանք: Հայուհեաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ ուսանողներու համար 7 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, 22 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 7ին Վարուժան Ակումբին մէջ, 2, Rue Pourvieux: Կը խօսի ընկ. Ս. Ընտրիկեան: Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մեր դիրքը:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին:

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փառաւոր Լաիքի շքեղ սրահին մէջ, 5, բիւ տէ զ'էֆօլ, Քրէմլին Պիսէթր:

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Գազազեան (Հայկ. եւ կովկ. պար) Թառիստ Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Խմբէմեան (արտասանութիւն):

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ:

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre:

Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8, Փլաս Կորնէյի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը:

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում:

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Վալանսի կոմիտէին կողմէ, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

Կը նուագէ Պ. Յ. Ջաղացպանեան: Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Հ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ: ԼԻՒՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, բիւ տ'Իսի, Պիյեանքուռ, մէթրօ Մարսէլ Սամպա:

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արմակոնի կողմէ:

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ: Ճոխ պիւֆէ:

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք 7 ֆրանք հայ զինուորներու ձրի:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ–ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կրընոպլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ, 23 յունուար, ժամը 2.30ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Պիտի խօսի՝ ընկերուհի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԻԿԻՆ Օ. ԱԴՈՆՑԻ մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի 23 Յունուար Կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ եւ իր պարագաներուն ընկերոջ պատահած ԱՐԿԱԾԻՆ համար եւ կը մաղթէ արագ ապաքինում:

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Պետրոս Ֆրունճեան (Պերլին), 20 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Ուսանողական Տան Միութեան պարահանդէսը, յունուար 23, ժամը 16էն 23, Cité Universitaireի կեդրոնական տան սրահներուն մէջ, 19, Bld. Jourdan, նուագախումբ Osear Falkenstein:

Մուտք 15 ֆրանք

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ (Մարսէյլ)

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ա. խումբը ընդդէմ Le Verrier Ա. խումբին, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պոմոնի սեփական դաշտին վրայ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dessesme — PARIS (13)

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին ՏՕՔԹ. ՍԱՐԳԻՍ ԱԹԹԱՐԵԱՆ (Մարսէյլ), կը ծանուցանեն թէ 1938 Յունուար 6ին ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆՆԵՐՈՒ բնակարանին մէջ (Փարիզ) տեղի ունեցաւ իրենց որդւոյն՝ ՀՐԱՆՏԻ նշանախօսութիւնը ընդ ՕՐ. ԲԵՐԿՐՈՒՀԻ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ առաջնորդական փոխանորդ Գր. Ջգօն Ծ. վարդապետ Տ. Յակոբեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ 23 յունուար կիրակի օր Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ: Արարողութեանց պիտի մասնակցին դպրաց դասի անդամները ղեկավարութեամբ Պ. Հ. Համբարձումեանի: Կը խնդրուի Մարսէյլի եւ արուարձաններու ժողովուրդէն ներկայ ըլլալ: Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ՝ 9.30, քարոզ 11: Առնել հանրակառք՝ թիւ 5:

Թաղական խորհուրդ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ծննդեան հինգհարիւրամեակին Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայ[rendering cut] Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3[ին]

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕԻ ՄԷՋ, 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆԵԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ինչպաստ Ամիրտովլաթի ամբողջական երկերու հրատարակութեան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏՕՔԹ. ԱՐԶՈՒՄԵԱՆ**

Խօսք կ'առնեն Պ. Ե. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի եր[գ]չուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (ջութակ), Ջութակահար Պ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ աշակերտները: Մարսէյլի տրամ-օփէրէթ խումբը կը ներկայաց[նէ] ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ «ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ»:

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԽԱՌՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ[Ը]

Տեղի կ'ունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին

SALLE PRATի ՄԷՋ, 150 Rue Paradis

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործ նորոգող հայ աղջիկներ (16—19 տարեկան) սկզբնաւորութեան՝ շաբաթը 60 ֆրանք: Ներկայանալ իրենց ծնողքին հետ, Պ. Ա. Աշճեանի, 172 Fbg. St. Hono[ré] Թէլ. Elysée 38—25:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ
23
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE
23 JANVIER
1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3636 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՓՈՇԻԱՑՆԵԼ, ՀՈՂՄԱՑՐԻԻ ԱՆԵԼ»...

Դեռ նոր մեր ձեռքէն անցաւ Երեւանի վերջին թղթարերը, «Խ. Հայաստան» 1937 դեկտեմբեր 22 – 30, եւ «Գրական Թերթ», 30 դեկտեմբեր, — եւ ինչ որ կրցանք աչքէ անցընել, հազիւ թէ կարենայ գաղափար տալ ահաւոր ողբերգութեան մասին։

Հարկ է ծայրէ ծայր, սիւնակ առ սիւնակ, տող առ տող կարդալ այս ինը թերթերը, գոնէ աղօտ պատկեր մը գծելու համար։

Հարկ է, մանաւանդ, կարդալ ու վերլուծել ութ մահապարտներուն դէմ սարքուած ամբաստանագիրը, իրենց բառով՝ «Մեղադրական Եզրակացութիւն», որ բռնած է Խ. Հայաստանի դեկտեմբեր 24 թիւին երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ էջերը ամբողջութեամբ, — ճիշդ 18 երկար սիւնակ։ Ստորագրողը՝ ոմն Ա. Յարութիւնեան, «Հայկական ԽՍՀ դատախազ»։

Դատավարութեան առթիւ սարքուած խեղկատակ ժողովները, այդ առթիւ «քուէարկուած» բանաձեւերը, միայն անոնց խորագիրները բաւական են ցնցելու ամէնէն ըթամիտ «բարեկամը», եթէ ուզէր ըմբռնել։

Հատուած մը՝ «Գրական Թերթ»ի խմբագրականէն, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը. — «Ժողովրդի երիցս արգահատելի թշնամիներն ստացան իրենց արժանի պատիժը»։ (30 դեկտեմբեր 1937)։

— «Հայ ժողովրդի երդուեալ թշնամիներ՝ երիցս գարշելի Խանջեանի, Տէր-Գաբրիէլեանի, Օթեանի, Երզնկեանի, Ամատունու, Ակոբովի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, եւ նրանց շայկայի՝ արդէն լիկվիդացիայի ենթարկուած փաշիստական բանդայի ղեկավարութեամբ գործող այդ նողկալի սրիկաները, մասնագիտացած ոճրագործի ցինիկ արտայայտութիւններով թուարկեցին Դաշնակցական-տրոցկիստական վնասարարական այն ակտերը, որ նրանք կատարել են սոցիալիստական գիւղատնտեսութեան բնագաւառում մեր ժողովրդի հանդէպ։

Դատարանի առաջ ժողովրդի թշնամիները նողկալի ցինիկութեամբ խոստովանեցին, որ իրենց բանդայի նպատակն է եղել խորհրդային Հայաստանը խորհրդային մեծ Միութիւնից անջատել, վերականգնել բուրժուազիայի իշխանութիւնը եւ ստեղծել բուրժուական իրաւակարգ օտարերկրեայ պետութիւններից մէկի հովանաւորութեան տակ եւ այդ իրէշաւոր նպատակին հասնելու համար գործադրել են բոլոր տեսակի ստոր, դիւային միջոցներ»։

— «Տրոցկիստական-Դաշնակցական բանդիտները, գերմանօ-ճապոնական փաշիզմի գործակալները, օտարերկեայ զինուած ուժերի վրայ յոյս դնող սրիկաները ժողովրդի արդար պահանջով, մեր ժողովրդի սրբազան կամքը արտայայտող դատարանի որոշմամբ ստացան իրենց արժանի պատիժը — դատապարտուեցին մահուան։ Նոյն անողոքութեամբ ու վճռականութեամբ կը ոչնչացուեն մեր ժողովրդի թշնամիների բոլոր մնացորդները։ Սոցիալիստական հասարակութեան վեհ զաւակների սրբազան հայրենասիրութիւնից թող սարսափեն մեր թշնամիները»։

«Խ. Հայաստան»ն ալ (29 դեկտեմբեր) երկաթագիր խորագրի մը տակ աւետելով թէ «Ժողովրդի կամքը կատարուած է», այժմէն կ'ազդարարէ գալիքը.

— «Հակայեղափոխական կազմակերպութեան ձերբակալուած միւս անդամների, ժողովրդի այդ ոխերիմ թշնամիների նկատմամբ, աշխատաւորութիւնը միահամուռ կերպով պահանջում է կիրառել նոյնպիսի անողոք դատավճիռ-գնդակահարութիւն»։

Ուրեմն, շարքը չէ վերջացած տակաւին։ Դեկտեմբեր 28ի ութ մահավճիռները կը կազմեն պարզապէս «սկիզբն երկանց», ինչպէս որ Լոռիի երեք մահավճիռները սկիզբն եղան այս ութին։

Անշուշտ ձեւի համար չէ որ ամիսներէ ի վեր իրարու ետեւէ կը շարեն հետեւեալ անունները, — Խանջեան, Տէր Գաբրիէլեան, Երզնկեան, Ամատունի, Ակոպով, Գուլոյեան, Մուղդուսի, Գումեդին «եւ միւսները»։ Այս ութ ամբաստանեալներէն «անձնասպան» եղած է միայն Աղասի Խանջեանը։ Միւսները, շատոնց բանտարկուած, կարգի կը սպասեն, իրենց կարգին ճամբան տալու համար նոր շարքի մը։

Եւ ասոնք «օրինակէս» դատելիներն են, (ենթադրելով որ տակաւին դատապարտուած չեն)։ Հապա «միւսնե՞րը», որ բռնուեցան Խանջեանի ոչնչացումէն անմիջապէս վերջը, նոյն ինքն Ամատունիներու եւ Գուլոյեաններու օրով, եւ որոնց անունները չեն լսուիր այլեւս։ Եւ դեռ «միւսներուն միւսնե՞րը», որոնց մասին այնքան հարմչուք զրոյցներ կը շրջին, ամիսներէ ի վեր... (Թիֆլիսի պաշտօնաթերթը՝ Զարիա Վոստոկա (թիւ 282) եւ Վրաստանի «Կոմունիստ»ը (թիւ 285) ծանուցանելով խումբ մը փրոֆէսէօրներու, գրագէտներու, ճարտարագէտներու ոչնչացումը, 14 անուններ շարելէ վերջ, կ'աւելցնէ, — «եւ ուրիշներ»։ Բռնամահ ոչնչացած մարդիկն անգամ դարձան «եւայլն», անարժան՝ նոյն իսկ անուններու յիշատակութեան)։

Մնացեալը դուք եզրակացուցէք։

Տակաւին առիթ կ'ունենանք հաղորդելու լրացուցիչ մանրամասնութիւններ, ինչպէս եւ ամբողջ դատավարութիւնը, որ կըրնար տասը հատոր նիւթ ներշնչել, «Մարդկային Կատակերգութեան» նորագոյն շարքի մը։

Եւ, ո՜վ սարսափ, այս բոլորը ոչ թէ հասարակ ոճիր-արկածի մը տպաւորութիւնը կը գործեն ազա՛տ արտասահմանի մէջ, առանց ազգի խորութեան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑ ՇԱԽՇԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ, 501—1

Համայնավարները ալ ձայն տուին

Կառավարական յայտարարութիւնը կը յիշէ նաեւ օտարականները

Շօթանի դահլիճը աննախընթաց մեծամասնութիւն մը շահեցաւ ուրբաթ օր, 501 քուէ՝ մէկի դէմ, ինչ որ աննախընթաց կրնայ համարուիլ։ Այս գրեթէ միաձայն քուէարկութեան մասնակցեցան բոլոր հոսանքները, համայնավարներէն, ընկերվարականներէն, արմատականներէն մինչեւ աջակողմի եւ կեդրոնի կարգ մը խմբակցութիւնները։ Ձեռնպահ մնաց միայն Լուի Մառէնի Թունդ աջակողմեան խմբակը, իսկ դէմ քուէարկեց միայն մէկ հոգի, Կաստոն Պէռժըրի, նախապէս ձախ արմատական, այժմ անկախ ձախակողմեան (ճակատական), որ իրեն յատուկ տեսակէտներ ունի։

Դահլիճին յայտարարութիւնը, զոր կարդաց Պ. Շօթան, ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառեց իր բովանդակութեամբ եւ ոգիով, մասնաւորապէս ձախակողմեան տարրերուն, որոնք հաստատեցին որ նոր կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ Ժողովրդական Ճակատի քաղաքականութեան։

Յայտարարութիւնը կը բացատրէ թէ վերջին տագնապը հետեւանք էր «Ժողովուրդին օրինաւոր տենչերը ազգային հրամայական շահերուն հետ հաշտեցնելու դժուարութեան»։ Յետոյ կ'արդարացնէ Ժողովրդական Ճակատին գոյութիւնը, իբրեւ արտայայտութիւն մը ժողովրդապետական բնազդի, «այնպիսի ատեն մը երբ արտաքին դէպքեր կը սպառնային վարչաձեւի մը որուն խորապէս փարած է ազգը»։ «Ժողովրդական Ճակատը ունի կրկնակ նշանակութիւն, — վճռական կամք՝ պաշտպանելու հանրապետական կարգ ու սարքը եւ ջերմ բաղձանք՝ հաստատելու ընկերային արդարութիւն։ Երկուքն ալ կը պահեն իրենց բովանդակ արժէքը մեր աչքին»։

Վերջին դաւադրական ձեռնարկներուն առթիւ, յայտարարութիւնը կ'ըսէ.

— «Այդ եղեռնական ձեռնարկները կ'ապացուցանեն թէ տակաւին զինաթափ չէ եղած ատելութեան հրէշային ոգի մը։ Կառավարութիւնը վճռած է երեւան հանել բոլոր յանցաւորները եւ օրէնքի վճռին յանձնել զանոնք առանց թուլնալու։ Բոլոր անկարգութեանց դէմ, բոլոր խռովարարներուն դէմ, կարգ մը կասկածելի օտարականներու բոլոր արարքներուն դէմ՝ հանրապետական օրէնքին անխախտ գործադրութիւնը պէտք է ապահովէ հանրային անդորրութիւնը, ինչպէս հայրենիքին անկախութիւնն եւ ապահովութիւնը»։

Գալով ընկերային արդարութեան, յայտարարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ «բանուոր դասակարգին տալ ամբողջական վստահութիւն՝ թէ որ եւ է վնաս պիտի չհասնի այն ընկերային առաւելութիւններուն զորս ստացաւ օրինաւորապէս։ Հեռու՝ սահմանափակելէ կամ յապաւելէ արդէն իրականացած բարենորոգումները, հարկ է զանոնք պատշաճեցնել ազգային կեանքին եւ անընկիւղ շարունակել ժողովրդավար յառաջդիմութեան գործը, հետզհետէ աւելի լայն մանակցութիւնով ազգին, ինչպէս եւ բարեկարգութիւնը եւ քաղաքացիական խաղաղութիւնը պահպանելու կամեցողութեամբ։ Այս տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը երեքշաբթի օր պիտի ներկայացնէ իր հիմնական ծրագիրը՝ գործատիրութեան եւ աշխատանքի յարաբերութեանց մասին, որ միանգամայն պիտի ապահովէ գործատիրոջ օրինաւոր հեղինակութիւնը եւ բանուորին իրաւունքը։ Կառավարութիւնը վճռած է պահանջել բոլոր քաղաքացիներէն, գործատէր թէ բանուոր, յարգել պայմանադրութիւնները, օրէնքները եւ հանրային բարեկարգութիւնը»։

Ծրագրուած բարենորոգումներու կարգին, յայտարարութիւնը անգամ մը եւս կը յիշէ օտարականներու խնդիրը։ Յետոյ կը յիշեցնէ թէ կառավարութիւնը վճռած է պաշտպանել ֆրանքը՝ հաւասարակշռելով ելմտացոյցը, մերժելով օտար դրամներու փոխանակութեան հսկողութիւնը եւ աւելցնելով արտադրութիւնը։ Ազգային պաշտպանութեան զօրացման համար ձեռք առնուած նոր միջոցներն ալ պարզելէ վերջ, յայտարարութիւնը յայտնելով կառավարութեան տեսակէտները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին, ջերմագին կոչ մը կ'ազդէ ազգային համերաշխութեան։ «Կոչ կ'ուղղենք բովանդակ ազգին՝ գիտակցիլ իրեն սպառնացող չափազանց իրական վտանգներուն եւ ըմբռնել այն անպարտելի ուժը զոր ունի իր մէջ՝ զանոնք յաղթահարելու համար»։

Յայտարարութեան ընթերցումէն վերջը խօսք առին միայն երկու հոգի, մէկը համայնավար, զանազան բաղձանքներ յայտնելով։ Ամէնէն վերջը խօսեցաւ Պ. Շօթան, նոր լուսաբանութիւններ հաղորդելով։ Մասնաւորապէս դաւադրական գործերու առթիւ ըսաւ.

— «Երեւան հանուեցան ոճիրներ որոնց զոհերը օտար անձնաւորութիւններ եղան. ես կը խնդրեմ բոլոր Ֆրանսացիներէն խորհիլ այս մասին։ Երեւան հանուեցաւ մարդկային կեանքը ոչնչացնելու ամէնէն վատ միջոցը, — մահացու մանրէներ տարածել։ Ուրեմն կը գտնուինք չարագործներու ընկերակցութեանց առջեւ որոնք կը պատրաստուէին հանրապետական ազատութեանց դէմ գործելու։ Կառավարութիւնը ուժգնօրէն պիտի շարունակէ նախորդ կառավարութեան սկսած գործը, բայց կ'ուզէ որ գոնէ այս մասին իրականանայ ֆրանսական միաձայնութիւնը, այպանելու համար այդպիսի ոճիրները»։

*** Արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Լոնտոնի մէջ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց դահլիճին յայտարարութիւնը։ Անգլիականը, որ յանկարծ 153 ֆրանքի բարձրացած էր առջի օր, նախարարական խորհուրդի նիստէն առաջ, իջաւ 150.90ի։ Տէպա կը կարծէ թէ 20.000.000 սթերլինի ոսկի կամ օտար դրամ ծախսուած է այս շարթու, ֆրանքին գինը պահելու համար։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը վիթխարի գումար մը, 553.266.484 տոլար քուէարկեց, նաւատորմին յաւելման համար։ Նախագահ Րօզվէլթ կը պահանջէ 20 առ հարիւր աւելցնել նաւատորմը, յանձնարարելով 100 նոր մարտանաւերու շինութիւնը։ Մասնաւորապէս պիտի շինուին երկու վիթխարի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 43—45,000 թոն տարողութեամբ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

400 ՖՐԱՆՔԻ ՊԱՐԳԵՒ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ «ՅԱՌԱՋ» ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլ ծնած ուշիմ պատանին, Լեւոն Ղեւոնդեան, որուն երկու գրութիւնները հրատարակած էինք վերջերս, ուզելով քաջալերել իր տարեկից դպրոցականներու հայրենասիրական ոգին, մասնաւոր նամակով մը կ'առաջարկէ «Յառաջ»ի խմբագրին.

— «Որոշած եմ, ձեր թոյլտուութեամբ իմ կարգիս քաջալերել այն պատանիները որոնք թերեւս իբրեւ Ֆրանսացիներ կը տեսնեն, բայց իբրեւ Հայեր կը մտածեն։ Ասոր համար, կ'ուզեմ կազմակերպել, ձեր թանկագին աջակցութեամբ, ՄՐՑԱՆԱԿ ՄԸ, ԻՄ ԿՈՂՄԷ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼՈՎ 400 (ՉՈՐՍ ՀԱՐԻՒՐ) ՖՐԱՆՔ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի։ Դրամը եւ մնացեալը ձեզի պիտի ղրկուի երբ որ ուզէք եւ դուք միայն, իբրեւ նախագահ ժիւրիին, պիտի բաժնէք չորս տարբեր պարգեւները, առաջին եւ լաւագոյն շարադրութեանց»։

Խանդավառ պատանին իր նամակին կցած է մրցումին պայմանները. — իբրեւ նիւթ առաջարկելով «Հայրենիք»ը (La Patrie), որ պիտի գրուի ֆրանսերէն։ Մասնակցողները պիտի ըլլան Ֆրանսայի մէջ ծնած հայ տղաք, մանչ թէ աղջիկ, եւ աշակերտ ֆրանսական դպրոցի մը։

ՅԱՋՈՐԴՈՎ՝ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

«Փոշիացնել փաշիզմի լկտի շներին»

Ժամանակին հաղորդած ենք Երեւանի մէջ սարքուած «դատավարութիւնը», որու ընթացքին մահուան դատապարտուեցան ութ ականաւոր վարիչներ, գործավար (նախարար), բարձր պաշտօնատար եւն.։ «Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 30ի թիւէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ մահավճիռը, որ արձակուած է դեկտեմբեր 28ին, Երեւանի մէջ, համաձայն քրէական օրինագրքի 67 — 1,68 եւ 64 յօդուածներուն.—

1. Վարդան Ալեքսանի Մամիկոնեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

2. Միքայէլ Աւետիսի Եղիազարեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

3. Արշակ Ստեփանի Շահնազարեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

4. Գաբրիէլ Յարութիւնի Քալանթարեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

5. Թորոս Մկրտիչի Թորոսեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

6. Շաւարշ Միքայէլի Տէր-Աւագեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

7. Արամ Յակոբի Մելքոնեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

8. Աշոտ Աստուրի Մադաթովին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ։

Վճիռը վերջնական է եւ բեկման ենթակայ չէ։

Նախագահ՝ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Անդամներ՝ ԱԲԱՋԵԱՆ, ԴՐԵՈՒԿՈՎ։

×

Ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին, հեռագիրներով, դատավարութիւնը սկսած է եւրոպական Ծնունդին, 1937 դեկտեմբեր 25։

Յաջորդ օրն իսկ «Խ. Հայաստան» եւ միւս թերթերը մասնաւոր խմբագրականներ հրատարակած են, պահանջելով «ՄԱՀ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ»։

«Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 26ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ խորագիրները, որոնք կցուած են դատավարութեան Ա. նիստի նկարագրութեան.—

— «ՈՉ ՄԻ ԹՇՆԱՄԻ ՉՊԷՏՔ Է ՏԵՍՆԻ ՄԵՐ ԱՐԵՒԻ ԼՈՅՍԸ» (միթինկ Երեւանի համալսարանի ուսանողներու եւ գիտական աշխատաւորներու։ «Դատապարտել պատժի գերագոյն չափի՝ գնդակահարութեան»։

— «ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ» (Սենթետիկ կաուչուկի գործարանի բանուորներ, ճարտարագէտներ եւ մասնագէտներ)։

— «ԲՆԱՋԻՆՋ ԱՆԵԼ ՖԱՇԻԶՄԻ ՎՈՀՄԱԿԸ», (Հայկական թնդանօթաձիգ դունդի մարտիկներ)։

— «ՓՈՇԻԱՑՆԵԼ ՖԱՇԻԶՄԻ ԼԿՏԻ ՇՆԵՐԻՆ»։ (Թալինի շրջանէն, հեռաձայնով)։ «Աշխատաւորութիւնը միահամուռ կերպով պահանջում է գնդակահարել ժողովուրդի անարգ թշնամիներին, փաշիզմի այդ լկտի շներին»։

— «ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԱՆԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ» (Մարտունի շրջանի Գէօլ գիւղէն, հեռագրով)։

— «ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ» (Երեւանի խճուղիներու, ճանբաժնի (ճամբաներու?) եւն. վարչութիւն)։

— «ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎԱՃԱՌՔԻ ՀԱՆՈՂ ՍՐԻԿԱՆԵՐԻՆ» (Աշտարակի շրջանէն)։

Դատավարութեան նկարագրութեան ընդհանուր խորագիրն է. — ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ԱՋ-ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ, ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ-ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»։

Յաջորդ թիւերուն մէջ ալ, երբ դատավարութիւնը դեռ կը շարունակուի, կը վխտան նոյն խորագիրները. —

«Բնաջինջ անել բոլոր թշնամիներին» (հեռագրով՝ Բասարգէչարէն). — «Զայրոյթի միտինգներ Երեւանի գործարաններում». — «Ահեղ է ժողովրդի ցասումը». — «Մահ հայրենիքի դաւաճաններին»։ (27 դեկտ.)։

Երեւանի «Գրական Թերթ»ն ալ իր դեկտեմբեր 30ի թիւին մէջ կ'աւետէ, խմբագրականով. — «ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԵՐԻՑՍ ԱՐԳԱՀԱՏԵԼԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՆ ՍՏԱՑԱՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐԺԱՆԻ ՊԱՏԻԺԸ»։

ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

Տօքթ. Միսաք Սարգիսեանի յիշատակին

ու ամսագլուխ տարելիցն է իր ...ուան,— ես ուշ իմացայ իր մահը, ...ներ վերջ միայն, բայց որքա՜ն ...ց գլխ:

...՛յր կը կոչէի զինք, որովհետեւ ...այնքան մօտիկ ճանչցայ, Ամա- ...ալի մէջ, մեր պատմութեան ա- ...ն սեւ օրերուն,— ընդհ. աքսո- ...:

**

...ումի լայն տերեւի մը նման՝ Ա- ...ազարը կը փռուէր դաշտին վրայ: ...ինչպէ՛ս եմ մտեր, առաջին ան- ..., իր մեծ դռնէն, որ ճամբայ մըն ...ալի Արմաշ: Պրիսմակի մը պէս ...ղոյն կը թուէր Օղանլարը, նուա- ...անի պէս երգեցիկ տուներու պա- ...աններէն վար կը թափէին չահո- ...մի եւ նարկիսի ծաղիկներ, մինչ ...ոներեւին վեր կը բարձրանար հո- ...սարսռալով: Փողոցին անկիւ- ...թրքական լքուած գերեզմանա- ...պատին մէջ աղբիւր մը, վրան ...նի:

...նտեղ, մենք, գիւղացիներս, կը ...յինք մեր ոտքերը եւ երեսները՝ ...ացպանի մը պէս ճամբու փոշիէն ...կած, ու կը մտնէինք քաղաք, ...մանողի յուզումով:

...՜ հոգիս,— պատանի մը որ լեռ- ...նոր կ'իջնէ քաղաք, փողոցներուն ...կարճ տարատով տղաք՝ երբ ինք ...տիք կը հագնէր— իմ հոգիս եր- ...չնե՛ր կը բանայ յանկարծ, վեր- ...յուներ կը շինէ աննման գեղեցկու- ...մը: Գիւղին դպրոցը նոր էի ա- ...տեր, կուգայի քաղաք՝ Կեդրոնա- ... Վարժարան մտնելու:

... մըն ալ, պրիսմակներու մէջէն ...նուած այդ ճամբուն վրայ պիտի ...էի ինքզինքս՝ կռնակիս վրայ ...-30 օխանոց ֆիւֆէ մը, լեցուն՝ ...նախնձորով կամ սմբուկով:

...տորեր էր պրիսմակս,— քրմական ...իով ուսանողը քաղաք կը մտնէր, ...հ. պատերազմին մէջ, այս անգամ ...եւ բեռնակիր: Անո՞նց նմանելու ...՛ար էր արդեօք, որ, երբ դեռ ու- ...ող Կեդր. Վարժարանի, ամէն ցե- ... կ'երթայի դիտել, Բաղինոյին ..., Թուրք բեռնակիրները, որոնք ...ոց գլխէն զարնուած, լուսնոտ, ...նային աղբիւրին առջեւ ու կը տա- ...կէին՝ փրփուրը իրենց շրթնե- ..., պանիրով հացը պինդ բռնած: ...իմա ես ալ բեռնակիր մըն էի ա- ...նման:

պիտի լուայի, մինչեւ որ առաւօտ մը հայ վաճառական մը, բողոքականի հանգամանքով աքսորէ զերծ կացուց- ուած, իր մօտ «պաշտօնավարելու» կանչէր զիս,— ալիւր ու ցորեն կը ծա- խէր ան, հաւկիթ ու կաղամբ, գետ- նախնձոր ու, նոյնիսկ, երշիկ: Փա- կարի առաւօտները քաղաքին դուռ- ները կը ղրկէր զիս՝ հաւկիթ գնելու, ուրիշ առաւօտներ՝ պարտէզէն կա- ղամբ, սմբուկ կամ գետնախնձոր բե- րելու, ֆիւֆէն կռնակիս: Երբեմն, ձմեռը, կը գիշերէի պարտէզին խրճի- թին մէջ, առտուն կանուխ պրաս հա- նելու, սառած ջուրին մէջ պրասին սառած գլուխները մաքրելու համար, —- վա՛յ մատներուս...: Կամ, գիշե- րը, քաղաքին մէջ, երշիկի համար մե- քենայով միս աղալու, փարաւոններու գերիներուն նման՝ լեզուս դուրս են- կած: Կ'ենթադրեմ որ լաւ «կը պաշ- տօնավարէի»,— մեծխօսիկ վաճա- ռականս զիս կը ներկայացնէր իբրեւ

Տիկին Զապէլ, կռնակս կ'անցընէր բուրդէ տաք վերարկու մը,— ի՜նչ քաղցր է, երկար ատեն հովէն ու ցուրտէն սառած կռնակի մը համար, ջերմութիւնը զոր տաք վերարկուն կուտայ. նախ տաք ալիք մը կը բարձ- րանայ ողնաշարէդ վեր, նոր կերպա- սին անուշ հոտով կը լեցուին ռունգերդ, վերջապէս մարմինդ անգամ կը սկսի բուրել թեթեւ քրտինքին հո- տով, զոր մոռցած էիր: Իսկ երբ ոտ- քերս ալ տաքցան Տիկ. Զապէլի տը- ուած նոր կօշիկով, աշխարհ փոխուե- ցաւ կարծես:

Փտած էի, սկսայ վերակենդանա- նալ, բուսնիլ ու ծաղկիլ: Մարդու կարգ անցայ:

Շաբաթ մը վերջ, Տօքթ. Միսաք Սարգիսեան զիս կը նշանակէր օտաճի՝ Թաղապետական բժիշկի իր պաշտօնա- տեղին: Այլեւս... պետական պաշ- տօնեայ էի,— ամսական ունէի եւ ազ- դեցիկ անձնաւորութեան մը պաշտ- պանութիւնը կը վայելէի: Հետզհետէ դարձայ քարտուղար, բժիշկին տեղե-

նամ ամէն բանի մասին խօսելէ, ամէ- նուն հետ թղթակցելէ: Խելքդ գլուխդ ժողվէ՝ եւ լուռ կեցիր, խելքէ պակասն է որ շատ կը խօսի, շատ կը գրէ:

Զայն չհանեցի, մեկնեցայ: Այն օրէն ասդին՝ նամակի թշնամի եմ:

Բժիշկը իրիկունը երկար դասախօ- սութիւն մը տուաւ ինծ,— լռակեաց մարդ մըն էր, քիչ կը խօսէր, պա- տասխան չէր տար ամէն հարցումի: Խօսեցաւ լռակեցութեան մասին,— ամբողջ փիլիսոփայութիւն մըն էր իր դասախօսութիւնը: Արեւելքը իր ա- նապատային ժողովուրդներով եւ հո- գեբանութեամբ, հարստահարուած ազգերու կեանքը լռութեան մէջ իրենց աշխատանքով:

Այսպէս պաշտպանուած՝ այլեւս իր ընտանիքին անդամը կը ճանչցուէի դուրսը: Օր մը օրանց գուրգուրալից բառ մը չէ ըսած ինծ, բայց կը զգայի, իր լռութեան մէջ իսկ կը տեսնէի, որ հօր մը նման կը գուրգուրար վրաս: Փորձանքի օրերուս՝ իր տունը կը ղր- կէր զիս.— Գնա՛, պարտէզին ծաղիկ-

...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹԻ ՀԵՏ

Հայազգի հեղինակ բժշկապետ Ա- միրտովլաթի ծննդեան հինգհարիւր- ամեակին առթիւ, Ամասիոյ հայրե- նակցական միութիւնը գնահատելի գաղափարը ունեցած էր հանդէսով մը լուսապսակել մեծ Հայուն յիշատակը:

Ես ալ՝ գեղեցիկ գաղափարը ունե- ցայ, քանի մը բարեկամներով ու բա- րեկամուհիներով, բոլորուիլ ընկու- զենիէ սեղանի մը առջեւ, վրան դրած շիշ մը օղի եւ աղանդերներ, ու ոգեկո- չել մեծ «հէքիմ»ը՝ Ամիրտովլաթը՝ Ա- ռնելու համար իր վերջին խօսքը բժըշ- կութեան, առողջապահութեան ու դե- ղերու մասին:

Մեր հրաւէրին անմիջապէս պա- տասխանելով՝ Ամիրտովլաթի հոգին ներկայացաւ մեզի ու մեր հարցումնե-

...

րո՞նք են միշտ կուշտ կենդանիները: Ամէնէն զզուելիներն են անոնք.— ...ձերը, որդերը, խլուրդները, մակա- բոյծները, խոզերը...

— Իսկ Հայոց մէջ որո՞նք են կուշ- տերը...

— Բարեգործականեանները եւ ... կավարները, աղաները եւ փաշաները եւ անոնց պնակալէզները...: Հեռու անոնց շրջանէն: Զի անոնց մթնոլոր- տը լի է բորբոսով, անհամութեամբ եւ մերթ թոյնով: Անոնք զուրկ են ... ղէ, փոսփորէ եւ կենսահիւթէ (վի- թամին): Գոնւէրվա են:

— Ի՞նչ դեղ կը յանձնարարես ա- նոնց:

— Ոսկեթան, ոսկապուխտ, ոսկե- ջուր, ոսկերշիկ եւ մէյմէկ հատ ոս- կեխնձոր (փոմ տ'օր = տոմաթէս):

— Դատնանք կարեւոր հարցի մը, ի՞նչ պէտք է ընել երկար ապրե- լու համար:

— Բերանը բանալ օդին...: Ար- ...

...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

...ս տեսակ մահու կենաց բոլէի մը, ...է Հնչակեանները զործակցած ըլ- ...ին Դաշնակցականներուն, եւ ժո- ...ուրդը քիչ մը իմաստուն եւ հեռա- ... եղած ըլլար, եւ ինքնապաշտպա- ...թիւնը ու դիմադրական կռիւը ա- ...ի ընդարձակ գետնի մը վրայ տեղի ...ենային, առանց չափազանցութեան ...ամ ըսել, որ Սեբաստիան Մուրա- ... պէս առաջնորդի մը ղեկավարու- ...ան տակ այնպիսի անուն մը պիտի ...նէր, որ նոյնիսկ Վանի հերոսա- ...րտէն աւելի փառաւոր պատմու- ...ն մը պիտի կերտէր: Սակայն, ...ցասական այդ տարրերու գործու- ...ւթիւնը, եւ անունով միայն «յե- ...փոխական» Հնչակեաններու այդ ...ծացքը ջլատեց միութիւնը եւ վի- ...ցուց ամէն ծրագիր:

...շատ քիչ ժամանակ անցած՝ այդ ...րդիկ չա՛տ զղջացեր էին, բայց ա- ...՛ղ, ուշ էր, եւ Թուրք կառավարու- ...ւնը հալածանքը խստացուցած էր, ...աքի կեդրոնական, դիրք ունե-

ցաղ տուները զրաւած էր զինուորնե- րով, եւ զինուորական շղթան աւելի կը սեղմէր:

Խորոխոնցի Հնչակեան Մուրատ Տէրտէրեանը եւ ուրիշ յայտնի երեք Հնչակեաններ եւ Դաշնակցական ծա- նօթ դէմքեր ձերբակալուած էին, Խանծառցի Բարուքն ու երկաթագործ Կովտունցի Համբարձումն ալ ասոնց խումբին հետ բանտը դրուած եւ յե- տոյ մահուան դատապարտուած էին:

1915ի Մարտի կէսին, Մուրատն ալ յանկարծակի ձերբակալել ուզած էին, դաւադրութեամբ: Այս պարագան մանրամասնութեամբ Մուրատի կող- մէ արդէն պատմուած է: Ան, Թուրք կառավարութեան լարած ծուղակը ի դերեւ հանած, եւ քաջութեամբ լեռ բարձրացած էր իր փոքր խումբով:

Թուրք կառավարութիւնը սոսկալի կատղած էր, որ ձախողած էր Մուրա- տը ձերբակալելու փորձին մէջ: Զին- ուորներ եւ պաշըպօզուկներ կը վխ- տային հայ գիւղերու մէջ: Մասնաւո-

բալէս Տուզասար, ... եւ շրջակաները: Ա... գինոց Թուրք զին... տրամադրուած էր, ... վրայ յարձակի, պա... գիւղացիները:

12 զինուած չէթ... հասած էին մեր գի... մեր տան սենեակնե... Մեր գիւղի Մեսրոպ... նը մէջ՝ Պոլսեցի Մ... նուն անձի մը ղեկա... զինուած խումբ մ... Մեսրոպ Անտոնեան...

ըը պակաս էին, եւ ... ջոցաւ զինուորութե... Մեր գիւղին մէջ լու... որ Մուրատ իմ միջ... մէջ գէնք բաժնել տ... նական է որ Մուրա... պահուած ըլլայ:

Այս լուրին վրայ ... բոլոր չէթէները մե... փած կը փախչին: ... մեր շրջանի հայաբ... յի մեծ քանակութե... ժով մը կուգայ մեր ... մեր տունը, կը բա...

...

ԱՐՁԱԿ ՏԱՂԵՐ

ՀՈՂԸ

Արգաւանդ մայր ցորեանի ։

Կենսապարգեւ ակ, բերքերու, միրգերու, կանաչի ու ծաղկի ։

Թագուհի՛ առատաբաշխ, գահակալ յաւերժական, Թագակիր աղամանդաւ կուռ եւ ոսկեղէն ։

Խորհրդաւոր կերպաւորիչ, եւ պահապան՝ անխիմանալի ։

Պատերազմի եւ չարիքի մեկնակէտ ։

Ջոհի եւ արիւնի անյագուրդ աչք ։

Թանկագին մեռելներու թանգարան ու, նաեւ, ծածկոց՝ զարշելի մարդոց ։

Ով հող, քու գանձերով, շնորհնեւրով բազմախորհուրդ, ի՛նչ հեղնութիւն, ինչո՞ւ այսպէս, ոտքի կոխան ես ամէնուն ։

ԱՐԵՒ ՈՒ ՑԵԽ

Արեւ, կեանքի աղբիւր, բարդ անհունութեան նրբամատ եւ անըմբռնելի վարիչ ։

Բարիքի եւ օրհնութեան սերմնացան ։

Գոյներու կախարդիչ վարպետ ։

Երբ կը ծածկուիս ամպերու ետեւ, կ'ըլլայ մութ ու խոնաւ, անձրեւ կուգայ, կ'ըլլայ ցեխ ։

Ցե՛խ ։

Անչափելի բարձրութենէդ, պէտք է նայիս վար, ոսկեփայլ ճառագայթներդ թափես ցեխերու վրայ, եւ դուն մաքրես ճամբաները քու չքեղ լոյսով ։

Արեւ կապոյտ երկնքի, դուն մաքրիչ երկրի ցեխերուն ...

Ի՛նչ ողբերգութիւն ։

ԳԱՐՆԱՆ ՄԷՋ ՁԻՈՒՆ

Հայելիին մէջ, ես չեմ ճանչնար ջին ճերմակ մազս, ու կարծէք ծաղկած գարունիս վրայ ձիւն իջաւ ։

Տխրեցայ, ու ներսիդիս չէնքեր փըլան ։

Դեռ երէկ չէ՞ր որ կուլայի վէգի համար ։

Վախցած եմ ես ու շփոթած ։

Հայելիին մէջ, ես չեմ ճանչնար ինքզինքս ։

Դեռ պարապ է հոգիս կեանքէն․կամ լեցուն է միայն դառնութեամբ ու մախիրով ։

Ճերմակ զուժկան, զիս ցնցեցիր միայն քու տեսքով ։

Խոր սէրերս, յոյսերս պերճ, միշտ մնացին մթին երազ ։

Ի՞նչ ես եկեր, գարուն գլխիս ձիւն կը մաղես, սպիտակ մազ ։

ԿԱՐՄԻՐ ԹՈՒՔՍ

Կեանքի բեռը ճերմակ թուքս ըրաւ կարմիր ։

Հիմա, համբիչի մը հատիկներուն պէս, կը քաշեմ օրերս ու կը լսեմ փորուող փոսիս բրիչին ձայները ։

Աչքերուս գինին հատաւ եւ անոնք ալ կը նմանին պարպուած գաւաթներու ։

Առանց ցաւի, պառկէի ու մեռնէի մէկէն ։

Մերթ կ'ընդվզիմ սակայն․ ինչո՞ւ նորածագ արեւը յանկարծ արեւամուտ դիմէր ու կորսուէր ։

Բայց, այս գարունն ու արեւը, կանաչներն ու ծաղիկները եւ թռչուններուն երգերն ուրախ, կը տխրեցնեն զիս ։

Թէեւ անզօր, բայց հպարտ եմ, աղօթք չունիմ ։

Կարմիր թուքս գայրոյթով կը նետեմ վեր, կապոյտին, արարիչ ու գթառատ Աստուծոյ երեսին ։

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԵՐԷՑԿՆՈՋ ԱԿԸ

(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

«Վա՛յ այն գիւղին որ ակունք չունի
Վա՛յ այն գիւղակին, որուն հովիտներէն ջուրի կարկաչ չի լսուիր․․․»։

(ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ ։ Շ. Նարդունի)

Հին դարերէն մնացած պզտիկ եւ սիրուն գիւղ մըն էր Ալփունարը, Տիգրանակերտի արեւմտեան մեծ ճանապարհին ձախ ափը, 30 վայրկեան հեռաւորութեամբ ։ Մեր չէն օրերուն հոն կը կանգնէր Ս. Աստուածածին եկեղեցին վանքի մը ձեւով ։ Անոր ընդարձակ բակը կը հրջանակուէր գաւիթներով եւ երկյարկանի մաքուր եւ օդասուն սենեակներով, որոնք լեցուն էին ուխտաւորներով, գարնան սկիզբէն մինչեւ ուշ աշուն ։ Սակայն բազմութիւնը անհամեմատ կը խճողուէր Վերափոխման տօնին ։ Այն ատեն բացի մնայուն տնուորներէն, ամբողջ շաբաթ մը, շարան շարան քաղաքի հեռաւոր ծայրերէն ուխտի կուգար այդ հաւատաւոր ու սրտաբուխ ժողովուրդը, մեծ մասով կիներ ։ Որքան սրտագրաւ էր այս ուխտագնացութիւնը ։ Անոնք կ'արթննային չատ կանուխ աստղերով ճամբայ կ'իյնային, եւ կը վերադառնային այնքան շուտ, որ օդոստոսի տօթագին արեւը ռակաւին պարիսպներէն չէր բարձրացած ։ Կուգար կիրակին, կ'օրհնուէր մօտակայ այգիներէն բերուած խաղողը, ու կը սկսէին գիւղական պարերը տավուլ - զուռնայով, եւ եկեղեցիին դիմացը տարածուող ընդարձակ հարթավայրը ասեղ ձգելու տեղ չէր մընար ։ Երկսեռ բազմութիւն մը ամէն կարգէ, որոնք կ'ուտէին կը խմէին երգելով ու պարելով ։ Ալփունար, ի՛նչ յիշատակներ ծածկուած են քու աւերակներուդ տակ ։

Այս գիւղը կայանն էր Ամերիկա եկող գացողներուն ։ Ճամբորդը իր ուխտի վերջին մոմը Աստուածածնի պատկերին առջեւ կը վառէր եւ իր արցունքներուն վերջին կաթիլը անոր սէմին վրայ կ'իյնար ։ Ի՛նչ կաթողին ողջագուրումներու, ի՛նչ սրտակեղէքբաժանումներու ականատես չէր եղած մայր Աստուածածինը ։

Դպրոցականներու հաւաքական պըտոյտի վայրն էր նաեւ․ մենք կը ճանչնայինք գիւղը իր բոլոր անկիւններով, եւ ամէն տարի գարնան չքեղ օրերուն կը կրկնէինք մերհետադօտութիւնները ։ Ալփունար գիւղը ունէր իր նուիրական ակը ։ Գիւղին մուտքին ճամբուն վրայ, զուլալ ու սառնորակ ջուր մը կը բխի լոյսի պէս անարատ, դոյնզգոյն ու պսպղուն խիճերու մէջէն ։ «Երէցկնոջ Ակը» կը կոչէին զայն․ երբեմն կապոյտ խոշոր ձուկ մը կը դառնայ շրջան ընելով ակին խոռը, երէցկինն է ան, որ բոլոր ամուլ կիներուն սրտին բաղձանքը կը կատարէ երբ կը լոգնան իր ջուրովը ։ Մենք բոլորս ալ գիտէինք «Երէցկնոջ Ակ»ին սրտայոյզ աւանդութիւնը, որ դարերը ճեղքելով եկած հասած էր մեզի, եւ հիւրոցողներուն կը պատմէինք այսպէս ։

***

Մայիսի կապոյտ միջօրէ մըն էր այդ օրը, արտերը մարդահասակ բարձրացեր էին, այգիներու ցանկապատերուն վրայ ինկած վարդերը մուշկ ու յամպարի բուրումներով լեցուցեր էին մթնոլորտը, նշենիները կռճկուեր էին, բնութեան մէջ լուռ եւ հանդարտ քաղցրութիւն մը կ'իջնէր ։ Գիւղին եզերքը հողէ մեծկակ տուն մը կը կենար ։ Ան մեծ դուռ մը ունէր լայն փեղկերով, որոնք բաց կը մնային միշտ ։ Ցոգնած ու քաղցած ճամբորդներու հիւրընկալ օթեւանն էր ան, քահանայի տունը, ուր կ'ապրէր բարի եւ աստուածավախ տէրտէրը իր երէցկնոջ հետ ։

Գեղեցիկ էր երէցկինը, կարմիր թուշերով, սեւ նշաձեւ աչքերը կ'եզերուէին երկայն խիտ թարթիչներով, կամար յօնքերը իր անկնճիռ ճակտին վրայ, սրբազան քաղցրութեամբ մը կը լեցնէին երէցկնոջ անձը ։ Տէրտէրը ներշնչեր էր անոր Աստուածաշունչի ոգին ։ Ան հնազանդ էր Սառայի պէս, աշխատասէր էր Հռութի պէս, միամիտ էր աղաւնիի պէս ։ Անոր սիրտը դրաւուած էր Աստուծոյ անսահման սիրովը ։ Ա՛հ, այդ օրը, ծաղիկները գլուխ գլխի կ'արբենային արեւուն գինովցնող լոգանքին մէջ, գիւղին գառները ծաղիկ կ'որոճային նշենիներու ստուերներուն տակ ։ Այգիներուն եզերքները, բնութեան մէջ լուռ եւ խաղաղ օրհնութիւն մը կ'իջնէր ։ Երբ ձիաւոր մը ներս մտաւ տէրտէրին տունէն, կը կարծուէր թէ հեռաւոր երկրէ մը կուգար ան եւ յոգնած երեւոյթ մը ունէր, երբ ձիէն վար իջաւ, կը տեսնուէր որ թիկնեղ էր եւ կորովի ։ Ճակատը լայն էր եւ արեւագոյն ։ Իր ընդհանուր երեւոյթը ազնիւ էր եւ տիրական ։ Երէցկինը ներքնատունէն դուրս եկաւ ։ Ան վարժուած էր ամէն օր նորանոր ճամբորդներու ։ Հետիոտն կամ ձիաւոր, ռամիկ կամ մեծատուն, ծեր կամ երիտասարդ բոլորը մէկ էին իրեն համար ։ Եւ ողջունեց ճամբորդը ։

Երէցկնոջ երեւոյթը անօրինակ դողով մը լեցուց անծանօթին սիրտը ։ Ան մոռցաւ բոլորովին թէ ինչ բանի համար իջած էր այդ բարեպաշտ օթեւանը․ դիտեց երէցկինը, որ կեցած էր անոյշ ու բարի նայուածքով մը ։ Անոր թաւիշ այտերը հովիտներու շուշանին պէս ցօղաթուրմ էին, եւ դողդոջիկ բերանը կակաչի բաժակ մըն էր ։ Այն ատեն, անկարելի տենչանքի մը սարսուռը համակեց անծանօթ մարդուն հոգին ։ Քայլ մը աւելի մօտեցաւ եւ շնչասպառ խօսեցաւ․

— Աստուծոյ սիրոյն, պագ մը տուր ինծի ։

— Աստուծոյ սիրոյն, չընչաց երէցկինը եւ ժպտեցաւ ։

Անծանօթը համբուրեց երէցկինը, ցատկեց ձիուն վրայ եւ հեռացաւ ։

***

Երէցկինը իր տնական աշխատանքները շարունակեց ։ Թոնիրը վառեց, եւ սկսաւ գնդիկներ շինել, որպէսզի իրիկուան հացը խմորէ ։ Իրիկուան զով հովը ելած էր ։ Տէրտէրը տուն եկաւ, նստաւ իր սովորական տեղը, թոնրան մօտ, թաղիքին վրայ, եւ հարցուց օրուան անցքերու մասին ։ Երէցկինը սովորականին պէս պատմեց առանց քօղարկելու, թէ ինչպէս անծանօթ ձիաւոր մը իջեւանած էր իրենց եւ Աստուծոյ սիրոյն պագ մը ուզած էր իրմէ ։

Տէրտէրը չարացաւ, սիրտը թփրտաց եւ արիւնը գլուխը խուժեց ․

— Ի՞նչ, եւ տեղի՞ տուիր անծանօթին, հարցապնդեց տէրտէրը ։

— Աստուծոյ սիրոյն ըսաւ, տէր տէր, պատասխանեց երէցկինը անխռով ։

— Ես ալ հիմա կ'ըսեմ քեզի, գոռգոռաց տէրտէրը, շուտով սա թոնիրը մտիր, Աստուծոյ սիրոյն ։

Երէցկինը առանց երկմտելու ակնթարթի մը մէջ բոցավառ թոնիրը մըտաւ․ եւ բոցերը իրենց բոսոր թեւերով գրկեցին անոր աղուոր մարմինը ։

Այն ատեն հրաբորբ թոնիրը մշտահոս ակի մը եւ երէցկնոջ ածխացած մարմինը խոշոր կապոյտ ձուկի մը փոխակերպուեցան ․․․

***

Ալփունար գիւղը աւերակ է հիմա, անոր Ս. Աստուածածինը քար ու քանդ եղած է, բայց Երէցկնոջ Ակը իր կապուտակ ձուկովը կայ ու կը մնայ, իբրեւ կենդանի վկայ Ալփունարի դարաւոր ու փառաւոր անցեալին ։

Հայոց աշխարհը հարուստ է ակերով ու ակունքներով, որոնք կը ցոլացնեն ցեղին կենսունակութեան անմահ ոգին, դարերուն մէջէն ։ Ջուրը անմահութեան խորհրդանիշն է ։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՋՐՀԵՂԵՂ ․․․

Բոլոր վատերուն

Այս արտառոց աշխարհին մէջ ցանցառ
չէ թիւը անոնց ,
Որ ընկճամիտ, անխղճմտաւոր, ուրիշներուն ի վնաս,
Կը տապալեն սակր ի ձեռին խղճմտանքն
մեն զեղեցիկ ,
Որպէսզի լոկ իրենք ուտեն ծառին
պտուղն անուշակ ։

Կան որ ծափեն վատ գործն անոնց, որ
այս յաւուրս նիշերով
Իւրացուցին, ինչ որ իրենց ընպատակն
էր վերջապէս ։
Ապրի՛ք ուրեմն, ո՛վ չարեր դուք —
ա՛յս է պատկանն ձեր անուն ,
Քանի որ դուք կ'ուզէք տեսնել ձեր քիթին ծայրը միայն ։

Անցեալը գայ մեր եռեւէն, մեզ կը
դատէ ապագան ,
Ուշ կամ կանուխ մեր գործերը իրենց
արդիւնքը կուտան ,
Ամէն մէկն իր չարիքներուն հաշիւն
անշուշտ պիտի տայ ։

Ջարին ի՞նչ փոյթ ։ Անոր համար —
«Ինձմէ վերջը ջրհեղեղ» ․․․
Կը պատահի սակայն երբեմն որ շուտ
կուգայ ջրհեղեղ ․․․
Ու մեր չարերն անոր խորքին մէջ կը
գլորին կենդանւոյն ․․․

Թարգմ. Ֆրնս.է ***

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎՐԱՍՏԱՆԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ (հին օրերէն մինչեւ մեր օրերը) ։ Գրեց՝ Դաւիթ Վաչնաձէ (Վըրացի) ։ Ռուսերէնի թարգմանեց՝ Վ. Մասխեան ։ Գին 3 ֆրանք ։ Կը ծախուի նաեւ «Ցառաջ»ի խմբագրատունը ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԷՐՆԸՐՏ ՇՈՅԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրլանտացի մեծ գրագէտը, Պէրնըրտ Շօ, վերջերս սկսաւ պատմել իր կեանքը շրջան առ շրջան, իբրեւ յառաջաբան դնելու համար իր վերհրատարակուած գործերուն սկիզբը ։

Այդ կենսագրական - յառաջաբաններէն մին դրուած է իր երիտասարդութեան շրջանին գրած մէկ վէպին (Immaturity) սկիզբը, միւսը՝ իր ամբողջական գործերու ժողովածուին մէկ հատորին սկիզբը ։ Այս վերջին գիրքը հաւաքածոյ մըն է երաժշտական քննադատութիւններու, զորս Շօ գրած էր 1888 — 1889 թուականներուն, Սթար թերթին մէջ, Քորնօ տի Պասսէթթօ ծածկանունով ։ Շօ կը գրէ թէ յատկապէս առած էր այս անունը, որպէսզի իտալացի երաժշտագէտի մը պատրանքը ստեղծէ ։

Շօ ծագումով պրոլետար մը չէ, կը պատկանի իրլանտական փոքր ազնուականութեան, առիկա արգելք մը չէ սակայն որ չկանգնի պրոլետարներու կողքին, միանգամայն պարծենալով որ Լէնինէն առաջ կարդացած է Մարքսը ։ Շնորհքով կրթութիւն մը չէ ստացած, զարգացած է ընթերցումներով եւ ինքնաշխատութեամբ ։ Հայրը խման մըն էր, մայրը արուեստագիտուհի՝ բայց կեանքէն յուսախաբ, այնքան որ ժամանակ մը կ'անցնի Անգլիա, միասին տանելով երկու աղջիկները, որոնց մին կը մեռնի հիւծախտաւոր ։ Այնտեղ մայրը կ'ապրի երաժշտութեան դասեր տալով ։

Տըպլինի մէջ, Շօ իր երիտասարդութիւնը կ'անցընէ քիչ մը շատ յանձնապաստան, — չափազանց յաւակնոտ էր ։ Բայց ճիշդ է, որ պզտիկուց երաժշտական կրթութիւն մը ստացաւ իր ականջը, ոչ միայն մայրն էր երաժիշտ, այլեւ նուագածու էր հօրեղբայրը, որ իբրեւ բեմ՝ բարձր աթոռի մը վրայ նստելով գալարափող կը փըչէր իրիկունները ։ Պէտք է խոստովանիլ որ բոլոր Շոները կը հասկնային նուագէ, ընդհանրապէս «փչող» ։

Շատ վեհերոտ էր նկարագրով, առանց սակայն ծածկելու մեծ փառասիրութիւններ, — նախ կ'երազէր աշխարհահռչակ նկարիչ մը դառնալ, Միքէլ Անճելոյի պէս, զոր շատ կը սիրէր ։ Ցետոյ կ'ըսէր թէ պիտի դոհանար հաւասարելով Շէյքսփիրի ։ Այս մեծխօսիկութիւնը շատ կը զուարճացնէր Անգլիացիները, բայց հակառակ անոնց հեգնանքին՝ եթէ Շօ մեծ երաժիշտ կամ մեծ նկարիչ չեղաւ, եղաւ մեծ թատերագիր մը ։ Քսան տարեկան էր երբ Տըպլին եկաւ, նախ «գնա - եկուր» եղաւ վաճառատան մը մէջ, յետոյ հաշուակալ ։ Այդ շրջանին էր որ գրեց իր առաջին հինգ վէպերը, ամէն օր գրելով որոշ թիւով էջեր, (երբ օրուան որոշուած չափը լրանար, կը կենար՝ նոյնիսկ կիսատ ձգելով նախադասութիւնը) ։ Լոնտոնի մէջ, մինչ մայրը երաժշտութիւն կ'ուսուցանէր, ինք ալ Մարքսի գաղափարները կը փողհարէր, — թերեւս այդ շրջանի իր աղքատութիւնն էր որ զինք դարձուց «ծնունդով ազնուական, գաղափարով յեղափոխական» ։ 1925ին կը ստանայ Նոպէլի մրցանակը, երբ այլեւս վերջ դտած էր աղքատութիւնը․ — վեհանձնօրէն մրցանակը յատկացուց շուէտական գրականութեան լաւագոյն գործերուն վերհրատարակութեան ։

Պէրնըրտ Շօ, որ այսօր 82 տարեկան է, իր համաշխարհային փառքին ճամբան կը սկսի նախ հրապարակագրութեամբ, երաժշտական քննադատութեամբ, յետոյ վէպով ու թատերագրութեամբ ։ Գաղափարով՝ հանրապետական է եւ ընկերվարական, թըշնամի Աստուծոյ եւ կրօնքի ։ Կատաղի հակառակորդ մըն է նաեւ Փարիզի, ըսելով թէ այս քաղաքը «իրեն կը քաշէ ամերիկացի ապուշները եւ անգլիացի փղշտացիները, իր խոհանոցով եւ լաւ հագուած կիներով ։ Զիս չի քաշեր, որովհետեւ ամերիկեան եւ անգլիական արուեստի մարդը չեմ, — Փարիզ վիժած քաղաք մըն է, Մոցարթ տարիկա ըսած է հարիւր տարի առաջ, իսկ Վակնէր՝ կէս դար առաջ, ես կը ցաւիմ կրկնելուս նոյն բանը այսօր ալ ։»

Մէֆիսթոֆէլէսը ոգեկոչող այս գրագէտը, իր ոճով եւ նկարագրով, շատ կոշտ է, անհանդուրժելի եւ կըռուազան ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿՈՑԸ

ԱՆՃԱՐԱԿԸ ՃԱՐԱԿ

(ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿ)

Օր մը կատուն՝ լքեց տեղ, տուն,
Որսի սիրոյն գնաց հեռուն ։
Մինչեւ իրկուն թռչուն մըրջիւն
Ըրաւ թառմառ խեղճ ու խեղառ
Ափառ թափառ հասաւ անտառ ,
Հոն դէմն ելաւ վագր մը փառվառ ։
Սրտի վախէն հեւքէ ամէն
Անցաւ մօտէն, ձգեց իր ձէն
Քնքուշօրէն շուրշուրալէն․

— «Բարեւ Քեռի, մեծ ամեհի,
Վերի գեղի մեր համայնքի
Խոր յարգանքի ընծան բերի »։
—« Աս ի՞նչ խօսքեր գլուխէդ վեր
Մի անարգեր ու փասա մը բեր
Մենք անվեհեր, դուք միշտ խեղճեր
Երբէ՞ն ի վեր Քեռին եք ձեր »։
— «Դուն ալ իյնաս «ընտելանաս»
Ջար պատուհաս մարդուն քով գաս,
Գերի ըլլաս «կատու» դառնաս ։
— «Ո՞ւր է վատն այդ կ'ըննեմ մեծ
չարդ ,
Մէկ ակնթարթ՝ փշրեմ շղթադ
Արբեմ արատ, ըլլաս ազատ »։

Խօսք մէկ ըրին ելան գացին ։
Իրենց բախտին քիչ մը անդին
Մարդ մը ձեռքին մի սուր կացին
Փայտ կը ճեղքէր ու անհամբեր
Ջուր կը սպասէր որ գար ընկեր
Իրեն օգնէր, սեպը հանէր ։
Քաջ վագրը մեր գլուխը վեր
Դէմը կեցեր ու կը ծաղրէր
Մարդն ալեհեր, բայց անվեհեր ։

— « Խեղացնոր այդ դուն ես, որ՝
Աս սեւաւոր իմ խեղճ քաւոր
Ըրեր ստոր, անկարեւոր »։
— « Արքայ ընտիր, թաթդ հոս դիր
Սեպը հանէ, ճաշէ նետէ,
Վերջը ուշ դիր եւ մեզ դատէ »։

Համոզուեցաւ վագրը, սրտեցաւ,
Գործի անցաւ ու դժուարաւ
Ճեղքը բացաւ, սեպն ալ թռաւ ։
Սեպը ինկաւ, վագրը անբաւ
Զգաց սուր ցաւ, թակարդն ինկաւ՝
Խեղքի եկաւ ։ Կատուն փախաւ ։
Գիւղէն մարդ, կին, շուտ վազեցին
Ջարկին գլխին անխեղք վագրին
Ու քերթելով կաշին տարին ։
Խիզախ ու վէս վագրը այսպէս
Անհեռատես շատ մարդոց պէս
Կատուն լսեց, կեանքն իր զոհեց ։

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ● ««««

Ցովհաննէս հայր սուրբը այս առաւօտ խիստ վաղ զարթնեց, եւ թողլով Վարդանին քնած, ինքը դուրս ելաւ կացարանից ։ Նա չէր գնում աղօթելու, այլ սովորութիւն ունէր ամէն առաւօտ այցելել Վաղարշապատում գտնուած գաղթականներին եւ տեսնել, թէ ինչ դրութեան մէջ են նրանք ։ Այս առաւօտ տեսած թշուառութիւնները այն աստիճան սիրտ կտրատող էին, որ նա այլեւս ոյժ չունեցաւ բոլոր անբախտներին այցելութիւն տալու ։ Ամէն տեղ նկատում էր սարսափելի տեսարաններ, ամբողջ ընտանիքը հիւանդ, անխնամ, ընկած էին այս եւ այն ախոռատան անմաքրութիւնների մէջ, գոնէ մէկը առողջ չէր մնացել, որ միւսներին հոգ տանէր ։

Տխուր յուսահատութեան մէջ գառնում էր նա վանքը, եւ մտքին դրած ունէր, այսօր, ինչ հնարքով եւ լինի, մտնել վեհարանը եւ մահամերձ ժողովրդի համար շուտափոյթ օգնութիւն խնդրել ։ Այդ միջոցին անցաւ նրա մօտից մի փայտոն, նստողը, տեսնելով արեղային հրամայեց կանգնել ։

— Լա՛ւ խաբար, ասաց նա մօտենալով․— Երեւանի նահանգապետը հաստատեց գաղթականներին օգնելու համար կազմուած մասնաժողովը, անդամներ ընտրուեցան բաւական հաւատարիմ անձինք, Թիֆլիսից նոյնպէս ուրախալի լուրեր ստացուեցան, այնտեղի մասնաժողովը եռանդով գործում է․ խոստանում են շուտով փողեր եւ բժշկական դարմաններ ուղարկել ։

— Ուրախալի է, պատասխանեց արեղան ։— Այստեղ էլ մտածում են հրամաններ գրել հոգեւոր իշխանութեան գործակալներին, նուիրատուութիւններ հաւաքելու ։

— Ո՞րտեղից պիտի գրեն ։

Արեղան ձեռքերը պարզեց դէպի վանքը ։ Երիտասարդը, սկսեց ծիծաղել ։

— Այդ ոչինչ նշանակութիւն չի կարող ունենալ, պատասխանեց նա ,— Նրանց հաւաքածը Ալաշկերտցու փորը չի մտնի ․․․ ։

Եկուորը Մելիք - Մանսուրն էր ։

— Դու ինձ ուրախացրիր բերած լուրովդ, ասաց արեղան․— ես էլ քեզ պիտի ուրախացնեմ ։

— Ինչո՞վ ։

— Վարդանը այստեղ է ։— Իմ սենեակում ։

— Իրա՞ւ, ո՞րտեղից դուրս ընկաւ այդ սատանան․ ես չէի հաւատում, որ միւս աշխարհից մարդիկ կարող են վերադառնալ ։ — Գնանք ։

Երկուսն էլ սկսեցին դիմել դէպի վանքը ։

Ճանապարհին Մելիք - Մանսուրը հարցրեց արեղայից․

— Դու լաւ ճանաչո՞ւմ ես Վարդանին ։

— Հինգ տարուց աւել կը լինի, որ ես նրա հետ ծանօթ եմ ։ Մեր կողմերում նա յայտնի է որպէս մի քաջ կոնտրաբանտիստ ։ Բայց երկար ժամանակ ոչ ոք չկարողացաւ հասկանալ, որ նրա պարապմունքը շահասիրական նպատակ չունի ։ Նա միայն զէնքեր էր տեղափոխում եւ շատ անգամ ձրի բաժանում էր գիւղացիներին․ եւ եթէ պատահում էր երբեմն ապրանքներ բերել, այդ անում էր նա իր բուն վաճառքի հետքերը թաքցնելու համար ։ Նպատակը շատ բարի էր, բայց տխուր հանգամանքները բոլորը ապարդիւն արեցին ․․․

— Ես մի քանի անգամ միայն կարողացայ տեսնել նրան, պատասխանեց Մելիք - Մանսուրը ,— բայց մինչեւ այսօր ոչ մի մարդ իմ համակրութիւնը այն աստիճան չէ գրաւած, որպէս այդ եռանդոտ երիտասարդը ։ Ես տեսայ, որքան քաջ, որքան անգութ է նա արիւնոտ գործերում, այնքան աւելի ազնիւ, բարի եւ հաւատարիմ է բարեկամութեան մէջ ։

— Բացի դրանից, Վարդանը նշանաւոր է եւ իր սատանայական խելքով․ նա իր կեանքում կատարել է շատ բան, որքան հազիւ կարող էր կատարել մի լաւ գործիչ հարիւր տարուայ ընթացքում ։ Միայն նա խիստ համեստ է իր գործունէութեան մէջ եւ սիրում է միշտ ծածկուել հասարակ մարդու կեղեւի մէջ ։

Վարդանը առաւօտեան զարթնելով, գտաւ իրան հայր սուրբի սենեակի մէջ մենակ ։ Արեղակի ճառագայթները ներս էին ծագել խուցի նեղ լուսամուտներից եւ լցրել էին նրան խիստ պայծառ լոյսով ։ Բայց տաքացած օդը խեղդելու չափ անտանելի էր ։ Նա մօտեցաւ լուսամուտներից մէկին եւ բաց արեց․դրսի թարմ եւ հովասուն օդը ախորժ հոսանքով զարկեց նրա բորբոքուած երեսին ։ Բայց մի բան, կարծես, ծանրացել էր նրա սրտի վըրայ, մի բան դարձեալ խեղդում էր նրան ։ Մի փոքր սպասեց, մինչեւ իր հիւրընկալը կը վերադառնար ։ Բայց ուշացաւ նա․ Վարդանը այժմ խիստ անհամբեր էր դարձել․ նա դուրս եկաւ մի փոքր ազատ օդ շնչելու ։ Եւ որովհետեւ չէր ցանկանում, որ վանքում տեսնէին կամ ճանաչէին նրան, այս պատճառով ետեւի դռնից դուրս եկաւ դէպի լճի կողմերը ։ Այնտեղ գըտաւ մի ծերունի եպիսկոպոս, որին իսկոյն ճանաչեց ։— Դա վանքի նշանաւոր հնութիւններից մէկն էր ։

— Բարով, պապի ։

Ամբողջ միաբանութիւնը նրան «պապի» էր կոչում ։

Պապին նստած էր ամառնային արեգակի այրող ճառագայթների հանդէպ եւ տաքացնում էր իր սառած անդամները ։ Նա նմանում էր հնդկական ֆաքիրներին, որոնք չեն լուացւում, չեն սանրւում, եղունգները չեն կտրում եւ լաւ չեն հագնւում, որովհետեւ մեղք են համարում ։ Լսելով երիտասարդի ձայնը, նա ձեռքը դրեց ճակատի վրայ, որ աչքերից արգիլէ լոյսի ուղիղ ճառագայթները, եւ վեր նայելով, ասաց․

— Ձայնդ ծանօթ է գալիս, որդի , բայց աչքերս չեն ջոկում, թէ դու ո՞վ ես, որդի ։

— Ես Վարդանն եմ ։

— Շատ ապրես, որդի, եկ, համբուրեմ քեզ․— ո՛րքան մեծացել ես , որդի ։

Վարդանը թոյլ տուեց իրան համբուրել ։

— Նստի՛ր, որդի, այստեղ, ինձ մօտ,— ահա այսպէս լաւ է ։— Ի՛նչ լաւ տղայ ես դարձել, որդի ։— Միտդ գալի՞ս է, որ կատուի նման մտնում էիր իմ խուցը եւ միրգ էիր գողանում ։ Այն ժամանակ պստիկ էիր, շատ պստիկ ։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

Հայ Հռոմէականներու Կաթող. Պատրիարքը Փարիզի մէջ

Անցի օր Հռոմէն Փարիզ հասաւ Հայ - Հռոմէականներու կաթող. պատ - րիարքը, Գերշ. Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեան: Տեղական թերթերը հա - րիւրքը, Գերշ. Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեան: Տեղական թերթերը հա - ղորդելով այս ժամանումը, ներբողական տողեր կը հրատարակեն անոր կեան- քի եւ գործի մասին: «Թան» այս առթիւ կը գրէ թէ կաթող. պատրիարքը իր խոր հմտութեան եւ բարձր ուսմանց դասաւանդութեան ընդունակութիւննե - րուն շնորհիւ յաջորդաբար եղաւ դասախօս փիլիսոփայութեան եւ աստուածա- բանութեան՝ Հռոմի կրօնածաւալման (փրոփականտ) համալսարանին մէջ: Գիտէ շատ մը լեզուներ,— մանաւանդ հայերէն, լատիներէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, անգլերէն եւ ռուսերէն (ծնած է Ախալցխա, Կովկաս, 1895ին): Զանազան բարձր պաշտօններ վարելէ վերջ, 1930ին նշանակուեցաւ վերատե - սուչ Հռոմի Լեւոնեան հայկական կղերանոցին: Ատեն մը եղած է նաեւ գաղտնի սենեկապետ Պապին: 1933ին առաքելական այցելու նշանակուելով Զմմառի, բարձրացաւ եպիսկոպոսութեան: Իսկ կաթող. Պատրիարք ընտրուեցաւ 1937 նոյեմբեր 28ին, Պէյրութի մէջ, եւ աթոռը գրաւեց դեկտեմբեր 5ին, յաջոր- դելով հանգուցեալ Արփիարեան արք.ի:

Ինչպէս ծանուցուած է, կաթող. պատրիարքը այսօր, կիրակի, առտուան ժամը 10ին պիտի պատարագէ Նոթր Տամի մէջ, իսկ հինգշաբթի օր՝ Մատլէնի եկեղեցին, հայկական բազմաձայն երգեցողութեամբ: Այսօր ժամը 4ին ի պա- տիւ կաթող. պատրիարքին ընդունելութիւն մը պիտի կատարուի Փալէ տ'Օրսէի դահլիճին մէջ, ուր հրաւիրուած է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրը:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ աճարեկչութեան զսպումը կը շարունակ- ուի մեծ խստութեամբ: Երուսաղէմի զինուորական ատեանը նոր մահավճիռ մը արձակեց: Ոստիկանութիւնը որոշեց ձերբակալել գործակցական ընկերակ- ցութեանց արաբ քննիչը, Ռասէմ էլ Խալդի:

Արաբները կը շարունակեն իրենց ընդդիմութիւնը Պաղեստինի բաժան - ման ծրագրին դէմ: Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը նոր յայտարարու - թեամբ մը վճռապէս կը մերժէ բաժանման որ եւ է ծրագիր, ինչ ձեւով ալ ըլ- լայ:

Երկարատեւ խռովութեանց հետեւանքները զգալի են նաեւ գործադուլու - թեան մէջ: Այսպէս, Թէլ Ավիվի մէջ 3200 կը հաշուեն թշուառութեան մատ - նուած ուսանողներու թիւը: Պատճառը այն է որ իրենց ծնողները չեն կրնար աշխատիլ: Վերջերս հազար ոսկի նպաստ բաժնուեցաւ անոնց: Միւս կողմէ, գործադուլ հռչակած են հրեայ ուսուցիչները, ամիսներէ ի վեր թոշակ ստա - ցած չըլլալով:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երկու կարեւոր զինապահեստներ գտ- նուած են Անդրյորդանանի մէջ, Պաղեստինի սահմանին վրայ, հաւանաբար պահուած Թուրք բանակին կողմէ՝ մեծ պատերազմի ընթացքին: Պահեստին մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ գերմանական հրացաններ եւ երկու սնտուկներ, որոնց իւրաքանչիւրը կը պարունակէ տասը հազար Թրքական ոսկի (ոսկե - դրամ):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գործերուն առթիւ, նոր ձերբակալութիւն մը կա - տարուեցաւ Քլէրմոն Ֆէռանի մէջ, որով 22ի բարձրացաւ միայն այդ քաղաքի ամբաստանեալներուն թիւը: Խստօրէն կը փնտռուի Բժ. Մարթէն, կոմիտէին գաղտնի տեղեկութեանց բաժնին վարիչը, որ փախած է: Կը կարծուի թէ պահ- ուած է Փարիզի մէջ: Գլխաւոր վարիչներէն Լօժէն Տըլոնքլ կրկին հարցաքն - նուելով, ուրացաւ որ եւ է մասնակցութիւն՝ Էթուալի դէպքին մէջ, բայց խոս- տովանեցաւ թէ տեսակցած է զոր. Ֆրանքոյի եւ Իտալացի Ֆաշականներու հետ: Նոր յայտնութիւններ կը սպասուին մանրէներու գործին առթիւ:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանը, Օստրովսկի, նկատելով որ Ռումա - նիոյ նոր վարչաձեւին առթիւ աւելորդ կը դառնայ իր պաշտօնը, Մոսկուա վերադարձաւ: Դեսպանատունը պիտի վարէ գործակատար մը, ցնոր անօ - րինութիւն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ տեղեկութիւններ կու գան թէ ձերբակալուած է փրոֆ. Լէվին, Քրէմլինի պաշտօնական բժիշկներէն մէկը... (partly illegible)

Ա. ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը ... (partly illegible)

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ ճապոնական ... (partly illegible)

ՏՕՆԱԾԱՌ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆԵՐԸ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Rue Ռու տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կիրակի վերջ, ժամը 3ին,

«ՄՆԱՍ ՆՈՐ ԱՐԵՒ»

Զաւեշտալ ներկայացում ... Ծրագիր, պարեր, երգեր ... (partly illegible)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊԵՂԱՐԱՆԻ ...

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ... Մասնակցութեամբ ... Հայ Երիտասարդաց Միութեան

Կիրակի, 23 Յունուար ժամը 16—24, HOTEL MODERNE (Place de la République) ...

ՄՈՒՏՔ 10 ֆրանք: Հայ Երիտասարդաց Միութեան անդամներու եւ ուսանողներու համար 7 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ **184 Bld. St. Germain**

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՅԻ
Մեծանուն հիմնադիր ... Տ. ... մէջ

Նախագահութեամբ ... 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԱԼ ՄԱՋԸՍՈՒ ՄԷՋ, 88 ՌՈՒ Տ'ՕԹԱՆՔՈՒ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ... Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ

Մուտք 8 եւ 5 ֆրանք

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ի. ՊԻՒՂԻՒՂԵԱՆ (երգչուհի) Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ, 8 Rue Daru, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական երգ յայտագիր

Տոմսեր 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIX ի ... 53 La Canebière

Գեղարուեստական ... Դա ... ՄԱՐՏԻՐՈՍ ... ԹՈՆՈՅԵԱՆ ...

ՏԻՕՆԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՔԱՏԵՐԱՅԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

20 Փետրուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Սալլէթ ... մէջ, 8 Rue Danton Մէթրօ Odéon ... «ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՏՕՆ ՃԻՆԱՐ»

Մանրամասնութիւնները յետոյ

ՏՕՆԱՀԱՆԴԻՍ
Տիկին Օ. ԱՊՐԻՕՖ ... 23 Յունուարին, ... Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Փարիզի Ուսանողական Տան ... 23, ժամը 16էն 23, Cité Universitaire ... 19, Bld. Jourdan, ... Oscar Falkenstein:

Մուտք 15 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
... (partly illegible)

ՄԱՀՈՒԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ
Տէր Շաւարշ ... La Rosière, 93 Bld. de la Figon, ... 10 ... Père Terzian, 13 Bld. Clair Isnard St. Jérôme, Marseille.

ԴԱՇԵՆ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ **Cinéma REXY** Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՐԱՒԱՅԻ ... Գրական գործերու ... բազմագրու թիւն (duplicateur) ... 5ին 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet: ... 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées ... Mel. 50—09:

ՆԱՄԱԿ
... 101 Rue Moncey, ... Փ. A. VERCELLI 101 RUE MONCEY, Lyon ... 45 Rue de Bonnel, Lyon:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dombasle — PARIS (15)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 25 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3637

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՏԱ՞Ղ ԿԸ ԲԱԺՆԵՆ...

Ընթերցողները պարբերաբար կը կարդան «Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթի բաշխման» ցուցակները, որոնք մամուլին կը հաղորդուին յատուկ յանձնախումբին կողմէ:

Ցուցակ մըն ալ այսօր հրատարակած ենք, պատկառելի գումարով մը,— 129,054 ֆրանք 45 սանթիմ, արդիւնք 1937ի երկրորդ եռամսեայի, որ կը զուգադիպի անձնագիրներու (ինքնութեան թուղթ) նորոգման ժամանակամիջոցին:

Ըսենք, անմիջապէս, որ մենք հարեւանցի տեղեկութիւններ ունինք այս բաշխումի գործողութեանց մասին: Գիտենք, միայն, որ յանձնախումբին կ'անդամակցին վեց անդամներ, երեքը՝ Հ. Հ. Օֆիսէն, միւս երկուքը՝ Գաղթ. Յանձնաժողովի օֆիսէն, նախագահութեամբ Նանսէնեան գրասենեակի Ֆրանսայի պատուիրակին՝ Պ. Փանի:

Ցետոյ, եթէ չենք սխալիր, որ եւ է կազմակերպութիւն կրնայ օգտուիլ միայն այն ատեն, երբ գոյութիւն ունի եւ կը գործէ երեք տարիէ ի վեր, համաձայն վաւերական տեղեկութեանց: Ու վերջապէս, որ եւ է Միութիւն կրնայ նոր նպաստ ստանալ, երբ կը ներկայացնէ նախապէս տրուած գումարին գործածութեան մանրամասնութիւնները:

Անշուշտ այս տեղեկութիւնները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար կազմելու համար կատարուած գործողութեանց մասին, որոնք մեզ կը դնեն զանազան հարցումներու առջեւ:

Այսպէս, երկրորդ անգամն է որ կը հանդիպինք հետեւեալ անունին,— «Ս. խաչ ընկերակցութիւն ի նպաստ հայ հիւանդնե-րու եւ կարօտեալներու, Փարիզ», որ այս անգամ ալ ստացած է խոշոր գումար մը, 7000 ֆրանք:

Քիչ չատ ծանօթ ըլլալով միւս նպաստընկալներուն, առաջին անգամ հարցուցինք թէ ո՞րն է այս «Ս. Խաչ ընկերակցութիւնը», եւ պատասխան չստացանք:

Այսօր նոյն հարցումը կ'ուղղենք դարձեալ հրապարակաւ, սպասելով հրապարակային լուսաբանութեան:

Ո՞ւր էր կամ ի՞նչ անուն կը գործածէր այս «Ընկերակցութիւնը», նախընթաց բաշխումներու ատեն, քանի որ օրինական երեք տարին լրացուցած չի կրնար ըլլալ: Ի՞նչ է այդ ընկերակցութեան գրասենեակը, եւ որո՞նք են անոր վարչութեան անդամները:

Հարցումը բնաւոր է մանաւանդ անոր համար որ, միւս երկու «Խաչերը» ծանօթ են արդէն, իրենց անուններով եւ հասցէներով,— մէկը՝ Կարմիր, միւսը՝ Կապոյտ: Եւ երկուքին ալ անունները կ'երեւան ցանկին վրայ, ինչպէս նախորդ ցուցակներուն մէջ:

Ուրիշ հարց մը,— Ֆր. Կապոյտ Խաչը կը հաշուէ 8 - 1000 անդամ: Ան բազմակողմանի կազմակերպութիւն մըն է, խնամատարական եւ կրթական օրկաններով, ծաղկոցներով եւ բուժարաններով,— եւ պարբերաբար կը հրատարակէ իր գործունէութեան տեղեկագիրներն ու հաշիւները: Ունի, վերջապէս, օրինական ժողովներ, ուր կը քննուին բոլոր հարցերը եւ գործունէութեան ուղեգիծը:

Արդ, մինչ այս կազմակերպութիւնը մէկ բաժին կը ստանայ, իբրեւ մէկ մարմին (8000 ֆրանք), Փարիզի «Տիկնանց» Միութիւնը կը դանձէ երկու բաժին, մէկը՝ իբրեւ «Որբերու օգնութեան մասնաճիւղ» (5000 ֆրանք), միւսը՝ իբրեւ Հ. Կարմիր Խաչի օգն. մասնաճիւղ» (դարձեալ 5000 ֆրանք):

Մեզի համար կարեւորը մէկուն - միւսին աւելին կամ պակասը չէ, այլ սկզբունքը: Երկուքն ալ բարենպատակ հաստատութիւններ են, եւ իրաւունք ունին օգտուելու: Բայց, արդարութիւնը կը պահանջէ նկատի առնել խնրաքանչիւրին կազմակերպական տարողութիւնն ու կատարած գործը, եւ ոչ թէ անուններու հմայքը: Կարելի՞ էր իմանալ «Տիկնանց»ին բովանդակութիւնը, քանի որ իր կուժը կը լեցուի երկու աղբիւրէ:

Երրորդ խնդիր մը,— կը թուի թէ յանձնախումբը մասնաւոր դիւրութիւն մը ունի եղած - չեղած գումարը աջ ու ձախ բաժնելու սպառելու, բոլորին ալ սիրտը չէն պահելու համար:

Կը հարցնենք,— մատա՞ղ է որ կը բաժնեն, թէ քննած - ուսումնասիրած են իւրաքանչիւրին պահանջները:

Բնական է որ այս տեսակ բաշխումներ փորձութեան կ'ենթարկեն նաեւ շատ մը նպաստընկալներ: Անոնք ալ իրենց կարգին կը փորձուին ստացուած գումարը բաժնել աջ ու ձախ, սպասելով գալիքին:

Օրինակ, այս անգամ 30,000 ֆրանք յատկացուած է Մարսէյլի Ազգատախնամին, 38,000 ալ՝ Փարիզի Ազգատախնամին, (8000ը՝ նորակազմ «Յիշէ» յանձնախումբին): Ն. Յանձնախումբը արդեօք տեղեկութիւններ ունի՞ Մարսէյլի Ազգատախնամի մասին, որ, եթէ չենք սխալիր, դուրս կը մնայ Ազգ. Վարչութեան իրաւասութենէն:

Ցետոյ, իրապէս գոյութիւն ունի՞ Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն մը, եւ ի՞նչպէս բաժներ են մինչեւ հիմա տրամադրուած գումարները:

Դեռ կրնայինք երկարել հարցումները, բայց կը բաւէ այսօրուան համար:

Մենք կը կարծենք թէ այս ամբողջ գործը կը կարօտի լուրջ վերաքննութեան մը: Եւ ամէնէն առաջ՝ ուսումնասիրութեան մը:

Յանձնախումբը չի կրնար պնդել թէ իր միակ պաշտօնն է տրամադրելի գումարը բաշխել եւ ձեռքերը լուալ: Կառավարութիւններն անգամ, երբ վարկեր կը բանան, ամէն բանէ առաջ կը քննեն, կը պրպտեն թէ ի՛նչ բանի պիտի գործածուի, եւ կամ հիմնաւո՞ր է պահանջը:

Կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ 100ՐԴ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Բազմաթիւ փոյոց խնդիրներ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանը, որ յետաձգուած էր Ֆրանսայի նախարարական տագնապին հետեւանքով, կը բացուի այս շաբթու:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շատ կարեւոր որոշումներ պիտի տրուին այս ժողովին մէջ: Ֆրանսայի կողմէ պիտի մասնակցի Պ. Իվօն Տէլպօս, Անգլիոյ կողմէ Պ. Իտըն: Երկու արտաքին նախարարները նախապէս պիտի խորհրդակցին, միացեալ ճակատով գործելու համար: Օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ երեք շահեկան խնդիրները.—

1.— Իտալիոյ թագաւորին ճանաչումը իբրեւ կայսր Եթովպիոյ:

2.— Տնտեսական եւ ելմտական կազմակերպութեան ծրագիր մը, որուն պիտի մասնակցին ոչ - անդամ պետութիւններ ալ:

3.— Հաւաքական հրաժարում Ազգաժողովի ուխտին 16րդ յօդուածէն, որ պատժական տնօրինութիւններ կը տրամադրէ նախայարձակ պետութեանց դէմ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, եօթը պետութիւններ, որոնք արդէն ճանչցած են Եթովպիոյ գրաւումը, հետեւաբար եւ իտալական կայսրութիւնը, պիտի փորձեն իրենց տեսակէտը ընդունիլ տալ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Բայց Անգլիա վերապահ դիրք մը բռնած է եւ չուզեր խանգարել իր յարաբերութիւնները Մ. Նահանգներուն հետ: Ամերիկայի արտաքին նախարարը վերջերս վիժեցուց Իտալիոյ հետ սկսած առեւտրական բանակցութիւնները՝ ճիշդ այս հարցին հետեւանքով: Միւս կողմէ, Անգլիոյ յարաբերութիւնները պղտորած են Իտալիոյ հետ, հականգլիական քարոզութեանց պատճառով: Այնպէս որ, Անգլիա սպասողական դիրք մը պիտի բռնէ Ժընեւի մէջ: Անգլիական շրջանակներու մէջ այն կարծիքն ունին թէ Ազգաժողովը փոխանցման շրջան մը կը բոլորէ այս միջոցին, հետեւաբար նախընտրելի է զայն պահել իր եղած վիճակին մէջ, որչափ ալ անկատար ըլլայ, սպասելով աւելի նպաստաւոր պատեհութեան մը՝ գործնական բարենորոգումներ կատարելու համար: Առայժմ, Անգլիոյ նախարարները ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն որ Ազգաժողովը գաղափարական պայքարի ճակատ մը չդառնայ ֆաշական եւ հակաբոլշեւիկեան պետութեանց հանդէպ:

*** Ուրիշ տեղեկութեան մը համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ ուրիշ կարգ մը պետութիւններ հրապարակաւ պիտի յայտնեն իրենց հաւատարմութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան: Միւս կողմէ, հաւանական է որ փոքր պետութիւնները բացասական դիրք բռնեն 16րդ յօդուածին դէմ: Այս տեսակէտէն մասնաւորապէս ուշագրաւ է Զուիցերիոյ դիրքը: Այդ փոքրիկ երկիրը կ'ուզէ բացարձակապէս չէզոք մնալ Ազգաժողովի պայքարներուն մէջ եւ այս առաջադրութեամբ ատենէ մը ի վեր կը բանակցի մեծ պետութեանց հետ:

Պ. Լիթվինով, որուն համար նախապէս կ'ըսէին թէ պիտի չմասնակցի նոր նստաշրջանին, Մոսկուայէն ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ, ուր կը գտնուի արդէն իր օգնականը՝ Պ. Շթայն, դեսպան Հռոմի:

Գերմանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ բարեկամութիւնը

Պ. Սթոյատինովիչ, Եուկոսլավիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, որ Պերլին կը գտնուէր մէկ շաբաթէ ի վեր, Պելկրատ վերադարձաւ յունուար 23ին եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան մը: Մեկնելէ առաջ, վարչապետը հեռագիր մը ուղղեց Հիթլէրի, իր խորին երախտագիտութիւնը յայտնելով եղած ընդունելութեան համար:

«Վրէմէ», Պելկրատի կիսապաշտօնական օրկանը, իր թղթակցին միջոցաւ փառաբանելով Գերմանիոյ ճարտարապետութիւնը, զինարուեստը (որ «սիրայօժար ցոյց տրուեցաւ Պ. Սթոյատինովիչի ինչ որ չէ եղած ուրիշներու»), քիմիագիտութեան զարգացումը եւայլն, այդ երկիրը կը ներկայացնէ «Հանդարտ կղզեակ մը եւրոպական ալեկոծ ծովուն մէջ»: Եւ իր տեսածներէն կ'եզրակացնէ թէ «չիտակ է մեր արտաքին քաղաքականութեան բռնած ճամբան: Գերմանիոյ մէջ Եուկոսլավիան կը նկատեն երիտասարդ եւ հզօր երկիր մը, իրաւունքներով հաւասար՝ միւս բոլոր երկիրներուն: Պերլինի մէջ որ եւ է առաջարկ չներկայացուցին Եուկոսլավիոյ, ոչ ալ որ եւ է ճակատ: Ազատ ձգեցին զայն իր յարաբերութեանց մէջ՝ Ազգաժողովին հետ: Զթելադրեցին միանալ հակաբոլշեւիկ ճակատին, գիտնալով որ Եուկոսլավիա շատոնց ճշդած է իր դիրքը բոլշեւիկ Ռուսաստանի հանդէպ»:

*** Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը կը խորհի նոր հիւպատոսութիւններ հաստատել Միւնիխի եւ Համպուրկի մէջ, աւելի սերտացնելու համար երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները»:

Փոխադարձաբար կը ռմբակոծեն բաց քաղաքները

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը նկատելով որ ազգայնականները կը ռմբակոծեն բաց քաղաքները, Պարսելոնա, Վալէնցիա եւայլն, իր կարգին կրակի բռնեց Սալամանքան եւ ուրիշ ազգայնական քաղաքներ: Ասոր վրայ ազգայնականները առջի օր կրակ տեղացին Քաթալոնիոյ ափերուն վրայ: Տասնըմէկ ռումբեր ինկան Ֆրանսական հողին վրայ, Փէրփինեանի մօտ: Միայն մէկ վայրի մէջ 30 հոգի սպաննուեցան եւ 40 հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Կիրակի օր հինգ ազգայնական մարտանաւեր ռմբակոծեցին Վալէնցիան: Թերթերը կ'ըսեն թէ մարտանաւերէն երկուքը իտալական են, որոնք վերջերս զօր. Ֆրանքոյի նաւատորմին կցուեցան, սպանիական անուններով:

ՍՊԱՆԻՈՅ օտար կամաւորները ետ կանչելու համար, ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը նոր ժողով մը գումարեց Լոնտոնի մէջ: Այս առթիւ հաշիւ եղած է որ 3.000.000 անգլ. ոսկի պէտք է այս գործին համար եւ ատոր 400.000 ոսկին բաժին կ'իյնայ Անգլիոյ: Խնդիր է թէ Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը պիտի ուզե՞ն իրենց համապատասխան բաժինն ստանձնել:

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պատանի մը 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» կը տրամադրէ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Մարսէյլ ծնած եւ ֆրանսական դըպրոցի մէջ կրթուած պատանի մը, Լեւոն Ղեւոնդեան, որ ֆրանսերէն յօդուածներ կը գրէ հայկական շունչով, 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» դրած է մեր տրամադրութեան տակ, մրցում մը հաստատելու համար:

Տղան կարդացած ըլլալով ֆրանսախօս հայ պատանիներու մասին գրութիւններ՝ «Յառաջ»ի մէջ, որտանց կը հաւատայ թէ «հայրենասիրական նոր թափ մը ծնած է արտասահմանի հայկական անկայուն նոր սերունդին մէջ, այն հայերուն մէջ որ պարտաւոր են յարգել հիւրընկալ երկիրը եւ պաշտել իրենց նախահայրերուն հայրենիքը: Անոնք կրնան ապացուցանել իրենց հայրենասիրական զգացումները, բայց պէտք է օգնել եւ բարոյական նեցուկ ընծայել»:

Ուրեմն 400 ֆրանքը եւ երկու տարեկան «Յառաջ»ը տրամադրուած են այս առաջադրութեամբ:

Պատանին միեւնոյն ատեն մշակած է մրցման պայմանները.—

1.— Մրցումին նիւթը պիտի ըլլայ փոքր շարադրութիւն մը հայրենիքի մասին (Patrie), (անշուշտ հայկական հայրենիք):

2.— Մրցումին մասնակցողները պէտք է ծնած ըլլան Ֆրանսա (նշանակել քաղաք եւ նահանգ), 17 տարեկան եւ աւելի պակաս:

3.— Պէտք է աշակերտ ըլլան որ եւ է ֆրանսական դպրոցի (յիշել անունը) եւ ի հարկին ներկայացնեն դպրոցին տեսչութեան վկայականը:

4.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ մանչ թէ աղջիկ: Գրել անուն, մականուն, հասցէ, ինչպէս եւ ծնողքին հասանութիւնը:

5.— Ձեռագիրները պէտք է գրել գրիչով, թուղթի մէկ երեսին վրայ, եւ երկու օրինակ, մէկը ղրկելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, միւսը՝ հետեւեալ հասցէին.— Ghévontian Léon, 7a. Rue des Petites Maries, Marseille:

6.— Ձեռագիրները կ'ընդունուին մինչեւ 25 մարտ 1938:

7.— Քննիչ յանձնախումբը (ժիւրի) պիտի կազմուի նախագահութեամբ «Յառաջ»ի խմբագրին:

8.— Սահմանուած պարգեւները (400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ») պիտի բաժնուին հետեւեալ ձեւով.—

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 200 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ»:

Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 150 ֆրանք: Գ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 50 ֆրանք: Դ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— Մէկ տարեկան «Յառաջ»: (Այս վերջինը ամէնէն փոքր եւ ընդունակ թեկնածուին):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

Կիրակի օր հրատարակած էինք Երեւանի ութ ամբաստանեալներուն դէմ արձակուած պաշտօնական մահավճիռը:

«Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 30 թիւին կենսագրական տեղեկութիւններէն կ'երեւայ որ երկուքը թրքահայեր են,— մէկը՝ Թորոս Մկրտիչի Թորոսեան, ծնած 1898ին, «Բաչքեօյ գիւղացի» (Թուրքիա): Կրնա՞ք իմանալ թէ ո՞ր տեղացի է այս դժբախտը, «բարձրագոյն կրթութեամբ»: Կենսագրականը կ'ըսէ թէ ամուսնացած է եւ ծառայած՝ «ցարական եւ Դաշնակցական բանակներում»: Միւսը՝ Արամ Յակոբի Մելքոնեան, ծնած է 1886ին, «Վրթանէս գիւղացի» (Թուրքիա): Դարձեալ անորոշ կը մնայ ծննդավայրը, առանց քաղաքի կամ նահանգի: Կենսագրականը կ'ըսէ թէ ունէր բարձրագոյն կրթութիւն, եղած է անդամ Խ-էր կուսակցութեան, մինչեւ 1920, ամուսնացած է եւ անկուսակցական:

Քանի մը տեղեկութիւններ ալ՝ միւս վեցի մասին.— Վարդան Ալէքսանի Մամիկոնեան ծնած է 1898ին, Թիֆլիս: Եղած է հողային գործավար 1934էն 1936, ձերբակալութենէն առաջ՝ տնօրէն պետական դրամատան, ամուսնացած: Միքայէլ Աւետիսի Եղիազարեան ծնած է 1902ին, Աշտարակի Բիւրական գիւղը: Եղած է նախկին վարիչ գիւղատնտեսական բաժնի: Արշակ Ստեփանի Շահնազարեան ծնած է 1901ին, Սիսիանի Բռնակոթ գիւղը, նախկին պետ Անասնապահական վարչութեան: Գավրիլ Յարութիւնի Քալանթարեան ծնած է 1898ին, Ասորեէջանի Մինքենդ գիւղը, նախկին պետ անասնապահական վարչութեան եւ փոխ - գործավար հողագործութեան եւն.: Շաւարշ Միքայէլի Տէր Աւագեան ծնած է 1896ին, Միկոյեանի շրջանի Այար գիւղը, նախկին վարիչ անասնապահական վարչութեան ծրագրի բաժնին, նախկին Դաշնակցական, յետոյ անկուսակցական, ամուսնացած: Աշոտ Ասատուրի Մադաթով ծնած է 1896ին, Թիֆլիս, 1918ին ծառայած է Դաշնակցական բանակին մէջ, նախկին վարիչ հողային գործավարութեան ծրագրի բաժնին:

Յաջորդով՝ «դատավարութեան» մանրամասնութիւնները:

Մէկ սպարապետ ամբողջ երկրին համար

Ինչպէս հաղորդած էինք, Շօթանի կառավարութեան առաջին գործերէն մէկն եղաւ ամբողջ ազգ. պաշտպանութեան համար նշանակել մէկ սպարապետ, զօր. Կամլէն: Լոնտոնի մէջ մասնաւոր նշանակութիւն կուտան այս տնօրինութեան, զայն վերագրելով միջազգային կացութեան ծանրութեան: Իբրեւ նախագահը միացեալ սպայակոյտին, զօր. Կամլէն փաստօրէն կը դառնայ ընդհ. սպարապետ՝ պատերազմի պարագային: Այսպէս կը գրաւէ ճիշդ այն դիրքը ինչ որ մարաջախտ Պատոլյիօ Իտալիոյ մէջ, բայց քիչ մը տարբեր՝ մարաջախտ Պլոմպէրկի դիրքէն (Գերմանիա):

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի զինուորական խմբագիրը, զօրավար մը, այս առթիւ դիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի մէջ միշտ զգուշացած են չափէն աւելի լիազօրութիւններ տալ զինուորի մը: Կառավարութիւնը քանի դէպի ձախ գնաց, այնքան զօրացաւ այս տրամադրութիւնը:

Այնպէս որ, միայն բացառիկ պարագաներ կրնային հարկադրել այս պաշտօնին հրաւիրելու Զօր. Կամլէնը: Առանձին օդատորմիղի մը ստեղծումը Ֆրանսայի ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ պատճառ եղած է որ բանակը եւ օ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՓԵՐԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Այն պահուն, երբ Սուրիոյ անկախութեան շուրջ ֆրանքօ-սուրիական բանակցութիւնները կը կատարուէին Դամասկոս, Պէյրութ ու Փարիզ, Թուրքիան իր դաւերուն նոր թափ տալով՝ պաշտօնապէս կրկէս իջաւ Սանճաքը խլելու:

Սուրիական պատուիրակութիւնը դեռ Փարիզէն չվերադարձած՝ Թուրք գործակալներ Սանճագ խուժեցին, Մայր Հայրենիքին մօտալուտ վերադարձը աւետելու, այդ ազդեցութեամբ իրենց ցեղակիցները խանդավառելու ու կազմակերպելու եւ սուրիական հայրենիքին դէմ դաւելու համար:

Անարգել շրջեցան Սանճագին չորս կողմերը, մուտք գործեցին ժողովրդային խաւերուն մէջ, տեսակցութիւններ ունեցան զանազան սմեռղուկ եւ դիւրամատչելի դէմքերու հետ, եւ ունկնդիրներ ունեցան դժբախտաբար Հայերէն ալ:

Ասոնց ամէնէն ճարպիկն եղաւ «Ճէմհիւրիէթ»ի շրջուն թղթակից Գանտէմիր, որ պսպղուն յօդուածներ գրեց իր թերթին ու ջանալով շահագործել նաեւ Սուրիոյ հաւատարիմ հայ ժողովուրդը, որ իբր թէ «Թրքական դատին կապուած է»:

Գործակալներուն փափաքն էր հանրային կարծիք պատրաստել, կողմ շահիլ, Սանճագը Սուրիայէն անջատելու դիտաւորութեամբ, եւ ատոր իրականացման համար ամէն միջոց գործածել:

Այս ճարպիկ աշխատանքին մէջ ամէն կարգի օժանդակողներ ունեցան: Այդ օրերուն, «Ցառաջ»ի մէկ խմբագրականը (21—10—36), որ կոչ կ'ընէր Հայերուն, Արաբներուն միացնել իրենց ճակատագիրը, պատճառ կ'ըլլայ որ իր մէկ հրապարակային ընթերցողը՝ Սարգիս Հարկալեան միւտիրին պաշտօնատեղին կանչուելով հարցաքննութեան պահուն ապտակուի, եւ իբր «խռովարար» դատարան յանձնուի: Կը ճարուին երկու վկաներ ալ:

Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ Անտիոք, Դեկտեմբեր 8ին:

— «Ամբաստանուած էք, կ'ըսէ հաշտարար դատաւորը, թէ դաշնակ «Ցառաջ» թերթը ձեր ձեռքն առած՝ հրապարակաւ կը կարդաք, կառավարութեան դէմ քարոզութիւն կ'ընէք:

— «Այո՛, կը պատասխանէ Հարկալեան, այդ թերթը կարդացի սրճարանը, ուրիշներու առջեւ, բայց անոր մէջ կառավարութեան դէմ խօսք չկար: Մեզի կը թելադրէր Արաբներուն հետ ըլլալ, եւ արդէն մեր շահն ու քաղաքացիական պարտականութիւնն ալ այդ կը պահանջէ:

Արաբ դատաւորը պարտականութիւնն ու զգացումը միացնելով, անշուշտ, յանցաւոր չի գտներ ամբաստանեալը:

Ահա այս մթնոլորտին մէջ է, որ 1936 Նոյեմբերին երեսփոխանական ընտրութիւններու թնճուկը բարդացաւ, եւ անկէ ի վեր Սանճաքը կը նմանի եռացող ջուրի կաթսայի մը:

Օրուան պատուիրակը, որ երկարամեայ պաշտօնավարութեամբ արեւելեան հոգեբանութեան մասնագէտ էր դարձեր, պարապ տեղը չէր որ կ'ըսէր ազգային խմբակցութեան ներկայացուցիչներուն.

— «Եթէ թեկնածուներու այս ցանկը չէք ընդունիր, ապագայ դէպքերուն պատասխանատուն չեմ»:

Ու ազգային խմբակը երկար խորհրդակցութիւններէ, երթեւեկներէ եւ դատումներէ վերջ տեղի տուաւ:

Թուրքերը միակամ եւ միաձոյլ, մասնակցող չէին բացառութիւններէ զատ, պօյքոթ հռչակեցին ընտրութեանց դէմ, չուզելով պատգամաւոր ղրկել Սուրիական Երեսփ. Ժողովին: Իսկ Արաբներուն մէկ մասը ձեռնպահ մնաց, ընտրութիւնները ազատ չըլլալուն համար: Իւրաքանչիւր ճակատ իր ընդունած եւ կամ հասկցած ձեւով՝ բողոքի հեռագիրներ ղրկեց առ որ անկ է:

Եւ ընտրութիւնները կատարուեցան ջերմութեան նուազի եւ ընդհանուր իխրանգումի մէջ, Նոյեմբեր 30ին: Երեկոյեան Անտիոքը կ'ալեկոծուէր: Կարգ ու կանոնը պահելու հոգը զինուորական իշխանութեան յանձնուեցաւ: Թուրքերը յարձակումներ կատարեցին եւ կրակեցին Թուրք երեսփոխաններու՝ Մոհամմէտ Ատալիի եւ Մուսթաֆա Գօսէյրիի բնակարաններուն վրայ: Երկու երեսփոխաններուն տուներն ալ զինուորական պաշտպանութեան տակ առնուեցան: Հակառակ ատոր, ամբոխը յարձակեցաւ Մուսթաֆա Գօսէյրիի բնակարանին վրայ, որ պաշտպանուած էր զինուորներու եւ հրասայլերու շղթայով մը: Թուրքերը ունեցան երկու մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւորներ: Ժողովուրդին պայրոյթէն ազատելու համար, Թուրք երեսփոխանները՝ Ատալին եւ Գօսէյրին Հալէպ ապաստանեցան:

Անտիոքի դէպքը չափազանցեալ գունաւորումներով արձագանգ գտաւ Թուրքիա: Թուրք աւազակախումբեր սուրիական հողը մտան Հաճիլարի կողմը, Գրդխանի հիւսիսը: Հողատէր պետութիւնը արագ շարժեցաւ եւ այսպիսով առաջքը առնուեցաւ ծաւալուն դաւադրութեան մը, որ կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել կ'ուզէր Ֆրանսան եւ Սուրիան:

Թէեւ Թուրք զինուորը չեկաւ, բայց Թրքական ոգեւորութիւնը առատօրէն Սանճագ հոսեցաւ, եւ Թուրք դիւանագիտութիւնը խոշոր յաղթանակ մը տարաւ Ժընեւի մէջ, Անգարայի 1921ի դաշնագրին բաց դռնէն մտնելով եւ Սանճագի անկախութիւնը պահանջելով:

Իրերու այս դժնդակ կացութիւնը մեծապէս դառնացուց Սուրիացիները, որոնք բողոքի հեռագիրներ ղրկեցին մարզպանութեան, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգաժողովին:

Այս թրքավարի իրադարձութեանց ընթացքին էր որ Ազգաժողովը «դիտողներ» ղրկեց Սանճաք: Ասոնք Յունուար 11ին հասան եւ Մարտ 2ին վերադարձան, շրջելով Սանճաքին ամէն կողմերը: Մօտէն ըրին բոլոր ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, տեսան, հարցուցին, քննեցին իրականութիւնը: Անոնց տրամաբանական եզրակացութիւնը Թուրքերու նպաստաւոր չէր կրնար ըլլալ: Բայց Ժընեւի մէջ ուրիշ ջաղացքներ կը բանէին: Մինչ դիտողները Բահանիէ կը գտնուէին, եւ ականատես կ'ըլլային թրքավարի արիւնոտ տեսարաններու, ահա՛ կը հաղորդէր Ժընեւի վճիռը, Յունուար 27ին:

Սանճաքին իրաւակարգը որոշուած էր:

Թուրքիան դիւանագիտական ամենազօրաւոր աթոռներ ունէր խաղը շահելու, եւ շահեցաւ: Մինչդեռ սուրիական պատուիրակութիւնը, որ երկրին համատարած ապշանքին եւ զայրոյթին մէջ հայեցնելով ճամբայ կ'ելլէր դէպի Ժընեւ, պաշտօնական ունկնդրութեան մը իսկ չարժանացաւ:

Ժընեւի չարաշուք վճիռը ցնցեց բովանդակ Սուրիան, մէկ ծայրէն միւսը: Սանճաքին արաբական խանութները եւ Հալէպի ու Դամասկոսի բոլոր շուկաները օրերով փակ մնացին, իբրեւ բողոք: Միթինկներ ամէն կողմ, հեռագիրներ աջ ու ձախ: Բազմահազար Արաբներ Ազգաժողովի դիտողներուն առջեւ պոռացին,— «Անկցի՛ Ժընեւի համաձայնութիւնը», «կեցցէ՛ արաբական Սանճաքը»: Արաբական մամուլը ի զուր կը փաստէր թէ Սանճաքը պատմականօրէն, ցեղագրականօրէն, աշխարհագրականօրէն եւ առեւտրական տեսակէտով արաբական է եւ անբաժանելի Սուրիայէն:

Թուրքերը կը կազմակերպուէին ու կը զինուէին Սանճաքին ներս եւ ինկերէն իր դիւանագիտական հրահանգին ուղղուած էր խարխլել Ազգաժողովին, որ Մայիս 21ի նիստին մէջ ամբողջացուց եւ վաւերացուց Յունուար 27ի որոշումը, Սանճաքը բաժնելով Սուրիայէն:

Թուրքիա յաղթանակը տարած էր: «Հաթայցիներու» ուրախութիւնը սահման չէր ճանչնար: Պէյլանի մէջ ոստիկաններ կը հալածուէին եւ մասնաւոր ապաստարկութեանց քննիչ Թըրպանատէզի հարկադրաբար հասնելով կը շրջապատուէր Թուրքերու կողմէ: Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն Թուրքերը աւելի չափազանցելով, Անտիոքի Արաբներուն վրայ կը յարձակին, եւ երկուստեք բազմաթիւ վիրաւորներ կ'ըլլան: Օրերով հաղորդակցութիւնները դադրեցան: Արաբական ակումբը խուզարկութեան ենթարկուեցաւ, բայց բան չգտնուեցաւ, իսկ Թուրքերու ակումբին գտնուեցան զէնքեր եւ կարեւոր թուղթեր, որոնց մէջ զէնքերու ցուցակներ եւ զինուորական յատակագիծ մը, զօրանոցին, ատրային եւ քաղաքին ուրիշ կարեւոր կէտերուն վրայ յարձակելու, մինչեւ որ սահմանէն Թրքական բանակը հասնէր:

Դէպքերու այս սրընթաց զարգացման մէջ՝ Թուրքիան իր քարոզութիւնները աւելի զօրացնելու համար երկու հիւպատոսներ ղրկեց Սանճաք: Անտիոք հաստատուեցաւ ընդհ. հիւպատոսը, պայ Ֆէրուզ Գէմիլ, որ իր անկեղծութեամբ ու պատասխանատուութիւնը Սուրիա անցուցած ըլլալով՝ արաբերէնի քաջ տեղեակ է: 1923էն ի վեր յաջորդաբար հիւպատոսական պաշտօններ վարած է Փորթուկալ, Հոլանտա, Նորվեկիա եւ վերջին երեք տարիներն ալ Փարիզ: Թուրքիա բնականաբար կը ճանչնար իր ներկայացուցիչին յատկութիւնները: Քանի մը շաբթուան ընթացքին՝ պայ Ֆէրուզ դարձաւ Սանճաքին ամէնէն զօրաւոր անձնաւորութիւնը: Պաշտօնականացուց, դասաւորեց, ոգեւորեց եւ տարածեց թրքական շարժումը:

Այս պայմաններուն տակ ահա գործադրութեան սկսաւ դրուիլ վարչակարգին 12րդ. յօդուածը որ կ'ըսէ.

««Սանճաքի քաղաքացիի հանգամանքներ կրնայ ձեռք բերել.—

1. Ամէն անձ որ Սանճաքի հողամասին վրայ ծնած է:

2. Ամէն անձ որ վարչակարգի կիրարկութեան սկսած պահուն 21 տարեկանէն վար է եւ որուն հայրը Սանճաքի մէջ ծնած է»:

Սանճաքի կանոնագրին այս տրամադրութեամբ՝ Թուրքիայէն ներգաղթը սկսած է դէպի Սանճաք: Մէկ ամսուան մէջ եկողներուն թիւը 3000ի մօտեցաւ, որ հետզհետէ 7—8000ի պիտի բարձրանայ կը հաւաստէր Թուրք պաշտօնաթերթ «Եէնի Կիւն»ը, աւելցնելով թէ 8000ը, իրենց պարագաներով 35,000 պիտի ըլլան:

«Եկողներուն մէջ կան, կ'աւելցնէր նոյն թերթը, հարիւրաւոր ծանօթ առեւտրականներ, հռչակաւոր փրոֆէսէօրներ, զօրավարներ, վճռաբեկ ատեանի անդամներ, երկրաչափներ, փաստաբաններ, բժիշկներ եւ գեղագործներ:»

Թուրքերու թիւը որ ըստ թրքական աղբիւրներու 80,000 կը հաշուուէր, նորեկներով 16,000 աւելցած է, որուն վրայ բարդելով Թուրքիայէն գալիք 35,000ը, կ'ունենանք, Սանճաքի մէջ կլոր թիւով 130,000 Թուրք:

Եկողներուն մեծ մասը Կիլիկիա ապրող Ալէվիներ են, որոնք կուգան իբրեւ «Թուրք»: «Մենք կուգանք ստիպման տակ, կը յայտարարեն շատեր, քուէարկելու Թուրք թեկնածուներուն համար: Եթէ այդպէս չընենք, մեր պարագաներն ի՞նչ կ'ըլլան Թուրքիոյ մէջ»:

Եկողներէն շատեր, պատերազմէն առաջ հեռացած են Սանճաքէն, եւ հոս ոչ մէկ կապ ունին: Ոմանք չեն յիշեր նոյնիսկ իրենց Սանճաքին մէջ ծնած ըլլալը: Բայց ողջ ըլլայ 12րդ. յօդուածը, որ Սանճաքի քաղաքացիութիւնը կը շնորհէ իրենց: Բոլորն ալ մէկ տարուան անցագիր ունին, լաւ հագուած եւ նուազագոյն օրական 15 ֆրանք կը ստանան իւրաքանչիւրին ապրուստի համար, համաձայն իրենց աստիճանին եւ կենցաղին: Մինչդեռ Սանճաքաբնակ գիւղացի մը օրական հազիւ 3 ֆրանք կը շահի: Թուրքիոյ իրենց ընտանիքներն ալ կառավարութեան բարեխնամ հոգածութիւնը կը վայելին:

«Քուէարկելու համար» ղրկուած այս զանգուածը, որուն թիւը մինչեւ Յունուար 20ը 4,500ի պիտի հասնի, կը գրէ «Եէնի Կիւն», ցրուած է՝ բացի Ճէպէլը Մուսայի եւ Քէսապի հայկական ոստաններէն՝ Սանճաքի ամէն կողմը, մասնաւորապէս Անտիոքի գաւառին մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ բոլորն ալ 20 տարեկանը լրացուցած են եւ զինուորական ծառայութիւնը կատարած:

Ուրեմն 13.000նոց գունդ մը ահա, բերդը ներսէն գրաւելու պատրաստ, առանց հաշուելու տասնապատիկ տեղացի գաղափարակիցները, որոնց կորովը շատ բարձր է:

Եկողներուն մէջ կան 12 բժիշկներ որոնց թիւը 56ի պիտի բարձրանայ: Հիպոկրատի այս աշակերտները, առանց արտօնութիւն ստացած ըլլալու բժշկութիւն կ'ընեն: Ամէն ինչ ձրի է դեղն ալ:

«Եէնի Կիւն», կը գրէր իր Դեկտ. 29ի թիւին մէջ.— «Երկար տարիներ ի վեր Հարաւային Ամերիկա հաստատուած Հաթայցիներն ալ կը պատրաստուին հայրենիք վերադառնալու: Յունուարի վերջերը անոնց ժամանման կը սպասուի:»

Կը պատմեն թէ, Թուրքիան 6 միլիոն ֆրանք տրամադրած է, Սանճաքի քարոզութեան գործին համար:

ՎԻՇԱՊ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

Ալժերիոյ ամէնէն մեծ եւ բանուկ նաւահանգիստներէն մին է Ալժէն, ուր բացի պատերազմական գրահաւորներէն բազմաթիւ առեւտրական մեծ ու պզտիկ նաւեր կ'երթեւեկեն զանազան ուղղութեամբ, մասնաւորապէս Մարսէյլ, Թուլօն ու Նիս:

Ընկերային նոր օրէնքներու եւ մասնաւորաբար միջազգային ցուցահանդէսի առթիւ պզտիկ դիւղաքաղաքներու վերածուած էին գրեթէ բոլոր նաւերը, մանաւանդ անդրատլանտեան ընկերութեան երկու հսկաները, «Ville d'Alger» եւ «Ville d'Oran»: Այս երկու նաւերուն մէջ 7—8 ամիս երթեւեկելով ունեցայ յիշատակելի հանդիպումներ:

Ըստ նաւաստիներու սովորութեան, պարապոյ ժամերուս կը շրջիմ կամ միջանցքներուն վրայ, կը դիտեմ ճամբորդներու խումբերը, ծանօթ մը կամ հայրենակից մը տեսնելու յոյսով:

Յուլիսի տաք կիրակի մըն է, մօտ երկու հազար ճամբորդներ— խառնուրդ զանազան ազգութիւններու, հրաժեշտի թաշկինակներ կը շարժեն:

Կը յիշեմ ներգաղթի վերջին կարաւանին մեկնումը «Սինայիա» շոգենաւով, երբ իմ հայրենակիցներս կ'երթային իրենց հայրենիքը շինելու ու շէնցնելու, իսկ ասոնք փարթամ ստանաններու մէջ դրամ վատնելով կեանքը վայելելու:

Բազմաթիւ ճամբորդներ կամրջակին ձողերուն կրթնած կը դիտեն պատանի բռնիկները որոնք մակոյկներու մէջ պատրաստ կը սպասեն ծովուն խորը մխրճուելու, զուարճասէր մեկնողներու կողմէ նետուած սանթիմները հաւաքելու համար:

— Ա՛խ, շատ կը վախնամ, սեւ ամպեր սկսած են կուտակուիլ հորիզոնին վրայ, դիտե՞ս շատ կ'ազդուիմ ծովէն:

— Ես ալ շատ շուտ կը բռնուիմ ծովախտէ, սակայն այս նաւը շատ մեծ է, պզտիկ ալեկոծութիւններէ չազդուիր:

— Մի վախնաք, ըստ նաւապետի յայտարարութեան ծովը խաղաղ պիտի ըլլայ, կ'ըսեմ, ընդմիջելով խօսակցութիւնը այս զոյգին:

Երկուքն ալ ապշած դիս դիտելէ վերջ, կինը կը յարէ՝

— Դուք Հա՞յ էք. բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, ֆրանսական նաւուն վրայ հայ նաւաստի՞...

— Հայ նաւաստի, այո՛ եւ դուք ալ հայ ճամբորդներ Ալժերիացի, այնպէս չէ՞:

— Ո՛հ ոչ, ես Ալժերիացի եմ, սակայն քոյրս Ամերիկացի է, քանի մը ամիս է իմ մօտս էր, հիմա կ'երթանք Փարիզ, ցուցահանդէս այցելելէ վերջ, քոյրս պիտի մեկնի Նիւ Եորք, իսկ ես կը վերադառնամ Ալժէ:

— Խնդրեմ պարոն, «Ցառաջ» ունի՞ք ձեր մօտ, եւ կամ կրնա՞ք ինծի ըսել թէ ինչ եղաւ Լեւոնը, կ'ըսէ կինը մտերմօրէն, կարծես հին ծանօթներ ըլլայինք:

— Երեք թիւ «Ցառաջ» ունիմ քովս, վերջը կը բերեմ, բայց ո՞ր Լեւոնի մասին է ձեր խօսքը,

— «Զարթօնք» վէպին հերոսը, Լեւոնը որ Վանի Այգեստանին մէջ կը հալածուի Թուրք ոստիկաններու կողմէ:

Ակամայ ծիծաղ մը ունեցայ դէմքիս վրայ եւ յայտնեցի թէ Լեւոնը ողջ ապաստանած է Սոնայի մօտ:

Պզտիկ ընդմիջումներով մինչեւ ուշ խօսեցանք մեզ հետաքրքրող քաղաքական, ազգային եւ կրթական խնդիրներու շուրջ եւ պարզուեցաւ թէ քոյր ու եղբայր իրար կը գերազանցէին հայրենասիրութեան մէջ:

Ուրիշ անակնկալ մը: Հայ որբուհի մը նշանուելու նպատակով Պիլիս[…] կ'երթայ իր խնամակալուհիին հետ: Հայր ու աղջիկ մը Փարիզ կ'երթան ցուցահանդէսին համար: Թէքիրտաղցի երիտասարդ ատամնաբոյժ մը Մէ[…]ոն Քառէ կ'երթայ իր ազգականներուն միանալու համար: Եւ ահա Պե[…]ճիքա հաստատուած Պոլսեցի վաճառական մը երկրորդ կարգի ճամբորդներու մէջ, Պիգերթա երթալու առթիւ.

— Կը շնորհաւորեմ, պարոն, որովհետեւ շատ քիչ են օտարականները եւ մանաւանդ Հայեր, որ այս տեսակ գործերու տիրանան: Թուրքերը սպաննեցին միլիոնաւոր Հայեր, բայց չկրցան ու չպիտի կրնան սպաննել նոր աշխատասիրութիւնն ու ձեռներէցութեան ոգին:

Կենդանի շարժանկար մըն է շոգենաւը. այլազան ցեղերու պատկանող այրեր, կիներ ու մանուկներ կուգան եւ կ'երթան: Երկու օր ծովու վրայ, օր մը Ալժէ, օր մը Օրան եւ չարու-

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՈՒԳԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկերային շատ կարեւոր հարց մը, որ հասարակ մահկանացուէն զատ մեծ չափով կը հետաքրքրէ նաեւ բոլոր միտքի աշխատաւորները: Երբ խորհինք որ այս վերջիններուն հանճարէն, փորձառութիւններէն կախուած է մեծապէս ընկերային կեանքին զարգացումն ու ստեղծագործական բարւոքումը, շատ դիւրաւ կրնանք ըմբռնել կարեւորութիւնը սա հարցին.— Մարդուն մէջ ի՞նչպէս կուգայ աշխատութեան տրամադրութիւնը:

Կ'ուզես աշխատիլ: Ժամանակը կը ստիպէ, բայց տրամադրութիւնդ տեղը չէ: Յայտնի հիւանդութիւն ալ չունենալով: Նոյնիսկ զուտ մեքենական աշխատութիւնը, որ մտաւոր յոգնութիւն ալ այնքան չի պահանջեր, տառապանք մը կ'ըլլայ, ու երբ անհրաժեշտ գործ մըն ալ ունիս ի կատար հանելու, ջղային դրութիւնդ կ'ըմբոստանայ — գեղարուեստական եւ գիտական ինչ գործունէութեան վրայ ալ ըլլայ խնդիրը: Ոհ, կը պակսի, չկայ այն անսահմանելի հեղուկը՝ որուն անունն է տրամադրութիւն:

Արդ, ի՞նչ կերպով մարդուն մէջ կը սնուի այս տրամադրութիւնը, ի՞նչպէս կը բարձրանայ տրամադրութիւնը: Հոգեբուժակներ, ջղախտաբոյժներ, ընկերաբաններ զբաղած են այս խնդրով եւ ճոխ փորձերով հասած են ինչ ինչ եզրակացութիւններու, ոչ թէ սակայն այն իմաստով որ դեղ ու դարմանը գտած են տրամադրութիւնները բարձր պահելու, այլ զանազան արհեստներու եւ արուեստներու հետեւող դասակարգին սովորութիւններ ուսումնասիրած, ընդհ. կանոններու հաստատութեան կողմը գացած են: Ի՞նչպէս կը բորբոքի կայծը, ի՞նչպէս կը տեղափոխուի հեղուկը կամ տրամադրութեան ծորելին, ի՞նչ ներքին ու արտաքին ազդակներ դրդիռ ու տենդ առաջ բերած են, եւ հսկայ աշխատութիւններով կարելի եղած է պճնազարդել մարդկային գործունէութեան անդաստանը:

Եթէ ամէն աշխատաւոր — ըլլայ մեքենական, ըլլայ մտաւոր դասակարգի աշխատաւոր — ուշի ուշով քննէ իր ունակութիւնները, պարապոյ ժամու մը, այս մասին պիտի կրնայ աւելի կամ նուազ պայծառօրէն հասու ըլլալ թէ ի՞նչ է, ո՞րն է դրդիչը կամ տենդը, որ կը մղէ զինքը, որ տրամադրութիւն կ'արթնցնէ աշխատելու:

×

Շատ մարդոց մէջ աղմուկը կամ ժխորը կը գործէ իբրեւ տարր աշխատութեան տրամադրութեան: Առաջնակարգ մաթեմատիկոս մը պատմած է, թէ իր ամէնէն դժուար ու վերացական խնդիրները կրցած է լուծել յաճախ մեծ քաղաքի մը ամէնէն աղմկալից փողոցին մէջ: Օգուտ քաղած է զալմաղալէն, եւ ինչ որ կը վրիպէր ցրել իր ուշադրութենէն, կը կեդրոնանար դիւրաւ ժխորի բոպէներուն: Փողոցին բազմաձայն, չփոթ, բզզուն կամ շառաչուն ժխորը իբրեւ դրդիռ կը նկատէր ու կը զգար, եւ ոչ բնաւ իբրեւ արգելք կամ խանգարում:

Ոչ սակաւ արուեստագէտներ իրենց ներշնչումին համար պէտք ունին երաժշտութեան, զուռն զօչուն երաժշտութեան: Այսպէս, հանրածանօթ նկարիչ մը իր ստուերագիրները ախորժով ու դիւրաւ կը պատրաստէ ճաշի ժխորին մէջ, մէկ խօսքով՝ ի ձայն թմբկի եւ քնարի, եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Երաժշտական գործիքները որքան աւելի գոռան, ճչեն, ճչան, այնքան արագ կուգան իր ներշնչումները, դէմքերու եւ պատկերներու կենդանութիւնը կ'աշխուժանայ: Ձայները ուղիղ կը լծորդին պատկերներուն: Երբ ներշնչումը դադրի, արուեստագէտը կը փոխադրուի դնչուներու երաժշտութեամբ ծանօթ փողոցը, վերանորոգուելու համար: Նիցչէ կը յայտնէ, թէ ամէնէն աւելի անդիմադրելի կերպով հրդեհուած կը զգայ ինքզինքը եւ թեւեր կը հագնի կարծես, այն ատեն երբ «Գարմէն»էն զոյգ մը նուագ ածուի իրեն մօտ:

×

Ինչ որ մէկուն համար աղմուկ է, ուրիշին համար լռութիւն է: Համբաւաւոր գրագէտի մը աշխատութեան ձայնագրել սենեակը ժամանակ մը Վիեննայի մէջ առակի կարգ անցած էր: Այդ աշխատութեան սենեակին մէջ, որուն պատերուն գամուած էին կաշեպատ ծածկոյթներ, մայրաքաղաքին ժխորը կը թափանցէր իբրեւ տեսակ մը հեռաւոր խժլտուք խեցեմորթերու, մանաւանդ որ բանաստեղծին ամարանոցը փողոցէն պարտէզով մըն ալ բաժնուած էր:

Թէ աղմուկը շատ մը գրագէտներու ջիղերուն ինչ դիւրազգածութեամբ կը հակազդէ, եւ նոյնիսկ ամենաթեթեւ չչուկը տրամադրութիւնը խանգարելու պատճառ մը կ'ըլլայ, այս մասին զուարճալի պատմութիւններ լսուած են վերջերս մեռնող տիկինի մը բերանէն, որ քանի մը նշանաւոր հեղինակներու մօտ գրագրի պաշտօն վարած է շարունակ եւ, այսպէս, շատ մօտէն տեղեակ դարձած է անոնց առանձնայատկութիւններուն:

Վարպետին տիէֆէ ըրած միջոցին, խեղճ կինը հազիւ կը համարձակէր շունչ առնել, իսկ դիպուածով հազալը կամ փռնգտալը պարզապէս... աղէտքի մը ձեւը կ'առնէր: Իր համբաւաւոր «ցաւագար»ներէն մին — որովհետեւ իսկապէս, կ'արժէ այսպէս որակել զանոնք — պահանջեց անգամ մը որ գրագրուհին իր ստորագրութեան տետրակը առնէ եւ երթայ կենայ կամ նստի դարակի մը մէջ, որպէսզի ... ցաւագարը այն պատրանքը ունենայ թէ սենեակին մէջ ինք մինակ է, ... կարծես փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ, եւ որպէս թէ թելադրութիւն չէ որ կ'ընէ, այլ ... մենախօսութիւն: Վիեննայի արհեստագիտական թանգարանին քիմիական աշխատանոցին մէջ այս միջոցիս կ'աշխատին գտնել հնարել աղմկախափան գործիք մը, զոր գրագէտները պիտի կրնան զետեղել իրենց աշխատութեան սենեակը:

×

Այսպէս, մին կը ներշնչուի մեծ քաղաքին ժխորէն, միւսը գիւղական առանձնութենէն: Զօլա տեղ մը նկարագրած է, թէ ինչպէս իրեն մէջ աշխատութեան տրամադրութիւն կը բերէր յանկարծ ճեպընթացի մը համազարկ կչռոյթը: Այն ատեն արագ կուգային կը վազէին իր մտածումները այդ միջոցին որ չէր կրնար հասնիլ կարգ դնելու անոնց մէջ: Այդ տպաւորութենէն վերջ, իր գրածները կարգի դնելու համար Հարաւային Ֆրանսայի մէկ կողմը կ'երթար, անտառներուն տեսքէն հմայուած, վայելելով գալարաղաւարթ մենութիւնը:

Ցատկանչական երեւոյթ մըն է […] չէ՞: Ճեպընթացին համազարկ[…] կայարաններու ժխորին, ճամբորդ[…]թեան զալմաղալին եւ անծայր[…] պուրակի մը հանդիսաւոր ու […] սրտումին անմիջական հակապատկ[…]ըր Զօլայի վրայ կը ներգործէր իբ[…] խթան ջիղերուն եւ իբրեւ գրգռ[…] երկարաշունչ աշխատութեան, […]րական իր կերպերէն բոլորովին […]բեր:

×

Միայն Զօլայի վրայ տեսնուած […] ներհակներու կամ հակապատկեր[…]րու այս մոգական ազդեցութիւնը: […] որոշ բնանկարներ կրնան ստեղծ[…] գործ ոյժը բոցավառել, ամէնէն […]ռաջ դիտենք սակայն Նիցչէին: Ք[…]ցըս կը նկարագրէ ան, թէ երկու […]նալարեր կան որ կը ներշնչեն զին[…] — իսկապէս բիւրեղական լոյսը, […] շամբանեայի նման արբեցուցիչ […]րին օդով տոգորուած ինկ[…] բարձրահայեաց հովիտը, նաեւ […]յուզիչ ակնարկը դէպի ծով, Նիս[…]ջակայքը:

Ամբոխայոյզ շչուկներէ շրջապա[…]ուած, բայց միեւնոյն ատեն […] անջատուած լռութեան գօտիի մը […] — ահա այսպէս կ'ապրին նշանա[…]լից միակամութեամբ երկու […] արձանագործներ իրենց ամենա[…] տեսիլները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՀՐԱՅՐԻ» ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» խումբը գեղեցիկ հանդիսութիւն մը յղացած էր իր հիմնադրութեան տասնամեակի առթիւ կազմակերպելու խնջոյք մը, յունուար 16ի կիրակին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տէ Նօսի սրահին մէջ: Ներկայ էին աւելի քան 130 հոգի: Հանդէսը ղեկավարելու համար սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Օ. Կարապետեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց նպատակը եւ առաջարկեց յոտնկայս երգել «Մշակ բանուոր»ը:

Ապա խօսելու հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Ս. Թորոսեան, որ պարզեց մեր դարաւոր տառապանքը Սելճուքի բարբարոսներու լուծին տակ: Պատմեց թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը կրցաւ պահել իր ազգային դիմագիծն ու գոյութիւնը մինչեւ մեր օրերը, շնորհիւ իր ընդունակութեան եւ հայրենասէրներու տքնաջան աշխատանքին: Պատկերացնելով ներկայ կացութիւնը, ընկերը ըսաւ թէ, այսօր ալ կը գտնուինք ոչ նուազ ճնշիչ պայմաններու տակ: Մեր ժողովուրդի մէկ մասը պոկուած է իր հայրենիքէն ու ցրուած զանազան երկիրներու մէջ, ենթակայ այլասերումի վտանգին, իսկ միւս մասը որ կ'ապրի փոքրիկ Հայաստանի մէջ՝ կը գլխատուի իր ղեկավարութեամբ, պետական ու կուսակցական վարիչներէն մինչեւ գրական հին ու նոր տաղանդները: Այսպիսի դժնդակ պայմաններու մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ կրկնակի պարտականութիւն կ'իյնայ մտածել ու գործել երկու կարեւոր ուղղութեամբ,— առաջին՝ ամէն կերպով ուժ տալ հայկական մշակոյթին զարգացման եւ հնարաւոր չափով նոր սերունդը զերծ պահել այլասերումի վտանգէն ու մայրենի լեզուն զարձնել անոր գուրգուրանքի առարկայ եւ երկրորդ՝ օգտագործել հնարաւոր բոլոր միջոցները, հայկական հայրենիքն ու հայ ժողովուրդը ազատելու ամէն տեսակի բռնակալներու լուծէն, եւ օր մը այս տարագիր բազմութիւնները առաջնորդել իր վերջնական հայրենիքը: Մինչ այդ, հայ ժողովուրդին կը մնայ ուժ տալ Դաշնակցութեան եւ ամէն կերպով քաջալերել անոր ձեռնարկները:

Ներկաներէն երկու հոգի, Պ. Պ. Վահէ Ճիհանեան եւ Մանուկ Կըրրաշեան փափաքեցան անդամակցիլ Դաշնակցութեան: Այս առթիւ ընկեր Թորոսեան խօսքը ուղղելով նորագիրներուն, ըսաւ.

— Սիրելի նորեկներ, մեր կուսակցութեան անդամակցողը պէտք է ըլլայ ծայր աստիճան զոհաբերող ու կարգապահ: Բաւական է ակնարկ մը նետել մեր կէս դարու պատմութեան վրայ, համոզուելու համար այս ճըշմարտութեան: Ուրեմն գիտակցեցէք ձեր պատասխանատուութեան, ձեր օրինական երդումը կատարելէ առաջ: Դուք հոգեպէս պիտի վարձատրուիք այն ատեն միայն, երբ կատարուած կ'ըլլայ մեր երազը, Միացեալ եւ անկախ Հայաստան: Նորագիրներու հաւանութեան վրայ ներկաները յոտընկայս «Մեր հայրենիք» երգելով բաժակներ պարպեցին:

Սեղանապետին առաջարկով խօսեցան նաեւ ուրիշներ: Ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան ամփոփ եւ իմաստալից կերպով ներկայացուց մեր կուսակցութեան նպատակն ու կատարած աշխատանքը եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն իրենց աշխատանքի բաժինը բերելու Դաշնակցութեան:

Խօսեցան նաեւ ընկեր Ճիհանեան եւ Պ. Ա. Վարդանեան որ, շնորհակալութիւն յայտնեց «Հրայր» խումբի անդամներուն որ առիթ ստեղծեցին այսպիսի ջերմ մթնոլորտի մը:

Մէջ ընդ մէջ եղան հայկական պարեր, խմբերգ, զգայուն արտասանութիւն մը Սիամանթօյէն Պ. Հայկ Դաւիթեանի կողմէ: Մայրենի լեզուով արտասանութիւններ ըրին նաեւ քանի մը փոքրիկներ: Հաճելի մթնոլորտ ստեղծեցին Պ. Պետիկեանի, Տիկին Շաքէ Պարսիկեանի եւ Օր. Աղաւնի Պօղոսեանի մեներգները: Անակնկալ էր ընկեր Պօղոսեանի քնարէն երգը Գէորգ Զավուշին ձօնուած:

Տիկին Արուսեակ Գումրուեանի պատրաստած բլիթը ամերիկեան աճուրդի դրուելով, 205 ֆրանք ապահովեց:

Շնորհիւ կազմակերպիչներու թափած ջանքերուն, սպասարկութիւնը անթերի էր եւ ամէն ինչ առատ, որով հանդէսը անցաւ յաջող եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ, գիշերուան ժամը 9ին:

Սարսէլի մէջ կան բաւական թիւով երիտասարդներ որոնք, դժբախտաբար անտարբերութեան մէջ կը տառապին: Անշուշտ «Հրայր» խումբը աւելի եռանդով պիտի գործէ այսուհետեւ, փարատելով զանազան թիւրիմացութիւններ:

Վռամ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԻՆ ՀԱՍՈՅԹԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը.—

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժնին բաշխման յանձնաժողովը նիստ գումարեց 1937 դեկտեմբեր 22ին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսի Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆըրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Մ. Փանի:

Յանձնաժողովին բաշխելիք գումարն էր այս անգամ 129.054.45 Ֆր., արդիւնք 1937ի երկրորդ եռամսեային:

Այս տրամադրելի գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Ազքատախնամ եւ Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի 30.000 ֆրանք, 2.— Ազքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց (մէջն ըլլալով 8000 Ֆր. իր կազմած «Յիշէ» յանձնախմբին համար, ի նպաստ հայ զինուորներուն եւ անոնց ընտանիքներուն) 38 հազար, 3.— Ս. Խաչ Ընկերակցութիւն ի նպաստ հայ հիւանդներու եւ կարօտեալներու, Փարիզ 7000, 4.— Լիոնի հայ աղքատներուն 6000, 5.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի 3000, 6.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. մասնաճիւղ 5000, 7.— Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. մասնաճիւղ 5000, 8.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի վարչութիւն 8000, 9.— Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն 2000, 10.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւն 3000, 11.— Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոց 3000, 12.— Բրուսահայ Տիկնանց Միութիւն 2000, 13.— Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութիւն 2000, 14.— Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւն 2000, 15.— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն 2000, 16.— Զափահաս Որբերու Միութիւն 2000, 17.— Ֆրանսական Բանակի Հայ կամաւորներու միութիւն, Փարիզ 2000, 18.— Ֆրանսական Բանակի Հայ կամաւորներու միութիւն, Մարսէյլ 1500, 19.— Նիսի Հայ Աղքատախնամ Մարմին 750, 20.— Լա Սիօթայի Հայ գաղութի յանձնախումբ 750, 21.— Սեւրի Մուրատեան վարժարանի բարեկամներու միութիւն, աղքատ աշակերտներու համար 2000, 22.— Նախագահին տրամադրութեան ներքեւ՝ նահանգապետներէ եւ քաղաքապետներէ իրեն եղած անհատական կոչերուն համար 2054.45 Ֆր., գումար՝ 129.054.45 ֆրանք:

Յանձնաժողովը նորէն զբաղեցաւ Լիոնի հայ աղքատներուն ցաւալի հարցով: Լիոնի հին եւ նոր Աղքատախնամները, փոխանակ համերաշխութեան գետին մը գտնելու եւ այնպէս ներկայանալու յանձնաժողովին, ինչպէս հրապարակաւ կոչ եղած էր իրենց, շարունակած են իրարու նկատմամբ կարգ մը ամբաստանութիւններ ուղղել Փարիզ եւ իւրաքանչիւրը պահանջած է որ Նանսէնեան դրամը իրեն միայն ղրկուի: Յանձնաժողովը, նըկատելով որ կարելի չէ աւելի երկար ատեն երեսի վրայ թողուլ Լիոնի հայ չքաւորներուն շահերը, որոշեց որ յատկացուած 8000 ֆրանքի գումարը, որ մինչեւ հիմա առկախ կը մնար, տեղւոյն վրայ բաշխուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի տեղական մասնաճիւղին կողմէ, եւ հետեւաբար տնօրինեց որ յիշեալ գումարը այս մարմնոյն ղրկուի, լաւագոյն եղանակաւ գործածուելու համար իր նպատակին:

Փարիզ, 20 յունուար 1938

ԽՄԲ.— Կարդալ այսօրուան խմբագրականը:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հաճոյքով կ'արձանագրենք համեստ բայց տաղանդաւոր արուեստագիտուհի Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի մեծ յաջողութիւնը:

Օրիորդը կը հետեւէր իբրեւ ունկնդիր աշակերտուհի Փարիզի պետական երաժշտանոցի compositionի ճիւղին:

Օրինաւոր աշակերտուհի դառնալու համար մասնակցեցաւ compositionի մուտքի քննութիւններուն մեծ յաջողութեամբ:

Իբրեւ մրցումի նիւթ Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան ներկայացուց իր հեղինակութիւններէն երկու կտոր, Le Rossignol est mort, բանաստեղծութիւն Զօպանեանի, Եկեսցէ, բանաստեղծութիւն Թէքէեանի:

Այս երկու կտորներուն մեկնութիւնը (interprétation) սահմանած էր Հայկանուշ Թորոսեան, որ երգեց զանոնք ֆրանսայի մեծագոյն երաժշտագէտներէ բաղկացած ժիւրիի մը առջեւ, նախագահութեամբ Henri - Rabaudի, տնօրէն Փարիզի պետական երաժշտանոցի:

Ունկնդրութիւնը ձգեց խոր տպաւորութիւն ու Գոհարիկ Ղազարոսեան ընդունուեցաւ օրինաւոր աշակերտուհի Ռօժէ Տիւքասի դասարանը, ժիւրիին միաձայնութեամբ:

Մեծապէս գնահատելի է մեր հայրենակցին այս յաջողութիւնը, նկատի առնելով Փարիզի պետական երաժշտանոցի մուտքի խիստ դժուար պայմանները:

Գ. Հ.

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

7. Թէ՝ համաձայն իմ ունեցած վըկայութեանցս, աղերսարկուները կեղծ եւ առասպելական են (false and ficticious):

Հետեւաբար յիշեալ 1, 2, 3, եւ 4 կէտերու հիմամբ՝ կիրարկելի կրնան ըլլալ միջազգային օրինաց տրամադրութիւնները, ուստի Թրքական դատարանին վճիռը հարկադրական (binding) չի կրնար ըլլալ, մանաւանդ որ Թրքական դատարանը իրականին մէջ իր իրաւասութենէն դուրս ոտնձգութիւններ ըրած է համաձայն միջազգային օրինաց:

Ուրեմն Թրքական դատարանին վըճիռը թերի, անկատար եւ արդիւնք է անպատշաճ պահանջներու եւ կեղծ փաստերու կամ վկայութեանց:

Ուստի այս պարագաներու տակ բարձր դատարանին կը մնար խապառ մերժել յիշեալ ենթադրեալ աղերսարկուներու ապօրինի պահանջները եւ ոտնձգութիւնները, որոնց նպատակն է նախապատրաստուած ծրագրով մը ջանալ խաբել պատկառելի դատարանը եւ իւրացնել իրաւունք մը՝ յօգուտ խաբեբաներու:

Այս հիմերուն վրայ դատը տեղի ունեցաւ 1937 օգոստոս 18էն մինչեւ օգոստոս 24: Դատին մանրամասն նըկարագրութեան ծանօթանալու համար պէտք պիտի ըլլար «Հայրենիք»ի մէկ չարթուան թիւերը դրաւել:

Հպարտ կը զգամ «Հայրենիք»ի միջոցաւ ծանուցանելու որ ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը վերջապէս յաղթանակեցին ի նպաստ մեզի, ինչպէս պիտի տեսնէք պաշտօնաթերթին ներփակ բիփորթի օրինակէն:

(Այս բիփորթի մասին մեր կարեւոր դիտողութիւնը պիտի ընենք այս գըրութեան վերջը: Մ. Վ.):

Հ.— Ի՞նչն էր պատճառը այս ձըգձգումին: Մի՞թէ դատարանական դժուարութիւն կամ անբարեացակամութիւն կար:

Պ.— Ձգձգումներն ու դժուարութիւնները առաջ կուգային հակառակորդներու անպատշաճ քայլերէն եւ յարուցած միտումնաւոր դժուարութիւններէն: Դատարանը, դատաւորները եւ նոյնիսկ ամենայետին պաշտօնեաները մեզի բարեկամ ու բարեացակամ գտնուած են:

Հ.— Դեռ ո՞րքան կը խորհիք որ պիտի տեւէ այդ դատավարութիւնը եւ ե՞րբ վերջ կը գտնէ այն:

Պ.— Պէտք չէ խնդիրը նկատել դիւրին եւ հեշտ: Իմ նախատեսութիւնը հինգ տարուան համար էր: Եւ կարծեմ որ սխալած չեմ: Անշուշտ բաւական ժամանակ պիտի խլէ Ֆուլ Պէնչին եւ Փրիվի Քաունսիլին առջեւ վերաքննութիւնը:

Հ.— Քանի՞ հոգի եւ որո՞նք են ժառանգորդները:

Պ.— Մօտ 200 հոգի ներկայացած են իբր պահանջատէր: Ասոնցմէ, սակայն, ի վերջոյ հազիւ երեք տասնեակ անձեր կարելի եղաւ օրինաւոր փաստաթուղթերով եւ օրինական կերպերով դատարան ներմուծել որպէս պահանջատէրեր: Ասոնցմէ տասնեակ մը ամերիկեան քաղաքացի են եւ կը գտնուին Նիւ Եորք ու այլ քաղաքներ:

Հ.— Համոզուա՞ծ էք որ Հնդկաստանի բրիտանական կառավարութիւնը պիտի թոյլատրէ պատկառելի հարստութեան մը փոխանցումն իրաւատէրերուն:

Պ.— Այո՛, ինչո՞ւ չէ: Ես ամուր հաւատք ունիմ: Ճշմարտութիւնը պիտի չխաթարուի ոեւէ կերպով: Անգլիական արդարութիւնը, դատարաններն ու դատաւորներն անկաշկանդ են: Ջանոնք կասկածի ենթարկել՝ անհասկացողութեան եւ տկարութեան արդիւնք է: Ժամանակի եւ պատեհութեան առջեւ ամէն խոչընդոտ կը փշրուի: Խնդրոյն ամէնէն նուրբ պարագան այն է որ մարդ կարենայ օգտուիլ, մերձեցում ունենալ եւ լեզու գտնել: Հասունցած պտուղը ծառին վրայ չի մնար անշուշտ:

Այս մասին իմ ապագայ ծրագիրը եւ գործունէութեան եղանակը այժմ ինծի կը վերապահեմ:

Հ.— Ի՞նչ փաստեր ունիք Էմիրխանի կամ անոր թոռներու մասին: Ունի՞ք ֆօթօները կամ լուսանկարները:

Պ.— Անշո՛ւշտ: Առանց նախապատրաստութեան եւ տուեալներու, ի պաշտօնէ մէկու մը համար իրապէս յիմարութիւն պիտի ըլլար այսպիսի բարդ խնդրոյ մը ձեռնամուխ ըլլալ: Այս դատական խնդիրը 1923էն ի վեր իմ մասնագիտական լուրջ ուսումնասիրութեան տակ կը գտնուի: Այնուհետեւ համեստ զոհողութիւններով եւ դոյզն օժանդակութեամբ աշխատած, ուսումնասիրած եւ յաջողած եմ ի ձեռին ունենալ հարկ եղած օրինական տուեալներն ու փաստերը: Եւ լծուած եմ խնդրին դասաւորման ու համակարգման:

Ցեղոյ զօրաւոր ինքնամղումի ազդեցութեան տակ, հակառակ մեծամեծ արգելքներու եւ խոչընդոտներու, ուխտեալ հետապնդողը եղած եմ Էմիրխանեանի կտակային դատին:

Հ.— Արդեօք փափաքելի պիտի լինէ՞ր որ մաս մը փաստեր եւ լուսանըկարներ «Հայրենիք»ի միջոցաւ հրատարակուէին առ ի գիտութիւն հանրութեան:

Պ.— Առայժմ ինծի համար փափաքելի է նկարներ չտալ, որովհետեւ՝

1. Խնդիրը ո՛չ ազգային եւ ոչ հանրային է, այլ մասնաւոր: Իմ եւ յաճախորդներուս պատկանող խնդիր մըն է:

2. Ճշմարիտ եւ իրական ժառանգորդները միայն գիտեն այն բանը՝ ինչ որ իրենք պէտք էին գիտնալ: Հետեւաբար ատկէ աւելին գիտնալ եւ իմանալ անպատեհ է: Իսկ երրորդի մը գիտութիւնը երբեք թոյլատրելի չէ:

3. Այսուհետեւ ճամբու վրայ սունկի պէս բուսնող ժառանգորդներ եւ իմաստակներ չեմ ուզեր:

4. Գործը իմս է եւ ես ալ գործին: Անձնական զոհողութիւններովս մինչեւ այս կէտին հասցուցած եմ գործը:

5. Ի պաշտօնէ պարտաւոր ոմ խնդրոյն մէջ արհեստիս պահանջած գաղտնապահութիւնն ունենալ:

6. Սկզբունքի եւ միանգամայն օրինաց տրամադրութեանց ի սպառ հակառակ է:

7. Շահուած յաղթանակին յաւերժութիւնը յաւէտ գաղտնապահութենէն եւ լռութենէն կախեալ է:

(3) (Շար.)

նախարար, ու ես այս չարժանկարին մէջ կը փնտռեմ իմ հայրենակիցներս, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս հովերուն, իբրեւ «հայմաթլըս»:

Ահաւասիկ Ալժէն ուր կարելի է հաշուել հազիւ 10—12հայ ընտանիք:

Առաջին անգամ ծանօթացայ երիտասարդ շրջուն լուսանկարիչի մը, Պ. Համբարձում: Անծանօթ այցելուին նաւահանգստի երկաթէ ցանկապատներէն դուրս ելլելէ վերջ երբ կը բարձրանայ դարձդարձիկ քարէ սանդուխներէ վեր, կառավարական ընդարձակ հրապարակը կը գտնէ ինքզինքը, ուր տասնեակներով բնիկներու լաճեր թերթ կը ծախեն, կօշիկ կը ներկեն կամ դրամ կը մուրան: Այս հրապարակին մէկ անկիւնը կամ քիչ մը վեր երկրորդ փողոցի մը սրճարանին առջեւ կը տեսնես լուսանկարի մեքենայ մը, որ կը պատկանի Պ. Համբարձումին:

Եռանդուն եւ ազատատենչ երիտասարդ մըն է: Իր հայ կամ օտար ընկերներուն հետ երբ քաղաքական վիճաբանութեան բռնուի, կը պաշտպանէ հալածական ժողովուրդները ու եզրակացնելով կ'ըսէ.— Ափրիկէն Ափրիկեցիներուն, Հայաստանն ալ Հայերուն:

Համբարձումի միջոցաւ ես ու տիկինս կը շրջինք Ալժէի կարեւոր վայրերը ու կը ծանօթանանք մէկէ աւելի հայ ընտանիքներու: Նախ կ'այցելենք Ղազար ախպարին, որ խմիչքի բաւական կոկիկ խանութ մը ունի.

— Ես, կ'ըսէ, քիչ մը նեղանալով, Ալժերիացի Հայերուն մեծ աղբարն եմ, կը ցաւիմ որ տասներկու օր է հոս կը գտնուիք, եւ դեռ նոր կը ճանչնանք իրար:

Հոն կը ծանօթանանք նաեւ ճարտարապետ Վ. Մուրատեանի, որ ստանձնած է նորակազմ ազգային վարչութեան ատենապետի պաշտօնը ու անմիջապէս ձեռնարկած է Ալժէի ու շըրջաններու Հայերուն մարդահամարը կազմելու դժուարին գործին: Ալժէի մէջ ծանօթ են նաեւ երեք սրտցաւ ընտանիքներ, Ագնուորեան, Տէրտէրեան եւ Յակոբեան:

Ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ նաեւ Տիգրանակերտցի Պ. Կարապետեանը, որ Ալժէ հաստատուած է երեսուն տարիներէ ի վեր: Ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ, բայց մնացած է բունդ հայրենասէր: Հայերէն կարդալ գրել չի գիտեր, կը խօսի թոթովելով: Ունի մանչ զաւակ մը, Անդրանիկ:

— Լսեցի որ Ֆրանսայէն բաւական Հայեր Հայաստան մեկնած են, կ'ըսէ՝ ումպ մը տեղական օղի խմելով, կ'ուզէի ես ալ երթալ, կինս պատրաստ էր ինծի հետեւելու, միայն թէ իմ հայրենիքս ըլլար ազատ ու անկախ, մանաւանդ ծննդավայրս Տիգրանակերտն ալ անոր սահմաններուն մէջ..

Ա. ՆՈՒՐՀԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Միտս գալիս է, Պապի, պատասխանեց Վարդանը խորին հառաչանքով.— ես գողութիւնը այստեղ սովորեցայ...

— Ո՞վ չէ գողանում, հիմա ամէնքը գողանում են: Արդարութիւնը ծիծեռնակի կաթն է դարձել, ոչ մի տեղ չես գտնի: Երկու օր չկայ, որ անիծուածները իմ խուցէն գողացան մի քանի հարիւր ռուբլի: Հոգուս համար էի պահել: Ի՞նչպէս գտան.— ես չեմ հասկանում. սատանան էլ չէր կարող գտնել: Դրել էի առաստաղի տախտակամածի ետեւը:— Բայց սատանաները դրանցից պէտք է դաս առնեն... Ա՜խ, նզովեալներ, նզովեալներ...

Պապի սենեակից փողեր գողանալը այնպիսի մի սովորական բան էր, որ շատ չէր կարող հետաքրքրել Վարդանին: Այդ մօտ հարիւր տարեկան ծերունին իր ամբողջ կեանքում ոչինչ չէր ծախսել, եւ ձեռք ընկածը հաւաքելու ու պահելու սովորութիւն ունէր: Երբ նրա գանձը հարիւրների կամ հազարների կը հասնէր, յանկարծ մի աներեւոյթ ձեռք կը յափշտակէր եւ կը տանէր բոլորը: Բայց վերջին ժամանակներում յաճախ կրկնուող գողութիւնները պապին բաւական վարպետ չինեցին: Նա իր սենեակում հարիւրաւոր ծակուծուկ ունէր, եւ փողերի ամէն մի մասը մի ծակում էր պահում: Եւ այս պատճառով, երբեք չէր պատահում, որ նրա գանձը մի անգամով յափշտակուէր, թէեւ ինքը սովորութիւն ունէր երդնուլ եւ հաւատացնել, թէ բոլորը տարան:

Պապին խիստ տիպական ժլատներից էր. եւ Վարդանը ճանաչում էր նրան իր մանկութեան ժամանակից, նրա ժլատութիւնը միաբանութեան մէջ լեգենդական նշանակութիւն էր ստացել: Պապին համարւում էր հարուստ աբեղաներից մէկը, այն զանազանութեամբ միայն, որ ուրիշները իրանց հարստութիւնը դիզել էին աւելի մթին ճանապարհներով, իսկ Պապին սաստիկ խնայողութեամբ:

— Փող շատ ես սիրում, Պապի, ի՞նչ պիտի անես այդքան փողը:

— Է՜հ, որդի, «աղուէս կայ, որ ուղտ է կուլ տալիս, բայց գայլի անունն է խայտառակ»: Հիմա ո՞վ չէ սիրում փողը, հիմա փողի բազար է, բոլորը փողի համար են աշխատում:

Նա դողդոջուն ձեռքով ծոցից հանեց քթախոտի տուփը, բաց արաւ, տեսաւ, որ դատարկ էր: Գուցէ հարիւր անգամ նա այսօր բաց էր արել այդ դժբախտ տուփը եւ ամէն անգամ տեսել էր, որ դատարկ է, բայց դարձեալ չէր հաւատում իր աչքերին, եւ կարծում էր, թէ գուցէ մի հրաշքով լցուած կը լինի:

— Անիծուի Սիմօն վարժապետը,— դու խօ ճանաչում ես նրան,— քսան կոպէկ տուեցի, թանիքայէ դութիս էլ տուեցի, որ տանէ քաղաքից բուրնոթի առնէ, տարաւ, համ փողը կերաւ համ դութին:— Դու բուրնոթի չունե՞ս, Վարդան:

— Ես չեմ գործ ածում, Պապի:

Պապիի բախտին փոքր ինչ հեռու ընկած էր մի կիսաքարշ պապիրոս: Նա տեսաւ, եւ վերկենալով, մօտեցաւ, վեր առեց պապիրոսի կտորը, եւ թղթէ փաթաթը պատառելով, մի կողմը գցեց, այնուհետեւ սեւացած ծխախոտը փշրեց ափի մէջ, դողդոջուն մատներով մանրեց, եւ կծու փոշին քաշեց պնչածակերի մէջ:

— Մի՞թէ այդպէ՞ս են պահում քեզ, պապի, որ բուրնոթու փող էլ չեն տալիս:

— Է՜հ, որդի, աշխարհս փոխուել է, ո՞ւր են Ներսէս Վեհափառի ժամանակները: Այն ժամանակ սէր կար, միաբանութիւն կար. այն ժամանակ մեծ կար, փոքր կար: Իսկ հիմա ամէն բան տակնուվրայ է եղել: Ով որ ճարտար սուտեր խօսիլ գիտէ, ով որ խելացի կերպով խաբել գիտէ, նա է առաջ ընկնում: Մեր նմանների սեւին ո՞վ է նայում: «Հիմա նոր հաւեր են եկել, ու երկաթէ ձուաներ ածում»:

Պապին Ներսէսի ամենաջերմ պաշտողներից մէկն էր. այդ յաւիտենական յիշատակի արժանի կաթողիկոսի անունը նրա լեզւում սրբութեան նշանակութիւն ունէր: Ամէն մի զեղծում տեսնելու ժամանակ, երբ նրա սիրտը վշտանում էր, նա միշտ սովորութիւն ունէր յիշել Ներսէսի ժամանակները, որ նրա համար Էջմիածնի ոսկեդարն էր:

Պապին այժմ մի առանձին հոգեզմայլութեամբ դարձեալ յիշեց ոսկեդարը: Նա ցոյց էր տալիս գեղեցիկ լիճը, բացատրում էր, թէ ինչ նպատակի համար էր շինել տուել այդ մեծ մարդը այդ գեղեցիկ լիճը: Ցոյց էր տալիս լճի մօտ մի աւերակ, որ պէտք է թղթի գործարան լինէր, որ վանքը ուրիշ տեղից թուղթ բերել չտար, իսկ այժմ այնտեղ վանքի գիւղացիները էշաներ էին կապում: Ցոյց էր տալիս լճի հանդէպ մի ուրիշ աւերակ, որ պէտք է մետաքսի գործարան լինէր, որի համար տնկել տուեց Վեհափառը անտառի մի ահագին մասը, որ բաղկանում է թթենիներից: Յիշելով անտառը, նա չկարողացաւ իր արտասուքը զսպել, եւ պատմեց, թէ Վեհափառը իր տնկել տուած ծառերը այնքան էր սիրում, որքան հայրը կը սիրէ իր զաւակներին: Երբ գնում էր անտառը, միշտ մի փոքրիկ կտրոց իր մօտ ունէր եւ իր ձեռքով կտրատում էր ծառերի աւելորդ ճիւղերը: Եւ նա բոլոր ծառերը ճանաչում էր, եւ գիտէր, թէ տարուայ մէջ որը որքան է մեծացել: Այդ տեսնելով Վեհափառը ուրախանում էր, որպէս հայրը, նայելով իր մանուկի աճող հասակին ուրախանում էր եւայլն:

Վարդանը նկատելով, որ այդ պատմութիւնը երկար կը ձգուի, կամենում էր հեռանալ:

— Ականջդ մօտ բեր, Վարդան, ասաց Պապին:

Վարդանը ականջը մօտ տարաւ, եւ լսեց հետեւեալ խօսքերը.

— «Շուտ հեռացիր այստեղից, որդի, քեզ վրայ խորթ աչքով են նայում»:

— Ինձ այստեղ դեռ ոչ ոք չի տեսել, պապի:

— Բաւական է, որ մէկը տեսել է: Ես վատ բաներ լսեցի քո մասին:

— Ձեր ականջները խօ լաւ չեն լըսում, պապի, ի՞նչպէս լսեցիք:

— Պապիի ականջները այն ժամանակ միայն վատ են լսում, երբ խօսքը իրան ձեռնտու չէ, բայց պէտքական խօսքը նա իսկոյն լսում է:

Վարդանը ծիծաղեց եւ հեռացաւ, Պապին նրա ետեւից կանչեց.

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

զատորմիղը բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունենան խորաքանչիւրի դերի մասին՝ ապագայ պատերազմի մը մէջ: Այժմ սպարապետի մը անուանումը վերջ կուտայ այդ անստուգութեան: Անոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ վճռել թէ ի՞նչպէս պիտի դասաւորուի օդատորմիղը:

Զօր. Կամլէն ծնած է 1872ին եւ փայլուն ասպարէզ մը բոլորած: Մարաջախտ Ժոֆրի հրամանին տակ էր Մառնի ճակատամարտին ատեն: Կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է նաեւ Սուրիոյ եւ Մարոքի մէջ, պատերազմէն վերջը: Մեծ վստահութիւն կը վայելէ բանակին մէջ:

*** Գերմանիոյ մէջ ալ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց միակ հրամանատարի դրութեան հաստատումը, ինչ որ բնականաբար պիտի առաջնորդէ բանակին վերակազմութեան եւ զօրացման:

Ի՞նչ է Ճափոնի ուզածը

Պ. Հիրօթա, Ճափոնի արտաքին նախարարը, ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, յայտարարեց.

— «Ճափոն հողային տենչեր չունի, ոչ ալ կ'ուզէ հիւսիսային Չինաստանը բաժնել երկրի մնացեալ մասէն: Ճափոն ուրիշ բան չի պահանջեր Չինաստանէն եթէ ոչ գործակցութիւն՝ յօգուտ երկու երկիրներուն բարօրութեան: Նոյնիսկ ներկայ թշնամութեանց սկիզբէն ի վեր, Ճափոն կը սպասէ Չինաստանի գործակցութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութիւնը արեւելեան Ասիոյ մէջ: Շնորհիւ գերմանական կառավարութեան բարեխօսութեան, Ճափոն վերջին պատեհութիւն մը ընծայեց չինացի ազգայնականներուն, առաջարկելով հետեւեալ պայմանները.— 1. Դադրեցնել Չինաստանի բոլշեւիկասէր, հակաճափոնական եւ մակամանչուրիական քաղաքականութիւնը, ինչպէս եւ գործակցիլ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ հետ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ.— 2. Ապազինեալ գօտիներ հաստատել Չինաստանի մէջ.— 3. Տնտեսական համաձայնութիւն մը ստորագրել Ճափոնի, Չինաստանի եւ Մանչուրիոյ միջեւ.— 4. Հատուցանել Ճափոնի պատերազմական ծախքերը»:

Նախարարը յետոյ բարեկամական հաւաստիքներ ընծայեց Մեծն Բրիտանիոյ, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ:

Այս առթիւ վարչապետն ալ խօսք առնելով, յիշեցուց թէ Ճափոն հարկադրուած է այսուհետեւ շատ աւելի մեծ զոհողութիւններ կատարելու քան մինչեւ հիմա:

*** Ցաջորդ օրը ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ Ճափոն պատրաստ է մինչեւ 262 միլիառ փրանք ծախսելու, (1160 — 1750 միլիոն անգլ. ոսկի) պատերազմին համար, առանց տկարացնելու ազգային եկամուտները: Նախարարը չուզեց աւելի բաց խօսիլ այս վիթխարի գումարին աղբիւրներու մասին:

Հրէական խնդիրը Ռումանիոյ մէջ

Պ. Կոկա, Ռումանիոյ վարչապետը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Պերլինի լրագրական գործակալութեան թղթակցին:

— «Մեզի համար միայն մէկ միջոց կայ վերջնապէս լուծելու հրէական խնդիրը,— բոլոր Հրեաները տեղափոխել տակաւին ազատ մնացած երկիր մը եւ հրէական պետութիւն մը հիմնել մեզմէ կարելի եղածին չափ հեռու: Եթէ Հրեաները չյաջողին ապացուցանել թէ կրնան իրենց աշխատանքով ապրիլ, ապացուցած պիտի ըլլան թէ արժանի չեն ապրելու»:

Վարչապետը միեւնոյն ատեն կ'ընդունի թէ «համայնավարութիւնը ամենածանր վտանգն է Ռումանիոյ համար»: Հետեւաբար համապատասխան միջոցները ձեռք պիտի առնուին: Կառավարութիւնը որ եւ է խորական տնօրինութիւն պիտի չընէ հունգարական փոքրամասնութեան դէմ: Պ. Կոկա այս առթիւ ջերմապէս գովեց գերմանական փոքրամասնութիւնը:

*** Ռումանիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց յունուար 22ին, ստացական հպատակութեանց մասին: Այս հրամանագրին համաձայն, պիտի վերաքննուին 1918 դեկտեմբեր 1էն ի վեր ստացուած հպատակութիւնները: Բոլոր քաղաքապետները պարտաւոր են 30 օրուան պայմանաժամի մը մէջ ցուցակագրել հպատակ դարձած բոլոր Հրեաները, անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով: Իրենց իրաւունքները արժեցնելու համար, ցուցակագրուած անձերը դատարաններուն պիտի ներկայացնեն փաստաթուղթեր՝ ապացուցանելով թէ ռումանական հողի վրայ ծնած են, կամ իրենց զինուորութիւնը Ռումանիոյ մէջ կատարած են եւն.: Հակառակ պարագային, հպատակութիւնը պիտի ջնջուի:

Նորութիւններ Կարմիր բանակին մէջ

Քրասնայա Զվէզտա, կարմիր բանակին պաշտօնաթերթը, յօդուածով մը կը բացատրէ նոր կանոնագիրը, որ պիտի յաջորդէ 1924ի առժամեայ կանոնագրին:

Նոր կանոնագրութեան համաձայն, իւրաքանչիւր զօրական պարտաւոր է «զինուորական գաղտնիքը պահել միշտ, ամէն տեղ եւ ամէն պարագայի մէջ», համաձայն Սթալինի պատուէրին որ կ'ըսէ.— «Ցորչափ գոյութիւն ունի դրամատիրական շրջապատը, գոյութիւն պիտի ունենան նաեւ քանդիչ խափանարարներ եւ աճաբեկիչ լրտեսներ, ղրկուած՝ օտար պետութիւններու լրտեսական կազմակերպութեանց կողմէ»:

Կանոնագրին 6րդ յօդուածը կը տրամադրէ.—

«Զինուորը պէտք է առանց վիճաբանութեան կատարէ իր պետերուն հրամանները, բացի այն պարագայէն երբ այդ հրամանները յայտնապէս եղեռնական են: Զինուոր մը եթէ յայտնապէս եղեռնական հրաման մը ստանայ, պէտք է անմիջապէս տեղեկացնէ աւելի բարձրաստիճան պետի մը եւ զինուորական լիազօրին»:

24րդ յօդուածը պարտաւորիչ կը դարձնէ յոդնակի խօսակցութիւնը: 336րդ յօդուածը կը պատուիրէ ձին նկատել «իբրեւ զէնքի ընկեր մը եւ խնամել իբրեւ ազգային թանկագին սեփականութիւն մը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր կինը, Թէրէզ, որուն հետ ամուսնացած էր եօթը տարիէ ի վեր: Հանգուցեալը շատ զարգացած կին մըն էր, եւ մեծ պատերազմին եղած է հիւանդապահ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ երկու Արաբներ, որոնք զէնք պարպած էին անգլիացի ոստիկաններու վրայ:— Երուսաղէմէն վեց քիլոմեթր հեռու, կրակ մը մոխիր դարձուց Մոզայի հրէական գաղութին կղմինտրի գործարանը: Նիւթական վնասը՝ 10,000 ոսկի: Կը կարծուի թէ դիտմամբ ձգուած է հրդեհը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշած ըլլալով միայն մէկ հիւպատոսութիւն պահել Անգլիոյ մէջ, այս վերջինն ալ որոշեց ջնջել Մոսկուայի հիւպատոսութիւնը եւ միայն ընդհ. հիւպատոս մը պահել Լէնինկրատի մէջ:

ԿՐԱԿ ՄԸ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑ Հանքէուի խորհրդային դեսպանատունը (Չինաստան): Կը կարծուի թէ չարամտութեամբ ձգուած է հրդեհը:

ՖԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ դէմ կատարուած հետապնդումներու շնորհիւ, մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 53 ամբաստանեալներ, առժամապէս ազատ ձգըւած են 14 հոգի, իսկ փախած են 9 հոգի: Հաստատուած է թէ կոմիտէին անդամները նշանառութեան փորձեր կը կատարէին Փարիզի շրջակաները: Խուզարկութեանց հետեւանքով երեւան հանուած են 16 գնդացիր, 250 հրացանբատ, 400 քօրագօտի եւն. եւն.: Կը կարծուի թէ տակաւին շատ աւելին կը գտնուի դաւադիրներուն քով, մանաւանդ գաւառի մէջ:

ՍԱՏԱՆԱՅԻ կղզիէն արձակուած ըլլալով Փարիզ հասան 63 թիապարտներ: Դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան եւ այլեւս թիապարտներ պիտի չղրկուին այդ հեռաւոր աքսորավայրը: Շատերը ժամանակէն առաջ ծերացած, այլանդակուած են:

22 ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ խեղդուեցան Դանուբի մէջ, երբ շոգենաւային պտոյտ մը կը կատարէին: Բոլորն ալ 8 — 10 տարեկան էին: Կ'ըսուի թէ ուսուցիչն ալ խեղդուած է եւ միայն նաւավարը կրցած է ազատիլ, ռումանական ջուրերէն լողալով դէպի Եուկոսլաւիոյ ափերը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՌՈՍՏՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի բոլոր ընկերները չորեքշաբթի (26 յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին «Շաֆրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՔՐԷՄԼԻՆ-ԲԻՍԷԹՐԻ «ՄԿՐՏԻՉ ԽԹԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբի ժողովը 27 յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական վայրը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

Մանրամասնութիւնները յաջորդով,

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 27 Յունուար Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ: Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի) — Ց. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ. **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով

Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՈՒՕՆՏԸՐ ճազը: Մուտք 12 ֆր.:

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Տեղի կունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին

SALLE PRATԻ ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 6 փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio: Գեղարուեստական բաժին: Ճազ, Պիւֆէ:

Մէթրօ Alma - Marceau

ՆՈՒԻՐԱԿԱՏՈՒՓ

8 — 14 Յունուար

ԱՆԻԷՌ, Յ. Աղ.— 50:
ՔՈԼՈՆԲ, Փապ.— 40:
ՊՕՐԸՓԵՌ, Հ. Աճ.— 40:
ՑՐԷԺԻՒՍ, Վ. Գ.— 75:
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Պար.— 40:
ՓԻՒԺԷ, Տիկին Ս. Գ.— 150:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Պետր.— 75:
ՎԵԶԻՆ, Պետ.— 77:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Հ.— 150:
ՌՈՒՍԷ ՎԱՍԷ, Յ. Պ.— 150:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲ, Տիկ. Պ.— 158:
ԼԱՆՍԷՅ, Աւ.— 40:
ՊՈՒԼՈՆԵԸ, Դ. Գար.— 150:
ՓԱՐԻԶ (16), Պուն.— 75:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Սպ.— 150:
ՊՈՒՐԿ, Զէթ.— 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Վ. Հ. Մխութ.— 50:
ՆԻՍ, Գաղ.— 70:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 40:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Գ. Գ.— 40:
ՊԼԱՆ ՄԷՆԻԼ, Գասպ.— 155:
ՎԵԶԻՆԻ, Մուկ.— 37.50:
ԱՆԻԷՌ, Բար.— 75:
Սու ՊՈՒԱ ՄԷՕՊԷՕԺ, Լար.— 150:
ԼԻՈՆ, Զ. Փիլ.— 75:
ՔԱՆ, Ս. Ա.— 40:
ՄՈՆՍԹՐՈԼ, Մ. Ար.— 75:
ԼՈՆՏՈՆ, Կիմ.— 250:
ՑՐԷԺԻՒՍ ՓԼԱԺ, Ա. Ե.— 100:
ԹՐԻՓՈԼԻ, Հ. Ա.— 84.90:
ՊԷՐ ԼԱ ՊԱՍԿ, Գ. Վ.— 75:
ՊՈՐՏՕ, Գործ.— 366.80:
ՈՒԱՐԶԱԶԱԹ, Գըլ.— 50:
ՄԷՕՏԷՕՆ, Ռէյ.— 75:
ԷՓԻՆԷՅ, Ա. Տէր Յ.— 110:
ԹԱԼՕՏԻԷՌ, Պօլ.— 100:
ՍԻՆԿԻՆԿ, Թագ.— 220:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ծանօթներուս, հայրենակիցներուս, բարեկամներուս եւ ընկերներուս որ անմխիթար չձգեցին զիս, հոգեպէս մը - խիթարեցին, նիւթապէս օգնեցին Մարսէյլ Փրատոյի Կարմիր Խաչի Քըլինիքին մէջ, ուր դժբախտութեան հետեւանքով աջ երիկամունքս հանեցին դեկտեմբեր 9ին:

Ոսկան Յովակիմեան

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Domesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 26 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3638

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Հարցումներուն հետ, կարգ մըն ալ խորհրդածութիւններ՝ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթներու բաշխման առթիւ :

Երէկ ըսինք թէ լրիւ տեղեկութիւններ չունինք յանձնախումբին իրաւասութեանց եւ բաշխումի գործողութեանց մասին :

Ինկապէս պայմա՞ն է որ յանձնախումբը անմիջապէս եւ աջ ու ձախ բաժնէ եռամսեակէ եռամսեակ գոյացած հասոյթները : Եւ նպաստընկալներն ալ միայն իրենց ստացած գումարները բաշխե-լու, սպառելու պաշտօ՞ն ունին :

Եթէ այդպիսի պայման ալ դրուած ըլլայ, չի կրնար տրամա-բանական ըլլալ :

Տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ յանձնախումբը մատակարար մարմին է, եւ ոչ թէ նպաստաբաշխ մեքենայ :

Այս վերջին գործին համար պէտք չկար վեց հոգինոց ժողով մը կազմելու : Իսկ երբ զայն համարինք մատակարար մարմին, տրամաբանօրէն կը ծագին հետեւեալ հարցերը .—

1. Յանձնախումբը պարտաւոր է ի պահ դնել իր ստացած գու-մարները, եւ անոնց բաշխումը կատարել՝ նախ ուսումնասիրելով պահանջները :

2. Այդ ուսումնասիրութիւնը կը պահանջէ ըրպատել - ստուգել թէ ինկապէս օգնութեան պէտք ունի՞ այսինչ կազմակերպութիւ-նը, եւ ո՞րքան գումարի, այս անգամ :

Իրողութիւն է որ շատ մը կազմակերպութիւններ առանց Նանսէնեան նպաստին ալ կը պահէին իրենց գոյութիւնը եւ գոր-ծունէութիւնը : Իսկ հիմա որ յոյս ունին չօշափելի գումար մը ստանալու ամէն եռամսեակի, բնականաբար իրենց աչքերը այդ աղբիւրին կ'ուղղեն, երեսի վրայ ձգելով իրենց սեփական միջոց-ներն ու աշխատանքը : Իսկ ուրիշ Միութիւններ ալ կեղծ գոյու-թիւն մը կը քաշքշեն, պարզապէս այդ նպաստը ապահովելու հա-մար. ինչպէս որ զանազան թերթեր լոյս կը տեսնեն, տարին քանի մը թիւ, ամէն երկրի մէջ ալ, որպէսզի կարենան ծանուցում - նը-պաստ (սիւպվանսիօն) գանձել :

3. Եթէ ընդունուի մատակարարութեան սկզբունքը, ոչ մի-այն բաշխումը մասաղի կամ աւարի տպաւորութիւն չի գործեր, այլ եւ ուրիշ գաղութներ ալ կ'օգտուին, եւ պէտք է որ օգտուին :

Թող « օրէնքէ դուրս » չհամարուի այս տեսակէտը :

Կարօտութիւնները, կարօտութիւնները, պահանջները կը տարբերին երկիրէ երկիր եւ գաղութէ գաղութ : Եթէ այս երկրին իշխանութիւնը հարկ դատած է ֆրանսահայ ժողովուրդի վիզին փաթթել Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքը, այդ չի նշանակեր թէ անոր ամբողջ եկամուտը պէտք է վայելեն միայն այս գաղու-թին գոյնզգոյն, երբեմն անվաւեր կամ անարժան կազմակերպու-թիւնները : Մենք այս տնօրինութեան մէջ կը տեսնենք փոխադարձ օգնութեան սկզբունք մը : Պետութիւնը կը գանձէ ունեցողէն, օգ-նելու համար չունեցողին :

Արդ, չունեցողները շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն Ֆրան-սայէն դուրս : Անոնք իրաւունք ունին սպասելու որ, երբեմն իրենց ալ բաժին հանուի, գոհացնելէ վերջ մեր գաղութին բոլոր անհրա-ժեշտ եւ ապացուցուած պահանջները :

Օրինակ, ինչո՞ւ կարելի չէր այս անգամուան պատկառելի գումարէն, 129,054 ֆրանք, 5 — 10,000 ֆրանք ալ բաժին հանել Սուրիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ կամ հեռաւոր Իրաքի կարօտ-եալներուն, գոնէ դպրոցներուն համար :

Փարիզի Ազքատախնամին «Ցիչէ»ն կրնա՞ր երազին մէջ 8000 ֆրանք ճարել մէկ անգամէն, իբրեւ կաղանդչէք բաժնելու համար զինուորներու, որոնք թէ կաղանդ եւ թէ տօնածառ ունեցան շնոր-հիւ երկրին իշխանութեան, մինչ անդին հազարաւոր աշակերտներ դպրոցական տետրակի մը կամ գրիչ — մելանի կարօտը կը քաշեն :

Այս անգամ իւղոտ գումարներ ստացած են 22 միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, ամբողջ տրամադրելի գումարը մէկ անգամէն սպառելու առաջադրութեամբ : Կարելի չէ՞ր մէկ մասէն 2000, երկրորդ մասէ մը հազարական, երրորդ չորքէ մը 500ական վար դնել եւ պահել, նեղ օրուան համար, և կամ աւելի կարօտ շըր-ջանի մը համար : Եւ այսպէս ամէն եռամսեակի :

Այս խորհրդածութիւնները գրի առած ատեն, գիտենք որ յանձնախումբը սովորութիւն չունի ոչ քննադատութեանց պա-տասխանելու, ոչ ալ հրապարակային լուսաբանութիւն հաղորդե-լու : Ան ինքզինքը պատասխանատու կը զգայ իր նախագահին՝ Պ. Փանի առջեւ, որ ինչքան ալ շփում ունեցած ըլլայ հայկական կեանքին հետ, չի կրնար ամբողջովին ծանօթ ըլլալ անոր բոլոր մանրամասնութեանց :

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մեր պարտքն է ուշադրութեան յանձնել յուզուած հարցերը, որոնք միայն նիւթական — հաշուա-կան արժէք չունին, այլ եւ բարոյական :

Զափազանց երկար տեւեցին այս տնավարի մեթոտները, եւ եթէ չունինք իրաւունք, կեդրոնական իշխանութիւն մը որ բա-ցատրութիւն պահանջէ, այդ չի նշանակեր թէ լռութիւնը իմաս-տութիւն է :

Յանձնախումբին հետ, անշուշտ պատասխանատուութիւններ ունին նաեւ այն նպաստընկալ կազմակերպութիւնները որ կանոնա-ւորապէս կը ստանան իրենց սահմանուած բաժինները, բայց պար-տականութիւն չեն սեպեր յիշել նաեւ իրենց պարտքը :

Անոնց ամէն մէկը պարտաւոր էր քննութիւն մը կատարել ինքն իր մէջ, հաստատելու համար թէ ունի՞ արդարացուցիչ պատ-ճառներ, ամէն եռամսեակի չէք մը գանձելու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՃԱՄԲԷ ՕՏԱՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԸ ԻՆՔՆ ԱԼ ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ ՊԱԿՍԵՑՆԵԼՈՎ

Ինչպէս հաղորդած ենք, Խ. Միութիւնը հետզհետէ կը նուազեցնէ օտար հիւպատոսութիւնները, միայն մէկ հատ ձգելով իւրաքանչիւր պետութեան համար, եւ հաւասարութեան հիման վրայ : Այս առաջադրութեամբ, Մոսկուա պահանջած էր որ մինչեւ երկու ամիս փակուի Լէնինկրատի անգլիական հիւ-պատոսարանը, բայց անգլ. կառավարութիւնը նեղսրտելով, փոխանակ Լէ-նինկրատի, փակեց Մոսկուայի հիւպատոսական բաժինը, ինչ որ զարմանք եւ տհաճութիւն պատճառեց : Մոսկուայի անգլիական հպատակները այժմ հար-կադրուած են 400 մղոն ճամբայ կտրելով Լէնինկրատ երթալու, որպէսզի ան-ցագիր ստանան :

Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ կարելի եղածին չափ օտար աչքէ հե-ռու պահել Լէնինկրատը : Այնպէս որ, իրազեկներ կը կարծեն թէ ամէն օրի-նական միջոցի պիտի դիմէ, այդ քաղաքին անգլիական հիւպատոսութիւնը Մոսկուա փոխադրելու համար : Արդարեւ, կը հաւատեն թէ Սթալին ինք հրամայած է փակել որ եւ է օտար հիւպատոսութիւն Լէնինկրատի մէջ :

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը այնքան անհամբեր է օտար հիւպատոսները ճամբելու որ, Իրանը գոհացնելու համար հաւանած է իր տա-սը հիւպատոսութիւններէն պահել միայն մէկը, փակելով միւս բոլորը, ինչ որ շատ զարմանալի է, երբ նկատենք թէ Ռուսաստան 40 տարիէ ի վեր ամէն ճիգ կը փորձէ խաղաղ թափանցումի համար :

*** Էսթոնիա, Լեթոնիա, Շուէտ եւ Նորվեկիա հիւպատոսութիւններ ունին Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ, բայց երեւի պիտի կրնան պահել միայն մէկ մէկ հատ : Ֆրանսայի համար խնդիր չկայ, քանի որ միայն մէկ հիւպատոսու-թիւն ունի Մոսկուայի մէջ, ինչպէս որ Խ. Միութիւնն ալ մէկ հատ՝ Փարիզի մէջ :

*** Խորհրդային իշխանութիւնը փակեց Մոսկուայի լեթոնական թատրո-նը եւ ակումբը եւ խափանեց այդ քաղաքին լեթոններէն թերթը : Կ'ըսեն թէ բազմաթիւ Լեթոնիացիներ ձերբակալուած են :

Թուրքիա դուրս կը սպրդի Կովկասի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, արդէն իսկ փակուած են մօտ 15 գերմանա-կան, իտալական, ճափոնական եւ լեհական հիւպատոսութիւններ, հաւասա-րութեան հիման վրայ : Բարեկամ թրքական կառավարութենէն ալ պահան-ջուած է փակել Պաթումի, Բագուի, Երեւանի, այսինքն Կովկասի բոլոր թր-քական հիւպատոսութիւնները : Այդ պարագային Թուրքիա պիտի ունենայ միայն երկու հիւպատոսութիւններ, մէկը՝ Օտեսայի, միւսը՝ Լէնինականի մէջ (Ալեքսանդրապոլ) : Իսկ Խ. Միութիւնը ունի երեք հիւպատոսութիւններ Թուրքիոյ մէջ, — Պոլիս, Իզմիր եւ Կարս :

«Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ'աւելցնէ .—

Այս առթիւ կը յիշուի թէ անցեալ տարուան ընթացքին զանազան դատա-դրութիւններ եղեւան հանուեցան Վրաստանի, Ադրբէջանի, Հայաստանի (?), Աբխազիոյ, Աճարիոյ հանրապետութեանց մէջ, որոնց բոլորին ալ նպատակն էր, համաձայն խորհրդային թերթերուն, այդ հանրապետութիւնները անջա-տել Խ. Միութենէն, զանոնք դնելու համար օտար ազգի մը թեւարկութեան տակ : Այս հանրապետութեանց կացութիւնը ենթադրել կուտայ թէ այդ պե-տութիւնը կրնար ըլլալ Թուրքիան : Նոյն շրջաններու, ինչպէս եւ Թիւրքմէ-նիստանի, Քըրկըզիստանի եւ ուրիշ հանրապետութեանց մէջ, որոնց ժողո-վուրդները Թուրք-մոնկոլ են կամ քաղաքակրթութիւնը իսլամական է, մա-մուլը յաճախ կը գրէ թէ արտասահմանէն վարձուած խռովարարներ քարոզու-թիւն կը կատարեն ի նպաստ համաթուրանական շարժման :

Օտար առեւտրականները Ռ. Լմանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն .— Գողթային յանձնաժողովը որոշեց մերժել բնակութեան արտօնութիւն տալ այն բոլոր օտարահպատակ առեւտրականնե-րուն որոնք առեւտր. սենեակին մէջ արձանագրուած են 1930էն վերջը : Բացա-ռութիւն պիտի ըլլայ միայն անոնց որոնք երկրին համար օգտակար գործ մը կը կատարեն :

Սանճաքի խնդիրը եւ "Իւմանիթէ"

Համայնավար պաշտօնաթերթը՝ « Իւմանիթէ », երէկ հետեւեալ խորհր-դածութիւնները կ'ընէր իր քաղաքական քրոնիկին մէջ, Սանճաքի հարցին առ-թիւ .—

« Սանճաքի մասին եղած կարգադրութիւնը ցաւագին ազդեցութիւն գոր-ծեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի ժողովուրդներուն վրայ : Կսկծալի է արձանագրել որ անկախութեան առաջին արդիւնքը եղաւ Սուրիոյ համար իր իշ-խանութեան կորուստը՝ իր երկրի մէկ մասին վրայ : Պէտք չէ աւելի հեռուն երթալ : Ֆրանսա իրաւունք չունի մոռնալու թէ ֆաշական դիկտատուրայի են-թարկուած Եգիպտոսի մը կողքին, Իրաքի յետաշրջական շարժումէն վերջը, Սուրիա Մօտաւոր Արեւելքի միակ պետութիւնն է որ կրնայ բարեշրջուիլ դէպի ժողովրդապետութիւն : Ֆրանսայի պարտականութիւնն է օգնել այդ բարեշր-ջումին, արագօրէն վաւերացնելով ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը եւ վճռա-պէս ընդդիմանալով Սուրիոյ իրաւունքներուն որ եւ է նոր կրճատ-ման : Եթէ տարբեր կերպով շարժի, Պալտուր Ֆօն Շիրախ (Գերմանիոյ Երի-տասարդական Ճակատին վարիչը) կրնայ պարծենալ թէ պարապ ժամանակ ան-ցուցած չեղաւ Սուրիա ճամբորդելով վերջերս : Եւ Ֆրանսայի տկարութիւնը շուտով պիտի զգացուի ափրիկեան ափերուն վրայ ուր կը հսկէ Մուսոլինի : Կ'ուզե՞ն հակաֆրանսական քարոզութեան նոր նիւթեր ճարել ատոր Պարիի ազդարարին » :

ՅԱՌԱՋ .— Այս բոլորը լաւ. բայց «Իւմանիթէ»ի խմբագրութիւնը չի՞ գի-տեր որ Սանճաքի հարցին մէջ ամէնէն գրգռիչ եւ գիշատիչ դիրքը բռնած է Խ. Միութեան զինակիցը՝ Թուրքիա …

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ժընեւյի իշխանութիւնը արտօնած է « Սանճաք »ին հետ գործածել նաեւ «Հաթայ» անունը, ինչպէս կը պահանջէր Թուրքիա :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ա՜խ, ԹԸՌԻՐ, ԾԻԾԵՌՆԱԿ, ԾԸՆԱԾ ՏԵՂԸՍ ԱՇՏԱՐԱԿ …

Ծիծեռնակը թռա՜ւ, թռա՜ւ, գնաց մինչեւ Կովկաս, անցաւ Երեւան, ի-ջաւ Աշտարակ, ու երբ աչքս աչքին լուր մը կը սպասէի, սեղանիս վրայ նետեց թղթիկ մը :

Բացի կարդացի .— կտոր մը «Խ. Հայաստան»էն, 26 դեկտ. 1937.

— « Երէկ Աշտարակի շրջանի ողջ աշխատաւորութիւնը հաւաքուեց մի-տինգի …

Քննեց ժողովրդի անարգ թշնամի-ներ Մամիկոնեանի, Գ. Քալանթար-եանի, Մ. Ենգիբարեանի, Ա. Շահ-նազարեանի, Թ. Թորոսեանի, Ա. Մաղաթովի եւ միւս սրիկաների …

Միտինգում հաւաքուած հազարից աւելի կոլտնտեսականները, բանուոր-ները, ծառայողները, խորհրդային ինտելիգենցիան մէկ մարդու պէս պա-հանջում են մահուան դատապարտել ժողովրդի անարգ թշնամիներին, ո-րոնք …

Բազմամարդ միտինգն իր սէրն ու նուիրուածութիւնը յայտնեց ժողո-վուրդների իմաստուն առաջնորդ, մեր հայր Ստալինի նկատմամբ որի անմիջական օգնութեամբ եւ ղեկա-վարութեամբ մերկացուեցին ու հող-մացրիւ են արւում հայ ժողովրդի թշ-նամիները : Աշտարակի աշխատաւո-րութիւնն իր միտինգի բանաձեւում ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ ՆԱ-ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՆԱՐԳ ԹՇՆԱՄԻ-ՆԵՐ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖԱՇԻԶՄԻ ԳՈՐ-ԾԱԿԱԼՆԵՐ ԱՄԱՏՈՒՆՈՒՆ, ԱԿՈՊՈ-ՎԻՆ, ԳՈՒՄԵԴԻՆԻՆ, ՄՈՒՂԴՈՒ-ՍԻՆ եւ այդ վոհմակի միւս բոլոր չներին » :

Խնդրեցի ծիծեռնակէն՝ նոր շրջան մը կատարել եւ ուրիշ լուր մը ճարել :

Ծիծեռնակը թռաւ, գնաց եկաւ, նորէն կտոր մը «Խ. Հայաստան» (27 դեկտեմբեր).

— « Դեկտեմբեր 25ին Բասարգե-չարի շրջանի 39 գիւղերում տեղի ու-նեցան բողոքի միտինգներ …

Բոլոր միտինգներն էլ պահանջում են գնդակահարել ոչ միայն դատարա-նի առջեւ կանգնած փաչիստներին, այլեւ հայրենիքի միւս ստոր դաւա-ճաններին՝ Գումեդինին, Ակոպովին, Ամատունուն, Գուլոյեանին, Մուղ-դուսում եւ միւսներին » :

— Ա՛յ բոյնդ չքանդուի, ծիծեռ-նակ, դո՞ւն ալ վայրերան բու դար-ձար …

— Այս անգամ շիտակ Երեւան կ'իջ-նեմ եւ ուրախ լուրեր կը բերեմ քուն աղբիւրէն :

Երթալն ու գալը մէկ եղաւ, նորէն Խ. Հայաստանի կտոր մը՝ կտուցին, այս անգամ խմբագրական (26 դեկ-տեմբեր).

— « Հայաստանի աշխատաւորու-թիւնն իր ջերմ սէրն ու շնորհակալու-թիւնն է յայտնում աշխատաւոր մարդկութեան հոգատար հայր, սի-րելի Ստալինին — հայ աշխատաւո-րութեանը ցոյց տուած իր անսահման հոգատարութեան համար : Հայաս-տանի ողջ աշխատաւորութիւնն իր ջերմ շնորհակալութիւնն է յայտնում մեծ Ստալինի լաւագոյն զինակից եւ բարեկամ Անաստաս Միկոյեանին, ո-րի անմիջական օգնութեամբ մերկա-ւեցին հայ ժողովրդի լկտի իժերը : Հայաստանի ամբողջ աշխատաւորու-թիւնն իր անհուն սիրոյ զգացմունքն է արտայայտում պանծալի չէկիստնե-րին եւ նրանց մարտական ղեկավար ընկեր Եժովին, որի անմիջական ձեռ-քով ընաջնջւում են խորհրդային հողի երեսից ժողովրդի թշնամիները » :

Ճարահատ փակեցի պատուհանս :

ՎԱՀԷ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅ-ԿԱԹՈԼԻԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Կիրակի առաւօտ Փարիզի Նոթր - Տամի մայր եկեղեցիին մէջ հանդիսա-ւոր պատարագ մատոյց կաթողիկէ Հայոց նորընտիր կաթողիկոս - պատրիար-քը՝ Գերերջ. Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեան : Կը նախագահէր Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վէրտիէ : Արտաքին գործերու նախարարին կողմէ ներկայ էր Պ. Քանէ, իսկ խորհրդականՖրանսուա տը Թէսանի կողմէ՝ Պ. Պրիւ-նօ : Ներկաներուն մէջ էին Ֆրանսացի զօրավարներ, քաղաքական դէմքեր, ու Փարիզի ու արուարձանի հայութենէն հազարաւոր բազմութիւն մը : Նոթր Տամի եկեղեցիին համար բացառիկ երեւոյթ էր այնքան բազմութիւն ունե-նալ : Տեղացիներէն շատեր անտեղեակ անցուդարձէն, կը զարմանային օտար լեզու մը լսելով իրենց մայր եկեղեցիին մէջ : Կին մը կ'ըսէր թէ կաթոլիկ եկե-ղեցին մէկ լեզու միայն ունի — լատիներէնը, ու չէր կրնար ըմբռնել թէ կա-րելի է ուրիշ լեզուով ալ կաթոլիկ պատարագ մատուցանել :

Արարողութիւններուն կը մասնակցէին նաեւ Գեր. Պահապանեան արք. եւ Մարտինի եպիսկոպոս Պաթանեան գերապայծառ, որ Հռոմէն կուգայ պատ-րիարք - կաթողիկոսին հետ : Կը սպասարկէին Սէվրի Ս. Մուրատեան վարժա-րանի Մխիթարեան հայրերը, Փարիզի ժողովրդապետ Հ. Լեւոն վրդ. Քէչէ-ճեան եւ ուրիշներ : Երգեցողութիւնները կը վարէր Պ. Աւետիս Քէչէճեան 20 հոգինոց խումբով մը : Արարողութենէն վերջ, հանդիսաւոր թափօր մը տեղի ունեցաւ ժողովուրդին մէջէն :

Ներկայ էին նաեւ ֆրանսական թերթերու թղթակիցներ, որոնք երկու-շաբթի առտուան թերթերուն մէջ հրատարակեցին արարողութենէն պատկեր-ներ եւ մանրամասնօրէն նկարագրեցին հայկ. պատարագը, մանաւանդ «Էքօ տը Փարի»ն, որուն թղթակիցը՝ Հիւպէր-Կօթիէ Ֆլօրէն՝ մինչեւ վերջ հետեւեցաւ արարողութեանց :

Կէսօրէն վերջ ժամը 4ին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Փալէ տ'Օր-սէի մէջ, կազմակերպուած Փարիզի հայ - հռոմէական համայնքին կողմէ ի պատիւ կաթողիկոս - պատրիարքին : Այս վերջինին երկու կողմերը նստած էին կարտինալ Պօտրիյեար եւ մոնսէնիօր Շափթալ : Ներկայ էին քանի մը հարիւր հրաւիրեալներ, զանազան կազմակերպութիւններէ, որոնց մէջ Հ. Հ. պատուի-րակութեան նախագահ Ալ. Խատիսեան, իսկ «Յառաջ»ի կողմէ ներկայ էր Հրանտ - Սամուէլ :

Ուղերձներ կարդացին գեր. Գրիգոր արքեպիսկոպոս Պահապանեան (ֆրանսերէն), Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ Պ. Լ. Կ. Կերտան (ֆրանսերէն), Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ Պ. Լ. Բաշալեան (հայերէն), Փարիզի Հայոց հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկ.ի եւ եկեղեցւոյ վարչութեան կող-մէ՝ Պ. Ս. Սաղըրեան (հայերէն), հայ- կաթոլիկ համայնքին կողմէ (հայե-րէն) եւայլն :

Կաթողիկոս - պատրիարքը նախ սահուն ֆրանսերէնով մը շնորհակալու-թիւն յայտնեց ներկայ ֆրանսացի եւ հայ հիւրերուն, յետոյ մաքուր հայերէ-նով մը եւ արեւելահայ հնչումով խօսեցաւ հայրենասիրական ճառ մը : Իրեն համար եղած բոլոր պատիւները վերագրեց ո՛չ թէ իր անձին, այլ իր ազգին, որ միշտ մեծ եղած է եւ պիտի ապրի յաւիտեան : «Ներկայ օտարները չեն հաս-կնար, բայց, մեր ոսկեղինիկ ու հիանալի լեզուն, այդ պատճառով ալ երկար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՄԻՋՈՑ,— ՄԷԿ ՆՊԱՏԱԿ
(ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Ենթադրաբար՝ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, ուրեմն Ֆրանսայի վերջնական դիրքը,— կը հարցնէինք նախորդ յօդուածով,— կը լքէ՞ Սանճաքը, թէ կը պաշտպանէ զայն:

Այս հարցումին պատասխանը գըտնելու համար, անհրաժեշտ է վերյիշել պատմութիւնը:

Եւրոպական բոլոր պետութիւններուն մէջ, Ֆրանսայի «արեւելեան քաղաքականութիւնը» ամենահինն է: Վենետիկը, իր ժամանակաւոր նուաճումներով, հարկ է զանց առնել: «Ֆրէնկ» բառը, որ Արեւելքի ու մասնաւորապէս Թուրքերու կողմէ տըրուած է առհասարակ բոլոր Եւրոպացիներուն, կը բնորոշէ թէ Ֆրանսան՝ այդ շրջանի ժողովուրդներու մտքին մէջ՝ շփոթուած է Եւրոպայի հետ:

Այդ թափանցումին կամ քաղաքականութեան փաստերը ունինք նաեւ մենք՝ Հայերս: Կիլիկիան, որուն մէկ մասին համար է Ֆրանքեւթուրք այժմու վէճը, երկար ատեն կրած է այդ քաղաքականութեան կնիքը:

Այդ քաղաքականութիւնը, սակայն, ունեցած է երկու երես:

Երեսներէն առաջինը «խաչակրութիւն»ն է,— զէնքի ուժով կամ բանակային արշաւանքով նուաճումը:

Պարզ է, որ ուժով թափանցումի ձեւը կիրարկուած է այն ատեն, երբ Ֆրանսան ոյժ ունեցած է եւ այդ վայրերու իշխանութիւնները եղած են աւելի տկար քան ինք: Այդ արշաւանքներուն շարժառիթը եղած է, յաճախ, «ազատագրումը Թուրքերու բռնութեան տակ տըրորուող ազգերու»: Բայց քաղաքական այդ նշանաբանը ծառայած է պատմուճան, բնականաբար, պետական-տնտեսական մեծ ծրագիրներու, որոնք յաճախ յաջողութիւն գտած են:

Երկրորդ երեսը կազմած է առանձնաշնորհներու (capitulations) ձեւը, որ անզէն ու խաղաղ թափանցումն է, եւ որ կը ձգտի միեւնոյն նպատակին,— քաղաքական ու տնտեսական տիրակալութեան:

Օսմ. կայսրութեան վերջին շրջանի առանձնաշնորհներու գոյավիճակը ժառանգութիւնն էր հինէն սկսած այդ քաղաքականութեան: Նոյն այդ քաղաքականութիւնն էր զոր կիրարկեց Ֆրանսուա Ա.ը: Իր գերութենէն յետոյ, Գերմանիոյ դէմ ելլելու եւ «քաղաքական հաւասարակշռութիւն»ը պահպանելու համար զինակցեցաւ Սուլթան Սիւլէյմանի հետ, որովհետեւ տկար կը զգար ինքզինքը:

Ուրեմն, թափանցումի քաղաքականութեան այդ երեսը, առաջին երեսի ճիշդ հակառակն ըլլալով, տկարութեան քաղաքականութիւն մըն է: Բայց, ա՛ն ալ, ինչպէս ըսինք, չի հրաժարիր քաղաքական-տնտեսական շահեր հետապնդելէ:

Անկէ յետոյ, Լուի 14րդ.ը կ'օժանդակէր Վենետիկցիներուն՝ Թրքական ոյժը խորտակելու համար, եւ, այդ օրերուն, կրկին զօրացած Ֆրանսան, ոյժ կը ղրկէր Արեւելք՝ իր առեւտրական շահերը վերստին ապահովելու համար:

Պոնափարթ, իր կարգին, Եգիպտոսի արշաւանքէն զատ, Ռուսիոյ կ'առաջարկէր հարուածել Օսմանեան կայսրութիւնը եւ Ֆրանսայի ապահովել ընդարձակ հողամաս մը:

Անկէ մինչեւ «մեր օրերը» պատմութիւնը ծանօթ է: Իթթիհատի շըրջանին, մինչեւ նոյնիսկ պատերազմի նախընթաց օրերը, Ֆրանսա ամէն ճիգ թափեց Օսմանեան կայսրութեան հետ իր կապերը ամուր պահելու: Բայց՝ «տկարութեան» քաղաքականութեամբ:

Եկաւ Զինադադարը, իր դաշնագիրներով, երբ այլեւս զէնքը տիրական էր կրկին, և Ֆրանսա կիրարկեցիր ուժեղ օրերու քաղաքականութիւնը,— մըտաւ ու տեղաւորուեցաւ Սուրիա:

Ասիկա միայն աշխարհակալութիւն մը չէր, անշուշտ: Այլ՝ Ֆրանսայի ներկային ու մանաւանդ ապագային հետ սերտօրէն կապուած անհրաժեշտութիւն մը: Իբրեւ Միջերկրականեան պետութիւն՝ նախ, եւ՝ երկրորդ՝ իբրեւ պետութիւն մը, որուն թեւը կ'երկարի մինչեւ իր Հնդկաստանը:

Միջերկրականը, բայց մանաւանդ անոր արեւելեան մասը, աւազանն է «միջազգային առեւտրական հոսանք»ին: Ռուսիոյ անկումէն վերջ, երբ ինք՝ Ֆրանսան եղաւ այն բախտաւորներէն որոնք պատերազմը վերջացուցին ոչ միայն «ոտքի վրայ» մնացած, այլ եւ «զէն ի ձեռին», պիտի ուզէր, բնականաբար, բոլոր կարելիութիւնները օգտագործել՝ դէպի Արեւելք ամրօրէն տեղաւորուելու համար:

Միշտ այդ քաղաքականութեան հետեւանքն է, որ Ֆրանսա, հակառակ Սուրիոյ հետ կնքած իր դաշինքին, իր բանակը չի հեռացներ անկէ, հակառակ անոր որ Մերձաւոր Արեւելքի այդ մասը, ինչպէս կը գրեն Ֆրանսական թերթեր, նիւթական ծանր բեռ մը եղած է իրեն:

Նախապատերազմեան Ֆրանսան իր գանձերուն ոյժովը ուզած էր ապահովել Արեւելքի մէջ իր ազդեցութիւնն ու շահերը: Ասիկա մերձաւոր երէկն էր:

Այսօր, հաստատուած հոն զէնքով, ու խրատուած այդ «տկարութեան քաղաքականութեան» հետեւանքներէն, ան պարտաւոր է շարունակել ոյժով ինքզինքը պարտադրելու քաղաքականութիւնը:

Այս քաղաքականութիւնը աւելի հըրամայական կը դառնայ կարգ մը պատճառներով: Թուենք զանոնք:

Առաջին,— Գերակայութեան հզօր պայքար մը սկսած է ընդհանրապէս Միջերկրականի եւ մասնաւորապէս արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Ըստ երեւոյթին՝ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կը մղուի ան: Բայց, իրականին մէջ, Արեւելքի այդ մասին մէջ տեղաւորուելու ու մանաւանդ հոն անխախտ կամ անվտանգ մնալու խնդիրը Ֆրանսայի առջեւ եւս դրուած է ճիշդ այն ձեւով՝ ինչ ձեւով որ դըրուած է Անգլիոյ առջեւ:

Երկրորդ,— Ֆրանսա փաստօրէն տեսաւ, որ Սանճաքի խնդիրին մէջ հակաթուրք Իտալիան Էնկիւրիի հետ է: Այն պահուն երբ Հաթայի մասին կը վիճէին Ազգաժողովին մէջ, Զիանօն թեւ ու թիկունք կ'ըլլար Րիւշտիւ Արասի:

Երրորդ,— Ալէքսանտրէթը ռազմագիտական մեծ արժէք ունի: Մեծն Աղէքսանդր, դեռ դարեր առաջ, ռազմագէտի իր հանճարը ապացուցած է, նաեւ ատով,— զայն խարիսխ դարձնելով դէպի Արեւելք իր արշաւանքին: Եւ յետոյ, Ալէքսանտրէթը նաւահանգիստն է Սուրիոյ:

Չորրորդ,— Փոքր Ասիոյ ափը՝ Իզմիրէն մինչեւ Ալէքսանտրէթ՝ իր վերջնական ճակատագիրը չէ գտած: Իտալիոյ ցանկութիւնները ծանօթ են: Բանի կարգադրութեան մը պարագային, Սանճաքը մեծ ու նոյնիսկ վճռական դեր կրնայ կատարել՝ թէ՛ ծովէն (իբրեւ ծոց եւ խարիսխ) եւ թէ ցամաքէն՝ իբրեւ անմիջական մասը Ատանայի շրջանին: Իրականին մէջ ուրեմն, Սանճաքը կռուախնձոր է այսօր՝ ի հաշիւ վաղուան: Կարելի՞ է ժխտել, որ, Ատալիոյ վրայ իտալական յարձակումի մը պարագային, Ֆրանսա պիտի չուզէ վերանորոգել 1918ի պատմութիւնը՝ իր կարգին անմիջապէս տեղաւորուելով Ատանայի մէջ— նոյնիսկ պաշտպանողի ձեւին տակ— տնտեսական, հողային եւ քաղաքական նպատակներով: Չէ՞ որ պայքարը, ինչպէս, մեծերուն միջեւ է, կ'ըսէինք: Ու պայքար մըն է տիրակալութեան:

Իտալիան ոյժ կուտայ Թուրքիոյ՝ Սանճաքի հարցին մէջ՝ ի հեճուկս Ֆրանսայի,— աւելի զօրեղ հակառակորդին: Այդ կերպով, կը խորհի, Ֆրանսան կը հեռացնէ ոչ միայն Սանճաքէն, այլ եւ՝ Ատանայէն: Ատալիոյ թեւ զարնելու այժմ ու կարելիութիւնը ունեցող Հռոմը— հնարաւոր պարագային— կրնայ թեւ զարնել նաեւ Սանճաքի՝ եթէ ան ալ Թուրքիոյ պատկանի...: Իսկ Սանճաքը դուռն է Սուրիոյ: Կարելի՞ է ժխտել, դարձեալ, իտալական ցանկութիւնները նաեւ այդ հողամասին վրայ:

Ու ճիշդ հոս է, կրկնենք, Սանճաքին արժէքը՝ Ֆրանսայի համար, Սուրիոյ ապագայի տեսակէտէն,— իբր պահելու համար զայն: Իսկ հակառակ պարագային՝ Իտալիոյ առջեւ բաց չձգելու համար:

Ահա, ուրեմն, պատճառներէն մէկը այն միօրինակ ձեւին, որով, կ'ըսէինք, արեւելեան Միջերկրականի հարցը դրուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի առջեւ հաւասարապէս:

Հինգերորդ,— Ֆրանսան գաղթային կայսրութիւն է: Ասիական թէ ափրիկեան գաղթավայրերու մէջ ազգային ձգտումները օրէ օր թափ եւ յանդգնութիւն կը ստանան: Մեծերու մրցակցութիւնը հասած է մինչեւ հոն, որ անոնք իրարու դէմ կը լարեն տիրապետեալ ցեղերն ու ժողովուրդները: Սանճաքը լքել՝ պիտի նշանակէր ստեղծել նախընթաց մը, նախ, եւ, երկրորդ, յաչս Ֆրանսայի ենթակայ ժողովուրդներուն հարուածել անոր զինուորական ու քաղաքական հեղինակութիւնը: Նոյնը եւ ամբողջ Արեւելքի մէջ:

Վեցերորդ,— Զինաստանի վրայով ծաւալող Ճափոնը, Խաղաղական ովկիանոսի հաւանական ալեկոծումը, եւ Հռոմ-Պերլին-Թոքիօ առանցքը, ամենալուրջ պատճառներ են, որ Ֆրանսա իր ոտքը չհեռացնէ Սանճաքէն:

Եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք Ֆրանսայի ընթացքին, պիտի տեսնենք որ ան զիջումներ կ'ընէ տնտեսական, վարչական գետնի վրայ եւ նոյնիսկ դրօշի ընտրութեան մէջ, բայց՝ ո՛չ զինուորական: Աչք կը գոցէ, մինչեւ անգամ Թրքական ամէն տեսակ թափանցումներուն: Բայց, երբ Էնկիւրիի ոյժ կը կեդրոնացնէ, կը կեդրոնացնէ նաեւ ինք...:

«Թուրքիոյ բարեկամութիւնը մեզի համար թանկագին է»— կը գրէր անցեալ օր, Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը: Նոյնը կարող է յայտարարել նաեւ որեւէ մէկ վարչապետ:

Ինչո՞ւ, սակայն, թանկագին է այդ բարեկամութիւնը,— Ֆրանսեւգերմա՞ն սահմանին, թէ արեւելեան այդ մասին համար: Անշուշտ՝ վերջինին: Այդ պարագային, ֆրանսական բանակը աւելի վստահելի չէ՞, Փարիզին համար, Սանճաքի մէջ, քան Թրքականը, որ կրնայ վաղը ուրիշին եւ միշտ ինքն իրեն ծառայել...

Ֆրանսական այս դիրքին դէմ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ դիրքը Էնկիւրիի, սակայն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴՐՕՇԱԿԸ

Ամէն դարու ու բոլոր ժողովուրդներու մէջ գործածուած են նշաններ թէ կանոնաւորելու համար զինուորներու երթը եւ թէ ցուցնելու անոնց ռազմադաշտը:

Հին ժողովուրդներ երբ կը քալէին դէպի յաղթական ճակատամարտ, իրենց հետ ունէին խորհրդանշաններ: Բնականաբար այդ խորհրդանշանները միատեսակ չէին եւ իւրաքանչիւր ցեղ ունէր իր մասնայատուկ խորհրդանիշը: Սակայն ներելի է ենթադրել որ աքաղաղը եւ վարազը եղան անոնց գլխաւոր խորհրդանշանները, որովհետեւ այն ժամանակուան միտքը պարտաւորուած կը զգար ինքզինքը կամ աւելի ճիշդը կը նախընտրէր իր զինուորական ոյժը ներկայացնել գազաններու խորհրդանիշերով, իբրեւ արտայայտիչը կռուող կենդանիներու: Բայց ուղղութիւնը որուն հետեւեցան այս ցեղերը, հետզհետէ բարեփոխուեցաւ: Անհրաժեշտը եւ արիւնարբու ցեղերը տեղի տուին ներդաշնակ եւ նշանակալից գոյներով կտաւի մը, որ կոչուեցաւ դրօշ:

Ի՞նչ է ուրեմն դրօշ մը:

Դրօշը հայրենիքին նկարն է, անոր խորհրդանիշը ամենաքնական եւ ամենափայլուն, անոր ցոլքը ամենամաքուր եւ ամենահաւատարիմ... Հեռաւոր վայրերու մէջ զինուորները, անհուն ովկիանոսին մէջ՝ նաւազները, բոլորը՝ հայրենիքէն ներս կամ անկէ դուրս, տեսնելով իրենց ազգասիրական գոյները, յիշատակներով կը լեցուին, եւ զգացումներու անջրպետի մը պահուն, իրենց սիրտերը կը բաբախեն:

Դրօշը գիւղին զանգակն է, որ կը պաշտպանէ հայրենակիցը, եւ այս վերջինը կ'ապրի անոր շուքին տակ: Դրօշը իր պանծալի ծալքերուն մէջ կը պարունակէ հայրենիքին պատիւը: Անիկա լուսաւոր կէտն է, ուր բոլոր նայուածքները կը հանդիպին իրարու: Ընտանիքէն եւ հայրենիքէն հեռու, ան կը յիշեցնէ ընտանիքը եւ հայրենիքը, մէկ խօսքով, դրօշը մասունքն է, խորհրդանշական ծառը հայրենասիրութեան:

Կրօնքը եկեղեցիին պէտք ունի եւ փոխադարձաբար եկեղեցին իր քարոզիչին: Մարդը իր զաւկին պէտք ունի եւ նոյնպէս հայրենիքը իր դրօշին: Բնական օրէնք է այս, մէկը միւսին կապուած է, նոյնիսկ մահը՝ կեանքի շունչին... Արդ՝ դրօշը այն է, որ կը պատասխանէ հայրենիքիպահանջներուն, նոյն դրօշակն է որ ծածանելով ամրոցներու կատարներէն եւ սրտի խորքերէն, կը պարունակէ բոլոր յոյսերն ու խոյանքները անցնող եւ եկող սերունդին, ժողովուրդի մը՝ որ կը տեսնէ ու չի մոռնար, որ կը զգայ եւ չէ՛ դաւեր...

Զինուորին համար դրօշը վերախմբումի նշան մըն է: Ճակատամարտի մը պահուն, երբ հրամանատարին մարած ձայնը գնդակներու սուլոցէն եւ թնդանօթներու ահաւոր ձայնէն չի կրնար ինքզինքը լսելի դարձնել զինուորներուն, զօրագունդին դրօշն է որ հպարտօրէն կը ծածանի ծուխին մէջէն, իւրաքանչիւրին իր տեղը եւ պարտականութիւնը ցուցնելով: Ուր որ է ան, հոն են զինուորները, եթէ յառաջանայ՝ զինուորները կը հետեւին անոր պայքարին, եթէ նահանջէ, անոնք կ'ընկերանան անոր: Անոր՝ շուրջն է որ կը համախմբուին վերջին բեկորները բանակին, անոր ծալքերուն տակ է որ մեծ փլուզման ատեն կուգան պատսպարուելու՝ պարտուած բանակին վերապրողները, մտածելու եւ ուժ վերստանալու համար, վերակազմուելու եւ պատրաստուելու փառայեղ ճակատամարտի մը: Անճար հրամանատարի մը պատասխանատուութենէն փախուստի մատնուած զինուորներուն, ոչ պարտականութեան զգացումները, ոչ ըսպառնալիքները եւ ոչ խորհուրդները կրնան պարտականութեան հրաւիրել զինուորները, բայց երբ այդ իրարանցումի ժխորին մէջէն՝ խորհրդաւոր ձայն մը «դրօշակը, դրօշակը» կը պոռայ մէջոցին աղմուկը, փախուստական զինուորները կը կենան, այն ատեն անոնք իրենց աչքերով կը փընտռեն հոյակապ դրօշը, որուն համար ուխտած են պաշտպանութեան մինչեւ իրենց վերջին շունչը:

Գերի ինկած զինուորի մը պարտականութիւնն է, յանձնումի պահուն, շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ որ խնայուած է դրօշին եւ ինք անոր տեղը գերի ինկած է: Այս հերոսական ճիգին մէջէն է որ զինուորը կը տեսնէ իր անցեալը եւ երախտապարտութիւնը:

Այս դրօշակը հայրենիքին ճիշդ նըկարն է: Ան մեզի կը յայտնէ իր ուրախութիւնները եւ դառնութիւնները, ան մեզի կը պատմէ իր յաղթութիւններուն հետ պարտութիւններն ալ: Երբ բարձր եւ հպարտ է ան իր փայլուն գոյներուն մէջ, հայրենիքը ուրախութեան մէջ է, երբ կը խոնարհի սեւերով շրջապատուած, հայրենիքը սուգի մէջ է:

Տեսէք թէ ինչ յարգանք կը մատուցուի դրօշին զօրանոցին մէջ, զինուոր մը ամբողջ զօրագունդին անունով կը հսկէ անոր վրայ: Գնացքի եւ ճակատամարտի պահուն՝ սպայ մըն է զայն կրողը, ուղեկից ունենալով պաշտօնակալներ: Անոր տողանցքի մը պահուն երեւցած ատեն, հարիւրապետը եւ սպաները կը բարեւեն զայն, իրենց սուրերուն ծայրը գետին խոնարհեցնելով, եւ զինուորները անոր կը ներկայացնեն իրենց զէնքերը, փողերը կը հնչեն, թմբուկը կը զարնէ եւ նուագը զինուորական փողերգը կ'արձակէ որովհետեւ զինուորները հասկցած են որ այս կտաւի կտորը սուրբ եւ խորհրդաւոր բան մըն է, որ աւելի վեր է քան զիրենք, քանի որ նոյնինքն ազգն է:

Պատիւը օրէնք դարձուցած զինուորին յարգել դրօշակը, զայն սիրել եւ հաւատարիմ մնալ անոր: Զինուորը պարտաւոր է տալու դրօշակին անսահման նուիրում մը եւ պատրաստ ըլլալու զոհելու իր շահերը, իր գործիները: Ըլլալ հաւատարիմ անձնուէր դրօշին, զայն երբեք չձգել կը նշանակէ, անոր ընկերանալ ամէն տեղ ուր որ կը ծածանի ան, գնդակներու եւ ռումբերու տակ, կը նշանակէ չդաւաճանել անոր: Դրօշակը իր մէջ կը պարունակէ պատիւը եւ հայրենիքը: Վարանիլ մեռնիլ անոր համար՝ կը նշանակէ տկարութիւն, կը նշանակէ մեղանչել հայրենիքին դէմ: Դրօշակը աւանդ մըն է, որ հայրենիքը կը վստահի զինուորին: Զինուորը պարտաւոր է այս աւանդը պահել իր հոգիի բոլոր ուժովը... Զօրագունդի մը համար չկայ աւելի նուաստացում քան կորսնցնել դրօշակը, չկայ աւելի մեծ յաղթութիւն, քան թշնամիէն մէկ հատ գրաւել: Հռոմի մէջ դրօշակը կորսնցնող զօրագունդը բանակէն կը վտարուէր: Օսթէրլիցի յաղթանակէն վերջ (2 դեկտեմբեր 1805) Նափոլէոն իր բանակին տողանցքի պահուն, նկատեց որ զօրագունդ մը առանց դրօշի էր—«զինուորներ, պոռաց, զինուորներ, ի՞նչ ըրիք դրօշակը՝ զոր ես ձեզի վստահեցայ»:

Հարիւրապետը մօտենալով անոր առանց բառ մը արտասանելու, վեց դրօշներ կը ներկայացնէ, գրաւուած Ռուսերէն եւ Աւստրիացիներէն:

— «Այս կը նշանակէ որ դուք վստահ եղաք, կը շարունակէ Նափոլէոն, բայց այս վեց դրօշները չեն փոխարիններ իմ արծիւս»:

Այս խօսքերէն վերջ, Նափոլէոն կը պատուիրէ որ զօրագունդը քանի մը օր սուգ պահէ, կորսուած դրօշակին համար:

Նոյն Նափոլէոնը աւելի վերջը կը գրէր իր «Յուշեր»ուն մէջ —«զինուոր մը օտար տեղ չէ երբեք իր դրօշակին մօտ, որովհետեւ դրօշակին գտնուած տեղը հայրենիքն է»:

Արդ, անդամահատուած դրօշն ցեղին, յիշէ որ սերունդ մը տանջուած, մխիթարուելու կարօտ հազար սրտեր պաշտպանուելու ժանի... իսկ մենք կ'երդնունք մեր յաւիտենական հաւատարմութիւնը եւ անսպառ յոյսերը:

Լ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ
(Մարսէյլ ծնած պատանին)

ՀՐԷԱԿԱՆ արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ Երուսաղէմի մէջ: Ներկայ էին՝ Պ. Վայցման՝ նախագահը սիոնական միութեան եւ հրէական գործակալութեան, ազգային խորհուրդին եւ գործադիր յանձնախումբին անդամները եւ Երուսաղէմի հրէական համայնքներու մարմինները: Ժողովը քուէարկեց կոչ մը՝ ուղղուած քաղաքակիրթ ազգերուն: Կոչին մէջ կը յիշուի այն թշուառութիւնը որուն մատնուած են Գերմանիոյ, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի Հրեաները: օժանդակութիւն կը խնդրուի՝ վերջ մը դնելու համար հալածանքներուն

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՈՒԳԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քարի, խարակի քծուարներէն դուրս չուալ երիցուկներու հովանիին տակ բարձրացող Ակրոպոլի վրայ կը կանգնի Փիդիաս, գոլորշելով զգեստաւորուած, եւ կը նայի վար դէպի ծովը, որուն մէջ կը հայլիանայ Ատտիկեան երկինքին աստեղաշողը: Բայց խորքէն դուրս կը խուժէ դէպի վեր քաղաքին ժխորը, կապելաներէն ըսուած եւ ցուցք, խնծիղ ու խնճոյ, ամբոխավար ղալմաղալը Աթէնքին: Եւ ինչպէս որ Փիդիաս խժալուր ժխորին եւ մնայուն զմայլանքին այս հըրաշալի միաւորումէն արարչական դէմքերու ձուլումին շունչը քաղեց, շատ դարեր ետքն ալ նոյնը Ռոտէն:

Փարիզի վիմարդեայ ծովուն մէջ կանանչ կղզիները կազմող հանրային պարտէզներէն մէկուն մէջ, Ռոտէն որոճաց իր անրջանքները: Թռչուններու ճռուողիւնէն եւ սաղարթներու սօսափիւնէն ոգեւորուած պարտէզին լռութիւնը կը պարուրէ զայն իբրեւ առանձնակեաց խաւ մը: Բայց անդին հզօր քաղաքին մարմնաւոր մօտաւորութիւնը կը զգացուի անլսելի: Ամենուստ կը վայրաբերեն ձայներու կոչը, թնդիւնը, դոռքը Ռոտէնի վերեւ, զոր թեթեւ ընդարմացումի պայծառակերպ կայքի մը մէջ փոխադրած է լռութեան եւ ժխորի անօրինակ հիւսուածքը:

×

Հիմա գանք այն գրգռիչներուն, որոնք մասնաւորապէս կը սիրուին իբրեւ ռահվիրայ աշխատանքի տրամադրութեան: Մարդ սիկարէթ մը կը խմէ, յետոյ հատ մըն ալ, մտախոհ կը նայի ամպիկներուն կամ գալարներուն եւ ինքզինքը կը զգայ բացուած եւ գրգռուած, ինչ որ նախանշանն է աշխատութեան: Կը խմէ իր «մէքքէն» կամ «Թրքական»ը, որ խմողին միտքին առջեւ կը բերէ Ստամպուլի կոթողներուն, գմբէթներուն, Ջրուղիներուն եւ մինարէներուն տեսիլքը, եւ կը զգայ թէ ինչպէս արգելքները կը հալին եւ խնդիրները կը լուծուին, ինչպէս կեանքը յանկարծ աւելի թեթեւ աւելի պարզ կ'երեւայ: Այդպիսի զգածմունք մը կ'ունենայ մարդ, գինի ալ խմելով:

Ամէն պարագայի մէջ, սակայն, մարդ միշտ քիչ մը անվստահ կ'ըլլայ այնպիսի աշխատութեան մը հանդէպ, որ այդ գրգռիչներուն ազդեցութեան տակ կը կատարուի: Համաշխարհային գրականութեան ոչ սակաւ գլուխ գործոցներուն մէջ ուրոյն մասեր կան, զոր կարդալով մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, թէ զանոնք ստեղծագործողը ո եւ է բան իրեն օժանդակ ունեցած է իր այդ ներշնչումին համար: Պատկերներ եւ նմանութիւններ, որոնք հետզհետէ կը ստուարանան, կ'ուռին, արդիւնք են խիստ զօրաւոր զայրոյթի մը, ներքին պոռթկումի: Նոյնիսկ անդրիագործ ճարտարարուեստին մէջ օրինակներ կան պոռթկացող կիրքի մը որ վարպետին թեւը կը վարէ, իբրեւ ազդեցութիւն արբշիռ զմայլումի մը, որ կը վերացնէ վարպետը: Պօտըլէր ապսէնթի միջոցաւ կը փոխադրուէր իր տեսակ մը ցնորած տրամադրութեան մէջ, երբ դժուարաւ կրնար իր ներշնչումին ծայրը չթողուլ, կը զգար իր բոնկիլն ու մարիլը, մինչեւ որ դըրգռումի բուռն միջոց մը չգար կրկին խթանել զինքը:

×

Ինչ ինչ դեղեր, որոնց գրգռիչ ազդեցութիւնը արգահատելի կարգ մը մարդոց աշխատութեան ընդունակութիւնը խարազանելու կը ծառայէ, պատճառ կ'ըլլան այդ խեղճերուն մահացումին եւ փճացումին: Դեռ ամէնուն յիշողութեան մէջ է մեծանուն գերասանուհիի մը տռամը, անոր որ առանց քօքայինի չէր կրնար խաղալ եւ իր այս մոլութեան զոհ չեղաւ: Ոչ սակաւ գեղարուեստագէտներ եւս մորֆինի աւար կողոպուտ եղան: Առժամանակեայ գործունէութեան ո եւ է անբնական գրգռում, որ առաջ կուգայ թոյնով, կը փոխարինուի բացարձակ թուլութեամբ, որ կեանքին ալ սուղի կը նստի — նոյնը չէ՞ միթէ ձիարշաւի մրցումներուն մէջ եղածը, երբ խեղճ ձիերուն զանազան դեղեր կը ներարկեն անկանոն, անբնական վազք առաջ բերելու համար, եւ ատով կը փճանան այդ կենդանիները:

×

Առատ ու անսպառ ստեղծագործող անձնաւորութիւններ անբնական գըրգռումի պէտք չունին: Անշուշտ է որ անոնք ալ պարտաւոր են քննել դիտել, թէ ինչ պայմաններ իրենց աշխատութիւնը կ'ընեն աւելի դիւրին, աւելի ազատ եւ աւելի արդիւնաշատ: Ազատ օդի մէջ շարժելու վարժուած մարդ մը, զոր օրինակ, երբ զրկուի այդ յատկութենէն, մտաւորապէս կ'ըլլայ ամուլ, տխրութելով սենեակի մէջ աշխատիլ: Պէթօֆըն, որ ձեռքերը կռնակը, ինքզինքը բնութեան տըւած, տեսակ մը անդիտակից նայուածքով կը վազէր անտառին մէջ,— Շօփընհաուըր, որ ձեռքերը սաստիկ հոս ու հոն շարժելով եւ բարձրաձայն ինքն իրեն խօսելով, ամէն օր իր զանգրահեր շունին հետ Ֆրանքֆուրթի շրջակայքը երկար ու հեռաւոր արշաւներ ընելով գործի կը լծուէր— ասոնք այնպիսի մարդիկ են, որոնք պտոյտի համար չէ որ այսպէս կ'ըն այլ «պտոյտ ընելով կ'աշխատին»:

×

Ինչ որ ճշմարիտ է արուեստագէտներու համար, նոյնը կ'ըլլայ նաեւ իւրաքանչիւր մտաւորականի համար: Ամէն մարդ լաւ գործ տեսած կ'ըլլայ ինքզինքը դիտելով, թէ ինչպէս է աշխատութեան տրամադրութիւնը թէ ինչ պայմաններու մէջ իր գործունէութեան ընդունակութիւնը սրուի: Շատ մարդիկ առտու ճաշէ երկու ժամ վերջ ո եւ է խոր աշխատութեան կարող չեն դեռ: Մարդ որ նախ պէտք է ածիլուի աշխատանքի սկսելէ առաջ: Ուրիշ մը պէտք անոյշ հոտ քսուելու, տրամադրութիւնը տեղը բերելու համար: պակսիր նաեւ մարդիկ, որոնք աշխատանքի լծուելէ առաջ տրամադրութիւն առաջ բերող նախապատրաստական արարողութեան կը կարօտին, այսպէս ընելով հանդերձ, բան մը չեն կրնար արտադրել: Կայ բթութիւն մըն ալ, որուն դէմ բացարձակապէս անզօր են բոլոր գրգռիչները:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրք հրապարակագիր Ագակին - ախիզ, որուն չորս յօդուածները՝ թուրքերէն խօսելու մասին, արտատպուեր էին «Յառաջ»ի մէջ, կը պատմէ նոր գրութեան մը մէջ (թուրքերէն «Թան») .—

Այս դատը մեր սերունդին երիտասարդութիւնն է որ հրապարակ դրած է: Ասոր սիրոյն որքան նշանատախտակներ վար առինք, որքան ապակիներ կոտրտեցինք, ինչքան կղակներ փշրեցինք, ինչքան ակռաներ թափեցինք: Մեր այս ըրածներուն բոլորն ալ գաղափարական եւ քիչ մըն ալ անպատասխանատու երիտասարդութեան անխառն, անկեղծ պոռթկումներն էին :

Այս զգացումի եւ գաղափարի յորդումները չէին կրնար յանցանք նկատուիլ: Եթէ նկատուէր իսկ, պէտք է որ անմեղ եւ ներելի նկատուէր: Ինչպէս որ այնպէս ալ եղած էր :

Բայց երբ տարիները անցան, «դէպքերն ու արարքները» իրարու վրայ բռնուելով՝ կեանքը փոխուեցաւ, ամէն ինչ վերակենդանացաւ, թարմացաւ, նորդնոր հոսանք մը սկսաւ: գործերը բոլորովին փոխուեցան: Նոյնպէս փոխուեցան մտայնութիւնները եւ այս մտայնութեանց ընկերային կենցաղին մէջ գործադրութեան ձեւերը :

Օր մը, մարդ մը, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, մետաքսեայ ծոպով, գոյշ կարմիր ֆէսս «արհամարհեց» ըսելով կորսնցուցի ինքզինքս : Եթէ ընկերս՝ Սիւլէյման Քէմալ թեւս չբռնէր, այդ մարդուն գլխուն վրայ ծակ մը պիտի բանայի· Թէպէտեւ քիչ յետոյ բացուելիք ուրիշ ծակի մը մէջ ալ ես պիտի մտնէի: Ինչո՞ւ. — Ֆէսս արհամարհելուն համար:

Այսօր դժուարաւ ինքզինքս կը զսպեմ ոստիկանութեան յանձնելէ բոլոր անոնք որ դէպի իրենց ծծրակը կը դարձնեն իրենց քասքէթին արեւի համար դրուած առաջամասը :

Մէկը հրջուած իրականութիւնն էր, իսկ միւսը բուն իրականութիւնը :

Մահմուտ Մուհթար փաշայի Իզմիրի կուսակալ եղած ատենն էր: Աստանայէն գալուս հոն եղած էի: Առաջին Գորտօնէն ինքնայատուկ կերպարանքով երիտասարդ զէյպէկ մը կ'անցնի եղեր: Օտարական մը առաջին անգամն է որ կը տեսնէ· կամ զարմանալի կամ հաճելի կը թուի իրեն· կը խնդայ: Դո՞ւն ես խնդացողը: Զէյպէկը անմիջապէս կը փարի մէջքը գտնուած դաշոյնին, եւ իր ծնրակապի պատիւը փրկելու համար, քիչ մնաց պիտի մեռցնէ եղեր օտարականը: Այդ շրջանին առանձնաշնորհումները կատղած վիճակ մը ունէին: Քաղաքական հարց մը դարձաւ այս դէպքը եւ ինչքան քրտինք թափուեցաւ փակելու համար զայն :

Այդ երիտասարդ զէյպէկը, 26 տարի յետոյ, Իզմիրի բարձր դասու սրահի մը մէջ տեսայ: Չկրցայ ճանչնալ : Ան զիս ճանչցաւ: Զափահաս, արդիականացած Պայ մը դարձեր էր: Հիմա կը ծափահարէ այն զէյպէկները որոնք իրենց ծնրակապերը կը նետեն, իսկ դեռ չնետողներուն ալ կը թելադրէ նետել զանոնք :

Հանրակառքի մէջ կիներու տեղը բաժնող վարագոյրը սխալմամբ բացաւ ըսելով մարդու մը կերած հաւաքական ծեծը եթէ Գարակէօզի էջը ուտէր, անմիջապէս ոտքերը կը տնկէր :

Այսօրուան առողջապահական օրէնքը կը վերցնէ պատուհաններուն վանդակներն ու փեղկերը :

Այսօրուան նորահաս սերունդը հին տառերը ոչ առանձին առանձին, ոչ ալ խմբովին կը ճանչնայ: Սղագրութեան կեղծը կը կարծէ զանոնք :

Թուրքերէնը Թուրք աշխարհաքաղաքացի մտաւորականները չէին խօսեր, կոշտ լեզու է ըսելով: Ասոր համար հարազատ Թուրքերէնին «Լիսանը Օսմանի», «Նահվի Օսմանի», «Սարֆի Օսմանի» անունները տրուէին: Այսօր գիտենք թէ մեր լեզուն մայրն է լեզուներուն:

Թուրքերէնը այնքան ծաղկած, գեղեցկացած, այսինքն իր իսկութեան վերադարձած է որ, օր պիտի գայ որ ուրիշները ինքնին պիտի սորվին եւ ինքնաբերաբար խօսիլ պիտի ուզեն :

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շաբաթ (Յունուար 15) երեկոյ «րիւ Վանթիւր»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան հանդէսը: Սրահը լեփ - լեցուն էր :

Վարչութեան ատենապետի բացման խօսքէն ետք, նուագախումբը նուագեց «Մեր հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս :

Օրուան բանախօս Պ. Յ. Շալճեան Միութեան շուրջ խօսելէ վերջ, կարգ մը օգտակար թելադրանքներու շարքին, յորդորեց վառ պահել հայրենի ոգին, սովորոյթներն ու աւանդութիւնները, համերաշխ ըլլալ եւ լծուիլ հայրենակցական միութեան շինարար աշխատանքներու :

Թէ ատենապետը եւ թէ բանախօսը չնշտեցին հայերէնի գիշերային դասընթացքներ բանալու անհրաժեշտութիւնը:

Երգերէ, արտասանութիւններէ եւ նուագէ մը վերջ, խօսք տրուեցաւ առաջնորդական փոխանորդ Զգօն վարդապետի, որ իր եւ Երուսաղէմ գտնուող Վասպուրականցի երիտասարդ վարդապետներու կողմէ ողջունեց Մարսէյլի հայրենակիցները, իր ուրախութիւնը յայտնեց եւ հակիրճ ճառով մը շեշտեց հայրենի ոգիի պահպանման անհրաժեշտութիւնը եւ համերաշխութեան կարեւորութիւնը, նկարագրեց պատմական քանի մը արժէքաւոր դրուագներ եւ ազգօգուտ խնդիրներ շօշափեց :

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Վասպուրականցի Օր. Լ. Հացագործեանը դաշնակով, Օր. Եղիշեան եւ քոյր ու եղբայր Աճէմեանները արտասանութեամբ :

Երիտասարդներէն Պ. Գ. Զօրպաճեան (Վանեցի) թառի վրայ նուագեց ընտիր եղանակներ :

Կէս գիշերէն վերջ, սկսան եւրոպական եւ հայկական պարեր: Աւանդական սեղանները լեցուեցան համադամ կերակուրներով եւ աղանդերներով եւ ըմպելիներով: Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Յ. Հացագործեան : Ու կէս գիշերէն մինչեւ լոյս սրահը թնդաց ազգային, ժողովրդական երգերով, նուագով, ուրախ բացականչութիւններով :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ԱՆՈՒՇԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ »

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկու ներկայացումներ Մարսէյլի մէջ, «Յառաջ»ն էր որ կը յայտարարէր քանի մը օրէ ի վեր, եւ կը հրաւիրէր հասարակութիւնը, քաջալերել նախաձեռնողները, որոնք իրենց կարգին լծուած էին ժրաջան աշխատանքի ոչ թէ անպայման քանի մը տոմս աւելի ծախելու, այլ, որպէսզի հասարակութիւնը գայ սիրայօժար եւ մեկնի լաւագոյն տպաւորութեամբ :

Այնիսկ պատճառով, նիւթական եւ բարոյական մեծ զոհողութեան մը տակ մտնելով, ընտրած էր ընտիր կէտոր մը, զգացնելու համար կարգ մը տարրերու թէ «Արշին մալալան» եւ «Աշուղ Ղարիբի» նման տափակութիւններէ վեր, կայ իրական գեղարուեստ, որուն պէտք է ծանօթանայ եւ վարժուի: Ճիշդ այդ մտահոգութեամբ էր որ Պոմոնի մեր ընկերները «Անուշ»ի ազդերը բաժնեցին բոլոր Հայերու դուռները: Եւ չսխալեցան իրենց ենթադրութեան մէջ:

Շաբաթ իրիկուն, 15 յունուար, «Շահրիկեան» սրահն ենք, աթոռ չի բաւեր, քանի մը վայրկեան, արդէն նոր աթոռները եկած են: Ժամը ճիշդ 9ին վարագոյրը կը բացուի, ներկաները լուռ եւ երկիւղած կը հետեւին խաղին, եւ այսպէս մինչեւ վերջ: Խաղին նկարագրութիւնը կը զանցեմ աւելորդ, քանի որ ծանօթ է շատերուն, իսկ դերակատարները, բոլորն ալ առանց բացառութեան իրենց դերին մէջն: Մասնաւորելով գլխաւոր դերակատարները, կրնանք յայտարարել որ Օր. Անժէլ Վարժապետեան, Անուշի իր դերին մէջ իր երգելու արուեստին միացուցած նաեւ դերասանի խոստմնալից ընդունակութիւնները, հանդիսականներու ուշադրութիւնը մինչեւ վերջ կեդրոնացուցած պահեց իր վրայ : Խաղին ղեկավարներն էին Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, որոնց այս գաղութիս մէջ ունեցած օգտակար գործունէութեան մասին կ'ուզեմ գրել առանձին : Պ. Վաղարշակ Տէր Վարդանեան «Սարօ»ի դերին մէջ, ինչպէս շատ մը ուրիշ դերերու մէջ միշտ ունեցած է գնահատելի յաջողութիւն եւ սիրուած բոլորէն, իր զգայուն խառնուածքով: Պ. Համ. Համբարձումեան Մոսիի դերին մէջ, եկաւ հաստատելու մեր համոզումը թէ մեր հանդէսներուն համար փնտռուած իր երգչի ընդունակութենէն զատ, ունի նաեւ դերասանի լաւագոյն ձիրքեր :

Չենք կրնար մոռնալ նաեւ Պ. Վարդգէս Քէչէճեանի օգտակարութիւնը մեր թատերական ձեռնարկներու մէջ, հոգ չէ թէ Անուշի ներկայացման մէջ իրեն բաժին ինկած էր ամէն բանի հասնելու ապերախտ աշխատանքը :

Ըստ եղած կարգադրութեան՝ յաջորդ օրը կիրակի իրիկուն, Պոմոնի «Վարանդեան» սրահն ենք : Ժամը 7ուկէսն է բայց արդէն դժուարաւ մարդ կարելի է տեղաւորել: Ժամը 8ին մեր ընկերները եւ իրենց պարագաները շատ բախտաւոր պիտի ըլլային եթէ անկիւն մը կանգնելու տեղ գտնէին : Ժամը 9ին կը սկսի ներկայացումը: Նոյն յաջողութիւնը եւ նոյն խանդավառութիւնը: Օր. Անժէլի երգերը եւ խաղարկութիւնը գերած են բոլորը, որոնց կարգին եւ «Վարանդեան» սրահի վարչութիւնը, որ իբրեւ շնորհակալութեան արտայայտութիւն նուիրեց ծաղկեփունջ մը համապատասխան մակագրութեամբ: Հանդէսը վերջացած է, գոհ են նախաձեռնողները, գոհ է մանաւանդ ինքը հասարակութիւնը եւ դժուարաւ կը բաժնուի սրահէն:

Ապրիք ընկերներ, աշխատեցէք, եւ ձեր աշխատանքով ու եռանդով խանդավառեցէք այս ժողովուրդը, որ չափազանց կարօտ է խանդավառութեան, այս օտար եւ անհարազատ երկինքներու տակ : Այս բոլորին յաջողութեան մէջ տեղ ունի Պ. Պ. Սարգիս Զէօրէքճեանի եւ Սիմոն Շիշմանեանի նուագախումբը, որուն համար մեր սրտագին շնորհակալութիւնները:

Մեր շնորհակալութիւնները Սէն Լուի եւ Պուլվար Օտտոյի հայրենակիցներու եւ ընկերներու: Անոնք սիրայօժար տրամադրած էին իրենց օրիորդները, որոնց դերը մեծ էր հանդէսի յաջողութեան համար: Մասնաւորապէս Տիկին Քնարիկ Արզումանեան մեր խնդրանքին ընդ առաջ երթալով, յանձն առած էր աղջիկները ղեկավարելու դժուարին աշխատանքը: Մեր շնորհակալութիւնը նաեւ հայ հասարակութեան որ կրցաւ գնահատել մեր աշխատանքը եւ հոծ բազմութեամբ եկաւ քաջալերել մեզ :

Յ. Տ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Մանուկներու ամիս մը կազմեցին վերջին շաբաթները, գրեթէ ամբողջ Ֆրանսայի, մասնաւորաբար Լիոնի գաղութին համար: Բարեգործականի դպրոցին մէջ տրուեցաւ աշուղ Ռուբէնի նուագահանդէսը՝ յատկապէս մանուկներու եւ պատանիներու համար: Յետոյ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի ու Համազգայինի ամավերջի հանդէսը, ու վերջապէս Հայկազեան դպրոցի հանդէսը, յունուար 15ին, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ :

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր ծնողքներով որոնք եկած են լսելու իրենց զաւակներուն հայերէն արտասանութիւնները, մենախօսութիւնները, երգերն ու պարերը :

Նախագահ Պ. Հրանդ Թաղէոսեան քանի մը խօսքով տեղեկութիւններ հաղորդեց դպրոցի աշխատանքներու մասին : Անկարելի է 120ի մօտեցող աշակերտներու անունները մի առ մի յիշել, բոլորն ալ առոյգ - կայտառ, բոլորն ալ սահուն եւ յաջող՝ իրենց արտասանութիւններով:

Ահա խմբերգները որոնք աշխատանքն են ծանօթ մանկավարժուհի տիկին Շահինեանի: Այս անխոնջ Տիկինը յոգնիլ չի գիտեր, երբ գործը մանուկներու դաստիարակութեան համար է, ներկայ է հոն ուր մանուկներու համար կազմակերպուած գործ մը կայ, կը վազէ ամէն տեղ, գիշերը ցերեկին խառնած: Երեւութապէս խիստ, բայց սրտանց կը գուրգուրայ բոլորին վրայ: Այնքան գոհ է երբ կարենայ մանուկ մը եւս աւելցնել իր դաստիարակած խումբին վրայ, կը բաւէ որ անոնց գրել կարդալը, արտասանելն ու երգելը լսէ, զանոնք հայ մեծցնէ ...

Հանդէսին պարերը կը ղեկավարէր Տիկին Քիլարճեան, որ միեւնոյն ատեն կապուած է դաստիարակչական աշխատանքին, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Հ. Թաղէոսեան եւ Գառնիկ Քիլարճեան: Այս վերջինը նախ Ֆրանսերէն եւ ապա Հայերէն տեղեկութիւններ տուաւ դպրոցի աշխատանքներու մասին, կոչ ըրաւ բոլոր ծնողքներուն, որպէսզի լուրջ ուշադրութեան դարձնեն հայեցի դաստիարակութեան գործին, եթէ չեն ուզեր օտարացած տեսնել իրենց զաւակները: «Մեր նախահայրերը այնքան գուրգուրանքով այս սերունդը բերած յանձնած են մեզի, եթէ չենք ուզեր որ պատմութիւնը սեւ արատ մը քսէ մեր ճակտին, նոյն գուրգուրանքով պէտք է այդ սէրը ներշնչենք մեր մանուկներուն, դժբախտաբար մեր մեծերուն անհամերաշխութեան ու անմիաբանութեան երեսէն տուժած ենք ամէն ատեն » :

Բոլոր այս կարծիքը ունեցողներուն մենք կ'ըսենք որ Դաշնակցութիւնը ամէն տեղ պատրաստ է երկարելու իր ձեռքը, երբ խնդիրը այսպէս համազգային գետնի վրայ տարուած աշխատանքներու կը վերաբերի:

Յաջորդ տարեշրջանին պէտք է միացեալ ճակատով տարուին այսպիսի աշխատանքները: Պէտք է ամիս մը յատկացնել միայն մանուկներուն, ամբողջ Ֆրանսայի գաղութին համար: Ամէն տեսակ աշխատանք պէտք է տարուի ծանօթացնելու համար մեր մանուկները մեր պատմութեան, մշակոյթին ու արուեստին :

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՑԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Հ.— Ի՞նչ է դատին այժմու վիճակը:

Պ.— Հակառակորդները չհաշտուեցան իրենց չարաչար պարտութեան հետ եւ կը ջանան վերաքննութեան դիմել: Սակայն ոչ իսկ հիմ ունին : Բայց ժամանակ շահելու եւ իմ յառաջիկայ գործունէութիւնը ատենի մը համար կասեցնելու նպատակաւ ջանքեր չեն խնայեր:

Երկու անգամ է որ վերաքննումի իրենց դիմումը մերժուեցաւ: Միայն ժամանցումի չենթարկելու համար պայմանաժամ առնելով գոհացան : Սակայն, այն ալ սահման մը ունի, որ վերջ պիտի գտնէ անշուշտ:

Եւ ինչ որ ալ լինի, եւ անոնք ինչ որ ալ ընեն՝ ես բացարձակապէս կարող եմ յաղթանակս պաշտպանելու եւ յաւէտ ինծի պահելու:

×

Մեր կողմէ եղած հարցումներուն պատասխանելէ ետք, փաստաբան Պ. Սեդրակ Արզարեան կը խնդրէ «Հայրենիք»ի միջոցաւ սա յայտարարութիւնն ընել.—

Վերջին երեք տարուան ընթացքին հասցէիս շատ մը բամբասանքներ եղան եւ կարգ մը մարդիկ մինչեւ անգամ զիս արկածախնդիր կոչելու ստիպման առաջ գացին, առանց խնայելու դիրքիս ու արժանապատուութեանս:

Կը յայտարարեմ աշխարհին թէ խիստ համեստ պայմաններով պարտքուած եմ: Ուղղակի կամ անուղղակի դոյզն աջակցութիւն չեմ վայելած: Սէնթ մը իսկ չեմ ստացած՝ բացի մի քանի ինքնագիտակից եւ ինքնաբուխ ժառանգորդներէ, որոնք Ամերիկա կը գտնուին եւ ինքնաբերաբար ղրկած են: Եւ այս երեք տարուան ընթացքին այդ ղրկուած դրամներուն գումարը 500 տոլարը չանցնիր, մինչ ես ծախսած եմ մօտ 5,000 անգլիական ոսկի:

Ահա այս է իմ հաշուետուութիւնը: Հաւատալ կամ չհաւատալ տրամաբանութենէ կամ դատողութենէ կախեալ է, բայց փաստը եւ ապացոյցը մէջտեղն է:

×

Տեղ տալէ ետք Պ. Սեդրաք Արզարեանի այս շահեկան եւ հետաքրքրական յայտարարութեանց, յաջորդով իր եւ հանրութեան ուշադրութեան պիտի յանձնենք մէկ քանի էական կէտեր, որոնք կարօտ են լուսաբանութեան, առանց որուն կարելի պիտի չըլլար Էմիրխանեանի դատին արդի վիճակի մասին ունենալ ուղիղ եւ լրացուցիչ պատկեր մը:

Այս առթիւ պիտի ընենք նաեւ մեր խորհրդածութիւնները:

×

Նախընթաց յօդուածներէն ընթերցո՛ղը կրցաւ ընդհանուր, բայց աւելի յստակ եւ աւելի պատկերաւոր գաղափար մը կազմել Էմիրխանեանի կտակային դատի մասին, որ ինչպէս մատնանշած ենք, վերջին տարիներս մանաւանդ զբաղեցուց եւ տակաւին պիտի զբաղեցնէ հայ թէ Մերձաւոր Արեւելքի մամուլը:

Մեր եզրակացութիւնները հետեւեալներն են.

Ա.— Պ. Սեդրաք Արզարեանի յայտարարութիւնները եւ Մատրասի մամուլը վճռականօրէն կուգան հաստատել որ Էմիրխանեանի մը գոյութիւնը առասպելական չէ, եւ անոր թողած հարստութեան գումարը առասպելական թիւերու կը հասնի այսօրուան արժէքներով:

Եղիա Էմիրխանեան, կ'ըսէ «Մատրաս Մէյլ» իր 1937 Օգոստոս 26ի թիւով, 1865 թուականին մեռած է Մատրասի մէջ (թողլով ընդարձակ կալուածներ, շարժուն եւ անշարժ, Մատրասի եւ Մոֆուսիլի, ինչպէս նաեւ Կալկաթայի մէջ» :

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ այս հարստութիւնը 25 միլիոն անգլիական ոսկիի կամ մօտ 125 միլիոն տոլարի կը հասնի:

Բ.— Ցայսօր տպաւորութիւն մը կար թէ ժառանգորդներուն մէջ Թուրքեր ալ կային: Այս տպաւորութիւնը հիմ չունի: Հարց կը ծագէր թէ Էմիրխանեանի ժառանգորդներէն մաս մը 1865էն առաջ կամ վերջը իսլամացա՞ծ էին, որ այժմ որպէս իսլամ ժառանգորդներ կը ներկայանային Հնդկաստանի դատարանին: Տրամաբանական է ենթադրել որ ժառանգորդի մը կրօնափոխութիւնը չի ժխտեր անոր այդ իրաւունքը, եթէ այդ մասին կտակային տրամադրութիւն մը չկայ: Մնաց որ Էմիրխանեան մասնաւոր կտակ թողած ալ չէ, ինչպէս կը յայտնեն ըստացուած տեղեկութիւնները: Հետեւաբար ներկայ դատին մէջ Էմիրխանեանի թէ՛ քրիստոնեայ եւ թէ «իսլամ» ժառանգորդները կրնային ներկայանալ որպէս ժառանգորդներ իրենց մեռած ազգականի հարստութեան:

Բայց Շակօ, Խաչիկ եւ Աթլաս Էմիրխանեաններ քրիստոնեայ են:

Արդ, հրատարակուած յօդուածներէն կրնանք հետեւցնել, որ Եղիա Էմիրխանեան մինչեւ իր կեանքին վերջը քրիստոնեայ մնացած չէ եւ յայտնի ալ չէ թէ ան մեռած է որպէս քրիստոնեայ:

(4) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Լսիր, Վարդան, եթէ քաղաք գնալու լինես, չմոռանաս ինձ համար մի քիչ բուրնօթի ուղարկել: Դու խօ տեսա՞ր, որ տուփս դատարկ էր:

Այդ միջոցին յայտնուեցան Մելիք - Մանսուրը Յովհաննէս հայր սուրբի հետ:

— Ի՞նչ էիր խօսում պապիի հետ, հարցրեց վերջինը:

— Նա միակ ազնիւ մարդն է այստեղ, պատասխանեց Վարդանը, եւ դառնալով Մելիք-Մանսուրին, ասաց.

— Ես կը ցանկանայի ձեզ հետ առանձին խօսել, դուք ունի՞ք այստեղ որ եւ իցէ ծանօթ տուն:

— Ունեմ:

Վարդանը ոչ թէ պապիի խօսքերից կասկածի մէջ ընկաւ, այլ առհասարակ աշխատում էր իրան հեռու պահել վանքից: Բացի դրանից, նա անհանգիստ էր Լալայի մասին, պէտք էր գտնել նրան, պէտք էր մի տեղեկութիւն ստանալ նրա մասին: Նա խնդրեց Յովհաննէս հայր սուրբից որ նա հաղորդէ իրան, եթէ որեւիցէ տեղեկութիւն ստանալու կը լինի քահանաներից:

— Ես լուր ստացայ, որ այսօր մինչեւ ճաշը կը գան քահանաները եւ ցուցակները կը բերեն, ասաց հայր սուրբը,— անմիջապէս քեզ իմաց կը տամ:

— Գիտէ՞ք մեր տեղը, հարցրեց Մելիք - Մանսուրը:

— Գիտեմ:

— Ուրեմն գնանք, Վարդան:

Այդ միջոցին հրապարակի վրայ երեւաց մի փոքրիկ խումբ, որ դանդաղ կերպով շարժվում էր դէպի գերեզմանատունը: Մի քանի Ալաշկերտցիներ տանում էին մի դագաղ: Քահանայ չկար, որովհետեւ քահանայ-յէն կարող էին պատրաստ գտնել գերեզմանատունը: Նա այնտեղից չէր հեռանում, ի նկատի ունենալով, որ ամէն րոպէ նոր դագաղներ կարող էին բերուել: Մի կին, յենած երկու ուրիշ կանանց թեւքերի վրայ, գնում էին դագաղի հետ: Նա լաց չէր լինում, եւ ոչ արտասուք էր երեւում նրա ցամաքած աչքերում: Նա գտնըւում էր մի տեսակ սարսափելի շուարման մէջ, որ յատուկ է հոգու այն տրամադրութեան, երբ բոլոր ըզգացմունքները խորտակւում են մի ծանր եւ անակնկալ հարուածի ներքոյ: Երեւում էր որ այդ կինը հանգուցեալի մօտ ազգականը պէտք է լինի: Նրա փէշերից քարշ էին ընկած երկու փոքրիկ երեխաներ. դրանք լաց էին լինում: Վաղարշապատցիներից ոչ ոք չէր գնում դագաղի հետ, բացի մեզ ծանօթ բժշկապետից, որ ուղեկցում էր այդ աղքատ կիսամերկ խումբի մէջ:

Վարդանը եւ Մելիք - Մանսուրը հեռուից տեսան այդ թշուառ յուղարկաւորութիւնը բայց ուշադրութիւն չդարձրին: Ամէն օր, ամէն րոպէ հանդիպում էին այսպիսի տեսարաններին, որոնք արդէն սովորական երեւոյթների կարգն էին անցել:

ԽԱ.

Վարդանը տեսնելով Մելիք - Մանսուրին, կարծես, առժամանակ մոռացաւ դառն ցաւը, որ այնքան սաստիկ կերպով մաշում էր նրա սիրտը: Բացի դրանից, Յովհաննէս հայր սուրբի տուած յոյսը, թէ գաղթականների հետ եկած քահանաներից եւ տանուտէրներից կարելի է տեղեկանալ ծերունի Խաչօի ընտանիքի ո՞րտեղ լինելու մասին,— ուրախալի յոյսը բաւական հանգստացրել էր նրան: Նա մտածում էր, թէ այդ տեղեկութիւններով կարող է գտնել Լալային, եւ իր սիրով կը թեթեւացնէ նրա պանդխտութեան տառապանքները:

Բայց այդ՝ սիրտ խոցոտող կսկիծների առժամանակեայ բթութիւնն էր միայն, երբ վիշտերը գուլանում են. եւ սրտի վէրքերին տիրում է րոպէական թմրութիւն:

Տունը, ուր տանում էր նրան Մելիք - Մանսուրը, գտնւում էր Վաղարշապատի հին փողոցներից մէկի մէջ: Շինուածքները թէեւ մանր էին եւ խիստ աղքատ, բայց որպէս առհասարակ Վաղարշապատի տները, ունէին ընդարձակ բակեր, որ հովանաւորուած էին պտղատու ծառերով:

— Դու շատ գոհ չես լինի, ասաց ճանապարհին Մելիք - Մանսուրը,— եթէ գիտենաս, թէ ո՞րտեղ եմ տանում քեզ:

— Ինձ համար միեւնոյնն է, պատասխանեց Վարդանը անփոյթ կերպով:— Ես միայն ցանկանում էի մի քանի տեղեկութիւններ ստանալ Պ. Սալմանի մասին: Այնտեղ խօ մեզ խանգարող չի լինի:

— Ոչ ոք:

Փոքր դրան մուրճը զարկեցին. մի պառաւ կին բաց արեց դուռը: Նրանք ներս մտան եւ դուռը կրկին փակուեցաւ նրանց ետեւից:

— Ա՛յ նանի, քեզ համար մի նոր հիւր եմ բերել, ասաց Մելիք - Մանսուրը:

Պառաւը մի խորամանկ հայեացք ձգելով Վարդանի երեսին, պատասխանեց.

— Աչքիս վրան...

— Դէ շուտ նանի, մեզ համար մի շիշ գինի, սաստիկ ծարաւ ենք, ասաց Մելիք - Մանսուրը: Եւ մօտենալով աւելացրեց.— Հոգիդ կը հանեմ, եթէ մի ուրիշ մարդ ներս ես թողել:

Պառաւը խորհրդաւոր կերպով գլուխը շարժեց եւ հեռացաւ:

Երկու երիտասարդները մտան մի փոքրիկ, բայց բաւական մաքուր սենեակ, որ կահաւորուած էր կիսասիական եւ կիսաեւրոպական ճաշակով, եւ նստան փոքրիկ սեղանի մօտ, միմեանց հանդէպ: Քանի րոպէից յետոյ մի մանկահասակ կին յուշիկ քայլերով ներս մտաւ եւ լռութեամբ դրեց սեղանի վրայ մի շիշ գինի, երկու բաժակի հետ, եւ նոյնպէս լռութեամբ հեռացաւ: Նրա գլխի հայկական պաճուճանքը բոլորովին քօղարկել էր դէմքը, երեւում էին միայն զոյգ սեւորակ աչքերը աղեղնաձեւ յօնքերի հետ: Բայց ինչ որ երեւում էր, այդ էլ բաւական էր փոքր ի շատէ հասկացողութիւն կազմելու նրա գեղեցկութեան մասին:

Մելիք - Մանսուրը բաժակները լցնելով, մէկը ինքը խմելով, միւսը Վարդանին տալով, ասաց.

— Ես միշտ ուրախ եմ, որ մեր վանքերը շինուած են ըստ մեծի մասին մարդկային բնակութիւնից հեռու, լեռների, ձորերի եւ անապատների մէջ: Ոչ մի տեղ չկայ այնքան ուրիկայ եւ անբարոյական պատանիներ, որքան Վաղարշապատում: Ոչ մի տեղ չկան այնքան թեթեւ վարքի տէր կիներ, որքան այստեղ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

պիտի չխօսիմ: Սխալ է ըսել թէ կրօնքը թշնամի է հայրենասիրութեան: Ընդհակառակն, հայրենասիրութիւնը միշտ զուգընթաց կ'երթայ կրօնքին հետ եւ անկէ կը ներշնչուի »:

Մաղթեց որ մեր հայրենիքը դարձեալ վերականգնի, Հայաստան կրկին վերածնի եւ տարածէ հայութիւնը վերադառնայ իր հայրենիքը:

Վաղը, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին կաթողիկոս - պատրիարքը պիտի պատարագէ Մատլէնի եկեղեցիին մէջ: Իսկ հինգշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 4ին Մխիթարեան հայրերը ընդունելութիւն մը կազմակերպած են ի պատիւ պատրիարքին, Սէվրի վարժարանին մէջ:

Շաբաթ օր կաթող. պատրիարքը ընդունուեցաւ արտաքին գործերու նախարար Իվոն-Տէլպոսի կողմէ եւ կիրակի թերթերը նախարարին հետ մէկտեղ իր լուսանկարը հրատարակեցին: Շրջում թղթակից

Ա. Գ. Խորհուրդին բացումը

Այսօր, չորեքշաբթի, տեղի կ'ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան Խոր-հուրդին 100րդ նստաշրջանին բացումը:

Ինչպէս գրած էինք, բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ կան սեղանի վրայ: Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ հանդիպելով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իվոն Տէլպոսի հետ: Երկու պետութիւնները հաւաքական յայտարարու-թիւն մը պիտի չընեն ի նպաստ Ազգաժողովին, նկատի առնելով փոքր պետու-թեանց տրտունջները: Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, ճշդելու համար կառավարութեան դիրքը: Կ'ըսուի թէ Հոլանտա, Լեհաստան եւ Շուէտ իրենց ետեւէն քաշելով ուրիշ փոքր ազգեր, պիտի պահանջեն ջնջել Ազգաժողովի ուխտին 16րդ յօդուածը, որ պատժական տնօրինութիւններ կը տրամադրէ նախայարձակ պետութեանց դէմ:

Նոր դատավարութի՞ւն Մոսկուայի մէջ

»»»» • ««««

Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Չեկային երբեմնի ամենազօր վարիչը՝ Եա-կոտա, պիտի դատուի մօտերս: Ամբաստանեալը կը գտնուի Չեկային բանտը, քանի մը ամիս հիւանդանոցին մէջ անցընելէ վերջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Եակոտա դաւ մը սարքած է Սթալինի եւ Վորոշիլովի դէմ, քանի մը սպաներու մեղսակցութեամբ: Կ'ըսէ նաեւ թէ իւրացուցած է միլիոնաւոր րուբլի՝ հան-րային դրամներէն, ինչպէս եւ թանկագին առարկաներ, գոհարեղէններ եւ ոսկի-ներ որ կը պատկանէին իր գնդակահարած քաղաքական յանցաւորներուն: Վերջապէս, կ'ըսուի թէ Եակոտա ոչ միայն արտասահման փախցուցած է օտար դրամներ եւ արժեթուղթեր, այլեւ ինքն ալ փորձած է փախչիլ:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ խորհրդարանին յանձնուեցաւ երէկ: Քննութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ երեքշաբթի:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ պահանջեց ամերիկեան կառավարու-թիւնը, ճափոնէն, ամերիկեան թնդանօթակիրի մը խորտակման առթիւ: Ծանու-ցագիրը կ'ըսէ թէ հատուցումը պատժական հանգամանք չունի, այլ արժէքն է թնդանօթակիրին, ինչպէս եւ մարդկային եւ նիւթական կորուստներուն:

ԴԱՒԱԴՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Ցունաստանի մէջ: Ա-թէնքի գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ ջնջուած կուսակցութեանց կարգ մը ան-դամները կ'ուզէին ըմբոստացնել ժողովուրդը եւ թէ թռուցիկներ ցրուած էին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ պատերազմական եւ ներքին նախարարները հրաժարած ըլ-լալով, անմիջապէս յաջորդ նշանակուեցան Զօր. Տասքալով եւ Պ. Նիքոլայեւ: Կրթական նախարար նշանակուեցաւ Փրոֆ. Մանեւ: Առեւտրական նախարարն ալ հրաժարեցաւ: Պատճառը երեսփոխանական ընտրութեանց խնդիրն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ եկամուտը եղած է, 1937ին, 37.839.526.700 ֆրանք, ինչ որ աւելի քան հինգ միլիառի յաւելում մը կը ցուցնէ 1936ի վրայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ սահմանագլուխին մօտ, Ֆրանսական հողին վրայ ռումբ նետ-ուած ըլլալով, Ֆրանսական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի: Այսուհետեւ կրակ պիտի բացուի որ եւ է զինուորական օդանաւի դէմ որ կը սաւառնի Ֆրանսական հողին վրայ: Սպանիական օդանաւ մը երկու ռումբ նետեց Ֆրանսական թրիլլանաւի մը վրայ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՌՔ մը անդունդն ի վար գլորելով շոգեկառքի գծին վրայ ինկաւ Պըզանսոնի մէջ եւ ջախջախուեցաւ: Վեց զինուորներ մեռան, ու-րիշ վեց հոգի վիրաւորուեցան:

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱՑԻ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ որոնց մէկը Մուսոլինիի տղան, Հռոմէն ճամբայ ելան դէպի Ռիօ տը Եանէյրօ (Հարաւ. Ամերիկա): Առաջին հանգրուա-նըն էր Սահարայի անապատը: Շարաթներէ ի վեր գաղտնի կը պահուէր այս թռիչքը:

Պ. Սարգիս ճէպպար, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սամուէլեան եւ զաւակունք, Օրիորդ Բերկրուհի ճէպպար, Այրի Տիկին Նուռիկ Եղեսեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Աղաւնի Սամուէլեան ինչպէս նաեւ Գութալեան, Գարաեան, Քէօսէ-եան, Համբարձումեան եւ Մաղաքեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, մօրեղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԱԼԻՔՍԱՆ ՃԷՊՊԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր իր բնակարանը, 6, Place Carnot, Rosny - sous - Bois (Seine):

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը հինգշաբթի, 27 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին հանգուցեալոյն բնակարանը եւ մարմինը պիտի փո-խադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Շոգեկառք՝ Gare de l'Estէն 13.54, օթօպիւս 118a, Républiqueէն եւ Porte de Vincennesէն, 121 Mairie de Montreulէն, իջնել Rosny Eglise:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ (երգչուհի) — **Ֆ. ԱՂԱՁԱՐԵԱՆ** (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ
Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով
Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ՓԻՌՕՄԻ ՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը Մ. Պէշիկթաշլեանի «Արարատ» թատերախումբին կողմէ, 29 Յունուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՔՐԷՄԼԻՆ-ԳԻՍԷԹՐԻ «ՄԿՐՏԻՉ ԽԵԹԵՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբի ժողովը 27 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական վայրը:

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէի ժողովը 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՌՈՍՏՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի (26 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Salle de Géographieի մէջ
184 Bld. St. Germain
Մանրամասնութիւնները յաջորդով,

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 26 Յունուար Չորեքշաբ-թի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ: կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Հայաստանի Հանրա-պետութիւնը»:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտնե-րու կողմէ: Խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: կը նուա-գէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՈՒՕՆՑԸՐ ճազը: Մուտք 12 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Ց. Կ. Խաչի Անիէռ Գուա Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIA-LISTE, 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ: կը ներկայացուի «ՂԱ-ՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփէրէթ 5 արար) Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ: Ճոխ պիւֆէ: Առաջնակարգ նուագ:

Մուտք 5 ֆրանք. անդրամներու 3, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ
Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր
AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée
(Métro Boissière)
Օրքէսթրը Fernand Bouillon: Սթրաքսիոն, պրիճ
ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 ֆրանք

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան երեկոյթ պարահանդէսին Փետր. 27ին:

Ց. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը
1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ
կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	8 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ազբիպաշեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԷԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Ջ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը իր շնորհակալութիւննե-րը կը յայտնէ իր անդամներէն՝ Տէր եւ Տիկին Մարգարեանի, իրենց զաւ-կին՝ ՀԱՅԿի ծնունդին առթիւ:

Վարչութիւն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի Մասնա-ճիւղը կը ծանուցանէ թէ Համազգա-յինի կեդր. Վարչութեան վիճակահա-նութենէն շահող 861, 990, 998 թիւե-րուն նուէրները ստանալու համար դիմել Մասնաճիւղին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Գործ կը փնտռէ Հայ երիտասարդ օրիորդ մը, տնական աշխատանքնե-րու կամ փոքրիկներ նայելու համար: Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծ[illegible] է Հայաշատ թաղամասի մէջ, հ[illegible] կառքի գիծին վրայ, 101 Rue Mon[cey] ճաշարան մը, որ ունի երկու [illegible] բնակութեան համար առաջին [illegible] վրայ եւ սրճարանին ետեւը ժող[illegible] սրահ: Տեւական յաճախորդ: Մ[illegible] մասնութեանց համար դիմել [illegible] կանատիրոջ՝ Պ. A. VERCELLI [illegible] RUE MONCEY, Lyon կամ «Յառ[աջ]» գործակալ ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆի, [illegible] de Bonnel, Lyon:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ JEUDI 27 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3639

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԻՐ ՆՈՐ ՃԵՂՔԵՐՈՎ

Տեղական թերթի մը խմբագրապետը երէկ հետեւեալ խորագիրը կը գործածէր, ծանուցանելով Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 100րդ նստաշրջանին բացումը.

— «Ժընեւի հարիւրերորդ ներկայացումը. իսկ ե՞րբ վերջինը»:

Ու պարզելով Ազգաժողովին սնանկութիւնը, կ'եզրակացնէր.

—«Որքան շուտ վերջ տրուի այս ծաղրելի կատակերգութեան եւ Ժընեւի ներկայացումներուն, այնքան լաւ ամբողջ աշխարհի համար»:

Միակ յոռետես օրկանը չէ այս թերթը: Փարիզի, Լոնտոնի եւ ուրիշ մայրաքաղաքներու մէջ ալ նոյն բացասական տրամադրութիւնները կը տիրեն: Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ, որ զուսպ է, հաշուելով կը չարէ իր խմբագրականին բառերը, չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը, եւ յոյսը դրած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ գործակցութեան վրայ, «բոլոր թիւրիմացութիւնները հարթելու» եւ զանազան միջադէպերու «ուղղակի եւ անուղղակի հետեւանքները» փարատելու համար:

Ինչ կը վերաբերի պետական եւ քաղաք. շրջանակներու տրամադրութեանց, կը բաւէ յիշել միայն մէկ օրինակ, հաստատելու համար անոնց անձկութիւնը:

Նստաշրջանին բացումը հազիւ ծանուցուած, Փարիզ եւ Լոնտոն գլուխ գլխի տուին, միասնաբար գործելու եւ չարը խափանելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք ոչ միայն ետ կեցած են հանդիսաւոր յայտարարութենէ մը, այլեւ ամէն ճիգ պիտի փորձեն, յետաձգելու համար վիճելի խնդիրները, որոնք սուր հանգամանք ստացած են այս անգամ:

Վիճելի խնդիրներուն մէջ, ամէնէն ծանրակշիռը կը համարուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին ջնջումը, որուն գլուխը անցած են շարք մը միջին եւ փոքր պետութիւններ:

Ինչպէս յայտնի է, այդ յօդուածը կը տրամադրէ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնել, նախայարձակ պետութեանց դէմ (տնտեսական, ելմտական եւ զինուորական):

Յօդուածը տիրաբար գործադրուեցաւ Իտալիոյ դէմ, Եթովպիոյ արշաւանքին առթեն, մասնակցութեամբ յիսուն պետութեանց: Իտալիան տեսակ մը պաշարման ենթարկուեցաւ, նոյնիսկ բրիտանական տորմիղը դիրք բռնեց Միջերկրականի մէջ: Բայց, Մուսոլինի փոխանակ ձեռնթափ ըլլալու, լարեց իր բոլոր ուժերը, շարժման մէջ դրաւ բոլոր միջոցները, զինուորական, տնտեսական, ելմտական, եւ գրաւեց Եթովպիան:

Կը մնար վերջին միջոցը,— միջամտել զինու զօրութեամբ: Մեծերը, գլուխն ըլլալով Մեծն Բրիտանիան, վարանեցան այս հեռանկարին առջեւ, որ կրնար յանգիլ ընդհանուր պատերազմի մը: Եւ Եթովպիան դարձաւ իտալական գաղթավայր.— խարխուլ՝ հռոմէական կայսրութեան:

Այս դէպքէն վերջը, փախստական Նէկիւսը ի զուր օգնութիւն աղաղակեց: Միակ օգնութիւնը այն եղաւ որ անգլիական կառավարութիւնը մարտանաւ մը տրամադրեց, ամբողջ արքունիքը Երուսաղէմ, յետոյ Լոնտոն փոխադրելու եւ «հիւրընկալելու» համար:

Այնուհետեւ, շատ մը պետութիւններ յաջորդաբար ճանչցան իտալական կայսրութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ Եթովպիոյ կցումը: Ուրիշներ ալ կը պատրաստուին ճանչնալու, իսկ Ֆրանսա եւ Անգլիա դեռ կը ձգձգեն, իրաւական ճանաչումը կապելով Իտալիոյ հետ ծրագրուած բանակցութեանց: Եթէ Իտալիա գոհացում տայ ուրիշ խնդիրներու եւ մասնաւորապէս Միջերկրականի հարցին մէջ, իրաւական ճանաչումը կը դառնայ պարզ ձեւակերպութիւն մը: (Առաջին անգամ չէ որ տկարները կը դառնան քաւութեան նոխազ: Յիշեցէք մեր պատմութիւնը եւ բաղդատեցէք այսօրուան անգլեւթուրք յարաբերութիւնները՝ 1914 — 1921ի շրջանալից հաւատարիմներուն հետ):

Արդ, հաւաքական ապահովութիւնը եւ պատժական տնօրինութեանց քաղաքականութիւնը սնանկացած ըլլալով հանդերձ, Ֆրանսա եւ Անգլիա առ այժմ կ'ընդդիմանան Ազգաժողովին բարենորոգման եւ 16րդ յօդուածին վերացման: Այդ պիտի ըլլայ անձնասպանութիւն, կ'ըսեն անոնք, միեւնոյն ատեն թեւ տալով այն պետութեանց որ ունին միահեծան իշխանութիւն (Իտալիա, Գերմանիա եւ Ճափոն, երեքն ալ հրաժարած՝ Ազգաժողովէն): Անոնց գլխաւոր նպատակն է ժամանակ շահիլ, թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ «փախստականները» դարձի բերելու համար:

Մենք յիշած եղանք տագնապին քանի մը գլուխները միայն: Իրականին մէջ, աշխարհ կը գտնուի կատարեալ սնանկութեան մը առջեւ, թէ քաղաքական եւ թէ բարոյական տեսակէտով: Սահմանուած՝ խաղաղութեամբ լուծելու միջազգային վէճերը եւ խափանելու պատերազմը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամէն բանէ առաջ դարձաւ մրցահանդէս մը մեծերուն կամ յաղթականներուն համար: Եւ ազդեցութեան պայքարին հետեւանքները կրեցին անճարներն ու տկարները:

Ան չկրցաւ նոյնիսկ մէկ մարտանաւ կամ թնդանօթ պակսեցնել, գոնէ արգիլել քիմիական պատերազմը: Եւ այսօր զինարշաւը ահռելի համեմատութիւններ ստացած է ամէնէն աւելի ա՛յն երկիրներուն մէջ որ զինաթափութեան ծրագիրներ կ'որոճային (Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Միութիւն, իսկ ոչ-անդամներէն՝ Մ. Նահանգները, Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւն.):

Միւս կողմէ, տարուէ տարի նոր ճեղքեր բացուեցան Ժընեւի ժողովին մէջ.— եւ կան պետութիւններ որ իրենց անդամատուրքերն անգամ չեն վճարեր…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թուրքիա եւ պիտի փակէ Երեւանի, Լենինկրատի, Բագուի եւ Օտեսայի հիւպատոսարանները

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Խորհրդային կառավարութիւնը հրամայեց փակել Թուրքիոյ իր չորս հիւպատոսարանները, Կարսի, Տրապիզոնի, Իզմիրի եւ Մերսինի: Միայն Պոլսոյ ընդհ. հիւպատոսութիւնը պիտի պահուի: Փոխադարձաբար Թուրքիան ալ պիտի փակէ Երեւանի, Լէնինկրատի, Բագուի եւ Օտեսայի հիւպատոսարանները, պահելով միայն Պաթումի հիւպատոսութիւնը:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ, հեռացնելու համար Լէնինկրատի բոլոր օտար հիւպատոսները: Ազդարարութիւններ եղած են Սկանտինաւեան պետութեանց, որպէսզի անմիջապէս ետ կանչեն իրենց հիւպատոսները: Հաւանաբար նոյն պայմանը պիտի դրուի նաեւ Անգլիոյ համար, որ փակելով Մոսկուայի դեսպանատան հիւպատոսական բաժինը, հիւպատոսութիւնը փոխադրեց Լէնինկրատ:

Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը ին՞չ չուզեր որ եւ է օտար պաշտօնական հաստատութիւն Լէնինկրատի մէջ: Երկար ատենէ ի վեր յայտնի է թէ վիթխարի ամրութիւններ ծրագրուած են Ռուսաստանի արեւմտեան գլխաւոր նաւահանգստին պաշտպանութեան համար:

400,000,000 ոսկի ծախք պատերազմի համար

Ճափոնական կառավարութիւնը մասնաւոր ելմտացոյց մը կազմած է, չինական պատերազմին ծախքերը հոգալու համար, որքան ալ երկար տեւէ: Ներկայ ելմտական տարեշրջանին համար որ կը սկսի Ապրիլ 1էն, պատերազմական եւ ծովային նախարարութիւնները կը նախատեսեն 250 միլիոն անգլ. ոսկի: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել սովորական ծախքը, որ յառաջիկայ տարեշրջանին համար կը հասնի 170 միլիոնի:

Պատերազմին սկզբնաւորութենէն ի վեր (1937 յուլիս) Ճափոն ծախսած է աւելի քան 140.000.000 ոսկի, զինուորական գործողութեանց համար: Նոյնիսկ եթէ նախահաշիւի սահմաններուն մէջ մնայ, Ճափոն իբր 400.000.000 ոսկի ծախսած պիտի ըլլայ մինչեւ 1939 մարտ:

Ելմտական նախարարը պատասխանելով զանազան հարցումներու, յայտարարեց թէ Ճափոն ի վիճակի է տոկալու զինուորական աւելի խոշոր ծախքերու: «Ես վստահ եմ թէ երկիրը յաջողութեամբ պիտի դիմանայ նոյնիսկ տարեկան 30.000.000.000եէն ծախքի (աւելի քան 1.500.000.000 ոսկի):

Ճափոն կը սպառնայ Անգլիոյ

Ճափոնի Ազգային ժողովին մէջ, պարոն Սոլոտա ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Հակառակ Ճափոնի բարեկամական հաւաստիքներուն, Անգլիա այժմ զէնք կը հայթայթէ Չինաստանի, պարզապէս եսասիրական նպատակներով: Եթէ Անգլիա անարգէ Արեւելքի ցեղերը, եթէ նկատի չառնէ Ճափոնի դիրքը Ծայր. Արեւելքի մէջ, մեր երկիրը այլեւս ի վիճակի պիտի չըլլայ երաշխաւորելու բրիտանական իրաւունքներու պահպանումը Չինաստանի մէջ: Անգլիա պէտք է զգուշանայ Ճափոնի ժողովուրդը գրգռելէ: Լաւ կ'ըլլայ որ դադրի անգլիական մարտանաւերու առաքումը դէպի Ծայր. Արեւելք (ակնարկութիւն Սինկափուրի նաւակայանին բացման եւ բազմաթիւ մարտանաւերու առաքման):

Արտաքին նախարարը պատասխանելով այս ճառին, ըսաւ.

— «Կարգ մը վէճեր ունեցանք Մեծն Բրիտանիոյ հետ, չինեւճափոնական ընդհարումէն ի վեր, բայց ես չեմ կարծեր որ Մեծն Բրիտանիա կարճատես քաղաքականութեան մը հետեւի: Կրնայ ըլլալ որ դէպքերը հարկադրեն պատերազմ հրատարակել Չինաստանի դէմ:

Կասկածելի է որ այն ատեն երրորդ պետութիւն մը համարձակի խառնուիլ այս վէճին: Բայց եթէ որ եւ է ազգ վճռէ հակաճափոնական տարրերուն կողմը անցնիլ, երկարաձգելու համար ներկայ կացութիւնը, իր ընթացքը պատճառ պիտի դառնայ ցաւալի դէպքերու, ոչ միայն արեւելեան Ասիոյ, այլ ամբողջ աշխարհի համար»:

*** Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչները վարչապետին դիմելով, պահանջեցին վերջ տալ Ծայր. Արեւելքի պատերազմին, արգիլելով սեղմանաւորական գործողութիւնները,— փոխառութիւն, վարկ եւայլն ի նպաստ Ճափոնի, ինչպէս եւ ճափոնական ներածումները եւ պատերազմական նիւթերու արտածումը:

*** Նախագահ Ռուզվէլթ կոչ մը ուղղեց երկրին, յանձնարարելով առնուազն մէկ միլիոն տոլար հանգանակել կարմիր խաչին համար, որպէսզի կարենայ օգնութեան հասնիլ այն Չինացիներուն որ ապրուստէ զրկուած են, պատերազմին հետեւանքով: Առաջին անգամ է որ այսպիսի կոչ մը կ'ուղղուի, մեծ պատերազմէն ի վեր:

Աշխատանքի նոր կանոնագիրը

Պ. Շօթանի ծրագրած աշխատանքի նոր կանոնագիրը, որուն մշակումը յանձնուած է Պ. Ֆրոսարի (պետական նախարար), կը բաղկանայ վեց օրինագիծներէ: Առաջինը կը վերաբերի բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման, երկրորդը՝ բանուորական պատուիրակներու իրաւասութեանց, երրորդը՝ գործադուլներու կանոնագրին, չորրորդը՝ հաւաքական պայմանագրութեանց. հինգերորդը՝ իրաւարարութեան. վեցերորդը՝ տեղաւորման գրասենեակներու: Վարչապետը այսօր ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի, բացատրելով աշխատանքի նոր կանոնագրին իմաստը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԿԱՂՆԻՆԵՐԸ

Մեր խմբագրապետը ներս կը մտնէր, երէկ, կէսօրէ վերջ, ձեռքը քարտէս մը, զուարթ եւ ընդարձակ,— արդի Թուրքիան է:

Կը բանանք, կը փռենք ու վրան կը կախուինք,— Համբարձումեան կը փնտռէ իր Սեբաստիան, Կարօ՝ իր ծովը, Նշան՝ Կիլիկիան, իսկ ես՝ իմ աղուորիկ գիւղս: Եւ ո՛վ զարմանք, կը տեսնեմ որ փոխած են անունը:

Ընդհ. պատերազմին ալ՝ փոխած էին անունը եւ կոչած Սուլթան-Թէփէ,— արդարեւ իմ գիւղս բլուր մըն է որ սուլթանի մը պէս կը նստի ուրիշ բլուրներու մէջտեղը: Հիմա կոչած են *Ալքէչէ*…:

Ճիշդ է որ, իր հին անունն ալ հայերէն չէր, կ'ըսէին թէ սկզբնական Արմաղան-Շահ անունին աղաւաղմամբ կազմուած էր Արմաշ (Թուրքերը, մինչեւ վերջը, Արմըշա կը կոչէին): Եթէ վրիպակ մը չէ, Աքմէշէ նմանօրէն կերտուած անուն մըն է, ճիշդ ինչպէս Տիարպէքիրը հիմա կը կոչեն Տիարպաքըր:

Աւելցնենք որ Արմաշ սքանչելի կաղնիներ (*մէշէ*) ունի,— ջաղացքին ետեւ փառապանծ կաղնի մը կար, թագաւորական սեղանի մը նման թեւատարած: Ճիւղերէն կախօրրաններ կը կախէինք եւ կ'օրօրուէինք երգելով ու կանչելով: Անոր բունին մէջ, տարի մը, բոյն դրած էր իշամեղուներու ընտանիք մը,— ի՛նչ փոյթ, սակայն, քաղցր էր մոխիրի մէջ եփուած բադարջով պանիրը, վրայէն մէկ տոլ պաղուկ ջուր ձորեզերեայ աղբիւրէն, յետոյ մէկ ժամ քուն՝ դաշտերու ծաղիկներն ու անանուխը հոտոտելով:

Կը յիշե՛մ որ Իզմիթի ճամբուն վրայ կային Ջոյգ-Կաղնիներ,— տասներեքը տուն կրնար հարնիք բանալ անոնց թեւերուն տակ: Երբ քիչ մըն ալ վեր երկննայիր, կը տեսնուէր Իզմիթի ծովուն կապոյտ չուանը հորիզոնէ հորիզոն պրկուած: Սկիզբները ես կը կարծէի թէ աշխարհ կը վերջանար Ջոյգ-Կաղնիէն անդին, Պաղտատի չափ հեռու կը թուէր ինծ, մինչ վանքին սիրամարգին ձայնը օրը տասըն անգամ կ'երթար ու կուգար Ջոյգ-Կաղնիէն մինչեւ մեր գիւղը:

Վիթխարի կաղնի մըն ալ ունէինք գիւղին տակը,— Մայիս 7ին ուխտի կ'երթայինք այդ ծառին որ «Մարիամ մարին ծառը» կը կոչուէր: Մեզի կ'ըսէին թէ առտուն շատ կանուխ գացողը կրնայ տեսնել աղուորիկ հրեշտակ մը, ծառին գագաթը թառած: Մինչեւ իսկ կը պատմէին թէ առտու մը, հրեշտակ մը կախօրրան էր ձգեր առաւօտեան ցօղերէն ուլունքի պէս շուան հիւսելով ու կ'օրօրուէր դեռ, ու թերեւս Աստուածամօր տղան կ'օրօրէր,— ես ո՛րքան ալ կանուխ գացի, հրեշտակը չտեսայ, միայն ցօղերը տեսայ, թափե՛ր էին գետին:

Եւ վերջապէս ի՛նչ աղուոր կաղնիներ ունէինք դպրեվանքին ագարակին մէջ,— կ'ըսեն՝ Տորք-Անգեղեան զինուորներ: Ու դեռ կաղնիներ մեր լեռներուն մէջ ամէն կողմ, տեսակ մը կար փշոտ եւ մշտադալար, տեսակ մըն ալ որուն տերեւներուն վրայէն *ժլղոր* կը ժողվէինք՝ աղւանի հաւկիթի մեծութեամբ «պտուղներ» ու կը խաղայինք մեր վիզերէն կախելով, կամ գետինը գլտորցնելով:

Ա՛խ, լեռնե՛ր, հայրենի լեռներ, ինչպէս մոռնալ ձեզ, երբ ծառերուդ տերեւներուն վրայէն մանանայ լզելով եմ կերակրուեր ու մեծցեր:

Կ'ըսեն թէ կաղնին նուիրական ծառ մըն էր հեթանոսական դարաշրջանին եւ ընծայուած՝ Աստուածահօրն Արամազդի: Քուրմերը անոր սօսափիւնին մէջէն կը կարծէին լսել աստուածներու պատգամները:

Իցիւ թէ տրուէր ինծ, իմ անուշի՛կ Արմաշս, կաղնիներուդ սօսափիւնին մէջէն շո՛ւտ լսել պատուհասը զոր պիտի ուզէիր թափել անոնց վրայ որոնց սիրտը եւ ուղեղը *մէշէ օտունը*ով է շինուած,— չէ՞ որ ջարդեցին կին ու մանուկ՝ առանց սարսռալու, քանդեցին գիւղ ու քաղաք՝ առանց երկնչելու, *մէշէ* չէին ի՞նչ էին:

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկն Արայ	50
Մարսէյլի Նօթր Տամ տը լա Քոնսոլասիոնի աշակերտներէն (Տես նամակը)	33
Շահպազեան պզտիկներէն,— Ներսէս, Թօթօ, Սեդա, Պերճ, Ժիրայր եւ Մլքէ Ազգանատեան (Մարսէյլ)	24
Արտաշ Մուրատեան, Պէլմօն-Շավանօզ	20
Պ. Ա. Պլիտա ջփոխան ծաղրպակի երիցուհի Բերուզ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ,	20
Մարսէյլէն, Տիկին Աննա Յ. Շալճեանի միջոցաւ	500
Գումար՝	647
Յունուար 21ի գումարը՝	2010
Ընդհ. գումար՝	2657

Մարսէյլի 500 ֆրանքին մանրամասնութիւնները.—

Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը 150 ֆրանք, Սէն Ժէրոմի եւ Նօթր Տամ Քոնսոլասիոնի ենթամասնաճիւղը 100, Պուլվար Օտտոյի ենթամասնաճիւղը 100, Սէնթ Անթուանի ենթամասնաճիւղը 50, Սէն Լուի ենթամասնաճիւղը 30, իսկ ընկերուհիներ՝ Արուսեակ Գէորգեան, Վիքթորիա Միքայէլեան, Մարի Սամուէլեան, Զիպուքեան քոյրեր, Երանուհի Վարժապետեան 10ական, Արմենուհի Պալեան 15, Լուսնթագ Պանդիկեան 5 ֆրանք: գումար՝ 500 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Սիրելի «Յառաջ», մենք Կարմիր Խաչի Սէն Ժէրոմի Նօթր Տամ տը լա Քոնսոլասիոնի գիշերային դպրոցի աշակերտներս, շատ զգածուեցանք երբ մեր վարժուհին (Տիկին Քիպրիթճեան) «Նոր Սիսի Լուսինեան» դպրոցի մասին բացատրեց մեզ: Ուստի որոշեցինք կաղանդի մեր պտուղներէն մաս մը խնայելով ղրկել «Յառաջ»ի միջոցաւ մեր եղբայրներուն.—խումբ մը հայորդիներ

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ԻՅՆԱՅ ՖՐԱՆՔԸ

Երեքշաբթի օր ծանր անկում մը ունեցաւ ֆրանքը: Տոլարը բարձրացաւ 30.88ի, իսկ անգլիականը 149.95էն ցատկեց 154.35ի: Իրիկուան դէմ տոլարը իջաւ՝ 30.48ի անգլիականը՝ 152ի, (Նիւ Եորքի մէջ 30.44 եւ 152.13):

Իրազեկներ այս անկումը կը վերագրեն այն մտավախութեան թէ ծայրայեղ ձախակողմը բանուորական նոր խլրտումներ պիտի յարուցանէ. մանաւանդ որ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանային ժողովին մէջ, ձախերը քննադատած էին Լէոն Պլումի չափաւոր քաղաքականութիւնը եւ Շօթանի դահլիճը: Այս ժողովին մէջ էր որ Մարսօ Փիվէր, ձախերուն առաջնորդը, բացագանչեց.— «Ժողովրդական Ճակատը մեռաւ, կեցցէ՛ յեղափոխական ճակատը»: Ճառախօսը դիտել տուաւ թէ նոր կառավարութիւնը պատերազմ կը պատրաստէ, մէկ մարդու (Տալատիէ) յանձնելով ազգ. պաշտպանութեան ամբողջ ղեկավարութիւնը: Եւ յեղափոխական միջոցներ առաջարկեց.— մերժել զինուորական վարկերը, կրճատել զինուորութեան շրջանը եւ ճամբան հարթել յեղափոխական կառավարութեան մը համար:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՌԱՋԻՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Խորհրդային Միութեան «նորընտիր» օրէնսդրական մարմնի՝ Գերագոյն Խորհրդի երկու բաղկացուցիչ մասերը— Միութեան եւ Ազգութիւնների Խորհուրդներն, առանձին առանձին, սկսան իրենց նիստերը Յունուարի 12ին, Կրեմլի պալատում: Լիազօրագրերու յանձնաժողովների զեկուցումները կարճ էին— հաստատել բոլոր պատգամաւորների ընտրութիւնը: Նախագահութիւնների ընտրութիւններն ալ տեղի ունեցան համաձայն արմատացած սովորութեան. «առաջարկւում են... քուէարկուած են միաձայն...»: Այնուհետեւ երկու Խորհուրդները հաստատեցին երեքական յանձնաժողովներ— արտաքին գործերի, օրէնսդրական առաջարկների եւ ելմտական, իսկ մնացած ազատ ժամերը նուիրուեցան սովորական ինքնագովութիւնների՝ «այս ունինք, այն ունինք» եւ մի քանի տասնեակ անգամ յոտնկայս, բուռն ծափերով եւ բազմալեզու բացագանչութիւններով Ստալինին ողջունելու:

Յունուար 15ին երկու Խորհուրդները միասին ժողով գումարեցին իբրեւ Գերագոյն Խորհուրդ եւ մի քանի փոփոխութիւններ մտցրին նախ Սահմանադրութեան այն յօդուածների մէջ, որ վերաբերում են բուն եւ Սպիտակ Ռուսաստանի, Ուկրայինայի եւ Միջին Ասիական հանրապետութիւնների ներքին շրջանային կազմին. շրջանները փոքրացուեցին եւ երկու կամ աւելի մասերի բաժանուեցին, որպէսզի կեդրոնական վարչութիւնները բազմանալով կարողանան աւելի ձեռնհասօրէն վարել տեղական գործերը: Ապա Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան լիազօրութիւնների յօդուածում (49) մտցւեց նաեւ Միութեան որեւէ երկրամասը կամ ամբողջութիւնը զինուորական վիճակի ենթարկելու իրաւասութիւնը՝ նկատի ունենալով «փաշական յարձակման հնարաւորութիւնները»: Մի օրինագծով հաստատուեցան երեք նոր գործավարութիւններ, որոնց մէջ կարեւորագոյնն է Ծովային Ռազմանաւատորմիղի գործավարութիւնը:

Ճափոնական կառավարութեան որոշումը՝ երկու եւ իտալական՝ մէկ վրահաւորների շինութեան, իւրաքանչիւրը 42,000 թոն տարողութեամբ (միջազգային դաշնագիրը թոյլ է տալիս միայն 35.000 թոն) պարտադրում [illegible]» է ունենալ իր շահերին եւ կշռին համապատասխան ծովային եւ ովկիանոսային ռազմատորմիղ» (Մոլոտովի Յունուար 15ի ճառից):

Գերագոյն Խորհրդի երրորդ նիստը նուիրուեցաւ նախագահութեան ընտրութիւններին, նախագահ ընտրուեց Կալինին. 11 օգնականների թւում է Հայաստանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Մացակ Պապեան եւ պարզ անդամների թւում Ստալին: 37 հոգուց բաղկացած այս մարմինը ձեւականօրէն երկրի բարձրագոյն ներկայացուցչութիւնն է: Համամիութենական Գործավարների Խորհրդի հրաժարականը լսելուց եւ անմիջապէս, աննշան փոփոխութիւններով, նոյն կազմը Մոլոտովի վարչապետութեամբ հաստատելուց յետոյ, Յունուար 19ին, Խորհրդարանը փակեց իր նստաշրջանը անորոշ ժամանակով:

Ահա աւելի քան մի տարւայ աշխատանքում դոչումից յետոյ հաւաքուած Գերագոյն Խորհրդի գործը, որին «ամբողջ երկիրը հետեւում էր լարուած ուշադրութեամբ: Աշխատաւորների սրտերը լիքն էին հպարտութեամբ իրենց խորհրդարանի համար, նրանք հրճւում էին տեսնելով այն միաձայնութիւնն ու վճռականութիւնը, որով պատգամաւորները լուծում էին օրէնսդրական ամենաբարդ հարցերը»:

Երբեք այնքան դեղին չի եղել սուտ «լեռը մուկ ծնեց», որքան այս դէպքում: Բայց դա մի մուկ է, որ մժեղից աւելի մեծ չէ. եւ Գերագոյն Խորհուրդն ուրիշ բան էլ ծնել չէր կարող, որովհետեւ «դեռ այն ժամանակ, երբ պատգամաւորները ճանապարհւում էին Մոսկուա, նստաշրջանին մասնակցելու, ընտրողները (հասկացիր կուսակցական քարտուղարները) տուին նրանց պարզ եւ հրամայական պատուէր մնալ իրենց պարտականութիւնների բարձրութեան վրայ եւ պետական աշխատանքները վարել համաձայն ընկեր Ստալինի ցուցմունքների»: («Իզվեստիա» 17 յունուար):

Պարզ է: Երբ Ստալինը կայ, Գերագոյն Խորհուրդը, վստահելի ստալինականներից կազմուած, ուրիշ բանի չի կարող ծառայել, քան միաձայնութեամբ քուէարկելու եւ խանդավառ ցոյցեր կատարելու «Մեծի» ու մի քանի մեծիկների հասցէին: Լաւագոյնը կը լինէր նրան Գերինների Խորհուրդ անուանել ու դադարել աշխարհը խաբելուց: Բայց ճշմարտութիւն խոստովանելու հրաշքը մեր դարում չի կատարւում, մանաւանդ բռնակալութիւնների տակ հեծող երկրներում, եւ խորհրդային արքունի մամուլը շարունակում է իր սուտը «պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած իսկական ժողովրդական ռամկավարական խորհրդարանի մասին»: Իբր ապացոյց դրան բերում է թւեր, որոնք անկասկած հարիւրին իննսուն չինծու են (բացի պատգամաւորների սեռը ճշդող թւից) ու արժէքից զուրկ: Ազատօրէն դատողին խորհրդարանի կազմի թւերը չեն, որ զարմացնում են, այլ նրա Տորիչէլեան դատարկութիւնը, այնուամենայնիւ Ստալինեան պոռոտախօսներին բաւականութիւն պատճառելու համար բերենք նրանցից մի քանիսը:

Միութեան խորհուրդ. 569 պատգամաւորներից կուսակցական են 461 (18 առ հարիւր) «անկուսակցական» (ընդամէնը 108 կամ 19 առ հարիւր): Բանուոր 247, գիւղացի 1-30, մտաւորական եւ պաշտօնեայ 169 հոգի: 77 կին: 110 հոգի լրիւ կամ թերի բարձրագոյն կրթութիւն ունին, չքանչան ստացած են 242, իսկ 18 «Միութեան հերոսի» կոչում: Բանուոր պատգամաւորները բոլորն ալ «ստախանովեան» են, գեր-արտադրող: Մինչեւ 20 տարեկան 5 հոգի, 20 — 30 տարեկան 64, 30 — 40էն վեր 183 հոգի, 35 ազգութիւններ ներկայացուած են:

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. 574 պատգամաւորներից կուսակցական են 409 հոգի (71 առ հարիւր), 165ը անկուսակցական (29 առ հարիւր): Բանուոր՝ 218, գիւղացի՝ 200, մտաւորական եւ պաշտօնեայ՝ 156: 110 կին, որոնց երկու երրորդն անկուսակցական է: Մինչեւ 20 տարեկան 8 հոգի, 20 — 30 տ. 164 հոգի, 30 — 40 տ. 273 հոգի, մնացածը 129 հոգի 40ից վեր, 7 հոգի 60 տարեկանից անցնում են: Ըստ ազգութիւնների, Ռուսեր՝ 146, Ուկրայնացիներ՝ 34, Սպիտակ Ռուսեր 15, Ազէրիներ 34, Վրացիներ՝ 33, Հայեր՝ 30, Թուրքմէններ՝ 17, Ուզբէկներ՝ 26, Ղըրղըզներ՝ 17, Թաթարներ՝ 15, Հրեաներ՝ 15 եւայլն: Կայ եւ մէկ քիւրտ պատգամաւոր:

Մենք չենք վերլուծում այն հարցը, թէ որքան «բանուոր» կոչուածները բանուոր են կամ «գիւղացիները» գիւղացի, Ազգ. Խորհուրդի 218 բանուորներից միայն 70 հոգին են արդիւնաբերութեան մէջ, իսկ 148 ինչ պատճառով են բանուոր կոչւում, չի հասկացւում, նոյնը եւ մնացեալ դասերը: Թերեւս աւելի լաւ է արտայայտում Ազգ. Խորհուրդի կազմի զբաղումների ցուցակը, կուսակցական գործիչներ 88, խորհրդային աշխատաւորներ (անորոշ որակում) — 161, հաւանաբար չէկիստները սրանց մէջն են, տնտեսութիւնների աշխատաւորներ — 34, ընկերային կազմակերպութիւնների — 31, արտադրութեան 70, կոլխոզային 97, ապա մտաւորականներ 52, զինուորականներ 41 հոգի: «Իզվեստիա» գրում է.— «Ազգութիւնների Խորհուրդում ներկայացուած են 54 ժողովուրդներ: Ո՞ր խորհրդարանը այսքան միջազգային է, ո՞րտեղ, ո՞ր երկրում գոյութիւն ունի այսպիսի բարեկամութիւն ժողովուրդների մէջ, որպիսին գոյութիւն ունի մեր հայրենիքում»: Բարի, սակայն ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ թոյլ կը տրուի, Խ. Միութեան իսկ սահմաններում, որ եւ է մէկին հարց տալ հրապարակով՝ պարոն խմբագրին—թէ ճի՞շդ է որ այս կամ այն ազգին պատկանող պատգամաւորներն իրօք ներկայացնում են այդ ազգերը: Արդեօք, 30 հայ պատգամաւորները 30 Ջինացիներից աւելի՞ հարազատօրէն են արտայայտում հայ ժողովրդի հրամայական կամքը,— ճշմարտապէս տէր դառնալ իր հայրենիքին, բոլոր Հայերի ազատ Հայաստանին...

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ առողջապահական նախարարութիւնը կոչ մը հրատարակած էր, մարմնակրթանքի ծաւալման մասին: Բազմաթիւ եկեղեցիներու քարոզիչները, հետեւելով այդ կոչին, քարոզներ խօսեցան ի նպաստ մարմնակրթանքի: Լոնտոնի հովիւը իր քարոզին մէջ բաղդատեց պարտադիր մարմնակրթանքի միջոցաւ Գերմանիոյ մէջ ձեռք ձգուած արդիւնքը եւ Անգլիոյ մէջ տիրող ներկայ վիճակը:

— «Մենք պարտաւոր ենք խորհիլ թէ, ըսաւ, ազգ մը որ 500 միլիոն ոսկի կը մսխէ գրաւի համար, իսկ 240 միլիոն՝ ըմպելիի, միշտ ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ դիմադրելու ուրիշ ազգի մը, որ գրեթէ առոր հաւասար գումար մը կը ծախսէ՝ ֆիզիքապէս առողջ մնալու համար»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՑ ՇՈՒՊԷՐԹ

(«ԼԻՏ»ԻՆ ՎԱՐՊԵՏԸ)

Մինչ Պէթհովէն իր վերջին գործերը կը յօրինէր՝ ուրիշ հանճարեղ նուագատեղծ մը, Ֆրանց Շուպէրթ, «Լիտ»ին այնքան համեստ ձեւն ընտրելով՝ մինչեւ այդ ատեն շատ քիչ մշակուած այս սեռին մէջ կ՚արտադրէր այնպիսի գլուխ-գործոցներ որ մէկէն ի մէկ անոր կուտային համերգութեան կամ օփերային հաւասար կարեւորութիւն մը:

«Լիտ»ը զուտ գերմանական է: Նոյնիսկ բառը իր համարժէքը չունի միւս լեզուներուն մէջ: Լիտը երգ մըն է, բայց—թէեւ գոյութիւն ունին տխուր ինչպէս նաեւ ծանր երգեր, երգ բառը մեզի աւելի մտաբերել կուտայ թեթեւ ու զուարթ քան խորազգեցիկ կտորի մը գաղափարը: Ընդհակառակն Լիտը նոյնքան յաճախ, թերեւս աւելի յաճախ տխուր, ծանր, խորազգեցիկ եւ յուզիչ է քան զուարթ կամ զուարճալի:

Այն որ գերմանական Լիտին ինքնատպութիւնը կը կազմէ՝ քերթուածին ու երգին սերտ միութիւնն է: Հոն խօսքերը երաժշտութեան իբրեւ պատրուակ չեն ծառայեր միայն, անոնք պարտին ունկնդիրին ուշադրութիւնը գրաւել մեղեդիին չափ, որուն դերը կը կայանայ քերթուածին ամբողջ յուզական արժէքը աւելի դրսեւորելուն մէջ: Ուստի՝ մինչ քանի երգահաններու կողմէ ամէն քերթուած երաժշտագրուելու առակ կը նկատուի՝ կը տեսնենք որ Շուպէրթ մը կամ Շուման մը երաժշտապէս մեկնաբանելու համար կ՚ընտրեն իրենց ամենավսեմ բանաստեղծներուն գլուխ-գործոցները:

Լիտը երաժշտական սեռ մըն է ժողովրդական ծագումով, ու երկար ժամանակ մնաց տարամերժօրէն ժողովրդական: Արուեստագիտական սեռերու կարգն անցնիլ սկսաւ ԺԸ. դարուն վերջերը: Միայն Շուպէրթով է որ ան կը հասնի իր զարգացումի, իր ճոխութեան գագաթնակէտին, որ կը պատշաճի բանաստեղծական ամէնէն այլազան նիւթերուն, որ կը դառնայ երաժշտական քերթուած մը ուր երկու արուեստներու համաձուլումը կը գործադրուի վերջնական ու անթերի կերպով մը:

Ֆրանց Շուպէրթ ծնաւ Վիէննայի մերձակայ Լիխթէնթհալի մէջ, 31 յունուար 1797ին ու մեռաւ Վիէննայի մէջ, 11 նոյեմբեր 1828ին, երեսունեկու տարեկան հասակին մէջ: Հայրը՝ վարժապետ Լիխթէնթհալի մէջ՝ ունեցաւ 19 զաւակներ, որոնց 9ը մեռան ծաղկահասակ: Իր փոքրիկ Ֆրանցին երաժշտական ընդունակութիւնը նշմարելով՝ կանուխէն ջութակի դասեր տուաւ անոր, յետոյ՝ անոր սոփրանոյի սիրուն ձայնը նշմարելով՝ պալատին մատրան մէջ մտցուց զայն: Միաժամանակ Ֆրանց ուսումն առաւ դպրեվանքին մէջ: Ռուէցիցքա երգեհոնահարը դաշնաձայնութեան, իսկ Սալիէրի նուագատեղծութեան դասեր տուին իրեն: Բայց ամէնէն աւելի ինք իր վարպետը եղաւ՝ եռանդագին սերտելով Հայտընի, Մոցարթի ու մանաւանդ իր հիացումին առարկայ Պէթհովէնի գործերը:

Տասնըվեց տարեկանին՝ ձայնին փոխուելուն պատճառով՝ մատուէն քաշուեցաւ՝ հրաժարելով իր նուագատեղծական աշխատանքը շարունակելը թոյլատրելու համար իրեն շնորհուած թոշակէն: Շատ համ չէր առներ արհեստագիտական մարզանքներէն: Թող որ իր հրաշալի բնազդը թոյլ կուտար իրեն գուշակել՝ առանց երբեք խորազննելու՝ իր արուեստին բոլոր գաղտնիքները:

1813էն 1816ին՝ Ֆրանց քովը մնաց իր հօր, որուն կ՚օգնէր իր ուսուցչական պաշտօնին մէջ: Մինչ այս մինչ ան՝ արդէն կը յօրինէր մէկ քանին իր ամենաչքեղ լիտերէն, Տէր Էրլքէօնիկ, Տէր Վանտէրէր, Ան Շվակէր Քրոնոս:

Պարզաբարոյ, խանդակաթ, համովին անձնատուր իր երազին ու բարեկամներուն — Շուպէրթ քիչ կը մտահանջուէր կեանքի պատահարներով: Դրամի մասին անուցած անտարբերութիւնը, որ եւ է սորկութեան հանդէպ ունեցած ատելութիւնը շուտով վհատեցուցին իրեն համար լաւագոյն դիրք մը փնտռել ցանկացող եւ նիւթապէս իրեն աջակցող բարեկամներուն ամէնէն ազդեցիկները: Իր տպագրիչները կրնային զինքը շահագործել ըստ հաճոյս: 15 ֆրանք ստացաւ Ձմեռնային ճամբորդութեան վեց լիտերուն իբրեւ փոխարժէք: Մոցարթին պէս աղքատ մնաց մինչեւ իր կեանքին վերջը:

Շուպէրթ գրած է 457 լիտեր, որոնցմէ հարիւրեակ մը Կէօթէի, միւսները Շիլլէրի, Հայնէի, Ուհլանտի, Ռիւքէրթի եւ ուրիշներու քերթուածներուն վրայ: Ահա մէկ մասին անունները.— Կրիչէն ճախարակին առջեւ, Առաջին վիշտը, Թիւլէի արքան, Հանգիստն ես, Մահն ու երիտասարդուհին, Գեղանի աղօրեպանուհին ու Ձմեռնային ճամբորդութեան երկու շարքերը, հուսկ ուրեմն յետ մահու տպուած Կարապի երգ հաւաքածոյին մէջ Հայնէի ոտանաւորներէ ներշնչուած սա սքանչելիքներուն շարքը, Սիրոյ պատգամ, Ցայգերգ, Ատլասը, Իր պատկերը, Քաղաքը, Ծովափը:

Շուպէրթի անմահ լիտերը իր գործին ամենագեղեցիկ միանգամայն եւ ամենաինքնատիպ մասը կը կազմեն անշուշտ: Սակայն ան իր պատուաւոր տեղը կը գրաւէ համերգութեան ու սոնատի պատմութեան մէջ:

Շուպէրթ ձգած է բազմաթիւ Պատարագներ ու կարգ մը անյաջող Օփերաներ: Բայց իր համերգութիւններն ու սենեկանուագային երաժշտութիւնը պիտի բաւէին իր նուագատեղծի փառքը կերտելու:

Իր 10 Համերգութիւններուն 2ը կորսուած են: Մնացած 8 համերգութիւններուն ամէնէն նշանաւորներն են Անաւարտը եւ Տասներորդ համերգութիւնը: Կարծես նախզգալով իր կեանքին խիստ կարճատեւ ըլլալը՝ ան կը շտապէր իր ուղեղէն պտելու երամովին ներկայացող գաղափարները: Ան կը գրէ «բոլորովին դասական ամբողջութեամբ, ունի գիտուն եւ չակնկալուած մոտիւլասիոններ, որոնք աներճօրէն կ՚երփնազարդեն իր նուագախմբային երանգապնակը», ճարտարօրէն կը վարէ ձայնադրոշմները, իր զուգադրութիւնները ունին «մասնաւոր համեղութիւն մը, հնչականութեան երեւելի որակ մը»: Շուպէրթի մեղեդին ճոխ, յորդառատ, բնական ու նոր է, ներշնչումն ալ ինքնաբուխ: Բայց յատակագիծը զուրկ է տրամաբանութենէ, համեմատութիւնները կը պակսին:

Իր 24 լարային քառեակներուն ամէ-
նէն ուշագրաւներն են րէ մինէօր, լա
մաժէօր ու լա մինէօր քառեակները:
Երկու թաւ ջութակով հնգեակը
նեկանուագային երաժշտութեան
մենահոյակապ գործերէն մէկը կը
համարուի:

Յիշատակենք ջութակ ու դաշնակ
իր երեք սոնատները, իր երկու եռ-
եակները եւ դաշնակի իր 15 սոնատ-
ը, որոնց ամենանշանաւորն է ապա-
հովաբար Ֆ. Սոնատը, որուն անմի-
ջապէս քովը դնել պէտք է դաշնակի
իր երկու ֆանթէզիները, մանաւանդ
առաջինը՝ իր որքան զարմանալի մ-
թիֆներուն նոյնքան իր ձեւի ճոխու-
թեան համար:

Շուպէրթ ձգած է նաեւ սոուէր-
թիւ կտորներ դաշնակի չորս ձեռքի
րու յատուկ: Սոյնօրինակ գործեր ա-
մէնէն աւելի ու ամենակատարելագոյ-
արտադրող նուագատեղծն է ապա-
հովաբար:

Շատ յաճախ Շուպէրթ Պէթհովէն
կը յիշեցնէ մեզի: Անոր կը նմանի
«յուզումի խորութեան, արտայայ-
տութեան զօրութեան, ողբերգական
վսեմութեան» տեսակէտով: Պէթ-
վէնէն աւելի բանաստեղծ է ան:
ներկայութեան Կէօթէի մէկ բնագ-
րին՝ աւելի լաւ կ՚ըմբռնէ անոր բոլ-
երանգները: Իր աւելի չարժուն հոգի
«կեդրոնական յուզումի մը կ՚ընկերա-
ցնէ այլազան տպաւորութիւններու
աւելի խոշոր քանակ մը»:

Մինչ Պէթհովէնի նուագատեղծ
մեզի կը ցուցնեն զայն իբրեւ իր նա-
խափորձերը սրբագրող, այլափոխող
մոլեգին աշխատանքի մը դնող մի-
այն արդիւնքի հասնող մը՝ Շուպէր-
յանկարծ երգահան մըն է գերզգա-
պէս: Զաշխատիր երբեք: Անսպառ
իր ներշնչումը, եւ կ՚անգիտանա
վերյարդարումները: Ահա իր հանճա-
րէն գիծ մըն ալ որ լիտին կը նախա-
սահմանէր զինքը: Միայն կարճ կտոր-
ներուն մէջ է արդարեւ որ յանկար-
ծերգաստեղծութիւնը ազատ ասպա-
րէզ կը գտնէ:

Իր լիտերուն մէջ է ուրեմն
Շուպէրթը պիտի գտնենք համով
Բնաւ յեղաշրջում չկայ իր մօ
ինչպէս Պէթհովէնի մօտ: Առաջին
րէն իսկ իր հանճարին բովանդակ
փը տուած է ան: Երկար մաքառու
եալէն է որ Պէթհովէն նուաճած է
արուեստին տիրապետութիւնը, եւ
գած է վերանորոգուիլ անընդհատ
Շուպէրթ ծնած էր լիտին պահանջ
բոլոր բարեմասնութիւններով, ան
ոչինչ կրնար նուաճել: Թող որ կը
չակէր երաժշտական այնպիսի սեռ
որուն մէջ վերանորոգուիլը ամենա
նուազ անհրաժեշտ եւ նոյնիսկ ամե
նանուազ կարելի պայման մըն է:

«Շուպէրթ ռոմանթիք է Պէթհով
նի չափ ու անկէ աւելի —կ՚ըսէ Վա
տորմի: Բնութեան զգացումը
մօտ աւելի զարգացած կամ գէթ ա
լի նրբացած է: Ի ներկայութեան ծ
վուն, գետին, լերան՝ անհունօրէն
աւելի երանգաւորուած տպաւոր
թիւններ կը կրէ ան:

Շուպէրթ ունի գերբնականի ըմբ
նում մը որուն տէր չէր Պէթհովէ
Այս վերջինին չափ տրամաթիք
նոյնիսկ աւելի բեմական, որովհե
իր երաժշտութիւնը հրաշալիօրէն
թարգմանէ ձիուն արշաւը, տերեւն
րուն սօսափիւնը, փոթորիկը, բ
բեմայարդարանքը եւ ամբողջ գոր

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր թիւրիմացութեամբ վերջացած նկատեր էինք ողբացեալ ընկեր Մկրտիչ Միքայէլեանի յուշերը: Ստորեւ՝ շարունակութիւնը: (Ա. եւ Բ. մասերը տեսնել «Յառաջ»ի Յունուար 22 եւ 23 թիւերուն մէջ).—

Բանտին մէջ մեզ տարբեր սենեակ մը տարին: Այստեղ ալ վար դրած էին Կաւռացի Հաճի Սարգիս անունով անձ մը, որ հարուստ էր1): Թուրքերը կ՚ուզէին նախ անոր դրամները կողոպտել, զայն չարչարելով մեռցնելէ առաջ:

Գիշերը բանտն անցուցինք: Հետեւեալ առտուն, մարտ 25, 1915ին, մեզ զինուորական հսկողութեան տակ Սեբաստիա քաղաքը տարին: Ղոչասարի մէջ մեզ չըչարչարեցին, որպէսզի ուրիշ փախստականներ ալ լսէին եւ մեզ նման միամտօրէն գային եւ յանձնուէին Թուրք կառավարութեան:

Սեբաստիա պետական շէնքի մը մէջ հանդիպեցանք Մուրատին կնոջ հօրեղբօրը, որ զինուորական դրագիր էր: Ջիս եւ ուրիշ երկու Խորոխոնցիներ «Մէնզիլ Ղօլ»ի ոչխարներուն վրայ հովիւ արձանագրեց: Մեզ «Քիւչիւք Խան»ը տարին: Մեզ հետ կային ուրիշ 74 Հայեր:

Խանին մէջ կէս մը բանտարկուած էինք: Յետոյ Թուրք հարուստներուն «ծառայ» եղանք: Շատ չանցաւ, մեզ ճամբայ շինող «ամէլէ թապուր»ներուն մէջ տարին: Սեբաստիոյ քաղաքին մէջ ժամանակ մը աշխատեցանք: Օր մըն ալ յանկարծ մեզ Կաւռա ղրկեցին: Յետոյ Կամիս գիւղը տարին: Անկէ յետոյ ալ Ղոչասարի եւ Եարասարի մէջտեղերը ճամբաներուն վրայ աշխատցուցին: Գրեթէ կզզիացած էինք: Անցուղարձերէն բնաւ տեղեակ չէինք:

Օր մըն ալ հրաման եկաւ, որ 35 գործաւորներ պիտի երթանք Կաւռայէն Կովտուն՝ ճամբաները նորոգելու: Փախչելու համար յարմար առիթ մըն էր ասիկա:

Կաւռա երթալ կը փափաքէի: Հոն երկու հատ տասնոց ատրճանակ պահած էին մեր ընկերները: Կրնայի ձեռք ձգել եւ լեռը ելլել: Նոյնպէս Խանծառի մէջ քեռնկալս՝ Գաբրիէլ Դաբբինեանը՝ 2 խոշոր հրացան պահած էր եւ առկէ զատ տակաւին ուրիշ երկու տեղեր եւս, մեր Խորոխոնի լեռներուն մէջ զէնքեր պահուած էին, եւ տեղերը ինծի ծանօթ էին: Մեծ հաւանականութիւն կար առոնք ձեռք ձգելու:

Կամիսցի Արամ անունով չաւուշ մը ունէինք: Ըսաւ թէ՝ «Տղաք, մի փախչիք, քիչուոր էք, վտանգաւոր է»: Մտիկ չըրի: Ես գնացի, եւ հետս եկաւ նաեւ Յաղթեցի «Քիւրտ-Հայրիկ»ը: Քանի մը օր Կաւռայի ճամբաները «աշխատեցանք»:

Կաւռայի մէջ պահուած զէնքերուն տեղը գտանք: Զէնքերը Թուրքերը գտեր եւ գրաւեր էին: Բացուած տեղերէն յայտնի էր ամէն բան: Խանծառ ալ չկրցինք երթալ:

Կամիս գիւղէն կառքեր ղրկուած էին Կաւռա, որ մեզ՝ զինուորներս Կամիս պիտի տանէին: Ես վտանգ մը նշմարեցի: Եւ Կամիս երթալու կողմնակից չէի: Քիւրտ-Հայրիկին ըսի, որ փախչինք: Ան մերժեց:

Հետեւեալ առաւօտ «Ջաւուշ»էն հրաման ստացայ, որ Ղոչասար երթամ, իբր թէ գործեր ունէի կարգադրելիք եւ իրենց Կամիս մեկնելէն առաջ, պիտի վերադառնայի եւ պիտի միանայի իրենց:

Ղոչասար գացի: Ամբողջ ունեցածներս հոն ձգեցի: Թի մը, վերարկու մը եւ տոպրակ մը առի եւ, մեկնելէ առաջ, ինծի ծանօթ անձի մը հանդիպեցայ, Կամիսի տղայոց մասին լուր մը առնելու համար:

Տեղեկացայ որ Կամիսի բոլոր տղաքը Ղոչասար բերեր են հսկողութեան տակ եւ բոլորը բանտարկեր են: Այլեւս այն համոզման եկայ, որ անոնց ալ գործը լմնցած էր: Ուստի այդ ծանօթիս մօտէն քիչ մը հացի պաշար առնելով, փոխանակ Կաւռա վերադառնալու, քայլերս ուղղեցի դէպի Խորոխոնի բարձունքները:

Այդ օրը Յունիս 10, 1915 էր: Հոն պահուած զէնքերն ալ չկային: Յաջորդ ցերեկը պահուած մնացի, իսկ գիշերը լերան բարձունքը հասայ: Հոն գտայ տասնոց ատրճանակ մը, 200 փամփուշտ, փամփշտակալով մը միասին: Եւ այս անգամ ներքնապէս աւելի զօրացած, հեռուն՝ Զայքուրտի Ղաչ կոչուած լեռնային բարձունքը մագլցեցայ:

Երեք օր մինակս անցուցի: Չորրորդ օրը գիշերանց Էողէնի Թուրք գիւղին ջրաղացքին մօտերը երեք օր մնացի: Գիշերանց եկայ Զայքիւրտի ջրաղացքը: Անկէ քիչ մը պաշար ձեռք ձգեցի եւ գացի դարձեալ Խորոխոնի լեռը:

Քանի մը օր յետոյ, գիշերանց, մեր գիւղին մէջ մտայ աղքատ ընտանիքի մը տունը, որ ինծի նախապէս ծանօթ էր: Մեր գիւղին մօտ կային 7 ջրաղացքներ, որոնց 4ը գիւղին մէջ էին: Ինծի ծանօթ ջաղացպաններ կային: Լուր ղրկեցի որ ինծի ուտելիք հայթայթեն: Եւ իրաւ ալ երկու ջաղացպաններ ուտելիքներով եկան որոշեալ տեղ մը:

Խորհրդակցութիւն ըրինք եւ կարգադրեցինք, որ ինծի ծանօթ վայրի մը մէջ, յաճախ ուտելիք տանին եւ դնեն: Խորոխոնի մէջ Գէորգ Տաք-
եանին տանը մօտերը ոստիկանա-
կայան եղած էր: Այդ պատճառա
միշտ խուսափեցայ գիւղը մտնել

Դաւրացի տարիքոտ օրիորդ
կար, Հաճի Մանուշակ Պօյեան,
յաճախ Սեբաստիա քաղաքը կ՚եր
կուգար եւ մեզի համար սուրհանդա
կի դեր կը կատարէր: Նամակ-
րագիր մը ղրկեցի Սեբաստիոյ մէջ
մերիկուհի Միս Մէյրի Կրէֆ
որ կապ պահած էր Սեբաստիոյ
ները բարձրացած զանազան տղ
եւ խումբերուն հետ եւ զարմա
միջոցներ հնարած էր՝ անոնց զ
մական եւ ուտելիքի վերաբերեալ
ժանդակութիւններ հասցնելու
մար: Անգամ մը կացութիւնս պար
լով՝ հեռադիտակ մը խնդրած էի
ոսկինոց հեռադիտակ մը ղրկած

Սուրհանդակը շատ կանոնաւոր
կը կատարէր: Դրամական եւ այլ
առյքներ կը ստանայինք անոր մի
ցով: Այլեւս ամէն բան կարգին
Ես ապահով եւ ազատ էի: Միակ
բախտութիւնս՝ առանձին մնալս
լեռներուն մէջ: Եւ այսպէս ամ
45 օր:

(Շա

---

1) Այս Հաճի Սարգիսն ալ Մուրատին հետ Սախտառու լեռը բարձրացած էր: Երբ լսեց, որ իր եղբայրը՝ Մարգարը եւ հօրեղբօրորդին՝ Վարազդատը սպաննուած են Թուրքերու կողմէ, եկատարակ Մուրատի յորդորներուն, Կաւռա գիւղը գնաց: Հոն ձերբակալուեցաւ եւ բերուեցաւ Ղոչասարի բանտը:

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պատուէր մը 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» կը տրամադրէ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Մարսէյլ ծնած եւ ֆրանսական դըպրոցի մէջ կրթուած պատանի մը, Լեւոն Ղեւոնդեան, որ ֆրանսերէն յօդուածներ կը գրէ հայկական շունչով, 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» դրած է մեր տրամադրութեան տակ, մրցում մը հաստատելու համար:

Տղան կարդացած ըլլալով Ֆրանսախօս հայ պատանիներու մասին գրութիւններ՝ «Յառաջ»ի մէջ, որոնց կը հաւատայ թէ «հայրենասիրական նոր թափ մը ծնած է արտասահմանի հայկական անկայուն նոր սերունդին մէջ, այն Հայերուն մէջ որ պարտաւոր են յարգել հիւրընկալ երկիրը եւ պաշտել իրենց նախահայրերուն հայրենիքը: Անոնք կրնան ապացուցանել իրենց հայրենասիրական զգացումները, բայց պէտք է օգնել եւ բարոյական նեցուկ ընծայել»:

Ուրեմն 400 ֆրանքը եւ երկու տարեկան «Յառաջ»ը տրամադրուած են այս առաջադրութեամբ:

Պատանին միեւնոյն ատեն մշակած է մրցման պայմանները.—

1.— Մրցումին նիւթը պիտի ըլլայ փոքր շարադրութիւն մը հայրենիքի մասին (Patrie), (անշուշտ հայկական հայրենիք) :

2.— Մրցումին մասնակցողները պէտք է ծնած ըլլան Ֆրանսա (նշանակել քաղաք եւ նահանգ), 17 տարեկան եւ աւելի պակաս :

3.— Պէտք է աշակերտ ըլլան որ եւ է ֆրանսական դպրոցի (յիշել անունը) եւ ի հարկին ներկայացնեն դպրոցին տեսչութեան վկայականը :

4.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ մանչ թէ աղջիկ: Գրել անուն, մականուն, հասցէ, ինչպէս եւ ծնողքին հաւանութիւնը :

5.— Ձեռագիրները պէտք է գրել գրիչով, թուղթի մէկ երեսին վրայ, եւ երկու օրինակ, մէկը ղրկելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, միւսը՝ հետեւեալ հասցէին.— Ghévontian Léon, 7a. Rue des Petites Maries, Marseille :

6.— Ձեռագիրները կ'ընդունուին մինչեւ 25 մարտ 1938:

7.— Քննիչ յանձնախումբը (ժիւրի) պիտի կազմուի նախագահութեամբ «Յառաջ»ի խմբագրին :

8.— Սահմանուած պարգեւները (400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ») պիտի բաժնուին հետեւեալ ձեւով.—

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 200 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» :

Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 150 ֆրանք: Գ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 50 ֆրանք: Դ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— Մէկ տարեկան «Յառաջ» : (Այս վերջինը ամէնէն փոքր եւ ընդունակ թեկնածուին) :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիոյ Խալք կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակը բացառիկ նիստ մը գումարեց յունուար 17ին:

Պոլսոյ երեսփոխանը Իսմայիլ Հաքքը Ուզմա խօսք առնելով պարզեց կուսակցութեան տուած իր թաղրիրը, յայտնելով որ Պուլկարիոյ Թուրք փոքրամասնութեան հանդէպ կը շարունակուին հալածանքները որոնք անհանդուրժելի վիճակ մը առած են: «Հազարաւոր Թուրք ընտանիքներ իրենց ունեցածը չունեցածը ծախելով Թուրքիա գալ կ'ուզեն, պարզելով բարոյապէս եւ նիւթապէս թշուառ վիճակ մը: Անոնք ոչինչ գնով ձեռքէ հանած են իրենց գոյքերը եւ հողերը ու կը սպասեն գաղթի »: Այս առթիւ հարցուց առողջապահական եւ ընկերային գործավարին եւ արտաքին գործավարին թէ ինչ միջոցներ ձեռք առնուած են զանոնք փրկելու համար այս դառն կացութենէն :

Առողջապահական եւ ընկերային օժանդակութեան գործավարը Տօքթ. Խուլուսի Ալաթաշ ըսաւ թէ մինչեւ հիմա զետեղման եւ գաղթականական գործերը պիւտճէի կարելիութեան համաձայն գլուխ կը հանուէին եւ գիճակագրական բացատրութիւններ տըւաւ զետեղուած գաղթականներուն առողջապահական եւ արտադրական կացութեան մասին: Յետոյ բեմ ելաւ արտաքին գործավարը, Տօքթ. Արաս ու ամփոփելէ վերջ Պուլկարիոյ Թուրքերուն եւ Թրքական դպրոցներուն կացութիւնը եւ ներգաղթի վերջին տարիներու բոլոր փուլերը, կատարուած ձեռնարկները եւ առնուած խոստումներուն շատ փոքր արդիւնքները, աւելցուց թէ այժմու պուլկար վարչապետը հրամայած է որ Թուրք դպրոցներուն մէջ Թուրքերէն դասերը պարտաւորիչ պիտի ըլլան, իսկ կամաւոր՝ արաբական դասերը :

Յետոյ ըսաւ թէ այժմու պուլկար կառավարութիւնը մեր դաւանանքներուն աւելի լաւ ընդունելութիւն մը կ'ընծայէ, միայն թէ սպասողական դիրքի մէջ ենք հիմա գործադրութեանց գետնի վրայ: Գործավարը յայտնեց թէ՝ արդիւնքները եղածին պէս պիտի պարզէ կուսակցութեան: Յամենայն դէպս, ըսաւ, Թուրքերուն հանդէպ ցոյց տրուելիք գործողութիւնը հիմ մը պիտի կազմէ այն որոշ ազդակներուն որոնք պիտի ազդեն մեր յարաբերութեանց վրայ այս դրացիին հետ :

Ներգաղթի խնդրի մասին ըսաւ թէ պատկանեալ գործավարութեան նոր քննութիւններով ձեռք բերուելիք արդիւնքներուն համաձայն, այդ գործը հնարաւոր պիտի ըլլայ ու պիտի դիւրացուի հիմնական պայմաններով: Նախապէս դաշնակից Եուկոսլավիոյ հետ խօսք դարձած է այդ մասին. ուստի պարտք համարեց այդ բանը կուսակցութեան յայտնել :

Ազգ. Մեծ Ժողովի Խալքի խորհրդարանական խմբակը արդար գտնելով կառավարութեան ընթացքը ու մտահոգութիւնը այդ խնդրին մասին, որոշեց յառաջիկայ մարտի գումարման մէջ հիմնական խորհրդակցութիւններ կատարել :

ղութիւնը: Սակայն մեզ յուզելու սատակ բոլոր այս միջոցներուն դեռ աւելցնել պէտք է ձայնական չէշտին եւ նուագարանային գոյնին մէջ որոշ նըկարագիր մը խորհրդաւոր, որ մեզի կ'օգնէ մտաբերելու հիւանդ մանուկի մը պակուցիչ տեսիլները եւ տենդոտ մղձաւանջները, պարիկներու եւ չար ոգիներու աշխարհը »:

Լիտին վարպետն է Շուպէրթ: Մինչեւ հիմա ոչ ոք գերազանցած է զինքը, եւ շատ քիչեր իրեն հաւասարած են մերթ :

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ - ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Միջազգային արժէք ներկայացնող Ջութակի վարպետները — Աղազարեան մէկն է անոնցմէ—հաղուադէպօրէն կը բաժնեն իրենց փառքը՝ բեմին վրայ՝ արուեստակցի մը հետ :

Այդ հաղուադէպ տեսարանն է որ պիտի ներկայանայ այս գիշեր (հինգշաբթի), Սալ Շօփէնի բեմին վրայ, երիտասարդ Ջութակահար Աղազարեանի եւ շնորհալի երգչուհի Պիւլպիւլեանի միաժամանակ երեւումով:

Երկու արուեստագէտներուն կազմած յայտագիրը ճոխութեան եւ պէսպիսութեան տիպար մը կարելի է համարել :

Առանց մանրամասնութիւններու՝ կ'ուզեմ նշանակել միայն որ Աղազարեանի ճկուտին տակ պիտի լսենք նոր կտոր մը՝ միայն Ջութակի համար, «ալէկռէթթօ է Փռէսթօ», ստորագրուած Մագաս - Աղազարեան, ուրկէ ծորած հրապոյրին եւ հաճոյքին առջեւ ոչ ոք պիտի կրնայ անտարբեր մընալ:

Երեկոյթին գրաւիչ պահերէն մէկն ալ պիտի ըլլայ անշուշտ Շուպէրթի «Սէռէնատ»ը, երգուած Օր. Պիւլպիւլեանի կողմէ՝ ընկերակցութեամբ Աղազարեանի Ջութակին:

Երկու արուեստագէտներն ալ իրենց բաժիններուն մէջ դրած են հայ հոգիներուն խօսող կտորներ, ինչպէս Կոմիտասի եւ Ալէմշահի հեղինակութիւնները՝ Թումանեանի եւ Զօպանեանի բանաստեղծութիւններուն վըրայ, երգուած Օր. Պիւլպիւլեանէ, կամ Աղազարեանի այնքա՜ն զգայուն ու շնորհալի «Օրօր»ը եւ «Հայկական մեղեդի»ն, որոնց վերարտադրութեան մէջ ամէն անգամ վարպետը կը դնէ իր առաջին ներշնչումի թանկագին զգայնութիւններէն ոսկի կայծ մը :

Յայտագրին մէջ կը հանդիպինք նաեւ ակնածելի անուններու ինչպէս Ֆօռէ, Մօցարդ, Փաաէրէվսքի, Պըրահմս, Սարազատ, Տիրրարք եւն. :

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէն իր երիտասարդ ընկեր Ն. Փաշուճեանի մահէն վերջ, նորէն օտար հողին յանձնեց, Շաբաթ օրը, ընկեր Լեւոն Նիկիլեանը:

Ընկերը 1908 թուականներէն մտած է դաշնակցական շարքերուն մէջ, սիրայօժար կատարելով իր պարտականութիւնները:

Յուղարկաւորութեան ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, նոյնիսկ արուարձաններէն: Եկեղեցիին մէջ դամբանական մը խօսեցաւ Ենթակոմիտէի կողմէ ընկեր Վաղարշ Ուրբաթեան, ներբողելով հանգուցեալ ընկերոջ պարտաճանաչ դաշնակցականի կեանքը, իսկ գերեզմանատան մէջ խօսեցաւ ընկ. Բժիշկ Կիլիկեցի: Ծաղկեպսակներ բերած էին Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէն հայկական եռագոյն ժապաւէնով, Զէնկիլէի Հայր. Միութիւնը եւ Տէր Խաչատուրեան ընտանիքը: Պսակները կարգով կրեցին Սանուց Միութեան պատանիները:

Տքնաջան աշխատութեամբ համեստ գործի մը ձեռնարկած էր ողբացեալ ընկերը, բանալով նպարավաճառի խանութ մը: Կը թողու երեք անչափահաս մանչ զաւակներ եւ հաշմանդամ մայր մը, յիշատակ մեծ պատերազմէն:

** Տեղւոյս Հ. Յ. Դ. կազմը Նազարի եւ Լեւոնի յիշատակները յարգելու համար, յարդանքի երկու բացառիկ ժողովներ սարքեց: Այս առթիւ որոշեց մէկ տարեկան «Վէմ» եւ «Հայրենիք» ամսագիրները նուիրել Պատ. Միութեան, անոնց յիշատակին:

Վշտակիր

«ՄԱ՜Հ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ »

Գերմանիոյ հակահրէական օրկանը, որու հրատարակութիւնը առժամապէս դադարման դատապարտուեցաւ, հրատարակած է մասնաւոր թիւ մը, որուն մէջ կը պահանջէ «մահուան պատիժ՝ ցեղը պղծողներուն» դէմ: Թերթին այդ թիւին վաճառումը արգիլուեցաւ Պերլինի եւ Գերմանիոյ միւս մեծ քաղաքներուն մէջ: Բայց, դայն բաշխած են գաւառները: Թերթը երկու տեսակ պատիժ կը նախատեսէ «ցեղը պղծողներուն»,— ցմահ բանտարկութիւն եւ մահ :

Թերթը, Հիթլէրի «Իմ պայքարս» գիրքէն հատուածներ յիշելով, չափազանց բուռն կերպով կը յարձակի Հրեաներուն վրայ: Կ'ըսէ թէ մարքսականները կրնան շտկել իրենց սխալները եւ կրկին վերահաստատուիլ գերման ժողովուրդին մէջ եւ ֆրանմասոնները փրկել իրենց տմրութենէն, բայց «Հրեայի մը կողմէ պղծըւած Գերմանուհի մը միանգամ ընդմիշտ կորսուած է»: Համաձայն նոյն թերթին, Գերմանիոյ դատարանները 1936ին 358 վճիռներ արձակած են «ցեղը պղծելու» ոճիրներուն դէմ, առանց հաշուելու արդարութենէն ճողոպրած պղծումները :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յիթեռնով եւ մելանով :

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՑԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պ. Արզարեան մեր երկրորդ հարցումին պատասխանած ատեն կը խօսի Էմիրխանեանի «ճշմարիտ լուսաւորչական դաւանանքով ապրած չըլլալու եւ «հաբազատ ինքնութեան անծանօթութեան» մասին:

Եթէ Էմիրխանեան «ճշմարիտ լուսաւորչական դաւանանքով ապրած չէր», բողոքակա՞ն եղած էր, կաթոլի՞կ եղած էր թէ ընդունած էր Հնդկաստանի կրօններէն մին:

Հաւանականութեան ծանրութիւնը կ'իյնայ իսլամութեան վրայ: Էմիրխանեան «իրեն յատուկ նկատումներով եւ դիտումներով» իսլամացած էր: Եւ զուցէ այս հիման վրայ ալ Պ. Արզարեան կ'ըսէ. «առայժմ այս մասին խորք թափանցել խիստ անպատեհ է»:

Այս կէտը կրնայ բացատրել թէ ինչո՞ւ Իսմայիլ Հաքքը պէյ անուն փաստաբանը, ի ձեռին ունենալով Շէյխի կամ իսլամ կրօնական դատարանի եւ այլ թուղթեր, նաեւ ֆէրման մը գացած է Մատրաս, յանուն քրիստոնեայ ժառանգորդներու հետապնդելու դատը:

Գ.— Մեզի ամէնէն կարեւոր երեւցող պարագան «Մատրաս Մէյլ»ի մէջ լոյս տեսած նկարագրականն է 1937 Օգոստոս 23ին դատաւոր Ուոծուրթի առջեւ տեսնուած դատի մասին, որուն անգամ մը անդրադարձանք «Հայրենիք»ի այս տարուան Հոկտեմբեր 12ի թիւով:

Այս հատուածին այն մասը որ կը վերաբերի Իսմայիլ Սըտգը պէյին, դատի ելքի տեսակէտէն համապատասխան է Պ. Արզարեանի գրածին: Բայց դատաւորին վճիռը նպաստաւո՞ր է Պ. Արզարեանի կողմին: Հոս է որ կը ծագի շփոթութիւնը:

Ինչպէս կը տեսնուի վերի հատուածին ստորագծուած մասէն, դատաւոր Ուոուորթ նաեւ անարժէք եւ ոչ-հարկադրական գտած է Պէյրութի դատարանին դատավճիռը:

Ինչպէս Հոկտեմբերին Նիւ Եորքէն մեզի ղրկուած կտրօնին վրայ այս Beirut բառին վրայ Usgudar գրուած էր (կ'ենթադրենք Պ. Արզարեանի կողմէ), այնպէս ալ այս անգամ մեզի ղրկուած կտրօնին վրայ Պ. Արզարեան Beirut բառը մելանոտելով ձախ ափունկին վրայ գրած է Turkish:

ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ՝ Թուրք կառավարութիւնը կը խորհի վերահաստատել ամուրիներու տուրքը: Այդ միջոցը պիտի կիրարկուի, որովհետեւ վերջին տարիներու ընթացքին ամուսնութիւններու թիւը զգալապէս պակսած է: Պոլսոյ նահանգին մէջ 25 — 40 տարեկան պաշտօնեաներուն մեծ մասը ամուրի կը մնայ :

ՃՇԴՈՒՄ

«Յառաջ»ի 1936 յուլիս 28ի թիւին մէջ յօդուած մը գրած էի Հերոս Կոբիւնի մասին, ուր թիւրիմացութեամբ յիշեր էի Ցարդխօնք գիւղի, պէտք է կարդալ Ցավրան գիւղ:

Ցարդխոնք գիւղի վարդապետը ոչ միայն մեծ հայրենասէր մըն էր, այլ եւ հօրս եւ մեր ընտանիքի մօտիկ բարեկամը :

Մշեցի

Այս փոփոխումը հիմնովին կը փոխէ ոչ միայն դատին ելքը, այլ եւ կը խանգարէ դատին իմաստը եւ տրամաբանութիւնը:

Եթէ սխալ չենք հասկնար անգլերէնը, դատաւորը թէ՛ Իսմայիլ Սըտգը պէյի եւ թէ Պ. Սեդրաք Արզարեանի թուղթերը անարժէք եւ ոչ-հարկադրական նկատած է, մինչ Պ. Արզարեան իր հակառակորդին համար աննպաստ եւ իրեն համար նպաստաւոր ցոյց կուտայ դատին ելքը:

Եւ հոս է որ պէտք ունինք Պ. Արզարեանի լուսաբանութեան: Ինչո՞ւ Պէյրութ բառին վրայ մէկ անգամ Իւսկիւտար եւ միւս անգամ Թըրքիշ կը գրէ, թէեւ երկու բառերուն իմաստը ըստ էութեան կրնայ նոյնը եղած ըլլալ:

Դ.— Էմիրխանեանի ժառանգական դատը ճիշդ է որ անձնական հանգամանք ունի, բայց նոյն ատեն առարկայ է հանրային շահագրգռութեան: Դատեր կան, որոնք սովորական, ամէն օր տեսնուող դատերուն չեն նմանիր: Էմիրխանեան դատը այս տեսակէն է: Եթէ այդ դատը տեսնուէր աշխարհագրօրէն աւելի մատչելի վայրի մը մէջ, անտարակոյս աւելի մեծ տեղ պիտի գտնէր հայ եւ օտար մամուլին մէջ:

Հայ ժողովուրդին մէջ սա տպաւորութիւնը կայ, հիմնաւոր թէ անհիմն, որ Հնդկաստանի մէջ կը թաղուին հարիւրաւոր միլիոն անգլիական ոսկիի հասնող հայկական հարստութիւններ, որոնց ժառանգորդները այս կամ այն պատճառներով կրցած չեն տիրանալ իրենց իրաւունքներուն:

Ոչ ոք պիտի ուզէր Պ. Արզարեանէն իմանալ այնպիսի գաղտնիքներ, որոնք պէտք չէ ըսէ: Մեր ամբողջ ուզածը լուսաբանութիւն մըն էր, առանց որ Պ. Արզարեան մեղանչէր իր ապարէզին եւ դատի կենսական շահերուն:

Եւ շնորհակալ ենք որ Պ. Արզարեան սիրայօժար պատասխանեց մեզի:

Մեր տպաւորութիւնն այն է որ Պ. Արզարեան նախաձեռնութեան ոգիով օժտուած անձ մըն է: Թոքաթցի, ծընած Նիկսար գաւառին մէջ 1895ին, չասաւիղներէն է Արզար դպիրին, որ 1565ին առաջին Սաղմոսը տպագրած է Վենետիկի մէջ: Իր ուսումը առած է նախ հայ ազգային վարժարաններու մէջ եւ ապա Կ. Պոլսոյ օսմ. իրաւաբանական համալսարանը:

Մեծ պատերազմին ծառայած է օսմանեան բանակին, որպէս սպայ հեծելազօրաց: Գտնուած է Տարտանէլի եւ Քիւթ - էլ - Ամարայի ճակատները: 1922էն վերջ Կ. Պոլսէն փոխադրուած է Պէյրութ եւ այժմ Հնդկաստան՝ Էմիրխանեանի դատով:

Բնականաբար ամէն Հայ պիտի ուզէր որ Պ. Արզարեան շահէր Էմիրխանեանի կտակային դատը: Ատիկա նիւթապէս եւ բարոյապէս օգտակար պիտի ըլլար շատ մը հայ ընտանիքներու եւ անհատներու, որոնք իրապէս ժառանգորդներն են Էմիրխանեանի: Փափաքելի պիտի ըլլար, սակայն, որ Պ. Արզարեան լուսաբանէր մութ մնացած կէտերը:

Մենք վստահ ենք թէ ան սիրով պիտի տայ այդ լուսաբանութիւնները:

Մ. ՎԵՐԱՆԻՆ

(Վերջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» օ ««««

Ահա այդ գեղեցիկ կինը, որ այնպէս համեստ եւ ամօթխած կերպով ներս մտաւ եւ իսկոյն հեռացաւ, մի արեղայի սիրուհին է: Վանքը, ես մըտածում էի, գոնէ պահպանում է կըրօնական ջերմեռանդութիւնը, բայց այստեղ մարդիկ ոչինչի չեն հաւատում: Աբեղաների վարքը պատճառում է ժողովուրդի մէջ գայթակղութիւն եւ թերահաւատութիւն: Այստեղ արդէն սկսուել է բորբոքուել բողոքականութիւնը: Անցնելով փողոցներից, ի հարկէ, դու տեսար բաւական գեղեցիկ տներ, եթէ քննելու լինես, թէ ովքեր են նրանց տէրերը, կը տեսնես, որ համարեա բոլորը աբեղաների հեռու կամ մերձաւոր ազգականներ են, որոնք առաջ աղքատ են եղել եւ յետոյ վանքի շնորհիւ հարստացել են: Ես, իրաւն ասեմ, տանել չեմ կարողանում, երբ նկատում եմ, որ այստեղ հարիւր հազարներ են վատնւում. երբ այժմ մեր ամէն մի կոպէկը մեծ արժէք ունի մեզ համար: Հազար ու մէկ պէտքեր ունենք, ամէնի համար փող է պահանջւում: Կ. Պոլսում ազգային ննտուկը դատարկ է: Պատրիարքը գրօշ չունի մեր շատ անհրաժեշտ ծախքերը լցուցանելու համար: Բայց նրա վրայ այժմ ծանրացած են այնպիսի գործեր, որոնց յապաղումը, որոնց յետաձգումը յաւիտենական կորուստ պիտի համարուի ազգի համար: Այնուամենայնիւ, ես չեմ նկատում Կ. Պոլսի պատրիարքարանի եւ Հայոց Մայր Աթոռի մէջ համերաշխութեան մի նշոյլ անգամ: Մանկունին Կ. Պոլսում քսան եւ հինգ հազար կորցրեց կոնսոլիտների մէջ, եւ որպէս լսում եմ, երեսուն հազար այս մօտ օրերում ուղարկուած է, սատանան գիտէ, ինչ դժոխային նպատակների համար, բայց Հայոց պատրիարքը, մեր միակ գործունեայ մարդը, գրօշ չունի...

— Այդ գինին փոքր ինչ թթուած է երեւում, ընդմիջեց Վարդանը:

— Դու չէ՞ր լսում ինձ, գոչեց Մելիք - Մանսուրը վշտացած ձայնով:

— Լսեցի, պատրիարքը գրօշ չունի...

— Այդպէս չի կարելի խօսել...

—Ի՞նչ խօսել, ես միայն մի բան գիտեմ,— ինչ ազգ որ յոյս դրել է միայն եկեղեցականների վրայ, նրա կործանման սկիզբը մօտ է վախճանին :

Մանկահասակ կինը կրկին ներս մըտաւ, յուշիկ քայլերով մօտեցաւ սեղանին եւ դրեց նրա վրայ մատուցարանի մէջ դարսած նախաճաշիկը: Այս անգամ երեւի քօղի ծալքը, որից առաջ երեւում էին աչքերը եւ յօնքերը միայն,— այս անգամ բաւական յետ էր քաշուած, եւ դուրս էին նայում նրա վարդագոյն նուրբ շրթունքը:

— Մեզ համար մի ուրիշ չէշ գինի բեր, միայն դրանից չլինի, ասաց Մելիք - Մանսուրը:

Կինը դարձեալ անխօս հեռացաւ:

— Ես զարմանում եմ, որ դու այսպիսի մի իջեւան ընտրեցիր քեզ համար, հարցրեց Վարդանը:

— Եթէ ուզում ես լաւ ճանաչել աբեղային, բարեկամացիր նրա սիրուհու հետ, պատասխանեց Մելիք-Մանսուրը ծիծաղելով:— Բացի դրանից, այստեղ ամէն գիշեր հաւաքւում է մի հասարակութիւն, որոնք ինձ բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ են հաղորդում:

— Ի հարկէ, գլխաւորապէս վանքի վրայ, աւելացրեց Վարդանը հեգնական կերպով:— Բայց թողնենք առժամանակ վանքը եւ խօսենք մեր գործի վրայ: Ես կը ցանկանայի քեզանից տեղեկանալ, թէ ի՞նչ վախճան ունեցաւ Պ. Սալմանը, եւ ինչե՞ր պատահեցան իմ բացակայութեան ժամանակ: Ես դեռ ոչինչ չգիտեմ, թէեւ Յովհաննէս Հայր սուրբը հաղորդեց շատ բան, բայց ինչ պէտք էր ինձ, նա ինքն էլ չգիտէր:

Կարծես մի սեւ թուղպ անցաւ Մելիք - Մանսուրի ուրախ դէմքի վրայ եւ նրա կապտագոյն շրթունքը սկսեցին դողդողալ, երբ յանկարծ յիշեց տխուր անցեալը, որ առժամանակ մոռացութեան էր տուել: Նա վեր առաւ իր առջեւ դրած լիքը բաժակը եւ մի անգամով խմեց:

— Կը պատմեմ, ասաց նա խռովեալ ձայնով,— քեզ պէտք է գիտենալ եւ բոլորը գիտենալ, թէեւ այդ չի ուրախացնի քեզ:— Պ. Սալմանը կալանաւորուեցաւ գիշերը. ես այդ իմացայ նոյն գիշերուայ առաւօտը: Մատնիչը գործը այնպէս էր սարքել, որ մինչեւ անգամ տանտէրը ոչինչ չէր հասկացել, ուր նա այն գիշեր իջեւանել էր:

Ինձ յայտնեց երիտասարդի ծանօթներից մէկը, որ պատահմամբ տեսել էր նրան տանելիս: Իմ առաջին հոգսը եղաւ հաւաքել մեր մտերիմներից մի քանի ձիաւորներ եւ յարձակում գործել: Գուցէ կը յաջողուէր մեզ ազատել նրան, եթէ ճանապարհին կը հանդիպէինք: Բայց նրան տարել էին ուրիշ ճանապարհով, որի մասին մենք դժբախտաբար չմտածեցինք: Ինձ հետ կային քանից աւելի ձիաւորներ, որոնք պատրաստ էին ամէն տեսակ գործողութեան: Երկար հարցուփորձից յետոյ ես կարողացայ գտնել այն գիւղաքաղաքը միայն, ուր այն ժամանակ գտնւում էր զինուորական գործակատար փաշան, որի մօտ տարել էին խեղճ երիտասարդին: Տեղեկացայ, որ տարածին պէս խեղդել էին: Ինձ չյաջողուեցաւ մինչեւ անգամ գտնել անբախտ երիտասարդի մարմինը: Թէ որպիսի բարբարոսութեամբ էին վարուել նրա դիակի հետ,— այդ կարող են անել միայն գազանները: Միայն այդ եղեռնագործութիւնը լըցրեց իմ սիրտը կատաղի վրէժխնդրութեամբ եւ անմեղ զոհի արիւնով կընքուեցաւ այն ուխտը, որի համար երդուել էինք մենք:

— Պ. Սալմանից յետոյ, որպէս քեզ յայտնի է, կալանաւորուեցան ծերունի Խաչօն իր երկու որդիների՝ Հայրապետի եւ Ապոյի հետ: Դրանց անմիջապէս չսպաննեցին, այլ պահում էին բանտում, սաստիկ հսկողութեան ներքոյ: Որպէս երեւում է, աշխատում էին հարուստ տանուտէրի պահած բոլոր ոսկիները առնել եւ յետոյ սպանել: Բայց խեղճերը երկար չկարողացան դիմանալ անտանելի չարչարանքներին, եւ երեքն էլ մեռան բանտի մէջ:

— Այդ բոլորից յետոյ ես հասկացայ, թէ ի՛նչ վիճակ է սպասում Օ... գիւղին եւ անձամբ դիմեցի Իսմայիլ փաշայի մօտ, որին յանձնուած էր Բայազէդի կողմերի զօրքերի հրամանատարութիւնը: Նա բաւական խելացի մարդ է, եւ վստահութիւն ունէի, թէ իմ տեսակցութիւնը ապարդիւն չի մնայ:

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

Մինչ այս մինչ այն, բանուորական վէճերը հետզհետէ կը հարթուին: Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը եւ Սէնի նահանգային ժողովը խառն նիստ մը գումարելով, կարգադրեցին հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներուն Թոշակի յաւելման վէճը, որ պատճառ եղած էր ընդհանուր գործադուլի մը, 1937 դեկտեմբեր 30ին: Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Պ. Ֆրոսարի բանաձեւը:

*** Պ. Ֆրոսար երէկ կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ գործատիրական միութեան հետ, անոնց տեսակէտները լսելու համար աշխատանքի նոր կանոնագրի մասին, որ միեւնոյն ատեն պիտի դառնայ ազդակ մը ընկերային խաղաղութեան:

Ազգաժողովին ծանր աշխատանքը

Երէկ տեղի ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանին բացումը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները երկար խորհրդակցութիւններ կատարած էին նախորդ օրը, միացեալ ճակատով գործելու համար: Երկուքը միասին պիտի ջանան յետաձգել Ազգաժողովին բարենորոգման խնդիրը եւ ուրիշ փշոտ հարցեր (Իտալիոյ կայսրութեան ճանաչումը, 16րդ յօդուածին ջնջումը եւայլն): Խորհրդակցութեանց կը մասնակցի նաեւ Պ. Շօթան, իսկ Անգլիոյ կողմէ Փարիզի դեսպանը:

Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան մը, 16րդ յօդուածին ջնջումը եւայլն): Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէին նաեւ փոքր պետութիւնները: Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ այդ յօդուածին ջնջումը մահուան պիտի դատապարտէ Ազգաժողովը: «Թան» կը խոստովանի թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը «ծանր տագնապ մը կ'անցընէ» եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ միջոցներ ձեռք առնուին, եթէ կ'ուզուի փրկել «վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու սահմանուած միակ հաստատութիւնը»: 16րդ յօդուածին (պատժական տնօրինութիւններ) ջնջումը կը պահանջեն Լեհաստան, Ռումանիա եւ Զուիցերիա, որոնց կողքին կանգնած են Աւստրիա, Հունգարիա, Եուկոսլավիա, Հոլանտա եւ Շուէտ:

Չորս հոգի սպաննուեցան 200 ֆրանքի համար

Չորեքշաբթի գիշեր քանըչորս ժամուան մէջ չորս հոգի սպաննուեցան Լա Ֆլէշի մօտ (Լը Մանս), ագարակի մը մէջ, 200 ֆրանքի տուրք մը գանձելու համար: Զոհերն են՝ այրի տիկին Քորնիւէլ, 24 տարեկան տղան, ոստիկան զինուոր մը եւ 19 տարեկան դարբին մը:

Այս ընտանիքը տուրքի պարտք մը ունէր, 200 ֆրանք, որ անվճար մնացած ըլլալով, հարկահաւաքը եկած էր գոյքերը գրաւելու: Տնեցիները դուռը փակելով գիրք բռնեցին ներսը: Ոստիկանութիւնը դարբին մը կանչեց, որ երբ կը փորձէր բանալ դուռը, անկենդան գետին փռուեցաւ հրացանի գնդակով մը, որ ճիշդ սրտին դպած էր: Ագարակը բաց դաշտի մէջ գտնուելով, կարելի չէր մօտենալ, առանց նոր զոհեր տալու: Ոստիկան-զինուոր մը յաջողեցաւ սանդուղ մը դնել, բայց անօգուտ: Այն ատեն փոխ-նահանգապետին հետ խորհրդակցելով, չորս արտասուաբեր ռումբ, շէտիթ, ծծումբ եւ ուրիշ նիւթեր ճարեցին, պաշարեալները անձնատուութեան մղելու համար:

Յարձակումը սկսաւ կէսօրէն վերջը ժամը 2ին: Երկու հարիւր ոստիկան-զինուորներ կը հսկէին բարեկարգութեան: Երկու ոտիկաններ սանդուղէն բարձրանալով ներս նետեցին պայթուցիկները, ծծումբը եւ քլօրինը: Մէկ ժամ անցաւ առանց որ եւ է արդիւնքի: Այն ատեն շէտիթ դրուեցաւ երեք դուռներուն տակ, պայթեցնելու համար: Կազի եւ ծծումբի ծուխերը շրջապատած էին տունը: Հաստատուեցաւ որ երեք պաշարեալները (մայրը եւ երկու զաւակները) յարակից ախոռը քաշուած են: Ցխնապետը սկսաւ յորդորներ ուղղել, բայց անօգուտ: Ցխնապետը երբ կը փորձէր շէտիթով պայթեցնել ախոռը, գնդակ մը ստացաւ կուրծքէն եւ մեռաւ քանի մը ժամ վերջը: Ժամը 5.30ին ոստիկան զինուորները կրակի տուին ախոռը, բայց պաշարեալները կը շարունակէին դիմադրել: Ժամը 9ին, երբ շէնքը պաշարուած էր բոցերով, տղաքներէն մէկը դուրս ելլելով փախաւ. իսկ մայրը եւ միւս տղան անմիջապէս սպաննուեցան: Մայրը երբ սեմէն դուրս կ'ելլէր, մազերը եւ հագուստները կրակ առած էին արդէն եւ օգնութիւն կ'աղաղակէր: Պատասխանը եղաւ գնդակ մը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ռումբերէն մաս մը Վիլժիւիֆի քաղաքապետական տարրալուծարանը փոխադրուած ատեն, պայթեցան եւ շէնքը կործանեցաւ: Առաջին առթիւ երեւան հանուեցան 12 դիակներ:

ՀԱՄԲՈՒՐԿԻ պատժական ատեանը երեք ամսուան քննութենէ մը վերջ տասը տարի բանտարկութեան եւ 300.000 մարք տուգանքի դատապարտեց հրեայ վաճառական մը, Մորից Քայզէր, ամբաստանելով թէ խախտած է օտար դրամներու օրէնքը: Դատապարտեալը արտասահման կը գտնուի: Ուրիշ փախստական առեւտրական մը, Եակոպի, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100.000 մարք տուգանքի: Չորս հրեայ առեւտրականներ ալ դատապարտուեցան երկուքէն հինգ տարի բանտարկութեան եւ մեծագումար տուգանքներու, ամբաստանուած ըլլալով թէ Հոլանտա փախցուցած են իրենց դրամագլուխները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը՝ Թ. Ր. Արաս, Ժընեւ գացած ատեն կանգ առնելով Պելկրատի կայարանին մէջ, կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ելմտական նախարարը կը խորհի 3.000.000 ոսկիի նոր տուրքեր հաստատել, իր ելմտացոյցին մէջ որ առաջինը պիտի ըլլայ, օտար առանձնաշնորհներու ջնջումէն ի վեր: Նախարարը չուզեր աճապարել եւ ուսումնասիրութիւններ կատարել պիտի տայ օտար շրջանակներու մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՅ Փաշական քարտուղարը կը ծանուցանէ թէ այժմ 7.000.000 մանուկներ կը գտնուին կուսակցութեան մարտական կազմակերպութեանց մէջ, 6էն 21 տարեկան:

ՀԱՅ Հռոմէականներու կաթողիկոս-պատրիարքին Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեանի պատարագը՝ Մատլէնի եկեղեցիին մէջ (այսօր, հինգշաբթի, առտուան ժամը 10ին), ձայնասփիւռով պիտի հաղորդուի Լիւքսէնպուրկի կայանէն:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը հաղորդեն թէ ափ մը զինուորներ, իբր 40 հոգի, կը շարունակեն դիմադրել աւերակ վանքի մը մէջ, պատրաստ՝ մինչեւ վերջին փամփուշտը կռուելու եւ մեռնելու: Անոնք յաջողեր են գիր մը հասցնել Զօր. Ֆրանքոյի: Ինր ազգայնական օդանաւեր նորէն ռմբակոծեցին Պարսելոնան, 150 հոգի սպաննելով եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգելով:

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱՑԻ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԷՆ երկուքը (մէկը Մուսոլինիի տղան) յաջողեցան Րիօ տը Ժանէյրօ հասնիլ Տաքքարէն, 5200 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 13 ժամ 57 վայրկեանէն (միջին հաշուով ժամը 370 քիլոմեթր): Երրորդը հարկադրուեցաւ Նաթալ իջնել, մեքենան խանգարուած ըլլալով:

ՊԵՐԼԻՆԻ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան պետը, Նեպոլեանոֆ, ետ կանչուած է, կը գրեն գերմանական թերթերը: Իրեն պիտի յաջորդէ Պ. Դաւիթով:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ խորհրդարանին ելմտական յանձնաժողովին առջեւ ճառ մը խօսելով, ներքին նախարարութեան ելմտացոյցի տեղեկաբերը յայտնեց թէ կառավարութիւնը անդադար կոչեր կ'ուղղէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, որպէսզի թոյլ տան որ լեհ Հրեաները իրենց գաղթավայրերը տեղաւորուին: Այս առթիւ բացատրեց թէ Լեհաստանի ժողովուրդը միշտ կ'աճի եւ հողը անբաւական կուգայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՔՐԷՄԼԻՆ-ԹԻՍԷԹՐԻ «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբի ժողովը 27 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական վայրը:

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒՄ ՔՈԼԱՆԳԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէի ժողովը 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ԹՈՄՅՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի (26 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԲԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչու՞ մտահոգուած ենք մեր հայրենիքի ապագայով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ, Սեղաստացի ՄՈՒՐԱՏի մահուան յիշատակին, 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ: Մուտք 7 ֆրանք:

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱՊԵԱՆ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ: Խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՈՒՕՆՑԸՐ ճազը: Մուտք 12 Ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Գուա Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIALISTE, 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ: Կը ներկայացուի «ՂԱՐԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփէրէթ 5 արար) Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ: Ճոխ պիւֆէ: Կը նուագէ CARIO CANTI նուագախումբը: Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի)	Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍԱԼ ՇՈՓԷՆԻ ՄԷՋ **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով

Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄ-

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu, մեթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse:

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. Հ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement écononique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 28 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Հ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական հարցը 1914էն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը»:

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Տեղի կունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին

SALLE PRATԻ ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio: Գեղարուեստական բաժին, Ճազ, Պիւֆէ:

Մեթրօ Alma - Marceau

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ Գործերու Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս հայ փոքրիկներու ծնողքը ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 30ին, կիրակի, ժամը ճիշդ 2.30ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռ:

Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Շավիլ Մ. ճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիները տարեկան Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի դպրոցի սրահը:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

15—20 Յունուար

ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք.— 150:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 783.20:
ՆՐԱՆԻԹ, Սիթի, Հ. Ակ.—10 տոլար:
ՓԱՐԻԶ (15), Տիկին Բեզ.— 150:
ԻՒԺԻՆ, Լոււ.— 75:
ՍԷՎՐԱՆ, Հ. Խոյ. քհնյ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Եազ.— 150:
ՆԻՍ, Մ. Գուլ.— 150:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Տ. Կար.— 160:
ԼԻՈՆ, Ե. Գ.— 150:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ա. Ա.— 150:
ՎԵԶԻՆ, Փափ.— 40:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Երամ.— 110:
ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ, Ս. Ս.— 80:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Պամ.— 40:
ԱՆԿԷՆ, Տիկին Զահր.— 115:
ՎԻՐԻ ՇԱԹԻՅԵՈՆ, Սթան.— 197:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ.— 75:
ՎԻԷՆ, Գործ.— 515:
ՓՕ, Գ. Ն.— 150:
ՊՈՒՐԺ, Հ. Եազ.— 150:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Գար.— 40:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Կ. Գ.— 250:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Ո. Յ. — 75:
ԼԱՊԵԿԻՒՏ, Ս. Թ.— 215:
ՍԷՎՐԱՆ, Վ. Ք.— 40:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եէնիճէցի (Պրուսա) Եփրեմեան Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի առած էր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ: Ան ի վեր լուր չկայ իրմէն: Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց սպասաւորին որուն անունն էր Նշան: Իր ստոյգ հասցէն տուողին 1000 ֆրանք նուէր: Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Համազգայինի կեդր. Վարչութեան վիճակահանութենէն շահող 861, 990, 998 թիւերուն նուէրները ստանալու համար դիմել Մասնաճիւղին:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 28 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3640

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Այսպէս կը կոչուի Շօթանի կառավարութեան մշակած սահմանադրութիւնը, որ երէկ նախարարական խորհուրդին կողմէ վաւերացուելէ վերջ, յանձնուեցաւ երեսփ. ժողովին :

Վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մըն ալ խօսեցաւ հինգշաբթի իրիկուն, պարզելով կառավարութեան տեսակէտները եւ մանաւանդ շեշտելով ընկերային խաղաղութեան սփիւռութիւնը :

Ինչպէս յայտնի է, կանոնագիրը կը բաղկանայ վեց առանձին օրինագիծներէ .— 1. Բանուորներու արձանագրութիւն եւ արձակում .— 2. Բանուորական պատուիրակներու իրաւական վիճակը .— 3. Գործադուլի կանոններ .— 4. Հաւաքական պայմանագրութիւններ .— 5. Իրաւարարութիւն .— 6. Տեղաւորման գրասենեակներ :

Խորհրդարանին գործը դիւրացնելու եւ ապագայ տագնապներ կանխելու համար, առջի օր վարչապետարան հրաւիրուեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ գործատիրական Դաշնակցութեան նախագահը, եւ առանձին տեսակցութիւններ ունեցան Պ. Շոթանի հետ, որուն յանձնուած են այս կարգի խնդիրները : Երկուքն ալ վերապահ դիրք մը բռնեցին, յայտնելով թէ օրինագիծները պիտի քննեն, երբ ժամանակը հասնի :

Անշուշտ այս չէր կառավարութեան սպասած պատասխանը : Մանաւանդ որ, նախապէս ալ խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրուեցան երկու կողմերը, եւ Գործատիրական Դաշնակցութեան վարիչ մարմինը մերժեց մասնակցիլ :

Այսպէս կամ այնպէս, կառավարութիւնը վճռած է գլուխ հանել իր ծրագիրը : Անոր նախնական քննութիւնը պիտի կատարէ երեսփ. ժողովին աշխատանքի յանձնախումբը, այնպէս որ բուն ժողովին քննութիւնը կրնայ ուշանալ մինչեւ փետրուար 8 :

Նոր կանոնագրին հիմնական նպատակն է աւելի հաստատուն վիճակի մը վերածել ժողովրդական Ճակատի առաջին կառավարութեան հռչակած օրէնքները (1936 յունիս) :

Մէկուկէս տարուան փորձը ցոյց տուաւ որ շատ մը պարագաներ նախատեսուած չէին, այդ օրէնքներուն հռչակման ատեն : Միւս կողմէ, հակառակ անգնահատելի առաւելութեանց, միշտ ալ վէճեր կը ծագէին, նոյն այդ օրէնքներուն առթիւ : Գործատէրերը տարբեր, բանուորները տարբեր կ'ըմբռնէին այս կամ այն յօդուածը : Եւ կը շարունակուէին «նստուկ գործադուլները», (բռնագրաւում գործարաններու), հակառակ աշխատանքի ազատութեան եւ վարչական ազդարարութեանց կամ պետական միջամտութեան :

Մէկ խօսքով, յարաբերութիւնները այնքան լարուած էին, որ փոխադարձ բռնութիւնները եւ ընդհարումները հետզհետէ անխուսափելի կը դառնային :

Քիչ մնաց որ արիւնահեղութիւն մը ծագէր Կուտրիչ գործարանի գործադուլին առթիւ, երբ ներքին նախարարը հանրապետական պահակներ ղրկեց, հաստատութիւնը պարպելու համար, իսկ տասնեակ հազարաւոր աշխատաւորներ բանթողներուն կողմը բռնեցին :

Շատ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք մը ունէր Փարիզ քաղաքի եւ շրջանին հանրային սպասարկութեանց գործադուլը, որ ամբողջ օր մը ջլատեց քաղաքին կեանքը :

Իր մշակած կանոնագրով, կառավարութիւնը կ'ուզէ վերջ տալ այսպիսի դէպքերու եւ տագնապներու, որոնք լրջօրէն կը վտանգեն երկրին տնտեսական եւ ընկերային խաղաղութիւնը :

Այսպէս, կանոնագրին կամ սահմանադրութեան առաջին շարքը մանրամասնօրէն կը ճշդէ տասը աշխատաւորներէ աւելի բանեցնող հաստատութեանց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները՝ բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման մասին :

Սկզբունքով, անոնք պիտի կրնան դիմել տեղաւորման հանրային կամ անհատական գրասենեակներու, բանուոր ճարելու համար : Անհատական գրասենեակները պիտի շարունակեն բանիլ մինչեւ 1942, պետական հսկողութեամբ, եւ այնուհետեւ պիտի գործեն միայն նահանգային գրասենեակներ : Յարգելով հանդերձ գործատիրոջ հեղինակութիւնը եւ սեփականութեան իրաւունքը, օրէնքը որոշ տրամադրութիւններ կը պարունակէ, քմահաճ կարգադրութիւնները խափանելու համար :

Շատ կարեւոր նորութիւն մը կը պարունակէ գործադուլի օրինագիծը :

Անոր տրամադրութեամբ, այսուհետեւ կարելի պիտի չըլլայ որ եւ է գործադուլ հռչակել, առանց դաղանի քուէարկութեան, որուն պէտք է մասնակցին բոլոր վարձու աշխատաւորները : Քուէարկութեան պիտի նախագահէ հաշտարար դատաւորը, աջակցութեամբ գործատիրոջ եւ պաշտօնէութեան պատուիրակներուն : Եթէ մեծամասնութեամբ գործադուլ որոշուի, հաստատութիւնը պիտի չէզոքացուի, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին : Եթէ գործադուլ հռչակուի հակառակ մեծամասնութեան կամքին, օրինական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին դրդիչներուն դէմ : Այս տնօրինութեամբ կառավարութիւնը կը յուսայ վերջ տալ զանազան բռնութեանց եւ կամայականութեանց :

Ամէն պարագայի մէջ, նոր էջ մը եւս կը բացուի Ֆրանսայի ընկերային - աշխատաւորական պատմութեան մէջ :

Նախորդ բարենորոգումները խորապէս յեղաշրջեցին այս երկրին ընկերային կերպարանքը, միեւնոյն ատեն ազդելով ուրիշ երկիրներու վրայ : Արդիական կանոնագիրը կը ձգտի լրացնել եւ ամրապնդել այդ նուաճումները :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ 6000 ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՊԱՅԹԵՑԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԶԻՆԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ԱՏԵՆ

Ահռելի աղէտ մը Վիլժուիֆի մէջ

Ջարդուփշուր եղան 14 հոգի, առանց հաշուելու վիրաւորները

Երէկ երկու տողով հաղորդած էինք թէ Գաղտնի Կոմիտէին (փիլոնաւորներ կամ վեղարաւորներ) ռումբերէն մաս մը պայթեցաւ Վիլժուիֆի մէջ եւ թէ 12 դիակներ հանուեցան առաջին առթիւ :

Իրականին մէջ շատ աւելի ծանր հանգամանք ունի արկածը : Ոչ թէ ռումբերուն մէկ մասն էր որ պայթեցաւ, այլ մօտ վեց հազար ձեռնառումբեր, որոնք դաւադրական կազմակերպութեան զինապահեստներէն բռնուելով, ամբարուած էին Վիլժուիֆի քաղաքապետական լուծարանին մէջ, քննուելու եւ պետական զինարանը փոխադրուելու համար :

Ռումբերը տեղաւորուած էին 197 սնտուկներու մէջ (իւրաքանչիւրին մէջ 32 հատ) : Տարրալուծարանին վերատեսուչը՝ Փրոֆ. Քլէնկ իր քննութիւնները վերջացուցած ըլլալով, սնտուկները պիտի փոխադրուէին Վերսայլի թնդանօթարանը, ոչնչացուելու համար :

Արդ, չորեքշաբթի առտու ժամը 9.45ին, երբ մասնագէտներ եւ զինուորներ փոխադրութեան գործով կը զբաղէին եւ դատական պաշտօնատան լուսանկարիչներն ալ ռումբերուն լուսանկարները կը քաշէին, յանկարծ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ : Եւ իրարու ետեւէ, կառքերու մէջ դրուած կամ տակաւին գետինը գտնուած ռումբերը պայթեցան, աջ ու ձախ նետելով պաշտօնեաներուն եւ զինուորներուն մարմինները,— գլուխ մը հոս, ոտք մը անդին, երկու թեւեր՝ աւելի հեռուն եւայլն : Մէկ խօսքով՝ կատարեալ ռազմադաշտ : Ցնցումը այնքան ուժգին էր, որ կը լսուէր քանի մը քիլոմեթր հեռուէն (եւ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ) : Քիմիական լուծարանին բոլոր շէնքերը կամ քանդուեցան եւ կամ խախտեցան, ցնցումին ուժգնութենէն : Շատեր կարծեցին թէ օդանաւեր ռումբ կը տեղան քաղաքին վրայ, եւ խուճապի մատնուեցան : Ուրիշներ այն տպաւորութիւնը կրեցին թէ թնդանօթներ են որ ռումբ կը տեղան. մանաւանդ որ քաղաքին ազդարար սուլիչներն ալ կը հնչէին միեւնոյն ատեն : Զոհերէն մէկուն դիակը գտնուեցաւ մօտ հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ : Անհամար պատուհաններ ջարդուփշուր եղած էին մինչեւ 3 — 400 մեթր տարածութեան վրայ :

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, զոհերուն թիւն է 14 հոգի,— Պ. Քլէնկի օգնականը՝ քիմիագէտ Շմուց, ուրիշ երկու քիմիագէտներ, երկու դատական քննիչներ, պահակ մը, սպայ մը, չորս զինուորներ եւ երեք բանուորներ : Կան նաեւ բազմաթիւ վիրաւորներ : Փոխադրութեան յատկացուած պաշտօնեաներէն միայն մէկ հոգի կրցեր է ազատիլ : Արկածէն քանի մը վայրկեան առաջ, ան քիչ մը հեռացած էր եւ կը գտնուէր պատի մը տակ : Պատը փլաւ, ինք ալ գետին ինկաւ, ցնցումին ուժգնութենէն, բայց այնքան սարսափահար ըրած էր որ, չկրցաւ նկարագրել աղէտը :

Տակաւին չէ ճշդուած արկածին պատճառը : Կարծողներ կան թէ սխալ կամ անզգոյշ շարժում մը կատարուած է, սնտուկները լուծարանէն փողոց փոխադրուած, գետին դրուած եւ կամ բեռնակառքերուն մէջ տեղաւորուած ատեն : «Իւմանիթէ» կը կասկածի նաեւ դաւադրութենէ մը : Ռումբերուն հետ մէկտեղ պայթած է նաեւ 150 քիլօ մելինիթ : Երկար ատենէ ի վեր դիտողութիւն կ'ըլլար թէ անխոհեմութիւն է այսքան մեծ քանակութեամբ ռումբ եւ պայթուցիկ ամբարել բազմամարդ թաղի մը մէջ :

Արկածէն անմիջապէս վերջը, ներքին նախարար Պ. Սառօ անձամբ քննութիւն մը կատարել տալով, առ այժմ այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ պայթիւնը դաւադրութեան հետեւանք չի կրնար ըլլալ, այլ փոխադրիչներէն մէկուն անվարժութեան կամ անզգուշութեան :

*** Թղթակից մը նկարագրելով աղէտին տեսարանը, կ'ըսէ թէ նախ աչքի կը զարնէին երկու զինուորական կառքերու աւերակները, բոլորովին անճանաչելի դարձած : Դիակի հետք չկար. միայն երկու մարմիններ գրեթէ ամբողջ մնացած էին եւ ճանաչելի : Միւսները ջարդուփշուր՝ օդին մէջ նետուած էին ամէն ուղղութեամբ, կտոր կտոր, ահռելի յօշոտումներով : Հարկ եղաւ նոյն իսկ ծառերու կամ տանիքներու վրայ բարձրանալ, մարդկային մարմնի, միսի եւ ոսկորի կտորներ կամ ածխացած հագուստներ գտնելու համար : Արկածի վայրէն 50 մեթր անդին, պատի մը ետին գտնուեցաւ գլխատուած մարմին մը : Տանիքներու կղմինտրներն անգամ փողոց նետուած էին, իսկ շատ մը տուներու պատի ժամացոյցները կանգ առած էին ժամը ճիշդ 9.45ին :

Գերագոյն Խորհուրդին որոշումները

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահական կազմին (դիւան) առաջին նիստը տեղի ունեցաւ յունուար 24ին, Մոսկուայի մէջ : Ժողովը որոշեց դաշնակից հանրապետութեանց բոլոր լեզուներով հրատարակել սահմանադրութեան բնագիրը, որուն մէջ փոփոխութիւններ եւ յաւելումներ կատարուած էին : Որոշուեցաւ հրատարակել պաշտօնաթերթ մը, իբրեւ տեղեկատու Գերագոյն խորհուրդին եւ վերակազմել «Իզվեստիա» թերթը, զայն դարձնելով տեղեկատու օրկանը Խ. Միութեան, երեսփոխաններու, եւ աշխատաւորներու : Վերջապէս, տօնելու համար կարմիր բանակին եւ նաւատորմին քսանամեակը, նախագահութիւնը որոշեց մասնաւոր շքանշան մը հանել : Միեւնոյն ատեն հրամանագիր մը ստորագրուեցաւ զինուորական ընդհ. ներումի համար :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԻՒՍԻՍԱՅԳ մը առջի օր փառաւորապէս լուսաւորեց ոչ միայն հիւսիսային երկիրները, այլեւ Ֆրանսան, Զուիցերիան եւ Աւստրիան : Աստեղագէտներ կը կարծեն թէ նորէն պիտի երեւայ մինչեւ երկու շաբաթ, ինչ որ բացառիկ չի համարուիր ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՄԱՍԻՆ

Խ. Միութիւնն է, անշուշտ, այդ «Թանկագին Հայրենիք»ը :

Արդ, նոյն այդ հայրենիքի մասին, անցեալ տարի, Մոսկուայի մէջ տպուած ռուսերէն դասագիրք մը հետաքրքրական «ճշմարտութիւններ» կու տայ մեզի :

Գիրքին խորագիրն է «Կարճ պատմութիւն Խ. Միութեան» : Իսկ սկզբնաւորութեան՝ «Մեր Հայրենիքը» խորագրին տակ գրուած է .

— « Հոն կը գտնուի ամէն բան, որ անհրաժեշտութիւն է կեանքին համար » :

Բայց, գիրքը չէ յիշած որ կը պակսի, «աշխարհի մեծագոյն երկրին» մէջ, — ապահովութիւնը նոյն այդ կեանքին ...

— « Ամէն տարի, կը շարունակէ գիրքը, մեր երկրին մէջ կ'աւելնայ թիւը գործատուններու, զինագործարաններու, դպրոցներու, թատրոններու, շարժանկարի սրահներու եւ..» :

Եւ ... գերեզմաններո՛ւ, — աւելցընենք մեր կողմէ՝ յանուն ճշմարտութեան :

Յետոյ կը յիշուի Մեծն Պետրոսը՝ իբրեւ «ռուսական կայսրութեան մեծ ստեղծիչը», Պուշկինը՝ «ստեղծիչը ռուս գրականութեան», եւ, ուշագրա՛ւ պարագայ, 1877 -- 78ի ռուսեւ-թուրք պատերազմը, երբ «ռուսական ցարը կրկին չյաջողեցաւ տիրանալ Նեղուցներուն » :

Փոյթ չէ՛ : Կարմիր Քրէմլը լրացուց նաեւ այդ պակասը : 1920ին՝ Արաքսի վրայ կամուրջ շինեց, Էնվէրին հետ ձեռք ձեռքի, հայ դիակներով, ու անոնց վրայով մինչեւ Տարտանէլ դրկեց իր մարաջախտը, Վորոշիլով, այսօր, սակայն, իր աչքեւ փակուած տեսնելու համար նոյն այդ Նեղուցները ... :

Գիրքին երկրորդ մասը յատկացուած է «Լէնինի յայտնութեան»— «ղեկավարը բանուորական դասակարգին եւ հիմնադիրը բոլշեւիզմի », — յանգելով մինչեւ Սթալինեան սահմանադրութիւնը : «Թրոցքիի քաղաքականութիւնը, կը շարունակէ գիրքը, պիտի տկարացնէր կուսակցութիւնը» :

Այս ալ ճշմարտութիւն մըն է, զոր Սթալին կրցաւ պատմութեան մէջ արձանագրել արիւնովը այն ղեկավարներուն, որոնք զօրութիւնը կը կազմէին կուսակցութեան : «Դաւաճան Թրոցքին» մեղադրուած է նաեւ ուրիշ բանով մը,— Պրէսթ Լիթովսքի դաշնագրին ստորագրութեան համար : «Այդ դաշնագիրը ստորագրուեցաւ, որովհետեւ ռուսական բանակը քայքայուած էր» : Ու՝ ա՛յդքան : Պատճա՞ռը այդ քայքայումին : Սթալին մտքը շրթներուն դրած է հող՝ կ'երեւի իբրեւ հանրածանօթ ... « ճշմարտութիւն » :

Լսենք, սակայն .— «Այն ատեն կարմիր բանակը ստեղծուած չէր. իսկ ապագային ան (կը լսէ՞ք, կարմիր բանակի մասին է — Ս. Տ.) կրկին ձեռք պիտի ձգէ այդ կորուստները» : Մանաւանդ որ «Լէնինն ալ բնաւ չէր կասկածեր այդ մասին» :

Կ'ապրինք ՝ կը տեսնենք, ուրեմն : Մինչ այդ՝ այս տողն ալ արձանագրենք իբրեւ ... «ռուսական հայրենիք»ի հեռանկար մը՝ միշտ մեր կռնակին վրայ :

Գիրքին մէջ Թրոցքին, Զինովիեւը, Քամէնեւն ու միւս«Լէնինեան Պահակներ»ը նկարագրուած են այնպէս՝ ինչպէս ծանօթ է իբրեւ ուրիշ « ճըշմարտութիւն մը» — լրտես, դաւաճան եւ հայրենիքի թշնամի : Իսկ Վորոշիլովը՝ իբրեւ «ամենաքաջ բոլշեւիկը եւ Լէնինի ու Սթալինի ամենալաւ աշակերտը », — ցնոր տնօրինութիւն, անշուշտ :

Գիրքը ունի նաեւ ուրիշ «ճշմարտութիւն» մը,— «Խ. Ռուսիան խաղաղասէր է» : Ի հարկէ՛ : Ատոր ապացոյցն են երկու տասնամեակներու ընթացքին իր հրահրած խառնակութիւններ բը բազմաթիւ երկիրներու մէջ : Ու նաեւ այն, որ ինք «աշխարհի ամենազօրաւոր պետութիւնն է», բայց յարձակումի սարսափը կ'ապրի տեւականօրէն :

Այս է «Խ. Միութեան» պատմութեան նոր դասագիրքը :

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ

Բարեկամութեան դաշնագիր մը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ

Ժընեւէն կը հեռագրեն Փարիզի թերթերուն.— Կարելի է ըսել թէ ջերմ բաղձանք կը տիրէ երկու կողմէն ալ, արդար եւ սիրալիր ձեւով մը հարթելու համար Սանճաքի ընտրական դժուարութիւնները : Դեռ իրաւասու նախարարները իրարու հետ չտեսնուած, չորեքշաբթի առտու թրքական շրջանակներուն մէջ կը ծանուցանէին թէ հարցը լուծուած է գործնապէս : Կ'ըսուի թէ չէզոք յանձնախումբը, որուն ընտրական կանոնագրին դէմ վերապահումներ յայտնած էր Թուրքիա, նորէն ժողովի հրաւիրուելով, ֆրանսացի եւ թուրք մասնագէտներու օգնութեամբ պիտի շտկէ կարգ մը կէտեր : Ամէն պարագայի մէջ, այժմէն կը հաւաստեն թէ հարցը կորսուած է իր սուր հանգամանքը ֆրանսական եւ թրքական կառավարութեանց համար :

*** Արմատական «Լ'Էօվր»ը, որ արտաքին նախարարութեան բերանն է, կը գրէ իր քաղաքական բաժնի խմբագրին ստորագրութեամբ (Տիկին Ժ. Թապուի, որ այժմ Ժընեւ կը գտնուի) .—

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին գումարման առթիւ, օրուան մեծ դէպքը եղաւ Պ. Րիւշտի Արասի այցելութիւնը Պ. Տէլպոսի : Մեծ կարեւորութիւն չունէր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած վէճը : Թուրքերը կը կարծէին թէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին ընտրական կանոնագիրը, որուն սկզբունքները հաստատուած էին քանի մը ամիս առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, յառաջիկայ ընտրութեանց համար, պէտք եղածին պէս նկատի չէր առած այն պայմանները որոնց հետեւանքով կարգ մը բնակչութիւններ ցրուած էին : Մինչ այս մինչ այն, ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը ամրապնդուած եւ լրացուած էր շարք մը ճարտար եւ արդիւնաւոր բանակցութիւններով որ տեղի ունեցան Սուրիոյ վարչապետ Պ. Ճէմիլ Մէրտամի եւ արտաքին նախարարութեան խորհրդական Պ. տը Թէսանի միջեւ :

Այդ երկարատեւ բանակցութեանց ընթացքին, որոնց շնորհիւ կարելի եղաւ ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին կցել եզրական բաժին մը, Սուրիոյ վարիչները կրցան ըմբռնել թէ Ֆրանսա միտք չունէր զոհելու իրենց ամենափոքր շահը եւ թէ կը մնար իրենց հաւատարիմ բարեկամը : Ուստի հաւանեցան ընդունելու ինչ որ արդար է թրքական պահանջներուն մէջ, ինչպէս ընտրութեանց խնդիրը : Ուրեմն դիւրացած եղաւ Ֆրանսայի գործը :

Այսօր Անգլիոյ եւ Ազգաժողովի տեղեկաբերին կատարեալ հաւանութեամբ որոշուեցաւ որ ֆրանքեւթուրք ընտրական յանձնախումբը նոր ժողով մը գումարէ եւ քննէ հասած խնդրագիրները : Կանխաւ մեզի կը հաւաստեն թէ կարելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՐԵՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

Հրէական հարցը միայն Պաղեստինեան՝ տեղական հարց մը չէ, որովհետեւ Հրեաները վաղուց լքած են «Աւետեաց Երկիր»ը եւ դարձած տեսակ մը միջազգային ազգ:

Աւստրիացի հրապարակագիր Գուստէն Հօֆէ Քալէրկի (Յառաջ, 29 Դեկտ.) կ'ըսէր.— «Հրէական խնդիրը ոչ միայն պատմական ու հոգեբանական երեւոյթ մըն է, այլ եւ քաղաքական խնդիր մը, հրատապ այժմէութեամբ եւ վճռական կարեւորութեամբ, ըլլայ Հրեային, ըլլայ ոչ-Հրեային համար»:

Եւ իսկապէս հրէութիւնը իր հարցին տուած է միշտ միջազգային կշիռ ու արժէք, շատ դիւրըմբռնելի կերպով:

Փորձենք պատկերացնել հրէութիւնը իր ազգային տենչերով, կրօնական հաւաքականութիւններով ու միջազգային վիճակով:

Հին օրերէն մինչեւ այժմ, հրէութիւնը պահպանուած է անվթար: Ան գերազանցապէս եղած է hոգեկան եւ կրօնական ներքին զգացում մը: Ազգային հաւաքական գիտակցութիւնը այդ զգացումի միջոցով հանդէս է եկած, եւ ազգային միակամ դիմագիծ բնաւ չէ ներկայացուցած:

Շատ առիթներ են եղած, ուր Հրեայ հոգեւոր ազգը, հողմացրիւ եւ աստանդական, կրցած է ցեղային ճիշտ դնել այս կամ այն երեւոյթին վրայ: 1891—92 թուականներուն, Տրէյֆիւսի դատը, Ֆրանսայի մէջ շարժման մէջ դրաւ ամէնէն ընտիր մտաւորականները եւ հռչակաւոր էմիլ Զօլան արտասանեց իր «J'accuse»ը (Կ'ամբաստանեմ): Անիկա հրէութեան միջազգային դիրքի եւ կշիռի ապացոյցներէն մէկն էր:

Վիճակագրական կարգ մը տեղեկութիւններու համաձայն, ամբողջ աշխարհի մէջ Հրեաներու թիւը կը հասնի 14 - 15 միլիոնի:

Քրիստոսէ առաջ արդէն, Հրեաները ցրուած էին Յունաստան եւ Միջագետք: Ամէնքն ալ գրեթէ առեւտրականներ էին: Նոյնիսկ Երուսաղէմի մէջ Հրեաները կը խօսէին բազմաթիւ լեզուներ:

Այսօր Ռուսաստանի, Լեհաստանի, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ մեծ թիւով Հրեաներ են կեդրոնացած: Մասնաւորապէս արեւելեան Եւրոպայի մէջ անոնք հսկայ թիւ մը կը կազմեն: Բոլոր ազատ ասպարէզները անցած են անոնց ձեռքը եւ միջին դաս մը ստեղծած:

ԺԹ. դարուն Հրեաները իրենց աչքերն ուղղեցին դէպի արեւմուտ. Եւրոպա եւ Ամերիկա: Ամերիկա զանոնք դիւրութեամբ ներս չէր առներ: Անոնք նախ պէտք էր հանդիպէին Լոնտոն, անգլիահպատակ դառնային եւ յետոյ միայն Ամերիկա եւ մասնաւորապէս Նիւ Եորք հաստատուէին: Անգլիա ի նպաստ հրէական ներխուժման, հրովարտակ մըն ալ հանեց դիւրացնելու համար անոնց գաղթը:

Ահա մօտաւոր թիւերով Հրեաներու վիճակագրական պատկերը.—

Անգլիա՝ 250,000, Ամերիկա 4 միլիոն, Ֆրանսա 450,000, (Գերմանիայէն Հիթլէրական ռէժիմի օրով Ֆրանսա ապաստանածներու թիւը նկատի չէ առնուած), Ռուսաստան 5 միլիոն, Լեհաստան 3 միլիոն, Ռումանիա 1,300,000, Պաղեստին 400,000, Հունգարիա, Աւստրիա, Չեխօսլովաքիա եւ այլուր 750.000 — 1.000.000, ընդհանուր գումար՝ 15 միլիոն: Երկիր մը ուր Հրեայ չկայ, այն ալ Հայաստանն է: Հազիւ մէկ երկու ընտանիքներ գտնուին, անոնք ալ գրեթէ հայացած են:

Հրէութիւնը ցեղային ընտանեկան կրօն մըն է եւ ոչ-հրեաներու համար արգիլուած: Ան առաքելական կրօն մը չէ, ինչպէս քրիստոնէութիւնը եւ մահմետականութիւնը: Հրէութեան հաւատացեալը պէտք է ի ծնէ Հրեայ ըլլայ: Իրենց կրօնը միաստուածեան է, այսինքն՝ «Յաւիտենական Աստուած է, եւ Յաւիտենականը մէկ է»: Հրեաները կը հաւատան հոգիի անմահութեան: Անոնք չունին մեր Արայ Գեղեցիկի առասպելը, որ Հայ մարդու եւ հայ ընտանիքի բարոյական ըմբռնումներու խտացումն է: Անոնց համար խղճալներն ու աւանդութիւնները բարոյական չունին: Եւ այն շարժումները, որ կը գտնուին անոնց ուղղակի ազդեցութեան տակ, խիստ առաձգական են: Մէկէն միւսը կարելի է դիւրաւ ոստնել: Բոլշեւիզմի անբարոյութիւնը հրէութեան խոր դրոշմը կը կրէ: Խ. Միութեան մէջ մարդ արարածը պարպուած է իր բարոյական հասկացողութիւններէն: Կարծես դարձած է մարմին մը՝ առանց հոգիի:

Հրեայ բարոյական օրէնքը կը կոչուի «Թորա», որ աւելի մարմնական եւ առողջապահական օրէնք մըն է, քան հոգեկան կառուցուածք մը: Հրեաները խոզի միս չեն ուտեր, այլ կ'ուտեն այն անասուններու միսը, որոնց սպանութեան ատեն արիւն կը ժայթքէ: Այս պարագան պատճառ դարձած է հրէական հալածանքներու, որովհետեւ մոլեռանդ շրջաններու մէջ Հրեաները իբրեւ թէ մանուկներ ալ կը գողնան եւ անոնց արիւնէն կը պատրաստեն իրենց նուիրական հացը: Քրիստոնեայ աշխարհը կը մեղադրէ զանոնք, որ սպաննած են Յիսուսը:

Թալմուտը իրենց սրբազան գիրքն է եւ երկու տեսակ է: Մէկը Բաբելոնի Թալմուտն է, իսկ միւսը Կ. Պոլսոյ: Վերջինը ԺԷ. դարուն Թոքանէրէն կազմուած եւ դարձած է հրեայ օրէնսգիտութիւնը: Ամէնէն կարեւորը Բաբելոնի Թալմուտն է: Ան երկու մասերէ կը բաղկանայ,— Օրինագիրքը եւ Մեկնաբանութիւնը: Օրինագիրքը շատ մը հակասութիւններ ունի եւ ատոր համար Հրեաները զանազան վայրերու մէջ զանազան մեկնութիւններ կուտան, սինակոկներու բեմէն: Այս պարագան ծնունդ է տուած երկու ուղղութեանց, մէկը ուղղափառ, միւսը վերանորոգչական: Այս վերջինը մեծ ծաւալ առած է: Մովսէս Մանտէլսոհն, հռչակաւոր երաժշտագէտի մեծ հայրը, ԺԷ. դարու վերջերը փորձեր բրաւ հաշտեցնելու Հրեաներն ու Քրիստոնեաները:

Երկար ատեն Սպանիոյ Հրեաները կը համարուէին ազգի գլուխը: Այսօր քաղաքական տեսակէտով Լեհաստանի եւ Ամերիկայի Հրեաներն են դարձած իսկական ղեկավարները: Գերմանիոյ մէջ, երբեմն համագերման շարժման ստեղծողն ու դրօշակիրները Հրեաներն են եղած: 1860ի Դամասկոսի հրէական ջարդերու ատեն, Ֆրանսայի մէջ, Իօժէն Մանուէլը եւ Քրէմիէօն, երկուքն ալ ծանօթ գրագէտներ, դարձան հրէական միջազգային կազմակերպութեան մը հիմնադիրները — Հրէական Միջազգային Դաշնակցութիւն— որուն նպատակն էր Հրեաներուն քաղաքացիական հաւասարութիւն շնորհել բոլոր պետութեանց մէջ: (Տես Ռընէ Փինոն): Բայց Գերմանիոյ, Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի Հրեաները գտան այդ շատ նեղմիտ եւ զուտ ֆրանսական: Սակայն սիոնիզմը իր ծագումն առաւ այս շարժումէն:

Թէոտոր Հէրցլ, ծնած 1860ին Փեշթայի մէջ, հիմնադիրն եղաւ սիոնականութեան, որ աստիճանաբար ծաւալեցաւ աշխարհի բոլոր անկիւնները: Հէրցլ, 1891ին իբրեւ թղթակից «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի Փարիզ եկաւ եւ տեսաւ որ հակահրէական պայքարը շատ սուր կերպարանք մըն է ստացած Տրէյֆիւսի դատի առթիւ: Սիոնականութիւնը կերպարանք ստացաւ այդ օրէն: Նպատակն էր,— տալ Հրեաներուն hայրենիք մը եւ ազգային գիտակցութիւն: Եւ Իսրայէլի զաւակները ազգային զգացումով կապել իրարու՝ հրեայ պետութեան մը ստեղծումով:

Հէրցլի միտքերը հրէական ստուար զանգուածներու կողմէ ընդունելութիւն չգտան: Բախեցան վաղեմի դարաւոր սովորութիւններու եւ հարուստ Հրեաներու ընդդիմութեան: Հէրցլ անվհատ հսկայ քարոզչութիւն մը կազմակերպեց եւ մասնաւորապէս հող գտաւ Անգլիոյ մէջ, մանաւանդ որ Տիզրայէլին եւս (Լորտ Պիքընսֆիլտ) կը տարածէր այն միտքը թէ Երուսաղէմէն պիտի ծնի նոր մեսեանականութիւն մը, որուն անձկագին կը սպասէ բովանդակ մարդկութիւնը: Լոնտոնի հարուստ Հրեաներուն մէջ մասնաւորաբար, Հէրցլ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ: Իսրայէլ Ցանկուէլ, որ այնքան գեղեցկօրէն նկարագրած է Հրեայ բարքերը եւ սովորութիւնները, Հէրցլի արժէքաւոր գործակիցը դարձաւ: Սիոնականութիւնը տարածուեցաւ ամէն տեղ: Արժանթինի հանրապետութեան մէջ նոյն իսկ հրեայ խմբակներ ստեղծուեցան: 1897ին Պալի խորհրդաժողովը գումարուեցաւ առաջին անգամ եւ ճշդուեցաւ սիոնականութեան իրական նպատակը: Այդ ժողովին մէջ որոշուեցաւ ստեղծել հրէական ազգային օճախ մը:

Այդ օճախի կազմութեան համար Հէրցլ կանգ չառաւ նոյն իսկ Ապտիւլ-Համիտի հետ բանակցելու, Պաղեստինը 46 միլիոն ֆրանքով իբրեւ ստացուածք գնելու: Չկրցաւ այդ գումարը հաւաքել, թէեւ հրեայ առաջնակարգ ոեւէ հարուստ միայնակ կրնար տրամադրել: Մեռաւ 1904 յուլիս 3ին, հազիւ իր գործին պատկեր մը տուած: Սիոնականները որոշեցին իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Պաղեստինի վրայ եւ հազիւ հոն տեղաւորեցին քանի մը տարադիր ընտանիքներ: 1914ին միայն 50000 Հրեաներ հաստատուեցան եւ բարեկեցիկ վիճակ մը ստեղծեցին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԻՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1937ԻՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Լիոն քաղաքը ըլլալով այս երկրին ամենամեծ ճարտարարուեստի քաղաքը, շատ բնական էր որ առաւելագոյն չափով պիտի ազդուէր ընդհանուր տագնապէն: Վերջին տարուան ընթացքին ծագած ընկերային շարժումները, անհաշիւ խլրտումները, եւ անվերջանալի գործադուլները բաւական ծանր անդրադարձումներ ունեցան այս քաղաքին աշխատաւոր զանգուածին վրայ:

Քառասուն ժամուան աշխատանք, հաւաքական պայմանագրութիւն, աշխատաւորներու սակի մեքենական յաւելում, վճարովի արձակուրդ եւն. տանելի վիճակ մը ստեղծած պիտի ըլլային աշխատաւոր զանգուածին համար, եթէ կարգն ու կանոնը մնային իրենց բնական վիճակին մէջ եւ եթէ իւրաքանչիւրը յարգէր իր խոստումը:

Շատեր կը գանգատին թէ նախապէս ժամական 4 — 5 ֆրանք ստացող բանուորը շատ աւելի նպաստաւոր վիճակ մը ունէր քան այժմ, որ 7էն 8 ֆրանք կը ստանայ: Գիներու անախընթաց բարձրացումը անելի մատնած է ոչ միայն աշխատաւոր դասը, այլ եւ միջինը, մանր առեւտրականները:

Պարագայ մը եւս որ կը խանգարէ բնականոն վիճակը, — բանուորին եւ գործատիրոջ միջեւ բացուած անդունդը: Երկուքը դէմ դէմի ցցուած կը պայքարին յամառ, անհաշտ, միշտ պատրաստ ընդհարելու:

Պայմանագրութիւնները որ կնքուած են, եւ կամ կը կնքուին գործաւորներու եւ գործատիրոջ միջեւ, այնքան ալ հիմնական արժէք չեն ներկայացներ: Բացայայտ է որ, գործատէրը կը շարժի իր ուզած ձեւով եւ զանազան պատրուակներով ճամբու կը դնէ «անբաղձալիներ»ը:

Միւս կողմէ, բազմազան միջոցներով աշխատանքը կը տարուի բանուոր զանգուածը «ճակատներու» բաժնել: Այս ճամբուն վրայ, պայքար տանողները բաւական արդիւնք ձեռք բերած են: Աշխատաւորական ընդհ. դաշնակցութենէն եւ քրիստոնէական սենդիքաներէն դուրս այժմ զանազան մանր մունր սենտիքաներու կողքին, կազմուած է նոր միութիւն մը, «Սէնտիքա Փրոֆէսիոնէլ Ֆրանսէզ», մասնակցութեամբ աշխատաւորներու եւ պաշտօնեաներու:

Շատ զգալի փոփոխութիւններ չկան մեր հայրենակիցներու կացութեան մէջ, բաղդատելով նախորդ տարիներուն հետ: Քարէն հաց հանող է այս ժողովուրդը, ինչ որ պատիւ մըն է իրեն համար: Ի հարկէ, մենք ալ իբր այս երկրի բնակիչներ, կը ցնցուինք անոր ունեցած բոլոր շարժումներէն, բայց այսպէս կամ այնպէս օրերը կ'անցնին:

Նպաստաւոր վիճակ ունին անոնք որ գործարաններու մէջ կ'աշխատին: Ու դժբախտ են անոնք որ բոլորովին անգործ են:

Լիոնը իր շրջաններով կը հաշուէ մօտ եօթը հազար հայութիւն: Մեր հայրենակիցներու մեծագոյն մասը արդիւնաւոր աշխատաւորներ են (դերձակ, սափրիչ, կօշկակար, կահագործ, եւայլն) եւ քիչ շատ տանելի վիճակ ունին:

Կան բազմաթիւ առեւտրականներ, նպարավաճառներ, շրջուն վաճառորդներ, նոյնիսկ քանի մը գործարանատէրներ: Ունինք երկու բժիշկներ, տասնեակ մը ղեկավարներ եւ ատամնաբոյժներ, որոնցմէ ոմանք նպաստաւոր դիրքեր ստեղծած են: Բայց մեծագոյն մասը քաշուած է իր պատեանին մէջ, հեռու հայկական կեանքէն:

Անգործները կը նեղուին մասնաւորապէս անոր համար որ գիներու բարձրացման հետեւանքով, պետական նպաստը անբաւական կուգայ:

Այս բաժինը փակելէ առաջ ըսեմ որ, բազմաթիւ փոքր գործարաններ, «աթըլիէ»ներ հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն իրենց գործերը, վերջնական օրէն փակելու համար իրենց դուռները: Դժբախտաբար հայ հայրենակիցներ ալ ունինք անոնց բանուորներուն մէջ: Փակագիծ մըն ալ,— քանի մը կարմրած չուարթներ որոնք գործարաններու մէջ «աղտոտ»ի եւ «ծոյլ»ի համբաւին տիրացած են, կարգ մը շրջաններուն մէջ մեր ընկերները եւ հայրենակիցները կը զրպարտեն իբրեւ «ֆաշիստ»ներ: Լրբութիւն մը որ ամէն բանէ առաջ իրենց գռեհկութիւնը կ'ապացուցանէ:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Անցնող տարուան ընթացքին, տեղի ունեցաւ արձանագրելի՝ Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութիւնը: Երկար ժամանակ Լիոնի գաղութը անկերպարան կեանք մը ապրելէ վերջ, 1936ի դեկտեմբերին, ձեռնարկեց Ազգ. Միութեան ընտրութեան: Իր ատենին մանրամասնութիւնները գրած ենք «Յառաջ»ին, բայց, յիշողութիւնները թարմացնելու համար հակիրճ մը ընենք: Ընտրութիւններու նախօրեակին, կուսակցութեանց եւ բազմաթիւ միութիւններու մասնակցութեամբ քանի մը խորհրդակցական ժողովներ տեղի ունեցան որոնց մէջ, ամէնքը անխտիր համերաշխութիւնը փառաբանեցին: Ու իւրաքանչիւր միութիւն, կամ կազմակերպութիւն նոյն հոգիէն մղուած՝ այդ ուղղութեամբ միտք պատրաստեց իր շարքերուն մէջ, բայց, ընտրութիւններէն ճիշդ շաբաթ մը առաջ, յանկարծ խումբ մը «ծանօթ»ներ, «Միացեալ ճակատ» անուան տակ մենակ թռուցիկներով հրապարակ իջան: Անոնց դէմ բնականաբար ստեղծուեցաւ «Ազգային ճակատ», եւ այս վերջինը շահեցաւ քուէներու մեծամասնութիւնը: Անկէ ասդին գաղութը բաւական խաղաղ վիճակ ունի ու ազգային գործերը քիչ շատ կանոնաւորուած են:

Ազգ. Միութիւնը երբ պաշտօնի ձեռնարկեց, մօտ երկու հազար ֆրանքի պարտք մը ունէր եկեղեցին, այժմ, ինչպէս կը հաւաստեն իրենք, ոչ միայն փակուած է այդ պարտքը, այլեւ տեղին վարձքը, պաշտօնական քարտուղարի մը եւ երկու քահանաներու ամսականները (մօտ 2500 ֆրանք) կանոնաւորապէս կը վճարուին: Այժմ Ազգ. Միութիւնը գործի լծուած է Լիոնի թեմը եւ հայկական դպրոցները կանոնաւոր վիճակի մը մէջ դնելու համար:

Դիտողութիւն մը, այս առթիւ: Ազգ. Միութեան տմարդի սակարկութիւնը տնօրէնութեան մը առթիւ անշուշտ շատ բան պակսեցուց իր վարկէն:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Այս տարի մխիթարական է վիճակը: Ազգային միութեան հովանաւորութեամբ կազմուած կրթական մարմինը եռանդով գործի լծուած է: Իր հովանաւորած ազգային «Հայկազեան» դպրոցը կանոնաւորապէս կը յաճախեն 120 աշակերտներ: Դասաւանդութիւնները կ'ունենան շաբաթը երեք օր, եւ երկու պահ: (Չորեքշաբթի, ուրբաթ երեկոները, իսկ կիրակի՝ առաւօտները):

Գովելի է ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքը (Թիւով չորս հոգի, Տիկին Մարի ... հինեան որ 9 — 10 քիլոմեթր հեռաւորութենէ մը կուգայ դասաւանդելու, բոլորովին անվճար, Տէր եւ Տիկին Քիլարճեան, եւ Պ. Հ. Թաշճեան) Զորոն ալ եռանդով գործի լծուած եւ իրենց ժամն ու ժամանակը կը յատկացնեն առանց սանթիմ մը ակնկալելու: Աւելցնեմ որ, այս ... դամասին մէջ գտնուած Համազգային զոյգ դպրոցներու աշակերտներ երկուստեք կատարեալ համերաշխութեամբ միացուած են ազգային «Հայկազեան» դպրոցին: Անկէ զատ կայ ... մազգայինի Րիւ տիւ Պէկէնի դպրոցը 25 հոգի, որ շրջանէն հեռու գտնուելուն համար հին վիճակով կը շարունակուի: Այս տեղի դասատուն Պ. Կարապետ Ցոլակեան: Անոնցմէ դուրս տակաւին կայ Բարեգործականի դպրոցը, իր 55 — 60 աշակերտով, բողոքականներու դպրոցը ... աշակերտներով: Բարեգործականի դպրոցին ուսուցիչն է Պ. Մամաս... րահմեան, իսկ բողոքականներուն Տիկին Պարսամեան:

Այսպէս ուրեմն Լիոնը իր 6էն 7 համրանքով ունի — մօտ 250 աշակերտ, համեմատելով գաղութին ... ւին հետ, աննշան է այս քանակը բայց մխիթարական՝ նախորդ տարիներու վրայ:

Տակաւին կայ Պոնի հայաստանեան ... ջանք: Անցեալ տարի Համազգայինի ... ջանքերով դասաւանդութիւնները ... րունակուեցան: Այս տարի տեղացիները կը հաւաքուին, աշակերտները կ'արձանագրուին ու կը դիմեն Բարեգործականին որ նիւթապէս օգնէ իրենց: Բարեգործականը քանի մը ... րիւր ֆրանքի նպաստ մը կը ... Լիոնի իր մասնաճիւղին Պոնի ... մար, բայց կը թելադրէ չտալ մինչեւ որ տեղացիները Բարեգործականի մասնաճիւղ մը չկազմեն: ... կ'իմացուի, տեղացիները կ'ընդ... նան Բարեգործականի մասնաճիւղ մը կազմութեան եւ նպաստը չի ... ուիր ... Այն ատեն Պոնցիները ... րենք իրենց գլխուն ճարը կը ... Մէկը ձրի սրահ կը տրամադրէ, ... երկու հոգի գրենական պիտոյք... կը հոգան, ուրիշներ ալ դասաւան... լու հոգը կը ստանձնեն: Ու գործը ... ռանդով կը շարունակուի:

Զմոռնամ յիշել որ, յառաջիկ... տարուան համար, ազգային միութ... նը համախորհուրդ Կրթական Մար... նին հետ, լայն ծրագիր մը կը մշ... բոլոր դպրոցները մէկ յարկի... տակ հաւաքելու համար:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐ... ՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Առաջին տեղը ... րելի է տալ Ֆր. Կապոյտ Խաչին: ... բողջ տարին մեղուի նման աշխատ... ցաւ, հասաւ ուր որ պէտք էր, ... գեց ուր որ անհրաժեշտ էր: Ու ... օր ալ կ'աշխատի կարելի սահմ... րուն մէջ հասնելու, ուր որ պէտք ... օգնելու ինչքան որ կրնայ:

Մերզադութի գլխուն այս ... փորձանք մը եղաւ «Աղքատախնամ ... Համաձայն սահմանադրութեան, ... քատախնամ Տիկնանց միութիւն ...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Դուրս հայ գիւղի բոլոր հայ ջրաղացպանները ցրուած էին Սեբաստիոյ սանճաղի շրջանին մէջ, Թուրք գիւղերուն մօտակայ ջրաղացներուն մէջ, որպէսզի Հայոց տարագրութենէն յետոյ Թուրք գիւղացիութիւնը ալիւրէ չնեղուի եւ անօթի չմնայ: Դուրսցի ջրաղացպանները այն համոզումն ունէին, թէ Ռուսիան, Էրզրումը գրաւելէ յետոյ, Սեբաստիա պիտի գայ: Ուստի, անոնցմէ ոմանք 6 պարկ չոր հաց (պաքսիմատ) մեր գիւղին քարայրը բերին: Այսպէսով ես ալ բաւական պաշար ունեցայ: Մեր գիւղէն 10 վայրկեան հեռու բազմաթիւ քարայրներ կային, որոնք յարմար թաքստոցներ էին:

Ալ ուտելիքի մասին խորհելու պէտք չունէի: Դուրսցի ջրաղացպանները ուրիշ փախստականներու ալ մեծագոյն օժանդակութիւններ կ'ընէին ուտելիքի մասին:

Նամակ առնել տալու կանոնաւոր դրութիւն մը ստեղծեցինք: Կը ստորագրէի նամակներս «Մկրտո» կեղծ անունով: Զիս «Զէրքէզ-Զաւուշ» կ'անուանէին: Նամակները որոշուած տեղը կը դրուէին, եւ հետեւեալ օրը պատասխանը կը ստանայինք:

Այդ օրերուն նամակ մը ստացայ, թէ կարգ մը հայ փախստականներ, լսելով որ ես ալ լեռ բարձրացած եմ, կ'ուզեն զիս գտնել եւ ինծի ընկերանալ: Տեղ մը որոշուեցաւ, եւ զիրար գտանք:

Եկողներն էին՝ Նշան Տէյիրմէնճեան, Խորոխոն գիւղէն, Գրիգոր Թագըլճեան, Կամիս գիւղէն, եւ Կարապետ Տէր Օհաննեան, Կաւռա գիւղէն: Քանի մը օր միասին մնացինք:

Լուր առինք, որ Կամիսէն ուրիշ տղաքներ ալ լեռներուն մէջ փախստական են: Գրիգոր Թագըլճեանը եւ Կարապետ Տէր Օհաննեանը Կամիսցի տղոց քով գացին: Ես եւ Նշան Տէյիրմէնճեանը մնացինք Խորոխոնի լեռներուն մէջ: Ջրաղացպանները մեզի հրացաններ ալ հայթայթեցին: Այլեւս անվախ էինք: Ցերեկները կը պահուէինք, եւ գիշերները «որսի կ'ելլէինք»:

Լեռները Թուրք փախստական զինուորներով լեցուն էին: Այս ժամանակամիջոցին մէջ 27 Թուրք զինուորներ «որսացինք»: Գրաւեցինք անոնց վրայի զինուորական «ինքնութեան թուղթերը», «կնիք», «համիտյէ»: Ինչ որ գտանք, գրաւեցինք: Երբ որեւէ տեղ վտանգաւոր բան մը ընէինք, այդ թուղթերէն հատ մը հոն կը ձգէինք, այն տպաւորութիւնը ձգելու համար թէ Թուրքերը ըրած կ'ըլլային: Մօտակայ խումբերուն հետ ալ հաղորդակցութիւն հաստատեցինք եւ կարելի օժանդակութիւններն ըրինք փոխադարձաբար:

Մխս Մէյրի Կրէֆըմին դրամական օգնութիւնները կը շարունակուէին: Նոյնպէս որ խումբերը իրենց բոլոր պակասները կամաց կամաց լրացուցին: «Տայի»ն ատրճանակ մը տուած էր Կամիսցիներու խումբին: Նոյնպէս Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեանը հրացան մը հայթայթած էր: Մխս Կրէֆըմէն եկած դրամի միջոցով քանի մը զէնք եւս հայթայթեցինք Կամիսցիներու խումբին: Ջրաղացպաններն ալ միշտ կ'օժանդակէին մեզ:

Մեզ հետ միշտ կապ պահեցին եւ օժանդակեցին Մխս Մէյրի Կրէֆըմը, որ 1921ին Սեբաստիոյ մէջ մեռաւ, Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեանը, Աղաճանը, Սանփանը, Խորոխոնցի Գէորգ Տագէսեանը, Դուրսցի Սիմոնը, որ Խորոխոնի մէջ ջրաղացպան մնացած էր: Նոյնպէս Նշանը, Եղիան եւ անոր մօրաքոյրը՝ Օր. Մանուշակ Պօյեանը:

Խումբ մը կար Շարգըշլայի եւ Կէմէրէկի շրջանին մէջ: Աք-Տաղի խումբ կը կոչուէր եւ կը բաղկանար 12 հոգիներէ: Այս խումբն ալ միւսներուն նման սարսափ ձգած էր իր այդ շրջանին մէջ: Այդ խումբին խմբապետն էր Մանուկ Ջաւուշը, զոր տարիներ յետոյ բոլշեւիկները գնդակահարեցին:

Իսկ Թէճէրի խումբը 12 հոգիներէ կը բաղկանար: Տիվրիկցի Ցարութիւն Տէյիրմէնճեանը ղեկավարն էր խումբին: Ամառները այս խումբին կ'ընկերանային նաեւ Սեբաստացի Ջիլ-Միրիճանը եւ ուրիշ երկու տղաքներ:

Յիշեալ խմբապետ Ցարութիւնը զինադադարէն յետոյ Մարզուանի մէջ զոհ գնաց Թօփալ Օսմանի Լազ-չէթէներու աւազակախումբին:

Խումբին մնայուն առաջնորդը՝ Ուլաշցի քաջ երիտասարդ մըն էր՝ Վարդան անունով: Այդ խումբին մէջ էին Եղիան, Մաղարացի Պօղոսը եւ Զէվիրմէցի Անդրանիկը:

1916ի աշունը Թուրքերու հետ ընդհարման մը պահուն այս խումբէն 5ը մահացու կերպով զարնուեցան: Ուլաշցի Եղիան ձախ ձեռքէն եւ Մաղարացի Պօղոսը ձախ ուսէն վիրաւորուած, Թրքական պաշարման շղթան ճեղքելով, եկան միացան Խորոխոնի խումբին:

Բաբերդցի Տէլի Սարգիսի Թոռը՝ Գրիգորն ալ ուրիշ պզտիկ խումբով մը Ղոչասարու շրջակայքը սարսափ ձգած էր:

Թօզառի եւ Ենիխանի միջեւ եւս խումբ մը կար Զըղըլ-Ղաւրացի Թօփալ Մկրտիչի խմբապետութեան տակ:

Զինադադարէն յետոյ այս խումբը, Քէմալի չէթայական խումբերէն անապահով զգալով, իր խումբին մէջ առաւ Կովտունցի Ոսկիհանը, Սեբաստացի Մխիթարը եւ ուրիշներ եւ անցաւ Հալէպ:

Խումբերը զատ զատ շրջաններու մէջ կը գործէին: Միշտ գաղտնի կը մնային: Լրատարներ՝ միշտ որպէս «հիւր» կ'ունենայինք, եւ իրարու հետ հաղորդակցութիւնը երբեք չկտրուեցաւ:

Ձմեռը մօտեցած էր: Կամիսցիներու խումբը առաջարկեց, որ ձմեռուան շրջանին իրենց քարայրը երթանք, քանի որ իրենց քարայրը լի յարմարութիւններ ունէր:

Մխս Կրէֆըմը Կամիսցիներուն օժանդակութիւնը շարունակեց: Գոյն կառքով, Հ. Տէրտէրեանին ղրկուէին պիտոյքները: Ան ալ ... մար կերպերով ու միջոցներով եւ ... կեանքը վտանգելով կը հասցնէր ... գի՝ լեռը գտնուողներուս:

Կամիսցիներուն քարայրը գնացինք օրերմիս, բաւական ալիւր եւ պանիր մատ ունէինք փոխադրելու: Բաբերդցի Հ. Տէրտէրեանը երկու կառք ... տուաւ: Գիշերանց, ընկերոջս՝ Նշան Տէյիրմէնճեանին եւ Կամիսցի երկու տղայոց հետ, մեր բոլոր ունեցածները բեռցան կառքին եւ տարին թէքի լի քարայրը:

Մինակս լեռը մնացի: Մխս Կրէֆըմին նամակ գրեցի՝ խնդրելով որ ալիւրի եւ զէնքի դրամ ղրկէ:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար...

ենթակայ են Ազգային Միութեան : Ազգ. Միութեան ընտրութենէն վերջ, մինչեւ երեք ամիս համերաշխօրէն գործակցեցան, յետոյ երբ Ազգային Միութիւնը Նանսէնեան նպաստի համար պահանջեց, անոնք տուին քաշուեցան: Ազգ. միութիւնը լուծուած համարելով Աղքատախնամը, նոր մը կը հիմնէ: Բայց եւ այնպէս, հին Աղքատախնամը կը շարունակէ գործել :

Այս պատճառով ալ Նանսէնեան նպաստէն Լիոնի ինկած բաժինը չէին գիտեր: Բայց Ազգ. Միութեան կրկ-նակի դիմումներուն վրայ, վերջին եւ, ամսեան ղրկեցին Բարեգործականի մասնաճիւղին, որ Ազգ. միութեան հետ համախորհուրդ եկած գումարը բաժնեց չքաւորներուն :

Հայրենակցականները խոր քունի մէջ մտած են: Վերաշինացներուն ալ «մոտան» անցաւ: Այժմ նոր նշանախօսքեր կը փնտռեն, նոր միութիւններ կազմելու համար: «Հօկ»ը այս տարի «Թրջած հաւ» դարձեր է: «Աշխատելու յոյս չկայ» կ'ըսեն բժիշկները: Համազգայինը եւ Ջափահաս որբերու միութիւնը այս տարի շատ բան չաւելցուցին իրենց գործունէութեան վրայ :

Կուսակցութիւններէն, Ռամկավարները ձուլուած են Բարեգործականին մէջ, ինչպէս Հնչակեանները՝ կարմիր բջիջներու կամ Հօկին մէջ: Դաշնակցութեան մասին կը բաւէ ըսել որ այսօր աւելի քան անոր շուքը կը փնտռեն, անոր անունովը կը խանդավառուին, ու բազմութիւնները մանաւանդ այս օրերուն կարօտ են անոր ձայնին ու խօսքին :

Քանի մը խօսք ալ գինուորութեան մասին: Ինչ աղմուկ, ինչ զարմացալ այն օրերուն, երբ մէջտեղ դրուեցաւ խնդիրը: Հասարակ բախտախնդիրներ ասպարէզ իջան, յաւակնելով ստանձնել «երիտասարդներու դատին պաշտպանութիւնը»: Խօսեցան, գրեցին, ճառեցին ճշուռներու պէս: Օրէնքը եկաւ ամէն ինչ հարթեց, ու, իրենք ալ բարձրախօս մունետիկները, լռեցին, մինչեւ Փարիզ «պատգամաւորներ» ղրկելէ վերջ (ձրի ճամբորդութիւն): Գացին Փարիզ, եկան, չենք գիտեր թէ ի՞նչ բերին իրենց հետ, նոյնպէս չենք գիտեր թէ ի՞նչ եղան այն «մուրքի գումար»ները որ հաւաքեցին այն օրերուն ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ Եվգափի վարչութիւնը «Ժամանակ»ի տակ առած էր Սկիւտարի եկեղեցապատկան կալուածները՝ 1600 ոսկիի «իճար»ի տուրքը եւ հասոյթներու 5 առ հարիւրը գանձելու համար: Տրուած բացատրութիւններուն վրայ՝ հասկցուած է թէ հաշուակալութեան դիւանը սխալած է եւ խոստացուած է վճարել եկեղեցիին վաքըֆին իրաւունքը :Իսկ 100ին 5ի տուրքը վճարած է Թաղ. խորհուրդը :

*** Սամաթիոյ խաղը, որուն սեփականութեան դատը տարիներ տեւեց, այժմ յանձնուած է Ապահովութեան Տեսչութեան: «Սոն Փոստա» այս առթիւ կ'ըսէ թէ «անոր վրայ Թրքական դրօշ մը կը ծածանի եւ դրօշին տակ կը սպասէ Թուրք ոստիկան մը: Այսօր Թուրք ոստիկանու-թիւնը այդ չէնքին հոգին ալ փոխեց եւ այդ չէնքին ամէնէն թանկագին զարդը Թրքական դրօշն է»: (ԽՄԲ.— Զինադադարին եղած է պաշտօնատուն միջդաշնակցային ոստիկանութեան :

ԱՓՐԻԿԷ

Կէտարիֆի (Սուտան) հայ գաղութը միակ տարրն է որ առեւտուրով կը զբաղի: Հոն առաջին անգամ հաստատուած է Պ. Ֆիլիպ Գալպագեան, որ այժմ լաւ դիրք ունի եւ միշտ կ'օժանդակէ Հայերուն: Իր ջանքերով էր որ Սուտանի կառավարիչը հայ գաղութին նուիրեց 1200 քլ. մեթր տարածութեամբ գետին մը՝ ազգ. վարժարան մը շինելու համար: Արդէն ձեռնարկուած է շինութեան: Ծախք նախատեսնուած է 500 եգիպ. ոսկի, որուն կէսը նուիրած է Պ. Ֆ. Գալպագեան: Գաղութին բոլոր անդամները մասնակցած են հանգանակութեան: Գաղութը կը բաղկանայ քսան տունէ (իբր 100 հոգիէ): Դպրոցը ունի քանի չափ աշակերտներ :

ՍՈՒՐԻԱ

Ալեքսանտրէթէն կը տեղեկացնեն թէ քաղաքին եւ Անտիոքի ազգ. մարմինները, Առաջնորդարաններու շուրջ համախմբուած, կը ջանան բոլոր հոսանքներու միջեւ համաձայնութիւն մը յառաջ բերել՝ Սանճաքի յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ մէկ ցանկով եւ միացեալ ուժերով պայքարի մտնելու համար :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքի հայ գաղթականներու զետեղման գործը կարգ մը դժուարութիւններու կը բախի: Ծանօթ է որպէսութիւնը ձրի հող տրամադրեց հայ գաղթականներուն եւ յանձնախումբեր կազմուեցան՝ գործը ղեկավարելու համար: Բայց, խուլ պայքար մը սկսաւ առաջնորդին, Բարեգործականին եւ դրամով գնուած եկեղեցի հողերու ներկայացուցիչներուն միջեւ՝ գործի ղեկավարութեանը համար: Այդ պատճառով ալ կարգ մը սխալ քայլեր առնուեցան, ինչ որ վնասած է տեղաւորման գործին :

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Խրիմեան Հայրիկի մահուան երեսնամեակը տօնուած է Պուքրէշի մէջ, 19 դեկտեմբեր, կիրակի օր, «ոգեկոչելու համար յիշատակը մարդու մը՝ որ աւելի քան կէս դար հայ ժողովուրդին հոգեւոր առաջնորդը եղաւ՝ մերթ դաւառը փորձելով արթնցնել իր թմբիրէն, մերթ հայկական դատը արծարծելով մարդոց մէջ եւ մերթ ալ հայ ժողովուրդը դրդելով ապաւինիլ իր սեփական ուժերուն »:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՉՈ՞Ի ՊԻՏԻ ՉԽԵԼ, գրեց՝ Բժ. Իս. Տէրտէրեան: Տպ. Թէհրան: Հասցէ —Խիարան Շահ, Թէհրան (Իրան): Գինը՝ 2.50 րիալ :

ՍԻՖԻԼԻՍԸ ԵՒ ՆՐԱ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ.— (Վեներական հիւանդութիւններ Ա. հատոր): Նոյն հեղինակէն: Տպ. Մոդերն, Թէհրան: Գին 10 րիալ: (Թարգմանուած է նաեւ իրաներէնի):

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

« ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ »

ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ գիշեր Պիւէթըրի քաղաքապետութեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի երեկոյթ - պարահանդէսը, փայլուն յաջողութեամբ : Ներկայ էին հարիւր յիսունէ աւելի հայրենակիցներ, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն էր այս նորակազմ շրջանին համար:

Ժամը 9.30ին նախագահ ընկեր Հ. Սամուէլ որուն քով նստած էին Քրէմլէն Պիւէթրի ընկեր. կուսակցութեան քարտուղար ընկեր Մեննկօ, Ս. Տէր Թովմասեան, երեկոյթը բացուած յայտարարեց եւ ըսաւ.— « Այս իրիկուն մենք կը տօնենք տարեդարձը այն երիտասարդ խումբին, որ մէկ տարի առաջ եկած խմբուած է Հ. Յ. Դ. մեծ կազմակերպութեան մէջ: Հայ երիտասարդութիւնը տոգորուած ազգային ոգիով, եկած է իր խօսքը ըսելու իր հարազատ ժողովուրդին թէ՝ եւ կամ եւ կը մնամ, եւ քու դատդ կորսուած չէ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլոր ազգային ու միջազգային պայքարներու դէմ ամուր կեցած, ջերմ պաշտպանը կը հանդիսանայ հայ ժողովուրդին եւ անոր ազատագրութեան դատին , մինչեւ Միացեալ անկախ Հայաստան :»

Յետոյ Ֆրանսերէնով իր շնորհակալութիւնը յայտնեց ընկ. ներկայացուցչին, իրենց բերած մասնակցութեան համար: Եւ պատմական ակնարկ մը նետեց հայ եւ ֆրանսական բարեկամութեան վրայ, թուելով ֆրանսացի այն ականաւոր ընկերվարականները, որոնք հայ ժողովուրդի դատին պաշտպան կանգնած են Ֆրանսայի խորհրդարանի եւ բազմաթիւ հրապարակային բանախօսութեանց մէջ: «Շնորհիւ Բ. Միջազգայինի մեր գործօն մասնակցութեան՝ այդ կապը միշտ ամուր է եւ մեր բարեկամութիւնը տեւական »:

Յետոյ խօսք առաւ ընկեր Մեննկօ, որ յանուն իր ընկերներուն շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց եղած պատիւին համար: « Ըսաւ թէ կարդացած եմ ձեր պատմութիւնը եւ ձեր տարած ընկերվարական պայքարները, Թուրք սուլթանութեան եւ ցարական բռնակալութեանց դէմ, մինչեւ անոնց վերջնական խորտակումը , եւ չեմ կրնար ծածկել իմ հիացումս»: Ետքը խօսեցաւ Սուլթան Համիտի, Երիտասարդ Թուրքերու, 1918 Հայաստանի Հանրապետութեան եւ մինչեւ արտագաղթը, Հ. Յ. Դ. կատարած դերին եւ տարած աշխատանքներու մասին, որոնք դժբախտաբար չպսակուեցան համապատասխան չափով : Թելադրեց չյուսահատիլ եւ հաւատքով սպասել հայ ժողովուրդի երջանիկ ապագային: Եւ յայտարարեց թէ ինքը եւ իր ընկերները պատրաստ են որ եւ է առթիւ իրենց աջակցութիւնն ընծայելու որ եւ է դիմումի եւ խնդրանքի մը որ կը կատարուի հայ ընկերներու կողմէ :

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Ս. Տէր Թովմասեան որ գեղեցկօրէն բաղդատեց Դաշնակցութեան դերը՝ իբրեւ ընկերվարական եւ իբրեւ ազգային կուսակցութիւն: « Ինչո՞ւ համար շատ արդար եւ բնական կը համարուի, երբ Ֆրանսացի ընկերվարականը նախ կ'աշխատի իր երկրին ու ժողովուրդին համար, իսկ Դաշնակցութեան նման քայլը պիտի համարուի նեղ ազգայնական կամ նոր բառով՝ ֆաշական : Ինչո՞ւ համար երբ Մոսկուան եւ համայնավար կուսակցութիւնը իրենց երկրին ու ժողովուրդին համար կը դաշնակցին իրենց վարչաձեւին ոսոխ պետութեանց հետ, այդ քայլը կը համարուի տրամաբանական, իսկ Դաշնակցութեան որ եւ է մէկ ձեռնարկը կամ գործակցութիւնը որ եւ է բարեկամ երկրի հետ, կը նկատուի թշնամական՝ հայ ժողովուրդի եւ ընկերվարութեան: Եւ ինչո՞ւ համայնավար Թորէզ մը ձեռք կ'երկարէ մինչեւ կաթոլիկ եղբայրները, ծափով ու ծնծղայով կ'ընդունուի, իսկ Դաշնակցութեան ներքին Միացեալ ճակատի կոչը կը խծբծուի նոյն մարդոց կողմէ »: Եւ թելադրեց մտիկ չընել պառաւական խօսքերը եւ սեղմ շարքերով քալել Դաշնակցութեան հետ՝ հայ ժողովուրդի եւ հայ հայրենիքի համար մինչեւ անոնց վերջնական ազատագրումն ու անկախութիւնը »:

Քրէմլէն Պիւէթրի փոխ - քաղաքապետ ընկեր Քրիսթիան՝ քիչ մը ուշ եկած ըլլալով, ընկեր նախագահը անոր ալ խօսք տուաւ, որ քանի մը բառով իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնեց հայ ընկերներու մէջ գտնուելուն համար :

Բոլոր բանախօսներն ալ ծափահարուեցան մեծ խանդավառութեամբ:

Բանախօսութիւններէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Թառի վրայ նուագեց Գարեգին, «Կռունկն» եւ «Սիրուհիս քեզ համար»ը: Երգեց Պ. Ա. Քէչէճեան «Ռանչպարի երգը» Կարօ Զաքարեանի, եւ Մասնէէն կտոր մը: Ժողովուրդին ծափերուն վրայ ստիպուեցաւ երգել նաեւ Ազատ Մանուկեանի «Աշխարհով մէկ»ը :

Յաջող կերպով արտասանեց Պ. Խմբէմեան՝ Վարանդեանի «Հերոսները» եւ ֆրանսերէն «Le travailleur»ը:

Դաշնակի վրայ նուագեց Պ. Ժան Պերժէ՝ Ռամօէն կտոր մը :

Ամէնէն վերջ հայկական տարազով եւ Թառի ընկերակցութեամբ բեմ եկաւ Օր. Հ. Գազազեան եւ իր շնորհալի ու համաչափ շարժուձեւով պարեց հայկական եւ կովկասեան երեք պարեր, ընդհանուր խանդավառութիւն առեղծելով :

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս:

Անդին՝ պիւֆէին մօտ՝ Դաշնակցական եւ համակիր երիտասարդներ մինչեւ առաւօտ խանդավառ տրամադրութեամբ յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդացնէին : Ֆրանսացի հիւրերն ու բանախօս ընկերներ հիւրասիրուեցան ըմպելիներով եւ մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ : Առաւօտեան ժամը 5ն էր երբ սրահը պարպուեցաւ եւ բոլորը յայտնեցին իրենց անկեղծ գոհունակութիւնը: Ներկայ էին նաեւ Քաշանի ընկերները:

Դաշնակցական

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով :

ՌՈՒՍ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25–28)

ԽՄԲ.— Խ. Հայաստանի 1937 դեկտեմբերի 26, 27, 28 եւ 29 թիւերէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ԱՋ - ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ, ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ - ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ » (այս է խորագիրը), իբրեւ նիւթ պատմութեան:

Ինչպէս յայտնի է, դատավարութիւնը սկսաւ 1937 դեկտեմբեր 25ին (Ծնունդ), Երեւանի մէջ, իսկ մահավճիռը արձակուեցաւ դեկտեմբեր 28-ին (ուր հոգի):

ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏ (25 Դեկտ.)

Երէկ երեկոյեան Երեւանում սկսուեց Հայկական ԽՍՀ Ներքգործժողկոմատի կողմից յայտնաբերուած ու լիկվիդացիայի ենթարկուած Հայաստանի հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - Դաշնակցական կազմակերպութեան մասնակիցների դատավարութիւնը :

Մեղադրական աթոռի վրայ են ժողովրդի նողկալի թշնամիներ — հայկական ԽՍՀ նախկին հողժողկոմՎարդան Մամիկոնեանը, ՀԿ(բ)Կ կենտկոմի գիւղատնտեսական բաժնի նախկին վարիչ Միքայէլ Ենգիբարեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական Վարչութեան նախկին պետ եւ հողժողկոմի նախկին տեղակալ Արշակ Շահնազարեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական վարչութեան նախկին տեղակալ Գաւրիլ Քալանթարեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական վարչութեան նախկին պլանավիկ Շաւարշ Տէր Աւագեանը, Հողժողկոմատի Անասնաբուժական վարչութեան նախկին պետ Թորոս Թորոսեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական վարչութեան խորհտնտեսային բաժնի նախկին վարիչ Արամ Մելքոնեանը եւ Հողժողկոմատի պլանային - ֆինանսական բաժնի նախկին վարիչ Աշոտ Մատաթովը :

Դատարանի եւ հասարակութեան առաջ են ժողովրդի երիցս արգահատելի թշնամիները, որոնք թաքցնելով իրենց հակախորհրդային կեղտոտ անցեալն ու հայեացքները, սողոսկել էին մեր կուսակցութեան շարքերը, խորհրդային ապարատը եւ տարիներ շարունակ սոոր, քայքայիչ, խլրդային աշխատանք էին կատարում ժողովրդի դէմ, ամէն կերպ ու բոլոր միջոցներով ձգտելով անջատել Խորհրդային Հայաստանը Խորհուրդների մեծՄիութիւնից, տապալել խորհրդային իշխանութիւնը Հայաստանում եւ վերականգնել մեր երկրում փշիմի արիւնոտ բռնապետութիւնը :

Դիմակը պատռուած է: Իրենց հակայեղափոխական կեղտոտ անցեալով ու գործերով մէկը միւսին գերազանցում են այդ սրիկաները :

Գործը լսում է հայկական ԽՍՀ Գերագոյն դատարանի յատուկ կոլեգիան — դռնբաց նիստում —հետեւեալ կազմով . Նախագահ Գերագոյն Դատարանի յատուկ կոլեգիայի Նախագահ ընկեր Մեսրոպ Յովհաննիսեան, անդամներ — յատուկ կոլեգիայի անդամներ ընկեր ընկեր Հ. Արաջեան եւ Պ. Դրիւկով: Պետական մեղադրանքը պաշտպանում է Հայկական ԽՍՀ դատախազ ընկեր Արամ Յարութիւնեանը :

Հրատարակւում է մեղադրական եզրակացութիւնը: Մէկուկէս ժամ անընդհատ թւարկւում են ժողովրդի ոխերիմ թշնամիների զազիր եւ հրէշային ոճիրները: Հայաստանի հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական վնասարարական կազմակերպութիւնը, որ ղեկավարուելիս է եղել ժողովրդի մերկացուած թշնամիներ Խանջեանի, Տէր Գաբրիէլեանի, Օթեանի, Երզնկեանի, Ամատունու, Գուլոյեանի, Ակոպովի ու միւսների կողմից, իրեն նպատակ էր դրել խորհրդային իշխանութեան բռնի տապալումը, Հայաստանի անջատումը Խորհրդային Միութիւնից եւ բուրժուա-կապիտալիստական պետութեան ըստեղծումը — կապիտալիստական պետութիւններից մէկի հովանաւորութեան տակ :

Մեղադրական եզրակացութեան մէջ մէկ առ մէկ թւարկւում են վնասարարութիւնների, խլրդային քայքայիչ աշխատանքի այն բազմաթիւ փաստերը, որ կատարել են ժողովրդի արիւնը ծծող այդ իժերը, իրենց հակայեղափոխական սոոր նպատակներին իրագործելու համար :

Դատական նիստին ներկայ գտնուող Երեւանի գործարանների եւ հիմնարկութիւնների աշխատաւորների, մի շարք շրջաններից եկած կոլտնտեսականների նողկանքն ու ցասումն ընդունում է չտեսնուած չափեր ժողովրդի թշնամիների հանդէպ, երբ ընթերցւում են մեղադրական եզրակացութեան այն տեղերը, որտեղ յիշատակւում է, թէ ինչպէս ժողովրդի թշնամիները կանգ չեն առնել ոչ մի միջոցի առաջ — հարուածներ հասցնելու մեր երկրի աճող կոլտնտեսութիւններին ու խորհտնտեսութիւններին, թունաւորել են մարդկանց, սպանել են տասնեակ հազարաւոր անասուններ, հօտերն ու նախիրները վարակել են հիւանդութիւններով, արգելակել են բերքատուութեան բարձրացումը, տարիներ շարունակ փորձել են մեր աշխատաւորութեան մէջ դժգոհութիւն սերմանել խորհրդային կարգերի դէմ :

Մեղադրական եզրակացութեան ընթերցումից յետոյ, պատասխանելով դատարանի նախագահի հարցին, մեղադրեալներն իրենց լրիւին մեղաւոր ճանաչեցին :

Դրանով փակւեց դատարանի առաջին նիստը: (Խ. Հայաստան 26 դեկտեմբեր) :

(Շար.)

*** Անհոգ երիտասարդութեան վախճանը կարօտ ծերութիւնն է :

*** Ամուսնութիւնը թակարդ մըն է, զոր բնութիւնը մեզի դէմ կը լարէ:

*** Ազատութիւնը գեղեցիկ վարդ մըն է, որ միշտ փուշերու մէջ պահուած է :

*** Ժան Ժաք Ռուսօ կ'ըսէ .— «Ազատ ժողովուրդներ, յիշեցէք սա կանոնը, դուք կրնաք շահիլ ազատութիւնը, բայց երբեք չէք կրնար վերստանալ զայն, եթէ անգամ մը կորսնցնէք» :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» o ««««

Ես ամենեւին չթաքցրի նրանից այն պատրաստութիւնները, որ կատարել էին իմ եւ իմ ընկերների ձեռքով: Ես յայտնեցի, թէ ժողովուրդին բաժանուած են, այո՛, մի նշանաւոր քանակութեամբ զէնքեր: Բայց այդ պատրաստութիւնը, ասացի, ոչ թէ ապստամբութեան նպատակ ունի, ինչպէս սխալ հասկացրել են ձեզ, այլ ինքնապաշտպանութեան: Մահմետական ամբոխի այդ կատաղի մոլեգնութեան ժամանակ, որ վառել էր նրա մէջ խլամի հոգեւորականութիւնը, ասացի նրան,— կարող է բոլորովին զոհ գնայ քրիստոնեայ տարրը, եթէ նրան միջոց չտրուի պաշտպանուելու: Այդ անհրաժեշտութեան մասին, աւելացրի, ինքը կառավարութիւնը պէտք է նախապէս հոգ տանէր, եթէ չէ ցանկանում, որ այստեղ նոյնպէս կրկնուէին Բուլղարիայի սխուր անցքերը, որոնք Թիւրքիային մեծ պատասխանատուութեան տակ ձգեցին: Ուրեմն, կառավարութիւնը պէտք է շատ գոհ լինի, որ մենք նրա հոգսերը թեթեւացրինք,— կատարեցինք այն, ինչ որ նրա պարտքն էր անելու, մենք քրիստոնեաների ձեռքը զէնք տուեցինք, մահմետականների մոլեռանդութիւնից պաշտպանուելու համար:

— Խորամանկ փաշան մեծ համակրութիւն ցոյց տուեց, խոստացաւ, որ ինքն էլ ամէն հնար գործ կը դնէ, որ Հայերին վնաս չհասնի. խոստացաւ, որ նրանց թէ կայքի եւ թէ կեանքի ապահովութեան համար պէտք եղած բոլոր միջոցները առանց յետաձգութեան կարգադրուած կը լինեն: Այդ ժամանակ Ռուսաց զօրքերը յետ էին դառնում: Եւ լսւում էր, թէ Հայերը ցանկանում են Ռուսաց զօրքերի հետ գաղթել: Փաշան յանձնեց ինձ համոզել ժողովրդին, որ իրանց տեղից չը շարժուեն: Ես ուրախութեամբ յանձն առայ: Բայց ինձ ճանապարհ դնելէն յետոյ, հէնց ինքը ծածուկ հրաման տուեց քուրդ Ֆաթթահ բէկին, որ իր աւերիչներու հրոսակներով եկաւ Օ... գիւղը կրակ տուեց, այրեց եւ բնակիչների մեծ մասը կոտորեց: Այդ անցքը սարսափ ձգեց ամբողջ գաւառի վրայ եւ աւելի խստացրեց գաղթականութիւնը: Թէ՛ իմ եւ թէ համախոհներիս բոլոր ջանքերը ի զուր անցան երկիւղով պաշարուած ժողովրդին պահել իրենց հայրենի հողին վրայ: Օրինակը արդէն աչքի առջեւ էր: Այնուհետեւ, եթէ երկնից հրեշտակի ձայն եւս լսէին, դարձեալ չէին հաւատայ, թէ Օ... գիւղի պատուհասը չէր հասնի բոլոր ժողովրդին:

— Բայց նենգաւոր փաշայի խաբելը ինձ աւելի համոզեց այն կանխակալ կարծիքի մէջ, թէ Թուրք պաշտօնատարները կողմնակի կամ անուղղակի միջոցներով, իրանք են նպաստում քրիստոնեայ տարրի ոչնչանալուն եւ Հայաստանի Հայերից դատարկուելուն:

— Իմ եւ համախոհներիս բոլոր ջանքերը կարողացան ժողովրդի մի այն մի մասը պահել հայրենի հողի վրայ,— բայց շատ աննշան մասը : Այն ժամանակ Իսմայիլ փաշան թոյլ տուեց Թուրքաց թշնամի Ռուսացկողմը դիմող Հայերի վրէժը մնացած Հայերի վրայ թափել: Այդ միջոցին Քրդերը գործ դրեցին իրանց բոլոր անգթութիւնները, եւ զանազան տեղերում սկսուեցաւ սարսափելի կոտորածը...

— Ես մինչեւ այսօր համոզուած եմ, որ եթէ ժողովուրդը տեղից չշարժուէր, կարող էր պաշտպանուել: Թուրքաց կանոնաւոր զօրքերը, շատ հաւանական է, որ չէին յարձակուի հնազանդ եւ խաղաղ ժողովրդի վրայ :Տեղային իշխանութիւնը մինչեւ այդ աստիճան ակներեւ բարբարոսութիւն չէր անի, մանաւանդ, որ այդ ժամանակ Ալաշկերտի եւ Բայազէդի կողմերում լիքն էին անգլիական ագենտներ եւ եւրոպական լրագիրների թղթակիցներ :Տեղային իշխանութիւնը կ'անէր այն, ինչ որ արեց :— Այսինքն՝ ծածուկ Քրդերին կը դրդէր Հայերի դէմ եւ ինքը մատների միջից կը նայէր գործուող բարբարոսութիւնների վրայ: Բայց Քրդերի դէմ պաշտպանուելը շատ դժուար չէր լինի: Մի փոքրիկ, բայց խիստ նշանաւոր դէպք կ'ապացուցանէ, որ իմ ենթադրութիւնը սխալ չէ: Ես համառօտ կերպով կը պատմեմ քեզ:

— Գաղթականութիւնից յետոյ, երբ Ռուսաց զօրքերը բոլորովին թողեցին Բայազէդի եւ Ալաշկերտի գաւառները, այսինքն, երբ այդ երկիրները կրկին անցան Թուրքաց ձեռքը,— այն ժամանակ, որպէս պատմեցի, Քրդերը սկսան կողոպտել, կոտորել եւ տանջել մնացած Հայերին : Այդ միջոցին մի քանի հարիւր ընտանիք թողեցին իրանց բնակութիւնները եւ ամրացան լեռների մէջ: Երեւակայեցէք մի քանի հազար Քրդեր, մի քանի շաբաթ շարունակ կռւում էին այդ մի բուռը քաջերի հետ, որոնք ոչ միայն յանձն չառեցին անձնատուր լինել, այլեւ մի քանի յաջող յարձակումներ գործելով, կարողացան խլել թշնամուց հարուստ աւար եւ պատերազմական պատրաստութիւններ: Իմ սիրտը եւս այս րոպէում թնդում է մի անսահման ուրախութեամբ, երբ մտաբերում եմ այն անմոռանալի օրերը: Կռւում էին ոչ միայն երիտասարդները, այլ եւ ծերերը, այլ եւ կիները: Ես այժմ համոզուած եմ, որ սարկութիւնը չէ կարող խլել մի ժողովուրդի քաջութիւնը, որ նախնիքը թափել էին նրա երակների մէջ: Սարկութիւնը կարող է միայն ժամանակաւորապէս ճնշել եւ խեղդել քաջագնական ոգին, բայց ըսպանել— ո՛չ: Զարկեց յաջող ժամը, նա կրկին կը զարթնի իր վաղեմի ուժով եւ աւելի սաստիկ զօրութեամբ : Ես այդ տեսայ իմ աչքով: Եւ միակ ուրախալի երեւոյթը, որ վերջին աղէտների մէջ կարող է մխիթարել մեզ,— այդ է:

Վարդանի մռայլուած դէմքը փոքր ինչ պայծառացաւ եւ նա իր տխուր աչքերը ուղղեց դէպի վեր, կարծես, աղօթում էր, կարծես, փառք էր տալիս Վերին Նախախնամութեանը:

— Ինչո՞վ վերջացաւ, հարցրեց նա:

— Երկար պատսպարուել անմատչելի լեռների մէջ, թէեւ շատ դժուար էր, բայց դարձեալ կարելի էր, եթէ մենք գործ ունենայինք միայն Քրդերի հետ: Բայց շուտով պաշարեցին մեզ կանոնաւոր զօրքեր: Այդ վերջիններին նոյնպէս կարելի էր ընդդիմադրել. մեր կողմն էր մի անընկճելի զօրութիւն,— Հայաստանի լեռները , որ այնքան խնամքով պահպանում են իրանց մէջ ապաստանողներին:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

պիտի ըլլայ գտնել լուծման եղանակ մը որ գոհացնէ թէ Թրքական եւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը ։

Վերջապէս, ինչ որ ամենաբարձր նշանակութիւն ունի, եւ որուն պէտք անդրադառնանք այս օրերս, այն է որ ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՋԱՑՆԷ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՅՍ ՇԱՐՔԸ ԵՒ ՊԻՏԻ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԷ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ։ Նկատի առնելով այն մեծ բարեկամութիւնը որ նմանապէս իբրու կը կապէ Էնկիւրին, Լոնտոնը եւ Մոսկուան, կարելի է գնահատել այս Ֆրանքեւթուրք դաշնագրին բերելիք մեծ նպաստը՝ աշխարհի խաղաղութեան պահպանման համար ։ Պ. Տէլպոս անձամբ Էնկիւրի պիտի երթայ պատեհ ժամուն, ստորագրելու համար դաշնագիրը ։

Հիթլերական հնգամեակը եւ Հրեաները

Մինչ Գերմանիոյ նացիները կը պատրաստուին տօնել հիթլերական իշխանութեան հնգամեակը, որ կը լրանայ կիրակի օր, 30 յունուար, Հրեաները կը փախնան նոր հալածանքներէ ։

Թէեւ հակահրէական նոր օրէնքներ հրատարակուած չեն 1935ի Նիւրէնպէրկի համագումարէն ի վեր, բայց վերջին շաբաթներս նոր խստութիւններ կը նշմարուին ոչ-արիականներու հանդէպ ։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հրեաները հետզհետէ կը զրկուին իրենց անցագիրներէն եւ նոր անցագիր կը տրուի միայն անոնց որ կը հեռանան երկրէն ։ Այս դրութիւնը արդէն կը տիրէր Գերմանիոյ կարգ մը մասերուն մէջ. այժմ կը գործադրուի ամբողջ երկրին մէջ ։

Իբրեւ հետեւանք նոր կարգուսարքին, Հրեաներու թիւը մեծապէս նուազած է Գերմանիոյ մէջ։ 1933ին 560.000ի կը հասնէր անոնց թիւը, իսկ 1937ի վերջը իջած էր 360.000ի։ Կառավարութիւնը հակահրէական օրէնքները նոյն խստութեամբ կը գործադրէ նաեւ վերին Շլեզիոյ մէջ, փակելով հրէապատկան պանդոկներն ալ, ինչ որ նախատեսուած չէր։ Տոքթ. Շախտի հրաժարումը տնտեսական նախարարութենէն՝ ծանր հարուած մը եղաւ հրեայ առեւտրականներուն համար։ Նոր հրամանի մը համաձայն, 10 առ հարիւր կրճատուած է հում նիւթերու հայթայթումը հրէական գործարաններու ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց մարտական ընկերակցութեանց կազմութիւնը։— Քրիստոնեայ փաստաբաններու ընդհ. միութիւնը որոշեց դիմում կատարել Ռումանիոյ փաստաբանական բոլոր սենեակներուն, որպէսզի հպատակութեանց վերաքննութեան հրամանագիրը հիմ բռնելով, բոլոր հրեայ փաստաբաններուն արգիլուի գործել, մինչեւ որ քննուի իրենց հպատակութեան խնդիրը։ Միւս կողմէ, Ռումանիոյ հրէական կազմակերպութեանց վարիչները ժողով գումարելով, որոշեցին խնդրել անգլիական կառավարութենէն որ արտօնէ յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին 40.000 Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախարարական խորհուրդը, նկատի առնելով գիւղացիներու վիճակը, որոշեց մէկ միլիոն ոսկի զեղչել հողային տուրքը։ Ամէնէն փոքր հողատէրերը կէս առ կէս պիտի օգտուին այս զեղչէն ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը մօտերս հրամանագիր մը պիտի հրատարակէ, որուն համաձայն 2.000.000 թոն տարողութեամբ նոր շոգենաւեր պիտի շինուին, յառաջիկայ տասը տարիներու ընթացքին։ Այս նաւերը ամէնէն արդիւնաւորները պիտի ըլլան Եւրոպայի մէջ, օժտուած՝ արդիական կատարելութիւններով ։

ԲՈԼՈՐ ԿԱԹՈԼԻԿ երիտասարդական կազմակերպութիւնները լուծուեցան Պավարիոյ մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ հակապետական գործեր կը կատարեն։ Միւս կողմէ հետապնդումները կը շարունակուին հոմէական կղերին դէմ։ Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան այս օրերս ։

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը շարունակելով բանակին վերակազմութիւնը, ջնջեց ծառայ - զինուորներու դրութիւնը։ Այն սպաները որ այդպիսի զինուորներ ունէին իրենց տրամադրութեան տակ, հատուցում պիտի ստանան, որպէսզի կարենան քաղաքացի ծառաներ վարձել։ Այս բարենորոգման նպատակն է տրամադրելի զինուորներ ունենալ գործօն բանակին համար ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոնի թերթերուն հասած լուրերու համաձայն, յունուար 25ին ձերբակալուած են 37 երիտասարդ սպաներ, ամբաստանուելով թէ մահափորձ մը սարքած են Սթալինի դէմ։ Մասնաւոր լրտեսներ առէնէ մը ի վեր կը հսկէին այս սպաներուն վրայ եւ յաջողած էին մերկացնել անոնց հետ։— Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ձերբակալուած են բազմաթիւ պաշտօնեաներ՝ Լէնինկրատի շարժանկարի գործարանէն (Լէնֆիլմ), գլուխն ըլլալով ընդհ. տնօրէնը՝ Ռօզէնպլաթ ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ խորհրդային գիտական խումբը (չորս հոգի), որ կայան մը հաստատած է 1937 մայիսէն ի վեր, արտօնուեցաւ Մոսկուա վերադառնալու փետրուար 1ին ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք Արաբներ կախուեցան Ակրայի մէջ, իբրեւ ահաբեկիչներ։ Տասը Հրեաներ Երուսաղէմէն Թէլ Ավիվ գացած ատեն յարձակում կրեցին Արաբներէն եւ ծանրապէս վիրաւորուեցան ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒՌ ՔՈԼԱՆՊԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէի ժողովը 28 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ: կարեւոր օրակարգ:

Վալանս

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ժողովը՝ 30 յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ.

«ՔԵՌԻ» խումբի ժողովը՝ 30 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ.

«Վ.ՐԷԺ» խումբի ժողովը՝ 30 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԲԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչու՞ մտահոգուած ենք մեր հայրենիքի ապագայով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան յիշատակին, 30 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ։ Մուտք 7 ֆրանք։

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱՊԵԱՆ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ։ Խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՌՈՒՕՆՑԸՐ ճազը։ Մուտք 12 ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Ց. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIALISTE, 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ։ Կը ներկայացուի «ՂԱՐԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփէրէթ 5 արար) Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ։ Կը նուագէ CARIO CANTI նուագախումբը։ Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3, փոքրիկներու 1 ֆրանք։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 28 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ Հ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայկական հարցը 1914էն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը»։

Թատերական ներկայացում Վիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԷՆ ԿՈՂՄԷ

30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռ. Ա. Ակումբին մէջ Ղեկավարութեամբ Դերասան ԹՐԱՖՕՇԻ կը ներկայացուի «ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ»

Երգ, պար եւ նուագ

Մուտք 5 եւ 4 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ԺԷՌՎԷՍԻ ՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը Մ. Պէշիկթաշլեանի «Արարատ» թատերախումբին կողմէ, 29 Յունուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ենիճէյի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի առած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն։ Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց սպասաւորին որուն անունն էր Նշան։ Իր տղոց հասցէն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի, 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

Մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար, կը խնդրուի «Գոյամարտ» օրացոյցի այն գործակալներէն որ չծախուած օրացոյց ունին, հաճին անմիջապէս վերադարձնել։ Ծախուած օրացոյցներու փոխարժէքը եւս շուտով փոխադրել հետեւեալ հասցէին, Mr. G. Djarayan, 17 Rue des Petites Maries, Marseille:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը հայրենակից՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ամուսնութեան առթիւ իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ց. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Լեւոն Նէտիլեան դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր անմխիթար կողոջ՝ ընկերուհի Վարդխաթուն Նէտիլեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհիներ Մարիամ Նէտիլեանի, Մաքրուհի Փափուճեանի, Գոհարիկ Տէր Վարդանեանի եւ բոլոր պարագաներուն։ Այս առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրէ չքաւոր ընտանիքի մը։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ պատուաւոր կին մը տնական աշխատանքներու համար, այցելութեամբ, կամ ճաշարանի խոհանոցային աշխատանքներու համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ Գործերու Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս հայ փոքրիկներու ծնողքը ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 30ին, Կիրակի, ժամը ճիշդ 2.30ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռ։

Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

Մուտքը ազատ է ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Շավիլ Մ.ճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ - անդամուհիները տարեկան Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի դպրոցի սրահը։

Զ. Ո. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Երեքշաբթի 1 Փետր., երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր հարցեր։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Համազգային Կեդր. Վարչութեան վիճակահանութենէն շահող 861, 990, 998 թիւերուն նուէրները ստանալու համար դիմել Մասնաճիւղին։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Գործ կը փնտռէ Հայ երիտասարդ օրիորդ մը, տնական աշխատանքներու կամ փոքրիկներ նայելու համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան։

Ի ՆՊԱՍՏ ՎԻԷՆԻ Կ. ԽԱՉԻ Դ[illegible]

(Դեկտ. 26ի հանդէսին առթ

Պ. Մուրատեան 50 ֆրանք, [illegible] ճարեան 25, Ծ. Ծատուրեան Զաքարեան 15ական, Կ. Մու[illegible] Պ. Գ. Ալոյեան, Դանիէլեան, [illegible] հաննէսեան, Զարդարեան, [illegible] բարեան, Փէհլիվանեան, Ա[illegible] եան, Ն. Մուրատեան, Թոր[illegible] Տիկին Մանուկեան, Պր. Ահա[illegible] Տիկին Ք., Լուսին Գալայճեան [illegible] րոններ Մանուկեան, Մաղ[illegible] Մ. Կարապետեան, Ա. Յով[illegible] եան, Ս. Մաթոսեան, Ա. Փի[illegible] Ս. Գալուստեան, Պ. Մանո[illegible] Ոմն, Պ. Խաչատուրեան, Իօզ[illegible] Յ. Մկրտիչեան եւ Տիկին Ս[illegible] 10ական, Պարոններ Խուկո[illegible] Կարապետեան, Լ. Քէչիչեան, [illegible] եան, Մալխասեան, Մատ[illegible] Խաչատրեան, Պէրպէրեան, Մ[illegible] Փալոյեան, Երեմեան, Խ. Տ[illegible] եան, Տօլմաճեան, Դ. Կարա[illegible] Ա. Կարապետեան, Մ. Կօչ[illegible] Զ. Տայեան, Ա. Ալէքսանեան, Մկրտիչեան, Տիկիններ Յով[illegible] եան, Իսկիւլեան, Արթինեան, հի, Խուկոյեան, Զպուքեան Մէկէնէճեան, Տիկին Գա[illegible] 5ական ֆրանք։ Գումար 540 (Տես «Յառաջ» 4 յունուար)։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOP[illegible]

17, Rue Demesme — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ բոլոր երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 29 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3641
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Շօթանի ճառը ձայնասփիւռով

Հինգշաբթի գիշեր, վարչապետ Շօթան ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ ամբողջ երկրին առջեւ, ներկայացնելով կառավարութեան կազմած աշխատանքի նոր օրինագիծը.—

Սիրելի հայրենակիցներս,

Կառավարութիւնը Երեսփ. Ժողովին յանձնեց օրինագիծ մը, կազմելու համար աշխատանքի արդիական օրինագիրք մը եւ վերահաստատելու համար ընկերային խաղաղութիւնը։

Ներկայացնելու համար այդ օրինագիծին նպատակը եւ կազմութեան պատճառները, խօսք փոխանակ ուղղելու խորհրդարանի անդամներուն՝ ինչպէս սովորութիւն է, երբ կ՚ուղղեմ համայն ազգին, պատճառն այն է որ մեր ազգային կեանքին վերաբերեալ շատ կարեւոր աքթ մը կը կատարուի։ Որովհետեւ ընկերային խաղաղութիւն հաստատելու մեր ճիգը կը գիտուի բոլոր անոնց կողմէ, որոնց նայուածքը ուղղուած է մեզի դուրսէն, իբրեւ բախտորոշ նշանը աշխատանքի եւ համերաշխութեան ուղիով վերականգնումի Ֆրանսական կարողութիւններուն։

Ուստի եռանդագին կը մաղթեմ որ բոլոր քաղաքացիները, վերջ դնելով իրենց անհամաձայնութեանց, կառավարութեան ընծայեն իրենց վստահութեան թանկագին նպաստը։ Ձեզմէ խուսափուեցէն չենք պահանջեր կոյր եւ ամբողջական գնահատութիւն մը ներկայացուած օրինագծին մասին, որ մշակուած է հանրային շահերուն ծառայելու միակ մտահոգութեամբ եւ, կը խորհինք թէ ընկերային խաղաղութեան պահանջներուն համապատասխան է։ Ճիշդ է որ դեռ պիտի լրացուի եւ ամբողջացուի այն վիճարանութիւններով, որոնք պիտի ծագին խորհրդարանի յանձնաժողովներուն մէջ։ Գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութիւնները եթէ կը փափաքին, այդ օրինագծին մասին, ներկայացնել թելադրանքներ որոնք կը բխին իրենց ճարտարարուեստական կեանքի փորձառութիւններէն, անաչառութեամբ եւ համակրանքով պիտի ընդունուին մեր կողմէ։

Բայց կը խնդրեմ մեր բոլոր հայրենակիցներէն, մասնաւորաբար արդիւնաբերող դասակարգէն, բանուոր թէ գործատէր, որ մէկդի դնեն իրենց կիրքերն ու նախապաշարումները եւ ընդառաջ երթան կառավարութեան անկեղծ կոչին՝ յանուն համերաշխութեան եւ ընկերային խաղաղութեան։ Եթէ գիտնանք աշխարհի առջեւ, որ հանդիսատեսի պէս մեզ կը դիտէ, ցոյց տալ Ֆրանսամը, ամբողջովին միակամ՝ աշխատելու եւ արտադրելու խաղաղութեան եւ օրինապահութեան մէջ ինչպէս հանրապետական օրէնքներու հովանաւորութեան տակ, ատիկա պիտի կազմէր մեծ յաղթանակ մը, որ պիտի ծառայէր մեր երկրին ապահովութեան եւ հեղինակութեան։

Ի՞նչ էին պատճառները, որ մեզ մղեցին մշակելու նոր օրէնք մը, կանոնաւորելու համար գործատիրական եւ բանուորական դասերու յարաբերութիւնները։

Ծագումն ու նշանակութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ միտքով ետ երթալ մինչեւ 18 ամիս, մինչեւ յունիս 1936։ Դեռ նոր դուրս կ՚ելլէինք տնտեսական երկար եւ ցաւագին տագնապէ մը, որ նեղ կացութիւն մը ստեղծած էր թէ բանուորներուն եւ թէ գործատէրերուն համար։ Յանկարծ, քաղաքական յաղթանակի մը գինովութեան մէջ, բանուորներուն աչքին առջեւ սկսաւ փայլիլ ընկերային տեսակ մը կերպարանափոխութեան յոյսը։ Անոնք իրենց պահանջները արտայայտեցին հրամայական ձեւով, աղմուկին մէջ զանգուածային գործադուլներու, որոնք եթէ, բարեբախտաբար, տեղի չտուին բռնութեանց, կատարուեցան այնպիսի եղանակներով, որոնք հակառակ էին օրէնքներուն եւ վտանգաւոր ձեւով մը կը սարսէին ընկերային վարչաձեւին ամրութիւնը։

Ահա այդ ատեն էր որ, իմ նախորդիս եւ բարեկամիս՝ Լէոն Պլումի հովանաւորութեան տակ, գործատիրական եւ գործաւորական դասերուն ներկայացուցիչները պայծառատեսութիւնն ունեցան հաւաքուելու եւ, ընկերային պայքարին տեղ, մշակելու պայմանագրութիւն մը։ 12 Յունիսին ստորագրուեցան Մաթինեոնի հռչակաւոր պայմանագրութիւնները։

Կարգը վերահաստատուելէ, աշխատանքը վերսկսուելէ ետքը, խորհրդարանը քուէարկեց շարք մը օրինագիծեր, որոնք բանուորներուն կը շնորհէին որքան մեծ, նոյնքան օրինաւոր առաւելութիւններ։ Այսպէս կը ստեղծուէր աշխատանքի նոր օրինակարգ մը։

Փորձառութեան լոյսին տակ, ի՞նչ անաչառ դատաստան կարելի է կատարել այժմ աշխատանքի նոր օրինակարգին մասին։

Ընկերային ընդունուած բարեփոխութիւնները, ինչպէս հաւաքական պայմանագրութիւն, վճարովի արձակուրդ, աշխատանքի ժամերու կրճատում, անուրանալի է որ բարելաւում մը յառաջ բերին բանուորական կեանքի պայմաններուն մէջ։ Կատարուած այդ բարեփոխութիւնները այլեւս կը կազմեն վերջնապէս ընդունուած իրաւունքներ, զորս ոչ ոք կրնայ վերաքննել այսուհետեւ, արդէն ոչ ոք կը խորհի վերաքննել զանոնք։

Գալով պարտադիր իրաւարարութեան մասին մշակուած օրինագծին, կարելի չէ ուրանալ որ նպաստեց խաղաղ լուծում մը տալու բազմաթիւ վէճերու։

Սակայն ի՞նչպէս չզարմանալ, որ տակաւին կը տեւեն հակամարտութեան բազմաթիւ եւ ծանրակշիռ պարագաներ, հակօրինական դէպքեր, ինչպէս եւ ընդհանուր դրդութիւն մը, որ կը տարածուի բանուորներու եւ գործատէրերու մտքին մէջ։

Այս կացութեան առջեւ՝ պէ՞տք է դատապարտել ամէն ճիգ, որ կը կատարուէր, 18 ամիսէ ի վեր, հաշտարար ձեւով լուծելու համար աշխատանքի պայքարները։ Դրուած հարցերը անհունապէս բարդ էին, իսկ մշակուած օրէնքները կը վերաբերէին միլիոնաւոր մարդոց, որոնք ցրուած էին երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ, այնպէս որ ճակատագրական էր անցընել փորձի եւ խարխափումի շրջան մը։ Բայց եւ այնպէս ողջմտութիւնը, պարտականութեան զգացումը կը պահանջեն չյուսահատիլ, հաւատք ունենալ ընկերային գործակցութեան մասին, կատարելագործել խաղաղութեան գործիքը եւ ոչ թէ քանդել զայն։ Այդպէս ներշնչուած է կառավարութիւնը մշակելով աշխատանքի արդիական օրինագիծը, ստարկայօրէն վերլուծելով կարգ մը ձախո-

ղութեանց պատճառները, փնտռելով ամէնէն յարմար միջոցները՝ նախատեսելու եւ կանխարգելելու համար աշխատանքի վէճերը, կամ, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն վէճ ծագած պարագային՝ արգիլելու համար որ անկարգութեան չյանգին։

Ի՞նչ օրէնքներ մշակուած են

Յետոյ վարչապետ Շօթան, շարունակելով իր ճառը, անցաւ աշխատանքի մշակուած օրինագիծին.—

Մեր մշակած օրինագիծները վեց հատ են։

Տրամաբանական կարգով՝ այդ օրինագիծերը կը ներկայացնեն բանուորական կեանքին բոլոր երեսները։

Նախ, անհրաժեշտ էր դարմանել բանուորին առաջին մտահոգութիւնը, — աշխատանք գտնել։ Շատ կը յեղյեղուի թէ աշխատանքի իրաւունքը նուիրական է։ Պէտք էր բարեբախտ իրականութեան մը վերածել այդ իրաւունքը։ Այդ նպատակով՝ առաջադրեցինք ամուր եւ արդար հիմերու վրայ դնել աշխատանքի զետեղման գրասենեակները։

Աշխատանքի նահանգային հանրային գրասենեակին շուրջ, որ կը կազմէ աշխատանքի նոր օրինակարգին էական բջիջը, թոյլ տուինք որ գործեն արհեստապետական զետեղումի ձրի կազմակերպութիւնները որոշ հսկողութեան տակ։

Երկրորդն է գործաւոր առնելու եւ գործաւոր արձակելու հարցը, որ ամիսներէ ի վեր վիճաբանութեան նիւթ դարձած է։ Այստեղ հարկ էր հաշտեցնել երկու յարգելի սկզբունքներ։ Մէկ կողմէ, գործատէրը, իբրեւ պատասխանատու իր արդիւնաբերական ձեռնարկին, կ՚ուզէ իր հակակշիռը ի գործ դնել աշխատակիցներու բարոյական եւ արհեստագիտական կարողութեանց վրայ։ Միւս կողմէ, բանուորները կ՚ուզեն որ պաշտպանուի իրենց սէնտիքայական իրաւունքը՝ երբ գործատէրը կը մերժէ գործաւոր առնել։ Ուզեցինք գոհացնել երկու պահանջներն ալ, գործաւոր առնելու պարագան մեր հակակշիռին տակ պահելով։

Գալով գործէ արձակելու խնդրոյն, կը ներկայացնէ երկու երես,— հաւաքական ձեւով գործէ արձակել համաձայն արդիւնաբերական ձեռնարկին պահանջներուն, կամ անհատական ձեւով գործէ արձակել՝ իբրեւ հետեւանք արհեստագիտական անկարողութեան կամ սխալի։

Առաջին պարագային՝ գործատիրոջ իրաւունքն է ճշդել եւ պահել իր գործաւորներուն թիւը։ Բայց շատ անգութ հետեւանքներ կրնայ ունենալ գործատիրոջ այդ իրաւունքը, որուն համար արդարութեան երաշխիքներ ապահովեցինք։ Անհրաժեշտ էր հաւաքական պայմանագրութեամբ, կամ ներքին կանոնագրութեամբ մը՝ առաջուընէ ճշդել այն եղանակները, որոնց համաձայն միայն պիտի կատարուի գործէ արձակումը։ Այսպէս, պայմանաժամ տալ գործէ արձակելէ առաջ, նկատի առնել մարդկային զգացումներ (գործաւորին առողջութիւնը, տարիներէ ի վեր աշխատիլը, ընտանեկան բեռը, արհեստագիտական կարողութիւնը, վեց ամիս վերջ գործի առնելու պահանջ ներկայացուած ատեն՝ նախընտրել գործէ արձակուածը)։

Անհատական սխալներու պարագային՝ գործի վարիչները իրաւունք ունին ապահովելու աշխատանքի կարգապահութիւնը, առանց անտես առնելու մարդկային անձին սրբութիւնը։

*** Շօթան, յետոյ, ընդհանուր ձեւով ներկայացուց աշխատանքի արդիական օրինագիրքին միւս գլուխները, որոնց պիտի անդրադառնանք՝ երբ վիճաբանութեան դրուին խորհրդարանին մէջ։

Ամէնէն վերջ կոչ ըրաւ, որ բոլոր Ֆրանսացիները միանան, որպէսզի արտաքին աշխարհը իր աչքովը տեսնէ եւ հաստատէ թէ այս երկիրը գիտէ միակամ կանգնիլ երբ վտանգ մը կը սպառնայ։ Ֆրանսա կ՚անցընէ իր պատմութեան ամէնէն փափուկ շրջանը, բայց ան վստահ է իր ուժին վրայ,— այդ ուժը նախ իր աքանչելի բանակն է, որուն ոչ մէկ խնամք կը զլանայ կառավարութիւնը։

Կոփամարտ՝ [illegible] Խորհրդարաններուն մէջ

Պելճիքայի խորհրդարանին մէջ աննախընթաց տեսարան մը պարզուեցաւ առջի օր։

Ծերակոյտին մէջ ռէքսիստ անդամ մը, կոմս տը Կրիւն, նախատական ձեւով խօսած ըլլալուն համար ներքին նախարարին դէմ, նախագահը արգիլեց իրեն խօսիլ եւ հրաւիրեց դուրս ելլել։ Մարդը ընդդիմացաւ, ժողովը դադրեցաւ եւ վերսկսած ատեն զինեալ պահակներ արգիլեցին ռէքսիստին մուտքը ժողովէ ներս։

Երեսփ. Ժողովին մէջ աւելի ծանր եղաւ դէպքը։ Ռէքսիստ երեսփոխան մը ամբաստանեց նախկին երեք նախարարներ թէ օգնաւ ծախած են հանրապետական Սպանիոյ ինչ որ հակառակ է չէզոքութեան։ Այդ նախարարներէն մին՝ Պ. Հասպար առանց պատասխանելու խնդրին՝ «ստախօս» պոռալուն համար իրարու վրայ յարձակեցան եւ ահա աջն ու ձախը սկսան գիրկընդխառն կռիւ մարտ մը։ Գրիչ, կաղամար, աթոռ ինչ որ կար շարժական՝ իրարու գլուխի նետուեցան եւ ռէքսիստները լաւ ծեծ մը կերան, քանի որ փոքրամասնութիւն էին։

Ճառով ճառ

Ազգաժողովի հարիւրերորդ նիստը տեղի ունեցաւ առջի օր ուր գործէ աւելի ճառախօսական մրցում մը տեղի ունեցաւ։ Տասնըչորս պատուիրակներ խօսեցան իրենց քաղաքականութեան համաձայն։ Պ. Տէլպոս փառաբանեց, իտոն չափաւոր չեշտով մը նոյնը կրկնեց, իսկ Լիթվինով երգիծական շեշտով մօտեցաւ, Պելճիքա, Լեհաստան եւ միւսները երկայրի ուղղութեամբ մը քալեցին, մինչ Չինաստանի խեղճ ներկայացուցիչը ի զուր Ճափոնի բռնադրաւումները կը թուէր։

Ճապոնական նոր ապտակ մը

Նոր միջադէպ մը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։ Նանքինի ամերիկեան հիւպատոս Պ. Ալիզօն որ միանգամայն ամերիկեան դեսպանատան գ. քարտուղարն է, Նանքինի մէջ ապտակուեցաւ ճափոն զինուորի մը կողմէ։ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները փութացին ներողութիւն խնդրել եւ... փակել խնդիրը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ ՄԱՏԼԷՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի առաւօտ, Փարիզի Մատլէն եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ, «Էօվր տ՚Օրիան»ի նախաձեռնութեամբ, հայկական պատարագը։ Ընդարձակ եկեղեցին, վարով ու վերով, ամբողջովին լեցուն էր։ Ներկայ էին Կարտինալ Վերտիյէ, պապական նուիրակը, արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ Պ. Բանէ, որ եկած էր արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի խնդրանքով, ինք Փարիզէն բացակայ ըլլալուն, Պ. Պրինօ՝ արտաքին նախարարի խորհրդական Պ. Թէսանի կողմէ, «Էօվր տ՚Օրիան»ի կեդրոնական վարչութեան անդամները՝ նախագահ Պ. Էօժէն Տըլըրուլի ընկերակցութեամբ, նախկին նախարար Պ. Լուի Մարէն, բանակին կողմէ՝ զօրավարներ Քասթէլնօ, Թրէնթինեան, Մարկօ, Պրէմօն եւ Շարտինեի, Բանակի Ընդհ. Քննիչ բժիշկ Էմիլի, նաւատորմի կողմէ՝ ծովակալներ Կէփրաթ, Մոռնէ, Ամէ, Ժուպէռ, Պազիր, Կիլլի տը Ռէօռ, դեր - ծովակալներ՝ Քուէտիք, Վալա, Տիւֆուռ տը լա Թիւյըրի, գնդապետ Փաժէս, գնդապետ Լամուշ, նախարար Պ. Մառէն, խորհրդարանի կողմէ՝ Պ. Պ. Փինէյլի, Վիէտման - Կուառան, Պիւքայլ, կոմս տը Լէնս, ծերակուտական տոքթ. Ռոպէր, Պ. Փայեան եւ ակադեմիի ուրիշ անդամներ։ Փարիզահայ գաղութի եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։ Մասնաւոր հրաւէրով ներկայ էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրներէն մին։

Կը պատարագէր հայ հռոմէականներու կաթողիկոս-պատրիարք Աղաջանեան, իսկ արարողութեանց կը մասնակցէին Գեր. Պահապանեան արք. եւ Մարտինի եպիսկոպոս Պաթանեան գերապայծառ։ Կը սպասարկէին Սէվրի Մուրատեան վարժարանի Մխիթարեան հայրերը, իսկ երգեցողութիւնները կը վարէր Պ. Աւետիս Քէչէճեան։ Երգեցողութեանց կը մասնակցէր նաեւ Օփերայի երգիչներէն Պ. Նարսոն։ Պատարագի ընթացքին Ֆրանսացի քահանայ մը մէջ ընդ մէջ ծանօթութիւններ կուտար արարողութեանց մասին։ Պատարագի կիսուն գեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ Նօթր Տամ եկեղեցւոյ քարոզիչ Հ. Փինառ տը լա Պուլայէ։ Ան, ի մէջ այլոց, խօսեցաւ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի մասին, «որուն յաղթանակը մեծ է եղած՝ ինչպէս դժբախտութիւնը, եւ որ, ցրուած աշխարհի չորս մասերուն վրայ, ուշադրութիւնը կը գրաւէ քրիստոնեայ աշխարհին»։ Ու յիշեց, իրենց թուականներով, հայկական ջարդերը՝ Սասունէն ու Ատանայէն մինչեւ 1915ի մէկ միլիոնը եւ, խօսքը ուղղելով կաթողիկոս պատրիարքին, հաւաստիք տուաւ թէ «իր ազգը երբեք պիտի չանտեսուի քրիստոնեայ Ֆրանսայի կողմէ։» Հայ ժողովուրդի յաղթական ու ջանադիր վերակենդանութիւնը՝ այդ ջարդերէն վերջ՝ այդ ժողովուրդին կ՚ապահովեն մեծ ապագայ մը»։

Արարողութիւնները, ինչպէս նաեւ քարոզը բազմահազար հասարակութեան կողմէ կ՚ունկնդրուէին մեծ ուշադրութեամբ։

*** Կէս օրէ վերջ, Սէվրի Մուրատեան վարժարանի մէջ ի պատիւ կաթողիկոս-պատրիարքին ընդունելութիւն մը սարքուած էր Մխիթարեան հայրերու կողմէ, վարժարանի թատերասրահին մէջ։ Հրաւիրեալներէ զատ, ներկայ էր նաեւ երկսեռ բազմութիւն մը։

Հանդէսին բացումը կատարեց վարժարանի երգեցիկ խումբը, «Հայկական Ցեղ» երգով։ Մխիթարեան հայրերու կողմէ բարձրաստիճան հիւրին բարի գալուստ մաղթեց Հ. Ս. Տէր Մովսէսեան ու շնորհակալութիւն յայտնեց՝ պատուած ըլլալուն համար «այս յարկը որ համեստ է, բայց հայ ցեղային շունչով տաք»։ Թուեց արժանիքները նորընտիր կաթողիկոսին ու, «թոյլ կուտամ ինքզինքիս, ըսաւ, բոլոր հայրերու բաղձանքը յայտնել, խնդրելով որ ձեր բարձր դիրքը օգտագործէք՝ մեր մեծարժէք ժողովուրդին դատին ի նպաստ, որովհետեւ տեսաք թէ մեծերու եւ փոքրերու նայուածքներու մէջ ապատանէնչ բոց մը կայ»։ Ուղերձներ կարդացին երկու աշակերտներ, իսկ ուրիշներ ներկայացուցին երաժշտ. խաղ մը։ Աշակերտ մը արտասանեց Վարուժանի «Բեղաս»ը։ Ի վերջոյ խօսք առաւ կաթողիկոս-պատրիարքը։ Իր հրճուանքը յայտնեց հայ շրջանակի մէջ գտնուելուն համար, Մխիթարեան հայրերու արժանիքներէն ամէնէն բնորոշը նկատեց հայ ըլլալնին, յիշեց թէ Հռոմի մէջ եւս մեծ հանդիսութիւններ սարքուած են իր ընտրութեան առթիւ՝ ինչպէս հոս, եւ չեշտեց մեծ հետաքրքրութիւնը որ կը տեսնուի վերջերս Հռոմի թէքփաբիզի մէջ։ «Վատիկանի քահանայապետը ինծմէ խնդրեց հաղորդել անխտիր ամբողջ հայ ժողովուրդին թէ իր եկեղեցին ու ինք կը հետաքրքրուին հայ ժողովուրդի ապագայով, որ, հաւատացած է ինք, լաւ ու յաղթական պիտի ըլլայ։ 1917ին ալ, պատրաստ էր, դարձեալ, որ միեւնոյն աստիճանին վրայ դրուէ Լեհաստանի եւ Հայաստանի դատերը։ Ուրեմն, երբեք անյոյս չըլլանք մեր ապագայի մասին։ Ճիշդ է Հայաստան մը ունինք այսօր, բայց հայ ժողովուրդի մեծ մասը դուրս է անկէ։ Վստահ ըլլանք որ օր մը հայրենի դրօշ մը կը ծածանի Արարատի գագաթը եւ մեզ բոլորս կը հաւաքէ իր ծալքերուն տակ։ Մինչ այդ՝ թումբեր կանգնենք ուծացման դէմ։ Նոյնիսկ այս Լոյս - Քաղաքներուն մէջ երբ մեզի հարցնէին թէ վերատին աշխարհ գալու պարագային ինչ կ՚ուզէիք գալ, պիտի պատասխանէինք — Հա՛յ»։

Հանդէսը փակեցին աշակերտները՝ «Ո՛վ Անդրանիկ» երգով։

Պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը

Պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը, ինչպէս գրեր էինք, տեղի պիտի ունենար 9 փետրուարին, Էնկիւրիի մէջ։ Պաշտօնական տեղեկագրութեան մը համաձայն, խորհրդաժողովը յետաձգուած է 15 փետրուարին։ Խորհրդաժողովին պիտի նախագահէ Յունաստանի վարչապետը՝ Մեթաքսաս։ Անիկա Էնկիւրի պիտի մեկնի 12 փետրուարին, անցնելով Պոլսէն, ուր պիտի սպասէ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներուն։ Խորհրդաժողովը պիտի տեւէ երկու օր միայն։

Տնտեսական վերակազմութեան ծրագիր մը

Պելճիքայի նախկին վարչապետ Վան Զէլանտ, ինչպէս յայտնի է, յանձնառութիւն ստացած էր Եւրոպայի տնտեսական վերակազմութեան մասին ծրագիր մը պատրաստել։ Այս առթիւ շրջեցաւ բոլոր երկիրները եւ իր ուսումնասիրութեան արդիւնքը հրատարակեց երէկ։ Այդ ծրագիրը կ՚առաջարկէ մաքսային սակերը շաւելցնել, մաքսային պաշտպանութեան անուղղակի միջոցները մեղմել, ճարտարարուեստական քօնթէնճանը եւ սակերու վրայ հակակշիռը ջնջել, եւ կնքել դրամական ու տնտեսական աշխատակցութեան համաձայնութիւններ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՐԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սիոնականութիւնը երբ ստեղծուեցաւ, բաւական ժամանակ մնաց առանց Սիոնի եւ Իսրայէլի զաւակներուն: Աստիճանաբար սկսան հոն տեղաւորուիլ եւ ոյժ տալ հին եբրայեցերէնին, որ մեռած լեզու մըն էր: Անշուշտ այս վերազարթումը կրնայ հետաքրքրական ըլլալ լեզուի պատմութեան համար, որովհետեւ արտակարգ երեւոյթ մըն է: Նոյնն է թէ, մենք խօսէինք ուրարտերէն եւ կամ գրաբար լեզուով, երկար դարեր տարբեր լեզուներ մայրենի բարբառի պէս գործածելէ վերջ: Այժմ Պաղեստինի մէջ կը խօսին ու գրեն եբրայեցերէն: Ունին թերթեր ու գրականութիւն, ազգային կեանք եւ դպրոց:

Պատերազմի ընթացքին Հրեաները մեծ դեր խաղացին: Ամենուրեք կը փնտռուէին մամուլի ազդեցութեան եւ հարստութեան համար: Անոնց քարոզութեան միջոցով էր, որ Ամերիկան դաշնակիցներուն հետ պատերազմի մտաւ: Ի հարկէ այդ քարոզութիւնը պայմանաւորուած էր Պաղեստինի անկախութեամբ:

Ֆրանսայի մէջ արտաքին նախարար Փիշոնի միջոցաւ եւ Անգլիոյ մէջ նմանապէս՝ խոստումներ շռայլուեցան, հսկայ ցոյցեր եղան օգնելու սիոնականութեան, պաշտօնապէս ճանչնալու համար Պաղեստինի անկախութիւնը: Ոգեւորութիւնը մեծ էր մանաւանդ Հրեաներուն մէջ: Հրեաները Ռուսաստանէն անգամ փախուստ կուտային, ֆրանսական բանակին մէջ ծառայելու համար: Օտեսայի մէջ, հակառակ հրեայ մեծամասնականներու արգելքին, մեծ ցոյցեր տեղի ունեցան ի նպաստ Պաղեստինի անկախութեան:

Ուիլսընը եւ դաշնակից պետութիւնները համաձայնեցան Պաղեստին մը ստեղծել եւ Սէվրի դաշնագրով նուիրագործել անոր անկախութիւնը: 95րդ. յօդուածը նուիրուած է Պաղեստինի անկախութեան: (Իսկ 88երորդ յօդուածէն մինչեւ 93րդ.ը նուիրուած Հայաստանին): Ստորագրողներուն մէջ առնուազն չորս հինգ դիւանագէտներ կան հրէական ծագումով, ինչպէս Ճորճ Կրահամ, Միլրան, Պլանքենպէրկ, Արթիւր Հերցել եւն.: Սէվրի դաշնագիրը չգործադրուեցաւ, բայց անոր տրամադրութիւններէն մէկ մասը Անգլիոյ կողմէ ընդունուեցաւ եւ Պաղեստինը մտաւ իր թեւարկութեան տակ: Պալֆուրի հանրածանօթ «Ցայտարարութիւնը» նուիրագործեց Հրէական ազգային օջախի մը հաստատումը եւ այսօր շնորհիւ ծրագրեալ ներգաղթի քաղաքականութեան մը, 400,000 Հրեաներ հաստատուած են իրենց երկրին մէջ:

Պաղեստինի հարցը կապուած է շատ մը գործնական դժուարութիւններու հետ: Լացի պատը հրեայ եւ արաբ ժողովուրդներու միջեւ դարձաւ արեան պատ մը: 1924էն ի վեր արաբ եւ հրեայ բազմութեանց միջեւ ծայր տուին արիւնահեղ ընդհարումներ: Անշուշտ, այս ընդհարումներու պատճառը զգացական երեւոյթները չեն, որովհետեւ Հրեան զգացումներու հետ շատ գործ չունի: Հիմնական պատճառը ներգաղթի եւ Պաղեստինի տնտեսական դիմագծի հարցն էր: Հրեաները նիւթապէս աւելի բարեկեցիկ ըլլալով, Պաղեստինի տնտեսական բոլոր երակները առին իրենց տիրապետութեան եւ ազդեցութեան տակ: Հրէական ներգաղթը՝ ներգաղթն էր միաժամանակ հրէական դրամագլուխի: Արաբ ժողովուրդը զուրկ է այն հնարաւորութիւններէն, որոնցմով օժտուած է Հրեան: Հրէական փոքրամասնութիւն մը աւելի ուժեղ է, քան Արաբ մեծամասնութիւն մը: Եւ ահա տարիներէ ի վեր Պաղեստինը արիւնոտ թատերաբեմ մըն է դարձած, եւ երկու ժողովուրդներու արիւնը կը հոսի ի խնդիր հայրենիքի: Երեք մասի բաժնելու անգլիական ծրագիրը չհակիչ կողմերէն ընդունելութիւն չգտաւ, եւ հիմա նոր յանձնախումբ մը պիտի ղրկուի:

Հակառակ այս դժուարութեանց սիոնականութեան գաղափարը հսկայ ճամբայ մըն է կտրած եւ Պաղեստինեան օջախը իրականութիւն դարձուած: Հրեան ազգայնօրէն կ՚ապրի վերազարթումի շրջան մը: Սիոնականութեան նպատակներէն մէկն ալ այն էր, որ կարենար Հրեայ ընչազուրկ զանգուածները չարժել եւ կեդրոնացնել հայրենիքի մէջ: Հրեայ Փաուլօ Սիոն ընկերվարական կուսակցութիւնը կրցած է իր դրօշին տակ համախմբել 150,000ի չափ բազմութիւն մը: Անոնց ծանօթ դէմքերէն մէկը՝ Քապլանսկի, Պաղեստինի Արհեստակցական Միութեանց ոգին է դարձած:

Հրէական կազմակերպութիւններէն ոմանք Պաղեստինի անկախութիւնը կը կապեն խաղաղ եւ մարդասիրական երեւոյթներու հետ, իսկ ոմանք ալ յեղափոխական միջոցներու: Բոլշեւիզմը կ՚ուզէ իր ազդեցութեան տակ պահել յեղափոխական շարժումը եւ նորաստեղծ օջախին մէջ հրահրել դասակարգային պայքարը...

Ցիրուցան հրեայ բազմութիւններ առաջնակարգ դիրքեր են ապահոված Եւրոպայի թէ Ամերիկայի բոլոր մարզերուն մէջ: Համալսարան, մամուլ, գրականութիւն, վաճառականութիւն, դիւանագիտութիւն անծանօթ ասպարէզներ չեն Իսրայէլի զաւակներուն համար եւ ամէնուն մէջ ալ հանճարեղ դէմքեր կը հաշուեն: Հարկ չկայ անուանական թուումներ ընելու Ֆրանսայի պետական դէմքերու, համալսարաններու ուսուցչապետներու, դրամատանց վարիչներու մասին: Ամէն տեղ անոնք առաջնակարգ դիրքերու վրայ են: Մասնաւորաբար միջազգային կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու մէջ, անոնք ստուար թիւ մը կը ներկայացնեն: Ազգերու Դաշնակցութիւն, Բ. եւ Գ. Միջազգայիններ եւ բազմաթիւ միութիւններ կը սնանին եւ կը ղեկավարուին անոնց տաղանդաւոր ներկայացուցիչներով: Տիեզերքի բոլոր ելմտական եւ մտաւոր շարժումները անոնց դրոշմը կը կրեն: Իւրաքանչիւր պետութեան մէջ անոնք դարձած են տեսակ մը հոգեւոր պետութիւններ: Եւ ատոր համար միահեծան իշխանութիւնները իրենց առաջին հարուածը կ՚իջեցնեն անոնց գլխուն:

Հիթլերական հալածանքներէն վերջ, ահա Ռումանիոյ նորակազմ ազգային դահլիճին տնօրինութիւնները:

Ռումանիոյ մէջ հրէական հարցը շատ հին է: Ան չէ եղած կրօնական հարց մը, այլ ընկերային եւ տնտեսական: ԺԸ. դարուն Հրեաները մեծ թիւով յայտնուեցան Մոլտավիոյ մէջ, իբրեւ մանր առեւտրականներ: Ադրիանուպոլսոյ դաշինքով (1829), Հրեաները դարձան ռումանական կեանքի անհրաժեշտ ազդակներէն մէկը, մանաւանդ Ցոյներու եւ Հայերու հետ:

1803ին Մոլտավիոյ մէջ Հրեաները 12,000 էին: Իսկ 1859ին դարձան 119 հազար, այսինքն՝ ազգաբնակութեան հարիւրին 9ը: Արմտիքի, վարկային ընկերութիւններու եւ անասուններու վաճառականութիւնը ամբողջութեամբ անցաւ անոնց ձեռքը: Երբ Ռումանիոյ պետական գոյութիւնը ճանչցուեցաւ, Հրեաներուն դէմ որոշ արգելքներ դրուեցան: Անոնք չէին կրնար հողեր գնել, բնակարաններ շինել եւ արհեստներով զբաղիլ: 1866ի ռումանական սահմանադրութիւնը հպատակութեան իրաւունք տուաւ միայն անոնց որ քրիստոնեայ էին: Հրեաները բողոքի ձայն բարձրացուցին եւ Պերլինի Վեհաժողովը 1878ին պայման դրաւ 1866ի սահմանադրութեան 7?րդ. յօդուածի ջնջումը: Ռումանական կառավարութիւնը հպատակութեան հարցը վերածեց անհատական եւ օրէնսդրական շնորհի մը: Մինչեւ 1914 հազիւ քանի մը հարիւր Հրեաներ ռումէն հպատակ եղած էին:

Պատերազմի նախօրեակին Ռումանիոյ Հրեաներու թիւը կը հասնէր 300 հազարի, որուն 230 հազարը Մոլտավիոյ, 40,000ը Պուքրէշի եւ 20,000ը Վալախիոյ մէջ: 1907ին Մոլտավիոյ գիւղացիները ցոյցեր կատարեցին Հրեաներուն դէմ, դատապարտելով զանոնք թէ, ամէն ինչ գրաւած եւ հրէացուցած են (Սէրժ Սապաթիէ):

1919ին մեծ պետութիւնները յանձնարարեցին Ռումանիոյ, որ հպատակութիւն շնորհէ իր երկրին վրայ ապրող բոլոր Հրեաներուն: Փոքրամասնութեանց վերաբերող դաշինքի 7րդ. յօդուածը կ՚ըսէր.— «Ռումանիան կը պարտաւորուի ճանչնալ իբրեւ ռումէն քաղաքացի այն բոլոր Հրեաները, որոնք կ՚ապրին ռումանական հողամասերուն վրայ եւ չեն կրնար ապացուցանել իրենց հպատակութիւնը որեւէ պետութեան»: Իսկ 8րդ. յօդուածը կը ճշդէր.— «Բոլոր Ռումանացիները առանց ցեղային, կրօնական եւ լեզուական խտրութեան, օրէնքի առջեւ հաւասար են եւ կը վայելեն քաղաքական եւ քաղաքացիական հաւասար իրաւունքներ»: Այժմ այս խնդիրն է որ կը վերաքննուի:

Փոքրամասնութիւններու հարցը կը ներկայացնէ կնճռոտ թնճուկ մը: 48 միլիոնի հասնող այլացեղ փոքրամասնութիւն մը, Եւրոպայէն մինչեւ Ասիա, կը սպասէ արդար վճիռի մը:

Այս պահուս հրէական շարժումը կ՚ընթանայ երկու ուղղութեամբ.— սիոնականութիւն եւ ձուլում: Սիոնականութիւնը դարձած է ազգային շարժում մը եւ վարակած բոլոր անոնք որ «Աւետեաց երկիր»ի կարօտը ունին տակաւին իրենց սիրտերուն մէջ: Իսկ ձուլումը չի կրնար քաղաքականութիւն եւ շարժում նկատուիլ: Հրեան միայն այսօր չէ, որ կ՚ապրի ձուլումի պահեր, այլ դարերով զոհ է դարձած իր պատշաճողական բնազդին: Երկիրներ կան այժմ, որ ձուլումն ալ կը մերժեն, ինչպէս Գերմանիան եւ ուրիշներ: Ուրեմն ճնշում թէ վարէն եւ թէ վերէն, յանգելու համար միշտ սիոնականութեան:

Հրէական հարցը տակաւին շատ պիտի արծարծուի իբրեւ կնճռոտ խնդիր մը, Պաղեստինի հիւսիսային հողամասերէն թէ Եւրոպայի կուրծքէն, Արեւելքէն թէ Արեւմուտքէն: Զանգուածները չեն հալիր եւ դիւրաւ չեն մեռնիր:

Իսրայէլի աստանդական զաւակները ամենուրեք կ՚աշխատին Պաղեստինի համար: Ընենք՝ հայրենիքէն հեռու, բայց միշտ հայրենիքին համար:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՌՈՒՍ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

Բ. ՆԻՍՏ

Երեւանի «Գերագոյն Ատեան»ին Բ. նիստը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 26ի առտուն: Առաջին անգամ հարցաքննուեցաւ Վ. Մամիկոնեան, նախկին գործավար (նախարար) հողագործութեան: (Խ. Հայաստան, 27 դեկտ.):

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Դուք ե՞ղել էք հակայեղափոխական աջ-տրոցկիստական, նացիոնալիստական-դաշնակցական վնասարարական կազմակերպութեան անդամ:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո, եղել եմ այդ հակայեղափոխական կազմակերպութեան անդամ եւ լիովին յանցաւոր եմ ճանաչում ինձ:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Պատմեցէք դատարանին, թէ ինչո՞ւմն է կայացել ձեր վնասարարական գործունէութիւնը, եւ ինչպի՞սի խնդիրներ էր դրել իր առջեւ ձեր հակայեղափոխական կազմակերպութիւնը:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Ճիշդ չեմ յիշում, 1934 թուի վերջերին, թէ 1935 թուի յունուարին ես ՀԿ(բ)Կ Կենտկոմի գիւղատնտեսական բաժնի նախկին վարիչ Մ. Ենգիբարեանի կողմից ներգրաւուեցի հակայեղափոխական կազմակերպութեան մէջ: Հաղորդելով հակայեղափոխական կազմակերպութիւններում ներգրաւուելու հանգամանքների մասին, մեղադրեալ Մամիկոնեանն ասում է, որ դեռ 1933 թուին Թբիլիսիում եղած ժամանակ նա զրոյց է ունեցել Տէր Գաբրիէլեանի հետ, որի ընթացքում վերջինս նրան հաղորդել է, որ Խանջեանի միջոցով իրեն, այսինքն Տէր Գաբրիէլեանին յայտնի են նրա հակայեղափոխական տրամադրութիւններն ու հայեացքները: Տէր Գաբրիէլեանն այդ զրոյցի մէջ յայտարարել է, թէ խնդիրն այն է, որ պայքար մղուի Խորհրդային Հայաստանը Խորհրդային Միութիւնից անջատելու համար, վերականգնել բուրժուազիայի իշխանութիւնը եւ ստեղծել բուրժուական պետութիւն օտարերկրեայ պետութիւններից մէկի հովանաւորութեան տակ: Ես,— ասում է մեղադրեալ Մամիկոնեանը,— համաձայնեցի այդ առաջարկին: Եւ գալով Հայաստան 1935 թուի սկիզբներին ներգրաւուեցի Մ. Ենգիբարեանի կողմից, որն ինձ հաղորդեց, որ հակայեղափոխական կազմակերպութեան անդամներ են հանդիսանում Խանջեանը, Գուլոյեանը, Ստեփան Ակոպովը:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ենգիբարեանն ասաց արդեօ՞ք այն մասին, որ ինքը եւս հանդիսանում է հակայեղափոխական կազմակերպութեան անդամ:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո: Մեր հակայեղափոխական կազմակերպութեան հիմնական նպատակն էր Խորհրդային Հայաստանի անջատումը Խորհրդային Միութիւնից եւ կապիտալիզմի վերականգնումը Հայաստանում: Այս խնդրին էր ենթարկուած ժողովրդական տնտեսութեան եւ կուլտուրական շինարարութեան բոլոր տեղամասերում մեր կողմից կատարուող քայքայիչ վնասարարական գործունէութիւնը, որպէսզի վարկաբեկէինք Կոմունիստական կուսակցութեան ու խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը յատկապէս գիւղում, դժգոհութիւն առաջ բերէինք բնակչութեան մէջ եւ դրանով իսկ հող նախապատրաստէինք Խորհրդային Հայաստանը Խորհրդային Միութիւնից անջատելու համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Թուարկեցէք Հողժողկոմատի հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական, Դաշնակցական նացիոնալիստական կազմակերպութեան մասնակիցների անունները:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այդ հակայեղափոխական կազմակերպութեան մէջ մտնում էինք ես, Շահնազարեանը, Ս. Իսահակեանը, Ա. Մելքոնեանը, Շ. Տէր Աւագեանը: Անձամբ ես մեր հակայեղափոխական կազմակերպութեան մէջ ներգրաւել եմ Թ. Թորոսեանին, Ա. Մադաթովին, իսկ յետագայում Գարօ Ցովհաննիսեանին:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ի՞նչպիսի վնասարարական քայքայիչ աշխատանք էր կատարում ձեր հակայեղափոխական կազմակերպութիւնն իր հակախորհրդային նպատակներին հասնելու համար:

Եւ ահա դատարանի առջեւ բացւում է Մամիկոնեանի կատարած յանցագործութիւնների նողկալի ցանկը: Զխորշելով ոչ մի միջոցից, գիւղատնտեսութեան ղեկավարի պատասխանատու պաշտօնին սողոսկած այդ ոխերիմ թշնամին մի շարք տարիների ընթացքում քայքայել է երկրի էկոնոմիկան, քանդել կոլտնտեսութիւնները, կոլտնտեսականների մէջ առաջ բերելով դժգոհութիւն, վարկաբեկել է կուսակցութեան ու կառավարութեան կարեւորագոյն դիրեկտիվները, յանցաւոր նպատակներով խեղաթիւրել է խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը:

1935 թուին,— հաղորդում է այդ անարգ թշնամին,— իմ դիրեկտիւով կազմուեց ցանքաշրջանառութեան վնասարարական պլան, որի նպատակն էր վիժեցնել բերքատուութեան բարձրացումը: Ենգիբարեանի հետ համաձայնեցնելով, ես այդ պլանը ուղարկեցի 200 կոլտնտեսութիւնների, իրականացնելու համար: Խանջեանի, Գուլոյեանի, Ենգիբարեանի ուղղակի ցուցումներով ես վնասարար կերպով կրճատում էի հացահատիկային կուլտուրաների ցանքերի տարածութիւնը: Հացահատիկային կուլտուրաների ցանքերի տարածութեան կրճատման վնասարարական թէորիան Հողժողկոմատում գոյութիւն ունէր դեռ Արամայիս Երզնկեանի ժամանակներից: Մեր հակայեղափոխական կազմակերպութիւնը հաստատակամօրէն կիրառում էր հացահատիկային կուլտուրաների ցանքերն ամէն կերպ կրճատելու քաղաքականութիւնը: Խանջեանը, Տէր Գաբրիէլեանը, Գուլոյեանը, Ենգիբարեանը իմ առջեւ խնդիր էին դրել Միութենական Հողժողկոմատում հասնել հացահատիկային կուլտուրաների տարածութիւնների կրճատման:

Անասնապահութեան բնագաւառում մենք վնասարարութիւն էինք անում անասունների թիւը կրճատելու գծով: Անասնապահութեան զարգացման պետական պլանը վարկաբեկելու նպատակով, անասնապահական վարչութեան նախկին պետ Շահնազարեանը 1936 թուին Գումեղինի եւ Ենգիբարեանի առաջարկութեամբ անասնապահութեան զարգացման պետական պլանին զուգընթաց կազմեց մի երկրորդ՝ բարձրացուած, բայց էութեամբ վնասարարական պլան, որն իմ համաձայնութեամբ ուղարկուեց շրջաններին: Եւ ահա տեղերն ստանում են երկու պլան: Այդ կազմալուծում էր հողային օրգանների աշխատանքը կոլտնտեսութիւններում: Վնասարարական պլանը կոլտնտեսականների մէջ դժգոհութիւն էր առաջացնում, քանի որ այդ պլանի համաձայն կոլտնտեսութիւնները հարկադրուած էին լինում պահել ոչ պիտանի անասունները, չէին կարողանում մաներել անասունների աւելցուկով, չէին կարողանում վաճառել դրանք: Անասնաբուժութեան բնագաւառում մեր առաջադրանքով պայքար չէր մղւում անասունների համաճարակների դէմ: Անասնաբուժական վարչութեան նախկին պետ Թորոսեանը իմ ուղղակի դիրեկտիւով, որի մասին գիտէր Գուլոյեանը, միջոցներ ձեռք չառաւ ժանտախտի դէմ պայքարելու ուղղութեամբ, որի հետեւանքով սատկեց քսան հազար խոզ, մի կողմ թողած զանազան այլ հիւանդութիւնների հետեւանքով սատկած մեծ թուով անասունները: Գիւղատնտեսութեան մեքենայացման բնագաւառում մենք կատարում էինք ՄՏ կայանների վնասարարական ֆինանսաւորում: 1935 թուին իմ դիրեկտիւով որոշ ՄՏ կայաններ սիստեմատիկաբար վերաֆինանսաւորում էին միւսների հաշուին: Մեր նպատակն էր ՄՏ կայաններում ստեղծել ֆինանսական ծանր դրութիւն, որպէսզի նրանք չկարողանային վառելիք ձեռք բերել, վճարել բանուորների աշխատավարձը, դրանով իսկ դժգոհութիւն ստեղծելով բանուորների մէջ, կոլտնտեսութիւններում ձախողելով գիւղատնտեսական աշխատանքները:

Ամառուանը, Ենգիբարեանի առաջարկով, ես տրակտորային պարկը վնասարար կերպով Կիրովականի ՄՏ կայանից Ախտայի եւ այլ ՄՏ կայաններն էի տեղափոխում նախապէս գիտենալով, որ բացի վնասից այդպիսի տեղափոխութիւնները ոչինչ չէին տայ կոլտնտեսութիւններին:

(2) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեր գիւղէն որպէս որմնադիր ողջ մնացած Խորոխոնցի Գէորգ Տաքէսեանը դրամով ալիւր յանձնել խոստացած էր մեր միացեալ խումբին: Կամիսցիներէն երկու հոգի եւ ընկերս՝ Ն. Տէյիրմէնճեանը դարձեալ գացին Հ. Տէրտէրեանէն կառք մը բերին: Տղայ մը եւս ընկերացաւ իրենց: Զօրը միասին եկան Խորոխոն եւ ալիւրը տարին քարայրը:

Ես գիւղ մտայ եւ մեր «Թղթատարին» յանձնեցի նամակը: Մտած տանս մէջ երկու անձեր կային, մին Բասենցիի տարազով, միւսն ալ ջրաղացպանի նման վրայ գլուխ ալիւրով ծածկուած: Անոնք Թէճէրի տղայոց խումբէն էին: Բաւականաչափ պաշար առինք եւ եօթը հոգիով քարայր մը գացինք, ուր միւս Թէճէրցի տղաքը կային:

Սկիզբը 25 հոգինոց խումբ մըն էին: Թուրք զինուորներու հետ քանիցս կռուի էին բռնուեր, եւ իրենցմէ շատերը զարնուեր են: Մնացեալ 10ը պահուեր էին Սեբաստիոյ կողմերը, եւ հիմա ալ մեզի մօտ եկեր էին:

Անոնք՝ այս շրջանի դիրքերուն անծանօթ՝ Ղօչասարի մօտ քարայր մը կը հասնին գիշեր ատեն: Ցերեկները այդտեղ կ՚անցընեն, իսկ գիշեր ժամանակ դարձեալ տեղերնին կը փոխեն: Զանազան վայրեր պահուելով, կը մօտենան Խորոխոն գիւղին: Իրենցմէ երկու հոգի գիւղ կը մտնեն՝ ծպտուած որպէս ջրաղացպան: Այս երկուքը միասին առի, մնացած ութ Թէճէրցիներն եւս գտնելով՝ 11 հոգի եղանք, եւ առաջնորդեցի Կամիսի քարայրը:

Ուրիշ ընկեր մըն ալ կառքով գիւղէ գիւղ գացեր էր եւ չէր յաջողեր ալիւր ձեռք ձգելու: Պարապ վերադարձաւ: Ուզեցի, որ Սեբաստիայէն մեզի ղրկուած այս Թէճէրցիներն ալ մեզի հետ մնան, որովհետեւ չէինք կրնար լքել զանոնք:

Թէճէրցիներէն երկու տղոց ընկերակցութեամբ Խորոխոնի ջրաղացքէն ալիւր վերցուցինք, հովիւներէն ալ եբեք ոչխար առինք, եւ երեք օր այսպէս ապրեցանք:

Կամիսի տղաքներէն երկու հոգի եւ իմ ընկերս բաւական երկար խորհրդակցելէ վերջ, ընդունեցինք որ «բոլորս մէկ խումբ ըլլանք»: Ուտելիքի մասին ես պատասխանատու եղայ: Անոնք բոլորը միասին Կամիսի քարայրը գացին: Ես եւ երկու Թէճէրցիներ, աւելի քանակութեամբ ալիւր ձեռք բերելու համար, գացինք Խորոխոնի ջրաղացքը: Հինգ ուրիշ ընկերներու օգնութեամբ, բոլորս մէկ, ալիւրը հետերնիս, հասանք Կամիսի քարայրը:

Հազիւ ներս մտած էինք, երբ Կամիսցի Մինասեան Գրիգորը (Հաճի), զէնքը կուրծքիս ուղղեց՝ ըսելով. «Զերքէզ Զաւուշ (այդ էր իմ անունս), եթէ մեզ անօթի մեռցնես, այս գնդակը քեզի համար է»: Ըսի որ ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ, որ անօթութենէ չմեռնինք բոլորս ալ:

Գիշերը մնացինք: Միւս օրը, երկու ընկերներով հինգ ժամ հեռու տեղէ մը, Խորոխոնի մօտերէն մսացու բերելու գացինք: Երեք օր պարապ անցաւ. բան մը չկրցինք ձեռք ձգել: Չորրորդ օրը, Տիվէէլի Գըզըլպաշներու եայլաներէն (ամարանոց) եօթը հատ ոչխար բռնեցինք եւ բերինք մինչեւ Կամիսի քարայրը:

Գիշերն անցաւ: Հետեւեալ օրը Բրաբերդի խումբէն Կարապետ Փանոսեան եւ Գրիգոր Մըրկեան եկան եւ միս իրենց քարայրը տարին, որպէսզի անոնց ալ ալիւր եւ զէնք ձեռք բերենք եւ շրջակայ ջրաղացպաններուն եւս ծանօթացնեմ զիրենք:

Կարգադրութիւնները լրացան: Սակայն, ես ալ Բրաբերդի քարայրին մէջ ծանր հիւանդ ինկայ: 14 օր ուշաթափ մնացած էի: Գրիգոր եւ Թադէոս Մըրկեանները, Ռնովիտէն անդին, չորս ժամ հեռու Թուրք գիւղէ մը մածուն բերին, եւ շնորհիւ մածունին, ապաքինեցայ: Անոնք ձեռքերնուն եկածը չխնայեցին, մինչեւ որ բոլորովին առողջացայ:

Ցիսուն օր տեւած էր հիւանդութիւնս: Ընկերներուս ուտելիքը հատած էր: Կամիսի խումբին համար Զալքիւրտի ջրաղացպանին 10 պարկ ալիւրի դրամ տուած էի: Բրաբերդցիներուն գրեցի: Ալիւրը չտուին եւ դրամը ետ տուին: Եւ մենք ալ կրկին Խորոխոն գնացինք երեք հոգիով՝ ես, Կարապետ Փանոսեանը եւ Գրիգոր Մըրկեանը եւ օր մը հոն մնացինք:

Դրամով 10 պարկ ալիւր գնեցինք: [illegible]

Գտնուած տեղերնիս պաշարուեցանք: Ստիպուեցանք տեղերնիս փոխելու:

Ճամբայ ելանք դէպի Բրաբերդի քարայրը: Հազիւ մէկ ժամու չափ հեռացած էինք, երբ տկար ըլլալուս համար յոգնեցայ եւ ճամբան մնացի: Երկու ընկերներուս ըսի. «Դուք գացէք, ես կրկին գիւղ կը վերադառնամ եւ կը պահուիմ»:

Ընկերներս մեկնեցան չվտանգուելու համար: Ես ալ կամաց կամաց Խորոխոնի մէջ ջրաղացպանի մը տունը գացի, առանց Թուրքերէն նշմարուելու:

Վեց օր պահուած մնացի: Տան տէրը ըսաւ. «Քովի տունը բնակողներէն կը կասկածիմ: Եթէ տունէս բռնուիս, կեանքիս վտանգ կը սպառնայ: Ուստի մեկնէ տունէս»:

Տակաւին 1916-17ի ցուրտ ձմեռն էր, եւ դուրսն ալ փոթորիկ կար: Տանտէրը 14 տարեկան աղջիկ մը ունէր, որ ընդդիմացաւ հօրը բռնած ընթացքին, խորհելով որ մինակս Թուրքերուն ձեռքը կ՚անցնէի եւ կամ դուրսը ցուրտէն զոհ կը դառնայի: Այդ օրը մնացի:

Յաջորդ օրը օդը բացուած էր: Գիշերանց ճամբայ ինկայ դէպի Բրաբերդի քարայրները: Երեք տեղ դիմացս գայլեր ելան: Շուարեցայ եւ սխալ ճամբայ գացի: Փոխան դէպի Բրաբերդի քարայրներն երթալու դէպի Ղօչասարի ճամբան բռներ էի: Ստիպուած քարի մը տակ ապաստանեցայ մինչեւ լուսցաւ:

Առաւօտեան ժամերուն էր, երբ չորս Թուրքեր ոտքիս հետքերը տապնդելով՝ մօտեցան ինծի: Հարցուցին. «Ո՞ր տեղացի ես»: Ըսի. «Ոսմանլը զինուորական փախստական եմ»: «Ո՞ր տեղացի ես», կրկնեցին: «Ենի-Խանցի եմ», ըսի: «Հոս չե՞ս վախնար, հայ փախստականներ կան, այս շրջանին մէջ»: «Դեռ Հայ կա՞յ այս շրջանին մէջ», ըսի: «Դուն հայ ես», հարցուցին: «Ո՞վ ըսաւ թէ հայ եմ»: «Զէնքդ եւ գլխարկդ Հայու են», ըսին: «Զէնքս Հայու մը ձեռքէն առած եմ, եւ տէրը սպաննած եւ գլխարկը գլուխս դրած եմ», ըսի: «Երանի որ այդպէս է, ինչո՞ւ չես թողուր որ քեզի մօտենանք»: Ըսի թէ՝ «Դուք չորս հոգի էք, ես մին-մինակ եմ: Ես փախստական զինուոր եմ, դուք իմ վրայ քննի՞չ էք, ի՞նչ էք», ու զէնքս ուղղեցի դէպի իրենց կողմը:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(5) (Շար.)

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ «ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՕՐ»Ը

ՔԱՇԱՆ.— Յունուար 23 կիրակի օր, շարժում եւ իրարանցում թաղին մէջ: Հայ մանուկներ խումբ խումբ կը դիմեն Պանճօ - Քաշանի ծանօթ սրահը:

Տօնածառը պճնուած է գեղեցկօրէն: Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին նուէրները զետեղուած են սեղանին վրայ, պզտիկները ակնարկ մը կը նետեն ժպիտով եւ կը շարուին նստարաններու վրայ, բոլորն ալ անհամբեր իրարու վզին կը փաթթուին եւ իրենց ուրախութիւնը արտայայտելու զանազան ձեւեր կ'առնեն: Հարցումներու տարափ մը: Ի՜նչ հաճոյքով կը լսեմ ամէնուն տուած հարցերը հայերէն թոթովանքներով: Անոնց արտայայտութիւնը, չեշտերը եւ մտածումի հայերէն արտայայտութեան եղանակը, կ'ապացուցանեն լաւ աշխատուած հայ դպրոցի մը արդիւնքները: Սրահը ինչպէս միշտ այս անգամ եւս լեցուն է:

Հանդէսը կը բացուի, վարչութեան կողմէ Պ. Ս. Գարակէօզեան Յառաջդիմասիրացի եռամսեայ գործունէութեան պատկերը կուտայ. աշակերտներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ: Միութեան անդամները միշտ լաւ տրամադրուած են: Նախորդ ընդհանուր ժողովի որոշման համաձայն, դպրոցի ի նպաստ «Կաղանդչէքի Օր»ը կազմակերպուած է, բոլոր ժողովուրդը սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տըւած է այս ձեռնարկին եւ գումարը հասած է գրեթէ 700 ֆրանքի:

Կը յիշատակուին այս երեք ամսուան ընթացքին մահացող անդամ եւ անդամուհիներու անունները Պ. Յովհաննէս Զպուքեարեան, Տիկին Իւղաբեր Սարգսեան, Տիկին Պապիկեան, Օր. Մազմանեան, Պ. Տիգրան Թեւանեան, որոնք միշտ կանգնած են Յառաջդիմասիրացի կողքին եւ աջակցած են անոր բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Պ. Տ. Թեւանեանի մահուան առթիւ Միութիւնը ստացած է նուէրներ՝ Տիկին Փայլածու Թեւանեան 112 ֆրանք Պ. Գ. Թեւանեան 70 ֆրանք, իսկ Պ. Պ. Ա. Ենկօեան, Գալյճեան, Փաչաեան 50ական ֆրանք:

Զանազան երգեր եւ օրուան յարմար նոր պատրաստուած արտասանութիւններ կը յաջորդէին իրարու:

Մանաւանդ Պ. Պէշիկթաշլեանի «Սերունդ Արմենական» խմբական արտասանութիւնը կը թնդացնէր սըրահը:

Հայ աղջիկը կ'ըսէ.—
Ցախտեճակն շարժում է կանգուն
Հայ մանչը կը գոռայ.—
Մեր գետերուն պէս շարժուն,
Մեր լեռներուն պէս տոկուն,
Մեր երկնի պէս կապտաւուն,
Գիշերին պէս աստղատուն:
Խումբը.— «Հայութիւն»:

Եւ այսպէս արմենական սերունդը ուժգնօրէն կ'արձակէր իր հոգիին աղաղակը:

Աւելի մեծ անակնկալը «Ծնաւ նոր Արքայ» տեսլախաղն էր, որուն հեղինակն Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանին քնարերգութեան լարը տասնեակ տարիներէ ի վեր լռած էր. յանկարծ Յառաջդիմասիրացի հանդէսի մը առթիւ տեսիլով մը յափշտակուած, կը վերադառնայ քերթուածի անմահ աղբիւրին եւ այս անգամ տաղաչափուած քերթողական երգ մը կը ստեղծէ, սահուն լեզու, իւրաքանչիւր վանկ, խօսք, տող քնարի պէս կը թըռթռային մեր ականջներուն: «Ով մեծասքանչ» լեզուն բիւրեղեայ սարսուռներ կը թափէր մեր հոգիներուն մէջ: Պատկերներու ներդաշնակութիւնը, տողերու համաչափութիւնը, իրար յաջորդող գիւտերու հմայքը, քրիստոնէական բարձրագոյն գաղափարականի սաւառնումը, տեսլական մթնոլորտի մը ստեղծած էին մեր շուրջը:

Երեք մոգերը, Արիս Գավլէզեան, Կ. Գապատայեան, Կայծիկ Պետրոսեան կ'երեւան իրենց նուէրներով, անոնց կը յաջորդեն հովուհիները՝ Ալիս Պետրոսեան, Ալիս Աճէմեան, Սօնա Կարապետեան, ահա հովիւները Ժ. Զատէեան, Ե. Տէմիրճեան, Շահպազեան, բեմը կը լեցուի խորհուրդով եւ կրօնական գեղեցկութիւնով: Կը բացուի խորքի վարագոյրը, Մարիամը, Մատլէն Աճէմեան, Տ. Տօնիկեան, Յովսէփը մսուրին շուրջ նստած են, հոգեզունչ խօսքեր, տողեր կը կրկնուին նուագի ընկերակցութեամբ: Երկու հայ արիներ, Պ. Խաչիկ Զօթուրեան եւ Պ. Յարութիւն Քէչեան ամբողջ խաղին տեւողութեան ջութակահարեցին Ծնունդի տաղեր եւ միսթիք մեղեդիներ: Հանդէսը կը վերջանար գնահատական բացագանչութիւններով: Անվերջ ծափերով կ'ողջունէին հեղինակը, Յառաջդիմասիրացի դերասան եւ դերասանուհի աշակերտները եւ Պ. Վաղինակ Ալթունեանը՝ որ այնքան ճարտարօրէն դիմայարդարած էր օրուան խաղացողները:

Կապոյտ Խաչի ժրաջան անդամուհիները նուէրները բաժնեցին բոլոր պզտիկներուն, մենք ներկաներս գոհ էինք որ հայ մանուկը կ'ապրէր «Տօնածառի Օր»ը հայկական չէնչող մթնոլորտի մէջ:

Թղթակից

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ՓՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՓՐԻՒՍԷԼ.— Յունուար 23ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Փրիւսէլի անկլիքան եկեղեցիին մէջ պատարագեց Զարեհ վարդապետ: Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս եկեղեցական երգեցողութիւնները ներդաշնակօրէն կատարուեցան երաժշտագէտ Պ. Վարդան Սարգսեանի ղեկավարութեամբ:

Պատարագէն յետոյ, Աթրիոմի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ - պարահանդէս մը, որ կազմակերպուած էր նախաձեռնութեամբ Պելժիոյ Գաղթականաց վարչութեան, որուն ժրաջան նախագահն է Տօքթ. Մուրատեան:

Խումբ մը երիտասարդներ ներկայացուցին հայկական գեղջուկ հարսանիք մը, որ բեմադրուած էր Տիկին Կօրկանովի կողմէ: Հարսանեկան տարազները, խնջոյքը, երգերն ու պարերը շատ յաջող անցան, եւ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերին սրահին մէջ: Զանազաններու կողմէ տրուած նուէրները վիճակահանութեան դըրուելով, բաւական գոհացուցիչ արդիւնք մը տուին:

Ներկայացումէն յետոյ սկսան պարերը եւ տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, տաք ու հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Պարահանդէսը իր ժողովրդական հանդամանքով եւ անթերի կազմակերպութեամբ գոհ ձգեց բոլոր ներկաները: Այս առթիւ մասնաւոր գնահատութեան արժանի են Գաղթ. Վարչութեան օժանդակ տիկիններուն եւ օրիորդներուն անձնուէր ջանքերը:

Փափաքելի է որ նման հաւաքոյթներ աւելի յաճախ կրկնուին, համագործակցութեան մղելու համար երկսեռ երիտասարդութիւնը եւ վառ պահելու անոր մէջ հայկական ոգին:

Հ. Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Գրած էի թէ «Համազգային» ընկերութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը՝ հրաւէր ուղղած էր բոլոր ազգային, քաղաքական, մշակութային եւ հայրենակցական միութիւններու, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ հանդէս մը սարքելու համար: Հրաւէրին պատասխանած էին 9 կազմակերպութիւններ: Երկրորդ հրաւէր մը եւս ուղղուեցաւ բացակայ միութիւններուն, առաջին ժողովէն ընտրուած յանձնախումբին անունով, եւ մասնակցողներուն թիւը բարձրացաւ 14ի:

Կը մասնակցէին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ռ. Ա. կուսակցութիւնը, «Համազգային»ը, Կապոյտ Խաչը, Զօմը, Մալաթիոյ հայրենակցական միութիւնը, Կեսարիոյ եւ Սեբաստիոյ Վերաշինաց, Աղքատախնամ, Շապին Գարահիսար եւ ուրիշներ: Բոլոր որոշումները անցան համերաշխ:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր, յունուար 22: Օրուան նախագահ՝ Պ. Անդրանիկ Նալպանտեան, գրաւոր գեղեցիկ ճառով մը կատարեց բացումը: Բնագիրը կը դրկեմ «Յառաջ»ի:

Յանձնախումբի կողմէ խօսեցաւ Պ. Արմենակ Քիրաճեան, որ փառաբանելով Րաֆֆին, թելադրեց ներկաներուն, կարդալ մեր բոլոր Րաֆֆիները:

Արտասանութիւններ ըրին՝ փոքրիկներ, Տէր Ալէքսանեան՝ «Րաֆֆիի դագաղին վրայ», Ալիս Գալուստեան «Հայրենի կարօտ»: Պ. Մամբրէ Սէմէրճեան, Օր. Նոյեմի Տէր Սարգիսեան Րաֆֆիէն կտորներ արտասանեցին յաջող կերպով:

Գեղեցկօրէն երգեցին՝ Օր. Երանուհի Ընքապալեան, Տիկին Վեհանոյշ Մարգարեան, Պ. Աւետիս Չէքիմեան եւ «Զօմ» երկչախումբի ղեկավար՝ Պ. Յակոբ Զօրթեան:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ՝ օրուան բանախօս Պ. Արշակ Զօպանեանի, որ մօտ մէկուկէս ժամ տեւող բանախօսութեամբ մը, վեր հանեց Րաֆֆիին «տեսնելու, լսելու եւ արտադրելու մեծ յատկութիւնները»: Սխալ է, ըսաւ, «այն միտքը թէ Րաֆֆին եղած է մեր յեղափոխութեան եւ ինքնապաշտպանութեան առաջին արտայայտիչը: Մենք ունեցեր ենք Խ. Աբովեանը, Մ. Նալպանտեանը, Ալիշանը եւ ուրիշներ որոնք Րաֆֆիէն առաջ մեր ժողովուրդին մէջ արթնցուցին ազատութեան եւ ինքնապաշտպանութեան բընազդը»:

Յետոյ խօսելով Րաֆֆիի լեզուի մասին, բացատրեց թէ ան օրաթերթերու նիւթ հասցնելու համար գրած է չափազանց հապճեպ, առանց սըրբագրուելու եւ զտուելու, որոնց հետեւանքով ունի չարադրական եւայլ աւելորդութիւններ՝ որոնք մեծ մասամբ սրբագրուեցան իր վերջին երկով: (Սամուէլ: Ճառը վերջացուց Խենթին երազով, «Րաֆֆիի երազը այսօր թէ իրականացած է եւ թէ չէ իրականացած: Չէ իրականացած, եթէ նկատի առնենք անոր վէպին թատերաբեմը՝ Արեւմտահայաստանը, որ քարուքանդ եղած է, իսկ եթէ ներկայ Հայաստանին կապենք անոր երազը, այո այսօր ունինք հայրենիք մը: Ճիշդ է վերջերս հոն բաւական տխուր բաներ տեղի կ'ունենան: (Այստեղ զգացինք որ Պ. բանախօսը չէր ուզեր խօսիլ Հայաստանի վերջին հրէշային դէպքերու մասին):

Հանդէսի ընթացքին ծախուեցաւ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ հրատարակուած գիրքը:

ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔԸ.— Յաջորդ օրը, կիրակի, կէսօրէ վերջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին խնջոյքը, «Սիամանթօ» ակումբին մէջ որ լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով:

Օրուան նախագահ՝ ընկեր Ղուկաս Մարտիրոսեան խնջոյքը բացուած յայտարարելէ վերջ, պարզեց մեր տեսակէտները կարգ մը տեղական եւ ազգային գործերու մասին: Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Ռոմանի ընկերներէն՝ Անդրանիկ Պօյաճեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը:

Հանդէսի ընթացքին՝ շնորհալիօրէն երգեցին Տիկին Վեհանոյշ Մարգարեան, Տիկին Փափազեան եւ իր քոյրը, Տիկին եւ Օր. Գալուստեան, Տիկին Գասեան եւ ուրիշներ: Բաժակաճառեր խօսեցան ընկերներ, Գասեան, Տէր Սարգիսեան, Օշին Երանդունի, Շահան Զօտեան, Դաւիթ Մարգարեան եւ ուրիշներ:

Խնջոյքի ամբողջ տեւողութեան, սրահը կը թնդար ազգային, յեղափոխական եւ գեղջկական երգերով: Եղաւ նաեւ նուիրատուութիւն, եւ տասը վայրկեանին մէջ 275 ֆրանքի գումար գոյացաւ: Խնջոյքը վերջացաւ ուշ ատեն:

Շ. Սեւան

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 25 յունուար.— Կիրակի, 23 յունուար, տեղի ունեցաւ թէյասեղան մը ի նպաստ Կ. Խաչի դըպրոցին, Օր. Հ. Միսքճեան, որ այժմ Նիս հաստատուած է, խօսեցաւ Կ. Խաչի գործունէութեան մասին եւ գոհունակութիւն յայտնեց տարուած աշխատանքին առթիւ: Թելադրեց որ ընկերուհիները շարունակեն գործը համբերութեամբ եւ համերաշխութեամբ, իսկ ծնողներուն յանձնարարեց հայեցի դաստիարակութիւն տալ իրենց զաւակներուն, տունէն ներս թէ դուրս:

Եղան խմբերգներ դպրոցի սաներուն կողմէ, եւ անակնկալներ՝ չափահասներէն: Ներկաներուն բաժնուեցաւ թէյ ու պիսքիթ: Այս առթիւ նըւէրներ ալ եղան, որոնցմէ գոյացաւ կլոր գումար մը: Կ. Խաչի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ անոնց որ կ'օգնեն միութեան, նիւթապէս թէ բարոյապէս:

Ղարիպ

«ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ» ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ, 25 Յունուար (Յառաջ).— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը շաբաթ գիշեր կազմակերպած էր Հայ Ռազմիկի Օրը, նուիրուած Շ. Գարահիսարի հերոսամարտին, Լիւսիէնի չքեղ սրահին մէջ (Պիյեանքուր): Սրահը լեցուած էր եւ շատեր ոտքի վրայ մնացին. հակառակ անոր որ նոյն գիշերը Իսիի մէջ Պետ. Կ. Խաչը եւ Հ. Բ. Ը. Մ. կրթական մասնաճիւղը միասնաբար սարքած էին պարահանդէս մը:

Ժամը 9ին հանդէսին բացումը յայտարարեց Պ. Ա. Պօյաճեան եւ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, գնդ. Տ. Բաղտասարեան որ համառօտակի ներկայացուց Շ. Գարահիսարի հերոսամարտը, մեր օրերու նոր «Վարդանանցը»: Բանախօսը նկարագրեց զանազան դրուագներ այդ դոյամարտէն որ Շ. Գարահիսարի ժողովուրդը մըղեց սուղ ծախելու իր արիւնը:

Բանախօսութենէն վերջ Կապոյտ Խաչի «Խրիմեան» դպրոցի աշակերտներէն խումբ մը հայկուհիներ պարեցին հայկական պարեր: Ս. Կարմիրմօրուքեան արտասանեց «Հայ դրօշին»ը եւ Ս. Շահինեան «Մօրս»: Յետոյ ներկայացուեցաւ Ա. Շիրվանեանի «Անդրանիկը»: Խաղին մէջ Անդրանիկի դերը ստանձնած էր Պ. Հ. Եափուճեան: Բոլոր դերակատարները յաջող էին, իբրեւ սկսնակներ: Ներկայացումէն անմիջապէս վերջ Պ. Արմակոն կատարեց զանազան անակընկալներ: Ժամը արդէն 12ը անցած էր, երբ սկսան պարերը, տեւելով մինչեւ առաւօտ:

Սիրելի «Յառաջ», հոս տեղն է ըսել որ մեր շատ մը հեղինակները եւ նոյնիսկ թատերագիրները առիթ ունեցած են անձամբ տեսնելու եւ լսելու Անդրանիկը, Մուրատը, Գէորգ Զաւուշը, Հրայրը եւ ուրիշ հերոսներ, բայց ոչ մէկը չէ փորձած գրել թատերախաղ մը որ ներկայացնէ անոնց կեանքը: Ա. Շիրվանեանի «Անդրանիկ»ը շատ թերի է եւ իրականութեան չի համապատասխաներ: Եւրոպա ենք եւ ամէն օր կը տեսնենք թէ թատրոնը եւ շարժանկարը ինչ դեր կը կատարեն ժողովուրդներու կեանքին մէջ: Մեր նոր սերունդը պէտք ունի ծանօթանալու Անդրանիկներու, Մուրատներու, Հըրայրներու, Արաբոներու, Գէորգ Զաւուշներու:

Կամաւոր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը յաղթութիւն մը եւս աւելցուց այս կիրակի, այս տարուան բազմաթիւ յաջողութիւններուն վրայ 3 — 0 յաղթելով A. S. Leverrierի Ա. խումբին: Այս անգամ աւելի մեծ ճիգ թափել պէտք եղաւ: Ֆրանսական խումբը ըլլալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի դասակարգի ակար խումբերէն, հայկական խումբին պարտութիւնը օրուան ամենամեծ անակնկալը պիտի ըլլար, մեծ վիշտ պատճառելով մարզասէր երիտասարդութեան:

Մրցումին միայն վերջին վայրկեաններն էին որ հետաքրքրական եղան: Այդ պահուն մեր խումբը նշանակեց իր յաղթական կէտերը: Խաղին երկրորդ մասին մերինները եղան տիրապետողը, սակայն կարգ մը անհասկացողութեանց եւ անկապակից խաղարկութեան հետեւանքով այդ միջոցին չկրցան որ եւ է կէտ նշանակել: Երեւի հակառակորդին տկարութիւնը վստահութիւն կը ներշնչէր իրենց: Այսպիսի պարագաներու մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղացողներուն կը յանձնարարենք որ նկատի ունենան կրիային եւ ճագարին առակը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին շարունակական յաղթութիւնները իմանալով, գաւառներէն ֆրանսական խումբեր, հայկական խումբը կը հրաւիրեն մըրցելու իրենց հետ: Այս խումբերուն մէջ աչքի կը զարնեն Աւիթի, Թուլոնի, Իէռի, Վալանսի եւ Առլի ֆրանսական խումբերը, սակայն մինչեւ ապրիլ տեւող ախոյենական մրցումներուն հետեւանքով, Հ. Մ. Ը. Մ.ը գրեթէ ազատ թուական չունենալով, ստիպուեցաւ բացի Վալանսէն, մնացեալները առ այժմ մերժել:

Վալանսի խումբը՝ ստիպողաբար խնդրած եւ յանձն առած ըլլալով հոգալ նիւթական անհրաժեշտ ծախքերը, գոհացում տալու համար պէտք եղաւ դիմել մարզական դաշնակցութեան (F. F. F. A.ին) որպէսզի, ազատ թուական մը տրամադրէ մեր խումբին: Որոշուեցաւ փետրուար 20ին:

Նոյն օրը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը պարտուեցաւ C. A. M.ի Բ.էն 4—1, փոքրիկներուն (Minime) խումբը, դատաւորին անարդար որոշումներու հետեւանքով Andoume, փոքրերէն յաղթուեցաւ 1—0, իսկ պատանիներուն խումբը չմրցեցաւ:

Վ. Ք.

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՅԿ. ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ

Մուրատ Ռափայէլեան նախկին սաներու միութիւնը, որ այս տարի բազմաթիւ նորերու յաւելումով սկսած է երիտասարդական եռանդուն գործունէութեան մը, չէ անտեսած նոյնպէս մարզական ճիւղը, եւ թատերական եւ ուրիշ խումբերու կողքին կազմած է ոտնագնդակի խումբ մը: Զունենալով սեփական դաշտ, Մ. Ռ. նախկին սաները միացած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ եւ անոր անունով մրցումներ պիտի կատարեն ամէն կիրակի Փարիզի մէջ կամ շրջակաները:

Խմբապետն է Ա. Գալէնտէրեան, որ Ն. Լաչինեանի հետ ստանձնած է նոյնպէս խումբին հոգատարի պաշտօնը: Կը պակսին շատ մը անհրաժեշտ պիտոյքներ, որոնք կը յուսանք հետզհետէ կը ստացուին Միութեան եւ իւրաքանչիւր անդամի ջանքերով: Խումբին կազմութիւնը դեռ վերջնապէս որոշուած չըլլալով, յաջորդ անգամ կը հաղորդենք: Բոլորն ալ Սեւրի Մուրատեան վարժարանէն կամ Վենետիկի դպրոցէն շրջանաւարտ, 20էն 25 տարեկան երիտասարդներ են:

Մխիթարեան նախկին սաներու նորակազմ խումբը այս կիրակի կատարեց իր Ա. մրցումը «Շըմինօ տը Փարի»ի պահեստի խումբին դէմ եւ հակառակ իր անպատրաստ վիճակին, յաղթեց 2—1: Շահողները եղան Լ. Տանտիկինեան եւ Վ. Պարկըճեան: Շնորհաւորելի էր խմբապետը մասնաւորապէս եւ բոլոր տղաքը որ իրենց միակ հանգստի օրը կը նուիրեն մարզանքին, փոխանակ անտաւոր հաճոյքներու:

Հ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ○ ««««

Բայց պաշարի եւ ուտեստի պակասութիւնը վրայ հասաւ, որպէս մի թշնամի, որին յաղթել անկարելի էր: Թէեւ երբեմն գիշերով մերայինք իջնում էին լեռներից, եւ յարձակուելով Քրդերի մերձակայ գիւղերի վրայ, պաշար էին բերում, բայց խիստ սակաւ անգամ յաջողւում էր, աւելի այն պատճառով, որ Քրդերի գիւղերը դատարկ էին եւ բնակիչները իրանց անասունների հետ գնացել էին հեռաւոր արօտատեղիներ: Ի հարկէ մեր այդ դրութիւնը երկար շարունակուել չէր կարող, երբ մեր շրջակայքում չէր մնացել ոչ մի Հայաբնակ գիւղ, որտեղից կարողանայինք օժանդակութիւն գտնել, գոնէ պաշարի կողմից: Բայց թշնամին հետզհետէ մօտենում էր: Այդ ժամանակ մերայինք կատարեցին մի հրաշալի քաջագործութիւն: Մի գիշեր պատառելով պաշարող շըղթան, անցան թշնամու ահագին բանակից: Երեւակայեցէք, որ դրանք կռուող տղամարդիկ չէին միայն, որոնց հետ կարելի լինէր մի այս տեսակ յանդուգն ձեռնարկութիւն, այլ իրանց հետ ունէին ամբողջ ընտանիքներ, կին, աղջիկ եւ երեխաներ:

— Յետոյ ո՞ւր գնացին, անհամբերութեամբ հարցրեց Վարդանը:

— Անցան Թուրքաց սահմանից եւ գնացին Պարսկաստան: Բայց ճանապարհին ոչ սակաւ վտանգների դէմ ստիպուած էին պատերազմել:

— Ուրեմն դու Պարսկաստանի՞ց եկար այստեղ:

— Այո՛, Պարսկաստանից:

— Այժմ դու ի՞նչ դիտաւորութիւն ունես այստեղ, հարցրեց Վարդանը:

— Ես միայն մէկ դիտաւորութիւն ունեմ, եւ կարծեմ, դու էլ կը համաձայնուես ինձ հետ, պատասխանեց Մելիք - Մանսուրը, աւելի լուրջ դէմք ընդունելով, — Պէտք է աշխատել, որ այստեղ եկած գաղթականների կեանքը պահպանուի եւ նրանք իսպառ չոչնչանան քաղցածութիւնից եւ հիւանդութիւնից: Ես հաւատացած եմ, որ Ռուսները կը հաւաքեն իրանց ուժերը եւ կրկին կը տիրեն թողած երկիրները: Այն ժամանակ այն կողմերում խաղաղութիւն կը տիրէ, եւ այն ժամանակ պէտք է աշխատել, որ Ալաշկերտցիք եւ Բայազէդցիք վերադառնան իրանց հայրենիքը: Եթէ ոչ, Հայաստանի ապագայի համար մեծ դժբախտութիւն կը լինի, եթէ այդ երկու սահմանակից գաւառները, որպէս են Ալաշկերտը եւ Բայազէդը, բոլորովին կը դատարկուեն Հայերից եւ նրանց տեղը կը բռնեն վայրենի Քրդերը:

— Դու կարծում ես, որ այդ գաւառները մի՞շտ Ռուսաց ձեռքը կը մնան:

— Դիցուք թէ պատերազմից յետոյ, երբ խաղաղութեան դաշինք կը կապուի, այդ գաւառները կրկին կ'անցնեն Թուրքաց ձեռքը: Բայց այն ժամանակ հանգամանքները կը փոխուեն, եւ միւս անգամ չի կրկնուի այժմեան անկարգութիւնները.— Ջարդուած Թուրքը խելքը գլուխը կը հաւաքէ... Ես դեռ մի ուրիշ յոյս էլ ունեմ...

Այդ միջոցին ներս մտաւ պառաւը, յայտնեց թէ մի օտարական քահանայ խնդրում է տեսնուել: Վարդանը մըտածելով, թէ դա Յովհաննէս հայր սուրբի խոստացած քահանաներից մէկը պէտք է լինի, հրամայեց ներս թողնել:

Յայտնուեցաւ O... գիւղի քահանայ Տէր Մարուքը:

ԽԲ.

Նախաճաշիկը վերջացել էր եւ մի քանի չիչ գինի դատարկուել էր, երբ յայտնուեցաւ քահանան: Վարդանի խիստ ծանր էր թւում միւս անգամ հանդիպել այդ մարդուն, որ O... գիւղում այնքան անախորժութիւններ եւ այնքան հոգսեր էր պատճառել թէ՛ իրան եւ թէ իր բարեկամ Պ. Սալմանին: Բայց հանգամանքները ակամայ հաշտեցնում են մարդուն հին թշնամու հետ: Քահանայի ողորմելի դրութիւնը, նուաղած կերպարանքը, մաշուած եւ քրքրուած հագուստը, որ աւելի նմանեցնում էին նրան մի մուրացկանի, քան թէ Աստուծոյ տաճարի սպասաւորի,— խեղճ մարդու այդ բոլոր թշուառութիւնները մոռանալ տուեցին Վարդանին հին ատելութիւնը: Բացի դրանից, այդ մարդու բերանից պիտի լսէր Վարդանը տեղեկութիւններ այն ընտանիքի մասին, որի վիճակը իրան սաստիկ հետաքրքրում էր:

— Ձեզ Յովհաննէս հայր սո՞ւրբը ուղարկեց, հարցրեց Վարդանը քահանայից, խնդրելով նստել:

— Այո՛, Յովհաննէս հայր սուրբը... պատասխանեց նա եւ տեղաւորուեցաւ փոքրիկ սեղանի մօտ, որի վըրայ դեռ մնացել էր մի չիչ գինի: Վարդանը լցրեց բաժակը եւ տուեց քահանային, որը օրհնելով, իսկոյն խմեց: Ոգելից ըմպելին, կարծես, կազդուրիչ ցող լինէր, որ թափուեցաւ տօթից թառամած խոտաբոյսերի վրայ: Քահանայի անշարժ դէմքը փոքր ինչ զուարթացաւ: Մելիք-Մանսուրը նկատելով այդ, հարցրեց.

— Կը կամենայի՞ք, մի բան ուտել:

— Երէկուանից ոչինչ չեմ կերել, պատասխանեց քահանան այնպիսի մի ողորմելի ձայնով, որ չէր կարելի չխղճալ:

Նա ձայն տուեց պառաւին նախաճաշիկ բերել տէրտէրի համար:

Վարդանը դժուարանում էր սկսել իսկոյն հարցափորձը: Նրա դրութիւնը նմանում էր այն անբախտին, որի բացակայութեան ժամանակ, գողերը մտան տունը, կողոպտեցին ու տարան բոլորը, ինչ որ ունէր: Վերադառնալով տուն, գտնում է նրան մերկ ու դատարկ: Բայց մի տեղում թաքցրել էր նա իր գանձը, դեռ յոյս ունի, որ չարագործների ձեռքը այնտեղ հասած չի լինի: Մօտենում է խորհրդաւոր պահարանին, եւ սիրտը դողդողալով կանգնում է նրա առջեւ, բայց չի համարձակւում նայել: Նախապէս պաշարում է նրան մի կանխակալ սոսկում, մտածում է,— ի՞նչ կը լինի իր դրութիւնը, եթէ գանձարանը դատարկ կը գտնէ, նա խօ կը զրկուի իր վերջին յոյսից, իր միակ մխիթարութիւնից:

Այսպիսի մի անվճռականութեան մէջ օրօրւում էր, տարուբերւում էր Վարդանը: Նա դեռ յոյս ունէր, որ կը գտնի Լալային: Եւ այդ քահանայի մի խօսքիցն էր կախուած նրա բախտը եւ ցմահ անբախտութիւնը: Արդեօք ունէ՞ր այնքան ոյժ եւ այնքան սրտի զօրութիւն, որ կարողանար դիմանալ քահանայի բոթաբեր խօսքին:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ գաղտնի աշխատանոց մը երեւան հանեց ոստիկանութիւնը եւ ձերբակալեց քառասունէ աւելի մեղսակիցներ։ Ասոնք ընկերութիւն մըն էին որ քանի մը հարիւր ֆրանքով աքանչելի կերպով կեղծած անցագիրներ կը ծախէին Փարիզի, Լոնտոնի եւ Ամսթէրտամի մէջ։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Զօկու Թագաւորին ամուսնութիւնը հունգար կոմսուհի Կէրալտին Աբօնեիի հետ կը հաստատուի։ Թագաւորին նշանածը արդէն Թիրանա ժամանած է։

ՎԻԼԺԻՒԻՖԻ պայթումի մասին կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ աղէտը արդիւնք է արկածի։ Կառավարութիւնը որոշեց պետական ծախքով կատարել զոհերուն յուղարկաւորութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ այս առտու Նօթր Տամի մէջ։

ՖՐԱՆՔԸ նոր անկում մը կրեց առջի օր, պշուեթեան մատնելով հասարակութիւնը, այնպէս որ, նոյնիսկ աջակողմեան թերթեր կը գանգատին որ եթէ եռանդամ համաձայնութիւնը ի վնաս Ֆր.ին պիտի ըլլայ, չարժեր շարունակել։ Միւս կողմէ, Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ Նահանգները պիտի օգնեն Ֆրանքին որպէսզի սակերու վրայ հակակշիռ չհաստատուի Ֆրանսայի մէջ։

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 *ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ*

Տեղի կ'ունենայ 13 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը* 17*ին*

SALLE PRATԻ ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**
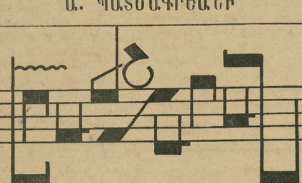
ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 6 փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSE*ի սրահին մէջ,* 26 Ave. de Tokio։ *Գեղարուեստական բաժին, ճաշ, պիւֆէ։*

Մէթրօ Alma - Marceau

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Իր տեսակին մէջ առաջին այս ձեռնարկը կոչուած է Երգ-Երաժշտութեան դասաւանդութիւնը մեր վարժարաններու եւ մանկապարտէզներու մէջ դնելու բոլորովին նոր եւ արդիական հիմերու վրայ, պահելով միաժամանակ հայ տոհմիկ երգի ոգին ու ճաշակը։

120է *աւելի Ռիթմիքի, ձայնամարզի եւ լսողութեան վարժութիւններ։*

Բազմաթիւ մանկական եւ դպրոցական նոր երգեր։ Ընդարձակ բացատրութիւններ դասատուներու համար։ Օժանդակ ձեռնարկ նաեւ երգի, նուագի, հետեւողներու համար։ Շքեղ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն։

Գինը 12 *ֆրանք դպրոցներու համար (մեծաքանակ)* 10 *ֆրանք։*

Դիմել՝ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Paris, *իսկ արտասահմանէն՝ հեղինակին՝* A. Patmagrian, Communauté Armenienne, Alexandrie:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ Գործերու Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս հայ փոքրիկներու ծնողքը ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 30*ին, կիրակի, ժամը ճիշդ* 2.30*ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ,* 149 bis, *Ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռ։*

Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Շավիլ Մ.ճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիները տարեկան Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի դպրոցի սրահը։

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Երեքշաբթի 1 *Փետր., երեկոյեան ժամը* 8.30*ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր հարցեր։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 30 *Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը* 2*ին,* 23 *Պուլվար Տիւկոնիէ, Պառ Փրիի Փուսէթ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները։ Օրակարգ՝ Միութեան բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Ընթացիկ հարցեր։ Սոյն Ընդհանուր ժողովը ստիպողական ըլլալով ամէն անդամի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Եէնիճէյի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի առած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն։ Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց սպասաւորին որուն անունն էր Նշան։ Իր ստոյգ հասցէն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի,* 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

— *Տիկին Յուլիանէ Աւագեան (Ռաֆայէլեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Ռաֆայէլեան։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանի՝* 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պալեանէ 50 ֆրանք, իրենց փոքրիկին՝ Ժանինի ծննդեան [illegible] տարեդարձին առթիւ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅՆ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ *Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ*։

«ՔԵՌԻ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ *Ընկ. Ա. ՔԷՕՍԼԵԱՆ*։

«Վ.ՐԷՃ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ *Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ*։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ Ինչու՞ մտահոգուած ենք մեր հայրենիքի ապագայով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ յիշատակին, 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ։ Մուտք 7 ֆրանք։

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱՊԵԱՆ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 *Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը* 9*ին,* LE JOURNAL*ի սրահին մէջ,* 100 Rue Richelieu. *մէթրօ* Richelieu - Drouot *կամ* Bourse։

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. Հ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement écononique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք — *Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ*

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 *ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը* 10*էն մինչեւ առաւօտ* GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIX*ի շքեղ սրահներուն մէջ,* 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ։ Խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՌԻՕՆՏԸՐ ճազը։ *Մուտք* 12 *ֆր.։*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ

29 *Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը* 9*ին,* SALLE FOYER SOCIALISTE. 149 bis Avenue d'Aargenteuil, *Անիէռ։ Կը ներկայացուի «ՂԱՐԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփէրէթ* 5 *արար) Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ։ Կը նուագէ* CARIO CANTI *նուագախումբը։ Մուտք* 5 *ֆրանք, անգործներու* 3, *փոքրիկներու* 1 *ֆրանք։*

Թատերական ներկայացում Վիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 *Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը* 3*ին Ռ. Ա. Ակումբին մէջ Ղեկավարութեամբ Դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի «ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ»*

Երգ, պար եւ նուագ — *Մուտք* 5 *եւ* 4 *ֆրանք*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ ՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը Մ. Պէշիկթաշլեանի «Արարատ» թատերախումբին կողմէ, 29 Յունուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԻՈՆԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Հայ Հռոմէականներու Կաթող. Պատրիարք Գրիգոր-Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Լիոնի Կարտինալ Ժէռլիէի հրաւէրով հայկական ծէսով հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Լիոնի Ոսկի արձանի յարակից Fourvière *Մայր եկեղեցիին մէջ, կիրակի,* 30 *Յունուար* 1938 *ժամը* 10*ին։ Լիոնի Ցիսուսեան հայրերը պիտի երգեն Եկմալեանի քառաձայն պատարագը բուն հայկական եղանակով եւ երաժշտութեամբ։ Կը հրաւիրուի ամբողջ հայ գաղութը։*

Մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար, կը խնդրուի «Գոյամարտ» օրացոյցի այն գործակալներէն որ չծախուած օրացոյց ունին, հաճին անմիջապէս վերադարձնել։ Ծախուած օրացոյցներու փոխարժէքը եւս շուտով փոխադրել հետեւեալ հասցէին, Mr. G. Djarayan, 17 Rue des Petites Maries, Marseille:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երեք երգերը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), *կամ Հրանտ Սամուէլ գրատուն,* 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

Վ. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում։

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր — *Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը* 5*էն* 7, 18, Cité Trévise, *Մէթրօ* Cadet։

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5*էն* 7, 9, Rue Jouye - Rouve, *Մէթրօ* Belleville *եւ* Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09։

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 30 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3642

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԿՆՏՆՏՈՑՈՎ ՍԱԶ ՉԻ ՆՈՒԱԳՈՒԻՐ...

Պալքանեան Ուխտի խորհրդաժողովը, ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, տեղի պիտի ունենայ 15 փետրուարին, Էնկիւրիի մէջ:

Որ եւ է տեղեկութիւն հրատարակուած չէ օրակարգի մասին: Հարկ ալ չկայ: Ըստ երեւոյթին՝ պարբերական հանդիպում մըն է: Իրականին մէջ, սակայն, Պալքանեան Ուխտի չորս պետութեանց ներկայացուցիչները Էնկիւրի պիտի հաւաքուին տրամադրութիւններով եւ նպատակներով, որոնք ո՛չ այդ «Ուխտ»էն կը բխին, եւ ո՛չ ալ «Պալքանեան» են:

Կասկած չկայ, որ խորհրդաժողովը պիտի սկսի հանդիսաւոր դիմաւորումներով ու պիտի փակուի խանդավառ ճառերով: Ու Էնկիւրին, որ երբեք առիթ չի փախցներ ցոյցեր սարքելու, կրկին պիտի ելլէ – իջնէ՝ երկրէն ներս ու երկրէն դուրս տպաւորութիւններ թողելու ցանկութեամբ:

Աւելորդ է ըսել, որ Պալքանեան Ուխտը ընդհանրապէս, ու յառաջիկայ խորհրդաժողովը մասնաւորապէս՝ մեզ կը հետաքրքրեն միայն այն չափով, ինչ չափով որ անոնք կապուած են Թուրքիոյ:

Ու ճիշդ ատոր համար ալ՝ բացառապէս հետաքրքրական է փետրուար 15ի հանդիպումը:

Ուխտին պատմութիւնը ծանօթ է: Անոր առանցքը եղաւ Թուրքիան: Իսկ մղիչ ազդակը՝ վերաքննական ձգտումը, որ տարիներ առաջ սկսած էր երեւան գալ պարտեալներուն մօտ:

Այսօր այդ չարժառիթը գոյութիւն չունի:

Գոյութիւն չունի նաեւ հին ճակատը: Իրենք՝ յաղթականներն են որ ճակատ ճակատի են այլեւս:

Ու քաղաքական կեանքի մէջ, վերջնապէս դադրած են գոյութիւն ունենալէ երկու հիմնական առաջադրութիւններ,— հաշտութեան դաշնագիրներու պահպանում եւ հաւաքական ապահովութիւն:

Ուշադրութեան յանձնեցինք այս պարագան, որովհետեւ Պալքանեան Ուխտը իր ծնունդն ու գոյութիւնը կը պարտէր մասնաւորապէս այդ առաջադրութիւններուն:

Պերլին - Հռոմ – Թոքիօ առանցքը հիմնովին քանդեց այդ պատնէշը: Աւելին,— յամառ ու աննահանջ թափանցումով մը, նոյն այդ առանցքը, իր շղթային օղակեց Ռումանիան, իր ստուերին տակ քաշելէ վերջ Եուկոսլավիան:

Դիրքերու այս նոր ճշդումէն վերջ, միամտութիւն կ'ըլլար, անշուշտ, խորհիլ թէ Պալքանեան Ուխտը գոյութեան հիմք եւ հաւաքարար հետապնդելիք նպատակ ունի: Մանաւանդ որ, նոյն այդ ուխտը, իբրեւ անմիջական կամ սահմանակցային նպատակ՝ կը ձգտէր Պուլկարիան անխլիրտ պահելու, իսկ այսօր Եուկոսլավիա Պուլկարիոյ հետ աւելի սերտօրէն կապուած է, քան իր Պալքանեան երեք զինակիցներէն որ եւ է մէկուն հետ...

Այս պայմաններուն մէջ, հասկնալի է, անշուշտ, որ Էնկիւրիի յառաջիկայ խորհրդաժողովը իր օրակարգին վրայ չի կրնար ունենալ հարց մը, որ՝ քաղաքական գետնի վրայ՝ միատեսակ ձեւով շահագրգռէ նոյն այդ ուխտին պետութիւնները: Ինքը՝ Ուխտը, առկախ ցուցատախտակ մըն է այլեւս: Նոր խմորումներուն կամ նոր դիրքերու ճշդումին ծառայեցնելու համար է, որ դեռ կը շարունակեն, փոխադարձ լուռ համաձայնութեամբ, առենք մէկ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք պտտցնել՝ զայն տալով իրենց արտաքին նախարարներուն կամ վարչապետներուն ձեռքը:

Առեն մը զայն պտտցուցին Եփթիչ, Թիթուլէսքու, Ր. Արաս եւ Վէնիզէլոսն ու Քոնտիլիսը: Եփթիչը ինկաւ՝ իրեն հետ տանելով նաեւ իր ֆրանսասէր քաղաքականութիւնը: Դէպքերն աւելցին նաեւ ոչ միայն մինչ Մառիանի թեւը մտած Թիթուլէսքուն, այլեւ՝ իր յաջորդը: Իսկ Կոկան՝ գահակալին բացորոշ ու վճռական կարգադրութեամբը, իշխանութեան եկաւ՝ իր ձեռքը երկարելով Պերլինի եւ Հռոմի: Ճիշդ է որ Յունաստան դեռ կ'օրօրուի իր ջուրերուն պէս ու իր ջուրերու պատճառաւ, բայց, իր իրաւակարգն ու Մեթաքսասի տրամադրութիւնները կը վկայեն թէ այդ երկիրը եւս տրամադիր չէ նախկին շաւիղէն քալելու:

Էնկիւրիի մէջ, ուրեմն, խորհրդաժողով պիտի գումարեն «զինակիցներ», որոնք, ինչպէս կ'ըսէինք, ոչ միայն նախկին միօրինակ առաջադրութիւնները չունին, այլ, ընդհակառակն, արդէն իսկ հաստատած են կապեր կամ ճշդած են դիրքեր, որոնք անկարելի կը դարձնեն գործակցութիւն մը քաղաքական թէ զինուորական գետնի վրայ:

Եւ, սակայն, փետրուար 15ի հանդիպումը պիտի ծառայէ, ապահովաբար, նոր գետիններու պատրաստութեան: Աւելի քան տարի մըն է, որ Էնկիւրի եւ Պելկրատ կը խօսին իրարու հետ Հռոմի յուշարարութեամբ: Պուքրէշ խորհրդաժողովին պիտի երթայ, անտարակոյս, միեւնոյն աղբիւրէն ջուր առած: Եւ, հաւանաբար, Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչները պիտի աշխատին Թուրքիան եւս տրամադիր դարձնել դէպի Հռոմ - Պերլին առանցքը: Ու հոս է, կը խորհինք, Պալքանեան Ուխտի յառաջիկայ խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը: Ուրիշ խօսքով՝ այն հակադիր ճամբաները, որոնց միջեւ կանգնած է Թուրքիան: Անգլիա Չէմէք է: Իտալիան՝ Երկոտասաններու վրայ: Իսկ Հռոմ - Պերլին առանցքը՝ Քոնսթանցա է իջած:

Թերեւս կանխահաս է ըսել թէ «վերմակի մասին է» պայքարը: Բայց, երկու զօրաւոր օղակներ օր օրի կը սեղմուին Թուրքիոյ շուրջ ու ան, հարկադրաբար, ստիպուած է հակիլ կողմերէն մէկուն կամ միւսին:

Որովհետեւ, Էնկիւրին, պարթուրիա ըլլայ թէ պաֆրանիա, անկարող է այլեւս երկու կնտնտոցով սազ նուագել...

Կ. Ղ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱ՛ՆՐ Է ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ ՇՈՒՏԵՊՈՒՆԴ

Միացեալ - Նահանգներու նախագահը, Ռուզվէլթ, պատգամագիր մը ղրկելով ամերիկեան ծերակոյտին՝ պահանջեց հսկել երկրին պաշտպանութեան վրայ, պաշտպանել Միացեալ - Նահանգներու շահերը աշխարհի ո՛ր ծայրին վրայ որ ըլլան,— այդ նպատակով առաջարկեց զօրացնել եւ աւելցնել ազգային պաշտպանութեան ուժերը:

Պատգամագիրը կ'ըսէ.—

«Իբրեւ խաղաղասէր պետութիւն, չենք ուզեր հրաժարիլ եւ պիտի երբեք չհրաժարինք մեր ճիգերէն, որոնց նպատակն է համաձայնութեան մը գալ բոլոր պետութիւններուն հետ՝ սահմանափակելու համար սպառազինութիւնները, խափանելու համար ամէն յարձակողական ձեռնարկ, բայց եւ այնպէս, մինչեւ նման համաձայնութեան մը կնքումը, պարտաւոր ենք մտածել մեր երկրին ապահովութեան մասին:

Մեծ ցաւով է որ ձեզի կը հաղորդեմ թէ ներկայիս ամէն երկիր սպառազինումը յառաջ կը տանի աննախընթաց եւ խուճապային արագութեամբ մը: Աշխարհի բնակչութեան մէկ քառորդը կը տառապի անողորմ կռիւներու հետեւանքով: Քաղաքներու բնակիչները, հարկադրուելով լքել իրենց տուները, խոյս կու տան դէպի ապահով վայրեր, մինչ օդանաւերը կը հալածեն զանոնք անխնայ:

Եւ համաշխարհային քաղաքական կացութիւնը այնքան պրկուած է այս միջոցիս, որ ծանրակշիռ մթնոլորտ մըն է ստեղծուած:

Այս իսկ պատճառով, որուն իբրեւ հետեւանք՝ այլ պետութիւններ կ'աւելցնեն իրենց նաւային եւ օդային սպառազինումը այնպիսի համեմատութեամբ մը, որ վտանգ մը կը կազմէ խաղաղութեան համար, Ծերակոյտէդ կը պահանջեմ յաւելուածական վարկեր բանալ ազգային պաշտպանութեան համար»:

Նախագահին պահանջած յաւելուածական վարկերը կը նախատեսեն.

Ա.— 8 միլիոն 800,000 տոլար օդային սպառազինութեան համար:

Բ.— 450,000 տոլար ի պէտս պահեստի բանակին:

Գ.— Վեց միլիոն 80,000 տոլար ճարտարարուեստական զօրաշարժի պատրաստութեան համար:

Դ.— Երկու միլիոն տոլար ռազմանիւթի պատրաստութեան համար:

Ե.— Հարիւրին քսան յաւելում նաւային շինութեանց յատկացուած վարկերու:

Զ.— Անհրաժեշտ ծախքերը երկու զրահաւորի եւ երկու յածանաւի շինութեան համար:

Է.— 15 միլիոն տոլար նորատիպ մարտանաւերու շինութեան համար:

Չինաստան օգնութիւն կ'ուզէ.— Ազգաժողովը ականջ կը գոցէ

Չին եւ ճափոնական վէճը Ժընեւի մէջ քննութեան առնուած միջոցին, չինական ներկայացուցիչը առաջարկեց պետութեանց՝ եթէ ոչ հաւաքարար, գէթ մասնակի քայլեր առնել ընդդէմ Ճափոնի: Նախ պահանջեց պատժամիջոցներ ձեռք առնել,— մերժեցին: Յետոյ նիւթական եւ ելմտական օգնութիւն ուզեց,— ռազմանիւթ, ուտեստ, դրամ: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները ընդդիմացան առաջին առաջարկին, իսկ գալով երկրորդ առաջարկին՝ նախ ուզեցին ստանալ Միացեալ - Նահանգներու նախագահին կարծիքը, որ կը հասնի վաղը: Մինչ այդ, Ժընեւ հրաւիրեցին Պեռնի ամերիկեան դեսպանը, միաժամանակ հեռագրով խորհրդակցութիւն կատարեցին Փարիզի եւ Լոնտոնի հետ: Պեռնի ամերիկեան դեսպանն ալ հրահանգ պիտի ուզէ Նիւ - Եորքէն, մեծ պետութեանց կողմէ միասնաբար քայլ մը առնելու համար Ճափոնի դէմ, տնտեսական կամ ելմտական,— Տէլպոս առաջարկեց իրենց որոշումներուն մէջ չդնել որ եւ է բառ, որ գրգռէ Ճափոնը եւ աւելի յարձակողական դարձնէ Ճափոնի համակիր կառավարութիւնները:

Զօր. Մեթաքսաս դիկտատուրա՞ պիտի ձգէ

Աթէնքէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն որ վարչապետ Զօր. Մեթաքսաս տրակոնական միջոցներու կը դիմէ արմատէն քանդելու համար ընդդիմադիրներուն օջախը: Կարգ մը շրջանակներ վախ կը յայտնեն որ Մեթաքսաս դիկտատուրա կը հաստատէ: Ընդդիմադիր բոլոր երեսփոխանները ձերբակալուած եւ աքսորուած են հեռաւոր կղզիներ, ուր հսկողութեան տակ պիտի պահուին,— յիշենք Սոֆուլիսը (ազատականներու պետը), Թէոտոքիս (ազգայնական միապետականներու պետը), Քաֆանտարիս (յառաջդիմականներու պետը), Միխալաքոփուլոս (անկախ հանրապետականներու պետը):

Աթէնքի թերթերը հետեւեալ լուսաբանութիւնը կու տան՝ բացատրելու համար այս խստութիւնները....

Վարչապետին նոր քաղաքականութիւնը ըմբռնելու համար՝ պէտք է ետ երթալ մինչեւ օգոստոս 1936: Զօր. Մեթաքսաս տեսաւ որ երկիրը կը գտնուի ընդհ. գործադուլի մը վտանգին առջեւ: Խափանելու համար այդ վտանգը՝ լուծեց խորհրդարանը, պաշարման վիճակ յայտարարեց եւ խիստ գրաքննութիւն մը հաստատեց: Այլեւս չվերահաստատուեցան այդ իրաւունքները:

Ընդդիմադիր կուսակցութեանց պետերը, անցեալ օր, հաւաքարար յայտարարութիւն մը հրատարակելով բողոքեցին յանուն բռնաբարուած իրաւունքներուն, խստիւ քննադատեցին Զօր. Մեթաքսասը եւ կոչ ուղղեցին ժողովուրդին որ ոտքի կանգնի տիրանալու համար իր իրաւունքներուն:

Զօր. Մեթաքսաս պատասխանեց՝ աքսորելով ընդդիմադիրները: Այս առթիւ, յանուն կառավարութեան, յայտարարութիւն մըն ալ ղրկեց մամուլին...

«Անոնք որ երբեք չհասկցան թէ ի՛նչ է համագործակցութիւնը, անոնք որ երբեք չյաջողեցան այնքան ուժ ունենալ որ կարենային կառավարութիւն մը կազմել, հիմա միացեր են իրարու հետ որպէսզի քանդեն եղածը: Մեթաքսասի տիրակալ կառավարութիւնը կը մտնէ խստութեանց նոր շրջանի մը մէջ, որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՃՊՈՏ...

Հոգիս փոթորկա՜ծ է տարօրէն կերպով: Ու մրրիկ մը, թեւերը տարածած, երակներուս մէջ ռազմերգ, մեղեդի ու *սէրէնատ* կ'երգէ...

Առջի իրիկուն ուխտի գացինք Մոնմորանսի: Գացինք, երկիւղա՛ծ, մեր մարտիկ ու վեթերան ընկերներուն անշունչ հոգիներովը հաղորդուելու: Տխուր էր ու վսեմ պահը: Էութիւնս լեցուեցաւ սարսուռով եւ հպարտութեամբ: Կանգնած իրենց միջեւ, այդ սրբազան պահուն, ես ի՛մ մէջ զգացի բոլորը անխտիր,— անոնք որ իրենց նայուածքներովը կայծեր, կամ իրենց բառերովը նետեր դրին մեր պատմութեան վերջին յիսնամեակին ու «վառեցին խարոյկը»: Հայ Բազուկը ու Հայ խօսքը ի՛նչքան ներդաշնակ էին հոն ու ի՛նչքան խօսուն: Հա՛րկ է որ գրեմ: Հա՛րկ է որ պարպեմ փոթորիկը, որ դեռ կը խռովէ էութիւնս ամբողջ եւ որ կ'երգէ մէջս երգը Պայքարին...

×

Յաջորդ առաւօտ, մեր խմբագրապետը հրաւիրատոմս մը յանձնեց ինձ՝ Եաչկական պատարագին՝ *Յառաջ*ը ներկայացնելու համար:

Մատլէնի եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, ուր Աստուած կ'իջնէ, իջած չէր, անշուշտ, նախորդ գիշերուան յաղթերգող փաղանգը մեր: Հոն խոյանք կար: Հոս՝ պաշտամունք: Բայց, հո՛ն թէ հոս՝ Հաւատքը կար: «Հաւատամք ի մի Աստուած»,— լսեցինք հոս: «Մեզ վարանումներ չեն հարկաւոր, այլ՝ հաւատ» — կը պատգամէր գիշերը մեզ՝ Քրիստափոր:

Եւ, վերջապէս, հոն ռազմերգ կար: Հոս՝ մեղեդի: Մեղեդի՜ն մեր առաքելական եկեղեցւոյ,— ինքնատիպ, քաղցրաշունչ, վերացնող ու, եթէ կ'ուզէք, անփոխարինելի...:

Պահը վսեմ էր նաեւ հոս: «Հայաստանի յաղթանակը այնքան մեծ եղաւ, որքան տառապանքը»— կ'ըսէր Նոթր Տամի քարոզիչը: Ցաւ ու գրիւ, հալածական, անխարխուլ, հազար հեղ կոտորակուած թէեւ՝ մեր ցեղին ընդիրքներէն բխող հաւատքի երգը, մեր պատմութիւնն ու մեր հոգին տարածեց պաշտօնական Ֆրանսային առջեւ: Առջի գիշերուանը մեր սուրին յաղթանակն էր: Ասիկա՝ մեր խաչինը:

×

Շոփէնի սրահն ենք: գացեր էի վայելելու մեր *վերթիւօզը*,— առանց լսած ըլլալու զայն, բայց շատ լսած ըլլալով իր մասին:

Ո՛չ սուր ունէր Աղազարեան, ո՛չ ալ խաչ: Բայց, ինչ որ կար իր մօտ՝ մէկն էր այն պիտքերէն, որուն ամբողջութեան — ծովո՛ւն — հայ ժողովուրդ անունը կու տան: Աստուն, եկեղեցիին մէջ, ունկնդիր Ֆրանսայի առջեւ նկարագրուած ջարդերուն մընացորդաց մը ինք ալ՝ իր սերունդին նման: Բայց «իր տառապանքին չափ մեծ՝ իր յաղթանակը»՝ կեանքին վրայ:

Իր ջութակը ոչ նետ ունէր, ոչ ալ խօսք: Թրթռումնե՛ր միայն,— երբեմն խորունկ, երբեմն մեղմ, երբեմն ժպտուն, երբեմն խռովիչ, բայց միշտ տիրական:

Հայ Բազուկէն ու Մտքէն, եւ հայ Հաւատքէն յետոյ, պահն էր հայ Հոգիին:

Կամ՝ սուրին ու խաչին յաղթանակներէն վերջ՝ յաղթանակը հայ եղո-ւին...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

Նախապէս տրուած ժամադրութեան մը համաձայն, ուրբաթ օր «Յառաջ»ի կողմէ այցելեցի հայ հռոմէականներու կաթողիկոս-պատրիարք Գեր. Աղաջանեանին, Օթէլ Լիւթէսիա, ուր իջեւանած է: Շատ սիրալիր կերպով ընդունեց զիս ու, մտերմիկ խօսակցութենէ մը վերջ, անցայ հարցումներուս:

— Որո՞շ հրաւէրո՞վ մը այցելեցիք Փարիզ, թէ ձեր ցանկութեամբ:

— Ո՛չ. իմ այցելութիւնը որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չունի: Բայց, Ֆրանսական իշխանութիւնը տեղեկանալով Փարիզ այցելելու որոշումիս, Հռոմի իր դեսպանին միջոցաւ ինծ հաղորդեց թէ տրամադրած է մասնաւոր վակոն մը: Պ. Թէսան, յանուն Ֆրանսական պետութեան դիմաւորեց կայարանը, յայտնելով թէ ֆրանսական կառավարութեան հիւրն ենք:

— Որ եւ է շփում ունեցա՞ք պետական անձերու հետ:

— Շաբաթ օր այցելեցի արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի, որ շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ:

— Անտարակոյս խօսք անցաւ նաեւ գոնէ Ֆրանսայի հայ գաղութի մասին: Կարելի՞ էր գիտնալ թէ ի՛նչ է իրենց տրամադրութիւնն ու տպաւորութիւնները:

— Շա՛տ լաւ: Թէ՛ Պ. Նախարարին եւ թէ ուրիշ պետական ու կրօնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու յայտնեցի թէ Փարիզի մէջ մենք անցեալին մէջ ունեցած ենք ընտրեալ գաղութ մը եւ թէ այժմ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրին հոծ թիւով մեր ազգակիցներէն: Կարտինալը եւ Պ. Նախարարը ինծ յայտնեցին իրենց համակրանքը ոչ միայն Ֆրանսայի գաղութին, այլեւ ամբողջ հայ ազգի նկատմամբ: Նոյնիսկ, Պ. Տէլպոս իր ջերմ յայտարարութեան մէջ չմոռցաւ ըսել ինծ թէ իր համակրանքը կը տարածուի բովանդակ հայութեան՝ «ինչպէս դուք չէշտեցիք» աւելցնելով, ակնարկելով իմ այն կրկնակի յայտարարութեանս թէ ըլլալով հանդերձ հայ կաթոլիկներու կաթողիկոս, իմ խնդրանքներս կը վերաբերին ամբողջ հայ ժողովուրդին:

— Ի՞նչ տպաւորութիւն ունիք Փարիզահայ գաղութէն:

— Շատ, շա՛տ լաւ: Մանաւանդ երէկուան ընդունելութենէն՝ Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, ուր կը տիրէր հայ շունչը եւ հայ ոգին:

— Այդ ընդունելութեան առիթով ձեր խօսած ճառը չափազանց յուսադրիչ էր մեր ժողովուրդի ապագայի մասին: Կը թուի թէ գոնէ փոքրիկ յոյսերու տեսակներ ունիք:

Կը ժպտի: Կը խորհի երկվայրկեան մը:

— Գիտէք, կը յարէ, ես դեռ նոր մըն եմ աթոռիս վրայ: Առ այժմ բաւաբարուինք ըսելով որ հայ դատը՝ իբրեւ արդար դատ մը՝ կը հաւատանք թէ անպայման կը յաղթանակէ:

— Մտադի՞ր էք ուրիշ վայրեր այցելելու:

— Կը մեկնիմ, ինչպէս գիտէք, Սուրիա: Ասկէ կ'անցնիմ Լիոն՝ վաղն իսկ: Հոն, տեղւոյն կարտինալ Ժէռլիէի հրաւէրով կը մնամ երկու օր ու կը պատարագեմ: Յետոյ Մարսէյլ: Մարսէյլէն, երեքշաբթի, Աղեքսանդրիոյ վրայով կ'անցնիմ Սուրիա:— Վ.

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ հարցին մասին, Ազգաժողովը լսեց Տէլպոսի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչին տեսակէտները, ինչպէս նաեւ ընտրական յանձնաժողովին նախագահը, յետոյ պաշտօն տուաւ ընտրական յանձնաժողովի նախագահին, օժանդակ ունենալով Թուրք եւ ֆրանսացի մէկ - մէկ փորձագէտ, քննել այն քանի մը փոփոխութիւնները, որոնք պիտի կատարուին քննիչ յանձնաժողովին ներկայացուցած ծրագրին մէջ: Ալեքսանտրէթի ընտրութեանց թուականը կը մնայ անփոփոխ,— 15 ապրիլ:

ՏԷՔԱՐԹ, — ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Դ.

«Երիտասա՛րդ, թոյլ չեմ տար քեզի՝ քննադատել մեր գործը, եթէ երկիր մտած չես»,— Անդրանիկ այսպէս կը գրէ իր Յուշերուն վերջը: Իսկ Պղատոն, իր Փիլիսոփայութեան սեմին վրայէն, կը յայտարարէ.— «Թող ոչ ոք մտնէ (իմ գործէս) ներս, եթէ երկրաչափ չէ»: Շարլ Ատամ, ուզելով այս յայտարարութիւնը պատշաճեցնել Տէքարթի գործին, արգելքը կ'ընդարձակէ աւելցնելով.— «Ոչ ալ մաթեմաթիքոս կամ ֆիզիքոս»:

Այսուհանդերձ վերապահատութեան ոգին, զոր ժամանակը մէկ դարէ՝ կ'առնէ եւ կուտայ միւսին, կ'անդոսնէ արգելքը եւ կը մտնէ նախազծուած սահմաններէն ներս: Այսպէս, Փ. Քլոտէլ արհամարհանքով խօսեցաւ Տէքարթի գործին մասին՝ առանց երկրաչափ ըլլալու կամ ֆիզիքոս, թէեւ քննութեան առաւ միայն ճառ մեթոդի մասին գործին լեզուն ու վարդապետութիւնը: Լեզո՞ւն,— բայց Լանսոն, աւելի առաջ քան Քլոտէլ, «հարթեց» եւ նոյնիսկ, բաղդատելով ժամանակակիցներուն հետ, մէկ սերունդով յետամնաց համարեց: Իսկ վարդապետութեան հանդէպ գերազանցօրէն կաթոլիկ Փօլ Քլոտէլի դիրքը կը զարմացնէ զիս, երբ կը խորհիմ որ Տէքարթ գիտցաւ իր փիլիսոփայութիւնը հաշտ տանիլ ԺԶ. դարու կղերապետութեան՝ «հոգւոյ անմահութեան» իր մեքենան լարելով Հայր Մէրսէնի տեսակէտներուն հետ դաշնընթաց, մինչ ըմբոստ Իտալացին, Գալիլէ, կը խիզախէր ընդդէմ conformismeին:

Ինչ որ ալ ըսուի, Տէքարթի գործը դեռ երկար ատեն պիտի զբաղեցնէ մարդկային միտքը:

Երբ, մեր կարգին, կը զբաղինք այդ գործով, անհրաժեշտ կը գտնենք բաժնել ինչ որ դուրս կ'իյնայ բուն փիլիսոփայականէն,— մաթեմաթիքա, մեքենագիտութիւն, նոյնիսկ բնախօսութիւն, որքան ալ մեզի կարելի է գիտողութիւններ արձանագրել դէթ վերջին աշխատութեան մասին, (պէտք է ըսել որ այդ աշխատութեամբ մեզի տրուած «գիտերը» չեն պատկանիր ամբողջովին Տէքարթի, որուն կարգ մը կարծիքները ծիծաղելի են այսօր,— Հիւսիսի Թագուհին իսկ անհեթեթ կը գտնէր գրել թէ տրամութեան եւ վիշտի մէջ ախորժակը կ'աւելնայ, այնքան որ Տէքարթ ստիպուեցաւ սրբագրել, ինչպէս եւ տեսակէտը թէ հոգին իրեն «բնակարան» ընտրած է ուղեղային առանձին յօրինուածութիւն մը, որ այժմ կ'ընդունուի իբրեւ միայն գեղձ, իր փորձառապէս ճշդուած բնախօսութեամբ):

Տէքարթի փիլիսոփայութիւնը, դէթ այն վարդապետութիւնը, որուն երեքհարիւրամեակը տօնուեցաւ վերջերս, կը հիմնուի այն մեկնութեանց վրայ, որոնք կը բխին սա խօսքէն.— «Կը մտածեմ, ուրեմն գոյութիւն ունիմ»: Արդարեւ հսկայ դրականութիւն մը ստեղծուած է այդ երջանիկ եզրաբանութեան վրայ (enthymème),— տեսա՞ծ էք ժայռեր, կազմուած խեցիներէ, մին կը փակի միւսին վրայ՝ աւելցնելով ծաւալը: Փօղոսականութիւնը, որ ծանօթ է քրիստոնէութիւն անունով, այսօր դարձած է զանգուածեղ վարդապետութիւն մը շնորհիւ աստուածաբաններու տուած յաջորդական մեկնութեանց: Այնպէս եւ Տէքարթի վարդապետութիւնը,— ի՛նչքան վիճաբանութիւններ, վերլուծումներ, մեկնութիւններ, որոնք դիզուելով իրարու վրայ՝ Տէքարթի ծանօթ եզրաբանութեան սկզբնական պարզ իմաստին վրայ կառուցած են փիլիսոփայական բարդ դրութիւն մը:

Ինչպէս գրեցինք նախապէս, Տէքարթի այդ եզրաբանութիւնը վերյիշում (réminiscence) մըն է Ս. Օգոստինոսէն,— բայց այս մեծ հեղինակը, Պօղոսի պէս՝ նախ հեթանոս, յետոյ քրիստոնեայ, իր հետ կը բերէր նաեւ հին հելլենական փիլիսոփայութեան աւանդութիւնները, (ան շարունակ կը յիշէ Ելլադայի մեծ երգիչները եւ մտածողները): Ի՛նչ հարկ, սակայն, Տէքարթը տեսնել Օգոստինոսի պատմուճանը հագած պեղիչ մը հելլենական մտածման դաշտերուն մէջ, ԺԵ. դարը արդէն կը կատարէր նոյն աշխատանքը օր ցերեկով: Միջին-Դարը հելլենական մտածման պատմութեան ծանօթ էր արաբերէնէ լատիներէն կատարուած թարգմանութիւններով, ԺԵ. դարը տեսաւ որ շա՛տ խաթարուած էին այդ թարգմանութիւնները եւ յետոյ Արիստոտէլի հեղինակութեան դէմ այս անգամ կ'երեւէր Պղատոնի հասակը: Եւ այսպէս, քանդելով Արիստոտէլի տրուած յարգանքը, կը հիմնէին ԺԵ. դարու dualismeը, ինչպէս քսան դար առաջ (Ե. դար, Ն. Ք.), ներդաշնակելով Հերակլիտէսի եւ Պարմենիդէսի վարդապետութիւնները՝ Պղատոն պիտի հիմնէր իր dualismeը: Ըստ Հերակլիտէսի՝ յարաշարժ է տիեզերքը, ամէն ինչ կը փոխուի,— կարելի չէ տեսնել նոյն վարդը նոյն կարմրութեամբ: Ընդհակառակն, Պարմենիդէս կը պնդէր թէ իրականութիւնը անփոփոխելի է եւ մէկ,— այսպէս կ'աշխատէր հաստատել էակին միութիւնը կամ յաւիտենականութիւնը:

Պղատոն կը հաշտեցնէ երկու վարդապետութիւնները ընդունելով որ գոյութիւն ունին երկու աշխարհներ,— զգացական աշխարհ եւ իմացական աշխարհ: Զգացական աշխարհին մէջ, որու վրայ կը պատշաճեցնէր Հերակլիտէսի վարդապետութիւնը, իրերն ու էակները անհունապէս այլազան են եւ յարափոփոխ: Ուրեմն պատրանքի մը պէս է զգացական աշխարհը, կը բազմապատկուի, կը սահի-կ'անցնի, շարունակ կը փոխուի: Իմացականութիւնն է որ որոշ կայունութիւն կամ խարիսխ կուտայ զգացական աշխարհին՝ շնորհիւ «ընդհանուր գաղափար»ին, որ մէկ է եւ անփոփոխելի: Եթէ ձիերը, որ կ'անցնին, պատրանք են, իրականութիւն է ձիուն գաղափարը, որ մէկ է եւ տեւական, վասնզի միշտ միեւնոյնը, միշտ անփոփոխ: Հոգին, միանալէ առաջ մարմնոյն հետ, երկար ատեն ապրած է գաղափարներու աշխարհին մէջ,— զգայական իրերու հետ հաղորդակցութիւնը իր մէջ կ'արթնցնէ յիշատակներ: Այս մեքենականութեամբ՝ գիտակցութիւնը կը դառնայ երեւոյթ մը վերյիշումի:

Տէքարթ կ'ընթանայ dualiste վարդապետութեան այս ճամբով: Իր դարը յագեցած է բնազանցական աշխարհի մշուշով, փորձառական աշխատանքներու կիրքը ծարաւ մը կը մատնէ բանապաշտիկ: Կ'ուսումնասիրէ, կը պրպտէ, կ'որոնէ, բայց որովհետեւ հաւասարակշռուած միտք մը չէ, նկարագրով վարանոտ՝ կը յայտարարէ մտածման գերազանցութիւնը, առանց խորտակելու իր կապը dualismeին հետ, առանց բոլորովին ինքզինք յանձնելու matérialismeին, առանց վերադառնալու բնազանցութեան: Կ'օրօրուի երկու վարդապետութիւններուն միջեւ: Ահա թէ ինչո՛ւ ժամանակակից համալսարաններու առաջին սերունդը կ'ուրանայ զինք, մինչ երիտասարդ համալսարանները կը պարծենային որ այժմէական դարձուցին Տէքարթը: Եւ սակայն, պէտք է խոստովանիլ որ նոր դարը շատ բան կը պարտի Տէքարթի վարդապետութեան (իմ կարծիքովս՝ անոր աշակերտներուն,— յիշեցէք Քրիստոսի փառքին վրայ Պօղոսի հիւսած ոսկեզօծ դրասանգները): Հիներու յարգանքը վերցաւ, մտածումը մարդկայնացաւ, ընկերային եւ գրական կեանքը նորոգուեցաւ (կարդալ Լանսոնի եւ Ֆակէի տեսութիւնները՝ Տէքարթի ազդեցութիւնները գրականութեան վրայ):

Հետաքրքրական է ուսումնասիրել, հայ մտքի պատմութեան մէջ, ուղեգիծը որու վրայով կ'անցնի մեր իմացական զարգացումը:

1924ին, երբ Նաւասարդի մէջ, խօսելով իմ նախասիրութեանս մասին, կը փառաբանէի մտածման գերազանցութիւնը եւ, գրական վերլուծումներու մէջ, աւելի վերջ, կ'որոնէի մտածման գիծը, տակաւին տեղեակ չէի որ մտածման եւ զարգացման պայքարը հին է նաեւ մեր մէջ:

Ցառաջիկային, երբ գրեմ Գալուստ Կոստանդեանի Մեթոդի վրայ աշխատութեան մասին, առիթ կը ստեղծուի շօշափելու այս շատ կարեւոր հարցը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Վերջ)

Ց. Գ.— Զուիցերիայէն եւ Ֆրանսայէն երիտասարդներ նամակով խնդրեցին որ աղբիւրները տամ իրենց՝ Տէքարթի այս ուսումնասիրութեան մէջ օգտագործուածները յիշելով: Ահա գլխաւորները.—

1.— Ch. Adam,— Descartes, sa vie, son oeuvre.

2.— J. Maritain,— Trois Réformateurs.

3.— J. Maritain,— Le Songe de Descartes.

4.— Maxime Leroy,— Descartes, le philosophe au masque (լաւ գործ է, թեթեւ ոճով):

5.— H. Gouhier,— Essais sur Descartes.

6.— Etudes Sur Descartes,— ստուար հատոր մը աշխատակցութեամբ միջազգային հեղինակաւոր դէմքերու (Alcan):

7.— Lénine,— Matérialisme et Empiriocriticisme.

8.— P. Janet et G. Séailles,— Hist. de la philosophie.

Ինչպէս նաեւ Հօֆտինկի (2 հատ.) Պրէհիէի (3 հատոր) եւ Ա. Ֆուլեէի փիլիսոփայութեան պատմութիւն գործերը:

Տէքարթէն մանաւորաբար կարդալ Discours de la Méthodeը եւ Traité des Passionsը:

Մեր այս յօդուածաշարքին մէջ յիշած ենք ուրիշ հեղինակներ ալ, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ որոշ չափով:

ԶԱՊԷԼ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պոլսահայ թերթերը հաղորդեցին մահը դերասանուհի Զապէլ Հէքիմեանի:

Զապէլ Հէքիմեան կը մեռնի խոր ծերութեան մէջ, 82 տարեկան, (ծնած Կ. Պոլիս, 1856ին) կեանքին կէսը անցուցած բեմի վրայ: Իրապէս վաստակաւոր արուեստագիտուհի մը:

Ահա քանի մը գլխաւոր գիծերու մէջ իր բեմական կեանքին ուրուանկարը:

1879ին առաջին անգամ բեմ ելած է Զ. Հէքիմեան՝ Յակոբ Վարդովեանի Թատերախումբին մէջ: Այդ թուականին Վարդովեանի խումբը իր վերջին տարին կը բոլորէր: Վերջալուսային շրջան մըն էր: Առաջնակարգ ոյժերը հեռացած էին Վարդովեանի քովէն ու մնացած էին միայն երկրորդականներ եւ սկսնակներ: Խումբը փառաւոր անցեալէ մը վերջ՝ մահացու անկումի մը մէջ էր: Վարդովեան ստիպուած էր ինք կատարել գլխաւոր դերերը: Հազիւ կարելի կ'ըլլայ, վերջին պահուն, երկու բացառիկ ոյժեր առնել (Մառի-Նուարդ եւ Դուիթ Թըրեանց): Այդ ատենն է որ խումբին մէջ կը մտնեն երկու շատ օժտուած սկսնակներ՝ Զապէլ Հէքիմեան ու Յարութիւն Ալիքսանեան:

Զապէլ նախապէս կ'երեւի փոքր դերերով: Չորս ամիս վերջը, սակայն, իրեն կը վստահուին պատասխանատու դերեր, մեծ մասով առաջին սիրուհի: Այս անակնկալ բարձրացումին պատճառ կ'ըլլայ որքան խումբին տկարութիւնը՝ նոյնքան ալ իր յատկութիւնը ու անվհատ աշխատասիրութիւնը: Այս սկսնակ դերասանուհին անմիջապէս կը մտնէ իրեն յանձնուած դերերուն մէջ եւ կը վաւերացնէ իր տաղանդը: Համբաւի կը տիրանայ «Տիկին Սէնթրոփէզ»ի գլխաւոր դերով մանաւանդ: Զապէլով կը գոցուի խումբին բացերէն մէկը:

Կէտիկ Փաշայի մէջ քանի մը ամիս գործելէ վերջ, միշտ Վարդովեանի հետ, կ'անցնի Սկիւտար՝ Տադէսի թատրոնը, բոլորելով ամառնային շրջան մը: Զ. Հէքիմեան կը յաջողի իր փայլը աւելցնել, թէեւ Մառի-Նուարդի նման մեծ ոյժի մը դիմացը կը գտնուէր: Մառի-Նուարդ կ'անձնաւորէր բացարձակ հերոսուհիի դերեր, իսկ Զ. Հէքիմեան միշտ առաջին սիրուհի էր:

Միջագիւղի մէջ (Օրթաքէօյ), 1882ին, ճիգ մը կատարուեցաւ Մաղաքեան խումբը վերակազմելու եւ վերապրելու նոյն թաղին անցեալի թատերական ոսկեշրջանը: Այս ձեռնարկին մայրութիւնը կը պատկանի Հրաչեայի, որ նոր էր վերադարձած Կովկասէն: Սիսակ ալ կապուեցաւ այս խումբին, ինչպէս մայրենի լեզուին նախանձախնդիր բոլոր դերասանները:

Զապէլ Հէքիմեան կարճ բայց կարեւոր շրջան մը բոլորեց այդ խումբին մէջ, կատարելագործուելով Մաղաքեանի ու Հրաչեայի ձեռքերուն տակ: Տիկին Հրաչեայ մանաւանդ իր ուժգին արուեստով եւ իր դերուսոյցի կարողութիւնով մեծ ազդեցութիւն գործեց Զապէլի վրայ: Երկու արուեստագիտուհիները մտերիմներ եղած էին: Զ. Հէքիմեան միշտ պարծանքով կը յիշէր այդ քաղցր ու արժէքաւոր բարեկամութիւնը:

Նոյն խումբով մասնակցեցաւ նաեւ Պէշիկթաշի ու Բերայի մէջ (Ֆրանսական Նոր Թատրոն) տրուած ներկայացումներուն:

Այդ շրջանին ալ անձնաւորեց առաջին սիրուհիի դերեր, ինչպէս՝ Մարկրիտ (Նէլի աշտարակը), Սօֆի (Ռօպէրդ ապագակալպետը), Մարիան Տիւվալ (Կոյր Զօրապետը), Մառի-Ժանն (Մառի-Ժանն): Խումբին խաղացանկին մէջ կային նաեւ «Քաթէրին Հօվուարտ» եւ «Լիոնի սուրհանդակը» թատերախաղերը:

1883ի թատերաշրջանը անցուցած է Շահզատէ Պաշի եւ Սկիւտար:

1884ին, վեց ամիս, գտնուած է Պէնկլեանի դուսանախաղի (operette) խումբին մէջ որ կը գործէր Բերա, Քրուասանի թատրոնին մէջ:

1885ին Պէնկլեան 36 հոգինոց դուսանական խումբով մը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Եգիպտոս: Ահաւասիկ գլխաւոր դերասաններուն եւ դերասանուհիներուն ցանկը.— Մ. Մնակեան, Դ. Թրեանց, Միքայէլ Զափրաստ, Օննիկ Կիւրեղեան, Միհրան Գույումճեան, Միչէլ Պէրպէրեան, Տիգրան Սանճագճեան, Տիգրան Մաթէոսեան, Սիրանոյշ, Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրեր, Փօհարիկ Շիրինեան ու Զապէլ Հէքիմեան: Խումբին խաղացանկին մէջ կային Տիգրան Չուհաճեանի գործերէն «Լէպլէպիճի», «Քէօսէ Քէհեա», «Արիֆ», ինչպէս նաեւ օտար դուսանախաղեր՝ «Ժիրոֆլէ-Ժիրոֆլա», «Պէլ Էլէն», «Լը Պրիկան»:

Ցոյց տալու համար այս խումբին խանդավառ ընթացքը դէպի փարաւոններու երկիրը, կ'արժէ յիշատակել շոգենաւին մէջ պատահած մանրադէպ մը: Արքիպեղագոսի բացերը կը սկսի ուժգին փոթորիկ մը: Ծովը յուզուած է եւ մեծազանգուած ալիքներ կը յարձակին նաւուն կողերուն վրայ ու կը փշրուին կամրջակներէն անդին: Հետզհետէ կը սաստկանայ ալեկոծութիւնը: Շոգենաւը կը ծառանայ ու կ'իջնէ ջուրերուն ակօսներուն մէջ: Եւ սակայն, հայ դերասանուհիներն ու դերասանները՝ ամփոփուած վերնայարկը, անզսպելի եռանդով կ'երգեն «Լէպլէպիճի»էն եւ «Քէօսէ-Քէհեա»էն մասեր: Անգլիացի նաւապետը, երաժշտասէր ծեր ճէնթըլմէն մը, կը հիանայ երգողներուն ձայնին ու ոգեւորութեան եւ զիրենք կը հրաւիրէ շոգենաւին հանդիսասրահը, ուր մեր ընները կը ներկայացնեն «Լէպլէպիճի»ի ամբողջ երկրորդ արարը: Դուրսը փոթորիկը իր բոլոր սանձերը արձակած էր ու կը պայթէր մոլեգնութեամբ: Ցանկարծ, մեղրամոմի գոյն կը ստանան երգիչներուն դէմքերը, դաշնակը մէկէն կը դադրի Տիգրան Չուհաճեանի քաշուելով եւ դերասան-դերասանուհիներ ծովախտէ բռնուած կը ցրուին:

Նաւապետը, որ յափշտակուած էր այդ գեղեցիկ ու երգեցիկ տեսիլէն, ցասումով դէպի ծովը կ'ուղղուի ու կը թքնէ պոռալով.

—Անտէ՞ր գտար… քիչ մը չէ՞իր կրնար սպասել…:

Պէնկլեան 1885ի ձմեռնային թատերաշրջանը կ'անցընէ Գահիրէ, Էզպէքիէի պարտէզի թատրոնին մէջ, ունենալով աննկարագրելի յաջողութիւններ:

Զապէլ Հէքիմեան 1886ին կը վերադառնայ Պոլիս:

Մնակեան, յաջորդելով Վարդովեանի, հիմնած էր «Օսմանեան Թատրոնի խումբ»ը, ընկերակցութեամբ

[illegible]

Եղած է կուռք մը Թուրք թատերասէրներուն համար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

[illegible]

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Փախան: Ես ալ ճամբաս փոխեցի եւ հեռանալ սկսայ: Կոնակէս հրացանով կրակեցին: Քիչ մնաց որ ձախ ականջէս զարնուէի: Կրակը փոխադարձեցի: Երեք գիւղերու՝ Բրաբերդի, Խորոխոնի եւ Ղոչասարի մէջտեղն էի: Բաւական հետապնդեցին զիս: Երբ կրակ բացի, սկսան վախկոտ շուներու նման փախչիլ:

Զմելիով մօրուքս կտրեցի: Մօտաւորապէս տարի մըն էր, որ չէի ածիլուած: Եթէ զիս հետապնդողթուրքերը, փոխան հեռանալու, յարձակէին վրաս, ազատում չունէի:

Ձիւն ձմեռ էր: Գիշերը չէի քնացած եւ շատ տկար էի: Ճամբան մնացած տեղս անդադար քնացեր էի: Արթնցայ: Ցոզնած էի: Երեկոյ եղաւ: Ուղղակի Ղոչասար մտայ: Հայու մը տուն իջեւանեցի:

Երկու ցերեկ եւ մէկ գիշեր հոն մնացի: Կէս գիշերին Ալիս գետը ճեղքելով՝ դժուարութեամբ հասայ Կամխի քարայրը: Հոն մնացի 42 օր: Ուտելիքի համար երբեմն Տուզասար (Ցաղթ) գիւղը կ'երթայինք: Հոն Բաբերդցի Աղաճանը մեզի ալիւր կը հայթայթէր: Նոյնպէս Հ. Տէրտէրեանը:

Լսեցինք որ Բրաբերդի քարայրի մեր ընկերները պաշարուած են: Կամխի քարայրի մեր ընկերները երեք խումբի բաժնուեցան:

Թէճէրի լեռը ապաստանած 10 Թէճէրցի ընկերները կրկին Թէճէրի լեռը ապաստանեցան, ուր տարի ու կէս առաջ Սեբաստացի հերոս Մուրատ յաղթական կռիւներ մղած էր թուրք պաշարող զինուորներուն դէմ: Կամխեցի ընկերները կրկին մնացին Կամխի շրջանը: Իսկ մենք վեց հոգինոց խումբով մը հասանք Սախաուի լեռը:

Մեր խումբը կը բաղկանար հետեւեալ անձերէն.— Նշան Տէյիրմէնճեան, Խորոխոնցի, Գրիգոր Կոփիկեան, Կաւռացի, Կարապետ Մհ. Օհանեան, Կաւռացի, Արշակ, Զառացի, Սարգիս, Ցաղթեցի եւ ես:

Այս վեց ընկերներով, մինչեւ մեր թրքական սահմանն անցնիլը (օգոստ. 1917), այս շրջանին մէջ 58 «որս» ունեցանք, «արդար գործ» տեսանք: Առատ ուտելիք ունեցանք: Միշտ հիւրեր ունեցանք: Առոնք փախստական կամ տեղացի Հայեր էին:

Մեր վեց հոգինոց խումբը թառած էր Սախաու լերան վրայ: Այլեւս ազատ օդի մէջ, ազատ կը շնչէինք: Չէրքէզ Զավուշի խումբ կ'անուանէինք մենք մեզ: Մեր շրջանի եւ Գըզլար Օվայի շրջանին 15-20 Ղըզըլպաշ գիւղերը մեր վեց հոգինոց խումբին ձեռքէն շատ բան քաշեցին:

Մեր՝ Սախաու բարձրանալէն երեք օր վերջ, Գարըը գիւղացի Ղըզըլպաշ Քիւրտ փախստական զինուոր մը բռնեցինք: Տեսանք, որ ան մեզի շատ օգտակար պիտի ըլլար: Անոր գիւղը գացինք: Տունը սորվեցանք եւ օգտագործեցինք: Մեր ունեցած աւելորդ միսը, իւղը, բուրդը կը ղրկէինք անոր տունը, իր ծառայութեան փոխարէն: Նոյնպէս հագուստներ կը ղրկէինք մեր գիւղին մէջ վերապրող Հայերուն:

Մեր ընկերներէն Կաւռացի Գրիգոր Կոփիկեանին զէնքը առժամանակեայ կերպով ստացած էինք Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեանէն: Ստիպեալ զէնքի մը եւս պէտք ունէինք, որ առժամանակեայ ստացուած զէնքը տէրոջը ետ տայինք:

Ապաստանած էինք Ղոչասարի եւ Խորոխոնի մէջտեղը Արապոնց (Արաբ Փունար) ըսուած վայրին մէջ: Գէորգ Տաքէսեանը(1) ամէն Հինգշաբթի օրերը անկէ կ'անցնէր՝ մեզ տեսնելու եւ դրամ ստանալու, որ ջրաղացպաններուն տար: Գ. Տաքէսեանի հետը կար նաեւ որմնադիր արհեստաւոր Մեսրոպ Անտոնեանը, որ լրտես մը դուրս եկաւ:

Մենք որոշած էինք մօտ ատենէն հեռանալու այս շրջաններէն: Վեց ոսկի Գէորգին տուինք: Ան ըսաւ որ դրամը յանձնենք Մեսրոպին: Գէորգը Մեսրոպ Անտոնեանէն կը կասկածէր: Մենք ալ ստիպուած՝ դրամը Մ. Անտոնեանին տուինք՝ զէնք մը բերել տալու համար:

Օրը որոշեցինք, որ երթանք զէնքը ստանալու համար: Ընկերս՝ Նշան Տէյիրմէնճեանը միշտ կ'ուզէր որ այս Մեսրոպին հաշիւը զէնքով մաքրէինք, հակառակ անոր որ ան իր ազգականն էր: Ես արգելք եղայ:

Նշան կ'ըսէր. «Այս օձը մէջտեղէն մաքրելը վարձք է»: Ընկերս ճիշդ խորհած էր: Ես էի որ սխալած էի:

Երեք անգամ զէնքը ստանալու գացինք: «Այսօր-վաղը» ըսելով երերցուց, եւ վերջին ալ ըսաւ թէ՝ «պահած տեղէն գողցեր են»: Լուր ղրկեցինք որ կամ զէնքը տայ, կամ դրամը ետ վերադարձնէ: Պատասխանած էր թէ՝ «Այս շրջաններէն հեռացէք, եթէ ոչ՝ ընելիքս գիտեմ»: Մեսրոպ կ'ուզէր մեզ մատնել:

Սեբաստիայէն լուր եկաւ, որ քաղքին մօտերը, որոշուած վայրի մը մէջ, գալիք փախստական ընկերները պիտի սպասէին մեզի, եւ պէտք էր որ երթայինք եւ մեզի մօտ՝ լեռը բերէինք:

Մեր խումբէն հինգ հոգի գացին, որպէսզի զանոնք բերեն: Ես ալ մեզի հետ եղող Ղըզըլու գիւղացի Ղըզըլպաշին հետ Խորոխոն գիւղը գացի ջաղացպանները տեսնելու: Նամակ մը ղրկեցի որոշեալ ծանօթ վայրին մէջ, եւ ցերեկին պահուըտեցանք:

Երեկոյին գացինք: Նամակնիս տեղն առնուած էր, եւ, սակայն, տեղը ուրիշ նամակ չկար: Ստիպուեցանք գիւղին մէջ մտնել: Գիւղին չուրջը քանի մը տեղեր կրակներ վառուած էին:

Ընկերս Ղըզըլպաշը ըսաւ թէ «գիւղը զինուոր կամ ոստիկան լեցուած է. լաւ է որ ներս չմտնենք»:

Քիւրտ ընկերս տարի գիւղին գերեզմաններէն բաւական հեռու ծառերու մէջ: Ըսի անոր՝ «սպասէ հոս»: Ես մինակս գիւղ մտնել ուզեցի: Ճիշդ գիւղին մէջ մտնելու ատենս, Խոջա-Քարերուն կամ «Թադէոս Առաքեալի գերեզմանը» կոչուած փոքր մատուռին մօտը, չորս ոստիկաններ պահուած տեսայ:

Զանոնք չտեսնել ձեւացնելով՝ դէպի գիւղը ուղղուեցայ: Անոնք կարծեցին, որ զիրենք չեմ նշմարած եւ գիւղին մէջ որոշ տուն մը պիտի մտնեմ: Ակին ջուրը անցայ, ցած տեղը իջայ եւ փոխան գիւղը մտնելու, 50 քայլ հեռուէն ուրիշ կողմ դարձայ:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(6) (Շար.)

(1) Որպէս վարպետ որմնադիր, թուրք կառավարութիւնը վար դրած էր. ամէն Հինգշաբթի Ղոչասարէն Խորոխոն կուգար:

« Յառաջ »ի աշխատակից Պ. Լ. Զորմիսեան գեղեցիկ յօդուածով մը ինքնագիտակցութեան հրաւէր կը կարդայ, հաւաքականութեան ոգին կը ներշնչէ, մեր մէջ հանրային կարծիքի չգոյութիւնը կ'ողբայ: Կը խօստովանի թէ աշխատակիցներու արտայայտութեան ընթերցողին վրայ ձգած տպաւորութիւնը կը ջլատէ ոչ միայն յօդուածագրին ուժերը, այլեւ բերքը կը զրկէ իր բարոյական երաշխիքէն: Մէկ խօսքով հմտալից յօդուած մը ուր ընթերցողին եւ գրողին մէջ կապ մը ստեղծելու՝ եւ հետեւելիք ճամբուն անհրաժեշտութիւնը կը շեշտէ :

Ճիշդ է որ «օրաթերթը բարձր եւ մաքուր արուեստի եւ գրականութեան բեմ չէ»: Եթէ «Յառաջ»ը պարբերաբար, մասնաւորապէս կիրակիի թիւերը կը համեմէ, նուիրելով էջ մը կամ երկու այդ բաժինին, ատիկա, ըստ մեզ, պակաս մը կը լրացնէ :

Արդարեւ, Փարիզի մեր պարբերականներուն փոքր ծաւալը թոյլատու չէ երկարաշունչ գրուածքներու, գաղութին կեանքը կազմող, անոր կեանքին հետ առնչութիւն ունեցող ձըգտումներու, թելադրանքներու, ուսումնասիրութիւններու, գրական կամ իմաստասիրական ձեւով արտայայտումին: Այս ուղղութեամբ եղած փորձերը, այնտեղ, միշտ տեղի սղութեան պատճառաւ, բազմաթիւ թիւերու մէջ հատատումի, կրճատումի, երբեմն ալ թերաւարտ թողուելու վըտանգին ենթակայ են: Ասոր համար է, կը կարծենք, որ «Յառաջ» զուտ գրական, բանաստեղծական, երաժշտական կամ իմաստասիրական գըրուածներու տուն կուտայ սկիզբէն ի վեր, եւ շատ լաւ կ'ընէ :

Ցետոյ գրասէր հասարակութեան նիւթական պայմաններն ալ պէտք է նկատի առնել: Ամէն ընթերցասէր չի կրնար 4 — 5 գրական հանդէսի բաժանորդագրուիլ: Միմիայն Փարիզի մէջ այդքան գոյութիւն ունի: Դարմա՞նը... քիչ վարը այդ մասին :

Բայց առէք առաջ այստեղ կ'ուզէի յայտարարել թէ, ըստ մեզ, արուեստագէտները յաւիտենական ճշմարտութեանց խորհրդակատարի պաշտօնն ունին եւ այդ հանգամանքով ալ ամէն տեղ, նոյնիսկ եւ մանաւանդ օրաթերթերու մէջ, մուտքի իրաւունք ունին :

Արուեստն է որ կը վերանորոգէ խօսքը, գտնելով միշտ եւ նորէն մեր յուզումներուն սկզբնապատճառները : Արուեստին կը պատկանի տանիլ մեզ ազգութեան իրական շահերու ըմբռնողութեան եւ յուզել մեզի օրուան հանգամանքներուն յարմարող արտայայտութեան կերպերով :

Ես պիտի չհամարձակէի խօսիլ արուեստի մասին, եթէ հաւատայի թէ արուեստը մասնաւոր մէկ յարկաբաժինն է մտածումին ուր մուտ կը գտնեն միմիայն արուեստագէտները եւ ամէն անոնք որ իրենց ջանքերը մասնաւորապէս նուիրած են արուեստի գործերու ուսումնասիրութեան, անոնց պատմութեան ու նորանոր յայտնութիւններուն: Որովհետեւ, եթէ այդպէս ըլլար, պիտի հրաժարէի ատկէ, ես ինքս ոչ արուեստագէտ եւ ոչ ալ արուեստի քննադատ ըլլալով հիւսուած բաներուս վրայ պիտի չուզէի խօսիլ: Բայց ես կը հաւատամ եղբայրութեան, մտքի ձեւերու հիմնական միութեան, կը հաւատամ որ արուեստը մանաւանդ միջոց մըն է յայտաբերելու եւ իրականացնելու առաւելապէս մարդկային մտածումին միութիւնը, թէ ամէնէն արդար պատիւը զոր պիտի կարենայինք ընել արուեստագէտին, ատիկա երթալը պիտի ըլլար դէպի իրեն, ոչ թէ ինչպէս պիտի երթայինք վհուկի մը որ գաղտնիքներ գիտէ, այլ իբրեւ մեր կեանքին գեղեցիկ մէկ ընկերոջ, որուն ներկայութիւնը մեզ կը սրտապնդէ, որուն գործերն ու ձայնը մեզ կը մխիթարեն ու կը կախարդեն :

Ես կը խօսիմ արուեստի մասին իմ հայեցակէտէս, հայեցակէտէն մարդերուն առհասարակ, որոնց ներքին կեանքը զարգացած է իրենց շրջանին մտաւորական ջանադրութեան մասնակցելու բաւարար չափով :

Ես չեմ կրնար հաւատալ թէ « գրողը կը գրէ միայն իրեն համար, առանց նկատի առնելու ընթերցողը » :

Երբ առաջին գրութիւնս հրատարակուեցաւ, յաջորդող օրերուն, այդ փորձէն քաջալերուած, շատ աշխատեցայ ու գրեցի ուրիշներ: Ասիկա պըզտիկ իրողութիւն մըն է. բայց պարզ քաջալերական դէպքէ տարբեր բան մը պիտի ըլլար, եթէ միեւնոյն հաւատքով տոգորուած բազմաթիւ գրողներ, միեւնոյն պաշտամունքին շուրջ միացած, մրցակցութեամբ խթանուած, աշխատիլ սկսէին միեւնոյն սիւնակներուն մէջ, հիմնելով՝ «նիւթական համախումբ լուրջ ուժերու վրայ», ինչպէս գիտել կուտար « Յառաջ »ի ուրիշ մէկ աշխատակիցը, Պ. Պերճ, բազմաթիւ էջերով ու ճոխ բովանդակութեամբ պարբերական մը Փարիզի մէջ: Ֆրանսացի հռչակաւոր Mercureը այսպէս է հիմնուած: Բայց այս խնդրին վրայ ըստ պատշաճի խօսելու համար, կարգ մը բէճիէ հարցերու մօտենալ հարկ պիտի ըլլար: Փափաքելի է որ ուրիշներն ալ արտայայտուին :

Նոր տարուան սեմին յիշենք թէ գործեր կան կատարելիք, պարտականութիւններ ունինք: Առանձին գործելու ատենն անցած է, անկազմակերպ վիճակը, ուժերու ցրուումը քայքայումի կ'առաջնորդեն: Այո, միմիայն իրենց եսը, իրենց քսակը խորհողներ կան, ասոնց մասին ալ մէկ բանաձեւ,— հրապուրել, ոչ թէ հրամայել: Այստեղ, արուեստին դերը մեծ է :

Անհրաժեշտ պահանջ կայ համադրուած ուժերով, հոդ չէ թէ զանազան գոյներէ անհատներով, անմիջապէս եւ անյապաղ կազմակերպելու, հայ թատրոն, հայ լսարանական միութիւն, հայ գրողներու ընկերակցութեամբ հիմնուած պարբերաթերթ, ինչպէս ունէինք երբեմն հայ երաժըշտական միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., եւայլն :

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ԱՅԵՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Գրուեցաւ թէ այս օրերս ֆրանսական պատուիրակներ Լոնտոն պիտի մեկնին բանակցութիւն կատարելու հոն, անգլօ-ֆրանսական այերային համագործակցութեան ծրագիր մը ի գլուխ հանելու համար: Լոնտոնէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ, թէ պատուիրակներուն Փարիզէն մեկնելու թըուականը երկու շաբաթի չափ յետաձգուած է :

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Նախապատերազմեան սերունդի մեր մտաւորականներէն՝ բեղուն եւ աշխոյժ գրիչ մը, որ իր պատեանին մէջ քաշուած է ներկայիս, իր խանդավառութեան պահուն՝ կ'ոգեկոչէ Գ. Կոստանդեանի յիշատակը.—

Բարեբախտ ներշնչման պտուղ մըն է Գալուստ Կոստանեանի մասին ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը : Երանի՛ թէ վառ մնար եւ արտայայտուէր այլապէս բախտաւոր արդիւնքով մը,— համադրական լուրջ ուսումնասիրութեամբ մը, որուն ամէն կերպով արժանի է այդ մեծ մոռցուածը: Որովհետեւ իրապէս մեծ, մեր գրականութեան փոքրիկ եւ համեստ ածուին համար շատ մեծ դէմք մըն է Կոստանդեան :

Չեմ զարմանար որ « Մէթոտի վըրայ»ն կարդացած չէք: Գիրքը հազուագիւտ էր նոյն իսկ մեր օրերուն : Գիտեմ մէկ երկու եկեղեցականներ որոնք կը պարծենային թէ իրենց դրամով գնած եւ վառած էին բազմաթիւ օրինակներ: Մէկը Մկրեան քահանան էր: Օր մը Օրմանեանի տունը խոստովանեցաւ այս պարագան Հմայեակ եպիսկ. Դիմաքսեանի ներկայութեան, եւ այս վերջինն ալ չըսաւ՝ բայց հասկցուց թէ ինք ալ նոյնը ըրած կամ ընել տուած է: Օրմանեան, որ մտիկ կ'ընէր առանց կարծիք յայտնելու, յանկարծ երկար յօրանջումով մը կտրեց խօսքը, ըսելով.

— Ի՛նչ պատուական հաւատաքըննիչներ պիտի ըլլայիք ...

Երկուքն ալ տխմարութիւնը ունեցան իբր գովեստ առնելու այս հեգնութիւնը :

« Մէթոտի վրայ»ով վերջին հետաքրքրուողները եղան մեր սերունդէն ոմանք: Եւ դժբախտաբար ժամանակը վատ էր, կարելի չէր համիտեան բըռնակալութեան սարսափին տակ վերլուծել, պարզել, երբ դրօշակ բարձրացնել Կոստանդեանի գործը որ այնքան աններող կրքով մը կը հարուածէր կղերը, բոլոր կրօնքները, բոլոր խաւարամիտ դաւանութիւնները, բոլոր կաշկանդիչ վարդապետութիւնները, եւ անոնց հետ՝ բոլոր բռնակալները, թագակիր կամ ոչ: Դէմ գըրել կարելի էր, եւ հայ տէրտէր մը մեծապէս օգտուեցաւ այս արտօնութենէն կարծեմ Կոստանտեանի մահուան առթիւ, չնդալից իմաստակութիւններով յորդող յօդուածներու երկար շարք մը հրատարակելով :

Գիրքը, հրատարակութեան միջոցին, 1878ին, գայթակղութիւն մը դարձած էր արդէն, տարաբախտ Արմենակ Հայկունիի «Գաղտնիք բնութեան », « Գաղտնիք կղերականութեան », «Գարնան ծաղիկներ», «Գերեզմանք երիտասարդաց կամ տափական հիւանդութիւնք » եւայլն գիրքերուն հաւասար չափով: Մինչեւ չորս տարի վերջ տակաւին կը տեւէր այդ գայթակղութիւնը, եւ բողոքական միսիոնարներ (անտարակոյս «Աւետաբեր»ի խմբակը) 1882ին պէտք տեսան հրապարակ հանելու «Քննութիւն Մէթոտի վրայ անուն գրքոյկին» վերնագրով եւ գրեթէ հաւասար ծաւալով անստորագիր գիրք մը որ, թէեւ երիտասարդութեան ձօնուած, զուրկ էր այն տաք, համոզիչ, գրաւիչ շեշտէն եւ այն կուռ ու մէկին փաստարկութենէն որոնք Կոստանդեանի գործին գլխաւոր յատկանիշներն են: Չեմ խօսիր ոգիին վըրայ, որ բնականաբար ժխտումն էր Կոստանդեանի շղթայազերծ ու հըպարտագեղ ազատամտութեան: Ոմանք Մատթիա Գարագաշեանի կը վերագրէին Միսիոնարներու այս հրատարակութեան խմբագրութիւնը, չեմ յիշեր այսօր թէ ի՛նչ փաստի վրայ հիմնուելով :

Մեր սերունդէն ոմանց համար ճըշմարիտ « Քրիստոնէական» մը եղաւ « Մէթոտի վրայ»ն: Անշուշտ՝ compilation մըն է, բայց կազմուած երկար պատրաստութեամբ, տաղանդով ու հմտութեամբ, պարզ, զուլալ, քիչ բառով բայց շատ իմաստով հիւսկէն ոճով մը, եւ մէկ ծայրէն միւսը կը ճրթռայ սանձարձակ ազատամտութիւն մը որ պաշտելի է նոյնիսկ իր անիրաւութեանց մէջ: Այս ռահվիրան որ նոր ուղի բանալ կ'ուզէր նախապաշարումներով թանձրացած մեր խաւարակուռ իրականութեան մէջ, շինելու համար ստիպուած էր շատ բան հիմէն քանդել: Եւ այն որ հիմը քանդելու կ'աշխատի, բնականաբար չի կրնար ուշադրութիւն ընծայել անոր վրայ կառուցուած մանրամասնութեանց :

Կոստանդեան յիսունական թուականներուն սկսած է իր գործունէութիւնը, երբ Թրքահայ Բանը իր խանձարուրի շրջանին մէջ էր: Իրմէ՝ ինծի ծանօթ առաջին գործն է «Սիպէլ տղայոց համար»ը, բնագիտութեան դասագիրք մը՝ տիեզերքի կազմութեան վերաբերող յաւելուածով մը: Երկու տարի վերջ, սկսած է հրատարակել «Հասարակաց Թանգարան » անունով գիտական տետրակներու շարք մը: Լոյս տեսած են,— դէթ ինծի ծանօթ են,— 16 տետրակներ, մասամբ պատկերազարդ, բոլորն ալ 1858 տարուան ընթացքին: Այս փոքրիկ տետրակներէն իւրաքանչիւրին մէջ՝ Կոստանդեան՝ իր սովորական ժուժկալ ու պարզ ոճով համառօտակի կը բացատրէ Գանկաբանութիւնը, երկրաբանութիւնը, ձգողաբանութիւնը, քիմիաբանութիւնը, ելեկտրաբանութիւնը, կենդանաբանութիւնը, բուսաբանութիւնը, ջերմաբանութիւնը, առողջաբանութիւնը, աստղաբանութիւնը, լուսաբանութիւնը, մագնիսաբանութիւնը, կենդանի մագնիսաբանութիւնը, նմանաբուժութիւնը, մթնոլորտաբանութիւնը, ձայնաբանութիւնը :

Գիտութիւնները ժողովրդականացընելու նպատակով պատրաստուած այս աշխատութիւնները, ինչպէս վերջէն՝ «Մէթոտի վրայ»ն, լոյս տեսած են Իզմիրի մէջ, որ այդ շրջանին Թրքահայ մտաւորականութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ եւ ապահովեց աշխարհաբարին յաղթանակը: Այսօր քմծիծաղով կը կարդանք այդ Իզմիրեան աշխարհաբարը: Բայց շատ երախտիք կը պարտինք անոր, որովհետեւ առաւելապէս այդ լեզուով հրատարակուած շարք մը ինքնագիր գործերու եւ նշանաւոր վէպերու թարգմանութեանց շնորհիւ է որ մէկ կողմէ աշխարհաբարի ախոյեանները կրցան ջախջախել գրաբարեաններու ընդդիմութիւնը, եւ միւս կողմէ ալ՝ գրական նոր լեզուն որ սերտ խնամի էր խօսակցութեան լեզուին, սիրելի դարձուցին ժողովուրդին, գիրն ու գրականութիւնը որոշ դասակարգի մը մենաշնորհի հանգամանքէն մերկացուցին եւ զանոնք սեփականութիւնը ըրին ժողովուրդին մինչեւ խոնարհագոյն խաւերուն: Տիմայի, Հիւկոյի, Միւսէի եւ այնքան ուրիշներու գործերուն այդ թարգմանութիւնները այսօր թերեւս ընթերցող չգտնեն: Բայց մեր ժամանակը՝ ամէն տղոց ձեռքն էին, աւելի յարգի քան պնուչեղէնով օծուն հացի կարմրած շերտերը: Կը յիշեմ իմ մանկութեանս տարիները: Հայրս գիրքի ու գրի մարդ չէր, եւ որոշ ժամու մը պէտք էինք լոյսերը մարել ու պառկիլ: Բայց ես եկեղեցիէն հաւաքուած մոմի բեկորներու անսպառ պաշար մը ունէի, գիշերները գաղտուկ կը խուսէի անկողնէս, կ'իջնէի վար, բակին սանդուխներուն վրայ, եւ այն մոմի կըտորներուն աղօտ լոյսով երկար ժամեր կը կարդայի անյագօրէն այդ վէպերը, նոյնիսկ ցուրտ օդերուն, առանց կրակարանի: Մայրս միայն գիտէր ասիկա, ձմեռ գիշերները յաճախ կուգար ցուրտէն ցցուած սրսփուն ուսերուս վրայ ծածկոց մը ձգելու, եւ ոչ իսկ կը փորձէր զիս համոզել որ երթամ անկողին մտնեմ, վստահ ըլլալով որ չպիտի հնազանդիմ: Եւ ինծի պէս շատ տղաք կային որ նոյն բանը կ'ընէին :

Կոստանդեանի ոճը Իզմիրի այդ աշխարհաբարին գեղեցկագոյն արտայայտութիւններէն մէկն է: Հետաքրքիր մը շատ հրահանգիչ գիւտեր պիտի ընէր անոր մէջ՝ մեր արդի,— աւելի ճիշդը՝ նախապատերազմեան,— աշխարհաբարին նուիրագործած շատ մը բառերուն, դարձուածքներուն, բացատրութեանց, եւայլն ծագման ու բարեշրջման մասին: Կոստանդեան աշխատակցած է նաեւ Իզմիր եւ այլուր հրատարակուած թերթերու, մասնաւորաբար Գրիգոր Չիլինկիրեանի «Ծաղիկ »ին :

ՀԱՆՐԻ ՔԻՍՄԷՔԸՐՍ

Գրեցինք թէ Հանրի Քիսմէքըրս մեռաւ անցեալ շաբաթ :

Ծնած էր Ֆլորէֆի մէջ (Պելճիքա), 1872ին, ծագումով պելժ: Ցետոյ ֆրանսա անցնելով՝ քաղաքացի դարձած այստեղ: Հայրը եւս, հրատարակիչ, գրող մըն էր, վիպասան, որուն բնապաշտիկ եւ շատ իրապաշտ գործերը այնքան գայթակղեցուցիչ համարուած էին որ պելժիական բարոյական ընկերակցութեան խնդրանքով՝ արգիլուեցաւ ընթերցումը :

Տղան՝ Հանրի, նախ հետեւեցաւ հրապարակագրութեան, յետոյ վէպեր գրեց, բայց իր փառքի ճամբան պիտի գտնէր բեմին վրայ: Իր վէպերէն յիշենք Զգացական բարեշրջում, Կնոջական խոստովանութիւններ, Երջանկութեան վաճառականը, եւ ուրիշներ, որոնց մէջ վիպասանը կը նկարէ կեանքը որքան իրապաշտ վրձինով, նոյնքան խայթիչ լեզուով մը:

Իր թատերախաղերը աւելի յաջող են կենդանի գործողութիւններով, իրապաշտ արտայայտութեամբ, այլ մանաւանդ «լացնելու եւ խնդացնելու» թատերականութեամբ, որ իր իսկ խոստովանութեամբ՝ կը կազմէ իր գործերուն ամէնէն յատկանշական գիծը,— այդ հակադրութեան սէրին մէջ կը մատնէ հակում մը դէպի մելամաղձոտ տրամադրութիւններ :

Թատերախաղերէն յիշենք Բնազդը, Մրցակցուհին, Աքսորեալը, Արեւմուտքը, Երեկոյ մը ռազմաճակատին վրայ, Անցորդ կինը, Թափառական գերուհին, Գիշերը մերն է, Որոգայթը, Բոցը : (Պոլսոյ Հայ Տրամաթիք Ընկերութիւնը հայերէնի թարգմանած եւ բեմադրած էր այս վերջին թատերախաղը, որ ըստ ֆրանսացի դերասանապետ Անթուանի՝ առաջնակարգ գործ մըն է) :

Իր թատերախաղերուն գլխաւոր թերութիւնն այն է որ քիչ մը շատ «թատերական» են,— նախ կը զուարճացնեն, յետոյ կը լացնեն :

Նախագահ ընտրուած էր ֆրանսացի թատերագիրներու ընկերութեան : Կը մեռնի 65 տարեկան, «արդէն աւարտած իր գործը » :

Կարօտ գիւղի

Գիւղին մէջ ծընած մանչ մ'էի առոյգ.
Բախտըս չուզեց որ ըլլամ գիւղացի,
Այսօր դարձեր իմ անափ մէկ մակոյկ,
Բիւր ափսո՜ս ինծի :

Ըլլալ կ'ուզէի հերկող մը հուժկու,
Բայց կուրծքըս տըւած՝ արեւին, հովին,
Վարե՛լ, մըտերիմ եզներով երկու
Սրտերըս գիւղին :

Գոգնոցըս առջիս, կանգնի՛լ անդին մէջ,
Օրհնութեամբ ցանել՝ սերմնացուն՝ ձախ, աջ,
Տուն դառնալ յոգնած, ճակատով մը գէջ,
Ու սըրտով մը հաճ :

Դիտե՛լ կանանչը արտերուս ծըփուն,
Հո՛ն, դաշտերուս մէջ, հեղ մը թըրջըփե՛լ,
Շոյե՛լ հասկերը որ դառնան ոսկուն,
Ու լուռ հըրճըւիլ :

Մանգաղը առած հընձե՛լ բերքըս իմ,
Կալել ու կամնե՛լ, եւ ըրթալ ջաղաց,
Ըլլալ գո՛հ նոյնիսկ տակ իմ երդիքին՝
Ուտելով աղ - հաց :

Կարօտը հողին, կարօտը խորունկ,
Շաղախուեր է իմ էութեանըս հետ,
Եւ, ահա, դարձեր՝ ես բուրվառ ու խունկ
Կը մըխա՛մ յաւէտ :

Գիւղին մէջ ծընած մանչ մ'էի առոյգ,
Բախտըս չուզեց որ ըլլամ գիւղացի,
Այսօր իմ անհող, անա՛փ մէկ մակոյկ,
Բիւր ափսո՜ս ինծի :

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆՔ, ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՔ, ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ ...

Հարաւ - ափրիկեան կառավարութիւնը կը խորհի ծրագրի մը վրայ, որուն համեմատ ահագին զինագործարան մը պիտի հաստատուի կառավարութեան մայրաքաղաքին՝ Փրեթորիայի մէջ, ուր պիտի պատրաստուին ոչ միայն ծանր թնդանօթներ, այլեւ հրասայլեր, զրահապատ կառքեր եւ խոշոր ձեռնպռումբեր, այնպէս որ Հարաւային Ափրիկէի Միութիւնը այլեւս պէտք պիտի չունենայ արտասահմանէն զէնք ներածելու: Տարակոյս չկայ, թէ այսպիսի կարգադրութեան մը համար անտես առնուած չեն Լոնտոնի խորհուրդները :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Չարհուրելի նախազգացումներ տիրել էին նրա հոգին եւ նա ոչինչ հարցնել չկարողացաւ, թէեւ շատ ցանկանում էր հարցնել :

Մելիք - Մանսուրին յայտնի չէին Վարդանի հոգեկան յարաբերութիւնները Լալայի հետ: Նա մինչեւ անգամ ծանօթ չէր ծերունի Խաչօի ընտանիքի հետ: Բայց նկատելով իր բարեկամի անհանգստութիւնը, հարցրեց.

— Դու ունէ՞իր մի բան խօսելու տէր հօր հետ, գուցէ ես...

— Ո՛չ, քեզանից ծածուկ ոչինչ չունեմ, ասաց Վարդանը եւ նա դարձաւ դէպի քահանան.

— Տէր հայր, դու յանձնեցի՞ր Յովհաննէս հայր սուրբին քո ծուխի ցուցակը.— ինձ նոյնպէս հետաքրքիր է գիտենալ, թէ Օ... գիւղից քանի՞ ընտանիքներ կան գաղթականների մէջ եւ որտե՞ղ են բնակւում նրանք:

— Օրհնած, իմ ծուխից ովքե՞ր են մնացել, որ նրանց համար ցուցակ կազմէի, պատասխանեց քահանան այնպիսի մի եղանակով, կարծես, հաւերի վրայ էր խօսում: Ես մատներով էլ կարող եմ համրել ինչ որ մնացել է, կամ որտեղ թափառում են այժմ:

Վարդանը ամբողջ մարմնով դողաց :

— Մի՞թէ բոլորովին կոտորեցին, հարցրեց նա, գունաթափուելով:

— Եթէ չասեմ բոլորին, դարձեալ պէտք է ասել, որ մարդ չմնաց: Ի՞նչ եղան, ես ինքս էլ չգիտեմ, Աստուած ոչ մի քրիստոնեայի թող չտայ այն պատուհասը, ինչ որ հասաւ Օ...գիւղին: Այդ մեր մեղքից էր: Կարծես, Սոդոմ եւ Գոմորի նման երկնքից կըրակ ու ծծումբ թափուեցաւ եւ ամէն ինչ լափեց: Ով որ ազատուեցաւ կըրակից, Քրդերը կա՛մ գերի տարան, կամ կոտորեցին: Այդ բոլորը պատահեցաւ մէկ գիշերուայ մէջ: Առաւօտեան ամբողջ գիւղը նմանում էր մի հանգած խարոյկի:— Կորա՛ն իմ ապառիկները, կորա՛ն... էլ յոյս չկայ մի բան ստանալու... Թոմաս էֆէնդին,— Աստուած թող հոգին լուսաւորէ,— խոստացաւ, որ կը հաւաքէ իմ ապառիկները, բայց նա էլ ձեր չարը տարաւ... Այսպէս մնացի աղքատ եւ տնանկ, տեսնո՞ւմ էք, ի՞նչ վիճակի մէջ եմ ես... եւ նա ցոյց տուեց իր քրքրուած հագուստը:

Արտասուքը սկսեց թափուել խեղճ քահանայի աչքերից եւ դառն կերպով հեկեկում էր նա: Արդեօք նա յիշե՞ց իր հարս Զուլոյին եւ նրա հրեշտակի նման երեխաներին, որոնք նոյնպէս չկային գաղթականների մէջ: Արդեօք նա յիշե՞ց իր փեսայ տիրացու Սիմոնին եւ նրա կնոջը, որ իր հարազատ աղջիկն էր, որոնք նոյնպէս անհետացել էին ընդհանուր խռովութեան մէջ: Արդեօք ժողովրդի ցա՞ւն էր տանջում քահանային, որի հովիւն էր ինքը, որի կորուստը այնպէս սառնասրտութեամբ նկարագրեց նա:— Դըրանցից եւ ոչ մէկը չէր տէր հօր արտասուքի պատճառը: Նա յիշեց միայն իր ապառիկները, որ պիտի ստանար իր ծուխից, իսկ այն ծուխը այժմ չկար. ապառիկները կորա՛ն... Բայց այդ դժբախտ ապառիկների մասին, որոնք այնքան հոգսեր էին պատճառել տէր հօրը, Վարդանը ոչինչ չգիտէր, այդ պատճառով, մի առանձին ուշադրութիւն չդարձրեց:

Նա այլեւս չէր համարձակւում հարցուփորձը առաջ տանել, եւ մասամբ ուրախ էր, որ տէր հայրը իր «ապառիկներով» հեռանում էր բուն հարցից: Նա խմեց իր առջեւ դրած բաժակը, աշխատելով իր վիշտերը ցրուել գինու թմրութեան մէջ: Բայց գինին աւելի էր բորբոքում այրուած սրտի տանջանքը, որպէս իւղ, որ ածւում է բոցավառ կրակի վրայ:

Վարդանին իր դժուար դրութիւնից ազատեց Մելիք - Մանսուրը: Նա լսել էր շատ բան ծերունի Խաչօի ընտանիքի մասին, նրան յայտնի էր այդ հոյակապ ընտանիքի գլխաւորի եւ նրա երկու որդիների ցաւալի մահը, բայց մնացածների մասին ոչինչ չգիտէր:

— Այդ ընտանիքից ո՞վ մնաց հարցրեց նա:

— Ոչ ոք, պատասխանեց քահանան սառնասրտութեամբ:— Ինքը տանուտէրը իր երկու որդիների հետ մեռան բանտի մէջ: (Այդ պէտք է լաւ գիտենաք): Մնացած որդիներին կոտորեցին, հարսներին եւ աղջիկներին գերի տարան...

— Բոլորի՞ն... գոչեց Վարդանը սարսափելով:

Քահանան, նկատելով երիտասարդի սոսկալի դէմքը, այժմ միայն զգաց, թէ իր պատասխանը որքան անզգոյշ էր:

— Սառան այստեղ է, ասաց նա,— իր երկու երեխաների եւ Լալայի հետ:

Վարդանի ուրախութեանը չափ չըկար: Նա այժմ նմանում էր մի մարդու, որ սարսափելի նաւաբեկութիւնից յետոյ, տարուբերուելով կատաղի ալիքների մէջ, մաքառում է մահուան եւ օրհասի հետ: Սպառուած ուժերը այլ եւս չեն օգնում նրան: Նա աչքերը գոցում է, որ միւս անգամ բաց անէ անդունդի մէջ: Յանկարծ գտնում է իրան ցամաքի վրայ: Ինչպէ՞ս յայտնուեցաւ այնտեղ,— ինքն էլ չգիտէ: Ալիքների մի սաստիկ յորձանք ձգեցին նրան այնտեղ:

— Այստե՞ղ է Լալան... այստե՞ղ է Սառան... ուրեմն ես կը տեսնեմ նըրանց, — փառք քեզ, Աստուած, — գոչեց նա նստած տեղից վեր թռչելով:— Գնանք, տէր հայր, դու խօ իմանում ես, թէ նրանք որտեղ են բընակւում: Գնանք, դու էլ, բարեկամ, բռնեց Մելիք-Մանսուրի ձեռքից:

Երկու երիտասարդները քահանայի հետ դուրս գնացին: Բայց Վարդանի ուրախութիւնը կարճատեւ եղաւ: Քահանան դեռ չգիտէր վերջին անբախտութիւնը, որ պատահել էր այդ գաղթականների հետ:

Եթէ Վարդանը այս առաւօտեան, վանքից դուրս գալուց յետոյ, փոքր ինչ մօտից տեսնէր այն տխուր յուղարկաւորութիւնը, որ շարժւում էր դէպի գերեզմանատունը, այն ժամանակ նրա համար պարզուած կը լինէր դառն իրականութիւնը: Բայց երեւում էր, որ ճակատագիրը կամեցել էր աւելի խիստ պատժել նրան, որ նա երբեք չկարողացաւ տեսնել իր սիրած աղջկան...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

անխնայ պիտի գործէ ընդդէմ անոնց որ կը փորձեն խանգարել երկրին խաղաղութիւնը »:

Զրոյց կը շրջի թէ բանակը շարժման մէջ դրուած է ամէն կողմ :

Միւս կողմէ, Հաւասի Թղթակիցը կը հաղորդէ թէ քաղաքական որ եւ է փոփոխութիւն տեղի չէ ունեցած Ցունաստանի մէջ: Այսուհանդերձ կը հաստատէ որ բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր աքսորուած են դէպի կղզիները: Բայց ձերբակալուած չեն Սոֆուլիսը, Թէոտոքիսը, Միխալաքոփուլոսը, Փափանտրէուն :

Զուիցերիա պաղած է Ազգաժողովէն

« Էօվր »ի խմբագիրներէն Տիկին Ժընըվիեւ Թապուի, որ Ժընեւ գացած է ներկայ ըլլալու համար Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստերուն, արձագանգ կուտայ բանակցութեան մը, զոր կը կատարէ Տէլպոս Զուիցերիոյ կառավարութեան պետին՝ Մոթայի մօտ :

Մոթայի կառավարութիւնը կը փափաքի վերագտնել նախապատերազմեան իր չէզոքութիւնը, -- այնպէս կը զգայ թէ Ազգաժողովը ծանր նստած է իր կուրծքին վրայ: Ֆրանսական դեսպանը, Ալֆան, բաւական աշխատած է համոզել զուիցերական կառավարութիւնը՝ մնալու համար Ազգաժողովին մէջ, եւ փարատելու համար Սպիտակ Երկրին (Զուիցերիոյ) վախերը՝ որոշ յանձնառութիւններու տակ մտնելով յանուն ֆրանսական կառավարութեան: Կը թուի թէ Մոթա անդրդուելի մնաց: Տէլպոս, շարունակելով խօսակցութիւնը Մոթայի հետ, յայտնեց թէ Ֆրանսա կը յօժարի որ Զուիցերիա վերագտնէ իր նախապատերազմեան չէզոքութիւնը, նոյնիսկ պատրաստ է երաշխաւորելու, որքան ալ Զուիցերիոյ քաշուելով Ազգաժողովէն՝ պիտի փոխուէր միջազգային կացութիւնը, բայց Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ որ Զուիցերիա, իր չէզոքութեան շնորհը առանալով, քանդէ հաստատութիւնը որմէ կ'ուզէ հեռանալ դասալիքի պէս :

Ֆրանսերէն թերթը դիտել կուտայ որ Զուիցերիոյ այս ընթացքը կը զուգադիպի այն պահուն, երբ Ազգաժողովը կը զբաղի մէկ կողմէ Ազգերու Դաշինքին բարեփոխութեան հարցով (այդ նիւթը կը բացուի վաղը), միւս կողմէ չինեւճափոնական պատերազմը սահմանափակելու հարցով՝ օժանդակութեամբ մեծ պետութեանց :

« Մաթէն »ի Թղթակիցը, ընդհակառակն, կը պնդէ թէ Զուիցերիա կը պահանջէ, Ազգերու Դաշինքին մէջ ճշդուած զինուորական պատժամիջոցներուն իր մասնակցութիւնը բեկէլ ազատ ըլլալով հանդերձ, ազատ ըլլալ նաեւ տնտեսական եւ ելմտական պարտադրութիւններէ, ինչ որ կը նշանակէ ոչինչով կապուիլ Ազգաժողովին :

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը
1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ
կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
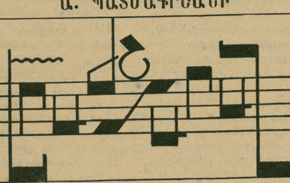
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԺԱՆԴԱԿ ՍՆՏՈՒԿԻՆ
Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée (Métro Boissière)

Օրքէսթրը Fernand Bouillon: Աթրաքսիոն, պըլիճ
ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Իր տեսակին մէջ առաջին այս ձեռնարկը կոչուած է Երգ - Երաժշտութեան դասաւանդութիւնը մեր վարժարաններու եւ մանկապարտէզներու մէջ դնելու բոլորովին նոր եւ արդիական հիմերու վրայ, պահելով միաժամանակ հայ տոհմիկ երգի ոգին ու ճաշակը :

120է աւելի Ռիթմիքի, ձայնամարզի եւ լսողութեան վարժութիւններ :

Բազմաթիւ մանկական եւ դպրոցական նոր երգեր: Ընդարձակ բացատրութիւններ դասատուներու համար: Օժանդակ ձեռնարկ նաեւ երգի, նուագի, հետեւողներու համար: Շքեղ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն :

Գինը 12 ֆրանք դպրոցներու համար (մեծաքանակ) 10 ֆրանք :

Դիմել՝ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Paris, իսկ արտասահմանէն՝ հեղինակին՝ A. Patmagrian, Communauté Armenienne, Alexandrie:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական ճաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ:

«ՔԵՌԻ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական ճաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ:

«ՎՐԷԺ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական ճաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՑի յիշատակին, 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ: Մուտք 7 ֆրանք:

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ՔԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱՊԵԱՆ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՃՈԽԱՑՄԱՆ

12 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԹՐԻԱՆՕՆ ՏԱՆՍԻՆԿի մէջ 25 Rue Edison (Ռիւ Փօլ-Պէրի անկիւնը):

Հաճելի ժամանց եւ անակնկալներ:

Պիտի նուագէ ORCHESTRE MULLER

Մուտք՝ այրերու 6, կիներու 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին 130 րիւ Պուալօ՝ Հաբէլեանի, 150 րիւ Պուալօ Հացագործեանի, 70 րիւ Փօլ Պէր տպարան, Փողհարեանի, 77 րիւ Ռապըլէ Միսաք Միրզէի, 136 րիւ Պուալօ սափրիչ Մոտեանի, 64 րիւ Մադընօ Արային, դերձակ Մոմճեանի եւ բոլոր ընկերներուն մօտ: Ինչպէս նաեւ Կէնճեան նպարավաճառատունը 45 րիւ տը Պօնէյ :

ՌԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 1 Փետրուար Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն: կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ Հայ Դրականութիւն եւ Հայ Յեղափոխութիւն:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu, մէթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse:

կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. Հ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement écononique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք — կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio: Գեղարուեստական բաժին: Ճաշ. Պիւֆէ:

Մէթրօ Alma - Marceau — Մուտք՝ 8 ֆրանք

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արթիսթիք Միութեան պարահանդէսը Ապրիլ 3ին: Չխաչաձեւել այդ թուականը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կըընոպլի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Յարութիւն Սուքիասեանի մահուան առթիւ, իր այրիին, քրոջ եւ քեռորդիներուն :

×

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Շահինեան, Այրի Տիկին Հովրտան Մկրտիչեան եւ զաւակը՝ Յակոբ, Այրի Տիկին Ագապի, Պ. Պ. Հայկազ եւ Կարապետ Գըլըըրեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Օ-ՂԻԿ ԿՏԻԿԵԱՆԻ, իր սիրելի ամուսնոյն՝ ՌՈՒԲԷՆ ԿՏԻԿԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 16ին ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով :

Արժանթէօյ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Խաչիկ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէօվլէթեան, Պ. Պ. Խաչիկ եւ Աւետիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Էլմոնէ Մոդգոսեան կը ծանուցանեն որ, այսօր, կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ծնողքին, եղբօր եւ հարսին, հանգուցեալ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆի մահուան 5րդ տարելիցին եւ իր կողակցին երիցուհի ԻՂԱԲԵՐ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յարգողները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆի (9 տարեկան) ձայնագրած երեք երգերը՝ « LE COUCOU »
ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԱՌՆԱՔԱ, Գործ.— 1 անգլ. 10:
ՍԷՆ ԺԵՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՑ, Տէմ.— 150:
ՆԻՍ, Վարժ.— 45:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ.— 75:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 242:
ՊԷԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ.— 80:
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր.— 45:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Գուլ.— 120:
ՊՕՄՈՆ, Հ. Ս.— 150:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա.— 40:
ՎԻԷՆ, Պ. Մ.— 150:
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Գարս.— 75:
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Զիմ.— 150 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Մ.— 75:
ՊԱՍՐԱ, Ա. Մ.— կէս անգլ.:
ՓՐԱԿԱ, Ս. Է.— 202:
ՓԱՐԻԶ (19), Ժ. Գօլը.— 70:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Երեքշաբթի 1 Փետր., երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, Հաշուետուութիւն, շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր հարցեր :

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN